EXAMINIS CONCILIJ TRIDENTINI, PER DOM. D. MARTINUM CHEMNICIUM SCRIPTI, OPUS INTEGRUM:...

Martin Chemnitz

Secunda pars

EXAMINIS DECRE-ORVM CONCILII TRIDEN-TINI, COMPLECTENS EXPLICATIO-nem locorum;

De Sacramentis in genere,
De Baptismo,
De Confirmatione,
De Eucharistia Sacramento,
De Communione sub vtraq. specie,
De Missa,
De Pœnitentia,
De Contritione,
De Confessione,
De Satisfactione,
De Extrema Vnctione,
De Sacramento Ordinis, &
De Matrimonio.

AVCTORE MARTINO CHEMNICIO, D.

1. Ioan. 4.

olite omni spiritui credere: sed probate spiritus, num ex Deo sint: quoniam multi Pseudoprophetæ exierunt in mundum.

FRANCOFVRTI AD MOENVM.
ANNO M. DC. VI.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO IOANNI MARCHIONI BRANdenburgensi, Stetini, Pomeraniæ, Cassubeorum, Sclauorum, Silesiæ, & Crossorum, &c. Duci, Burggrauio Noribergensi, & Rugiæ Principi, &c. Domino suo clementissimo;

Gratiam, salutem ac pacem à Deo Patre, per Dominum nostrum Iesum Christum, vnicum Magistrum, auctorem & consummatorem fidei nostræ.

ILLVSTRISSIME *Princeps ac Domine, Domine clementiss. extat in Epist. 3. Augustini sententia, saluberrimam esse in Ecclesia Cōciliorum autoritatem. Quæ si intelligatur de legitimis & veris Conciliis, vbi ipsa vox doctrina cælestis in scripturis Propheticis & Apostolicis patefacta & consignata, iudex est, & de cōtrouersiis pronūtiat, omnino verissima est. Neq; enim Ecclesia Dei, motis præsertim de religione cōtrouersiis, talis cœtus est, vbi nulla fiat de controuersiis ex verbo Dei inquisitio, nulla sententiarū collatio, nulla dogmatū diiudicatio; sed quisq; fingat & præsumat sibi peculiarē, quā amplecti & tueri velit, sententiam. Sicut de suis Cyclopib. Silenus apud Euripidem inquit:* Νομάδες ἀκούει δ' οὐδὲν οὐδεὶς οὐδενός; *aut sicut Ammianus de Iuliano apostata scribit, quod conuocatis diuersarum sectarum Professorib. nō præconis, sed sua ipse voce proclamarit, vt tantum ciuilibus discordiis sopitis, religioni quisq; suæ nullo vetante, tan-*

quam reginæ suæ seruiret intrepidus. Sed ideo Deus Ecclesiam voluit esse κοινωνίαν, hoc est, communionem seu consociationem, in qua multa & varia ad ædificationem corporis sui distribuit dona: vt instituta de controuersiis inquisitione, doctiores in verbo Dei fontes & fundamenta veræ sententiæ aliis ita præmonstrent, vt spiritu corda illustrante, ipsi agnoscere & intelligere possint, quæ sententia vt orthodoxa sit amplectenda; quæ vero opiniones vt peregrinæ & falsæ sint fugiendæ & damnandæ, vt ita errantes in viam reuocentur, infirmi confirmentur, & turbatores puritatis fonticulorum ciuitatis Dei, non humanis præiudiciis, sed ipsa cælesti voce in scriptura consignata reprimantur, & nisi in viam redeant, damnentur.

Hæc vero Ecclesiastica iudicia non habent auctoritatem Prætoriam, vt definitionibus suis, ratione ordinis, loci, dignitatum & personarum, vel possint vel debeant fidelium consciẽtias constringere; sed hæc tota est auctoritas definitionum Ecclesiasticarum, si illarum certa, firma & perspicua fundamenta in scriptura ita possunt monstrari, vt fideles agnoscere & iudicare poßint, esse non adulterinam, vel alienam, sed ipsam veri & boni pastoris nostri vocem. Hoc modo prima Apostolica Synodus, Actorum decimoquinto, controuersiam de operibus legis ex verbo Dei definiuit. Et postea definitionem suam non obtruserunt Ecclesiis nuda auctoritate quasi Prætoria, sine explicatione fundamentorum, & sine confirmatione ex verbo Dei; sed ideo Iudas & Silas, cum Decretis Apostolicæ Synodi, missi sunt ad Antiochenam Ecclesiam, vt dogmatum illorum rationes redderent, & verbo Dei confirmarent, Actorum decimoquinto. Ita enim Ecclesia certa redditur, se non hominum placita, sed ipsius Spiritus sancti iudicium amplecti & sequi. Talium Conciliorum vere saluberrima est in Ecclesia auctoritas; illis Ecclesia, tanquam voci cælesti, merito debet summa cum reuerentia obedientiam, iuxta dictum; Qui vos

audit,

audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit. De huiusmodi Conciliis pius Imperator Martianus lege cauit, idque recte: Ne quis in Synodo semel iudicata & recte disposita, disputando reuoluat: nec post veritatem repertam mendacium quarat. Quia vero scriptura affirmat, non omnes congregationes esse Concilia iustorum, sed esse quadam Concilia impiorum, Psalmo primo, quadam malignantium, Psalmo vigesimosecundo, quadam vanitatis, Psalmo vigesimosexto, testatur etiam, multa sæpe in Conciliis impia decreta fuisse; vt in Conciliis Pontificum contra Micheam, Ieremiam, Christum & Apostolos. Christiana igitur prudentiæ & religionis est, non statim & temere sine examine, sine inquisitione & diiudicatione, quæuis decreta, quæ Concilii titulo circumuestita Ecclesiæ proponuntur, amplecti & sequi. Si enim Concilii alicuius de dogmatibus definitiones, de quibus nec quærimus, nec intelligimus, nec agnoscimus, an verbo Dei consentaneæ sint, tantum propter nomen & auctoritatem Concilii, tanquam ipsius Spiritus sancti vocem amplectimur: iam fides nostra non super fundamentum Prophetarum & Apostolorum, ipso summo angulari lapide Christo, de quo Pater è cœlo clamauit: Hunc audite, extructa est, Ephesiorum secundo, sed fluxæ & instabili arenæ humanæ auctoritatis innititur. Scriptum autem est: Vniuersa vanitas, omnis homo. Item; Omnis homo mendax. Ideo Ecclesia non tantum libertatem habet diiudicandi, prima Corinthiorum secundo, Spiritualis diiudicat omnia, & prima Corinthiorum decimoquarto, Cæteri diiudicent: sed habet seuerissima mandata Dei, prima Ioannis quarto, Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, num ex Deo sint, prima ad Thessalonicenses quinto, Omnia probate, & eius quod bonum fuerit, tenaces estote. Ioannis decimo, Oues meæ vocem meam audiunt, alienam non sequuntur. Matthæi 7. Attendite ab illis Pseudoprophetis, qui in vestimentis ouium ad vos veniunt.

Hac libertate vsus Hieronymus, non veretur pronuntiare, Spiritus sancti doctrina est Canonicis literis prodita, contra quam, si quid statuant Concilia, nefas duco. Augustinus contra Cresconium, lib. 2. cap. 21. Quia Paulus dicit, Ecclesiam subditam esse Christo, non igitur debet se Christo praponere, cum ille semper veraciter iudicet, Ecclesiastici autem iudices, sicut homines plerumque fallantur.

Nec vero ad Conciliorum contumeliam pertinere existimandum est, si decreta illorum ad normam verbi Dei exigantur, & examinentur. Ipsa enim Concilia debent hoc Ecclesiæ, vt decretorum suorum rationē reddant, monstratis certis, firmis & perspicuis in scriptura causis & fundamentis, quibus conscientiæ etiam illorum, qui hæc per se inquirere & diiudicare non possunt, ita erudiantur, vt agnoscant & intelligant, se non hominum præiudicia, sed ipsius Spiritus sancti iudicium, cuius norma & regula in Scriptura consignata est, amplecti & sequi. Elegans & vera est Tertulliani sententia, quæ recte huc accommodatur: Lex quæ se probari non vult, merito suspecta est, & si non discussa & probata dominetur, improba est; cum nulla lex sibi soli conscientiam suæ iustitiæ debeat, sed eis à quibus obsequium expectat.

Ita in capitula Ephesini Concilii, priusquam ab omnibus reciperentur, & approbarentur, multi doctissimi viri, inter quos etiam fuit Theodoretus sapiens appellatus, inquisiuerunt, examinantes ea ad normam scripturæ, ne aliquid reciperent vel approbarent, de quo non possent certas & euidentes ex scriptura rationes reddere & monstrare, quod esset verbo Dei consentaneum. Nec Cyrillus detrectauit decreta illa declarare, & scripturæ testimoniis comprobare & confirmare.

Et quidem hanc curam Christiani Imperatores ad se etiam pertinere iudicarunt. Ita Constantinus ad Synodum Tyri collectam, quæ iam Decreta sua promulgarat, scribit apud Sozomenum

num libro secundo, capite vigesimooctauo : Volo, vt properanter ad reuerentiam meam veniatis, ac gestorum vestrorum rationem per vos ipsos reddatis. Socrates libro primo, capite trigesimoquarto, verba Constantini ita recitat : Oportet vos festinanter ad meam venire pietatem, vt declaretis & ostendatis, quam diligenter, syncere & recte iudicaueritis, & cuncta gesseritis. Et Constantius apud Sozomenum, libro quarto, capite decimosexto, ea conditione Synodum indicit, vt postea ad aulam venientes, quæ decreta essent, exponerent: vt & ipse Imperator consideret, an secundum Scripturas inter se conuenissent, & de rebus agendis, quæ optima viderentur, determinaret, &c.

Hæc propter Tridentinam Synodum, quæ hoc ipso mense ante biennium absoluta est, recitare volui. Sicut enim iniuste Pontifex ab ordinibus Germanici Imperij postulauit, vt sine conditione, qualiscumque futura esset Decretorum ratio, Concilio se submitterent; ita nunc impie flagitat, vt omnes sine necessaria diiudicatione, quæ consistit in inquisitione & examine, ad regulam ac normam verbi Dei, quæ in Scriptura nobis consignata est, simpliciter amplectantur & sequantur Decreta, quæ in Tridentina Synodo promulgata sunt; cum de singulis ferme, quæ ad dogmata pertinent, ostendi possit, quod non obscure, sed quasi versa fronte repugnent & Scripturæ, & puriori antiquitati.

Multum autem refert, extare veras & perspicuas declarationes, quod impia illa Decreta Tridentinæ Synodi, non ex petulantia, non odio veritatis, non contentionis studio, nec dissentiendi libidine repudiemus & damnemus; sed quod eius rei habeamus veras, iustas, & grauissimas caussas & rationes; quia scilicet Examen istorum Decretorum, ad normam Scripturæ institutum, clare & plane ostendit, Decreta illa

Secunda pars

EXAMINIS DECRETORVM CONCILII TRIDENTINI, COMPLECTENS EXPLICATIONEM LOCORUM;

De Sacramentis in genere,
De Baptismo,
De Confirmatione,
De Eucharistia Sacramento,
De Communione sub vtraq; specie,
De Missa,
De Pœnitentia,
De Contritione,
De Confessione,
De Satisfactione,
De Extrema Vnctione,
De Sacramento Ordinis, &
De Matrimonio.

AVCTORE MARTINO CHEMNICIO, D.

1. Ioan. 4.

Nolite omni spiritui credere: sed probate spiritus, num ex Deo sint: quoniam multi Pseudoprophetæ exierunt in mundum.

FRANCOFVRTI AD MOENVM.
ANNO M. DC. VI.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO IOANNI MARCHIONI BRANdenburgensi, Stetini, Pomeraniæ, Cassubeorum, Sclauorum, Silesiæ, & Crossorum, &c. Duci, Burggrauio Noribergensi, & Rugiæ Principi, &c. Domino suo clementissimo;

Gratiam, salutem ac pacem à Deo Patre, per Dominum nostrum Iesum Christum, vnicum Magistrum, auctorem & consummatorem fidei nostræ.

ILLVSTRISSIME *Princeps ac Domine, Domine clementiss. extat in Epist. 3. Augustini sententia, saluberrimam esse in Ecclesia Cōciliorum autoritatem. Quæ si intelligatur de legitimis & veris Conciliis, vbi ipsa vox doctrinæ cælestis in scripturis Propheticis & Apostolicis patefacta & consignata, iudex est, & de cōtrouersiis pronūtiat, omnino verissima est. Neq; enim Ecclesia Dei, motis præsertim de religione cōtrouersiis, talis cœtus est, vbi nulla fiat de controuersiis ex verbo Dei inquisitio, nulla sententiarū collatio, nulla dogmatū diiudicatio; sed quisq; fingat & præsumat sibi peculiarē, quā amplecti & tueri velit, sententiam. Sicut de suis Cyclopib. Silenus apud Euripidem inquit:* Νομάδες ἀκούει δ' οὐδὲν οὐδεὶς οὐδενός; *aut sicut Ammianus de Iuliano apostata scribit, quod conuocatis diuersarum sectarum Professorib. nō præconis, sed sua ipse voce proclamarit, vt tantum ciuilibus discordiis sopitis, religioni quisq; suæ nullo vetante, tan-*

quam regina sua seruiret intrepidius. Sed ideo Deus Ecclesiam voluit esse κοινωνίαν, hoc est, communionem seu consociationem, in qua multa & varia ad ædificationem corporis sui distribuit dona: vt instituta de controuersiis inquisitione, doctiores in verbo Dei fontes & fundamenta veræ sententiæ aliis ita præmonstrent, vt spiritu corda illustrante, ipsi agnoscere & intelligere possint, quæ sententia vt orthodoxa sit amplectenda; quæ vero opiniones vt peregrinæ & falsæ sint fugiendæ & damnandæ, vt ita errantes in viam reuocentur, infirmi confirmentur, & turbatores puritatis fonticulorum ciuitatis Dei, non humanis præiudiciis, sed ipsa cælesti voce in scriptura consignata reprimantur, & nisi in viam redeant, damnentur.

Hæc vero Ecclesiastica iudicia non habent auctoritatem Prætoriam, vt definitionibus suis, ratione ordinis, loci, dignitatum & personarum, vel possint vel debeant fidelium consciẽtias constringere; sed hæc tota est auctoritas definitionum Ecclesiasticarum, si illarum certa, firma & perspicua fundamenta in scriptura ita possint monstrari, vt fideles agnoscere & iudicare possint, esse non adulterinam, vel alienam, sed ipsam veri & boni pastoris nostri vocem. Hoc modo prima Apostolica Synodus, Actorum decimoquinto, controuersiam de operibus legis ex verbo Dei definiuit. Et postea definitionem suam non obtruserunt Ecclesiis nuda auctoritate quasi Prætoria, sine explicatione fundamentorum, & sine confirmatione ex verbo Dei; sed ideo Iudas & Silas, cum Decretis Apostolicæ Synodi, missi sunt ad Antiochenam Ecclesiam, vt dogmatum illorum rationes redderent & verbo Dei confirmarent, Actorum decimoquinto. Ita enim Ecclesia certa redditur, se non hominum placita, sed ipsius Spiritus sancti iudicium amplecti & sequi. Talium Conciliorum vere saluberrima est in Ecclesia auctoritas; illis Ecclesia, tanquam voci cælesti, merito debet summa cum reuerentia obedientiam, iuxta dictum; Qui vos

audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit. De huiusmodi Conciliis pius Imperator Martianus lege cauit, idque recte: Ne quis in Synodo semel iudicata & recte disposita, disputando reuoluat: nec post veritatem repertam mendacium quærat. Quia vero Scriptura affirmat, non omnes congregationes esse Concilia iustorum, sed esse quædam Concilia impiorum, Psalmo primo, quædam malignantium, Psalmo vigesimosecundo, quædam vanitatis, Psalmo vigesimosexto, testatur etiam, multa sæpe in Conciliis impia decreta fuisse; vt in Conciliis Pontificum contra Micheam, Ieremiam, Christum & Apostolos. Christianæ igitur prudentiæ & religionis est, non statim & temere sine examine, sine inquisitione & diiudicatione, quæuis decreta, quæ Concilii titulo circumuestita Ecclesiæ proponuntur, amplecti & sequi. Si enim Concilii alicuius de dogmatibus definitiones, de quibus nec quærimus, nec intelligimus, nec agnoscimus, an verbo Dei consentaneæ sint, tantum propter nomen & auctoritatem Concilii, tanquam ipsius Spiritus sancti vocem amplectimur: iam fides nostra non super fundamentum Prophetarum & Apostolorum, ipso summo angulari lapide Christo, de quo Pater e cœlo clamauit: Hunc audite, extructa est, Ephesiorum secundo, sed fluxæ & instabili arenæ humanæ auctoritatis innititur. Scriptum autem est: Vniuersa vanitas, omnis homo. Item; Omnis homo mendax. Ideo Ecclesia non tantum libertatem habet diiudicandi, prima Corinthiorum secundo, Spiritualis diiudicat omnia, & prima Corinthiorum decimoquarto, Cæteri diiudicent: sed habet seuerissima mandata Dei, prima Ioannis quarto, Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, num ex Deo sint, prima ad Thessalonicenses quinto. Omnia probate, & eius quod bonum fuerit, tenaces estote. Ioannis decimo, Oues meæ vocem meam audiunt, alienam non sequuntur Matthæi 7. Attendite ab illis Pseudoprophetis, qui in vestimentis ouium ad vos veniunt.

Hac libertate vsus Hieronymus, non veretur pronuntiare, Spiritus sancti doctrina est Canonicis literis prodita, contra quam, si quid statuant Concilia, nefas duco. Augustinus contra Cresconium, lib. 2. cap. 21. Quia Paulus dicit, Ecclesiam subditam esse Christo, non igitur debet se Christo praponere, cum ille semper veraciter iudicet, Ecclesiastici autem iudices, sicut homines plerumque fallantur.

Nec vero ad Conciliorum contumeliam pertinere existimandum est, si decreta illorum ad normam verbi Dei exigantur, & examinentur. Ipsa enim Concilia debent hoc Ecclesiæ, vt decretorum suorum rationẽ reddant, monstratis certis, firmis & perspicuis in scriptura causis & fundamentis, quibus conscientia etiam illorum, qui hæc per se inquirere & diiudicare non possunt, ita erudiantur, vt agnoscant & intelligant se non hominum præiudicia, sed ipsius Spiritus sancti iudicium, cuius norma & regula in Scriptura consignata est, amplecti & sequi. Elegans & vera est Tertulliani sententia, quæ recte huc accommodatur: Lex quæ se probari non vult, merito suspecta est, & si non discussa & probata dominetur, improba est; cum nulla lex sibi soli conscientiam suæ iustitiæ debeat, sed eis à quibus obsequium expectat.

Ita in capitula Ephesini Concilii, priusquam ab omnibus reciperentur, & approbarentur, multi doctissimi viri, inter quos etiam fuit Theodoretus sapiens appellatus, inquisiuerunt, examinantes ea ad normam scripturæ, ne aliquid reciperent vel approbarent, de quo non possent certas & euidentes ex scriptura rationes reddere & monstrare, quod esset verbo Dei consentaneum. Nec Cyrillus detrectauit decreta illa declarare, & scripturæ testimoniis comprobare & confirmare.

Et quidem hanc curam Christiani Imperatores ad se etiam pertinere iudicarunt. Ita Constantinus ad Synodum Tyri collectam, quæ iam Decreta sua promulgarat, scribit apud Sozome-

num

num libro secundo, capite vigesimooctauo: Volo, vt properanter ad reuerentiam meam veniatis, ac gestorum vestrorum rationem per vos ipsos reddatis. Socrates libro primo, capite trigesimoquarto, verba Constantini ita recitat: Oportet vos festinanter ad meam venire pietatem, vt declaretis & ostendatis, quam diligenter, syncere & recte iudicaueritis, & cuncta gesseritis. Et Constantius apud Sozomenum, libro quarto, capite decimosexto, ea conditione Synodum indicit, vt postea ad aulam venientes, quæ decreta essent, exponerent: vt & ipse Imperator consideret, an secundum Scripturas inter se conuenissent, & de rebus agendis, quæ optima viderentur, determinaret, &c.

Hæc propter Tridentinam Synodum, quæ hoc ipso mense ante biennium absoluta est, recitare volui. Sicut enim iniuste Pontifex ab ordinibus Germanici Imperij postulauit, vt sine conditione, qualiscumque futura esset Decretorum ratio, Concilio se submitterent; ita nunc impie flagitat, vt omnes sine necessaria diiudicatione, quæ consistit in inquisitione & examine, ad regulam ac normam verbi Dei, quæ in Scriptura nobis consignata est, simpliciter amplectantur & sequantur Decreta, quæ in Tridentina Synodo promulgata sunt; cum de singulis ferme, quæ ad dogmata pertinent, ostendi possit, quod non obscure, sed quasi versa fronte repugnent & Scripturæ, & puriori antiquitati.

Multum autem refert, extare veras & perspicuas declarationes, quod impia illa Decreta Tridentinæ Synodi, non ex petulantia, non odio veritatis, non contentionis studio, nec dissentiendi libidine repudiemus & damnemus; sed quod eius rei habeamus veras, iustas, & grauissimas caussas & rationes; quia scilicet Examen istorum Decretorum, ad normam Scripturæ institutum, clare & plane ostendit, Decreta illa

nihil aliud esse, quam deprauationem doctrinæ cœlestis patefactæ nobis in Scriptura, & confirmationem omnium errorum, superstitionum, & abusuum regni Pontificii: quorum emendatio ad normam verbi Dei à multis annis flagitata, promissa & expectata fuit: sed frustra, & in vanum, sicut iam res ipsa ostendit. Hac de caussa, & in hunc vsum data mihi ab Andradio Lusitano (sicut in prima parte explicaui) occasione, institui simplici orationis stilo, Examen Decretorum & Canonum Tridentini Concilii: & spero plures fore, qui hac in re operam suam Ecclesiæ splendidius, eruditius & felicius præstent.

Ego qui aurum & gemmas non habeo, vel pilos saltem caprarum, iuxta Hieronymi dictum, ad constructionem & conseruationem tabernaculi Dei in terris, conferre volui.

Simpliciter autem doctrinam nostrarum Ecclesiarum recitaui, & ostendi, quomodo ad eius oppressionem, tanquam ad scopulum, Tridentina iacula in singulis verbis directa sint: contuli singula ad stateram Dominicam, quæ in Scriptura sacra à Spiritu sancto nobis præformata est.

Plusculum autem laboris insumendum fuit in explicandis testimoniis, veræ & purioris antiquitatis, cuius falsa specie & vano prætextu multorum simpliciorum animos fascinant & decipiunt. Et inter examinandum mirabiles fraudes & insidias in Decretis illis deprehendi, quæ ad primam inspectionem non statim se offerunt.

Sed de toto hoc scripto, quod mediocri labore mihi constitit, veræ Ecclesiæ Dei, & æquis Lectoribus iudicium permitto: studium enim & voluntatem Deo probari non dubito.

Vestræ autem Celsitudinis nomini, Illustrissime Princeps, alteram hanc partem Examinis Decretorum & Canonum Tridentini Concilii dedicare & inscribere volui. Complectitur enim explicationem illorum Decretorum, quæ facta & promulgata sunt

non multo post illud tempus, cum Anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimooctauo, Ordines Imperii post propositam Chimaeram formulae interreligionis, cogerentur Decretis futuri Concilij sine conditione se submittere.

Extat autem in publicis historiis ad sempiternam memoriam, & à grata posteritate magis celebrabitur, heroicum illud verè Christianae constantiae exemplum, quod periculosissimis temporibus rebus vbique propter aduersariorum potentiam nutantibus, cum omnes ferme Augustanae confessionis doctrinā profitentes, languidius & timidius agerent, Celsitudo vestra magno & excelso animo publice contestata est, se bona conscientia decretum de interreligione laudare non posse, nec illud probare, quod postulabatur, vt sine exceptione decretis futuri Concilii omnes se submitterent. Arbitratus itaq; sum, non ingratam Celsit. vestrae fore lectionem explicationis illorum Decretorum, quae post triste illud tempus, exultantibus, atq; adeo pessim triumphantibus aduersariis, in Tridentino Concilio promulgata fuerant. Ita enim Celsitud. vestrae in memoriam reduceretur imago tristissimi status Ecclesiarum illius temporis; & grato animo Celsitudo vestra agnoscet & celebrabit singulare illud beneficium Spiritus sancti, cuius ductu & instinctu factum est, quod Celsitud. vestra tunc in futura illa Decreta noluit consentire. Et non dubito propter Celsitud. vestrae illustre nomen, quod ex illo memorabili constantiae exemplo, piis omnibus celebre & gratum est, plures eo libentius hasce explicationes lecturos. Demisse itaque oro, vt Celsitud. vestra animo beneuolo, & vultu placido hasce explicationes, quas multi existimant Ecclesiae non inutiles fore, suscipiat. Memini enim Celsitud. vestram ante decennium lucubratiunculas quasdam Mathematicas à me & flagitasse, & clementer suscepisse. Cumque tunc subsidio non contemnendo, Celsitud. vestra studia mea iuuerit; indidicaui aequum esse, vt publica aliqua significatione, animi mei gra-

tudinem, Celsitud. vestræ declararem. Deum Patrem Domini nostri Iesu Christi oro, vt Spiritu suo sancto Celsitud. vestram, & omnes, qui ad Reipub. gubernacula sident, gubernet, & in Ecclesia, postremis hisce periculosissimis temporibus lucem verbi sui, peculiari suo beneficio accensam, conseruet; nec Tridentinis insidiis & fraudibus extingui patiatur. Brunsuigæ XVIII. Decembris, Anno Domini M. D. LXVI.

Celsitud. vestram

demisse & reuerenter colens,

Martinus Chemnicius D.

EXAMEN SECVNDÆ PARTIS DECRETORVM CONCILII TRIDENTINI, de Sacramentis, &c.

Exemplum primæ Apostolicæ Synodi, Actor. 15.

IN prima Apostolica Synodo, Actor. 15. illa pars doctrinæ, de qua tunc propter motas controuersias instituta erat συζήτησις, ex ipsis fontibus Scripturæ Propheticæ & prædicationis Apostolicæ (quæ postea sicut Irenæus inquit, per Dei voluntatem, vt esset fundamentum & columna fidei nostræ, in literas relata est) ita explicabatur, vt monstratis firmis & conspicuis veræ & sanæ sententię fundamentis, ratio redderetur, quare aliæ dissentientes & contrarię opiniones, abijciendæ & damnandę essent. Et ipsam quidem sententiam, postea paucis & succinctis capitibus (quę δόγματα Actor. 15. appellabant) comprehensam, Ecclesijs proponebant, simul tamen etiam fundamenta, rationes & confirmationem suorum Decretorum, prolixe & perspicue explicabant: vt scilicet Ecclesiæ ex verbo Dei constaret certa ratio, quid & quare amplectendum, quid fugiendum esset.

Apostoli quoties vsus postulauit, parati fuerunt cuique reddere fidei suæ rationē.

Fecisse hoc Iudam & Silam Antiochiæ, testis est Lucas Act. 15. Et quod Paulus in Epistolis ad Romanos & Galatas magno conatu & multis argumentis agit, idem ipsum in alijs Ecclesijs viua voce fecisse, non est dubium. Quod enim verbis docebant (se scilicet non dominari fidei Ecclesiæ. 2. Cor. 1 sed paratos se esse semper ad apologiam omni postulanti rationem, 1. Petri 3.) idem facto & exemplis comprobabant.

Exemplum veterum Patrum Synodorum.

Hanc Apostolicam rationē veteres etiam Patrum Synodi secutæ sunt, sicut historiæ Nicenæ, Constatinopolitanæ, Ephesinæ, & Chalcedonensis Synodorum vtrumq; describunt, & decreta seu Canones, & quomodo controuersiæ in vtramq; partem disputatæ, & ex quibus tandem fundamentis, iuxta regulam scripturæ determinatæ fuerint. Quanquam de multis alijs Synodis nudi tantum canones seruati sunt, neglecta vel suppressa explicatione causarum & fundamētorum, quæ res Ecclesiæ magis obfuit, quam profuit. Quia enim intelligentia dictorū, iuxta Hilarij sententiam, ex causis dicendi sumenda est, sæpe à posteris Canones minus dextre intellecti, sæpe vero etiam à pia & natiua sentētia, ad peregrina & adulterina dogmata stabilienda contorti sunt, & demum prætextu Tituli Canonum, promiscue par autoritas paulatim arrogata fuit omnibus decretis & canonibus, sine inquisitione, siue haberēt, siue non haberent certa, firma & perspicua verbi Dei fundamenta. Et inde tādem extructa est Pōtificia illa tyrānis, quæuis decreta, & quosuis canones, pro libidine & pro imperio sine vllis Scripturę documētis Ecclesię obtrudendi. Quæ

ratio

ratio tandem in flagitiosam impudentiam, dignam fronte meretricis Babylonicæ desijt. Extant enim in publicis scriptis, & à multis notatæ sunt prodigiosæ Canonistarum voces:

Canonistæ.

Quod Papæ potestas sit absoluta, & eam habeat vt vult.
Quod habeat voluntatem pro ratione in his, quæ vult.
Quod nemo debeat ei dicere, Cur ita facis.
Quod sit supra ius: & extra ius omnia possit.
Quod possit dispensare contra 4. prima Concilia: item contra verba Euangelij licet non contra mentem.
Quod contra Epistolas Pauli possit statuere. &c.

Ab hac vero monstrosa plane impudentia, Tridentina Synodus initio aliqua modestiæ significatione simulauit, se velle discedere. In Quinta enim & Sexta sessionibus, speciem qualemcunq; prætenderunt, quasi decreta sua, non Babylonica ista, de qua dictū est, autoritate, Ecclesia obtrudere: sed ex verbi Dei fundamentis extruere & comprobare vellet. Sed quia experti erant boni Patres, quantum laboris & molestiæ esset, etiam sine aduersarij alicuius contradictione, de fundamētis doctrinæ Pontificiæ, tractationem instituere: cum quidem illa ipsa qualiscunque de fundamentis velitatio, infirmitatem, imo fœditatem & abominationē dogmatum in regno Pontificio, plenius ostentaret. Vbi igitur ad septimam sessionem, in qua doctrina de Sacramentis pertractāda erat, ventum est, existimarunt labore illo, cum quidem Pontificia ista materia, ne speciem quidem iustæ inquisitionis sustinere posse videretur, sibi supersedendū esse: solis enim & nudis anathematis pro iure priuilegiorū sedis Romanensis, 2. Thessal. 2. facilius & tutius, quam monstrandis fundamētis, & reddendis rationibus rem posse peragi. Sero enim forsan recordati sunt eius quod prudētia Magistrorū nostrorum Parisiensium, Anno Domini 1521. contra Lutherum censuit, legē scilicet definiendi in Ecclesia Pōtificia hāc esse, vt quid sentiāt paucis explicent rationibus, cur ita definiāt, nullis scripto mandatis: qualis scilicet in foro ratio est in sentētijs prætorijs. Minus igitur facilis & expedita erit ratio examinis in hac secunda parte. Petēdæ n. erunt rationes & explicationes ex lacunis disputationū, quæ extant apud scriptores scholasticos & Pontificios. In quibusdā sane Andradij explicationes examen nostrum iuuare poterunt. Sed is non omnes locos pertractauit. Spero autē fore, vt quo est candore Andradius, qui dissimulare nescit, hac occasione plenius aliquando nobis explicet, quę rationes in publicis deliberationibus, & in priuatis Synodi congressibus, de articulis sequentibus agitatæ fuerint: vtile enim hoc futurum est ad omnē posteritatem. Nec poterit hoc vel Andradius, vel reliqui, qui Concilio isti interfuerunt detrectare. Extat enim illustre exemplum Cyrilli, in Ephesina Synodo, qui post editos Canones non detrectauit, neç erubuit explicationes edere, in quibus ex verbo Dei rationem redderet, τῶν ἀναθεματισμῶν. Deo igitur bene iuuante & fortunante, ad examen reliquæ partis Decretorum Concilij Tridentini accingemur.

Pontificij in refutatione Aduersariorum Anathematis potius quam firmis argumentis & rationib. ex sacra Scriptura sumptis vtuntur.

DE VOCABVLO SACRAMENTI: ITEM DE *numero & descriptione Sacramentorum in nouo Testamento.*

DECRETVM DE SACRAMENTIS ECCLESIÆ, publicatum in sacrosancta Oecumenica & Generali Tridentina Synodo, Sessione VII.

Ad consummationem salutaris de iustificatione doctrinæ, quæ in præcedenti proxima sessione, vno omnium Patrum consensu promulgata fuit, consentaneum visum est,

de san-

de ſanctiſſimis Eccleſiæ Sacramentis agere: per quæ omnis vera iuſtitia vel incipit, vel incepta augetur, vel amiſſa reparatur.

Propterea ſacroſancta œcumenica & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu ſancto legitime congregata, præſidentibus in ea eiſdem Apoſtolicæ ſedis legatis, ad errores eliminandos, & extirpandas hæreſes, quæ circa ſanctiſſima ipſa Sacramenta, hac noſtra tempeſtate, tum de damnatis olim à Patribus noſtris hæreſibus ſuſcitatæ, tum etiam de nouo adinuentæ ſunt, quæ Catholicæ Eccleſiæ puritati & animarum ſaluti magnopere officiunt ſanctarum Scripturarum doctrinæ, Apoſtolicis traditionibus atque aliorum Conciliorum & Patrum conſenſui adhærendo, hos præſentes Canones ſtatuendos & decernendos cenſuit: reliquos qui ſuperſunt ad cœpti operis perfectionem, deinceps, diuino Spiritu adiuuante, editura.

CANON I.

Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non fuiſſe omnia à Ieſu Chriſto Domino noſtro inſtituta, aut eſſe plura vel pauciora, quam ſeptem, videlicet, Baptiſmum, Confirmationem, Euchariſtiam, Pœnitentiam, Extremam vnctionem, ordinem, & matrimonium aut etiam aliquod horum ſeptem non eſſe vere & proprie Sacramentum, anathema ſit.

EXAMEN.

Noſtri in Apologia Auguſtanæ confeſſionis publice profeſſi ſunt, ſe non magnopere rixari de vocabulo Sacramenti, aut de numero, cum appellatio ſit ἄγραφος: quę etiam apud veteres, ab alijs aliter modo latius modo anguſtius accepta & deſcripta fuit: ſi modo hoc ſeruetur, vt res illæ, quæ in Scriptura, ſiuę cum peculiaribus ritibus, ſiue abſq; ritibus, habent mandatum Dei, & promiſſiones, retineantur: & quidem eo modo tractentur & vſurpentur, ſicut in verbo Dei traditæ ſunt: ſiue Sacramenta appellentur, ſiue non.

Apologia Auguſtana de vocabulo Sacramenti & de numero.

Secundo, vt ritus illi, qui habent expreſſum mandatum Dei in Scriptura, & additam claram promiſſionem gratię, quæ noui teſtamenti propria eſt, accurate diſcernantur à reliquis rebus, quæ habēt quidem mandatum Dei, ſed non habent peculiares & certos ritus diuinitus inſtitutos. Habent etiam promiſſionem, ſed non illam, quæ eſt de applicatione & obſignatione gratuitæ reconciliationis.

Tertio, & ritus qui non habent expreſſum mandatum & claram promiſſionem gratiæ in Scriptura noui Teſtamenti, ſed vel a Patribus accepti vel ab alijs hominibus inſtituti ſunt, diſcernantur a ſuperioribus, de quibus iam dictum eſt.

Quarto, vt diſcrimen conſeruetur inter promiſſionem gratiæ, quæ beneficia redemptionis in Euangelio promiſſa, ſolo & nudo verbo, offert, & applicat credentibus, & inter eandem, quando veſtita eſt ritibus ſeu ceremonijs diuinitus in verbo Dei inſtitutis.

Si hoc modo prius de rebus ipſis, ex Scripturę ſententia, ſana doctrinā & neceſſaria differentia conſtitueretur, poſtea de vocabulo & numero ſacramentorum, remotis vocabulorum τῶν ἀγράφων pugnis non difficulter conueniri poſſet.

Quando vero per appellationem & numerum Sacramentorum, quæritur rerum ipſarum confuſio & adulteratio, iam non eſt λογομαχία ſed neceſſariū certamen de rebus ipſis. Et fruſtra, imo inſidioſe & pernicioſe de vocabulis tentatur conciliatio, quæ cum periculo & deprauatione ipſarum rerum coniuncta, eſt.

Hæc ideo ſub ingreſſum huius diſputationis recito, ne quis ſententiam Auguſtanæ confeſſionis, quando dicit, non eſſe magnopere, rixandū

de vo-

de vocabulo Sacramēti, aut de numero, ita deprauet, quasi velit, nos decretum Tridentinæ Synodi, de septem Sacramētis, eo modo sicut ab ipsis proponitur & intelligitur, simpliciter sine necessaria rerū ipsarum explicatione & distinctione, imo cum manifesta confusione & adulteratione rerum, recipere & approbare. Necessaria etiam in principio est hæc contestatio. Nos hac disputatione illis rebus, quas Pontificij præter Baptismum & Eucharistiam titulo Sacramentorū insignire solent(vt sunt Ministerium verbi & Sacramentorum, Coniugium, Pœnitentia, Augmentū & Confirmatio donorum Spiritu sancti, Consolatio ægrotantium, &c.) nullo modo, eam, quam ex Scripturæ sententia habent & habere debēt, veritatem, reuerentiam, dignitatem & vtilitatem, vel imminuere, vel detrahere velle, quando pugnamus, non esse vere & proprie Sacramenta à Christo instituta, eo modo sicut Baptismus & Cœna Domini vere & proprie sunt Sacramenta: imo hoc tantū agimus, vt de illis rebus in Ecclesia ita sentiamus & loquamur, sicut Scriptura præscribit & tradit: hoc enim modo habent & retinent veram suam dignitatem.

Examē primi Canonis, de numero Sacramentorum noui Testamenti. Summa seu Argumentum eiusdē Canonis.

Sed propius accedamus ad Examen primi Canonis de numero Sacramentorum noui Testamenti. Habet autem tria membra. Primo enim sumit axioma illud, quod verissimum est: quia auctoritas seu potestas instituendi Sacramenta, vt sint efficacia signa gratiæ non est vllius creaturæ, sed solius Dei, qui gratiam illam operatur: ideo necesse est, vt omnia, quę in nouo Testamento vere & proprie Sacramenta esse debent, institutionem suam habeant a Iesu Christo Domino nostro: quia ipse est noui Testamenti sponsor, ad Hebręos 7 & mediator, ad Hebręos 8. & 12. Secundo mox attexit, sed sine omni probatione, talia Sacramenta in nouo Testamento non esse plura vel pauciora, quam septem: cum expressio septenarij numeri, nec in Scriptura, nec in tota vera & puriori antiquitate demōstrari possit, vera etiam Sacramēti iuxta Scripturam proprietas, nullo modo septem illis ex æquo conuenire potest. Et certum est, sicut postea ostēdemus, veteres prout vocabulum Sacramēti vel strictius vel latius acceperunt, quosdam pauciora, quosdam plura quā septem numerasse Sacramenta. Ipsis etiā Pontificijs non ignotæ sunt disputationes eius, qui sub nomine Cypriani Sermonem de Ablutione pedum, & de Chrismate edidit. Item, Hugonis & Lombardi, qui sentiunt, nō omnia illa, quæ numerant septem Sacramēta, ab ipso Christo immediate esse instituta. Tertio dicit præsens canon septem illa, singula vere & proprie esse Sacramenta. Sed quid quæso, fingere possunt: quomodo matrimoniū vere & proprie sit Sacramentum, sicut Baptismus & Eucharistia? Quodnā enim est a Christo institutum elementum quod verbum, quod accedat ad elementum, vt coniugium fiat Sacramentum? Quomodo per matrimonium, quod Syricius Pontifex definit, esse secundum carnem viuere, quod Deo nō placere possit: quomodo, inquam, iustitia fidei per matrimoniū vel incipit, vel augetur, vel reparatur, iuxta ipsorum Sacramenti descriptionē in Decreto positam? Durandus aperte dicit, matrimonium non esse Sacramētum stricte & proprie dictum, sicut talia Sacramenta nouæ legis. Et hæc cū ita se habeant, tamen perfricta frōte & adducto supercilio sine probationibus & documentis, tantum pro imperio decernunt: Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis, non fuisse omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta aut esse plura vel pauciora quam septem: aut etiam aliquod horum septem non esse vere & proprie Sacramentum, anathema sit.

Anathemata ad probationem seu confirmationē dogmatū fidei nihil faciunt sed vera & perspicua rationes ex ipsis sancta scriptura fundamentis desumpta.

Sane si sola anathematum crepitacula, sine certis, perspicuis & firmis Scripturæ documētis, ad probationem dogmatum sufficiunt, & possunt articulos fidei facere, poterūt hoc modo Iudęi suas Thalmudicas, & Turcę Alcorani traditiones, Canonicas facere. Quid enim procliuius, quam

cum

tum probare non possis, Anathema dicere: Sed ne terrore illo terreamur, Scriptura nos præmunit, cum inquit. Maledicent illi, tu vero benedicas.

Sed tota hæc disputatio aliquanto plenius examinanda erit. Operæ pretium autem est, obseruare, quod apud veteres Scriptores nullæ extat vel disputationes, vel probationes de septenario Sacramentorum numero. sed tempore Hugonis & Lombardi ex Sorbona, in Ecclesiam inuecta est hæc opinio, quod nec plura, nec pauciora sint in nouo Testamēto Sacramenta, quam septem. Et Lombardus quidem cum alias ex Patribus sua probare soleat, de septenario sacramentorum numero, ne vnam quidem veterum sententiam allegat: Scholastici vero Scriptores, quia argumentis & rationibus tantum non diffluunt, septenariū etiam Sacramentorum numerum argumentis & rationibus probare & confirmare. serio laborāt. Dignum est autem perpetua memoria, ad omnem posteritatem propaganda, quibus rationibus & argumentis, septenarius Sacramētorum numerus à Scholasticis in Ecclesiā inuectus, & ex quibus fundamētis receptus fuerit. Compendium Theologiæ ex Scholasticorum sententia rationes, quod nec plura nec pauciora sint Sacramenta in nouo testamento, quam septem, has reddit: Septem inquit, sunt Sacramenta secundum septem diuersitates hominum in Ecclesia. I. est Intrantium, vt Baptismus: secundum pugnantium, vt Confirmatio: tertiū, vices resumentium, vt Eucharistia: quartum, resurgentium, vt Pœnitentia: quintum, exeuntium, vt extrema vnctio: sextum, ministrantium, vt Ordo: septimū, nouos milites introducentium, vt matrimonium. Item Sacramenta inquit, sunt septem, quia disponunt ad septem virtutes habendas. Nam Baptismus est Sacramentū fidei, Cōfirmatio spei, Eucharistia, charitatis, Pœnitentia, iustitiæ, Extrema vnctio, perseuerantiæ seu fortitudinis, Ordo, prudentiæ, Matrimonium, temperantiæ. Alia etiam, inquit est ratio numeri Sacramentorum. Ordinantur enim contra septem morbos spirituales, scilicet triplicem culpam, & contra quadruplicem pœnam. Baptismus contra peccatum originale, Pœnitentia, contra mortale, extrema vnctio, contra veniale, Ordo, contra ignorantiam, Eucharistia, contra malitiam, Confirmatio, contra impotentiam, Matrimonium, cōtra concupiscentiam.

Assignat etiam hanc rationem numeri septenarii, quod iuxta rationē Medicinæ corporalis, quædam Sacramenta sunt curatiua, quædam conseruatiua, quædam præseruatiua, quædam melioratiua.

Sed quis non videt, quam infirmæ, imo quam futiles sint hæ rationes ad rem tantam comprobandam. Si enim hæc sunt documenta & firmamenta causę: ex similibus, imo ex iisdem rationibus nullo negotio, vel plura, vel pauciora, quam septem demonstrari possent Sacramenta: & propter illas ipsas rationes, si ad demonstrationem huius rei valent, & sufficiunt, necesse erit & sub lege Moysis, & ante promulgationem legis, nec plura, nec pauciora, quam septem fuisse Sacramenta. Neque enim in nouo primum Testamento cœperunt esse septem virtutes, & septem morbi spirituales.

Ex veteribus Scriptoribus non potest probari septenarius numerus Sacramentorum.

Rationes Scholasticorum adductæ ad cōprobationem septenarii Sacramentorum numeri minime firmæ.

Eiusdem futilitatis sunt reliquæ etiam rationes: ideo esse septem Sacramenta nouæ legis, quia septem sunt sigilla libri Apocal. 5. Item septē sunt tubæ Angelorum, Apoc. 8. septem sunt stellę in dextera eius, qui similis est filio hominis, & septem sunt candelabra, Apoc. 1. Septem panibus satiauit turbam, Matt. 15. Septem oculi super lapidem, Zach. 3. Septē lucernæ in tabernaculo, Exod. 37. Sed ex hoc fundamento, eiusdē consequentię vigore D. Brētius ex aliis numeris in Scriptura positis, colligit esse & pauciora & multo plura Sacramenta. Nec sane video, cur cōsequentia argumētationis, in aliis etiam numeris in scriptura annotatis, valere

non

non debeat, nisi forsan arbitrentur, se hoc acumine retundere posse vim illius consequentię, quod Apocal. 1. vbi mentio fit septem stellarum, Interpres vtitur vocabulo Sacramenti. Quidni igitur firma sit demōstratio septem esse Sacramenta, quia in illo loco, vbi vsurpatur vocabulum Sacramenti, ponitur numerus septenarius: hæc enim sunt verba: Sacramētum septem stellarum, quæ sunt Angeli septem Ecclesiarum? Ego vero locum ipsis ostendam, vnde multo magis propriè & luculēter, ex eadem scilicet copia demonstrari possit septenarius numerus Sacramentorum Ecclesię Pontificiæ. De meretrice enim Babylonica, hoc est, de Antichristo, Angelus ita loquitur, Apo. 17. Ego dicam tibi Sacramentum mulieris & bestię, quæ portat eam, qua habet capita septem, quæ sunt septem mōtes super quos mulier sedet. Audis ibi vtrumque, & vocabulum Sacramenti, & numerum septenarium. Tota enim pictura illius capitis non male conuenit. Intelligenti satis.

70.

Et hę sunt demonstrationes, hęc fundamēta, quib' septenarius numerus Sacramentorū in Ecclesia, inuectus & receptus fuit a scriptorib' scholasticis. Neque enim idoneis vel documentis ex scriptura vel testimoniis, ex vera antiquitate Scholastici septenariū Sacramentorū numerū probare, vel conatur saltem. Tam manifesta autem est demonstrationū harum futilitas, vt eius nunc pudeat ipsos etiā conductitios patronos regni Pontificii, qui aliquid frontis habent. Quia igitur in tāta euangelii luce veteribus illis commentis vident, se non posse amplius homines dementare, noua nunc consarcinant perizomata, ut forsan panniculis detritis & reticulis nouo assumento, vel speciem aliquam inducere possint.

Ipsos Pontificios pudere harum probationum.

Duobus autem potissimum argumentis ad stabiliendum septenarium Sacramentorum numerum, hoc tempore vtuntur. Primo enim ex veteribus quibusdam scriptoribus colligunt testimonia, quod appellationem Sacramenti tribuerint nō tantum baptismo & Eucharistiæ, sed prætered etiam, quibusdam aliis ritibus & rebus: & hanc collectionem ita temperant, ne terminos septenarii numeri egrediantur. Deinde ex definitione Sacramenti idem probant per illam regulam, cui definitio conuenit, illi etiam appellatio definiti rectè tribuitur. De singulis igitur ordine quædā annotabimus, vt ratio examinis, non tantum cum veterum sophistarum nugis pugnet, verum etiam recentiorum rhetorum fucos detegat.

Duo præcipua argumēta Pontificiorum ad confirmationem septenarii numeri Sacramentorum.

Est autem vocabulum Sacramenti ex lingua Latina communi & vulgari sumptum. Varroni enim Sacramentum pignus est, quod litigātes ad pontificem deponebant: & qui vicisset, pignus repetebat: qui vero causa cecidisset, eius pecunia in ærarium referebatur. Aliis Latinis scriptoribus Sacramentum est iusiurandum: seu obligatio, numinis & religionis interuentu confirmata. Vegetio est militare Sacramentum, quo milites duci astringuntur. Quæstio autem est, quomodo & qua ratione vocabulum illud in Ecclesiæ sermonem translatum, & ad signa gratię diuinitus instituta accommodatum sit?

Vetus interpres in Hagiographis, vbi Gręci habent mysterium, aliquādo reddit Sacramentum: vt Tob. 12. Sapient. 2. & 6. Et Daniel. 2. & 4. vbi Chaldaicum רזא Græci reddiderunt μυστήριον, transtulit Sacramentum.

In nouo vero Testamento sæpe Græcam vocem mysterii reliquit, alicubi vero reddidit, Sacramentum. Significat autem in genere id, quod arcanum seu secretum est, vt Tob. 12. Sacramentum Regis occultandum est.

Syrach. 27. Amici mysteria denudare. Iudith. 2. Habuit cū eis mysteriū consilii. Ita Paulus 2 Thessal. 2 de Antichristo loquens dicit: Iam operatur mysterium iniquitatis. Principaliter vero significat arcanum & se-

cretum voluntatis, consilij seu propositi Dei, quod rationi naturaliter
non est notum, sed toti mundo absconditum, nisi quantum diuinitus
reuelatur.

Ita doctrina de redemptione & reconciliatione generis humani vo-
catur Mysterium, seu Sacramentum Dei, Coloss. secundo, Mysterium
Christi, Ephes. tertio, Mysterium Euangelii, Ephes. 6. Mysterium fidei, 1.
Tim. 3.

Incarnatio filii Dei, vocatur Sacramentum magnum pietatis, 1. Tim. 3.
Vocatio gentium vocatur Sacramentum voluntatis Dei, Ephes. 1. Doctri-
nam de resurrectione mortuorum vocat Paulus Mysterium, 1. Cor. 15. Et
conuersionem Iudæorum, Rom. 11. Ita Ephes. 5. Coniunctionem Christi
cum Ecclesia sua, vocat Sacramentum magnum. In hac significatione v-
sitatum est vocabulum Sacramenti non tantum in versionibus Scriptu-
ræ, verum etiam in sermone Patrum, qui sæpe appellant Sacramentum
diuinitatis, Incarnationis, Passionis, Tertul. contra Marcionem 4. totum
Christianismum vocat religionis Christianæ Sacramentum.

Sed hæc generalis significatio nec binarium, nec septenarium nume-
rum Sacramentorum probat. Paulus enim alia Sacramenta multo plu-
ra numerat, & 1. Cor. 13. inquit: Si sciero omnia mysteria. Descendamus i-
gitur ad speciem, vbi significatio vocabuli mysterii, seu Sacramenti, angu-
stior est. Vocatur autē Græce Mysterium, quod Latinus interpres Sacra-
mentum reddidit: quando res aliqua, vel visio externa, præter speciem,
qui externis sensib. ingerit, aliquid aliud significat. Ita visio somnii Na-
buchodonosor Dan. 2. vocatur Sacramentum. Et Apocal. 1. Visio septem
stellarū significans Angelos septem Ecclesiarum: & quod septem cande-
labra sunt septem Ecclesiæ, vocatur Sacramentum. Ita Apocal. 17. vbi An-
gelus explicat, quid significent septē capita bestiæ portātis meretricem,
inquit: Ego dicam tibi Sacramentum mulieris. Ita etiam coniunctio viri
& vxoris in cōiugio est Sacramentum coniunctionis Christi & Ecclesiæ,
Ephe. 5. Huic etiam affine est, quod de significatione parabolarum Chri-
stus inquit: Vobis datum est nosse mysteria regni cœlorum, reliquis autē
in parabolis. Hæc significatio propius quidem aliquanto ad propositam
quæstionem accedit, sed hoc modo multo plura numeranda erunt Sacra-
mēta, quam septē. Omnes enim figuras & allegorias, significātes aliquid
Patres vocant Sacramenta. Tertullia. lib. 5. contra Marcionem, vocat Sa-
cramenta figurarum, & allegorias Sacramentorum, vbi de duob. Abrahæ
filiis loquitur. Aduersus Iudæos vocat Sacramentum ligni, disputans de
securi Elisæi, & de ligno Adæ. Ita Augustinus texens allegorias, vocat Sa-
cramentum panis, Sacramentū piscium, Sacramentū numeri, &c. Nostra
vero quæstio est, quomodo & qua ratione vocabulū Sacramenti ad signa
gratiæ noui Testamenti, qualia extra omnem controuersiam sunt Bapti-
smus & Cœna Domini trāslatum & accommodatū sit. Et in hac inquisi-
tione aliquid operæ posui. Non autem deprehēdi, quod Scriptura appel-
lationem mysterii seu Sacramenti tribuat Baptismo vel Cœnæ Domini:
imo nec ordini, nec pœnitētiæ, nec impositioni manuum, Actor. 8 & 19.
nec vnctioni Apostolorum, Marc 6. in Scriptura tribuitur appellatio my-
sterii vel Sacramēti Eph. 3. Non ipsum ministerium seu ordo, sed quæ per
ministerium annunciantur, sunt & vocantur Paulo iuxta generalem si-
gnificationem mysteria seu Sacramenta, Ephes. 5. vbi de coniugio tractat
Paulus, addit: Sacramētum hoc magnum est. Sed ipse se explicat, magnū
illud, de quo loquitur, Sacramentum, non esse in coniunctione coniu-
gum, sed in coniunctione Christi cum Ecclesia. Ita enim Ambrosius &
Chrysostomus locum illum interpretantur, & Pauli verba manifesta
sunt: Sacramentum hoc magnum est: ego vero dico, in Christo & Eccle-

Mysterium

sia. Theodoretus ita interpretatur: Sicut Eua ex Adamo formata est, ita Ecclesiam nasci ex Christo. Quod si quis propter hanc significationem, quod sicut vir & vxor sunt in carnem vnam, ita etiam Ecclesia sit caro de carne Christi, &c. contendat matrimonium in Scriptura vocari mysteriũ seu Sacramentum, nõ rixabimur de vocabulo. Late enim illud patere, & multis aliis rebus ratione signi tribui, iam exemplis ostendimus. Nostra vero quæstio est de illa significatione, sicut Baptismus & Cœna Domini, vere & proprie sunt & vocantur Sacramenta.

Sacramenti vocabulum late patet.

Et vsurpatio vocabuli Sacramenti in hac significatione, vt scilicet accommodetur ad signa gratiæ efficacia, qualia in nouo Testamento extra controuersiam sunt Baptismus & Cœna Domini, habet quidem aliquam affinitatem cum illis Scripturæ exemplis, de quibus supra dictum est: nõ tamen ex Scriptura, sed ex Ecclesiastica loquendi consuetudine sumpta est. Scriptura enim nusquam vel Baptismum vel Eucharistiam vocat mysteria vel Sacramenta. Hactenus ergo est appellatio ἄγραφος.

Quia vero diligentia digna est pie eruditis, loqui cum Ecclesia: non rixamur de vocabulo, sed hoc agimus, ne doctrina rerũ, quę in Scriptura tradita est, per vocabulum ἄγραφον, turbetur & adulteretur. Cõsiderandum igitur est, qua ratione Ecclesiastici quidam Scriptores, vocabulum Sacramenti ad signa gratiæ noui Testamenti accommodarint. Et ad hãc cõsiderationem pertinet: Quomodo vocabulum illud alii latius, alii angustius vsurparint. Ita enim manifestum euadet, ex Patribus quosdam pauciora, quosdam plura numerasse Sacramenta quam septem.

Tertullianus.

Tertullianus ex vulgari Latina lingua de Sacramento militari vocabulum Sacramenti ad Baptismum hoc modo transferre videtur. Ad martyres enim, de abrenũciatione, quæ fit in Baptismo, & de reliquis interrogationibus ita inquit: vocati ad militiam in Sacramenti verba respondimus, &c. Inde vero postea tota actio nomen accepit, sicut inquit aduersus Praxeam: fides in Patrem, Filium & Spiritum sanctum, secundũ Christianorum Sacramentorum, &c. Potissima vero ratio hæc est. Gręci Baptismum & Cœnam Dominicam vocant μυστήρια, quia sub elementis visibilibus offertur & exhibetur arcano modo gratia spiritualis, quę sensibus non apprehenditur, & ratione nõ intelligitur, sed ex sola verbi Dei reuelatione fide cognoscitur. Et Appellatio mysteriorũ in hac significatione in vulgari Ecclesiæ sermone recepta & vsurpata fuit, propter hanc etiam caussam, quia Ethnici peculiares illos, quibus ad idololatricas religiones suos initiabant, vocabant appellatione vulgo tũc trita μυστήρια. Et inde Latini Scriptores vtrumque vocabulum, & mysteriorum & Sacramẽtorum, in hoc vsu transtulerunt in sermonem. Ecclesiasticum. Extant enim Ambrosii scripta, de iis, qui initiantur mysteriis & de Sacramentis.

Duo tantũ Sacramenta.

Apologia Iustini.

Tertullianus.

In hoc vero vsu antiquitas appellationem mysteriorum seu Sacramẽtorum, non extendit ad numerum septenarium, sed pauciora numerat. Vetustissimi enim talia mysteria seu Sacramenta numerant duo tantum: Baptismum & Cœnam Domini. Hæc enim numerat & explicat Iustinus in Apologia 2. vbi describit ritus Ecclesię, siue in Palęstina, vbi natus fuit, siue in Italia Romæ enim Apologiam scripsit. Horum meminit Irenæus. Item Tertullianus libr. 1 & 4. contra Marchionem: & de Corona militis. Quod enim libro de resurrectione carnis addit impositionem manuum, & vnctionem, intelligit ceremonias tunc cõiunctas actioni Baptismi, nõ peculiaria Sacramenta à Baptismo distincta, sicut postea ostendemus. Ita etiã Cyrillus Hierosolymitanus, vbi ex professo catecheses & μυσταγωγίας describit, tantum de mysteriis Baptismi & Cęnę Dominicę concionatur.

Cyrillus.

Quod enim de chrismate disputat, intelligit non peculiare Sacramentũ, sed ceremoniam adiunctam actioni Baptismi: sicut postea in loco de cõfirmatione demonstrabimus. Extant Ambrosii libri de iis, qui initiantur mysteriis: item sub eius nomine aliquot libri de Sacramentis. Sed illi libri, cum ex professo explicationem doctrinæ de mysteriis seu Sacramentis Ecclesię polliceantur, tamen tantum de ritibus Baptismi & Cœnę Dominicæ tractationem cõtinent. Vetustissimi igitur Scriptores Ecclesiastici mysteria seu Sacramenta Ecclesiæ non septenario numero definierunt: sed talia mysteria seu Sacramenta agnoscunt tantum Baptismum & Eucharistiam. Qui vero secuti sunt, paulatim quidem cœperunt numerum Sacramentorum latius extendere, sed tamen & ipsi non septem, sed pauciora numerant. Huius rei testis esse potest Dionysius ille, quem fingunt esse Areopagitam illum, qui ritus quos describit, ab Apostolis præceptoribus acceperit: quamquam in fine Ecclesiasticę hierarchię, vbi de Baptismo paruulorum disputat, satis manifeste se prodat, inquit enim: Sancti Præceptores nostri, ex prisca traditione edocti, ad nos deriuarunt. Quã sententiam ita reddidit Paraphrastes Vercellensis. Doctores nostri à suis seniorib. eruditi, tradiderunt visum esse sanctis Apostolis, &c. Is, inquã, Dionysius, quicunque sane sit, vbi ex professo Ecclesiasticam hierarchiã describit, inter mysteria seu Sacramenta Ecclesiæ nõ numerat pœnitentiam, non matrimonium, non vnctionem infirmorum, sed pro ea habet vnctionem mortuorum: quam si nostri Pontificii in numerum Sacramentorum receperint, non consistet numerus septenarius, sed excrescet in octonarium. Nec tantum vetustissimi, sed & his recentiores numerũ septenarium Sacramentorum ignorant: Gregorius enim cap. Multi secularium. expresse tria tantum Sacramenta, quibus definitionem accommodat, numerat Baptisma, Chrisma, Corpus & Sanguinem Domini.

Quam eandem sentẽtiam etiam Rabanus repetit. Paschasius de Cœna Domini inquit: Sunt autẽ Sacramenta Christi in Ecclesia Catholica, Baptismus, Corpus quoq; Domini & Sanguis: Septenariũ vero numerũ in nullo veterum scriptorum expresse positum, ostẽdere possunt. Lindanus alegat sermonem Cypriani de Chrismate: sed scit, illum nõ esse Cypriani γνήσιον. Et tamẽ nec incertus ille auctor septem, sed pauciora numerat Sacramẽta. Quæ igitur est Tridenticolarum vel vesania, vel impudens futilitas, quod nõ verentur sine vllis documentis anathema dicere omnibus, qui pauciora quam septem numerent noui Testamenti Sacramẽta, cũ vniuersus vetustissimæ antiquitatis chorus illud fecerit? Quod si exceperint, vetustissimos illos scriptores, nihilominus tamẽ honorifice sensisse & docuisse de Ordine, de Matrimonio, de Pœnitentia, &c. etiãsi appellationẽ Sacramenti illis non tribuant, suo ipsorum iudicio causam nostrã adiuuabunt, posse scilicet illarum rerum dignitatem, secundum Scripturę sententiam conseruari etiamsi nõ dicantur esse vere & proprie Sacramenta; sicut est Baptismus & Eucharistia. Quęstio vero est hoc loco, an vetustissima Ecclesia, non autẽ volo intelligi supposititia Romanensium scripta, Sacramentis seu mysteriis Ecclesiæ, quæ vere & proprie sunt Sacramenta, sicut est Baptismus & Cœna Dominica, septenarium numerum præfinierit; ostendimus autem, pauciora illos numerasse.

Pergemus iam ostendere quosdam plura quam septem numerasse. Augustinus enim primus ferme cœpit vocabulũ Sacramenti in hac quidem materia extendere, & latius vsurpare quam antiquitas fecerat. Epistola enim 5. ad Marcellinum, de signis loquẽs, inquit, Quę cũ ad res diuinas pertinent, Sacramenta appellantur. Et de ciuitate Dei, lib. 10. cap. 5 inquit, Sacramentum sacrum signum est, & contra Faustum lib. 19. cap. 11 cæterum Sacramentorum vsum describens, ait; In nullum nomen reli-

Dionysius Areopag.

Rabanus.
Paschasius.
Lindanus.

Quidã plura quam 7. Sacramenta numerarũt.

gionis seu veri seu falsum coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum vel Sacramentorum visibilium consortio colligentur. Vt igitur Augustino aliquid sit Sacramentum, satis est, si rei alicuius diuinæ vel sacræ signum sit: præsertim si in publicis Ecclesiæ conuentibus, certis externis ritibus vsurpetur, siue mandatum habeat à Christo in nouo Testamento siue ex veteri Testamento sit sumptum, vt Chrisma, vel à viris Ecclesiasticis excogitatum, vt signatio crucis. Nec refert Augustino, siue gratia per illud signum detur, siue tantum significetur, vt in matrimonio: item, siue sit gratia reconciliationis, siue aliud aliquod donum spiritus, vt in ordinatione.

Augustinus vocabulo Sacramenti in largiori significatione vsus.

Hoc modo & hac ratione, Augustinus aliis & pluribus etiam rebus tribuit appellationem Sacramenti, quam antiquitas ante ipsum fecerat. Ita de bono coniugali, cap. 24. dicit, in ordinatis manere Sacramentum ordinationis.

Et rationem appellationis addit lib. 2. contra Epistolam Parmeniani, cap. 13. loquens de Baptismo & Ordinatione vtrumq;, inquit, Sacramentum est, & quadam consecratione homini datur illud, cum baptizatur: istud, cum ordinatur. Et contra literas Petiliani, lib 2. cap. 104. dicit, vnctioné in genere visibilium signaculorũ sacrosanctum esse. Et mox quasi rationem reddens, addit visibile illud sanctum Sacramentum discernendũ esse ab inuisibili vnctione charitatis. Ita etiá matrimonium appellat Sacramentum. Et rationem explicat libro de bono coniugali, c. 18. Sicut Sacramẽtum pluralium vxorum illius temporis, significauit multitudinem Deo subiectam. in terrenis omnibus gentibus: sic Sacramentũ nuptiarum singularũ nostri temporis, significat vnitaté omnium nostrum subiectam Deo futurá in vna cœlesti ciuitate. Hac vero ratione, propter significationem rei sacræ, Augustinus plura numerat Sacramenta quá septem illa, pro quibus Pontificii dimicant. Nam de peccatorũ meritis lib. 2. c. 26. dicit, catechumenos ante Baptismũ, secundum quendam modũ suum, per signũ Christi sanctificari. Sicut & Dionysius baptizandis signũ crucis tribuit. Illud vero signum crucis Augustinus contra Faustum li. 19. cap. 14. inter Sacramenta numerat. Et in Psal. 141 Multa Sacramẽta aliter atque aliter accipimus. Quædam, sicut nostis, ore accipimus: quædá per totum corpus accipimus: crucẽ vero in fronte portamus. Rationem vero quare appelletur Sacramentum. mox explicat: Quia, inquit, in fronte erubescitur, ipsam ignominiam quodam modo, & quam pagani deridẽt, in loco pudoris nostri constituit, ne de cruce erubescamus. Itẽ: Crux illa signũ est humilitatis, vnde sanatur tumor animæ. Et sermoné 19. de sanctis inquit: In hac crucis figura continetur Sacramentũ. Et explicat, quòd in latitudine intelligatur dilectio proximi, &c. Addit etiam: Hoc Sacramento crucis, sanctus Helisæus Sunamitis filium, os ori, manus suas manibus eius applicans, orando suscitauit. Eiusdem virtute Sacramẽti, Moses in deserto bis petrá virga percussit. Videt Lector, quam late Augustinus vtatur vocabulo Sacramenti. Nam & in Psal. 65. omnes ritus, qui præter baptisationem in actione Baptismi tunc temporis adhibebãtur, vocat Sacramenta. Inquit enim in Sacramentis & in catechisando, & in exorcisando, adhibetur prius ignis. Et mox rationem addit: Transiens per ignem & aquam, educetis in refrigerium. Quarum enim rerũ signa sunt in Sacramentis, ipsæ res sunt in illa perfectione vitæ æternæ. Manifestissimus vero locus est lib. 2. de peccatorũ meritis, c. 26. Quod catechumeni accipiunt, quamuis non sit corpus Christi, sanctum est tamen, & sanctius quam cibi quibus alimur, quoniam Sacramentum est: Intelligit autem εὐλογίαν hoc est, panem benedictum, quem vocant sanctæ communionis vicarium. Et illum expresse dicit Sacramentum esse, sed addit: Non

ita

ita ſicut Euchariſtia, Sacramentum eſt. Et hoc bene obſeruet Lector. Et de ſymbolo ad catechumenos lib. 4. cap. 1. Omnia, quæ in catechumenis ante Baptiſmum aguntur, vocat Sacramenta. Et enumerat exorciſmos orationes, cantica, inſufflationes, cilicium, inclinationē ceruicum, humilitatem pedum, &c. Ita Epiſtola 23. diſputans de Baptiſmo, hoc eſt, de Sacramēto fidei & corporis Chriſti, exempla addit de die Dominico & die Paſchæ, de quibus dicitur: Hodie Dominus reſurrexit. Et explicat: Hos ipſos dies ſecundum illorum, quibus hæc geſta ſunt, ſimilitudinem nuncupamus: vt dicatur in illo die fieri, propter Sacramenti celebrationem, quod non illo die, ſed iam olim factum eſt.

Bernhardus etiam in ſermone de Cœna Domini multis contendit, ablutionem pedum eſſe Sacramentum remiſſionis peccatorum quotidianorum. Et in benedictione ſalis circa Baptiſmum Pontificia Eccleſia ita orat, vt in nomine ſanctæ Trinitatis efficiatur ſalutare Sacramentum ad effugiendum inimicum, &c. Bernhardus

Hæc recitaui, vt oſtenderem quale fundamentum ſit, cui ſeptenarius Sacramentorum numerus ſuperſtruitur: quod ſcilicet Auguſtinus & alii quidam, pluribus ritibus ſeu; rebus appellationem Sacramēti tribuant, quam Baptiſmo & Cœnę Dominicę. Oſtendimus enim numerum Sacramentorum hoc modo longe vltra ſeptenarium progreſſurum, cum pluribus ritibus ſeu rebus Auguſtinus appellationem Sacramenti tribuat. Et diligenter obſeruandum eſt, quod Auguſtinus, licet in vſurpatione vocabuli Sacramenti aliquanto liberalior ſit, quam pluribus reb. accommodet, quam veteres ante ipſum fecerant: vt tamē oſtendat reliqua alia ratione dici Sacramenta, quam ſicut Baptiſmus & Euchariſtia, plerunq; explicat, qua ratione dicantur Sacramenta: ſicut in adductis exemplis oſtendimus.

Et quando ſignum crucis vocat Sacramentum, illuſtri differentia illud diſtinguit a ſanctificatione, quæ fit in Baptiſmo. Et emphaſes verborum eius conſiderentur.

De peccatorum meritis libr. 2. cap. 26. catechumenos ſecundum quendam modum ſuum, per ſignum Chriſti, & orationē manus impoſitionis ſanctificari. Et dignū eſt obſeruatione, Auguſtinum ita numerare plura Sacramenta, vt tamen primo illuſtri, præcipuo, peculari & diſtincto loco ponat Baptiſmum & Euchariſtiam: vt de doctrina Chriſtiana libro tertio capit. 9 de Sacramentis noui Teſtamenti loquens: Pauca, inquit, pro multis, eaque factu facilima, & intellectu auguſtiſſima, & obſeruatione caſtiſſima, ipſe Dominus & Apoſtolica tradidit diſciplina: ſicuti eſt Baptiſmi Sacramentum, & celebratio corporis & ſanguinis Domini. Et Epiſtola ad Ianuarium 118 Dominus noſter Ieſus Chriſtus in Euangelio, Sacramētis numero pauciſſimis, obſeruatione faciliimis ſignificatione præſtantiſſimis, ſocietatem noui populi colligauit. ſicut eſt Baptiſmus Trinitatis nomine conſeruatus, communicatio corporis & ſanguinis ipſius, & ſi quid aliud in Scripturis canonicis commendatur.

In Pſalm. 103. inquit: Munus Sacramentorum in Baptiſmo, in Euchariſtia in cæteris ſanctis Sacramentis quale munus eſt; ſi hoc modo Baptiſmus & Euchariſtia ſecundum Scripturę ſententiā a reliquis ritibus diſcernerentur. De appellatione Sacramēti, etiamſi aliis etiā reb. per quandam [illegible] accommodaretur facile poſſet conueniri, neque enim λογομαχίαν quærimus. Sed Pontificii ſimpliciter contendunt, reliquos etiam ritus, qualeſcunque quos numerant, vere & proprie eſſe Sacramēta, ſicut eſt Baptiſmus & Euchariſtia; Ita enim decernit primus ille Canon, quem nunc tractamus.

Bb. 3 Falſum

Falsum autem esse ostendimus, quod dictitant, septem, & non plura vel pauciora numerãda esse noui Testamenti Sacramenta. In tota enim vera antiquitate nullum extat testimonium de septenario Sacramentorum numero, quodq; nec pauciora, nec plura numerãda sint. Et ne quidem vnum proferre possunt, qui nusquam non de consensu & suffragiis antiquitatis gloriantur. Nec vllius veteris Concilii auctoritatem pro septenario hoc numero proferre possunt: nisi quod ante centum plus minus annos in Florentino Concilio, vna cum purgatorio & primatu Romani Pontificis, septenarius Sacramẽtorum numerus apud Græcos tentatus, Armenis vero obtrusus est: quod ipsum nouitatem septenarii numeri in Sacramentis ostendit. Armenis enim Bartholomæus Euangeliũ prædicauit: & sub Diocletiano Armenii testimonium habent, quod Christiani, & pietatis studiosi fuerint, apud Euseb. lib. 9. cap. 7. Post mille vero demũ annos, & amplius, septenariũ numerum sacramentorũ a Romano Pontifice primũ acceperũt. Cõmentum igitur de septenario Sacramẽtorum numero, ẽt antiquitatis veris & firmis testimoniis destituitur. Pręter Augustini n. exẽpla, quę quomodo ipse intelligi velit, iã ostendim⁹, ex vetustioribus nihil, quod aliquid habeat roboris, proferre possunt: nisi ꝙ Dionysiũ Areopagitæ exuuiis personatũ, in scenã hãc producũt, q tamen nec ipse septenariũ numerũ vel probat, vel cõfirmat, sicut supra diximus.

Commento de septenario numero Sacramentorũ nullum Concilium patrocinatur, præter Florentinum.

Lindanus ex Cypriano.

Ex sermone etiã de ablutione pedum, Cypriano inscripto, Lindanus gloriose citat suffragium pro septenario Sacramentorum numero. Sed primo nouit scriptum illud non esse Cypriani γνήσιον, sed falso ipsi ascriptum. Deinde quisquis iste est auctor, cum recensere velit sacramenta, quæ & Christus ipse instituit, & quæ postea Apostoli, dictante Spiritu S. tradiderint, non septem, sed quinque tantum numerat. Et simul ostẽdit, crepitũ potius, quã verũ anathema esse, quod Canon ille, quẽ nunc examinamus, decernit: si quis dixerit, non omnia ista septem sacramenta à Christo ipso instituta esse, anathema sit. Expresse enim hoc dicit Cyprianus ipsorum in sermone illo, quem allegant. Alexander ab Ales, parte 4. quæstio. 8 artic. 2. diserte disputat, à Christo tantum duo esse instituta sacramenta, Baptismum & Eucharistiam: idq; probat ex fluxione sanguinis & aquæ de latere Christi. Et quod 1. Ioan. 5. scriptum est, tres perhibere testimonium in terris, spiritum, aquam, & sanguinem, reliquorum vero sacramẽtorum formam Christum voluisse ordinari per ministros Ecclęsiæ: nominatum vero cõfirmationem dicit, nec à Christo, nec ab Apostolis, sed per Concilium Meldense institutam esse, quæst. 24. membro 1. Petrus etiam a Soto, qui Tridenti in Concilio mortuus est, his ipsis verbis vtitur: Habemus totum sacramentum Confirmationis, Ordinis, Matrimonii, & extremę vnctionis, & elementa, & verba, & effectus ex traditione Apostolica: non quod negemus, in scriptura esse nõnulla de iis sacramẽtis, sed omnia, quæ ad integritatem eorum certa fide necessaria tenemus, cum in scriptura nõ sint, necesse est Apostolicæ esse traditionis. Hęc ille. Etsi autem nõ ignoro, quid titulo traditionis intelligat, hoc loco tamen nobis sufficit, quod fatetur elemẽta, verba, effectus, & integritatem quatuor sacramentorum ex scriptura non posse probari. Prætextum verò Apostolicarum traditionum huiusmodi cõmentis perspicue detraximus in priore parte examinis. Fruantur igitur ipsi suo illo anathemate; si quis dixerit, septem illa sacramenta non fuisse omnia à Christo ipso instituta, anathema sit. Hoc primum est Pontificiorum argumentum, ex vocabulo sacramenti, & ex veterũ testimoniis, ꝙ quã sit firmũ, ex iis, quę hactenus dixim⁹, manifestũ est. Intelligit autẽ hinc lector nõ stupidus, quo cõsilio, & qua de causa Tridẽtini patres in hac disputatione maluerint nudis anathematis pugnare, quã argumẽtis & ostensione fundamentorũ agere.

Alexander ab Ales.

Petrus à Soto.

Alterum argumentũ, pro stabiliẽdo septenario sacramentorũ numero, sumunt ex loco à definitione. Et sane talia argumẽta, quæ ex definitione sumũtur, demõstrationis loco esse solẽt. Sed paulisper expẽdamus, quomodo definitionẽ sacramẽti tractẽt: an scilicet (quod dicitur) lapis ad regulã conformetur, an vero plumbea regula ad lapidem inflectatur. Apud Augustinũ aliquot extãt descriptiones, quæ nõ tam rei definitiones, quã vocabuli explicationes sunt: vt ꝙ sacramentũ sit sacrę rei signũ: itẽ, inuisibilis gratię visibilis forma. Sed hę descriptiones valde late patent: plura enim quã septẽ illa signa complectũtur, sicut ipsi Põtificii fatẽtur. Variis igitur artificiis quæsitæ fuerũt tales limitationes definitionis sacramẽti, vt sinus eius redderetur nec angustior, nec latior numero septenario: sed ita cõcinnaretur, vt septẽ illa, quę volebãt esse sacramẽta intra complexũ suũ reciperet. Ex Gregorio, cap. Multi seculariũ: sumpserũt hãc definitionẽ: Sacramentũ est, per quod sub tegumento rerũ visibiliũ, diuina virtus secretius salutẽ operatur. Sed hæc videbatur ad numerũ septenariũ non satis esse accommodata, quomodo n. iuxta hãc definitionẽ Matrimoniũ erit sacramentum? Fabricatæ igitur sunt duæ aliæ. Altera est Hugonis: Sacramentũ est corporale vel materiale elementũ foris sensibiliter propositũ, ex similitudine repræsentãs, ex institutione significãs, ex sanctificatione cõtinens aliquã inuisibilẽ & spiritualẽ gratiã. Altera est Lombardi: Sacramentũ est inuisibilis gratiæ visibilis forma: ita vt ipsius similitudinẽ gerat, & eius causa existat. Sed & in his definitionib. nõ pauca desiderarũt. Quia n. docẽt, in Eucharistia annihilata substãtia, tantũ accidẽtia panis & vini remanere: viderũt Hugonis definitionẽ nõ satis conuenire, quod sacramentũ sit materiale & corporale elementũ. Itẽ, quia in Matrimonio materiã sacramẽti fingũt esse verba cõsensum contrahentiũ exprimẽtia: vidẽt nec Hugonis materiale elementũ, nec Lombardi visibilẽ formã, satis accõmodata esse. Itẽ, si per gratiã intelligatur gratuita recõciliatio, remissio peccatorũ, & acceptatio ad vitã æternam, vidẽt quæri posse de gratia, quæ in matrimonio cõtrahentibus, & in ordinatione ordinatis conferatur. Etsi n. Richardus disputat, etiã per istos ritus conferri gratiã gratum facientem, reliqui tamen agnoscunt, hoc subsistere nõ posse. Scotus igitur definitionẽ ita trãsformauit: Sacramentũ est signum sensibile, siue sit visibile, siue audibile, gratiã, vel Dei effectũ gratuitum, ex institutione diuina, efficaciter significans, ordinatũ ad salutẽ hominis viatoris. Sed & in hac definitione quosdã offenderunt particulæ de institutione diuina, & ꝙ sacramẽta sint ordinata ad salutẽ. Occam igitur aliã substituit: Sacramentũ est signũ, significãs efficaciter effectũ Dei gratuitũ. Ecquid iam optime lector tibi videtur? Nũ firmæ, fortes, & inuictæ sunt demonstrationes, quãdo hoc modo definitiones transformãtur, refundũtur, & inflectũtur, donec proposito nostro, ꝙ sine documentis intelligendũ pręsumpsimus, cõgruant? Idẽ certe est, ac si architectus æquabilitatẽ ædificii demonstrare vellet, & nõ lapides ad regulã accõmodaret, sed ecõtra regulã ad lapides trãsformaret & inflecteret. Non igitur vim habet certæ & firmæ demõstrationis, quando ex huiusmodi definitionib. septenarius sacramentorũ numerus probatur. Et tamẽ qualescunq; sunt illę definitiones, multũ faciunt negotii scholasticis, vt terminos & limites sacramẽtariæ prouinciæ in regno Põtificio defendãt. Si n. signũ significãs effectum Dei gratuitũ efficaciter, est sacramentũ: quomodo nõ erũt sacramẽta, benedictio Monachorũ, aqua benedicta, rosa benedicta, ensis benedictus, agnus Dei, benedictio herbarũ, campanarũ, imaginũ, inunctio regalis, cõsecratio templi, cœmiterii, altaris, &c. Illa n. fiunt certis cõsecrationibus, & finguntur habere spirituales effectus. Aliquid quidẽ respondent scholastici, alius aliud: sed tamen nec seipsos expediunt, nec lectoribus satisfa-

Definitio Sacramenti ex Gregorio.

Duæ aliæ definitiones Sacramenti, vna Hugonis, altera Lombardi.

Scoti definitio.

satisfaciunt. Nisi quod Gabrielis ingenuitas probatur, qui dicit, aquam benedictam non esse Sacramentum, quia desit diuina institutio. Sed hac ratione etiam ex septenario numero non pauca corruent. Quales igitur sint Pontificiorum definitiones in hac materia, manifestum est.

Sed inquiunt, se eadem libertate etiam nostras recentes angustiores definitiones non recipere. Quo igitur nos vertemus? quomodo, & ex quibus fundamentis demonstrabimus, quæ sint vere & proprie Sacramenta noui Testamenti? Respondeo: Non dimicabimus de definitionibus, vel huius, vel illius, vel veteribus, vel recentioribus: sed sumemus fundamentum, quod extra controuersiam & in confessione est apud omnes. Baptismus enim & Eucharistia, omnium confessione vere & proprie sunt Sacramenta. Inde igitur colligemus, quæ tanquam substantialia requirantur, vt aliquid vere & proprie sit Sacramentum noui Testamenti: hæc enim erit simplicissima & certissima demonstratio. Vt igitur aliquid sit vere & proprie Sacramentum noui Testamenti, sicut est Baptismus & Eucharistia, requiritur I. vt habeat externum aliquod materiale seu corporale, & visibile elementum seu signum, quod certo externo ritu tractetur, exhibeatur & vsurpetur. II. Vt elementum seu signum illud, & certus eius ritus habeat expressum mandatum diuinum, seu institutionem diuinam. III. Vt institutum & mandatum sit in nouo Testamento. IV. Vt non ad tempus institutum sit, sed vsque ad consummationem seculi: sicut de Baptismo scriptum est Et donec Filius Dei redeat ad iudicium: sicut de Eucharistia Paulus inquit. Et hęc requiruntur ad elementum seu signum Sacramenti, in nouo Testamento. V. Requiritur ad Sacramentum promissio diuina, de gratia, effectu seu fructu Sacramenti. VI. Illam promissionem oportet non simpliciter, nude & per se tantum habere testimonium in verbo dei, sed oportet eam diuina ordinatione annexam esse signo Sacramenti, & eo quasi vestitam esse. VII. Promissionem illam oportet esse non de quibusuis donis Dei, siue corporalibus, siue spiritualibus, sed promissionem gratiæ seu iustificationis, hoc est gratuitæ reconciliationis, remissionis peccatorum, & in summa de toto beneficio redemptionis. VIII. Et illa promissio in Sacramentis, non in genere tantum vel significatur, vel annuntiatur: sed virtute Dei offertur, exhibetur, applicatur, & obsignatur etiam singulis, qui fide Sacramentis vtuntur. Hęc vera manifesta, certa & firma sunt.

Sacramenti noui Testamenti proprietates.

Hoc enim modo Baptismus & Cœna Domini vere & proprie sunt Sacramenta noui Testamenti. Instituatur iam examen, an reliqua ex septenario numero, eo modo vere & proprie sint Sacraméta, sicut Baptismus & Eucharistia: de quibus nulla est controuersia. Et quia per absolutionẽ non in genere tantum annuntiatur remissio peccatorum, sed priuatim etiam singulis petentibus & credentibus peccata soluuntur & remittũtur: hactenus & hoc modo conuenit cum promissionibus Sacramentalibus. Vtq; salutaris vsus priuatæ absolutionis, Ecclesiæ ex sententia verbi Dei magis commendetur: nostri sæpe testati sunt, se non pugnare, sed libenter concedere, vt absolutio, quia habeat applicationem generalis promissionis, ad singulos ministerio hoc vtentes, inter Sacramenta numeretur. Sed tamen hoc certum est, Absolutionem non habere ex diuina institutione certum externum elementum, signum aut ritum diuinitus mãdatum. Et etiamsi adhibeatur vel impositio manuum, vel aliquis alius externus ritus: destituitur tamen certo, peculiari & expresso mãdato Dei. Nec extat promissio, quod per talem aliquem externum ritum Deus velit efficax esse ad applicationem promissionis Euangelii. Promissionem quidem habemus, quod per verbum velit esse efficax in cre-

An Absolutio, Ordinatio, & catera, qua prater Baptismum & Eucharistiã Pontificij Sacramenta appellant, vere & proprie sint Sacramenta. Pœnitentiæ absolutio.

dentibus

dentibus: sed vt aliquid sit Sacramentum, requiritur non nuda tantum promissio in verbo, sed vt ordinatione seu institutione diuina sit vestita externo aliquo signo seu ritu diuinitus mandato. Tale vero signum non est annuntiatio seu recitatio promissionis Euangelii. hoc enim modo ipsa generalis prædicatio Euangelii esset Sacramentum: est enim potentia Dei, per quam fit applicatio promissionis in omnibus & singulis credentibus.

Et ita nulla amplius esset differentia inter simplicem promissionem, & inter Sacramentum. In Baptismo certe, & in Eucharistia, annuntiatio seu recitatio verborum non est elementum seu signum Baptismi & Eucharistiæ. Absolutio igitur vere & proprie eo modo, sicut Baptismus & Cœna Domini, nō est Sacramentum. Sed si quis addita hac explicatione & differentia, eam propter singularem applicationem promissionis voluerit Sacramentum appellare, Apologia Augustanę confessionis profitetur, se non velle pugnare.

Ordinatio, hoc est, legitima ad ministerium Euangelii vocatio, & publica eius vocationis declaratio & approbatio, habet mandatum in scriptura habet etiam promissionem, quod Deus legitime vocatos, donis ad ministerium necessariis velit ornare, 2. Thimoth. 1. 2. Corinth 3. & quod per ministerium ipsorum velit efficax esse: nō in rebus corporalibus, sed sicut ministerium spiritus est potentia Dei ad salutem omni credenti. Et propter multas causas vtile est dignitatem ministerii, quam ex sententia verbi Dei habet, in Ecclesia ornare, & quasi in illustri loco constituere, ad refutandos & phanaticos & Epicureos ministerii contemptores. Hoc modo, & in hanc sententiam Apologia confessionis nostræ dicit, se non grauatim Ordinem vocare velle Sacramentum, modo discernatur a Baptismo & Eucharistia, quæ vere & proprie sunt Sacramenta. Et propter hanc causam Augustinus contra Donatistas ordinem vocat Sacramentum: sicut suo loco dicemus. Ordinatio igitur habet quidem promissionem de efficacia ministerii, ad salutem omni credenti: sed non habet promissionem, quod beneficium Euangelii personæ ordinati, per ipsam ordinationem, tanquam organon diuinitus ad hoc institutum applicetur ad salutem. Multi enim accipiunt ministerium, quod efficax est in aliis credentibus, cum ipsi, qui exercēt ministerium, non sint filii Dei. Apostoli etiam ritum impositionis manuum, qui illo loco & tempore in orationibus & benedictionibus vsitatus erat, libere vsurparunt. Non tamen docuerunt, ritum illum à Filio Dei in nouo Testamento institutum, & expresse mandatum esse, sicut de aqua in Baptismo, de pane & vino in Eucharistia extant mandata Christi. Posteri vero ad ordinationem adhibuerunt Chrisma, & multos alios ritus, qui nec mandatum Christi, nec Apostolorum exemplum habent. Efficacia vero & applicatio promissionis diuinæ non est alliganda ad ritum aliquem, qui non habet mandatum seu verbum Dei. Ordinatio igitur non est vere & proprie Sacramentum eo modo, sicut Sacramenta sunt Baptismus & Cœna Domini. Nam & ritus ordinationis, & promissio ordinationis, deficiunt in proprietatibus illis, quæ requiruntur, vt aliquid vere & proprie sit Sacramentum, sicut Baptismus & Eucharistia. *II. Ordinatio.*

Coniugium Augustinus tunc potissimum Sacramenti appellatione ornauit, cum contra Hieronymi immodestas criminationes, dissimulato Hieronymi nomine, ex verbo Dei defendere vellet, esse statum seu genus vitæ bonum, purum & sanctum. Et quia similitudo quædam est coniunctionis Christi & Ecclesiæ, Augustinus appellationem Sacramenti, quam late accipere & vsurpare solet, facile ipsi attribuit, vt vero statueret, coniugium vere & proprie esse Sacramentum noui Testamenti, eo modo, sicut *III. Matrimonium.*

Baptismus & Eucharistia sunt Sacramēta. Augustino nunquam in mentem venit. Primo enim non est in nouo primum Testamento institutum, sed statim initio, creato genere humano.

Et mysterium illud, quod est in coniugio, non primum cœpit tempore noui Testamenti. Veteres enim dicunt, illud mysteriū seu Sacramentum esse, quod ex latere Adæ dormientis formata est Eua, vt esset caro de carne Adæ: quanquam Augustinus aliud addat. de singularitate scilicet vxorum in nouo Testamento: sed & illud ipsum, teste Filio Dei, Matt. 19. ita fuit ab initio 2. Habet quidem piorum coniugium Dei benedictionem & promissionem, quod in concordia, charitate, castitate cohabitare possint. sed hæc non est promissio illa gratiæ iustificationis, quæ noui Testamenti propria est. Nec coniugium organon seu medium est, per quod Deus offerre, exhibere, & applicare velit beneficia redemptionis; quod Sacramentorum proprium est. Et Eccius concedit etiam infidelium coniugium esse Sacramentum. 3. Nullum plane externum elementum habet matrimonium, sicut in Sacramentis requiritur. Ineptiæ enim sunt, quod fingunt materiam esse, quādo vir dicit, Accipio te in meam; formā vero, quando respondetur, Et ego accipio te in meum. 4. Nec inde sequitur vere & proprie Sacramentum, quia habet mandatum Dei & benedictionē, & aliquid sacri significat. Hac enim ratione plures aliæ res essent Sacramenta.

IV. Cōfirmatio.

Quod ad confirmationem attinet, prima Apostolica Ecclesia habuit promissionem de effusione visibilium donorum Spiritus, super credētes. Quando igitur Apostoli super ipsos orabant, adhibebant visitatum tunc temporis in orationibus symbolum, impositionem manuum. Sed temporale donum illud fuit; desiit enim, postquam doctrina Euangelii satis confirmata erat. Vt vero aliquid Sacramentum sit, requiritur vt habeat mandatum & promissionem Dei, non ad tempus, sed vsque ad consummationem seculi. Ludibrium vero est, ritum illum sine mādato Dei imitari; cum manifestissimum sit donū illud iamdudum desiisse. Sed inquis. Certe habemus vniuersales & perpetuas promissiones de dono confirmationis & perseuerantiæ, item de augmento donorū spiritualium. Nos vero hoc quod plenissimum est consolationis, non tantum concedimus, sed addimus præterea, diuinit⁹ ordinata esse media, per quæ spiritus dona illa confert, confirmat, auget & conseruat, verbum scilicet, fidem, orationem & exercitia donorum: sicut in loco de confirmatione explicabimus. Sed cuius audaciæ est, ideo sine mādato & institutione Dei peculiare Sacramentū comminisci? Multæ enim sunt promissiones, & varia dona Spiritus, ad quę non sunt diuinitus peculiaria Sacramēta, instituta. Illud vero arbitror diuinitus factū esse, quod impositio manuum in confirmatione non fuit retenta. Ita enim posset Apostolorum exemplum aliqua saltem specie prætendi. Quia vero commutata est in vnctionem chrismatis, & signationē crucis, manifestius apparet, esse Sacramentum sine institutione & mandato Christi: cuius etiam nullum Apostolorum exemplum prætexi potest. Quod enim vnctio chrismatis in veteri Testamento habuit institutionem diuinam, nō satis est ad constituendum Sacramentū noui Testamenti, alias enim etiā Turcarū Circumcisio posset pro Sacramento defendi. Requiritur itaque, vt institutum & mandatum sit in nouo Testamento. Vbi vero extat mandatum in noui Testamenti Scriptura? Vbi exemplum, quod abrogatis cæteris veterum vmbris, vsus olei retinendus sit: & inde tot Sacramenta fabricanda? Vbi promissio ad illinitionem chrismatis dari Spiritum sanctum? Non igitur potest vere & proprie esse Sacramentum noui Testamenti, vbi deest institutio, & expressum mandatum Christi.

Requisita Sacramēti.

Similis vero ratio est de vnctione infirmorum. Quod enim Marcus, Apostolos cum donum sanationis accepissent, factitasse scribit: idem Iacobus Ecclesiæ, tunc cum adhuc donum sanationis haberet, præscribit. Adhibebatur enim vnctio olei, vt externum symbolum doni sanationis. Illud cum defierit manifestũ est, vsum etiam vnctionis olei temporarium fuisse. Nõ enim extat vel mandatum vel exemplum in scriptura, vt in nouo Testamento ad aliud, quam ad donum sanationis adhibeatur Mar. 6. Iaco. 5. Nunquid igitur Ecclesia plane nullam nũc habet consolationem pro ægrotis: imo habet illa, quæ Iacobus recitat, verbum, fidẽ, orationem &c. Illa enim habent mandatum & promissionem Dei, de perpetuo vsu. De vnctione vero olei, separata à dono sanationis, & ad alium effectum sine verbo translata, non habemus mandatum vel promissionem Dei in Scriptura noui Testamenti.

V. Vnctio.

Sed de singulis illis, suo loco plenius dicendũ erit. Hoc vero loco, breuiter tanqũ ex certis & firmis fundamentis, rationes manifestas volui ostendere, quare quinque illa (Pœnitentia, Ordo, Coniugium, Confirmatio & vnctio) nec debeant, nec possint, eo modo sicut Baptismus & Eucharistia, vere & proprie dici noui Testamẽti Sacramẽta. Quare vero Pontificii tantopere dimicent, vt simpliciter, vere & proprie Sacramentis annumerentur, suo loco de singulis annotabimus. Rebus ipsis vero, quæ his vocabulis significãtur, nihil detrahimus. Sentimus autẽ, eas nõ posse dignius aut rectius, ornari & illustrari, quã si secundũ scripturæ sententiam tradantur & explicẽtur, id quod fieri potest, etiamsi non tribuamus illis appellationem Sacramenti, eo modo, sicut Baptismo tribuitur. Imo peregrinæ opiniones & corruptelæ, quas sub titulo Sacramẽtorum Pontificii rebus illis affinxerũt, nõ possunt solide & perspicue refutari, nisi operculum illud tollatur, & doctrina de rebus illis, simpliciter ita explicetur, sicut in scriptura tradita est. Sed hæc suis locis plenius & commodius explicabuntur.

Nequaquam autem noui aliquid hac disputatione in Ecclesiam inuehimus. Antiquitas enim licet vocabulo sacramenti varie (sicut ostendimus) luserit: omnes tamen, quando incidunt in historiam, quomodo ex latere mortui Christi profluxerit sanguis & aqua, dicunt Ecclesiæ Sacramenta illa esse: aquam scilicet in Baptismo, & sanguinem in Eucharistia. Augustinus de symbolo ad catechumenos lib 2. cap. 6. dicit: hæc esse Ecclesiæ gemina Sacramenta. Et de ciuitate Dei, libro decimoquinto, capit. 26. Inde Sacramenta promanarũt, quibus credentes initiantur. Tractatu in Ioan 9. Mortuo Christo, lancea percutitur latus, vt profluãt Sacramenta quibus formetur Ecclesia. Idem in 40. Psalm. De latere Christi, Ecclesiæ Sacramenta profluxerunt. Beda ex Augustino in decimonono capite Ioannis. Aperuit latus, vt illic quodammodo ostium vitæ panderetur, vnde Sacramenta Ecclesiæ manauerunt: sine quibus ad vitam, quæ vere est vita, non intratur.

Sacramenta duo tantum Baptismus & Eucharistia.

Augustinus.

Beda.

Chrysostomus super illum locum dicit, ex ambobus illis Ecclesiam constitutam esse: & addit hinc mysteria, hoc est, sacramenta ortum habere: quod scilicet aqua & sanguis ex Christi latere profluxit. Idem dicunt reliqui Patres, explicantes illum locum Ioannis: Et ipsi Pontificii in Ecclesiis suis canunt: Hinc salutis Sacramenta emanant, in aqua & sanguine.

Chrysostomus.

Nec ociosam λογομαχίαν, sed necessarium certamen esse hanc disputationem, vel vnicum hoc documentum satis ostendit, quod in res ipsas (vt est doctrina De pœnitentia, De ministerio verbi, De coniugio, de confirmatione & incremento donorum Spiritus, De consolatione ægrotorum) loco simplicis sinceritatis, quam secundum verbum Dei ha-

bere

bere & retinere debebant, inuecta sunt multa accessoria, peregrina, falsa & impia hac potissimum occasione, quod Titulum Sacramenti, vere & proprie tueri posse nō videbantur, si in illa plana simplicitate, qua in scriptura res illæ traduntur, relinquerētur. Et aduersarii propterea tam pertinaciter de numero Sacramentorum dimicant. Vident enim ritus & opiniones, quæ præter & contra verbum Dei, ex hominum traditionibus, in res illas inuecta sunt, nō posse plausibiliori specie excusari, retineri & defendi, quam sub pallio, titulo & prætextu appellationis Sacramenti. Vt igitur rebus illis genuina puritas & simplicitas ex verbo Dei restitui, & restituta conseruari possit: neue posteritati occasio detur, à simplicitate illa rursus discedendi, & eius loco, peregrina & adulterina affingēdi: vtilis & necessaria est illa disputatio, an reliqua quinque, quæ Pontificii numerant, vere & proprie sint Sacramenta, eo modo, sicut Baptismus & cœna Domini.

DE DIFFERENTIA SACRAMENTORVM veteris & noui Testamenti.

CANON II.

Si quis dixerit, ea ipsa nouæ legis Sacramenta, à Sacramentis antiquæ legis non differre, nisi quia ceremoniæ sunt aliæ & alii ritus externi, anathema sit.

EXAMEN.

Deus volūtatem suam de mysterio redemptionis generis humani, de gratuita reconciliatione, & acceptatione credentium ad vitam æternam per fidem, propter victimam filii Mediatoris, omnibus temporibus ab initio mundi, dato certo verbo, patefecit. Addidit etiā verbo, diuina sua institutione, certa quædam externa signa, quibus promissionem iustitię fidei luculentius obsignaret & confirmaret. *Sacramentorum vsus fuit etiam tempore veteris Testamenti.* Non igitur noui Testamēti tempore primum cœpit institutio & vsus Sacramentorū: Sed Patres tempore veteris testamenti, imo etiam ante promulgationem legis, sua quædam diuinitus in hunc vsum instituta habuerunt signa seu Sacramenta, quæ fuerunt sigilla iustitiæ fidei, Rom. 4. Iam vero cum idem sit Deus, idē Mediator, eadem gratia, iustitia, promissio, fides, salus, &c. tamen externa illa signa seu sigilla, aliquanto mutata sunt, alii diuina institutione in locorum ipsorū substitutis, prout subinde illustrior redditus fuit modus patefactionis, qui primum fuit quasi lucerna in loco obscuro ardens, postea successit lucifer, donec tandem nocte præterita, exortus est sol iustitię. Ita Patriarcharum signis successit institutio circumcisionis: & abrogata demum circumcisione, successerunt, per institutionem, filii Dei Sacramenta noui Testamenti. Quia vero illa signorum mutatio hæreticorum, & præcipue Manichæorum cauillationibus exagitabatur: cœptum est nō inutiliter quæri & disputari de cōuenientia seu similitudine, & de differentia Sacramentorum veteris & noui Testamenti. Et res ipsa per se sicut fundamenta in Scriptura traduntur, plana est. Sed appellatio Sacramenti nunc latius, nunc angustius vsurpata, reddidit illam doctrinam aliquo modo perplexam. Postea disputationes Scholasticorum de opere operato, omnino eam turbarunt & subuerterūt. *Liber Lutheri de captiuitate Babylonica.* Quæ etiā disputationes Luthero occasionē præbuerunt, vt in libro de captiuitate Babylonica, inciperet diligentius ex Scripturæ fundamentis inquirere, de similitudine & differentia Sacramentorum veteris & noui Testamenti. Ne vero Andabatarum more in tenebris pugnemus, monstrandus est status huius disputationis.

Plana autem, atque (vti arbitror) extra controuersiam, inter aduersarios Pontificios & nos hæc sunt capita: Iustis, qui fuerunt tempore veteris Testamenti, à Deo propositam, exhibitam, datam, & collatam fuisse gratiam, iustitiam, salutem, & vitam æternam, propter futurã victimam filii Mediatoris. Saluatos enim fuisse iustos tempore veteris Testamenti, ex Scriptura certissimum est. Nemo autem saluatur sine gratia Dei. Illa vero propter solum benedictum semen promittitur & datur. Est & hoc extra controuersiam, non aliam fuisse gratiam, neque etiam aliam fidem, qua saluati sunt iusti, tempore veteris Testamenti, quam nunc tempore noui Testamenti. Habemus enim eundem spiritum fidei, secũda Corinth. quinto.

Gratia etiam qua iustificatus est Abraham, & qua saluatus est Dauid exemplum est iustificationis & saluationis omnium temporum. Rom. 4. Restabit igitur quæstio. Quomodo, hoc est, per quod medium, instrumẽtum seu organon, Deus tempore veteris Testamenti proposuerit, exhibuerit, dederit & contulerit credẽtibus gratiam ad salutem. Certum autem est, patres illos habuisse verbum promissionis, de benedictione propter futurum semen.

Quæstio per quod mediũ seu organũ tempore veteris Testamenti credentib. gratia ad salutẽ à Deo fuerit exhibita.

Habuerũt etiam externos quosdã ritus, diuina institutione huic promissioni gratiæ additos & annexos.

Et verbum quidem promissionis, an Pontificii permittere velint, fuisse tale medium seu organon tempore veteris Testamenti, non plane scio. De Sacramentis certe, quibus promissio illa gratiæ diuina institutione annexa fuit, hoc loco disputatur. Et apud veteres quidẽ Ecclesiasticos scriptores, de Circumcisione, quę fuit Sacramentum veteris Testamenti, axioma hoc vulgatũ & certum est: Infantes tempore veteris Testamẽti, per Circumcisionem liberatos fuisse à peccato originali. Beda etiam ex Patribus sententiam hanc, quæ scholasticis scriptoribus non ignota est, citat: Sacramenta veteris Testamenti, suo tempore custodita, vitam conferebant æternam. Longobardi vero tempore, in quæstionem vocari cœpit hæc sententia. Et Hugo quidem, qui circa illa tempora fuit, valde obscure & ambigue disputauit (sicut Gabriel recitat) vt eadem sit salus iustorum in veteri & nouo Testamento. Ideo Sacramenta veteris Testamenti iustificasse indirecte & ex consequenti, quasi mediantibus noui Testamenti Sacramẽtis, per ea significatur. Longobardo vero Scholastici tribuunt hanc opinionem, quod per Sacramenta veteris Testamẽti, Deus nulla plane ratione contulerit gratiam credentibus, etiam quando in fide & charitate vsurpata fuerunt. Quia censuit, ea imposita fuisse tantum in onus & seruitutem, non in iustificationem.

Hisce Hugonis & Longobardi disputationibus proiectũ fuit in mediũ μῆλον ἐριδος: quod certatim & auide arripuit populus Scholasticorum: Et fabricata opinione operis operati, hoc discrimen commẽti sunt inter Sacramenta vtriusque Testamenti, quod per illa tantummodo significata non autem exhibita seu collata fuerit gratia, etiam rite suscipientibus: per hæc vero gratia & significetur & conferatur, etiamsi in suscipiente nullus existat bonus interior motus.

Scholastici de discrimine sacramẽtorum vtriusq; Testamenti.

Sed quia alii ex ipsis viderunt absurdum esse, si dicatur: iustis in veteri Testamento non fuisse collatam gratiam, finxerunt igitur, Sacramenta veteris Testamenti contulisse gratiam nõ ex opere operato, sed ex opere operante, hoc est, per modum meriti, ex suscipientis deuotione, quod ita declarant: omnem actum virtutis, charitate formatum, dicunt meritorium esse: vsum vero Sacramentorum veteris Testamenti, dicunt fuisse actum obedientiæ. Data enim fuerunt præcepta de huiusmodi Sacramẽtis, & ideo vsum eorum dicunt fuisse impletionem præcepti: & propterea

ratione virtutis obedientiæ, per modum meriti, fideles tunc in vsu Sacramentorum accepisse gratiam. Hæc vero sententia directè, & quasi aduersa fronte pugnat cum Paulo, qui Rom 4. ex professo docet & confirmat, circumcisionem non iustificasse Abrahamum ex opere operante, seu per modum meriti: sed fuisse sigillum seu obsignationem iustitiæ fidei, cuius proprium est, vt beatitudo sit eius hominis, cui Deus secúdum gratiam credenti, non operanti, imputat iustitiam sine operibus, Roman. 4. Et quid quæso sani ab illis hominibus, de salutari Sacramétorum vsu expectes, qui gratuitam promissionem, qua gratia offertur & exhibetur, & fidem, qua promissio accipitur, ex Sacramentis proscribūt, hoc est, qui ipsa Sacramenta ex Sacramentis tollunt, & ex Dei actione faciunt nostrum opus, ex gratia meritum, ex promissione præceptum? Et tamen istas Scholasticorum opiniones concilium Florentinum confirmare non veretur; inquit enim: veteris Testaméti Sacramenta non causabant gratiam, sed eam solum per passionem Christi dandam esse figurabant: nostra vero & gratiam continent, & ipsam digne suscipientibus conferunt. Quid vero audio? Num iustis, tempore veteris Testamenti, virtute futuræ passionis Christi, non data fuit gratia? An vero tantum habuerunt præfigurationem, fore, vt post natum Christum primum daretur gratia illis, qui post consummatam passionem Christi credituri essent? Passio certe Christi, meritū illud est, propter quod gratia data fuit, & olim & adhuc datur. Neq; enim verum est, veteres olim per virtuté futuræ passionis Christi, sine certo aliquo medio seu organo, quo illa offerretur & applicaretur, iustificatos esse: nos vero per Sacramenta, sine virtute passionis Christi iustificari.

Concilium Floritinum patrocinatur Scholasticorum opinionibus.

Hæc ideo hoc loco annotaui, vt Lector admonitus intelligat, quæ sit Helena illa, pro cuius restitutione secūdus hic Canon dimicat. Vt autem ad explicationem eo commodius transeamus, consideret lector hoc artificium, quod illi, qui nunc sunt conductitii Pontificiæ causæ aduocati, vt amoliantur suspicionem nouitatis, nō vtuntur in hac quæstione Scholasticorum argumentis, quia animaduertunt, qualia illa sint: sed Augustini auctoritate opinionem illam tueri conantur, ex quadam eius sententia, quæ extat in enarratione Psal. 73 "Sacramenta noui Testamenti dant salutem: Sacramenta veteris Testamenti promiserunt Saluatorem." Sed si recte & diligenter expendatur, quomodo Augustinus in loco allegato quæstionem illam disputet: non tantum liquido constabit, quæ fuerit ipsius sententia, verum etiā monstrabuntur vera fundamenta, ex quibus quæstio hæc recte explicari & diiudicari poterit. Non autem promiscue de omnibus figuris & signis veteris Testamenti disputamus, sed de illis, quibus verbum promissionis gratiæ annexum fuit. Multæ enim fuerunt in veteri Testamento figuræ & vmbræ, quæ aliquid sane de mysterio incarnationis, redemptionis & iustificationis significarunt: non autem omnes adiunctam habuerunt expressam promissioné diuinam, quod per illa signa Deus offerre, applicare & obsignare vellet promissionem iustitiæ fidei singulis, fide illis ritibus vtentibus. Quædam vero non tantum significarunt, verum etiam adiunctam habuerunt promissionem, quod per illa signa in verbo Deus iustitiam fidei offerre, applicare, obsignare & confirmare vellet, in singulis, fide promissionis signis illis vtentibus: quale signum extra omnem controuersiam fuit circumcisio. Duplicia igitur fuerūt signa veteris Testamenti: quædā tantū fuerunt significatiua, quædam vero simul etiā fuerūt virtute promissionis, exhibitiua seu obsignatiua gratiæ. Augustinus vero omnia illa signa aliquādo vna & eadem appellatione Sacramenti comprehendit. Quando igitur figuras & vmbras, quæ sunt signa tantū significatiua, vocat Sacramenta, tunc dicit in Psal.

Signa veteris Testam. duplicia.

73. De

73. De discrimine veteris & noui Testamenti, Sacramenta non eadem, promiſſa non eadem. Et illud declarat: Promiſſa non eadem, quia promiſſa terra Canaan, regnum temporale, felicitas terrena. Sacramēta non eadem, quia alia ſunt Sacramenta ſalutem dantia, alia Saluatorem promittentia. Sacramenta noui Teſtamenti dant ſalutem. Sacramenta veteris Teſtamenti promiſerunt Saluatorem. Nunquid autem dicemus, Auguſtinum ſenſiſſe, Patres in veteri Teſtamento tantum terrena promiſſa habuiſſe, & prorſus deſtitutos fuiſſe promiſſione ſpirituali, de iuſtitia coram Deo, ſalute & vita æterna? Aut Patribus in veteri Teſtamento non fuiſſe datam ſalutem? Certe nemo ſanus Auguſtino manifeſte falſam hanc ſentētiam tribuere audebit, quam multis in locis ipſe refutat. In promptu igitur eſt colligere, quid Auguſtinus in illo loco velit: Collationem enim, ſeu potius mutuam relationem, indiuiduā connexionem inſtituit inter promiſſa & Sacramenta: vt qualia ſint promiſſa, talia etiam ſint Sacramenta, & quidem ex promiſſis ſumendum eſſe iudicium de Sacramentis. Et hoc fundamentum diligenter obſeruetur. Iam verò, inquit: in veteri Teſtamento fuerunt quædam promiſſa terrena ſeu temporalia politiæ Moſaicæ, & illis promiſſis etiam Sacramenta quædā fuerunt adiuncta. Concludit igitur Auguſtinus, ſicut ipſa promiſſa terrena figuræ fuerunt ſpiritualium promiſſionum, ita etiam Sacramēta illarum promiſſionum ſignificaſſe futuram [illegible] Saluatoris. Manifeſtum igitur eſt, Auguſtinum primo ibi loqui de ſignis, quæ tantum ſunt ſignificatiua, quæ non annexam habuerunt ſpiritualem promiſſionem. Deinde etiam inter ipſas ſpirituales promiſſiones, in veteri & in nouo Teſtamento, Auguſtinus tale facit diſcrimen, quod in veteri Teſtamento ſint promiſſiones Chriſti venturi, in nouo vero ſit annuntiatio Chriſti exhibiti. Non minus autem promiſſio de futuro ſemine benedicto, in veteri Teſtamento fuit potentia Dei ad ſalutem omni credenti, quā annuntiatio de Chriſto exhibito in nouo Teſtamento. Et ex hoc fundamento, de diſcrimine ſcilicet promiſſionis gratiæ in vtroque Teſtamento, Auguſtinus differentiam ſumit & conſtituit inter Sacramenta, quæ promiſſioni gratiæ in vtroque Teſtamento voce diuina annexa fuerunt, inquit enim: Cum ergo iam teneas promiſſa, quid quæris promittentia, Saluatorem iam habēs? Hoc vero eſt, quod dico te tenere promiſſa: non quod iam acceperimus vitam æternā, ſed quia iam venit Chriſtus, qui per Prophetas prænuntiabatur. Et hanc differentiam in multis aliis locis repetit, & explicat. Iſte igitur locus Auguſtini, quo ferme ſolo nituntur Pontificii, nihil ipſis patrocinatur, quaſi tēpore veteris Teſtamenti plane nulla fuerint Sacramenta, per quę Deus in verbo obtulerit, exhibuerit & obſignarit gratiam: cum certum ſit, promiſſionem gratiæ tunc annexam fuiſſe certis quibuſdam ritibus ſeu Sacramentis. Auguſtinum enim diuerſum ſenſiſſe, poſtea oſtendemus. Nunc tantum obiectionem, quam ex Auguſtini loco Pontificii formant, remouere & explicare volui.

Quæ vero ex ſcriptura adiiciuntur, facile explicari poſſunt, ſi ſeruetur Hilarii regula, vt intelligentia dictorum ſumatur ex cauſis dicendi. Scriptura enim de Sacramentis veteris Teſtamenti ſæpe non loquitur quid ſint per ſe, hoc eſt, ex inſtitutione diuina, vt ſcilicet ſunt ſigilla promiſſionis gratiæ, & iuſtitiæ fidei: ſed reprehēdit & refutat falſas opiniones, quas homines externis illis ritibus, neglecta promiſſione & fide, affingebant. Non enim docebant, fidem in Sacramentis tanquam in verbo viſibili, debere apprehendere promiſſionem de redemptione per filium mediatorem futura, propter quem Deus credentes iuſtificat: ſed ſepulta promiſſione, & abolita vera fide, fingebant ſe ex merito & dignitate operum, quæ in externis illis ritibus exercebant, iuſtificari. Con-

De Sacram. veteris Teſt. quomodo ſæpe loquatur ſcriptura.

tra hanc opinionem Paulus pugnat, de Circumcisione disputans, Rom. 2 Gala. 5. Et in Epistola ad Hebræos ostendit, solius Christi sanguinem habere virtutem emundandi conscientiam à peccatis, quod igitur Patres sub veteri Testamento iustificati sunt, hoc affirmat factum esse, nō virtute sanguinis pecudum, aut reliquarum lustrationum: sed quod sub illis figuris & vmbris fides aliud obiectū intuita sit, & apprehēderit, promissionem scilicet de futura victima filii Dei mediatoris. Hoc enim est, quod agit per totam Epistolam ad Hebræos, vbi simul ostendit illorum rituum antiquationem seu abrogationem, cum ipsorum complementum, Christus scilicet exhibitus sit, & alia Sacramenta instituerit.

Hisce igitur, quæ & ex Scriptura & ex Augustino obiici solēt, explicatis, tota res plana erit. Idem enim Deus est & in veteri & in nouo Testamēto, iustificans & circumcisionē & præputium. Idem est Christus heri, hodie, & in secula: propter quem & iustificati sunt, & iustificantur credentes, & in veteri & in nouo Testamento. Eadem est substantia (vt sic dicam) promissionis, eadem fides, eadem gratia, eadem iustitia, eadem salus & vita æterna in Christo, & propter Christū, qui in veteri Testamento promittebatur venturus, & in nouo annuntiatur exhibit⁹. De his capitib. nulla est nec esse potest controuersia. Quæstio vero in eo versatur, quo medio, instrumento & organo Deus vtrobique vti voluerit ad offerenda, exhibenda, & obsignāda illa beneficia: & quod in nouo Testamento verbū Euangelii sit potentia Dei, ad salutem omni credenti, non est dubium. Certum est & hoc: Christum ad hunc vsum instituisse Sacramēta noui Testamēti, vt per illa tanquam per visibile verbum offerret, exhiberet & obsignaret credentibus beneficia Euangelii. Iam de veteri etiam Testamento extra controuersiā est, plane illam ipsam ibi fuisse rationē verbi seu promissionis. Quæro autem, an in veteri Testamento, promissio gratiæ tantum nuda sine Sacramentis, fuerit proposita populo Dei? Inuenio autem Gen. 17. promissionē fœderis: Ero Deus tuus, & seminis tui post te: diuina institutione vestitam esse (vt sic dicam) ritu seu Sacramēto circumcisionis. Video etiam Paulum, Roman. 4. signum circumcisionis vocare sigillum seu obsignationem iustitiæ fidei. Vnde Patres recte sentiunt, infantes sub lege per circumcisionē liberatos fuisse à peccato originis. Et Beda erudite colligit à contrario, eos qui in populo Israelitico accipiebant circumcisionem, vt sigillum iustitiæ, fidei, cōiunctos fuisse per hoc Sacramētum Ecclesiæ populi Dei, & cōsignatos fuisse in fœdus & communionem beneficiorū Christi Mediatoris. Deus enim dicit: Masculus, cuius præputii caro circumcisa non fuerit, exterminabitur anima illa de populo suo: quod pactum meum irritum fecit. Cohærēt igitur hæc, & manifesta sunt: quod iusti in veteri Testamento eundem habuerint Christum, eandem acceperint gratiam & iustitiam ad salutem & vitam æternam, quam credentes in nouo Testamento accipiunt & habēt. 2. Iustus in veteri Testamentō habuisse nō tantum nudam promissionem gratiæ, sed illi promissioni etiam diuina institutione annexos fuisse certos quosdam externos ritus, quæ Sacramenta vocantur. Et inde consequitur. 3. Quod scilicet iusti in veteri Testamento non tantum per nudam promissionem gratiæ, propter venturum Messiam: verum etiam per Sacramenta, quæ diuina institutione promissioni illi annexa erant, quale extra controuersiam est circumcisio, nō minus acceperint beneficia illa Euangelii ad salutem necessaria, quam nos in nouo Testamento. Atque ideo Paulus Col. 2. permutatis vocabulis Circūcisionis & Baptismi significat: Nos, qui in nouo Testamento, per Baptismum habemus expoliationem corporis peccatorum carnis accepisse & habere idem, quod circumcisi sub veteri Testamento per circumcisionem acceperunt. Sicut enim circumcisio fuit sigil-

lum iustitiæ fidei, Ro.4. ita Baptismus est stipulatio bonæ cõscientiæ erga Deum, per resurrectionem Christi, 1. Pet.3. Et medium seu organon, quo exhibebatur & obsignabatur iustitia fidei, fuisse sub veteri Testamento non nudam tantum promissionem, sed & signum eius circumcisionem: institutio circumcisionis, Gen.17. & locus Pauli Rom.4. clarissime ostendunt. Et 1. Cor.10. vbi tractat historiã de Manna, & de aqua ex petra profluẽte, dicit: Patres eandẽ escam spiritualẽ manducasse, & eundem spiritualem potum bibisse. Et diserte nominat Christum, qui est heri, hodie & in secula, Heb.13. Et hunc Pauli locum Augustinus confert cum Baptismo & Cœna Domini, tractatu 26. in Ioan. explicans concionem Christi de Manna, inquit: Sacramenta illa fuerunt in signis diuersa, in re, quę significatur, paria sunt. Et tractatu 45. In signis diuersis, fides eadem, sicut in diuersis verbis: quorum alterum prænuntiat Christum venturum, alterum annuntiat Christum venisse.

Arg. contra Faustũ Manichæum.

Et contra Faustum Manichæum multis argumentis agit, in diuersis signis, Sacramentis seu ritibus vtriusque Testamenti, res non esse diuersas, sed easdem. Nam libro 19. capite 15. mouet quæstionem, vtrum tantũ profuerit antiquis iustis fides passuri & resuscitandi Christi, quantum nunc prodest fides passi & resuscitati? An ipsa effusio sanguinis agni Dei, quæ facta est pro multis in remissionem peccatorum, aliquid vtilitatis & purgationis dederit etiam his, qui hoc futurum credentes, ante quam fieret, ex vita migrauerant? Et istam sane quæstionem eo loco non definit; alibi vero manifeste ex verbo Dei affirmat, iustos veteris Testamenti, quantælibet fuerint sanctitatis, non tamen eos saluos fecisse, nisi fidem mediatoris, qui in remissionem peccatorum sanguinem suum fudit. Hæc enim sunt eius verba.

Iam obseruet Lector, quæ inde argumenta Augustinus texat. Dicit enim ca.14. In hac vita nemo potest esse iustus, nisi qui ex fide viuit. Gratia enim, iustitia salus, vita æterna, fide accipienda sunt. Addit autem: Antiqui iusti, qui Sacramentis illis intelligebant venturam prænuntiari reuelationem fidei, ex illa licet adhuc operta & abscõdita, munere tamen pietatis intellecta, etiam ipsi viuebant. Agnoscit Lector connexionem argumentorum. Antiqui iusti acceperunt remissionem peccatorum propter Christum mediatorem, remissio vero peccatorum non nisi fide accipitur, fides vero antiquorum obiectum habuit, non nudum tantum verbum, verum etiam Sacramenta illius temporis, & ex illa fide, in Sacramentis munere pietatis intellecta, iusti viuebant. Hæc omnia sunt Augustini.

Quis igitur iam dicet, fidem antiquorum in Sacramentis illius temporis nihil accepisse: cum Augustin. affirmet, ipsos fide illa, in Sacramentis intellecta vixisse? Cap.16. confert verbum & Sacramenta: Si, inquit, eadem res aliter enuntiatur facienda, vt de Christo passuro, resurrecturo, &c. aliter enũtiatur facta, vt de Christo passo, resuscitato, &c. quid mirum, si aliis mysteriorum signaculis passio & resurrectio Christi futura promissa est, aliis iam facta annuntiatur? Quid enim sunt aliud quæque corporalia Sacramenta, nisi quædam quasi verba visibilia sacrosancta? Hæc Augustinus.

Si igitur concedimus, per verbum promissionis in veteri Testamento oblata & exhibita fuisse à Deo credentib. gratiam & salutem, quomodo Sacramentis illud adimemus, quæ nihil aliud sunt, quam visibilia verba? vt eadem sit ratio, & idem vsus verbi, & Sacramentorum.

Et capite decimoquarto correlatiua facit, sicut fidem, & verbum, seu promissionem, ita etiam fidem & Sacramenta: quod ergo fides accipit, hoc Deo per verbum & Sacramenta offert & exhibet. Verba Augustini

hæc sunt: Tunc ergo occulta erat fides, nam eadem credebant, eadem sperabant omnes iusti & sancti etiam temporum illorum: & promissiua erant illa omnia Sacramenta, omnisque ritus ille sacrorum: nunc autem reuelata est fides.

Et capit. 16. inquit: Aduersus calumniosam imperitiam Fausti demonstrare suffecerit, quanto errore delirent, qui putant signis Sacramentisq; mutatis, etiam res ipsas esse diuersas, quas ritus Propheticus prænuntiauit promissas, & quas ritus Euangelicus annuntiauit impletas: aut qui censent, cum res eædem sint, nō eas aliis Sacramentis annūtiari debuisse completas, quam his quibus adhuc complendæ prænuntiabantur.

Tota igitur res de collatione Sacramentorum veteris & noui Testamenti planissima est, si tantum adhibeatur illa distinctio, quam Lutherus tradit de captiuitate Babylonica: quod scilicet quædam figuræ veteris Testamenti tantum fuerunt signa significatiua, non autem annexum habuerunt verbum promissionis gratiæ. De illis signis hoc loco non disputamus. Fuerunt autem etiam in veteri Testamento signa quædam, quæ ex institutione diuina annexum habuerunt verbum promissionis gratiæ, quod verbum fidem exigit, qua gratiam accipiat. Et de illis veterum Sacramentis manifestissimum est, quod ex institutione diuina eundem habuerint vsum & finem, quē Sacramenta noui Testamenti. Vnum enim & eundem Christum, in verbo promissionis, Sacramentis illis annexo, credentibus proposuerunt: eadem fuit fides, quæ & in verbo promissionis & in Sacramentis, quæ promissioni gratiæ annexa erant, eandem gratiam, iustitiam, remissionem peccatorum, salutem & vitam æternam quæsiuit & accepit, sicut nunc in nouo Testamento. Et hactenus similitudo seu conuenientia est inter Sacramenta veteris & noui Testamenti.

Triplex discrimē inter Sacra. vet. & noui Test. secundum Augustinū.

Nullane autem differentia est, nullumne discrimen inter Sacramenta veteris & noui Testamenti? Est omnino illustre discrimen, sicut Augustinus variis in locis demonstrauit. 1. in ipsis signis seu ritibus externis. Cum enim Christus sua incarnatione impleuisset ea, quæ veterum Sacramentis significata & promissa fuerant, mutata & abrogata sunt vetera illa Sacramenta, & per institutionem Christi Mediatoris, alia in ipsorum locū substituta. Aliis enim ritibus, inquit Augustinus contra Faustum libr. decimonono, capite decimosexto, res annuntiari debuerunt completæ, quam his, quibus adhuc complendæ pronuntiabantur. 2. Sacramenta veteris Testamenti fuerunt prænuntiatiua venturi Christi, noui vero Testamenti annuntiatiua sunt exhibiti Christi, sicut inquit Augustinus in Psal. 73. Et tractatu in Ioannem 45. Item contra Faustū libro decimonono, capite decimo tertio. Et capite 14. inquit: Illa in veteri Testamento fuerunt promissiones rerum complendarum, hęc in nouo Testamento sunt indicia completarum. Et idem omnino discrimen Augustinus constituit inter verbum gratiæ sub veteri de venturo, & in nouo Testamēto de exhibito Christo. Tractatu in Ioannem 45. Et contra Faustum libro decimonono, capite decimosexto. Sicut igitur in diuersis verbis, ita etiā in signis diuersis, non est diuersa, sed eadem fides, inquit Augustinus. Idem ergo etiam Christus, eadem gratia, ad eandem iustitiam, eandem salutem, &c.

Obseruandum autem est hoc discrimen, quod idem Christus, licet aliter verbo & Sacramentis in veteri Testamento venturus prænuntiatus fuerit, & mysterium redemptionis complendum: aliter vero verbo & Sacramentis in nouo Testamento, Christus annuntietur exhibitus, & mysterium redemptionis impletum: virtus tamen incarnationis & redemptionis Christi eadem est, eadem etiam gratia ad salutē necessaria,

quam

quam Deus non minus tempore veteris Testamenti proposuit, quam in nouo, quam etiam veterum fides non minus certo accepit in verbo & sacramentis, quam nunc in nouo accipitur. Hæc distinctio inter ipsam incarnationẽ ac redemptionẽ, & inter virtutem eius seu gratiam non recte obseruata, decepit Scholasticos, quando enim in Augustino legunt, res, quæ in veteri Testamento significatæ & promissę fuerunt, in nouo redditas & exhibitas esse, hoc intelligunt non de ipsa incarnatione, & de opere redemptionis, sed de gratia & salute, quæ propter Christum donatur & exhibetur: cum certissimum sit, exhibitionem & collationem gratiæ & salutis propter Christum, non minus fuisse tempore veteris Testamenti, quam in nouo.

Quando igitur Augustinus dicit, in verbo & Sacramentis veteris Testamenti, fuisse veritatem promittentem, in nouo exhibentem, in veteri significationem promittentem, in nouo res redditas: hoc intelligit de incarnatione Christi, & de opere redemptionis, non autẽ de virtute eius, & de gratia, quam certe iustis in veteri Testamento exhibitam esse, nemo negare potest, qui ipsos saluatos esse concesserit.

Tertium discrimen Augustinus ita describit, de doctrina, lib. 3. c. 9. Sacramentis numero paucissimis, obseruatione facilimis, significatione præstantissimis, societatem noui populi colligauit.

Et contra Faustum lib. 19. cap. 13. Prima Sacramenta cum suo aduentu Christus impleuisset, ablata sunt, & alia sunt instituta: virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora. Et in Psal. 73. Mutata sunt Sacramẽta, facta sunt faciliora, salubriora, feliciora. Num vero ideo veteris Testamenti Sacramenta omnino nec salubria, nec felicia erunt, quia noui Testamenti Sacramenta prædicantur salubriora & feliciora? Aut quia Sacramentorum noui Testamenti prædicatur virtus maior, & vtilitas melior, num ideo plane nulla erit virtus, aut nulla omnino vtilitas sacramentorum veteris Testamenti? Certe quę secundum magis & minus comparantur, licet gradu differant, in vno tamen & eodem genere conueniunt. Felicitatem igitur, vtilitatem, virtutem & salutem Augustin. Sacramentis veteris Testamenti eo ipso tribuit, quod prædicat noui Testamenti Sacramẽta fœliciora, salubriora, virtute maiora, & vtilitate meliora. Et hoc libenter damus: sicut modus reuelationis in nouo Testamento illustrior est, lux fidei maior, & mensura gratiæ vberior: ita etiam per Sacramenta noui Testamenti gratiam Christi luculentius, plenius, perfectius & vberius dispensari credentibus. Nunc enim consummato redemptionis mysterio, figuris successit ipsa veritas. Heb. 9. vmbris corpus, Col. 2. Filius Dei enim etiam ante suam incarnationem fuit iustitia & salus credentium, Esa 45. & in ipsis inhabitauit, 2. Cor. 6. Nunc vero postquam incarnatus est Deus & homo, Ecclesiæ suæ adest, & in credentib. habitat. In humana enim carne, quam Filius Dei assumpsit, habitat iam tota plenitudo diuinitatis, vt ex eius plenitudine omnes accipiam' gratiam pro gratia, Col. 2. Ioan. 1. Illud tempore veteris Testamenti nondum erat factum, sed futurũ promittebatur & credebatur. Quod si igitur promissio de futura incarnatione & redemptione potẽtia Dei fuit ad salutẽ credentibus sub veteri Testamento: maior certe, vberior & plenior erit gratia, postquam in nouo ipsum complementum rerum illarum factum est in Christo, qui vt Deus & homo credentibus se communicat.

Sacram. noui Testamẽti cur ab Augustino appellentur feliciora, salubriora, &c.

Hoc igitur modo noui Testamenti Sacramenta differunt a veteribus, non tantum quia ceremoniæ sunt aliæ, alii ritus externi: sed discrimen est aliud longe illustrius, sicut iam diximus. Põtificii vero hisce differentiis nõ sunt contenti, sed simpliciter volũt, Deum per veteris Testamenti Sacramenta, etiam quæ verbum promissionis annexum habuerunt, nul-

lam gratiam exhibuisse & cõtulisse credentibus, quod manifeste falsum esse, sola circumcisio ostendit. Causa vero principalis, quare dogma illud Schlasticorum, de differentia Sacramentorum vtriusque Testamenti, tantopere vrgeant, hæc est, quod opinionem operis operati, quomodocunque defendere & stabilire conantur. Sed de opere operato dicendum erit in examine 8. Canonis.

DE DIFFERENTIA SACRAMENtorum inter se.

CANON III.

Si quis dixerit, hæc septem Sacramenta ita esse inter se paria, vt nulla ratione aliud sit alio dignius, anathema sit.

EXAMEN.

Huius Canonis examẽ paucis absoluemus. Cum enim alias omnia & singula fulmina suorum anathematum, peculiariter in nostrarum Ecclesiarum capita vibrare soleant; ab huius certe tertii Canonis trisulco fulmine, laus Deo, capitã nostra omnino libera sunt. Ita enim fulminant, Si quis dixerit, hæc septẽ Sacramenta ita esse inter se paria, vt nulla ratione aliud sit alio dignius, anathema sit.

Nos vero nequaquam ii sumus, qui sentiamus, vel doceamus septem illa, quæ ipsi numerant, Sacramenta ita esse inter se paria, vt sicut Baptismus & Eucharistia, eodem etiã modo seu pari ratione, reliqua quinq; quæ numerant, vere & proprie sint Sacramenta. Hoc ipsum enim est, quod in Examine primi Canonis egimus, etiamsi de appellatione Sacramenti non pugnemus, sicut & veteres varie ea vsi sunt; omnino tamen discernendas esse res illas, quæ ex institutione diuina adiunctos habent certos externos ritus, ab illis rebus, quę habent quidem mandatum Dei, sed non certos externos ritus voce diuina mandatos: & ab illis etiam ritibus, qui habent expressum mandatum Dei. & annexam voce diuina promissionem gratiæ seu beneficii redemptionis, sicut est Baptismus & Eucharistia, discernẽdos esse reliquos ritus, qui vndecunq; accepti sunt, certe non habent expressum mandatum Dei, nec promissionem voce diuina annexam, de applicatione & obsignatione gratuitæ recõciliationis. Atq; ideo contendimus, ritus illos ab hominibus acceptos, nullo modo eodem loco habẽdos, aut in parem dignitatis gradum subleuandos esse, sicut priores illos, qui voce & mandato Filii Dei instituti sunt. Immenso enim interuallo distant, & in Ecclesia discernẽda sunt Filii Dei instituta, ab hominum inuentis. Ab omni igitur crimine & accusatione Canon iste nos absoluit. Dicit enim anathema illis, qui fingunt septem illa, quæ ipsi numerant Sacramenta, ita esse inter se paria, vt nulla ratione aliud sit alio dignius.

Sed hæc forsan ioco quis dici arbitretur. Neque enim verisimile est, Tridentinos Patres in tertio hoc Canone tam terribiliter detonare de dispari 7. Sacramentorum dignitate, ideo quasi nostram sententiam probare, & quidem sub vinculo anathematis confirmare voluerint, nec ideo sane, quasi nec oblique, nec leuiter, sed anathematis seueritate notare & damnare voluerint Scholasticorum disputationes, qui fingunt, sicut Baptismum & Cœnam Dominicam, eodem etiam modo & pari ratione, reliqua quinque vere & proprie esse Sacramenta. Quo igitur consilio, & quo sensu fabricatus est tertius iste Canon? Dicam tibi, veteres illas contumelias repetere & stabilire voluerunt, dignitatem scilicet Chrismatis in confirmatione, quamuis nec mandatum Dei, nec promissionem Filii

Dei habeat, multo tam[illegible] exaltantiorem & ampliorem esse, quam ipsius Baptismi, licet expressum habeat mandatum Dei, & certissimam promissionem, voce Filii Dei annexam. Ratio vero (si Diis in Romanorum Pantheo placet) haec est, quod Baptismus administrari potest, etiam ab iis, qui sunt in simplicibus Sacerdotum ordinibus, imo in necessitate etiam a laicis sicut Hieronymus inquit contra Luciferianos. Confirmationis vero administrationem solis Episcopis reseruari ipsis placuit. Addūt & hanc rationem, quod Baptismus initiatorum sit Sacramentum initiationis, per confirmationem vero conferatur perfectio gratiae & gloriae. Ritum etiam ordinationis dicunt Sacramentū esse, praeeminentia nobilitatis & perfectionis (vt eorum ipsorum verbis) dignius & praestantius quam Sacramentum Baptismi. Quia inquiunt, ordo constituit hominem in gratia, gradu & statu dignitatis (hoc est, pinguium praebendarum, & regalium praelaturarum) quod Baptismus non facit. Atque ita cum in primo Canone ea, quae non habent Dei mandata, sed sunt ab hominibus inuēta, diuinis institutis aequassent, iam in tertio Canone postulant ea in subliniorem dignitatis gradum extolli & collocari, quam quae ipse Filius Dei in nouo Testamento sua voce instituit, & Ecclesiae commendauit. Vsque adeo verum est, quod eum, qui semel verecundiae fines transiit, oportet gnauiter impudentem esse.

Rationes Pontificiorum, cur cōfirmationem & ordinem ipsi Sacram. Baptismo praeferre non verecuntur.

Est & hoc vnum ex mysteriis huius tertii Canonis, quod dignitas Sacramenti Ordinis nō potest ferre honorabile, sanctum & castum coniugium, licet & ipsum nominent Sacramentum. Tanto enim dignius est Ordinis Sacramentum coniugio, quod facilius pati secum potest cētum prostibula, successiue tamen (sicut inquit Coloniensis quidam) quam vnam legitimam coniugem. Si qua vero praeterea alia tertius hic Canon mysteria continet, ea vel Andradius, vel alius quispiam nobis pandet. Quod vero ad rem ipsam attinet, quae sit Sacramentorum, quae Scripturae testimonium habent, seu conuenientia seu differentia, nō potest simplicius & rectius constitui & explicari, quam si vnumquodque ex sua institutione, & ex promissione, quam ex voce diuina annexam habet, iudicetur. Non male enim huc quadraret, quod in decreto suo dicūt, per Sacramenta iustitia fidei vel incipit vel incepta augetur, vel amissa reparatur. Sed haec plenius explicare, non est huius loci; tantum enim examen decretorum & canonum Tridentini concilii instituimus.

DE NECESSITATE SACRAMENTORUM.

CANON IV.

Si quis dixerit, Sacramenta nouae legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua: & sine eis aut eorum voto, per solam fidem homines a Deo gratiam iustificationis adipisci, licet omnia singula necessaria non sint, anathema sit.

EXAMEN.

Principio artificium compositionis in hoc Canone considerandum est; in singulis enim ferme dictionibus peculiares latent insidiae. Indifferenter de omnib suis, quae numerant Sacramentis praedicant, quod sint ad salutem necessaria. Quod enim addūt (licet omnia singulis necessaria non sint) intelligunt de ordine & coniugio. Reliquos vero ritus, vt confirmationis, extremę vnctionis, articularis cōfessionis, satisfactionis, &c. volunt simpliciter esse Sacramenta ad salutem necessaria. Et quod praecipue obseruandum est, necessitatem Sacramentorum opponunt iustificationi per solam fidē. Atqui ea quae ad salutē necessaria sunt, distinguen-

Insidiae huius Canonis.

da sunt, vt Christus promerens, Pater dominans, organa seu Sacramenta verbi & Sacramentorum, per quæ Spiritus sanctus beneficia illa noui Testamenti offert, applicat, obsignat, auget, & confirmat in credentibus: & demum fides, quæ beneficia illa apprehendit. Singula hæc suo modo, & in suo gradu ad salutem nostram ordinata sunt. Et sicut non sequitur: Sacramenta ad salutem sunt necessaria: ergo non solus Christus suo merito nobis eam acquisiuit: ita etiam non sequitur, Sacramenta ad salutem sunt necessaria; ergo non per solam fidem gratiam iustificationis accipimus. Neq; enim quisquam sanus iustificationem per solam fidem ita vnquam intellexit, quasi a iustificatione excludatur gratia Dei, meritum Christi, & ministerium verbi & Sacramentorum: imo fides in iustificatione quærit, apprehendit & accipit gratiam Dei, propter meritum filii mediatoris: & quidem hæc quærit & accipit in ministerio verbi & Sacramentorum, per quod medium scit Spiritum sanctum velle efficacem esse. Quærere vero, apprehendere & accipere illa beneficia, scriptura affirmat, ratione tantum fidei proprium esse.

Officium fidei.

Manifestum igitur est, qualis sit sophistica, necessitatem Sacramentorum opponere iustificationi per solam fidem. Ego vero arbitror, architectos IV. huius Canonis aliud spectasse hac antithesi inter necessitatem Sacramentorum ad salutem, & inter iustificationem per solam fidem. Neque enim necessitatem Sacramentorum eo tantum referunt, quod sint causæ instrumentales, per quas à Deo nobis offeratur & exhibeatur gratia iustificationis: sed loquuntur de adipiscenda seu accipienda gratia iustificationis: & hoc nolunt soli fidei tribui, sed adiungũt necessitatem Sacramentorum, hoc est, intelligunt nostrum opus, quod in susceptione Sacramentorum facimus, ita vt fides non sola, sed vna cum dignitate seu merito illius nostri operis accipiat gratiam iustificationis. Et propterea nominãt Sacramenta nouæ legis, vt sit mutua relatio legis & nostrorum operum, in ipso etiam Sacramentorum vsu, ideo etiam votum nominant, hoc est, pollicitationem certi operis, ad accipiendam iustificationis gratiam.

Quis igitur iam neget, Patribus Tridentinis defuisse ingenium, cum in tam paucis verbis tam multas & varias insidias occultare potuerint? Non potest autem eius quæstionis, quæ in IV. hoc Canone proponitur, vera explicatio tradi, nisi prius ex insidiis illis nos euoluamus. Quando igitur de necessitate Sacramentorum disputatur, non est quæstio de ritibus humana autoritate institutis, sed de iis, qui vere & proprie sunt Sacramenta; scilicet de Baptismo & Cœna Domini. Et in illis Sacramentis non est quæstio de magica aliqua efficacia, absolute hærente in ipsis externis elementis, nec dignitate, aut merito nostri alicuius operis: sed quod sint media seu organa, per quæ Deus offert, & fides accipit gratiam & salutem.

Quæstione hoc modo formata, explicatio non erit difficilis: quę multa vtiliter monebit, & veram reuerentiam erga Sacramenta in animis nostris excitabit. Pendet autem ex consideratione doctrinæ, quare Deus promissioni Euangelii adiecerit Sacramenta? Deus enim, qui satisfactionem filii sui mediatoris ordinauit, vt esset meritum & acquisitio salutis nostræ, qui etiam ordinauit, vt fides esset quasi manus nostra, qua quæramus, apprehendamus & accipiamus gratiam Dei in Christo: idem Deus etiam certum medium seu organon ordinauit, per quod beneficia filii mediatoris, ad salutem nostram velit offerre & exhibere, vt fides habeat & sciat certum medium, in quo quærere & accipere possit gratiam & salutem.

Tale ergo medium seu instrumentum Dei est verbum Euangelii prædica-

prædicatum, auditum, cogitatum, & fide apprehensum. Roman. 10. Fides iustificans ex auditu, auditus per verbum Dei. Roman. 1. Euangelium est potentia Dei, in salutem omni credenti. Ioan. 5. Amen dico vobis, qui verbum meum audit, & credit ei, qui misit me, habet vitam æternam, &c. Iam vero cum Deus per verbum offerat & exhibeat, fides etiam in verbo apprehendat & accipiat non dimidiatum & insufficiens aliquid, sed gratiam, quæ ad salutem necessaria est, ita vt Euangelium sit potẽtia Dei ad salutem omni credenti: oritur quæstio, quis Sacramentorum vsus, aut propter quas causas Deus externos Sacramentorũ ritus sua institutione adiecerit promissioni Euangelii. Et sunt quidẽ non pauci homines, partim phanatici, partim prophani, qui & sentiunt & clamitant, superfluũ & non necessarium esse Sacramentorum vsum. Piorum etiam animi sæpe huiusmodi cogitationibus tentãtur: Cum verbo Deus omnia, quę ad salutem necessaria sunt, offerat & exhibeat, cumque fides illa in verbo inuenire & apprehẽdere possit, quid opus sit Sacramentis; posse igitur sine salutis dispendio, vsum Sacramentorum negligi.

Sacramentorum vsus.

Et talibus sane, siue tentationibus, siue phanaticorum clamoribus recte ex verbo Dei opponitur, Sacramenta, quæ Deus ipse, vt essent salutis nostræ adminicula, instituit, nullo modo iudicanda esse, vel inutilia, vel superflua, quæ secure negligi & contemni possint. Recte enim Augustinus dicit cõtra Faustum, lib. 19. cap. 11. Sacramentorum vis inenarrabiliter valet plurimum: & ideo contempta, sacrilegos facit. Impie quippe cõtemnitur sine qua non potest perfici pietas. Sed hæc ex verbo Dei diligẽter explicanda sunt, vt & doctrina recte intelligatur, & verus Sacramentorum vsus ornetur, & serio ametur. Quod igitur ad Deum attinet, verbo promissionis offert & exhibet illam suam gratiam, quæ ad salutẽ necessaria est: ita vt fides in illo obiecto seu medio inuenire possit, quicquid ad salutem est necessarium.

Augustinus.

Et quidem (sicut Chrysostomus inquit) si Angeli essemus, nullo præterea signo nobis opus esset. Sed carnalis infirmitas fidem impedit, turbat, distrahit & debilitat. Arduum enim & difficile est iis, quæ in verbo proponuntur, licet non appareant, tamen firma animi persuasione inhærere, Hebræ. 11. Imo contra spem credere, Roman, 4. cum quidem in hac vita mens semper sensuum adminicula quęrat. Pręterea fides etiã, quando statuit promissionem Dei in genere veram esse, angitur tamen de hac præcipue quæstione, an priuatim etiam ad me pertineat? Deus igitur, qui diues est in misericordia, vt diuitias bonitatis suæ nobis ostenderet, & commendaret, non vno tantum modo, per nudum scilicet verbum, gratiam suam nobis exhibere voluit: sed infirmitatem nostram voluit certis adminiculis subleuare, institutis scilicet, & promissioni Euangelii annexis Sacramentis, hoc est, certis signis, ritibus seu ceremoniis, in sensus incurrentibus, vt illis commoneret, erudiret, & certos nos redderet, quod foris in specie visibili geri cernimus, illud intus virtute & potentia Dei in nobis effici: sicut enim verbum incurrit in aures, & ferit corda, ita ritus Sacramentorum incurrit in oculos, vt moueat corda, vt non dubitemus, Deum nobiscum agere, & velle iuxta verbum in nobis efficacem esse ad salutem. Verbo enim, & externis à se institutis signis, solet cum hominibus agere. Præterea mens humana non tantum per se non nouit promissionem de gratuita reconciliatione, verum etiam, quando illa verbo nobis reuelatur, licet pia mens eam non ausit in genere mendacii arguere, fides tamen, in tentationibus præsertim, difficulter illam, vt priuatim etiam ad me pertinentem, apprehendere & retinere potest. Deus igitur Sacramenta instituit, vt essent externa & visibilia signa & pignora gratiæ, & voluntatis Dei erga nos: quibus illustri, visibili

Chrysostomus.

Fides specialis.

testimonio testificetur, quod promissio ad singulos illos pertineat, qui fide eam in vsu Sacramentorum amplectuntur. Et hoc modo Sacramenta sunt externa visibilia testimonia applicationis gratuitę promissionis Euangelii. Illius enim vox generalis est, fides vero & vsus Sacramenti applicant eam ad singulos credentes. Hoc modo Sacramenta, quoad nos, sunt signa confirmantia fidem erga promissionem Euangelii, quoad Deum, sunt organa seu instrumenta, per quæ Deus in verbo, sua potentia & operatione, gratiam promissionis Euangelicæ credentib. exhibet, applicat, obsignat, confirmat, auget & conseruat. Non autem alia est gratia, quæ in verbo promissionis, & alia, quę in Sacramentis exhibetur nec alia est promissio in verbo Euangelii, alia in Sacramentis. Sed eadem est gratia, vnum & idem verbum, nisi quod in Sacramentis, per signa diuinitus instituta, verbum quasi visibile redditur (sicut Augustinus loquitur) propter nostram infirmitatem. Fides igitur in Sacramentis non aliam quærit gratiam, quam in verbo, nec sine promissione, præter aut extra promissionem, in Sacramentis quærit gratiam. Verbum enim promissionis est obiectum illud, quod fides in Sacramētis intuetur, & in illo apprehendit ea, quæ verbo in Sacramentis promittuntur, offeruntur, & exhibentur. Ita Ephes. 5. Paulus inquit: Mundans Ecclesiam lauacro aquæ in verbo. Hæc doctrina ornat dignitatem Sacramentorum, & exsuscitat veram reuerentiam erga vsum Sacramentorum, & ex his fundamentis sumitur explicatio quæstionis propositæ. Quę enim piæ aures prophanas illas voces vel ferre, vel admittere possent, Sacramenta esse superflua, quæ secure contemni, & sine dispendio salutis negligi possint? cum ex verbo Dei constet, Deum illa ad subleuandam infirmitatem nostram instituisse: vtque diuitias bonitatis suæ, ad procurandam salutem nostram ostenderet, instituisse ipsum talia organa seu instrumenta, in quibus virtute & operatione Spiritus sancti fides nostra, quamuis languida & infirma, gratiam apprehendere, & obsignatam retinere posset ad salutem & vitam æternam. Necessaria igitur sunt Sacramenta & ratione infirmitatis fidei nostræ, cui huiusmodi adminiculis opus est. & ratione institutionis diuinæ: quæ enim Deus hoc consilio, & in hunc finem instituit, vt per ea credentibus exhibeat, applicet & obsignet beneficia mediatoris ad salutem: ea certe nec inutilia, nec superuacanea, sed necessaria sunt.

Et hoc sensu non inuiti concedimus, Sacramēta ad salutem esse necessaria, tanquam causam instrumentalem: sed tamen addenda est hæc declaratio, non tam præcisam esse necessitatem Sacramentorū ad salutem, sicut est fidei & verbi. Sine fide enim nemo potest saluari: & sine verbo nulla potest esse vera fides, Rom. 10. Qui igitur verbum Dei non habet, is quia non potest fidem concipere non potest saluari. Qui vero ex auditu verbi veram & iustificātem fidem iam habet, is licet fide acceperit reconciliationem, Sacramentorum tamen vsum nullo modo contemnet, propter causas iam expositas: aut si contemnit, fides non est vera, non enim retinet essentialem suam proprietatem, quæ consistit in mutua relatione verbi & fidei: vt scilicet fides verbum promissionis, vbicunque Deus sua institutione illud proponit, quærat & apprehendat. Sed si quis ex auditu verbi habeat veram fidem in Christum, & non concedatur ipsi facultas, vt possit Sacramentis iuxta institutionem diuinam vti: in tali certe casu non est statuenda præcisa necessitas Sacramentorum ad salutem, vt propterea salus illis denegetur, quibus non datur facultas vtendi Sacramentis, licet fide in verbo apprehendāt Christum mediatorem. Latroni enim in cruce, Christum in verbo promissionis fide apprehendenti certo promittitur paradisus, licet non daretur ipsi facultas, vt posset Baptismum

accipere. Ita qui in deserto nati fuerant, per annus 40. nõ sunt circumcisi propter continuas peregrinationis iactationes, quæ facultatem circũcisionis accipiendæ non concedebant, Iosuæ 5. Et tamen, non est dubiũ, quosdam ex illis per 40. illos annos, in deserto mortuos fuisse; quos nemo damnauerit, si Deo fide in promissionem de venturo Messia reconciliati fuerunt. Recte igitur Augustinus inquit contra Donat. lib. quarto, cap. 22. Latronis exemplum etiam atque etiam considerãs, inuenio non tantum passionẽ pro nomine Christi, id quod ex Baptismo deerat, posse supplere: sed etiam fidem, conuersionemque cordis, si forte ad celebrandum mysterium Baptismi, in angustiis temporum succurri non potest. Neque enim latro ille pro nomine Christi crucifixus est, sed pro meritis facinorum suorũ: nec quia credidit, passus est: sed dum patitur, credidit. Quantum itaque valeat, etiam sine visibili Sacramẽto Baptismi (id quod ait Apostolus: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem) in illo latrone declaratum est: sed tunc impletur inuisibiliter, cũ mysterium Baptismi, non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit. Cap 23. Latro ille nõ tamen omnino sine sanctificatione Baptismi, quæ corporaliter adhibetur, fuit: quia non eius accipiendæ volũtas defuit, sed non accipiendæ necessitas affuit. Cap. 24. In illo latrone, quod ex Baptismi Sacramento defuerat, compleuit omnipotentis benignitas: quia non superbia vel contemptu, sed necessitate defuerat.

Augustinus.

Cap. 25. Cum vero ex volũtate defuerit, reatu hominem inuoluit: neque enim vllo modo dicenda est conuersio cordis ad Deum, cum Dei Sacramentum contemnitur. Et hoc est, quod Longobardus dixit, gratiam Dei non esse alligatam Sacramentis.

Longobardus.

Obiiciet autem Lector, in auctoribus non tantum videndum esse quid dicatur, sed principaliter, ex quibus fundamentis id, quod dicitur, extruatur. De articulo necessitatis in latrone non baptizato idem dicit Cyprianus, quod Augustinus: sed fundamenta longe sunt diuersa. Cyprianus sentit, latronis passionem, vicem Baptismi suppleuisse; Augustinus vero rectius sentit, fidem cordis apprehendentem Christum, iustificasse & saluasse latronem, cum articulus necessitatis Baptismum excluderet. Ita vetustas de articulo necessitatis, cum credentes, priusquam baptizari possent, vel ad martyrium raperentur, vel morte præoccuparentur, venuste distinxit Baptismum fluminis, flaminis & sanguinis. Illud vero postea ita deprauarunt, quasi dignitas operis & meriti in martyrio tanta sit, quæ virtute sanguinis Christi in Baptismo æquetur, & eius vicem supplere possit. Item, Baptismum flaminis interpretati sunt, quod tanta possit in aliquo contrito satisfactio & charitas esse, vt dignitas eius vicem virtutis Baptismi supplere possit. Hæc non tantum peregrina, sed omnino falsa & impia fundamenta sunt; nostrorum scilicet operum merita æquare virtute Baptismi. In hac igitur exceptione articuli necessitatis, monstrandi sunt conscientiis veri fontes consolationum; qui certe non sunt, vt nostra opera vice Baptismi Deo opponamus, sed vt fides apprehendens verbum promissionis, etiamsi articulo necessitatis a Baptismo excludatur; nihilominus certo statuat, se accipere & possidere Christum, gratiam Dei, & vitam æternam. Euangelium enim Dei est potentia, ad salutem omni credenti.

An Sacramenta sint superflua.

Augustinus.

Porro adscribam locum Augustini ex eodem libro, cap. 22. qui illustrabit hanc quæstionem; An scilicet Sacramenta sint superflua? Verba hæc sunt In Cornelio & amicis eius posset videri superfluum, vt aqua etiam tingerentur, in quibus iam donum erat Spiritus sancti; quod non nisi baptizatos alios accepisse, sancta scriptura testatur. Baptizati sunt tamen; & in hoc facto Apostolica extat auctoritas, vsque adeo nemo debet

in quolibet prouectu interioris hominis, si forte ante Baptismum vsque ad spiritualem intellectum pio corde profecerit, contemnere Sacramentum: quod ministrorum opera corporaliter adhibetur, sed per hoc Deus hominis consecrationem spiritualiter operatur. Nec ob aliud existimo munus baptizandi Ioanni fuisse attributum: nisi vt Dominus ipse, qui dederat, cum serui Baptismum non spreuisset accipere, dedicaret humilitatis viam, & quanti pendendum esset suum Baptisma, quo ipse baptizaturus erat, tali facto apertissime declararet. Videbat enim tanquam peritissimus Medicus salutis æternę quorundam non defuturum tumorem, qui cum intellectu veritatis, & probabilibus moribus ita profecissent, vt multis baptizatis vita atque doctrina se præponere minime dubitarent, superuacaneum sibi esse crederent baptizari: quando ad illum mentis se habitum peruenisse crederent, ad quem multi baptizati adhuc ascendere conarentur. Hæc Augustinus.

DE EFFICACIA ET VSV Sacramentorum.

CANON V.

Si quis dixerit, hæc Sacramenta propter solam fidem nutriendam instituta fuisse, anathema sit.

CANON VI.

Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non continere gratiam, quam significant: aut gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre, quasi signa tantum externa sint acceptæ per fidem gratiæ vel iustitiæ, & notæ quædam Christianæ professionis, quibus apud homines discernuntur fideles ab infidelibus, anathema sit.

CANON VII.

Si quis dixerit, non dari gratiam per huiusmodi Sacramenta, semper & omnibus, quantum est ex parte Dei, etiamsi rite ea suscipiant, sed aliquando & aliquibus, anathema sit.

EXAMEN.

De efficacia Sacramentorum, quomodo seu qua ratione offerant, exhibeant, applicent, & obsignent gratiam, inter Scholasticos Scriptores variæ fuerunt disputationes. Quidam enim, vt Alensis, Thomas, Durandus, &c. senserunt, ipsis externis Sacramentorum elementis, per verbum conferri virtutem quandam supernaturalem, quæ non sit relatio seu ordinatio Dei, quod per Sacramenta, tanquam per causas instrumentales Deus efficacia spiritus velit conferre gratiam: sed quæ sit virtus supernaturalis & spiritualis absolute hærens in corporalibus Sacramentorum elementis, per quam influat & agant in animam, siue effectiue, siue dispositiue. Addunt tamen, vt ostendant, nec se, nec alios, quod dicunt, intelligere, esse ens incompletum, quod per se non sit in aliquo ex decem prædicamentis.

Hugo etiam dicit, Sacramenta noui Testamenti ideo prius sanctificari, consecrari, seu benedici, vt ex sanctificatione (quæ scilicet ex cõsecratione, in ipsis Sacramentorum elementis contenta & inclusa intus) cum applicantur, sanctificent: scilicet, sicut quando emplastrum applicatur vulneri. In hac imaginatione etiam Cyprianus hæsit, qui Baptismum ab hæreticis & malis ministris datum, ideo pronuntiauit inutilem, inefficacem & irritum, quia tales suis benedictionibus & consecrationibus non possint aquæ talem virtutem conferre, quæ in animã influat & agat. Ex

hac etiam imaginatione, orta fuit praua illorum opinio, qui apud Augustinum de Ciui. lib. 21. c. 25 liberationem ab igne æterno promiserunt omnibus, sine vera fide habentibus Sacramentum Baptismatis & corporis Christi, quomodolibet vixerint, & in quacunq; hæresi vel impietate fuerint. Illa vero opinio, quod in ipsis Sacramentorum elementis, gratia essentialiter contineatur, sicut medicina in pyxide, ita vt virtus Sacramētorum sit vel essentia, vel qualitas, siue completa, siue incompleta hærēs in corporalibus Sacramentorum elemētis, etiam inter Scholasticos Scriptores, non fuit omnibus probata: vt Bonauenturæ, Richardo, &c. Fuerunt præterea, qui virtutem Sacramentorum in ipso opere, quo Sacramenta vel celebrantur, vel suscipiuntur, constituerunt: ita vt Sacramenta dicerentur conferre gratiam ex dignitate, & merito operis, quod exercet, vel ille qui celebrat, vel qui suscipit. Sed hæc opinio ex diametro pugnat cum vera ratione Sacramentorum: quæ sunt actiones, in quibus nō nos nostrum aliquid offerimus, sed in quibus Deus sua beneficia nobis offert & exhibet, & vult illa à se donata à nobis accipi.

Nostro vero tempore quidam, dum hasce Pontificias opiniones vehementius refutare voluerunt, nimium deflexerunt in sinistram partem. Disputarunt enim, Sacramēta nihil aliud esse, quam signa, & notas Christianæ professionis, quibus à Iudæis & paganis discernamur. In quo vsu, quondam apud gentes fuerunt mysteria Cereris, & similes initiationes.

Quidam censuerunt Sacramenta tantum esse Christianæ societatis symbola, quibus ad mutuam communicationem officiorum excitemur, & obstringamur: sicut quondam in fœderibus faciēdis mos erat, vna vesci ex rebus sacrificatis. Alii in vsu Sacramentorum nihil aliud spectari voluerunt, quam solas allegorias seu significationes Christianæ mortificationis, regenerationis, viuificationis, spiritualis alimoniæ, &c. Sunt qui videri volunt de Sacramentis honorifice sentire: & tamen docent Sacramenta tantum esse signa gratiæ, iam antea, ante & extra vsum Sacramentorum collatæ & exhibitæ, ita vt per Sacramenta Deus nihil conferat & exhibeat illis, qui fide Sacramentis vtuntur, sed quod tantum sint signa gratiæ, alias & alio modo ante collatæ.

Huic affinis est & illorum opinio, qui existimant, vsum Sacramentorum tantum per modum commonefactionis, excitare fidem, quæ alibi & alio modo, non in vero Sacramentorum vsu, quærat & accipiat gratiā, sicut talis commonefactio a picturis etiam sumi potest. Has opiniones ideo recensui, vt ex antithesi vera sentētia rectius intelligatur: præcipue vero ideo, quia video Pontificios, in suis de hac quæstione disputationibus phanaticorum opiniones insidiose commiscere cum nostrarum Ecclesiarum confessione: cum tamen Apologia Augustanæ confessionis sententiam suam, ex verbo Dei extructam, diserte seiungat a phanaticorum prophanis opinionibus.

Manifesta enim sunt Scripturæ testimonia: quæ vt negari nō possunt, ita eludi nō debent. Tit. 3. Baptismum vocant lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti. Ephes. 5. Tradidit semetipsum pro Ecclesia, vt illam sanctificaret, mundās eam lauacro aquæ in verbo, &c. Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, nō potest introire in regnum Dei, Actor. 2. Baptizetur vnusquisque in remissionem peccatorum Act. 22. Baptizare, & ablue peccata tua, inuocato nomine Iesu. 1. Pet. 3. loquēs de aqua, per quam Noe cum suis in arca seruatus fuit, inquit ὃ: id est, quæ aqua, arcæ antitypon, nunc nos saluos facit, Baptisma scilicet: non quod sit depositio sordium carnis, sed quia est stipulatio bonæ conscientiæ erga Deum, per resurrectionem Christi Rom. 6. Quotquot baptizati sumus in Christum Iesum, in mortē eius baptizati sumus: vt sicut com-

plantati sumus similitudini mortis eius, ita etiam resurrectionis simus. Gal. 3. Quotquot baptizati estis, Christum induistis. Marc. 16. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.

Hæc manifestissima testimonia, quæ diserte Sacramentis efficaciam tribuunt, & qualis ea sit, explicant, non sunt per tropos peruertẽda a simplici & genuina significatione, quam propria vocabulorum significatio prębet, Et ita veteres hęc testimonia, simpliciter sicut sonãt, intellexerũt. Augustinus enim cõtra Faustum libro 19. cap. 11. de Sacramentis inquit; Quorum vis inenarrabiliter valet plurimum; & ideo contempta, sacrilegos facit; impie quippe contemnitur, sine qua non potest perfici pietas. Cap 13. Sacramenta noui Testamenti esse virtute maiora, vtilitate meliora. Cap 16. De corporali Baptismi actione, & de sono verborum promissionis, inquit, Hæc omnia fiunt & transeunt, sonant & transeunt; virtus tamẽ quæ per ista operatur, iugiter manet: & donum spirituale quod per ista mínuatur, æternum est. In Leuit. quæst. 84. Dominus dicit, Ego sanctifico Aaronem, & Moysi dicit; sanctificabis eum; Quomodo ergo & Moyses sanctificat, & Dominus? Nõ enim Moyses, pro Domino, sed Moyses visibilibus Sacramentis per ministerium suum: Dominus autẽ inuisibili gratia per spiritum sanctum: vbi est totus fructus, & omnis vtilitas etiam visibilium Sacramentorum?

Tractatu in Ioan. 80. Quare non ait Christus, mundi estis propter Baptismum, quo loti estis; sed ait, Propter verbum quod locutus sum vobis? Nisi quia & in aqua verbum mundat. Detrahe verbum; & quid est aqua nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentũ, etiã ipsum tanquam visibile verbum. Et mox; Vnde ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat? nisi faciente verbo, nõ quia dicitur, sed quia creditur.

Has sententias adscripsi; quia non tantum tribuunt Sacramentis virtutem seu efficaciam, sed simul etiam explicant, quomodo seu qua ratione, Sacramenta dicantur conferre gratiam, sicut iam ostendemus. Non autẽ agimus de ritibus, sine expresso verbo Dei institutis, quibus humana temeritas efficaciam spiritualem, æqualem, imo maiorem & præstantiorem, quam ipsis Dei institutis tribuit; sed quæ & vere & proprie sunt Sacramenta, quæque promissionem gratiæ diuina voce annexam habẽt. Et appellatione Sacramenti, intelligimus non externa tantum elemẽta, & visibiles ritus; sed omnia illa, quæ ad rationem Sacramenti pertinere, supra in explicatione primi Canonis diximus, præcipue vero ꝓmissionẽ de exhibitione & applicatione gratiæ. Nõ obscura autẽ, nec difficilis est explicatio, si adhibeatur necessaria illa distinctio, quomodo Deus conferat gratiam, & quomodo Sacramenta nõ conferant gratiam. Deus Pater reconciliat sibi mundum, acceptat credentes, nõ imputans ipsis peccata eorum, Hoc certe modo Sacramenta non conferunt gratiam, sicut ipse Deus pater Christus est pax nostra, Ephes. 2. Mors Christi, est reconciliatio nostra. In sanguine ipsius iustificati sumus. Rom. 5. Sanguis Christi emundat nos ab omni peccato, 1 Ioann. 1. Resurrexit propter iustitiã nostram. Roman. 4. Et illo certe modo Baptismus non purgat peccata sicut ipse Christus.

Spiritus sancti propria est efficacia in collatione & applicatione gratię. Et Sacramenta certe non sunt exęquanda cum ipso spiritu sancto, vt pari & eadem plane ratione credãtur cõferre gratiam, sicut ipse Spiritus sanctus. Num vero propterea nihil tribuendum est Sacramentis? Certe quid Scripturę sententię Sacramentis tribuant, paulo ante ipsis scripturę verbis commemoratum est. Sed accurate & solicite cauendum est, quando de Sacramentorũ virtute & efficacia disputamus, ne ea quæ propria sunt

gratiæ Patris, efficaciæ Spiritus, & meriti filii Dei, Deo adimamus, & ad sacramenta transferamus, hoc enim esset crimen idololatriæ: nec Sacramenta adiungenda sunt merito Christi, gratiæ patris, & efficaciæ spiritus, tanquam causæ adiuuantes, seu partiales: Idem enim hoc esset crimen. Non enim datum est aliud nomen, &c. Act. 4. Et gloriam meam alteri non dabo, Isaiæ 48. Deus saluans non est præter me: ego sum, & non est alius, Isa. 45.

Quo igitur modo Baptisma nos saluos facit, 1. Petri 3. Quomodo est lauacrum regenerationis, Tit. 3. Hoc vero Paulus simpliciter declarat, cum Ephes. cap. 5. inquit, Mundans Ecclesiam lauacro aquæ in verbo. Et Augustinus idem colligit ex illa Christi sententia: Mundi estis propter verbum meum, quod locutus sum vobis. Recte ergo Apologia Augustanæ confessionis dicit, eũdem esse effectum, eandẽ virtutem, seu efficaciam, & verbi, & Sacramentorum, quæ sunt sigilla promissionum, quæ ideo etiam Augustinus vocat verba visibilia. Sicut igitur Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti: non quod magica quędam vis characteribus, syllabis, aut sono verborum inhæreat, sed quia est medium, organon seu instrumentum, per quod spiritus sanctus efficax est, proponens, offerens, exhibens, distribuens & applicans meritum Christi, & gratiam Dei, ad salutem omni credenti: Ita etiam sacramentis tribuitur virtus seu efficacia: non quod in Sacramentis extra seu præter meritum Christi, misericordiam patris, & efficaciam Spiritus sancti, quærenda sit gratia ad salutem: sed sacramenta sunt causæ instrumentales, ita quod per illa media seu organa, pater vult gratiam suam exhibere, donare, applicare: filius meritum suum communicare credentibus: Spiritus sanctus efficaciam suam exercere, ad salutem omni credenti.

Hoc modo manet Deo gloria sua, vt gratia non alibi quæratur, quam apud Deum patrem: pretium seu causa remissionis peccatorum, & vita æterna non alibi quæratur, quam in morte & resurrectione Christi: efficacia regenerationis ad salutem, non alibi quæratur quam in operatione spiritus sancti. Sacramenta vero illa beneficia in verbo nobis proponunt, afferunt, & exhibent, & obsignant: atque ita ducunt nos ad Christum ad gratiam Dei, ad efficaciam Spiritus. Quia enim Deus in iis, quæ ad salutem nostram pertinent, per certa media vult nobiscum agere: & hunc vsum ipse ordinauit, & instituit verbum promissionis Euangelii: quod aliquando simpliciter per se, siue nudum proponitur, aliquando vero vestitum, seu visibile factum, certis a Deo institutis ritibus seu sacramentis. Verbum igitur & sacramenta monstrant nobis, vbi fides debeat quærere & vbi possit inuenire Christum mediatorẽ, Patrem & spiritum sanctum: ita vt nobiscum agant, exhibeant, applicent & obsignent beneficia, quæ Christus promeruit, & de quibus Euangelium concionatur. Et in vsu sacramẽtorum, fides non quærit aut respicit essentialem aliquam virtutem seu efficaciam inhærentem ipsis externis sacramentorum elementis: sed in promissione, quæ annexa est sacramento, quærit, apprehendit, & accipit gratiam patris, meritum filii, & efficaciam spiritus.

Hæc est simplex, plana & vera sententia, de efficacia sacramentorum. Et obseruet Lector, quod scriptura vtrumq; affirmat, & Baptismum saluos facere, 1. Pet. 3. & Deum saluare per lauacrum regenerationis, Tit. 3. Item Baptismus abluit peccata, Actor. 22. Et Christus mundat Ecclesiam lauacro aquæ in verbo, Ephes. 5 Deinde obseruetur & hoc, quã accurate Scripturę verba posita sint. Vt, Petrus dicit, Baptisma nos saluos facere, & esse stipulationem bonæ conscientiæ erga Deum, sed addit per resurrectionem Christi. Paulus vocat lauacrum regenerationis: sed illud ita declarat: Deus secundũ misericordiam suam saluos nos fecit, per lauacrum

rege-

regenerationis. Vnde vero Baptismus habet, quod est lauacrum regenerationis? Respōdet: Est lauacru regenerationis spiritꝰ sancti. Sicut & Christus dicit Ioan. 3 Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, &c. Quomodo vero? Per Iesum Christum saluatorem nostrum, vt ij sius gratia iustificati, hęredes simus vitę æternæ. Baptizamur enim in mortem Christi, vt resurrectionis eius simus participes. Rom 6. Christum induimus, quando baptizamur. Gal. 3. ille ipse enim qui tradidit semetipsum pro ecclesia sua, virtutem seu efficaciam sanctificandi & mundandi eam, non tradidit alteri sed ipse sanctificat & mundat eam. Num vero id ita efficit sine ordinario aliquo medio? Paulus respondet: Sanctificat & mundat eam lauacro aquæ in verbo. Quanto hæc sunt simpliciora, planiora, certiora, & tutiora de virtute seu efficacia sacramētorum, quam omnium hominum disputationes & opiniones, siue Scholasticorum, siue aliorum phanaticorum.

Et plane ita etiam Augustinus sentit & loquitur in illis sententiis, quas supra scripsimus. Tribuit enim Sacramentis vim & virtutem: sed addit declarationem diuinam virtutem per Sacramenta operari, ita vt Moyses ministerium adhibeat, Dominus vero per illud ministerium, inuisibili gratia per Spiritum sanctum sanctificet. Et in illa inuisibili gratia sanctificationis per Spiritum sanctum, affirmat esse totum fructum & omnem veritatem visibilium sacramentorum. Ad pleniorem vero declarationē pertinet hæc etiam consideratio, quod duplex est in hac doctrina causa instrumentalis. Vna est quasi Dei manus: qua per verbum & Sacramenta in verbo offert, exhibet, applicat & obsignat credētibus beneficia redēptionis. Altera est quasi nostra manus: quod fide scilicet petimus, quærimus, apprehendimus, & accipimus ea, quæ Deus nobis per verbum & Sacramenta offert & exhibet. Neque enim talis est Sacramentorum efficacia, quasi Deus per illa infundat & imprimat gratiam, ad salutem, etiam non credentibus seu accipientibus: sicut quidam opinati fuerunt, etiam vetustis temporibus: sicut Augustinus recitat de Ciuitate libr. 21. cap. 25. Sed sicut de verbo Paulus dicit: Euangelium est potentia Dei, ad salutem omni credenti, Et Hebr 4. Non profuit illis sermo nō admixtus fidei. Ita de Sacramentis, quia sunt verba visibilia, & sigilla promissionis, Christus dicit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur. Imo Paulus addit: qui indigne manducat iudicium sibi manducat. Et inde intelligi potest disputatio de sententia illa, quæ olim etiam in Scholis vsitata fuit, Non Sacramentum, sed fidem sacramenti iustificare. Neque enim sensus est, fidem ita iustificare, vt non accipiat gratiam, quam in verbo & Sacramentis Deus offert & exhibet, vel quod gratiam accipiat sine medio aut organo, verbi & Sacramentorum. Obiectum enim fidei est verbum & Sacramenta; imo in verbo & sacramentis, verum fidei obiectum est Christi meritum, gratiā Dei & efficacia spiritus. Et fides item iustificat, quia illa in verbo & Sacramētis apprehendit & accipit. Et hoc sensu sicut fides verbi, ita etiam fides Sacramenti dicitur iustificare.

Quando igitur fidei tribuitur iustificatio non excluditur auditus verbi & vsus Sacramentorum, sed vt fides iustificet, oportet eam in verbo & Sacramentis Christum apprehendere. Opposita autem fuit hæc sentētia illorum opinionibus, qui fingebant in vsu sacramētorum, ex opere operato, etiam illos accipere gratiam ad iustificationem & salutem, qui sine pœnitentia & fide Sacramentis vterentur

Tota igitur hæc doctrina, de efficacia & vsu Sacramentorum, plana est. Quod enim contra hanc sententiam obiicitur, quid Baptismus contulerit Cornelio, qui gratiam accepit & habuit ante Baptismum, Actorum 10. Item quæ fuerit efficacia & virtus circumcisionis in Abrahamo,

qui iustitiam fidei habuit ante circumcisionem, Rom. quarto. est quidem talis quæstio, quæ contentiosis ingeniis præbet materiam exagitandi simplicem & veram sententiam; sed si in timore Dei, simplex veritas quæratur & ametur, explicatio huius quæstionis non erit difficilis, sed illustrabit totam hanc doctrinam. Ab exemplis enim illis extraordinaris non sumenda est regula generalis de efficacia Sacramentorum; illa enim sumi debet ex institutione Sacramentorum, & ex promissione, quæ illis annexa est. Non ergo sequitur nullam aliam rationem Circumcisionis, quam quæ in Abrahamo iam iustificato fuit, esse in illis, qui octauo die circumcidi iubentur, ideo vt ita in fœdus recipiantur; neque enim natura sunt filii fœderis, qui ex circũcisis parẽtibus nascuntur. Paulus enim Ephes. secundo, pronuntiat, non tantum gentes, sed & nos, qui ex circũcisis parentibus nati sumus, eramus natura filii iræ. Ita quia in Cornelio, peculiari exemplo sanctificatio spiritualis præcessit Baptismum; non sequitur, reliquos iuxta promissionem non baptizari in remissionem peccatorum; aut Deum non saluos nos facere per lauacrum regenerationis & renouationis. Et hæc distinctio, non est recens commentum. Nam & Augustinus contra Donatistas libro quarto, capite vigesimoquarto tale ferme discrimen constituit, inter circumcisionem Abrahę, & quam Isaac octauo die accepit, item inter Baptismum Cornelii; & infantiũ. Nec tamen otiosa fuit circumcisio in Abrahamo, & Baptizatio in Cornelio, quasi nuda tantum signa fuerint. Gratiam enim Deus in hac vita, non semel ita confert & exhibet, vt statim sit absoluta & consummata; ita vt dum in hac vita sumus, Deus nihil amplius velit exhibere & conferre, & homini nihil amplius opus sit à Deo accipere, sed Deus semper donat & homo semper accipit, vt magis magisque plenius & perfectius Christo coniungamur, remissionem peccatorum, seu recõciliationem firmius teneamus, vtque inchoata in nobis beneficia redemptionis, conseruentur, confirmentur, crescant & augeantur. Illa vero Deus confert & operatur; credẽtes illa quærunt & accipiunt, in mediis à Deo in hunc finem institutis, in vsu scilicet verbi & Sacramentorum. Illi igitur qui Actorum 2. agnitione peccatorum compunguntur, & quęrunt quid facere debeant, baptizantur in remissionem peccatorum. Ita etiam infantes, qui natura sunt filii iræ, Deus saluos facit per lauacrũ regenerationis, hoc est, Deus ipsis per baptismum offert, exhibet & applicat beneficia Euãgelij, Abraham iam ante accepit & habet iustitiam fidei, Cornelius acceperat iam Spiritum sanctum. Num igitur Circumcisio in Abrahamo, & Baptismus in Cornelio, superuacanea, nuda & otiosa signa fuerunt? Nequaquam. Operatio enim seu efficacia Sacramentorum iudicanda est ex promissione. Non autem otiosa vel significatiua tantum est promissio, quæ Circũcisioni in veteri & Baptismo in nouo Testamento annexa est; sed est exhibitiua. Pater enim saluos facit, Christus mũdat, Spiritus regenerat per lauacrum aquæ in verbo Sed quid ipsis potuit Sacramentum conferre, cum iam antea haberẽt iustitiam fidei & Spiritum sanctum? Respondeo. Deus Abrahæ per Circumcisionem, & Cornelio per Baptismum eandẽ gratiam, cuius antea primitias acceperãt, offert, exhibet applicat & obsignat; vt plenius eam & vberius habeant, firmius possideant & teneant, vt opus Dei in ipsis inchoatum confirmetur, crescat, augeatur & conseruetur. Ita promissio Sacramentis annexa, manet semper & vniuersaliter vera & efficax, in iis, qui fide iuxta institutionem Sacramentis vtuntur. Et hoc primitiua Ecclesia significare voluit, quando adultos recẽs baptizatos statim à Baptismo deduxit ad communionem corporis & sanguinis Domini. Reconciliatio quidem Dei & remissio peccatorum, quomodocunque confertur, eadem est & plena, quod ad Deum attinet. Quia vero

magna eſt noſtra infirmitas, & Deus diues eſt in miſericordia: non igitur vno tantummodo, ſed per media quæ ad hunc vſum inſtituit vult gratiã ſuam exhibere, conferre, applicare & obſignare: & ad obedientiam fidei pertinet iis mediis vti, ſicut à Deo inſtituta & ordinata ſunt. Ita firma manet ſententia, quod Sacramenta non ſint otioſa vel nuda ſigna: ſed quod Deus per Sacramenta, credentibus gratiam ſuam, ſeu beneficia Euãgelii offerat, exhibeat, conferat, applicet & obſignet. Vniuerſalis enim & exhibitiua eſt promiſſio, quæ Sacramentis voce diuina annexa eſt: ſi fide accipiatur.

His ita explicatis, examinabimus iam tres propoſitos Canones. Quintus Canon ſic habet: Si quis dixerit, Sacramenta propter ſolam fidem nutriendam inſtituta eſſe, anathema ſit. Lutheri propoſitio eſt in libro de captiuitate Babylonica: Omnia Sacramenta ad fidem alendam inſtituta eſſe. Hanc cum damnare velint, obſerua quæſo Lector, quam inſidioſe agant. Lutherus hoc reprehendit in doctrina pontificia, quod cum multa de Sacramentorum virtute, & de opere operato diſputent, nullam mentionem fidei faciant in vſu Sacramentorum: imo quod doceant, Sacramenta ſine bono motu cordis, hoc eſt, ſine fide conferre gratiam, & quidem quod ipſam etiam fidem iubeant dubitare de gratia Sacramentorum, hoc eſt, de reconciliatione ſeu remiſſione peccatorum. Lutherus vero contra ex verbo Dei docet, vt Sacramenta ad ſalutem proſint vtentibus omnino requiri fidem, quę gratiam illam accipiat, quę in promiſſione Sacramenti offertur. Sacramentum enim eſt viſibile verbum: & præcipuum in Sacramento, eſt promiſſio gratiæ, quę inſtitutioni externi ritus, voce diuina annexa eſt. Inter verbum vero promiſſionis, & inter fidem, mutua & tam arcta eſt, ſiue connexio, ſiue relatio, vt nec promiſſio ſine fide, nec fides ſine promiſſione homini proſit: imo cum fides ſit neceſſarium organum, ad accipiendam gratiam, quam Deus offert & exhibet: & cum in hac infirmitate languida fides nec facile, nec certo, nec firmiter apprehendere & tenere poſſit promiſſionem in nudo verbo propoſitam, Deus inſtituto certo ritu illum quaſi viſibilem fecit, idq; in actione cum ſingulis vtentibus, vt fides in applicatione facilius, certius & firmius apprehendat & teneat promiſſionem. Hoc ſenſu Lutherus dicit, Sacramenta inſtituta eſſe ad excitandam, alendam, confirmandam, augendam & conſeruandam fidem, vt in promiſſione ſiue nuda, ſiue Sacramentali ritu veſtita, apprehendat & accipiat gratiam & ſalutem.

Hanc veriſſimam doctrinam, quę eſt apertiſſima Scripturę ſententia Pontificium conciliabulum, non ſimpliciter vult damnare, ſed anathematizare. Verentur autem ipſarum aurium in piis iudicium, ſi aperte anathema dicunt huic doctrinæ. Ideo truncatam Lutheri propoſitionem inſidioſe ita ponunt, quaſi ſentiat, Sacramenta non eſſe inſtituta, vt ſint organa ſeu cauſæ inſtrumentales, per quas Deus gratiam offerat, exhibeat, applicet & obſignet credentibus: ſed hunc ſolum tantum eſſe vſum Sacramentorum, vt tanquam pictura & ſpectacula, externa commonefactione fidem excitent & nutriant: ipſa autem fides in vſu Sacramentorum, nihil accipiat, ſed ſpeculatione ſua alibi circumuagetur. Quam prophanam ſententiam, Lutherus in Sacramentariis, ſerio & ſemper improbauit. Sed Tridentini, diſſimulata vera Lutheri ſententia quintum hunc Canonem inſidioſe ita poſuerunt, vt ſycophantico artificio Lutheri diſputationem de mutua inter Sacramentum & fidem relatione, odioſam & inuiſam reddant imperitis.

Et ſimul hoc agunt, vt fidem ex vero & ſalutari Sacramentorum vſu expugnent, abradant & exterminent. Illud enim Lector vtiliter obſeruabit in omnib. hiſce Canonibus, ne vnica quidem ſyllaba, ad ſalutarem

Sacra-

Sacramentorum vsum, fidem requiri, sed omnia anathemata crepant, [illegible] Sacramentorum vsu [illegible] deportatione in fidei, ex salutari Sacramentorum vsu proscriptione & deportatione in fidei, ex salutari sacramentorum vsu [illegible], ingentes fuisse sophisticas atque & captiosas. Fatemur igitur necesse est, [illegible] dictorum [illegible] Concilii [illegible] defectos [illegible].

In VI. Canone collationem gratiæ indifferenter omnibus suis, quæ [illegible] Frementes disputationes, quo- [illegible] nominant Sacramentis, arrogant. [illegible] ipsi simpliciter sine declaratione modo Sacramenta gratiam conferant, vt ostendant se omnes Scholasticorum [illegible] Sacramenta conferre gratiam: vt ostendant se non abhorrere ab [illegible] opinionibus liberas permittere, vtque significent se non abhorrere ab [illegible] sententia, qui fingunt, gratiam essentialiter latere in Sacramentorum elementis, tanquam medicinam in pyxide. Dicunt [illegible] sententiis Sacramenta continere gratiam. Mox vero attexunt cum [illegible] sententiam non amplectantur, ex Sacramentis facere nudas tantum notas Christianæ professionis. Hoc est artificium VI. Canonis. Quod enim de obice ad VIII. Canonem attinet, in VIII Canone explicabimus. Quod ad VIII. Canonem Sacramentis annectam, dicunt, in VIII Canone, qui sentiunt, Deum per promissionem Sacramentis anne- [illegible] & qui sunt qui sentiunt, Deum per promissionem ea suscipiat, non tamen tantum illudere hominibus, ita vt etiamsi rite quis ea suscipiat, exhibeat tamen semper & omnibus, qui fide Sacramentum rite [illegible], exhibeat gratiam: neminem in pietate sanum esse arbitror, qui a prophana illa sententia non abhorreat.

Sed insidiæ latent in his vocibus. Si rite ea suscipiant. Studiose enim omittunt, ne fidem nominent, sed vt humanas deuotiones & dispositiones, quibus homo se dignum reddat, cui Deus Sacramenti gratiam conferat. [illegible] Si quis legitime ea suscipiat [illegible] hunc textum concionantur, dubitant, dicunt: Si quis legitime ea suscipiat. [illegible] indigne manducat, iudicium sibi manducat. Requiri igitur in adultis legitimam dispositionem, mur ex Paulo: Probet seipsum homo: qui enim indigne manducat, iudicium sibi manducat. Requiri igitur in adultis legitimam dispositionem, non est dubium. Illam vero verbum Dei ita describit Actor. 2. Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in remissionem Peccatorum, Actor. 8. Si credis, potes baptizari. Marc. 16. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Pontifícii vero veram interiorem pœnitentiam non admodum vel curant, vel requirunt in vsu Sacramentorum: sed alias dispositiones ex hominum traditionibus proponunt, & illis promittunt collationem gratiæ. Hæ falsæ & impiæ persuasiones dum taxantur, clamitant Pontificii, nos negare, gratiam Dei dari per Sacramenta, etiamsi rite quis ea suscipiat. Sed insidiosam sophisticen Lector iam intelligit.

Apud Pontificios vera pœnitentia sepulta.

DE OPERE OPERATO.

CANON VII.

Si quis dixerit, Sacramenta [illegible] nouæ legis gratiam ipsam, [illegible] obicem, non conferre, &c. anathema sit.

CANON VIII.

Si quis dixerit, per ipsa nouæ legis Sacramenta, ex opere operato non conferri gratiam, sed solam fidem diuinæ promissionis ad gratiam consequendam sufficere, anathema sit.

EXAMEN.

Hæc tandem est illa Helena, cuius introducendæ, ornandæ & stabiliendæ gratia, præcedentes Canones omnes constituti sunt, vt scilicet commentum Scholasticorum, & quidem ipsorū verbis stabiliatur & retineatur: Sacramenta noui Testamenti, vtentibus conferre gratiam, ex ope-

Opinio operis operati.

re operato, etiamsi in suscipiente non adsit bonus interior motus, modo non ponat obicem. Dogma vero illud nouum esse & peregrinum, ipsa verborum forma satis indicat. Neque enim seruat Apostolicam ὑποτύπωσιν sanorum verborum, de qua Paulus concionatur. 2. Timot. 1. vt, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur. Item, baptizate, & ablue peccata tua, inuocato nomine Iesu: &, qui indigne manducat, iudicium sibi manducat.

Commentū de opere operante.

Commentum igitur illud de opere operante in Sacramentis, quæ sunt actiones Dei, per quas gratiam suam, quam fide vult accipi, offert & exhibet, intrudit opinionem nostri operis: & quidem operati, sine bono aliquo interiori motu suscipientis: idque facit peregrinis verborum monstris & Scripturæ & antiquitati ignotis. Et res ipsa de qua disputatur, adeo est plana & manifesta, vt inter ipsos Pontificios, qui præcipui videri volunt, vt Gropperus & alii, a dogmatis illius fœditate nimium crassa abhorreant. Fingunt enim iniuriā fieri Doctoribus Scholasticis, quasi opinione operis operati docuerint, Sacramenta alicui conferre gratiam, sine fide gratiam accipiente: sed dicunt, nihil aliud ipsas disputationes de opere operato, & de opere operante voluisse, quam Sacramentorum veritatem non esse ex ministri operantis dignitate seu merito æstimandam, sed ex Dei auctoris institutione, potētia & operatione. Ipse enim est, qui per externum ministerium baptizat, vt Sacramenta dicantur valere non ex opere operantis ministri, sed ex opere operato, ita quod ministri malitia non impediat veritatem, integritatem & effectum Sacramentorum, si modo administrentur iuxta institutionem, verbum & mandatum Domini, vt idem sit, quod de Consecrat. distinct. 2. capite multi. ex Augustino citatur: Nihil a bono maius, nihil a malo minus perficitur Sacerdote: quia non in merito consecrantis, sed in verbo efficitur creatoris, & virtute Spiritus Sancti. Alfonsus dicit: opinione operis operati, omne meritū suscipientis, ab efficientia Sacramentorum excludi: ita vt Sacramentorum veritas non pendeat ex fide suscipientis, nec Sacramentum efficaciam suam mutuetur a fide suscipientis.

Σοφῶν τι δεῖ φαρμάκων νοσοῦντος ἐν αὐτῷ λόγου, iuxta Euripidis dictum. Si enim hoc vellent Pontificij, quando de opere operato disputant, quia sententia vera est, nulla esset controuersia, neque enim de modo illo loquendi odiose vellemus dimicare: aut certe diceremus illud Augustini: Mentem teneat, linguam corrigat. Sed nec olim Scholastici omnes hoc senserunt, licet quidam ferme ita disputent: & ne nunc quidem Pontificij hoc volunt, quando pro opinione operis operati dimicant: sed longe aliud monstrum sub exoticis illis verbis alitur, & Ecclesiæ obtruditur: prius igitur explicandum est, quid sibi velit opinio operis operati: deinde facilis erit refutatio. Scholastici igitur communiter omnes inter Sacramenta veteris & noui Testamenti hanc ponunt differentiam: quod hæc conferant gratiam ex opere operato, illa vero ex opere operante. Iam si quæras, quid intelligant per opus operans, cui opus operatum opponuntur: Circumcisione simplicissime hoc intelligi poterit. Illam

Circumcisio

enim affirmant, gratiam contulisse nō ex opere operato, sed ex opere operante. Extra omnēm vero controuersiam Circumcisio in veteri Testamento, etiam iuxta Scholasticorum sententiam deleuit peccatum originale, non ex dignitate & merito ministri circumcidentis: nam & mulieres hoc fecerunt, Exodi quarto, 2. Machabæ. 6. sed ex institutione, potentia & operatione Dei. Nec dici poterit, malitiam ministri impediuisse veritatem & effectum Circumcisionis: quādo iuxta institutionem Dei administrabatur & suscipiebatur. Sed (ex opere operante) intelligunt, quod

Opus operantis.

in adultis requirebatur bonus motus seu deuotio interior in suscipiente: & huic opponunt opus operatũ. Manifestũ igitur & certum est Scholasticos per opinionem operis operantis & operati, non intellexisse hoc, quod (sicut supra dictum est) Gropperus & alij interpretantur. Verba enim, quibus se explicãt, manifesta sunt. Gabriel, qui omnium Sentẽtiariorum disputationes & opiniones in vnum colligit distinctione prima, quæstione tertia, libro quarto, his verbis Scholasticorum sententiam explicat. Sacramentum dicitur conferre gratiam ex opere operato, ita quod ex eo ipso, quod opus illud, puta Sacramentum, exhibetur, nisi impediat obex peccati mortalis, gratia confertur vtentibus. Sic quod præter exhibitionem signi, foris exhibiti, non requirtur bonus motus interior in suscipiente. Ex opere operante vero Sacramentã dicuntur conferre gratiam per modum meriti: quod scilicet Sacramentum foris exhibitum, nõ sufficit ad gratiæ collationem: sed vltra hoc requiritur bonus motus, seu deuotio interior in suscipiente, secundum cuius intentionem, confertur gratia tanquam meriti condigni vel congrui, præcise, & non maior propter exhibitionem Sacramenti. Petrus de Plaude, distinct. prima, quæstio. prima, in quarto Sententiarum, Scholasticorum sententiam ita explicat. In Sacramẽtis nouæ legis non per se requiritur, quod homo se disponat: ergo per ipsum Sacramẽtum disponitur, & sic probabile est, in omni Sacramento nouę legis, quod iustificat ex opere operato. Item: Et si dicatur opus operatum non esse à Sacramento, sed à Deo in Sacramento, vel cum Sacramento, istud non valet; quia ita sacramentum nouæ legis non distaret à Sacramento veteris legis; quia oportebat etiam in veteri lege dispositionem in paruulis fieri à Deo. Relinquitur ergo, quod Sacramenta nouæ legis causent gratiam, & iustificent ex ipso opere operato. (Lector obseruet antitheses, quibus explicat opinionẽ operis operati.) Et postea instituit probationem, quod Sacramenta nouæ legis habeant vim inhærentem & infitam, ad conferendam & causandam gratiam ex opere operato. Illam vero vim, seu virtutem cãusatiuã gratiæ, dicit in Baptismo esse in aqua & in verbis; in Confirmatione & ordine esse in verbis & ministro, vel charactere Episcopali; in Pœnitẽtia esse in ministris, & verbis absolutionis, & in satisfactione iniuncta à Sacerdote: in extrema vnctione, esse in ministro, verbis, vnctione & oleo, &c. Marsilius in quarta sententia, quæstione secunda, articulo secundo, Baptismum Ioannis considerare possumus dupliciter; vno modo, quoad opus operatum, quod erat exterior corporis ablutio; alio modo, quoad deuotionem suscipientis. Tunc est conclusio responsalis, quod Baptismus Ioannis, quo ad opꝰ operatum, non contulit gratiam. Et ideo non fuit Sacramentum; quia id solum propriẽ dicitur Sacramentum, quod ex opere operato confert gratiam.

Gabriel.

Petrus de Paludo.

Marsilius.

Mensingerus citat ex Alberto, super 6. cap. Ioannis; Opus operans, est opus elicitum à virtute; Opus operatum est perfectio externi operis, sine motu interno. Et Mensingerus addit; Qua sancti in veteri Testamento, fide accipiebant gratiam in vsu Sacramentorum; oportet ergo noui Testamenti Sacramenta, maioris esse efficacię, vt conferant gratiam ex opere operato, etiamsi non accedat opus operans suscipientis; hoc est, fides seu deuotio interior.

Mensingerus.

Non ignoro autem, quosdam de opinione operis operati paulo aliter disputare: sed nunc tantum ostendere volui, nostros nõ falso Scholasticis tribuere sententiam illam. Quomodo enim ipsi inter se sententiã suam de opere operato intelligant & explicent, nõ meis sed ipsorum verbis exposui. Et vulgi opiniones testãtur, quomodo doctrina illa de opere operato in Papatu tradita, accepta & intellecta fuerit. Existimant enim,

abunde sibi de salute perspectum, externa exhibitione & susceptione Sacramentorum, quicquid fiat de pœnitentia & fide. Præcipue vero hæc persuasio regnat in dicendis & audiendis missis, ex quibus effectum gratiæ sibi pollicentur: ex administratione & spectaculo externi operis, etiamsi nō accedat bonus motus interior. Nec vero de vulgi tantum erroribus loquimur, sed ita in Scholis tradiderunt de Missa. Thomas in quarta senten. distinct. duodecima, quæst. 2. Eucharistia in quantum est sacramentum, habet effectum in homine viuente: sed in quantum est sacrificium, habet effectum in aliis, pro quibus offertur, in quibus non præexigit vitam spiritualem in actu, sed in potentia. Petrus de Palude distinct. 11. Quando Missa pro alio celebratur, etiam mortale, quod est in alterius conscientia, delet: non per modum Sacramenti, quod solum prodest suscipienti: sed per modum sacrificii, ex merito Christi, quo sibi venia impetretur, id est, gratia contritionis. Vnde nec maius donum potest homo homini facere, quam sibi missam dare, aut pro eo celebrare, hoc enim est singulare in hoc Sacramento, quod pro alio potest offerri & suscipi, nón sic autem de aliis, &c. Gabriel 12. distin. Sacramentum Eucharistiæ, in ratione Sacramenti non tantum prodest his, a quibus sumitur, sed etiam aliis, pro quibus offertur. Et addit: Nec solum fructificat in bonis & iustis, sed etiam in peccatoribus, pro quibus offertur, vt a peccatis conuertantur, &c.

Missa Pontificia.
Thomas.
Petrus de Palude.

Et nostri seculi Scriptores, qui in regno Pontificio fulciendo, columnę videri volunt, opinionem operis operati hoc argumento declarare & confirmare solent, quod Baptismus paruulis conferat gratiam, qui tamen per ætatem credere non possint. Et de Pædobaptismo quidem suo loco dicendum erit. Nunc satis est ostendisse, quod opinionem operis operati diserte opponunt fidei, in illis qui Sacramentum suscipiunt: quasi eadem sit ratio paruulorum & adultorum, quod Augustinus diserte negat, lib. 4. c. 24 De Baptismo.

Quid igitur in regno Pontificio significet, & quomodo intelligenda sit opinio operis operati, manifestum est, Groperus lectorem in re manifesta turbare conatur hoc sophismate. Scholastici enim duplex statuunt opus operans: primo scilicet in ministerio celebrante, seu administrante Sacramentum. Ita Gabriel in Canonem Missæ, lect. 26. dicit: Missa valet vno modo ex opere operante, hoc est, ex merito personali personæ celebrantis: propter quod confert Deus petita à Sacerdote eis, quibus orationem & Missæ sacrificium applicat. Alio modo ex opere operato, hoc est, ex ipsa consecratione, oblatione & sumptione: non habendo respectum ad personalem sanctitatem, aut meritum Sacerdotalis, &c. Deinde vero constituunt etiam opus operans, in illo qui Sacramento vtitur: bonum scilicet motum interiorem; vt deuotionem seu fidem suscipientis. Vtrique vero operi operanti opponunt opus operatum, alio atque alio respectu: Sed Gropperus hoc fortiter dissimulat, & quasi alteri tantum in ministro celebrāte opponatur, clamitat fieri Scholasticis iniuriam, quasi opinione operis operati docuerint, ad efficacem & salutarem vsum Sacramenti non requiri in suscipiente bonum motum interiorem, hoc est, fidem: cum dogma hoc ipsorum scriptis, sicut ostendimus, extet: & in persuasione de Missæ efficacia, opinio illa non in vulgi tantum animis hæreat, sed in Doctorum etiam scriptis tradatur.

Sed excipit Alphonsus, non statim toti Pontificiæ Ecclesiæ debere tribui, si quid vnus aut item alter disputauit: cum contra proferri possint, qui aliter senserint. Vt igitur extra omnem controuersiam certo constet, quid Pontificia Ecclesia per opus operatum intelligi velit: nec opus sit, illud inter blattas & tineas anxiè exquirere: inspiciamus, quid cœtus Pon-

tifici iuratus, Tridenti de opere operato decreuerit. Et primo, cum non ignorent, inter ipsos Pontificios multos quæsiuisse mitigationes Scholastici istius dogmatis, atque alios aliter opus operatum interpretari: ipsi simpliciter tantum approbant & confirmant opinionem operis operati, nulla addita declaratione, qua explicationem operis operati siue probent, siue improbent. Omnes igitur Scholasticorum disputationes & opiniones de opere operato, quæcunq; sunt, in genere probant & confirmant.

Trident. de opere operato.

2. Si Lector quærat: an Tridentina congregatio probet Gropperi & quorundam aliorum interpretationem seu mitigationem opinionis de opere operato, quam supra recensuimus, res non est obscura. Quod enim mentione operis operati non velint intelligi hanc sententiam, Sacramẽtorum veritatem & efficaciam non pendere ex ministri siue dignitate siue indignitate: manifeste ostendunt, de illa enim sententia postea peculiarem Canonem, duodecimum scilicet condiderunt. Aliud igitur absque omni dubitatione in VIII. Canone intelligunt per opus operatum. 3. Quid vero intelligant per antithesin, plane & perspicue ostẽdunt. Duo enim hæc inter se opponunt, opus operatum & fidem, quæ in promissione Sacramentis annexa, accipit gratiam. Sentiunt igitur per nouæ legis Sacramenta ex opere operato ita conferri gratiam, vt nõ opus sit fide oblatam illam gratiam recipere. Scholastici enim dicunt, præter exhibitionem signi foris exhibiti, non requiri bonum motum interiorem in suscipiente, hæc enim sunt verba Gabrielis. Sed iterum consideret Lector, quod verba in posteriori parte VIII. Canonis, insidiose ita posuerunt, quasi nostra sententia, qui opinionem operis operati impugnamus, hæc sit, solam fidem diuinæ promissionis ad gratiam consequendam ita sufficere, vt non opus sit vsu verbi & Sacramentorum, vel solam fidem ita sufficere, vt non opus sit, Deum gratiam suam per verbum & Sacramenta credentibus offerre & exhibere.

Huiusmodi sophismatis ruinosam, & verbo Dei demolitam opinionem operis operati, fulcire aut potius incrustare coram imperitis conatur: cum manifestæ extent nostræ explicationes diuersum testificantes, sicut in explicatione VI. Canonis annotauimus. Sed id quod res est, verẽtur: si opinio operis operati, sicut à Scholasticis tradita est, nuda proponatur, ipsam propositionem afferre secum refutationem. Est enim demonstratio inuicta, promissionem gratiæ, quæ ita annexa est Sacramẽtis, quod ideo Augustinus vocat Sacramentum visibile verbum, adeo requirere fidem, vt sermo auditus non prosit, nisi sit commixtus fidei eorum, qui audiunt, Hebr. 4.

Fides non excludit verbi & Sacramẽtis vsum.

Et de Sacramentis expressa sunt Scripturæ testimonia: qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur: imo manducat sibi iudicium, qui indigne manducat. Contra hæc manifesta testimonia Pontificii ostẽdunt opinionem operis operati: quod scilicet per Sacramenta ita conferatur vtentibus gratia, vt non requiratur bonus motus interior in suscipiente. Imo cum docent, fidem debere dubitare de gratia, plane inuertunt omnia. Incredulos sine fide fingunt per externum Sacramẽtorum vsum accipere & habere gratiam: in credentibus vero ipsam fidem in vsu Sacramentorum iubent dubitare, an accipiat & habeat gratiã. Sed hæc sunt euidẽtissima, vt non sit opus pluribus verbis, res enim ipsa Ecclesiæ filiis se declarat. Et ipsi Pontificii Scriptores iam tergiuersantur, nec manifeste audent suscipere defensionẽ huius axiomatis, quod vsus Sacramentorum sine fide saluet suscipientes. Præterea est hæresis iam dudum ab Augustino damnata, De ciuit. lib. 21. cap. 25. eos damnari nõ posse, qui Sacramẽta Christi perceperint, in quacun-

Operis operati instaurãdi artificium.

que hæresi vel impietate fuerint. Videntur autem Scholastici (vt & hoc obiter addam) occasionem disputationum de opere operato inde sumpsisse, quod Augustinus tradit contra Donatistas, lib. 3. cap. 14. Non interest, cum de Sacramenti integritate & sanctitate tractatur, quid credat, & quali fide imbutus sit ille, qui accipit Sacramētum. Interest quidem plurimum ad salutis viam: sed ad Sacramenti quæstionem nihil interest. Fieri enim potest, vt homo integrum habeat Sacramentum, & peruersam fidem. Et postea: Manifestum est, fieri posse, vt fide non integra integrum in quoquam maneat Baptismi Sacramentum. Idem etiam disputat, errorem in fide eius, qui baptizatur, vtilitatem quidem Baptismi, quod ad salutis viam attinet, excludere: Sacramentum tamen illi non deesse, nec si conuertatur repeti oportere. tūc enim demum, cum fides vera facta fuerit, Sacramentum prius susceptum vires suas exercere. lib. 4. cap. 15. Et lib. 5. cap. 8. dicit: Indigne quis sumens Dominicum Sacramentum non efficit, vt quia ipse malus est, malum sit, aut quia non ad salutem accipit, nihil acceperit. Corpus enim Domini & sanguis Domini nihilominus erat, etiam illis, quibus dicebat Apostolus: qui manducat indigne, iudicium sibi manducat. Hæc non satis considerantes Scholastici finxerunt, non tantum ipsum Sacramentum, verum etiam gratiam & virtutem Sacramentorum accipi & haberi sine fide, ab impœnitētibus & incredulis, cum Augustinus vbique inculcet, aliud esse Sacramentum, aliud virtutem Sacramenti: Imo in locis iam allegatis dicit, illos, qui sine vera fide ipsum quidem baptisma accipiant & habeant, non tamē accipere & habere remissionem peccatorum, quæ certe est gratia & virtus Baptismi. Et lib. 5. cap. 8. inquit: Remissio peccatorum non consequitur Baptisma, nisi non solum legitimum, sed etiam legitime habeatur. Et contra Cresconium, lib. 1. cap. 25. cum tractasset dictum Pauli: Qui indigne manducat, Ecce, quemadmodum obsunt diuina & sancta male vtentibus. Et contra Epistolam Parmeniani, lib. 2. cap. 6. Vnum & idem sacrificium propter nomen Domini, quod inuocatur, & semper sanctum est: & tale cuique fit, quali corde ad accipiendum accesserit, qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit: Non ait, aliis, sed sibi. Qui ergo manducat digne, & bibit, gratiam sibi manducat & bibit. Hæc Augustinus. Nullo modo igitur Augustinus sentit, sine bono motu cordis, aut sine fide conferri, accipi & haberi gratiam Sacramentorum.

Sacramenti integritas & sanctitas.

Scholasticorum erronea opinio.

Ita quod Augustinus inquit Epist. 23. Paruulus, etiamsi fidem nondum habeat in cogitatione, non ei tamen obicem contrariæ cogitationis opponit: vnde Sacramentum eius salubriter percipit. Ex hac Augustini sententia de paruulis, Scholastici fecerūt regulam generalem: Ad accipiendam gratiam Sacramentorum ad salutem, non necessariam esse fidem, vel bonum motum cordis interiorem, sed sufficere, vt nō ponas obicem. Obicem autem vocant peccatum mortale, vel propositum eius: quale est homicidium, libido. Incredulitatem vero seu infidelitatem non volunt esse tale obstaculum, quod impediat, quo minus gratia Sacramentorum ad salutem accipiatur. Sed huic dogmati & Scriptura, & Augustinus ipse contradicit: sicut quædam eius loca notauimus. De paruulorum vero Baptismo, postea suo loco dicemus. Nunc tantum obiter monstrare volui, ex quibus Augustini locis non recte acceptis, nec satis diligenter consideratis, Scholastici occasionem sumpsisse videantur disputationis de opere operato, quod tamen vocabulum nec apud Augustinum, nec aqud quemquam ex veteribus extat.

DE CHARACTERE.

CANON IX.

Si quis dixerit, in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale & indelebile, vnde ea iterari non possunt, anathema sit.

EXAMEN.

Magna & ardua res est, anathema alicui dicere, hoc est, denuntiare, quod præcisus & exclusus sit ab omni gratia seu misericordia Dei in Christo Iesu, & quod diris sit deuotus ad sempiternum exitium. Caussam igitur, propter quam alicui anathema dicatur, oportet esse non leuem; nec dubiam, sed grauissimam & certissimam. Iam vero Tridentini, simpliciter anathema dicunt omnibus, qui non vt articulum fidei, probant & amplectuntur Scholasticorum recens & incertum commêtum, de Charactere indelebili. Paucis igitur annotabimus, qualis, quam grauis scilicet, quam vetus, quam certa & firma sit illa opinio. Illa enim consideratio ostendet, quanta leuitate, imo quanta futilitate Tridentina Synodus ludat anathematis. Olim iactatum fuit apophtegma, Reges ludere pactis & iuramentis, sicut pueri astragalis ludere solent. Nunc rectius dicitur, Pontificia conciliabula anathematis ludere, non secus atq; pueri astragalis ludunt.

Quia vero Gabriel disputationes Scholasticorum de Charactere, in vnam summam, distinct. 9. quæst. 2. in 4. Sententiarum, collegit: breuiter quędam inde annotabo: inde enim manifestum erit, quid sit propter hâc opinionem alicui anathema dicere. Dicunt igitur, sicut hominibus certi status, datur quandoque certus ornatus, vel signum in corpore vel veste, quibus cognoscuntur esse illius status siue sectæ: ita etiam per Sacramenta, quibus homo ponitur in certo statu, dicunt imprimi immediate à Deo quoddam spirituale signum in anima suscipientis Sacramentorum, quo cognoscatur suscipiens esse in tali statu. Et huic characteri multa & varia tribuunt. Primo enim dicunt esse signum gratiæ inexistentis, vel quæ inexisteret, nisi poneretur obex. *Character Pontificius.*

II Signum configuratiuum, seu assimilatiuum Christo: per characterem enim fingunt suscipientem ascribi familiæ Christi. III. signum distinctiuum ab alijs characterem non habentibus. IV. signum dispositiuum, ad gratiam Sacramenti gratum facientem. V. signum rememoratiuum, per quod suscipiens reducitur in memoriam Sacramêti suscepti. VI. signum obligatiuum ad obseruantiam diuinæ legis, sicut habitus religionis obligat portantem ad obseruâdam legem illius ordinis. Ponunt etiam characterem esse indelebile aliquid in anima, reddens Sacramentum, per quod imprimitur initerabile. Per tria igitur Sacramenta, Baptismum scilicet, Confirmationem, & Ordinem, dicût imprimi talem characterê: sed ita, vt character ordinis sit sextuplex specie. Atq; ita numerus characterum, superabit ipsum numerum Sacramentorum septenarium. Arduæ autê apud ipsos sunt disputationes, vnde sit indelebilitas characteris. deinde etiâ de quidditate characteris, an sit relatio, an vero qualitas absoluta, & in qua specie qualitatis. Dicunt autem posse esse & in prima, & in secunda, & in tertia specie qualitatis: item, posse etiam poni in prędicamenta relationis & passionis. De subiecto etiam in quo poni debeat character variæ sunt opiniones: an ponendus sit in essentia animæ, an vero in potentia: item, an in potentia cognoscente, an vero in potêtia volente. Disputatur præterea, an circumcisio impresserit characterem: item, an Baptismus sanguinis & flaminis imprimât characterê: an etiam

animæ Christi in Baptismo impressus sit talis character. Et demũ descriptiones characteris tales traduntur: Character est signum spirituale, à Deo solo animæ impressum, in susceptione Sacramenti initerabilis, manens indelebiliter de lege communi: vel est signum impressum animæ, quod est præuium gratiæ, in susceptione Sacramenti initerabiles. Item, Character est quędam potestas spiritualis, ad agendum vel recipiendum aliquid in Ecclesia. Hęc ferme est sylua præcipuarum quæstionem & opinionum de charactere. Gabriel igitur & dicit, & probat, vocabulum characteris in hac quidem significatione & sententia, nec in scriptura, nec in vetustis Ecclesiasticis scriptoribus extare: ita vt nec ipse Longobardus characteris mentionem faciat in tali quidem significatione & sententia. Quod enim Longobardus dicit, eos qui ab hæreticis, seruato charactere Christi, baptizati sunt, non esse rebaptizandos: intelligit formam verborum Baptismi à Christo traditam. Deinde quod ad rem ipsam attinet, addit Gabriel: Nec rationem necessariam demonstrare, nec euidentem auctoritatem Patrum probare, ponendum esse talem characterem sicut dictum est. Sententias enim, quæ ex Dionysio, Augustino, Damasceno, & Longobardo de charactere adducũtur, fere & magis pertinenter ad mẽtem auctorum exponi de ipso Baptismi Sacramento, aut de forma Sacramentali, quã de aliquo realiter animæ impresso, sicut de charactere dicunt. Et declaratis illis Patrum sentẽtijs, concludit: Patet ergo quod neque auctoritate sacræ scripturæ neq; sanctorum Patrum cogunt ponere characterem ad hunc intellectum, in quo accipitur à recentioribus Doctoribus. Rationem etiam dicit nullam esse necessariam, quæ demostret esse seu imprimi talẽ characterem. Omnia enim, quæ attribuuntur characteri, æque possunt solui sine charactere, sicut cum charactere. Omnia enim operatur Sacramentum ipsum sine charactere. Itẽ, illa, quę charactẽri tribuuntur, inueniuntur in Eucharistia, & in cæteris, quæ nõ imprimunt characterem. Et tandẽ concludit, omnes rationes, quæ adducuntur, esse persuasiones, nõ procedentes ex necessarijs. Et sub finem inquit Omnia, quę de charactere dicuntur, pro magna parte voluntaria sunt, & modica ratione fulcita. illam etiam rationem, quę pręcipue mouit Scholasticos ad ponendum characterem, quod scilicet Baptismus non est iterandus, ostendit Gabriel, non esse necessariã, inquit enim: Initerabilitatis Sacramẽtorum principalis ratio, non est characteris impressio, sed sola diuina institutio. Et minus manifestum est, characterem esse, quã Baptismum nõ posse iterari: hoc enim à tempore institutionis Baptismi fuit certum: illud vero ne hodie quidem euidẽter certum est. Vnam vero solam dicit auctoritatem esse, quę aliquid faciat pro charactere: quod scilicet extra, de Baptismo & eius effectu, cap. Maiores, Innocẽtius Tertius videatur de impressione characteris in Baptismo loqui. Sed & illum ipsum locum dicit Gabriel, posse aliter intelligi, cum quidem etiam glossa ibi tale nihil dicat de charactere. Sed sit sane hęc vna prima & sola autoritas, qua opinio charactetis, & scripturæ & veteribus ignota, Ecclesiæ obtrusa est. Ex auctore certe colligi potest, quale sit dogma. Ille enim Innocẽtius est, qui decretales edidit: vt correctio principum in secularibus referatur ad Papam. vt ille Imperator sit, quem Papa coronari iusserit. Hic est, qui contra Philippum Imperatorem alium curauit creari Othonem: cui adeo fauit, vt nulli Archiepiscoporum pallium dare voluerit, nisi cum Papa contra Imperatorem sentiret. Et ita exitialia bella in Imperio concitauit. Postea vero ipsum Othonem etiam fulmine excommunicationis ab Imperio proturbare molitus est. Hic est qui dixit: Aut Pontifex Philippi diadema regium, aut Philippus Pontifici insigne Apostolicum adimat, vt iusto dolore Vrspergensis exclamet; Habes Roma quod sitisti, decanta Cã-

Descriptiones characteris.

Innocentius Decretal.ũ concinnator.

Abbas Vrspergensis.

ticum: quia per malitiam non religionem orbem vicisti. Ille igitur talis sit sane post natum Christum annis 1200. auctor noui commenti de charactere, quod & scripturæ, & veteri Ecclesiæ ignotum fuit. Operæ pretium vero est & hoc addere, quomodo Gabriel respondeat ad hanc sententiam, quam videt posse obijci: Theologus nihil debet ponere, cuius necessitas non apparet ex fide. Ita autem inquit: Credita quæcunque probantur, aut ex scriptura, aut per determinationem Ecclesiæ, etiamsi illud determinate non habeatur ex scriptura: quia non potest errare Ecclesia in his, quæ fidei sunt. Quia vero opinio de charactere ne quidem Ecclesiæ determinationem certam & expressam habet: respondet igitur Gabriel: Theologus potest aliquid ponere tanquam probabile, quod est consonum scripturæ, & determinationi Ecclesiæ, & in nullo contrarium, licet non possit euidenter & necessario deduci ex his, quæ sunt fidei. Vnde in proposito magis videtur consonare determinationi Ecclesiæ, ponere characterem, quam eius oppositum, & ita communiter Schola Theologorum tenet. Et tandem inquit: Cui non placet hæc solutio, quærat aliam.

Et hæc cum ita se habeant, Lector ex vno hoc Canone colligat & æstimet, quantum fidei & auctoritatis tribuendum sit Tridentinæ congregationi Romano Pontifici iuratæ: quod de recenti commento & scripturæ & antiquitati ignoto, quod nec auctoritate nec vlla ratione nititur, nõ aliter ac de certissimo & firmissimo fidei articulo decernũt. Si quis dixerit, in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione, & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale & indelebile, vnde ea iterari non possunt, anathema sit. Nihil addam. Cum enim vnicus hic Canon satis ostendat, quid, quale & quantum conciliabulum hoc sibi sumat, Lector admonitus rem tantam diligentius secum considerabit & perpendet.

A recenti vero illa dubia & incerta opinione, de impressione characteris, ideo decet veram Christi Ecclesiam alieniorem esse, quia labefactat fundamentum dogmatis: cuius certitudo, propter conscientiarum cõsolationem omnino necessaria est In doctrina n. quod Baptismus legitime iuxta Christi institutionem collatus, non sit iterandus, & propter quas causas non sit iterandus, de re magna agitur: quo scilicet fundamento, qua certitudine, & quo firmamento consolatio illa nitatur, quod pactum gratiæ, quod in Baptismo Deus nobiscum iniit, perpetuum sit, quod seruare velit, etiamsi ab eo discedamus, si modo in vera pœnitentia per fidem ad illud redeamus. *Baptismi immutabilitas.*

Hanc tantam rem, atque adeo necessariam, à vera & solita petra institutionis dimouent, & fluxæ arenæ superædificant: vt scilicet non sit certior consolatio, quam certum est talem, sicut ipsi comminiscuntur, characterem animæ imprimi per Baptismum. Atqui quam recens, incerta & infirma sit opinio de charactere, ipsis Scholasticorum verbis iam ostendimus. Sed forsan ideo à fundatissimo consolationis huius firmamento, quod in Scriptura extat, discesserunt, & aliud lubricum & commentitium substituerunt: quia fingunt, lapsis post Baptismum, non esse amplius vtile & ratum illud fœdus gratiæ, in quod per Baptismum recepti fuerant, quia dissolutum & fractum sit: sed ad secundam tabulam, nostram scilicet contritionem, & satisfactionem esse confugiendum, vt per illam ex pelago perditionis ad portũ salutis enatemus: sicut Decretum de pœnitentia ostendet. Sed vera fundamenta doctrinę, de non iterando Baptismo, in XI. Canone de Baptismo explicanda erunt. Illud vero, quod Baptismi proprium est, vt scilicet non iteretur, postea ad Confirmationem, & ad suos Ordines transtulerunt: & de illorum præcipue charactere,

magis quam de ipso Baptismo, digladiatur & præsumunt. In reliquis vero Sacramentis disputant de impressione ornatus cuiusdam, qui similis ferme sit characteri: de quo tamen ornatu inter ipsos nondum conuenit. Etiam autem tam pertinaciter Deus ipsos sinit dimicare, pro vtenda opinione characteris, in Confirmatione & Ordinibus, vt manifestum sit, apud quos sit & reperiatur character ille, cuius multa fit mentio, Apo. 13. 14. 15. 16. 19. & 20.

DE MINISTRIS SACRAmentorum.

CANON. X.

Si quis dixerit, Christianos omnes in verbo & omnibus Sacramentis administrandi habere potestatem, anathema sit.

EXAMEN.

Verba, quæ in hoc Canone damnant, excerpserunt ex Lutheri libello de captiuitate Babylonica; Sed & verba mutilarunt, & sententiam deprauarunt, vt Lutheri doctrinam inuisam redderent imperitis, quasi perturbatrix esset omnis diuini & humani ordinis in Ecclesia. Sed Lutherus nunquam sensit, quemuis Christianū promiscue, sine legitima vocatione vel posse, vel debere sibi arrogare, vel vsurpare ministerium verbi, & administrationem Sacramentorum in Ecclesia: imo Pontificiis vel stertentibus, vel ferro tantum & flamma disputantibus, Lutherus contra varias Anabaptistarum sectas, ex verbo Dei monstrauit, neminem debere, etiamsi sit doctissimus, ministerium verbi & Sacramentorum in Ecclesia vsurpare, sine peculiari & legitima vocatione. Et Ecclesiam serio admonuit, ne permittat illos ministerium verbi & Sacramentorum exercere, qui non habent legitimæ vocationis testimonia: quia scriptum est: Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? Rom. 10. Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant, Ierem. 23.

Lutherus illustrator doctrinæ de legitima vocatione.

Et cum per totum mundum Lutheri scripta sonora voce clamitent, illustratam ab ipso esse doctrinam Scripturæ de legitima vocatione ministrorum verbi & Sacramentorum: mirari aliquis posset, quare in hoc Canone mutilata & deprauata Lutheri verba, dissimulata ipsius sententia, damnare voluerint. Sed vrit ipsos, quod Lutherus in illa disputatione attingit supercilium, imo verius tyrannidem, quæ in regno Pontificio arrogatur, & mitris Episcoporum, & rasuris Sacrificulorum. Persuasione enim corporalis vnctionis, rasuræ, vestium, &c. laicos tanquam porcos & canes præ se contemnebant: imo hoc prætextu quiduis in verbo & Sacramentis, quasi pro imperio & potestate mandabant, mutabant, addebant, &c. Et quidem etiam opus operatum, hoc est, integritatem & efficaciam Sacramentorum, ex parte constituebant in charactere, quem fingebant in ordinatione imprimi, sicut supra ex Petro de Palude notauimus. Contra has tyrannicas persuasiones Lutherus ex verbo Dei docuit, Christum claues, hoc est, ministerium verbi & Sacramentorū tradidisse, & commendasse toti Ecclesiæ, non autem ita, vt quisq; suo arbitratu, & priuata temeritate, sine legitima vocatione ministerium illud arriperet & vsurparet: sed quod postquam desiit immediata vocatio, mittat Deus ministros verbi & Sacramentorum, per vocationem & electionem Ecclesiæ, si hat iuxta verbi sui præscriptum, ita vt summa potestas verbi & Sacramentorum sit penes Deum: deinde ministerium sit penes Ecclesiam, vt per quam Deus mediate vocat, eligit, & mittit ministros: tertio, deinde penes illos, qui à Deo per Ecclesiam legitime electi & vocati sunt,

vt penes ministros, quibus mandata est vsurpatio seu administratio ministerii verbi & Sacramentorum.

Hac distinctione, quæ vera & plana est, Lutherus reprimere voluit supercilium sacrificulorum, qui illa persuasione inflati erant, quasi soli potestatem meram & mixtam haberent in verbo & Sacramentis, ita vt Sacramenta valerent propter impressum ipsis, nescio quem characterem ordinis. Et ne reliqua Ecclesia vel tacito gemitu dicere auderet, Quid facitis? prætendebāt Ecclesiam reliquam nullam plane habere potestatem in verbo & Sacramentis. Hoc vlcus quia Lutherus attigit, & ex verbo Dei sectionem adhibuit, illud vero est, quod Pontificios cum dolore post tot annos hodie adhuc vrit, & male habet. Et hæc est causa, quare ex illa Lutheri disputatione verba quædam mutilata & deprauata in hoc Canone citare & damnare voluerunt.

Oblique vero, & quasi aliud agentes, hoc axioma petunt: Neminem, etiamsi legitime iuxta præscriptum verbi Dei ab Ecclesia electus & vocatus sit, nisi ab Episcopo aliquo vnctus & rasus sit, habere vllam potestatē in verbi & Sacramentorum administratione: & Sacramēta ab illis administrata, non esse vera & efficacia. Has insidias Lector intelligat, occultatas in hoc Canone.

Quorsum respiciat 10. Canon

Quod vero ad ipsam sententiam decimi huius Canonis, sicut verba posita sunt, attinet, plane & clare respondeo: Si qui existimant cuiuis Christiano promiscue sine peculiari & legitima vocatione, permissam esse potestatem vsurpandi & exercendi ministerium verbi & Sacramentorum in Ecclesia, eos iure & merito damnari. Pugnant enim contra regulam diuinam: Quomodo prædicabunt, nisi missi fuerint? Item: Currebant, ego non mittebam eos. Item cōtra regulam Pauli, vt omnia ordine & decenter fiant in Ecclesia. Casum vero necessitatis Ecclesia semper excepit, vt testatur Hieronymus aduersus Luciferianos, & Augustinus ad Fortunatum. Sed quę sit legitima & diuina vocatio ad ministerium Ecclesię, postea in loco de Ordine explicandum erit.

DE INTENTIONE.

CANON XI.

Si quis dixerit, in ministris, dum Sacramenta conficiunt & conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia, anathema sit.

EXAMEN.

Huius Canonis examen liquido monstrabit, Pontificios in cōciliabulo Tridentino congregatos, hoc sibi propositum habuisse, non vt in recentioribus Scholasticorum commentis, quæ post meliora tempora Patrum, sine Scripturę auctoritate, & sine antiquitatis testimonio, in Ecclesiam irrepserunt, aliquid ad normam verbi Dei corrigant: sed vt omnes opiniones, quæ hactenus in regno Pontificio agitatæ fuerunt qualescunque etiam sint, quoscumque habeāt auctores, etiamsi nec Scripturæ, nec antiquitatis idonea habeant testimonia, simpliciter retineantur & stabiliantur: idq; vt facilius fiat, nō argumentis & rationibus, sed nudis anathematis pugnatur. Multum siquidem ipsorum interest, ne vel species aliqua mutationis, in præsenti forma regni Pontificii, admittatur: id quod fieri iudicaretur, si vsitatis Scholasticorum opinionibus correctionem aliquam ex regula Scripturæ adhiberent. Illud igitur tam solicite cauent, vt in hoc Canone, sicut & in plerisque aliis, ipsos Scholasticorum terminos repetere & retinere voluerint. Et nisi quis nudæ

assueue-

asseuerationi, siue scripturæ documentis, & antiquitatis testimoniis assentiatur, statim fatua suorum anathematum crepitacula expediunt.

Et illud, quod dixi, in vndecimo hoc Canone manifestissimum est. Dogma enim illud, quod ad veritatem Sacramenti necessaria sit talis intentio ministri, quæ nō tantum respiciat ipsum actum conferendi Sacramenta, iuxta formam institutionis: sed quæ respiciat etiam finem Sacramenti, vt scilicet intentione sua minister velit illud fieri, propter quod sacramentum institutum est: illud, inquam, dogma in scriptura habet fundamentum, imo pugnat cum veritate sacramentorum, quam scriptura tradit, niti non moribus, fide vel intentione ministri, sed institutione Dei, si eius forma seruetur.

Disputationis de intentione fons & occasio.

Tota etiam vera & purior antiquitas ignorat periculosam, imo perniciosam illam opinionem Alensis, quod Sacramentum non sit verum & efficax, si minister malitiose subtrahat interiorem suam intentionem, etiamsi in actione seu administratione seruet formam institutionis. Iucundum autem & vtile fore arbitror, si proponatur consideratio, quomodo quæstio illa apud veteres disputata fuerit, & quomodo sensim inclinatio fieri cœperit, donec progressu temporis dogma Pontificium de necessitate intentionis ministri, inde exsculptum sit. Augustinus igitur de Baptismo lib. 7. c. 53. mouet has quæstiones: I. Si quis fallaciter, hoc est, animo simulato in Ecclesia accipiat Baptismum. II. Si quis in mimo cum fide accipiat. III. Si quis ab eo, qui non est baptizatus, accipiat baptisma. IV. Si tradens Baptismum in Ecclesia fallaciter agat. Et de his quæstionibus Augustinus primum in vtramque partem disputat: ita enim inquit; An quantum ad ipsos quidem attinet homines, plurimum distat inter eum, qui fide Baptismum accipit à mimo, & qui animo simulato in Ecclesia Baptismum accipit: ad ipsius autem Sacramēti integritatem nihil interest. Si enim nihil interest ad integritatem Sacramenti, in ipsa Catholica, vtrum id aliqui fallaciter, an veraciter agant, cum hoc idem vtique agant: quomodo extra Ecclesiam intersit, non video, quando ille, qui accipit, nō simulatione palliatus, sed religione mutatus est. An plus valent ad confirmandum Sacramentum illi veraces, inter quos agitur, quam ad frustrandum illi fallaces, à quibus agitur, & in quibus agitur, & tamen si postea prodatur, nemo repetit. Sed nobis tutum est in ea non progredi aliqua temeritate sentētiæ, quæ nullo in Catholico regionali Cōcilio cœpta, nullo plenario cōcilio terminata sunt, &c. Et mox subiūgit: Veruntamen si quis forte in eo me concilio constitutum, vbi taliū rerum quæstio versaretur, non præcedentibus talibus, quorum sententiā sequi mallem, vrgeret vt dicerem, quid ipse sentirem: si eo modo affectus essem, quo eram cum ista dictarem, nequaquam dubitarem habere eos Baptismum, qui vbicunque, & à quibuscunq; illud, verbis Euangelicis consecratum sine sua simulatione, & aliqua cum fide accepissent, &c. Itē præteritis maiorum statutis non dubito, etiam illos habere Baptismum, qui quamuis fallaciter id accipiant, in Ecclesia tamen accipiunt, vel vbi putatur Ecclesia, ab eis, in quorum societate id accipitur, de quib. dictum est: Ex nobis exierunt. Vbi autem neq; societas vlla esset ita credentium, neq; ille qui acciperet, ita crederet, sed totum ludicre, & mimice, & ioculariter ageretur: vtrum approbādus esset Baptismus, qui sic daretur, diuinū iudicium, pro alicuius reuelationis oraculo, oratione implorandum esse censerem, ita sane, vt post me dicturos sententias, si quid iam exploratum & cognitum afferrent, humiliter expectarem. Hæc Augustinus pro solita sua vere Christiana modestia; vsque adeo autem ex institutionis veritate & certitudine, non ex hominum, siue dantium, siue accipientium, quacunque vel qualitate, vel intentione, vult metiendam esse veritatem & integritatem

tem

tem Sacramentorum, vt ne quidem de mimica seu ioculari actione pronunciare ausit.

Longobardus postea suo tempore indicat illam quæstionem, de ludicra vel ioculari baptizatione, vt cum aliqui in balneũ vel in flumen merguntur in nomine Trinitatis, ita disputatum fuisse sapientibus vt visum fuerit non esse baptismum, quia non intentione baptizandi illud geratur. Et addit. Nam & in hoc, & in aliis Sacramentis, sicut forma est seruãda, ita & intentio illud celebrandi, est habenda. Intelligit autem Longobardus intentionem, de ipso actu baptizandi, nõ de fine & effectu baptismi. Mox enim subiungit illam Augustini sententiam. Illud te non moueat, quod quidam non ea fide paruulos ad Baptismum ferunt, vt per spiritum ad vitam regenerentur æternam: sed eos putant hoc remedio, temporalem accipere sanitatem, non enim propterea illi nõ regenerantur, quia nec ab illis hac intentione offeruntur. Et hæc quidem Longobardi sententia, de intentione celebrandi actionem Baptismi, nihil aliud vult, quam institutionem seruandam esse, vt sit verũ Sacramentum. Non enim hoc vult institutio Baptismi, vt fiat vulgaris aliqua lotio, vel quę ex professo nihil aliud sit, quam vel ridiculus lusus, vel mimica subsannatio, vel profanatio institutionis cum recitatione verborum: sed requirit vt peculiaris instituatur actio & quidem illa actio, quam Christus instituit. Et hoc sufficit ad seruandam institutionem. Quid vero in corde de illa actione sentiat is, qui administrat baptismũ, hoc ad veritatem siue integritatem baptismi non pertinet, neque hoc voluit Longobardus

Intentio quid.

Notum etiam est iudicium Episcoporum, de facto Athanasii, qui puer ludens in littore maris Episcopũ se esse finxit, & more Episcopi pueros ludentes tinxerat in nomine Trinitatis. Quam historiam describit Sozomenus libro 2. capite decimo septimo, & Ruffinus in 10. libro. Euseb. cap. 14.

Et illa sententia etiam post Longobardi tempora mansit. Innocentius enim (sicut allegat Angelus in summa) sensit ad veritatem seu integritatem Baptismi non necessario requiri, quid minister sciat, sentiat vel credat de Baptismi vel substantia, vel effectu, imo si cõtrarium credat, & existimet esse deceptionem, Baptismum tamen verum esse, modo iuxta institutionem baptizet. Ita etiam non requiri, tanquam necessarium ad veritatem Baptismi, vt baptizans vel sciat, quid sit Ecclesia, vel vt gerat in mente facere, quod facit Ecclesia: imo si contrariũ gereret in mente, hoc est, nõ faceret, quod facit Ecclesia, si tamen illud faciat, hoc est, si formam institutionis seruet. Disputat igitur hoc tantum requiri, vt minister baptizans intendat, vel saltem vt appareat, quod velit seu instituat non lauare tantum, sed baptizare. Hac vero sententia Scholastici non contenti, longe vlterius in hac disputatione progressi sunt. Docuerunt enim ad veritatem Baptismi requiri non tantum formam institutionis, verum etiam intentionem ministri, eamque non tantum respectu actus baptizandi, vt obiecti, sed etiam respectu effectus Baptismi, qui est eius finis & terminus. Ideo tria ponunt; Baptizationem, verba, & intentionem: & illa tria sentiunt simul requiri ad veritatem seu integritatem Baptismi, ita vt neutrum sine altero sufficiat. Quia vero animaduertfit, hac ratione omnino dubium & incertum reddi Baptismum, varias excogitarunt distinctiones, quibus illis incommoditatibus mederentur, aliã scilicet esse intentionem specialem, quæ vult & intendit illud fieri, propter quod institutus est Baptismus: aliam esse generalem, quæ vult & intendit illud fieri, quod Ecclesia in Baptismo intendit, licet baptizans illud vel ignoret, vel non credat. Et hanc rursus distinguunt in actualem, habitualem, & virtualem.

Innocentius.

Dicunt igitur, ad veritatem Baptismi requiri intentionem ministri, respectu effectus baptismi generalem & virtualem, faciendi quod facit & credit Ecclesia. Si vero minister, apud se non intenderet, quod Ecclesia intendit, sed quod hæresis intendit, non esset verum Baptisma. Sed hisce variis distinctionibus conscientiam cum dubitatione reluctantem, nihil releuari, ipsi fatentur. Cum enim alterius interior intentio, mihi non possit esse nota: si illa tamen necessaria sit ad veritatem Baptismi, necesse erit baptizatum semper manere dubium de sui baptizatione: & ita nunquam poterit certus esse de salute sua. Respondet autem Alensis: Baptizandum committendum esse ministro, qui non sit suspectus, sed probatus in fide: & ita posse haberi vehementem præsumptionem, quæ saluti adulti cum propria intentione sufficiat. Nam si forte minister subtraheret interiorem suam intentionem, non esset quidē verum Sacramentum: saluaretur tamen adultus Baptismo flaminis, hoc est, sua pœnitentia & charitate, sine Baptismo. Sed si in Baptismo paruuli minister subtraheret intentionem, & ita paruulus non esset vere baptizatus: quærunt igitur, si ante vsum rationis decederet, an damnatus esset? Et respondēt Alexander & Thomas, in illo casu pie posse supponi sine præiudicio tamē, quod summus Sacerdos suppleat, quod deficit Sacramento. Et Gabriel addit: Hoc est bene notandū, quia est valde consolatoriū. Sed quare nō retinēt vera fundamenta consolationis: vt scilicet veritas Sacramentorum æstimetur, non ex ministri incerta intentione, sed ex veritate & certitudine diuinæ institutionis? Addunt tamen, si summus Sacerdos non suppleat illud, non accusari posse iustitiam diuinam, etiamsi paruulo baptizato quidem iuxta institutionem Christi sed sine ministri intentione, non remitteret peccata. Hæc ferme sunt, quæ de intentione, in administratione Sacramentorum apud Scholasticos disputantur: quæ quo minus à nobis fingi viderentur, ipsorum verbis ex Gabriele describere volui, vt lectores commonefacti sciant & cogitēt, quibus de rebus in hisce Tridētinis Decretis & Canonibus agatur: ne quis existimet, nullam subesse veram & grauem causam, quare illis assentiri nec velimus nec possimus, nec etiā salua fide & bona conscientia debeamus. Cum enim ex hac recitatione constet, quæ de hac quæstione sit Scripturæ, quæ veteris Ecclesiæ sententia, quæ Augustini modesta ἐποχή, quæ mediæ ætatis disputationes: quæ vero recentiorum sunt opiniones, fidei certe, & salutis certitudini periculosissimæ: cogit iam Tridētina congregatio, datura specimē eius emendationis, quæ titulo Concilii per multos annos promissa, & à Christiano orbe expectata fuit. Quid autem quæso discernit de illis recētibus Scholasticorum opinionibus? an intentio ministri talis, sicut ipsi tradunt, ad veritatem sacramenti necessaria sit? Ita inquit Canon vndecimus: Si quis dixerit, in ministris dum Sacramenta conficiunt, & conferunt, non requiri intētionem saltem faciendi, quod facit Ecclesia, anathema sit. Audis ipsas voces Scholasticorum repeti, & opiniones ipsorum non argumentis, sed anathemate confirmari: Non igitur vel Scripturam, vel antiquitatem curant: neque hoc sibi propositum habent, vt opiniones, quæ sine Scripturæ auctoritate, & sine veris antiquitatis testimoniis per recentiores Scholasticorum disputationes, in Ecclesiam inuectæ sunt, ad normam Scripturę & antiquitatis conformitatem, corrigantur: sed vt simpliciter omnia, quæcunque & qualiacunq; sunt, quæ quoquo modo in regno Pontificio, vsitata & recepta fuerunt, vnde etiamcunque habuerint originem, sine minima vel suspicione emendationis & correctionis, retineantur & stabiliantur. Neque hoc prætereundum est, quare opinionem illam de intentione, tam diligenter & serio defendāt: vt quod anti-

quitas ignorauit, de quo Augustinus asseuerationem suspendit, illud tamen sine documentis, sola anathematis interminatione, tanquam certissimus fidei articulus, credendum obtrudatur. Dogma vero de dubitatione, est Helena illa. In VI. enim sessione, capite nono, sanxerunt, nemini peccata dimitti, qui in fiducia & certitudine remissionis peccatorum, iuxta promissionem acquiescit. Nullum enim scire posse certitudine fidei, cui non possit subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum. Et huius dogmatis Iesuitæ reddunt hanc rationem: quia promissio non loquatur de me aut de te, sed sit generalis. Et fides sit generalium pronunciatorum. Iam vero in actione Sacramentorum promissio gratiæ non in genere proponitur, sed applicatur ad singulos fide Sacramentis vtentes: & quidem ideo instituta sunt vt illam applicationem ad singulos obsignent, confirment & certificent. Quia igitur vident verum & salutarem Sacramentorum vsum, directe & aduersa fronte pugnare contra dogma de dubitatione: varios cuniculos agunt, vt solidam, certam & firmam consolationem, quæ credentibus in vsu Sacramentorum proponitur, quantum in ipsis est, labefactent, subruant & euertant. Et ad hunc finem tendit etiam hic Canon. Si enim veritas & efficacia Sacramentorum ex diuina institutione pẽdere doceatur, animaduertunt, fidem in vsu Sacramentorum habere consolationis & certitudinis portum tutum, anchoram firmam, & petram inconcussam. Vt igitur hæc eneruent, infringant & subuertant, fingunt ad veritatem Sacramentorum, præter diuinam institutionem, requiri etiam ministri intentionem, ita vt etiamsi Sacramenta iuxta institutionem Christi ritu legitimo administrentur, si minister interiorem suam intentionẽ vel non adferat, vel subtrahat: Sacramenta non sint vera nec efficacia. Cum vero alterius cogitatio, & interior intentio, mihi nunquam nota, & certa perspecta esse possit: consequitur hinc, suspensum, dubium, & incertum esse & manere, quicquid fidei in Sacramentis ad consolationem proponitur.

Scopus Pontificiorum in hoc anathematismo. [uncertain reading]

Hanc Pontificiorum machinationem, Lector in vndecimo hoc Canone diligenter expendat. Non enim de lana caprina rixæ sunt, quando de intentione disputatur, sed de re magna, & de consolatione, quæ conscientiis necessaria est, agitur: an scilicet fides, veritatem & efficaciam Sacramentorum quærere & constituere debeat in veritate Dei instituentis & in virtute Dei promittentis, & iuxta promissionem in actione Sacramentorum operantis: an vero diuina illa veritas & virtus suspendenda sit ab hominis ministri cogitatione, fide & intentione? Scriptura certe tradit, administrationem quidem Sacramentorum, vt iuxta institutionem administrentur, commendatam esse ministris tanquam causæ instrumentali: virtutem vero & operationem veritatis & efficaciæ Sacramentorum, esse actionem & munus ipsius, & quidem solius Dei: Pater enim saluat per lauacrum regenerationis, Tit. 3. Christus mundat & sanctificat Ecclesiam, per lauacrum aquæ in verbo, Ephes. quinto. Baptismus est lauacrum regenerationis & renouationis, non ministri, sed Spiritus sancti, Tit. 3. & sicut Paulus Philipp. 1. tradit & affirmat, verbum Euangelii quando ita prædicatur sicut diuinitus patefactum est verum esse, & virtutem Dei esse, ad salutem omni credenti: etiamsi ille qui annuntiat, vel non adferat, vel subtrahat intentionem, hoc est, (sicut Paulus loquitur) si non bona voluntate, non animo puro & sincero, nec ex dilectione, sed per inuidiam, ex contentione, & per prætextum prædicet. Eadem certe ratio esse debet etiam in Sacramento, quod est verbum visibile: vt fides statuat Sacramentum verum esse, & habere veram efficaciam, quando iuxta institutionem administratur, quicquid

Summa huius loci seu Canonis & scopus.

Baptismi efficacia.

minister

Institutio diuina non sine damno mutatur.

minister vel cogitet, vel credat, vel intendat, modo institutionem Christi in administratione seruet. sicut enim quãdo ipsa Euangelicæ prædicationis puritas vitiatur & deprauatur, iam non est verum Euangelium, nec virtus Dei ad salutem credenti, ita quãdo in actione seu administratione Sacramentorum ipsa institutio mutatur, mutilatur, aut deprauatur, tunc certum est nõ esse verum Sacramentum. Verbum enim institutionis accedens ad elementũ facit Sacramentũ. Hæc sentẽtia simplex, vera & certa est, præbens conscientiis vtilem, firmam, & necessaria consolationem, quam eripi nobis non patiamur: & pertinet ad gloriam Dei, ne ipsius veritas ex hominis ministri intentione, quæ nobis nec nota, nec certa esse potest æstimetur: & ne fides hæreat in homine ministro, sed nitatur veritate & virtute Dei, instituentis & promittentis.

Distinctæ autem, & multum diuersæ sunt duæ hæ quæstiones 1. Quid ad veritatem & integritatem Sacramenti requiratur, & necessarium sit. 2 Quid à ministro requiratur vt quantum ad suam personam fidelis & bonus sit, quo animo, qua fide, intentione & deuotione Sacramenta tractare debeat, ne (sicut Paulus inquit) aliis prædicans & ministrans, ipse reprobus efficiatur. Ministrum enim, qui animo prophano, irrisorio, negligenti & irreuerenti, Sacramenta tractat, peccare non est dubium. Sed hæc ministri vitia, si tamen Sacramenta iuxta Christi institutionẽ administret, non possunt Dei veritatem irritam facere. Non enim ad substantiam & veritatem Sacramenti pertinet & qualitas, vel fides, vel deuotio ministri. Hanc distinctionem Longobardus libro quarto, distinctione. 5. elegantissimis Augustini sentẽtiis illustrat. Ego dico, inquit Augustinus, & nos dicimus omnes, quia iustos oportet esse p̃ quos baptizatur, iustos oportet esse tanti iudicis ministros. Sint ministri iusti, si volunt: si autem noluerint esse iusti qui sedent in cathedra Moysis, securum me facit magister meus Christus, de quo Spiritus sanctus dicit: Hic est qui Baptizat. Idem: Quos baptizauit Iudas, Christus baptizauit. Si quis ergo baptizauit ebriosus, homicida, adulter, si Christi erat Baptismus, Christus baptizauit. Non timeo adulterum, nec ebriosum, nec homicidã, quia columbam attendo, per quam mihi dicitur: Hic est qui baptizat. Idem, Baptismus talis est, qualis est ille, in cuius potestate datur: non qualis ille est, per cuius ministerium datur. Et alio loco. Habent ergo non modo boni, sed etiam mali, ministerium baptizandi, sed neutri potestatem Baptismi. Ministerium enim dedit Christus seruis, sed potestatem sibi retinuit. Et rationem addit, quare hanc potestatem nõ dederit seruis: Ne scilicet seruus in seruo spem poneret.

Ex Isidoro etiam Longobardus citat: Non hominem, qui baptizat, sed spiritum Dei subministrare gratiam Baptismi, licet paganus sit qui baptizat.

CANON XII.

Si quis dixerit ministrum in peccato mortali existentem, modo omnia essentialia, quæ ad Sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, seruauerit, non conficere aut conferre Sacramentum, anathema sit.

De huius Canonis sententia nulla est inter nos cõtrouersia. Illã enim nostri ex Scripturæ fundamentis contra Anabaptistas, errorem Donatistarum renouantes, strenue defenderunt, & deliria Donatistarũ solide refutarunt: Nihil igitur hoc loco addam. Etenim potissimum, quæ in Concilii huius Decretis controuersa sunt, examinare instituimus.

DE RITIBVS IN ADMINISTRAtione Sacramentorum.

CANON XIII.

Si quis dixerit, receptos & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus in solenni administratione Sacramentorum adhiberi consuetos, aut contemni, aut sine peccato a ministris pro libito omitti, aut in nouos alios per quemcunque Ecclesiarum pastorem mutari posse, anathema sit.

EXAMEN.

Principio Lector obseruet, quam callide [illegible] posita sint verba in hoc Canone. Omnes enim ritus, qui sub Papatu in administratione Sacramentorum adhiberi consueuerant, appellant receptos & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus: cum non ignorent plerosque ex illis, nec semper a tempore Apostolorum, nec vbique in omnibus Ecclesiis receptos & vsitatos fuisse, sed etiam multos ex veteribus illis ritibus, per posteros abolitos, & in nouos commutatos esse. Cumque non ignorent, quam libertatem verbum Dei Ecclesiæ in huiusmodi ritibus concedat, studiose addunt, non debere omitti pro libito, per quemcunque Ecclesiarum pastorem. Et [illegible] ordinis & decori gratia, etiam in externis adiaphoris, non esse cuiusuis [illegible] Ecclesiæ iudicio & consensu permittendum, vt ex petulantia pro libito [illegible] huius vel omittat vel permutet. Sed longe aliud est, quod Canon iste parturit, Pontificem scilicet solum, cum mitrata, infulata & cornuta [illegible], posse pro libito veteres & quidem Apostolicos [illegible], & in nouos commutare: Ecclesias deinde Ecclesiarum ita obligari, [illegible] etiamsi summam institutionis diuinæ legitime seruet, attamen [illegible] & mortaliter peccet, si quid ex Pontificiis ritibus omittat. [illegible] quare [illegible] tantum Pontificiis ritibus seruit, etiamsi [illegible] Dominicæ [illegible] parte mutilet, & totam actionem Sacramenti [illegible] nihil quicquam peccare sed cultum Deo gratissimum præstare fingitur. Et tandem summa eo redit, vt [illegible] Sacramentorum ma[illegible] habeatur [illegible] rituum, qui ab hominibus inuenti & recepti sunt, quam ceremoniarum, quæ ipsius Filii Dei voce institutæ & mandatæ sunt. Id quod mutilatio Cœnæ Dominicæ tantum [illegible] quod XIII. hic Canon magistratur, vt Ecclesiæ [illegible] atque alia [illegible] libertatis tollatur, vt [illegible] Romanis [illegible] huiusmodi ritibus, ne minimum quidem liceat vel omittere, vel mutare, etiamsi ex verbo Dei [illegible] vel ad ædificationem non seruire, vel [illegible] impietatem [illegible] non posse. Quæ vero [illegible], quin ad aures ipsorum totius fere orbis [illegible] peruenerint, de superstitione & abusu quorundam rituum, [illegible] & corrigenda [illegible] multitudine & præcipue de impiis opinionibus, quæ ex humanis constitutionibus & in cæteros [illegible] postremis potissimum temporibus, in administrationem Sacramentorum irrepserunt: [illegible] mentionem aliquam esse [illegible] Num vero [illegible] aliquam ostendat moderationis [illegible] in [illegible] Pontificiis & annexis superstitiosis opinionibus? Nihil [illegible]. Quin execrandum anathema dicit, nisi quis omnes illos ritus, cum opinionibus illarum appendicibus, credat esse illius Catholicæ Ecclesiæ ritus, quam Nicenum symbolum definit esse Apostolicam, & pronunciat peccatum esse, si vel minimum in illis ritibus omittatur vel mutetur. Sibi vero soli in hoc genere plenam potestatem, quam illi ante hac semper vsi sunt, constituendi, omittendi, addendi, & mutandi reseruant.

Scopus huius Canonis.

Præcipua capita in disputatione de ritibus.

Vt autem ad rem ipſam accedamus, vtq; ea, quæ in genere ad diſputationem, de ritibus in adminiſtratione Sacramentorum pertinent, tanto ſimplicius & ordine explicari poſſint, breuiter quædam de præcipuis capitibus annotabo, qui ſcilicet ritus mandatum & teſtimonium habeant in verbo Dei, qui poſtea à Patribus, & quo conſilio additi ſint, quomodo à prima origine cœperint degenerare, & quæ ſit regula Chriſtianæ libertatis, in vſu talium rituum in Eccleſia.

Quando ergo quæritur, an adminiſtratio Sacramentorum, ſine certis & peculiaribus quibuſdam externis ritibus fieri debeat: Reſponſio plana & manifeſta eſt. Ipſa enim appellatio & definitio Sacramenti hoc complectitur, vt adſit ibi viſibile & externum aliquod elementum, ad quod verbum accedere oportet, vtque tota actio certo modo & peculiari ceremonia diuinitus inſtituta tractetur & adminiſtretur. Illud vero quomodo fieri debeat, certo & manifeſto verbo Dei, in Scriptura expreſſum, & Eccleſiæ præformatum eſt, vt ſcilicet illa ſigna & illa verba vſurpentur, quæ in inſtitutione cuiuſque Sacramēti Deus ipſe inſtituit & præſcripſit, & quidem eo modo tractentur & vſurpentur, ſicut inſtitutio ordinat & præcipit. Hi ritus ſubſtantiales & neceſſarii ſunt, in adminiſtratione Sacramentorum: ſunt enim ipſius inſtitutionis executio. Deinde ex Scriptura non obſcure colligitur, Eccleſiam Apoſtolicam in adminiſtratione Sacramentorum ſolicite hoc ſeruaſſe, ne eſſent muta ſpectacula, ſed vt doctrina de ſubſtantia, vſu & efficacia Sacramentorum, præſentibus & Sacramenta ſuſcepturis, fideliter ex verbo Dei, & lingua ipſis vſitata, & nota proponeretur & explicaretur, vtque illi qui vſuri erat Sacramentis, recte inſtituti, diligēter admonerentur de legitima & ſalutari Sacramentorum ſuſceptione.

Ita hiſtoria Actor. & Paulus 1. Cor 11. adminiſtrationem Baptiſmi & Cœnæ Dominicæ deſcribit ex illis fundamentis inſtitutionis: prædicate Euangeliū. Itē, Qui crediderit. Et Hoc facite in mei cōmemorationem: Annunciate mortem Domini. Probet ſe homo, &c. Adiunctas etiam fuiſſe preces & gratiarum actiones, ex ipſa Sacramēti inſtitutione ſumptas, Scriptura manifeſte teſtatur. Inſtitutio enim teſtatur, Chriſtum gratias egiſſe, & illud Eccleſiæ faciendum mandauit: Hoc facite. Et Paulus inquit: Mortem Domini annunciate. Item, Actor. 22. Baptizate, & ablue peccata tua, inuocato nomine Ieſu.

Et fundamenta quidem Scriptura oſtendit, vnde ſumi debeant explicationes, exhortationes, preces & gratiarum actiones ex inſtitutione ſcilicet: & ex doctrina de Sacramentis, ſicut in verbo Dei traditur. Non autem præſcribit, conceptis verbis certam formam, ſed hoc pro ratione circumſtantiarū, ad ędificationem liberum permittit modo fundamentum ſeruetur. Hęc ſunt, quę in adminiſtratione Sacramentorum principaliter obſeruanda & exigenda ſunt: quæ ſcilicet in inſtitutione pręſcripta ſunt, quæq; habent teſtimonium & exemplū Scripturæ; vt omnia fiant decenter, ordine, & ad ædificationem.

Expendatur autem hoc loco, quam iniqui exactores ſint Pontificii. Pro humanis enim ſuis ritibus, in adminiſtratione Sacramentorum, ita pugnant, vt ne vnius quidem illarum ceremoniarum omiſſionem, ſine peccato & ſine periculo anathematis liberam permittant. Eorum vero, quæ in adminiſtratione Sacramentorum diuinitus mandata ſunt, quæq; Scripturæ teſtimonium & Exemplum habent, nullo modo tam diligentem habent rationem, imo rigidi iſti humanorum rituū exactores, liberum ſibi permittunt in iis, quæ Scripturę mandatum & teſtimonium habent, quando libet aliquid omittere, addere, mutare, &c.

Inſtitutio enim loquitur de vſu calicis, & Paulus addit: Hoc facite do-

ne veniat. Pontificii vero calicē ex administratione Cœnæ Dominicæ, pro sua libidine tollunt, & quando ipsis videtur, quib. etiam videtur, se illum reddere posse, & verbis gloriantur, & nunc re ipsa ostendunt. In suo Canone ex verbis institutionis expungūt hæc verba, Pro vobis traditur. E contra vero alia quædam superaddunt, & infarciunt in ipsam institutionem vt eleuatis in cœlum oculis, item mysterium fidei, &c. Et Bonauentura lib. 4. distinction 8. quæst. 2. quærit, vtrum sequendum sit, cum Canon aliter habeat, quā vel Euangelistæ, vel Paulus, scilicet, Hic est Calix sanguinis mei. Respondet autem, Euangelistas & Paulum tantum historiam narrare, formam vero consecrationis a Romana Ecclesia sumendam esse. Atque ideo potius verba Canonum, quam vel Euangelistarum vel Pauli sequenda & vsurpanda esse. Et hi sunt, qui non tantum quiritātur, sed mox anathemata sua vibrāt, si in ipsorum ritibus vel minutulum aliquid siue omittatur, siue mutetur.

Notorium & manifestū est, in regno Pontificio in administratione Sacramentorum vel plane negligi commonefactiones & exhortationes de vero & salutari Sacramentorum vsu: vel lingua peregrina, & populo ignota, ita tractari, vt populus inde ædificari non possit. Multæ vsurpatur preces, quæ institutioni & doctrinæ Sacramentorum non sunt conformes, & si quid in illis boni est, solicite tamen cauetur, ne illud a populo vel exaudiatur, vel intelligatur.

Ideo enim præter peregrinam linguam, secretam murmurationem Canonis instruxerunt, ne forte populus ad preces & gratiarum actiones possit Amen dicere, 1. Cor. 14. Hęc opponēda sunt illis, qui de obseruatione & conformitate humanorum rituum, in administratione Sacramentorum non tantum plausibiliter concionantur, sed anathematis suis terribiliter fulgurant. Vere enim colant culicem, & camelum deglutiunt, Matth. 23. Relinquentes enim mandatum Dei, tenent traditiones hominum. Marc. 7. Imo propter traditiones suas mandatum Dei transgiedi non verentur, Matth. 15.

Si iuxta normam Scripturæ ad ædificationem Ecclesiæ, legitima reformatio rituum in administratione Sacramentorum quæreretur, principaliter ratio habenda esset eorum, quæ in institutione Sacramentorum, ab ipso Deo præscripta sunt, quæque habent Scripturæ testimonium & exemplum: vt si quid peregrini illis intermixtum inueniretur, resecaretur: si quid vel omissum, vel mutatum esset, restitueretur. Hæc esset vera, pia, solida & salutaris reformatio. Sed purulentum hoc Pontificii corporis vlcus ne attingunt quidem in hoc Canone: imo si quid bonum inueterato abusu receptum sit, illud iubent pro approbato Ecclesiæ Catholicæ ritu haberi, & sub anathemate prohibent, ne quid mutetur.

Et hæc sunt quæ in administratione Sacramentorum, Scripturæ testimonium & exemplum habent. Et post Apostolorum quidem tempora, in primitiua Ecclesia, aliquandiu mansit Euangelica & Apostolica illa simplicitas, quod in administratione Sacramentorum illi tantum ritus adhibiti fuerunt, qui habent Scripturæ mandatum & exemplum. Postea vero, paulatim alia quædam superaddi cœperunt, consilio primum nec malo, nec impio. vt scilicet externis ritibus, in sensus incurrentibus, fidelibus, & præsertim rudioribus in Ecclesia, dignitas Sacramentorum magis commendaretur, & à contemptu vindicaretur: vtque virtus, operatio & vsus Sacramentorum in ipsa actione luculentius explicaretur, & ob oculos proponeretur.

Ritus in primitiua Ecclesia.

In illis etiam adititiis ritibus habita fuit ratio eorum, quæ visa fuerunt seruire ad conseruationem ordinis & decori, in illis conuentibus, v

bi celebranda erat administratio Sacramentorum. Illa vero duplicia fuerunt, constabant enim vel verbis, vel ritibus & gestibus. Verbis dico constare: vt sunt; exhortationes, preces, gratiarum actiones, lectiones ex Scriptura de Sacramentis, confessio fidei, interrogationes, & concepta quædam verba, quibus doctrina vel vsu & efficacia siue Baptismi, siue Cœnæ Dominicæ explicatur, & quasi sub oculos ponitur; vt exorcismus, abrenuntiatio, &c. Non autem contenti fuerunt, commonefactionem doctrinæ de Sacramenti cuiusque dignitate, de vsu & efficacia, in ipsa Sacramentorum administratione, verbis saltem proposuisse: sed vt commonefactio illa tenacius sensibus & memoriæ imprimeretur, & fortius animum moueret, verbis illis cœperunt addere certos quosdam ritus & gestus. Et quidem quæ olim verbis & doctrina proponebantur, postea in multas figuras demutari cœperunt: vt quod olim verbis monebant, & docebant, Baptismum esse φωτισμὸν, ei postea successit grandis moles Paschalis cerei. Et tamen illorum rituum principio magna fuit parcitas, postea vero paulatim cumulari cœperunt, ita vt tandem in theatricum ferme apparatum ceremoniæ illæ abierint. Et vt non prorsus sane damnetur veterum illud consilium: nimis tamen hoc rigide & magnifice exaggerant ceremoniarum magistri & exactores, quasi sine illis nec veritas, nec dignitas, nec efficacia Sacramentorum consistat.

Obseruanda in hac disputatione de ritibus.

Quia vero hoc tempore omnes etiam non vetustissimi ritus, tanquam necessarii sub anathematis denuntiatione conscientiis imponuntur: cum quidem manifeste constet, in quem tristem abusum pleraque talia degenerarint: valde multa diligenter consideranda sunt in hac disputatione de ritibus, qui à veteribus in administratione Sacramentorum instituti & vsurpati feruntur. Primum enim ritus illi non habent institutionem & mandatum Dei: ideo longe alio, & inferiori loco collocandi sunt, quam ceremoniæ in ipsa diuina institutione præscriptæ. II. Cum ipse filius Dei Sacramenta ita instituerit, vt ea certis à se institutis ritibus præceperit administrari: valde ardua est quæstio, an hominibus permissum sit, alios preterea, & quidem multos & varios ritus quocunque consilio superaddere: quasi ceremoniæ illæ, quæ in administratione Sacramentorum diuinitus institutæ sunt, non satis sint vel idoneæ, vel sufficientes.

Certe quibus ritibus Sacramenti cuiusque substantiam & administrationem Deus constare voluit, illos ipse verbo suo instituit & præscripsit. Et institutioni diuinæ sicut nihil detrahendum, ita etiam nihil addendum est. Quod vero prætenditur, per illos ritus ab hominibus additos multa pie & vtiliter significari, moneri & doceri, ad illud responderi potest, figuras proprias esse veteris Testamenti: quæ vero in nouo Testamento Christus moneri & doceri voluit, non vmbris, sed luce verbi tradi & proponi voluit. Et de verbi, non autē de figurarum ab hominib. inuentarum efficacia, habemus promissionem: quos vero ritus verbo adhiberi voluit, eos ipse instituit. III. Ritus illi ab hominibus instituti iudicantur plus decori afferre administrationi Sacramētorum, & dignitatem illorum magis commendare, quam ceremoniæ, quæ in institutione Sacramentorum ab ipso Deo præscriptæ sunt: ita simplicitas institutionis diuinæ existimetur non satis habere decori, nec respondere dignitati Sacramentorum. Quæ imaginatio ex superadditis illis ritibus orta, impia est & necessario taxanda. Decorem enim & dignitatem Sacramentorum ex verbo Dei æstimare debemus. Et quidem vtile est, vt in ipsa administratione Sacramentorum, discrimen extet inter diuinas actiones, qua-

rum decorum & dignitas in verbo consiuit: & inter theatricas mundi pompas, quæ suo se splendore commendant sensibus. Ideo enim tam paucos & tam simplices ritus, Filius Dei in nouo Testamento instituit. IV. Multitudo, splendor & pompa humanorum illorum rituum, obruit & obscurat ceremonias diuinitus in administratione Sacramentorum præscriptas & mandatas. Occupat enim sensus & animũ, vt vel nulla, vel exigua habeatur ratio eorum, quę habent institutionem & mandatum Dei. V. Ritus illos superadditos paulatim non permiserunt esse signa commonefacientia de doctrina, sed singulis attribuerunt peculiarem quandam efficaciam & operationem, sine verbo & promissione Dei, imo ipsam Baptismi efficaciam & operationem cœperunt partiri & distribuere inter ritus illos ab hominibus superadditos, ita vt valde parũ relictum fuerit ipsi actioni Baptismi, quæ habet institutionem & promissionem diuinam. Apud vetustissimos quidem & puriores Scriptores legimus, quod ritus illi aliquid significarint & monuerint de doctrina Sacramentorum in verbo Dei comprehensa. Montanistæ vero primum cœperunt illis tribuere spiritualem efficaciam & operationem: sicut videre licet apud Tertullianum & Cyprianum. Et licet illæ opiniones in vera Ecclesia tunc reprobarentur, seminaria tamen hæserunt etiam in posterorum disputationibus. Quoties enim apud veteres occurrit, per exorcismum & exsufflationem expelli spiritum immũdum à baptisandis, ita vt à Satanæ captiuitate liberi sint, priusquam Baptismum accipiant: item per impositionem manus Episcopi, & per vnctionem post Baptismum, primum dari Spiritum sanctum: quod si colligantur, quæ postea singulis suis ritibus, non significatiue, sed effectiue cœperunt tribuere; vel nihil vel certe valde parum remanebit ipsi Baptismi actioni, quæ habet institutionem & promissionem diuinam. Et quale hoc sit, ex consecrationibus, seu potius execrationibus vnguenti, salis, cerei, &c. æstimari licet. Et hæc profecto necessario sunt taxanda, quando de vetustis ritibus disputatur. VI. Vulgi persuatio ad integritatem, veritatem & efficaciam Sacramentorum, ferme æque necessarios facit ritus ab hominib. inuentos, & qui ab ipso Deo instituti & mandati sunt. In hac opinione hæsit olim Cyprianus. Et quidem Cornelius Romanus Episcopus censuit, Baptismum, licet iuxta Christi institutionem administratum, in Nouato tamen non habuisse veram efficaciam, propterea quod propter morbum reliqui ritus, ante & post ipsam actionem Baptismi adhiberi consueti, ipsi defuerint.

Ceremoniarum splēdor.

Baptismo sua virtus erepta.

Et hæc quidem opinio postea fuit correcta, sicut notat Longobardus: hæsit tamen, & adhuc hæret in multorum animis. Tridentini vero, vbi sub anathematis denuntiatione obseruationem illorum rituum, conscientiis imponunt, ne verbulo quidem huius meminerunt. VII. Liberæ fuerunt horum rituum obseruationes in Ecclesia: neque enim in omnibus Ecclesiis similes & iidem fuerunt tales ritus: sæpe etiam ex antiquissimis ritibus quidam abrogati & omissi sunt; vt prægustatio lactis, mellis & vini, cuius meminit Tertullianus & Hieronymus. Quidam mutati sunt, & alii de nouo instituti, prout iudicatum fuit facere ad ædificationem Ecclesię. Illam enim non turbulentam licentiam, sed piam & salutarem libertatem, in Ecclesiasticis huiusmodi ab hominib. institutis ritib. Ecclesia vsurpauit & seruauit: quod libera desuetudine abrogauit, omisit & mutauit etiam vetustissimos tales ritus: quando pro ratione circumstantiarum, non multum ad pietatem momenti amplius habere iudicabantur, aut quando causa, propter quam instituti & obseruari cœperant, vel sublata, vel mutata erat, & ita commutatione temporum, ad ædificationem vtiles esse desierant; aut quando ab ipso fine & vsu, ad

quem initio constituti fuerant, desierunt, & in abusionem vel superstitionem degenerarant. Nostri vero aduersarii suaues sunt reformatores, qui vbi ex professo disputationem de huiusmodi ritibus instituerunt, ne verbo quidem meminerunt de necessariis illis commonefactionibus, sed tantum anathematis sui consectarias grauare conantur, vt vel vmbra saltem quorumcunque tandem rituum, qui in Romana Ecclesia consuetudinis aliquam præscriptionem habere videntur, religiose seruentur, etiamsi nullam nunc veram habeant obseruationis causam, nullum salutarem finem & vsum ad ædificationem, sicut tam multa sunt in Canone Missæ, in Ceremoniis Baptismi, tempore Paschæ & Pentecostes. VIII. Est & hoc considerandum, quod in vnum chaos commiscent recentiora instituta (vt de cereo Paschali) cum vetustis ritibus, & illos rursus confundunt cum diuinis institutis. Nam superadditos illos ritus non relinquunt in ordine illarum ceremoniarum, quæ a viris Ecclesiasticis, ordinis, decori, & ædificationis gratia institutæ sunt, sed ex suppositiitiis quibusdam scriptis conquirunt commentitia testimonia ritus illos ab Apostolis esse traditos, & per consequens esse vel a filio Dei, vel a spiritu sancto institutos & præceptos, vt ita in administratione Sacramentorum par sit auctoritas, & æqua efficacia eorum, quæ a Deo instituta, testimonium & mandatum habent verbi Dei, & quæ sine scripturæ testimonio ab hominibus quomodocunque tradita sunt.

Hæc breuiter recitaui, vt lector admonitus consideret, quam multiplices & calumniosas insidias generalitas huius XIII. Canonis, sub venerando antiquitatis, & Ecclesiæ Catholicæ titulo inuoluat & occultet. Quia vero augusta & veneranda apparet antiquitatis canicies, in ipsis etiam huiusmodi ritibus, ita vt vel petulantia, vel superbia esse videatur, vel contemnere, vel abrogare, vel mutare illa, quæ veteribus probata feruntur: inuidiosis igitur verbis voluerunt Ecclesias nostras perstringere, cum aiunt: Si quis dixerit, approbatos Ecclesiæ catholicæ ritus aut contemni, aut pro libito omitti, aut in nouos alios per quemcunque Ecclesiarum pastorem mutari posse. Sed quæ sit Ecclesiarum nostrarum sententia, facilis est declaratio ex his, quæ annotauimus. In administratione enim Sacramentorum distinguimus, & discernendas esse docemus ritus.

De ritibus circa Sacramenta.

Sunt enim primo ritus quidam, qui in institutione mandati, atque ita in administratione Sacramentorum necessarii & substantiales sunt. In illis affirmamus nihil esse omittendum, mutandum vel abrogandum. Secundo, sunt in administratione Sacramentorum quædam, quæ habent testimonia & exempla scripturæ, quæ scilicet primam Apostolicam Ecclesiam in administratione Sacramentorum seruasse, in scriptura legimus, vt explicationes doctrinæ Sacramentorum, exhortationes, preces, gratiarum actiones, &c. Illa etiam & seruamus, & docemus diligenter esse seruanda, ita tamen, vt doctrinæ Sacramentorum, sicut in scriptura traditur, sint conformia, non enim muta & otiosa spectacula sunt Sacramenta, sed instituta sunt, vt & fidem confirment, & promissionem verbi clarius proponant. Tertio, sunt alii quidam ritus, qui non habent Scripturæ vel mandatum, vel testimonium, sed a viris Ecclesiasticis superadditi sunt. Et ne illos quidem in vniuersum omnes vel abiiciendos, vel damnandos esse censeo: sed qui in verbis & interrogationibus consistunt, quæ cum scriptura consentiunt, & de doctrina Sacramentorum vtiliter aliquid monent & explicant, libere possunt retineri: sicut apud nos in administratione Baptismi retinetur exorcismus, abrenuntiatio, confessio fidei, &c. In iis vero, quæ consistunt in ritibus seu gestibus, seruetur ea libertas, quam scriptura concedit, & vera Ecclesia semper vsurpauit in huiusmodi humanis traditionibus: vt scilicet illa retineantur & vsurpentur,

quæ nihil admixtum habent impietatis & superstitionis. Item, quæ non otiosos lusus habēt: sed vel ordini, vel decori Ecclesiastico seruire vel vtili & pia commonefactione, ædificationem populi promouere possunt. Postremo, quæ ipsa substantialia Sacramentorum illustrant, non autem obruunt vel obscurant, nec transformant in actionem plane diuersam, sicut fit in Sacrificio Missæ. In ijs vero, quæ Ecclesiasticis ritibus retineri posse docemus, seruentur illa, quæ supra diximus, vt scilicet ea illustri discrimine discernantur ab illis, quæ habent Scripturæ vel mandatum, vel testimonium, ne illis vllo modo exæquentur, multo minus præferantur. Nō tribuatur illis spiritualis aliqua efficacia, sine promissione diuina: nec quæ propria sunt Sacramentorum, ad tales ritus vel ex toto, vel ex parte transferantur. Nec sentiendum est, tales ritus ad integritatem & veritatem Sacramentorum pertinere: multo minus ad hoc necessarios esse, sed habentur pro ritibus adiaphoris; qui si ad ædificationem vtiles esse desinant, & a salutari fine & vsu in superstitionem & abusum degenerent vel corrigendi, vel mutandi, vel exemplo ænei serpentis, abrogandi & prorsus tollendi sunt. Illi etiam, qui retinentur, debent tamen, sicut sunt, manere ritus adiaphori; vt scilicet non fiant laquei conscientiarum, sed sine opinione necessitatis libere seruentur, ita vt extra casum scandali possint omitti vel Ecclesiæ ordinatione & consensu mutari vel abrogari. Neque enim priuatim cuiusuis petulantiæ hoc permittendum est. Si vero legitime hoc fiat, vtile est in huiusmodi adiaphoris exemplo libertatem ostendere, ita tamen, vt omnia fiant ordine, decenter, & ad ædificationem, iuxta Pauli regulam. Nec damnanda sunt Ecclesię propter dissimilitudinem in huiusmodi ritibus: aut si in illorum omissione vel mutatione, libertate sua iuxta dictam Pauli regulam vtantur.

Hæc sunt vt verissima, ita etiam æquissima, de ritibus in administratione Sacramentorum: sumpta enim sunt ex doctrina scripturæ de rebus adiaphoris. Sed his se quantumuis æquis conditionibus, non patiuntur sibi satisfieri Pontificii, alias facile de summa rei quod ad ritus attinet, transigi & conueniri posset. Poterit igitur hinc Lector coniicere, quid in XIII. Canone hoc agant, quærant & moliantur Pontificii.

DE BAPTISMO.

CANON I.

De Baptismo Ioannis.

Si quis dixerit, Baptismum Ioannis habuisse eandem vim cum Baptismo Christi, anathema sit.

EXAMEN.

In omnibus controuersiis ea, quæ necessarium vsum habent in exercitiis pœnitentiæ, fidei & pietatis, discernenda sunt ab aliis disputationibus, in quibus opinionum diuersitas, vel etiam leuis quædam hallucinatio, non infert iacturam fidei & saluti. Ita de Baptismo Christi, quo nunc Ecclesia noui Testamenti baptizat, multa, quorum necessarius vsus est, vtiliter possunt dici, quid sit, quæ sit eius efficacia, quomodo rite dispensetur & suscipiatur, quis sit eius per totā baptizati hominis vitam vsus, &c. Disputatio vero de Ioannis Baptismo non æque est necessaria, nemo enim nunc vel baptizatur, vel baptizatus est Ioannis Baptismo: sed tantum quæstio est de ceremonia temporis, iam dudum præteriti, & quidem exigui. Ioanne enim in vincula coniecto, Baptismus eius desiit. Detentum autem fuisse in carcere vltra integrum annum, series historiæ Euangelicæ non obscure indicat. Ergo non per totum sesquiannum durauit Baptismus Ioannis. Non igitur anathemate statim iu-

Baptismus Ioannis.

gulandi erant, qui de hac quæstione, collatis scripturæ sententijs, paulo aliter, quam veteres quidam disputant, quod fiat salua veritate doctrinæ, de pœnitentia, fide, & pietate.

Nec sane ignotæ nobis sunt veterum de Baptismo Ioannis disputationes; sed nec inter se omnino consentiunt, nec diuersum sentientes damnant. *Cyprianus.* Cyprianus Ioannis Baptismo tantum exterius lauacrum tribuit. *Longobardus.* Et Longobardus inquit: Ibi Ioannis tantum operatio visibilis erat, exterius lauantis, non inuisibilis gratia Dei virtutis operantis intus. Item, dictus est Baptismus Ioannis, hoc est, hominis, quia nihil ibi gerebatur, quod non ageret homo. *Gabriel de Baptismo Ioannis.* Illud Gabriel ex Scholasticorum sententia ita explicat: In Baptismo Ioannis nihil aliud fuisse factum, quam illud, quod totum Ioannes operabatur, exteriorem scilicet corporis lotionem, ita vt nec pœnitentiam, nec remissionem peccatorum contulerit. Et glossa de consecr. distinct. 4. cap. aliud est, Et non regenerabantur, dicit, Deum per Baptismum Ioannis non operatum esse vel pœnitentiam, vel remissionem peccatorum, sed appellari Baptismum pœnitentiæ, quia prædicauit pœnitentiam; non autem dicitur esse Baptismum remissionis peccatorum, quia illam Ioannes nec dedit, nec docuerit. Hæc sunt Gabrielis verba, qui textum Marci ita distinguit. Ioannes erat baptizans & prædicans Baptismum, scilicet non suum, sed futurum Christi, qui esset baptismus pœnitentiæ & remissionis peccatorum. *Chrysostomus.* Chrysostomus vero expendens illa verba Ioannis, Matth. 3. Ego baptizo vos aqua in pœnitentiam, dicit Baptisma Ioannis non habuisse quicquam amplius, quam vt populum ad pœnitentiam duceret. non enim dixit, in aqua remissionis, sed pœnitentiæ. Et postea dicit, Baptisma Ioannis no habebat remissionem peccatorum. hoc enim munus illius Baptismatis erat, quod Christus instituit. Ita Chrysostomus. *Augustinus.* Et quidem Augustinus etiam sæpius ita loquitur, qui tamen diligentius expendens hoc, quod Ioannes Marc. 1. & Luc. 3. de Baptismo suo prædicauit quod esset Baptismus pœnitentię in remissionem peccatorum. Non audet simpliciter Baptismo Ioannis derogare in remissionem peccatorum, & tamen eam non simpliciter illi tribuit. Sed cum ex argumento Donatistarum, Anabaptismum suum facto Pauli, Acto. 19. defendere conantium, aliter sibi elabi posse non videretur, mediam hanc sententiam tandem amplexus est. Ita enim inquit contra Donatistas lib. 5. cap. 10. Credo Ioannem ita baptizare in aqua pœnitentiæ, in remissionem peccatorum, vt ab eo baptizatis in spe remitterentur peccata, re ipsa vero in Domini Baptismo id fieret, sicut resurrectio, quæ in fine expectatur, spe in nobis facta est: quia simul nos excitauit, & simul sedere fecit in cœlestibus. Item, spe salui facti sumus. Nam & ipse Ioannes cum dicat: Ego quidem baptizo vos in aqua pœnitentię, in remissionē peccatorum: Dominum videns, ait: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Et tamen hanc suam sententiam Augustinus non proponit vt necessarium dogma, nec damnat, si quis diuersum sentiat. Ita enim inquit cap. 11. Ne quisquam cōtendat, etiam in Baptismo Ioannis dimissa esse peccata, sed secundum aliquam ampliorem sanctificationem, eis, quos Paulus denuo iussit, Acto. 19. baptizari, per Baptismum Christi remissionem esse collatam: non ago pugnaciter. Ita etiam contra literas Petiliani, lib. 2. c. 37. liberum permittit, si quis sententiam meliorem & certiorem afferat; ita enim inquit: Causa & ratio Baptismi Ioannis, siue ista sit, quam exposui, siue alia melior certiorq; reddatur, illud tamen manifestum est, alium fuisse Baptismum Ioannis, alium Christi.

Ambrosius. Et Ambrosius de Spiritu sancto, libro 1. cap. 3. disputans, quomodo duodecim illi, qui negabant, se scire Spiritum sanctum, Act. 19. baptizati fuerint Ioannis Baptismo, ita inquit: Ioannes in remissionem peccato-

rum, in aduenientis Iesu, non in suo baptizauit nomine. Et ideo spiritum nesciebant, quia nec Baptismum in Christi nomine, sicut Ioannes baptizare solebat, acceperant. Ioannes enim, licet non baptizaret in Spiritu, tamen & Christum prædicabat, & Spiritum. Ergo isti, quia nec in Christi nomine, nec cum fide spiritus baptizati erant, non potuerunt Baptismatis accipere Sacramentum, Baptizati sunt igitur in nomine Iesu, nec iteratum in his est Baptisma, sed nouatum: vnum enim Baptisma. Vbi autem non est plenum Baptismatis Sacramentum, ibi nec principium, nec species aliqua baptismatis æstimatur: plenum autem est, si Patrem, Filium, & Spiritum S. fatearis. Veterum igitur disputationes de Baptismo Ioannis, nō idem omnes sentiunt, & teste ipso Augustino, non sunt tanquam articuli fidei, a quibus diuersum sentire piaculum sit, anathemate dignum. Non potest autem obscurum esse, quid pie sentiendum sit, si sepositis paulisper veterum opinionibus, ex ipsa Ioannis Baptistæ historia res accuratius consideretur & expendatur. Regula enim certissima & firmissima est, de Sacramentis iudicādum esse ex verbo, cui ceremoniæ Sacramentorum, mādato & institutione Dei, adiunctæ & annexæ sunt. Extra controuersiam autem est, Ioannem missum fuisse & ad prædicādum & ad baptizandum: vtrunq; enim describitur Ioan. 1. Hic venit, vt testimonium perhiberet de lumine. Ego vox clamātis. Item, Misit me baptizare. Baptismus igitur Ioannis non fuit muta lotio: sed Deus illam ceremoniam voluit adiunctam & annexam esse verbo seu prædicationi, quam sonabat & profitebatur Baptista. Quale igitur fuit verbum seu doctrina, talis etiam Baptismus in ministerio Ioannis. Num vero doctrina & professio eius fuit, de deponendis per externam ablutionem corporis sordibus? Nequaquam, sed prædicauit pœnitentiam arguendo peccata, & proponendo comminationes de ira Dei, & igni inextinguibili. Num vero hæc sola & tota fuit doctrina Baptistæ? Nullo modo: Matthæus enim cap. 3. inquit: Venit Ioannes prædicans, & dicens: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorum. Et Marcus cap. 1. dicit, vocem illam clamantis esse initium Euangelij Christi, Filij Dei, Ioan. 1. & 3. extant dulcissimæ conciones Baptistæ de persona & officio Christi mediatoris. Act. 19. docuit de fide in Christum. Marc. 1. prædicat de remissione peccatorum, sicut & Luc. 1. Zacharias ministerium Ioannis describit: Ad dādam scientiam salutis plebi eius, in remissionem peccatorum eorum. Ioan. 3. vox Baptistæ est: Qui credit in filium, habet vitam æternam. Docuit etiam de Patre, de Filio, & de Spiritu sancto, Ioan. 1. & 3. Postea vero etiam de fructibus pœnitentiæ docuit, Lucæ 3. & Matth. 3.

Axioma firmissimum.

Pergamus iam de inquisitione, an scilicet Baptismus Ioānis fuerit obsignatio partis tātum doctrinæ ipsius, an vero ad totam ipsius doctrinam pertinuerit? Et hoc quidem ab omnibus conceditur, quod Ioannes ipse dicit: Ego baptizo vos aqua in pœnitentiam, Matth. 3. Item, Baptizauit populum Baptismo pœnitentiæ, Act. 19. &: Qui baptizabātur ab eo, confitebantur peccata sua, Marc. 1. Num vero tantummodo in pœnitētiam, sine fide Christi & remissione peccatorum baptizauit? Certe talis pœnitentia simpliciter est res Ethnica: imo est ministerium mortis, iræ Dei, & blasphemiarum. Et Paulus Act. 19. diserte affirmat, Ioannem ita baptizasse Baptismo pœnitētiæ, vt simul doceret eos, quos baptizabat, credere in Christum Iesum. Marcus etiam & Lucas asseuerant, Ioannem de suo Baptismo prædicasse, quod esset Baptismus non solius & nudæ tantum pœnitentiæ, sed pœnitentiæ in remissionem peccatorum. Nec phrasis (in remissionem peccatorum) remissionem detrahit Baptismo Ioannis. Nam & in pœnitentiam scribitur baptizasse, & tamē fuit Baptismus pœnitentiæ, Mar. 1. Act. 19. Et eadem phrasis vsurpatur etiam de Christi Baptismo,

An Baptismus Ioannis ad solam ipsius doctrinam pertinuerit.

Pœnitentia absque fide.

Actor. 2. pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque in remissionem peccatorum. Accedit huc, quod Matthæi 3. Ioannes ipse affirmat eos, qui petebant baptismum suum, hoc quæsiuisse, vt effugerent venturam iram: ita enim excepit Pharisæos & Sadducæos venientes ad Baptismum suum: Quis submonstrabit vobis fugere a ventura ira? Et Lucæ 7. illi qui baptizati erant Baptismo Ioannis, dicuntur iustificasse Deum: qui vero ab eo non erant baptizati, dicuntur spreuisse consilium Dei contra semetipsos. Quem locum Ambrosius ita interpretatur: iustificatur Deus per baptismum, qui enim peccat, & confitetur Deo peccatum, iustificat Deum, credens ei, ab eoque sperans gratiam. Et lib. 2. de Sacramentis pulcre illud explicat, quod Baptismus vocatur consilium Dei, quod per passionem & mortem Christi saluare decreuit.

Et hæc cum manifeste ita se habeant, profecto non satis circumspecte olim dictum est a quibusdam veteribus: & nūc illustrata hac disputatione, nec recte nec vere a Pontificijs asseueratur, Baptismum Ioannis fuisse sine agnitione Trinitatis, sine fide in Christum, & sine remissione peccatorum. Nec verum est, Deum tunc per Baptismum Ioannis nihil operatū fuisse in credentibus, cum ipsa etiam pœnitentia sit donum Dei, Act. 5. & 10. 2. Tim. 2. Falsum etiam est, credentes in ministerio verbi & Baptismi Ioannis, nihil spiritualium donorum accepisse. Fides enim in Christum non tantum post passionem Christi, verum etiam ante iustificauit credentes, hoc est, accepit gratiam, reconciliationem, remissionem peccatorum, & salutem. Et de verbo quidem prædicationis suæ, Baptista affirmat, Ioan. 3. Qui credit in Filium, habet vitam ęternam. Et Ioan. 1. tribuitur baptistæ hoc testimonium: De plenitudine eius, omnes nos accepimus, gratiam pro gratia. Eandem vero etiam fidem in Christum Iesum, Ioannem in Baptismo suo proposuisse illis, quos baptizabat, Paulus diserte affirmat, Act. 19. Si qui igitur baptizati Baptismo Ioannis, in illa fide vel mortui sunt, vel si mortui fuissent priusquam Iesus per discipulos suos inciperet baptizare, nemo sane illos recte damnauerit, quasi sine gratia Dei, & sine remissione peccatorum decessissent.

Et hactenus quæstio illa de Baptismo Ioannis, si sepositis vel veterum vel recentiorum præiudicijs, ex verbo Dei expendatur & diiudicetur, plana & manifesta est. Difficilior vero & obscurior est altera pars quæstionis, an scilicet Baptismus Ioannis, plane idem sit cum Baptismo Christi, qui per ministros Christi exhibiti administratur: an vero ab eo alius plane & diuersus sit.

Et quidem valde vrgentia sunt argumenta, non statuendam esse diuersitatem inter Baptismum Ioannis & Christi. Vtrobique enim, sicut probauimus, eadem est doctrina, idem verbum, eadem promissio eadem fides, eadem remissio peccatorum, & idem ritus baptizandi. Et Paulus Ephes. 4. per gradationem ostendit, in nouo Testamento, vbi vnum est corpus, vnus spiritus, vna spes vocationis, vnus Dominus, vnus pater, vna fides: Ibi etiam vna esse Baptisma. Maxime vero mouet hoc argumentum, quod suauissima est consolatio, nos qui membra sumus, Baptismum habere, vnum, eundem & communem cum Christo capite nostro: qui nostrum baptismum contactu sanctissimæ suæ carnis sanctificauit, sicut Patres loquuntur: & illustri patefactione certos nos reddit, etiam nostro baptismo, gratia & efficacia sua, adesse Patrem, Filium, & Spiritum sanctum: ibi effundi Spiritum, ibi sonare vocem gratiæ & beneplaciti Patris.

Hæc omnia, quæ dulcissimas præbent consolationes tolluntur & pereunt, quando Baptismus Ioannis, quo certe Christus ipse baptizatus est, toto genere diuersus & alius statuitur a Baptismo Christi, Paulus di-

est,

cit, 1. Corinth. 12. nos omnes in vnum corpus baptizatos esse. Sequeretur autem, nos non esse vnum corpus cum Christo & cum Apostolis, si toto genere diuersus est baptismus Ioannis & Christi. Christus enim baptizatus est Baptismo Ioannis; & Apostolos, si non omnes, aliquos saltem, & primos illos, quorum Ioannis primo mentio fit, baptizatos fuisse baptismo Ioannis, nullum est dubium. Iesus enim neminem manibus suis, siue externo ministerio baptizauit, sed ad hoc vsus est ministerio discipulorum, Ioannis quarto, quos ipsos certe baptismo caruisse, nemo affirmabit. *Apostoli à quo baptizati.* Apocrypha vero & incerta commenta Euodii & Euthymii, in quibus Iesus ipse suis manibus dicitur Petrum & Mariam baptizasse, quia pugnant cum expresso testimonio Ioannis Euangelistæ, merito non curamus. Non igitur vel potest vel debet baptismus Ioannis, a Christi baptismo, vt toto genere diuersus, vel prorsus alius, separari. Rursus vero etiam Augustinum, qui sentit alium fuisse baptismum Ioannis, alium Christi, video habere aliquas non contemnendas rationes. Vt enim de loco Actorum decimonono, quo Augustinus præcipue nititur, iam non dicam: certe non leue est hoc argumentum, cum Christus per discipulos cœpisset baptizare, imo cum post ascensionem Christi, per totum orbem Baptismo Christi baptizaretur; semper tamen ipsa appellatione, distinctus fuit Ioannis baptismus a Christi baptismo. Neque enim nomine ministrorum, appellatus fuit baptismus Petri, Ioannis, Iudæ, Pauli, &c. sicut baptismus Ioannis constanter vbique ita appellatur. Et series historiæ Euangelicæ ostendit, baptismum Christi per suos discipulos, successisse post Ioannis baptismum. Nec dici potest, vel Petrum, vel alium Christi discipulum baptizasse baptismo Ioannis. Scriptura enim aliter loquitur. Ipse etiam Iesus, Ioannis quarto, legitur fecisse discipulos, non recipiendo tamen tantum eos, quia Ioanne baptizati erant, sed ipse per discipulos, baptizando eos, quos in numerum suorum recipiebat

Nec verisimile est, illos tantum Christo se adiunxisse, qui non fuerant prius a Ioanne baptizati: imo Ioannes suo Baptismo populum præparauit Domino, vt Christo se adiungerent: illos vero Christus per discipulos baptizasse legitur, Ioannis tertio & quarto. Et Ioannis Baptismum tunc desiisse, nō est dubium, cum nemo amplius baptizaretur Baptismo Ioannis, sicut Augustinus tractatione quarta, in Ioannem ostendit. *Differentia Baptismi Ioannis & Christi.* Aliquid igitur discriminis esse inter Baptismum Ioannis & Christi, tota antiquitas cōsentit, & ipsa Scriptura insinuat. Sed de ratione discriminis disputatio est. Augustinus contra Donatistas, libro 5. capite 10 dicit: quosdam ita distinxisse, quod Ioannis baptismus prorsus non habuerit remissionem. Sed hæc opinio, Augustino non omnino probatur Dicit igitur, se credere baptizatis a Ioanne, in spe, remissa fuisse peccata: in Christi vero Baptismo, re ipsa dimitti. Sed mox subiungit, se nō agere pugnaciter, si quis discrimen ita constituat, quod in Ioannis Baptismo dimissa quidem fuerūt peccata sed in Christi Baptismo secundum aliquam ampliorem sanctificationem, collatam esse remissionem. Et libro 2. contra literas Petiliani, capite 37. rationem discriminis erudite ex discrimine patefactionis verbi de Christo colligit. Habuit enim vetus Testamentum Baptismum in Mosen, 1. Corinth. 10. habuit etiam circumcisionem: quæ erant Sacramenta, prænuntiantia rem futuram: hoc est, venturum Messiam. Nostri temporis Sacramenta sunt annuntiationes exhibiti Christi, qui iam venit Inter hæc medium fuit Ioannis ministerium, qui docendo & baptizando, Messia non a longe venturo, sed iam venienti præibat. Ideo enim dicitur Angelus missus ante faciem Christi, & Ioannes de Christo inquit: ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, qui post me, tanquam

appa-

apparitorem suum, viam paratam iam ingreditur, & venit. Apostoli vero annunciabant Christum iam venisse. Hoc modo iuxta discrimen patefactionis, Augustinus non incommode distinguit inter Baptismum Mosis, imo inter ipsam etiam circumcisionem: Inter Baptismũ Ioannis, & inter Baptismum Christi. Sed sicut iuxta Augustinum, Ioannes omnium præcedentium proximus Christi annunciator fuit, cui soli concessum fuit & prænunciare absentem, & videre præsentem: ita propius etiam cõuenit, nec tam longe differt Baptismus Ioannis, à Baptismo Christi, sicut vel Moysis Baptismus, vel circumcisio a Baptismo Christi. Hac collatione Baptismi Moysis seu Iudaici in veteri Testamento, baptismi Ioannis & baptismi Christi, vtuntur etiam Basilius de Baptismo cap. 2. Nazianzenus oratione in sancta luminaria. Cyrillus in Ioannem, lib. 2. cap. 58. confert purificationes legales, Baptismum Ioannis & Baptismum Christi: & discrimen vult sumi ex postrema concione Baptistæ ante captiuitatem, quę extat Ioa. 3. Et cap. 57. inquit, Ioannis Baptismum fuisse introductorium ad perfectionem, & vim præparationis obtinuisse. Sicut autem non sequitur circumcisos non habuisse remissionem peccatorum, propterea quia differentia est inter circumcisionem & baptismum Christi: ita multo minus baptismo Ioannis, qui propius ad nouum Testamentum accessit: imo qui initium fuit noui Testamenti, ideo deroganda est remissio peccatorum, vt discrimen aliquod sit inter Ioannis Baptismum & Christi Baptismum. Sed quale discrimen est inter verbum de Christo venturo, de veniente & de exhibito: talis etiam differentia est inter circumcisionem, Baptismum Ioannis & Christi Baptismum. Doctrina autẽ de Christo, licet quo ad modum patefactionis, discrimen aliquod sit, tamen quo ad substantiam fuit eadem, & effectus eosdem habuit in credentibus omnibus temporibus, siue tempore veteris Testamenti, siue tempore Ioannis Baptistæ, siue post Christum exhibitum, licet in gradibus differentia aliqua constitui possit. Qualis igitur verbi, talis etiam ratio est circumcisionis, Baptismi Ioannis & Apostolorum. Nec nimium subtiliter hæc sunt discernenda. Si enim subtilitates cõsectari libeat, hac ratione etiam discrimen constitui posset inter Baptismum Apostolorum, quem dederunt ante passionem & resurrectionem Christi, & inter eum, quem postea dederunt. Hanc sententiam iudico esse simplicissimam. Conuenit enim dictis Scripturæ, & nihil derogat Baptismo, vel Ioannis, vel Christi: retinet etiam consensum veteris Ecclesiæ. Tertia vero quæstio difficilima est: an scilicet illis, qui Ioannis Baptismo baptizati erant, necessarium fuerit, postea etiam Christi Baptismum, qui à discipulis ipsius administrabatur, suscipere: an vero postquam Christus iam reuelatus & exhibitus prædicabatur, suffecerit ipsis, quod à Ioanne baptizati fuerant? Augustinus sentit, post Baptismum Ioannis, necessariam fuisse susceptionem Baptismi Christi. Et huius sententiæ ratio non leuis est. Illis enim qui circumcisi erant in venturum Christum, licet iam habebant signum circumcisionis, quod erat sigillum iustitiæ fidei, hoc est, remissionis peccatorum, necessarium tamen fuit, Ioannis Baptismum suscipere, Luc. 7. Si enim in venturum Christum ita crederent, vt Deo per Ioannis ministerium patefacienti, Messiam iam esse in via nollent credere, & consilium eius in Baptismo Ioannis spernerent: certe fidem suam inanem & falsam redderent. Eadem etiam ratione, qui à Ioanne baptizati, credebant Messiam iam esse in via, & venire, si postea nollent credere prædicationi de Christo, iam exhibito: eorum certe fides non esset vera. Ex nostris enim Iudæis quidam credunt Messiam adhuc venturum: quidam credunt ipsum natum esse, sed nondum regnum inchoasse: & tamẽ vana & falsa est ipsorum fides, quia in Christum exhibitum nolunt

Etiam circumcisi opus habuerunt Baptismo.

credere.

credere. Erat autem Baptismus discipulorum Christi obsignatio doctrinę de Christo, qui iam non amplius expectandus esset venturus in carnem, nec tantum credendus, quod in via esset, & veniret, sed quod iam venisset & exhibitus esset. Hac ratione post Baptismum Ioannis suscipiendus videtur fuisse Christi Baptismus, qui per discipulos ipsius administrabatur, in obsignationem doctrinæ & fidei de Christo iam exhibito. Longobardus vero, ex aliorum veterum sententia diuersum sentit: eos scilicet, qui a Ioanne baptizati fuerant, si crederent Patrem, Filium & Spiritum sanctum, & spem salutis ponerent non in Ioanne, sed in Christo, nō fuisse iterum aqua baptizatos. Qui vero Ioannis Baptisma, falsa, impia doctrina deprauarunt (id quod velle videtur historia, Actor.19.) illos censet postea baptizatos fuisse Baptismo Christi. Et hanc sententiam manifeste tuetur Ambrosius, de Spiritu sancto, lib.1.c.3. sicut sententiam eius supra adscripsimus. Et ego quidem, licet ab Augustini sentētia, in eo quidem quē explicaui sensu, & ea quā dixi ratione, nō admodum abhorreā: video tamē Scripturā nō nimiū vel curiose vel scrupulose illud obseruasse. Nam Act.18. Apollo sciebat tātum baptisma Ioannis: & is quidē assumitur, & dilligētius instituitur in via Domini: non tamen legitur denuo aqua baptizatus. Nec primi Apostoli, qui à Ioanne baptizati fuerunt, legūtur secundo aqua baptizati fuisse. Imo sequeretur, ipsi Baptistæ necessarium fuisse, cum Christus iam ministerium suum inchoasset, vt à discipulis Christi aqua baptizaretur, si precise & vniuersaliter necessariū fuisset, quod Augustinus disputat. Rursus vero quando Apostoli faciunt discipulos Christi, Ioan.3.& 4. postea cum semel baptizant tria millia, Actor 2. nec diu post, quinque millia: Actor.4 nō leguntur curiose & scrupulose inquisiuisse, ne quis forte in turba illa Ioannis Baptismo baptizatus esset, quem nefas esset denuo aqua baptizari. Relinquatur igitur hæc quæstio in medio, vt quæ in vtramq; partē rationes habet: cum quidem nostris temporibus, eius vsus non sit admodum necessarius. Vtram enim quis sententiam amplectatur, vera & necessaria fundamēta retineri possunt. His ita expositis manifestum erit, quomodo sententiæ, quę ex Scriptura opponi solent, recte & dextre explicari possint. Ipse enim Ioannes inquit: Ego baptizo vos in aqua ad pœnitentiam: qui vero post me venturus est, baptizabit vos Spiritu sancto & igni. Et quia vtitur futuro tempore, βαπτίσει videtur insinuare, Christum baptizare Spiritu: non in præsenti, per ipsius scilicet Ioannis Baptismum: Sed post Ioannem demū baptizaturum spiritu per suorum scilicet discipulorū ministerium. Sed non potest certior esse interpretatio huius dicti, quam quæ ab ipso Christo & Apostolis tradita est. Nam Actor.1. post resurrectionem, paulo ante ascensionem, Christus repetit illam Ioannis sententiam, & cum iam vltra triennium, per ministerium Apostolorum baptizasset, affirmat tamē, nondum impletum esse illud, quod Ioannes dixerat: Ipse baptizabit vos Spiritu sancto. Et quidem ad Apostolos, qui certe Spiritum regenerationis & renouationis iam acceperant, inquit: Vos baptizabimini Spiritu sancto, non post multos hosce dies. Id quod in die Pentecostes impletum est, effusis admirandis & visibilibus donis Spiritus sancti. Et Petrus Actor.11. recitans quomodo in Cornelium talia dona effusa essent, priusquam aqua in nomine Iesu baptizaretur, inquit: Recordatus sum verbi Domini, sicut dicebat: Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto. Manifestū igitur est ex interpretatione Christi & Apostolorum, de quo baptismo Spiritus, verba illa intelligenda sint. Et quidem ipse Baptista ideo addit vocabulum ignis: vt ostendat se loqui de manifesta illa donatione Spiritus, quæ in specie ignis die Pentecostes cœpit. Et si ita intelligatur, verum est, talem Baptismum Spiritus

no fuisse in Ioannis Baptismo. Baptista enim nullum signum fecit, Ioan. 10. imo Baptismus spiritus non fuit ante ascensionem Christi, etiam cum Christus per ministerium Apostolorum baptizaret, Ioann. 7. Non ergo sequitur ex illa sententia, Matt. 3. Baptismum Ioannis prorsus vacuum, & destitutum fuisse gratia Patris efficacia Christi, & operatione Spiritus: imo quando Christus a Ioanne baptizabatur, tunc certe in Ioannis baptismo admirabili, & manifesta patefactione ostensa fuit gratia Patris, & manifesta donatio Spiritus.

Et hæc quidem quæ negari non possunt, contra aduersarios contentiosos sufficere possunt. Non inuitus tamē cōcedo, in illa sentētia, Christum baptizare Spiritu, amplius aliquid cōtineri, quam solam manifestationem admirabilium illorum & conspicuorum donorum Spiritus. Illa enim symbola fuerūt, testificantia, de interiori efficacia Christi, de inuisibili donatione & operatione spiritus. Et Christus nō dicendus est desiisse baptizare Spiritu, postquam visibilia illa dona desierunt.

Affirmo autem, illam etiam interpretatione nō spoliare Baptismum Ioannis, omni spirituali efficacia. Series enim & cōtextus historiæ, in Luca & Ioanne, ostendit & occasionem, & veram sentētiam illius dicti. Lucas scribit, populum ex admiratione auctoritatis personę Baptistę deuenisse in illam opinionem, Ioannem forsan esse Messiam: ita vt baptismum ipsius, de quo ipse prędicabat esse Baptismū pœnitentię in remissionem peccatorum, exstimarent efficaciam illam habere ex virtute personæ Baptistæ, & propter externam actionem, quam baptizando exercebat. Id quod Ioannes Euangelista clarius explicat, vbi scribit legatos Hierosolymitanos expostulasse cum Baptista: Quare ergo baptizas, si non es Christus? Hoc enim obiiciebant, ipsum nec debere nec posse baptizare in remissionem peccatorum, si non esset Christus. Ad refutandam igitur illam vulgi persuasionem, & hanc Pharisæorum obiectione, Ioannes discrimen facit primo inter suam personam, & Christi personam, deinde inter suum externum ministerium, & inter spirituale efficaciam Christi. Ille, inquit, potentior me est, quia ante me fuit, & e cœlo est, super omnes, quia filius vnigenitus. Ego autem sum terrenus, de terra, non dignus vt calceamenta ipsi soluam. Ego sum vox clamantis, & baptizo aqua, hoc est, externum ministerium verbi & baptismi habeo, exerceo, & adhibeo. Ille vero fortior est: hoc est, ipsius est virtus potentia & efficacia. Ille enim per ministerium est efficax, nam per eum, & propter eum datur remissio peccatorum, reconciliatio, Spiritus & vita æterna. Ita enim Baptista diserte explicat, quomodo Christus sit πλήρης cum inquit: Ex plenitudine eius omnes nos accepimus, gratiam pro gratia, per Christum enim gratia & veritas facta est. Hæc non efficiunt ministri, siue sit Petrus, siue Iudas, siue Ioannes Baptista aut Euangelista. Ideo necesse est discerni personam & efficaciā Christi a ministris & externo ipsorum ministerio: ita tamen vt externum etiam ministerium sit Christi, & per illud doceatur esse efficax. Non autem talem facit antithesin Ioannes. Ego baptizo aqua, sine remissione peccatorum, & sine Spiritu: ille vero baptizabit aqua & Spiritu. Christus enim suis manibus neminem aqua tinxit, Ioannis 4. Nec dici potest Apostolos ipsos per se dedisse Spiritum sanctum, quando baptizabant, hoc enim solius Christi proprium est: sed qui efficax fuit per ministerium Petri & Pauli, eius etiam fuit illa efficacia, quæ in Ioannis ministerio fuit. Neque enim inefficax fuit ministerium Ioānis, quem angelus prædicit multos cōuersurū ad Deum. Atque ideo Ioan. 1. vox Patris ad Ioannem Baptistam de Christo loquitur non in futuro, sed in præsenti: Ipse est, qui baptizat Spiritu. Et ne illa Christi efficacia prorsus tollatur ex ministerio Baptistæ, in ipso

Ministerium Christi externum quomodo & quatenus discernendum.

Ioannis Baptismo spiritus sanctus corporali specie colūbæ descendit super Christum: vt ex plenitudine eius omnes acciperent: non tantum qui postea à discipulis Christi baptizandi erant. Sed Ioannes loquitur in prę terito, etiam priusquam Christus inciperet per ministerium suorum discipulorū baptizare Nos, inquit, omnes ex plenitudine eius accepimus. Baptistæ enim esse illa verba, Origines recte contendit. Et hoc est, quod Matthæi tertio, Baptista inquit: Ego opus habeo, vt à te baptizer. Non autem loquitur de Baptismo aquę: ita enim Christus non baptizauit. Ioannis 4. intelligit ergo Baptismum Spiritus. Atque ita Baptista fatetur, se à Christo baptizatum esse Spiritu, qui tamen aqua, nec à Christo nec ab Apostolis baptizatus est.

Licet non negem, efficaciam postea ampliorem & illustriorem fuisse in externo ministerio ipsius Christi & Apostolorum. Minimum, enim in regno cœlorum, Christo scilicet iam reuelato, ipse pronuntiat maiorem esse Baptista. Matthæi 11. Nihil igitur aliud sibi vult illa, de qua disputamus Baptistę sententia, quam quod Paulus pluribus explicat de suo etiā ministerio, 1. Corinth. 3. 4 Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementū dedit. Itaq; neque qui plantat, est aliquid, neq; qui rigat: sed qui incrementum dat. Deus Et tamen inquit: In Christo Iesu per Euangeliū ego vos genui. Item: Ministri sumus, per quos credidistis. Et plane eodē modo de Baptista inquit Ioannes Apostolus, vt omnes crederent per ipsum Non igitur sine efficacia spiritus fuit ministerium Baptistę; credere enim est donum Spiritus.

Alter locus, qui in hac disputatione plurimum iactatus fuit à Donatistis, quo etiam Augustino multum negocii fecerunt, est historia Actorū 19. Quæ narrare videtur, discipulos quosdā credentes, qui cōfitebantur, se in Ioannis Baptisma baptizatos, iussos esse à Paulo baptizari in nomine Domini Iesu. Sed nec ille locus certo, manifeste & necessario probat, omnibus, qui vero Ioannis Baptismo legitime baptizati erant, necessarium fuisse iterato aqua baptizari à discipulis Christi: multo minus hoc probat, Ioannis Baptismum fuisse in credentibus, sine remissione peccatorum. Ex locis enim obscuris, ambiguis & controuersis, nihil potest probari. *Locus Act. 19.*

Varijs autem modis locus ille ab interpretibus explicatur. Quidam vt Anabaptistas commodius refutent, contendunt, duodecim illos nō fuisse bis aqua tinctos, primum à Ioanne, & postea à Paulo: sed semel tantum fuisse in aqua baptizatos. Et ex illis quidam baptismi vocabulum in priori parte sententiæ, nō pro tinctione aquę, sed pro institutione & doctrina accipiunt: sicut totum ministerium Ioannis, appellatur Baptismus Acto. 18. Apollo tātum sciebat & docebat Baptisma Ioannis: vt sensus sit, in quid Baptizati estis, hoc est. Qua doctrina imbuti & initiati estis? Et illi sentiunt, duodecim istos fuisse quidem institutos doctrina Ioannis, non autem Baptismo eius baptizatos, sed postea semel tantum in nomine Iesu baptizatos. Alij vocabulū Baptismi in priori parte historię proprie accipiūt, in altera vero parte accipiunt vocabulū Baptismi metaphorice, pro admirādis & cōspicuis illis donis Spiritus, quæ Christus vocabulo Baptismi appellat, cum inquit, Act. 1. Baptizabimini Spiritu. Et aliorum sentētia est, fuisse illos Baptismo Ioannis baptizatos, non autem postea aqua à Paulo tinctos: sed particulā καὶ, sicut alibi sępe, ita etiā hic esse ἐξηγητικὴν, Baptizati sunt in nomine Iesu, hoc est, cum Paulus imposuisset ipsis manus, venit Spiritus super eos. Sed vtraque explicatio habet aliquid coacti, non vbique seruans & simplicitatem & perspicuitatem textus. Quidam igitur considerantes particulam μὲν cuius redditio est particula δὲ illud *Diuersa vocabuli baptismi vsurpatio.*

κῦλον, His auditis baptizati sunt in nomine Iesu, nõ accipiũt, vt sint verba Lucæ historici, de duodecim illis, sed vt sit continuus cõtextus orationis Paulinæ, hoc sensũ: Ioannes quidem baptizauit Baptismo pœnitentiæ, fide in venturum Christum ἀκούσαντες δὲ hoc est, qui vero audiuerũt (illam scilicet Baptistæ doctrinam de fide in Christum) baptizati sunt in nomen Domini Iesu, hoc est, idẽ fuit, ac si ab Apostolis baptizati essent. Et Græcus contextus illam explicationem facile patitur & admittit. Sententia etiã huic valde cognata, extat in glossa, quę vocatur interlinearis, licet verba illa accipiat esse Lucæ historici; cũ scilicet duodecim illi audirẽt, nihil distare inter ministerium Ioãnis & Apostolorum, nisi quod Ioannes in venturum eum quem Apostoli venisse testabantur, baptizasset; statim id receperunt, non rebaptizati; sed audita hac declaratione, baptismus Ioannis ipsis fuit baptismus in nomẽ Domini Iesu. Ioannes enim ita baptizauit, vt iuberet credere in Christũ Iesum. In ipsius igitur nomẽ baptizati sunt quos Ioannes baptizauit. Sumpta autem est illa Glossa ex Ambrosio de Spiritu sancto, libro primo, cap. 3. cuius integrã sententiam supra adscripsimus. Disputat enim de vero & legitimo Baptismo Ioannis non de duodecim illis, quos sentit adulterinũ Baptisma, sub Ioannis nomine accepisse. Et hæc explicatio pulcre conuenit cum eo, quod sub finẽ 18. capitis de Apollo scribitur, quem quia tantum Ioannis Baptisma sciebat, accuratius quidem in via Domini instituerunt; aqua autẽ ipsum rursus baptizasse non leguntur, sed plenius institutum, discipulis commendarunt vt pro Christiano susciperetur. Hæc sentẽtia Glossę valde simplex & commoda est, & Longobardus etiam disputat eos qui spem nõ ponebant in ceremonia illa Ioannis, sed credebant in Patrem, Filium & Spiritum sanctum, nõ fuisse postea iterato aqua baptizatos à discipulis Christi. Quod autem obiici potest sine Spiritu sancto non esse vel gratiã Dei, vel remissionem peccatorum, & illos duodecim, quamuis Ioannis Baptismo baptizati dicuntur, tamẽ primum per impositionẽ manuum, Spiritũ sanctum accepisse: non difficilis est respõsio. Ipse enim Lucas explicat, se appellatione Spirit⁹ intelligere cõspicua illa dona eius, sicut accipitur Ioan. 7. Aut si simpliciter accipiatur, sequetur, ne in Christi quidẽ Baptismo datum esse Spiritum sanctum. Nam post Baptismum Christi cum Paulus manus ipsis imponeret, scribuntur accepisse Spiritum.

Sunt tamen, quibus videtur contextus historiæ omnino hanc reddere sentẽtiam, quod duodecim illi primũ fuerint Ioãnis Baptismo baptizati, & postea à Paulo in nomen Iesu baptizati. Et Ambrosius quidem illam sententiam ita explicat in 3. cap ad Galatas. Sentit enim duodecim illos in adultero Baptismate, sub nomine baptismi Ioannis, fuisse nõ tinctos, sed sorditatos: quos ideo Paulus in Trinitatis nomine baptizari præceperit. Idem etiam disputat libro primo, capite tertio, de Spiritu sancto. Et ad hanc interpretationem posset illud accommodari, quod non simpliciter confitentur se baptizatos, esse Ioannis Baptismo, sed εἰς Ἰωάννου βάπτισμα. Quid enim phrasis illa valeat, mox explicatur vbi dicuntur baptizari εἰς τὸ ὄνομα Iesu. Idem enim est, quod Roman. 6. Paulus dicit: Quotquot in Christum baptizati sumus, in mortem ipsius baptizati sumus. Et 1. Corinth. 1. Non estis baptizati in nomen Pauli. Ex confessione etiam ipsorum, & ex Pauli responsione colligi videtur, ita ipsos fuisse baptizatos, vt nec Spiritum sanctum sciuerint, nec in Christum crediderint sed in illa ceremonia Ioannis spem posuisse videantur: vt fuerit quędam κακοζηλία, imo manifesta deprauatio & adulteratio Baptismi Ioannis. Atque ita ambæ historiæ non male cohærebunt. Apollo baptizatus ve-

ro & genuino Ioannis Baptismo, non rursus tingitur aqua, sed plenius instituitur: duodecim vero illi, quia non magis baptizati erãt, quam qui Pharisæorum Baptismo tincti erant, Marc. 7. non rebaptizati, sed vere primum a Paulo baptizati sunt. Hanc sententiam etiam Longobardus amplectitur & sequitur. Augustinus vero sentit, duodecim illos vero Ioannis Baptismo baptizatos, & tamen postea etiam a Paulo baptizatos. *Augustinus* Censet enim alium esse Ioannis Baptismum, alium Christi: ita vt qui Ioannis Baptismum habebat, illi postea etiam necessarium esset, Baptismũ Christi suscipere. Et hanc tamen suam sententiam defendit a rebaptizatione. Anabaptismus enim est vnius & eiusdem Baptismi iteratio. Ad hanc sententiam videtur facere, quod Lucas ipsis tribuit testimonium, quod fuerint discipuli, hoc est, Christiani, sicut tunc appellabantur: & Paulus ipsis tribuit fidem, cum inquit, πιστεύσαντες. Inde ex recentiorib. etiam quidam sentiunt, nihil esse incommodi, si duodecim illi accipiantur primum Ioannis Baptismo baptizati: & postea a Paulo in nomen Christi Domini baptizati. Ioannes enim sicut prædicabat, ita etiam baptizabat in Christum venturum, Actorum 19. Apostoli vero docebant Christum exhibitum: & huic doctrinæ adiunctum habebant Symbolum, Baptismum scilicet Christi. Sicut igitur Ioannis discipulis necessarium erat, prædicationem Apostolorum de Christo exhibito suscipere: ita si Symbolum Apostolicæ isti doctrinæ coniunctum suscepisse dicantur, nihil est incommodi, & nulla est rebaptizatio: nec damnatur prior Baptismus, Ioannis scilicet, sicut Anabaptistæ faciunt. Et quod textus dicit, Baptizatos in nomen Christi Domini: idem est ac si diceret, in nomen Christi exhibiti. Deus enim Iesum crucifixum fecit Christum & Dominum, Actor. 2.

Has varias interpretationes historiæ, Actor. 19. ideo recensui, vt ostenderem, non esse sufficientem causam, cur qui vnam sententiam amplectitur, diuersum sententes statim anathemate damnet, vtque Pontificijs telum hoc, cui non parum fidunt, excuterem. Quomodocunque enim historia illa accipiatur, non potest inde certa, euidenti & necessaria consequentia concludi, in Baptismo Ioannis nullam fuisse efficaciam, & credentes ibi nec gratiam, nec remissionem peccatorum accepisse. Eadem enim ratione sequeretur, vel circumcisos non fuisse baptizandos, vel nullam fuisse Circumcisionis efficaciam in credentibus.

CANON II.

Si quis dixerit, aquam veram & naturalem non esse de necessitate Baptismi: atque ideo verba illa, Domini nostri Iesu Christi, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, ad Metaphoram aliquam detorserit, anathema sit.

CANON III.

Si quis dixerit, Baptismum, qui etiam datur ab hæreticis in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia, non esse verum Baptismum, anathema sit.

CANON IV.

Si quis dixerit, Baptismum liberum esse, hoc est, non necessarium ad salutem, anathema sit.

EXAMEN.

Quæ in tribus hisce Canonibus traduntur, partim sunt extra controuersiam, partim antea sunt explicata. Ad celebrãdum enim Baptismum, necessario requiri aquam, nemo nunc (quod ego quidem sciam) in du-

bium vocat. Et quia Baptismus est lauacrum aquę in verbo. Ephes. 5. ideo & Ioannes & Apostoli non alios liquores, sed aquam elementarem ad Baptismum acceperunt: eamque non prius peculiaribus exorcismis consecratam, sed sine discrimine simplicem, vulgarem, & vbique obuiam: Verbo enim institutionis, in ipsa actione accedente ad elemētum aquę, iudicarunt vere consecrari & sanctificari Baptismum, vt sit lauacrum regenerationis Spiritus sancti. Nō igitur improbatur nobis, quod secūdus Canon dicit, aquam veram & naturalē esse de necessitate Baptismi. Hoc enim modo ipsi concedunt & confirmant, benedictionem fontis (sicut vocant) siue aquā consecratā non esse de necessitate Baptismi. Et multæ otiosæ quæstiones de aquis distillatis, de humoribus mixtis, de niue, de glacie, &c. ita præcidūtur. Quod ad locum Ioannis 3. attinet, si quis in eo vocabulum aquæ ita ad metaphoram detorquet, vt vel doctrinam de Baptismo conuellat, vel sentiat, Sacramentum Baptismi possessiue aqua celebrari, is merito improbatur. Alias non ignoramus, Basilium ita locum illū interpretari, vt aqua intelligat significari in Baptismo mortificationem spiritu vero viuificationem. Quod IV. Canon de Baptismo, qui etiam ab hæreticis, seruata forma institutionis, datur decernit: nos etiam docemus, sicut antiquitas doctrinę huius fundamenta cōtra Donatistas in Scriptura erudite monstrauit. De intentione vero dictum est in explicatione Canonis XI. sicut & de necessitate Sacramentorum dictum est in IV. Canone de Sacramentis in genere. Nihil igitur addam sed ad alia, in quibus explicatione aliqua opus erit, transeamus.

Aqua de necessitate Baptismi.

Basilius.

CANON V.

Si quis dixerit, in Ecclesia Romana, quæ omnium Ecclesiarum mater est, & magistra, non esse veram de Baptismi Sacramento doctrinam, anathema sit.

EXAMEN.

In aliquot Canonibus sequentibus boni Patres sumpserunt sibi propositiones aliquot, truncatim excerptas ex Lutheri libello, De captiuitate Babylonica: non refutandas, sed (quod facilius est) sine argumentis damnandas. Lutherus igitur, qui concedit, Sacramentum Baptismi inter multas & varias humanorum rituum pompas, tamen quoad materiam & formam, etiām in Pontificia Ecclesia illibatum mansisse, valde grauiter conqueritur, doctrinam de vsu & virtute Baptismi, pertinente ad totam Christiani hominis vitam, in regno Pontificio partim silentio sepultam, partim deprauatam esse. Cum enim Scriptura in doctrina de salutari vsu Baptismi, pręcipue duo hæc vrgeat & inculcet, promissionem scilicet salutis, quæ ceremoniæ Baptismi voce diuina annexa est: & fidem, quæ promissionem illam apprehendit, amplectitur, retinet & conseruat: conqueritur Lutherus, in tot immensis librorum, quæstionum, & summarum plaustris de Baptismo, vix tamen alicubi huius promissionis & fidei mentionem fieri: sed in ipsorum locum inuectam esse in Ecclesiam opinionem operis operati. Cumque vsus & virtus Baptismi, per totam Christiani hominis vitam durare debeant: Pontificij docent, per peccatum post Baptismum commissum, virtutem Baptismi amitti, & quasi irritam fieri: ita vt in illis, qui postea pœnitentiam agunt, nullus sit vsus Baptismi: sed alia accipienda sit tabula, qua ad portum salutis vehamur, nostra scilicet contritione, confessione, & satisfactione. Hanc Babylonicam Ecclesiæ captiuitatem Lutherus deplorat, quod doctrina de salutari vsu & virtute Baptismi in regno Pontificio obruta & sepulta iaceat, traditionibus & opinionibus votorum, religionum, operum, satisfactionum, peregrinationum, indulgentiarum, se-

Baptismi vsus in quib. consistat.

Lutherus de Babylonica Ecclesiæ captiuitate.

ctarum,

ctarum, &c. Monstrata vero ex verbo Dei via & ratione, optat & consuluit, vt necessaria huic doctrinæ, vera & genuina sua puritas restituatur. Hæc est Lutheri querela. Et nunc quidem post tot annos Tridentina Synodus purulento huic corporis sui vlceri, gladio Spiritus secto, videri vult medicas velle adhibere manus. Arrigat vero diligens Lector aures, quam nobis proponant formam emendationis. Conqueruntur pii, multas non sanas opiniones de vsu & virtute Baptismi in Romanam Ecclesiam irrepsisse: & summis votis hactenus optarunt, vt aliquando institueretur instauratio veræ & sanæ doctrinæ, ex limpidis Christi & Apostolorum fontibus, in verbo Dei patefactis. Et Tridentina quidem congregatio prolixe promittit, se coiisse ad eliminandos errores, & extirpandas hæreses, quæ circa Sacramenta pullularunt. Sed postquam ad rem ipsam ventum est, dum omnium animi expectatione suspensi tenentur, ipsi præteritis viuis fontibus, partim recentes fodiunt cisternas, partim exoletas nobis monstrant lacunas: vt scilicet sepolita norma & regula Scripturę, ea sola & simpliciter censeatur vera esse de Baptismi Sacramento doctrina, quam Romana, hoc est, Pontificia Ecclesia tenet & seruat. Hæc scilicet tota est reformatio. Redeas nunc Luthere, & ex verbo Dei accuses Pontificiam Ecclesiam, deprauatæ doctrinæ de vsu & virtute Baptismi. Didicerunt enim per compendium respondere, ex fallacia illa, quam Aristoteles petitionem principij, Scholæ nugationem vocant.

Respondet igitur totalis Tridentina Synodus, vnico valde compendiario axiomate: in Ecclesia Romana veram esse de Baptismi Sacramento doctrinam. Atque hoc ipsum est, de quo quæritur & controuertitur. Quod si ex verbo Dei ipsis ostendas vitia & corruptelas doctrinæ de vsu & virtute Baptismi, ipsi gladio spiritus obuertunt vmbonem suorum anathematum. Si vero quæras, quare potius ex consuetudine Pontificiæ Ecclesiæ, quam ex norma Scripturæ dijudicari velint doctrinam de Baptismo: imo quare ea, quæ à Scriptura dissident, & cum ea pugnant, obiecta sola suæ Ecclesiæ auctoritate, tanquam Gorgonis capite defendere & tueri velint: rationem hanc reddunt, quod Romana Ecclesia sit mater & magistra omnium Ecclesiarum. Quorum prius falsum, alterum vero blasphemum est. Neque enim Romana Ecclesia genuit Hierosolymitanam, Syriacas, Græcas & Orientales Ecclesias: sed potius ab illis genita est. Magisterium vero fidei, nemini debetur, nisi vni Christo. Ad ipsos enim Apostolos dictum est, Matth. 23. Vos nolite vocari Rabbi: vnus enim magister vester est Christus. Modestius aliquanto esset, etiamsi falso affirmarent, ideo in Romana Ecclesia esse veram de Baptismi Sacramento doctrinam, quod teneat & seruet ea, quæ de Baptismo à Christo & Apostolis in verbo Dei tradita sunt. Sed Patribus visa fuit magis compendiaria via, vt nude & simpliciter, sub anathematis interminatione promulgarent, quæcunque in Pontificia Ecclesia, de Baptismo traduntur, ideo esse vera, quia ipsa sit omnium Ecclesiarum mater & magistra, cui vni competat præcipiendi auctoritas, reliquis vero omnibus tantum incumbat obediendi necessitas. Quare igitur compendiarium & vere Pontificium hunc Canonem, non statim in principio loci de Baptismo, quasi in acie collocarunt: ita enim compendio debellatum fuisset? Intelligat igitur Lector, tantum pro forma (quod dicitur) factum esse, quod a die Ianuarij 13. vsq; ad 3. Martij, quotidianos suos congressus instituerunt: quasi ad normam Scripturæ examinarent doctrinam de Sacramentis in genere, & de Baptismo, cum quidem hoc αἴτημα potius quam dogma, sibi ab initio propositum haberent: Si quis dixerit in Ecclesia Romana, quæ omnium Ecclesiarum ma-

ter est & magistra, non esse veram de Baptismi Sacramento doctrinam, anathema sit.

Sed quid, inquis, facies, si nolis huic Canoni simpliciter assentiri? Num Baptismum, qui in Pontificia Ecclesia datur, damnabis? vel pronuntiabis, eos non recte & vere baptizatos esse, qui Baptismum à Pontificijs datum acceperunt? Aut certe si hoc facere non potes, concedas necesse est, veram esse doctrinam de Baptismo, quæ in Pontificia Ecclesia traditur. Mihi sane nō est dubium, architectos huius Canonis, eo consilio verba ita posuisse, vt si quis non simpliciter omnia, quæcunque de Baptismo in Pōtificia Ecclesia traduntur, approbet, proclametur Anabaptista esse, qui censeat neminem sub Papatu recte & vere baptizatum esse: aut si hoc nolit, cogatur simpliciter totum Papatum probare. Sed ex cornutis illis laqueis facile nos euoluemus. Opponimus enim huic dilemmati, XII. ipsorum Canonem, de Sacramentis in genere, & 4. Canonem de Baptismo. Verum quidem est, quia principalis pars ministerij est doctrina: quod ideo, quando vera doctrina deprauatur, & prauæ opiniones stabiliūtur, ipsum ministerium mutatur, & quod illorum ministeriū qui doctrinam corrumpunt, ideo relinquendum sit, quia scriptū est: Cauete à Pseudoprophetis. Item vocem alienorum non audiunt, sed fugiunt ab ea. Simul tamen & hoc verum est, partem ministerij vt Sacramēti alicuius administrationem aliquando possideri, etiam ab his, qui in alijs materijs graues errores amplectuntur: imo sæpe habent, administrant, & dant vera Sacramenta illi etiam, qui ipsis Sacramentis assuunt falsas aliquas opiniones, modo substantialia, quæ ad materiam & formam iuxta institutionem pertinent, seruent: sicut exemplum de circumcisione Caiphæ, Scribarum & Pharisæorum, manifeste testatur. Nullo modo autem sequitur, quia vera fuit circumcisio, quæ à Pharisæis dabatur: Ideo etiam veras fuisse omnes opiniones, quas præter & contra verbum Dei non tātū aliis articulis doctrinæ, verum ipsi etiam circumcisioni, traditionibus suis assuebant. Hoc igitur exemplum ostendit veram explicationem argumenti illius, quod specie aliqua obiici potest.

An Pontificiorum Baptismus sit efficax.

CANON VI.

Si quis dixerit, baptizatum non posse, etiamsi velit, gratiam amittere, quantumcumque peccet, nisi nolit credere, anathema sit.

EXAMEN.

Augustinus de ciuitate Dei, libr. 21. recitat & refutat phanaticas quorundam disputationes, promittentium liberationem ab igne æterno, vel omnibus hominibus, vel eis tantum, que Christi Baptismate abluti, & corporis eius sanguinisque participes facti fuerint, quomodolibet vixerint in quacunq; hæresi vel impietate fuerint: vel certe illis solis, qui post accepta Sacramenta externam professionem catholicam retinent, licet pessime viuant. Hasce opiniones Augustinus recte & merito damnat & refutat: pugnant enim cum illa Pauli sententia, sæpius repetita, 1. Corin. 6. Galat. 5. Ephes. 5. & Coloss. 3. Qui talia agunt, regnum Dei non hæreditabunt.

Et in nostris Ecclesiis ex verbo Dei, duriter arguuntur & serio damantur, si qui vel voce, vel vita & factis profitentur, baptizatis ita conferri & dari gratiam, hoc est reconciliationem & salutem, vt simul accipiant priuilegium turpitudinis; hoc est, vt libere & impune possint & audeant se in quantiscunque scelebrius volutare, & nihilominus in medio ipsorum scelerum proposito, habeant & retineant gratiam. Sicut enim fide accipitur & retinetur gratia: ita incredulitate, ex qua sequuntur

mali

mali fructus, hoc est, peccata vastantia conscientiam, amittitur & excutitur. Quj enim non crediderit, condemnabitur. Et baptizatis Paulus concionatur, cum inquit: Qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Si secundum carnem vixeritis, moriemini. Et propter hæc venit ira Dei super filios incredulitatis. Fidem vero nequaquam docemus esse propositum abiiciendi gratiam, & excutiendi Spiritum sanctum. Nec sentimus, fidem iustificantem cōsistere in sola historica notitia, aut externa professione articulorum fidei. Multo minus docemns veram & iustificantem fidem, esse Epicuream in impœnitentia & proposito scelerum persuasionem de gratia & salute; sicut in priori parte Examinis plenius hæc sunt explicata. Nequaquam igitur agnoscimus nostrarum Ecclesiarum esse doctrinam seu sententiam, quæ eo, sicut iam dixi, sensu, in VI. hoc Canone recte damnatur.

Sed inquis; Lutheri hæc propositio est, quæ totidem ferme verbis extat in libello ei⁹, De captiuitate Babylonica. Ego vero animaduerti, insidiose Canonem hunc ita esse fabricatum, vt vel imprudentes Lutherum damnaremus; vel si defendendam susciperemus illam propositionem, coram toto orbe plausibili specie nos traducere possent, quam profligate flagitiosa & blasphema sit nostra doctrina. Sed bene res habet; Præclarum enim est Iureconsulti dictum; inciuile esse, lege non tota perspecta ex aliqua eius particula pronuntiare; Lutherus recte dixit; sceleratum esse, cum noueris pium & sanum esse alicuius sensum, ex verbis incommode dictis statuere errorem. In sensu enim, non in verbis est hæresis; vt recte dixit Hieronymus, à suis calumniatoribus exagitatus. Norūt autem ipsi Pontificii, Lutherum in eo loco non disputare vel defendere Epicuream illam opinionem; quæ (sicut in principio dixi) quia cum verbo Dei pugnat, recte & merito damnatur. Lutherus vero in illo loco diserte affirmat, baptizatos per peccata conscientiam vastantia, deserere promissionem gratiæ Baptismi, à fide & veritate eius deficere, item excidere ex virtute & fide Baptismi. Longe aliud igitur Lutherum eo in loco agere non ignorant. Et tamen ex media disputatione, mutilatam & trūcatam propositionem excerpunt; ut quibus integra disputatio non est nota, vel qui præcedentia & sequentia nō considerant, existimēt Lutheri doctrinam tam crasse & plapabiliter impiam & flagitiosam esse. Quale vero hoc artificium sit, siue quis sophisticum, siue sycophanticum potius appellare velit, manifestum est. Consideret autem Lector Tridentinam technam. Lutherus enim in illo loco acriter insectatur Pontificiorum corruptelam: qui docent, per peccata, quæ post Baptismum committuntur, ipsam Baptismi nauim illidi, & in tabulas dissolui; hoc est vim, virtutē seu gratiā Baptismi, prorsus amitti & irritam fieri, ita vt in vera pœnitentia, fides ad eam reuerti, & redire nullo modo & nullo vmquam tempore possit; sed iam circumspicienda sit alia tabula, nostræ scilicet contritionis & satisfactionis, cuius virtute ad portum salutis vehamur. Hāc doctrinam, quæ gratiam & virtutem Baptismi tantum ad vnicum illud momentum, quando baptizamur, restringit, ita vt per totam vitam postea nullus eius vsus sit, Lutherus ostendit falsam & impiam esse. Et ex verbo Dei veram sententiam in his verbis explicat; Sicut semel super nos lata diuina promissione Baptismi (Quj crediderit & baptizat⁹ fuerit, saluus erit) vsque ad mortem veritas eius perseuerat; ita fides in eandem nunquam debet intermitti sed vsque ad mortem ali & roborari, perpetua memoria promissionis eiusdem in Baptismo nobis factæ. Quare dū à peccatis resurgimus, siue pœnitemus, non facimus aliud, quam quod ad Baptismi virtutem, & fidem, vnde cecideramus, reuertimur, & ad promissionem tunc factam redimus, quam per peccatum deserueramus. *Lutherus.*

Semper enim manet veritas promissionis semel factę, nos extenta manu suceptura reuersos. Et plene confortabitur cor pœnitentis, & ad spem misericordiæ animabitur, si consideret diuinam promissionem sibi factam: quam impossibile est mentiri, adhuc integram & non mutatam, nec mutabilem vllis peccatis esse, sicut Paulus dicit 2. Timoth. 2. Si non credimus, ille fidelis manet, seipsum negare non potest. Et mox subijcit: Gratiam & salutem Baptismi per peccata sequentia non ita amitti, vt in vera pœnitentia per fidem nullus ad eam pateat reditus. Si enim redeat fides in promissionem diuinam, baptizato factam; in momento absorbentur peccata per eandem fidem: imo per veritatem Dei, quia seipsum negare non potest. Et tandem de secunda tabula contritionis & satisfactionis nostræ concludit: Vanitas vanitatum & afflictio spiritus, quicquid extra fidem veritatis Dei laboratur. Hæc Lutherus.

Hanc vero sententiam proposuerunt sibi Tridentini Patres condemnandam. Cogitarunt autem, si explicate proponerent, quid vellent damnare, fore vt piæ aures, ne in ipsa quidem Pontificia Ecclesia, in tanta verbi luce, damnationem sententiæ, quæ vera & plenissima est necessariæ consolationis, ferre non possent. Hoc igitur artificium inuenerunt, vt scilicet ex illa disputatione excerptam propositionem, quæ truncatim proposita, longe aliud sonat, damnarent: & hoc modo quasi aliud agentes, totam illam disputationem, quæ ipsos admodum vrit, anathemati subijcerent.

Et hoc Lector diligenter notet. Fallacia enim est in vocabulo amissionis gratiæ Baptismi: quam amissionem per peccata contra conscientiam fieri, & nisi agatur pœnitentia, manere non est dubium. Sed ipsi amissionem ita intelligunt: quod licet quis post lapsum pœnitentiam agat, tamen etiam per fidem, nullo vnquam tempore, ad gratiam in Baptismo promissam redire possit. Ego sane principio, cum Canonem illum semel atque iterum perlegissem, sophisma illud non animaduertebam: cuius tamen consideratio, multa in hoc Canone monet.

CANON VII.

Si quis dixerit, baptizatos per Baptismum ipsum solius tantum debitores fidei fieri; non autem vniuersæ legis Christi seruandæ, anathema sit.

EXAMEN.

Vt eo facilius, quid sibi Canon hic velit, aperiatur, primum simpliciter dico, si qui sentiunt vel docent, baptizatos per Baptismum tantum debitores fieri solius fidei, hoc est, historicæ notitiæ, articulorũ fidei, & externæ professionis: ita vt peculiari priuilegio prorsus exemptos se esse arbitrentur a subiectione & obedientia mandatorum Dei: vtque liberum & arbitrarium sibi esse existiment, siue obsequi mandatis Dei, siue ea violare, & secure peccatis indulgere posse: illos affirmo iure damnari. Sunt enim in ipsum Baptismũ blasphemi, quasi sit priuilegium turpitudinis: & pugnant cum doctrina Pauli, Rom. 6. Absit, vt in peccato maneamus. Consepulti enim sumus cum Christo per Baptismum in mortem: hoc sentiẽtes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltra non seruiamus peccato: sed sicut Christus resurrexit a mortuis, per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitę ambulemus, &c. Rom. 8. Debitores sumus, non vt secundum carnem viuamus. Roman. 13. Nemini quicquã debeatis, nisi vt inuicem diligatis. 1. Ioan. 4. Et nos debemus mutuo nos diligere. Num vero hac sentẽtia, quæ vera est, patientur sibi Pontificij satisfieri a nobis in hoc Canone? Sane non arbitror.

Aliud

Aliud enim est, quod in hoc Canone cudunt, quam prima fronte se offerat.

Promissio Baptismi offert & confert gratiam Dei, Tit.3. remissionem peccatorum, Act.2. stipulationem bonæ conscientiæ erga Deum, 1.Pet.3. regenerationem spiritus, Tit.3. ingressum regni cœlorum, Ioan 3. salutem, Mar.16. hæreditatem vitæ æternæ, Tit.2.3. per & propter mortem & resurrectionem Christi, Roman.6.1.Pet.3. Et hæc beneficia Deus vult fide à nobis accipi, iuxta dictum Christi: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur. Nostri igitur ex hoc fundamento docent, vt promissio & gratia illa Baptismi nobis sit rata & firma: non pendere eam ex conditione legis à nobis impletæ, sed requiri tantum fidem, qua gratuita illa beneficia, quæ nobis propter Christum donantur, ad nos recipiamus. Fides enim accipit promissionem Baptismi, Mar.16. Lex vero non est ex fide, Galat 3. Et fides perpetuo manere incerta, promissio etiã nec rata, nec vtilis esse posset, si penderet ex cõditione legis a nobis impletę. Qui enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Galat.3. Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio, Roman 4.

Hanc doctrinam in septimo hoc Canone vellicant Pontificij: & expresse quidem non audent dicere, efficaciam Baptismi pendere ex conditione impletæ a nobis legis: nec tamen dissimulant quid velint. Mutuantur enim ex quinto capite ad Galatas illam phrasin: Qui circumciditur, debitor est vniuersæ legis faciendæ. Atqui hæc Paulus non de vero & principali vsu circumcisionis dicit, quam Roman 4. tradit fuisse sigillum iustitię fidei, cui opponit iustitiam legis & opera, sed ex pseudoapostolorum opinione de circumcisione tamquam nostro opere dicit hoc consequi. Addit autem, qui ea opinione circumciditur, vt fiat debitor vniuersę legis secundæ, ad promerendam gratiam & salutem, ei CHRISTVM nihil prodesse, euacuatum esse à CHRISTO, & gratia excidisse. Hæc conferantur ad verba VII huius Canonis, quibus affirmatur, baptismum debitores facere vniuersę legis Christi seruandę, Oblique igitur huc eunt gratiam Baptismi non sola fide accipi, sed ad hoc requiri etiam obseruationem mandatorum Dei. Et ad stabiliendum hoc dogma, duplici sophismate vtuntur; quorum prius est; In Baptismo abrenuntiamus Satanæ & operibus eius, & fit ibi obligatio ad mortificationem peccati, & ad nouitatem vitæ, vt liberati a peccato, seruiamus Deo, Roman.6. Ergo nõ solius tantum fidei conditio requiritur, sed & impletionis mandatorum Dei. Nos vero illa non negamus, quæ Paulus Roman.6. de baptismo scribit, quæque in formula abrenuntiationis in actione Baptismi proponi solent, sed respondemus per distinctionem, quam Paulus tradit Tit 3. vbi Baptismum vocat lauacrum regenerationis & renouationis. Principalia autem beneficia Baptismi sunt gratia, remissio peccatorum, adoptatio, acceptatio ad salutem, & ad hæreditatem vitæ æternæ, ad quæ conditio nostrorum operum non requiritur; dantur enim propter meritum Filij Mediatoris. Sed illa beneficia Christus affirmat fide accipi, Mar.16. Post accepta vero beneficia sequitur donum renouationis, Tit. 3. & illa obligatio, de qua Paulus Roman.6. concionatur. Ita enim expresse inquit; Liberati a peccato, serui facti estis Deo ad iustitiam. Et Tit.3. dicit, regenerationem præcedere, & renouationem sequi. Nouitatis vero obiectum, esse mandata Dei, nemo dubitat. Quæ igitur re ipsa differunt, necessario etiam in docendo discernenda sunt.

Scopus quorsum tendat hoc septimus Canon.

Alterum sophisma est; Quia manifestissimum est, nos baptizari non in Mosen, sed in Christum, hoc est, non in legem, sed in Euangelium; Pro Euangelio igitur nominant, Legem Christi vt eo facilius cõfundere pos-

[illegible] gratuitæ reconciliationis propter Christum, quæ fide accipitur, cum doctrina de mandatis Dei, quæ nouam obedientiam requirunt.

Ita in singulis Canonibus, singula verba referenda sunt Pontificiis [illegible] quæ inde excusasse, præcipua pars est explicationis & refutationis.

CANON VIII.

Si quis dixerit, baptizatos liberos esse ab omnibus sanctæ Ecclesiæ præceptis, quæ vel scripta vel tradita sunt, ita vt ea obseruare non teneantur, nisi se sua sponte illis submittere voluerint, anathema sit.

CANON IX.

Si quis dixerit, ita reuocandos esse homines ad Baptismi suscepti memoriam, vt vota omnia quæ post Baptismum fiunt, vi promissionis in Baptismo iam factæ, irrita esse intelligant, quasi per ea & fidei, quam professi sunt, detrahatur, & ipsi Baptismo, anathema sit.

EXAMEN.

Hos duos Canones coniunxi. Vterque enim sententiam, quam damnat, sumpsit ex Luthero, de captiuitate Babylonica: & explicationis fundamenta in vtroq; Canone eadem sunt. Et obseruet Lector, qui sint progressus Concilij: in VII. Canone, gratuitæ promissioni miscere volebant mandata Dei, de nostris operibus & fide: miscere volebant nostram obseruationem mandatorum Dei: Iam in hisce duobus Canonibus, ipsis Dei mandatis, contendunt admiscenda esse hominum præcepta: & obligationi ad diuina mandata adiungi volunt tota humanarum traditionum: vt ita in Baptismo, nihil relinquatur sine fermento sincerum & incontaminatum.

Quod autem ad VIII. Canonem attinet, Lutherus ita disputat: Quando per Baptismum a Deo in filios adoptati, & in familiam ipsius recepti & ascripti sumus, tunc nos ad obedientiam Deo præstandam obligari: sed iuxta ipsius mandata, non secundum traditiones & mãdata hominum. Post institutionem enim Baptismi, Christus Matth. 28. addit: Docentes eos seruare omnia, quæcunque ego præcepi vobis. Et Paulus Rom. 6. tractans obligationem Baptismi ad nouam obedientiam, inquit: Liberati à peccato, serui facti estis Deo. Et normam obedientiæ ibidem explicat, cum inquit: Obedistis ex corde in eam, in quam traditi estis formam doctrinæ. Illas vero sententias scriptura ostendit exclusiue esse intelligendas, quod attinet ad conscientiam, & ad cultum Deo præstandum (neq; enim de politicis & œconomicis constitutionib. iam loquimur) Iacobi 4. Vnus est legislator, potẽs & saluare, & perdere. Colos. 2. Si mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi, quid adhuc decretis mundi tenemini, iuxta mandata & doctrinas hominum? Sed per Baptismum complantati, facti sumus similitudini mortis Christi, Rom. 6. Ergo Baptismus ita obligat ad mandata Dei, vt nolit nos traditionibus iuxta mandata & doctrinas hominũ subijci. 1. Cor 7. Siue seruus sis, siue liber, es libertus & seruus Christi: pretio empti estis, nolite fieri serui hominũ. Et familiæ suæ Deus insonat. Ezech. 20. In præceptis Patrum vestrorum nolite ambulare, sed in meis præceptis ambulate: ego enim sum Iehouah Deus vester. Matth. 15. Frustra colunt me mandatis hominum. Ex his fundamentis Lutherus libere & recte concludit: Quia Deus in domo sua magna, quæ est Ecclesia, sibi soli vendicat ius & auctoritatem gubernandi verbo suo cõscientias familiæ suæ, imo liberorum suorum: & quia in Baptismo

ad huius patrisfamiliàs obedientiam nos obligauimus, qui etiam cōscientias nostras ab omnibus humanis traditionibus, mandatis & doctrinis liberauit & absoluit, sicut Scripturæ sententiæ manifeste testantur; ideo nec Papam neque vllum hominem habere ius vnius syllabæ constituendæ super conscientiam Christiani hominis. Quicquid vero aliter fit, tyrannico spiritu fieri, contra libertatem Ecclesiæ. Christianorum enim conscientiis nihil vllo iure posse imponi legum siue ab hominibus, siue ab Angelis. Num vero hæc sententia Christianos absoluit a debita obedientia politici magistratus? Nequaquam. Expresse enim loquitur de illis, quæ conscientiæ imponuntur. Et ipsa obedientia politico magistratui debita, verbo Dei mandata & sancita est. Num vero nulla debet esse vel reuerentia, vel autoritas ministerii Ecclesiastici? Omnibus modis. Sed non ita, vt habeant imperium siue merum siue mixtum in Ecclesia; sed vt habeant ministerium. Quando igitur afferunt doctrinam, vocem & verbum Dei, tunc non hominibus, sed ipsi Deo pręstamus obedientiam. Quando vero conscientiis aliquid proponūt, extra, præter, aut cōtra verbum Dei, tunc Baptismus commonefacit nos & nostræ obligationis, ad obedientiā verbi diuini: commonefacit nos etiam libertatis nostræ, a mandatis, doctrinis & traditionibus hominum. Quid vero, si Ecclesia de rebus indifferentibus aliquid statuat, quod ad ordinem, decorem & ædificationē faciat? Respondeo: Si constitutiones pugnant cum verbo Dei, aut quando assuuntur impiæ opiniones: tunc simpliciter interdicta est obedientia. Quando vero res sunt adiaphoræ, & sine impiis opinionibus proponūtur: tunc valet regula Pauli, 1. Corinth. 14. Omnia fiant decenter, ordine, & ad ædificationem. Charitas etiam exemplo Pauli, in obsequiū fratrum infirmorū, multa talia, quę sine læsione cōscientiæ fieri possunt, facit. Et tamē salua conscientiæ libertate, sine opinione necessitatis, talia seruāda sunt. Hæc ideo breuiter repetiui, quia video insidias strui, quādo quæritur, An baptizati prorsus liberi sint ab omnibus humanis constitutionibus.

Libertas Christianorum.

Lutherus igitur ex obligatione Baptismi fortissime argumentatur contra humanas traditiones, contra doctrinas & mandata hominum in Ecclesia, quibus conscientias baptizatorum volūt gubernare, obstringere, & illaqueare. Et admodum dolet Pōtificiis vulnus illud, quod Lutherus hoc telo, omnibus ipsorum traditionibus, & decretis inflixit, illum enim suum dolorem non potuerunt in VIII. hoc Canone dissimulare. Nihil vero afferunt, quo firmissima & manifestissima illa fundamenta refutare vel conentur saltem: sed tantum anathema dicunt. Nos vero flagitamus, vt prius ostendant, fundamenta illa vana & falsa esse: interim vsurpabimus illud Hieronymi dictum: Quicquid ex Scriptura canonica auctoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.

Lutherus.

Eadem ratio est IX. Canonis. Nam & illa sententia, quæ ibi damnatur, sumpta est ex Babylonica captiuitate Lutheri: & continet fundamentum valde euidens & forte, contra Pontificia vota. In veteri enim Testamento, verbum Dei disponebat rationem votorum, de quibus rebus & quomodo fieri possent: in nouo vero Testamento, Christus & Apostoli nihil nobis præscripserunt de peculiaribus votis. Sed in Baptismo, ex præscripto verbi Dei fit generalis professio, votum seu promissio, qua nos Deo subiicimus, & obligamus ad obedientiam. Ad professionem igitur Baptismi, recte & merito exigenda sunt omnia Christianorum vota, quæ legitima censeri debent. Regula autem & norma voti, quod in professione Baptismi emittimus, est sentētia illa Christi, Matth. 27. Docentes eos seruare, quæcumque ergo præcepi vobis. Et Roman. sexto, Liberati à peccato, serui facti estis Deo, traditi in formam doctrinæ Apostolicæ.

Coloss. 2.

Colos. 2. Si mortui estis cum Christo ab elemẽtis mundi, quid adhuc decretis mundi tenemini, iuxta mandata & doctrinas hominũ? Et hæc cum ita se habeant, conqueritur Lutherus, baptizatorum consciẽtias onerari, implicari infinitis aliis votorum legibus, ab hominibus constitutis: quædam enim sunt vota religionum, quædam peregrinationum, quædam aliorum operum, & illis legibus & opinionibus votorũ queritur & fidei & Baptismo detrahi. Quasi enim ipsum Baptismi votum non satis sit vel præstans vel sufficiens, conqueruntur & cumulantur alia, quibus conscientiæ ita occupantur, vt & memoria Baptismi obruatur, & dignitas eius extenuetur. Disputatur enim & statuitur, opus intra tale votum factum esse præstantius, & infinitis præmiis præferendum, quam si extra tale votum simpliciter ex diuino mandato fieret. Addut alii, ingressum religionis esse velut nouum Baptismum, quod deinceps liceat toties renouari, quoties ab integro propositum religionis renouatur. Et inter hos strepitus opinionum de votis, vix quisquam Baptismum suum recordatione dignatur. Leges etiam, vincula & laquei votorum pugnant cum libertate a mandatis & doctrinis hominum, in quam per Baptismum collocantur Colos. 2. Et quia in Baptismo abunde, & plus quam possimus implere vouimus, sat etiam negotium habituri, si per totam vitam huic vni intẽderemus. Censet igitur Lutherus, satis esse, vt sublatis & omissis aliis votis, quæ nec Dei mandatum, nec scripturæ exemplum habent, omnes Christiani reuocentur ad Baptismi vota. Hęc est Lutheri disputatio. Quid vero simplicius, quid clarius, quid verius, quid vtili' dici posset? Sed serio male habet Pontificios, ex simplici fundamento Baptismi tam euidenter, tam solide, & tam potenter eneruari & euerti omnia vota Pontificia. Et quia in examine votorum, tantopere sibi timent a regula & norma professionis Baptismi, vt qua animaduertunt omnia sua vota iugulari: prolixum igitur IX. hunc Canonem opposuerunt, in quo tamẽ solicite cauẽt, ne ex Scriptura vel suam sententiam confirment, vel contraria argumenta refutent: sed quod ipsos vrit, simpliciter tãtum vnico anathematis vocabulo repellunt. Agnoscit autem Lector, fundamenta ex professione Baptismi firmiora & euidentiora esse, quam quæ piis animis, quorũ pedib' lucerna est verbũ Dei, tam leuiter excuti possint. Satis igitur est monuisse, quid sit, quod clementes istos Dei miseratione Patres, tantopere in duobus hisce Canonibus commouerit.

Vota varia in Papatu, eaque perniciosa.

CANON. X.

Si quis dixerit, peccata omnia, quæ post Baptismum fiunt, sola recordatione & fide suscepti Baptismi vel dimitti, vel venialia fieri, anathema sit.

EXAMEN.

Principio considerandum est, quæ & qualis sit sententia illa, quam in X. hoc Canone damnant Pontificii: deinde non obscurum erit videre, quo artificio illud faciãt. Lutherus igitur de captiuitate Babylonica, inter cætera in doctrina Pontificia reprehendit & hanc periculosam, falsam & perniciosam opinionem, quod finxerunt, gratiam Baptismi valere tantum ad remissionem peccatorum præteritorũ, vel quæ Baptismi tempus in homine inuenit: ita vt si post Baptismum aliquis in peccatũ labatur, etiamsi pœnitentiam agat, & vera fide ad promissionem gratiæ, & recõciliationis, propter meritum Christi in Baptismo sibi oblatam, datam, communicatam, applicatam & obsignatam redeat: nihil tamen amplius ad recõciliationem sibi prosit gratia promissionis Baptismi. Sed quia per lapsum gratia Baptismi ita sit annulla, vt fracta & illisa prorsus exciderit, &

irrita facta sit, etiamsi in seria pœnitentia per veram fidē peccator ad fœdus illud reuertatur, quod in Baptismo Deus nobiscum pepigit: ideo in pœnitentia, de peccatis post Baptismum commissis, fidem quęrere debere expiationem & reconciliationem, nō in gratia illius promissionis, quę in Baptismo nobis oblata, communicata & obsignata est: sed alia circumspicienda, quærenda & tentanda esse media, per quæ consequamur gratiam, reconciliationem & remissionem peccatorum.

Occasio huius opinionis.

Huic opinioni (inquit Lutherus) præbuit occasionem, periculosum illud Hieronymi dictum, siue male positum, siue male intellectum, quo pœnitentiam appellat, secundam post naufragium tabulam. Hinc enim in peccatis post Baptismum, de prima tabula seu naue desperantes, velut amissa, secundæ tantum incipiunt niti & fidere tabulæ, hoc est, propriæ cōtritioni & satisfactioni. Hinc nata fuerunt votorum, religionum, operum, satisfactionum, peregrinationum, indulgētiarum, & sectarum infinita illa onera, & de iis maria illa librorum, quęstionum, opinionum, traditionum humanarum, &c.

Hæc vero opinio falsa, periculosa & perniciosa est: id quod ex doctrina Baptismi, certo & liquido ostendi potest. Christus enim ipse actionem Baptismi affirmat non tantum respicere vel præteritum tempus, vel tantum illud momentum, quando administratur baptismus: sed vtitur certe futuro tempore, cum inquit; Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Et dignum est obseruatione, quomodo Scriptura efficaciam Baptismi ad omnia tempora, pręsens, præteritum & futurum extendat in credentibus. Paulus enim Tit. 3. inquit; Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Petrus vero scribens illis, qui diu ante baptizati fuerant, de suo & illorum Baptismo inquit, 1. Pet. 3. Baptisma nos saluos facit. Et rationem addit. Quia est bonæ conscientiæ stipulatio erga Deum, per resurrectionem Christi, quę certe est ratio salutis omnium temporum, siue dum baptizamur, siue post Baptismum, vel breui vel diu. Et Paulus Tit. 3. cum de præterito dixisset: Saluos nos fecit, ne ad pręteritum tempus tantum restringatur, addit: Per Iesum Christum Saluatorem nostrum, vt ipsius gratia iustificati, heredes efficiamur, secundum spem vitæ æternæ. Et Eph. 5. dicit, Christum Ecclesiam lauacro aquæ in verbo mundare & sanctificare, vt sistat eā sibi gloriosam, sine macula & ruga. Id quod in altera demum vita perfecte implendum, Augustinus multis in locis tradit. Virtutem igitur, efficaciam & operationem purgationis & sanctificationis Baptismi, scriptura affirmat per totam Christiani hominis vitam, durare & valere: id quod Paulus manifestius & quidē multis verbis tradit Rom. 6. Et pactū gratiæ, seu fœdus pacis, quod in Baptismo Deus nobiscū iniit, non præteritum tantum tempus, vel momentum illud, quo baptizamur, respicit: sed æternum est fœdus, sicut inquit Esa. 54. In misericordia sempiterna misertus sum tui. Montes n. commouebūtur, & colles cōtremiscent: misericordia autem mea non recedet a te, & fœdus pacis meæ non mouebitur: dixit miserator tuus Dominus. Neque vero hac conditione initum est fœdus illud pacis inter Deum & inter nos in Baptismo: vt si inde per peccata exciderimus, ita dissoluatur & frangatur, vt etiamsi in vera pœnitentia per fidem ad illud redeamus: Deus tamē illud amplius seruare ratum & firmum esse pœnitentibus non velit. Hominum enim incredulitas fidem Dei euacuare non potest, Roman. 3. Si non credimus, ille fidelis permanet: negare se ipsum non potest, 2. Tim. 2. Et dulcissima extat descriptio Ierem. 3. Vulgo dicitur: Si dimiserit vir vxorem suam, & recedens ab eo duxerit virum alterum, nunquid reuertetur ad eam vltra? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me, dicit Dominus. Ergo saltem amodo voca me, pater meus, dux virginitatis

Efficacia Baptismi perpetua.

meæ tu es. Ecce locuta es, & fecisti mala. Et dixi cum fecisset hæc omnia, ad me reuertere & non est reuersa. Et dixit Dominus ad me: Vade & clama, & dices: Reuertere auersatrix Israel, & assumam vos, &c. Hanc consolationem ad fœdus Baptismi recte accommodari ostendit exemplum à coniugio sumptum, Ephes. 5.

Et ne qua sit dubitatio, Paulus Galatas post baptismũ, lapsos reuocat & reducit ad gratiam promissionis baptismi, cap. 3. sicut etiam Corinthios, 1. Corinth. 12.

Natura etiam promissionis gratiæ in Baptismo, idem comprobat. Gratia enim Baptismi promittit salutem per Iesum Christum, Saluatorem nostrum, vt ipsius gratia iustificati, heredes simus vitæ æternæ, Tit. 3. Atqui hæc generalis est ratio iustificationis, post quemcunque lapsum. Ita 1. Pet. 3. Baptisma est stipulatio bonæ conscientiæ erga Deum, per resurrectionem Christi. Et certe in pœnitentia post quemcunque lapsum fides hoc quærit, vt conscientia Deo reconcilietur: idq; propter mortem & resurrectionem Christi. Hæc vero substantialia sunt in promissione Baptismi, quæ semel in Baptismo ita nobis offertur & obsignatur, vt sit perpetuum sigillum & testimonium, nos admissos & receptos esse in communionem & participationem beneficiorũ Christi, & gratiæ Dei, ad remissionem peccatorum, salutem & vitam æternam, si promissionem fide apprehẽdamus & teneamus, iuxta dictũ: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui vero non crediderit, cõdemnabitur. Vt non incommode veteres Baptismum vocarint primã ianuam in Ecclesiã, & ad regnum Dei. Inde enim certi sumus, nos habere & aditum & reditũ ad beneficia Euangelii, quia in eius communionem per Baptismum collocati sumus.

Hoc igitur extra controuersiam est, quod agentibus pœnitentiam, patet per fidem aditus, imo reditus ad gratiam Dei, in Christo Iesu. Illud vero nihil aliud est, quã pœnitentes & posse & debere redire ad promissionem gratiæ Baptismi. Baptismus enim est solennis obsignatio, & perpetuum testimonium, propositam & donatam nobis esse communionem & participationem beneficiorum Christi, si credamus: nam qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.

Est autem vera fides, non tantum, quando in ipsa actione Baptismi apprehendit promissionem gratiæ, verum etiam quando post Baptismum eam retinet, imo quando post lapsum in pœnitẽtia rursus promissionem illam apprehendit, vera est fides. Et manet, quod Christus inquit; Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.

Neque vero sensus est, neminem per quæcunque peccata posse amittere gratiam Baptismi. Docemus enim, si illi qui conuersi fuerant, admittant actiones contra conscientiam, ipsos vna cum fide à se excutere gratiam & Spiritum Sanctum. Sed non ideo ipsa virtus & efficacia Baptismi euertitur. Sicut enim aliquis potest naui excidere, ipsa manẽte incolumi: ita ex arca Baptismi multi temere in mare perditionis prosiliũt, & pereũt: & hi sunt, qui deserta promissionis fide in peccatum sese præcipitant, nauis vero ipsa permanet integra. Et si per gratiam Dei, is qui exciderat, ad nauim reuerti potest, nõ aliqua alia noua tabula, sed solida ipsa naue, vnde exciderat, feretur ad portum salutis. Num vero iterum baptizãdus est, qui lapsus fuerat, vt ita ad arcam Baptismi reuertatur? Non hoc dicimus: sed lapsus doctrina legis inuitatur, & ducitur ad pœnitẽtiam; proponitur ipsi doctrina Euangelii, de gratia Dei in Christo; & credenti ministerio clauium peccata soluuntur seu remittuntur per nomẽ Christi; inuitatur ad cœnã Dominicam, vbi accipit nouũ Testamentum in sanguine Christi. Hæc vero non est diuersa alia & noua tabula, post fractã & dissolutam arcam Baptismi? sed eadem est promissio, idem meritum Christi, eadem

Lapsi an iterum baptizandi.

gratia

gratia Dei, eadē fides. Vna n. est fides, ad Ephes. 4. Et baptismus est perpetuū testimonium & sigillū, nos ad illa beneficia habere aditū & reditum, per fidē, post quemcunq; lapsum, nō septies, sed septuagies septies.

Prædicatio igitur pœnitentiæ, annūtiatio Euangelii, ministerium clauium, & vsus Cœnæ Dominicæ, nō proponunt nobis post lapsum etiam, aliam & nouam tabulam, ad reconciliationem cum Deo & ad salutem, diuersam ab ea, quæ in baptismo nobis per promissionem Dei oblata, donata & obsignata fuit: sed tātum sunt media, per quæ vel in gratia Baptismi confirmamur, vel ad eam post lapsum reuertimur. Hæc simplicia, vera, vtilia, & manifesta sunt. Et ita etiam Augustinus docet, De nuptiis & concupiscentia lib. 1. cap. 33. Quod Paulus ait Eph. 5. Mundans eam lauacro aquę, in verbo, &c. Sic: si accipiendū est, vt eodē lauacro regenerationis, & verbo sanctificationis, omnia prorsus mala hominum regeneratorum mundentur atq; sanentur: non solum præterita peccata, quæ omnia remittuntur in Baptismo, sed etiam quæ posterius humana ignorantia, vel infirmitate contrahuntur. Non vt Baptismus quoties peccatur, toties repetatur: sed quia ipso quod semel datum sit, vt non solum antea, verum etiam postea, quorumlibet peccatorum, venia fidelibus impetretur.

Et hæc est illa doctrina, quam Tridentini patres obliquis, seu potius malignis oculis: & toruo supercilio aspexerunt, quando decimum hunc Canonem condiderunt: Obseruet autem Lector, cum ex pontificiis scriptoribus multi expresse totam hanc doctrinam damnent, & contrariam sententiam defendant: quod tamen Tridentina congregatio non ausit diserte & expresse hoc facere: verita forsan, si non propriæ conscientiæ, at saltem piarum aurium in hac Euangelii luce iudicium. Tanta est vis veritatis. Nec tamen visum ipsis fuit, doctrinam illam vel approbare, vel sine atro calculo dimittere. Inuentum igitur fuit hoc artificium, vt per calumniam aliter quam à nostris traditur sententiam illam recitarent: vt ita sub illo operculo doctrinam quam impugnant, damnare possent, & vetera sua commenta stabilire. Dicunt igitur anathema illis, qui docent peccata quæ post Baptismum committuntur, sola recordatione suscepti Baptismi dimitti; hoc est qui sine pœnitentia in sceleribus perseuerant & pergunt, illis si tantum perfunctorie & historice recordentur se aliquando baptizatos esse, tali recordatione, peccata dimitti, & quidem sola recordatione, vt non opus sit pœnitentia, & ministerio clauium. Item, omnia peccata quantumcunq; atrocia, sola Epicurea recordatione suscepti Baptismi fieri venialia; hoc est, vt in illis secure & impune perseuerare possint Baptizati; Ita Tridentini. Sed nostri has sententias non agnoscunt. Et ne cauillentur, nos aliquid occultare; Epicureas & flagitiosas illas opiniones, si quis ita vel sentit, vel docet, sonora voce damnamus. Non igitur hoc, sed lōge aliud est, quod ipsos vrit; quod quia aperte non audent, sophistica hac peruersione statuus damnare voluerunt. Et hoc Lector diligentes secum expendat.

Tridentinorum calumnia.

CANON XI.

Si quis dixerit, vere & rite collatum Baptismum iterandum esse illi, qui apud infideles fidem Christi negauerit, cum ad pœnitentiam conuertitur, anathema sit.

EXAMEN.

In illa sententia consentimus; Neminem vere, rite & legitime baptizatum, post quemcunque lapsum, aut etiam post abnegatam in persecutione veritatem, iterato esse baptizandum, quando ad pœnitentiam conuertitur

uertitur, & Deo cupit reconciliari. Sed quando quæritur, quæ sint causæ & rationes, quare legitimum Baptisma non sit iterandum, ibi diuersæ reperiuntur sententiæ. Quidam enim, qui sentiūt, Baptismi nauem seu arcam peccatis illisam ita frangi, vt baptizato nullius postea eius sit vsus, etiamsi rursus conuertatur: iudicarunt aliquoties posse repeti & iterari Baptismum. Marcion enim ex contortis quibusdam Euangelii locis finxit, tertio posse vni & eidem Baptismum iterari. Secuti sunt postea alii, qui censuerūt, quum quotidie peccamus, quotidie etiam iterandum esse Baptismum: qui inde dicti fuerunt ἀναβαπτισταί. Iudicarunt enim pœnitentiam agentes non esse prohibendos à remedio salutis, quod Christus instituit. Et quia prior Baptismus per peccatum factus sit irritus: ideo iterandum esse, ne peccator pœnitens careat illa promissione: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Et Pontificii quidem ab illa opinione, quod arca Baptismi per peccatum frangatur, & prorsus dissoluatur, non sunt alieni: sed tamen non censent iterandum esse Baptismum. Si quæras rationem, proferunt recens & incertum commentum de impressione characteris, & pœnitenti, quia irritus factus sit Baptismus, proponūt non hanc viam ad recōciliationem cum Deo, vt in pœnitentia per fidem redeat ad fœdus pacis, & pactum gratiæ, quod propter Christi meritum in Baptismo Deus nobiscum init: sed alia ipsi proponunt remedia ad recuperandam gratiam Dei. Vtraque igitur explicatio in examine huius Canonis necessaria est.

I. Baptismum non esse iterandum, siue post lapsum, siue post abnegationem, quando peccator ad pœnitentiam conuertitur.

II. Ostendantur etiam ex verbo Dei veræ & graues causę, quare in peccatore baptizato, agente post lapsum pœnitentiam, Baptismum iterare nec liceat, nec necesse sit. Causæ autem seu rationes præcipue hæ sunt: I. Pactum gratiæ, & fœdus pacis, quod in Baptismo initur & obsignatur, non est momentaneum, nec fundatum est super arenam vulgaris regulæ:

Frangenti fidem, fides frangatur eidem:

Cur Baptismi iteratio non sit licita. sed est perpetuum, ita vt per pœnitentiam ad illud redire possimus: sicut in præcedentis Canonis examine ostendimus. Non igitur opus est Baptismum iterare. Deus enim perpetuo fidelis manet in suo illo pacto. Et si iteraretur Baptismus, fieret iniuria fidei ipsius Dei: quasi nostra infidelitas Dei fidem euacuare posset. II. In institutione Eucharistiæ Christus addit: Quotiescunque hoc feceritis. De pœnitentia etiam inquit: Non dico septies, sed septuagies septies. De Baptismo vero scriptura non tradit, vt quoties lapsi fuerimus, toties iterato baptizemur. Et de *Axioma.* Sacramentis iudicandum est ex verbo Dei. III. Nullum habemus in scriptura exemplum, semel vero baptizatos, quando post lapsum ad pœnitentiam conuersi fuerūt, iterato fuisse baptizatos. Sed Corinthiis & Galatis lapsis Paulus proponit promissionem & consolationem Baptismi prius suscepti, 1. Corinth 6. & 12. Gal. 3. Sicut igitur in veteri Testamento post circumcisionem lapsos, quando pœnitentiam egerunt, non legimus iterum circumcisos fuisse, sed quod per pœnitentiam redierint ad fœdus circumcisionis, quod perpetuum erat. Eadem ratio est Baptismi in nouo Testamento, qui in locum Circumcisionis successit. IIII. *Augustin.* Augustinus in Ioan Tractatu 11. & 12 hanc vrget rationem. Sicut generatio carnalis vna est, ita etiam regeneratio spiritualis vna est. Sicut vterus non potest repeti, sic nec baptismus: semel nascimur, semel renascimur. qui vero peccatis vel infirmantur, vel moriuntur, illi vel sanantur, vel resuscitantur. Hæ rationes certæ, firmæ & perspicuæ sunt. Præter has quædam etiam aliæ in disputationibus veterum recitantur, vt quod Au-

gustinus

gustinus alibi inquit: Sicut Christus semel crucifixus est, sic Baptismus iterandus non est. Vna enim morte sua omnes redemit, vt amplius mori non oporteat. Quod videns Ecclesia, intellexit nō iterandū Baptismum. Solet etiam huc accommodari, quod Christus inquit, Ioannis 13. Qui lotus est, non indiget lauari nisi pedes, sed est mundus totus. Quidā etiam locum Hebr. 6. interpretantur de non iterando Baptismo, cum inquit: Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, rursus renouari, &c. Baptisma enim vocat Paulus renouationem: & veteres vocarunt φώτισμα, illuminationem. Accommodatur etiā huc locus, Ephes. 4. Vnum Baptisma, sed vna est etiam fides: quæ tamen post lapsum repetitur. Eucharistia vocatur vnus panis: Et tamen scriptum est, Quotiescunq; &c. Priora igitur fundamenta certiora & firmiora sunt. Doctrina enim hæc, de non iterando Baptismo, ita tradenda est, vt non tantum disputetur, non esse iterandum sed monstrentur fontes consolationum; quod etiam post lapsum quando rursus conuertimur, licet non iterum baptizemur, tamen reditum & receptum habeamus ad fœdus pacis, & pactū gratiæ, quod in Baptismo nobiscum initum & obsignatum est. Et propterea volui hæc de explicatione XI. Canonis, hoc loco addere.

CANON XII.

Si quis dixerit, neminem esse baptizandum, nisi ea ætate, qua Christus baptizatus est, vel in ipso mortis articulo, anathema sit.

De hac sententia olim antiquis temporibus varia fuerūt disputata, sed nulla nunc hac de re est cōtrouersia. Breuiter itaque respondeo, nos huic Canoni non inuitos subscribere, atque vtinam omnes tales essent.

CANON XIII.

Si quis dixerit, paruulos eo quod actum credendi non habent, suscepto Baptismo inter fideles computandos non esse, ac propterea cum ad annos discretionis peruenerint, esse baptizandos, aut præstare omitti eorum Baptisma, quam eos non actu proprio credentes, baptizari in sola fide Ecclesiæ, anathema sit.

EXAMEN.

Multis & magnis contentionibus & turbis, agitata est ab Anabaptistis quæstio de baptismo infantium. Et vtile est mōstrari, explicari, sæpius repeti & inculcari vera, certa, firma & illustria fundamēta ex verbo Dei, quod & quare infantes sint baptizādi. Et in nostris Ecclesiis Pędobaptismus diligenter & erudite refutatis Anabaptistarum opinionibus defensus & cōfirmatus est. Faciunt autem & Tridentini Patres, huius certaminis mentionem: sed cum explicare deberent fundamenta, quare in paruulis non differendum sit baptisma, donec ad annos discretionis peruenerunt, & quare postea non sint rebaptizandi, qui in infantia baptizati sunt: ipsi prætermissa necessaria hac declaratione litem mouent, quam tamen nō explicant de fide infantium baptizatorum, cum fundamentum, quod & quare Baptismus etiam ad paruulos pertineat, nō sit difficilis & obscura illa disputatio, an & quomodo infantes credant. Alia sunt magis illustria & firma fundamenta, ex quibus veteres Baptismum paruulorum probarunt. Allegarunt sane traditionem, hoc est, testimonium primæ & purioris Ecclesiæ, quod inde ab Apostolorum temporibus, vniuersalis & perpetua fuerit consuetudo in Ecclesia: etiam paruulis dare Baptismum. Sed non sola vel traditione, vel vniuersali consuetudine ita nituntur veteres, quasi propter titulum traditionis, recipiendus sit Baptismus paruulorum, licet nullo Scripturæ testimonio probari & con- *Pædobaptismus.*

firmari

Semper enim manet veritas promissionis semel factę, nos extenta manu suscepturа reuersos. Et plene confortabitur cor pœnitentis, & ad spem misericordiæ animabitur, si consideret diuinam promissionem sibi factam: quam impossibile est mentiri, adhuc integram & non mutatam, nec mutabilem vllis peccatis esse, sicut Paulus dicit 2. Timoth. 2. Si non credimus, ille fidelis manet, seipsum negare non potest. Et mox subijcit: Gratiam & salutem Baptismi per peccata sequentia non ita amitti, vt in vera pœnitentia per fidem nullus ad eam pateat reditus. Si enim redeat fides in promissionem diuinam, baptizato factam, in momento absorbentur peccata per eandem fidem: imo per veritatem Dei, quia seipsum negare non potest. Et tandem de secunda tabula contritionis & satisfactionis nostræ concludit: Vanitas vanitatum & afflictio spiritus, quicquid extra fidem veritatis Dei laboratur. Hæc Lutherus.

Hanc vero sententiam proposuerunt sibi Tridentini Patres condemnandam. Cogitarunt autem, si explicate proponerent, quid vellent damnare, fore vt piæ aures, ne in ipsa quidem Pontificia Ecclesia, in tanta verbi luce, damnationem sententiæ, quæ vera & plenissima est necessariæ consolationis, ferre non possent. Hoc igitur artificium inuenerunt, vt scilicet ex illa disputatione exceptam propositionem, quæ truncatim proposita, longe aliud sonat, damnarent: & hoc modo quasi aliud agentes, totam illam disputationem, quæ ipsos admodum vrit, anathemati subijcerent.

Et hoc Lector diligenter notet. Fallacia enim est in vocabulo amissionis gratiæ Baptismi: quam amissionem per peccata contra conscientiam fieri, & nisi agatur pœnitentia, manere non est dubium. Sed ipsi amissionem ita intelligunt: quod licet quis post lapsum pœnitentiam agat, tamen etiam per fidem, nullo vnquam tempore, ad gratiam in Baptismo promissam redire possit. Ego sane principio, cum Canonem illum semel atque iterum perlegissem, sophisma illud non animaduertebam: cuius tamen consideratio, multa in hoc Canone monet.

CANON VII.

Si quis dixerit, baptizatos per Baptismum ipsum solius tantum debitores fidei fieri, non autem vniuersæ legis Christi seruandæ, anathema sit.

EXAMEN.

Vt eo facilius, quid sibi Canon hic velit, aperiatur, primum simpliciter dico, si qui sentiunt vel docent, baptizatos per Baptismum tantum debitores fieri solius fidei, hoc est, historicæ notitiæ, articulorũ fidei, & externæ professionis: ita vt peculiari priuilegio prorsus exemptos se esse arbitrentur a subiectione & obedientia mandatorum Dei: vtque liberum & arbitrarium sibi esse existiment, siue obsequi mandatis Dei, siue ea violare, & secure peccatis indulgere posse: illos æquissimo iure damnari. Sunt enim in ipsum Baptismũ blasphemi, quasi sit priuilegium turpitudinis: & pugnant cum doctrina Pauli, Rom. 6. Absit, vt in peccato maneamus. Consepulti enim sumus cum Christo per Baptismum in mortem: hoc sentiẽtes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltra non seruiamus peccato: sed sicut Christus resurrexit a mortuis, per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitę ambulemus, &c. Rom. 8. Debitores sumus, non vt secundum carnem viuamus. Roman. 13. Nemini quicquã debeatis, nisi vt inuicem diligatis. 1. Ioan. 4. Et nos debemus mutuo nos diligere. Num vero hac sentẽtia, quæ vera est, patientur sibi Pontificij satisfieri a nobis in hoc Canone? Sane non arbitror.

Aliud enim eſt, quod in hoc Canone cudunt, quam prima fronte ſe offerat.

Promiſſio Baptiſmi offert & confert gratiam Dei, Tit.3. remiſſionem peccatorum, Act.2. ſtipulationem bonæ conſcientiæ erga Deum, 1.Pet.3. regenerationem ſpiritus, Tit.3. ingreſſum regni cœlorum, Ioan.3. ſalutem, Mar.16. hæreditatem vitæ æternæ, Tit.2.3. per & propter mortem & reſurrectionem Chriſti, Roman.6.1.Pet.3. Et hæc beneficia Deus vult fide à nobis accipi, iuxta dictum Chriſti: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur. Noſtri igitur ex hoc fundamento docent, vt promiſſio & gratia illa Baptiſmi nobis ſit rata & firma: non pendere eam ex conditione legis à nobis impletæ, ſed requiri tantum fidem, qua gratuita illa beneficia, quæ nobis propter Chriſtum donantur, ad nos recipiamus. Fides enim accipit promiſſionem Baptiſmi, Mar.16. Lex vero non eſt ex fide, Galat.3. Et fides perpetuo manere incerta, promiſſio etiã nec rata, nec vtilis eſſe poſſet, ſi penderet ex cõditione legis à nobis impletę. Qui enim ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt. Galat.3. Ideo ex fide, vt ſecundum gratiam firma ſit promiſſio, Roman.4.

Hanc doctrinam in ſeptimo hoc Canone vellicant Pontificij: & expreſſe quidem non audent dicere, efficaciam Baptiſmi pendere ex conditione impletæ à nobis legis: nec tamen diſſimulant quid velint. Mutuantur enim ex quinto capite ad Galatas illam phraſin: Qui circumciditur, debitor eſt vniuerſæ legis faciendæ. Atqui hæc Paulus non de vero & principali vſu circumciſionis dicit, quam Roman.4. tradit fuiſſe ſigillum iuſtitię fidei, cui opponit iuſtitiam legis & opera; ſed ex pſeudoapoſtolorum opinione de circumciſione tamquam noſtro opere dicit hoc conſequi. Addit autem, qui ea opinione circumciditur, vt fiat debitor vniuerſę legis ſecundæ, ad promerendam gratiam & ſalutem, ei CHRISTVM nihil prodeſſe, euacuatum eſſe à CHRISTO, & gratia excidiſſe. Hæc conferantur ad verba VII. huius Canonis, quibus affirmatur, Baptiſmum debitores facere vniuerſę legis Chriſti ſeruandę, Oblique igitur huc eunt gratiam Baptiſmi non ſola fide accipi, ſed ad hoc requiri etiam obſeruationem mandatorum Dei Et ad ſtabiliendum hoc dogma, duplici ſophiſmate vtuntur; quorum prius eſt; In Baptiſmo abrenuntiamus Satanæ & operibus eius; & fit ibi obligatio ad mortificationem peccati, & ad nouitatem vitæ, vt liberati à peccato, ſeruiamus Deo, Roman.6. Ergo nõ ſolius tantum fidei conditio requiritur, ſed & impletionis mandatorum Dei. Nos vero illa non negamus, quæ Paulus Roman.6. de Baptiſmo ſcribit, quæque in formula abrenuntiationis in actione Baptiſmi proponi ſolent; ſed reſpondemus per diſtinctionem, quam Paulus tradit Tit.3. vbi Baptiſmum vocat lauacrum regenerationis & renouationis. Principalia autem beneficia Baptiſmi ſunt gratia, remiſſio peccatorum, adoptatio, acceptatio ad ſalutem, & ad hæreditatem vitæ æternæ; ad quæ conditio noſtrorum operum non requiritur; dantur enim propter meritum Filij Mediatoris. Sed illa beneficia Chriſtus affirmat fide accipi, Mar.16. Poſt accepta vero beneficia ſequitur donum renouationis, Tit.3. & illa obligatio, de qua Paulus Roman.6. concionatur. Ita enim expreſſe inquit; Liberati à peccato, ſerui facti eſtis Deo ad iuſtitiam. Et Tit.3. dicit, regenerationem præcedere, & renouationem ſequi. Nouitatis vero obiectum, eſſe mandata Dei, nemo dubitat. Quæ igitur re ipſa differunt, neceſſario etiam in docendo diſcernenda ſunt.

Scopus quorſum tendat hic ſeptimus Canon.

Alterum ſophiſma eſt; Quia manifeſtiſſimum eſt, nos baptizari non in Moſen, ſed in Chriſtum; hoc eſt, non in legem, ſed in Euangelium; Pro Euangelio igitur nominant, Legem Chriſti vt eo facilius cõfundere poſ-

ſint promiſſionem gratuitæ reconciliationis propter Chriſtum, quæ fide accipitur, cum doctrina de mandatis Dei, quæ noſtram obedientiam requirunt.

Ita in ſingulis Canonibus, ſingula verba referta ſunt Pontificijs technis & artificijs: quæ recte euoluiſſe, præcipua pars eſt explicationis & refutationis.

CANON VIII.

Si quis dixerit, baptizatos liberos eſſe ab omnibus ſanctæ Eccleſiæ præceptis, quæ vel ſcripta vel tradita ſunt, ita vt ea obſeruare non teneantur, niſi ſe ſua ſponte illis ſubmittere voluerint, anathema ſit.

CANON IX.

Si quis dixerit, ita reuocandos eſſe homines ad Baptiſmi ſuſcepti memoriam, vt vota omnia, quæ poſt Baptiſmum fiunt, vi promiſſionis in Baptiſmo iam factæ, irrita eſſe intelligant, quaſi per ea & fidei, quam profeſſi ſunt, detrahatur, & ipſi Baptiſmo, anathema ſit.

EXAMEN.

Hos duos Canones coniunxi. Vterque enim ſententiam, quam damnat, ſumpſit ex Luthero, de captiuitate Babylonica: & explicationis fundamenta in vtroq; Canone eadem ſunt. Et obſeruet Lector, qui ſint progreſſus Concilij in VII. Canone, gratuitæ promiſſioni miſceri volebant mandata Dei, de noſtris operibus: & fidei miſceri volebant noſtram obſeruationem mandatorum Dei. Iam in hiſce duobus Canonibus, ipſis Dei mandatis, contendunt admiſcenda eſſe hominum præcepta: & obligationi ad diuina mandata adiungi volunt vota humanarum traditionum: vt ita in Baptiſmo, nihil relinquatur ſine fermento ſincerum & incontaminatum.

Quod autem ad VIII. Canonem attinet, Lutherus ita diſputat: Quando per Baptiſmum à Deo in filios adoptati, & in familiam ipſius recepti & aſcripti ſumus, tunc nos ad obedientiam Deo præſtandam obligari: ſed iuxta ipſius mandata, non ſecundum traditiones & mãdata hominum. Poſt inſtitutionem enim Baptiſmi, Chriſtus Matth. 28. addit: Docentes eos ſeruare omnia, quæcunque ego præcepi vobis. Et Paulus Rom. 8. tractans obligationem Baptiſmi ad nouam obedientiam, inquit: Liberati à peccato, ſerui facti eſtis Deo. Et normam obedientiæ ibidem explicat, cum inquit: Obediſtis ex corde in eam, in quam traditi eſtis formam doctrinæ. Illas vero ſententias ſcriptura oſtendit excluſiue eſſe intelligendas, quod attinet ad conſcientiam, & ad cultum Deo præſtandum (neq; enim de politicis & œconomicis conſtitutionib. iam loquimur) Iacobi 4. Vnus eſt legiſlator, potẽs & ſaluare, & perdere. Coloſ. 2. Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis huius mundi, quid adhuc decretis mundi tenemini, iuxta mandata & doctrinas hominum? Sed per Baptiſmum complantati, facti ſumus ſimilitudini mortis Chriſti, Rom. 6. Ergo Baptiſmus ita obligat ad mandata Dei, vt nolit nos traditionibus iuxta mandata & doctrinas hominũ ſubijci. 1. Cor 7. Siue ſeruus ſis, ſiue liber, es libertus & ſeruus Chriſti: pretio empti eſtis, nolite fieri ſerui hominũ. Et familiæ ſuæ Deus inſonat. Ezech. 20. In præceptis Patrum veſtrorum nolite ambulare, ſed in meis præceptis ambulate: ego enim ſum Iehouah Deus veſter. Matth. 15. Fruſtra colunt me mandatis hominum. Ex his fundamentis Lutherus libere & recte concludit: Quia Deus in domo ſua magna, quæ eſt Eccleſia, ſibi ſoli vendicat ius & auctoritatem gubernandi verbo ſuo cõſcientias familiæ ſuæ, imo liberorum ſuorum: & quia in Baptiſmo

ad

ad huius patrisfamiliâs obedientiam nos obligauimus, qui etiam côſcientias noſtra ab omnibus humanis traditionibus, mandatis & doctrinis liberauit & abſoluit, ſicut Scripturæ ſententiæ manifeſte teſtantur; ideo nec Papam neque vllum hominem habere ius vnius ſyllabæ conſtituendæ ſuper conſcientiam Chriſtiani hominis. Quicquid vero aliter fit, tyrannico ſpiritu fieri, contra libertatem Eccleſiæ. Chriſtianorum enim conſcientiis nihil vllo iure poſſe imponi legum ſiue ab hominibus, ſiue ab Angelis. Num vero hæc ſententia Chriſtianos abſoluit a debita obedientia politici magiſtratus? Nequaquam. Expreſſe enim loquitur de illis, quæ conſcientiæ imponûtur. Et ipſa obedientia politico magiſtratui debita, verbo Dei mandata & ſancita eſt. Num vero nulla debet eſſe vel reuerentia, vel autoritas miniſterij Eccleſiaſtici: Omnibus modis Sed non ita, vt habeant imperium ſiue merum ſiue mixtum in Eccleſia; ſed vt habeant miniſterium. Quando igitur afferunt doctrinam, vocem & verbum Dei, tunc non hominibus, ſed ipſi Deo pręſtamus obedientiam. Quando vero conſcientiis aliquid proponût, extra, præter, aut côtra verbum Dei, tunc Baptiſmus commonefacit nos & noſtræ obligationis, ad obedientiâ verbi diuini: commonefacit nos etiam libertatis noſtræ, a mandatis, doctrinis & traditionibus hominum. Quid vero, ſi Eccleſia de rebus indifferentibus aliquid ſtatuat, quod ad ordinem, decorem & ædificationê faciat? Reſpondeo: Si conſtitutiones pugnant cum verbo Dei, aut quando aſſuuntur impiæ opiniones: tunc ſimpliciter interdicta eſt obedientia. Quando vero res ſunt adiaphoræ, & ſine impiis opinionibus proponûtur: tunc valet regula Pauli, 1. Corinth. 14. Omnia fiant decenter, ordine, & ad ædificationem. Charitas etiam exemplo Pauli, in obſequiû fratrum infirmorû, multa talia, quę ſine læſione côſcientiæ fieri poſſunt, facit. Et tamê ſalua conſcientiæ libertate, ſine opinione neceſſitatis, talia ſeruâda ſunt. Hæc ideo breuiter repetiui, quia video inſidias ſtrui, quâdo quęritur, An baptizati prorſus liberi ſint ab omnibus humanis conſtitutionibus. *Libertas Chriſtianorum.*

Lutherus igitur ex obligatione Baptiſmi fortiſſime argumentatur contra humanas traditiones, contra doctrinas & mandata hominum in Eccleſia, quibus conſcientias baptizatorum volût gubernare, obſtringere, & illaqueare. Et admodum dolet Pôtificiis vulnus illud, quod Lutherus hoc telo, omnibus ipſorum traditionibus, & decretis infixit, illum enim ſuum dolorem non potuerunt in VIII. hoc Canone diſſimulare. Nihil vero afferunt, quo firmiſſima & manifeſtiſſima illa fundamenta refutare vel conentur ſaltem: ſed tantum anathema dicunt. Nos vero flagitamus, vt prius oſtendant, fundamenta illa vana & falſa eſſe: interim vſurpabimus illud Hieronymi dictum: Quicquid ex Scriptura canonica auctoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur. *Lutherus.*

Eadem ratio eſt IX. Canonis. Nam & illa ſententia, quæ ibi damnatur, ſumpta eſt ex Babylonica captiuitate Lutheri: & continet fundamentum valde euidens & forte, contra Pontificia vota. In veteri enim Teſtamento, verbum Dei diſponebat rationem votorum, de quibus rebus & quomodo fieri poſſent: in nouo vero Teſtamento, Chriſtus & Apoſtoli nihil nobis præſcripſerunt de peculiaribus votis. Sed in Baptiſmo, ex pręſcripto verbi Dei fit generalis profeſſio, votum ſeu promiſſio, qua nos Deo ſubiicimus, & obligamus ad obedientiam. Ad profeſſionem igitur Baptiſmi, recte & merito exigenda ſunt omnia Chriſtianorum vota, quæ legitima cenſeri debent Regula autem & norma voti, quod in profeſſione Baptiſmi emittimus, eſt ſentêtia illa Chriſti, Matth. 27. Docentes eos ſeruare, quæcumque ergo præcepi vobis. Et Roman. ſexto, Liberati à peccato, ſerui facti eſtis Deo, traditi in formam doctrinæ Apoſtolicæ.

Colos. 2. Si mortui estis cum Christo ab elemētis mundi, quid adhuc decretis mundi tenemini, iuxta mandata & doctrinas hominū? Et hæc cum ita se habeant, conqueritur Lutherus, baptizatorum consciētias onerari, implicari infinitis aliis votorum legibus, ab hominibus constitutis: quædam enim sunt vota religionum, quædam peregrinationum, quædam aliorum operum, & illis legibus & opinionibus votorū queritur & fidei & Baptismo detrahi. Quasi enim ipsum Baptismi votum non satis sit vel præstans vel sufficiens, conqueruntur & cumulantur alia, quibus conscientiæ ita occupantur, vt & memoria Baptismi obruatur, & dignitas eius extenuetur. Disputatur enim & statuitur, opus intra tale votum factum esse præstantius, & infinitis præmiis præferendum, quam si extra tale votum simpliciter ex diuino mandato fieret. Addūt alii, ingressum religionis esse velut nouum Baptismum, quod deinceps liceat toties renouari, quoties ab integro propositum religionis renouatur. Et inter hos strepitus opinionum de votis, vix quisquam Baptismum suum recordatione dignatur. Leges etiam, vincula & laquei votorum pugnant cum libertate a mandatis & doctrinis hominum, in quam per Baptismum collocantur. Colos. 2. Et quia in Baptismo abunde, & plus quam possimus implere vouimus, sat etiam negotium habituri, si per totam vitam huic vni intēderemus. Censet igitur Lutherus, satis esse, vt sublatis & omissis aliis votis, quæ nec Dei mandatum, nec scripturæ exemplum habent, omnes Christiani reuocentur ad Baptismi vota. Hęc est Lutheri disputatio. Quid vero simplicius, quid clarius, quid verius, quid vtili' dici posset? Sed serio male habet Pontificios, ex simplici fundamento Baptismi tam euidenter, tam solide, & tam potenter eneruari & euerti omnia vota Pontificia. Et quia in examine votorum, tantopere sibi timent à regula & norma professionis Baptismi, vt qua animaduertunt omnia sua vota iugulari: prolixum igitur IX. hunc Canonem opposuerunt, in quo tamē solicite cauēt, ne ex Scriptura vel suam sententiam confirment, vel contraria argumenta refutent: sed quod ipsos vrit, simpliciter tātum vnico anathematis vocabulo repellunt. Agnoscit autem Lector, fundamenta ex professione Baptismi firmiora & euidentiora esse, quam quæ piis animis, quorū pedib' lucerna est verbū Dei, tam leuiter excuti possint. Satis igitur est monuisse, quid sit, quod clementes istos Dei miseratione Patres, tantopere in duobus hisce Canonibus commouerit.

Vota varia in Papatu, eaque perniciosa.

CANON. X.

Si quis dixerit, peccata omnia, quæ post Baptismum fiunt, sola recordatione & fide suscepti Baptismi vel dimitti, vel venialia fieri, anathema sit.

EXAMEN.

Principio considerandum est, quæ & qualis sit sententia illa, quam in X. hoc Canone damnant Pontificii: deinde non obscurum erit videre, quo artificio illud faciāt. Lutherus igitur de captiuitate Babylonica, inter cætera in doctrina Pontificia reprehendit & hanc periculosam, falsam & perniciosam opinionem, quod finxerunt, gratiam Baptismi valere tantum ad remissionem peccatorum præteritorū, vel quæ Baptismi tempus in homine inuenit: ita vt si post Baptismum aliquis in peccatū labatur, etiamsi pœnitentiam agat, & vera fide ad promissionem gratiæ, & recōciliationis, propter meritum Christi in Baptismo sibi oblatam, datam, communicatam, applicatam & obsignatam redeat: nihil tamen amplius ad recōciliationem sibi prosit gratia promissionis Baptismi. Sed quia per lapsum gratia Baptismi ita sit amissa, vt fracta & illisa prorsus exciderit, &

irrita

irrita facta sit, etiamsi in seria pœnitentia per veram fidē peccator ad fœdus illud reuertatur, quod in Baptismo Deus nobiscum pepigit: ideo in pœnitentia, de peccatis post Baptismum commissis, fidem quęrere debere expiationem & reconciliationem, nō in gratia illius promissionis, quę in Baptismo nobis oblata, communicata & obsignata est: sed alia circumspicienda, quærenda & tentanda esse media, per quæ consequamur gratiam, reconciliationem & remissionem peccatorum.

Occasio huius opinionis.

Huic opinioni (inquit Lutherus) præbuit occasionem, periculosum illud Hieronymi dictum, siue male positum, siue male intellectum, quo pœnitentiam appellat, secundam post naufragium tabulam. Hinc enim in peccatis post Baptismum, de prima tabula seu naue desperantes, velut amissa, secundæ tantum incipiunt niti & fidere tabulæ, hoc est, propriæ cōtritioni & satisfactioni. Hinc nata fuerunt votorum, religionum, operum, satisfactionum, peregrinationum, indulgētiarum, & sectarum infinita illa onera, & de iis maria illa librorum, quęstionum, opinionum, traditionum humanarum, &c.

Hæc vero opinio falsa periculosa & perniciosa est: id quod ex doctrina Baptismi, certo & liquido ostendi potest. Christus enim ipse actionem Baptismi affirmat non tantum respicere vel præteritum tempus, vel tantum illud momentum, quando administratur baptismus: sed vtitur certe futuro tempore, cum inquit; Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Et dignum est obseruatione, quomodo Scriptura efficaciam Baptismi ad omnia tempora, pręsens, præteritum & futurum extendat in credentibus. Paulus enim Tit. 3. inquit; Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Petrus vero scribens illis, qui diu ante baptizati fuerant, de suo & illorum Baptismo inquit, 1. Pet. 3. Baptisma nos saluos facit. Et rationem addit. Quia est bonæ conscientiæ stipulatio erga Deum, per resurrectionem Christi, quę certe est ratio salutis omnium temporum, siue dum baptizamur, siue post Baptismum, vel breui vel diu. Et Paulus Tit. 3. cum de præterito dixisset: Saluos nos fecit, ne ad pręteritum tempus tantum restringatur, addit: Per Iesum Christum Saluatorem nostrum, vt ipsius gratia iustificati, heredes efficiamur, secundum spem vitæ æternæ. Et Eph. 5. dicit, Christum Ecclesiam lauacro aquæ in verbo mundare & sanctificare, vt sistat eā sibi gloriosam, sine macula & ruga. Id quod in altera demum vita perfecte implendum, Augustinus multis in locis tradit. Virtutem igitur, efficaciam & operationem purgationis & sanctificationis Baptismi, scriptura affirmat per totam Christiani hominis vitam, durare & valere: id quod Paulus manifestius & quidē multis verbis tradit Rom. 6. Et pactū gratiæ, seu fœdus pacis, quod in Baptismo Deus nobiscū init, non præteritum tantum tempus, vel momentum illud, quo baptizamur, respicit: sed æternum est fœdus, sicut inquit Esa. 54. In misericordia sempiterna misertus sum tui. Montes n. commouebūtur, & colles cōtremiscent: misericordia autem mea non recedet a te, & fœdus pacis meæ non mouebitur: dixit miserator tuus Dominus. Neque vero hac conditione initum est fœdus illud pacis inter Deum & inter nos in Baptismo: vt si inde per peccata exciderimus, ita dissoluatur & frangatur, vt etiamsi in vera pœnitentia per fidem ad illud redeamus: Deus tamē illud amplius seruare ratum & firmum esse pœnitentibus non velit. Hominum enim incredulitas fidem Dei euacuare non potest, Roman. 3. Si non credimus, ille fidelis permanet: negare se ipsum non potest, 2. Tim. 2. Et dulcissima extat descriptio Ierem. 3. Vulgo dicitur: Si dimiserit vir vxorem suam, & recedens ab eo duxerit virum alterum, nunquid reuertetur ad eam vltra? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me, dicit Dominus. Ergo saltem amodo voca me, pater meus, dux virginitatis

Efficacia Baptismi perpetua.

meæ tu es. Ecce locuta es,& fecisti mala. Et dixi cum fecisset hæc omnia, ad me reuertere & non est reuersa. Et dixit Dominus ad me: Vade & clama,& dices: Reuertere auersatrix Israel,& assumam vos,&c. Hanc consolationem ad fœdus Baptismi recte accommodari ostendit exemplum à coniugio sumptum, Ephes.5.

Et ne qua sit dubitatio, Paulus Galatas post baptismũ, lapsos reuocat & reducit ad gratiam promissionis baptismi, cap.3. sicut etiam Corinthios, 1. Corinth.12.

Natura etiam promissionis gratiæ in Baptismo, idem comprobat. Gratia enim Baptismi promittit salutem per Iesum Christum, Saluatorem nostrum, vt ipsius gratia iustificati, heredes simus vitæ æternæ, Tit.3. Atqui hæc generalis est ratio iustificationis, post quemcunque lapsum. Ita 1. Pet.3. Baptisma est stipulatio bonæ conscientiæ erga Deum, per resurrectionem Christi. Et certe in pœnitentia post quemcunque lapsum fides hoc quærit, vt conscientia Deo reconcilietur: idq; propter mortem & resurrectionem Christi. Hæc vero substantialia sunt in promissione Baptismi, quæ semel in Baptismo ita nobis offertur & obsignatur, vt sit perpetuum sigillum & testimonium, nos admissos & receptos esse in communionem & participationem beneficiorũ Christi,& gratiæ Dei, ad remissionem peccatorum, salutem & vitam æternam, si promissionem fide apprehẽdamus & teneamus, iuxta dictũ: Qui crediderit,& baptizatus fuerit, saluus erit: qui vero non crediderit, cõdemnabitur. Vt non incommode veteres Baptismum vocarint primã ianuam in Ecclesiã, & ad regnum Dei. Inde enim certi sumus, nos habere & aditum & reditũ ad beneficia Euangelii, quia in eius communionem per Baptismum collocati sumus.

Hoc igitur extra controuersiam est, quod agentibus pœnitentiam, patet per fidem aditus, imo reditus ad gratiam Dei, in Christo Iesu. Illud vero nihil aliud est, quã pœnitentes & posse & debere redire ad promissionem gratiæ Baptismi. Baptismus enim est solennis obsignatio, & perpetuum testimonium, propositam & donatam nobis esse communionem & participationem beneficiorum Christi, si credamus: nam qui crediderit,& baptizatus fuerit, saluus erit.

Est autem vera fides, non tantum, quando in ipsa actione Baptismi apprehendit promissionem gratiæ, verum etiam quando post Baptismum eam retinet, imo quando post lapsum in pœnitẽtia rursus promissionem illam apprehendit, vera est fides. Et manet, quod Christus inquit; Qui crediderit,& baptizatus fuerit, saluus erit.

Neque vero sensus est, neminem per quæcunque peccata posse amittere gratiam Baptismi. Docemus enim, si illi qui conuersi fuerant, admittant actiones contra conscientiam, ipsos vna cum fide à se excutere gratiam & Spiritum Sanctum. Sed non ideo ipsa virtus & efficacia Baptismi euertitur. Sicut enim aliquis potest naui excidere, ipsa manẽte incolumi: ita ex arca Baptismi multi temere in mare perditionis prosiliũt,& pereũt: & hi sunt, qui deserta promissionis fide in peccatum sese præcipitant, nauis vero ipsa permanet integra. Et si per gratiam Dei, is qui exciderat, ad nauim reuerti potest, nõ aliqua alia noua tabula, sed solida ipsa naue, vnde exciderat, feretur ad portum salutis. Num vero iterum baptizãdus est, qui lapsus fuerat, vt ita ad arcam Baptismi reuertatur? Non hoc dicimus: sed lapsus doctrina legis inuitatur,& ducitur ad pœnitẽtiam; proponitur ipsi doctrina Euangelii, de gratia Dei in Christo; & credenti ministerio clauium peccata soluuntur seu remittuntur per nomẽ Christi; inuitatur ad cœnã Dominicam, vbi accipit nouũ Testamentum in sanguine Christi. Hæc vero non est diuersa alia & noua tabula, post fractã & dissolutam arcam Baptismi? sed eadem est promissio, idem meritum Christi, eadem

Lapsi an iterum baptizandi.

gratia

gratia Dei, eadē fides. Vna n. eſt fides, ad Epheſ. 4. Et baptiſmus eſt perpetuũ teſtimonium & ſigillũ, nos ad illa beneficia habere aditũ & reditum, per fidē, poſt quemcunq; lapſum, nō ſepties, ſed ſeptuagies ſepties.

Prædicatio igitur pœnitentiæ, annũtiatio Euangelii, miniſterium clauium, & vſus Cœnæ Dominicæ, nō proponunt nobis poſt lapſum etiam, aliam & nouam tabulam, ad reconciliationem cum Deo & ad ſalutem, diuerſam ab ea, quæ in baptiſmo nobis per promiſſionem Dei oblata, donata & obſignata fuit: ſed tãtum ſunt media, per quæ vel in gratia Baptiſmi confirmamur, vel ad eam poſt lapſum reuertimur. Hæc ſimplicia, vera, vtilia, & manifeſta ſunt. Et ita etiam Auguſtinus docet, De nuptiis & concupiſcentia lib. 1. cap. 33. Quod Paulus ait Eph. 5. Mundans eam lauacro aquæ, in verbo, &c. Sic ſi accipiendũ eſt, vt eodē lauacro regenerationis, & verbo ſanctificationis, omnia prorſus mala hominum regeneratorum mundentur atq; ſanentur: non ſolum præterita peccata, quæ omnia remittuntur in Baptiſmo, ſed etiam quæ poſterius humana ignorantia, vel infirmitate contrahuntur. Non vt Baptiſmus quoties peccatur, toties repetatur: ſed quia ipſo quod ſemel datum ſit, vt non ſolum antea, verum etiam poſtea, quorumlibet peccatorum, venia fidelibus impetretur.

Et hæc eſt illa doctrina, quam Tridentini patres obliquis, ſeu potius malignis oculis: & toruo ſupercilio aſpexerunt, quando decimum hunc Canonem condiderunt: Obſeruet autem Lector, cum ex pontificiis ſcriptoribus multi expreſſe totam hanc doctrinam damnent, & contrariam ſententiam defendant: quod tamen Tridentina congregatio non auſit diſerte & expreſſe hoc facere: verita forſan, ſi non propriæ conſcientiæ, at ſaltem piarum aurium in hac Euangelii luce iudicium. Tanta eſt vis veritatis. Nec tamen viſum ipſis fuit, doctrinam illam vel approbare, vel ſine atro calculo dimittere. Inuentum igitur fuit hoc artificium, vt per calumniam aliter quam à noſtris traditur ſententiam illam recitarent: vt ita ſub illo operculo doctrinam quam impugnant, damnare poſſent, & vetera ſua commenta ſtabilire. Dicunt igitur anathema illis, qui docent peccata quæ poſt Baptiſmum committuntur, ſola recordatione ſuſcepti Baptiſmi dimitti, hoc eſt qui ſine pœnitentia in ſceleribus perſeuerant & pergunt, illis ſi tantum perfunctorie & hiſtoricæ recordentur ſe aliquando baptizatos eſſe, tali recordatione, peccata dimitti, & quidem ſola recordatione, vt non opus ſit pœnitentia, & miniſterio clauium. Item, omnia peccata quantumcunq; atrocia, ſola Epicurea recordatione ſuſcepti Baptiſmi fieri venialia: hoc eſt, vt in illis ſecure & impune perſeuerare poſſint Baptizati; Ita Tridentini. Sed noſtri has ſententias non agnoſcunt. Et ne cauillentur, nos aliquid occultare; Epicureas & flagitioſas illas opiniones, ſi quis ita vel ſentit, vel docet, ſonora voce damnamus. Non igitur hoc, ſed lōge aliud eſt, quod ipſos vrit; quod quia aperte non audent, ſophiſtica hac peruerſione ſtatus damnare voluerunt. Et hoc Lector diligenter ſecum expendat.

Tridentinorum calumnia.

CANON XI.

Si quis dixerit, vere & rite collatum Baptiſmum iterandum eſſe illi, qui apud infideles fidem Chriſti negauerit, cum ad pœnitentiam conuertitur, anathema ſit.

EXAMEN.

In illa ſententia conſentimus; Neminem vere, rite & legitime baptizatum, poſt quemcunque lapſum, aut etiam poſt abnegatam in perſecutione veritatem, iterato eſſe baptizandum, quando ad pœnitentiam con-

uertitur, & Deo cupit reconciliari. Sed quando quæritur, quæ sint causæ & rationes, quare legitimum Baptismum non sit iterandum, ibi diuersæ reperiuntur sententiæ. Quidam enim, qui senriũt, Baptismi nauem seu arcam peccatis illisam ita frangi, vt baptizato nullus postea eius sit vsus, etiamsi rursus conuertatur: iudicarunt aliquoties posse repeti & iterari Baptismum. Marcion enim ex contortis quibusdam Euangelii locis finxit, tertio posse vni & eidem Baptismum iterari. Secuti sunt postea alii, qui censuerũt, quia quotidie peccamus, quotidie etiam iterandum esse Baptismum: qui inde dicti fuerunt ἡμεροβαπτισταί. Iudicarunt enim pœnitentiam agentes non esse prohibendos à remedio salutis, quod Christus instituit. Et quia prior Baptismus per peccatum factus sit irritus: ideo iterandum esse, ne peccator pœnitens careat illa promissione: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Et Pontificii quidem ab illa opinione, quod arca Baptismi per peccatum frangatur, & prorsus dissoluatur, non sunt alieni: sed tamen non censent iterandum esse Baptismum. Si quæras rationem, proferunt recens & incertum commentum de impressione characteris, & pœnitenti, quia irritus factus sit Baptismus, proponũt non hanc vitam ad recõciliationem cum Deo, vt in pœnitentia per fidem redeat ad fœdus pacis, & pactum gratiæ, quod propter Christi meritum in Baptismo Deus nobiscum iniit: sed alia ipsi proponunt remedia ad recuperandam gratiam Dei. Vtraque igitur explicatio in examine huius Canonis necessaria est.

I. Baptismum non esse iterandum, siue post lapsum, siue post abnegationem, quando peccator ad pœnitentiam conuertitur.

II. Ostendantur etiam ex verbo Dei veræ & graues causæ, quare in peccatore baptizato, agente post lapsum pœnitentiam, Baptismum iterare nec liceat, nec necesse sit. Causæ autem seu rationes præcipue hæ sunt: I. Pactum gratiæ, & fœdus pacis, quod in Baptismo initur & obsignatur, non est momentaneum, nec fundatum est super arenam vulgaris regulæ:

Frangenti fidem, fides frangatur eidem:

Cur Baptismi iteratio non sit licita. sed est perpetuum, ita vt per pœnitentiam ad illud redire possimus: sicut in præcedentis Canonis examine ostendimus. Non igitur opus est Baptismum iterare. Deus enim perpetuo fidelis manet in suo illo pacto. Et si iteraretur Baptismus, fieret iniuria fidei ipsius Dei: quasi nostra infidelitas Dei fidem euacuare posset. II. In institutione Eucharistiæ Christus addit: Quotiescunque hoc feceritis. De pœnitentia etiam inquit: Non dico septies, sed septuagies septies. De Baptismo vero scriptura non tradit, vt quoties lapsi fuerimus, toties iterato baptizemur. Et de Sacramentis iudicandum est ex verbo Dei. *Axioma.* III. Nullum habemus in scriptura exemplum, semel vero baptizatos, quando post lapsum ad pœnitentiam conuersi fuerũt, iterato fuisse baptizatos. Sed Corinthiis & Galatis lapsis Paulus proponit promissionem & consolationem Baptismi prius suscepti, 1. Corinth 6. & 12. Gal. 3. Sicut igitur in veteri Testamento post circumcisionem lapsos, quando pœnitentiam egerunt, non legimus iterum circumcisos fuisse, sed quod per pœnitentiam redierint ad fœdus circumcisionis, quod perpetuum erat. Eadem ratio est Baptismi in nouo Testamento, qui in locum Circumcisionis successit. IIII. *Augustin.* Augustinus in Ioan Tractatu 11. & 12 hanc vrget rationem. Sicut generatio carnalis vna est, ita etiam regeneratio spiritualis vna est. Sicut vterus non potest repeti, sic nec Baptismus: semel nascimur, semel renascimur, qui vero peccatis vel infirmantur, vel moriuntur, illi vel sanantur, vel resuscitantur. Hæ rationes certæ, firmæ & perspicuæ sunt. Præter has quædam etiam aliæ in disputationibus veterum recitantur, vt quod Au-

gustinus alibi inquit: Sicut Christus semel crucifixus est, sic Baptismus iterandus non est. Vna enim morte sua omnes redemit, vt amplius mori non oporteat. Quod videns Ecclesia, intellexit nō iterandū Baptismum. Solet etiam huc accommodari, quod Christus inquit, Ioannis 13. Qui lotus est, non indiget lauari nisi pedes, sed est mundus totus. Quidā etiam locum Hebr. 6. interpretantur de non iterando Baptismo, cum inquit: Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, rursus renouari, &c. Baptisma enim vocat Paulus renouationem: & veteres vocarunt φώτισμα, illuminationem. Accommodatur etiā huc locus, Ephes. 4. Vnum Baptisma, sed vna est etiam fides: quæ tamen post lapsum repetitur. Eucharistia vocatur vnus panis: Et tamen scriptum est, Quotiescunq; &c. Priora igitur fundamenta certiora & firmiora sunt. Doctrina enim hæc, de non iterando Baptismo, ita tradenda est, vt non tantum disputetur, non esse iterandum sed monstrentur fontes consolationum; quod etiam post lapsum quando rursus conuertimur, licet non iterum baptizemur, tamen reditum & receptum habeamus ad fœdus pacis, & pactū gratiæ, quod in Baptismo nobiscum initum & obsignatum est. Et propterea volui hæc de explicatione XI. Canonis, hoc loco addere.

CANON XII.

Si quis dixerit, neminem esse baptizandum, nisi ea ætate, qua Christus baptizatus est, vel in ipso mortis articulo, anathema sit.

De hac sententia olim antiquis temporibus variæ fuerūt disputata, sed nulla nunc hac de re est cōtrouersia. Breuiter itaque respondeo, nos huic Canoni non inuitos subscriberē atque vtinam omnes tales essent.

CANON XIII.

Si quis dixerit, paruulos eo quod actum credendi non habent, suscepto Baptismo inter fideles computandos non esse, ac propterea cum ad annos discretionis peruenerint, esse baptizandos, aut præstare omitti eorum Baptisma, quam eos non actu proprio credentes, baptizari in sola fide Ecclesiæ, anathema sit.

EXAMEN.

Multis & magnis contentionibus & turbis, agitata est ab Anabaptistis quæstio de baptismo infantium. Et vtile est mōstrari, explicari, sæpius repeti & inculcari vera, certa, firma & illustria fundamēta ex verbo Dei, quod & quare infantes sint baptizādi. Et in nostris Ecclesiis Pędobaptismus diligenter & erudite refutatis Anabaptistarum opinionibus defensus & cōfirmatus est. Faciunt autem & Tridentini Patres, huius certaminis mentionem: sed cum explicare deberent fundamenta, quare in paruulis non differendum sit baptisma, donec ad annos discretionis peruenerunt, & quare postea non sint rebaptizandi, qui in infantia baptizati sunt: ipsi prætermissa necessaria hac declaratione litem mouent, quam tamen nō explicant de fide infantium baptizatorum, cum fundamentum, quod & quare Baptismus etiam ad paruulos pertineat, nō sit difficilis & obscura illa disputatio, an & quomodo infantes credant. Alia sunt magis illustria & firma fundamenta, ex quibus veteres Baptismum paruulorum probarunt. Allegarunt sane traditionem, hoc est, testimonium primæ & purioris Ecclesiæ, quod inde ab Apostolorum temporibus, vniuersalis & perpetua fuerit consuetudo in Ecclesia: etiam paruulis dare Baptismum. Sed non sola vel traditione, vel vniuersali consuetudine ita nituntur veteres, quasi propter titulum traditionis, recipiendus sit Baptismus paruulorum, licet nullo Scripturæ testimonio probari & con-

Pædobaptismus.

firmari

firmari possit: sed traditionem & consuetudinem illam ostendunt niti certis, firmis, aptis & consentaneis Scripturę testimoniis: Christus enim disertis verbis de infantibus (Lucas enim vocat τὰ βρέφη, quæ in vlnis adhuc ferebātur) pronūtiat: Sinite paruulos venire ad me & nolite prohibere illos: talium enim est regnum cœlorum.

Non autem ita infantium est regnum cœlorum, sicut Angelorum, qui sine peccato sunt: in peccatis enim concipimur & nascimur, Psalm. 51. Quod natum est ex carne, caro est, Ioannis 3. Caro vero regnum Dei non potest possidere, 1. Corinth. 15. Eramus natura filii iræ, ad Ephes. 2. Rom. 5. Per vnius delictum in omnes homines in condemnationem. Ergo necesse est vt infantes à peccato, ira Dei & damnatione liberentur, si debēt hæredes fieri regni cœlorum. Nemo autem a malis illis liberari potest, & ad regnum cœlorum peruenire, nisi per gratiam Dei, propter meritum Christi mediatoris. Iam Christus paruulos diserte vocat, & vult admitti ad communionem suorum, meritorum, inquit enim: Sinite eos venire ad me. Et de Patris etiam voluntate affirmat. Non est voluntas coram patre vestro in cœlis, vt pereat vnus de pusillis istis. Illam autē suam gratiam, Deus non sine mediis offert, exhibet, donat & applicat: sed in hunc vsum certa instituit & ordinauit media seu organa. Et ministerium in Ecclesia ideo instituit, vt media illa seu organa offerant & applicent omnibus illis ad quos pertinet promissio Euangelii, de gratia Dei, & salute æterna. His axiomatis, quæ certa firma & manifesta sunt ita constitutis, facile erit de quæstione proposita constituere. Quia enim vult infantes non perire, sed affirmat ad illos etiam pertinere regnum cælorum: & illorum beneficiorum donationem & applicationem, vult per certa a se instituta media seu organa, verbi scilicet & Sacramentorū fieri. Necesse igitur est, vt ex mediis illis diuinitus institutis, aliquod sit quod ad infantes etiam pertineat Neque enim in nouo Testamento angustior, parcior & malignior est gratia Dei, quam in veteri fuit, vbi Circumcisio etiam ad infantes pertinebat. Ordine igitur cōsiderentur media applicationis in nouo Testamento.

Circumcisionis & Baptismi eadē ratio.

Et nuda quidem, aut sola prædicatione pœnitentiæ & remissionis peccatorum, cum infantibus agi non posse, manifestum est. Illa enim requirit auditum, Rom. 10. cogitationem, meditationem, Psalm. 119. intellectum, Matth. 13. quæ in infantibus non inueniūtur. De Cœna Domini Paul. inquit: probet seipsum homo. Item: Diiudicet corpus Domini: id quod infantibus tribui nō potest. Et Cœnam suam Christus instituit pro illis, qui iam facti sunt ipsius discipuli. In veteri etiam Testamento infantes 8. die circumcidebantur, ad esum vero agni tunc admittebantur, quando interrogare poterant: Quæ est ista religio? Exod. 12. Superest igitur ex mediis applicationis in nouo Testamento, Sacramentum Baptismi.

Quod per Baptismum infantibus regnum cœlorum applicetur, probationes ex Scriptura.

Et quæstio est, an per Baptismum infantibus regnum cœlorum applicari & obsignari possit & debeat, cum per prædicationem verbi & Eucharistiam illud fieri non possit. Recitabo autem ex Scriptura argumēta, quę non obscure hoc confirmant.

I. Christus de infantibus inquit Matth. 19. Talium est regnū cœlorum. Sed nemo potest intrare in regnum cœlorum, nisi renatus fuerit, Ioann. 3 Baptismus vero est lauacrū regenerationis Tit. 3. Oportet igitur infantes baptizari, vt renascātur, & ita in regnum cœlorum, iuxta Christi promissionē introire possint: imo Christus inquit. Nisi quis acceperit regnū Dei, velut paruulus, nō intrabit in illud, Marc. 10. Adultis vero nemo negat, quo minus renascantur ex aqua & Spiritu, vt introeant in regnum cœlorum, Ioan. 3. Ergo nec infantibus negandum est. Adulti enim accipiunt regnum Dei, sicut infantes, iuxta Christi sententiam.

II. Non est voluntas Patris cœlestis, vt infantes pereant, Matth. 18. Ergo vult eos saluare. Deus vero saluat non sine mediis, sed per lauacrum regenerationis, Tit. 3. Sunt igitur baptizandi infantes.

III. Qui habet peccata, ei, ne pereat, necessaria est remissio peccatorum. Illa autem confertur per media diuinitus ad hoc ordinata. Iam Actor. 2. Petrus inquit: baptizetur vnusquisque in remissionem peccatorum. Ergo infantibus, ne pereant, dandus est Baptismus in remissionem peccatorum.

IV. Christus vult & iubet infantes sibi offerri, & ad se adduci, Matth. 18. Non autē possumus corporaliter & visibiliter Christo in vlnas infantes ponere. De Baptismo vero Paulus inquit: Quotquot baptizantur, Christum induunt, Galat. 3. & Roma. 6 Qui in Christum baptizantur, in mortem eius baptizantur, consepeliuntur cum ipso, & insititii fiunt ipsi, Rom. 6 Quia igitur non est dubium, infantes esse ad Christū adducēdos (hoc enim ipse fieri & vult & iubet) & tantum quæstio est, quomodo hoc fieri possit. Scriptura vero monstrat certā rationem, quomodo possimus infantes eo adducere, vt Christum induant, per Baptismum scilicet. Sequitur ergo, voluntatem & mandatum Christi esse, vt baptizentur infantes, hoc est, sibi adducantur: & pronuntiat, talium, qui ad se adducuntur, esse regnum cœlorum.

V. Christus vult infantibus benedicere, Mar. 10 hoc est, ipsis communicare sua merita ad salutem, hæc enim vera est benedictio, Gen. 22. Gal. 3. Ephes. 1. Baptismus vero est medium seu organōn, per quod fit communicatio beneficiorum Christi. Nam per Baptismum Christus mundat & sanctificat. Ephes. quinto, Baptizamur in mortem eius. Roman. 6. Baptisma saluat per resurrectionem Christi, 1. Petr. 3. Infantes igitur sunt baptizandi, vt ipsis communicetur benedictio, hoc est, participatio meritorum Christi.

VI. Christus cum inquit: Sinite eos venire ad me: vult infantes fieri sua membra, hoc est, Ecclesiæ membra, cuius ipse caput est. Illi enim qui ad Christum veniunt, sunt vera membra Ecclesię, Ioan 6. Sed baptizamur in vnum corpus, 1. Cor. 12. Et Christus Ecclesiā suam sanctificat & mundat lauacro aquæ in verbo, Ephes. 5. Sunt ergo infantes baptizandi, vt fiant membra Ecclesiæ, vbi caput est Christus.

VII. Pro quibus Christus se tradit, vt eos glorificet, illos sanctificat, & mundat lauacro aquæ in verbo, Eph. 5. Sed pro infantibus etiam mortuus est: quia pro omnibus mortuus est, 2. Cor. 5. Hebr. 7. Et talium est regnum cœlorum, Matth. 10. Ergo infantes sanctificat, & mundat lauacro aquæ in verbo.

VIII. Bonum est Augustini argumentum, qui ex circumcisionē colligit infantes in nouo Testamento baptizandos esse. Baptismus enim successit in locum Circumcisionis, Col. 2. Et idem est fœdus pacis & pactum gratiæ vtrobique. Et quia illius fœderis ratio, quoad infantes attinet Apostolis ex ratione circumcisionis iam nota erat: ideo Christus contentus fuit generali mandato de Baptismo: nec opus iudicauit, de infantib. peculiariter aliquid præcipere. Nam nec fœmellarum peculiaris fit mentio, sed sententiæ. Matt. 28. Marc. 16 vtuntur genere masculino: & tamen ex causa, ratione & fine institutionis, recte iudicatur etiam fœminas baptizandas. *Arg. Augustini.*

IX. Vniuersale mandatum est, de baptizandis omnibus, qui non sunt condemnandi, sed saluandi, Matth. 28. Marc. 16. Sed inter eos, quos Deus non vult perire, sed saluari, sunt etiam infantes, Matth. 18. Ergo mandatum baptizandi pertinet etiam ad infantes.

X. De tempore noui Testamenti vaticinatur Esaias cap. 49. non adultos

tantum fore membra Eccleſiæ, ſed inquit: Ad populos exaltabo ſignum meum, & afferent filios tuos in vlnis, & filias tuas ſuper humeros portabunt. Et Act. 2. cum Petrus dixiſſet; Baptizetur vnuſquiſque in remiſſionem peccatorum, & accipietis donum Spiritus ſancti: addit. Vobis eſt promiſſio illa, & liberis veſtris. Ita Act. 16. & 1. Cor. 1. leguntur baptizatæ totæ domus, hoc eſt, integræ familiæ, ad quas certe infantes etiam pertinent.

Hæ demonſtrationes ex ſcriptura ſunt certæ & firmæ, infantes non eſſe prohibendos à Baptiſmo. Deinde accedit vniuerſalis conſuetudo Eccleſiæ Catholicæ, quæ iam inde ab Apoſtolorum temporib. ſemper etiam infantibus Baptiſmum communicauit. Fundamẽtum igitur pædobaptiſmi non eſt difficile & obſcura illa diſputatio de fide infantium. Sed inter argumenta, quæ poſt conſtitutam veram ſententiam opponi & obiici ſolent, illa ſunt præcipua, quod ſcilicet in inſtitutione Baptiſmi bina illa coniunguntur: 1 docere & baptizare. 2. credere & baptizari. Neutrũ autem, vel doceri vel credere, videtur infantibus cõuenire. Et ad prius quidem reſpondetur: verum & certum eſt, Chriſtum coniungere doctrinam ſeu verbum & Baptiſmum. Non enim vel vulgaris, vel muta eſt lotio Baptiſmus, ſed eſt lauacrum aquæ in verbo, Eph. 5. Et eſt obſignatio promiſſionis Euangelii. Baptiſmus igitur eſſe nec poteſt, nec debet ſine verbo, ſicut Auguſtinus inquit: Tolle verbum ex Baptiſmo, & quid erit aqua niſi aqua? Vbi igitur verbum Euangelii nec prædicatum, nec ſuſceptũ eſt, ibi non debet Baptiſmus adminiſtrari ſiue adultis, ſiue infantib. Baptiſmus enim eſt obſignatio doctrinæ Euangelii. Non autẽ ſequitur inde, infantibus denegandum eſſe Baptiſmum. Eſt enim pars doctrinæ Euangelii, quod etiam infantes pertineant ad promiſſionem noui Teſtamenti, Act. 2. ad Eccleſiam, Eſaiæ quadrageſimo nono, & ad regnum cœlorum, Matthæi decimo nono. Igitur & illa pars doctrinæ per Baptiſmum obſignanda eſt in infantibus.

Anabaptiſtarum obiectiones, earumque refutatio.

Et pædobaptiſmus non eſt balneum ſine verbo, ſed eſt lauacrum aquę in verbo, ſcilicet promiſſionis de gratia Patris, de mũdatione filii, & ſanctificatione Spiritus, per & propter meritum Chriſti mediatoris. Connexio igitur verbi & Baptiſmi eſt, ſeruatur & manet etiã in pædobaptiſmo: & ita ſatisfit inſtitutioni. Si vero quis inſtet, Baptiſmum non tantum debere eſſe lauacrum aquæ in verbo, ſed etiam docendos eſſe eos, qui baptizãtur: Reſpondeo: Idem etiam in inſtitutione circumciſionis fuit, vnde ſimpliciſſime poteſt hæc obiectio explicari. Deus enim, Gen. 17. prius docet Abrahamum, priuſquam circumcidatur. Et non eſt dubium, ipſum Abrahamum præmiſiſſe doctrinam, priuſquam Iſmaelem & reliquos domeſticos circumcideret, ſicut inquit Deus, Gen. 18. Scio quod præcepturus ſit filiis ſuis, & domi ſuæ, vt cuſtodiant viam Domini. Et vtrumq; præceptũ erat in veteri Teſtamento, vt filios ſuos & docerent, Deut. 4. 6 & 12. & circumciderent, Gen. 17. Et in adultis quidem doctrina præcedebat & circumciſio ſequebatur, Geneſ. 17. Paruuli vero iubentur, circumcidi octauo die, Geneſ. 17. doceri vero iubentur, quando poſſunt interrogare: Quid ſibi volunt teſtimonia hæc? Deut. 6. Et tamen fuit circumciſio in verbo, etiam quando paruuli octauo die circumcidebantur, licet poſtea primum pueri facti docerẽtur. Et Deus ipſe iudicauit inſtitutioni ſuæ ſatisfieri, etiamſi in paruulis nõ poſſet præcedere inſtitutio: modo circumciſio fieret in verbo, & inſtitutio ſuo tempore ſequeretur.

Baptiſm⁹ in nou. Teſt. idẽ quod in vet. teſt. circumciſio.

Hæc explicatio valde euidens eſt, non tantum propter ſimilitudinem circumciſionis & Baptiſmi, ſed præcipue, quia in nouo Teſtamento eo loco eſt Baptiſmus, quo in veteri fuit circumciſio, Coloſ. 2. Et quia illud ex ratione circumciſionis Apoſtolis tunc notiſſimum erat: ideo Chriſtus de

Ba-

Baptismo paruulorum nihil peculiariter tradidit, sed contentus fuit generali mandato, de baptizandis omnibus, qui saluandi essent. Ex Apostolorum etiam scriptis illud colligi videtur. Paulus Ephes. sexto scribens **Christianis parentibus, quomodo educare debeant liberos suos, qui eo** ætatis iam peruenerunt, vt possint parentibus obedire, præcipit de institutione Domini: Non autem addit, postea primum esse baptizãdos. Ita etiam Ioan. capite secundo, prioris Epistolæ, Christianam institutionem distribuit.

I. Pro patribus. II. pro iuuenibus. III. pro pueris. IV. pro paruulis, quos vocat παιδία, quando scilicet primum possunt doceri, non autem addit, tunc primum & postea esse baptizãdos. Paruulos igitur suos primum in vlnis adduxerunt Christo, vt fierẽt filii Ecclesię, iuxta vaticinium, Esa. 49. Luc. 18. & postea suo tempore secuta est institutio Christiana. Atq; ita iudicarunt satisfieri institutioni Christi, de docendo & baptizando.

Alterum vero argumentum propriè pertinet ad explicationem huius XIII. Canonis, quem nunc tractamus: Quia scilicet Christus coniungit credere & baptizari: an & quomodo infantes, qui baptizantur, credant. Et ego sane, qui simplicitatem amo, etiamsi nec intelligam, nec explicare possim, quomodo infantes, qui baptizantur, credant: iudico tamen sufficere firmissima illa testimonia supra explicata, infantes esse baptizandos. Neque enim ab illis propterea discedẽdum est, si non possim vel intelligere, vel explicare, quomodo credant infantes: exigit tamen explicatio huius Canonis, vt de disputatione illa quędam dicantur. **Sunt igitur Scripturæ sententiæ: Qui non crediderit, condemnabitur.** Qui non credit, iam iudicatus est. Qui incredulus est filio, ira Dei manet **super illum, omnis autem, qui credit in eum, non perit, sed habet vitam** æternam. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Sine fide impossibile est placere Deo, &c. Iam quia infantes, qui baptizantur, non pereunt, sed illorum est regnum cœlorum: quæstio est, an infantes, qui baptizantur, dicendi sint credere, vel non credere: habere fidem, vel non habere, an inter fideles vel infideles numerandi sint. Et quidam simpliciter disputant, omnes illas & similes scripturæ sententias tantum ad adultos pertinere, non autem ad infantes, quos sentiunt gratia quidem Dei saluari, sed sine fide: nec tamen volunt infantes baptizatos inter credulos numerari. Coguntur itaq; sine scripturæ auctoritate fingere medium aliquod inter fidem & incredulitatem, inter fideles & incredulos. Huic vero opinioni assentiri nõ possum. Scripturæ enim sentẽtiæ de fide vniuersales sunt. Et immediate contraria sunt fides & incredulitas, fideles & infideles. Nec ad illum locum, vbi Baptismus gentibus communicandus instituitur, conuenit talis interpretatio: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur, hoc est, qui adulti fuerint, infantes vero, quæ maxima pars est eorum, qui nunc baptizantur, non credunt: & tamen cum sine fide baptizantur, non condemnantur, sed saluantur.

Simplicior igitur, verior, & sanior est Augustini sententia, quia de verbis Apostoli, Sermon. 14. post allegatam Christi sententiam, Qui non crediderit, condemnabitur: interrogat Pelagianum: vbi ponis paruulos baptizatos? Profecto in numero credentium. Nam ideo & cõsuetudine Ecclesiæ antiqua, canonica, fundatissima, paruuli baptizati fideles vocitur. Inter credentes igitur paruulos baptizatos numerabis: nec iudicare vllo modo aliter audebis, si non vis esse aperte hæreticus. Et hanc sententiam Augustinus alibi sæpe repetit. *Augustin.*

Sed iam oritur quæstio multo difficilior & obscurior, quomodo infantes credant, siue qualis sit fides paruulorum. De adultorum enim fide *Quæst. de fide infantiũ.*

res est non obscura. Est enim & oritur ex auditu, cogitatione, meditatione, apprehensione verbi prædicati: est assensio in mente, fiducia in voluntate, qua cor erigitur & quietatur. Credens scit se credere, vult, & conatur fidem retinere, & subinde crescere: luctatur cū dubitatione: diffidentia & trepidatione: exerit efficaciam suam signis & testimoniis externis, &c. Sic ergo quæritur, an infantes qui baptizātur, hoc omnino modo credant: an hæc prorsus sit ratio fidei in paruulis baptizatis? Augustinus respondet negatiue, inquit enim Epistola vigesima tertia, paruulum, etsi nondum fides illa, quæ in credentium voluntate consistit, iam tamen ipsius fidei Sacramentum fidelem facit: Ibidem fidelis vocatur, non ad rem ipsam mente annuendo, sed ipsius rei Sacramentum percipiendo.

Tractatu in Ioann. 80. Et contra Donatistas lib. 4. capit. vigesimoquarto dicit; paruulos baptizatos nondum posse corde credere ad iustitiam, & ore confiteri ad salutem: Epistola 57. ad Dardanum inquit; Scire diuina paruulos, qui nec humana adhuc nouerint, si verbis velimus ostendere, vereor ne ipsis sensibus nostris facere videamur iniuriam, quādo id loquendo suademus, vbi omnes vires officiumq; sermonis, superat euidentia veritatis, &c.

De peccatorum meritis libro primo, capite decimonono, dicit; paruulos baptizatos nondum habere sensum fidei. Et hoc est, quod in vsitata quæstione dicitur: An paruuli actu credant. Quæ quæstio, si hoc modo, vt Augustinus explicat, intelligatur manifestum est, quid sit respondēdum. Nec tamen ideo dicendum est, paruulos baptizatos, quia non possunt eo modo actu credere, sicut adulti, propterea ipsos nullo modo credere, aut nulla ratione illis posse fidem dari à Deo. Sic enim nesciunt spiritum sanctum, quamuis sit in eis (inquit Augustinus) sicut nesciunt & mentem suam, imo vitam suam, nec tamen ideo dicendum est, ipsos nec mentem nec vitam habere. Laborat igitur Augustinus, vt aliquo modo ostendat, quomodo paruuli, dum baptizantur, credant, ne lusus sit, quādo qui infantem ad Baptismum offerunt, rogati respondent; Credit. Et in multis sane locis disputat, paruulos baptizari, aliena fide, vel parentum, vel gestantium & offerētium, vel totius Ecclesiæ Sermo. 14. de verbis Apostol. epistola 23. 57. 105. Contra Donatistas libro quarto, capite vigesimo quarto, &c.

Augustinus

Et hoc quidem ita interpretantur, quasi nulla plane sit Dei actio, nulla fiat operatio Spiritus sancti in paruulo, dum baptizatur, sed alius baptizetur, alius vero credat, & aliena illa fides paruulo, in quo Spiritus sanctus nihil plane operetur, imputetur ad iustitiam & salutem. Sed hæc sententia Scripturæ non est consentanea. Hoc quidem verum est, aliena fide impetrari sæpe aliis corporalia beneficia, vt in historia Cananeæ. Potest & hoc aliena fides oratione aliquādo impetrare, vt impius per gratiam Dei conuertatur, illuminetur, & propria fide donetur. Nemo autem ipse carens & destitutus fide, potest iustificari & saluari alterius fide, Ro. 1. Iustus enim sua fide viuet, Ro. 4. Nusquam autem Scriptura tradit, alterius fidem, si ego sim sine fide, mihi imputari ad iustitiam.

Augustinus

Et existimo Augustinum non hoc sensisse, quod Spiritus sanctus in paruulis dum baptizantur, plane nihil operetur. His enim verbis sententiam suam explicat, Epi. 57. Dicimus ergo, in baptizatis paruulis, quāuis id nesciant, habitare Spiritum sanctum. Sic enim eum nesciunt, quamuis sit in eis, quemadmodum nesciunt & mentem suam, cuius in eis ratio, qua vti nondum possunt, veluti quædam scintilla sopita est, excitanda ætatis accessu Et cum ostendisset, in quibusdam etiam adultis, hoc nescientibus habitare Spiritum Sanctum, addit: Habitare autem ideo & in tali-

bus dicitur, quia in eis occulte agit, vt sint templum eius, id quod postea perficit in proficientibus, & proficiendo perseuerantibus.

Et de peccat: meritis lib. 1. cap. 33. Vbi ergo paruulos ponimus baptizatos nisi inter fideles? sicut vniuersæ vbiq; Ecclesię clamat auctoritas. Ergo inter eos qui crediderunt, hoc enim eis acquiritur per virtutem sacramenti & offerentium responsionem.

Ibidem cap. 25. Paruuli per Sacramentum, quod adhoc diuinitus institutum est, in credentium numerum transeunt.

Et cap. 19. inquit: Totum hoc in spe fit, vi Sacramenti & diuinæ gratiæ, quam Dominus donauit Ecclesiæ.

Et Epistola 23. quomodo paruulus, qui baptizãdus offertur per officium alienæ voluntatis, regenerari possit, ita explicat: Non est scriptum: Nisi quis renatus fuerit ex parentum voluntate, aut ex offerentium, vel ministrantium fide: sed nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu. Aliena igitur fides offert paruulum ad Baptismum, & ibi aqua forinsecus exhibet Sacramentum gratiæ: Spiritus vero intrinsecus operatur beneficium gratiæ. Regeneratus ergo spiritus in maioribus offerentibus, & Paruulo oblato renatoque communis est. Et per hanc societatem vnius eiusdemque spiritus, prodest offerentium voluntas paruulo oblato. Hęc sententia manifeste ostendit Augustinum nõ censuisse, paruulos baptizatos regenerari aliena fide, vel parentum vel offerentium, vel Ecclesiæ: sed quod aliena fides, quę statuit promissionem Euangelii etiam ad paruulos pertinere offerat paruulum ad Baptismum, in quo donetur paruulo Spiritus sanctus, operans intrinsecus, & occulte, in paruulo.

Sicut in alia quadam sententia, quam Alensis citat, Augustinus inquit: Fides datur & nutritur in Baptismo. Hanc simplicissime iudico esse Augustini sententiam: & ita Lutherus etiam eam explicat. Nam de captiuitate Babylonica disputans, an paruuli possint habere fidem? respondet: Hic dico, quod omnes dicunt, fide aliena eorum qui offerunt eos, paruulis succurri. Et hoc mox declarat: Sicut verbũ Dei potẽs est, dum sonat etiam impii cor immutare, quod nõ minus est surdum & incapax, quam vllus paruulus: ita per orationem Ecclesiæ offerentis & credentis paruulum existimat in Baptismo, fide infusa mutari, mundari, & renouari, &c.

Et quomodo hoc simplicissime intelligi possit, explicatur in formula concordiæ, inter Theologos Saxoniæ & superioris Germaniæ: anno Domini 1536. constituta: quod scilicet, quando dicimus infantes credere, aut fidem habere, non sit imaginandum, infantes intelligere aut sentire motus fidei: sed reiicitur error illorum qui imaginãtur, infantes baptizatos placere Deo: & saluos fieri, sine actione aliqua Spiritus sancti in eis: cum Christus clare dicat. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu. Et semper cum remissione peccatorum datur Spiritus sanctus. Nec quis potest Deo placere sine Spiritu sancto, Roman. octauo. Cum ergo certum sit, infantes baptizatos esse membra Ecclesiæ, & placere Deo: certũ & hoc est, Spiritum Sanctum in eis efficacem esse: & quidem ita efficacem, vt regnum cœlorum, hoc est gratiam Dei, & remissionem peccatorum accipere possint. Christus enim expresse hoc affirmat, Marc. decimo, Amen dico vobis, nisi quis acceperit regnum Dei sicut paruulus, non intrabit in illud. Paruulis igitur qui Christo offeruntur, nõ tantum offerri & donari regnũ Dei, verum etiam eos accipere illud, ex hac Christi sententia certum est. Animalis autem homo non accipit illa, quæ sunt spiritus, prima Corinth. secundo. Ergo oportet Spiritum sanctum in infantibus qui baptizantur, efficacem esse, & operari, vt regnũ Dei quod in Baptismo offertur & donatur, accipere possint, suo quodam modo, nobis

Formula concordia inter Theologos Saxo. & superioris Germ.

Spiritus sanctus etiam in infantib. efficax.

nec satis cognito, nec explicabili. Effunditur autem Spiritus regenerationis & renouationis in eos, qui baptizantur, Tit. 3. Ergo & in infantes effunditur. Et licet nec satis intelligamus, nec verbis explicare possimus, qualis sit illa Spiritus sancti actio & operatio in infantib. qui baptizantur: esse tamen & fieri ex verbo Dei, certum est. Illam autem actionem seu operationem Spiritus sancti in infantibus vocamus fidem, & dicimus paruulos credere. Illud enim medium seu organon, quo regnum Dei, quod in verbo & Sacramentis offertur, accipitur, scriptura vocat fidem, & credentes dicit accipere regnum Dei. Et quidem Mar. 10. Christus affirmat, adultos ita accipere regnum Dei, sicut paruuli illud accipiūt. Et Matth. 18. inquit: Qui scandalizauerit vnum ex pusillis istis, qui in me credunt. Et inter pusillos istos etiam παιδίον puerulum numerat. Praeterea circumcisio in genere vocatur signaculum iustitiæ fidei, Roman. 4. Quod si infantibus circumcisis tribuitur iustitia fidei: ergo etiam ipsa fides illis tribuitur. Hanc iudico esse simplicissimam sententiā, de difficilima & obscurissima illa quęstione, quod scilicet infantes in Baptismo non fiant sancti & salui, sine actione & operatione aliqua Spiritus sancti in ipsis. Accipere enim ipsos regnum Dei, ipse Filius Dei affirmat id, quod sine operatione Spiritus sancti fieri non potest. Et Spiritum sanctum in infantibus, nondum ratione vtētibus, hoc efficere posse, licet modus & ratio a nobis nec comprehendi, nec explicari possit, non est dubium, sicut manifesto exemplo in Ioanne Baptista ostendit. De eius enim exultatione Angelus inquit: Replebitur Spiritu sancto, adhuc in vtero matris. Singulare sane illud exemplum non facit regulam communem, ostendit tamen, Spiritum sanctum etiam in infantibus operari posse.

Scholasticorum varia de hac quæstione disputationes.

Scholastici vero & Pontificii Scriptores quæstionem hanc per se obscuram & difficilem, variis suis disputationibus magis adhuc intricatam reddiderunt. Quidam enim disputant, in Baptismo, in pueris nondum ratione vtentibus, nullas infundi virtutes, nec secundum actum, nec secundum habitum, nec secundum radicem, sed in adulta demum ætate, quam infra 30. annum constituunt, eas cōferri, vel si in infantia moriantur, & baptizati sint, in separatione animæ a corpore virtutes illis cōferri. Alii disputant, in Baptismo conferri nec habitus, nec actus virtutum, sed radicem earum, quæ sit gratia. Alii radicem illam faciunt characterem Baptismi: & eius radicis ramos progressu ætatis fieri habitus virtutum, ex quibus sequantur suo tempore actus. Tertii opinantur, in paruulis baptizatis infundi habitus virtutum, non autem actus, seu quoad vsum. Relinquuntur autem illæ opiniones in medio, in constitutione Innocentii de Baptismo, capit. Maiores. Clemens vero postea in Concilio Viennensi, postremam opinionem probabiliorem iudicauit. Quid vero Tridentini nostri? Primum anathemate damnant, Si quis dixerit, paruulos qui baptizantur, habere actum credendi. Quod si intelligant actum credendi, sicut supra in Augustini sententia explicauimus, non pugno.

Si vero hac particula simpliciter negare volunt, in paruulis, qui baptizantur, omnem actionem & operationem Spiritus sancti: certe contradicendum est. De habitu fidei nullam faciunt mentionem. Opinio igitur illa, quæ in Viennensi Concilio probabilior iudicata fuit, Tridentinis Patribus ita sordet, vt nullam eius mentionem facere dignentur, cum quidem ex professo de infantibus tractatio instituta sit in hoc XIII. Canone. Et tamen non sentiunt, paruulos sine fide baptizari, sed dicunt, ipsos in sola fide Ecclesiæ baptizari. Quod si ita intelligunt, sicut verba sonant, quod in Baptismo in paruulis nulla prorsus fiat diuina actio seu operatio Spiritus S. falsum esse ostendimus. Sed video, totum hunc Canonem

studio

ſtudio quodam ambigue & prolixe eſſe poſitum. Volui igitur totam diſputationem ſimpliciter explicare. Videntur enim doctrinam noſtrarum Eccleſiarum de fide infantium oblique voluiſſe perſtringere, vt ſcilicet axioma illud obtineant: Sacramenta conferre gratiam ſine fide vtentis. Si vero Canonem illum tantū Anabaptiſtarum opinionibus oppoſuerunt, ſciunt nos Anabaptiſtarum ſecta alieniſſimos eſſe.

CANON XIV.

Si quis dixerit, huiuſmodi paruulos baptizatos, cum adoleuerint, interrogandos eſſe, an ratum habere velint, quod Patrini eorum nomine, dum baptizarentur, polliciti ſunt, & vbi ſe nolle responderint, ſuo eſſe arbitrio relinquendos, nec alia interim pœna ad Chriſtianam fidem cogendos, niſi ab Euchariſtia, aliorumque Sacramentorum perceptione arceantur, donec reſipiſcant, anathema ſit.

EXAMEN.

Sententia, quæ in hoc Canone taxatur, Eraſmo tribuitur. & quidem, ſi tātum exigeret ab adultis publicam & liberam confeſſionem eius fidei, in quam paruuli baptizati ſunt, nihil haberet incommodi: formula etiam interrogationis excuſari poſſet: extat enim, & quidem ferme durioribus verbis, Ioſuæ 24. Optio vobis datur, eligite hodie quod placet, &c. Sed tamen ſicut in hoc Canone ſententia illa recitatur, nolim eam defendere. Illis enim qui in infantia baptizati ſunt, cum adoleuerint, non libera proponenda eſt optio, vtrum ratum habere velint, quod in Baptiſmo ipſorum actū fuit, quaſi pactum gratiæ, & fœdus pacis, quod paruulis Baptiſmo offertur, & obſignatur tum primum incipiat ratum fieri quando conſenſus voluntatis adultæ acceſſerit. Ex hoc enim prauo fundamento Anabaptiſtæ ſimpliciter ſuſtulerunt & damnauerunt Pædobaptiſmum. Sed commonefaciendi ſunt tales paruuli baptizati, cū adoleuerint, quale pactum gratiæ & fœdus pacis Deus in Baptiſmo cum ipſis inierit, & qua promiſſione gratitudinis, ad obedientiam ſe viciſſim Deo cum abrenuntiatione Satanæ obligauerint, & ſerio exhortandi ſunt, vt pro illo ingenti beneficio Deo gratias agant, in fœdere illo pacis maneant, & obligationi illi, mortificatione peccati, & inchoatione nouæ vitæ ſatisfacere ſtudeant, idq; voluntarie & ex animo faciant, aut ſi ex ingratitudine a fœdere illo & obligatione illa diſceſſerunt, vt pœnitentiam agant, & ad fœdus redeant, ſtipulatæq; obedientiæ ſe rurſus ſubiiciant. Secus vero facientibus, proponendæ & exaggerandæ ſunt ſeueriſſimæ comminationes iræ & indignationis diuinæ: quibus clauis ligans, retinendo & alligando peccata, excommunicationem addere debet. Hæc enim ſunt arma militiæ noſtræ, 2. Corinth. 10.

Coactionem vero ad fidem, quæ per externam vim, & corporales pœnas fiat, Eccleſia Chriſti ignorat, quæ tantum habet gladium ſpiritus. Politico vero magiſtratui, alıter corporalis ſcilicet gladius à Deo commendatus eſt, quo ſi pius eſt, vti poteſt & debet, ſicut ad reliqua ſcelera, ita etiam ad publicas, externas, & notorias blaſphemias, præcipue ſi ſeditio acceſſerit puniendas: ſicut Deus lata peculiari lege, Magiſtratui populi Iſrael hoc præſcripſit & mandauit, Deuteronom. decimotertio. Sed Tridentini ſanctiſſimi Patres ideo forſan non ſunt contenti gladio ſpiritus, ſed aliā præterea pœna cogere volunt diſcedentes à pacto Baptiſmi, vt ſemper in promptu habeant paratas faces, quibus accendere poſſint & rogos, & funeſta bella, ſi quis non in omnia ipſorum placita iurare velit.

An quis per externam vim ad fidem cogendus.

DE CONFIRMATIONE.

CANON I.

Si quis dixerit, Confirmationem Baptizatorum otiosam ceremoniam esse, & non potius verum & proprium Sacramentum, aut olim nihil aliud fuisse, quam catechesin quandam, qua adolescentiæ proximi, fidei suæ rationem coram Ecclesia exponebant, anathema sit.

CANON II.

Si quis dixerit: iniurios esse Spiritui Sancto eos, qui sacro Confirmationis Chrismati virtutem aliquam tribuunt, anathema sit.

CANON III.

Si quis dixerit, sanctæ Confirmationis ordinarium ministrum non esse solum Episcopum, sed quemuis simplicem Sacerdotem, anathema sit.

EXAMEN.

Capita in disputatione de confirmatione.

Vt tota disputatio de Confirmatione breui & commodiori ordine explicari possit; Primo recitabimus, quæ sit Pontificiorum doctrina & sententia de Confirmatione. Secundo ostendemus, quomodo illa Pontificiorum doctrina & sententia, scripturæ vel consentiat, vel repugnet. Tertio, dicemus quædam de sententiis, quæ ex veterum scriptis pro Confirmatione allegantur. Postremo, Canones examinabimus & repetemus, quomodo Ecclesiæ nostræ iudicent ritum Confirmationis pie, & cum fructu ad ædificationem posse in Ecclesia obseruari & vsurpari. Primum igitur, quæ sit Pontificiæ Ecclesiæ de sua Confirmatione doctrina & sententia, ex ipsorum veteribus & recentioribus scriptoribus, in vnam summam, quam fieri poterit, breuissime colligam: & quidem ipsorum verbis, vt maiorem fidem habeat narratio, recitabo. Sicut ergo vera Sacramenta, qualia sunt Baptismus & cœna Domini, habent certam materiam, & peculiarem formam (ita enim verbum cuiusque Sacramenti proprium appellant) ita etiam Confirmationi suę certam deputant materiam, scilicet oleum, & illud non simplex nec vulgare, neque quale est oleum sanctificatum, quod vocant catechumenorum & infirmorum: sed Chrisma, hoc est, oleum oliuæ cum balsamo, certa proportione seu δόσει mixtum. Nec vero simpliciter tantum requirunt mixturam olei & balsami: sed oportet Chrisma illud recēs esse, hoc est, singulis annis, certo anni die ab Episcopo, pro certis & præscriptis exorcisandi & benedicendi formulis consecratum esse, alias enim non putatur esse Sacramentum. Formam vero confirmationis tradunt esse hæc verba: Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, & Filii & Spiritus sancti. Et ipsam Confirmationem definiūt esse inunctionem siue illinitionem chrismatis consecrati, quæ fiat ab Episcopi pollice, in fronte hominis baptizati: non in ipsa actione Baptismi, sed postea in peculiari sacramento, per modum seu figuram crucis, cum pronuntiatione illorum verborum: Signo te signo crucis, &c. In ipsa vero actione adduntur conceptis verbis aliæ etiam orationes: & dicitur; Pax tecum. Et post illam delibationem Episcopus pollice primum chrismatum, tota deinde manu alapam in faciem cedit. Frons vero vnguēto delibuta, panno albo, qui septimo post die deponitur, circumcingitur, ne recēs vnctio defluat vel deleatur. Et tandem commendatur susceptoribus. Hæc est actio Confirmationis.

Materia Confirmationis.

Forma.

Præcipuum vero caput huius controuersiæ illud est, quomodo de efficacia huius suæ Confirmationis loquantur. Et non potest breuiori compendio tota illa disputatio proponi, nec rectius intelligi, quā si hoc con-

sideretur,

sideretur, quod in hac illorum doctrina perpetua est antithesis Baptismi & Confirmationis: ita vt quicunq; effectus tribuuntur Confirmationi, eo ipso denegentur & detrahantur Baptismo. Quomodo enim, & quare Sacramentum Cōfirmationis fingant excellentius, dignius & maius esse, quod maiori reuerentia venerandum & tenendum sit (hęc enim sunt ipsorum verba) quam ipse Baptismus: partim sumūt ex ratione ministri, per quem perficitur & administratur, quem oportet Episcopū esse; præcipue vero sumunt illud ex effectibus, qui sunt præstātiores, quam ipsius Baptismi. Recitant igitur ex Apocryphis & cōmentitijs vetustissimorum Romanorum Pontificum scriptis, tales sentētias. Vrbanus dicit: Omnes fideles per manus impositionem Episcoporum, Spiritum sanctum post Baptismum accipere debent, vt pleni Christiani inueniantur. Et pergit Confirmationi tribuere has orationes spiritus: vt scilicet efficiamur spirituales. Animalis enim homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei, vt cor dilatetur ad prudentiam & constantiam, vt sapiamus bonū malumq; discernere, malitiæ repugnare, prauis cupiditatibus resistere, vt amore vitæ æternæ succensi, mentem à terrenis ad superna & diuina erigere valeamus. Hæc Vrbanus. Et meminerit lector, statum disputationis hunc esse, quod Confirmatio conferat, quod Baptismus non habeat. Clemens ipsorum dicit, baptizatum per Cōfirmationem demum percipere septiformem gratiam Spiritus sancti, & aliter perfectum Christianum esse nequaquā posse, nec sedem habere inter perfectos, etiamsi baptizatus fuerit, nisi sit chrismate ab Episcopo consignatus. Hæc Clemens. Septiformem autem gratiam spiritus intelligunt, sicut solent numerare septem dona spiritus. In Confirmatione enim sic inter alia orat Episcopus super confirmandum: Immitte in eum Spiritum sanctum tuum, septiformis gratiæ tuæ paracletum de cœlis: spiritum sapientiæ & intellectus, spiritum consilij & fortitudinis, spiritum scientiæ & pietatis: & imple eum spiritu timoris tui: & signa eum signaculo crucis sanctæ, propitiatus, & Spiritum sanctum non amittat, in vitam æternam.

Confirmatio cur secundum Pontific. ob- gruat Baptismo.

Et ex Cypriani quodam supposititio sermone de chrismate hæc verba transsumunt: Et hoc humore constat descendere omnes gratiarum diuisiones, quas Spiritus sanctus, prout vult, singulis distribuit & largitur. Ex huius actionis beneficio, & sapientia nobis, & intellectus diuinitus datur, consilium & fortitudo cœlitus illabitur, scientia & pietas, & timor inspirationibus supernis infunditur. Hoc oleo vncti, cum spiritualibus nequitijs colluctamur, ne fœtoribus spurijs imbui possimus, qui balsami spiritualis odore fragramus.

Accommodant etiam ad suam confirmationem: quod Cyprianus habet Epist. 12 lib 1. Vngi quoq; necesse est eum, qui baptizatus sit, vt accepto chrismate esset vnctus Dei, & habere in se Christi gratiam possit. Et lib. 2. Epist. 1. Tunc demum plane sanctificari, & esse filij Dei possunt, si vtroque Sacramento, Baptismi scilicet, & impositionis manuum nascantur.

Semper autem meminerit Lector, fieri antithesin inter efficaciam Baptismi, & inter virtutem Confirmationis, vt ea, quæ Confirmationi tribuuntur, in Baptismo dari & accipi negentur. Ita Concilium Laodiceum Canone 48. inquit: Oportet baptizatos post Baptismum sacratissimum chrisma percipere, & cœlestis regni participes fieri. Cornelius apud Eusebium, lib. 6 cap. 46. dicit: Nouatum, licet baptizatus fuerit, tamen quia signaculo chrismatis postmodum consummatus non fuerit, ideo non potuisse vnquam Spiritum sanctum consequi. Melchiades de Consecratio. distinct. 5. Spiritus sanctus in Baptismo pulchritudinem tribuit ad innocentiam, in Confirmatione augmentum præstat ad gratiam: in Ba-

Gropperus.

ptismo regeneramur ad vitam, post Baptismum confirmamur ad pugnam, in Baptismo abluimur, in confirmatione roboramur. Hoc Gropperus in prouinciali concilio Coloniensi ita explicat: In Baptismo Filij Dei renascimur, & cœlestis hæreditatis promissionem accipimus: sed vt hanc retineamus, pupillaris tutore opus est. Quare nō satis est, in baptismo accipere Spiritum innouantem, nisi & per confirmationis Sacramentum accipiamus Spiritum tuentem ac defendentem. Nam quatenus Spiritus sanctus in confirmatione datur, paracletus est, qui regenerati in Christo, & custos & cōsolator & tutor est. Rabanus de Consecratione, distinctione quinta. In Baptismo Spiritus sanctus descendit ad habitationem Deo consecrandam: in vnctione vero confirmationis, Spiritus sanctus cum septiformi sua gratia, & omni plenitudine sanctitatis & sciētiæ, & virtutis, venit in hominem, hoc est, in domum ipsam, quæ per baptismum cōsecrata est, inquit Durandus. Qui etiam addit, per baptismum animam Christo desponsari, per confirmationem vero ditari & dotari. Item: per Baptismum vulnera sanari, per confirmationem vero plenitudinem gratiarum conferri. Addit etiam: Post confirmationem ad confirmatum dici, pax tecum. Et hoc ita explicat: Nouus homo, qui secundum Deum creatus est, dignus est salutari: interim vero cum erat vetus: nō erat salutandus, sed tantum erat pro eo orandum. Semper autem meminerit Lector, antithesin esse inter Baptismum & Confirmationem. Consilium Aurelianense, de Consecratio. distinctione quiuta, Numquā erit Christianus, nisi in cōfirmatione Episcopali fuerit chrismatus. Et glossa dicit. paruulum baptizatum, & non chrismatum, habiturum minorem gloriā, quam qui etiam confirmatus fuerit: & addit, hoc tunc saltem concedendum esse si ponatur, paruulo in Baptismo cōferri gratiam: Et hoc Lector bene obseruet, posse scilicet gratiam in vniuerso detrahi baptismo & referri ad Chrisma. Concilium Turonense præcipit, sacrū chrisma circumspecte esse custodiendum. Et addit rationem: Ne, inquit, illud vnde Christo incorporamur, & vnde omnes fideles sanctificamur, aliquis infidelis tangat. Compendium Theologiæ inquit: Confirmatio animam & corpus armat. Animam quidem per impressionem characteris, contra pusillanimitatis vitiū, corpus vero per clypeum crucis, contra insultus dæmonum, contra timorem in confessione nominis Christi audaciam præstat, pugnantem coronat, quod notatur vitta, quæ circa caput confirmati ligatur.

Concilium Aurelianense.

Gerson ex Hugone.

Gerson citat ex Hugone: Quid prodest, si per baptismum à lapsu erigeris, nisi etiam per confirmationem ad standum confirmeris? Et iam colligat se Lector expendatque secum: Si hæc omnia, quæ hactenus ipsis Pontificiorum verbis recitauimus, Baptismo detrahuntur, quam egenum, nudum, & miserum relinquatur baptismi Sacramentum. Sed paulisper sustine bone Lector, audies enim iuxta Danielis vaticinium os loquens adhuc grandiora & magis horrenda. Ita enim in Pontificali inter cætera Episcopus orat, super balsamum: Clementiam tuam deposcimus, vt huic vnguento spiritualem gratiam largiendo plenitudinem sanctificationis infundas: vt quicunque baptismate renati isto fuerint liquore peruncti, corporum atque animarum benedictionem plenissimam consequantur.

Et quando balsamo oleum miscetur, Pontifex inter cætera ita orat; sanctæ Trinitatis perfectio te benedicat, & benedicendo sanctificet concedatque, vt qui exterius inde perunctus fuerit, ita interius liniatur, quod omnibus sordibus corporalis materiæ carens, se participem regni cœlorum effici gratuletur. Item vt fiat omnibus qui ex te vnguendi sunt in adoptionem filiorum per S. S. Et in præfatione Pontifex ita inter reliqua

canit:

canit: Creaturæ huius pinguedinem sanctificare tua benedictione digneris, & sancti Spiritus ei admiscere virtutem cooperante Christi Filij tui potentia: vt fit his qui renati fuerint ex aqua & Spiritu, Chrisma salutis, eosq; vitæ æternæ participes, & cœlestis regni faciat esse consortes. Item: Hæc commixtio liquorum fiat omnibus ex ea perunctis, propitiatio, & custodia salutaris in secula seculorum. Item, vt fiat in adoptionem carnis & spiritus his, qui ex te vngendi sunt, in remissionem peccatorum: vt efficiantur eorum corpora, ad omnem gratiam spiritualem accipiendam sanctificata.

Carmen post consecrationem Chrismatis.

Post consecrationem chrismatis, cantores canunt inter cætera hunc versum: Corde natus ex parentis, aluum implens virginis, pande vitam, claude mortem, consecrato chrismate. Semper autem repetenda est illa commonefactio, esse antithesin inter Baptismum & Confirmationem: vt quod Confirmationi tribuitur, illud eo ipso Baptismus vel habere, vel conferre negetur.

Hæc ferme sunt mysteria traditionum de Confirmatione apud Pontificios: quę ipsorum verbis recitaui, ne quis vel fingi arbitretur, vel inuidiosius ad prægrauandam aduersariam partem, exaggerari clamitet. Animaduertit autem hinc Lector, non de re vel leui vel nihili, certamen esse, quando de Confirmatione cum Pontificijs disputatur.

Plenius enim ex hac narratione intelligetur, quid duo primi Canones de Confirmatione complexu suo inuoluant & occultent. Et cognito vero disputationis statu, diligentius considerabuntur fundamenta, de quibus vel in confirmatione, vel in refutatione disputatur.

Andradius.

Secundo videndum iam est, quæ & qualia huius suæ sententiæ habeant & afferant fundamenta. Multa enim, & reuera magna sunt, quæ confirmationi suæ tribuunt. Et Andradius more prolixe rhetoricatur. Cum tanta sit humanæ naturę infirmitas, vt pręsentis mortis metus nos facile de fide deijcere atq; deturbare possit: quid si igitur Christus hoc Sacramentum instituit, illi sanguinis suauitatem & potentiam impressit, vt fidem nobis in sacro lauacro collatam firmaret, perficeret atq; velut altissimis radicibus defigeret, quo mentes, tanta hac Spiritus sancti virtute, confirmatas & roboratas, neque periculi tempestas, neque honoris aura posset à fidei cursu vel spe vel metu dimouere? Nos igitur qui sumus, qui diuinæ sapientiæ leges imponere, infinitam eius bonitatem, abditissimaque ipsius consilia, nostro iudicio, tanquam norma quadam metiri volumus vt ea solum Christo beneficia accepta referamus, quę nobis necessaria arbitramur, quæ vero comprehendere non possumus, illa nefarie abijciamus, aspernemur, conculcemus. Ita Andradius.

Gropperus.

Gropperus etiam declamitat, post Baptismum, tanquam post transitum mare rubrum, ingrediendum esse vastum huius mundi desertum: in quo cum hostibus, & internis & externis, carne scilicet, mundo & diabolo priusquam in terram repromissionis perueniamus, sine intermissione dimicare oporteat: quorum hostium impetus tantus est, vt merito quis hanc initurus luctam terreatur: & abiectis Baptismi thesauris desperet nisi interim agnoscat, Christum redemptorem aduersus hosce insultus, alia parasse remedia, quibus luctantibus nobis subueniret: cumque inter hæc principem locum obtineat Sacramentum Confirmationis, magnæ esse & temeritatis & arrogantiæ, remedium illud tam vtile & tam necessarium repudiare velle. Ita ille.

Nos vero, ò boni, nequaquam ij sumus, qui pericula ab hostibus illis, carne scilicet, mundo & diabolo nobis imminentia, vel ignoremus, vel contemnamus. Nec sane nostris viribus, ipsorum insultus nos excipere & declinare, atque ita in fide persistere & perseuerare posse con-

fidimus

fidimus. Sed ſcimus & fatemur neceſſariam nobis eſſe gratiam & confirmationem Spiritus ſancti, qui indeſinenter & indeclinabiliter (ſicut Auguſtinus loquitur) nos ducat, regat, confirmet, roboret, confortet & conſeruet. Scimus etiam, & fatemur, ſpiritum ſanctum efficacem eſſe in credentibus, non ἀμέσως, ſed per certa media vel organa diuinitus ad hoc inſtituta. Et huiuſmodi medijs reuerenter atq; peculiari cum animi gratitudine vtendum eſſe, ſedulo docemus & monemus. Scimus vero & hoc, non priuato arbitrio nobis fingenda, vel humana auctoritate inſtituenda eſſe talia media, quibus Spiritus ſancti efficaciam tribuamus & alligemus. In hac igitur quæſtione, quæ ſint illa media, per quæ credendum ſit, Spiritum ſanctum velle efficacem eſſe, ante omnia petimus ex verbo Dei nobis monſtrari expreſſum mandatum & promiſſionem diuinam. Quando enim illa habemus, tunc ſcimus medijs illis, vtpote diuinitus inſtitutis, reuerenter eſſe vtendum: ſcimus etiam, quid illis tribuendum ſit.

Reſponſio ad Andradij & Gropperi declamationes.

Ad rhetoricas igitur declamationes Andradij & Gropperi, ſimpliciter reſpōdeo. Fateor baptizatos in hac vita in magnis verſari periculis ſpiritualibus: in quibus omnino ipſis neceſſaria ſit gratia, gubernatio & confirmatio Spiritus ſancti. Fateor etiam, Spiritum ſanctum hæc efficere & operari per certa media, tanquam per organa diuinitus ad hoc inſtituta. Quare omnino huiuſmodi medijs reuerenter vtendum eſſe affirmo. Sed addo: non humano, vel noſtro, vel aliorum iudicio metiendum, ſed ex verbo Dei petendum, dicendum & monſtrandum eſſe, quæ ſint illa media. Quod ſi qua nobis proponuntur talia media, quæ ex certis, firmis & perſpicuis Scripturæ teſtimonijs, non habent nec diuinum mandatum inſtitutionis, nec promiſſionem efficaciæ, opponimus dictum Chriſti: Oues meæ vocem meam audient, alienam vero fugient: & ſcriptum eſt: Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum. Non autem nulla Chriſtus inſtituit media, ad conſeruationem & cōfirmationem gratiæ in Baptiſmo collatę: Inuenimus enim in Scriptura Spiritum ſanctum in Baptiſmo in nos opulenter effundi: vt non in illo tantum momento quando tingimur, in nobis operetur, ſed vt in gratia Baptiſmi perpetuo nos conſeruet, gubernet, confirmet, roboret, donec aliquādo Deo, in altera vita, ſiſtamur ſine macula, Epheſ. 5. Diſcimus etiam ex Scriptura, verbo confirmari animos diſcipulorum: Actor. 14. 15. & 18. Et in hunc vſum inſtitutum eſſe ſcimus Sacramentum Euchariſtiæ, vt ſpiritualis vita, in quam per Baptiſmum renati ſumus, in nobis conſeruetur, confirmetur & roboretur, iuxta dictum: Qui manducat me, viuet ipſe propter me. Hiſce medijs, quę habent Scripturæ teſtimonium, docemus in lucta aduerſus ſpirituales hoſtes, ad confirmationem vtendum eſſe, auditu, meditatione, fide, lucta & oratione. Sed quid, inquiunt, ſi præterea Chriſtus etiam Sacramentum Chriſmatis ad confirmationem inſtituiſſet? Reſpondeo. Si neceſſariū iudicaſſet, ſine dubio inſtituiſſet. Et ſi de inſtitutione, hoc eſt, de mandato Chriſti & promiſſione, ex verbo Dei certi redderemur, grato animo illud amplecti vellemus. Sed hæc ipſa eſt quæſtio, quæ in controuerſia poſita eſt, quam niſi liquido ex certis, firmis & perſpicuis ſcripturę teſtimonijs nobis probauerint, nō patiemur nos à promiſſione Baptiſmi, à verbo & Euchariſtia, à fide & oratione, quæ media teſtimonium habēt verbi Dei, abduci ad humanas adinuentiones, quamcunq; ſpeciem habeant, ſiue antiquitatis, ſiue auctoritatis. Ille enim ſolus poteſt Sacramētum inſtituere, qui poteſt Sacramento ſpiritualem efficaciam tribuere: ſicut Scholaſtici recte dicunt. Auſcultemus igitur, quæ & qualia pro ſuo Chriſmate ex verbo Dei fundamenta & argumēta nobis proferant Pontificij. Ante trecentos autem annos, Alexander Alenſis parte 4. quæſtio.

Argumēta Pontificiorū pro confirmatione ſui Chriſmatis.

24. mem-

24. membro 1. publice disputauit. Sacramentũ Confirmationis Pontificiæ, nec institutum, nec dispensatũ fuisse, vel a Christo, vel ab Apostolis, quia in Scriptura non legatur: & quia nec Christus, nec Apostoli, vsi sint illa materia & illa forma, dicit igitur, post mortem Apostolorum, Sacramentum illud ab Ecclesia in concilio Meldensi institutum. Et hanc sententiã sequitur etiam Bonauentura, qui addit libro quarto, distinctione septima, quæstione secunda, ideo materiam Confirmationis necessario prius debere esse consecratam, quia Christus illam non instituerit, atq; propterea nullam ei vim dederit, sicut aquis Baptismi. Alij disputarunt, Sacramentum illud Chrismatis non quidem a Christo, sed ab Apostolis esse institutum. Thomas vero cum suis, quia videt quantum sit incommodi, obtrudere aliquid Ecclesię titulo Sacramenti, quod nec institutionem, nec mandatum, nec promissionem Christi habeat: fingit igitur Christum instituisse & materiam illam, & formam confirmationis; addidisse etiam mandatum & promissionem de efficacia, plane ita sicut supra illa descripta est: Quia vero fateri cogitur, nec Christum nec Apostolos illam siue materiam, siue formam vsurpasse, vlterius fingit: Christum ita instituisse, vt nec ipse nec Apostoli illa materia & forma vterentur: sed vt cessantibus sensibilibus Spiritus sancti signis, tunc demum in Ecclesia vsurparetur linitio Chrismatis, & forma illa verborum: & indubitato tũc adfuturum effectum illum, sicut tradunt, & credi, volunt Pontificij. Sed cũ eo Thomas venit, vt illa quæ tanta cũ asseueratione dicit, probet, fatetur nullam in Scriptura, literam extare, quod, quãdo, vbi, & quomodo Chrismationem illam Christus instituerit. Sed quia Ioannis cap. 20. inquit, Christum multa signa fecisse, quæ non sint omnia scripta: ideo etiã credendum esse, Chrismationem plane eo modo sicut Pontificij fabulãtur, à Christo institutam esse, licet probari nõ possit. Egregia vero fundamẽta agnoscit Thomas, necessariam esse diuinam institutionem ad hoc vt aliquid sit vere & proprie Sacramentũ, atque ideo necessariũ esse, si confirmatio debet Sacramentum esse vt habeat institutionem Christi. Sed quia illam nec ostẽdere, nec probare potest, fingit, & tãquam αἴτημα postulat, quod in primis probandum erat: cum potius inuertere debuisset argumentum, quia institutio Chrismatis non potest ex verbo Dei ostẽdi & probari, ideo non esse vere & proprie Sacramentũ Sicut Gabriel quærit, quare vnctio quę fit in ipsa actione Baptismi, & ante & post tinctionẽ nõ sit peculiare Sacramentum. Et reddit hanc rationem, quia non habeat institutionem diuinam.

Hanc igitur infirmitatem & frigiditatem Thomisticæ probationis, animaduertentes Pontificij, quod ita iudicari possent habere Sacramentum Confirmationis, sine verbi Dei confirmatione, sparserunt, & Ecclesię obtruserunt apocrypha, incerta, vetustati ignota, suppotititia, fictitia, & commentitia aliquot scripta, quę vetustissimis quibusdam Romanę Ecclesiæ Episcopis, qui pietatis constantia, partim etiam matyrio celebres fuerunt, tribuerent. In illis Clemens fabulatur, se doctrinam illam de Chrismate, à beato Petro accepisse: & cæteros etiam Apostolos præcipiente Domino ita docuisse. Sed Eusebius scribit, Clementis scripta, excepta vnica ad Corinthios epistola, suo iam tempore adulterata fuisse: atq; ideo Gelasius, distinctione 15. illa inter apocrypha reiicit. Inde ne igitur diuina institutio Chrismationis probabitur? Sed inquiũt: Fabianus martyr ille Christi, in Epistola, quæ ipsi nũc tribuitur, affirmat prædecessores suos à sanctis Apostolis accepisse, qui idem etiam tradiderint in Romana Antiochena, Hierosolymitana & Ephesina Ecclesia, quod Christus in vltima cœna, cum discipulis pedes lauisset, Chrismatis consecrationẽ tradiderit & docuerit, sicut in Pontificali ea describitur. Sed non tantum

Bonauentura.
Thomas.
Futilitas Thomisticæ probationis.
Eusebius.

incertum est testimonium illud, vtpote ex apocrypho & adulterino scripto: sed mendacium est (neq; enim possum aliter appellare) & quidem toti vetustati etiam, quæ admiratrix fuit vnctionis, ignotum.

Tertullianus enim de Baptismo dicit, vnctionem non ex Christi institutione, sed ex pristina disciplina veteris Testamenti sumptam esse. Sermo de ablutione pedum, qui Cypriano tribuitur, Chrisma numerat inter ea, quæ non Christus ipse, sed Apostoli per Spiritum sanctum instituisse existimentur. Et in sermone de Chrismate, affirmat, vnctionem Chrismatis ex ceremonijs veteris Testamenti reliquam mansisse.

Basilius. Basilius etiam dicit, nullum extare λόγον γεγραμμένον de vnctione Chrismatis. Ignorauit igitur illam Fabiani Epistolam.

Audit igitur lector, quod etiam diligenter expendet, quæ, qualia, quam certa & firma argumenta & fundamenta diuinæ institutionis, habeat Pontificiorum Confirmatio. Considerabit & hoc lector, quomodo præsumptæ suæ opinionis, vndecunque conquirant qualiacunque suffragia. Primo enim ostēdimus, quomodo Scholastici disputarint. Secundo recensuimus, quomodo ex apocryphis & supposititijs scriptis conati sint confirmationem suam cōfirmare: & quam feliciter. Quia vero adulterinis hisce & suppositiitijs præsidijs, luce verbi Dei, hoc est, gladio spiritus, deiectos se intelligunt: Tertio igitur tandem ex Scriptura emendicare incipiunt suffragia quædam, quæ vel in speciem præsumptæ opinioni aliquo modo obducere possint. Audiamus vero & illa, qualia sint, & quid efficiant. Christus (inquiunt) Apostolis per Baptismum promisit virtutem spiritus: Lucæ 24. Actorum 1. & illam promissionem die Pentecostes, misso in specie linguarum ignearum Spiritu sancto impleuit. Apostoli etiam baptizatis manus imposuerunt, qui ita acceperunt Spiritum sanctum, Actorum 8. & 19. Ergo nunc in Ecclesia Chrismate, sicut in Pontificali describitur consecrato, liuienda est frons baptizatorum, cum forma illa verborum, quæ supra descripta est, & sequentur effectus supra recitati. Immane vero, quanto plus est in hac tutti conclusione, quam in præmissis. Audio & lego quod scriptum est, Actorum 1. 8. & 19. Inuenio autem visibilia dona Spiritus: vt miraculum linguarum, & alia in prima Ecclesia baptizatis collata fuisse per impositionem manuum. Habuerunt igitur de his donis promissionem. Et cum Ananias, Actor. 9. Paulo manus imponeret, vt repleretur spiritu sancto, dicit, sed ad hoc a Deo missum esse.

Habuerunt igitur Apostoli eius, quod faciebant, & mandatum, & promissionem. Et si effusio illorum sensibilium donorum adhuc in Ecclesia duraret, recte adhiberetur etiam impositio manuum, quæ & ad orationes adhiberi solebat: & præcipue quando per manus Apostolorum fiebant miracula, Actor. 5. Sed miracula illa iam dudum desijsse in Ecclesia, extra controuersiam est.

Temporarium igitur non vniuersale & perpetuum fuit illud, quod de Apostolis scribitur, Actor 1. 8 & 19. De illis enim Sacramentis, quę perpetuo in Ecclesia durare debēt, & quorum vsus vniuersalis est, Scriptura addit has notationes, vsq; ad consummationem seculi, Matth. 28. Item, Donec veniat, 1. Corinth. 11. Baptizate omnes, Matth. vigesimooctauo. In vnum Spiritum omnes potati sumus, 1. Corinth. 12. Legimus autem ipsis Apostolorum temporibus, non omnibus baptizatis manus ab Apostolis impositas fuisse, nec omnes accepisse visibilia illa dona spiritus: quibus tamen necessaria dona confirmationis, incrementi, & perseuerantiæ non defuerunt. Nam Actorum vndecimo, ad Antiochenos mittitur Barnabas, qui sine impositione manuum, verbo Dei ipsos adhortatur

hortatur ad constantiam & perseuerantiam in accepta gratia. Et huic exhortationi Deus sua benedictione adiuuit. Ita verbo Dei confirmant animas discipulorum, vt in accepta gratia perseuerent & crescant, Actorum 14.15. &18.

Incumbit igitur Pontificiis haec probatio, vt ostendant mandatum Dei, quod illud Apostolorum factum, Actorum octauo, & decimonono, vsque ad consummationem seculi, donec Christus ad iudicium veniat, in Ecclesia imitandum, vsurpandum & frequentandum sit: Nulla enim sanctorum exempla imitanda sunt, de quibus non extat verbum & mandatum Dei ad nos etiam pertinens. Monstranda etiam est promissio de efficacia, si illud, quod Apostoli tunc fecerunt, imitati fuerimus. Neutrum vero ostendi & probari potest. Qualis igitur sit consequentia, à facto illo Apostolorum, ad Pontificiam confirmationem, manifestum est vel ex hoc exemplo. Balthasar primus ferme inter Anabaptistas, ita argumentabatur: Christus infantibus, qui sibi adducebantur, benedictionē conferebat, nō Baptismo, sed impositione manuum, Marc. decimo. Ergo & nos non debemus infantes baptizare, sed tantū manus ipsis imponere, & ita conferetur ipsis benedictio. Sed nos de baptismo habemus mādatum & promissionem. Non igitur sine mandato & promissione, illud quod Christus quidem fecit, nobis vero faciendum non mandauit, imitari debemus: & relinquere illud, de quo habemus manifestum verbum Dei complectens vniuersam Ecclesiam omnium temporum. Ita Christus Apostolis baptizatis insufflando dedit Spiritum sanctum, Ioannis vigesimo. Quare igitur ex nostro flatu non facimus peculiare Sacramentum? Si dixeris quia non habemus mandatum & promissionem Dei: idem & nos ad Apostolorum exemplum respondemus. Quod enim Pontifex inhalando in Chrismatis pinguedinē, fingit se imitari illud, cum Christus insufflando dixit Accipite Spiritum sanctum, non tantum ridiculum sed magicum, superstitiosum & blasphemum est. Operae pretium tamen est considerare, quam liquido, quam certo, & quam acute, Pontificii Chrismationem suam ex historiis illis, Actorum primo, octauo, & decimonono probare satagant. Si enim in confirmatione sua vel ignem adhiberent, vel impositionem manus retinerent, aliqua esset externa species conuenientiae, licet coniuncta cum κακοζηλίᾳ, quia destitueretur mandato Dei. Nunc vero Chrismationem suam ex historiis illis confirmare volunt. Arbitror autem diuinitus factum esse, quod non est retenta impositio manuum in Pontificia cōfirmatione, sed substituta est Chrismatio: vt Ecclesia, animaduersa palpabili differentia, inter impositionem manuum & Chrismationem in fronte, non tam facile seduci posset allegatione illarum historiarum, Actorum primo, octauo, & decimonono. Sed iam arrige aures optime Lector: magnum enim & insigne audies acumen. Actorum primo, externum elementum est ignis, in specie dissectarum linguarum. Actorum octauo, & decimonono, est impositio manuum. Vsque adeo vero idem est elementum, seu eadem materia, etiam in Pontificiorum confirmatione, vt in illis historiis, dicatur fundamentū institutionis habere. Quomodo vero illud? Miraberis scio, vbi audieris: Igni Pentecostes, respondet in Pontificia confirmatione, oleum. Qua ratione? Quia oleum nutrit ignem. Sed idem facit etiam baculus quercinus fumo bene induratus. Speciei linguarum respondet balsamum, quia est odoriferum. Sed quid linguae seu gustui commune est cum odoribus? Nū lingua odoramur? Sed haec fortassis dictata sunt inter homines, qui quatuor tantum sensus agnoscunt: quibus scilicet gustus & odoratus in idem recidunt. Sed mane bone Lector, nondum habes omnia. Desideras enim forsan impositionem manuum cuius fit mentio, Actorum 8. & decimonono

Balthasaris Anabaptistae argumentatio.

cimo nono. En tibi illam. Quia enim in Pontificia Ecclesia sequi idem est, quod præcedere, ideo Episcopus percutiens confirmatum in maxillã post confirmationem, repræsentat impositionem manuum in actis, quæ tũc præcessit donationẽ Spiritus. Quid vero audio? Est ne igitur munus imponere, alapis aliquem in faciem cędere? Quando igitur Christus dicit super ægrotos manus imponent: sensus erit: Decumbentes alapis bene cædent, & tunc peius habebunt. Quid vero sunt, si hæc non sunt professa verbi Dei ludibria? Non autẽ finxi hæc, sed ex Durando descripsi, quæ nostra etiam tempestate, Fridericum Nauseam publice repetere & confirmare non puduit. Et talis quidẽ est materiæ confirmationis probatio ex Scriptura. Consecrationem vero, seu potius excantationem Chrismatis, qualis in Põtificali describitur, ne vlla quidem syllaba ex Scriptura probare conantur, quia ne in speciem quidẽ illud facere possunt. Quid vero de forma Confirmationis, Signo te, &c. Num quid ex Scriptura probari potest, vel Christum instituisse, vel Apostolos vsurpasse illam formam verborũ? Certe ne fingi quidem hoc potest: imo nec in vetustis Scriptoribus nec in canonibus, forma illa verborum expressa est, nisi quod posteri videntur eam fabricasse, imo adulterasse ex Ambrosii sententia. De his qui initiantur, capite septimo. Quod enim Sacerdos post Baptismum ibi dicit: Signauit te Deus Pater, confirmauit te Christus Dominus, & dedit pignus Spiritus in corde tuo, illud postea Pontificius delibator, ad suum Chrisma transtulit: Signo te, confirmo te Chrismate salutis, &c. Et inde fit, quod in ipsis Pontificalibus non eadem est illa forma. Gabriel enim recitat, quosdam pro Chrismate salutis, dicere Chrisma sanctificationis. Gerson habet hanc formam: Firmo te signo crucis, & chrismate, &c. Tam scilicet certa sunt omnia.

Forma confirmationis.

Materia.

Materia igitur & forma Confirmationis, nulla in Scriptura habet vel apparentia saltem fundamenta seu testimonia. Liberalius igitur & prudentius illi fecerunt, qui simpliciter quod res est fassi sunt: Pontificiã Ecclesiam non ex Scriptura, sed extra & præter Scripturam habere confirmationis suæ & materiam & formam. Magis enim ludibrio exponitur quam probatur Papistica confirmatio, quando eius probatio hoc modo vel tentatur saltem ex scriptura.

Superest igitur quæstio de promissione efficaciæ. Hic vero fucum facere conantur imperitis. Dicunt enim licet sensibilia & miraculosa illa dona Spiritus, Act. 1. 8. & 19. iam desierunt. Vniuersales tamen & perpetuæ sunt promissiones, de gratia confirmationis, de dono perseuerantiæ, de cõseruatione & augmẽto donorum spiritualium, de corroboratione per spiritum aduersus carnem, mundum, & diabolum &c. Et his recensitis statim attexunt: Quicunque cum Põtificali non exclamauerit: Aue sanctum Chrisma: illum omnes illas promissiones cõuellere, & proculcare. Nos vero dulcissimas illas promissiones, de necessariis donis & subsidiis spiritus, post baptismum, toto pectore amplectimur, & earum fiducia cũ hostibus spiritualib. luctamur, & Deum inuocamus. Hoc vero loco quęstio est, non de ipsis promissionibus, quas in verbo Dei extare certum est: sed quæstio est, an illas promissiones Deus velit ad delibutionem Pontificii chrismatis alligatas esse, ita vt tunc & per illud medium efficacia illa Spiritus detur, quando Episcopus chrismate Põtificaliter excantato, frõtem, additis certis verbis, & vna bona alapa inungit. Hoc est, quod quęritur, quodque ex Scriptura ne vna quidem litera probari potest. Non enim sequitur: In Scriptura extat promissio. Ergo fabricandũ est humano arbitrio Sacramentum, per quod promissio illa applicetur. Quæ enim talia Sacramenta, per quæ promissionum applicatio fieri deberet, Christus in nouo Testamento haberi voluit: ea ipse sua voce instituit, & in

Obiectio.

Scriptura Ecclesiæ promulgauit, Sed inquiunt: Apostoli tamen habuerunt peculiare externum signum, impositionem scilicet manuum, per quam côferebatur Spiritus sanctus: Actorum 8. & 19. Et nemo dicere audebit, Apostolos hoc fecisse sine mandato & promissione diuina. Est ergo in nouo Testamento peculiare Sacramentum institutum, & ordinatum ad conferenda dona confirmationis. Efficax enim signum gratiæ, est definitio Sacramenti. Respondeo: vt aliquid sit Sacramentum Ecclesiæ, requiritur vniuersalitas (vt sic loquar) mandati & promissionis diuinæ, complectens omnes ministros, & omnes fideles omnium temporum in nouo Testamento. Christus enim insufflando dedit Spiritum sanctũ, Ioannis 20. Sudaria & vmbræ Apostolorum sanarunt infirmos. Quare vero inde non facimus Sacramenta vniuersalia, nisi quia nos nõ habemus mandatum de imitatione, nec si imitari voluerimus, promissionem de efficacia habemus? Idem ergo & hoc loco requirimus, vt ostendatur nobis mandatum generale, omnibus temporibus, ab omnibus ministris in Ecclesia illud faciẽdum esse, quod Apostoli, Actorum octauo & decimonono fecerent. Apostoli enim multa habuerunt peculiaria priuilegia, reliquis Ecclesiæ ministris non imitanda. Nec ipsi Apostoli, impositionem manuum voluerunt esse ordinariũ & generale medium, sine quo gratia confirmationis non conferretur à Deo: multi enim gratiam confirmationis acceperunt sine impositione manuum, vt Antiocheni, Actorum 11. Sed Apostoli illo ritu visibilia dona spiritus, vt donum linguarum, contulerũt: quæ miracula iam in Ecclesia desiisse, manifestũ est. Et si maxime ritus ille Apostolorum esset (quod tamen non est) Sacramentum vniuersale, qua auctoritate Pontificii, abolita Apostolica impositione manuum, delibutionem incantati Chrismatis substituere potuerunt, & ad illam allegare promissiones: Chrismatis enim institutio in nouo Testamento, ex Scriptura ostendi & probari non potest. Num vero nulla plane sunt media, per quæ Deus conferre velit dona confirmationis & perseuerantiæ? Sunt omnino diuinitus ordinata, certa siue organa, siue media, per quæ Spiritus sanctus dona illa vult conferre, confirmare, augere & conseruare, verbum scilicet, Eucharistia, fides, oratio, lucta, exercitium acceptorum donorum mentis: Inter hæc vero, crucifactionem Pontificii chrismatis non legimus.

Responsio.

Per quæ media Deus conferat dona confirmationis & perseuerantia.

Planissimum igitur factum est, nec materiam, nec consecrationem materiæ, nec formam, nec effectus Pontificiæ confirmationis, vllum certum, firmum, perspicuum & idoneum habere Scripturę testimonium. Verissime itaque dicitur, Pontificios totum Sacramentum suę confirmationis, habere sine Scripturæ testimoniis & fundamentis. Relegat autem iam lector ea, quæ Pontificii suæ confirmationi tribuunt: sicut illa supra ipsorum verbis recitauimus, & cogitet quanta sit audacia, & quanta temeritas, ne durius nunc appellem, talia, tot & tanta tribuere materiali pinguedini sine mandato, sine testimonio & promissione verbi Dei.

Accedit vero pręterea, quod non tantum est sine verbo Dei, verum etiam contra verbum Dei pugnat illa Chrismatica, Pontificiorum cõfirmatio. Quãdo enim alicui vel materiæ vel actioni tribuitur efficacia aliqua, siue corporalis, siue spiritualis quam nõ habet vel ratione Physica vel ex mandato, institutione & promissione diuina, hoc reuera est vel superstitiosum, vel magicum: & si absque mandato Dei adhibeatur nomẽ diuinum, peccatum est contra secundum præceptum, & eo grauius peccatum est, quo excellentiores effectus illi rei, sine mandato & promissione Dei tribuuntur. Ad hoc axioma conferatur consecratio Chrismatis, quæ in Pontificali extat, & exhorrescet lector. Neque enim quicquam releuatur illa Pauli sententia. 1. Timoth. 4. Sanctificatur creatura per ver-

bum Dei & orationem. Non enim loquitur ibi de quauis creaturarum transmutatione, per verbum & orationem tentanda. Si enim totum Euangelium Ioannis legeretur, & totum Psalterium recitaretur, super viticam ne vreret, aut super ouum vt fieret globus bombardacius, nihil efficeretur, sed excepto dono miraculorum, quæ per verbum & orationem fiunt, duplex est sanctificatio creaturarum, per verbũ prior, de qua Paulus in illo loco loquitur, quod vsus earũ redditur sanctus, vt nihil sit reiiciendum, sed cum gratiarum actione, bona conscientia, in eo vsu, ad quẽ creatæ sunt, vsurpari possint à credentibus & agnoscentibus veritatem: hæc enim sunt Pauli verba. Alter est quãdo virtute verborum institutionis diuinæ, aqua sanctificatur vt sit Baptismus, panis & vinũ sanctificãtur, vt sint in Eucharistia corporis & sanguinis Domini. Neutro vero modo fit consecratio Chrismatis, destituitur enim diuina institutione: nec natura ad hos effectus creatum est, vel oleum, vel blasamum.

Confirmatio Pont. è diametro pugnat cum Baptismo.

Illud vero præcipue in hac disputatione consideretur, quod in priori membro ostendi, quod pleraque omnia, quæ Pontificij suæ cõfirmationi tribuunt, manifeste derogant dignitati & virtuti ipsius Baptismi. Quæ enim Chrismati tribuũtur, ea ex antithesi Baptismo detrahuntur. Si enim Baptismus illa conferre crederetur, quorsum opus esset illinitione Chrismatis, vt sine iniuria & contumelia Sacrosancti Baptismi, Pontificia doctrina de Chrismate, recipi & approbari non possit. Colligantur itaque hæc in breuem tabellam, quę supra fusius sunt explicata. Baptismus non efficit nec Christianos, nec plene Christianos: sed hoc perficit cõfirmatio. In Baptismo non datur Spiritus sapientiæ, intellectus, consilij, fortitudinis, scientiæ, pietatis, timoris, &c. sed hoc fit in Confirmatione. Spiritus sanctus, quo resistimus cupiditatibus, mundo & diabolo, non datur in Baptismo, sed in Confirmatione. Baptizati non possunt in se gratiam Christi habere, nisi vngantur, non sunt plene filii Dei qui Baptizati sunt, si non vngantur. Baptismus non facit regni Dei participes, sed hoc facit Confirmatio. In Baptismo nõ accipimus Spiritum tuentem, defendentem, gubernantem, roborantem. In Baptismo tantum præparatur habitatio Deo non autem venit vel pater, vel Filius, vel Spiritus sanctus in domum suam, sed hoc primum fit per Confirmationem. Baptismus non confert plenitudinem gratiarum, sed hoc facit Confirmatio, per Chrisma Christo incorporamur, & inde sanctificamur, &c. Hæc sunt Põtificiorum verba. Integrę enim sententiæ in primo membro sunt recitatæ. Ex altera vero parte scribantur Scripturę sententiæ de Baptismo, Marci 16. Qui crediderit, & Baptizatus fuerit, saluus erit. Roman. 6. In mortem eius baptizati sumus, consepulti cum illo, per Baptismum in mortem. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus, scientes, quod vetus noster homo, simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, 1. Corinht. 12. In vnum corpus baptizati sumus. Galat 3. Quotquot baptizati estis, Christum induistis. Ioann. 3 Qui renatus fuerit ex aqua & spiritu, intrabit in regnum cœlorũ. Eph. 5. Christus dilexit Ecclesiam, & se ipsum tradidit pro ea, vt illã sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo, vt exhibeat sibi gloriosam Ecclesiam sine macula, &c. Tit 3. Saluos nos fecit per lauacrũ regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos opulenter per Iesum Christum, vt ipsius gratia iustificati, hæredes simus vitę æternę. 1. Petri 3 Baptisma nos saluos facit, quo fit, vt conscientia bene respondeat apud Deum, per resurrectionem Christi.

Hæc inter se conferantur: & manifestum erit, pontificiam doctrinam de Confirmatione, cum insigni iniuria & contumelia Baptismi coniunctam esse: Et quis non sperasset fore, vt in Concilio, si nõ omnia talia, ali-

qua saltem, si non corrigerentur, saltem mitigarentur? Sed quæ sit mens Tridentina, tres illi Canones de confirmatione, inuoluentes & approbantes omnes & Scholasticorum & Monachorum opiniones de Confirmatione, abunde testantur. Consideretur vero & hoc, quod ipsa actio Baptismi pugnat cum Pontificiorum opinionibus de Confirmatione. Dicunt enim, in Baptismo non dari Spiritum sanctum, ad pugnam contra diabolum: sed in actione Baptismi, multis verbis & exigitur & fit abrenuntiatio Satanæ. Dicunt in Baptismo non dari Spiritum tuentem & defendentem. Atqui Baptista in ipsa actione orat: Qui te regenerauit, custodiat te in vitam æternam, &c.

Sicut igitur in primo membro explicauimus, qualem Confirmationem Pontificij in sua Ecclesia habeant, agnoscant & intelligant: ita iam liquido ostendimus, quale illud Sacramentum sit, si ad Scripturę normã exigatur: quod omnino fieri necesse est. Nam sicut inquit sententia Bedæ, quæ citatur 8. quæst. 1. cap. Nec sufficere: Nobis sacris literis vnica est credendi pariter & viuendi regula præscripta.

Tertio, quædam etiam de illis sententijs dicenda sunt, quæ ex veterũ scriptis ad stabiliendam Põtificiam Chrismationem cumulari solẽt. Hęc vero disputatio nihil præiudicare vel debet vel potest illis fundamentis, quæ ex perspicuis & solidis Scripturæ testimonijs, in secundo membro ostendimus. Recte enim & vere dicit Augustinus contra literas Petiliani, *Augustinus.* lib. 3. c. 6. Si quis de quacunque re, quæ pertinet ad fidem, vobis annuntiauerit, præterquam quod in Scripturis legalibus & Euangelicis accepistis, anathema sit: siue sit Episcopus, siue Apostolus, siue etiam Angelus de cœlo. Sacra enim Scriptura doctrinæ nostræ regulam figit, inquit de bono viduitatis, cap. 1. Ideo cõcludit, cap. 3. de vnitate Ecclesię: Quicquid attulerint, & vndecunq; attulerint, audiamus potius, si oues eius sumus, vocem Pastoris nostri. Non ergo audiamus: Hæc ego dico, hæc tu dicis: sed hæc dicit Dominus.

Ne tamen in vniuersum contemnere & conculcare videamur veteris Ecclesiæ iudicia, reuerenter enim veneramur antiquitatis caniciem: sed ea moderatione, qua ipsi hoc fieri voluerunt, sicut in priori parte huius examinis, ipsorum Patrum verbis hoc ostendimus. Quædam igitur dicemus de illis sententijs in quibus veteres mentionẽ faciunt Chrismatis: quas omnes Pontificij ad suam illam confirmationem, sicut eam in primo mebrõ descripsimus, detorquent.

Quia vero dissimiles sunt illæ veterum sententiæ, vt explicatio eo sit planior & expeditior, ad cumulum illum sententiarum adhibebimus distinctionem, quæ ex ipsa rei natura sumpta, manifesta erit.

Primo enim pręcipuę sentẽtiæ, quæ de Chrismatione allegantur, sumptæ sunt ex scriptis, quę partim ab ipsa Ecclesia Romana, inter apocrypha *Sententiæ quæ ad probationem Chrismatis allegantur vnde sumptæ.* relata sunt: partim veræ antiquitati prorsus sunt ignota: supposititia igitur & cõmentitia esse non est dubium, vt sunt Decretales veterum quorundã Romanorum Pontificum, de quibus quid etiam Cusanus Cardinalis iudicet in priori Examinis parte notauimus. Ita etiã magnifice solent in hac disputatione citare sermonem Cypriani de Chrismate; quem tamen constat esse ψευδαντιχοφον. De illis igitur sententijs multum disputare nihil attinet. Commonefaciendus tamẽ obiter est Lector, qualis sit illa causa, ad cuius probationem tot apocrypha, supposititia & commentitia suffragia emendicari necesse sit &c.

2. Quædam sententiæ de vnctione Chrismatis, ex schola Montanici paracleti prodierunt. Ex professo enim Montanicum est, quod Tertullianus de Baptismo inquit, eos qui baptizantur in aquis, non consequi Spiritum sanctum, sed in aqua mundatos, sub Angelis tantum præparari

Spiritui sancto: qui demum postquam egressi sint de lauacro, per benedictam vnctionem & impositionem manus aduocetur & inuitetur. Hanc sententiam Hieronymus multis verbis ex Scriptura refutat, in Dialogo aduersus Luciferanos. Scriptura enim manifeste affirmat, Spiritum sanctum effundi, & quidem opulente effundi, per lauacrum regenerationis & renouationis. Tit. 3. Renascimur enim ex aqua & spiritu. Ioannis ter. Christus lauacro aquæ in verbo sanctificat & mundat Ecclesiam. Ephes. 5 Ex Tertulliano vero magistro suo Cyprianus hausit, quod lib. 2. Epist. 1. ita discerpsit sententiam Christi, Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, quod Baptismo tantum aquam tribuit. Spiritum sanctum vero tribuit vnctioni & impositioni manuum. Et addit, nō posse esse filios Dei, si non vtroque Sacramento nascantur, lauacro scilicet aquæ in verbo, & vnctione Chrismatis. Non igitur multum nos mouebit altera Cypriani sentētia, lib. 1. Epist. 12. vbi asseuerat, necesse esse vngi eum, qui baptizatus sit, vt accepto Chrismate, habere in se Christi gratiam possit, &c. Cōstat enim ex qua schola, Mōtani scilicet sentētiæ illæ prodierint. Et profecto falsum est, baptizatum non habere in se gratiam Christi, sed eam demum accepto externo chrismate donari. Illæ enim & Tertulliani & Cypriani sententiæ, ne illam quidem distinctionem agnoscunt: qui Baptismo tribuunt Spiritum regenerationis & gratiam remissionis, Chrismati vero Spiritum & gratiam cōfirmationis: sed simpliciter, & in genere gratiam Christi & spiritum sanctum Baptismo detrahunt, & ad vnctionem Chrismatis referunt. Ideo etiam posteritas coacta fuit, sentētias illas mitigare. Quæ igitur præterea aliæ, inter sententias de Chrismate in primo membro recitatas, Montani scholam resipiant, ex hac commonefactione iudicari potest. Non ergo sine iudicio patiamur nos à Scripturæ sentētia dimoueri, quando inueteratis abusibus & erroribus, antiquitatis titulus obducitur & prætenditur. Quale enim illud sit, ex hoc loco æstimari potest.

Hieronymus.

Vnctio.

3. Sed tamen quidam etiam probati Scriptores ex Patribus, in suis libris vnctionis mentionem faciūt: nempe sicut alias multas ceremonias, quæ suo tempore in actione Baptismi, sine mandato diuino, ex Ecclesiastica traditione, vsitatæ fuerunt, recensent & describunt. Non autem efficaciam illā: quā Scriptura Baptismo tribuit, ei vel detrahunt, vel partiuntur inter tales ceremonias, & ipsum Baptismum, sicut Pontificia confirmatio facit: sed dicunt, istis superadditis signis significari & declamari, ipsam Baptismi efficaciam. Vnctionem vero adhibuerunt, quia in Orientalib. præsertim locis, multus & varius erat vsus olei, vnguēti, & vnctionis: sicut etiam vsus ibi fuit osculi, quod ad declarationē fraternæ charitatis translatum fuit in Ecclesiam, pro circumstantiis illorum locorum. Inepte autem faceret, qui ideo ex osculo facere vellet vniuersale & necessarium Sacramentum. Ita de vnctione Augustinus, lib. 15. de Trinitate cap. 26 dicit: Inuisibile donum gratiæ, significatur visibili vnguento, quo baptizatos vngit Ecclesia.

Augustinus.

Ita cōtra literas Petiliani, libro secundo, capite centesimo quarto disputans de Psalmo centesimotrigesimosecundo, dicit: Vetus Sacerdotiū in figura corporis Christi, quod vnitatis compage fit, saluam habeat, vnctionem. Et illam explicat significare sanctificationē spiritualem, & fragrantiam amoris spiritualis. Postea de chrismate addit: Et in hoc vngēto Sacramentum Chrismatis vult interpretari, & interpretationem illam non reiicit. Et de singulis huiusmodi ceremoniis, ex veteribus ostendi posset, quid de vsu, operatione & efficacia ipsius Baptismi, per ceremonias illas significare voluerint.

Nec obstat quod Augustinus illam vnctionem olei seu chrismatis, ali-

quando Sacramentũ vocat. Nam & catechisationem, & exorcisationem, & ignem in actione Baptismi vocat Sacramenta, in Psalm. 65 Et de symbolo ad Catechumenos lib. 4. cap. 1. Omnia Sacramenta quæ aguntur in vobis exorcismis, orationibus, canticis insufflationibus cilicio, inclinatione ceruicum, humilitate pedum, &c. Quicquid enim sacræ alicuius rei signum est, Augustinus solet Sacramentum appellare: sicut in examine primi Canonis de Sacramentis ostendimus.

Hæc vero de vnctionis & reliquarum ceremoniarum significationibus, longissime absunt ab illa sententia, de qua Pontificij in sua confirmatione dimicant. Obseruet igitur Lector, non statim probari Pontificiã confirmationem, quando in aliqua veterum sententia, mentio fit Chrismatis. Non enim de vocabulo, nec de significatione seu commonefactione potissimum, sed de re ipsa, seu de efficacia, quam Pontificia confirmatio Chrismati, eo modo sicut in primo membro explicatum est, tribuit, disputatio est. Et hæc obseruatio ostendet, pleraque veterum testimonia, licet mentionem faciant Chrismatis, nihil tamen patrocinari pontificiæ confirmationi. Aliud enim est loqui de significatione ceremoniarum, aliud de efficacia & operatione.

Obiectio.
Responsio.

4. Sed obijciunt, veteres tamen Chrismati sæpe plus aliquid tribuere, quam solam significationem. Respondeo. Apocrypha, supposititia & commentitia scripta, quæ falso veteribus quibusdam tribuuntur, iure & merito non recipimus. Nec Tertulliani & Cypriani, qui hac in parte non obscure montanizant, auctoritate premi volumus. Nec recẽtiorum opinionibus vt Rabani, Durandi, Gersonis, &c Scriptura præscribi æquum est. De vera igitur & puriori antiquitate restat inquisitio. Et licet nõ ignorem, alios aliter loqui: hoc tamẽ affirmare non dubito, in vera & puriori antiquitate non posse ostendi, Pontificiam illam antithesin, inter Baptismum & Chrismationem, quę pręcipuos effectus Baptismo adimit & derogat, & Chrismationi tribuit: sicut supra ipsis Pontificiorum verbis antithesis illa explicata est. Hic vero est status huius disputationis, vt ex veris probatæ antiquitatis Scriptoribus ostendant, non quod mentionem faciant Olei, Chrismatis, Vnctionis, &c. hoc n. non ignoramus: sed quod Baptismo detrahenda, Oleo vero, Chrismati & Vnctioni, talia, tot Scripta tribuenda esse docuerint, & ex verbo Dei probarint: sicut Pontificij suæ Chrismationi tribuunt, & tribui volunt: quorum verba propterea supra adscripsi. Et hoc est quod dico, & scio, ex veris probatorũ Patrum scriptis ostendi & probari non posse. Extra, De sacra vnctione, capit. Vngitur. ostendit Innocẽtius, fuisse antiquitùs quosdã. qui vnctiones illas reprehenderẽt, ita enim inquit: Nec iudaizat Ecclesia, cum vnctionis celebrat Sacramentum: sicut antiqui mentiuntur, qui neque Scripturas, neque Dei nouere virtutem. De Cyrillo vero Hierosolymitano, cuius catecheses nuper editæ sunt, quædã breuiter dicenda sunt: ille enim præcipuus iam cogitur esse Pontificij Chrismatis patronus. Et nõ inique sane voluimus de Cyrillo Hierosolymitano, cuius historia nobis nõ est ignota iudicare, si tamen κατηχήσεις illæ, quæ recens editæ sunt ipsius γνήσιαι & incorruptę sunt. Illam tamẽ libertatẽ nobis Pontificij nõ eripient, qua in examinandis & dijudicandis omniũ Patrum scriptis, Augustinus sæpius inculcat, Ecclesiæ datã esse, vt scilicet ad normam Scripturę exigantur. Et Hieronymus dicit, Cyrillum hunc in adolescentia conscripsisse κατηχήσεις. Ruffinus addit, ipsum aliquando in fide, sæpius in confessione variasse. Non igitur Canonica est scriptoris huius auctoritas. Sed videamus quid de vnctione dicat. In secunda igitur catechesi dicit: Exorcisatum hoc oleum tãtam virtutem consequitur, vt non modo ardentia peccatorum

Status huius disputationis.

Cyrillus Hierosolymitanus.

Hieronymus.
Ruffinus.

vestigia expurget, verum etiam omnes visibiles dęmones repellat. Atqui hoc oleo Cyrillus vngit baptizandos ante Baptismum. Si igitur ante Baptismum & peccata, & ipsa peccatorum vestigia per oleum iam expurgata sunt: quomodo mox dicit, Baptismum esse peccatorum ablutionem, conciliare adoptionem, & donum Spiritus sancti? Sed explicat se, cum inquit: Illud oleum, symbolum est pinguedinis Christi nobis communicatæ, & quod diabolica operatio in nobis deleta sit, scilicet in Baptismo & per Baptismum: cuius efficaciæ Baptismi. symbolum & significatio est, oleum. Quod si quis hanc explicationē, ex ipsius auctoris verbis sumptā, recipere noluerit, is faceret Cyrillum pugnantem, & secum & cum ipsa Scriptura, quod expurgationem peccatorum detrahat Baptismo, & tribuat oleo ante Baptismum. In tert. catechesi, in principio dicit, eos qui in Christum baptizati, Christum induerunt, participes & consortes factos esse Christi, & Chrisma gerere imaginem Spiritus, quo Christus corporaliter vnctus fuit: hęc tanquam symbola, admonentia de efficacia Baptismi, tolerari possunt. Sed mox attexit Cyrillus iste, siue sit γνήσιος siue suppositius: Sicut panis Eucharistiæ, post Spiritus sancti inuocationem, non amplius est panis communis, sed est corpus Christi: sic & hoc vnguentum, postquam iam consecratum est, non amplius est nudum vnguentum, sed est chrisma Christi, quod aduentu Spiritus sancti, per ipsius diuinitatem energiam habet, vt corpus quidem eo perungatur, anima vero viuifico spiritu sanctificetur. Et mox: Huius sancti Chrismatis dono accepto, merito appellamini Christiani. Antequam enim hęc gratia vobis donata esset, non eratis proprie digni eo nomine, &c. Sed ipse Cyrillus ex Scriptura confirmat: Baptismum non tantum esse ablutionem peccatorum, verum etiam adoptionem filiorum, & donum Spiritus sancti conciliare. Et quia baptizati Christum induerunt, affirmat ipsos per Baptismum participes & consortes factos esse Christi.

Quomodo igitur ea quæ ipse etiam teste Scriptura affirmat, Baptismi propria esse, purgationē scilicet peccatorum, sanctificationem spiritus, & participationem Christi, Cyrillus ille mox Chrismati tribuit? Ego simpliciter ita interpretor, quod intelligat Chrisma esse Symbolum, significans & admonens, quæ sit Baptismi virtus & efficacia: non quod illam virtutē velit vel baptismo detrahere, vel eam partiri inter Baptisma & inter Chrisma. Quod si hanc explicationem nolint recipere Pontificij, facient Cyrillum aduersa fronte pugnātem cum ipsa Scriptura. Christiani enim efficimur & sumus nō ab externa aliqua pinguedinis delibutione, sed à Christo Domino nostro, quem in Baptismo induimus, quem in verbo apprehendimus, vt fide in cordibus nostris habitet. Neque enim Antiochiæ primum appellati fuerunt Christiani, inde quod externa aliqua oleæ pinguedine deliniti & delibuti fuerint. Si igitur extra & cōtra Scripturam, Cyrilli huius auctoritas vrgeatur: respondemus verbis Augustini, Epistola 19. Non ideo putandum esse, aliquid verum esse, quia Patres ipsi senserint: sed si per auctores Canonicos, quod à veritate non abhorreat, persuadere possint. Ex literis igitur Canonicis, omnium aliorum scripta considerare debemus: & quod in illis cum diuinarum Scripturarum auctoritate non congruit, cum pace eorum & salua honorificentia, quę illis debetur hominibus, respuere & improbare possumus: licet incomparabiliter inferiores sumus ipsis Patribus. Epist. 111. & contra Cresconium lib. 2. capite 32. idque fit sine vlla contumelia Patrum, iusto iudicio, & nulla temeritate, inquit Augustinus contra Donatistas, libro 7. capite 20. Et ad Victorem, libro 2. Expendamus igitur paucis, an Cyrillus illam suam sententiam ex Scriptura canonica nobis persuadere possit: conatur enim illud, ita autem inquit: Moses summum Sacerdo-

Argumentum Cyrilli.

tem

tem primum lauit aqua, postea vnxit vnguento: & ita dictus fuit Christus Domini. Ergo qui in nouo Testamento volunt Christiani fieri, eos oportet habere veritatem eius, quod antiquis in figura contigit. Veritatem autem dicit hanc esse, de qua Ioannes concionatur, 1 Ioan. 2. Vos vnctionem habetis a sancto, & nostis omnia, vnctio quam accepistis ab eo, maneat in vobis. Item, vnctio eius docet vos de omnib. Et hactenus quidem non male colligit Cyrillus: sed quod inde suum externum exorcisatum Chrisma stabilire conatur, nulla plane consequentia cohaeret. Certissimũ enim est, Ioannem loqui non de externa aliqua pinguedinis delibutione, sed de spirituali, interiori & inuisibili vnctione spiritus. Et quia in nouo Testamento, ipsam veritatem habemus, non est redeũdum ad figuras veteris Testamenti, sine mandato Christi. Ex illis igitur Scripturae locis, Chrisma Cyrilli nequaquã probatur. Altera vero probatio quam affert, haec est. Isaiae 25. Graeci textum ita reddiderunt: Et faciet Dominus Zebaoth omnibus gentibus in hoc monte: vinum bibent, laetitiam bibent, vnguẽto vngentur. Et addit: Trade haec omnia gentibus, voluntas enim Domini super omnes gentes Et inde Cyrillus vult confirmare: mandatum & voluntatẽ Dei esse, vt in Ecclesia noui Testamenti, omnes gentes chrismate vngantur. Sed oro Lectorem, vt tantum expendat, qualis sit haec probatio. Primum enim Isaias in sua lingua, sententiam illam ita non habet, sed inquit: Dominus Zebaoth faciet omnibus populis in monte isto conuiuium pinguium, conuiuium fecium, de pinguedinibus medullatis, & fecibus defecatis. Et tollet Dominus in mõte isto faciem inuolucri, quod expẽsum est super omnes gẽtes. Isaias igitur plane nihil dicit de vnctione tradenda gentibus. Deinde textus ipse explicat, quod haec sint allegorica: & quomodo intelligenda sit illa allegoria, ostendit: inquit enim: Praecipitabit mortem in sempiternum, & auferet lacrymam ab omni facie, & opprobrium populi sui auferet de vniuersa terra Quomodo igitur ex allegorica sententia, probari potest externa delibutio materialis chrismatis? Postremo, si corporaliter sententia illa accipienda esset, eadem ratione sequeretur etiam, fecibus (forsan vt in Lupercalibus) & pinguedine medullarum liniendos esse baptizatos. Videt igitur lector, quales, quam frigidae, quam coactae, contortae & peregrinae sint illae probationes. Et Augustini regula est: Non maiorem debere esse auctoritatem in sententijs Patrum, quam quales earum probationes ex Scripturis canonicis proferunt.

Altera probatio Cyrilli.

5. Magna est dissimilitudo & diuersitas, inter chrisma de quo veteres loquuntur, & inter confirmationem, sicut illa apud Pontificios seruatur. Et tres differentias quae maxime illustres sunt, breuiter annotabo: vt & hoc manifestum fiat, ne ex Patrum quidem probatorũ veteris scriptis, probari aut stabiliri Põtificiam, sicut illa nunc seruatur cõfirmationem. Primo enim quod ad materiam (sicut loquuntur) vel ad externum signum attinet, veterib. vsurpata fuit impositio manuum, quae adhuc Hieronymi & Augustini aetate in vsu fuit. Iam vero apud Pontificios, impositio manuum in Confirmatione prorsus abolita est. Quomodo igitur idem potest Sacramẽtum esse: nisi forsan rusticis persuasuri sunt, inflictionem alapae idem esse quod impositionem manuum. Tertullianus meminit tãtum olei. Clemens etiam Alexandrinus & Basilius, tãtum olei meminerunt. Sed Pontificij contẽdunt, si oleum non sit balsamo mixtum, nõ esse verum Sacramẽtum. Et licet ex Scholasticis quidam disputent, solum oleum esse de necessitate: concilium tamen Florentinum decernit materiam confirmationis debere esse chrisma, ex oleo & balsamo cõfectum. Ideo ne hanc quidem materiam a veteribus habent. Et nescio, an ex probatis veterum scriptis, de mixtione balsami aliquid possint proferre. Na-

Tripliciter differunt, chrisma, cuius apud veteres fit mẽtio, & confirmatio Pontificia.

Concilium Florentinũ

tiuum certe balsamũ vna cum ipsis arboribus iam defecisse cõstat. Perijt igitur ex rerum natura, ipsa materia confirmationis, quam Pontificij requirunt. Neque enim factitium balsamum, locum eius implere potest, sicut nec aqua factitia, materia esse potest Baptismi, nec vinum factitium, materia Eucharistię. Cyrillus baptizatos post Baptismum Chrismate inungit, primum in fronte, secundo in auribus, tertio, in naribus, quarto, in pectore. Ambrosius de his qui initiantur, cap. 6. baptizato post Baptismum inungit caput, vt inde defluat vnguentum. Pontificij vero tradũt, chrismationem in sola fronte debere fieri: & si fiat in vertice, in pectore, in auribus, in naribus, &c. etiamsi eadẽ adhibeatur materia & forma, nõ esse sacramentum confirmationis. Videt igitur lector, quanta sit dissimilitudo & diuersitas inter veterum sententias. & inter Pontificiam cõfirmationem, quod ipsam materiam attinet. Et quando multas cumulant sententias ex veteribus, opponenda ipsis est hæc diuersitas. Quicquid enim de Chrismate ex veteribus declamitarint, tamen non habent illud Sacramẽtum, de quo, antiquitas loquitur. Non enim eadem est materia, sed varijs mutationibus alia & diuersa. Secundo apud veteres inunctio chrismatis nõ fuit peculiare Sacramẽtum, aliud diuersum & distinctum à Sacramento Baptismi. Sed sicut varias habuerunt ceremonias, antecedentes intinctionem Baptismi: ita etiam varias habuerunt ceremonias post tinctionem, connexas tamen & coniunctas ipsi actioni Baptismi. Et administrationem Baptismi definierunt, non tantum mersione siue tinctione, sed & ceremonijs antecedentibus, & quæ mox continuo actu intinctionem sequi solebant: ita vt actio Baptismi illis subsequentibus ritibus absolueretur & perficeretur. Et hoc manifestum est in omnibus veterum locis, vbi ritus illi describuntur. Ipse etiam Dionysius & Damascenus vnctionem non separant a Baptismo, sed habent vnctionem & ante Baptismum, & mox post Baptismum.

Cyrillus. *Ambrosius.* *Pontificij.*

Tertullianus.

Tertullianus dicit: Ex ea die qua baptizati sumus lauacro quotidiano, per totam hebdomadam abstinemus. Illud hodie Pontificij docent seruandum esse, non post Baptismum, sed post confirmationem. Fuisse igitur olim vnam, eandem & continuam actionem, quæ nunc in duo Sacramenta discerpta est, vel hinc manifestum est.

Antididagma Coloniensium.

Antididagma Coloniensium quærit, quare presbyter baptizatum vngat chrismate, cum postea in Confirmatione eo liniẽdus sit? Et ex gestis Pontificum recitat, Syluestrum constituisse, vt propter periculum mortis inexpectatæ, presbyter baptizatum chrismaret: ne propter absentiam Episcopi, sine confirmatione de hac vita migraret. Si autem præsens esset Episcopus, vngeretur ab ipso.

Ostendit & hæc narratio, Chrismationem olim fuisse coniunctam & connexam ipsi actioni Baptismi. Postea vt numerus Sacramentorum augeretur, auulserunt eam ab actione Baptismi: atq; vt fieret inde peculiare Sacramentum, voluerunt inter baptismum & delibutionem, intercedere spacium aliquod temporis, annos scilicet 12. vel 25 sicut tradit glossa de Consecrat distinct. 5. capite vt ieiun. Durandus ex Rabano censet, baptizatum confirmari nõ posse, nisi ad minimum post septem dieš, post baptismum, propter septem scilicet dona spiritus. Longe igitur aliud & diuersum fuit vnctio veterum post baptismum, & chrismatio Pontificia in Confirmatione. Alterum igitur ex altero nec confirmatur, nec stabilitur. Et iam iudicet lector, quantum ponderis habeant suffragia illa, quę ex veteribus pro sua confirmatione Pontificij conquirunt. De diuersis enim non est idem iudicium. Si igitur probatio valere deberet, oporteret plane idem esse & veterum vnctionem, & Pontificiam confirmationem. Tertio, effectus quos Pontificij hodie suæ confirmationi tribuunt, illos

veteres ipsi Baptismo adscribunt. Clemens enim libro 1. pædag. cap. 6. dicit: Baptismum vocari 1. gratiam, qua remittuntur peccata, 2. illuminationem per quam id, quod diuinum est, perspicimus. 3. perfectionem cui nihil desit. Et addit absurdum est, Dei vocari gratiam, quæ non sit perfecta, & vndiquaq; plena. Tincti igitur, inquit, illuminamur, illuminati in filios adoptamur, adoptati perficimur, perfecti immortales reddimur. Et hæc omnia Clemens tribuit efficaciæ Baptismi. Cyprianus libr. 4. Epist. 7 Diabolus in Baptismo fide credentis excluditur & opprimitur. Hilarius contra Arrianos: Sacramento Baptismi vere filius Dei vnusquisque perficitur. Basilius: In baptismo homo heres constituitur cœlestium bonorum. Idem: In Baptismo professi sumus, quod mortui simus peccato & mundo. Gregorius Nissenus: Baptismus docet, ne vitiorū reliquias sequenti post fidem vitæ immisceamus. Chrysostomus in 6. ad Roma. Non ad hoc tantum valet Baptismus, quod priora delicta delet, sed quod & ad futura cauenda munit. Augustinus lib. 1. de moribus Manichęorum, c. 35. In illo sacrosancto lauacro, inchoatur renouatio hominis, vt proficiendo perficiatur. Hesychius dicit: Baptismum conterere Diabolum: & huc accommodat illud Psalmi: Tu cōtribulasti capita Draconum. Hæc testimonia Lector conferat ad ea, quæ Pontificii Baptismo detrahunt, & suę confirmationi tribuunt: Inde enim manifestum erit, quam bene consentiat Pontificia confirmatio cum veteri Ecclesia: Frustra igitur vetustatis suffragiis illam ornare conantur, cum tanta sit dissimilitudo & diuersitas. Hæc de veterum sententiis prolixius aliquāto annotaui, vt fucum illum, quem confirmationi suæ ex veterum testimoniis faciunt, detraherem, vtque clare ostenderem, Pontificiam illam chrismationem non tantum scripturæ fundamentis, verum etiam verę antiquitatis idoneis testimoniis destitui. Neque enim statim Pontificia confirmatio probatur & stabilitur, vbi in veterum scriptis mentio fit olei, chrismatis & vnctionis. Atque ideo ostendenda fuit diuersitas. Video enim Pontificios sibi mire placere, cum [illegible]ndis huiusmodi sententiis. 6. Adiciam & hanc obseruationem: Cum olim vna continua & coniuncta actio fuerit Baptismi, vnctionis & impositionis manuum: qua occasione & ratione primum cœperit diuelli & disiungi, donec tantū peculiare, distinctum & separatum Sacramentum, quod sua antithesi Baptismum longe superaret, ex Chrismatione factum est? Deprehendi autem, triplicem potissimum fuisse occasionem. 1. Quando ab hæreticis vel in schismate vero Baptismo baptizati ad Ecclesiā redibant, tunc nō rebaptizabantur, sed vel impositione manuum, vel vnctione Chrismatis recipiebantur. Huius rei frequens est mentio in disputationibus veterum de controuersia Cypriani. Ita etiam sancit Concilium Laodicense, Can. 7. Qui a Nouatianis redeunt, doceantur Symbolum fidei, & vncti sacro chrismate, sic mysteriis cōmunicent. Arelatense Can. 8. Si ad Ecclesiam aliqui de hæresi Arriana venerint interrogent eos nostræ fidei Sacerdotes Symbolum. Et si præuiderint, in Patrem, Filium & Spiritum sanctum eos baptizatos, manus eis tantum imponant, vt accipiant Spiritum sanctum. Ita Leo epist. 77. Qui apud hæreticos baptizatus est, non rebaptizetur, sed Spiritus sancti inuocatione per manuum impositionem cōfirmetur, quia Baptismi tantum formam sine sanctificatione accepit. Hæc Leo: Non autem idem ritus fuit vbiq;, id quod etiam Gregorius testatur de Consecra. 4. ca. Ab antiqua. Narrat enim, Occidentem per manus impositionem, Orientem per chrismatis vnctionem recipere eos, qui apud hæresin recte baptizati ad Ecclesiam redibant. Num vero ideo hoc factum fuit, quasi baptismus per se sit sine sanctificatione & Spiritu sancto? Certe Ephes. 5. sanctificatio expresse tribuitur Baptismo. Et opulēta effusio Spiritus, Tit. 3. Sed qui baptizatus

Hilarius.

Basilius.

Gregorius. Nissenus.

Chrysostom.

Augustinus

Hesychius.

Concilium Laodicense.

fuit, non habens veram fidem, non potuit accipere Spiritum sanctum, & sanctificationem Baptismi, illa enim fide accipimus. Sed quando postea ad veram fidem conuertebatur, tunc demum recte & salutariter apprehendebat promissionem Baptismi: atque ita sanctificationem Baptismi, antea oblatam quidem, sed non acceptam, tunc primum fide vera accipiebat, idque vt fieret, inuocabatur super eum Spiritus sanctus: cui inuocationi adhibebatur symbolum impositionis manuum, sicut Augustinus inquit: nihil aliud esse manuum impositionem, quam orationem super hominem, libro tertio contra Donatistas, cap. 16. Et cap. 1. quæst. 1. c. Paulianistæ, extat hæc sententia: Dum ab eis baptizantur, qui in hæresi vel schismate eis communicant, Sacramentum quidem Baptismi ab eis accipiunt, virtutem vero non consequuntur, quam sine fide nullus consequi potest, sicut Dominus in patria sua non poterat facere vllum signum, propter incredulitatem ipsorum. Augustinus contra Donatistas 5. c. 23. Manus impositio si non adhiberetur, ab hæresi venienti, tanquam extra omnem culpam esse iudicaretur: propter charitatis autem copulationem manus hæreticis correctis imponitur.

Augustinus

2. Occasio fuit, quando in necessitate aliquis, vel à catechumeno, vel à laico baptizatus erat: tunc vt Baptismus ille tanquam verus & legitimus approbaretur & confirmaretur, ductus fuit baptizatus ad Episcopũ. Ita Concilium Eliberitanum inquit, Can. 18. fidelem, & in necessitate catechumenũ posse baptizare, ita vt si ille, qui sic baptizatus fuit, superuixerit, ad Episcopum eum perducat, vt per manus impositionem perfici possit. Ita historia de Nouato apud Eusebium lib. 6. c. 33. ostendit illis, qui decumbentes in lecto baptizabantur, nõ adhiberi potuisse reliquos tunc vsitatos ritus, quos tamen, ne quid omitteretur, postea recuperata valetudine subsequi volebãt. sicut & Athanasii historia recitatur, 1. quæst. 1. c. Spiritus sanctus. 3. Ratio & occasio illa fuit quã Hieronym. describit in Dialogo aduersus Luciferianos. Narrat enim suo tempore Ecclesiarum consuetudinem fuisse, vt ad eos, qui in minoribus vrbibus per presbyteros & diaconos baptizati erant, Episcopus ad inuocationem Spiritus sancti manum impositurus excurreret. Et fuit absque dubio bona & vtilis consuetudo, ad retinendã & conseruandam doctrinæ & fidei puritatem, quod Episcopus eos, qui ab aliis baptizati erãt, ipse de doctrina & fide interrogabat & examinabat: & quando intelligebat eos recte credere, & legitime baptizatos esse, verbo eos confirmabat: & impositis super ipsos manibus, Spiritum sanctum ipsis inuocabat, vt in fide illa perseuerarent. Sed & ex hac cõsuetudine, & ex more recipiẽdi eos, qui ab hæresi ad Ecclesiam reuertebantur, iam tum Hieronymi tempore, imo longe ante, non vulgus tantum, sed & Episcopi quidam finxerant hanc opinionem, quasi baptisma ipsum esset sine Spiritu sancto, qui tunc primum daretur & acciperetur, quãdo Episcopus ad inuocationem Spiritus sancti manus baptizatis imponeret. Hanc vero opinionem, quæ tamen est Tertulliani presbyteri, Cornelii Papæ, & Cypriani Episcopi, Hieronym⁹ serio & grauiter refutat. Et probat, Baptisma non esse sine Spiritu sancto, quia nulli hominum sine Spiritu sancto peccata dimittãtur: anima etiam in Baptismo non purgetur sordibus sine Spiritu sancto.

Hieronym.

Quærit autem Hieronymus, cum Spiritus sanctus in vero Baptismate tribuatur, quare in Ecclesia baptizatus per manus Episcopi dicatur accipere Spiritum sanctum. Et ibi quidem locus fuisset dicẽdi, sicut Pontificii iam dicunt, in Baptismo tantum dari Spiritum sanctum ad regenerationem, ad reliqua vero necessaria dona Spiritum sanctum nõ dari vel accipi in Baptismo, sed illud demum fieri in Episcopali confirmatione. Sed Hieron. hoc non dicit: simpliciter autem respondet, hanc obseruationem

descen-

descendere ex ea autoritate, quod post ascensum Domini Spiritus sanctus ad Apostolos descendit. Mox vero quomodo hoc intelligi velit, subiungit, cum inquit: Et multis in locis idem factitatum reperimus, ad honorem potius Sacerdotii, quã ad legis necessitatem: alioqui si ad Episcopi tantum imprecationem Spiritus sanctus defluit, lugendi sunt, qui in vinculis aut in castellis, aut remotioribus locis per presbyteros & diaconos baptizati ante dormierunt, quam ab Episcopis inuiserentur. Hæc Hieronymi explicatio diligenter obseruanda est: præbet enim lucem ad intelligendas multas historias & sententias veterum, de accipiẽdo Spiritu sancto, per impositionem manuum Episcopi. Et hinc etiã intelligi potest, quomodo Ecclesiastica illa consuetudo postea magis magisq; degenerarit, auctis subinde nouis ritibus & opinionibus. Tandẽ enim extincta luce doctrinæ, ex illo quod ad honorem Episcopatus, nõ ad legis necessitatem factum, quodq; in illis, qui ab hæresi reuertebãtur, seruatum fuerat, fabricatum est peculiare & vniuersale Sacramentũ pro omnibus baptizatis: & additæ sunt opiniones manifeste derogãtes dignitati & virtuti Baptismi, quæ supra recitatæ sunt. Et hæc sunt, quæ dixi ex veteribus probari non posse. Nam & Augustinus contra Donatistas, lib. 3. c. 16. quęrit, quare Spiritus sanctus in sola catholica, per manus impositionẽ dari dicatur? Et respondet non de illis, quæ Pontificii suæ confirmationi tribuunt, sed inquit: Hoc intelligi maiores nostri voluerunt quod Apostolus ait: Charitas diffusa est in cordibus nostris per Spiritũ sanctum. Ipsa enim est charitas, quam non habent, qui ab Ecclesiæ Catholicæ communione præcisi sunt. Item: Quis nũc hoc expectet, vt hi quibus manus ad accipiendum Spiritum Sanctum imponitur, repente incipiant linguis loqui? Sed inuisibiliter & latenter per vinculum pacis, eorum cordibus diuina charitas inspirari intelligitur, &c.

Augustinus

Expresse autem loquitur de hæreticis & schismaticis reuertentibus. Quomodo vero per manus impositionem charitas inspiratur, respondet Augustinus: Manus impositio quid aliud est, quam oratio super hominẽ? ergo non sicut baptismus repeti nõ potest. Et Gratianus de illa Augustini sentẽtia 1. q. 1. c. Arrianos, inquit: Ex eo quod manus impositio iterari præcipitur, Sacramentum non esse ostenditur. Quæcunq; igitur ex veteribus citãtur, longe alia & diuersa sunt, quam Pontificia confirmatio, sicut illa supra descripta est.

Quis possit esse legitimus usus ritus confirmationis.

His ita explicatis, facile & planum erit examen Canonum de Confirmatione. Quod enim primus Canon damnat talem confirmationẽ, quæ consistat in Catechesi, & professione fidei puerorum, hanc habet sententiam & rationem. Nostri sæpe ostẽderunt, ritum Confirmationis, remotis inutilibus, superstitiosis, & cum Scriptura pugnãtibus traditionibus, pie & ad Ecclesiæ ædificationem, iuxta Scripturæ consensum, hoc modo posse vsurpari, vt scilicet illi, qui in infantia baptizati sunt (talis enim nũc est Ecclesiæ status) cum ad annos discretionis peruenissent, diligenter in certa & simplici Catechesi doctrinæ Ecclesiæ instituerentur. Et cũ initia mediocriter percepisse viderentur, postea Episcopo & Ecclesiæ offerentur: atq; ibi puer in infantia baptizatus, primo breui & simplici commonefactione admoneretur de suo baptismo: quo scilicet sit baptizatus quomodo, quare, & in quid sit baptizatus, quid in illo Baptismo tota Trinitas ipsi contulerit & obsignarit, fœdus scilicet pacis & pactũ gratiæ: quomodo ibi facta sit abrenuntiatio Satanæ, professio fidei, & promissio obedientiæ. Secundo, puer ipse coram Ecclesia ederet propriam & publicam professionem huius doctrinæ & fidei. Tertio, interrogaretur de pręcipuis Christianæ religionis capitibus, ad singula respõderet: aut si quid minus intelligeret, rectius erudiretur. Quarto, admoneretur, & hac pro-

fessione

fessione ostenderet, se dissentire ab omnibus ethnicis, hæreticis, phanaticis & prophanis opinionibus. Quinto, adderetur grauis & seria exhortatio ex verbo Dei, vt in pacto Baptismi, & in illa doctrina & fide perseueraret, & proficiēdo subinde cōfirmaretur. Sexto, fieret publica precatio ꝑ illis pueris, vt Deus Spiritu suo sancto illos in hac professione gubernare, conseruarę & confirmare dignaretur. Ad quam precationem, sine superstitione adhiberi posset impositio manuum. Nec inanis esset ea precatio, nititur enim promissionibus de dono perseuerantiæ, & gratia confirmationis.

Talis ritus confirmationis valde multum vtilitatis ad ædificationem iuuētutis & totius Ecclesiæ conferret: esset etiam consentaneus, & Scripturæ, & puriori antiquitati. In Apostolica enim impositione manuum factam fuisse explorationem doctrinæ & professonem fidei, manifeste testatur historia, Acto. 19. De exhortatione etiam ad perseuerātiam, & de confirmatione per verbum, in semel suscepta doctrina & fide, extant Apostolicę Ecclesię exēpla, Act. 14. 15. & 18. Et adhibitā fuisse publicā precationē, testatur historia, Act. 8. Ita de exploratione & professione doctrinæ & fidei in confirmatione loquuntur Canon Laodicenus 7. Arelatensis 8. sicut supra notauimus. Atque ideo Canon Aurelianensis perfectam ætatem requirit in confirmando. Nec male huc conuenit, quod Dionysius in fine Ecclesiasticę hierarchiæ scribit de magistro Catecheseon, cui pueri in infantia baptizati tradebātur instituendi: vt ad professionē fidei, abrenunciationem Satanę, & pollicitationem obedientię Dei, in Baptismo factam, præstandam & seruandam, doctrina & exhortationibus inducerentur.

Colloquium Ratisponēse. Eccius.

Hæc in Colloquio Ratisbonensi, Anno 1541. proposita fuerunt. Sed Eccius nomine Pontificiorū, simpliciter & superbe omnia illa reiecit, affirmans in confirmatione non expectandum esse vsum rationis. Sensit igitur, tunc esse adhibendam, quando nec commonefactio de suscepto Baptismo, nec exploratio doctrinę, nec ꝓfessio fidei, nec exhortatio ad perseuerantiam, in pueris locum potest habere. Et ita dictum est a nostris, si hæc ex ritu confirmationis tollantur, etiamsi nihil cōtineret superstitionis, esse tamē tantum otiosam ceremoniam. Et ex hac narratione Lector intelligit, quid primus hic Canō de Cōfirmatione sibi velit, vnde sit sumptus, & quo respiciat, quando meminit otiosę ceremonię catecheseos, & professionis fidei. Multi cogitarunt, etiamsi reliqua vsitata in sua confirmatione Pontificii retinere vellent, fore tamē vt catechesin exhortationem doctrinæ, professionem fidei, commonefactionem de suscepto Baptismo, & exhortationem de perseuerātia adiungerent, vt ita speciem aliquam pietatis haberet. Sed hęc omnia manifestissimę vtilitatis, anathemate primi Canonis obliq; iugulantur. Volūt enim esse tale Sacramentum, quod ex opere operato, propter Chrismatis virtutem, conferat gratiam maiorem, quam quæ sit Baptismi.

Effectus Chrismatis secundum Pontificios.

Miretur autem aliquis, quare Pontificii in sua confirmatione illa tolerare nolint. Sed ratio est, quia hoc modo confirmatio nihil aliud esset, quā commonefactio de suscepto Baptismo, & esset corroboratio in gratia quæ in Baptismo collata est. Illud vero Pontificii nolunt, sicut supra ostēsum est: atq; propterea hęc quæ diximus, ex sua confirmatione exterminant, licet valde insidiose posita sint verba Canonis (Non tantum esse catechesin & professionem fidei) cum tamen plerumque talē ætatem in confirmatione deligant, vbi plane nullus potest locus esse catechesi, explorationi, professioni & exhortationi. Vsque adeo nullam vel manifestissime vtilē commendationē, homines illi vel tolerare possunt, vel admittere cogitāt. Quia igitur nihil quod æquū est, ab illis obtineri potest,

dicimus

dicimus, quod res est: Confirmationem, sicut illa in regno Pontificio vsurpatur, & supra descripta est, nō tantum otiosam esse ceremoniam, sed multis vanis, superstitiosis & impiis opinionibus & traditionibus contaminatam, id quod hactenus satis demōstratum est. Quod secundum Canonem attinet: Qualem & quantam virtutem suo Chrismati, sine vllo mandato & promissione diuina tribuant; & quanta sit iniuria & contumelia Baptismi, illam virtutē Baptismo detrahere, & ad Chrisma, quod nullum omnino habet verbum Dei, transferre, hactenus multis ostensum est. Sed ad hæc omnia solo anathematis strepitu respondent. Notet autem Lector, quod Chrismati non tantum significationem & commonefactionem aliquam de efficacia Baptismi, sed virtutem spiritualem, & diuinam, peculiarem & distinctam a Baptismo tribui velint, ita vt sicut in Eucharistia aliquis iudicium sibi potest manducare & bibere, ita sentiūt, attrectatione Chrismatis minus reuerenti, supremam indignationem Dei, & plus quam gehennam incurri. Sicut Viennæ quondam Faber Episcopus clamitauit, fundamenta orbis tantum non collapsura, cum minister deferens ampullam Chrismatis, calceos æstu in itinere torrefactos, pinguedine ex ampullæ orificio exundante & superfluente, ex simplicitate quadam perunxisset.

Chrismati plane diuina virtus adscribitur.

Tertius Canon illinitionem Chrismatis in Confirmatione, solis Episcopis sub anathematis interminatione vendicat. Respondeo autem id, quod Luther. dicit de captiuitate Babylonica; Quales sunt Episcopi, tale etiam volunt habere ministeriū. Quia enim prædicationem verbi, & administrationem verorum Sacramentorum à se & ad alios inferiores reiecerunt; ne tamen ipsi nihil quod agerent, haberent, delibutionem Chrismatis, vt minime laboriosam & molestam inuenerunt; cum ad legitimū Episcopi munus obeundum plerique sint, sicut illustris quondam adolescens in collegio ipsorum, cum recitanda essent Pauli verba (Sicut estis azymi) cecinit, Sicut estis asini. Consideret autem lector, quanta sit hominum istorū leuitas & prodigalitas in profusione anathematum. Scriptura ignorat discrimen Episcopi & Presbyteri. Hieronym. dicit: Quicquid huius fit, magis ad honorem sacerdotii, quam ad legis necessitatē fieri. Notum etiam est, quod Concilium Toletanum primum, Canone 20. statuit absente Episcopo presbyterum posse chrismare. Et addit, ad illud vsque tempus quibusdam in locis presbyteros chrisma cōfecisse. Notum est etiam, quod Gregorius distin. 95. cap. peruenit, presbyteris concedit, vt in frontibus chrismate tangere debeant baptizatos. Nec ignorāt, quomodo Canonistæ, quomodo Alexander, Thomas, Richardus, hanc quęstionem ex illo Canone disputent. Et tamen anathema dicunt, si quis simplicem Sacerdotem dixerit posse ministrum esse confirmationis. Anathema igitur erit etiam omnis Episcopus, qui oues suas non ipse chrismate confirmarit. Canones enim volunt, neminem alium, sed Episcopum ipsum debere chrismare. Extra de sacra vnctione. Atqui quæ ætas proximorū annorum in episcopatibus pinguiusculis meminit, Episcopū ipsum singulas suas oues chrismasse? Excogitatū enim est ludibriū suffraganeorum. Coemit siquidem aliquis Episcopatum in Turcia, puta Sidonium, Tripolitanum, Bethlehemiticum: & iuramento se obstringit, se gentes illas ad fidem conuersurum. Cumq; vix iter ingressus est, mox reuersus conqueritur de difficultate & impossibilitate: ibi Pontifex absoluit illum à iuramento. Quia vero tamen habet titulum Episcopi, sed sine Ecclesia, per talem laruam nostri Episcopi postea in suis diœcesib. confirmationē, ordinationes, consecrationes, & huius farinæ alia perficiunt. Atq; sic egregie scilicet satisfit Canonibus, quando fictitius & laruatus suffraganeus alienas oues signat, ipso Episcopo interim iuxta morem suum, sua agente. Et

Illinitio chrismatis est solorum Episcoporum.

Hieronymus.

tamen

tamen non vereantur in tali etiam casu anathemata crepare. Quid igitur est, si hoc non est vniuersam religionem ludibrio habere?

SESSIONES CONCILII TRIDENTINI sub Iulio III.

Non opus esse iudico repetere historiam, quomodo Concilium Tridentinum sub Paulo III. conflato funesto in Germania bello, primum Bononiam translatum, postea morte Pauli III. interceptum: & quomodo mox sub Iulio III. cum viderentur sibi de tota Germania triumphasse, continuandum & prosequendum rursus indictum fuerit. Illa enim Sleidanus in sua historia copiose & fideliter annotauit: vbi etiam Lector inueniet, quæ interea in armatis Imperii Comitiis de Concilio acta & decreta fuerunt, quæque postea insecuta sunt.

His igitur ad suos autores, vnde peti & possunt & debent, reiectis: nos eorum, quæ sub Iulio III. decreta sunt, examen ea ratione, quam in præcedentibus seruauimus, prosequemur.

DECRETVM DE SANCTISSIMO EVCHARISTIÆ Sacramento, publicatum in tertia Sessione Tridentina, sub Iulio Papa III. die 11. Octobris, 1551.

Sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea, eisdem sanctæ sedis Apostolicæ legato & nuntiis, etsi in eum finem, non absque peculiari scilicet ductu & gubernatione conuenerit, vt veram & antiquam de fide & Sacramentis doctrinam exponeret, & vt hæresibus omnibus, & aliis grauissimis incommodis, quibus Dei Ecclesia misere nunc exagitatur, & in multas & varias partes scinditur, remedium afferret, hoc præsertim iam inde à principio in votis habuit, vt stirpitus conuelleret Zizaniam execrabilium errorum & schismatum, quæ inimicus homo his nostris calamitosis temporibus in doctrina fidei, vsu & cultu sacrosanctæ Eucharistiæ superseminauit: quã alioqui Saluator noster in Ecclesia sua tanquam symbolum reliquit, eius vnitatis & charitatis, qua Christianos omnes inter se coniunctos & copulatos esse voluit. Itaque eadem sacrosancta Synodus, sanam & synceram illam de venerabili hoc & diuino Eucharistiæ Sacramento doctrinam tradens, quam semper Catholica Ecclesia ab ipso Iesu Christo, Domino nostro, & eius Apostolis erudita, atque à Spiritu sancto, illi omnem veritatem indies suggerente, edocta retinuit, & ad finem vsque seculi conseruabit, omnibus Christi fidelibus interdicit, ne posthac de sanctissima Eucharistia aliter credere, docere, aut prædicare audeant, quam vt est hoc præsenti decreto explicatum atque definitum.

DE REALI PRÆSENTIA DOMINI nostri Iesu Christi in Eucharistiæ Sacramento, de Consecratione.

CAPVT I.

Principio docet sancta Synodus, & aperte ac simpliciter profitetur, in almo sanctæ Eucharistiæ Sacramento, post panis & vini consecrationem, D. N. Iesum Christum, verum Deum atque hominem, vere, realiter ac substantialiter, sub specie illarum rerum sensibilium contineri. Nec enim hæc inter se pugnant, vt ipse Saluator noster semper ad dextram Patris in cœlis assideat, iuxta modum existendi naturalem: & vt multis nihilominus aliis in locis, Sacramentaliter præsens sua substantia nobis adsit ea existendi ratione, quam etsi verbis exprimere vix possumus, possibilem tamen Deo, cogitatione per fidem illustrata, assequi possumus, & constantissime credere debemus. Ita enim maiores nostri omnes, quotquot in vera Christi Ecclesia fuerunt, qui de san-

ctissimo hoc Sacramento disseruerunt, apertissime professi sunt, hoc tam mirabile Sacramentum in vltima cœna redemptorem nostrum instituisse, cum post panis vinique benedictionem, se suum ipsius corpus illis præbere, ac se suum sanguinem disertis ac perspicuis verbis testatus est. Quæ verba a sanctis Euangelistis commemorata, & a diuo Paulo postea repetita, cum propriam illam & apertissimam significationem præ se ferant, secundum quam a Patribus intellecta sunt. Indignissimum sane flagitium est, ea a quibusdam contentiosis & prauis hominibus ad fictitios & imaginarios tropos, quibus veritas carnis & sanguinis Christi negatur, contra vniuersum Ecclesiæ sensum detorqueri, quæ tanquam columna & firmamentum veritatis, hæc ab impiis hominibus excogitata commenta, velut Satanica detestata est, grato semper & memori animo, præstantissimum hoc Christi beneficium agnoscens.

CANON I.

Si quis negauerit, in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento contineri vere, realiter & substantialiter corpus & sanguinem, vna cum anima & diuinitate Domini nostri Iesu Christi, ac proinde totum Christum: sed dixerit, tantummodo esse in eo, vt in signo, vel figura, aut virtute, anathema sit.

EXAMEN.

De præsentia corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, in sacrosancto sua cœna: siue de vero & genuino sensu verborum Cœnæ, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus: vehemens & vere tristis est hoc tempore controuersia in Ecclesia; quibusdam contendentibus, verba illa non esse accipienda in eo sensu, quem simplex propria, genuina, & in Scriptura vsitata ipsorum significatio præbet: sed per tropos eo esse torquenda, vt vera & realis præsentia substantiæ corporis & sanguinis Christi, ex cœna ipsius tollatur & submoueatur longius, quam cœlum distat a terra. Et in Cœna Dominica, apud nos in terris, relinquatur tantum vel signum & figura procul absentis, & longe a nobis remoti corporis & sanguinis Christi: vel Christus dicatur in cœna sua præsens esse, tantum secundum diuinam suam naturam, præbens & exhibens communicantibus non ipsam substantiam, sed virtutem tantum & vigorem corporis & sanguinis sui, non præsentis sed procul absentis, & a Cœna longius remoti, quam aspectabile hoc cœlum distat a terra. Ego vero ab illorum opinionibus fateor me dissentire: simpliciter vero & aperte profiteor, me amplecti & probari illarum Ecclesiarum sententiam quæ agnoscunt & docent, veram & substantialem præsentiam corporis & sanguinis Christi in Cœna, in eo sensu, quem verba Cœnæ, simplici, propria, vsitata, & genuina sua significatione præbent. Et in hac sententia, vtriusque partis argumentis diligenter consideratis, acquiesco. Neque enim sine periculo animæ fieri potest, si quis ludat fingendis opinionibus in expositione verborum Cœnæ. Scriptum enim est, eos, qui non diiudicant illud corpus Domini, quod verba Cœnæ ibi affirmãt, exhiberi & accipi, manducare sibi iudicium. Diiudicatio autẽ rite fieri non potest, si a vero & genuino sensu verborum (Hoc est corpus meum) aberretur. Non igitur quæuis opiniones de expositione horum vocabulorum temere sunt amplectendę, sed diligenter inquirenda & considerãda sunt fundamenta: vt non præsumptas nostras opiniones in verba illa ingeramus, sed vt ipsa verba & repetitiones Cœnæ, quæ in scriptura extant, ostendant & præbeant nobis veram & genuinam interpretationem & sententiam: idque non obscuris & ambiguis coniecturis, sed perspicuis, certis & firmis indiciis & testimoniis, vt gloriari possimus, nos mentem Christi tenere, 1. Cor. 2. Quia vero scriptura non est priuatæ interpretationis, 2. Pet. 1. simplex illa regula omnium est certissima, tutissima & fir-

[Margin: De præsentia corporis Christi.]

[Margin: Diiudicatio corporis Christi.]

uillima: quod scilicet eadem doctrina & sententia in diuersis scripturæ locis ideo repetita est, vt ipsius Spiritus sancti interpretatio, ex illa collatione locorum inquiri & deprehendi possit. Et quando Spiritus sanctus in scriptura sententiam aliquam, aliter quam sicut verba simpliciter & proprie sonant, intelligi voluit, illud vel in eodem, vel in alio loco non obscure explicauit & ostendit. Iam vero descriptio cœnæ, à diuersis Scriptoribus & quidē diuersis temporibus repetita, extat in Scriptura. Nulla autem reperiuntur indicia, simplicem, propriam, vsitatam & genuinam significationem illorum verborum (hoc est corpus meum) esse deserendam. Offerunt autem se multæ manifestæ ostensiones, eam sententiam esse retinendam, quam simplex, propria, & scripturæ vsitata verborum significatio præbet, sicut in peculiari libello plenius hoc à nobis demonstratum est. Et hæc sententia in nullum fidei articulum impingit. Certum enim est, quia in humana natura Christi tota plenitudo diuinitatis habitat corporaliter: & per ascensionem humana natura in Christo exaltata est super omne nomen, quod nominatur, siue in hoc, siue in futuro seculo: ideo Christum corpore suo posse adesse, vbicunque voluerit, & facere, quodcunque voluerit. Præsentia igitur corporis Christi in Cœna non pugnat cum articulis fidei, vel de veritate humanæ naturæ, vel de ascensione Christi. Habet etiam hæc sententia perpetuum consensum veteris, veræ & purioris Ecclesiæ: & plena est dulcissimarum consolationum: quæ omnes, stabilita absentia corporis & sanguinis Christi, conscientiæ eripiuntur. Sed hæc in repetitione sanæ doctrinæ de præsentia corporis & sanguinis Christi in Cœna, iusta tractatione explicauimus: non igitur opus esse iudico, vt integra controuersiæ huius tractatio hoc loco repetatur. Hæc pauca vero ideo hoc loco annotare volui, vt ostenderem, meam confessionem coniunctam esse cum illis Ecclesiis, quæ à Sacramentariorum opinionibus alienæ sunt, & sententiam de vera & substantiali p̄sentia corporis & sanguinis Christi in Cœna, iuxta simplicem & genuinam verborum institutionis proprietatem amplectuntur & profitentur. De primo igitur capitulo, & primo Canone, quod attinet ad præsentiam substantiæ corporis & sanguinis Christi in Cœna, nihil amplius iam disputabo, ne rationē examinis prætergrediar. Duo tamen adhuc in explicatione huius capituli expendenda sunt. Primum, quod verbo continendi, videtur definire velle modum præsentiæ corporis & sanguinis Christi in Cœna Nos vero præsentiā ipsam, quia testimonium habet verbi Dei, simpliciter credimus: de modo vero pręsentiæ, quia verbo Dei reuelatus non est, iudicamus non esse disputandum. Non igitur definimus certum modum illius pręsentiæ, sed eum humiliter commendamus sapientiæ & omnipotētiæ Dei. Non statuimus Physicam seu Geometricam, crassam & carnalem rationem præsentiæ. Non disputamus de locali inclusione, nec de descensione vel ascensione corporis Christi. Et breuiter, non sentimus corpus Christi in Cœna adesse modo aliquo, seu ratione naturali huius seculi.

De modo præsentiæ corporis Christi.

Fundamentum etiam præsentiæ corporis Christi in Cœna Lutherus monuit, non esse collocandum in disputatione de vbiquitate, sed in veritate verborum institutionis. Nec Transsubstantiationem pro articulo fidei recipimus, de qua postea dicendum erit. Sed sicut verba Cœnæ docent, simpliciter credimus illam pręsentiam; modum vero & rationem non definimus, sed sapientiæ Christi veracis & omnipotentis commendamus.

Consecratio panis & vini.

Alterum, quod obseruandum dixi, est illud, quod mentionem faciunt consecrationis panis & vini, & tamē, quæ & qualis illa sit, non explicant, cum tamen constet, à multis petitum fuisse à Patribus Concilii, vt inter

tam varias disputationes & opiniones, certam formam consecrationis Eucharistiæ definirent & determinarent.

Quidam enim disputãt, in tacita murmuratione quatuor horum verborum super panem (Hoc est corpus meum) consistere consecrationem: ita vt nec ea, quæ in institutione præcedunt, nec quæ sequuntur, ad consecrationem vel pertineant, vel requirantur: sed in syllabis & literis quatuor illorũ verborum, ea sit vis & ἐνέργεια. vt si a Sacerdote super panem pronuntientur, possit substantiam panis conuertere in corpus Christi.

Quidam, vt Thomas, alia etiam quædam ex verbis institutionis, ad consecrationem requiri & pertinere contẽdunt. Extat libellus Bessarionis, in quo prolixe disputat hanc quæstionem: An cõsecratio fiat per verba institutionis, an vero per verba Canonis; vel an vtraque simul ad consecrationem necessaria sint. Et Coloniens. in suo antididagmate serio & multis contendunt, eos vehementer insanire, qui existimant, panem & vinum consecrari in corpus & sanguinem Christi per verba institutionis si non adhibeantur etiam verba, & preces Canonis. Et inter Pontificios multi publice scribunt, illas Ecclesias, quæ non adhibito papistico Canone, verbis institutionis Christi in cœna vtuntur, non habere verum corpus & sanguinem Christi, sed tantum panarium Sacramentum, sicut Lindanus inquit. Colonienses.

Disputatur etiam, an ad consecrationem Eucharistiæ necessaria sit altaris, sacerdotis, vasorum, vestium, & reliquæ mi[illegible] panopliæ Pontificialis consecratio.

Inter has tam diuersas opiniones Tridentini Patres à multis requisiti, noluerũt se interponere: sed simpliciter sine declaratione, nominãt consecrationem panis & vini. Et quo consilio illud fiat, Lector expẽdat. Res autem per se plana est. Quidam enim Papisticam consecrationem ita reiecerunt vt fingerent, etiam sine verbis institutionis posse celebrari cœnam Dominicam. Quod manifeste falsum est. Certissimum enim est, Sacramentum non esse sine verbo, sicut Baptismum Paulus vocat lauacrum aquæ in verbo, Ephes. 5. Et Augustini sentẽtia recte habet: Accedat verbum ad Elementum, & fit Sacramentum. Item: Tolle verbum ex Baptismo, & quid erit aqua nisi aqua? Nullo modo igitur Eucharistia esse potest sine adhibitione verbi. Si enim ex Eucharistia tollatur verbum nihil aliud erit panis, quam panis. Et inde Augustinus contra Faustum, lib. 20. cap. 13. inquit: Noster panis & calix certa consecratione mysticus fit nobis, non nascitur. Proinde quod non ita fit, quamuis sit panis & calix alimentum est refectionis, non Sacramẽtum religionis. Hoc fundamentum firmissimum est ex definitione Sacramenti. Illa vero adhibitio verbi ad elementum in Sacramentis, vocatur veteribus sanctificatio: vulgus vocat consecrationem. Paulus ex descriptione Marci nominat benedictionem, cum inquit: Poculum benedictionis cui benedicimus, 1. Cor. 10 Quod si iam quæratur, quodnam sit verbum illud benedictionis, quo accedente ad panem & vinum, fiat Sacramentum corporis & sanguinis Domini: certe hoc extra controuersiam est, sicut vnumquodque Sacramentum habet certum aliquod verbum Dei, sibi proprium & peculiare: ita etiam Eucharistiam habere certum, propriũ & peculiare verbum, Ipsam scilicet diuinam institutionem. Existimo vero apud illos, qui non cẽsent humana diuinis esse, vel æquanda, vel præferẽda: & hoc extra dubitationem esse: impie eum facere, quicunque benedictionem, sanctificationem, siue consecrationem Eucharistiæ, verbis diuinæ institutionis derogat, & ad preces Canonis, qui ab hominibus ex corrupto & integro, imo ex quã plurimis corruptis consarcinatus est, transfert. Nec sane partienda est illa siue benedictio, siue consecratio inter Dei verbum, & inter Augustinus. »

verba ab hominibus tradita. Non enim quoduis verbũ, sed Dei verbum requiritur ad Sacramentum. Et verbo Dei, vt sit igne probatum, nihil est, addendum, Prouerb. 30. Præcipue Testamento Filii Dei nihil est superaddendum, Galat. tertio. Et breuiter, Christus iussit nos in actione Eucharistiæ facere, quod ipse fecit. Non autem mutam ipse actionem exercuit, sed dixit. Et quid dixerit, in Scriptura, quãtum Spiritus sanctus nobis necessarium esse iudicauit, traditum est. Vetus igitur Ecclesia, licet aliis etiam exhortationibus & precationibus in administratione Eucharistiæ vsa est: simpliciter tamen & recte sensit, sermone Christi, hoc est, verbis institutionis diuinæ fieri benedictionem seu consecrationem Eucharistiæ.

Ambrosius. Locus vero omnium clarissimus extat apud Ambrosium de Sacramento, lib. 4. cap. 4. Cum enim dixisset, panem esse corpus Christi consecratione: mox quærit, quibus verbis & cuius sermone benedictio illa fiat. Respondet autem, verbis & sermone Domini Iesu: & addit differentiam esse inter reliqua, quæ in illa actione dicuntur, quæ vel sunt precationes vel Eucharistiæ: illa vero dicit, non pertinere ad consecrationem seu benedictionem Eucharistiæ. Sed quando iam consecrandum & conficiendũ est Sacramentum, tunc dicit, Sacerdotẽ iam nõ suis amplius, sed Christi verbis vti. Quæ vero illa Christi verba sint, cap. 5 diserte explicat recitans verba institutionis. Et nota est Gregorii sententia, qua affirmat, morem Apostolorum fuisse, vt ad Dominicam solummodo orationem hostiam consecrarent. *Lindanus.* Falsum igitur est, quod Lindanus Basilio tribuit, consecrationem Eucharistiæ fieri verbis non scriptis. Nam cap. 27. de Spiritu sancto Basilius loquitur, non de verbis cõsecrationis, sed de verbis quando panis Eucharistiæ & poculum benedictionis, hoc est, facta iã benedictione ostenditur. *Basilius.*

Iustinus. Iustinus etiam dicit, Sacerdotem diu multumque precari, & gratias agere: sed non in hunc finem, vt ita fiat consecratio Eucharistiæ. Addit enim, præpositum gratias agere, ὑπὲρ τοῦ κατηξιῶσθαι τούτων παρ' αὐτοῦ: hoc est, quod mysteria illa nobis a Christo instituta & tradita sint. De ipsa vero consecratione inquit, cibum Eucharistiæ gratiarum actione sacrari δι' εὐχῆς λόγου τοῦ παρ' αὐτοῦ: hoc est, per precationem verbi, quod ab ipso Christo traditum est. Quale autem illud verbum sit, Paulus à Christo se accepisse affirmat, 1. Cor. 11. Et Iustinus ipse se explicat: dicit enim, illud esse verbum, quod Euangelistæ in Commentariis suis de institutione cœnæ literis consignarunt.

Irenæus. Irenæus dicit: Quando mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia corporis & sanguinis Domini. Et quod verbum institutionis intelligat, explicat, cum inquit, panẽ terrenum accipere vocationem Dei, scilicet, quando de pane Christus pronuntiat: Hoc est corpus meum. Ita Ambrosius de his, qui initiantur mysteriis, capite nono dicit, Sacramentum illud non hominis benedictione, sed sermone Christi confici.

Chrysostomus. Et Chrysostomus in Homilia de proditione Iudæ quæstionem illam pulcerrime explicat: non hominem scilicet esse, qui nobis res in mensa Dominica propositas sanctificet, vt sint corpus & sanguis Domini: sed eundem Christum, qui primam suam cœnam sanctificauit, etiam nunc nostram cœnam Dominicam sanctificare. Licet enim verba per os Sacerdotis proferantur, Sacramenta tamen, gratia & virtute Dei sanctificari. Christi enim non Sacerdotis verbum est: Hoc est corpus meum. Et per illud proposita sanctificantur.

Deinde instituit collationem inter hoc verbum Christi, & inter ver-

Augustinus. *Thomas.*

bum illud. Crescite & multiplicamini: quod semel dictum, perpetuam in articulo creationis habeat efficaciã. De consecrat. dist. 2. cap. Vtrum in figura, Augustinus dicit: Reliqua omnia, quæ Sacerdos dicit, aut clerus chori canit, nihil aliud esse, quam laudes & gratiarum actiones aut certe obsecrationes, & fidelium petitiones: Sacerdotem vero consecraturum assumere verba Euangelistarum. Et Thomas 2. quæstione 83. articulo 4. multis disputat, consecrationem solum in verbis Christi confici, reliqua vero in Canone pertinere ad præparationem sumentium. Vera igitur benedictio seu consecratio Eucharistiæ consistit in verbis institutionis ipsius Filii Dei, per quæ ipse nobis hodie, & vsque ad finem seculi consecrat & sanctificat panem & vinum: vt illam nominationem, quam natura non habent, ex gratia & virtute diuina percipiant, vt scilicet sint corpus & sanguis ipsius.

Verba institutionis a Pontificiis mutilata. *Ambrosius.*

Obseruet autem Lector, quod inter Pontificios plerique, cum nõ possent in vniuersum verba institutionis, ex consecratione Eucharistiæ proscribere, magnam tamen eius partem resecarunt: ita vt exceptis quatuor illis verbis. Hoc est corpus meum: reliqua in institutione nihil ad consecrationem vel pertineant, vel faciant. Et hoc ideo disputant, vt ex consecratione exterminatis verbis illis: Dedit illis, dicens: Accipite comedite, &c. possent extra vsum habere Sacramentum. Sed Paulus traditurus Corinthiis, quomodo possent non vulgarem, sed Dominicam cœnam celebrare, totam & integram institutionem recitat & præscribit. Iustinus faciens mentionem verbi à Christo traditi, quo Eucharistia consecretur, refert se ad descriptionem institutionis, quæ apud Euangelistas extat. Emissenus, De consecrat distinct. cap. Quia corpus, dixit, Sacerdotem in sanctificatione ita dicere: Accipite hoc est corpus meum: & bibite, hic est sanguis meus. Ita etiam Ambrosius de Sacramentis libro quarto, capite quinto. Et breuiter in omnibus vetustis liturgiis, non tantum verba, sed tota & integra institutio in sanctificandis mysteriis recitatur. Duo igitur iam monstrata sunt, I. Non prece hominis, sed verbo institutionis sanctificari siue consecrari Eucharistiam. II. Non mutilandam esse institutionem, sed totam esse adhibendam ad benedictionem Eucharistiæ, & eius administrationem. III. Est & hoc explicandum, recitationem illorum verborum non ita adhiberi, sicut magi sua carmina cõceptis verbis recitant: puta de Ioue Elicio, aut de luna cœlo deducenda: vi scilicet, & virtute literarum & syllabarum, si certo modo recitentur & pronũtientur: sed sicut in prædicatione Euangelii Paulus affirmat, Christum ipsum per os ministrorum loqui, Roman. 15. 2. Corinth. 13. & Deum exhortari per nos, 2. Corinth. 5. Ita in actione Eucharistiæ, minister loco Christi legatione fungitur, qui ipse ibi adest: & per ministros verba hæc sonat: Hoc est corpus meum, hoc facite, &c. & per illud suum verbum efficax est. Nõ igitur minister homo sua consecratione & benedictione, panem & vinum, facit corpus & sanguinem Christi; Sed ipse Christus verbo suo in hac actione adest; & institutionis suæ verbo, quod per os ministri pronunciatur, efficit vt panis sit corpus suum, & poculũ sanguis suus; plane eo modo, sicut ipse est, qui baptizat, licet per ministrum, & verbo suo efficit, vt Baptismus sit lauacrum regenerationis & renouationis. Adhibemus igitur recitationem verborum institutionis, tanquam ordinationem, mandatum, promissionem, & priuilegium Mediatoris nostri Christi Domini; vt admoneamur, & certi reddamur, quid in cœna Dominica sit faciendum & credendum. Conuenimus enim, vt accipiamus edamus, & bibamus, non panem cibarium, aut vulgare poculum; sed illum panem, qui est corpus Domini, & illud poculum, quod est sanguis noui Testamenti. Sed natura panis non est corpus Christi, nec vi-

num sanguis eius: nec vlla creatura, sed solus Filius Dei, virtute & omnipotentia sua efficere potest, vt panis sit ipsius corpus, & vinum sanguis ipsius. Illud autem in prima cœna effecit per verbum, dicens: Hoc est corpus meum. Recitantur igitur in nostra Dominica cœna verba institutionis, non tantum historice: sed vt Ecclesiæ ostendatur, Christum ipsum per verbum iuxta suum mandatum & promissionem, in actione cœnæ adesse, & potentia illius verbi exhibere vescentibus suum corpus, & suũ sanguinem. Ipse enim est, qui distribuit, licet per ministrum: ipse est, qui dicit: Hoc est corpus meum: ipse est, qui per hoc suum verbum efficax est, vt panis sit corpus, & vinum sanguis ipsius. Hoc modo & inde certi sum' & credimus, nos in cœna Domini vesci non vulgari pane & poculo, sed corpore & sanguine Christi.

Ita Dionysius Sacerdos inchoaturus administrationem Eucharistiæ, præmittit tanquam priuilegium hæc verba: Tu dixisti, Hoc facite in mei commemorationem.

Ambrosius. Ambrosius de Sacramentis, libro 4. capit. 5. pulcre distinguit verba institutionis. Quædam enim sunt Euangelistarum verba, quæ tamen non vt historica tantum recitantur, sed sunt tanquam priuilegium, quid nos in actione cœnæ Dominicæ facere debeamus, vt Accepit panem, benedixit, fregit, dedit discipulis, &c. Alia vero sunt Christi verba, quorum virtute panis est corpus Christi, & vinum sanguis eius, vt: Accipite, comedite, bibite, Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus. Hoc autem interest inter consecrationem & historicam recitationem verborum. Quando enim institutio recitatur, & non facimus, quod Christus in cœna & fecit, & faciendum iussit: tunc nõ est consecratio, sed tantum historica recitatio. Quando vero verba recitamus, & facimus quod iussit: tunc verbis illis benedicimus pani & poculo. Non ignoro, quæstionem hanc à multis varie disputari: quibusdam ad ipsum opus consecrãdis, hoc est, ad externam tantum recitationem verborum, sicut illa fit à ministro respicientibus, vt ex consecratione ferme magicum quiddam faciant: quibusdam vero ipsum verbum plane tollentibus ex Eucharistia: aliis tantum historicam narrationem institutionis, sine accommodatione ad præsentem in nostra Dominica cœna actionem retinentibus. Sed hanc quam exposui, iudico esse simplicissimam & veram sententiam de benedictione seu consecratione Eucharistiæ: quæ recte tradita, vtilis est & ad erudiendam & ad confirmandam fidem. Pontificiorum vero sententiam de consecratione Eucharistiæ, non possumus simpliciter recipere. Disputantes enim de verbo per quod fiat benedictio seu consecratio Eucharistiæ, vel ipsam institutionem maxima sui parte mutilant, sicut supra dictum est, quasi exceptis quatuor verbis, reliqua in institutione nihil vel pertineant, vel faciant ad sanctificationem: vel traditiones humanas assuunt verbo Dei, quasi per verba institutionis non possit fieri consecratio, nisi adhibeantur etiam ea, quæ in Canone Missæ consarcinata sunt. Atque ita totum Sacramentum Eucharistiæ, quantum in ipsis est, reddunt incertum.

Petrus Comestor. Petrus enim Comestor dicit, verba institutionis non esse verba benedictionis: quia ignotum sit, quibus verbis Christus in benedictione Eucharistiæ vsus sit. Sed contrarium affirmant Ambrosius & Chrysostomus.

Proclus. Proclus quidam fingit, Apostolos intra diem Ascensionis & Pentecostes composuisse Canonem, vt esset forma consecrationis. Sed Gregorius asserit, Apostolos non vsos Canonica illa prece, sed ad Dominicam solummodo orationem hostiam cõsecrasse. Ita omnino dubia & incerta est Canonica illa benedictio. Incertum igitur etiam erit Sacramentum, quod Canonica illa prece consecrari dicunt. Nos vero, quando verbis Christi in institutione tribuimus benedictionem, habemus certum &

Canonica benedictio [illegible] certa.

firmum

firmum fundamentum. Præterea ipsam consecrationem seu sanctificationem, Pontificii tribuunt partim etiam operi Sacerdotis: & quidē non tantum externæ recitationi verborum, sed & aliis sacrificuli gestibus, vt expansioni, complicationi, eleuationi, & gesticulationi manuum, inclinationi ceruicis, conuersioni corporis, transpositioni libri, cruciformationibus, & aliis similibus: & præcipue vero consecrationi sacerdotis, altaris, vasorum, vestium, &c.

Hæc merito & necessario taxantur, vt ostendi possint vera fundamenta, quibus maximum hoc mysterium nititur: quod scilicet credimus, in Cœna Dominica non vulgarem panem, & communę vinum, sed corpus & sanguinem Domini adesse, exhiberi & accipi.

DE RATIONE INSTITVTIONIS huius sanctissimi Sacramenti.

CAPVT II.

Ergo Saluator noster discessurus ex hoc mundo ad Patrem, Sacramentum hoc instituit, in quo diuitias diuini sui erga homines amoris velut effudit, memoriam faciens mirabilium suorum: & in illius sumptione, colere nos sui memoriam præcepit, suamque annuntiare mortem, donec ipse ad iudicandum mundum veniat. Sumi autem voluit Sacramentum hoc, tanquam spiritualem animarum cibum, quo alantur & confortentur viuentes vita illius, qui dixit; Qui manducat me, & ipse viuet propter me. & tanquam antidotum, quo liberemur a culpis quotidianis, & a peccatis mortalibus præseruemur. Pignus præterea id esse voluit futuræ nostræ gloriæ, & perpetuæ felicitatis: adeoq; symbolum vnius illius corporis, cuius ipse caput existit, cuique nos tanquam membra, arctissima fidei, spei & charitatis connexione astrictos esse voluit, vt idipsum omnes diceremus, neque essent in nobis schismata.

CANON V.

Si quis dixerit, vel præcipuum fructum sanctissimæ Eucharistiæ esse remissionem peccatorum, vel ex ea non alios effectus prouenire, anathema sit.

EXAMEN.

Vtilissima est, simplex & vera ex verbo Dei explicatio Doctrinæ, de fine, vsu & fructu, siue de virtute & efficacia Eucharistiæ. Hac enim doctrina, animi excitantur ad crebriorem vsum huius Sacramenti: Accenditur in ipso vsu fides, inuocatio & gratiarum actio: conscientia deniq; credentis, ex hac doctrina dulcissima consolatione confirmatur, ad se etiam in hac tanta carnis infirmitate pertinere, sibi certo communicari, firmiter donari & obsignari totum thesaurum omnium beneficiorum, quæ Christus mediator traditione sui corporis, & effusione sui sanguinis nobis acquisiuit. Ostendit etiam hæc doctrina, quia variis huius vitæ calamitatib. subiecti sumus, quale pignus habeamus futuræ aliquando nostræ liberationis, immortalitatis & gloriæ. De re magna igitur disputatio est: & omnino necessarium est, doctrinæ huius synceritatem, sicut ea in verbo Dei tradita est, ita conseruare, ne vel additionibus vel detractionibus adulteretur. *De vsu & fructu Cœnæ Dominicæ.*

Iterum vero commonefaciendus est Lector, quod si κρινόμενον, seu quis sit verus status controuersiæ inter Pontificios & inter nos de hac doctrina. Tridētini n. dogmatistæ, non satis explicate declarant id, quod in controuersia positum est: cum tamen non ignotum sit, quid hoc loco damnare velint. Quintum siquidem Canonem ita constituerunt, quasi hic sit status cōtrouersiæ, quod nos remissionem peccatorum ita tribuamus fideli sumptioni Eucharistię, vt negemus alios etiam effectus ex illa sum-

ptione prouenire ad credentes. cum longe aliud sit, quod damnare volunt. Vt igitur explicatis illis, quibus Pontificii sperant se iudicium Lectoris vel turbare, vel saltem remorari posse: plane & perspicue ostendatur, quid illud sit, quod in doctrina nostra, de fine & fructu Eucharistiæ sugillare & damnare volunt: Breuiter Patrum verbis & sentẽtiis recitabo aliquos illos Eucharistiæ effectus, de quibus Canon ille loqui videtur: quos Eucharistiæ nos nullo modo detrahimus, sed docem⁹, fideẽ in sumptione debere reuerenter considerare, & cum gratiarũactione amplecti omnes diuitias, & totum thesaurum beneficiorũ, quæ Christus Mediator traditione sui corporis, & effusione sui sanguinis, Ecclesię suę acquisiuit. Quia enim in Eucharistia accipimus illud Christi corpus, quod pro nobis traditum est, & sanguinem noui Testamenti, qui in remissionem peccatorum effusus est: quis neget, credẽtes ibi percipere thesaurum omnium beneficiorum Christi? Accipiunt enim illud, in quo peccata remittuntur, in quo mors aboletur, in quo vita nobis communicatur, quo nos sibi Christus, tanquã membra adiungit, vt ipse in nobis, & nos in ipso simus. Pulcre enim dixit Hilarius. Hæc accepta & hausta, faciũt vt & Christus in nobis, & nos in Christo simus. Cyrillus inquit: Quando carnem Christi in mystica benedictione, fide manducamus, hinc vitam habemus in nobis, illi carni coniuncti, quę vita effecta est, vt non solum anima per Spiritum sanctum in beatã vitam ascendat, verum etiam terrestre hoc corpus, cibo illo ad immortalitatem reducatur, resuscitandum in nouissimo die. In Eucharistia igitur accipimus pignus certissimum & præstantissimum reconciliationis nostræ cum Deo, remissionis peccatorum immortalitatis & futuræ glorificationis. Et reuera diuitias diuini sui erga homines amoris in hoc Sacramẽto Christus opulenter effundit. Illud enim corp⁹ quod pro nobis in mortem tradidit, dat nobis in Cœna sua in cibum: vt ex eo tanquam solido, diuino & viuifico cibo viuamus, alamur, grandescamus, confortemur, atque adeo in ipsum conuertamur, ab eo nunquã separandi: sicut Augustinus pie dicit, in persona Christi: Non tu me mutabis in te, sed tu mutaberis in me. Et sacrũ conuiuium, in quo Christus sumitur, memoria passionis eius recolitur, mens impletur gratia, & futuræ gloriæ nobis pignus datur. Et elegans est Ignatii sentẽtia: quæ extat in Epistola ad Ephesios: vbi Eucharistiam vocat φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτον τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ζῆν ἐν θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθαρτήριον ἀλεξίκακον. Hoc est, Pharmacum immortalitatis, antidotum ne moriamur, sed viuamus in Deo, per Iesum Christum, remedium per auerrũcationem & depulsionem malorum purgans.

Hilarii & Cyrillus. *Augustinus.*

Nec incommoda est Bernhardi sententia, in qua dicit: Corpus Christi est ægris medicina, peregrinantibus via, debiles confortat, valẽtes delectat, languorem sanat, sanitatem conseruat, per hoc fit homo mansuetior ad correptionem, patientior ad laborem, ardentior ad amorem, sagacior ad cautelam, ad obedientiam, promptior, ad gratiarũ actionem deuotior.

Bernhardus.

Cyprianus dicit: eos quos exhortamur ad prælium, non inermes & nudos esse relinquendos, sed protectione Sanguinis & Corporis Christi muniendos. Ad hoc enim fit Eucharistia, vt possit accipientibus esse tutela. Idoneus ergo esse non potest ad martyriũ, qui ab Ecclesia non armatur ad prælium: & mens deficit, quam non accepta Eucharistia erigit & accendit.

Cyprianus.

Chrysostomus inquit: Si qui fimbriam vestimenti eius tetigerunt, recte conualuerunt: quanto magis corroborabimur, si totum illum in nobis habeamus: Sedabit ille in nobis sæuientem membrorum nostro-

Chrysostomus.

rum

rum legem, perturbationes animi extinguet, morbos omnes depellet, ab omni casu nos eriget, & inimici potestate deuicta, ad veram pietatem concitabit atque adeo in seipsum confirmabit. Idem inquit, in priorem ad Corinthios: Ipsa mensa, animæ nostræ vis est, nerui mentis, fiduciæ vinculum: fundamentum, spes salus, lux, vita nostra. Si hinc hoc Sacrificio muniti migrabimus, maxima cum fiducia sanctum ascendemus vestibulum.

Ambrosius de his, qui initiantur mysteriis, c. 8. Ista esca quam accipis vitæ æternæ substantiam subministrat. *Ambrosius.*

Et in Lucam inquit: Corpus Christi edimus, vt vitæ æternæ possimus esse participes.

Basilius in Asceticis dicit, proprium esse eorum, qui sumunt Eucharistiam, vt memoriam continuam seruent eius, qui pro nobis mortuus est, & resurrexit. *Basilius.* In vsu igitur cœnæ Dominicæ beneficia traditione corporis Christi & effusione sanguinis ipsius nobis præstitã & acquisita memori mente sunt cogitanda, publica voce prædicanda & annuntiandã gratiarum actione publice & priuatim commemoranda & celebranda. Nec tantum historica commonefactio de morte Christi, & beneficiis eius in Eucharistia est: sed ipse habitãs iam in nobis, illam sui [illegible] efficacia corporis & sanguinis sui per Spiritum excitat, accendit, cõfirmat, auget & conseruat in nobis: ne obliuio illa, de qua Scriptura loquitur 2. Pet. 1. nobis obrepat: aut si obrepsit, vt excutiatur. Præterea etiã, sicut Augustinus inquit, mysterium pacis & vnitatis nostræ, Christus in mensa sua consecrauit: & per hunc cibũ & potum, societatem sui corporis & membrorum suorum intelligi voluit, quę est Ecclesiæ vnitas. Chrysostomus inquit; Vna mensa omnibus est proposita, idem cibus porrigitur omnibus, id q; in propatulo fit, vt scilicet nos vnũ corpus agnoscam', & mutua charitate cõplectamur. *Chrysostomus.* Ideo enim (sicut Augustinus inquit) hoc Sacramentũ, in eiuscemodi rebus conficitur, quæ ex multis, puta ex granis, & multis botris seu racemis ad vnum aliquid rediguntur; vt admoneamur participatione huius Sacramenti, vt & nos vnum simus nos diligendo, vnam fidem, vnam spẽ, & indiuiduam charitatem. Et sicut Cyprianus inquit; Quibus vnus est panis, vnum est corpus, & omnium vnum cor, & anima vna vni Christo adhærens.

Hæc ex Patrum sententiis breuiter repetere voluĩ: vt Lectori ostenderem, non hunc esse statum controuersiæ, de quo hoc loco Pontificii nobiscum dimicant, quasi ipsi magnificentius sentiant & loquantur de fine, fructu, virtute, & efficacia sumptionis Eucharistiæ, aut quasi nos de remissione peccatorum, in sumptione Eucharistiæ, ita loquamur, vt alios effectus Eucharistiæ denegemus & detrahamus. Ideo enim nostram confessionem adiunxi sententiis veterum, ex verbo Dei sumptis & extructis: vt coram tota Ecclesia palam fiat, nos dignitati, virtuti & efficaciæ Eucharistiæ nihil quicquam detrahere. Et mirum est, Pontificios hoc modo insidiose voluisse transponere statum; cum alias irasci & indignari soleant, nos dignitatem & efficaciam Eucharistiæ ex verbo Dei magis extollere, ornare, quam ipsorum Missæ, satisfactionibus, indulgentiis, & similibus veniarum nundinationibus commodum & vtile sit. Cum igitur hæc enumerata diligentius in nostris Ecclesiis, quam apud Pontificios doceantur; num in hac parte doctrinę consensus est, ita vt nihil habeant, quod in nostra doctrina damnent? Certe non sine causa, anathemata sua in V. Canone expediunt: Quid vero illud sit, oblique notant cum damnant; Si quis dixerit, vel præcipuum fructuum sanctissimę Eucharistię, esse remissionem peccatorum. Sed inquis; Forsan eos notant, qui de remissione peccato-

rum, in ſumptione Euchariſtiæ ita diſputant, vt reliquos eius effectus omnes prorſus negent & tollant. Illos igitur nominent, nobis cum tali opinione nihil eſt commune, qui ſentimus, in vſu Euchariſtiæ fieri in credentibus applicationem & obſignationē omnium beneficiorum Chriſti mediatoris. Sed aliud eſt, de quo boni illi Patres dimicāt, quod in ſecundo capitulo ita explicant, Euchariſtiam eſſe antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, hoc eſt, à peccatis venialibus: à mortalibus vero non liberemur per antidotum Euchariſtiæ, ſed tantum præſeruemur. Et eſt illud, quod Colonienſes Ieſuitę ex Scholaſticis clarius explicant, cum dicunt: Leuia quidem & minora peccata Euchariſtiam delere, aliquando etiam grauia quædam: illa ſcilicet, quorum memoria confitentibus nobis exciderit, tunc enim Sacramenti virtutem ſupplere, quod ignorantia deſiderabat. Mortalia autem peccata vero vſu Euchariſtiæ non deleri. Hoc igitur eſt caput illud, quod in doctrina noſtra reprehendunt & damnant; quod ſcilicet docemus, Filium Dei in Euchariſtia, dato ſuo corpore & ſanguine, tanquam pignore ſeu ſigillo certiſſimo & præſtantiſſimo, teſtari, ſe ſingulis fide hoc Sacramento vtentibus, communicare, applicare, & obſignare beneficia ſua, q̃ traditione ſui corporis, & effuſione ſui ſanguinis Eccleſię acquiſiuit. Et inter illa beneficia dicimus præcipuum & primarium locum obtinere remiſſionem peccatorum, reconciliationem cum Deo, receptionem in gratiam, & acceptationem ad ſalutem & vitam æternam: non quod reliqua Chriſti beneficia ab Euchariſtiæ fructu excludamus, ſed quia hæc ſunt quaſi fundamenta omnium reliquorum Chriſti beneficiorum, quæ nobis conferenda ſunt. Neque hoc facimus priuata aliqua ſpeculatione aut temeritate, ſed ipſe filius Dei Euchariſtiam nominat nouum Teſtamentum. Et Ieremias affirmat, in nouo Teſtamēto comprehendi hoc pactum: Propitius ero iniquitati eorum, & peccati eorum non memorabor amplius. Et quidem in ipſa inſtitutione Chriſtus expreſſis verbis nominat remiſſionem peccatorum. Cogitet autem Lector, quid ſit, remiſſionem illam in nouo Teſtamento, de quo verba Cœnę loquuntur, cum Ieſuitis reſtringere tantum ad leuia & minora peccata: quaſi ſanguis Chriſti in Euchariſtia acceptus, non habeat vim delendi peccata mortalia & grauiora: ſed illa dignitas & virtus tribuenda ſit noſtris ſatisfactionibus, indulgētiis, miſſæ ſacrificio, & reliquis veniarum negotiationib. Operę pretium enim eſt expendere, quare Pontificii contra hoc caput doctrinæ noſtræ tam pertinaciter dimicent. Hæc enim conſideratio multa monebit, & oſtendet cauſas grauiſſimas, quare contradicendum ſit.

Ieſuitæ Colonienſes.

Primum igitur remiſſionem peccatorum grauiorum & mortalium, quæ poſt Baptiſmum commiſſa ſunt, docent quærendam & impetrandam eſſe noſtra contritione, confeſſione, ſatisfactione, ſacrificio Miſſæ, & aliis modis. Vident autem, totam illam veniarum ſtructuram collapſuram, ſi remiſſio illa & reconciliatio quæratur in corpore & ſanguine Chriſti. Ne tamen nihil tribuant Euchariſtiæ, loquuntur de venialibus: hoc eſt (ſicut Ieſuitæ interpretantur) de leuioribus & minutioribus peccatis. Vt igitur ſatisfactiones ſuas, & reliquas veniarum nundinationes retineant, acerbe dimicant, in vero vſu Euchariſtiæ non fieri applicationem remiſſionis peccatorum. Secundo, vt dogma de dubitatione remiſſionis peccatorum retineant, damnāt ipſam etiam obſignationem remiſſionis peccatorum in Euchariſtia. Ieſuitæ enim Colonienſes manifeſte oſtendunt, ſe dogma illud improbare, quod credentes, qui fide hoc Sacramēto vtuntur, eius ſumptione confirmentur, & certi reddantur de reconciliatione cum Deo, de remiſſione peccatorum, &c. Et rationem aſſignant, quia illud pugnet cum doctrina Pontificia, de dubitatione.

Quia

Quia igitur vident verum & salutarem Eucharistiæ vsum, quasi aduersa fronte expugnare Pontificium dogma de dubitatione: ne cõscientijs vllam certam & firmam consolationem, de fiducia & certitudine remissionis peccatorum relinquant: contendunt in vsu Eucharistiæ, nec applicationem, nec obsignationem reconciliationis, seu remissionis peccatorũ in singulis fide hoc Sacramento vtentibus fieri.

Tertio docent, multos quidem prçstantes & insignes esse effectus Eucharistię: eos vero in vsu Eucharistiæ illis tantũ contingere, qui ab omnibus grauioribus peccatis ante liberi, immunes, puri & sancti sunt: secus vero dispositos, iudicium sibi manducare, & grauissimam offensionem Dei incurrere, eo quod non pro dignitate, hæc sacrosancta mysteria contingant. Ita ferme Andradius etiam loquitur. Econtra vero docent, Missam esse sacrificium propitiatorium, ad delenda quçuis peccata mortalia & grauissima, idque ex opere operato, sine aliquo peccatoris vel negotio, vel periculo. Hoc modo & hac via experti sunt, homines à crebriori vsu Eucharistiæ absterreri, & ad quotidianas Missarum nundinationes cupidius inuitari. Hoc aucupium nollent amittere: ideo talem fecerunt partitionem, quod sacrificio Missæ tribuant remissionem omnium peccatorum: in vero autem Eucharistiæ vsu, leuiora tantum & minutiora delicta tradunt deleri: idque tamen non fieri sine magno periculo, nisi quis ab omnibus grauioribus peccatis ante immunis, purus & sanctus sit. Hęc consideratio verum est examen secundi capituli, & V. Canonis.

Pontificiorum doctrina de effectu Eucharistiæ.

Num vero nostra sententia est in vero vsu Eucharistiæ remissionem peccatorum accipere etiam eos, qui grauissimorum scelerum sibi cõscii sunt, si non deponant, sed retineant propositum malefaciendi, si nõ afferant timorem Dei, siue pœnitentiam & fidem, sed scientes perseuerẽt in delictis contra conscientiam? Nullo sane modo ita docemus. Serio enim monentur apud nos homines eos, qui nõ agunt pœnitentiam sed perseuerant in delictis cõtra conscientiam, manducare & bibere sibi iudiciũ, ita vt rei fiant corporis & sanguinis Domini. Cumulatur enim offensio Dei inde, quod in impœnitentia Eucharistiã sumunt, contumelia afficiunt corpus & sanguinem Domini. In his igitur quibus manducatio illa prodesse debet, necessaria est pœnitentia seu timor Dei, expauescens cogitatione peccati & iræ Dei aduersus peccata, & deponens propositum malefaciendi: necessaria etiam est fides, petens & accipiens remissionem peccatorum in promissione. Inde vero Andradius texit tale argumentum, quod existimat esse insolubile: Qui agit pœnitentiam, & credit Euangelio, accipit & habet remissionem peccatorum. Sed vtiliter accessurum ad communionem, oportet afferre pœnitentiam & fidem. Habet igitur remissionem peccatorum, ante communionem. Nemo vero illud vel quærit, vel accipit, quod iam ante habet. Ergo in vsu Eucharistiæ nec quæritur, nec accipitur remissio peccatorum: Sed tota hæc imaginatio oritur ex ignorantia doctrinæ, de vero & salutari vsu Sacramentorum. Vnicum enim est fundamentum reconciliationis cum Deo, & remissionis peccatorum: Christus scilicet mediator, cum sua obediẽtia & merito. Illum vero pater proponit fide apprehendendum & accipiẽdũ ad remissionem peccatorum, & in verbo, & in Sacramentis. Est autem reconciliatio cum Deo, & remissio peccatorum, non sicut color seu qualitas, hærens immobiliter, indiuulse & inseparabiliter in subiecto: vt semel accepta, nõ opus sit ampli', de ea cogitare. Sed fidei perpetua actio, & quotidianum exercitium in hac vita est, Christũ magis magisque & firmius apprehendere, in eo manere & perseuerare, ne remissio peccatorũ amittatur, sed vt firmius & certius retineatur: imo in hac carnis nostrę deprauatione, inter tam varias diaboli insidias, & mũdi scandala, nullum mo-

An impœnitentibus prosit vsus Eucharistię.

mentum est, in quo non opus sit nobis quærere, apprehendere & complecti gratiam Dei, reconciliationem & remissionem peccatorum.

Præterea in tentationibus, mens de hac quæstione præcipue angitur. Cum promissio loquatur in genere, an etiam ego, qui credo, habeam remissionem peccatorum? an vere, certo & firmiter eã habeam? Solicita etiam est pia mens, ne sibi eripiatur vel excutiatur. In hunc igitur vsum Deus, qui diues est in misericordia, quã opulente super credentes effundit, præter verbum instituit etiam vsum Sacramentorum. Relinquimus autem & tribuimus & verbo, & cuique Sacramento, quod cuiusque proprium est. Per Baptismum in Christo renascimur: renati, verbo & Eucharistia alimur: lapsi, per pœnitentiam & fidem ad promissionem gratię reuertimur, & eius fide propter mediatorem Deo rursus reconciliamur. Et tamen ab hoc etiam vsu Eucharistię, quæ continet fundamentum remissionis peccatorum, corpus scilicet & sanguinem Christi, no excludimur. Filius Dei enim in Eucharistia præstãtissimo & certissimo pignore, exhibitione scilicet corporis & sanguinis sui testitur se singulis, fide hoc Sacraméto vtentibus certo communicare, applicare & obsignare remissionem peccatorum, reconciliationem cum Deo, & reliqua sua beneficia, quæ traditione sui corporis, & effusione sanguinis sui, Ecclesiæ ita acquisiuit, vt verbo & Sacramentis offerrentur, & fide acciperentur. Atque ita fides, in vsu Eucharistiæ, habet, de remissione peccatorum, firmam consolationis, fiduciæ & certitudinis suæ ancoram: habet etiam efficax antidotũ, ad erigendam & sustentandam languidam fidem in luctu & tentationibus, contra diffidentiam, dubitationem, pusillanimitatem & desperationem. In vero etiam vsu Eucharistiæ, Filius Dei testatur, se credentes sibi vt membra inserere, vt gestet, sustentet, gubernet & viuificet eos: vt magis magisque ipsi coniungantur, & firmius in ipso perseuerare possint, & accepta beneficia retinere. Hanc dulcem, vtilem & necessariam consolationem & confirmationem fidei, conantur Pontificii Ecclesiæ eripere, quando ex fructibus & effectibus Eucharistiæ, expungũt applicationem & obsignationem remissionis peccatorũ. Nec vero noui aliquid nostra hæc sententia adfert. In omnibus enim veterum liturgiis, extant precationes, vt sumptio corporis & sanguinis Domini, fiat in remissionem omnium peccatorum. Res igitur de qua in secundo capitulo, & V. Canone controuersia est, valde magni momenti est propter conscientiarum consolationem. Nam & reliquos Eucharistiæ effectus, quos recitãt, tradunt illis tantum contingere, qui suis pręparationibus a peccatis grauioribus immunes, liberos, puros & sanctos se reddiderũt. Sed hęc septimo capitulo de præparatione plenius explicanda erunt.

DE EXCELLENTIA SANCTISSIMÆ

Eucharistiæ super reliqua Sacramenta, hoc est: An vera sit regula illa, Sacramenta extra vsum diuinitus institutum, non habere rationem Sacramenti.

CAPVT LII.

Commune hoc quidem est sanctissima Eucharistia cum cæteris Sacramentis Symbolum esse rei sacræ, & inuisibilis gratiæ formam visibilem. Verum illud in ea excellens & singulare reperitur, quod reliqua Sacramenta tunc primum sanctificandi vim habent, cum quis illis vtitur. At in Eucharistia ipsa, sanctitatis auctor ante vsum est, nondum enim Eucharistiam de manu Domini Apostoli susceperant, cum vere tamen ipse affirmaret, corpus suum esse quod præbeat. Et semper hæc fides in Ecclesia

Dei fuisse statim post consecrationem, verum Domini nostri corpus, verumque eius sanguinem, sub panis & vini specie, vna cum ipsius anima & diuinitate existere, sed corpus quidem sub specie panis, & sanguinem sub vini specie, ex vi verborum: ipsum autem corpus sub specie vini, & sanguinem sub specie panis, animamque sub vtraque, vi naturalis illius connexionis & concomitantiæ, qua partes Christi Domini, qui iam ex mortuis resurrexit, non amplius moriturus, inter se copulantur: diuinitatem porro, propter admirabilem illam, eius cum corpore & anima hypostaticam vnionem. Quapropter verissimum est, tantundem sub altera specie, atque sub vtraque contineri: totus enim & integer Christus sub panis specie, & sub quauis ipsius speciei parte, totus item sub vini specie, & sub eius partibus existit.

CANON III.

Si quis negauerit, in venerabili Sacramento Eucharistiæ, sub vnaquaque specie, & sub singulis cuiusque speciei partibus separatione facta, totum Christum contineri; anathema sit.

CANON IV.

Si quis dixerit, peracta consecratione, in admirabili Eucharistiæ Sacramento nõ esse corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi, sed tantum in vsu dum sumitur: non autem ante vel post, & in hostiis seu particulis consecratis, quæ post communicationem reseruantur vel supersunt, non remanere verum corpus Domini, anathema sit.

EXAMEN.

Titulus policetur explicationẽ, quæ sit excellentia Eucharistiæ super reliqua Sacramenta. Et quidẽ quod Eucharistia dignior & excellentior sit matrimonio, & reliquis quæ Pontificii Sacramentis annumerant, non opus est disputare. Inter illa enim, quæ non sunt eiusdem generis, ne collatio quidem instituenda est.

Hoc vero vtiliter explicaretur cum ad distributionem, applicationẽ, & obsignationem beneficiorum Christi mediatoris, diuinitus instituta & ordinata sint hæc organa seu media vox Euangelii & vsus Sacramẽtorũ, vt sunt Baptismus & cœna Dominica: cumque thesaurus, qui in prædicatione Euangelii, in Baptismo, in Eucharistia fide accipiendus offertur & proponitur, sit Christus mediator, cum omnibus suis beneficiis: quæ sit vel differentia, vel qui gradus, inter hæc organa seu media?

Sed de his vtilibus explicationibus nõ sunt soliciti Tridentini Patres. Pro Scholasticorum vero traditionibus stabiliendis & retinendis acriter dimicant.

Tradunt autem isti, Euhcaristiam excellere reliqua Sacramenta. I. In significando. II. In significato. III. In continendo. Et hæc ita explicant, quod in reliquis Sacramentis, tantum sit gratia accidentalis & creata: in Eucharistia vero sit Christus ipse auctor, sanctificatio, & fons omnis gratiæ, IV. In modo continendi: quod scilicet reliqua non sint Sacramenta, nisi in vsu: & sanctificandi vim habeãt, non nisi in ipso vsu. Eucharistia vero sit Sacramentum, & contineat corpus & sanguinem Christi, durabiliter & permanente re etiam extra vsum. Et de prioribus quidem tribus gradibus Tridentini nihil disputant, ideo forsan, quia animaduertunt quam absurdum sit, Christũ ipsum, omnis gratiæ & sanctificationis fontem & auctorũ, ex baptismo præscribere, & eius loco accidentalẽ & creatam gratiam in aqua hærentem substituere: cum Scriptura manifeste testetur, Christum ipsum lauacro aquę in verbo mandare Ecclesiã. Ephes. 5.

Pontificii de Eucharistia.

et Paulus affirmat, Gal. 3. Quotquot baptizati estis, Iesum induistis. Pro illa vero opinione quod Eucharistia sit Sacramētum, & contineat Christum, etiam extra vsum illum, ad quem diuinitus instituta est, tanquam pro aris & focis dimicant. Et monendus est Lector, quas huius sui certaminis causas habeant. Cœnam Dominicā, ab aliquot iam annis in regno Pontificio transformarunt in actiones plane diuersas ab eo vsu, ad quem Christus illam instituit. In Missa enim recitatis super panem & vinum verbis consecrationis (quæ ita vocant) Sacramentum circumstantibus non distribuitur, à populo non accipitur, non manducatur, nō bibitur: sed Deo Patri, pro delendis & viuorum & mortuorum peccatis, certis sacrificuli gestibus & precatiunculis offerri fingitur. Panis super quem verba illa pronuntiata sunt, non ad manducationem distribuitur: sed asseruatur, reponitur, includitur, circūgestatur, & homines persuadentur, se ibi accensis luminaribus, genuflexione, & aliis venerationis & adorationis ritibus & gestibus, peculiarem & eximium cultum Christo prȩstare, & quidem excellentiorem, quam si panis ille benedictus, iuxta institutionem acciperetur & manducaretur. Ostensio Eucharistiæ vsurpatur contra tempestates, incendia, morbos, & quæuis pericula. Item, pro omnis generis benedictione impetranda. Hos posteriores vsus à Christo in verbis institutionis non esse præscriptos & mandatos, ipsi Pontificii negare non possunt. Priorem etiam non habere fundamentum in verbis institutionis, postea de Missa demonstrabimus. Hæc omnia & his similia refutantur & euertuntur vnica illa, & verissima & firmissima regula: Sacramenta extra vsum diuinitus institutum, non habere rationem Sacramenti. Et propterea huic regulæ adeo sunt infesti: propter illam enim damnandam, III. caput, & IV. Canonem posuerunt. Vident enim omnia illa, quȩ extra vsum diuinitus institutum, Eucharistiæ affingunt, nō posse retineri, defendi & stabiliri, nisi damnata verissima illa regula, dogma Scholasticorum pro articulo fidei Ecclesiȩ obtrudatur: quod scilicet recitatis verbis consecrationis super panem, etiamsi vsus ille, quē Christus instituit, nec adsit, nec accedat: existimetur tamē Christus Deus & homo, in illo pane, quacunque ratione tractetur, adesse, contineri, & durabili coniunctione permanere, non minus, & non aliter, quam in ipsa exhibitione & manducatione diuinitus instituta. Hac enim opinione posita, humana cogitatio mox affingit alios vsus, & instituit alias Eucharistiȩ actiones, quam sicut Christus in verbis institutionis prȩscripsit. Et iudicantur tunc, illa non tantum bona conscientia fieri posse, sed omnino fieri debere. Siquidem etiam extra vsum in verbo institutum, Christus cum corpore & sanguine suo sibi adesse docetur, nec minus nec aliter quam in ipso vsu. Habent igitur Pontificii causas ad stabiliendum regnum suum, satis magnas, & graues: quare pro dogmate isto, tanquam pro aris & focis strenue dimicādum sibi proposuerint: sublato enim hoc fulcro, non minima pars regni ipsorum, sponte collapsura esset. Animaduertunt autem, se in hac causa similitudine reliquorum Sacramētorum, vehementer premi & angi. Si enim verba institutionis Baptismi, super aquam pronuntientur, & non sit vel fiat actio Baptizationis, nec adsit qui tingatur: non esse Sacramentum Baptismi, ipsi fateri coguntur. Nec si aqua illa includatur, circumgestetur, vel ostentetur, dicendum est, ibi Christum, Patrem & Spiritum sanctum ita adesse, sicut in actione Baptismi tota Trinitatis adest. Hoc ipsi etiam Pontificii fatentur. Ne vero idem in Sacramento Eucharistiæ, cum irreparabili regni sui detrimento concedere cogantur, comminiscuntur hanc esse excellentiam Eucharistiæ, super reliqua Sacramenta, quod etiam extra vsum ibi adsit, & contineatur Christus Deus & Homo, eo plane modo, sicut in ipso vsu adest.

Missa Pontificia.

Axioma firmissimū.

Et

Et hæc quidem est communis & pertinax ipsorum asseueratio. Cumque hactenus tãtum repetitiones scholasticæ Theologiæ, sola anathematum adiectione amplificatas & firmatas, in his decretis audiuerimus: nunc, quod Dij ipsorum bene vortant, axioma illud non verbis tantum repetere, sed & probare, & quidem ex verbis institutionis conãtur. Arrigat igitur Lector aures, ne perpetuo dicant homines, Tridentinum Concilium sine fundamentis & probationibus, solis asseuerationibus & anathematis agere. Ita autem aiunt: Nondum Eucharistiam de manu Domini Apostoli susceperant, cum vere tamen ipse affirmaret, corpus suum esse quod præbebat. Nos vero cõditionem illam accipimus, ex verbis institutionis totam hanc controuersiam dijudicandam esse, & quomodo dijudicatio illa fieri debeat, ipsi Pontificij nobis viam monstrant: quando ex verbis Baptismi probant, aquam Baptismi extra vsum diuinitus institutum non habere rationem Sacramenti. Vocatur enim Baptismus lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, Tit. 3. Ipse Christus cum virtute mortis & resurrectionis suæ ibi adesse scribitur, Galat. 3. Ephes. 5. Roman. 6. 1. Pet. 3. Sed quia institutio vtitur verbo significante actionem, Baptizate eos: Item: Quotquot baptizati estis, Galat. 3. Baptizemini, Actorum 2. ideo extra vsum illum, & extra illam actionem, etiamsi verba institutionis millies super aquam quauis intentione pronuntientur, tamen non est Sacramentum Baptismi: nec dicendus est Christus in aqua illa adesse, sicut in Baptismo adest. Et possit forsan quis obijcere: sicut aquæ thermarum habent & retinent peculiarem suam virtutem, etiamsi nemo ibi lauet: neque enim ab vsu lotionis thermæ virtutem accipiunt, sed illum ante habent: ita etiam lauacrum aquæ in verbo esse lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, etiamsi nemo sit qui baptizetur: cum virtutem illam accipiat, & habeat a virtute verbi, nõ ab illis qui baptizantur. Sed recte respondetur ex institutione, Baptismum sane virtutem suam non mutuari ab vsu eorum qui baptizantur, sed ab efficacia verbi diuini: esse tamen ordinationem Dei, in institutione ita patefactam, vt Baptismus sit actio: & quod in illa actione seu in illo vsu sit tale Sacramentum, sicut mandatum & promissio diuina, in institutione illud describit. Extra vero illum vsum: aut si Baptismus transformetur in actionem aliam & diuersam ab ea, quæ institutione præscripta est, non erit Baptismus. Institutio enim inquit: Baptizate eos. Quod si extra illum vsum verba institutionis super aquam pronuntientur, non faciunt Sacramentum, sed magis est prophanatio nominis diuini, si aqua verbis institutionis sanctificata, non accommodetur ad eum vsum, quem institutio præscribit, aut si transferatur ad aliam actionem, quam quæ in institutione mandata est. Hæc de Baptismo vt certa sunt, ita à Pontificijs, vt arbitror, non negantur. Hoc vero κριτήριον, ex verbis institutionis Sacramentorum sumptum, ad hanc etiam controuersiam de Eucharistia accommodabimus, vt manifestum euadat, an verum sit, quod Pontificij contendunt, Eucharistiam hoc proprium & peculiare habere, quod extra vsum, & extra illam actionem, quæ institutione præscripta & mandata est, habeat rationem Sacramenti, non minus atque in ipso verò vsu. Si itaque in institutione Eucharistię tantum hæc verba extarent: Accepit panem, gratias egit, & dixit: Hoc est corpus meum, tunc aliquid dicerent Pontificij. Sed institutio inquit: fregit, hoc est, distribuit, dedit discipulis, & iussit vt acciperent, vt comederent & biberent. Hæc verba certe extra omnem controuersiam, actionem significant: & quidem expresse vtitur verbo faciendi, inquit enim: Hoc facite, quod scilicet in prima hac mea cœna factum est. Si igitur iuxta institutionem iudicandum est, erit Sacramentum Eucharistiæ, certa quæ-

Responsio.

ta quædam actio: & consistit in vsu, non minus quam Baptismus. Imo consideret hoc Lector: In institutione Baptismi vnicum tantum est verbum, significans actionem (Baptizate eos) & tamen quam fortiter demonstret & conuincat, Baptismum extra illum vsum diuinitus institutum non esse Sacramentum, iam ostensum est. In Eucharistiæ vero institutione non vnum aliquod tale verbum est, sed aliquot ordine ponuntur, quæ manifestissime actionem significant: Accepit, gratias egit, fregit, dedit discipulis, dixit: Accipite comedite, bibite, hoc facite. Iam quærimus, si super panem & vinum pronuntientur hæc verba: Hoc est corpus meum, Hic est sanguinis meus: & non fiat distributio, nemini detur, non sit qui accipiat, comedat & bibat: quærimus, inquam, an ibi seruetur institutio Christi? Et manifestum est, quod non Secundo quærimus, An ibi sit verum Sacramentum Eucharistiæ vbi non seruatur institutio Christi? Certe quia institutione sanctificantur Sacramenta noui Testamenti, manifestum & certum est, vbi non seruatur institutio, ibi non esse Sacramentum. Iam autem intelligit Lector, id quod supra annotauimus, quare Pontificij tam solicite disputent: Non totam institutionem, sed tantum particulam illam: Hoc est corpus meum Hic est sanguis meus, pertinere ad sanctificationem Eucharistiæ. Ita enim sperant se posse obtinere, quod extra vsum diuinitus institutum, panis sit & maneat corpus Christi. Sed Christus, cum inquit: Hoc facite, totam institutionem, non tantum particulam aliquam intelligit. Paulus etiam cum mentionem fecisset benedictionis Eucharistię, prima ad Corinthios 10. mox capite vndecimo monstraturus, quomodo liceat non vulgarem, nec priuatam, sed Dominicam Cœnam celebrare, totam institutionem Cœnę recitat & describit. Veteres etiam in sanctificatione Eucharistiæ, non particulam aliquam, sed totam institutionem adhibuerunt. Et illud est verbum, quo accedente ad elementum, iudicarunt fieri Sacramentum. Quando igitur verba institutionis pronuntiantur super panem & vinum, & non adest vel accedit vsus ille, siue actio illa, quæ in institutione non tantum præscripta sed mandata est: omnino veritas cogit, vt sentiamus & dicamus, ibi no adesse Christum cum suo corpore & sanguine, eo modo, sicut in vero vsu Cœnę iuxta verbum suum adest. Illa enim differētia inter Baptismum & Eucharistiam, de qua Pontificii laborant, quod scilicet baptismus in vsu, Eucharistia vero etiam extra vsum sit Sacramentū, ex verbo Dei nec ostendi, nec probari potest. Sicut enim in institutione Baptismi sunt verba significantia vsum & actionem: ita etiam in institutione Eucharistię talia sunt verba: imo quia plura talia verba sunt in institutione Eucharistiæ, argumenta multo fortius & firmius concludunt de Eucharistia, quam de Baptismo, quod extra vsum diuinitus institutū non sint vera Sacramenta. Est igitur Cœna Dominica actio quædam, habens certum vsum in institutione præscriptum & huic actioni quam Filius Dei per ministeriū exercet, annexa est promissio illa, de qua verba institutionis loquuntur. Qando vero extra illum vsum transformatur in in aliam & diuersam actionem ab ea, quæ in institutione præscripta & mandata est, licet verba super panem & vinum pronuntientur, non magis erit Sacramentum, quam sicut de Baptismo supra dictum est. imo est prophanatio, verba institutionis super panem & vinum pronuntiare, & interim vsum, de quo institutio loquitur, vt scilicet distribuatur, edatur & bibatur, hoc est, ipsum sensum institutionis expungere, aut in aliud genus peruertere.

Fictitia differentia [illegible] inter Baptismũ & Eucharistiam.

Hæc certe sunt manifestissima. Obseruabit autem Lector, quod Tridentini non audent dicere, quod tamen & sentiunt & intelligunt, Eucharistiam extra vsum diuinitus institutum, esse Sacramētum, in quo sit

corpus

corpus & sanguis Domini: sed dicunt ante vsum & post vsum: quæ quia aliquid ambiguitatis habere videntur, iudicarunt se sub illis inuolucris, omnia ea, quæ extra vsum diuinitus institutum, in tractationem sanctissimæ Eucharistiæ irrepserunt, stabilire, defendere & retinere posse. Quid enim (inquiunt) num Christus non prius pronuntiauit hæc verba (Hoc est corpus meum) quam solicite obseruasset, Apostolos omnes, & singulos benedictum, exhibitum & acceptum panem, dentibus iam permere & manducare? Aut si de pane illo, super quo gratias egerat, tunc cum illum exhibeat, priusquam Apostoli eum manducarent, dixit: Hoc est corpus meum: num tam diu falsa fuit propositio illa, donec Apostoli inciperent manducare: vt tunc primum manducatio Apostolorum propositioni illi tribueret veritatem: & notato in margine cap. Lucæ vigesimosecundo, affirmant, Apostolos nondum suscepisse de manu Domini Eucharistiam, cum vere ipse affirmaret, corpus suum esse quod præbebat. Lucas enim non addit hæc verba: Accipite, manducate, & bibite: sed dedit panem, & dixit; Hoc est corpus meum. Ad posterius autem argumentum primo respondebo, institutionem scilicet Cœnæ Dominicæ diiudicandam esse ex collatione descriptionum, quę in quatuor locis Scripturę extant. Perperam igitur faciunt, qui ex descriptione Lucæ colligere volunt, Christum ita dedisse discipulis panem, vt eo siue plane non vterentur siue quomodolibet vterentur, tamen additam esse & manere veritatem illam; Hoc est corpus meum. Matthæus enim, Marcus & Paulus describunt, Christum disertis verbis prius mandasse, vt pane illo quem dabat, vterentur. & quidem præscripsisse modum, quo pane illo vti deberent; Accipite scilicet, & manducate, & tunc addidisse illa verba; Hoc est corpus meũ. Et Marcus in descriptione alterius partis dicit, Et biberunt ex eo Calice omnes, & dixit in eis; Hic est sanguis meus. Nec tamen sententia est, panem benedictum, qui distribuitur, qui exhibetur, & quem Apostoli de manu Christi susceperunt, non esse corpus Christi, sed tunc primum fieri corpus Christi, quando incipit manducari. Tota enim actio institutionis connexa est, & ad totam illam actionem pertinent hæc verba Hoc est corpus meum De illo igitur pane qui benedicitur, qui frangitur seu distribuitur, qui exhibetur, qui accipitur & manducatur, de illo, inquam pane, Christus dicit; Hoc est corpus meum, Et Paulus fracto pani hoc tribuit, quod sit communicatio corporis Christi, prima Corinth. 10. In verbis etiam institutionis inquit; Hoc est corpus meũ, quod pro vobis frangitur, hoc est, quod distribuitur in Cœna, est corpus Christi. Christus igitur Deus & homo, in tota illa actione Cœnæ a se instituta, præsens adest, & exhibet vescentibus corpus & sanguinem suum. Ipse enim est, qui per ministerium benedicit, qui distribuit, qui exhibet, qui dicit; Accipite, manducate. Hoc est corpus meum. Sicut Chrysostomus inquit in 26. Matthęi. Non sunt humanę virtutis hęc opera, quæ tunc in illa Cœna confecit, ipse nunc quoque operatur, ipse perficit, ministrorũ ordinem nos tenemus, qui vero hæc sanctificat & transmutat, ipse est. Hæc sunt simplicia, vera, & ex verbis institutionis manifesta. Vsus enim in hac disputatione rectissime definitur tota seu integra illa actione, quæ in verbis institutionis præscribitur & mãdatur. Quando igitur panis iuxta institutionem accipitur, benedicitur, distribuitur exhibetur & accipitur; Illa actio non recte dicitur esse vel ante vel extra vsum Cœnæ, qui integra actione institutionis definitur. Sed Tridentini de sola manducatione loquuntur, & quia ante illam manducationem, Christus Deus & homo, in actione Cœnæ, quando panis benedicitur, distribuitur, exhibetur & accipitur, adest, prebens vescentibus cum pane & vino corpus & sanguinem suum; vnde Tridẽtini conantur hoc extruere, Christũ Deũ & hominẽ in

Obiectio Papistarum.

Responsio.

Chrysostom.

Tridentinorum falsissima conclusio.

Eucha-

Euchariſtia etiam ante vſum cum ſuo corpore & ſanguine ita adeſſe, vt recitatis verbis inſtitutionis ſuper panem & vinũ, etiamſi reliqua actio, quæ in inſtitutione præſcripta & mandata eſt, vt ſcilicet diſtribuatur, exhibeatur, accipiatur & manducetur, per aliquot dies, imo per aliquot vel menſes vel annos non ſequatur, cogatur tamẽ Chriſtus interea cum ſuo corpore & ſanguine, in pane & vino illo, durabili cõiunctione permanere: & quidem ita, vt interea ſacrificio miſſæ, repoſitione & circumgeſtatione, oſtenſione, adoratione, & quæ his coniuncta ſunt, tractetur.

Hæc vero ſunt, quæ inſtitutioni non ſunt conſentanea: imo quæ cum illa pugnãt. Actionem enim Cœnæ inſtitutio ita præſcribit. Accipere panem & vinum, benedicere, diſtribuere, exhibere, accipere, manducare, & addere illud verbũ Chriſti: Hoc eſt corpus meũ, Hic eſt ſanguis meus, & hęc facere in ipſius commemorationem. Non autem vel iuſſit, vel permiſit, vt actionem illam diſcerpamus, aut diuellamus in aliquot vel dies, vel menſes, vel annos: ſed illud nos facere iuſſit, quod & verbo, & exemplo ſuo nobis præſcripſit. Non autem panem ita benedixit, vt promiſerit, ſi poſt aliquot mẽſes vel annos primum diſtribuatur & mãducetur, interea tamen corpus ſuum perpetuo pani affixum fore: ſed accepit panem, benedixit, fregit, dedit diſcipulis, & dixit: Accipite, manducate, Hoc eſt corpus meum, &c. Et ſuo exemplo monſtrauit diſtributionem, exhibitionem, ſumptionem & manducationem non differendam eſſe in aliquot dies, menſes vel annos. Deſcriptio enim inſtitutionis narrat ſtatim factam fuiſſe exhibitionem, ſumptionem & manducationem.

Hæc tam ſunt manifeſta ac certa, quæ nullo artificio eludi poſſunt, modo firmiter retineamus illud fundamẽtum, inſtitutum eſſe normam & regulam, ex qua & ſecundum quam omnes tales quæſtiones & diſputationes dijudicandæ ſunt. Vtrumq; igitur ex hoc fundamento clariſſimè demonſtratur. I. Benedictionem Euchariſtiæ, & promiſſionem præſentiæ corporis & ſanguinis Chriſti, non debere diuelli & diſtrahi ab vſu illo, qui in inſtitutione præſcriptus & mandatus eſt. De benedicto enim pane, qui diſtribuitur, accipitur & mãducatur Chriſtus affirmat: Hoc eſt corpus meum. II. Non eſſe quocunque prætextu inſtituendum, addendum, amplectendum alium vſum Euchariſtiæ, quam qui in verbis inſtitutionis pręſcriptus & mandatus eſt. Quomodo enim Chriſtus Eccleſiam ſuam vſque ad finem ſeculi Euchariſtia vti voluit: illud & in vltima Cœna Apoſtolis tradidit, & poſt aſcenſionem ad Paulum repetiuit. Illa vero & traditio & repetitio deſcripta extat. Et ne hominis quidem teſtamento aliquid ſuperordinatur, Galat. 3. multo minus igitur hoc faciendum eſt, in Teſtamento Filij Dei.

Hæc ſimpliciſſima & manifeſtiſſima fundamenta conuellunt, diruunt, & ſubuertunt duas non poſtremas regni Pontificij columnas: quod ſcilicet recitatis verbis inſtitutionis ſuper panem, etiam extra vſum diuinitus in inſtitutione ordinatum & mandatum, Chriſtus Deus & homo, durabili coniunctione ſit & permaneat in pane, non aliter atque ibi adeſt in vero vſu, & quod præter ſeu extra illum vſum, qui habet teſtimonium & mandatũ inſtitutionis, liceat alio modo & alio vſu tractare Euchariſtiam, vtpote per modum ſacrificij, repoſitionis, circumgeſtationis, oſtenſionis, & quæ his coniuncta ſunt. *Ambroſius.* Ambroſius vero prima Corinthiorum vndecimo, indignos dicit illos intelligi à Paulo, qui Sacramentum hoc vel aliter celebrant, quam à Chriſto inſtitutũ eſt, vel aliter illud accipiunt, quam ab ipſo traditum eſt. Ideo vetuſtas, licet hoc non iudicabat neceſſarium, vt ſemper in omni ſynaxi, tota communitas, vel omnes præſentes ſimul cõmunicarent: hoc tamen iudicabat, Miſſam non eſſe legitimam & perfectam, niſi eſſent aliqui, qui ſimul cum Sacerdote

com-

communicarent: hoc est, vt Sacramentum Eucharistiæ non tractaretur extra vsum distributionis & sumptionis. De consecratione, distinctione secunda, cap. peracta. Canō Apostolorum decimus, Antiochenus 2. Chrysostomus in primo capite ad Ephesios, sermo. tertio, Durãdus in rationali libro quarto, capite primo inquit: illa est legitima Missa, in qua sunt Sacerdotes, respondens, atque communicans: sicut ipsa precum compositio euidenti ratione demonstrat.

Chrysostomus
Durandus.

Gabriel Biel in Canonem Lect. 26. Christus postquam corpus suum consecrauit, non sistebat in consecratione: neque dedit discipulis, vt ipsum honorifice conseruarent: sed dedit in sui vsum, dicens: Accipite, & manducate. Et Lect. 38. dicit, ideo Patres formæ consecrationis addere hæc verba: Accipite & edite. Cassander citat ex Humberto Episcopo, non esse perfectam vel Missam, vel commemorationem Christi, quam esse discipulis suis tradiderit, nisi panis benedictus mox frangatur, & statim distribuatur.

Gabriel Biel.

Quod vero apud Iustinum: peracta in cœtu Ecclesiæ communione, Diaconus partes aliquas defert ad absentes, & ad ægrotos: Item, quod apud Eusebium ad Episcopos hospites Eucharistia mittitur: nihil patrocinatur Pontificijs. Ibi enim Sacramentum manet in vsu: defertur enim & mittitur, vt distribuatur, exhibeatur, accipiatur, & manducetur. Quod vero quidam distributam, exhibitam & acceptam Eucharistiam leguntur non statim manducasse, sed in cistulis, orariis, &c. asseruasse, & nescio quid asseruato huic pani tribuisse: nihil nos mouere debet. Non enim quæstio est, quid aliquis ante nos (vt ex Cypriano verba mutuemur) fecerit, sed quid ille, qui ante omnes est, & prior fecerit, & faciendum nobis mandarit. Nam & illa consuetudo, priuatim asseruandi Eucharistiam extra vsum, publicis Conciliorum constitutionibus postea abrogata & prohibita est.

Cypriani elegans dictũ.

Addit autem IV. Canon, etiam post vsum in Eucharistia, hoc est, in pane & vino, esse corpus & sanguinem Domini. Quid autem hoc sit, expendendum est. Christus instituit, vt panis & vinum in Cœna Dominica sint media, seu organa, per quæ vult vescentibus præbere & cõmunicare corpus & sanguinem suum: vt non tantum per fidem & spiritum, sed & naturali seu substantiali participatione, sicut veteres loquutur, sit & maneat in credẽtibus, illisque subinde magis magisque vniatur. Post vsum igitur benedicti panis & vini in Cœna Dominica, non disputandum est de vnione panis & corporis Christi: sed tradenda ex verbo Dei dulcissima consolatio de coniunctione Christi, Dei & hominis, non cum pane iam manducato, sed cum anima & corpore credentium, vt nos sibi insertos tanquam surculos gestet, seruet, viuificet & gubernet. Sed oppressa & sepulta vtilissima hac doctrina, glossa de consecratione, distinctione secũda. olim tradidit: Quam cito species dentibus teritur, tam cito in cœlum rapitur corpus Christi: ne scilicet qua consolatio credentibus inde relinquatur. Tridentini vero Patres nunc suauem illam glossę cantilenam nõ repetunt, & tamen de coniunctione Christi, Dei & hominis, cum credentibus post vsum Cœnæ nihil dicunt, sed disputant, corpus Christi esse in pane, etiam post vsum. Et forsan respexerunt ad pudendas illas Pontificias cautelas, quæ in ipsa etiam excrementa instituunt inquisitionem, si enim species aliquo modo dignosci possunt, insaniunt ibi adhuc affixũ herere corpus Christi. Et ego sane arbitrarer, ipsos (post vsum) intelligere illud, quod in IV. Canone sequitur, in particulis consecratis quæ post communionem supersunt & reseruantur, remanere corpus Christi: sed quomodo (post vsum) dici potest de illis particulis, ad quas vsus nondum accessit: hoc est, quæ non sunt distributæ, acceptæ & man-

ducatæ? Ipsa etiam coniunctio, qua vtuntur IV. Canone, significat duo distincta & diuersa ab ipsis intelligi, quando dicunt, I. in pane Eucharistiæ etiam post vsum esse corpus Christi. II. In particulis post communionem residuis, remanere corpus Christi. Sed hæc posterior controuersia pertinet ad VI. capitulum, & ad VII. Canonem. Porro tractatur etiam in tertio hoc capitulo, & in III. Canone, quæstio de concomitantia, qua totus & integer Christus sit sub quauis specie, ita vt tantundem contineatur & accipiatur sub altera specie, atque sub vtraque. Sed hæc pertinent ad disputationem, quę peculiari loco postea explicáda erit, de communione sub vna specie. Ideo hanc partem ad illum locum reijciemus.

Disputatio de concomitantia.

DE TRANSSVBSTANTIATIONE.

CAPVT IV.

Quoniam autem Christus Redemptor noster corpus suum, id quod sub specie panis offerebat, vere esse dixit, ideo persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, idque nunc denuo sancta hæc Synodus declarat, per consecrationem panis & vini, conuersionem fieri totius substantiæ panis in substantiam corporis Christi Domini nostri, & totius substantiæ vini in substantiam sanguinis eius, quæ conuersio conuenienter & proprie a sancta catholica Ecclesia, Transsubstantiatio est appellata.

CANON II.

Si quis dixerit, in sacrosancta Eucharistiæ Sacramento, remanere substantiam panis & vini, vna cum corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi, negaueritque mirabilem illam & singularem conuersionem totius substantiæ panis in corpus & totius substantiæ vini in sanguinem, manentib. duntaxat speciebus panis & vini, quam quidem conuersionem catholica Ecclesia aptissime Transsubstantiationem appellat, anathema sit.

EXAMEN.

Est & Transsubstantiatio, vna ex columnis regni Pontificij: pro qua fulcienda & stabilienda cur tantopere laborent, Lectori in primis considerandū est. Non autem hæc est caussa, quasi vera & substātialis præsentia, exhibitio & sumptio corporis & sanguinis Christi, in Dominica Cœna non possit aliter doceri, retineri, credi, & confessione exprimi, hoc enim fieri posse, ipsi in II. Canone concedunt: sed vt sacrificium Missæ, asseruatio, circumgestatio, adoratio panis & quę his extra vsum diuinitus institutum coniuncta sunt, retineantur & stabiliantur, ideo tam pertinaciter de Transsubstātiatione dimicant. Inter ceteras enim causas Transsubstantiationis expresse has recitant, ne alia substantia quam Christi, in Eucharistia vel adoretur, vel Deo patri offeratur: vtque durabilis sit præsentia corporis Christi in Eucharistia, etiam extra vsum.

Sicut autem ipsum vocabulum Transsubstantiationis, & nouitatem & peregrinitatem dogmatis satis ostendit: ita vtile est obseruare, quando potissimum disputari cœperit opinio transsubstātiationis: quæ nunc pro articulo fidei, sub anathematis denunciatione Ecclesiæ obtruditur. Veteres igitur simpliciter mentionem faciunt mutationis & conuersionis elementorum in Cœna Dominica: quam ita intelligunt & explicant, vt post sanctificationem iam non sit communis panis, & vulgare poculum, sed sit Eucharistia: quæ duabus rebus constet, terrena & cœlesti, visibili & inuisibili, sicut Irenæus & Augustinus loquuntur. Damascenus postea, Theophylactus & alij, cœperunt magis hyperbolice de transformatione elementorum in Cœna Domini concionari. Longobardi vero primum tempore, vna cum Scholastica Theologia, in Gallia cœptum

Damascenus.

ptum

ptum fuit disputari de modo illius conuersionis, an sit formalis, an substantialis, an vero alterius generis. Et fuisse varias & diuersas in hac quæstione illo tempore opiniones, Longobardus recitat libro quarto, distinct. 11. & 12. Et quidem nihil certi tunc de hac quæstione in Ecclesia definitum & determinatum fuisse, Longobardus manifeste indicat, cum inquit: Definire non sufficio. Et sui quidem seculi varias opiniones ita describit: Quibusdam videtur, quidam concedunt, alij dicunt, alij tradunt. Ante sua vero tempora, quæ fuerit multorum sententia, ita describit: Alij putauerunt, ibi substantiam panis & vini remanere, & ibidem corpus Christi esse & sanguinem.

Hoc igitur modo sparsis seminarijs, cum omnes Scholæ disputatione illa feruerent, Innocentius III circa annum Domini 1200. in Lateranensi Concilio, modum conuersionis, antea in Ecclesia non definitum, primus determinauit, & dogmati nouo, nouam etiam indidit & accommodauit appellationem: corpus scilicet & sanguinem Christi in Sacramento altaris, sub speciebus panis & vini veraciter contineri, transsubstantiatis pane in corpus & vino in sanguinem, potestate diuina. Hæc enim sunt verba Concilij Lateranensis lib. 1 Decretalium, capite firmiter. Illam vero sententiam Innocentius repetit, De celebratione Missarum, cap. cum Martha. Et in libro de officio altaris fusius eam explicat: panem scilicet ita fieri carnem, vt desinat esse panis, quia materia panis & vini mutetur in substantiam carnis & sanguinis, non quod ex pane vel vino materialiter formetur caro & sanguis, nec quod aliquid adijciatur corpori Christi, sed quia panis transsubstantietur in corpus. Ibidem vero Innocentius dicit: Fuerunt qui docerent, quod sicut post consecrationem vera panis remaneant accidentia, & sic vera panis substantia: quia sicut subiectum non potest subsistere sine accidentibus, sic accidentia non possunt existere sine subiecto: quia accidentis esse, non est aliud quam inesse. Sic panis & vini substantijs permanētibus, ad probationem illorum verborum corpus & sanguis Christi veraciter incipiant esse sub illis, ita quod sub eisdem accidentibus vtrumq; vere suscipiatur, panis & caro, vinum & sanguis: quorum alterum probat sensus, reliquum credit fides. His verbis Innocentius recitat sententiam, quæ multorum fuit ante Lateranense suum Concilium. Dicit enim, Fuerunt, &c. Et licet ipse diuersum & sentiat & statuat, transeunte scilicet substantia, remanere accidentia, & esse sine subiecto: non tamen, sicut Tridentini faciunt, anathemate alteram illam sententiam damnat, quod Lector diligenter obseruabit. Idem etiam inquit: An totum in totum, an totale transeat in totale, nouit ille qui facit. Tridentini vero Patres simpliciter diuersum sentientibus anathemata denuntiant: Hæc igitur Tridentina anathemata adeo sunt recentia, vt ne Innocentij quidem ætate in rerum natura fuerint.

Innocentius.

Innocentius.

Post Lateranense vero Concilium Scholastici cupide arripuerunt idoneam hanc materiam, ad acuenda & exercenda spinosa ingenia. Disputant enim: An accidentia, quæ post annihilatam panis & vini substantiam, eadem numero remanēt, initiantur vel corpori Christi, vel aeri circumstanti: an vero per se stent, nulli subiecto inhærentia, ita vt sine subiecto cohæreant? Quidam disputarunt, transeunte forma panis, remanere materiam, sicut materia alimenti fit sub forma nutriti. Alij, transeunte materia, remanere formam panis. Communiter vero senserunt, totam substantiā panis transire in corpus Christi. Quæsitum etiam fuit, an materia panis conuertatur in materiam corporis Christi, & forma in formam: an vero iuxta Anaxagoræ chaos quodlibet conuertatur in quodlibet. Item, an substantia panis resoluatur in præiacentem materiam: an vero in nihilum redigatur. Innocentius quærit: An aqua, quæ vino mi-

Scholastici.

mentum est, in quo non opus sit nobis quærere, apprehendere & complecti gratiam Dei, reconciliationem & remissionem peccatorum.

Præterea in tentationibus, mens de hac quæstione præcipue angitur. Cum promissio loquatur in genere, an etiam ego, qui credo, habeam remissionem peccatorum? an vere, certo & firmiter eã habeam? sollicita etiam est pia mens, ne sibi eripiatur vel excutiatur. In hunc igitur vsum Deus, qui diues est in misericordia, quã opulente super credentes effundit, præter verbum instituit etiam vsum Sacramentorum. Relinquimus autem & tribuimus & verbo, & cuique Sacramento, quod cuiusque proprium est. Per Baptismum in Christo renascimur: renati, verbo & Eucharistia alimur: lapsi, per pœnitentiam & fidem ad promissionem gratię reuertimur, & eius fide propter mediatorem Deo rursus reconciliamur. Et tamen ab hoc etiam vsu Eucharistię, quæ continet fundamentum remissionis peccatorum, corpus scilicet & sanguinem Christi, nõ excludimur. Filius Dei enim in Eucharistia præstãtissimo & certissimo pignore, exhibitione scilicet corporis & sanguinis sui testatur se singulis, fide hoc Sacramẽto vtentibus certo communicare, applicare & obsignare remissionem peccatorum, reconciliationem cum Deo, & reliqua sua beneficia, quæ traditione sui corporis, & effusione sanguinis sui, Ecclesiæ ita acquisiuit, vt verbo & Sacramentis offerrentur, & fide acciperentur. Atque ita fides, in vsu Eucharistiæ, habet, de remissione peccatorum, firmam consolationis, fiduciæ & certitudinis suæ ancoram: habet etiam efficax antidotũ, ad erigendam & sustentandam languidam fidem in luctu & tentationibus, contra diffidentiam, dubitationem, pusillanimitatem & desperationem. In vero etiam vsu Eucharistiæ, Filius Dei testatur, se credentes sibi vt membra inserere, vt gestet, sustentet, gubernet & viuificet eos: vt magis magisque ipsi coniungantur, & firmius in ipso perseuerare possint, & accepta beneficia retinere. Hanc dulcem, vtilem & necessariam consolationem & confirmationem fidei, conantur Pontificii Ecclesiæ eripere, quando ex fructibus & effectibus Eucharistiæ, expungũt applicationem & obsignationem remissionis peccatorũ. Nec vero noui aliquid nostra hæc sententia adfert. In omnibus enim veterum liturgiis, extant precationes, vt sumptio corporis & sanguinis Domini, fiat in remissionem omnium peccatorum. Res igitur de qua in secundo capitulo, & V. Canone controuersia est, valde magni momenti est propter conscientiarum consolationem. Nam & reliquos Eucharistiæ effectus, quos recitãt, tradunt illis tantum contingere, qui suis preparationibus a peccatis grauioribus immunes, liberos, puros & sanctos se reddiderũt. Sed hęc septimo capitulo de præparatione plenius explicanda erunt.

DE EXCELLENTIA SANCTISSIMÆ

Eucharistiæ super reliqua Sacramenta, hoc est: An vera sit regula illa, Sacramenta extra vsum diuinitus institutum, non habere rationem Sacramenti.

CAPVT LII.

Commune hoc quidem est sanctissimæ Eucharistiæ cum cæteris Sacramentis Symbolum esse rei sacræ, & inuisibilis gratiæ formam visibilem. Verum illud in ea excellens & singulare reperitur, quod reliqua Sacramenta tunc primum sanctificandi vim habent, cum quis illis vtitur. At in Eucharistia ipsa, sanctitatis auctor ante vsum est, nondum enim Eucharistiam de manu Domini Apostoli susceperant, cum vere tamen ipse affirmaret, corpus suum esse quod præbeat. Et semper hæc fides in Ecclesia

Dei fuit statim post consecrationem, verum Domini nostri corpus, verumque eius sanguinem, sub panis & vini specie, vna cum ipsius anima & diuinitate existere, sed corpus quidem sub specie panis, & sanguinem sub vini specie, ex vi verborum: ipsum autem corpus sub specie vini, & sanguinem sub specie panis, animamque sub vtraque, vi naturalis illius connexionis & concomitantiæ, qua partes Christi Domini, qui iam ex mortuis resurrexit, non amplius moriturus, inter se copulantur: diuinitatem porro, propter admirabilem illam, eius cum corpore & anima hypostaticam vnionem. Quapropter verissimum est, tantundem sub altera specie, atque sub vtraque contineri: totus enim & integer Christus sub panis specie, & sub quauis ipsius speciei parte, totus item sub vini specie, & sub eius partibus existit.

CANON III.

Si quis negauerit, in venerabili Sacramento Eucharistiæ, sub vnaquaque specie, & sub singulis cuiusque speciei partibus separatione facta, totum Christum contineri; anathema sit.

CANON IV.

Si quis dixerit, peracta consecratione, in admirabili Eucharistiæ Sacramento nō esse corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi, sed tantum in vsu dum sumitur: non autem ante vel post, & in hostiis seu particulis consecratis, quæ post communicationem reseruantur vel supersunt, non remanere verum corpus Domini, anathema sit.

EXAMEN.

Titulus policetur explicationē, quæ sit excellentia Eucharistiæ super reliqua Sacramenta. Et quidē quod Eucharistia dignior & excellentior sit matrimonio, & reliquis quæ Pontificii Sacramentis annumerant, non opus est disputare. Inter illa enim, quæ non sunt eiusdem generis, ne collatio quidem instituenda est

Hoc vero vtiliter explicaretur cum ad distributionem, applicationē, & obsignationem beneficiorum Christi mediatoris, diuinitus instituta & ordinata sint hæc organa seu media vox Euangelii & vsus Sacramētorū, vt sunt Baptismus & cœna Dominica: cumque thesaurus, qui in prædicatione Euangelii, in Baptismo, in Eucharistia fide accipiendus offertur & proponitur, sit Christus mediator, cum omnibus suis beneficiis: quæ sit vel differentia, vel qui gradus, inter hæc organa seu media?

Sed de his vtilibus explicationibus nō sunt soliciti Tridentini Patres. Pro Scholasticorum vero traditionibus stabiliendis & retinendis acriter dimicant.

Pontificii de Eucharistia.

Tradunt autem isti, Euhcaristiam excellere reliqua Sacramenta. I. In significando. II. In significato. III. In continendo. Et hæc ita explicant, quod in reliquis Sacramentis, tantum sit gratia accidentalis & creata: in Eucharistia vero sit Christus ipse auctor, sanctificatio, & fons omnis gratiæ, IV. In modo continendi: quod scilicet reliqua non sint Sacramenta, nisi in vsu: & sanctificandi vim habeāt, non nisi in ipso vsu. Eucharistia vero sit Sacramentum, & contineat corpus & sanguinem Christi, durabiliter & permanente se etiam extra vsum. Et de prioribus quidem tribus gradibus Tridentini nihil disputant, ideo forsan, quia animaduertunt quam absurdum sit, Christū ipsum, omnis gratiæ & sanctificationis fontem & auctorē, ex baptismo præscribere, & eius loco accidentalē & creatam gratiam in aqua hærentem substituere: cum Scriptura manifeste testetur, Christum ipsum lauacro aquæ in verbo mundare Ecclesiā. Ephes.

et Paulus affirmat, Gal. 3. Quotquot baptizati estis, Iesum induistis. Pro illa vero opinione quod Eucharistia sit Sacramētum, & contineat Christum, etiam extra vsum illum, ad quem diuinitus instituta est, tanquam pro aris & focis dimicant. Et monendus est Lector, quas huius sui certaminis causas habeant. Cœnam Dominicā, ab aliquot iam annis in regno Pontificio transformarunt in actiones plane diuersas ab eo vsu, ad quem Christus illam instituit. In Missa enim recitatis super panem & vinum verbis consecrationis (quæ ita vocant) Sacramentum circumstantibus non distribuitur, à populo non accipitur, non manducatur, nō bibitur: sed Deo Patri, pro delendis & viuorum & mortuorum peccatis, certis sacrificuli gestibus & precatiunculis offerri fingitur. Panis super quem verba illa pronuntiata sunt, non ad manducationem distribuitur: sed asseruatur, reponitur, includitur, circūgestatur, & homines persuadentur, se ibi accensis luminaribus, genuflexione, & aliis venerationis & adorationis ritibus & gestibus, peculiarem & eximium cultum Christo præstare, & quidem excellentiorem, quam si panis ille benedictus, iuxta institutionem acciperetur & manducaretur. Ostensio Eucharistiæ vsurpatur contra tempestates, incendia, morbos, & quæuis pericula. Item, pro omnis generis benedictione impetranda. Hos posteriores vsus à Christo in verbis institutionis non esse præscriptos & mandatos, ipsi Pontificii negare non possunt. Priorem etiam non habere fundamentum in verbis institutionis, postea de Missa demonstrabimus. Hæc omnia & his similia refutantur & euertuntur vnica illa, & verissima & firmissima regula: Sacramenta extra vsum diuinitus institutum, non habere rationem Sacramenti. Et propterea huic regulæ adeo sunt infesti: propter illam enim damnandam, III. caput, & IV. Canonem posuerunt. Vident enim omnia illa, quę extra vsum diuinitus institutum, Eucharistiæ affingunt, nō posse retineri, defendi & stabiliri, nisi damnata verissima illa regula, dogma Scholasticorum pro articulo fidei Ecclesię obtrudatur: quod scilicet recitatis verbis consecrationis super panem, etiamsi vsus ille, quē Christus instituit, nec adsit, nec accedat: existimetur tamē Christus Deus & homo, in illo pane, quacunque ratione tractetur, adesse, contineri, & durabili coniunctione permanere, non minus, & non aliter, quam in ipsa exhibitione & manducatione diuinitus instituta. Hac enim opinione posita, humana cogitatio mox affingit alios vsus, & instituit alias Eucharistię actiones, quam sicut Christus in verbis institutionis pręscripsit. Et iudicantur tunc, illa non tantum bona conscientia fieri posse, sed omnino fieri debere. Siquidem etiam extra vsum in verbo institutum, Christus cum corpore & sanguine suo sibi adesse docetur, nec minus nec aliter quam in ipso vsu. Habent igitur Pontificii causas ad stabiliendum regnum suum, satis magnas, & graues: quare pro dogmate isto, tanquam pro aris & focis strenue dimicādum sibi proposuerint: sublato enim hoc fulcro, non minima pars regni ipsorum, sponte collapsura esset. Animaduertunt autem, se in hac causa similitudine reliquorum Sacramētorum, vehementer premi & angi. Si enim verba institutionis Baptismi, super aquam pronuntientur, & non sit vel fiat actio Baptizationis, nec adsit qui tingatur: non esse Sacramentum Baptismi, ipsi fateri coguntur. Nec si aqua illa includatur, circumgestetur, vel ostentetur, dicendum est, ibi Christum, Patrem & Spiritum sanctum ita adesse, sicut in actione Baptismi tota Trinitatis adest. Hoc ipsi etiam Pontificii fatentur. Ne vero idem in Sacramento Eucharistiæ, cum irreparabili regni sui detrimento concedere cogantur, comminiscuntur hanc esse excellentiam Eucharistiæ, super reliqua Sacramenta, quod etiam extra vsum ibi adsit, & contineatur Christus Deus & Homo, eo plane modo, sicut in ipso vsu adest.

Missa Pontificia.

Axioma firmissimū.

Et hæc quidem est communis & pertinax ipsorum asseueratio. Cumque hactenus tātum repetitiones scholasticæ Theologiæ, sola anathematum adiectione amplificatas & firmatas, in his decretis audiuerimus: nunc, quod Dij ipsorum bene vortant, axioma illud non verbis tantum repetere, sed & probare, & quidem ex verbis institutionis conatur. Arrigat igitur Lector aures, ne perpetuo dicant homines, Tridentinum Concilium sine fundamentis & probationibus, solis asseuerationibus & anathematis agere. Ita autem aiunt: Nondum Eucharistiam de manu Domini Apostoli susceperant, cum vere tamen ipse affirmaret, corpus suum esse quod præbebat. Nos vero cōditionem illam accipimus, ex verbis institutionis totam hanc controuersiam dijudicandam esse, & quomodo dijudicatio illa fieri debeat, ipsi Pontificij nobis viam monstrant: quando ex verbis Baptismi probant, aquam Baptismi extra vsum diuinitus institutam non habere rationem Sacramenti. Vocatur enim Baptismus lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, Tit. 3. Ipse Christus cum virtute mortis & resurrectionis suæ ibi adesse scribitur, Galat. 3. Ephes. 5. Roman. 6. 1. Pet. 3. Sed quia institutio vtitur verbo significante actionem, Baptizate eos: Item: Quotquot baptizati estis, Galat. 3. Baptizemini, Actorum 2. ideo extra vsum illum, & extra illam actionem, etiamsi verba institutionis millies super aquam quauis intentione pronuncientur, tamen non est Sacramentum Baptismi: nec dicendus est Christus in aqua illa adesse, sicut in Baptismo adest. Et possit forsan quis obijcere: sicut aquæ thermarum habent & retinent peculiarem suam virtutem, etiamsi nemo ibi lauet: neque enim ab vsu lotionis thermæ virtutem accipiunt, sed illum ante habent: ita etiam lauacrum aquæ in verbo esse lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, etiamsi nemo sit qui baptizetur: cum virtutem illam accipiat, & habeat à virtute verbi, non ab illis qui baptizantur. Sed recte respondetur ex institutione, Baptismum sane virtutem suam non mutuari ab vsu eorum qui baptizantur, sed ab efficacia verbi diuini: esse tamen ordinationem Dei, in institutione ita patefactam, vt Baptismus sit actio: & quod in illa actione seu in illo vsu sit tale Sacramentum, sicut mandatum & promissio diuina, in institutione illud describit. Extra vero illum vsum: aut si Baptismus transformetur in actionem aliam & diuersam ab ea, quæ institutione præscripta est, non erit Baptismus. Institutio enim inquit: Baptizate eos. Quod si extra illum vsum verba institutionis super aquam pronuncientur, non faciunt Sacramentum, sed magis est prophanatio nominis diuini, si aqua verbis institutionis sanctificata, non accommodetur ad eum vsum, quem institutio præscribit, aut si transferatur ad aliam actionem, quam quæ in institutione mandata est. Hæc de Baptismo vt certa sunt, ita à Pontificijs, vt arbitror, non negantur. Hoc vero κριτήριον, ex verbis institutionis Sacramentorum sumptum, ad hanc etiam controuersiam de Eucharistia accommodabimus, vt manifestum euadat, an verum sit, quod Pontificij contendunt, Eucharistiam hoc proprium & peculiare habere, quod extra vsum, & extra illam actionem, quæ institutione præscripta & mandata est, habeat rationem Sacramenti, non minus atque in ipso vero vsu. Si itaque in institutione Eucharistię tantum hæc verba extarent: Accepit panem, gratias egit, & dixit: Hoc est corpus meum, tunc aliquid dicerent Pontificij. Sed institutio inquit: fregit, hoc est, distribuit, dedit discipulis, & iussit vt acciperent, vt comederent & biberent. Hæc verba certe extra omnem controuersiam, actionem significant: & quidem expresse vtitur verbo faciendi, inquit enim: Hoc facite, quod scilicet in prima hac mea cœna factum est. Si igitur iuxta institutionem iudicandum est, erit Sacramentum Eucharistiæ, cer-

Responsio.

ta quædam actio: & consistet in vsu, non minus quam Baptismus. Imo consideret hoc Lector: In institutione Baptismi vnicum tantum est verbum, significans actionem (Baptizate eos) & tamen quam fortiter demonstret & conuincat, Baptismum extra illum vsum diuinitus institutum non esse Sacramentum, iam ostensum est. In Eucharistiæ vero institutione non vnum aliquod tale verbum est, sed aliquot ordine ponuntur, quæ manifestissime actionem significant: Accepit, gratias egit, fregit, dedit discipulis, dixit: Accipite comedite, bibite, hoc facite. Iam quærimus, si super panem & vinum pronuntientur hæc verba: Hoc est corpus meum, Hic est sanguinis meus: & non fiat distributio, nemini detur, non sit qui accipiat, comedat & bibat: quærimus, inquam, an ibi seruetur institutio Christi? Et manifestum est, quod non. Secundo quærimus, An ibi sit verum Sacramentum Eucharistiæ vbi non seruatur institutio Christi? Certe quia institutione sanctificantur Sacramenta noui Testamenti, manifestum & certum est, vbi non seruatur institutio, ibi non esse Sacramentum. Iam autem intelligit Lector, id quod supra annotauimus, quare Pontificij tam solicite disputent: Non totam institutionem, sed tantum particulam illam: Hoc est corpus meum Hic est sanguis meus, pertinere ad sanctificationem Eucharistiæ. Ita enim sperant se posse obtinere, quod extra vsum diuinitus institutum, panis sit & maneat corpus Christi. Sed Christus, cum inquit: Hoc facite, totam institutionem, non tantum particulam aliquam intelligit. Paulus etiam cum mentionem fecisset benedictionis Eucharistię, prima ad Corinthios 10. mox capite vndecimo monstraturus, quomodo liceat non vulgarem, nec priuatam, sed Dominicam Cœnam celebrare, totam institutionem Cœnæ recitat & describit. Veteres etiam in sanctificatione Eucharistiæ, non particulam aliquam, sed totam institutionem adhibuerunt. Et illud est verbum, quo accedente ad elementum, iudicarunt fieri Sacramentum. Quando igitur verba institutionis pronuntiantur super panem & vinum, & non adest vel accedit vsus ille, siue actio illa, quæ in institutione non tantum præscripta sed mandata est: omnino veritas cogit, vt sentiamus & dicamus, ibi no adesse Christum cum suo corpore & sanguine, eo modo, sicut in vero vsu Cœnę iuxta verbum suum adest. Illa enim differētia inter Baptismum & Eucharistiam, de qua Pontificii laborant, quod scilicet baptismus in vsu, Eucharistia vero etiam extra vsum sit Sacramentū, ex verbo Dei nec ostendi, nec probari potest. Sicut enim in institutione Baptismi sunt verba significantia vsum & actionem: ita etiam in institutione Eucharistię talia sunt verba: imo quia plura talia verba sunt in institutione Eucharistiæ, argumenta multo fortius & firmius concludunt de Eucharistia, quam de Baptismo, quod extra vsum diuinitus institutū non sint vera Sacramenta. Est igitur Cœna Dominica actio quædam, habens certum vsum in institutione præscriptum & huic actioni quam Filius Dei per ministeriū exercet, annexa est promissio illa, de qua verba institutionis loquuntur. Qando vero extra illum vsum transformatur in in aliam & diuersam actionem ab ea, quæ in institutione præscripta & mandata est, licet verba super panem & vinum pronuntientur, non magis erit Sacramentum, quam sicut de Baptismo supra dictum est: imo est prophanatio, verba institutionis super panem & vinum pronuntiare, & interim vsum, de quo institutio loquitur, vt scilicet distribuatur, edatur & bibatur, hoc est, ipsum sensum institutionis expungere, aut in aliud genus peruertere.

Friuola differentia Pontificia inter Baptismū & Eucharistiam.

Hæc certe sunt manifestisima. Obseruabit autem Lector, quod Tridentini non audent dicere, quod tamen & sentiunt & intelligunt, Eucharistiam extra vsum diuinitus institutum, esse Sacramētum, in quo sit

corpus

corpus & sanguis Domini: sed dicunt ante vsum & post vsum: quæ quia aliquid ambiguitatis habere videntur, iudicarunt se sub illis inuolucris, omnia ea, quæ extra vsum diuinitus institutum, in tractationem sanctissimæ Eucharistiæ irrepserunt, stabilire, defendere & retinere posse. Quid enim (inquiunt) num Christus non prius pronuntiauit hæc verba (Hoc est corpus meum) quam solicite obseruasset, Apostolos omnes, & singulos benedictum, exhibitum & acceptum panem, dentibus iam permere & manducare? Aut si de pane illo, super quo gratias egerat, tunc cum illum exhibeat, priusquam Apostoli eum manducarent, dixit: Hoc est corpus meum: num tam diu falsa fuit propositio illa, donec Apostoli inciperent manducare: vt tunc primum manducatio Apostolorum propositioni illi tribueret veritatem: & notato in margine cap. Lucæ vigesimosecundo, affirmant, Apostolos nondum suscepisse de manu Domini Eucharistiam, cum vere ipse affirmaret, corpus suum esse quod præbebat. Lucas enim non addit hæc verba: Accipite, manducate, & bibite: sed dedit panem, & dixit; Hoc est corpus meum. Ad posterius autem argumentum primo respondebo, institutionem scilicet Cœnæ Dominicæ diiudicandam esse ex collatione descriptionum, quę in quatuor locis Scripturę extant. Perperam igitur faciunt, qui ex descriptione Lucæ colligere volunt, Christum ita dedisse discipulis panem, vt eo siue plane non vterentur siue quomodolibet vterentur, tamen additam esse & manere veritatem illam; Hoc est corpus meum. Matthæus enim, Marcus & Paulus describunt, Christum disertis verbis prius mandasse, vt pane illo quem dabat, vterentur. & quidem præscripsisse modum, quo pane illo vti deberent; Accipite scilicet, & manducate, & tunc addidisse illa verba; Hoc est corpus meũ. Et Marcus in descriptione alterius partis dicit, Et biberunt ex eo Calice omnes, & dixit in eis; Hic est sanguis meus. Nec tamen sententia est, panem benedictum, qui distribuitur, qui exhibetur, & quem Apostoli de manu Christi susceperunt, non esse corpus Christi, sed tunc primum fieri corpus Christi, quando incipit manducari. Tota enim actio institutionis connexa est, & ad totam illam actionem pertinent hæc verba. Hoc est corpus meum De illo igitur pane qui benedicitur, qui frangitur seu distribuitur, qui exhibetur, qui accipitur & manducatur, de illo, inquam pane, Christus dicit; Hoc est corpus meum, Et Paulus fracto pani hoc tribuit, quod sit communicatio corporis Christi, prima Corinth. 10. In verbis etiam institutionis inquit; Hoc est corpus meũ, quod pro vobis frangitur, hoc est, quod distribuitur in Cœna, est corpus Christi. Christus igitur Deus & homo, in tota illa actione Cœnæ a se instituta, pręsens adest, & exhibet vescentibus corpus & sanguinem suum. Ipse enim est, qui per ministerium benedicit, qui distribuit, qui exhibet, qui dicit; Accipite, manducate. Hoc est corpus meum. Sicut Chrysostomus inquit in 26. Matthęi. Non sunt humanę virtutis hęc opera, quæ tunc in illa Cœna confecit, ipse nunc quoque operatur, ipse perficit, ministrorũ ordinem nos tenemus, qui vero hæc sanctificat & transmutat, ipse est. Hæc sunt simplicia, vera, & ex verbis institutionis manifesta. Vsus enim in hac disputatione rectissime definitur tota seu integra illa actione, quæ in verbis institutionis præscribitur & mãdatur. Quando igitur panis iuxta institutionem accipitur, benedicitur, distribuitur exhibetur & accipitur; Illa actio non recte dicitur esse vel ante vel extra vsum Cœnæ, qui integra actione institutionis definitur. Sed Tridentini de sola manducatione loquuntur, & quia ante illam manducationem, Christus Deus & homo, in actione Cœnæ, quando panis benedicitur, distribuitur, exhibetur & accipitur, adest, prebens vescentibus cum pane & vino corpus & sanguinem suum; vnde Tridẽtini conantur hoc extruere, Christũ Deũ & hominẽ in

Obiectio Pontificiorum.

Responsio.

Chrysostom.

Tridentinorum falsissima conclusio.

Eucharistia etiam ante vſum cum ſuo corpore & ſanguine ita adeſſe, vt recitatis verbis inſtitutionis ſuper panem & vinũ, etiamſi reliqua actio, quæ in inſtitutione præſcripta & mandata eſt, vt ſcilicet diſtribuatur, exhibeatur, accipiatur & manducetur, per aliquot dies, imo per aliquot vel menſes vel annos non ſequatur, cogatur tamẽ Chriſtus interea cum ſuo corpore & ſanguine, in pane & vino illo, durabili cõiunctione permanere: & quidem ita, vt interea ſacrificio miſſæ, repoſitione & circumgeſtatione, oſtenſione, adoratione, & quæ his coniuncta ſunt, tractetur.

Hæc vero ſunt, quæ inſtitutioni non ſunt conſentanea: imo quæ cum illa pugnãt. Actionem enim Cœnæ inſtitutio ita præſcribit. Accipere panem & vinum, benedicere, diſtribuere, exhibere, accipere, manducare, & addere illud verbũ Chriſti: Hoc eſt corpus meũ, Hic eſt ſanguis meus, & hęc facere in ipſius commemorationem. Non autem vel iuſſit, vel permiſit, vt actionem illam diſcerpamus, aut diuellamus in aliquot vel dies, vel menſes, vel annos: ſed iſtud nos facere iuſſit, quod & verbo, & exemplo ſuo nobis præſcripſit. Non autem panem ita benedixit, vt promiſerit, ſi poſt aliquot mẽſes vel annos primum diſtribuatur & mãducetur, interea tamen corpus ſuum perpetuo pani affixum fore: ſed accepit panem, benedixit, fregit, dedit diſcipulis, & dixit: Accipite, manducate, Hoc eſt corpus meum, &c. Et ſuo exemplo monſtrauit diſtributionem, exhibitionem, ſumptionem & manducationem non differendam eſſe in aliquot dies, menſes vel annos. Deſcriptio enim inſtitutionis narrat ſtatim factam fuiſſe exhibitionem, ſumptionem & manducationem.

Hæc tam ſunt manifeſta ac certa, quæ nullo artificio eludi poſſunt, modo firmiter retineamus illud fundamẽtum, inſtitutum eſſe normam & regulam, ex qua & ſecundum quam omnes tales quæſtiones & diſputationes dijudicandæ ſunt. Vtrumq; igitur ex hoc fundamento clariſſimẽ demonſtratur. I. Benedictionem Euchariſtiæ, & promiſſionem præſentiæ corporis & ſanguinis Chriſti, non debere diuelli & diſtrahi ab vſu illo, qui in inſtitutione præſcriptus & mandatus eſt. De benedicto enim pane, qui diſtribuitur, accipitur & mãducatur Chriſtus affirmat: Hoc eſt corpus meum. II. Non eſſe quocunque prætextu inſtituendum, addendum, amplectendum alium vſum Euchariſtiæ, quam qui in verbis inſtitutionis pręſcriptus & mandatus eſt. Quomodo enim Chriſtus Eccleſiam ſuam vſque ad finem ſeculi Euchariſtia vti voluit: illud & in vltima Cœna Apoſtolis tradidit, & poſt aſcenſionem ad Paulum repetiuit. Illa vero & traditio & repetitio deſcripta extat. Et ne hominis quidem teſtamento aliquid ſuperordinatur, Galat. 3. multo minus igitur hoc faciendum eſt, in Teſtamento Filij Dei.

Hæc ſimpliciſſima & manifeſtiſſima fundamenta conuellunt, diruunt, & ſubuertunt duas non poſtremas regni Pontificij columnas: quod ſcilicet recitatis verbis inſtitutionis ſuper panem, etiam extra vſum diuinitus in inſtitutione ordinatum & mandatum, Chriſtus Deus & homo, durabili coniunctione ſit & permaneat in panę, non aliter atque ibi adeſt in vero vſu, & quod præter ſeu extra illum vſum, qui habet teſtimonium & mandatũ inſtitutionis, liceat alio modo & alio vſu tractare Euchariſtiam, vtpote per modum ſacrificij, repoſitionis, circumgeſtationis, oſtenſionis, & quæ his coniuncta ſunt. Ambroſius vero prima Corinthiorum vndecimo, indignos dicit illos intelligi à Paulo, qui Sacramentum hoc vel aliter celebrant, quam à Chriſto inſtitutũ eſt, vel aliter illud accipiunt, quam ab ipſo traditum eſt. Ideo vetuſtas, licet hoc non iudicabat neceſſarium, vt ſemper in omni ſynaxi, tota communitas, vel omnes præſentes ſimul cõmunicarent: hoc tamen iudicabat, Miſſam non eſſe legitimam & perfectam, niſi eſſent aliqui, qui ſimul cum ſacerdote

Ambroſius.

communicarent: hoc est, vt Sacramentum Eucharistiæ non tractaretur extra vsum distributionis & sumptionis. De consecratione, distinctione secunda, cap. peracta. Canõ Apostolorum decimus, Antichenus 2. Chrysostomus in primo capite ad Ephesios, sermo. tertio. Durãdus in rationali libro quarto, capite primo inquit: illa est legitima Missa, in qua sunt Sacerdotes, respondens, atque communicans: sicut ipsa precum compositio euidenti ratione demonstrat. *Chrisostom.* *Durandus.*

Gabriel Biel in Canonem Lect. 26. Christus postquam corpus suum consecrauit, non sistebat in consecratione: neque dedit discipulis, vt ipsum honorifice conseruarent: sed dedit in sui vsum, dicens: Accipite, & manducate. Et Lect. 38. dicit, ideo Patres formæ consecrationis addere hæc verba: Accipite & edite. Cassander citat ex Humberto Episcopo, non esse perfectam vel Missam, vel commemorationem Christi, quam esse discipulis suis tradiderit, nisi panis benedictus mox frangatur, & statim distribuatur. *Gabriel Biel.*

Quod vero apud Iustinum: peracta in cœtu Ecclesiæ communione, Diaconus partes aliquas defert ad absentes, & ad ægrotos: Item, quod apud Eusebium ad Episcopos hospites Eucharistia mittitur: nihil patrocinatur Pontificijs. Ibi enim Sacramentum manet in vsu: defertur enim & mittitur, vt distribuatur, exhibeatur, accipiatur, & manducetur. Quod vero quidam distributam, exhibitam & acceptam Eucharistiam leguntur non statim manducasse, sed in cistulis, orariis, &c. asseruasse, & nescio quid asseruato huic pani tribuisse: nihil nos mouere debet. Non enim quæstio est, quid aliquis ante nos (vt ex Cypriano verba mutuemur) fecerit, sed quid ille, qui ante omnes est, & prior fecerit, & faciendum nobis mandarit. Nam & illa consuetudo, priuatim asseruandi Eucharistiam extra vsum, publicis Conciliorum constitutionibus postea abrogata & prohibita est. *Cypriani elegans dictũ.*

Addit autem IV. Canon, etiam post vsum, in Eucharistia, hoc est, in pane & vino, esse corpus & sanguinem Domini. Quid autem hoc sit, expendendum est. Christus instituit, vt panis & vinum in Cœna Dominica sint media, seu organa, per quæ vult vescentibus præbere & cõmunicare corpus & sanguinem suum: vt non tantum per fidem & spiritum, sed & naturali seu substantiali participatione, sicut veteres loquũtur, sit & maneat in credẽtibus, illisque subinde magis magisque vniatur. Post vsum igitur benedicti panis & vini in Cœna Dominica, non disputandum est de vnione panis & coporis Christi: sed tradenda ex verbo Dei dulcissima consolatio de coniunctione Christi, Dei & hominis, non cum pane iam manducato, sed cum anima & corpore credentium, vt nos sibi insertos tanquam surculos gestet, seruet, viuificet & gubernet. Sed oppressa & sepulta vtilissima hac doctrina, glossa de consecratione, distinctione secũda. olim tradidit: Quam cito species dentibus teritur, tam cito in cœlum rapitur corpus Christi: ne scilicet qua consolatio credentibus inde relinquatur. Tridentini vero Patres nunc suauem illam glossę cantilenam nõ repetunt, & tamen de coniunctione Christi, Dei & hominis, cum credentibus post vsum Cœnæ nihil dicunt, sed disputant, corpus Christi esse in pane, etiam post vsum. Et forsan respexerunt ad pudendas illas Pontificias cautelas, quæ in ipsa etiam excrementa instituunt inquisitionem, si enim species aliquo modo dignosci possunt, insaniunt ibi ad huc affixũ herere corpus Christi. Et ego sane arbitrarer, ipsos (post vsum) intelligere illud, quod in IV. Canone sequitur, in particulis consecratis quæ post communionem supersunt & reseruantur, remanere corpus Christi: sed quomodo (post vsum) dici potest de illis particulis, ad quas vsus nondum accessit: hoc est, quæ non sunt distributæ, acceptæ & man-

ducatæ? Ipsa etiam coniunctio, qua vtuntur IV. Canone, significat duo distincta & diuersa ab ipsis intelligi, quando dicunt, I. in pane Eucharistię etiam post vsum esse corpus Christi. II. in particulis post communionem residuis, remanere corpus Christi. Sed hæc posterior controuersia pertinet ad VI. capitulum, & ad VII. Canonem. Porro tractatur etiam in tertio hoc capitulo, & in III. Canone, quæstio de concomitantia, qua totus & integer Christus sit sub quauis specie, ita vt tantundem contineatur & accipiatur sub altera specie, atque sub vtraque. Sed hæc pertinent ad disputationem, quę peculiari loco postea explicāda erit, de communione sub vna specie. Ideo hanc partem ad illum locum reijciemus.

Disputatio de concomitantia.

DE TRANSSVBSTANTIATIONE.

CAPVT IV.

Quoniam autem Christus Redemptor noster corpus suum, id quod sub specie panis offerebat, vere esse dixit, ideo persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, idque nunc denuo sancta hac Synodus declarat, per consecrationem panis & vini, conuersionem fieri totius substantiæ panis in substantiam corporis Christi Domini nostri, & totius substantiæ vini in substantiam sanguinis eius, quæ conuersio conuenienter & proprie a sancta catholica Ecclesia, Transsubstantiatio est appellata.

CANON II.

Si quis dixerit, in sacrosancta Eucharistiæ Sacramento, remanere substantiam panis & vini, vna cum corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi, negaueritque mirabilem illam & singularem conuersionem totius substantiæ panis in corpus & totius substantiæ vini in sanguinem, manentib. duntaxat speciebus panis & vini, quam quidem conuersionem catholica Ecclesia aptissime Transsubstantiationem appellat, anathema sit.

EXAMEN.

Est & Transsubstantiatio, vna ex columnis regni Pontificij: pro qua fulcienda & stabilienda cur tantopere laborent, Lectori in primis considerandū est. Non autem hæc est caussa, quasi vera & substātialis præsentia, exhibitio & sumptio corporis & sanguinis Christi, in Dominica Cœna non possit aliter doceri, retineri, credi, & confessione exprimi, hoc enim fieri posse, ipsi in II. Canone concedunt: sed vt sacrificium Missæ, asseruatio, circumgestatio, adoratio panis & quę his extra vsum diuinitus institutum coniuncta sunt, retineantur & stabiliantur, ideo tam pertinaciter de Transsubstātiatione dimicant. Inter cęteras enim causas Transsubstantiationis expresse has recitant, ne alia substantia quam Christi, in Eucharistia vel adoretur, vel Deo patri offeratur: vtque durabilis sit præsentia corporis Christi in Eucharistia, etiam extra vsum.

Sicut autem ipsum vocabulum Transsubstantiationis, & nouitatem & peregrinitatem dogmatis satis ostendit: ita vtile est obseruare, quando potissimum disputari cœperit opinio transsubstātiationis: quæ nunc pro articulo fidei, sub anathematis denunciatione Ecclesiæ obtruditur. Veteres igitur simpliciter mentionem faciunt mutationis & conuersionis elementorum in Cœna Dominica: quam ita intelligunt & explicant, vt post sanctificationem iam non sit communis panis, & vulgare poculum, sed sit Eucharistia: quæ duabus rebus constet, terrena & cœlesti, visibili & inuisibili: sicut Irenæus & Augustinus loquuntur. Damascenus postea, Theophylactus & alij, cœperunt magis hyperbolice de transformatione elementorum in Cœna Domini concionari. Longobardi vero primum tempore, vna cum Scholastica Theologia, in Gallia cœ-

Damascenus.

ptum

ptum fuit disputari de modo illius conuersionis, an sit formalis, an substantialis, an vero alterius generis. Et fuisse varias & diuersas in hac quæstione illo tempore opiniones, Longobardus recitat libro quarto, distinct. 11. & 12. Et quidem nihil certi tunc de hac quæstione in Ecclesia definitum & determinatum fuisse, Longobardus manifeste indicat, cum inquit: Definire non sufficio. Et sui quidem seculi varias opiniones ita describit: Quibusdam videtur, quidam concedunt, alij dicunt, alij tradunt. Ante sua vero tempora, quæ fuerit multorum sententia, ita describit: Alij putauerunt, ibi substantiam panis & vini remanere, & ibidem corpus Christi esse & sanguinem.

Hoc igitur modo sparsis seminarijs, cum omnes Scholæ disputatione illa feruerent, Innocentius III. circa annum Domini 1200. in Lateranensi Concilio, modum conuersionis, antea in Ecclesia non definitum, primus determinauit, & dogmati nouo, nouam etiam indidit & accommodauit appellationem: corpus scilicet & sanguinem Christi in Sacramento altaris, sub speciebus panis & vini veraciter contineri, transsubstantiatis pane in corpus & vino in sanguinem, potestate diuina. Hæc enim sunt verba Concilij Lateranensis lib. 1 Decretalium, capite firmiter. Illam vero sententiam Innocentius repetit, De celebratione Missarum, cap. cum Martha. Et in libro de officio altaris fusius eam explicat: panem scilicet ita fieri carnem, vt desinat esse panis, quia materia panis & vini mutetur in substantiam carnis & sanguinis, non quod ex pane vel vino materialiter formetur caro & sanguis, nec quod aliquid adijciatur corpori Christi, sed quia panis transsubstantietur in corpus. Ibidem vero Innocentius dicit: Fuerunt qui docerent, quod sicut post consecrationem vera panis remaneant accidentia, & sic vera panis substantia: quia sicut subiectum non potest subsistere sine accidentibus, sic accidentia non possunt existere sine subiecto: quia accidentis esse, non est aliud quam inesse. Sic panis & vini substantijs permanentibus, ad probationem illorum verborum corpus & sanguis Christi veraciter incipiant esse sub illis, ita quod sub eisdem accidentibus vtrumq; vere suscipiatur, panis & caro, vinum & sanguis: quorum alterum probat sensus, reliquum credit fides. His verbis Innocentius recitat sententiam, quæ multorum fuit ante Lateranense suum Concilium. Dicit enim, Fuerunt, &c. Et licet ipse diuersum & sentiat & statuat, transeunte scilicet substantia, remanere accidentia, & esse sine subiecto: non tamen, sicut Tridentini faciunt, anathemate alteram illam sententiam damnat, quod Lector diligenter obseruabit. Idem etiam inquit: An totum in totum, an totale transeat in totale, nouit ille qui facit. Tridentini vero Patres simpliciter diuersum sentientibus anathemata denuntiant: Hæc igitur Tridentina anathemata adeo sunt recentia, vt ne Innocentij quidem ætate in rerum natura fuerint.

Innocentius.

Innocentius.

Post Lateranense vero Concilium Scholastici cupide arripuerunt idoneam hanc materiam, ad acuenda & exercenda spinosa ingenia. Disputant enim: An accidentia, quæ post annihilatam panis & vini substantiam, eadem numero remanent, innitantur vel corpori Christi, vel aeri circumstanti: an vero per se stent, nulli subiecto inhærentia, ita vt sine subiecto cohæreant? Quidam disputarunt, transeunte forma panis, remanere materiam, sicut materia alimenti fit sub forma nutriti. Alij, transeunte materia, remanere formam panis. Communiter vero senserunt, totam substantiam panis transire in corpus Christi. Quæsitum etiam fuit, an materia panis conuertatur in materiam corporis Christi, & forma in formam: an vero iuxta Anaxagoræ chaos quodlibet conuertatur in quodlibet. Item, an substantia panis resoluatur in præiacentem materiam: an vero in nihilum redigatur. Innocentius quærit: An aqua, quæ vino mi-

Scholastici.

ſcetur, ſimul cum vino tranſſubſtantietur: an vero maneat circumfuſa corpori Chriſti. Prolixæ ſunt diſputationes, quomodo accidẽtia illa quibus nulla ſubeſt ſubſtantia, poſſint agere & pati, vt nutrire, corrumpi: & quomodo ex eis poſſit aliquid generari. Item An annihilata ſubſtantia panis, iterum poſſit eadem numero redire. Quid mus rodẽs panẽ comedat. Has & ſimiles portentoſas diſputationes, qui nerui & fructus ſunt dogmatis de Tranſſubſtantiatione veteri Eccleſiæ prorſus ignotas fuiſſe certiſſimum eſt. Et tamen nunc pro articulis fidei, ſub anathematis interminatione proponuntur.

Scotus Cameracenſis &c.

Scotus Cameracenſis, & alij diſerte fatẽtur, nec verbis Scripturæ, nec Symbolis fidei, nec veterum ſententijs cogi nos ad dogma Tranſſubſtãtiationis: & ſine Tranſſubſtantiatione poſſe doceri, retineri, & credi, & veram præſentiam, & efficaciam corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia: minus etiam abſurdarum quæſtionum habituram doctrinam de Euchariſtia, ſi abſq; Tranſſubſtantiatione remanere ponatur ſubſtantia panis & vini, vna cum corpore & ſanguine Chriſti, niſi Concilium Lateranenſe diuerſum ſtatuiſſet.

Fundamentum igitur primum & principale dogmatis de Tranſſubſtantiatione, collocant in ſolo Lateranenſis Concilij Decreto. Poſtea vero ad ornandum illud Concilij Decretum, fucos quoſdam ex Scriptura & Patribus conquirunt. Durandus non vult improbari aut damnari illam ſententiam, quod remanente ſubſtantia panis, vere & ſubſtantialiter adſit in Euchariſtia corpus Chriſti. Tridentini vero fabricantes nũc nouos fidei articulos, decernere non verentur: Si quis dixerit, in Euchariſtia remanere ſubſtantiam panis & vini, vna cum corpore & ſanguine Chriſti, anathema ſit. Hæc de initijs & progreſſu diſputationis de Tranſubſtantiatione obſeruare, vtile eſt: ſed ad rem ipſam accedamus. Noſtri nũc igitur Pontificii in tanta luce Euangelij non audent illud dicere quod Scotus Cameracenſis, & alij quidam Scholaſtici non obſcure ſignificarunt: Tranſſubſtantiationem Lateranenſis Concilij auctoritate potiſſimum niti. Sed duo ponunt valde ſpecioſa fundamẽta. I. aiunt, verba inſtitutionis Tranſſubſtantiationem panis & vini, & ſtabilire & omnino flagitare: deinde affirmant, ſemper in Eccleſia Dei perſuaſum fuiſſe, fieri talẽ tranſſubſtantiationem. Et quidem ſi hæc duo, quæ magna aſſeueratione affirmant, recte, perſpicue & firmiter probarent, æquum, iuſtum, & omnino neceſſarium eſſet, vt ipſis aſſentiremus, & noſtra ſententia cederemus.

Videbimus igitur, quomodo Tranſſubſtantiationem ſuam primum ex Scriptura probent, deinde de veteris etiam Eccleſiæ conſenſu dicemus. Tria autem præcipua ſunt argumenta, quæ ad probandam Tranſſubſtantiationem ex Scripturæ verbis mactãt. Andradius meus texit tale argumentum. Scriptura affirmat, apud Deum non eſſe impoſſibile omne verbum. Ergo credenda eſt Tranſſubſtantiatio, etſi naturæ vires ac modum humanumque captum longo interuallo ſuperet: elegans enim & vera eſt Auguſtini ſentẽtia: Cum Deus aliquid facit, quod nos inueſtigare non poſſumus, ratio facti eſt potentia facientis. Sed plana eſt ad hoc argumentum reſponſio. Nõ enim quia Deus omnipotens eſt, ideo quicquid nobis viſum fuerit, ſine verbi ipſius teſtimonio ipſi tribuere debemus. Tertullianus inquit: Potuiſſet Deus hominem volatilem facere, ſed non quia potuit, ideo & fecit. Scriptura igitur tradit hanc regulam: Omnia, quæcunque voluit fecit; Voluntas autem Dei in rebus fidei ex verbo ipſius diſcenda & iudicanda eſt. Et quando de voluntate Dei ex verbo certo conſtat, tunc valet argumentum ab omnipotentia. Ideo ſignificanter Angelus loquitur, cum affirmat omne verbum, hoc eſt,

quicquid in verbo patefecit, apud Deum non esse impossibile. Transsubstantiatio igitur ex verbis Christi clare probanda & ostendenda est. & tunc intellectum nostrum libenter Spiritu sancto adiuuante, captiuabimus in obsequium Christi. Sed illam probationem, vt iam ostendemus, præstare non possunt. Frustra igitur de omnipotentia Dei concionantur. Secundo, alij propius ad rem ipsam accedunt, & ita argumentantur, vulgaris panis & commune germen vitis fuit, quod Christus accepit, quãdo Cœnam suam voluit instituere. Sed post benedictionem, de pane & vino illo pronunciat, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus. Illa de vulgari pane, & de communi vino, nec possunt dici, nec debent credi. Ergo necesse est, per benedictionem factam esse mutationem aliquam: & quidem talem, vt corpus vere prædicari possit de pane, & sanguis de vino. Necesse igitur est ponere Transsubstantiationem. Respondeo. Concedimus cum Irenæo, panem post benedictionem in Eucharistia nõ amplius esse communem panem, sed Eucharistiam corporis Christi: quæ duabus iam rebus cõstet, terrena, hoc est, pane & vino. & cœlesti, hoc est, corpore & sanguine Christi. Hæc certe magna, miraculosa, & vere diuina est mutatio, cum antea simpliciter tantũ esset vulgaris panis & commune poculum: quod iam post benedictionem, cum pane & vino illo, vere & substantialiter adest, exhibetur & accipitur corpus & sanguis Christi. Concedimus igitur fieri mutationem aliquam, & quidem talem, vt de pane vere prædicari possit corpus Christi. Sed consequentiam negamus, quod ideo ponenda sit talis transsubstantiatio, qualem Pontificij docẽt. Nam sicut in Scholis loquuntur, à non distributo ad distributum non valet consequentia. Aliqua fit mutatio in pane Eucharistico, ergo fit transsubstantiatio. Talis enim tantum mutatio necessaria est, vt Eucharistia, iuxta Irenæi dictum, duabus rebus constet, terrena scilicet, & cœlesti: id quod sine transsubstantiatione fieri potest. Illud enim, quod Christus in institutione cœnæ suæ spectauit, præsentia scilicet, exhibitio & sumptio corporis & sanguinis sui, potest doceri, credi, & retineri, etiamsi portentũ transsubstantiationis, sine scripturæ testimonio, & sine antiquitatis consensu, Ecclesiæ non obtrudatur, quod etiam IV. hic Canon, quem tractamus, non obscure concedit. Nec nostrum est, Christo præscribere certum modum præsentiæ corporis sui in cœna, quem ipse verbo suo expresse, certo, & manifeste nõ patefecerit, sed sufficit credere, adesse ibi, exhiberi. & accipi corpus & sanguinem Christi: modũ vero præsentiæ ipsius sapientiæ & omnipotentiæ commendemus. Tertium argumentum est, quo nisi certo & clare probetur transsubstantiatio, probari eam ex scriptura non posse ipsi fatentur. Est autẽ tale: Si in Eucharistia remaneret substantia panis & vini, vna cum corpore & sanguine Christi, dixisset. Hic est panis, hoc est vinum, & cum istis, in istis, vel sub istis est corpus & sanguis meus. Iam vero dicit, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus. Et, si particula demonstratiua denotet substãtiam panis & vini, cum duo disparata sint, panis & corpus Christi, vinum & sanguis: alterum de altero prædicari non potest. Vt igitur vera sit prædicatio, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus: constituenda est in verbis illis propositio identica, quam ita vocant, quando subiectum & prædicatum de vna & eadem re loquuntur: vt particula demonstratiua denotet non substantiam panis, sed solam substantiam corporis Christi. Sed hoc constituere, consistere non potest, nisi substantia panis, quam Christus in manus suas accepit, per benedictionem annihilata desierit, & transsubstantiata sit, vt nihil aliud ibi per particulam, Hoc, notetur, & designetur, quam sola substantia corporis Christi. Propositio igitur illa: Hoc est corpus meum, omnino stabilit & flagitat transsubstantiationem. Hæc est tota & satis longa tela

Obiectio alia pro transsubstantiatione.

Responsio.

Alia obiectio.

illius argumenti, quod aliquam pro stabiliẽda transsubstantiatione speciem habere videtur. Sed telũ illam gladio spiritus feliciter dissoluemus, aut potius præcidemus. Principio autem hoc notandum est, quod de propositione illa. Hoc est corpus meum, iuxta regulas prædicabilium non aliter disputant, ac si Eucharistia esset physicum aliquid, cuius ratio iuxta communem cursum ac modum naturæ se haberet. Sed quia Sacramentum est supernaturale, cœleste & diuinum: ideo non recte fit, quod si des eius a Pontificijs in hac disputatione exigitur ad regulam Aristotelis sexto Metaphysicorum, de compositione extremorum in propositione affirmatiua, quod ipsi de propositione identica interpretatur. Ideo enim comminiscuntur annihilationem seu transsubstantiationem panis, vt propositio illa; Hoc est corpus meum, quadrare possit ad regulam illam Aristotelis. Quale vero in tanta hac controuersia fundamentum hoc sit, per se manifestũ est. In Scriptura enim, quando duæ res seu substantiæ, diuina ordinatione peculiari modo vniuntur, & præsertim, quando res cœlestis & inuisibilis cum re terrena & visibili adest & exhibetur, vsitatũ est, inquam, in Scriptura, quod tunc altera prędicatur de altera. Et ad veritatẽ talis prædicationis non requiritur vel annihilatio, vel transsubstantiatio alterius rei: sed tantum significatur duarum illarũ rerum, quæ subiecto & prædicato notantur, vnio & præsentia. Ita Scriptura explicatura vnionem diuinæ & humanæ naturæ in persona Christi, non dicit, in hoc homine est Deus: sed Deus est homo: & filius hominis est filiꝰ Dei viui. Nec necesse est, alteram naturam, vel humanam, vel diuinam, quia disparatæ sunt, vel annihilari vel substantiari, vt propositioni, quæ alias ad regulas prædicabilium non congruit, sua constet veritas, sed tantum significatur vnio duarum naturarum, prædicatio autem est non vulgaris, sed inusitata: quia ipsa vnio no fit ratione aliqua naturali huius seculi, sed est supernaturalis, cœlestis, & diuina. Nec sane personalem statuimus vnionem panis & corporis, vel talẽ, qualis est diuinæ & humanę naturæ in persona Christi: sed similitudine, illa, qua tota antiquitas de Eucharistia vsa est, declaramus hanc propositionem, de qua hoc loco cõtrouersia est. Et hoc exemplum manifeste ostendit, tertium illud Pontificiorum argumentũ ex verbis institutionis, nequaquam satis certo, perspicue & firmiter probare aut stabilire transsubstantiationem. Alias enim eadem consequẽtia etiam in persona Christi ponenda esset transubstantiatio alterius naturę. Ita Ioannis 20 Christus insufflans in discipulos inquit: Accipite Spiritũ sanctum. Num vero, quia non dicit cum vel hoc sub flatu accipite Spiritum sanctum, ideo ponẽda erit transsubstantiatio corporalis flatus? imo cum illo flatu simul adfuit, datus fuit à Christo, & acceptus ab Apostolis Spiritus sanctus, nec opus fuit transsubstantiare columbam, vt vera esset propositio quod Baptista affirmat se vidisse Spiritum sanctum descendere super Christu. Sicut de visibilibus illis speciebus, quibus vel ipsa diuina maiestas, vel Angeli, præsentiam suam manifestarunt, disputatum quidem fuit apud veteres, nemo tamen ausus fuit inde facere articulum fidei, quod species illæ sint tantũ accidentia, quę sine substantia aut subiecto aliquo subsistant & cohæreant. Progrediente arca dicebat Moses, Exurge Iehouah, nec tamen opus fuit transsubstantiatione ligni vel auri in arca. Sed Scriptura ita loquitur, quia ibi de peculiari modo præsentiæ diuinę maiestatis ex verbo & promissione ipsius constabat. Imo in vulgari lingua vsitatæ sunt tales prædicationes. Quando enim loquimur de dolio & vino, de marsupio & pecunia, de fascijs & infante dicimus, Illud est vinum, quod amicus tibi mittit. Accipe pecuniam, quam tibi debeo. Affer infantem vestẽ mea. Et nemo ita desipit, vt fingat vel annihilationem vel transsubstantiationem dolij, marsupij, fasciũm & similium.

Regula Aristot.

Exemplum personæ Christi.

Sed Quando significare volumus, duas res coniunctas simul adesse, simul exhiberi & accipi, tunc ita etiam in vulgari sermone loquimur. Manifestum igitur est, longam illam tertij huius argumēti telam nequaquam probare, stabilire, aut flagitare trāssubstantiationem illam, de qua Pontificij dimicant: imo argumentum illud iuxta ipsorum etiam placita satis consistere non potest. Si enim volunt particulam demonstratiuam, Hoc, ita denotare solum corpus, vt nequaquam sensus sit; Cum hoc, aut sub hoc est corpus meum: nec dicere poterunt, sub speciebus panis esse corpus Christi. Aut si propositio illa, Hoc est corpus meum, potest hanc ipsorum interpretationem ferre; sub speciebus panis continetur corpus Christi: ergo nihil concludit argumentum illud, ideoq; ponendam esse transsubstantiationem, quia Christus non dixit: Sub hoc est corpus meum: eadem enim ratione ponenda esse etiam Transaccidentatio, sicut Lutherus inquit: ne diceretur, sub specie panis. Et adhuc fortius vrgebo aduersarios. Tradūt enim per verba illa: Hoc est corpus meum, fieri trāssubstantiationem, ita vt ad primum non esse illius propositionis (vtor enim ipsorum verbis) substantia panis anihiletur & desinat, incipiat ibi esse corpus Christi. Et ego, quando Sacerdos dicit: Hoc, nondum est trāssubstantiatus panis, nondum etiam adest corpus Christi: falsum igitur erit iuxta ipsam Pontificiorum doctrinam, particulam Hoc, denotare solam substantiam corporis Christi: ita vt cum dicitur Hoc, iam annihilata substantia panis esse desierit. Bonauentura in 4. Sententiarum distinct. 8. quæstion. 1. quærit quid demonstret pronomen Hoc? Et recitat quosdam dixisse, verba illa teneri materialiter: atque ideo non esse quærendum, quid significent. Alij dixerunt: Hoc, id est, significatum per hoc, quod est conuertendum in corpus meum, est corpus meum. Ipse vero Bonauentura inquit: Quia verbum accedit ad elemētum, ideo per particulam Hoc, non demonstrari, corpus Christus, sed substātiam panis sub accidētibus: atque esse orationem singularem, quæ non significet identitatem, sed conuersionem operatiuam: Hoc est corpus, id est, hoc totum ad prolationem verbi, transit in corpus. Richardus de sancto Victore dicit, esse demonstrationem mixtam: Hoc id est, illud, in quod transsubstantiabitur, hoc est corpus meum, vt si ego de cibo, quem sumpturus essem, dicerem: Hoc, id est, illud in quod iste cibus est transmutandus, est corpus meum. Talia portenta interpretationum, gignit dogma transsubstantiationis. Vsque adeo perspicue & certe scilicet, ex verbis institutionis illud probatur, vt ad ea ne accomodare quidem possis, nisi mirabilibus modis illa torqueantur & crucifigantur. Sed ne ipsi quidem Pontificij, hisce argumentis ex Scripturæ verbis sumptis, transsubstantiationem satis confirmatam, munitam, & tutam esse animaduertunt. Andradius enim post mediocrem velitationem, transsubstantiationem collocat inter illas res, quæ nullis Scripturæ sacræ testimonijs aperte definitæ & explicatæ sunt. Nos igitur ad totam hanc disputationem recte accommodamus verissimum illud axioma: Nihil pro articulo fidei Ecclesiæ proponendum esse, quod non ex manifestis, certis, & firmis Scripturæ testimonijs aperte ostendi & probari potest.

Bonauentura.

Richardus.

Andradius.

Axioma.

Præter hoc vero, quod ex verbo Dei transsubstantiatio manifeste & certo probari & ostendi non potest, habemus etiam simplicem & manifestam Scripturæ de hac quęstione sentētiam. Accepit enim Iesus panem benedixit, fregit, dedit discipulis. Et de illo, quod accepit, quod benedixit, quod fregit, quod discipulis dedit, de illo, inquam, dixit: Accipite, comedite, hoc est corpus meum. Et ne dubium sit, an particula demonstratiua denotet, illud, quod Iesus acceperat panem scilicet, & poculum: Lucas & Paulus in descriptione alterius partis, manifesta adiectione di-

serte hoc expresserunt, Accepit poculum, benedixit, dedit illis & addit: τοῦτο τὸ ποτήριον, Hoc poculum. Et Paulus 1. Corinth. 10. sicut de altera parte inquit, Poculum cui benedicimus, est communicatio sanguinis Christi, ita etiam de priori parte inquit: Panis quem frangimus est communicatio corporis Christi. Diserte igitur declarat & exprimit, quid particula Hoc, in vtraque parte denotet, panem scilicet & poculum. Et cum hasce scripturæ explicationes habeamus, quare non inhæremus simplicitati veritatis? vt quid libet nobis, eam labyrinthis disputationum de transsubstantiatione exagitare?

Præterea, post benedictionem seu consecrationem, in ipso vsu Paulus appellat panem: idq; non semel, ne incogitanter excidisse existimes, sed quater vel quinquies, 1. Corint. 10. Panis quem frangimus: De vno pane participamus. 1. Cor. 11. Quoties manducabitis hunc panem. Qui manducauerit hunc panem indigne. Probet seipsum, & sic de pane illo edat. Hæc argumenta sunt perspicua, firma, & valde vrgentia. Ideo Pontificij varijs modis conatur ostendere specimen artificij illius sophistæ, de quo antiquitas olim prouerbium κεῖται οὐ κεῖται: hoc est, cum in terram prostratus iam iaceret, tamē circumstantibus persuadere conabatur, se non iacere, sed erectum fortiter stare. Ita cum Paulus in ipso vsu, & post consecrationem quinquies nominet panem: ipsi tamen Ecclesiæ præstigias transsubstantiationis obijcere conantur, quod non remaneat, nec adsit ibi substantia panis. Sed aiunt, in scriptura extare exempla, vbi substantijs *Obiectio.* mutatis, & in aliud cōuersis, prior tamen appellatio retinetur, designans non quid iam sint, sed quid ante conuersionem fuerint. Ita Exodi 7. virga Aaronis conuersa in colubrum, etiam post conuersionem vocatur virga. Homo vocatur terra, quia ex terra formatus est. Mulier vocatur os, ex ossibus viri. De aqua quæ in vinum conuersa erat, dicit Euangelista: Cum gustasset aquam vinum factam. Ergo hoc modo etiam pani Eucharistico, etiamsi transsubstantiatus esset, tribui posset appellatio panis: non quod panis esset, sed quod fuisset. Responsio autem simplex & plana *Responsio.* est. In allegatis exemplis, virgę, terrę, ossis, aquę, Scriptura disertis verbis aperte testatur, res illas in aliud mutatas & conuersas esse, ita vt nec substantia, nec forma prior remanserit, sed speciem aliarum rerum, in quas mutatæ scribuntur, retulerint. Ita Ioan 2. non simpliciter nominatur aqua, sed quę iam facta erat vinum. Si idem de transsubstantiatione panis in Eucharistia, tam aperte ex Scriptura ostendi & probari posset, tropum illum, quem res ipsa flagitaret, nō inuiti concederemus. Cum vero nulla exstet perspicua, certa, & firma probatio transsubstātiationis in scriptura: quę dementia esset, a proprietate verborum discedere? & quando Paulus quinquies panem nominat, spectrum seu pręstigias panis, accidentia scilicet sine subiecto cohærentia credere? Nam Baptismo sine transsubstantiatione aquę, ea tribuamus, quę scriptura de illo tradit. Eccius intelligit appellatione panis apud Paulum, non substantiam panis, sed accidentia sine substantia: hoc est, nō panem, sed inane spectrum panis. Sed ne ipsis quidem Pontificijs θαύματα illud satisfacit: ideo aliam rimam quærūt, qua ex claritate verborum Pauli elabātur. Quia enim לחם omne genus alimenti significat, dicunt Paulū Eucharistiam appellare panem: nō quod ibi substantia panis remaneat vna cum corpore Christi, sed quia corpus Christi sit spirituale alimentū interioris hominis. Sed hæc omnia locū haberent, si perspicue, certo, & firmiter iam demonstrata esset transsubstantiatio panis: tunc enim recte ad metaphoram cōfugeremus, sicut Ioannis 6. vbi Christus expresse dicit, se non loqui de pane externo seu materiali, & tamen appellat se panem. Econtra vero, institutio expresse

describit

describit panem materialem, ante benedictionem. Cumque sine aperta testificatione transsubstantiationis, Paulus etiam post sanctificationem retineat appellationem panis: merito in vna & eadem significatione, propria scilicet & genuina, vocabulum illud retinemus: Si enim tropis in descriptione Cœnæ Dominicæ ita lubeat ludere, vt in eadẽ oratione panẽ mox proprie, mox cũ lubuerit metaphoricè interpretemur: quidni eandem etiam licentiam concedamus Sacramentariis, in vocabulo corporis & sanguinis? Aut eadem ratione, cum Christus scribitur accepisse panẽ, quia facta iã vulgari cœna illud fecit, dicemus ipsum nõ panem materialem accepisse, sed spirituale alimentum, hoc est seipsum? atque ita panẽ prorsus a tota actione Cœnæ exterminabimus. Tutissimum igitur est propriam significationem vocabuli panis retinere, & ante & post consecrationem: cum nulla euidens Scripturæ ratio metaphoram in illo loco vel flagitet, vel confirmet.

Lanfrancus.

Reliqua enim omnia quæ adferunt, infirma & incerta sunt, id quod etiam Lanfrancus fatetur. Disputans, enim, quare etiã post benedictionem appelletur panis, adfert quidẽ vsitata illa: vel quia ex pane conficitur, & accidentia panis retinet, vel quia animam satiat. Agnoscens autẽ illa infirma & incerta esse, addit: vel alio aliquo modo, qui a Doctoribus comprehendi potest, a nobis non potest. Quanto vero simplicius est: Scriptura etiam post benedictionem appellat panem. Quare vero panis appelletur, Patres ex Analogia similitudinis Sacramẽti declarãt; scilicet quia satiat, alit, sustentat, confirmat; quæ sunt proprietates non accidentium, sed ipsius substantiæ panis. Item quia est massa ex multis granis cõfecta, ita vnum efficimur corpus, quia ex vno pane participamus 1. Cor. 10. & vna massa efficimur cum Christo, inquit Chrysostomus. Hæc certe non accidẽtibus sed substantiæ panis cõueniunt. Sed dicat quis: Quare ita contendamus, an substantia panis in Eucharistia vel remaneat, vel nõ remaneat; cum thesaurus Eucharistiæ sit non panis materialis, & vinum vulgare, sed vera & substãtialis præsentia, exhibitio & sumptio corporis & sanguinis Christi? Neq; enim ideo testamenti nomine celebratur Eucharistia, vt frustulum panis, & haustũ vini ibi accipiamus; illa enim in nostris ædibus commodius & abundãtius accipere possemus, 1. Cor. 11. sed quia ibi est cõmunicatio corporis & sanguinis Christi. Quid igitur de substantia panis soliciti sum', an maneat, an vero desinat? Respõdeo; Nullo modo pari momento censemus panẽ & corpus Christi. Et Lutherus semper dixit, se in tota hac disputatione magis spectare præsentiã corporis & sanguinis Christi in Cœna, quam præsentiam panis & vini. Sed quia transsubstãtiatio pro articulo fidei, sub pœna anathematis proponitur, necessario contradicendum est; De singulis enim, quæ ad Sacramentorum rationem pertinent, non aliter docendum & credẽdum est, quam verbum Dei nobis præscribit. Nec recipiendũ aliquid est pro articulo fidei, quod ex certis, perspicuis & firmis Scripturæ testimoniis ostendi & probari nõ potest. Præterea, quia filius Dei certa quædam externa media instituit & ordinauit, per quæ & se & sua beneficia credentibus vult communicare, illa media agnoscere, retinere, & ita vsurpare debemus, sicut a filio Dei instituta sunt, ita enim, & non aliter Deus ordinario modo vult nobiscũ agere. Cumque in Eucharistia instituerit, vt panis & vinum essent talia media, per quæ nobis corpus suum & sanguinem, & cum illis omnia beneficia noui Testamenti, in Cœna sua vult communicare; illa igitur media non sunt abiicienda ex vsu Cœnæ Dominicæ, neque enim ἀμέσως, voluit corpus & sanguinem suum in Cœna nobis communicare. Opinio etiam transsubstantiationis, simplicitatem fidei, portentosis & non necessariis labyrinthis quæstionum turbat; & ab eo quod in Cœna Domi-

Responsio.

nica præcipuum est, homines abducuntur, vt hæreant in cogitatione & admiratione transsubstantiationis.

Ecclesia igitur per nullum Scripturæ locum perspicue, certo & firmiter vel persuadetur vel cogitur, ad ponendam & credendam trāssubstantiationem: sed magis consentaneum est simplicitati verbi Dei, in Eucharistia remanere substantiam panis & vini, vna cum corpore & sanguine Christi.

Et hac simplicitate, multæ otiosæ & portentosæ quæstiones præciduntur. Seruatur etiam ita in Eucharistia id, quod ad substantiam omnium Sacramentorum pertinet: vt scilicet duabus rebus constent, materia & forma, re terrena & cœlesti. Verbum enim accedens ad elementum, non annihilat elementum, sed facit Sacramētum. Et si in Eucharistia, in ea re, quæ externa & visibilis est, ludificamur, ita vt videntes, tangentes & gustantes panem, imo quod Scriptura affirmat esse panem, tamen nō panē sed sola accidētia sine subiecto, hoc est, spectrū & pręstigias panis accipiamus: qualis erit fidei confirmatio, tā certo nos, inuisibili & cœlesti modo iuxta verbū accipere corpus & sanguinem Christi, quam certo panem & vinum accipimus? Perit etiam per transsubstantiationē analogia signi

Augustinus & rei, quæ est in Sacramentis, sicut Augustinus inquit: Si Sacramenta earum rerum quarū Sacramenta sunt, similitudinē non haberent, Sacramēta non essent. Vt in Baptismo, sicut aqua exterius mundat: ita Christus lauacro aquæ in verbo mundat Ecclesiam. In Eucharistia sicut panis materialis alit, sustentat, confirmat: ita corpus Christi est alimētum spirituale noui seu interni hominis. Sicut panis est substātia, ex multis granis coacta: ita vnū corpus efficiuntur, qui de vno illo pane Eucharistiæ participant. Hæ significationes omnes intercidūt, si substantia panis in Eucharistia annihiletur, & in eius locum præstigiæ accidentium, sine subiecto cohærentium substituantur. Et hæc de Scripturæ sententiis.

Transsubstātiationis credita antiquitas. Porro valde superbe gloriantur Pontificii, se pro opinione suæ Transsubstantiationis habere consensum totius antiquitatis, & testimonia Ecclesiæ omnium temporum. Tridentina enim congregatio capite quarto affirmat, semper hoc in Ecclesia Dei persuasum fuisse. Andradius vero tragice declamitat, hūc esse consensum totius Ecclesię omniū ætatum, omnium gentium & populorum, qui vnquam Christianum nomē professi sunt: ita vt nullum aliud fuerit vnquā Ecclesiæ iudicium. Satis pol gloriosa & audax est asseueratio; qua profecto non vterentur, nisi vel frontē perfricuissent, vel nos omnes haberent pro truncis & stipitibus (seu vt ipsi loqui solēt) pro bestiis quib⁹ prorsus ignota sit totius antiquitatis historia. Sunt igitur quædam dicenda de sententia veteris Ecclesiæ, quod ad hanc de transsubstantiatione quæstionem attinet, vt impudentia perfrictæ frontis retegatur. Cumulant autem multas veterū sententias, in quibus illi dicunt, panem appellari, credi & esse corpus Christi; de pane fieri corpus Christi: panem mutari, commutari seu trāsmutari in corpus Christi, seu vt fiat & sit corpus Christi; creaturas conuerti in substantiam corporis & sanguinis Christi; panem & vinum transire in diuinā substātiam. Et singulis illis sententiis sua addūt epiphonemata, Ecclesiā omnibus temporibus, sine ambiguitate semper docuisse & credidisse trāssubstantiationem panis & vini, sicut illa a Pontificiis traditur.

Sed respondebimus id, quod æquissimum est; vt scilicet ipsi veteres sint verborum suorum optimi & certissimi interpretes. Veteres dicūt in Eucharistia fieri mutationem seu conuersionem panis & vini. Hoc Pōtificii interpretantur de annihilatione & transsubstātiatione elementorū; nos mutationem Sacramentalem intelligimus, cum scilicet antea tantū esset communis panis, & vulgare vinum, quod accedente verbo Christi,

non

nō solum panis & vinū, sed simul etiam ibi in Eucharistia corpus & sanguis Christi adsit, exhibeatur, & sumatur. Sed nec nostra sane, nec Pontificiorū interpretatio sit authētica. Audiamus potius ipsos veteres, quomodo illa & sua veteris Ecclesiæ verba interpretentur, & intelligi velint. Monstrabimus autem aliquot argumentis, veteres licet nominēt mutationem & conuersionem, tamen non intellexisse transsubstantiationem illam, de qua Pontificii dimicant.

Primo enim Longobard' expresse affirmat, lib. 4. dist. 11. ne suo quidē tempore definitum extitisse in Ecclesia, qualis sit illa mutatio seu cōuersio de qua veteres loquuntur, an sit formalis, an substantialis, an vero alterius generis. Falsum igitur est, vel ipso Longobardo teste, quod Pontificii affirmant, esse dogma Catholicum, panem Eucharistiæ per annihilationem & transsubstantiationem mutari & conuerti.

Secundo. habemus testimonium, quod apud ipsos etiam Pontificios, omni exceptione maius esse debet. Gelasius enim Romanus Pontifex, annis post Christum natū plus minus quingentis, in libro de duabus naturis in Christo, aduersus Eutychen & Nestorium dicit, panem & vinum Eucharistiæ, in diuinam transire, sancto Spiritu perficiente, substantiam, corporis scilicet & sanguinis Christi. Et certe hæc verba videntur fortiter sonare pro stabilienda transsubstantiatione: quod enim transit in aliam substantiam, & quidem Spiritu sancto operante, certe videtur non manere in priori sua substātia. Sed Gelasius ipse, suam & veteris Ecclesiæ sententiam diserte & aperte explicat, quomodo mutationem seu cōuersionem panis & vini in Eucharistia intelligi velint; idq; tribus modis. I. Ita transeunt in substantiam corporis & sanguinis Christi, vt tamen esse non desinat substantia vel natura panis & vini. Secundo transeunt in diuinam substantiam permanente tamen pane & vino in sua proprietate naturæ. Tertio, sicut in Christo, duæ naturæ ex quibus constat, propriæ permanent. IV. Ideo vero dicuntur transire in diuinam substantiam, quod per ea diuinæ efficiamur consortes naturæ, communicato nobis & corpore & sanguine Christi. Hæc est interpretatio Gelasii, quomodo vetus Ecclesia, intellexerit panem & vinum in Eucharistia mutari seu conuerti in corpus & sanguinem Christi. Et Contarenus in colloquio Ratisponēsi, 1541. obstupuit, cum videret tam aperto & perspicuo testimonio, quod luce meridiana clarius est, Pontificiam transsubstantiationem, ex Romani Pontificis sententia refutari. Et tamen non verentur nunc gloriari de perpetuo consensu Ecclesiæ omniū temporum, quod ad dogma transsubstantiationis attinet. *Gelasius.*

Ambrosius libro 4. de Sacramentis, dicit per consecrationem de pane & ex pane fieri corpus Christi. Sed mox explicat se, quod non intelligat annihilationem & transsubstantiationem panis: inquit enim: Si tanta vis est in sermone Domini Iesu, vt inciperent esse, quæ non erant: quanto magis operatorius est, vt sint quæ erant, & in aliud couertantur? Lantracus hoc testimonium non potuit aliter eludere, quam quod dixit, verba illa non reperiri in libris Ambrosii. Sed quia hoc non consistit, Petrus Scotus dicit Ambrosii sensum esse, quod maneant, in aliud scilicet mutata: vt si aqua mutata in vinum, dicatur manere. Sed Ambrosius duo distincte dicit: Vt sint quæ erant, & in aliud conuertantur. Ipse igitur sui interpres est, quod intelligat talem conuersionem panis & vini, vt sint quæ ante couersionem erant, & adiiciatur illa gratia, vt simul etiam ibi adsit corpus & sanguis Christi: sicut Theodoretus & Hesychius loquuntur. *Ambrosius.*

Theodoretus, qui & Ephesinæ synodo interfuit, & in Chalcedonensi laudatus fuit in primo Dialogo, cuius titulus est ἄτρεπτος sumit illa

principia,

principia, quę in confesso tunc erant in Ecclesia, & apud Catholicos & apud Eutychianos. Dicit igitur, Christum ideo pani tribuere appellationē corporis, vt qui communicant mysteriis, non attendant ad naturam eorum, quæ in Eucharistia visibilia sunt: sed credāt illi transmutationi, quæ ex gratia facta est. Audis Theodoretum dicere, non esse attendendum ad naturam visibilium, sed credendam transmutationem: nominat enim μεταβολήν. Ne vero transmutationem illam interpretaretur quis de transsubstantiatione, mox diserte explicat se, qualē transmutationem intelligat, dicit enim: Christus visibilia symbola, appellatione corporis & sanguinis honorauit, οὐ τὴν φύσιν μεταβαλών, ἀλλὰ τὴν χάριν τῇ φύσει προστεθεικώς. Hoc est, non transmutans symbolorū naturā, sed naturæ symbolorum adiiciens gratiam: vt scilicet simul sint etiam corpus & sanguis Christi. Habes interpretationem, quid vetustas in Gręca Ecclesia intellexerit per transmutationem panis & vini in Eucharistia: quod scilicet nō ipsa natura panis & vini mutetur, sed quia illi adiiciatur gratia. Et in secundo dialogo, qui dicitur ἀσύγχυτος, clarius adhuc explicat veteris Ecclesiæ sententiam: Eutychianus enim ita argumentatur: Sicut panis & vinum aliud sunt ante consecrationem, post consecrationem vero transmutantur, & aliud fiunt: ita etiam corpus Christi post assumptionem, transmutatum esse in diuinam essentiam. Respondet autem Orthodoxus: Illis ipsis retibus, quæ tetenderas, captus es. Mystica n. symbola post sanctificationem οὐ τῆς οἰκείας ἐξίσταται φύσεως. hoc est, non immutantur vt propriam suam naturam amittant. Vocabulo enim valde significanti ἐξιστάμενα vocantur, quæ naturam suam non seruāt, sed immutantur, corrumpuntur, intereunt, & in aliud degenerant. Ita vocatur οἶνος ἐξεστηκώς, vinum corruptum. Addit præterea Theodoretus: μένει γὰρ ἐπὶ τῆς προτέρας οὐσίας, καὶ τοῦ σχήματος, καὶ τοῦ εἴδους: hoc est, Symbola illa post sanctificationem, manent in priori sua substantia, forma, & specie. Adeoq; & videntur & palpantur, sicut & antea: intelliguntur autem quæ facta sunt, & creduntur, & adorantur.

Habemus igitur certam & perspicuam interpretationem, quomodo veteres suam & totius antiquitatis sententiam explicent, quid intelligi velint, quando loquūtur de transmutatione & conuersione panis & vini in Eucharistia: quod scilicet ipsa substantia & natura panis & vini, nec mutetur, nec desinat: sed quod permaneat in Eucharistia, non tantum forma & species panis & vini, sed ipsa prior substātia & proprietas naturæ, hæc enim sunt veterum verba. Mutationem autem intelligunt, cum antea esset tantum communis panis, & vulgare vinum, quod nunc simul ibi etiam adest, exhibetur & accipitur corpus & sanguis Christi. Quando igitur Pontificii cumulant veterum sententias de trāsmutatione & conuersione: opponatur ipsis hæc veterum interpretatio, quæ fuerit sententia & Orientalis & Occidentalis Ecclesiæ.

Et quia illam non ignorant, cogitet Lector, quam ingenue agāt, quod contra mentem veterum, ipsorum phrases ad commentum suę transsubstantiationis detorquent. Tridentinum Concilium affirmat, dogma Pōtificiæ Trāssubstantiationis semper in Ecclesia Dei persuasum fuisse. Sed hoc falsissimū esse, & Latinæ & Græcæ Ecclesiæ testimoniis manifestissimis iam ostendimus.

Irenæus. Tertio, vetustas duas res diuersorum generum agnoscit & confitetur in Eucharistia. Ita Irenæus dicit, panem fractum, & calicem mixtum postquam percepit vocationem Dei, non amplius esse communem panem: sed Eucharistiam corporis & sanguinis Christi. Num vero ita, vt an-

nihilata panis ſubſtãtia prorſus defierit? Non vtemur coniecturis, ſed audiamus ipſum Irenæum explicantẽ ſe; mox enim ſubiicit, Eucharistiam conſtare duabus rebus: terrena, pane ſcilicet & vino: & cœleſti, corpore ſcilicet & ſanguine Christi. Panẽ igitur Eucharistiæ non eſſe communem panem, Irenæus ita interpretatur: Cum antea tantũ eſſet vna res, terrena ſcilicet, iam ſit Euchariſtia, conſtans duab. rebus, pane & corpore Christi, vino & ſangine Christi. Et hæc Irenæi interpretatio oſtendit, quomodo Eccleſia intellexerit id, quod poſtea Auguſtinus dixit, de verbis Domini, ſerm. 28. Ante Chriſti verba, quod offertur, panis dicitur; vbi Chriſti verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, ſed corpus Chriſti appellatur. Sed vt minus relinquatur dubitationis, audiamus ipſum Auguſtinum verba ſua interpretantem. In libro enim ſententiarum Proſperi, de Conſecrat. 2. dicit; Hoc eſt, quod dicimus, quod modis omnibus probare contendimus, ſacrificium Eccleſiæ duobus confici, duobus conſtare, viſibili elementorum ſpecie, & inuiſibili Chriſti carne & ſanguine. Et obſeruet Lector; Pontificii appellationem ſpeciei opponunt naturę, ſubſtantiæ & veritati elementorum panis & vini. Et vbicunque in veteribus legunt ſpeciem panis & vini, mox tranſſubſtãtiationem ſuam affingunt. Sed quid Eccleſia intellexerit, quando nominat ſpecies panis & vini, Auguſtinus nobis explicabit. Subiungit enim in illa ſententia, cum nominaſſet ſpeciem elementorũ, & corpus Chriſti; Sicut Chriſti perſona conſtat ex Deo & homine, cum ipſe verus ſit Deus, & verus homo; Quia omnis res illarum rerum naturam & veritatem in ſe continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem ſacrificium Eccleſiæ duobus, Sacramẽto & re Sacramenti, id eſt, corpore Chriſti. Manifeſta eſt explicatio, quod Auguſtinus duas res in Euchariſtia agnoſcat. Et per ſpeciem intelligit non accidentia ſine ſubſtantia, ſed naturam & veritatem rerum, hoc eſt, elementorum, ex quibus conficitur Euchariſtia, hæc enim ſunt eius verba; Delectata autẽ fuit antiquitas appellatione ſpeciei, propterea quod Baptiſta Luc. 3. narratur vidiſſe ſpiritum corporali ſpecie columbæ, deſcendere ſuper Chriſtum. Et hanc interpretationem ſpeciei ex Auguſtino in hac materia Lector diligenter obſeruet.

Auguſtinus.

Heſychius etiam duas ſubſtantias ſimul agnoſcit in Euchariſtia, quam definit ſimul eſſe panem & carnem, vinũ & ſanguinem. Ita enim inquit lib. 20. in Leuit. c. 8. Propterea carnes cum panibus comedi, præcipiens, vt nos intelligeremus, illud ab eo myſterium dici, ꝙ ſimul panis & caro eſt.

Heſychius.

Quarto vſitatiſſima eſt vetuſtis Scriptoribus ſimilitudo, qua inter ſe conferunt Euchariſtiam, quæ duabus rebus conſtat, & vnionem duarum naturarum in perſona Chriſti. Et quidem in certamine contra Apollinarem & Eutychen, Chryſoſtomus, Theodoretus, & Gelaſius, ex Sacramento Euchariſtiæ probant humanam naturam in Chriſto per vnionem non eſſe abſorptam vel tranſmutatam in diuinã, ſed duas veras, diſtinctas & integras eſſe naturas in Chriſto, ſicut Euchariſtia duabus rebus cõſtat, & duabus conficitur. Illa vero argumẽtatio Eutychen magis confirmaſſet, quam refutaſſet, ſi tunc dogma Tranſſubſtantiationis in Eccleſia notum & receptum fuiſſet. Et hoc argumentum vel ſolum firmiſſime probare poſſet, tranſſubſtantiationem ignotam eſſe veræ & puriori antiquitati; nec video, quid Pontificii vel fingere poſſint ad eludendã argumenti huius claritatem. Ita ergo & Iuſtinus in deſcriptione Cœnæ Dominicæ, nominat μεταβολήν; ſed mox ſubiicit ſimilitudinẽ duarum naturarum in perſona Chriſti.Glorioſe ſolent Pontificii iactare Cypriani ſententiam, ex ſermone de Cœna Domini; qui tamen an Cypriani ſit, non ſatis certo conſtat. Ita autem habet ſententia; Panis iſte, quem Dominus diſcipulis ſuis porrigebat, non effigie, ſed natura mutatus, omnipotentia verbi fa-

ctus est caro. Et Pontificii statim volunt, ne dubitandum quidē esse, Cyprianum fuisse transsubstantiatorem. Sed ipse verborum suorū optimus est interpres. Mox enim subiūgit, quomodo mutationem illam intelligi velit, inquiens: Sicut in persona Christi, humanitas videbatur, & latebat diuinitas: ita Sacramēto visibili ineffabiliter diuina se infundit substantia, vt esset religioni circa Sacramenta deuotio. Sicut ergo in Christo duæ integræ sunt & manent naturæ, ita mutatio panis, de qua Cyprianus loquitur, non abolet substantiam panis.

Quinto, Irenæus, Emissenus & Ambrosius, mutationem panis Eucharistici, conferunt cum renouatione renatorum, & cum mutatione credentium in Christum, vt cum ipso fiant vna massa. Atqui renouatio non facit annihilationem & transsubstantiationem naturæ humanæ: nec absorbetur nostra substantia, quando Christus apud Augustinum inquit: Sed tu mutaberis in me.

Ita Ambrosius libro 4. de Sacramento, cap. 4. cum multa de mutatione panis disseruisset, subijcit: Tu ipse eras, sed eras vetus creatura: postquam consecratus es, noua creatura esse cœpisti. Emissenus vero de consecratione, distinct. 2. cap. Quia corpus, apertius similitudinem hanc explicat. Cum enim dixisset, Christum visibiles creaturas verbo in substantiam corporis & sanguinis sui conuertere; Pontificij statim exclamant, esse ipsissimam transsubstantiationem. Emissenus vero interpretatur seipsum; Ostensurus enim non esse nouum aut impossibile, quod in Christi substantiam terrena & mortalia conuertuntur, inquit; Te ipsum, qui in Christo es regeneratus, interroga. Dudum alienus a vita, peregrinus à misericordia, intrinsecus mortuus exulabas; subito salutaribus mysterijs initiatus, in corpus Ecclesiæ non videndo, sed credendo transilijsti; & de filio perditionis adoptiuus Dei filius factus es. Num vero per transsubstantiationē illa fiunt? Audi quid subijciat Emissenus; Cum idem atque ipse esses, multo aliter fidei processionibus extitisti: in exteriori nihil additum est, & totū in interiori mutatum est. Sicut igitur credentes transeunt in corpus Christi, & efficiūtur vna massa cum ipso, sine transsubstantiatione; ita etiam veteres intelligunt conuersionem panis & vini in cœna Dominica, vt non opus sit transsubstantiatione.

Irenæus. Irenæus inquit; Sicut Eucharistia constat duabus rebus, ita corpora nostra, percipientia Eucharistiam, nō sunt corruptibilia, spem immortalitatis habentia. Et tamen nondum facta est transfiguratio corporis nostri, Philipp. 3. sed spem habeamus. Non igitur probatur hinc transformatio panis.

Sexto, Ne Florentini quidem Concilij temporibus ante annos 100. & amplius, vniuersalis Ecclesiæ, omniū gentium & populorū consensu approbatum & receptum fuit dogma de transsubstantiatione. In vltima enim sessione, inter articulos, in quibus Græca Ecclesia à Romana dissentiebat, 4. loco ponitur de diuina transmutatione panis in Eucharistia. Et cum conficiendæ essent literæ vnionis, diserte & expresse exceptus fuit, etiam concedente Romano Pontifice, articulus ille de diuina transmutatione panis in Eucharistia, quā Latini tunc docebant. Falsa igitur est gloriatio de vniuersali consensu Ecclesiæ omnium ætatū, omniū gentium & populorum, quod ad dogma de transsubstantiatione attinet. Nam & ante 100 annos, sicut hæc historia indicat, nondum subiecti fuerunt anathemati, qui transsubstātiationis opinionē nō receperūt vel approbarūt. Plane nouum igitur & recēs est anathema II. Canonis in 3. hac sessione.

Atque ita satis perspicue, vt arbitror, monstratū est, veterem & puriorem Ecclesiam nihil quicquam suffragari Pontificio dogmati de transsubstantiatione.

De re-

De recentioribus enim, quorum ætate, magna iam doctrinæ inclinatio fieri cœperat, vt de Damasceno, Theophylacto, Richardo, Hugone, Longobardo, & similibus, nihil disputamus, quando de antiquitatis sententia quæstio est. Hoc igitur exemplum ostendit, quam vana sit Pontificiorum gloriatio, quando in omnibus suis disputationib. plenis buccis subinde iactitant, vniuersalem consensum totius Ecclesiæ omnium ætatum, omnium gentium & populorum a suis partibus stare.

Nec vero opus est singulas veterum sententias excutere, quomodo enim verba sua de hac materia intelligi velint, ex ipsorum interpretatione iam didicimus.

Ambrosius de Sacram. lib. 4. cap. 5. dicit post consecrationem nihil aliud quam carnem & sanguinem Christi, credendum esse. Nec male hoc dicit: Quia enim fides est eorum, quæ non apparent & videntur; nõ igitur opus est fide, vt intelligamus, quod panis, quẽ oculi vident, adsit ibi; sed corpus Christi, ibi adesse, fides sola ex verbo discit. Hanc distributionem, cum scilicet duæ res sint in Eucharistia, alteram sensibus, alteram fide apprehendi, Augustini sententia clare docet: Quod videtis, inquit, in altari, panis est & calix, quod etiam oculi vestri nobis renuntiãt: quod autem fides postulat instruenda, panis est corpus, calix est sanguis. *Ambrosius.*

Sæpe etiam veteres eo respiciunt, quod cœna Dominica sit actio, non terrestris, sed cœlestis pertinens ad regnum cœlorum, de quo Euangeliũ concionatur: in qua quærimus non cibum periturum, sed alimentũ spirituale noui hominis. Sæpe igitur de altera tantum parte, de corpore scilicet & sanguine Christi, magnifice concionantur, & volũt corda sursum esse eleuanda, nec attendẽdum ad terrena elementa panis & vini, sed ad Christum Deum & hominem, qui in cœna illa adest, & præbet vescentibus corpus & sanguinem suum: sicut econtra sæpe de elemẽtis Eucharistiæ disputantes, de signis, figuris & symbolis loquuntur. Sicut autẽ Sacramentarij non recte faciunt, qui propter posteriores has veterum sententias, substantiã corporis & sanguinis Christi ex cœna Dominica proturbant: ita neq; Pontificii priores sententias recte detorquent ad annihilationem & transsubstantiationem elementorum. Alibi enim veteres distincte loquuntur de duabus illis rebus, ex quibus Eucharistia constat, vt Origenes in 15. Matt. disputans, panem Domini non ex natura sui hoc habere, vt sanctificet, inquit: Quod materiale est, in secessum eijcitur: quod vero est per obsecrationem & verbum Domini, animæ prodest, iuxta fidei portionem. Non itaq; materia vtilis est, sed verbum, quod adijcitur, animo prodest. Hæc Origenes.

Chrysostomus vero ad illud respiciens, quod cœna Dominica est mysterium supernaturale, cœleste & diuinum, inquit: Num vides panem? num in secessum vadit? abiit. Item: Non de manu hominis, sed Seraphim accipis corpus Christi. His verbis Chrysostomus, sicut nec externum ministerium, ita elementa ex actione Cœnæ Dominicæ vult abiicere: sed vult nos non hærere, vel in manu ministri, vel in elementis panis & vini, sed mentem eleuare ad ea, de quibus verbum loquitur. Sicut igitur ex hac Chrysostomi sententia non sequitur, externum ministerium Sacerdotis exhibentis Eucharistiam, tollendum esse, & expectandum aduentum Seraphin: ita nec transsubstantiatio inde concludi potest. Videri enim in Eucharistia panem & vinum, & sensus ipsi, & tota antiquitas testantur. *Chrysostom.*

DE CVLTV ET VENERATIONE HVIC SANCTISsimo Sacramento adhibenda.

CAPVT V.

Nullus itaque dubitandi locus relinquitur, cum omnes Christi fideles pro more in Catholica Ecclesia semper recepto, latriae cultũ, qui vero Deo debetur, huic sanctissimo Sacramento in veneratione adhibeant. Neque enim minus est adorandum, quod fuerit à Domino, ut sumatur, institutum. Nam illum eundem Deum, praesentem in eo adesse credimus, quem Pater aeternus introducens in orbem terrarum, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei: quem Magi procidentes adoraverunt, quem denique in Galilaea ab Apostolis adoratum fuisse, scriptura testatur.

Declarat praeterea sancta Synodus, pie & religiose admodum in Dei Ecclesiam inductum fuisse hunc morem, ut singulis annis peculiari quodam & festo die, praecelsum hoc & venerabile Sacramentum, singulari veneratione ac solennitate celebraretur, utque in processionibus, reverenter & honorifice illud per vias & loca publica circumferretur. Aequissimum est enim sacros aliquos statutos esse dies, cum Christiani omnes singulari ac rara quadam significatione gratos & memores testentur animos erga communem Dominum & redemptorem, pro tam ineffabili & plane divino beneficio, quo mortis eius victoria & triumphus repraesentantur. Ac sic quidem oportuit victricem veritatem de mendacio haeresi triumphum agere, ut eius adversarii in conspectu tanti splendoris & in universa Ecclesia laetitia positi, vel debilitati & fracti tabescant, vel pudore affecti & confusi aliquando resipiscant.

CANON VI.

Si quis dixerit, in sancto Eucharistiae Sacramento Christum unigenitum Dei filium, non esse cultu latriae etiam externo adorandum, venerandum, neque in processionibus, secundum laudabilem & universalem Ecclesiae sanctae ritum & consuetudinem, & solenniter circumgestandum, vel non publice, ut adoretur, populo proponendum, & eius adoratores esse idololatras, anathema sit.

EXAMEN.

Principio ostendēdum est, quid sit, quod in V. hoc capite, & VI. Canonem controversiam positum est. Quaedam enim extra controversiam sunt, quae non invitus concedo. Nam Christum Deum & hominē esse adorandum, nemo nisi Arrianus negat. Et quidē humanam etiam eius naturam propter unionem cum divinitate esse adorandam, & nemo nisi Nestorianus in dubium vocat. Cum enim Pater aeternus primogenitum introduceret in orbem terrarum, dicit: Et adorent eum omnes Angeli. Sicut & Matthaeus manifeste testatur, capite 28. Apostolos in Galilaea Christum adorasse. Constat etiam, adorationem Dei non esse alligatam vel loco, vel tempori, Ioan. 4. & 1. Timoth. 2. Semper igitur & ubique adorandus est Christus. Si ergo credimus, Christum Deum & hominem, in actione Coenae suae, peculiari modo praesentiae & gratiae adesse ita quod ibi vere & substantialiter exhibeat vescentibus corpus & sanguinem suum: quibus vult se ita nobiscum coniungere, ut singulis fide sumentibus, hoc pretiosissimo pignore applicet & obsignet dona novi Testamenti, quae traditione sui corporis, & effusione sui sanguinis Ecclesiae acquisivit: si haec, inquam, vere & ex animo credimus, fieri nec potest, nec debet, quin fides Christum in illa actione praesentem veneretur & adoret. Ita Iacob Gen. 28. Moyses Exod. 34. Elias 3. Reg. 19. non habebant sane peculiare mandatum, ut in illis locis Deum adorarent: sed quia habebant generale mandatum, ut Deum ubique adorarent: & certi erant, Deum sub externis & visibilibus illis symbolis vere adesse, & peculiari modo gratiam se ibi patefacere, certe Deum ipsum, quem ibi praesentem esse credebant, adorabant: nec vera fuisset fides, si nō secuta fuisset invocatio seu adora-

tio.

tio, hoc eſt, honor Deo debitus. Seruus Abrahæ, Geneſ. vigeſimo quarto, cum ex Rebeccæ reſponſo intelligeret, Deum in illa legatione, gratia & benedictione ſibi adeſſe, inclinat ſe, & adorat Dominum. Exodi quarto, cum filii Iſrael audirent, Deum reſpexiſſe afflictionem populi, & iam inſtituiſſe viſitationem gratiæ, inclinata ceruice adorauerunt. Exod. duodecimo, cum audirent de tranſitu Angeli percutientis, & de inſtitutione Paſchæ, incuruatus populus adorauit. 1. Corinth. 14. Si omnes prophetēt, intret autē quis idiota, conuincitur ab omnibus, diiudicatur ab omnib. & ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuntians quod vere Deus in vobis ſit. Nec vero Deum illi, procul in cœlo empyræo a rebus remotū & abſentem: ſed vere præſentem, & quidē peculiari modo gratia præſentem adorarunt. Recte igitur Auguſtinus in Pſalmo 98. diſputans, cum terra ſit ſcabellum pedum Domini, quomodo Pſalm. dicat: Adorate ſcabello pedum eius, quoniam ſanctum eſt, inquit: Conuerto me ad Chriſtum, quia ipſum quæro hic, & inuenio, quomodo ſine impietate adoretur terra, ſcabellū pedum Domini? Suſcepit enim de terra terram, quia caro de terra eſt: & de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipſa carne hic ambulauit, & ipſam carnem nobis manducandam ad ſalutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, niſi prius adorauerit. Inuentum eſt quomodo adoretur tale ſcabellum pedum Domini: & non ſolum non peccemus adorando, ſed peccemus non adorando. Ita Ambroſius in eundē Pſalmi verſum inquit: Scabellum, terra intelligatur: per terrā autem, caro Chriſti: quam hodie quoque in myſteriis adoramus, quam & Apoſtoli in Domino Ieſu adorauerunt. *Auguſtinus.*

Nazianzenus in Epitaphio ſororis ſuæ τὸν ἐπὶ θυσιαστηρίῳ τιμώμενον ἀνεκαλεῖτο, hoc eſt, inuocabat Chriſtum, qui in altari, quando ſcilicet myſteria cœnæ celebrantur, honoratur. Et ſententia Euſebii Emiſſeni eſt: Cum reuerendum altare, cibis ſpiritualibus ſatiandus aſcendis, ſacrum Dei tui corpus & ſanguinem fide reſpice, honora, mirare mente, continge, cordis manu ſuſcipē, & maxime toto hauſtu interioris hominis aſſume. *Nazianzenus.*

Lutherus etiam, contra Louanienſes articulo 16. vocat Euchariſtiam Sacramentum venerabile & adorabile. Et in 47. capite Geneſ. Nos nō tantum orantes, ſed & baptizantes, abſoluentes & abſoluti, & accedētes ad ſacram ſynaxin, quin etiam ad recitationem promiſſionis aut textus Euangelii genua flectere, vel ſaltem ſtare debemus, in ſignum adorationis ſiue reuerentiæ & gratitudinis. Et ſi in cœna Dominica nihil aliud porrigeretur præter panem & vinum, ſicut Sacramētarii blaſphemant, tamen eſt ibi promiſſio, & vox diuina, & Spiritus ſanctus per verbum in Cœna. Ideoq; decebat nos cum reuerentia accedere. Quanto vero magis id fieri par eſt, quando credimus adeſſe verū corpus & verum ſanguinem cum verbo? Hæc Lutherus. *Lutherus.*

Chriſtum igitur Deum & hominem, in diuina & humana natura, in actione cœnæ Dominicæ vere & ſubſtantialiter præſentē, in ſpiritu & veritate adorandum, nemo negat, niſi qui cum Sacramentariis vel negat, vel dubitat de præſentia Chriſti in cœna. Neque enim ἀνάμνησις & annūtiatio mortis Chriſti in cœna rite fieri poteſt ſine adoratione illa, quæ fit in Spiritu & veritate. Hæc dicenda fuerunt, ne quis ſuſpicetur, nos in dubium vocare, an Chriſtus Deus & homo, qui in actione cœnæ præſens adeſt, ſit adorandus.

Quod ſi hæc conceduntur: quid igitur, inquies, in hac quæſtione, de cultu & veneratione Euchariſtiæ, in cōtrouerſia poſitum eſt inter nos & inter Pontificios? Reſpondeo: Tria potiſſimum ſunt huius controuerſiæ capita.

Primo, dicunt, ipsum Sacramentum Eucharistię, seu totum illud, quod à Domino vt sumatur institutum est, esse cultu latriæ adorandum. Atqui Eucharistia, iuxta dictum Irenæi, constat duab. rebus, terrena & cœlesti. Essent igitur etiam terrena elementa panis & vini in Eucharistia, cultu latriæ adoranda, quod à manifesto idololatriæ, seu ἀρτολατρείας crimine excusari & defendi nullo modo posset. Ipsi quidem ideo transsubstantiationem suam comminiscuntur, ne panis substantia simul adoretur. Sed quia incerta est opinio transsubstãtiationis, imo Paulus affirmat esse panem, etiam post benedictionem. Theodoretus dicit, naturam elementorum in Eucharistia non mutari. Gelasius tradit, illa permanere in proprietate suę naturę. Quando ergo docetur, totũ illud, quod in Eucharistia adest, exhibetur & sumitur, cultu latriæ adorandum, simul comprehẽduntur etiam elemẽta panis & vini, quę sine idololatria adorari nec possunt, nec debent. Neq; enim si Christus adorandus est, sequitur creaturas etiam illas, vbi adest, simul esse adorandas. Ad cauendã igitur idololatriam diserte distinguendum est. Christus Deus & homo, in diuina & humana natura in actione Cœnæ præsens adoretur, substantia vero vel species elementorum panis & vini nõ adorentur, ne præter creatorem etiam creaturam colamus, Rom. 1. Non igitur ita adorandum est Sacramentum Eucharistiæ, sicut in persona Christi, propter hypostatica vnionem, vna adoratione humanitatem & diuinitatem colimus & veneramur. Non enim personalis est vnio panis & corporis Christi in cœna, sed quia Eucharistia constat duabus rebus, terrena & cœlesti, adoratio & veneratio non est dirigenda ad terrena elementa, panem & vinum, sed ad Christum Deum & hominem, qui in illa actione pręsentiam suam peculiari modo gratię instituit & promisit; sicut Israelitæ nõ lignum, non aurum, non Cherubin arcæ fœderis, sed Deum ipsum tantum, qui præsentiã suam ibi promiserat, adorabãt. Nec alligãda aut affigenda est adoratio Christi ad elementa panis & vini, neq; enim in illis localiter inclusus cõtinetur, sed panem cœnæ reuerenter sumamus; ipsum vero Christum in cœlesti maiestate sua, supernaturaliter in Cœna præsentem, in adorando intueamur.

Secundo, Quando Pontificij de cultu, adoratione & veneratione disputant, non principaliter huc respiciunt, vt in actione Cœnæ Dominicæ, siue in vsu eius diuinitus instituto Christus Deus & homo in spiritu & veritate adoretur; sed sicut Canon VI. diserte ostendit, laborant instituere & stabilire adorationem panis extra vsum seu extra illam actionem, quam Christus in institutione ordinauit, & mandauit; quãdo scilicet panis in processionib. circumgestatur, & in repositione includitur, vt tunc populo adorandus proponatur. Supra vero ostendimus, illa verba, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, esse diuina institutione, præceptione & promissione, alligata ad illam actionem, quæ in verbis institutionis pręscripta est; quãdo scilicet panis accipitur, benedicitur, distribuitur, accipitur & manducatur. Quando vero verba quidem super panem recitantur, actio vero illa in institutione præscripta & mandata vel non seruatur, vel in alium vsum transformatur: non habemus promissionem de pręsentia ibi corporis & sanguinis Christi, sicut in cœna sua adest. Quid igitur & quale sit, panem illum extra vsum, de quo nõ habemus verbum Dei, quod sit corpus Christi, tamen vt adoretur proponere, diligenter in timore Dei expendatur. Certe enim solicite cauenda sunt pericula idololatriæ, ne honorem soli Deo debitum, ad vllam aliam rem transferamus. Non autem sequitur, si in ipso vero vsu Cœnæ Dominicæ Christus recte adoratur, ideo extra vsum instituendum esse peculiarem cultum, aut adorationem ad panem, vel circumgestatum, vel repositum. Sine fide enim nemo potest recte adorare: fides autem non est sine verbo. Et

Theodoretus
Gelasius.

nullum extat verbum Dei, de pane Eucharistiæ reposito vel circumgestato: imo pugnat cum verbis institutionis, quādo panis benedictus nō distribuitur, non accipitur, non manducatur. Quid igitur aliud possumus, iuxta normam verbi Dei iudicare, quam talem cultum non esse χριστολατρείαν, sed ἀρτολατρείαν?

Tertio, de ipsa etiam adoratione, cultu & veneratione Christi in Eucharistia, quid sit, aut in quo consistat, cōtrouersia est inter Pontificios & nos. Tridentini enim in VI. Canone nō obscure ostendunt, se de externo potissimū Eucharistiæ cultu laborare & solicitos esse: vt scilicet splendida repositione, & sumptuosa circumgestatione, auro, argēto, serico, inclinatione, genuflexione, prostratione corporis, eleuatione manuum, tunsione pectoris, luminaribus, instrumentis musicis, bombardarum strepitu, & similibus externis pompis honoretur. Et huic externo cultui etiam sine vera pœnitentia & fide tribuunt nescio quæ merita. Vt autem de iis, quæ extra vsum diuinitus institutū in Eucharistia fiunt, nihil amplius dicamus. Scriptura tradit duas regulas, quæ monstrabunt fundamenta diiudicationis, de definitione adorationis seu cultus. Primo externā simulationem cultus, sine interioribus spiritualibus motibus Deo non placere, sicut inquit: Hic populus labiis appropinquat mihi, cor autem eorum longe est a me. Sed veri adoratores adorabunt in spiritu & veritate. Secundo, Cultus ab hominibus vel institutos, vel electos Deo non probari, inquit enim: Frustra colunt me doctrinis & mandatis hominum. Et Coloss. 2. Paulus expresse damnat ἐθελοθρησκείας. Eo vero modo Deus vult coli, quē ipse verbo suo præscripsit, alias dicit: Quis requisiuit hæc de manibus vestris, Esa. 1. Docendi igitur primum sunt homines ex verbo Dei, quomodo in vero vsu Eucharistię, Christum Deum & hominem, vero, interiori & spirituali cultu venerari & adorare debeāt. Deinde veræ externæ significationes interioris reuerentiæ vltro & rite sequentur. Externos vero qualescunque reuerētiæ gestus, sine vera interiori cordis adoratione, Deus non moratur, imo vt hypocrysin odit & abominatur. Ideo doctrina de veneratione & adoratione Christi in Cœna Dominica non est inchoanda ab externis gestibus. Ita enim multi Christum adorant, quia ipsum rite nec colunt, nec venerantur. Sicut Augustinus de talib. adorationibus inquit, Epistola 120. super versum Psalm. 21. Manducauerunt omnes pingues terræ: Et diuites quidē adducti sunt ad mensam Christi, & accipiunt de corpore & sanguine eius: sed adorāt tantum, non etiam saturantur, quia non imitātur. Item: Et ipsi veniunt ad mensam, & manducant, & adorant: non tamen satiantur, quia non esuriunt & sitiunt iustitiam. Ab interiori igitur & spirituali adoratione primū inchoandum est. Comprehēditur autem vera, interior & spiritualis veneratio & adoratio Christi in illis verbis institutionis: Hoc facite in mei ἀνάμνησιν. Item: Mortem Domini annuntiate. Quando igitur? Primo, cum cor iuxta verbum recte, pie & reuerenter credit & sentit de substantia & de vsu huius Sacramēti. Secundo, quando grata mente deuote cogitamus & consideramus, corde & ore celebramus immēsa illa beneficia filij Dei mediatoris: quod propter nos homines, & propter nostram salutem, descendens de cœlis, massam nostræ substantiæ assumpsit, & illam pro nostri redemptione patri in cruce obtulit, acerbissima morte sanguinē suum effudit: & quod pręterea illud suum corpus manducandum, & illum sanguinem bibendum, in hac sua cœna nobis communicat: vt ita certissimo & pretiosissimo pignore, beneficia noui Testamēti credentibus applicet & obsignet: vtque cum hac misera & polluta nostra massa, arctissimo fœdere se copulet, animam ad sanitatē, corpus nostrum ad immortalitatem re-

De adoratione Christi in Cœna.

Regula scripturæ.

Vera Christi adoratio in certis quibus reb. consistat.

formet & præparet, &c. Tertio, quando consideratis nostris & sordibus & miseriis, ardentibus votis Christum Deum & hominem, quẽ vere & substantialiter in illa actione præsentem esse credimus, inuocamus, vt sit noster mediator, propitiator, aduocatus, intercessor, iustificator & saluator: vt propter ipsius mortẽ, recipiamur & conseruemur in illo fœdere noui Testamenti, quo pater propter filiũ credentibus vult placatus esse: quando item fides in oratione, hanc victimam Christi mediatoris interponit, inter peccata nostra & inter iram patris, sicut Anshelmus loquitur, quando considerata mysterii magnitudine, & nostra indignitate petimus, ne indigne manducando rei efficiamur corporis & sanguinis Christi: sed vt illa manducatione, corpori & sanguini Christi inserti, vitã inde trahamus sicut palmites ex vite: vt manducatio illa nobis prosit ad cõfirmationem fidei, incrementum charitatis, mortificationem carnis, &c. Atq; ideo petimus donari, conseruari, cõfirmari & augeri in nobis dona pœnitentiæ, fidei & charitatis. Hæc est vera interior & Spiritualis veneratio & adoratio Christi, in vsu cœnæ Dominicæ. Adoratio n. tria hæc complectitur: Primo, Deum quẽ inuocamus, recte agnoscamus, recte de eo sentiamus, & ita eum compellemus, sicut essentiam & voluntatem suã in verbo patefecit. Secundo, vt ab eo petamus, quæ daturum se promisit. Tertio, vt pro præstitis beneficiis gratias agamus. Quomodo autẽ illa in vsu cœnę Dominicæ fieri debeãt, hoc est, quem & quomodo compellare, quid petere, & pro quo gratias agere debeamus: verba institutionis, reliquæ item Scripturæ sententiæ de Eucharistia, & præcipue hæc dicta docent & ostẽdunt: Hoc facite in mei commemorationem. Item, Mortem Domini annũtiabitis. Et hæc est vera & certa regula veræ adorationis Christi, in vsu Eucharistiæ. Talis certe adoratio animaduertitur in veterum liturgiis, & precando, & gratias agendo. Iustinus vocat panẽ & vinum εὐχαριστηθέντα: quod Irenæi interpres reddidit, panis, in quo gratiæ actæ sunt. Dyonisii communio incipit a prece, & desinit in sacrã gratiarum actionem. Chrysostomi & Basilii liturgia celebrat totam œconomiam redemptionis nostræ & orat pro digna participatione. Quando vero interior & spiritualis hæc deuotio, veneratio & adoratio in corde excitata adest, tunc externæ significationes, in reuerentia & veneratione huius Sacramenti, sponte & recte sequẽtur. Nam ad veram confessionem pertinet, vt fidem, deuotionem & celebrationem, de quibus iam diximus, publice etiã testemur, & voce & aliis externis significationibus, quibus ostendamus quid de huius cœnæ & substãtia & fructu sentiamus, qua animi reuerentia & deuotione accedamus, qualem cibum credamus nos ibi accipere. Tali externa confessione, seiungimus nos à Sacramentariis, & Epicureis contemptoribus horũ mysteriorum excitamus alios ad veram reuerentiam, ne occasio detur vel simplicioribus ad prophanas cogitationes, vel porcis, ad cõculcanda hæc mysteria. Externa enim irreuerentia, signum est prophanæ mentis: sicut Paulus dicit, Corinthios nõ diiudicare corpus Domini, quia illud in cœna Dominica, non maiori reuerentia tractabant, quã vulgares concœnationes. In illis vero externis reuerentiæ significationibus simplicissima & tutissima regula est, vt sint testimonia fidei interioris de Eucharistia iuxta verbum, & illi fidei respondeant. Nec instituamus humano arbitrio, alios electitios externos cultus, sed cogitemus, illum honorem honorato gratissimum esse, quem ex verbo agnoscimus ipsum velle. Hæc igitur est vera adoratio & veneratio Christi, in vsu cœnæ Dominicæ, de qua Pontificii non admodum pugnant; tantum de externis cultibus ab hominibus institutis, extra verum Eucharistiæ vsum soliciti sunt; quos tamẽ communes faciunt toti Eucharistię, hoc est, & Christo & elementis, seu speciebus elementorum. Quid igitur in hac Pontifi-

Regula seu forma adorationis.

ciorum

ciorum doctrina accenderemus, & reprehenderemus, & quibus ex causis: breuiter quidem, sed non obscure, vt arbitror, ostensum est.

DE FESTO CORPORIS CHRISTI.

Vel aliquando tandem recte faciunt, quod fatentur, hoc festum non habere testimonium vel scripturæ, vel traditionis Apostolicæ, vel veræ antiquitatis in veteri & puriori Ecclesia. Sed dicunt, hunc morem inductum esse in Ecclesiam Dei. Intelligunt autem, quod Vrbanus IV. circa annum Domini 1260. festum illud primus excogitauit, idq; (vt ipse in bulla fatetur) inde, quod quibusdam personis reuelatum fuerat, festum illud & instituendum, & generaliter celebrandum. Fuit autem mulier quædã, Eua reclusa, à qua Vrbanus, in minoribus adhuc constitutus, reuelationem illam accepisse scribitur. Et Vrbanus quidem Pontifex factus, nouũ illud festum ex reuelatione mulierculæ statim instituit, & vbiq; celebrandum districte mandando præcepit. Sed sicut glossa dicit, De reliquijs & veneratione Sanctorũ illa constitutio Vrbani de nouo festo, non fuit accepta ab omnibus: sed post annos 50. Clemens V. anno 1311. in Viennensi Concilio, constitutionem illam præcepit omnibus seruari. Et tamen Græcæ Ecclesiæ ne hodie quidem pompam & morem illius festi seruant. Vnde igitur nouo huic & tali festo tanta auctoritas, vt anathematis iam fulminet in Tridentina congregatione, vbi alias tantum Apostolicas traditiones, & Catholicum consensum Ecclesiæ omnium ætatum, gentium & populorum, quæ omnia huic festo desunt, crepare solent. *Vrbanus 4. instituit festũ corporis Christi.* *Clemens confirmat festũ.*

Et ne semper antiquitatis velamento se occultent, vtile est, in ordine historiarum, & in serie temporum obseruare, quomodo post meliora antiquitatis tempora, sensim & paulatim facta subinde longiori inclinatione, ad spectacula illa regni Pontificij deuentum sit.

Apud Eusebium libro 5. capite 24 Romani Episcopi hospitibus simpliciter mittunt Eucharistiam. Irenæus enim tantum habet verbum *ἔπεμπον*.

Lib. 6. Eusebii, cap. 34. presbyter puero tradit Eucharistiam, ad Serapionem perferendam.

Exuperius in canistro vimineo, & in vitro portat corpus & sanguinem Domini. Mulierculis data fuit Eucharistia domum deferenda, apud Tertullianum & Cyprianum. Nec de præferendis luminaribus, campanis & de reliqua pompa, quę apud Pontificios vsitata est, vlla vel testimonia, vel exempla extant in veræ antiquitatis historia. Et quidem notabile est: in Gratiani decreto nihil tale extat.

Sed tempore Lateranensis Concilii, circa annum Domini 1200. Innocentius cœpit constituere, vt Eucharistia sub fideli custodia, clauibus & seris adhibitis, conseruetur, capitulo statuimus, De custodia Eucharistię.

Mox circa annum Domini 1220. Honorius III. districte præcipiendo mandauit, vt a sacerdotib. Eucharistia in loco singulari, mundo & signato, semper honorifice collocata, deuote ac fideliter cõseruetur. Sacerdos vero frequenter doceat plebem suam, vt cum in celebratione missarum eleuatur hostia, se reuerenter inclinet: idem faciens, cum eam presbyter defert ad infirmum, quam in decẽti habitu, superposito mundo velamine, ferat & referat manifeste ac honorifice ante pectus, cum omni reuerentia ac timore, semper lumine pręcedente, cum sit candor lucis æternę; vt ex hoc apud omnes fides & deuotio augeatur. *Honorius 3.*

Et hæc quidem recentia sunt, in veris enim veræ antiquitatis historiis tale nihil legitur. Adhuc tamen aliquo respectu ad vsum illa constituta sunt: quando scilicet panis consecratur, & quando ad infirmum defertur, vt exhibeatur & sumatur.

Postea vero paulatim ab vsu Eucharistiæ, qui à Christo institutus est, longius discessum est instituto festo Corporis Christi ab Vrbano, & à Clemente confirmato. Et velim Lectorem diligenter considerare Bullam illius institutionis, quæ extat in Clementinis, libro 3. titulo decimosexto. Nulla enim prorsus in illa Bulla mentio fit circumgestationis & ostētationis: nec vlla syllaba ibi extat de pane cōsecrato per octiduū in monstrantiam includendo, circumgestando & ostentando. Neque etiam mētio ibi fit de tali spectaculo, pompa & externa adoratione circumgestati & ostentati panis: sed finis institutionis illius festi ita ibi explicatur, vt studeant se taliter præparare, quod huius pretiosissimi Sacramenti mereantur fieri participes illa die, possintq; ipsum suscipere reuerēter, ac eius virtute augmentū consequi gratiarum. Hæc sunt verba Bullæ: in quibus manifeste dicitur, propter vsum, participationem seu communionem solenniorem, institutum fuisse primo illud festum: & in illo actu, in quo debita reuerentia & deuotio requiritur, gratias agendas esse Christo, pro immēso hoc beneficio, quod corpus suum in cibum, & sanguinē in potum nobis tribuit. Et hoc diligenter notandum est, ea quæ hodie in festo corporis Christi in regno Pōtificio tractantur, ne Vrbani quidē & Clementis seculo nota fuisse, sicut est inclusio, circumgestatio, ostentatio, spectatio & adoratio panis extra vsum distributionis & sumptionis. Longe igitur post annos Domini 1311. illa excogitata & introducta sunt. Adeo recēs est spectaculū illius festi, sicut in Papatu vsurpatur: de quo tamen tremēdo, tanta contentione Tridentini laborāt, vt absque protusionem anathematis progredi non veteantur. Non igitur vel Scripturam, vel Apostolorum traditiones, vel antiquitatis suffragia curant: sed vnum hoc sibi propositum habēt, vt nouæ leges Pontificii, quoquo modo salui maneant & stabiliantur. Ipsa etiam appellatio mutilata est. Vrbanus etiam & Clemens vocant festum item corporis & sanguinis Christi. Et in responsorio illi' festi canit Ecclesia, nos qui de vno pane, & de vno calice participam'. Hodie vero appellatur festum corporis Christi.

Pontificii dicunt: indulgentias huius festi auctas per Martinum V. & sequentem Eugenium. Circa Constantiensis igitur Concilii tempus, lata noua lege de mutilatione Eucharistiæ, videntur recentia illa cumulata fuisse. Admissa vero semel circumgestatione, ostentatione, & adoratione panis, in festo illo extra vsum nullus postea finis fuit. In maioribus enim Basilicis, non tantum per octauas huius festi, sed quotidie cum lampadibus inclusum proponunt adorandum, efferunt ad incendia restinguenda, & ad similes casus auertuncandos. Et sicut fieri solet, quādo semel à recta via deflexum est, nisi ad veram viam redeatur, nullus aberrandi nec finis, nec modus est: ita circumgestatio extra vsum a Christo institutum, eo tandem deducta est, quod sanctissimum Eucharistiæ Sacramētum Romani Pontificis, veræ Pontificiæ, seu potius Ethnicæ plus certe quam regali & Imperatoriæ pompæ seruire iam cogitur. Romæ enim in pompa Pontificis non aliter tractatur panis Eucharistiæ, quam sicut olim in pompa Persicorum regū sacrum suū ignem, quem Orimasda appellabant, equo vectū regi præferebāt. In medio enim Pontificalis pompæ, nō longe ante Pontificem ducitur equus albus, mansuetus & phaleratus, portans Sacramētum, quod ipsi in puluino ornato, capsa inclusum sacrista imposuit. Equus habet ad collum tintinnabulum bene tinniens. Supra portatur baldachinum cum insignibus Papæ. Equū præcedūt duodecim familiares Papę pedites, rubra veste induti, portātes duodecim intorticia ante Sacramentum. Inde duo familiares sacristæ equestres, etiā rubro induti, portantes laternas argenteas cum lumine, ante Sacramentum. Extant tres libri ceremoniarum Romanę Ecclesiæ, Leoni X. inscripti,

Bulla institutionis.

Verba Bullæ.

Circumgestatio Eucharistiæ.

Pompa Pontificalis.

in quibus aliquoties repetitur hæc descriptio: Libro primo, sectione secunda, De processione coronati Pontificis ad Lateranum: Sectione 5. De processione Pontificis, & coronati Cæsaris per vrbem: Sectione duodecima, De ordine, quomodo Papa in vrbe de loco ad locum in solẽni pompa, vel in Pontificialibus equitat: Et libro 3. De officio sacristę. Hęc recẽtia monstra ignota sunt non tãtum veteri, verum etiam mediæ antiquitati. Hanc recitationem propter duas potissimũ causas institui: Primo, vt considerandum proponerem, quæ qualia & quanta sint, quæ in quinto ca. & sexto Canone, de festo quod vocãt Corporis Christi, inuoluant. Secundo, vt ostenderem, quam procul & quam longe à forma veteris Ecclesiæ, etiam in media antiquitate, recessum nunc sit in illo festo: item quam recẽtia, nupera & nouitia sint, quæ nunc in regno Pontificio, in festo illo, & in reliquis circumgestationibus vsurpantur. Sed ostensis initiis, & progressu istius festi, de re ipsa etiam pauca quædam dicamus. Sicut igitur ordinis gratia totus annus distributus est in certa quædã festa, quæ vtiliter ad ædificationẽ populi apud nos seruãtur: vt scilicet præcipui articuli fidei ordine aliquo populo per annũ proponi, repeti, & cõtra quasuis corruptelas retineri possint: vtq; fideles moneantur, & excitentur ad consideranda beneficia Dei, de quibus articuli illi fidei concionantur, & Deo pro illis beneficiis in Ecclesia magnæ gratiæ agãtur: ita nulli piorum improbaretur, si prçterquam, quod semper omnibus diebus illud fieri debet ordinis gratia, certo anni tẽpore Ecclesia frequentius conueniret: & in illo conuentu doctrina de cœna Domini iusta tractatione simpliciter & clare proponeretur, omnes corruptelę, puritatem illius doctrinæ contaminantes, refutarentur: admonerentur homines, quantum thesaurum Christus Ecclesiæ in testamento suo legarit? pro beneficiis illis, quæ Cœna Dominica exhibet & confert. Christo Saluatori gratiæ in Ecclesia magnæ agerentur. taxata negligentia, inuitarentur homines ad celebriorem Eucharistiæ vsum, per totum annum, &c.

Hoc modo vere Ecclesia tanquam victrix de mẽdacio & hæresi, publicum quasi triumphum ageret. Et si hæc esset ratio huius festi, petulantia quædam esset, celebrationem eius odiose exagitare.

Cur Pontificii de festo illo dimicent.

Sed longe aliud est propter quod Pontificii de festo illo dimicãt. Nec nostri festum illud abrogarũt ideo, quasi hostes & inimici sint omnis boni ordinis: sed longe aliæ sunt causę. quę controuersiam de hoc festo mouẽt. Illas vero, quia ex prçcedenti historica commonefactione manifestæ sunt, breuiter tantum recitabo.

Quæ cõplectatur festũ corporis Christi.

I. Celebratio illius festi, qualis est in Papatu, proponit, confirmat & stabilit mutilationem Eucharistiæ: altera enim tantum species contra institutionem proponitur. Et illo tempore nouis accessionibus deformatum fuit hoc festum, cum mutilatio illa Ecclesiis vbiq; obtruderetur, & non deessent qui contradicerent, sicut de Monachis Alexander Alensis testatur.

II. Celebratio illius festi, Sacramentum ex vsu diuinitus instituto transfert in aliam actionem & diuersum vsum, qui non habet testimonium verbi Dei: non enim distribuitur, non accipitur, non manducatur: sed circumgestatur & ostentatur. Et ad retinendum præcipuum neruum regni Pontificii, quod scilicet Eucharistia habeat veram rationem Sacramenti, etiam extra vsum diuinitus institutum, etiamsi transformetur in aliam actionem & diuersum vsum: ideo tanta contentione & de hoc festo retinendo pugnant.

III. Persuadentur homines, Christum in pane illo, quando circumgestatur non minus nec aliter adesse: quam in vero vsu Cœnæ diuinitus instituto adest. Et quidem volunt, Christum ibi adorandum esse: cũ ta-

men nullum extet verbum, quod Christus in tali vsu panis velit corpore & sanguine ibi adesse, sicut in vsu cœnæ adfuturum se promisit.

IV. Prætextus, quem adferunt, de recolenda & celebranda memoria Christi in Eucharistia, tantum est persuasio pugnans contra institutionem. Christus enim in Eucharistia memoriam sui instituit non quomodolibet, sed certa ratione celebrandam. Illa vero ratio non est, vt panis circumgestetur, populo proponatur & ostentetur: sed accepit panem, benedixit, fregit, dedit discipulis suis, dicens: Accipite, comedite, hoc est corpus meum: hoc facite in mei commemorationem. Et Paulus interpretans hanc commemorationem, diserte dicit: Quotiescunque manducaueritis & biberitis, &c. In festo vero isto, ea quæ Christus instituit, & mandauit, distributio scil. & sumptio prætermittitur: & alius vsus recens ab hominib. institutus, imo a mulierculis profectus supponitur. Et qualiscunq; sit prætextus bonæ intentionis, de honoranda Eucharistia, semper cogitandum est: Frustra me colunt mandatis hominum. Et illustre exemplum est, conuenientissimum ad hanc disputationem, quod describitur, 1. Reg. 4. vbi arca Domini, præter verbū institutum & mandatum, intentione non mala, & consequentia admodum probabili, in castra adducitur, vt subsidium sit aduersus hostium impetus. Hoc exemplum recte consideratum totum prætextum intentionis extra verbum, de Circumgestatione euertit.

V. Celebratio illius Festi proponit Christum in Eucharistia colēdum, alia ratione & alijs modis, quam ipse in verbo suo præscripsit, idq; extra vsum diuinitus institutum. Et persuadentur homines, cultum illum ab hominibus excogitatum multo esse præstantiorem, & Deo gratiorem, quam si Eucharistia distribueretur, acciperetur, manducaretur, & biberetur in commemorationem Christi.

VI. Per illud festum abducuntur homines à crebriori & vero vsu cœnæ Dominicæ; persuadentur enim, sumptionem cum magno periculo esse coniunctam; cultum vero huius festi sine periculo multo magis esse meritorium.

VII. Eucharistiam Christus ideo instituit, vt ipse nobis offerat, donet, applicet & obsignet beneficia & merita mortis suæ. De hoc vero festo Vrbanus in bulla sua dicit, seruari illud in remissionem peccantium. Atq; illud Pomerius in suis sermonibus ita explicat, Quando homo contritus in illo festo interest Missæ & processioni, & exhibet solennem reuerentiam Sacramento circumgestato, tunc illo cultu & opere meretur & consequitur plurima bona, scilicet acceptationem Dei, benedictionem, conuersionem a peccato, defensationem ab omnibus periculis & malis, fructificationem meritorum, & exauditionem, quod tunc magis exauditur oratio, quando Sacramētum præsens circumgestatur, vt in incendiis. Et citat ex Richardo; Quod si etiam quis est in peccato mortali, quamuis non consequatur remissionem peccatorum, tamen prudēter agit, si facit in illo festo, quod continetur in forma indulgentiæ, eo quod bona facta in peccato mortali disponunt de congruo ad pœnitentiam, & mediante ea, ad remissionem peccatorum.

Pomerius.

VIII. Pontifices multas, varias & largas indulgentias promittunt, & largiuntur illis, qui hoc festo solennem, qualem ipsi describunt, reuerentiam exhibent pani Eucharistiæ extra vsum. Et Vrbanus quidem certum numerum illarum indulgentiarum præscripsit in bulla huius festi. Postea mensura illarum indulgentiarum, per Martinum V. & Eugenium multiplicata & aucta est, vt esset conferta & concussa. Summam vero Pomerius ita colligit; Qui ipso die festo intersunt primis vel secundis vesperis, vel Missæ vel matutino, pro singulis indulgentias 400. dierū. Summa igitur

dies

diei festi assurgit ad 16000. indulgẽtias, infra octauam, pro singulis 400. dierum insimul. Summa summarum igitur erit, per festum & totam octauam eius 44000. dierum indulgentię. Qui vero illo die communicát, illis 400. dierum indulgentias largiuntur. Et notet Lector, quod tantundem indulgentiarum promittitur spectatori, quantum ei, qui cõmunicat 400. scilicet dierum. Si vero tota summa colligatur in quadrupla proportione, veneratio Sacramenti extra vsum à Christo præscriptum, excederet ipsam communionem, hoc est, vsum diuinitus institutum. Et Pomerius addit: Eum, qui vult indulgentias illas assequi, oportere firmum esse in fide: vt scilicet credat, tantam potestatem esse apud Ecclesiam, quod possit dare tot & tales indulgentias: hæretici enim, qui potestatem indulgentiarum negant, non consequuntur eas. Glossa vero de reliquijs & veneratione Sanctorum, de indulgentijs istis ita inquit: Remissiones illas, quibus pauci participant, interpretari velle, nec decet, nec expedit. Hæc igitur sunt, quæ festum corporis Christi in Pontificia Ecclesia complectitur, quæq; controuersiam de hoc festo mouent. Quod si illa conferantur ad institutionem cœnę Dominicę, videbit Lector, festum illud reuera nihil esse aliud, quam publicam & solennem ipso facto protestationem, cõtra institutionem Filij Dei. Ad illa enim, quæ in institutione pręscripta & mandata sunt, obscuranda, postponenda, & sepelienda: vtq; in eorum locum alij & diuersi vsus, de quibus in institutione nihil vel præscriptũ vel mandatum est, substituantur, & populo persuadeãtur opinione cultus præstantioris: ideo & institutũ olim fuit illud festũ, ideo hodie retinetur & celebratur, sicut ex illis, quæ notauimus, manifestum est.

DE ASSERVANDO EVCHARISTIÆ SAcramento, & ad infirmos deferendo.

CAPVT VI.

Consuetudo asseruandi in sacrario sanctam Eucharistiam, adeo antiqua est, vt eam seculum etiam Niceni Concilij agnouerit. Porro deferri ipsam sacram Eucharistiam ad infirmos, & in hunc vsum in Ecclesijs conseruari, præterquam quod cum summa æquitate & ratione coniunctum est, tum multis in Concilijs præceptum inuenitur, & vetustissimo catholicæ Ecclesiæ more est obseruatum. Quare sancta hæc Synodus retinendum omnino salutarem hunc & necessarium morem statuit.

CANON VII.

Si quis dixerit, non licere sacram Eucharistiam in sacrario reseruari, sed statim post consecrationem à stantibus necessario distribuendam, aut non licere, vt illa ad infirmos honorifice deferatur, anathema sit.

EXAMEN.

Status huius loci.

Principalis quæstio hoc loco est: An panis Eucharistiæ, quando recitatione verborum institutionis benedictus, sanctificatus aut consecratus est, statim sit distribuendus, sumendus & manducandus in commemorationem Christi: an vero post benedictionem, omissa distributione, sumptione & manducatione, sit reponendus, includendus, asseruandus, circumgestandus, ostentandus, & ad alios vsus accommodandus, ita vt post aliquot vel dies, septimanas, menses, vel annos demum sequatur eius sumptio & manducatio. Et Tridentinum quidem Decretum, sanciens & stabiliens talem asseruationem, fatetur eam nec verbo Dei præscriptam, nec traditione vel exemplo Apostolorum in Ecclesiam inductam: sed dicit, esse antiquam consuetudinem, & morem vetustissimum. De consuetudine vero quantumuis antiqua, præbet nobis ex Patrum sententijs re-

Tridentini asseruationẽ Sacramenti stabilientes nituntur so-

In conſuetudine.

ſponſionem Gratianus diſtin. 8. Cyprianus enim dicit, cōſuetudinem ſine veritate, eſſe vetuſtatem erroris. Et Gregorius ex Cypriano: Dominus in Euangelio. Ego ſum, inquit, veritas: non dixit, Ego ſum conſuetudo: quælibet igitur conſuetudo, quantumuis vetuſta, quantumuis vulgata, veritati omnino eſt poſtponenda: & vſus, qui veritati eſt contrarius, abolendus eſt. Auguſtinus inquit: Hoc plane verum eſt, quia ratio & veritas conſuetudini præponenda ſunt: ſed ſi cōſuetudini veritas ſuffragatur, nihil oportet firmius retineri. Et Cypriani ſententia eſt, vbi de Euchariſtia diſputat: Si ſolus Chriſtus audiendus eſt, nō debemus attendere, quid aliquis ante nos faciendum putauerit, ſed quid prius, qui ante omnes eſt Chriſtus, prior fecerit: neque enim hominis conſuetudinem ſequi oportet, ſed Dei veritatem. Quia igitur in hac diſputatione, de aſſeruatione Euchariſtiæ, Tridentini antiquam conſuetudinem, & vetuſtum morem allegant: videndum eſt ante omnia, an huic cōſuetudini veritas verbi diuini ſuffragetur: Hoc eſt, quid Chriſtus, qui ante omnes eſt, prior fecerit. Et res in deſcriptione inſtitutionis manifeſtiſſima eſt. Accepit enim Ieſus panem, & gratias egit, ſeu benedixit: non autem panem illius poſt benedictionem aſſeruādū repoſuit: ſed fregit, & dedit diſcipulis ſuis, nec iuſſit, vt benedictum illum panem reponerent, aſſeruarent, circumgeſtarēt, vel alijs oſtētarent, ſed dixit: Accipite, manducate: nec inter benedictionem, diſtributionem, ſumptionem, & manducationem, interpoſita fuit mora, ſeu interuallum aliquot horarum, dierum, hebdomadarū, menſiū, vel annorum: ſed cū benedixiſſet, ſtatim diſtribuit: & quod diſcipuli ea, quæ exhibebantur, ſtatim ſumpſerint: nec ſumpta ad alium vſum accommodarint, ſed ſicut iuſſi erant, māducarint & biberint: Marcus in deſcriptione alterius oſtendit, cum in media deſcriptione interponit hæc verba: Et biberunt ex eo omnes. Ipſa etiam annotatio temporis oſtendit, nullam interpoſitam fuiſſe talem moram, quæ aſſeruationi Euchariſtiæ conſecratæ extra vſum aliquid ſuffragari poſſit. Intra duas enim veſperas iuxta legem, intra Solis ſcilicet occaſum & tempus tenebrarum, manducauit Chriſtus paſcha: poſtea diſtribuit. & peracta illa cōmuni cœna, demum inſtituit Euchariſtiam: & poſt illam inſtitutionem habuit prolixā illam concionem in Ioanne diſcriptam: inde exijt in hortum, orauit ibi in agonia, captus eſt, & ductus primum ad Hannam, poſtea ad Caypham: in cuius palatio multa acta ſunt, priuſquam prima negatio Petri fieret: & tunc fuit tempus primi gallicinij. Hæc ſupputatio euidenter oſtendit, nō longam moram fuiſſe in actione primæ Cœnæ Dominicæ. Chriſtus autem, cum inquit: Hoc facite, iubet vt quotieſcunque fecerimus illud, quod in prima Dominica Cœna factum eſt, ſequamur & faciamus. Nec vllum veſtigium extat in Apoſtolica hiſtoria, quod aliud vel diuerſum fecerint, diſtrahendo ſcilicet, & diuellendo à benedictione diſtributionem & ſumptionem; nec vllum Apoſtolicum exemplum aſſeruationis Euchariſtiæ proferri poteſt. Veritas igitur verbi diuini, conſuetudini aſſeruationis Euchariſtiæ nihil quicquam ſuffragatur. Et ſi iuxta Cypriani ſententiam, in actione Cœnæ Dominicæ non attendere debemus, quid aliqui ante nos faciendū putauerint, ſed quid ille, qui ante omnes eſt, & prior fecerit, & faciēdum, donec ad iudicium veniat, mandauerit: panē & vinum, verbis Cœnæ benedictum, non reponemus, includemus, aſſeruabimus, circumgeſtabimus, oſtentui habebimus, ſed diſtribuemus, accipiemus, manducabimus, & bibemus, & mortem Domini annuntiabimus. Atque ita fidei noſtræ obedientia faciet illud, quod Chriſtus prior fecit, & faciendum mandauit. Et hanc regulam ſequentes nō declinabimus vel ad dextram, vel ad ſiniſtram. Sed triſtis & deploranda eſt humani ingenij ſiue curioſitas, ſiue petulantia, quod deſerta ſimplici, manifeſta,

Auguſtin.

Conſuetudo, quam Tridentini allegant, repugnat ſcripturæ.

Cyprianus.

& plana

& plana via doctrinæ præscripti & mandati Christi,& exempli Apostolici,priuata audacia, prætextu consuetudinis,in Testamento Filij Dei aliquid audet vel mutare,vel superordinare:omissa scilicet distributione & sumptione,quę habent mandatum Christi;& horum loco excogitare asseruationem,repositionem,inclusionem, circũgestationem , ostentationem, &c. panis benedicti , quæ in verbis Christi, nec vllam quidem vel syllabam,vel literam suffragantem habent.

Sed aiunt,consuetudinem asseruandi Eucharistiam esse antiquam,& vetustissimo catholicæ Ecclesiæ more obseruatam ; ita vt asseruatio,quæ in Pontificia Ecclesia vsitata est,reprehendi & damnari non possit nisi simul etiam vniuersa Christi Ecclesia damnetur Synodus igitur Tridentina statuit, morem illum vt salutarem & necessarium omnino retinendum. Respondeo autem , non ideo statim omnes veteres Ecclesias damnari,quando Pontificia repositio,inclusio, ostentatio,circumgestatio, &c. taxatur. *Obiectio.* *Responsio.*

Primo enim dicimus,quod Cyprianus lib.2.epist.3.dicit;Si quis de antecessoribus vel ignoranter,vel simpliciter nõ hoc obseruauit,quod nos Dominus facere,exemplo & magisterio suo docuit,potest,simplicitate eius de indulgentia Domini venia concedi ; nobis vero non poterit ignosci,qui nunc à Domino admoniti & instructi sumus,vt vbique lex Euangelica & traditio Dominica seruetur,& ab eo,quod Christus & docuit,& fecit,nõ recedatur.Et addit sententiam illam,quæ distin.8.citatur;Ignosci potest simpliciter erranti;post inspirationem vero& reuelationem veritatis factam,qui in eo,quo errauerat,perseuerat prudens & sciens,iam non in venia ignorantiæ peccat ; præsumptione enim atque obstinatione quadam nititur,cum ratione superetur. *Cyprianus.*

Secundo considerabimus&expendemus;An testimonia antiquitatis, quæ de vetusto illo more, & antiqua consuetudine allegantur, probent morem asseruandi Sacramentum Eucharistiæ necessarium esse , sicut Tridẽtinum Decretum statuit;item, an testimonia illa antiquitatis probent & stabilient repositionem, inclusionem,ostentationem,& circumgestationem panis consecrati,sicut in Pontificia Ecclesia illa seruantur& vsurpantur. Sed priusquam ad ipsam exemplorum explicationem accedamus, paucis expediemus;An mos reseruationis dici possit aut debeat necessarius & catholicus,sicut Tridentinum Decretum affirmat.

Quicquid igitur in Ecclesia Christi necessarium esse statuitur, necesse est vt habeat præscriptum & mandatum verbi Dei,& Scripturæ exempla. Supra autem ostendimus , Christum nec magisterio, nec exemplo suo (vt Cypriani verbis vtar)asseruationem Eucharistiæ vel præscripsisse, vel mandasse.Nulla igitur alia exempla possunt conscientijs necessitatem imponere, seruãdi hunc morem. Et tyrannis est, tentãs dominari fidei Ecclesiæ,&,pugnans cum libertate Christiana,statuere,morem asseruãdi Eucharistiam necessarium esse ; cum eius nec præscriptum , nec mandatum , nec exemplum vllum in verbo Dei ostendi possit. Catholicum autem esse,Vincentius Lirinensis recte definit , quod semper,quod vbique,& ab omnibus similiter obseruatum fuit.Ad illud igitur,quod affirmatur vniuersæ Ecclesiæ Christi catholicum , atque ideo necessarium esse omnino requiritur vel verbum vel exemplum Christi & Apostolorum. Neque enim caput à membris,hoc est,Christũ ab Ecclesia ; & principalia membra, hoc est,Apostolos cum sua doctrina & exemplis; à reliquo corpore Ecclesię resecare debemus,quando de catholica seu vniuersa Christi Ecclesia loquimur.Sed illud vere est vniuersæ Ecclesię catholicum,quod a capite Christi pręscriptum seu mandatum , & ab Apostolis obseruatum esse,ostendi &probari potest.Quando vero hoc fundamen- *Catholicum quod,secundum Vincentium Lirinensem.*

tum

tum deest, ne totius quidem orbis consensus sufficit ad probandum τὸ καθολικὸν Ecclesiæ Christi. Christi autem institutionem, nec magisterio, nec exemplo, iuxta Cyprianum, præscribere vel mandare asseruationem Eucharistiæ, extra vsum distributionis, & sumptionis, manifestissimum est, sicut ostendimus. Nec vllum Apostolorum exemplum ostendi potest: neq; enim satis est, si absque probatione & documentis, fingatur esse Apostolica traditio. Falsum igitur est, asseruationem Eucharistiæ extra distributionem & sumptionem esse vniuersæ Ecclesiæ morem catholicum, & quidem vt necessarium retinendum. Illud enim, quod in eo, quod catholicum & necessarium esse debet, caput est, in hoc more desideratur. Atque ideo forsan Tridentinum Decretum non voluit vocare catholicum morem, sed Ecclesiæ catholicæ morem. Atqui symbolum, catholicam Ecclesiam definit esse eam, quæ est Apostolica, cui Christus hoc emblema inscripsit: Docentes eos seruare ea, quæ ego præcepi vobis, Matthæi 28. Item, Oues meæ meam vocem audiunt, Ioan. 10. Sed excipient, se intelligere morem & consuetudinem vniuersæ Ecclesiæ, post Apostolorum tempora. Videamus igitur & hoc: An asseruatio Eucharistiæ semper, an vbique, an ab omnib. in vniuersa Ecclesia, omnium ætatum, omnium gentium, & populorum pro dogmate catholico & necessario recepta, approbata, & obseruata fuerit. Ipsum autem ius Canonicum, de Consec. distinct. 2. cap. Tribus gradibus, ex Clemente Romano Pontifice describit sententiam, quomodo presbyter, diaconus & minister reliquias fragmentorum corporis Domini custodire debeant: non autem per custodiam illam, intelligit reclusionem, sed addit apertam declarationem his verbis: Tanta in altario certe holocausta offerantur, quanta populo sufficere debeant: quod si remanserint, non reseruentur in crastinum, sed cum timore & tremore, clericorum diligentia consumantur. Ne vero de oblationibus populi hoc intelligatur, mox addit: Clericos illos residua corporis Domini, quæ in sacrario relicta sunt, consumere. Et glossa quidem conatur hoc eludere, quasi tantum prohibeatur ibi reseruatio ad opus consecrantium: sed textus diserte loquitur de communione populi. Extat liber, continens explicationem Leuitici: quem quidam Origeni, alij Cyrillo asscribunt: ibi in explicatione septimi capit. de carnibus sacrificij eodem die comedendis, ita vt non remaneat ex eis quicquam vsque mane, legitur descriptio moris Ecclesiastici, ex verbis institutionis cœnæ sumpta. Nam & Dominus panem, quem discipulis dabat, dicebat eis: Accipite, manducate: non distulit, nec seruare iussit in crastinum.

Ius Canonicum.

Hesychius.

Hesychius Nazianzeni discipulus, explicans illud Leuit. 8. Quicquid reliquum fuerit de carne & panibus, ignis absumet: indicat sui seculi morem fuisse, vt si quid omnibus communicatis reliquum esset, incenderetur & cremaretur.

Nicephorus.

Nicephorus lib. 17. cap. 25. describens historiam de Iudæi cuiusdam vitrarij puero, temporibus Iustiniani, circa annum Domini 250. narrat a multo tempore consuetudinem fuisse in Constantinopolitana Ecclesia, vt cum post communionem plusculum de partibus immaculati diuiniq; corporis reliquum esset, non reseruaretur, sed ex ludo literario delecti quidam pueri accerserentur, qui reliquias illas ederent. Hæc consuetudo ex Clemēte intelligi potest, qui dicit, reliquias illas eodem die esse consumendas à clericis: quādo vero plusculum supererat reliquiarum, quibus consumendis clerici non sufficiebant, adhibebātur in Constantinopolitana etiā Scholastici. Illius consuetudinis non multo post inclinatio quædam facta est. Concilium enim Matisconense II. dicit, reliquias, quæ post peractam communionem supererant, 4. vel 6. feria à pueris illis per-

cipiendas esse. Postea vero per integrum ferme annum asseruari cœperunt. Apud Græcos non vetustissimos est liturgia προηγιασμένων: id est, præsanctificatorum: in quadragesima enim reliquis quinque diebus, excepto sabbato & Dominico, non fit consecratio, sed sola ex præsanctificatis distributio & sumptio: hoc est, ex illis quæ Dominico die consecrata sunt. Sed Humbertus Episcopus Syluæ candidæ, contra libellum Nicetæ monachi, citante Georgio Cassandro, illum Græcorum ritum grauiter reprehendit ex verbis institutionis, & inter cætera inquit: Legimus Dominum non imperfectam, sed perfectam commemorationẽ suis discipulis tradidisse, pane benedicto & mox fracto atque distributo. Non enim benedixit tantum, & reseruauit frangendum in crastinum: nec fregit tantũ, & reposuit, sed fractum statim distribuit. Vnde Alexãder Martyr, & Papa V. ab Apostolo Petro, passionem Domini inserens Canoni Missæ, ait: Hoc quotiescũque feceritis, id est, benedixeritis, fregeritis, & distribueritis in mei memoriam facietis. Quia quodlibet horum trium sine reliquis fiat, scilicet aut benedictio sine fractione & distributione, aut fractio sine bebenedictione & distributione, perfectã memoriam Christi nõ repræsentat: sicut distributio nulla sine benedictione & fractione. Hæc Humbert' ille. Gabriel Biel in Canonem Lectu. vigesimosexta. allegans Paschadii sententiam, inquit: Christus volens discipulos suos fructus huius Sacramenti participes fieri, postquam corpus suum consecrauit, nõ sistebat in consecratione: neque dedit discipulis, vt ipsum honorifice conseruarent, sed dedit in sui vsum, dicens: Accipite, manducate. Et quia per vsum mãducatio trãsit & cõsumitur, dedit eis quoties vellẽt consecrandi potestatẽ, dum addit: Hoc facite in mei commemorationem. Asseruatio igitur Eucharistiæ consecratæ, sine distributione, & sumptione nec semper, nec vbique, nec ab omnibus, pro catholico dogmate, & necessario more recepta, approbata & obseruata fuit: imo fuerunt, qui morem illum non tantum non seruarunt, sed ex verbis institutionis grauiter reprehenderunt. Atque ita tria iam ostendimus.

Humbertus Episcopus.

Primo, Christum, nec magisterio, nec exemplo docuisse asseruationem: imo illam non esse consentaneam verbis institutionis Christi. Secundo, Nec ostendi potest Apostolorum vel traditio, vel exemplum de reseruatione Tertio, Nec in veteri Ecclesia vbique & ab omnibus reseruatio vel probata, vel vsurpata fuit: imo non defuerunt, qui morem reseruationis reprehenderũt: idque ex verbo Dei. Et hæc cum ita se habeãt vere pontificia audacia & Antichristi tyrannis est, quod 6. capit. de reseruatione sancit: Synodus salutarem & necessarium hunc morem retinendum omnino statuit. Imponere enim conscientiis necessitatem sine testimonio verbi Dei, sine exemplo Apostolorum, & sine vniuersali antiquitatis consensu, nemo tentat, nisi ille qui in templo Dei sedens, ostentat se quasi esset Deus, & extollitur supra omne quod dicitur Deus, secunda ad Thessalonicenses secundo. Manifestũ vero est & hoc, ex illis quæ hactenus demonstrata sunt, nostras ecclesias iniuste accusari & damnari, propter non obseruatam reseruationem Eucharistiæ. Sed habent tamen etiam Pontificii exempla quædam veteris Ecclesiæ, de reseruata Eucharistia. De illis igitur ordine quodam & distincte respondebimus. Et primo operæ pretium est audire: ex quam certis, firmis, & authenticis testimoniis, Tridentini ἀρτοσῖται consuetudinem asseruãdi Eucharistiam, probent. Dicunt, enim adeo illam esse antiquam, vt eam seculum etiam Niceni Concilii agnouerit. Et magna quidem est Nicenæ synodi auctoritas, propterea quod controuersia de fide, iuxta normam & regulam Scripturæ diiudicauit & definiuit. Sed fuit circiter annum Domi-

ni tre-

Probatio reseruationis Sacramenti ex Concilio Niceno.

ni trecentesimum. Seculum igitur Nicenæ synodi non est vetustissimum tempus Ecclesiæ Christi. Sed auscultemus, quo testimonio ex Nicena synodo reseruationem probent. Citant ex Canone quodam Concilij Niceni, de diaconis, vt communionem accipiant ab Episcopo vel presbytero. Quod si non fuerit in præsenti vel Episcopus vel presbyter, tunc ipsi diaconi proferant, & edant. Idem vero Canon dicit, diaconos non habere potestatem offerendi sacrificij. Ergo oportuit Eucharistiam antea fuisse vel ab Episcopo, vel presbytero consecratam: & reseruatam, vt in ipsorum absentia possit a diacono proferri & edi. Hoc est testimonium illud, quod ex seculo Niceni proferunt. Et patres quidem Niceni Concilij, præter expositionem fidei, etiam Canones quosdam condidisse, non est dubium. Sed qui & quot illi Canones sint, valde ambiguæ sunt opiniones. Gratianus dist. 16. numerat 70. Canones: ex quibus tantum 20. postea in Romana Ecclesia relicti sunt. Concilio Lateranensi additum est opusculum tripartitum. In eius parte 3. cap 10. dicit auctor: Concilia antiqua, & etiam posteriora, vix inueniuntur. Et addit: Mirandum est, quod hoc ita neglexerit Ecclesia Romana. Ita magna est incertitudo Canonum, qui titulum Niceni Concilii præferunt.

De isto vero Canone, ex quo reseruationem probare conātur, res non tantum dubia, sed omnino suspecta est. Posterior enim sententia, alludens ad reseruationem, vt scilicet ipsi diaconi proferant & edant: in Canone illo nec Græce legitur, nec in decretis, distinct. 93. cap. peruenit, nec in priori editione Conciliorum. Sed secunda editio, sicut ex Canone 14. facit 18. ita etiam assuit sentētiam illam, de qua nunc disputamus Apud Ruffinum lib. 1. cap. 6. legitur in illo Canone talis quædam additio: sed non eo modo, sicut in Tomis Conciliorum: Nihil enim habet de proferendo, quasi reseruatum fuerit, sed simpliciter dicit: Diaconi præsentibus presbyteris Eucharistiam non diuidant: si vero presbyter nullus sit in præsenti, tunc demum etiam ipsis licere diuidere. Cum igitur de sententia illa Niceni Canonis alludēte ad reseruationem, res ita se habeat: & in 6. Carthaginensi synodo conuicti fuerint Romani de falsatis Nicenis canonibus: manifestum est, qualis sit probatio capituli Tridentini, quod ex assutitia & dubia illa additione Canonis Niceni, conatur defendere & stabilire Pontificiam repositionem, circumgestationem, & ostentationem: cum etiam assumentum illud non loquatur de circumgestatione & ostentatione ad cultum & adorationem, sed inquit: Proferant & edant, seu distribuant. Si igitur serio hoc agerent Tridentini, vt conscientijs, in articulis hoc tempore controuersis, monstrarent certa, firma & solida fundamenta, profecto fundamentum reseruationis non collocarent in dubia illa Niceni Canonis sentētia. Sed quia nomine sui Pontificis, ad se etiam referunt istas Canonistarum sententias, quod Papa habeat voluntatem pro ratione in his, quæ vult: item, quod supra ius, & extra ius omnia possit: Ideo pro forma tantum aliquid dicunt, qualecunque sit: & mox addunt suum illud, Omnino statuimus necessarium: aut Anathema sit.

Secundo, Habent vero ex historia antiquitatis alia quædam certiora testimonia, ex quibus existimant se reseruationem suam posse probare. Et illa non possunt rectius explicari, quam si in memoriam reuocetur, quod cum Pontificijs certamen nobis est, de ipsorum repositione panis consecrati, inclusione, circumgestatione, & ostentatione ad cultum, & adorationem, extra distributionem & sumptionem, cum tali Pontificia reseruatione, dico nihil commune habere antiquitatis testimonia: idq; ex collatione exemplorum antiquitatis, cum Pontificia reseruatione liquido monstrari & ostendi potest. Apud Iustinum, diaconi panem &

vinum, quæ cum gratiarum actione sacrata sunt, dant vnicuique eorum qui adsunt participanda: & eadem dantur diaconis, perferenda ad eos qui absunt Audis Eucharistiam dari diaconis, non vt eam reponant, includant, & reseruent per aliquot vel dies vel menses, extra distributionem & sumptionem: sed ex cœtu Ecclesiastico perferunt etiam ad illos qui absunt vt cōmunicent. Ita seruatur ibi tota actio diuinitus instituta, benedictio scilicet, distributio & sumptio. Sed inquis: Si Iustini seculo Eucharistia per diaconos, ad eos, qui aberant, perferebatur, ergo circumgestatio & ostentatio Pontificia inde probatur. Ego vero hoc nego. Pontificia enim circumgestatio non habet adiunctā in illo actu, distributionē & sumptionem: nec circumgestatur ideo, vt distribuatur & sumatur, sed vt ostēretur & spectetur: itaq; ita peculiaris cultus, externa adoratione instituatur: quod totum veræ antiquitati prorsus ignotū est. Irenæus apud Euseb. lib. 5. c. 24. in Epistola ad Victorem narrat, omnes Episcopos Romanos ante Victorem, cum Asiaticis etiamsi in obseruatione Paschatis dissentirent, tamen pacem coluisse. Et quia communio mensæ Dominicæ, testimonium est consensus, concordiæ & vnitatis in doctrina & fide, sicut Paulus inquit: vnum corpus multi sumus, quia omnes de vno pane communicamus. Narrat igitur Irenæus. cōsuetudinem fuisse quod Episcopis seu presbyteris, siue ex Asiaticis, siue ex alijs Ecclesijs Romam venientibus, Romani Episcopi soliti fuerint Eucharistiam transmittere, testificandæ concordiæ & pacis gratia. Hoc exemplum vt Pontificij facilius ad suam reseruationem & circumgestationem torquere possint, abutuntur Ruffini versione, quę habet solenniter transmissam fuisse Eucharistiam. Et dignum est obseruatione Andradij artificium, qui ex hac historia fingit: Eucharistiam olim per maxima locorum interualla circumgestatam fuisse, ex Roma scilicet in Asiam vsque. Sed Eusebius recitans Irenæi verba, simpliciter habet ἔπεμπον mittebant, & expresse dicit, hospites illos ex Asia Romam venisse. Non igitur per aliquot dies, mēses vel annos reposita & reseruata tunc fuit Eucharistia, vt ex Europa in Asiam circumgestaretur vsque: vt hospitibus peregre aduentantibus, cum campanis, luminaribus, & reliqua Pontificijs vsitata pompa transmitteretur: sed quia plerumq; quotidiana tunc in Ecclesijs celebrabatur communio; sicut ex historijs antiquitatis notissimum est, non aliter apud Irenæum, quam apud Iustinum, peracta communione præsentium missa & delata fuit Eucharistia ex cōuentu Ecclesiastico ad absentes, vt ab illis participaretur. Quod enim pro peregrinis Eucharistia non fuerit vel asseruata vel reposita, sed aduentantibus peregrinis, illo die, quādo communicaturi erant, celebrata, Ambrosius manifestissime indicat, scribēs in 2. cap. 2. ad Timoth. Omni, inquit, hebdomada offerendum est, etiamsi non quotidie peregrinis, incolis, tamen vel bis in hebdomada. Exempla igitur de peregrina communione, quam ita vocant, nec probant nec stabiliunt Pontificiam repositionem, & theatricam circumgestationem panis Eucharistici, extra distributionem & sumptionem. Antiquitas enim peregrinos fideles, quorum perspecta erat fides, testandæ coniunctionis gratia, ad communionem Eucharistiæ admisit, communicans ipsis Eucharistiam, vel in ipso cœtu Ecclesiastico, vel missa ad ipsos Eucharistia, ex cœtu Ecclesiastico. Irenæus in Epistola illa, aliud etiam exemplum commemorat; Anicetum scilicet & Polycarpum inuicem communicasse, licet de Festo Paschatis dissentirent, & Anicetum Romæ concessisse Polycarpo Eucharistiam, reuerentiæ causa, quod non ita simpliciter intelligēdum est, quasi Anicetus Polycarpo præbuerit aut porrexerit Eucharistiam; sed quod concesserit Polycarpo, vt in Romana Ecclesia celebraret & administraret Eucharistiam. Irenæus enim his verbis vtitur:

Irenæus.

Eusebius.

Aliud exemplum Irenæi.

παρεχώρησε τῷ Πολυκάρπῳ τὴν εὐχαριστίαν. In hisce exemplis omnibus seruatur adhuc vsus siue actio, à Christo instituta. Eucharistia enim benedicta, statim ex cœtu Ecclesiastico defertur, non ad circumgestationem, ostentationem & adorationem extra vsum, sed ad distributionem & sumptionem. Et delata fuit in veteri Ecclesia, non cum tali theatrica pompa, sicut in papatu fit. Data enim fuit deferenda pueris, apud Dionysium Alexandrinum: mulierculis, apud Cyprianum in cistulis: Satyro in orario. Et Hieronymus laudat Exuperium Tolosanum Episcopum, quod thesauris Ecclesiæ in pauperes erogatis, corpus Domini in canistro vimineo & sanguinem portarit in vitro. Portauit autem non ad circumgestationem, nec ad ostentationem; sed vel in Ecclesiastico cœtu ad communionem circumtulit Eucharistiam (sicut Cypriani seculo fiebat) vel peracta communione, portauit Eucharistiam ad distributionem & sumptionem pro absentibus, iuxta Iustini ritum.

Hieronymus.

Chrysostomus.

Sed ex Chrysostomi prima Epistola ad Innocentium, sperant se & repositionem Eucharistiæ, & domunculas seu ædiculas suas Sacramētarias probare posse Pontificii. Sed & hoc frustra. Chrysostomus enim dicit, milites ingressos in sacrarium. Ergo non talis repositoria ædicula fuit sacrarium veterum, sed locus ille in quo celebrabatur consecratio non administratio Eucharistiæ, ita vocabatur. Sed inquiunt, historiam illam Chrysostomi narrare, milites ad vesperam diei ingressos fuisse sacrarium, & in illo tumultu sanguinem Christi in militum vestes effusum. Non autem fuit tunc communionis tempus, erat enim vespera diei, & tamen fuit in sacrario sanguis Christi. Ergo necesse est, repositam & reseruatam fuisse Eucharistiam, extra vsum seu actionē distributionis & sumptionis. Respondeo. Conclusio hæc nullo modo est necessaria, sed falso huic Chrysostomi historiæ affingitur: sicut circūstantię liquido ostendūt. Chrysostomus enim narrat, fuisse in magno sabbato illud tempus, cum mulieres vt baptizarentur iam se exuerant. Visitatum autem fuit in tota antiquitate, quando adulti baptizabātur, quod statim à Baptismo ducebantur ad synaxin, vt mysteriis Eucharistiæ communicarent. Atque ideo Chrysostomus narrat, se cum omni clero in sacrario tunc adfuisse: vt scilicet baptizatis administrarent Eucharistiam. Nec obstat quod historia dicit, fuisse vesperam diei, quasi ideo tunc nō fuerit tempus communionis. Post administratum enim Baptismum, antiquitus sequebatur administratio Eucharistiæ. Et Missas solitas celebrari, non tantum ante meridiem, sed & circa nonam horam, aliquando etiam ad vesperam, pręcipue vero in Sabbatis Paschæ & pentecostes. Cassander probat multis veterū testimoniis. Ergo ex illa etiam Chrysostomi historia, non probatur Pontificia inclusio, circumgestatio & ostentatio. Milites enim ingressi sacrarium, viderunt mysteria, ergo non fuerunt reclusa: & seruata fuit actio illa, quam filius Dei institutione præscripsit. Dum enim mulieres baptizabantur, Episcopus cum suo clero interim præparat Eucharistiam: vt baptizatis, sicut tunc visitatum erat, distribueretur, & ab illis sumeretur.

Falsum testimonium ex Chrysostomo.

Ad hanc explicationem exemplorum veteris Ecclesiæ, conferatur antithesis Pontificiæ asseruationis: & manifestū erit, res esse diuersissimas. 1. Pontificii propter reseruationem, Eucharistiam mutilant altera specie. Et quidem ex veterum exemplis de reseruatione, volunt probare, communionem vnius tantum speciei visitatam fuisse in veteri Ecclesia quia vini speciem censent reseruari non posse sine periculo. Sed hoc falsum esse Exuperii & Chrysostomi historia manifeste ostendit. 2. Pontificii panem consecratum reponunt, includunt, & per aliquot dies septimanas & menses asseruant, & ibi ad peculiarem cultum proponunt: quod veteres non factitasse, ipsa exempla ostendunt. 3. Apud Pontificios pa-

nem

nem circumgestatam, tandem ille qui consecrarat, non aliis distribuit, sed ipse sumit: cuius exemplum in vera antiquitate ostendi non potest. 4 Apud Pontificios panis circumgestatur, non ad distributionem & sumptionem, sed vt ostentetur, & proponatur ad adorationem, extra vsum a Christo institutum, defertur & ostentatur ad incendia, & alia mala auerruncanda, sine distributione & sumptione. De Pompa Pontificia seu potius de Persico Orimasda, quando panis equo ante Pontificem circugestandus imponitur, supra diximus. Hæc sunt de quibus Pontificii dimicant: cumquibus antiquitatis exempla, plane nihil commune habēt. Et ad respōsionem sufficit, ex antithesi monstrasse diuersitatem inter repositionem, circumgestationem, ostentationemque Pontificiam, & inter antiquitatis exempla. *Finis circūgestationis Sacramenti.*

Tertio Sed tamen negari non potest, ad communionem infirmorum, alicubi & a quibusdam reseruatam fuisse Eucharistiam: sicut exemplum Serapionis apud Eusebium libro 6. cap. 14. ostendit. *Obiectio.* Respondeo: Etiam illa reseruatio non est vniuersalis seu perpetua: antea enim ostendimus, aliquando, alicubi & à multis talem reseruationem no fuisse vel obseruatam vel vsurpatam: sicut etiam ea non fuit opus, cum quotidie illis temporibus celebraretur communio, hora diei 3. 9. ad vesperam, & noctu etiam postulante necessitate: sicut Cassander ex veteribus probat. *Responsio.* Et quando diuersæ allegantur consuetudines, semper considerandum est, quid simplicius, rectius & propius accedat ad institutionem diuinam, eique magis consentaneum sit: & quid pro ratione circumstantiarum, magis seruiat ad ædificationem. Hanc enim normam seu regulam, Ecclesia in hac ipsa materia de reseruatione Eucharistiæ, secuta est. Vetustissima enim, & latissime patens fuit consuetudo domesticę seu priuatæ communionis: quando scilicet in cœtu Ecclesiastico celebrabatur communio, tunc diuiso pane Eucharistiæ, pars eius vel in manus dabatur communicantibus: vel (sicut Clemens Alexandrinus inquit) permittebatur vnicuique ex populo, partem eius sumere, quam vel in Ecclesia manducabant, vel domum secum asportabant, asseruantes illam vel in illa cistula (vt apud Cyprianum) vel in linteolo (vt apud Augustinum, sermone 152. de tempore) & eam domi vel ante cibum, vel in periculis, vel inchoaturi aliquid sumebāt. Atque ita (sicut Ruardus Tapperus, Decanus Louaniensis, ex sermone Cypriani de lapsis colligit) in Ecclesia, calix Domini præsentibus offerebatur, ex quo communicantes bibebant: panis vero Dominicus in manus communicantium dabatur, vt vel statim sumerēt, vel secum portarent domum, ibique sumerent: vt per temporum interualla, prius biberent ex calice in Ecclesia, corpus vero Domini, postea domi manducarent. Ita Ruardus. *Ruardus Tapperus.*

Gorgiona vero Nazianzeni soror, vtrumque & corporis & sanguinis Domini antitypon secum domum asportauit ex cœtu Ecclesiæ. Huius cōsuetudinis de priuata reseruatione Eucharistiæ testes sunt, Tertullianus libro secundo ad vxorem, Cyprianus sermone 5. de lapsis, Ambrosius de obitu fratris Satyri, Hieronymus in Apologia pro libris aduersus Iouinianum. *Tertullianus. Cyprianus.* Basilius ad Cæsaré Patriciam scribit, Eremitas quibus in deserto sacerdotis copia non erat, Eucharistiam ex Ecclesiæ conuentu, in eremum solitos secum deferre, & domi seruare, vt a seipsis cum opus fuerit, communicentur, & addit, in Alexandrina & Ægypto, illud a populo etiam vt plurimum fieri.

Notum etiam est, quantum ex veteribus quidam, priuatam hanc reseruationem commendarint: vt Nazianzenus in Epitaphio sororis suæ, Ambrosius de obitu fratris Satyri. *Ambrosius.* Et profecto si antiquitas cōsuetudinis late patentis & diu propagatæ, posset vel necessitatem imponere, vel veri-

tati pręscribere: nulla ratione debuisset priuata illa reseruatio vel mutari vel abrogari. Sed postea mutata, abrogata, & seuere prohibita fuit cōsuetudo illa, quantumuis antiqua. Concilium Toletanum primum, cap. 14. inquit: Si quis acceptam a sacerdote Eucharistiam non sumpserit, veluti sacrilegus propellatur. Cæsar Augustanus, cap. 3. inquit: Eucharistiæ gratiam, si quis probatur non consumpsisse, in Ecclesia, anathema sit in perpetuum. Causas vero abrogationis sine dubio habuerunt. 1. Quod talis asseruatio non est à Christo vel instituta, vel mandata. 2. Verbis institutionis non satis est consentanea illa diuisio manducationis & bibitionis in cœna Dominica: vt scilicet prius bibatur de calice, & post aliquot temporum interualla, demum manducetur panis diu ante acceptus. 3. Priuata illa reseruatio multos peperit abusus, & varias superstitiones: & propterea sub denuntiatione perpetui anathematis prohibita, & res ad pręscriptum institutionis Christi reuocata fuit. 4. Cum causæ propter quas priuata illa reseruatio, cœperat, desissent, libere mutata fuit. Causa autē potissima videtur hæc fuisse, quod tempore persecutionis non potuerūt quoties vellent, ad celebrandam cœnam Dominicam conuenire. Cum igitur nec vbique, nec semper copiam communionis habere possent: ne tamen incidentes periculo aliquo, penitus priuarentur communione, particulas quasdā in cœtu Ecclesiastico acceptas, domi reseruarunt: Sed postea iudicatum fuit, rectissimum esse, pręscriptum institutionis Christi seruare & sequi.

Consuetudo etiam antiquissima nō imponit obseruationis necessitatē.

Hæc ideo recitaui, vt planum fieret, Ecclesiam semper iudicasse, etiam in hac ipsa materia, consuetudinem, quantumuis antiquam nō imponere obseruationis necessitatē: nec veritati ita præscribere, vt habita ratione, quid vel ædificet vel destruat, non liceat potius præscriptum institutionis Christi, quam consuetudinem sequi. Et hæc cōmonefactio monstrabit, quid iudicandum sit de exemplis reseruatæ à Sacerdotibus Eucharistiæ, pro cōmunione infirmorum. Et quidem ex cœtu Ecclesiastico peracta præsentium cōmunione, delatam fuisse Eucharistiā ad eos, qui vel propter infirmitatem, vel propter alias graues causas aberant, Iustini descriptio ostendit: & idem docet Exuperii exemplum. De reseruata vero Eucharistia, si ea opus esset ad communionem infirmorum, vnicum illud Serapionis exemplum, in vera & veteri antiquitate (quod ego sciam, & viderim allegari) extat. Noctem enim fuisse quando presbyter in ædibus suis infirmus decumbens, puero Eucharistiam ad Serapionem deferendam tradidit historia narrat apud Eusebium, lib. 6. cap. 34 Exemplū igitur huius reseruationis, in vera antiquitate (de recentioribus enim iam non loquimur) vnum hoc est: & quidem illud non vetustissimum: factum enim est tempore Nouatiani schismatis Et quia Dionysius Alexandrinus in Epistola illa fatetur à se hoc præceptum fuisse presbyteris: non igitur est vel Apostolica traditio, vel vniuersalis & antiquissima consuetudo, auctor enim eius, & tempus nominantur.

Nouatiani.

Cumque priuata reseruatio, de qua diximus, sit & antiquior, & plura habeat antiquitatis exempla, vt quæ latius vsurpata fuerit & tamen non iudicata fuerit necessaria, sed libere sit mutata & abrogata: qua igitur auctoritate, Tridētini alteram reseruationem, de qua nūc agimus, quæ nec tam antiqua est, nec tot exempla veræ antiquitatis habet, decernunt esse morem necessarium, qui omnino retinendus sit? Non damnamus veteres illos, qui morem hunc obseruarunt: habuerūt enim graues, pro ratione illorum temporum, causas. Et illa consideratio monstrabit diiudicationem. Non enim morem illum intorduxerunt & seruarunt, tanquam necessarium, quasi aliter fieri non liceret: sed ratio temporum illorum, præbuit ipsis occasionem ad hunc morem. Nouatiani enim cōtendebāt,

lapſos, & præcipue in perſecutione, non eſſe rurſus recipiendos, & ad cōmunionem Eccleſiæ admittendos, etiamſi pœnitentiam agerent. Eccleſia vero pœnitentibus non negabat reconciliationem & communionm: ſed tamen, vt in lapſis ſtatueretur exemplum, deterrens reliquos a ſimili peccato: vtq; exploraretur, an vera eſſet pœnitentia, diſciplina ſeueriori vſi ſunt. Nō enim ſtatim ad communionem admiſerunt pœnitentes: ſed prius per certū temporis interuallum, certa diſciplina probabatur ipſorum pœnitentia. Ne tamen quiſquam pœnitentiā, tempore illo Canonico nondum expleto, ſine reconciliatione & communione decederet, ſtatutum fuit, vt in periculo mortis, priuata abſolutione & communione reconciliarentur, & in communionē Eccleſiæ reciperentur, vtque receptio illa & communio, licet fieret priuatim non coram tota Eccleſia, tamē teſtimonium eſſet publicæ receptionis, & admiſſionis ad cōmunionem totius veræ Eccleſię. De illo ipſo pane, qui in cœtu Eccleſiæ benedictus erat: ex quo reliqui credentes participarant, particulam dadam eſſe cenſuerunt: vt eo minus dubitarent lapſi, ſe recipi in communionē myſtici corporis Chriſti. Vnus enim panis, vnum corpus multi ſumus, quia omnes ex vno pane participamus, 1. Corint. 10. Cumque (ſicut Cyprianus queritur lib. 3. epiſ. 14.) ſacerdotes quidam lapſos, priuatim, ſine Epiſcopi & Eccleſiæ conſenſu abſoluerent & communicarent: magis placuit hic mos, vt ad communionem pœnitentium, in periculo mortis vſurparentur particulæ illæ, ex quibus antea Eccleſia in cœtu communicarat, vt ita infirmus, licet in loco priuato, à ſolo presbytero tamē quaſi publice, cōmuni teſtimonio, à tota Eccleſia ad communionem recipi iudicaretur. Item, cum hæreſes & ſchiſmata varie turbarent Eccleſiā, ita vt peculiares ſuos cœtus cogerent, vbi communionem ſuam celebrabant hæretici: ſicut oſtendit hiſtoria Tripartita, libro tertio, capite vndecimo. ne igitur infirmi, hæretica communione macularentur, vtque morituri diſiungerēt ſe ab omnibus hæreticis, & teſtarentur ſe eſſe & perſeuerare velle in cōmunione veræ Eccleſiæ: placuit, ex illo ipſo pane & vino, cuius partem Eccleſia in publico cœtu ſumpſerat, communionem præbere ægrotantibus, vtq; illis diebus & horis, quando publice in Eccleſia non celebrabatur miniſterium Euchariſtiæ, ſuccurri poſſet illis, qui in periculo mortis verſarentur, aliquid reſeruari placuit, ab vno die publicæ celebrationis Euchariſtię, vſq, ad proxime ſequentē. Celebrabatur autē publica Synaxis, vel ſingulis diebus, vel die Dominica, feria 4. & 6. fuit autem talis illa reſeruatio, ſimpliciter, ſine aliqua ſuperſtitione, & ſine peculiari cultu extra vſum. Et memorabile eſt, ꝙ Innocēti⁹ de diuinis officiis, citato Caſſandro dicit, Sacerdotē ſolitū Dominicum corpus conſecratū in tres partes diuidere: quaru vnā calici immittat, aliam diaconus cōmunicet, tertiam ad viaticum ſi opus fuerit, in patina vſq, ad finem Miſſæ reſeruet, ſi autem opus non fuerit, eam Sacerdos, aut vnus miniſtrorum in cōmunionem, accipiat. Obſeruet Lector, quando nulli fuerint ægroti communicandi, nihil fuiſſe reſeruatum vel repoſitum. Hæc, quantū ex hiſtoriis illorū temporū colligere poſſum, fuit cauſa & ratio reſeruationis illius, cuius mentio fit in hiſtoria Serapionis. Et tamen mos ille nec ante ea tēpora, nec illis ipſis temporibus, nec poſt illa tempora, vbique & omnibus obſeruatus fuit, ſicut ſupra cōtrariis teſtimoniis veterū oſtendimus. Cauſæ enim huius reſeruationis, quas habuiſſe ipſos dixim⁹, vti nō ſunt prorſus damnandę, ita nō ſunt neceſſariæ nec neceſſariæ iudicatæ fuerūt illis ipſis temporibus. Nam & alia ratione poteſt per communionē inſtitutioni Chriſti ſatisfieri & morituris ſuccurri. Omnes enim credētes, in diuerſiſſimis locis totius mūdi, ſunt vnum corpus, & de vno pane participant. 1. Corinth. 10. nō quod vna quædam triticea maſſa extenſa ſit per

Innocentius

omnia mundi loca:sed quia idem Christi corpus in pane in omnibus locis, vbi institutio celebratur, accipitur. Posteris vero temporibus, facta doctrinę & rituum inclinatione, cum causas & rationes illas amplius nō haberent, tanquam peculiaris cultus, & necessarium quiddam, retenta & habita fuit talis reseruatio. Et vtile est, considerare antithesin. I. Caussas quas veteres habuisse diximus, Pontificij in sua reseruatione pro infirmis, non habent. II. Exemplum Serapionis loquitur de communione in periculo mortis. Pontificij omnes infirmos ex reseruatis communicant. III. Veterum reseruatio, tantum fuit pro illis diebus & horis, quādo publice in Ecclesia non celebrabatur Eucharistia: Pontificij vero cum quotidie Missas celebrent, tamen pro infirmis ex Paschali, vel alia solenni communione, per totum ferme annum particulas reseruant. IV. Veterum reseruatio simpliciter sine superstitione, & sine peculiari cultu extra vsum, vsurpata fuit. Presbyter enim apud Eusebium decumbens, apud se domi, habet Eucharistiam, dat illam puero deferendam ad infirmum: Apud Pontificios vero Innocentius III. prius mandauit, vt Eucharistia in Ecclesia, sub custodia, clauibus & seris adhibitis, conseruetur. Mox postea Honorius III. statuit, vt quando reseruata Eucharistia defertur ad infirmum, plebs se reuerenter inclinet: voluit etiam luminaria semper præferri.

Sequentes Pontifices certum numerum indulgentiarum addiderunt, ducentorum scilicet dierum, pro reuerentia quando ad infirmum cum luminaribus portatur: centum vero, quando sine luminaribus portatur. Hęc vero toti antiquitati sunt ignota V. Varię & mirabiles quæstiones & disputationes, fidem plus destruentes, quam ædificantes, motæ & sparsę sunt de particulis illis reseruatis. Sicut Legenda de Basilio fingit, ipsum panem consecratum diuisisse in tres partes: quarum vnam cōmunicarit, alteram in columba aurea, quę super altare pependit, reposuerit, tertiam reseruauerit cōsepeliendam secum. Hæc vere esset insignis prophanatio cœnæ Dominicæ. Fuisse autē tale quid ortum ex reseruatione, inde colligitur, quod postea interdicendū fuit, ne defunctis daretur Eucharistia. VI. Statuitur iam, morem illum esse necessarium. VII. In Papatu sola panis species reseruatur, cum de vtraque specie exempla extent, & in Serapionis, & in Exuperij historia VIII. Fingitur & defenditur opinio, benedictionem verborum Christi non valere: nec verum esse Sacramentum, etiamsi verbum Christi accedat ad elementa panis & vini, nisi cōsecratio fiat in templo seu altari, Pontificaliter consecrato. Atque ita veritas Eucharistiæ, non tam à verbis Christi, quam à loco dependere iudicatur. IX. Additur & hoc, Eucharistiam ad communionem non recte cōsecrari, extra actum sacrificij Missę Pontificiæ. X. Quia Pontificia circumgestatio, & ostentatio panis extra vsum, nullum habet vere antiquitatis testimoniū: ideo de reseruatione Eucharistię, ad vsum communionis infirmorum dimicant, vt aliquam speciem prætendere possent suæ reseruationis ad circumgestationem. Quia igitur vetus Ecclesia morem suæ reseruationis, non iudicauit esse necessarium, & iam causas illas nō habeamus, quę veteribus quibusdam occasionem dederunt ad reseruationem: cumque in Papatu ab antiquitatis exemplo longe recessum sit in reseruatione, & accesserint multi abusus, variæ superstitiones, falsæ & periculosæ opiniones: simplicissimū, rectissimum & tutissimū est, vt tota hæc res ad normā institutionis Christi exigatur & consideretur, quid propius accedat, ad præscriptum institutionis, eiq; magis consentaneū sit, & ad ædificationē Ecclesiæ faciat. Illud enim fit exemplo veteris Ecclesiæ, quæ idem fecit in disputatione, de priuata seu domestica reseruatione Res autē non est obscura, si descriptionem institutionis, tāquam normam & regulam no-

bis proponamus. Primo enim Christus verbis suis, quæ voluit ad elemẽtum accedere, vt fieret Sacramẽtum, vsus est illo loco & illo tempore, vbi & quãdo distributurus erat communionem, & in præsentia eorum, quibus volebat communicare corpus & sanguinem suum. Magis igitur consentaneum est descriptioni institutionis, & exemplo Christi, verba cœnę recitare & illis benedicere Eucharistiam, in loco communionis, & tempore communionis, in præsentia communicandorum: quam alio & loco & tempore, absentibus illis, quibus exhibenda est. II. Verba illa cœnæ, dixit: Accipite, Comedite, Hoc facite, &c. diriguntur nõ ad elementa, sed ad communicaturos. Non igitur consentaneum est institutioni, verba illa tantum ad panem & vinum dirigere: & quidem in absentia communicandorum. III. Christus communionem non voluit mutam esse actionem, sicut medicus pharmacum, alio loco & tempore præparatum, propinat & applicat: sed quando panem fractum, & poculum benedictum, discipulis dabat: Dixit. Et quidem addidit mandatum: Hoc facite in mei cõmemorationem. Quod Paulus interpretatur, vt fiat annunciatio mortis Christi. Illam vero annunciationem dicit fieri debere non tantum in benedictione, vt postea in sumptione sit muta actio, sed: Quotiescunque panem hunc mãducabitis, & poculum hoc biberis, mortem Domini annunciabitis. Idq; non tantum Apostolorum tempore fieri voluit, sed donec Dominus ad iudiciũ veniat. Hæc certe sunt manifestissima. IV. Consolatio de vsu & fructu Eucharistię, in primis necessaria est ægrotis. Illam vero verbis Christi, quibus Sacramentum hoc continetur, comprehendi & proponi nõ est dubium. Et fides eam in verbo quærit, & apprehendit, sicut de Baptismo Paulus inquit: Mundans Ecclesiam lauacro aquæ in verbo. Recte igitur & vtiliter fit, quod verba cœnæ, quibus panis & vinũ Eucharistiæ benedicitur, recitantur pręsente & auscultante ægroto. V. Illa ratione multæ quæstiones & disputationes, de particulis extra vsum reseruatis, turbantes simplicitatem doctrinæ & fidei de Eucharistia, pręcauentur & præciduntur. Postremo, quia morem reseruationis omnino necessarium faciunt, exemplo ostendenda est libertas Christiana: præcipue ne veritas Eucharistię, ex loco vbi benedicitur, pendere existimetur: aut quasi actio sacrificij Papistici necessaria sit ad veritatem Eucharistiæ.

Propter has causas nostri in communione infirmorum, verba Cœnæ, quæ sunt ipsa consecratio, in pręsentia ægroti recitant. Nec iure quis nos propter hunc morem vel reprehendere vel damnare potest: sequimur enim & præscriptum & exemplum Christi, de quo pater e cœlo clamauit: Hunc audite. Hunc enim morem consentaneum esse institutioni Christi, manifestum est. Et iuxta Augustinum, in causis fidei non valet: Hæc ego dico, Hæc tu dicis, Hæc ille dicit: sed, Hæc dicit Dominus. Et de negotio cœnæ, Cyprianus dicit: Non debemus attendere, quid aliquis ante nos faciendum putarit, sed quid ille, qui ante omnes est, prior fecerit. Et hic est vere vetustissimus mos, cum quo vetus Ecclesia non pugnat: in qua mos reseruationis, nec vniuersalis, nec necessarius habitus fuit. *Augustinus.*

Cum enim haberent Templa seu parochias, in quibus legitimi & ordinarij habebãtur conuentus, in quibus etiam ordinaria administratio Sacramentorum celebrabatur: non tamen locis illis consecrationem Eucharistiæ alligatam esse voluerunt. Nam & Canon, Sicut non alij, De Consecrat. dist. 1. casum necessitatis excipit, & addit: Quoniam necessitas legem non habet. Quodq; sequitur, Ne in domibus Eucharistia celebretur: Glossa exponit, nisi necessitas cogat. Et Cõcilium Agathense 1. Can. 21. Si quis extra parochias, in quibus legitimus est ordinariusq; conuentus, oratoriũ in agro habere voluerit alijs festiuitatibus, vt ibi Missas teneat permittimus: exceptis festis maioribus. Et Canon Aurelianẽsis qui-

dem dicit: Vnicuiq; fidelium in domo sua Oratorium habere licet, Missas autem ibi celebrare non licet. Sed Canon sextæ Synodi, De Consecrat. distinct. 1. cap. Clericos, dicit, cum consensu Episcopi hoc fieri posse. Imo in domo rustica, vbi nullum erat peculiare Oratorium, presbyter celebrat Eucharistiam: apud Augustinum de Ciuitate Dei, lib. 22. cap. 8. Et quid opus est solicite conquirere talia testimonia & exempla, an ad veritatem Eucharistiæ requiratur peculiaris qualitas loci: cum nobis Christi & Apostolorum exempla, pro omnib. sufficiant, & satisfacere debeant? In mensa enim vulgari, & quidem in domo hospitis, Christus primam suam Dominicam cœnam celebrauit. Nec Apostoli peculiares habuerunt basilicas: sed sicut perseuerabant in doctrina Apostolorum, & oratione, quando in priuatis domibus colligebantur, ita etiam per domos frangebant panem. Ordinis igitur gratia, vtile est esse certa & publica loca ad administrationem Sacramentorum: Sed eam ita alligare peculiaribus illis & publicis locis, vt fingatur, Sacramentis veritatem suam non constare, si vrgente necessitate, & seruata Christi institutione, in loco aliquo vel vulgari vel priuato celebrentur & administrentur, quasi veritas & efficacia Sacramentorum non ex verbis Christi, sed ex qualitate locorum pendeat, hoc certe falsissimum est, sicut de administratione Baptismi, in vulgaribus siue priuatis locis, si res & necessitas ita ferat, manifestum est. Ad substantiam enim Sacramentorum, sicut non pertinet circumstantia temporis, ita nec loci circumstantia tanquam necessaria requiritur.

DE PRÆPARATIONE, QVÆ ADHIBENDA est, vt digne quis sanctam Eucharistiam percipiat.

CAPVT VII.

Si non decet ad sacras illas functiones quempiam accedere, nisi sancte, certe quo magis sanctitas & diuinitas cælestis huius Sacramenti, viro Christiano comperta est, eo diligentius cauere ille debet, ne absque magna reuerentia & sanctitate ad id percipiendum accedat, præsertim cum illa plena formidinis verba apud Apostolum legamus: qui manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit: non diiudicans corpus Domini. Quare communicare volenti, reuocandum est in memoriam eius præceptum. Probet autem seipsum homo. Ecclesiastica autem consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, vt nullus sibi conscius mortalis peccati, quantumuis sibi contritus videatur absque præmissa Sacramentali confessione ad sacram Eucharistiam accedere debeat. quod a Christianis omnibus etiam ab eis sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc sancta synodus perpetuo seruandum esse decreuit; modo non desit illa copia confessoris. Quod si necessitate vrgente, sacerdos absque præuia confessione celebrauerit, quam primum confiteatur.

CANON XI.

Si quis dixerit, solam fidem esse sufficientem præparationem ad sumendum sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum anathema sit. Et ne tantum Sacramentum indigne, atque ideo in mortem & condemnationem sumatur, statuit atque declarat ipsa sancta Synodus, illis quos conscientia peccati mortalis grauat, quantumcunque etiam se contritos existiment, habita copia confessoris, necessario præmittendam esse confessionem Sacramentalem. Si quis autem contrarium docere, prædicare, vel pertinaciter asserere, seu etiam publice disputando defendere præsumpserit, eo ipso excommunicatus existat.

EXAMEN.

Exponam prius paucis, quæ sit nostrarum Ecclesiarum de hac præparatione, ex verbo Dei doctrina & sententia: postea non obscurum erit, quid illud sit, quod Pōtificij in hac nostra doctrina damnare volunt. Ipsa enim antithesis ostendet, vitia doctrinæ Pontificiæ, de hac præparatione.

Primo igitur de quæstione, An sit, nulla plane est vel dubitatio, vel controuersia Paulus enim manifeste affirmat, non omnes digne, sed multos indigne percipere Eucharistiam.

Nec vult indignam sumptionem non esse curādam, quasi vel nihil referat, vel sit infirmitas quædam, quę plane nihil saluti noceat, etiamsi indigne quis manducet & bibat in cœna Domini: sed magna vehementia, contra leuitatem & securitatē illam intonat, & affirmat, eos qui indigne manducant, manducare sibi iudiciū, ita vt rei efficiantur violati corporis & sanguinis Christi. Et quidem addit, Deum iudicium illud, contra indigne manducantes, etiam externis pœnis in hac vita sæpe ostendere. Requirit igitur, vt accessurus ad illam mensam, seipsum prius probet: & sic de pane illo edat, & de calice illo bibat. Paulus igitur nō obiter nec frigide, sed serio & vere Apostolica vehementia concionatur de probatione seu præparatione, ne indigne quis Eucharistiam percipiat. Nec dubium est, omnibus Ecclesię ministris hoc incumbere vt diligenter & serio suos moneant, & quidem propositis grauissimis illis reatus & iudicij diuini comminationibus, ne sine præmissa & adhibita illa probatione seu præparatione, de qua Paulus loquitur, cœnam Dominicam accedant. Et si illi peccant, qui ex ignorantia seu incogitantia indigne māducant: multo grauius erit illorum peccatum; qui cum ratione officij deberent, homines arguendo, monendo, exhortādo & docendo non instruunt, quod & quomodo se probare, seu quam præparationem adhibere debeant, ne indigne manducent & bibant ad iudicium: sed vt Eucharistiam digne cum suis fructibus & effectibus percipiant. Hæc diligenter & serio apud nos docentur & traduntur: quæ paucis indicare volui, ne quis suspicetur, in hoc capitulo hanc esse controuersiam, quasi nos sentiamus & doceamus, nullam plane seu probationem seu præparationem adhibendam esse, vt digne quis Eucharistiam percipiat.

Illud vero potissimum quæritur, quæ & qualis adhibenda sit præparatio, seu quid sit, & in quibus consistat Paulina illa probatio, vt in Cœna Dominica possimus digne māducare & bibere, ita vt participes simus omnium bonorum seu beneficiorum, quæ in cœna illa proponuntur. Ardua sane, & maximi momenti est hæc quæstio: ideo nō est definienda vel priuatis nostris cogitationibus, vel aliorum hominum quorumcunq; opinionibus, sed ex doctrina verbi Dei explicanda est. Intelligitur autem hoc loco dignitas, nō meritum, nec etiam comparatio seu proportio pręstantiæ sumentis, ad pręstantiam cibi, corporis scilicet & sanguinis Christi. Ita enim veteres pie vsurparunt Centurionis vocem: Domine, non sum dignus vt intres sub tectum meum, & quod Iacob dicit: Minor sum cunctis miserationib. tuis, & veritate tua, quā exhibuisti seruo tuo. Dauid etiam dicit: Quis sum ego, & quæ est domus patris mei? Item: Quid est homo, quod memor es eius? Sed digne manducare est Eucharistia vti eo modo, & in eum finē sicut ab ipso filio Dei instituta est. Ita enim Ambrosius recte intelligit & explicat hanc dignitatem. Paulus vero totam hanc doctrinam complectitur vnico vocabulo δοκιμάζειν, quod significat cogitare, considerare, & explorare, quale illud sit quod probamus. Ita Rom. 12. pij in instituenda noua obedientia debent probare, quæ sit voluntas Dei bona. Ephes. 5. probant, quid Deo placet. 1. Ioa. 4. Spiritus probare

Cuiusmodi adhibenda præparatio.

bare iubemur, an sint ex Deo. 1. Thess. 5. Omnia probate, quod bonum est tenete. Et Rom. 1. νοῦς ἀδόκιμος, mens reproba est, quæ vitam ita instituit vt nec consideret, nec curet etiamsi Deo, hominib. & propriæ conscientiæ improbentur quæ agit.

Ille igitur in cœna Dominica seipsum δοκιμάζει qui certo modo, & ad certam regulam, seipsum considerat, examinat & explorat, an tali corde & affectu accedat, sicut institutio cœnæ Dominicæ præscribit & exigit. Ita enim 2. Corinth. 13. Paulus dicit; Probate vos ipsos, an in fide sitis. Et mox explicat verbum δοκιμάζειν, scilicet, vt agnoscatis vos ipsos, quod Christus in vobis sit. Interpretatio igitur vocabuli δοκιμάζειν, ostendit, accessurum ad cœnam Dominicam debere considerare, explorare & examinare mentem, cor, conscientiam, & seipsum totum, an ita sit dispositus & affectus, vt non ad iudicium, sed digne cum fructu cœna Domini vti possit.

Huius vero δοκιμασίας, considerationis, examinis & explorationis, oportet certam aliquam normā & regulam esse, à qua si dissentiat, & cum ea pugnet, is iudicetur indigne manducare. Si vero animus ad illam regulam informetur & componatur; tunc certi sumus, nos non indigne ad iudicium, sed digne & cum fructu, in cœna Dominica manducare & bibere. Norma autem seu regula simplicissima, certissima, & tutissima, est ipsa institutio cœnæ Dominicæ. Nam & Paulus 1. Corinth. 11. ex regula institutionis ostendit, apud Corinthios quosdam indigne manducare; Et monstraturus rationem, quomodo possint Dominicam cœnam, digne & cum fructu manducare, proponit ipsam institutionem, sicut eam à Domino acceperat.

Docendi igitur gratia, doctrina illa de manducatione indignorum, & de probatione seu præparatione dignorum, potest in tria membra distribui. I. Vt mēs ex verbis institutionis intelligat, firmo assensu credat, & in ipso vsu cœnæ Dominicæ reuerenter cogitet, quid sit hoc sacramentum, quis sit eius vsus, & qualis sit tota illa actio, quod scilicet ibi vere adsit ipse filius Dei, Deus & homo, præbens & exhibens per ministerium, cum pane & vino, vescentibus, corpus & sanguinem suum; vt hoc pretiosissimo testimonio & pignore nobiscum se coniungat, & nobis applicet, obsignet & confirmet noui Testamenti pactionem gratiæ; & hæc fides, nitens verbis institutionis, excitet & informet reuerentiam & deuotionem animi, in vsu huius Sacramēti. Hoc pertinere & requiri ad dignam manducationem, cum ipsa institutio ostendit, tum ex Paulo colligitur; qui pronuntiat illos apud Corinthios indigne manducare, qui de cœna Dominica non augustius sentiebant, quam de vulgari aliqua concœnatione, nec maiori animi reuerentia & deuotione ad eam accedebant, atque ita nō dijudicabant corpus Domini, hoc est, nō cogitabant quam immēso discrimine pretiosior & dignior sit cibus cœnæ Dominicæ, quam in reliquis vulgaribus cœnis, vbi etiam sunt dona Dei. *Qui indigne manducent.* Indigne igitur manducant, qui ad cœnam Dominicam accedunt, imbuti prauis, impijs aut prophanis opinionibus de hoc Sacramento. Item, qui vel crassa & affectata ignorantia, vel irreligiosa incogitantia doctrinæ & fidei de Eucharistia accedunt, vt vel plane non intelligant, vel prorsus nō cogitent, qualis ibi instituta sit actio ab ipso filio Dei; atq; ita nullam animi deuotionem vel reuerētiam, erga actionem illam filij Dei adferunt. Ambrosius vocat, inconsiderate & negligenter corpus Domini accipere. Huc etiam pertinent, qui ipsam actionem institutionis vel deprauant, vel alios ipsi vsus & fines, præter, extra aut contra institutionem affingunt.

II. Indi-

II. Indigne manducant, qui accedunt sine pœnitentia, hoc est, qui de peccatis suis non cogitant, ita vt de illis doleant, nō expauescunt cogitatione iræ Dei. sed perseuerant in delictis contra conscientiam, indulgēt prauis cupiditatibus, nec deponunt propositum malefaciendi. Christus enim inquit: Hoc facite in mei commemorationem, quod Paulus interpretatur de annūcianda morte Christi. Consideratio vero mortis Christi simul etiam commonefactio est de abominatione peccati, & de ingenti ira Dei aduersus nostra peccata, quam cum nullorum hominum aut Angelorum virtutes aut merita placare potuerint, ipsius filii morte placari oportuit. Nec vero ideo Filius Dei hanc suā Cœnam instituit, vt discam' leuiter de peccato sentire, & eius vsu in proposito peccandi cōfirmemur, quasi accepto ibi priuilegio turpitudinis, sine timore Dei, sine cōtritione & conuersione, secure possimus in peccatis contra conscientiā perseuerare & pergere, seu ad ea redire. Qui igitur tali proposito, & hac opinione ad cœnam Domini accedit, is eo ipso contumelia afficit corpus Domini: atq; priora peccata noua hac tristiori offensione cumulat. Digne itaque manducaturus in cœna Domini, probare seipsum debet, vt afferat pœnitentiam seu timorem Dei. Et pœnitentia simul etiam complectitur bonum propositum. Ita Paulus dicit, Corinthios illos indigne manducare, qui non in melius, sed in peius conueniebant, qui dissensiones alebant, pauperes pudefaciebant, Ecclesiam Dei contemnebant in ipsa actione cœnæ Dominicæ.

Digne manducaturus est cuius.

III. Ad dignam seu salutarem manducationem in cœna Dominica, præcipue est necessaria fides. In actione enim Cœnę filius Dei exhibitione corporis & sanguinis sui offert, applicat & obsignat remissionem peccatorum, & totum beneficium noui Testamenti. Illa vero promissio requirit fidem, non tantum vt in genere statuas, vera esse, quæ Deus de gratia sua, propter meritū mediatoris promittit: sed quia in Cœna Filius Dei speciali actione testatur se singulos vescentes velle in communionē corporis & sanguinis sui recipere, singulis se velle exhibitione corporis & sanguinis sui cōmunicare, donare, applicare & obsignare noui Testamēti beneficia: ideo requiritur fides, petens & cum gratiarum actione accipiens beneficia illa, quę ibi offeruntur & donantur, ita vt singuli statuāt, ad se quoq; promissionem illam pertinere, illam sibi communicari, applicari & obsignari, & quidem exhibito pretiosissimo pignore, corpore scilicet & sanguine Christi. Imo ideo ad cœnam Domini accedamus, vt fides hęc in nobis accendatur & cōfirmetur. Illa enim vera est Christi ἀνάμνησις. Et in verbis institutionis ad singulos vescentes Christus inquit: Accipe, hoc est corpus meū, quod pro te traditū est: accipe, hoc est nouum Testamentum in meo sanguine, qui pro te effusus est in remissionem peccatorum. His enim verbis olim in Ecclesia traditā fuisse Eucharistiam, Ambrosius testatur: quibus singuli vescentes confessionē fidei suæ addebāt, respondētes, Amen. Et hæc formula, quia ipsa verba institutionis, ad singulos vescentes iuxta veram Sacramenti rationem accommodat, mihi maxime probatur. Non igitur recte faciunt, qui in vera pœnitentia propter priores lapsus, propter sensum peccati, & propter fidei imbecillitatē Sacramenti huius vsum fugiunt. Ideo enim hoc tantum pignus propositum est vt Deo reconciliati, in pactum gratiæ noui Testamenti, vnde excideramus, restituamur, in eo confirmemur, vtq; fides in illo vsu accendatur & confirmetur.

Ad dignam māducationem fides necessaria.

Ipsa vero antithesis ostendet qui sint, qui indigne manducēt, eo quod non afferant veram fidem: qui scilicet fingunt, sumptionem prodesse ex operatu, sine bono motu vtentis, qui in sumptione, vt sit salutaris, nituntur ꝓpria dignitate & puritate, quasi digni sint cœlesti hoc cibo, aut qui

Qui digne vel indigne manducent.

ipso opere sumptionis fingunt, se mereri remissionem peccatorum. Christus enim in sua Cœna non vult nostrorum operũ merita: & præmia distribuere: sed sua merita: sicut gratis ibi offert, ita fide vult accipi. Itẽ qui docẽt homines nec debere nec posse statuere, sibi in vsu cœnæ certo donari & applicari beneficia noui Testamenti, etiamsi obsignatio fiat exhibitione corporis & sanguinis Christi, sed in incerta dubitatione semper fluctuandũ esse: illi certe ipsum Filium Dei mendacem faciũt, in institutione suæ Cœnę. Indigni etiam illi manducant, qui sine fide ita accedũt, vt non cogitent, quid ibi vel quærãt, vel accipiant: Item qui Epicurea persuasione accedũt, quasi ibi detur priuilegium turpitudinis, vt porro libere & impune possint in sceleribus perseuerare, pergere vel ad ea redire. Vera enim fides nõ petit & quærit, vt peccata maneãt & cumulentur, sed petit & quærit remissionem peccatorum, & liberationem à peccatis. Et hec fides postea genitrix est boni propositi, cauendi in posterum peccata, & Deo iuxta ipsius mandata obediendi.

Hanc esse veram probationem seu præparationem, non est dubium: cõuenit enim ad normam seu regulam institutionis cœnæ Dominicę. Et pium institutum in nostris Ecclesiis seruatur, vt singuli, qui ad cõmunionem Cœnæ accessuri sunt, prius explorẽtur, quid de hoc Sacramento intelligant: monentur, vt se ita, sicut iam dictum est, probent, ne indigne manducent: rudiores docentur, quomodo debeant & possint se probare. Et quia cœna Dominica instituta est, vt vsu eius, fides reconciliationis cũ Deo confirmetur & obsignetur: pia igitur mens non negliget, sed cum gratiarum actione vtetur omnibus illis mediis, in quibus Deus fidei proposuit, vt quærat & accipiat gratiam seu reconciliationem: vt est annuntiatio, & auditus promissionis Euangelii, siue in publica prædicatione, siue in priuata absolutione. Et postea sequitur confirmatio & obsignatio huius applicationis in communione cœnæ Dominicæ. Propter has causas, & hoc modo institutum cõfessionis pie in nostris Ecclesiis seruatur ante communionem.

Hæc vero probatio & præparatio non ita præscribitur & exigitur, vt sit omnibus numeris perfecta sine omni infirmitate & imbecillitate, cui nihil prorsus desit. Ideo enim Christus instituit suam Cœnam, vt commemoratione mortis suæ pœnitẽtia in nobis accendatur & augeatur, vt traditione & obsignatione noui Testamenti in vsu Cœnæ, fides confirmetur & corroboretur. Nouit figmẽtum nostrum, quia caro sumus, ideo exhibitione sanctissimi sui corporis & sanguinis se nobis coniungit, vt corpus peccati mortificetur, vetus fermentum magis magisque expurgetur, nouitas inchoata crescat & augeatur. Non itaque exigitur præparatio, vt nostra dignitate & puritate nos dignos reddamus hoc cibo: vt ideo salutaris nobis sit, quia propter mundiciẽ nostram eo digni simus. Hęc enim persuasio vere facit indignos. Sed ideo Paulus requirit probationem, vt vere reddamur esurientes & sitientes eius cibi, & potus, qui ad salutẽ nostram in Cœna illa proponitur, vtque infirmitatem nostram agnoscẽtes, pharmaco & antidoto illius medici, qui Cœnam hãc nobis instruit, sciamus opus nobis esse: & quomodo salutariter illud sit, ad nostrã sanationem accipiendum & vsurpandum.

Hæc est simplex & vera doctrina, ex fundamentis verborum institutionis sumpta & extructa, de probatione seu prępCaratione, quę adhibenda est, vt digne quis Eucharistiam accipiat. Ex hoc enim fundamẽto Paulus Corinthiis concionatur de manducatione indignorum. Et ita etiam veteres de præparatione loquuntur.

Hesychius. Hesychius dicit, eũ per ignorantiam indigne percipere Eucharistiam, qui virtutem eius & dignitatẽ ignorat.

Augustinus. Augustinus inquit. Sacramentum hoc interioris hominis esuriem quæ-

rit: ideo ad participandũ hoc Sacramentum ineptus est, qui peccatum & infirmitatẽ suam nõ sentit. Chrysostomi sententia est: Quia bene habentibus nõ opus est medico, sed male habentibus, ideo ab huius Sacramenti virtute excluditur, qui de se præsumens resolutus cum nausea accedit. Idem inquit; Nullus cõmunicet, nisi ex discipulis Christi sit, alioqui iudicium sibi mãducat & bibit. Augustinus sæpius hoc disputat: Qui credit in Christum, manducat ipsum, vt & in Christo maneat, & Christum manentem in se habeat, qui vero hac fide vacuus accedit, foris quidem mãducat, non intus, premit dente, non capit mẽte. Et sicut Gregorius dicit: Accipit corpus & sanguinem Christi, essentia, non salubri efficientia: Sacramentum accipit, sed vitam Christi non accipit. Et dulcissima est Augustini sententia, vbi de matre sua Monica inquit, quod ad victimam illam, quæ in cœna Dominica dispẽsatur, animam suam vinculo fidei alligarit, ne vel leo vel draco eam inde diuellat. His ita expositis, non difficilis nec obscura erit ratio examinis in 7 hoc cap. & XI; Canone. Primum enim dicunt, se illos damnare, qui sentiunt, solam fidem esse sufficientem præparationem, ad sumẽdam Eucharistiam. Verba autem ipsa posita sunt, vt videantur nobis tribuere hanc sententiam. Etiamsi quis sine pœnitentia in sceleribus perseueret & pergat, & retineat propositũ malefaciẽdi, modo tantum historicam fidẽ de substantia Sacramenti habeat, vel concipiat Epicuream persuasionem de impunitate impœnitentiæ, satis paratu esse ad dignam manducationem in cœna Dominica. Sed falso hoc nostris Ecclesiis tribui, ex iis, quæ de vera probatione diximus, manifestum est.

Gregorius.

Augustinus

II. Consideretur, quare hoc artificio vtantur. Deprehendet autem Lector in toto illo capitulo, vbi ex professo explicationem doctrinæ de præparatione ad sumendam Eucharistiam, instituerunt, ne vnica quidem syllaba mentionem fieri fidei, quæ petat, apprehendat & accipiat promissionem noui Testamenti, quam Filius Dei singulis vescentibus exhibitione corporis & sanguinis sui in vsu Cœnæ suæ offert, communicat & obsignat. Hæc enim fides applicans singulis remissionem peccatorum, cum quidem in vsu Cœnæ obsignetur & confirmetur communione corporis & sanguinis Christi, aduersa fronte pugnat cum dogmate Pontificiorum de dubitatione. Atque propter hanc ipsam causam huic fidei nullum volunt locum concedere in præparatione ad salutarem Eucharistiæ sumptionem. Nec tamen ausi fuerunt fidem simpliciter & manifeste ex præparatione illa proscribere. Ideo pœnitentiæ seu contritioni opponunt solam fidem, & damnant, si quis dixerit solam fidem esse sufficientem præparationem. Quod si intelligatur de persuasione, quam sine pœnitentia in proposito malefaciendi impii sibi fingunt, non inuit° hoc concedo. Sed aliud est, vt iam dicam, quod in hoc Canone damnandum sibi sumpserunt.

III. Obseruandum est, quo sensu Lutherus de captiuitate Babylonica dixerit, dignam præparationem non esse, nisi fidẽ, qua creditur diuinæ promissioni, quæ in cœna Dominica proponitur & offertur. Inde enim Tridentini XI. Canonem excerpserunt. Non autem excludit Lutherus agnitionem peccatorum nostrorum, contritionem seu pœnitentiam: sed pugnat contra Pontificios, qui & ipsi habent, & aliis proponunt multa & varia præparatoria opera; quibus expletis, existimãt se satis digne paratos ad celebrandam vel audiendã Missam, & ad ipsam etiam communionem, ita vt de fide petente, quærente, apprehendente & accipiente promissionem noui Testamenti in Cœna, nihil soliciti sint. Ipsam etiam pœnitentiam hac ratione requirunt, vt eius operibus & merito tribuant dignam præparationem; ita vt salutaris manducatio nostra dignitate & puritate, nostris operibus præparatoriis & meritis nitatur. Contra istas o-

Lutherus de præparatione.

pinio-

piniones Lutherus docet, cœnam Dominicam à Christo institutam esse, non vt ibi nos aliquid Deo conferamus, atq; ita nouis operibus in cœna Dominica salutem nobis procuremus; sed quæ Filius Dei traditione sui corporis, & effusione sui sanguinis promeruit, ille gratuita misericordia nos præueniens, offert nobis in promissione Euangelii, cui exhibitionẽ corporis & sanguinis sui sub pane & vino, tanquã pignus & obsignationem addit. Gratuita vero promissio Euangelii non operib' & meritis nostris, sed fide apprehenditur & accipitur, Rom. 4 & vndecimo. Et hoc solius fidei officium est, sine qua inutilis est nobis promissio: sicut in prima parte examinis de fide ostensum est. Accedit, quod antithesis inter nostram indignitatem, & inter diuinam præstantiam cibi & potus in Eucharistia, turbat & terret conscientiam, ex qua tentatione eluctari non possumus, si nitamur fiducia cõtritionis, confessionis & satisfactionis nostræ, operum præparatoriorum, dignitatis, puritatis, & capacitatis nostræ. Respicienda igitur est promissio noui Testamenti, quæ in Cœna Dominica nobis proponitur, & gratuito nobis offert corpus & sanguinem Christi, & in illis totum beneficium noui Testamenti. Nec ad accipiendum requirit nostra merita & dignitatem nostram, sed tantum vt agnoscentes indigentiam, infirmitatem & indignitatem nostram, esuriamus & sitiamus gratiam illam: atque ita quæ gratuito, propter meritum Christi, nobis in cœna Dominica offeruntur, fide accipiamus. Hæc certe ex natura gratuitæ promissionis Euangelii, & ex mutua relatione inter promissionem & fidem, certissima & verissima sunt. Et hoc sensu Lutherus dicit, solam fidem esse veram & sufficientem præparationem ad sumendam Eucharistiam. Et diserte addit: Ad hanc fidẽ mox sequetur sua sponte dulcissimus affectus cordis, hoc est, charitas. Illam etiam fidem in pœnitentia existere tradit.

Sola fides sufficiens præparatio.

Et hæc est sententia illa, quam vndecimus Canon damnat: vt scilicet contrarium dogma stabiliat de fiducia nostræ contritionis, confessionis, satisfactionis, dignitatis & puritatis p opera pręparatoria, vt illis salutaris manducatio in Cœna Domini niti doceatur. Sed hac ratione fructus cœnæ Dominicæ redditur nobis vel inutilis, vel inanis, vel certe dubius & incertus. Scholastici enim tradunt, præparationem quandam esse sufficientiæ & veritatis: quam Bonauentura dicit consistere in peccati omnis expulsione, in reuerentia & dilectione. Et qui ita præparati accedunt, illos dicunt consequi fructum Eucharistiæ. Aliam vero dicunt esse præparationem probabilitatis, quando homo faciendo quod in se est, iudicio propriæ conscientiæ existimat se paratum esse. Sed talis præparatio sæpe secundum veritatem non est sufficiens. Et ibi consentiunt, qui ita accedit, eum non consequi effectus huius Sacramenti: disputant autem, an talis indigne manducet, & nouo peccato mortali, ita communicando se inuoluat: cumque incertum sit, quando habeamus præparationem sufficientiæ veritatis, quando probabilitatis: semper incerta hęrebit conscientia, an digne vel indigne manducet. Atque ita conuulsa erit necessaria consolatio, quę in vsu cœnæ Dominicæ a Christo nobis proponitur. Hæc vero est compendiaria illa via, qua homines a crebriori vsu cœnę Dominicę deterrent: vt nundinationem priuatarum Missarum auidius sectentur & amplectantur, & quæ sine periculo meritoria sit, ad delenda quæuis peccata mortalia. Hæc omnia sciat Lector inuoluta esse in XI. hoc Canone, quæ primo aspectu non facile animaduertuntur, nisi disputationes, ex quibus Canon ille excerptus est, inspiciantur & cõsiderentur. IV. Est & illud expendendum, quod VII. capitulum dicit, non absq; magna sanctitate accedendum esse ad Eucharistiam, ne iudicium manducemus. Vsitatissima autem est Apostolica illa phrasis, quæ omnes

Scholastici de præparatione.

Intentio XI. Canonum.

creden-

credentes, seu discipulos Christi vocat sanctos, quibus etiam Deus ipse dicit: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Sicut autem verbum קדש significat, quod à communi & prophano vsu, in vsum sacrum segregatum, & ad diuinum seu ministerium seu cultū accommodatum est: ita sancti vocantur, non qui ita perfecte omnibus sordibus expurgatis, puri & mundi sunt, vt illa sua puritate coram Deo niti & confidere, vel possint, vel debeant: sed qui per pœnitentiam a peccato auersi, & fide Christo, qui sanctificatio nostra est, insiti sunt, & per Spiritum sanctum renouari cœperunt, vocantur sancti, & imputatiue, & inchoatiue: licet cū Paulo Rom. 7. & Esaia cap. 64. agnoscant & fateantur, se multis adhuc malis & sordibus contaminatos esse. Vocantur enim sancti in Christo Iesu. Ita ergo vetus Ecclesia recte proclamauit ante communionē: Sancta sanctis. Non enim datur communio nisi baptizatis, quos Christus sanctificauit, mundans lauacro aquæ in verbo, Ephes. 5. Et certe, sicut dictum est, digne accessuri ad communionem, afferre debent pœnitentiam, quæ est Hebraica phrasi, sanctificatio, hoc est, auersio à peccato seu immundicie. Debent etiam afferre fidem in promissionem Euangelij. Verbum vero est veritas, in qua sanctificantur credentes, Ioan. 17. fide enim purificantur corda, Act. 15. Tali sanctitate accedendum esse ad Eucharistiam, ne iudicium manducemus, non negamus. Qui enim sine pœnitentia in peccatis perseuerat, & retinet propositum male faciēdi, vere immundus & indignus est. Et in hanc sententiam Augustinus in Ioannem, Homilia 88. dicit: Accedēs debet esse plenus sanctimonia, & immaculatus. Ita etiam Hesychius lib. 6. in 22. caput Leuitici dicit, pollutos non esse admittendos, nec mundatos prohibendos. Et addit explicationem: Qui semetipsum probat, si peccati sibi conscius est, & pollutionem animæ se habere sentit, pœnitet sine dubio & post pœnitentiam de pane comedere, & de calice sancto & impolluto bibere potest. Et libro septimo, in 26. caput dicit, hanc esse probationem, vt in mundo corde & cōscientia ad pœnitentiam eorum, quæ olim deliquit, intendenti, participetur sanctis ad ablutionem peccatorum suorum. Atque idem vult Augustini sententia: Mutet vitam, qui vult accipere vitam. Nam si non mutet vitam, ad iudicium accipit vitam: & magis ex ipso corrumpitur, quam sanatur, magis occiditur quam viuificatur. De Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 53. Habentem adhuc voluntatem peccandi, grauari magis dico Eucharistiæ perceptione, quam purificari.

Hesychius.

Augustin'.

Idem etiam vult veteris Ecclesiæ consuetudo, quæ catechumenos, & illos, quib. propter notoria scelera publica pœnitentia imposita erat, ex Ecclesia dimittebat, quando ad communionem mysteriorum peruētum erat. Et tunc sacerdos porrecturus populo Eucharistiam, magna voce dicebat: Sancta sanctis, vt scilicet quisque seipsum probaret. Si hoc modo accipiatur, quod VII. cap. dicit, magna reuerentia & sanctitate ad percipiendam Eucharistiam accedendum esse nō repugno: idem enim & nos docemus. Sed video, Pontificios sanctitatē ita interpretari, vt ante communionem nostris operibus & satisfactionibus summam quandam animi mundiciem & innocentiam (ita enim Andradius loquitur) nobis acquiramus; vt non opus sit in communione Eucharistiæ quærere & accipere remissionis peccatorum vel applicationem, vel obsignationem, sed quod nostra puritas digna iam sit, cui Christus cum suo corpore & omnibus beneficijs suis se coniungat & communicet. Hoc enim vnico argumento Andradius probat, in vsu cœnæ Dominicæ non accipi remissionem peccatorum. Hæc vero præsumptio pugnat cum ipsa institutione Cœnæ Dominicæ, & efficit vel superbos Pharisæos, vel territas conscientias absterret ab vsu Cœnæ Dominicæ.

Andradius.

V. Dicunt,

V. Dicunt, probationem hanc necessariam esse, vt ante communionem necessario præmittatur sacramentalis confessio. Et quidem quo instituto & vsu, in nostris Ecclesiis confessio, tanquam vtilis ad veram probationem seruetur, paucis supra indicaui. Sed Tridentini præparationem constituunt in ipso opere confessionis, in enumeratione omnium delictorum, & præcipue in operibus satisfactionis, quę in confessione iniunguntur. Et hanc probationem volunt esse necessariam. Sed de sacramentali confessione postea in loco de pœnitentia dicendum erit. Nunc tantum indicare volui, qualis sit præparatio, de qua Pontificij, sepulta fide, disputant.

DE VSV ADMIRABILIS HVIVS Sacramenti.

CAPVT VIII.

Quoad vsum autem, recte & sapienter Patres nostri tres rationes hoc sanctum Sacramentum accipiendi distinxerunt. Quosdam enim docuerunt, sacramentaliter duntaxat id sumere, vt peccatores. Alios tantum spiritualiter, illos nimirum, qui voto propositum illum cælestem panem edentes fide viua, quæ per dilectionem operatur fructum eius, & vtilitatem sentiunt. Tertios porro sacramentaliter simul & spiritualiter, hi autem sunt, qui ita se prius probant & instruunt, vt vestem nuptialem induti, ad diuinam hanc mensam accedant. In sacramentali autem sumptione semper in Ecclesia Dei mos fuit, vt laici a Sacerdotibus communionem acciperent, Sacerdotes autem celebrantes, seipsos communicarent, qui mos tanquam ex traditione Apostolica descendens, iure ac merito retineri debet, &c.

CANON VIII.

Si quis dixerit, Christum in Eucharistia exhibitum, spiritualiter tantum manducari, & non etiam sacramentaliter ac realiter, anathema sit.

CANON. IX.

Si quis dixerit, non licere Sacerdoti celebranti seipsum communicare, anathema sit.

EXAMEN.

Illam veterum distinctionem vt veram, commodam & vtilem probo, corpus scilicet & sanguinem Christi tribus modis manducari & bibi.

Primo, spiritualiter tantum ab illis, qui etiam extra vsum Cœnæ Dominicæ, vera fide in promissione Euangelij, meritū traditi corporis Christi, & effusi ipsius sanguinis apprehendunt, & sibi applicant, de qua manducatione Christus præcipue concionatur, Ioan. 6.

Secundo, Sacramentaliter tantum, ab illis scilicet, qui indigne manducant de illo pane, de quo Christus affirmat, Hoc est corpus meum.

Tertio, Sacramentaliter & spiritualiter ab illis, qui in vsu Cœnæ Dominicæ ore suo cum pane & vino accipiunt corpus & sanguinem Christi, ita vt simul fides iuxta promissionem statuat, Christum illa sumptione sibi applicare & obsignare beneficia sua, quę traditione sui corporis & effusione sanguinis promeruit. & beneficia illa, quæ in vsu cœnæ vescentibus offeruntur, grata mente, & læta fiducia amplectatur & accipiat. Non enim probo illorum sententiam, qui aliter sentiunt, quam verba institutionis tradunt, corpus scilicet & sanguinem Christi in vsu cœnæ Dominicę tantum spiritualiter per fidem manducari, ita vt os nostrum tantum elementa panis & vini accipiat, non autem simul cum pane & vino accipiat etiam corpus & sanguinem Christi, licet modo supernaturali & cœ-

lesti. De eo enim, quod in cœna Dominica nobis exhibetur, quod os nostrum accipit, filius Dei pronuntiat, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus. Et quia in peculiari libello fundamenta huius sententiæ plenius explicaui, hoc loco nihil addam.

Fram VIII. cap.

Et quidem nihil amplius inquirerem in 8. hoc capitulum, nisi in prioribus aliquoties animaduertissem insidias, vbi nihil minus primo aspectu apparebat. Duo igitur, quantum animaduertere possum, in hoc capitulo insidiose posita sunt, quæ iudico expendenda esse.

Primum, quod non dicunt, ipsam carnem & sanguinem Christi spiritualiter manducari & bibi a credentibus, etiam extra actionem & vsum cœnę Dominicæ, sed dicunt, ipsum Sacramentum Eucharistię spiritualiter tantum sumi à quibusdam, qui scilicet id, quod in Cœna Dominica exhibetur, ore suo non accipiunt. Et sane quia dicunt, voto edi Eucharistiam, posset intelligi de illis, qui nō possunt habere copiam communionis sacramētalis, vel de illis, qui in cœtu Ecclesiastico, etiam quando non sacramentaliter communicant, tamen vera fide inhærentes Christo, spiritualiter carnem ipsius manducant, & sanguinem bibunt. Sed arbitror, Tridentinos hoc non velle. Sed quia in priuatis ipsorum Missis Sacramentum ex circumstantibus nemini exhibetur, nemo est, qui illud accipiat, manducet & bibat: ne tamen ex professo nimis manifeste in ipsam Christi institutionem præuaricari videantur fingunt mandato Christi, vbi vsum cœnæ ita describit: Dedit illis, dicens: Accipite, manducate, bibite, hoc facite in mei commemorationem, &c. satisfieri, etiamsi Missa ita celebretur, vt Sacramentum nemini distribuatur, nemo illud accipiat & manducet, modo fide viua spiritualiter aliqui carnē Christi manducent. Atqui alium modum manducādi carnem suam, extra actionem & vsum Cœnæ suæ, Christus describit Ioan. 6. Alium vero instituit & describit, qualis debeat esse in actione & vsu Cœnæ suæ, vt scilicet cū pane & vino exhibeatur, ore sumatur, manducetur & bibatur corpus & sanguis ipsius: idque in ipsius commemorationem, hoc est, vt ad sacramentalem accedat spiritualis manducatio. Actioni igitur Cœnæ Dominicæ non satisfit sola spirituali manducatione: Si nemini scilicet Sacramentum exhibeatur, nemo illud accipiat, manducet & bibat.

De more, quo Sacerdos seipsum communicat.

Alterum, quod expendendum iudico, est, quod disputant de more, quo Sacerdos celebrās seipsum communicat. Et quidem non iudico pugnare contra ipsam substantiam institutionis Cœnæ Dominicæ, si minister, qui alios communicat, ipse etiam de pane illo edat, & de poculo illo bibat, præsertim cum veteris Ecclesiæ exempla suffragentur. Atque illud simpliciter sine superstitione fit in nostris Ecclesijs. Sed morem illum, tanquam ex Apostolica traditione descendentem, necessario semper obseruandum esse, probari non potest. Et non sunt conscientijs tanquam necessaria imponenda, quæ non habent in scriptura mandatum Dei. Et Nicolaus Cusanus ad clerum Bohem. dicit, Sacerdotem celebrantem solere de manu Diaconi calicem accipere.

Aliud vero præterea est, quod X. Canon insidiose agit, vt scilicet vera sit communio consentiens institutioni Christi, etiamsi solus Sacerdos in priuata Missa seipsum tantum communicet. Sed hoc cum descriptione Pauli 1. Corin. 11. non conuenit: dicit enim, non posse celebrare Cœnam Dominicam, si quisq; ἴδιον δεῖπνον priuatam, propriam, seu peculiarem cœnam, quæ cum nemine ipsi communis sit, præoccupet. Christus etiam aliis dedit, quibus dixit: Accipite, manducate. Vt igitur non sit illicitum, si Sacerdos celebrans seipsum vna cum aliis communicet, non tamen est vera communio cœnæ Dominicæ, si sacrificulus in priuata Missa priuatam cœnam, quæ cum nemine sibi communis sit, instituat.

Et hæc sunt, quæ in hoc capitulo iudico insidiose posita esse, quæ aliqua consideratione opus habent.

CANON. X.

Si quis negauerit, omnes & singulos Christi fideles vtriusque sexus, cum ad annos discretionis peruenerint, teneri singulis annis, saltem in Paschate, ad communicandum, iuxta præceptum sanctæ matris Ecclesiæ, anathema sit.

EXAMEN.

Inter cæteras querelas de collapsa synceritate doctrinę & disciplinę in Ecclesia, vna hæc non postrema est, quod Pontificij homines a crebriori Eucharistiæ vsu partim persuasione de spectãdis priuatis Missis abduxerunt, partim doctrina sua de præparatione deterruerunt. Et persuasum fuit vulgo, satis superque esse, si semel in anno communione vterentur. Idq; præstantius opus esse, si statuto tempore, in Paschate scilicet, fieret, non ex propria deuotione, propter mandatum Christi, sed ex præcepto Ecclesiæ. Et ego sane cogitassem, si quid hac de re Tridentina Synodus statueret, etiamsi cõsuetudinem communionis in Paschate retinere vellent, fore tamen, vt ad crebriorem & frequentiorẽ communionis vsum, per totum annum homines exhortarentur, nec eos præcepti vel legis necessitate, ad communionem in Paschate adigerẽt. Sed sicut in tota Synodo propositum ipsis fuit, non aliquid vel minimum ex ijs, quæ in Papatu recepta & vsitata sunt, ad normam verbi corrigere, vel saltem mitigare, sed omnia & singula, qualiacunque sint, simpliciter tantum repetere, confirmare & stabilire: ita per totam hanc sessionem nullam literam de crebriori Eucharistiæ vsu voluerunt ponere, sed in fine repetunt capitulum: Omnis vtriusq; sexus, de vnica communione in anno: idque statuto tempore, & ex præcepto Ecclesiæ. Obiter tamen, & valde leuiter additur particula (saltem) ne prorsus prohibuisse videantur, si quis crebrius velit communicare. Interim manet persuasio, satis esse si quis in anno semel vtatur communione. Quod si quis crebrius vtatur, mox affingitur opinio meriti, operis supererogationis, quia non ex præcepto fiat. Pauca igitur quædam de tempore communionis annotabimus. Et Christus quidem diligenter & solicite in institutione cauit, ne existimaretur communionem ad certum & statutum tempus alligasse: propterea quia illo tempore, quando Iudæi iuxta legem Pascha manducabant, Cœnã suam instituit. Erat enim statutus dies in certo mense anni, manducationi Paschatis in lege præfinitus. Dicit igitur: Hoc facite, quotiescunq; manducaueritis & biberitis in mei commemorationẽ. Et particulam illam a reliquis Euangelistis omissam Paulus peculiari solicitudine bis repetit. Ad vtrunque autem particula illa (Quotiescunque) respicit: primo, ne celebratio seu communio Cœnæ Dominicæ existimetur, sicut Pascha Iudæorum, ad certum & statutum tempus alligata esse. Secundo, ne existimetur, illud de quo Christus dixit: hoc facite, semel tantum in anno faciendum esse: sicut in lege sufficiebat, Pascha semel tantum in anno manducare: imo non licebat illud vel sæpius, vel alio tempore anni manducare, quam in lege pręfinitum erat, siue pro mundis siue pro immundis. Valde significanter autem loquitur Paulus in modo potentiali, ὁσάκις ἂν ἐσθίητε καὶ πίνητε, quotiescunq; hoc manducaueritis & biberitis. Certissimũ igitur & manifestissimum est ex institutione Christi, sicut communio Cœnæ Dominicæ non est alligata ad certum seu statutum tempus anni, ita etiam non semel tantum in anno vsurpandam esse. Iudaico enim Paschati, quod & semel in anno & statuto tẽpore anni celebrabatur, Christus particulam illam opponit: Quotiescunque biberitis, &c. Nec tamen

De tempore communionis.

arbitrarium

Eucharistiæ vsum an arbitrarium.

arbitrarium voluit communionis vsu credentibus permittere, vt idem esset, siue ea aliquando vterentur, siue prorsus non vterentur, aut quando libitum esset, sicut fit in rebus adiaphoris. Non enim dicit, quando libitum fuerit vt in actionibus adiaphoris: sed inquit, Quotiescunque feceritis. Nec sicut semel tantum baptizamur, ita semel sufficit Cœna Dominica vti: dicit enim, Quotiescunque, vt scilicet de pane illo mãducemus, & de ca[lice i]llo bibamus, quotiescunque vtile & necessarium nobis agnoscimus, [s]entimus pharmacum & antidotũ illud, quod in Eucharistia Samaritan[us] noster vulneribus nostris infundit: modo nos ipsos probemus, ne ad iudiciũ illud accipiamus. Regula enim, quando & quoties communione vtendum sit, sumẽda est, I. ex doctrina de fructu & efficacia Eucharistię, quãdo scilicet, & quoties efficacia illa nobis opus esse agnoscimus. II. ex doctrina de probatione, ne scilicet indigne accipiamus. Et ex his fundamentis homines docendi, monendi & exhortandi sunt ad crebriorem & frequentiorẽ vsum Eucharistiæ. Christus enim quia inquit. Quotiescunque hoc feceritis: omnino vult, vt qui discipuli ipsius sunt, crebro hoc faciant. Nec veri vel fideles Christi ministri sunt, qui quacunq; ratione populum à crebriori vsu communionis Eucharistiæ abducunt vel absterrent.

Exempla antiquitatis.

Et pulcerrima sunt veræ antiquitatis exempla, de crebro Eucharistiæ vsu. Apud quosdam enim vsitata fuit quotidiana Eucharistię communio. apud quosdam bis in hebdomada: apud quosdam die Dominica, feria 4. & 6. & sabbato: apud quosdam Dominicis saltem diebus. Huius rei testimonia sunt apud Hieronymum, in Epist. apud Lucinium: apud Ambrosiũ in 2. cap. prioris ad Timoth. apud Augustinum Epist. 118. De fide ad Petrum, cap. 19. De Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 53. apud Socratem, libro 5 cap. 22. Et quod maxime ad explicationem huius Canonis pertinet, consuetudo fuit in veteri Ecclesia, quod in festis solennioribus tota multitudo ad maiores basilicas conueniebat, & ibi solẽnis quædam communio celebrabatur vt quisque publica professione ostenderet, se esse membrũ Ecclesiæ. Ita Concilium Agathense I. Canone 21. concedit in priuatis Oratoriis vsum comunionis, sed in maioribus festiuitatibus vult omnes conuenire ad parochias, vbi legitimus est, ordinariusq; conuentus. Et de Consecr. dist. 2. cap. Seculares, natalis Domini, Pascha & Pentecoste, nominatur. Chrysostomus indicat, in sua Ecclesia, in Paschate talẽ solẽnem communionem celebratam fuisse, Homilia 11. ad populũ Antiochenum: Et ad Hebr. 10. nominat vnam in anno perceptionem. Inde Leo ad Dioscorum Alexandrinum scribit: Si solennior festiuitas conuentum populi numerosioris indixerit, quem recipere simul vna basilica non possit sacrificij oblatio indubitãter iteretur, &c. Inde collapsa hac consuetudine, plures Missæ eodem die in eodem templo manserunt, extra primum & verum vsum. Rhenanus existimat ex frequentioribus illis conuentibus ad solennem hanc communionem, reliquum adhuc esse post collapsam illam consuetudinem hoc vestigium, quod nũdunc in vrbibus Germaniæ celebrioribus retinent appellationẽ Missarum. Et talis solennis communio, non malo consilio primum instituta fuit; vt scilicet omnes publica professione ostenderent, se esse membra verę Ecclesiæ; vt sicut vnus est panis, ita multos se vnum corpus esse admonerentur; vtque ostenderẽt, se dissentire ab omnibus hæreticis. Atque hoc modo vnitas & consensus in doctrina & fide conseruaretur: Sicut dicit Canon Agathensis: Seculares, qui in natali Domini, Paschate & Pentecoste non communicauerint, inter catholicos non habeantur. Sed cõsuetudo illa per se nõ mala, mox in abusum degenerauit. Multi enim putabant satis esse, si saltem illis solennioribus temporibus communicarent, aliis vero temporibus, com-

Concilium Agathense.

Missarum multitudo vnde profecta.

Canon Agathensis.

munionem nec curabãt, nec quærebãt, maxime cum viderent, eremitas tantum semel in anno, vel post bienniũ ex eremo progredi ad Ecclesias, ad communionẽ, sicut indicat Chrysostom. in 10. cap. ad Heb. Illam vero prauam persuasionẽ Patres grauissime reprehenderunt; & populũ ad crebriorem communionis vsum grauissime exhortati sunt. Chrysostom. in 1. cap. ad Eph. inquit: Frustra habetur quotidiana oblatio, frustra stamus ad altare, nemo est, qui simul participet. Et in 10. cap. ad Heb. inquit: Hæc dicens, non ab vna in anno perceptione vos vero, sed vero semper vos accedere. Ambrosius de Sacramentis lib. 6. c. 4. inquit: Si quotidianus est cibus, cur post annum illum sumitis, quemadmodum Græci in Oriente facere consueuerunt. Et Chrysostomus homil. 11. increpat populum Antiochenum, quod in Quadragesima litigarent, & tamẽ in Paschate sine vera probatione, ex consuetudine ad solennem communionem accederent. Et in 1. c. ad Eph. Alijs temporibus sæpe cum mundi estis, non acceditis: in Paschate vero, etiamsi quid temerarium sit commissum, nihilominus acceditis: O consuetudinem, ô præsumptionem! Has grauissimas reprehensiones Lector diligenter hoc loco obseruet. Hæc enim recitaui, vt ostenderem, longe aliud esse veterem solennem communionem in Paschate, quam sicut nũc apud Pontificios seruatur. Illi enim simul docendo, monendo, hortando, & arguendo vrgebant frequentẽ & crebriorem vsum communionis. Pontificij vero censent, ex præcepto neminem obligari, nisi vt semel tantum in anno communicet, modo interim priuatarũ Missarum spectaculum liberaliter coemat. Hæc profecto longissime absunt à veteris Ecclesiæ forma. Canon Apostolorũ nonus de communione eorum, qui in Synaxi præsentes erant, diserte statuit: πάντας τοὺς εἰσιόντας πιστοὺς, καὶ τῶν γραφῶν ἀκούοντας, μὴ παραμένοντας δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ ἁγίᾳ μεταλήψει, ὡς ἀταξίας ἐμποιοῦντας, τῆς ἐκκλησίας ἀφορίζεσθαι χρή. Quæ sententia etiam in 2. Canone Antiocheni Cõcilij repetitur. Cum vero quotidiana cõmunio postea à populo intermitteretur, religiosi tamen seu clerici, qui quotidie ad communionẽ conueniebant, sicut ex Micrologo Cassander citat. Et de illa communione intelligi volunt, quod Anacleti Canon, de consecrat. distinct. 2. dicit: Parata consecratione omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere liminibus. Adeo nullam voluerunt Missam esse sine communicantibus. Diebus vero Dominicis, & alijs festiuitatibus, populus ad communionem conueniebat. Deinde cum & hoc intermitteretur, statutum fuit, vt si non frequentius, saltem ter in anno omnes communicent. De consecrat. distinct. 2. c. Et si non frequentius. Tandem Lateranense Concilium laicis semel in anno iudicauit satis esse vti communione. Quotidiana etiam Clericorum communio sensim intercidit. Atque ita collapso crebrioris communionis vsu priuatæ Missæ sine communicantibus, seu clericis, seu laicis, per totum annum inualuerunt, & accessit persuasio, idem esse spectare Missam, atq; vti communione, imo minori cum periculo, & maiori cum fructu, spectaculum Missæ coniunctum esse, quam ipsam communionem. Ita tandẽ populus à crebriori communionis vsu prorsus abductus est, transformariq; cœpit Cœna Dominica in spectaculum, vt vbi Christus dicit: Accipite, manducate, bibite, Pontificij substituere non vereantur: Accedite & spectate, & idẽ erit, ac si manducaretis & biberetis.

Chrysostomus.

Pontificij de tempore cõmunionis.

Et hæ prauæ persuasiones cum ab aliquot iam annis tristissima animarum iactura in Ecclesia hæreant, quid quæso remedij Tridentini Patres afferunt? Num conantur restituere crebriorem communionis vsum iuxta mandatum Christi? num volunt homines ad illum exhortandos? Profecto ne vnum quidem verbum in tota illa Sessione animaduertitur,

Falsa persuasio Pontificiorum.

quod

quod hoc vel leuiter significet: sed simpliciter dicunt, omnes fideles teneri ex præcepto, vt semel singulis annis communicent. Addunt auté particulam, saltem, ne prohibuisse videantur, cum serio & grauiter adhortandi essent homines ad crebriorem communionis vsum. Illam igitur consuetudinem & persuasionem Pontificiæ Ecclesię ostendi, nec cum scriptura, nec cum exemplis veteris Ecclesiæ cōsentire. Et profecto insignis est impudentia, quod ne verbo quidem mentionem faciūt crebrioris communionis, sed tantum de vnica in anno communione, vsitatam suam cantilenā repetunt. Modestius aliquanto agit Coloniense antididagma, quod licet defendat consuetudinem illam, tamen addit, diligenter admonendos esse homines, vt se frequentius ad Eucharistiæ perceptionem præparent. Sed ne talis quidem modestię significatio iudicata fuit decere illos, qui locum Romani Pontificis in Tridentino Concilio repræsentarunt.

DOCTRINA DE COMMVNIONE SVB VTRAQVE SPECIE & paruulorum, publicata in Sessione quinta sacri œcumenici Concilij Tridentini: Sub S. D. N. Pio IV. Pont. Max. die 16. Iulij, Anno Domini 1562.

PROOEMIVM.

Sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea ijsdem Apostolicæ sedis legatis, cum de tremendo & sanctissimo Eucharistiæ Sacramento, varia diuersis in locis errorum monstra, nequissimi dæmonis artibus circumferantur, ob quæ in nonnullis prouincijs multi à catholicæ Ecclesiæ fide atq; obedientia videantur discessisse, censuit ea, quæ ad communionem sub vtraque specie, & paruulorum pertinent, hoc loco exponenda esse. Quapropter cunctis Christi fidelibus interdicit, ne posthac de ijs aliter vel credere, vel docere, vel prædicare audeat, quam est ijs decretis explicatum atq; definitum.

LAICOS ET CLERICOS NON CONFICIENTES, non astringi iure diuino ad communionem sub vtraque specie.

CAPVT I.

Itaque sancta ipsa Synodus à Spiritu sancto (qui spiritus est sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & pietatis) edocta, atq; ipsius Ecclesiæ iudicium & consuetudinem sequuta, declarat ac docet, nullo diuino præcepto laicos & clericos non conficientes, obligari ad Eucharistiæ Sacramentum sub vtraque specie sumendum, neq; vllo pacto (salua fide) dubitari posse, quin illis alterius speciei communio ad salutem sufficiat. Nam etsi Christus Dominus in vltima Cœna venerabile hoc Sacramentum in panis & vini speciebus instituit, & Apostolis tradidit, non tamen illa institutio & traditio eo tendunt, vt omnes Christi fideles statuto Domini ad vtramq; speciem accipiendam astringantur. Sed neq; ex sermone illo apud Ioan. 6. recte colligitur, vtriusque speciei communionem à Domino præceptam esse, vtcunque iuxta varias sanctorum Patrum & Doctorum interpretationes intelligatur. Namq; qui dixit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem, nō habebitis vitam in vobis: dixit quoque: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et qui dixit: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: dixit etiam: Panis quem ego dabo, caro est pro mundi vita. Et denique qui dixit: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo: dixit nihilominus: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

ECCLESIÆ POTESTAS CIRCA DISPENSATIONEM Sacramenti Eucharistiæ.

CAPVT II.

Præterea declarat, hanc poteſtatem perpetuo in Eccleſia fuiſſe, vt in Sacramentorum diſpenſatione, ſalua illorum ſubſtantia, ea ſtatueret vel mutaret, quæ ſuſcipientium vtilitati, ſeu ipſorum Sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum & locorũ varietate magis expedire iudicaret. Id autem Apoſtolus non obſcure viſus eſt innuiſſe, cum ait: Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorũ Dei. Atque ipſum quidem hac poteſtate vſum eſſe ſatis conſtat, cum in multis alijs, tum in hoc ipſo Sacramento, cum ordinatis nonnullis circa eius vſum: Cætera, inquit, cum venero, diſponam. Quare agnoſcens ſancta mater Eccleſia, hanc ſuam in adminiſtratione Sacramentorum authoritatem, licet ab initio Chriſtianæ religionis, non infrequens vtriuſq; ſpeciei vſus fuiſſet, tamen progreſſu temporis latiſſime iam mutata illa conſuetudine, grauibus & iuſtis cauſis adducta, hanc conſuetudinem ſub altera ſpecie communicandi approbauit, pro lege habendam decreuit, quam reprobare, aut ſine ipſius Eccleſiæ authoritate pro libito mutare non licet.

TOTVM ET INTEGRVM CHRISTVM AC VERum Sacramentum ſub qualibet ſpecie ſumi.

CAPVT III.

Inſuper declarat, quamuis redemptor noſter (vt antea dictum eſt) in ſuprema illa Cœna hoc Sacramentum in duabus ſpeciebus inſtituerit, & Apoſtolis tradiderit, tamen fatendum eſſe, etiam ſub altera tantum ſpecie totum atq; integrum Chriſtum, verumque Sacramentum ſumi, ac propterea quod ad fructum attinet, nulla gratia neceſſaria ad ſalutem eos defraudari, qui vnam ſpeciem ſolam accipiunt.

CANON I.

Si quis dixerit, ex Dei præcepto, vel neceſſitate ſalutis, omnes & ſingulos Chriſti fideles vtramque ſpeciem ſanctiſſimi Euchariſtiæ Sacramenti ſumere debere, anathema ſit.

CANON II.

Si quis dixerit, ſanctam Eccleſiam Catholicam non iuſtis cauſis & rationibus adductam fuiſſe, vt laicos atque etiam clericos non conficientes, ſub panis tantummodo ſpecie communicaret, aut in eo erraſſe, anathema ſit.

CANON III.

Si quis negauerit, totum & integrum Chriſtum, omnium gratiarum fontem & authorem, ſub vna panis ſpecie ſumi, quia (vt quidam falſo aſſerunt) non ſecundum ipſius Chriſti inſtitutionem ſub vtraque ſpecie ſumatur, anathema ſit.

EXAMEN.

Non turbabitur, vt opinor, lector, quod hoc loco in examine non procedimus iuxta ordinem Seſſionum Concilij, in quo abrupta tractatione de Euchariſtia, interponitur doctrina de pœnitentia, de extrema vnctione. Commodiſſimum enim eſſe iudicaui, vt ea, quæ de Sacramento Euchariſtiæ inter nos & aduerſarios controuerſa ſunt, vno ordine, & continua tractatione examinentur & explicentur. Accedit ergo tandem Tridentina Synodus ad celebrem & vulgatam illam cõtrouerſiam, de communione ſub vtraque ſpecie. *Communio ſub vtraque ſpecie.* De qua per multos iam annos, totius Chriſtiani orbis non taciti tantum gemitus, nõ obſcura ſuſpiria, nec priuatæ tantum diſputationes, ſed communes querelæ, & publicæ flagitationes ſonora voce omnes Eccleſias, atque adeo (quod dubium non eſt) ipſum etiam cœlum impleuerunt. Ipſas certe quantũuis craſſas, Pontificiorum aures, tantum nõ obtruderunt. Neque enim noſtri tantum, oſtenſis euidentiſſimis & firmiſſimis ex verbo Dei fundamentis & rationib. ſtrenue

& magno zelo, cum voce tum Scriptis hoc egerunt, verum etiam inter illos qui Pontificiis partibus adhuc addicti sunt, ipsa rei euidētia hoc effectum est, quod per varias nationes & regna, publicis votis & quotidianis efflagitationibus, restitutio calicis Dominici, petita & postulata fuit: idq; sæpius etiam in solennibus regnorum & nationum conuentibus. Nec vero promiscuæ & indoctæ tantū multitudinis hæ flagitiones fuerunt, sed extant de hac re grauissimorum virorum, qui sub ipso Pontificis regno eruditione & dignitate celebres sunt, querelæ, vota, consilia & monita: imò publicis regum & principum etiam illorum, qui à doctrina Pōtificia non prorsus alieni sunt, legationibus cum alias sępe, tū vero potissimum in congregatione Tridentinæ synodi solenniter inter cætera postulatū fuit: vt sublata iniusta prohibitione vsus Dominici calicis, Ecclesiæ Dei iuxta Christi institutionem, & primitiuæ Ecclesiæ morem restitueretur.

Illæ vero communes & publicæ flagitiones, non ex cæco aliquo impetu, non ex leuitate aliqua vel petulantia, non ex stulta nouitatis affectatione vel pertinaci dissentiendi libidine, profectæ fuerunt, sed habēt rationes profectò grauissimas, firmissimas & euidētissimas, quas in pauca & in summaria capita redactas, non alienum ab instituti nostri ratione erit hoc loco recensere, vt eo commodius ad examen Tridentinorum decretorum perueniamus. Ipsa enim Antithesis rationum vtriusque partis, multum lucis explicationi huius controuersiæ adferet.

ARGVMENTA EX SCRIPTVRA PRO COMmunione sub vtraque specie.

Prima ratio sumpta ab ipsa institutione.

Prima igitur ratio ab ipsa institutione Eucharistię sumitur. Quia enim de Sacramentis; ex ipsorum institutionibus iudicandū est, nulli piorum dubium esse vel potest, vel debet, vnicam & solam illam rationem administrandi, dispensandi & vsurpandi Sacramenta, quod ad substantiam ipsorum attinet, optimam, rectissimam & tutissimam esse, quæ in institutione ipsorum, ab ipso filio Dei tradita est. Sacramenta enim non natura creantur, vel humano artificio formantur; sed institutio filii Dei, accedēs ad elementa ab ipso ordinata, facit Sacramenta. Si vero institutio Filii Dei, vel tollatur, vel adulteretur, vel mutiletur & mutetur, nulla ratione vel confici, vel haberi possunt vera Sacramenta. Hoc axioma ne ab ipsis quidem inferorum portis labefactari potest. Extra controuersiam autem est, Christum in ea nocte, qua tradebatur, cœnam suam instituisse: Accepit panē, gratias egit, fregit, & dedit discipulis suis, dicēs: Accipite, comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur. Accepit vero etiam calicē: & cum gratias egisset, dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes, &c. Et Lucas (quod diligenter obseruandum est) ostendit, Christum voluisse, parem esse rationem in dispensatione & vsurpatione vtriusque partis. Absoluta n. descriptione, de dispensatione prioris partis addit ὡσαύτως, similiter accepit, & dedit etiam calicem.

Et Matthæus tradit, institutionis hanc esse sententiam, vt omnes illi ex calice Eucharistię bibant, qui de vno pane participant. Illis enim, qui benedictum panem iam acceperant, dicit. Bibite ex hoc omnes. Sicut igitur institutio tradit, panem benedictum esse dispensandum: similiter etiam tradit, calicem esse dispensandum, & quidem illis ipsis, imo omnib. illis, quibus cum pane exhibetur corpus Christi, vt illud accipiant & manducent.

Hæc certe ratio non potest non vehementer mouere pias mentes, quando vident facta discessione ab ipsa institutione filij Dei, illud huma-

na autoritate mutilari, mutari & diuelli, quod verbũ Dei affirmat, Christum similiter, eodem modo & coniunctim instituisse, cum quidem immotum sit fundamentum, institutionem seruandam esse, vt certi simus nos habere verum Sacramentum. Nulla autem alia extat institutio Eucharistiæ, quam hæc, quæ tradit similiter institutam esse dispensationem & vsurpationem vtriusque partis.

Secunda à mandato Christi.

Secunda ratio sumitur a mandato Christi. Non n. dogmatice tantum tradita est institutio cœnæ Dominicę, sed vsurpatur in illa aliquot verba, quę expresse significant præceptum & mandatum Christi: Accipite, comedite, Bibite ex hoc omnes, Hoc facite. Sicut autem non pro solis duodecim Apostolis, qui tunc interfuerunt, cœnam suam instituit: ita etiam verba mandantia, nõ tantum complectuntur tempus & actum primę illius cœnæ, sed additum est mandatum perpetuum & vniuersale, vt scilicet illud quod in prima illa cœna factum est, porro vsq; ad consummationem seculi in Ecclesia fiat. Inquit enim: Hoc, quod scilicet iam in hac prima Dominica cœna factu est, facite in mei commemorationem. Non obscurum autem est, quid in prima cœna factum sit. Christus accepit panem & calicem, gratiarũ actione benedixit, distribuit, dedit discipulis & dixit, &c. Discipuli sumpserunt, manducauerunt & biberunt.

Et vtrinque addita fuit commemoratio Christi, hoc est, annuntiatio mortis ipsius. Mandatum igitur, Hoc facite, vtrumq; complectitur: tum quid ministri Ecclesię in administratione & dispensatione Eucharistię, tũ quid fidelis populus, in sumptione seu vsurpatione facere debeant, hoc scilicet, quod in prima Dominica cœna factum esse, in descriptione institutionis legimus. Illa vero tradit, vtrumque & panem & poculum Domini, seorsim & dispensatum & sumptũ fuisse. Vtque omnia essent clarissima, Paulus tradit, se a Domino Iesu, sedente iam in gloria sua, accepisse, quod mandatum illud, Hoc facite, non ad vnam tantum, sed ad vtramq; Eucharistiæ partem pertineat. Distincte enim & separatim, & ad panem & ad poculum Domini, affirmat additum esse mandatum Christi. Hoc facite. Et ne quis existimet, huic mandato Christi satisfieri, si alterutrum fiat: Paulus in descriptione calicis, vtitur particula (ὡσαύτως similiter) vt ostendat, mandatum illud similiter, eodem modo & pari ratione, nec minus pertinere ad calicem quam ad panem. Paulus enim, quando vult significare, Diaconos non minus quam Episcopos debere irreprehensibiles esse, vtitur particula ὡσαύτως 1. Timoth. 3. Nec vero ad illos tantum, quibus ministerium administrandi & dispensandi Eucharistiam, à Christo commendatum est, pertinet particula: Hoc facite. Paulus enim in descriptione calicis, verba Christi ita recitat, vt manifeste ostendat, mandatum illud pertinere ad illos etiã quibus Eucharistia dispensatur, datur seu exhibetur. Inquit enim: Hoc facite, quotiescunque biberitis. Mandatum ergo Christi, quod cœnam suam in Ecclesia, vsque ad iudicium, velit administrari, dispensari, sumi & vsurpari in pane scilicet & poculo benedictionis edendo & bibendo, certum & manifestum est. Et piorum conscientias hoc argumento vehementer moueri, non est mirum: Vniuersalis enim est sententia, quæ in Scriptura sæpius repetita est: Mandatis Domini nihil esse addendũ, nihil detrahendũ: non esse ab iis declinãdum, siue ad dextram siue ad sinistram. Et grauissima est Cypriani sententia, libro 2. Epist. 3. Si ne vnum quidem ex minimis mandatis legis soluere debet, multo minus ex his magnis mandatis, pertinẽtibus ad ipsum Dominicæ passionis & nostræ redemptionis Sacramentum fas est vllum infringere, vel humana traditione mutare. Et Ambrosius 1. Corinth. 11. disputans de iis qui indigne hoc Sacramentum tractãt, ita vt iudicium sibi acquirãt,

ita inquit. Indignus est Domino, qui aliter celebrat hoc mysteriũ, quam ab eo traditũ est. Nõ enim potest deuotus esse, qui aliter præsumit quam datum est ab auctore.

Tertia à iure Testamentorum.

Tertia ratio sumitur à iure Testamentorũ. Nota enim est Pauli sententia, Gal. 3. ne in hominis quidem testamento, quando confirmatũ est, licere aliquid, sine sacrilegii crimine vel abrogare vel superordinare. Est autem tota cœna Dominica, proprium noui Testamenti Sacramentum. De calice vero Christus proprie & peculiariter inquit: Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine. Illud Testamẽtum Filius Dei mediator in ea nocte qua tradebatur, condidit: illud Testamentũ effusione preciosissimi sui sanguinis obsignauit, in illo Testamento non terrena & caduca sed cœlestia & æterna bona Ecclesiæ suæ legauit. Cumq; huius sui Testamenti calicem in cœna Dominica dispensandum & bibendum, omnibus illis pro quibus sanguinem suũ effudit, instituerit; horrẽda profecto audacia est, vsum testamentarii huius Calicis, maiori parte Ecclesię eripere & prohibere: Quis igitur nisi Antichristus indignetur, Ecclesiam sponsam petere & flagitare, sponsi sui Testamentum intemeratum & integrum sibi restitui.

Quarta ab exemplo Apostolorũ.

Quarta ratio sumitur ab exemplo Apostolorum. Cum enim Apostoli viderent sanguinem à corpore Christi, tunc cum calicem ipsis preberet non esse separatum, nec effusum: non tamen iudicarũt, ideo vsum calicis vel esse arbitrarium, vel prorsus posse intermitti, cũ iam in pane accepissent corpus Christi non ex angue, sed viuũ & integrũ, sed sicut iussi erãt, Bibite ex hoc omnes: ita simplici obedientia huic mandato, sine disquisitione rationum, & sine prætextu periculi obtẽperarunt. Marcus enim inquit: Et biberunt ex eo omnes. Suo igitur exemplo Apostoli nos instruxerunt, in mysterio cœnę, simplici obediẽtia inhęrendum esse institutioni & mandato filii Dei; Et contra expressa verba institutionis, nullas admittendas esse, vel rationes vel argumentationes.

Quinta à traditione Apostolica.

Quinta ratio sumitur à traditione Apostolica, quæ literis comprehensa, & indubitata est. Põtificii disputant, mandatũ institutionis de calice, pertinere non ad omnes fideles, sed tantum ad Apostolos, & ad illos qui ipsis in ministerio succedũt. Sed quomodo Christus mandatũ illud intelligi voluerit, & in quo sensu Apostoli illud Ecclesiæ proposuerint, nõ potest certius quam ex Paulo colligi. Is enim manifestissime testatur 1. Corinth. 11. se Ecclesiæ Corinthiorum tradidisse dispensationẽ & vsum vtriusq; speciei, sicut vulgo nunc loquimur. In vno enim illo capite, de corpore & sanguine Christi, de edendo & bibendo, seorsim & copulatiue, ad minimum sexies repetit: idq; ita, vt affirmet se à Domino sedente iam ad dextram Patris, ita accepisse, sicut Corinthiis tradidit. Tradidit autem ipsis dispensationẽ & vsum vtriusq; speciei: id quod extra omnẽ controuersiam certum & manifestũ est. Num vero solis Sacerdotibus apud Corinthios hoc tradidit? Certe inscriptio Epistolæ habet. Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Iesu, vocatis sanctis; Nec tantum Corinthiis Epistolam illam inscribit, sed addit; Cum omnibus qui inuocant nomen Domini nostri Iesu Christi, in omni loco ipsorum & nostro. Hoc testimonium valde illustre est. Quia enim Christus in prima cœna, solos duodecim Apostolos mensæ adhibuit; Pontificii disputant, ad solos Apostolos, & qui ipsis in ministerio succedunt, mandatum institutionis vtriusque speciei pertinere, ita vt laici præcepto diuino non obligentur ad sumendam Eucharistiam sub vtraque specie, sed sufficiat ipsis alterius tãtum speciei communio. Sed Paulus manifeste testatur se in Ecclesia Corinthiaca, omnibus vocatis & sanctificatis in Christo, tradidisse vsum vtriusq; speciei; & affirmat, se illud quod Co-

rinthijs tradidit, ab ipso Domino accepisse. Atque ita mandatum Christi de vsu vtriusque speciei accommodat ad totam Ecclesiam. Falsum enim est, quod quidam fingunt, Paulum ibi nudam tantum historiam institutionis Cœnæ Dominicæ, & quidem historice tantum recitare: cum totus contextus tantum nō clamitet, ideo Paulum repetere & adducere verba institutionis, vt ex illa norma & regula errores & abusus, qui in Ecclesiā Corinthiacam, circa administrationē & vsum Sacramenti huius irrepserant, corrigat: vtq; veram rationem in administratione & vsu Cœnæ Dominicæ, ex fonte & fundamento institutionis ipsis monstret. Et accommodatio ad Ecclesiam Corinthiacam manifesta est in illis verbis: Quotiescunq; manducabitis panem hunc, & poculum hoc bibetis. Probet se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat, &c.

Illam vero doctrinam, & illud mandatum de edendo pane, & bibendo poculo Domini, sumit & extruxit ex verbis institutionis. Atq; ita mandatum Christi de calice ad totam Ecclesiam accommodat: & confirmat se, & verba institutionis, & illorum accommodationem, sicut eam Ecclesiæ Corinthiorum tradidit, à Domino accepisse. Atq; ita corruit sophisma Iesuitarum, qui dicunt, Paulum quidem tradidisse omnibus sanctificatis in Ecclesia Corinthiaca vsum poculi Dominici, nō autem præcepisse: quia tradere nō idem sit, quod præcipere. nō autem dicit: Præcepi vobis, sed. Tradidi vobis. Ego vero Paulum studiose ita locutum esse video, vt potestatem præcipiendi & prohibendi aliquid in substantialib. cœnæ Dominicæ, omni cuicunque humani auctoritati adimeret & soli Christo assignaret. Ideo ipse licet præcipuus Apostolus, nō tamē hoc sibi sumere vel voluit, vel ausus fuit, vt in administratione & vsu huius tanti Sacramenti, quod Testamēti appellationem habet, sua auctoritate aliquid vel præciperet, vel prohiberet: sed Domini præceptum & mandatū allegat: Accipite, edite, bibite. Et illud sua accommodatione, quā a Domino accepit, ostendit pertinere nō tantum ad duodecim Apostolos, nec tantum ad sacerdotes, sed ad omnes vocatos & sanctificatos in Christo Iesu, non tantum in Ecclesia Corinthiaca sed in omni loco. Quod ergo Paulus non dicit, Ego præcepi vobis, sed, præceptum & mandatum, quod ab ipso Domino accepi, eius iussu vobis vocatis & sanctificatis in Christo tradidi: multo fortius obligat, quam si dixisset; Ego præcepi vobis. Sicut pulcerrime hoc intelligi & illustrari potest ex eo, quod 1. Corin. 7. dicit; Non ego præcipio, sed Dominus. Quod igitur Paulus 1. Cor. 11. dicit; Tradidi vobis, idem est, ac si diceret; Quod ad administrationē & vsum cœnæ Dominicæ attinet, non consiliū do, sed præceptum Domini habeo. Hoc argumentum pulcerrimum non animaduertissem in verbis Pauli, nisi Iesuitarum cauillatio, quod Paulus non præceperit, sed tradiderit Corinthiis vsum vtriusq; speciei, ad hanc obseruationem me deduxisset. Quod vero dicūt, Paulum verba institutionis tantum historice, sine accommodatione vocatos & sanctificatos in Christo, in omni loco recitare, falsum est; ita enim historiam institutionis recitat, vt mox eam accommodet ad Corinthios, & ad omnes, quib. Epistolam inscripsit. Et quidem mandatum Domini, de communione vtriusq, speciei in prima cœna Apostolis datum; Paulus sicut à Domino accepit, ad omnem hominem vocatum & sanctificatum in Christo Iesu accommodat cum inquit; Quotiescunq; manducaueritis & biberitis, &c. Ne vero quis existimet, Paulum hoc arbitrarium facere, mox per modum imperatiuum, in forma mandati repetit; Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Operæ pretiū vero

Elusio Paulinæ sententiæ per Andradium & Hosium.

est considerare, quomodo clarissimam illam Pauli sententiam Andradius & Colomensis Hosius eludere conētur. Dicunt enim, mandatum illud Pauli pertinere tantum ad probationem, nō vero etiam ad mandu-

cationem & bibitionem in cœna Dominica: vt sensus sit inquit Hosius: Modo homo probatus sit, tunc siue vnam, siue vtramque specie sumat, perinde est. Sed sophistica, imo sycophantica potius, non tam elusio quã deprauatio est manifestissimę sententię. Verum est, Paulus pręcipit, vt homo vsurus Cœna Dominica, prius se probet. Sed quando homo se probauit, tunc Paulus affirmat mandatum Dei esse, & quidem copulatiuum mandatum, vt homo probatus de pane illo edat, & de poculo bibat. Non minus enim imperatiua verba sunt, & eiusdem formationis per copulã connexa, ἐσθιέτω καὶ πινέτω, quam est δοκιμαζέτω. Nec vero pro circumstantia loci, & conditione Ecclesiæ Corinthiacæ, vsum vtriusque speciei Paulus tradidit, vt sit traditio non vniuersalis, sed particularis. Titulus enim Epistolæ ostendit ea, quæ ibi traduntur, pertinere nõ tantum ad Corinthiacos, sed ad omnes qui inuocant nomen Domini, in omni loco. Et in tractatione de Cœna Dominica, vtitur generali vocabulo: Homo seipsum probet, & sic edat & bibat. Vniuersalis igitur est Paulina accommodatio mandati Christi, de edendo pane, & bibẽdo poculo Cœnæ, ad homines omnes vocatos & sanctificatos, in omni loco. Et idem seruatũ fuisse in praxi Apostolicæ Ecclesiæ, certũ est. Sicut enim inquit, prima Corinthios decimo: Vnum corpus sumus, quia omnes de vno pane participamus: ita 1. Corinth. 10. inquit Omnes in vnum spiritum potati sumus. Nec vero ad tempus tantũ Paulus illa ita ordinauit, vt traditio sit tẽporaria: sicut Sophistæ fingunt Paulum, cum inquit, Reliqua quando venero, disponam: voluisse postea abrogare vsum vtriusque speciei. cum non de illis quæ à Domino accepta tradiderat, loquatur, sed τὰ λοιπὰ inquit. Et habemus clarissima verba Pauli. Præcipit enim mortem Domini annunciari, quando de pane Domini edimus, & de poculo eius in Cœna bibimus, donec Christus redeat ad iudicium: hoc est, mandatum Domini de manducando & bibendo in cœna Dominica, durare debet vsque ad cõsummationem seculi, & extremum iudicium. Nec tantum vt Sacerdotes edant & bibant in Cœna Domini. Ideo enim Paulus non in prima persona loquitur, Nos edimus & bibimus. sed dirigẽs sermonem iuxta inscriptionem Epistolæ ad vocatos & sanctificatos in Christo, omnesque qui inuocant nomen Domini in omni loco, inquit: Quotiescunque panem hunc comederitis, & de poculo hoc biberitis mortẽ Domini annuntiate donec veniat. Non erant autem Corinthii illi permansuri in hac vita, vsque ad consummationẽ seculi. Tradit ergo Paulus doctrinam de vsu vtriusque specie Eucharistiæ, pertinentem ad omnes qui inuocant nomen Domini, in omni loco, non tantum tempore Apostolorum, sed & futuris temporibus. Et durare debet hęc Apostolica traditio, ab ipso Domino accepta, vsque ad consummationem seculi: donec Dominus redeat ad iudicium.

Hæc adeo sunt manifesta, vt rectè vsurpetur illud Augustini: Valeat ad sui demonstrationem ipsa rei euidentia. *Augustinus.*

Nec diuersa fuit reliquorum Apostolorũ doctrina & traditio. De traditionibus enim in Epistola ad Corinthios comprehensis, docet prima Corinth 15 Siue ego, siue reliqui Apostoli, ita docemus, & ita credidistis Et primo Corinth. 14. Ita in omnibus Ecclesiis doceo. Eccius cum reliquis argumentis nõ satis fidat, tandem eo decurrit, vt fingat esse tacitam Apostolorum traditionem, communionem sub vna specie Rectè ergo & vere dixit contra Iesuitas, licet ringatur Andradius, Pontificios ab illis quę Apostolos tradidisse, ex scriptis ipsorum certo cõstat, libere discedere, arbitraria illa facere, imo prohibere, sicut de vsu calicis cõstat. Figmenta vero quæ prætextu tacitarum traditionum Ecclesię obtrudunt, sicut Eccius

de communione sub vna specie, etiam sine supposititio aliquo antiquitatis testimonio fingit: adeo faciunt necessaria, vt propterea ferro & flamma persequantur pios. Nos vero recte opponimus illud Pauli, Galat. 1. Si quis Euangelizauerit præter quod accepistis, anathema sit, etiamsi vel Apostolus, vel Angelus de cœlo esset. Accepit autem Ecclesia ex Apostolorum traditione vsum vtriusq; speciei. Anathema igitur sit, quicunq; aliud docet

Argum. 6. à fructu consolationis.

Sexta ratio sumitur à fructu consolationis, quam verba Christi annexa communioni calicis præbent. Verum quidem est etiam extra vsum cœnę Dominicę, voce Euangelij in credentibus fieri applicationem beneficiorũ Christi mediatoris. In cœna etiam, exhibitione corporis sui, Christus donat, applicat & obsignat credẽtibus beneficia, quæ traditione sui corporis promeruit, attamen Sacramentorum vis & efficacia, æstimanda est ex verbo, quod voce diuina cuiq; Sacramento proprium & peculiare est annexum. Dulcissima igitur est promissio, quæ communioni calicis, voce filij Dei annexa est. Bibite ex hoc omnes: hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine, qui pro vobis effunditur in remissionem peccatorum. Nouum Testamentum complectitur gratiam Dei, & reconciliationem, remissionem peccatorum, adoptionem, &c. iuxta dictum Ieremiæ, cap. 31. Iam de hac quæstione pia mens valde angitur, An fœdus gratiæ Dei in Christo priuatim ad me etiam pertineat. Opto & suspiro, vt in illud fœdus noui Testamenti vere & certo recipiar, sim, inueniar, & maneam semper in illo fœdere, vt sit illud mihi perpetuo firmum & ratum. Filius Dei vero communioni calicis addidit suauissima verba, quibus testatur se poculum Cœnæ suæ instituisse, vt sit medium seu organum, per quod peculiariter & efficaciter nouum illud Testamentum singulis fide sumentibus vult applicare, obsignare & confirmare: vtque fides nostra certa sit, nos vere & certo in fœdus illud recipi, esse, inueniri, & cõfirmari nos in illo fœdere, vt ratum & firmũ nobis sit, affirmat se præbere & exhibere nobis in hoc poculo, illum ipsum suũ sanguinem, cuius effusione acquisitum, stabilitum & confirmatum est nouum Testamentum. Hoc fructu dulcissimæ & necessariæ consolationis, qua filius Dei clementer Ecclesiæ suæ prospexit, piæ conscientiæ nolunt priuari: sed cum vera animi gratitudine, hoc Testamento Filij Dei vtuntur ad fidei confirmationem. Quicquid enim sit, quod de voce Euãgelij, & de communione corporis Christi contra hanc sententiã obijcitur, certum est Filium Dei non frustra nec ociose, præter prædicationem Euangelij, & communionem corporis sui etiã calicem sanguinis sui Ecclesiæ instituisse: & quidem additis illustriorib. verbis de applicatione, obsignatione & confirmatione noui Testamenti, singulis fide sumẽtibus. Sicut enim Deus diues est misericordia, varijs medijs a se institutis offerens, applicans & obsignãs nobis gratiã suam: ita nos varijs modis opus habemus medicatione & confirmatione. Quæ igitur talia media à Filio Dei instituta esse constat, illis reuerenter vtamur: nec admittamus prophanas argumentationes, quasi nulla necessaria gratia defraudemur, etiamsi vnã speciem solam accipiamus, licet Christus vtramque instituerit. Non enim de vini vel specie, vel substantia potissimũ agitur, sed de dulcissimis verbis, quæ Filius Dei sua voce annexa esse voluit communioni calicis. Agitur de necessaria consolatione, & confirmatione fidei, quæ verbis illis continetur: deq; pretiosissima obsignatione huius promissionis, per exhibitionem sanguinis in remissionem peccatorum nostrorum fusi. Non enim pani, sed calici Christus hæc verba peculiariter annexa esse voluit: Bibite ex hoc omnes: Hic calix nouum Testamentum est, &c. Hunc thesaurum Ecclesiæ eripiunt, qui vsum calicis ei adimunt & prohibent. Nec satis est quod dicunt, nos

cum

cum corpus Christi edimus, simul etiam sanguinem eius accipere. Filius enim Dei instituit vt communione calicis peculiariter fiat exhibitio sanguinis sui, & obsignatio huius promissionis. Hoc est nouum Testamentum in meo sanguine, &c. Nec vlli creaturæ licet verba illa à calice diuellere, & alio transferre. Sacramentorum enim vis & efficacia, iudicatur ex verbo Christi: quod sua voce singulis annexum esse voluit.

TESTIMONIA ANTIQVITATIS DE COMMVnione sub vtraque specie.

Postremo à testimonijs & exemplis primæ, veræ & purioris Ecclesiæ multæ illustres sumuntur rationes. Inde enim cõtra omnes recentes cauillationes recte colligitur, primitiuã Ecclesiam verba institutionis cœnæ, de communione calicis ex Apostolorum traditione intellexisse, non ad solos Sacerdotes, sed ad totam Ecclesiam pertinere. Extant autem a multis annotata testimonia & exempla, iuxta seriem temporũ, ex omnibus vetustis Scriptoribus: quod in legitima & solenni celebratione Cœnæ Dominicæ, in conuentu Ecclesiæ, Sacramentũ Eucharistiæ non aliter quam sub vtraq; specie, pane scilicet & vino administratum & dispensatum fuerit: in Orientali quidem Ecclesia, in hunc vsq; diem: in Occidentali vero Ecclesia, mille annis cõtinuis, & amplius. Illa igitur annotatione exemplorum, quia vulgata & notata est omissa, iudico hoc argumentum de testimonijs antiquitatis, vtiliter posse illustrari: si non tantum exempla notentur sed si præcipue obseruentur rationes, quibus adducta vera & purior antiquitas, vsum communionis sub vtraque specie, constanter seruandum esse cẽsuit. Ita enim habebimus testimonia antiquitatis, non tantum de facto, sed quod magis confirmat pios de iure communionis sub vtraq; specie. Non enim exempla tantum obseruãda sunt in historia antiquitatis, sed præcipua ratio habẽda est dogmatum, & quę habuerint fundamenta dogmatum. Illa etiam obseruatio simul ostendet, ex ipsa historia antiquitatis sumi posse solutiones & refutationes sophismatum, quibus Pontificij mutilationem cœnæ Dominicæ, contra manifesta institutionis verba defendere conantur. *Orientalis Ecclesia. Occidentalis.*

Prima autem obseruatio de rationib. veterum, hæc est, quod non tantum de facto vtramq; speciem dispensarunt toti Ecclesiæ, sed quod dogma fuit in veteri & puriori Ecclesia, verba Cœnę de communione calicis, ex institutione & mandato Christi, pertinere non tantum ad solos sacerdotes, sed ad totam Ecclesiam. Chrysostomus homil. 18 in 2. ad Corinthios: Est vbi nihil differt sacerdos à subdito, vt quando fruendum est mysterijs. Similiter enim omnes, vt illa participemus, digni habemur. *καὶ οὐ καθάπερ ἐπὶ τῆς παλαιᾶς. τὰ μὲν ὁ ἱερεὺς ἤσθιε, τὰ δὲ ὁ ἀρχόμενος, καὶ θέμις οὐκ ἦν τῷ λαῷ μετέχειν ὧν μετεῖχεν ὁ ἱερεὺς, ἀλλὰ πᾶσιν ἓν σῶμα πρόκειται, καὶ ποτήριον ἕν.* hoc est, Non sicut tempore veteris Testamenti, quædam sacerdos, quædam vero populus comedebat: nec fas erat, populum participare illis, quorum sacerdos particeps erat: sed (nunc scilicet, tempore noui Testamenti) omnibus vnum corpus proponitur, & vnum poculum.

Ignatius scribens ad vniuersam Ecclesiam Philadelphiensem, meminit Episcopi, presbyteri, Diaconorum & populi, inquit autem: Adhortor vos, vt vna fide, vna prædicatione, & vna Eucharistia vtamini. Vna enim est caro Domini Iesu, & vnus eius sanguis, pro nobis effusus: vnus etiam panis omnibus confractus, *καὶ ἓν ποτήριον τοῖς ὅλοις διενεμήθη:* hoc est, vnum poculum vniuersis distributum. *Ignatius.*

Theophy-

Theophylactus. Theophylactus in 1. ad Corint. 11. dicit, tremendum calicem Domini, cunctis pari conditione traditum esse.

Auctor sermonis de cœna Domini, qui Cypriano tribuitur: Lex esum sanguinis prohibet: Euangelium præcipit vt bibatur. Bibimus autem de sanguine Christi ipso iubente, vitæ æternæ cum ipso & per ipsum participes, & fatentes nos per peccati gustum beatitudine priuatos & damnatos, nisi nos Christi clementia ad societatem vitæ æternæ suo sanguine, reduxisset. Nobis itaque pro quibus sanguis Christi oblatus est in cruce, quos sacrificium hoc reconciliauit Deo, ipse Christus pincerna porrexit hoc poculum.

Hieronymus. Hieronymus 1. ad Cor. 11. Dominica Cœna omnibus debet esse communis: quia ille omnibus discipulis suis qui aderant æqualiter tradidit Sacramenta. Augustinus in quæstionibus super Leuit. cap. 57. Quid sibi vult, quod a sanguine sacrificiorum, quæ pro peccatis offerebantur, tantopere populus prohibetur, si illis sacrificijs vnum hoc sacrificium significabatur, in quo vera sit remissio peccatorum? A cuius tamen sacrificij sanguine in alimentum sumendo, non solum nemo prohibetur, sed ad bibendum potius omnes exhortentur, qui volunt habere vitam.

Paschasius. Paschasius colligens expositionem Patrum de cœna Domini, cap. 15. inquit: Christus est qui frangit hunc panem, & per manus ministrorum tribuit credentibus. Similiter & calicem porrigit eis, dicens: Accipite, & bibite ex hoc omnes, tam ministri, quam reliqui credentes.

Nicephorus. Nicephorus lib. 1. cap. 28. recitata institutione cœnæ de vtraque specie addidit, Christum illud deinde ad eundem modum, in futurum deinceps fidelibus faciendum, ad synceram & euidentem memoriam per manus tradidisse.

Discrimen vero inter ministros & populum hoc notant veteres, quod per illos populo dispensetur idem, quod ab ipsis sumitur, panis scilicet, & poculum Domini.

Damascenus. Ita Damascenus de Orthodoxa fide lib. 4. cap. 14. Christus nouum Testamentum disposuit sanctis discipulis, & per ipsos alijs in ipsum credentibus.

Liturgia Basilij & Chrysost. In Liturgia Basilij & Chrysostomi orat sacerdos: Dignare Domine dare nobis corpus & sanguinem tuum, & per nos populo.

Hymnus festi corporis Christi. Et in Hymno festi corporis Christi, ipsi Pontificij ita canunt: Dedit fragilibus Corporis ferculum, dedit & tristibus salutis poculum dicens: Accipite quod trado vasculum, omnes ex eo bibite. Sic sacrificium istud instituit, cuius officium committi voluit solis presbyteris, quibus sic conuenit, vt sumant, & dent cæteris.

Secundo, quando in cõmunione calicis plebi ministranda, aliquid aliud quam verba institutionis habẽt, tentabatur, Patres grauissimas opposuerunt rationes ab exemplo, magisterio, traditione, pręcepto & mandato Domini. Quæ rationes expositæ extant apud Cyprianum, lib. 2. Epist. 3. Cum enim tunc temporis quidam prætextu sobrietatis, sola aqua sine vino, in calice Domini plebi ministrando vterentur: Cyprianus opponit rationes ex institutione cœnæ: quę non tantũ de illo casu loquuntur, sed sunt generales & vniuersales, & expresse in genere hanc thesin tractant, quid faciendum sit in calice Dominico sanctificando, & plebi administrando: atq; ideo ad hanc nostram controuersiam, quæ est de calice Domini plebi ministrando, rectissime accommodantur. Sunt autem hæ præcipuę Cypriani rationes: In calice Dominico sanctificando, & plebi ministrando, tenendum esse Euangelicæ veritatis, ac Dominicæ traditionis rationem: nec ab eo quod Christus magister & præcepit & gessit, humana & nouella institutione esse decedẽdum. Et pronuntiat eos erra-

re, qui in calice Dominico sanctificando, & plebi administrando nō hoc faciunt quod Christus, sacrificij huius auctor & Doctor, fecit & docuit. Et in illo errore dicit reuertendum esse ad indicem atque originem Dominicæ traditionis, vt non aliud fiat a nobis, quā quod pro nobis Dominus prior fecit. Item: Quod si à Domino præcipitur, & ab Apostolo eius hoc idem confirmatur & traditur, vt quotiescunq; in commemorationem Domini biberemus, hoc faciamus quod fecit & Dominus: inuenimur non obseruari à nobis, quod mandatum est, nisi eadem quæ Dominus fecit, nos quoque faciamus. Item, quod Christus solus debeat audiri, Pater de cœlo contestatur: Hunc audite. Quod si solus Christus audiendus est, non debemus attendere, quid aliquis ante nos faciendum putauerit, sed quid ille, qui ante omnes est, Christus prior fecerit. Neque enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem, cum per Esaiam Deus dicat: Frustra colunt me, mandata & doctrinas hominum docentes. Item: Si in sacrificio quod Christus est, non nisi Christus sequendus est: ille vtique Sacerdos Christi vice fungitur, qui id, quod Christus fecit, imitatur. Et ideo si quis de antecessorib. nostris vel ignoranter, vel simpliciter non hoc obseruauit & tenuit, quod nos Dominus facere exemplo & magisterio suo docuit, potest simplicitati eius de indulgentia Domini, venia concedi: nobis vero nō poterit ignosci: qui nūc à Domino admoniti & instructi sumus: Et tandem disputationem illam ita concludit: De hoc quoque ad collegas nostros literas dirigamus, vt vbiq; lex Euangelica & traditio Dominica seruetur, & ab eo, quod Christus docuit & fecit, non recedatur. Hæ sunt solidæ rationes, & quidem verbis grauissimis, quasi de industria ad præsentem hanc controuersiam formatæ, & Pontificiorum sophismatis oppositæ. Scio autem, Cyprianum in illa Epistola disputare contra aquarios, non contra communionem sub vna tantum specie, quæ ignota tunc fuit Ecclesiæ. Sed rationes sunt generales, & expresse loquuntur, quid in calice Dominico sanctificando, & plebi ministrando faciendum sit, vt traditio Domini seruetur. *Cyprianus.* Recte etiam illæ Cypriani rationes ad præsentem controuersiam a minore ad maius accommodantur. Si enim tam acriter grauissimis rationibus pugnat contra aquarios, qui ipsum calicem & verba calicis populo relinquebant, tantum vero in elemento aliquid mutabant: quanto acrius putas ipsum insurrecturum fuisse ex iisdem fundamentis, si quis tunc totum calicem Dominicum, & verba calicis, fideli populo eripere & prohibere voluisset? Ita cum circa annum Domini 340. quidā intinctam Eucharistiam populis pro complemento communionis porrigerent: Iulius pronuntiat hoc Euangelicę & Apostolicę doctrinæ esse contrarium, Et dicit hoc ab ipso fonte veritatis probari, à quo ordinata ipsa Sacramētorum mysteria processerunt: Et mox dicit, probationem illam esse testimonium Euangelij, vbi seorsim panis, seorsim calicis commendatio memorantur. Calicem igitur seorsim populis esse porrigendum, Iulius Papa ex institutione Cœnæ in Euangelio descripta, probat: & intinctionem Eucharistiæ, quia institutioni non est consentanea, improbat. Tertia veterum ratio fuit: Quia Christus in institutione Sacramenti Eucharistiæ duas species adhibuit, panem scilicet & vinum, & singulis addidit mandatum: Hoc facite, prima Corinthiorum vndecimo. Ex hoc igitur fundamento patres docuerunt, ad integritatem, complementum & cōsummationem huius sacræ communionis, pertinere vsum vtriusq; speciei: & quidem vsum calicis vocarunt complementum communionis, & consummationem mysteriorum. Ita Paschasius & Algerus disputantes, quare Christus sub duabus speciebus seorsim & diuisim (ita enim veteres loquuntur) instituerit Eucharistiā: allegant hanc Augustini senten-

tiam: nec caro sine sanguine, nec sanguis sine carne iure communicatur.

Gelasius. Gelasius de illis, qui à calice sacrati cruoris abstinebant, ita decernit, de consecr. distin. 2. c. comperimus. Aut integra Sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur, eo quod diuisio vnius eiusdemq; mysterii, sine grandi sacrilegio nequeat prouenire. Iulius distin. 2. c. Cum omne, vocat complementum communionis, quod in Euangelii testimonio seorsim calicis commendatio commemoratur.

Ambrosius. Apud Ambrosium lib. 1. Officior. c. 41. Laurentius Diaconus dicit, sibi à Sixto Episcopo commissam fuisse Dominici sanguinis dispensationem: & hanc vocat consummandorum consortium Sacramentorum. Dispensatio igitur calicis est consummatio Sacramentorum.

Cassander. Cassander citat ex ordine Romano, de celebratione Missarum, dispensationem calicis vocari confirmationem communionis. Verba hæc sunt: Archidiaconus recepto calice de manu Episcopi, confirmat omnes sanguine Dominico, quos communicauerat Pontifex corpore Dominico.

Leo. Leo primus Sermono 4. Quadragesimali, de Manichæis dicit: Ore indigno corpus Christi accipiunt: sanguinem vero redemptionis nostræ haurire omnino declinant.

Ignotum igitur tunc fuit Leoni Sophistarum commentum, eos qui sub vna specie corpus Domini accipiunt, simul etiam in pane sanguinem eius haurire, licet a calice sacrati cruoris abstineant.

Quarta veterum ratio fuit, quod ex verbis institutionis, quę voce Filii Dei communioni calicis addita sunt, intellexerunt vsum calicis habere peculiarem fructum, vim & efficaciam, faciente hoc verbo, quod calici annexum est.

Ambrosius. Ita Ambrosius de Sacramentis lib. 4. cap. 6. Si quotiescunque effunditur sanguis, in remissionem peccatorum effunditur: debeo illum semper accipere, vt semper mihi peccata dimittantur: qui semper pecco, semper debeo habere medicinam.

Lib. 5. cap. 3 Quotiescunque bibis, remissionem accipis peccatorum, & inebriaris in spiritu.

Cyprianus. Cyprianus libro 1. Epistola secunda. Quos exhortamur ad prælium, non inermes & nudos relinquamus, sed protectione sanguinis, & corporis Christi muniamus. Nam quomodo prouocamus eos in confessione sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus: Aut quomodo ad martyrii poculum idoneos facimus, si nō eos ad bibendum prius in Ecclesia poculum Domini iure cōmunicationis admittimus? Et obseruet Lector, quod Cyprianus dicit, populum iure communicationis ad poculum Domini in Ecclesia esse admittendum. Hilarius libro octauo de Trinitate, loquens de corpore & sanguine Christi: Hæc accepta & hausta efficiunt, vt & nos in Christo, & Christus in nobis sit. *Remigius.* Remigius, citante Cassandro, calici hos versus à se compositos insculpi curauit:

Hauriat hinc populus vitam de sanguine sacro,
Infecto æternus quem fudit vulnere Christus.

Quinto. Quia Paulus dicit: Quotiescunque manducabitis panem hunc, & poculum Domini bibetis, mortem Domini annunciabitis. Senserunt igitur veteres: sicut passio seu mors Christi consistit in traditione corporis & effusione sanguinis, ita etiam commemorationem mortis Christi, in cœna repræsentandam & celebrandam esse manducatione mystici panis, & potione sacrati calicis: idque non sola consecratione & sumptione sacerdotis, sed etiā distributione & participatione fidelis populi.

puli. Ita Augustinus inquit contra Faustum lib. 20. cap. 18. Christiani peracti huius sacrificii memoriam celebrant sacrosancta oblatione, & participatione corporis & sanguinis Domini.

Ambrosius in 1. ad Corinth. cap. 11. Quia morte Domini liberati sumus, huius rei memores in edendo & potando corpus & sanguinem quæ pro nobis oblata sunt, significamus, nouum Testamentum in his consecuti. *Ambrosius.*

Augustinus in sententiis Prosperi: cum frangitur hostia, dum sanguinis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud quam Dominici corporis in cruce immolatio, eiusq; sanguinis de latere effusio designatur. *Augustin.*

Sexto, Longobardus quærit: Quare sub duplici specie sumatur, cum sub alterutra sit totus Christus? Respõdet autem ex Ambrosio: vt animæ & carnis susceptio in Christo, & vtriusque liberatio in nobis significetur. Valet enim ad tuitionem corporis & animæ quod percipimus: quia caro Christi pro salute corporis, sanguis vero pro anima nostra afferitur. Sed si in altera tantum sumeretur, ad alterius tantum, id est, animæ vel corporis, non vtriusque pariter tuitionem valere significaretur. *Longobard.*

Hugo de sancto Victore. In vtraque sumitur, ad significandum, quod duplex est effectus huius Sacramenti. Est enim redemptio corporis & animæ: quod non significaretur, si in vna tantum specie sumeretur. Item: Sumptio in vtraq; specie simul redemptionem corporis & animæ sumentis significat. *Hugo.*

Augustinus vtitur hac ratione: Sicut in hac vita integra & perfecta refectio seu nutritio constat cibo & potu: Ita etiam in Eucharistia proponi corpus Domini in pane edendum, & sanguinem in calice bibendum. Tractatu in Ioann. 26. Cum cibo & potu id appetant homines, vt non esuriant neque sitiant: hoc veraciter non præstat, nisi iste cibus & potus, qui eos, à quibus sumitur, immortales & incorruptibiles facit. Paschasius ex Augustino ita loquitur: nec caro sine sanguine, nec sanguis sine carne iure communicatur. Totus enim homo ex duabus constans substantiis redimitur, & ideo carne simul & sanguine saginatur. *Augustinus.* *Paschasius.*

Septimo, Patres dicunt, figuras veteris Testamenti de manna & aqua ex petra, item de agno Paschali & de sanguine eius in nouo Testamento impleri in eo, quod communiter vniuerso Christi populo mysticus panis edendus, & poculum Domini potandum proponitur. Ita Chrysostomus Homil. vigesimatertia in priorem ad Corin. Quemadmodum tu corpus Domini manducas, ita & illi manna manducauerunt; & sicut tu sanguinem bibis, ita & illi aquam de petra biberunt. Item; Illis mannam & aquam, tibi corpus & sanguinem dedit. Ambrosius de his qui initiantur mysteriis, c. 9. Illi aqua de petra, tibi sanguis e Christo; illos ad horam satiauit aqua, te sanguis diluit in æternum.

Augustinus tract. 26. in Ioannem; Omnes eundem potum spiritualem biberunt, aliud illi, aliud nos; sed specie visibili, quod tamen idem est virtute spirituali. *Augustin.*

Ita agnus Paschalis comedebatur, sanguis vero eius super vtrumque postem ponebatur: Illud mysterium ita explicat Gregorius. Quid sit sanguis agni, non iam audiendo, sed bibendo didicistis; qui sanguis super vtrumque postem ponitur, quando non solum ore corporis, sed & ore cordis hauritur.

Ad has veterum rationes de communione sub vtraque specie, diligentius considerandas, occasionem mihi præbuit, & non parum me iuuit libellus Cassandri. Vtilior autem & illustrior est hæc obseruatio rationũ antiquitatis, quam prolixa & nuda coaceruatio exemplorum; ita enim

mon-

monstrantur fundamenta causæ: quomodo scilicet, ex quibus fundamentis & rationibus dogma de communione sub vtraque specie tractatum, confirmatum & explicatum fuerit. Et hæc obseruatio manifeste monstrat pleraſq; sophisticas aduersariorum rationes priusquam nascerentur, iam dudum a veteribus fuisse explosas & refutatas: sicut postea ostendemus.

Testimonia igitur & exempla antiquitatis præbent multas firmissimas rationes, contra Pontificiam mutilationem cœnæ Dominicæ. Nam I in tota antiquitate, non extat illa Pontificiorum sententia, institutionem calicis pertinere non ad laicos, sed ad solos Sacerdotes; imo diserte refutatur hæc sententia à veteribus. II. Veræ antiquitati ignota est illa Pontificia disputatio: Cum Christus integer & totus sit sub vtraque specie, ideo non necessariam esse communionem sub vtraque, sed sufficere sub alterutra specie: imo contrarium extat in Hugone & Lombardo. III. Reliqua etiam pontificiorum argumenta pro defensione vnius speciei, prorsus ignota sunt antiquitati; imo pleraque refutata sunt a veteribus. IV. In tota vera antiquitate non extat dogma illud dogmatice disputatum & tractatum, cœnam Dominicam in legitimo & ordinario Ecclesiæ conuentu, vel debere, vel posse ita administrari, vt populo tantum vna eius pars dispensetur. V. Cum aliquoties tentaretur auulsio calicis a sacra communione fidelis populi, purior antiquitas acriter restitit, & ex verbo Dei defendit vsum mystici panis, & sacrati calicis in communione Ecclesiæ. Quæ exempla postea explicanda erunt.

Hæ igitur rationes & hæc fundamenta ex Scriptura, & ex testimonijs veræ antiquitatis, quia certa, firma, manifesta & illustria sunt sua veritate & grauitate, non nostris tantum persuaserunt vsum vtriusq; speciei; verum etiam illorum animos, qui adhuc in Babylonica captiuitate regni Pontificij detinentur, permouerunt, quod iudicant ademptionem & prohibitionem calicis non esse iustam; sed petunt & flagitant, vt vetus mos priscæ communionis, iuxta Scripturæ sententiam, & antiquitatis testimonia, Ecclesiæ restituatur.

Pontificiorũ pertinacia.

Mira autem, & vere horrenda est Pontificiorum hac in parte pertinacia, quod nec clarissima veritatis luce, nec iustissimis totius Christiani orbis querelis & flagitationib. hactenus quicquam moti fuerũt, sed obstinate & pertinaciter iniustam istam prohibitionem, & impiam mutilationem, non tam argumẽtis quam ferro, flamma & exilijs piorum, iuxta clausulam Decreti Cõstantiensis de inuocando brachio seculari, defenderunt. Et nunc in Tridentino Concilio, cum post multas varias & longas tergiuersationes, tandem de cõtrouersia illa aliquid decernendũ sit; cum res ipsa ostendat, amplius non posse teneri hominum vota, quin aliquid hac in parte sit concedendum; hoc tamen artificio vtuntur, quod iustissimas petitiones de restitutione calicis Dominici damnãt. & Pontificiam mutilationem iustificant, priusquam aggrediãtur quæstionem; An, quid, quantum, & quomodo sit concedendum. Miretur autem quis, cum simulant, se sanguinem Christi non inuidere populo Christiano, vt quẽm cum corpore in pane ipsis tradant, cumque fingant, in calice esse accidentia sine subiecto; cur tam pertinaciter dimicẽt, ne vsus calicis ita sicut petitur, scilicet iuxta Scripturæ sententiam, & antiquitatis testimonia Ecclesiæ Dei restituatur. Sed non est dubium, subesse valde magnas causas, quod iudicant, sine dispendio & detrimento regni Pontificij, non posse restitutionem illam ita, sicut petitur, fieri. Et vtile est de causis illis cogitare; ita enim rectius intelligi poterit consilium, mens, scopus, finis, & nouum artificium Decretorum Tridentinorum.

Et ipsi quidem cum longe alia prætexant, veras causas strenue dissi-

mulant, non tamen adeo vel occultæ vel obſcuræ ſunt, quin ex ipſorum dictis & factis intelligi poſſint, vt non opus ſit vel torrentibus coniecturis, vel mathematicis diuinationibus. Et quia etiam hæc cōſideratio aliquid lucis examini Decretorum afferre poteſt: breuiter notabimus præcipuas cauſas, quas Pontificij habere videntur, quare tam obſtinate & pertinaciter contra manifeſtiſſimam veritatis lucem mutilationem cœnæ Dominicæ conquiſitis rationibus qualibuſcunq; propugnent.

Rationes ob quas Pontificii tenaciter propugnent mutilationē cœnæ Dominicæ.

I.

Prima autem cauſa eſt, quod ipſi ſcribunt, ſe vereri, ſi ſublata tot annorum prohibitione, vſus calicis ita ſicut petitur iuxta Scripturæ ſcilicet ſententiam & antiquitatis teſtimonia, Eccleſiæ reſtituatur: fore vt in reliqua coagmentatione ſtructuræ regni Pontificij, multa alia labefactentur, & concidant. Quia enim mutilatio illa cœnæ Dominicæ aliquot Cōciliis, Conſtantienſi ſcilicet & Baſilienſi decreta, a multis Pōtificibus ſtabilita, & per patronos regni Pontificij per multos iam annos, vt pia, iuſta, & omnibus modis retinenda, comprobata, & non tam argumentis, quā multorum piorum exilijs & martyrijs confirmata hactenus fuit; ſi iam admittatur mutatio & correctio iuxta normam Scripturę, præſagiunt fore, vt non amplius poſſint tenere homines, quin in reliquis etiam, quę in regno Pontificio, præter & contra Scripturæ ſententiam decreta, & longi temporis vſura inueterata ſunt, mutationem vel flagitaturi vel facturi ſint; vt ita reſtitutio Dominici calicis quaſi confeſſio erroris futura ſit, & apertura paulatim feneſtram ad ruinam totius Papatus; fore enim, vt nō amplius patiantur homines in illis, quæ præter & contra Scripturā in Papatu recepta & vſitata ſunt, ſibi verba dari titulis Conciliorum, Eccleſiæ, conſuetudinis, &c. ſi vna aliqua in re admiſſa fuerit labefactatio. Nota enim ipſis eſt Philonis ſimilitudo, de legatione ad Caium; Sicut in ædificiis, exempto vno cæmento, reliqua licet firma videantur, laxatim tamē ſidunt, & ad ruinam paulatim inclinant. Hanc cauſam Oſius diſerte explicat; hæc enim ſunt eius verba; Toto cœlo (quod aiunt) errant, qui dicūt; Si calix laicis, vxores Sacerdotibus permittantur, inter Papiſtas & Lutheranos facile concordiam eſſe coituram. Egregia vero concordia, per quā non vitia Papatus, quod ferri tamen poſſet, verum ipſe Papatus vniuerſus euertitur. Hæc ſunt Oſii verba.

II.

Secunda cauſa eſt, quod hactenus Pontifex ſibi & ſuis arrogauit auctoritatem & poteſtatem quiduis ſuper conſcientias conſtituendi, etiāſi ex Scriptura illud oſtendi & probari non poſſit, & rurſus mutandi, mutilandi, & abrogandi ea etiam, quę Scripturę inſtitutionem & teſtimonium habent.

Hinc enim natæ ſunt prodigioſæ Canoniſtarum voces, Papam contra ius, ſupra ius, & extra ius omnia poſſe; & quod poſſit diſpenſare contra quatuor Concilia; imo contra verba Euangelij, licet non cōtra mentem; Contra Pauli vero Epiſtolas poſſe Papam non tantum diſpenſare, verum etiam ſtatuere. Præuident autē, periculoſum & pernicioſum præiudiciū generatū iri huic Pontificiæ tyrannidi, ſi vſus calicis, iuxta Scripturæ mādatum, Eccleſiæ reſtituatur. Ideo ſentiūt, in petitione de reſtitutione calicis vel nihil concedendum, vel conceſſionem ita moderandam, vt Pontificium illud merum & mixtum imperium in Eccleſiam, ſaluum, ſartum & tectum maneat. Hanc cauſam obſcure ipſi Tridentini Patres indicant in 2. cap. huius Seſſionis.

III.

Tertia cauſa concernit focos & aras Pontificiorum. Erepto enim laicis vſu Dominici calicis, verba promiſſionis de applicatione noui Teſtamēti, & remiſſionis peccatorum, ad ſacrificium Miſſæ tranſtulerunt; & magnifice cœperunt cōcionari de propitiatione, expiatione & alijs multis diuinis beneficijs; quomodo per ſacrificium Miſſę acquirerentur, & à

Sacerdote quibus ipse vellet applicaretur. De mutilata vero communione tantum exaggerabatur periculum manducationis iudicij: idque sine necessaria declaratione veræ præparationis. Ita homines a communione absterrebatur, & ad redimendas Missas cateruatim, propositis & collatis vniuersis ferme mundi thesauris, confluebant. Volebāt enim singuli sub calice Domini, propter annexam dulcissimam promissionē comprehendi: sicut vetus Germanicum dicterium ostendit. Pleriq; satius putabant, per opus operatum Sacerdotum Sacerdotis in Missa, data pecunia comparare sibi propitiationem & expiationem peccatorum, quam in cōmunione subire periculum iudicij: cum quidem digna præparatio in nostra mundicie constitueretur, & tamen adderetur, remissionem peccatorum non accipi in communione, etiam a digne sumentibus. Hæc persuasio in infinitum auxit opes & potentiam regni Pontificij. Huic igitur tam fortunatæ nundinationi Missarum timent, ne quid detrimenti accipiat, si vsus Dominici calicis, addita doctrina de applicatione & obsignatione noui Testamenti, Ecclesiæ restituatur. Et hæc causa valde prægnans est in regno Pontificio. Ipsam etiam non obscuris verbis explicant, quando dicunt, inter causas adempti calicis hanc non postremam esse: vt scilicet discrimen sit inter communionem Sacerdotum & Laicorum.

IV. Quartam causam iudico esse dogma de dubitatione recōciliationis & remissionis peccatorum. In vsu enim calicis Filius Dei testatur, se beneficia noui Testamēti, sanguine sua acquisita, applicare, & exhibito præstātissimo pignore pretiosi sui sanguinis obsignare singulis, fide calicē illum accipientibus. Cum hac vero doctrina dogma de dubitatione consistere non potest. Et sublata opinione dubitationis, concident vota, peregrinationes, redemptiones Missarum, fraternitatum, indulgentiarum, & quæ præterea ad publicanatum regni Pontificij pertinent. Hinc illæ lacrymæ.

Hæc consideratio causarum inter cætera etiam hoc ostendet, quo consilio & artificio Tridentini Patres iustificationē adempti calicis in quinta hac Sessione præmittunt, cum vndiq; sint ad Concilium postulationes de restituendo vsu poculi Dominici: vt scilicet quicquid postea futurum sit de concessione calicis, nō sit syncerum, iuxta Scripturæ scilicet sententiam, & antiquitatis testimonia, sed cogatur etiam illud ipsum, confirmandæ & stabiliendæ Antichristi tyrannidi seruire: sicut postea suo loco ostendemus.

Examen Decretorum & Canonum quintæ Sessionis.

Sed accedamus iam, Deo bene iuuante, ad examen Decretorum & Canonum quintæ huius Sessionis. Et tota summa huc redit, cōmunionem sub vtraque specie, Christi fidelibus laicis & clericis nō conficientibus, statuto Christi non esse mandatam: atq; ideo illis non esse necessariam, sed communionem alterius speciei ipsis ad salutē sufficere. Nulla enim gratia, ad salutem necessaria, eos defraudari, etiamsi vnā speciem solam posthabita altera accipiant. Finis vero illorum decretorum hic est: Pontificiam Ecclesiam in prohibitione & ereptione calicis Dominici nō errasse, sed fecisse hoc adductam grauibus & iustis causis & rationibus. Et hæc omnia eo tendunt, vt oblique notent & sugillent postulata Regum & Principum, oblata Concilio de restitutione calicis. Si enim grauibus & iustis causis communio calicis adempta & prohibita est laicis: iniusta igitur est, nec leuitate caret petitio de eius restitutione.

Habebimus autem iam antithesin, hoc est, audiemus causas & rationes mutatæ & mutilatæ cōmunionis, quas affirmant esse graues & iustas oppositas illis, quas supra de seruanda integra cōmunione, sicut ea à Filio Dei instituta, & à Paulo tradita & cōfirmata est, ex Scripturæ fundamentis & ex testimonijs antiquitatis annotauimus. Et non iniucundum erit, facta collatione cōsiderare, quam inæquali pondere pugnent sophi-

ſticæ tenebræ & humanæ præſumptiones, cum clariſſima luce verbi Dei. Non omnes autem cauſæ & rationes, quas hactenus Pontificij mutilationi ſuæ prætexuerunt, in Tridentinis decretis repetuntur: ſed tamen in II. capitulo & in II. Canone omnes illæ, quales etiam cumque ſunt, pronuntiantur graues & iuſtæ eſſe.

Vt igitur plenior ſit antitheſis, præcipuas rationes, quæ hactenus à Pōtificijs, pro defendēda & iuſtificanda mutilatione cœnæ Dominicæ magno conatu agitatæ fuerunt, quam fieri poterit, breuiſſime annotabimus, monſtratis tātum fontibus & fundamentis refutationum: vt appareat, quæ ſint cauſæ & rationes illæ, quæ tam graues & iuſtę cenſentur in regno Pontificio, vt propterea abrogandum & prohibendum ſit illud, quod Filius Dei in Teſtamento ſuo inſtituit & mandauit. Argumenta vero Tridentini Concilij poſtea plenius & diligentius excutiemus.

ARGVMENTA TEMPORE CONSTANtienſis Concilij agitata pro communione ſub vna ſpecie.

Conſtantienſe igitur Concilium communionem ſub vtraque panis & vini ſpecie, laicis & clericis non conficientibus, ſub pœna excommunicationis, inuocato etiam auxilio brachij ſecularis prohibens & interdicens, haſce ſuæ prohibitionis reddit rationes. *Concilium Conſtātienſe.*

I. Licet Chriſtus ſuis diſcipulis adminiſtrauerit ſub vtraq; panis & vini ſpecie venerabile hoc Sacramentum: tamen hoc non obſtantę, conſuetudo communionis ſub vna tantum ſpecie nunc pro lege eſt habēda. Videt Lector, inſtitutioni Chriſti opponi diuerſam conſuetudinem: & ita opponi, vt conſuetudini cogatur cedere teſtamentaria inſtitutio, nō hominis aut alicuius creaturę, ſed ipſius Filij Dei: & quidem ita cogatur cedere, vt ſi quis malit teſtamentariam Filij Dei inſtitutionem, quam hominum diuerſam conſuetudinem ſequi, puniatur tanquam hæreticus excommunicatione, inuocato etiam auxilio brachij ſecularis.

Non opus autem eſt prolixa & operoſa refutatione, ipſa enim antitheſis pijs mentibus ſatis oſtendit, quale ſit argumentum, quod plus defert recenti hominum conſuetudini, quam teſtamentariæ ordinationi Filij Dei: Et adeo flagitioſa eſt illa clauſula, licet Chriſtus inſtituerit ſub vtraq; ſpecie, tamen hoc non obſtante, &c. vt eius nunc ipſos etiam Pontificios pudeat. Aliter enim nunc argumentum illud formant, ſicut poſtea oſtendemus.

Hoc igitur tantum addam, quod apud Cyprianum lib. 2. Epiſtola 3. extat illuſtris refutatio huius argumenti, quæ quaſi ex profeſſo oppoſita eſt huic decreto. Diſputans enim de calice Domini ſanctificando, & plebi miniſtrando, ita inquit: Si ſolus Chriſtus, de quo Pater de cœlo conteſtatur: Hunc audite, audiendus eſt: non debemus attendere, quid aliquis ante nos faciēdum putauerit, ſed quid ille, qui ante omnes eſt, Chriſtus prior fecerit. Neq; enim hominis conſuetudinem ſequi oportet, ſed Dei veritatem: cum per Eſaiam Deus dicat. Fruſtra colunt me, mādata & doctrinas hominum docentes. Et notę ſunt veterum ſententiæ, quas de antitheſi cōſuetudinis & veritatis, Gratianus citat diſtinctione octaua Obſeruabit autem Lector, in Conſtantienſi Concilio nondum notum fuiſſe argumentum illud, quod nunc apud Pontificios præcipuum iudicatur: verba ſcilicet Chriſti de inſtitutione calicis, non pertinere ad laicos, ſed ad ſolos Sacerdotes. Alias enim in Conſtantienſi ratione non opus fuiſſet inſtitutioni Chriſti ſolam conſuetudinem opponere. Huius obſeruationis poſtea vſus erit. *Cyprianus.*

II. Licet in primitiua Ecclesia huiusmodi Sacramentum reciperetur à fidelibus sub vtraq; specie: tamen hoc non obstante, consuetudo introducta, &c. Iterum monendus est Lector, vt obseruet, quomodo fundamenta huius mutilationis subinde mutarint Pontificij. Nunc enim contendunt, consuetudinē communicandi laicos sub vna tātum specie fuisse semper, etiam in primitiua Ecclesia, atque adeo ipsis etiam Apostolorum temporibus. Sed Cōstantiense Conciliū simpliciter & diserte quod res est, fatetur: communionem scilicet sub vna tantum specie, ignotam fuisse primitiuæ Ecclesię. Argumentum autem Constantiense antithesin facit inter duas cōsuetudines, quarum vna, vt scilicet Eucharistia à fidelibus recipiatur sub vtraque specie, est consentanea institutioni Christi, hoc est, veritati, & est antiquissima, primitiuæ scilicet & purioris Ecclesiæ: altera vero, de vna specie, postremis temporibus, cum in multis iam à puritate primitiuæ Ecclesiæ discessum esset, in senescentem Ecclesiam introducta est. Quæstio iam est, vera consuetudo cui cedere debeat? Augustinus ex Cypriano allegat elegantissimam sententiam: Si consuetudini veritas suffragetur, nihil oportere firmius retineri: alias vero consuetudini veritatē esse præponendā. Iulius Pontifex de Consec. dist. 2. cōsuetudinem porrigendi poculis intinctam Eucharistiam, refutat ex consuetudine Ecclesiastica antiquiore, quæ cum Euangelica & Apostolica doctrina conuenit, vbi seorsim panis, & seorsim calicis commendatio memoratur.

Augustinus.

Sed Constantiense Concilium decernit antiquissimam primitiuę Ecclesiæ consuetudinem, quæ institutioni Christi consentanea est, debere cedere diuersæ recentiori & posteriori consuetudini, quæ cum institutione & mandato Christi pugnat. Atq; huius argumenti maxima, sicut Dialectici vocant, est clausula illa: Hoc non obstante. Quantum igitur hoc argumentum valeat, sola & nuda antithesis satis ostendit.

III. Christus Apostolis dedit Eucharistiam inter cœnandum, post cibos seu cœnatis: & tamen sacrorum Canonum auctoritas, & laudabilis Ecclesię consuetudo seruauit, & adhuc seruat, quod ieiunis iam porrigitur. Ergo eadem ratione, licet Christus vtramque speciem dederit discipulis, potest tamen consuetudo introduci, vt laici sub vna solummodo specie communicentur. Respondeo: ingens est discrimen, inter ea, quæ ad substantiam Sacramentorum pertinent, quæ habent institutionem, præscriptum & mandatum Dei: & inter externas circumstantias, quæ non habent præscriptum & mandatum Dei, sed liberas habent obseruationes, pro ratione ædificationis. Et talis circumstantia est: an post cibos, an vero à ieiunis sit accipiendum hoc Sacramentum. Christus enim, quia voluit tunc figuris veteris Testamenti finem imponere, & earū loco Sacramentum noui Testamenti instituere: ideo prius Pascha cum discipulis comedit, & postea Eucharistiā instituit. Nobis vero nō mandauit, vt ante communionem Pascha mactemus & edamus: Imo vetus Pascha tunc abrogatum est. Et Paulus diserte declarat, nos non esse obligatos ad circumstātiam illam temporis, vt non, nisi illo anni tempore, illo mēse, die & hora celebremus cœnam Dominicam, dicit enim: Quotiescunq;, &c. Calicis vero communio pertinet ad ipsam substantiam Eucharistiæ. Extra controuersiam enim est, substantiam Sacramentorum constare materia & forma, hoc est, verbo Dei, & externo elemēto diuinitus ad hoc instituto. Et ita Irenæus dicit, Eucharistiā constare duabus rebus, terrena & cœlesti. Iam vero Christus pro elemēto Eucharistiæ ordinauit duas distinctas species, seorsim seu diuisim (sicut veteres loquuntur) sanctificandas, dispensandas & accipiendas, panem scilicet & vinū: & singulis addidit mādatum: Edite, Bibite, Hoc facite. Et Paulus addit, hāc Filij Dei ordinatio-

nem

nem durare debere vsque ad consummationem seculi. Nullo modo igitur Constantiensis consequentia valet: Christus Eucharistiam dedit cœnatis, nos eam damus ieiunis: ergo Ecclesia potest communionem calicis abrogare, interdicere & prohibere.

Sunt, qui non verentur Constantiensem hanc argumentationem & consequentiam ipsi Augustino tribuere, quem dictitant in Epistola 118. consuetudini Ecclesię in celebratione Eucharistię tantū tribuere, vt suadeat propterea ab institutione Christi discedendum esse. Sed manifestā & luculentā iniuriam faciunt Augustino. Disputaturus enim de ritibus Ecclesiasticis, statim in principio Epistolæ celebrationem Sacramentorū, quæ in scripturis Canonicis cōmendatur, excipit. Et postea explicaturus hanc quęstionem, an à ieiunis, an vero post alios cibos accipienda sit Eucharistia: triplici vtitur distinctione. I. Quid horum sit faciendum, si diuinę Scripturę pręscribit auctoritas, non est dubitandum, quin ita facere debeamus, vt legimus. II. Si quid horū scilicet ritibus, quæ diuinæ Scripturæ auctoritas non præscribit, tota per orbem frequētat Ecclesia: hoc quin ita faciendum sit, disputare insolentissimæ insaniæ est. III. Quæ vero per loca & regiones variantur, liberas habēt obseruationes. Iam vero nostra quæstio de communione calicis manifestissime est inter illa, quæ diuina præscribit auctoritas: sicut supra ex Euangelistis & ex Paulo demonstrauimus. Et ipse Augustinus in principio Epistolæ, ad primum hoc genus expresse refert communicationem corporis & sanguinis Domini. Valeat igitur, quod hoc loco Augustinus pronuntiat, nō esse dubitandū, quin ita facere debeamus, vt legimus. Alteram vero quęstionem de ieiunis seu cœnatis, Augustinus refert ad tertium genus, quod liberas habet obseruationes. Et hoc ita probat: Christus ideo post vltimam Cœnam instituit Eucharistiam. Voluit enim vltimum hoc infigere cordibus, & memoriæ discipulorum. Non autē præcepit, quo deinceps ordine (scilicet temporis) sumeretur. Et addit Augustinus: Nam si hoc Christus monuisset, vt post cibos alios semper acciperetur: credo, quod eum morē nemo variasset. Ex Paulo vero diuersum ostendit. Ille enim arguit & emendat eos, qui suis mensis & cibis Dominicam cœnam miscebant. Immensum igitur discrimen est inter illa duo, Eucharistiam non post alios cibos, sed ieiunis dare: & communionem calicis prorsus eripere fidelibus laicis.

IV. Constantiensis decreti ratio est consuetudo: vt Eucharistia à laicis tantummodo sub specie panis suscipiatur, ad euitādum aliqua pericula & scandala, rationabiliter est introducta. Periculum autē intelligunt: ne quid ex calice effundatur. Vnde iudicant, tanta scandala sacrilegij (sicut vocant) nasci, vt propter euitanda pericula & scandala illa in vniuersum laicis prohibeant vsum calicis. Sed respondemus: Si pericula & scandala illa tanta sunt, & vsq; adeo necessario & absolute annexa sunt communioni calicis, vt his malis nulla alia cautione prouideri possit, nisi vsus Dominici calicis, fidelibus laicis prorsus eripiatur, interdicatur, & prohibeatur: tota primitiua & vetus Ecclesia sacrilegij insimulanda erit. Et redundabit hæc contumelia in ipsum auctorem Sacramenti, qui tale quid instituit, quod sine periculo scandali & sacrilegij in Ecclesia seruari non possit. Si vero hæc pericula non absolute & necessario communioni calicis annexa sunt: alia igitur ratione, & alijs cautionibus occurri licebit periculis illis, vt nō opus sit propterea prorsus abrogare vsum calicis. Nam & sacratum panem in terrā posse excidere, Augustinus testatur 1. quæst. 1. cap. Interrogo. Num vero ideo altera etiam species atque adeo totum Sacramentum eripiendum erit laicis? Certe præpostera illa solicitudo & prudentia, quod ideo prorsus prohibetur vsus calicis, ignota fuit veteri Ecclesiæ, vbi pericula talia multo magis metuenda fuissent, quam nunc.

Singulis enim, aut certe Dominicis diebus tota communitas cōmunicabat: & quidem ſæpe in tanta frequentia quam totā ampliſſimæ Baſilicæ ſemel capere non poterāt, vt eodem die ſæpe opus fuerit reiteratione celebrationis Cœnę Dominicæ, ſicut oſtēdit Leo Papa, epiſt. 81. Dabatur alicubi etiam infantibus Euchariſtia: imo ſanguinem Chriſti aliquādo communicantes domum ſecū deferebant, ſicut de ſorore ſua Gorgonia Nazianzenus refert. Serapionis puero apud Euſebiū Euchariſtia infuſa datur ad ægrotum deferēda. Et quidem etiam ægrotis difficulter deglutientibus, ſanguis Chriſti dabatur, in Canone 76 quarti Carthaginenſis Concilij & 11. Toletano Canone.

Πρόφασις igitur, non αἰτία eſt, quod de periculo prętexerunt Pontificij: imo tale quid non raro in veteri Eccleſia accidit. Apud Cyprianum enim, ſermon. 5. de lapſis, diaconus puellæ infanti reluctanti, & os labiis obturanti, de calice infundit, quod tamen mox de pollutis viſceribus erupiſſe legitur. Apud Chryſoſtomum, in veſtes militum in ſacrarium irrūpentium, ſanguis Chriſti effunditur. Et grauiter quidem Patres tulerunt, quando tale quid accidit: ſicut Auguſtinus teſtatur, capit. Interrogo vos: non tamen tam immane ſacrilegium eſſe iudicarūt, vt propterea penitus abrogādus eſſet vſus calicis: ſed adhibuerūt ſolicitudinem & cautiones, quantum quidem fieri potuit, ne tale quid per negligentiam accideret. Nunc vero in hac languida Eccleſiæ ſenecta, elapſis florentibus Eccleſiæ temporibus: prudētiores hac in parte eſſe volumus patribus, martyribus, confeſſoribus, ipſiſque adeo Apoſtolis: imo ipſa Dei ſapientia a filijs ſuis iuſtificatur. Quid igitur prætextus, aut potius ſimulatio illa de periculo poſſit & valeat contra tam illuſtria, ſolida, & vrgentia ſcripturæ fundamenta, & antiquitatis teſtimonia: illi etiam, qui a Pontificis partibus non prorſus alieni ſunt, non diſſimulant.

Quinta ratio eſt; Cum firmiſſime credendum ſit, integrum Chriſtum corpus & ſanguinem, tam ſub ſpecie panis, quam ſub ſpecie vini veraciter contineri: ideo a laicis tantummodo ſub ſpecie panis, ſuſcipienda eſt Euchariſtia. Hoc argumentum repetitur in 3. Tridentino capitulo, eo vſque igitur eius explicationem differemus.

Sexta; Conſuetudo hæc diu eſt obſeruata, ergo habenda eſt pro lege. Hoc igitur pro confeſſo ſumemus, totis mille & quadringētis annis poſt Chriſtum natum: nullam fuiſſe in Eccleſia legem, nullam ſynodalen aut dogmaticam conſtitutionem, Sacramentum Euchariſtiæ à laicis tātummodo ſub ſpecie panis eſſe ſuſcipiendum: ſed poſtremis illis tēporibus conſuetudinem talem, ſicut alia multa, paulatim in Eccleſiam inuectam. Quale enim ſit, quod dicunt: Cōſuetudinem illam diu eſſe obſeruatam, explicabimus in 2. Tridentino capitulo. Quod vero ad argumentum attinet, ſcio in politicis hoc valere: ſed in Eccleſia, verbo, inſtitutione, præſcripto, & mandato Dei, nulla conſuetudo vel debet, vel poteſt præſcribere aut præiudicare. Et in hac ipſa materia, de calice ſcilicet Dominico ſanctificando, & plebi miniſtrando, Cyprianus argumentum illud plane inuertit. Cum enim Aquarij conſuetudinem quorundam, qui ante Cyprianum fuiſſent, pro ſe allegarēt: Cyprianus nequaquam vult concedere, conſuetudinem illam pro lege eſſe habendam: ſed cōſuetudini opponit legem Euangelicam, de calice Dominico ſanctificando, & plebi miniſtrando, inquit enim, legem Euangelicam, & traditionem Dominicam vbique ita eſſe ſeruandam, vt ab eo, quod Chriſtus docuit & fecit, non recedatur. *Cyprianus.*

Hæ ſunt rationes, & hæc fundamenta Decreti Conſtantienſis; quibus ſuperſtructa primum fuit lex abrogati, erepti, prohibiti, & interdicti Dominici calicis. Illas vero rationes ordine in nuda forma recenſere volui;

vt appareat, quam scilicet graues & iustæ sint, sicut eas Tridentinum capitulum appellat. Deinde vt facta collatione disputationum, quæ de eadem materia post Concilium illud secutæ sunt, consideretur, quomodo subinde alia quæsita sint fundamenta, & quomodo languentibus argumentis, noua subinde pharmaca adhiberi curarint Pontificij; vt scilicet forma & specie plausibiliori proponi possent.

Tractatus Gersonis de cõmunione laicorum.

Ad pleniorem autem Constantiensis decreti declarationem, pertinet tractatus Gersonis de cõmunione laicorum. Memorabile enim est, quod post promulgatum interdictum calicis, cum animaduerterent, multis nõ satis fieri illis rationibus, quibus tãquam fundamentis interdictam prohibitionem suam superstruit; seniores Concilij Constantiensis petierũt à Ioanne Gersone, vt is cõquireret alias grauiores & firmiores rationes, persuasiones, & allegationes, quib. expugnari possint illi, qui ægre ferebant, communionem sub vtraque specie a Christo institutam, ab Apostolo confirmatam, & à primitiua Ecclesia obseruatam, sibi tam frigidis & ieiunis rationibus, sicut in decreto Constantiensi ponuntur, eripi. Factũ fuit hoc, biennio post promulgatum decretum. Promulgatio enim facta est anno Domini 1415. die Iunij 15. Gerson vero tractatum suum edidit Constantiæ, anno 1417. die Augusti 20. Et dignum est perpetua memoria ad omnem posteritatem, quod ex illa Gersonis annotatione habemus, quæ dictæ fuerint sententiæ à Theologis in Constantiensi Concilio, cum instituta esset deliberatio de rationibus prohibiti & erepti calicis. Ita enim inquit Gerson; Præsentes sunt in hoc Concilio de præclaris Vniuersitatibus, tam numero, quam merito præcellentes Theologi; vnde dicunt eorum plurimi, qui super hoc fuerunt simul cõgregati, quod cõsuetudo de non communicando laicos sub vtraque specie, licite & rationabiliter fuerit introducta, præsertim post multiplicationem fidelium; & hoc propter euitationẽ multiplicis periculi, irreuerentiæ & scandali circa susceptionem huius benedicti Sacramenti. Pericula autem hæc & ita enumerant; I. In effusione. II. In deportatione de loco ad locum. III. In vasorum sordidatione, quæ deberent esse sacrata, nec passim tractata & tacta a laicis. IV. In barbis longis virorum. V. In conseruatione pro infirmis, posset enim acetum in vase generari, addito quod in æstate bibiones aut muscæ generarentur, quandoque etiam putresceret. VI. Fieret multis quasi abominabile ad bibendũ, quando multi alij præbibissent. VII. In quo vase fieret consecratio tanti vini, quantũ requireretur in Paschate pro aliquot millibus personarum. VIII. Damnum esset in sumptuositate vini: alibi enim vinum vix inuenitur, alibi care comparatur. IX. Esset periculum in congelatione. X. Induceretur inde periculum falsæ credulitatis, quasi tanta esse dignitas laicorum circa sumptionem corporis Christi sicut & Sacerdotum. XI. Existimaretur semper fuisse & esse necessaria communio calicis. Et ita peccassent omnes clerici, Doctores & Prælati, qui diuersæ consuetudini se non opposuerunt voce & scriptis. XII. Putaretur virtus & efficacia huius Sacramenti esse magis in sumptione, quam in consecratione. XIII. Sequeretur, Ecclesiam Romanam non rite sentire de Sacramentis, nec esse in hoc imitandam. XIV. Sequeretur, Constantiense Cocilium in fide & bonis moribus errasse. XV. Esset occasio schismatum in Christianitate.

Verba Gersonis.

Enumeratio periculorum, ob quæ vsus calicis laicis sit interdictus.

Has fuisse rationes Theologorum in Concilio Constantiensi, ex Gersone discim⁹. Nec vero opus est singulis addere peculiares refutationes: pleræq; enim tales sunt, quarum nunc ipsos Pontificios pudet. De periculo effusionis supra diximus. De periculo deportationis, reseruationis, item, de vasorũ contrectatione, facilis est responsio. Christus enim, sicut Origenes recte inquit, panem sacratũ & poculũ benedictionis non iussit serua-

Origenes.

fit seruari in crastinũ, sed dixit: Accipite edite, & bibite. Humanæ igitur traditiones sunt. Et quia propter seruandas illas traditiones vsus calicis, qui habet institutionem & mandatum Christi, laicis prohibetur & eripitur: recte igitur huc accõmodatur responsum Christi, Mat. 7. Relinquẽtes mandatum Dei tenetis traditiones hominum. Item: Irritum facitis mandatum Dei, vt traditionem vestram seruetis. Et sapiens antiquitas, quæ & panem & poculum sacratum ad infirmos & absentes deportauit, & in hunc vsum alicubi & aliquando per tempus nõ longum reseruauit, de periculis illis nõ ita fuit solicita, vt propterea vsum calicis abrogaret. Noua igitur & sera est hæc Pontificiorum prudẽtia, orta demum post annos mille quadringentos. Et nihil horum periculorum timẽdum esset, si relictis hominum traditionibus, poculũ benedictionis nõ reponeretur, sed iuxta Christi institutionem statim dispensaretur. De vasis capacitate, apud veteres nulla ne nata quidem fuit quęstio: cum tamen sæpius communicantium tanta esset frequẽtia, vt eam ne amplissimæ quidem basilicæ capere possent: sicut ostendit Leo ad Dioscorum, Epistola 81. Porro, quam ridicula est ratio, de longis barbis virorum: Certe in primitiua Ecclesia non omnes fideles fuerunt imberbes. Et inter ipsos Apostolos (si vera est Nicephori descriptio) Petrus habuit crispam & densam barbam. Quod si omnino alterum faciendum esset: nonne potius longę virorum barbæ resecandæ essent, quam vsus Dominici calicis prohibendus? Quid vero de barbis in fœmellis fingunt, cum & illis poculum Domini denegent? Et hęc scilicet vna est ex iustis & grauib. illis causis, quas Tridentinũ Concilium celebrat. Eiusdem grauitatis & iustitiæ est ratio de sumptuositate vini: & quod abominabile quiddam sit, si ex vno poculo multi bibant. Valde delicata igitur iam facta est Ecclesia, cum antiquitas sæpe repetat, signum & tesseram esse Ecclesiasticæ vnitatis, quod omnib. vnum poculum proponitur, sicut Chrysostomus inquit. Illa vero ratio non tantum leuis & ridicula, sed prorsus falsa est, quod dicunt, ideo laicis ereptum esse vsum calicis, vt in sumptione corporis Eucharistiæ maior sit dignitas Sacerdotum, quam laicorum. Paulus enim docet, in Christo Iesu credentes omnes esse vnum, Gal. 3. Et hæc ratio iamdudum, quasi ex professo est explosa à Chrysostomo, Homil. 18. in 2. Corinth.

Chrysostomus.

In postremis vero rationibus ingenue fatentur Theologi Constantiensis Concilij, quę præcipua & principalis causa sit, quod tam pertinaciter digladientur de illa prohibitione calicis: ne scilicet errasse videantur clerici, Doctores, Pręlati, Romana Ecclesia, & Concilium Constantiense. Et hanc rationem Lector bene obseruet.

Profecto nisi idoneus testis esset Gerson, vix crederet aliquis tam leues, tam frigidas, tam futiles & ridiculas rationes ex Theologis, ex præcipuis Vniuersitatibus totius Christiani orbis congregatis, in re tam graui & seria propositas fuisse.

Quando igitur Pontificij in hac disputatione titulum vniuersalis Concilij tanquam caput Gorgonis obijciunt, opponatur ipsis denudata turpitudo rationum & fundamẽtorum, ex quibus extructum est decretum illud Constantiensis prohibitionis. Et quidem ipse Gerson rationibus illis indignis, appellatione Theologica, non satis fidit: ideo alias ipse à senioribus Concilij rogatus conquisiuit, quæ, quales in tali causa esse possint, nude & simpliciter, tanquam in tabella spectandas, proponam: hoc potissimum consilio, vt ex collatione Lector cõsideret, quid ex Gersonis schola Tridentini mutuati sint, & quomodo easdem rationes, alia specie, rectius scilicet, & callidiori artificio proponant. Hæc collatio aliquem postea habebit vsum.

Sequuntur rationes Gersoni.

I. Prima igitur Gersonis ratio hæc est: Circa institutionem & ministra-

tionem Sacramentorum, quædam ſunt de neceſſitate Sacramenti, & de iure diuino: vt ſcilicet conſecratio fiat per talem verborum formam, & in tali materia panis. Quædam vero tantummodo ſunt de neceſſitate præcepti Eccleſiæ, & de iure humano ſeu poſitiuo: vt ſcilicet conſecratio fiat in azymo, in templo ſeu altari ſacrato, cum talib. veſtibus, cum lumine, cum Epiſtola & Euangelio: item ieiuno ſtomacho. Talia enim ſunt inuariabilia, & ab Eccleſia poſſunt immutari. Et inter hæc ponit etiam vſum calicis, hoc eſt, vſum calicis, qui habet verbum, inſtitutionem, præſcriptũ & mandatum filii Dei, in eodem loco & gradu ponit, cum Pontificio veſtitu miſſificatorum, cum accenſis cereis, cum lampadibus certo ritu excantatis, &c.

II. Secunda: Sumptio Euchariſtiæ ſub vtraque ſpecie à laicis nunquam fuit præcepti iuris diuini: attamen dum fiebat præcipiente vel permittente, vel conſulente Eccleſia, bene fiebat. Nunc vero dum certa ratione inoleuit oppoſita cõſuetudo per Eccleſiam laudata & iuſſa: ſumptio talis eſt temeraria, præſumptuoſa, ſcandaloſa, ſeditioſa, & ex conſequenti, æternę damnationis inductiua. Iucundum erit poſtea videre quomodo eadem argumenta à Tridentinis: nõ in tam aperta & craſſa forma, ſed ſubtiliori artificio limitata proponantur.

III. Tertia: Chriſtus Ioannis 6. dicit. Niſi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis ſanguinem eius, nõ habebitis vitam in vobis. Sed ibidem mox dicit: Si quis mãducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Ergo communio ſub vtraque ſpecie non eſt neceſſaria: Sed ſufficit, ſi tantummodo ſub ſpecie panis ſumatur. Idem argumentum in primo Tridẽtino capitulo repetitur.

IV. Quarta: Spiritualis manducatio & bibitio ſemper eſt neceſſaria. In paruulis vero, & in caſu neceſſitatis, tota communio Sacramentalis non cadit ſub neceſſitate ſaluris. Ergo pars eius, ſcilicet vſus calicis, poteſt etiam extra neceſſitatem adultis laicis prohiberi & eripi. Hoc argumẽtum primus Tridentinus Canon recte notat: cum inquit: Ex neceſſitate ſalutis, &c.

V. Quinta: Gerſon agnoſcit, quam male ſonet in piorum auribus, quod decretum Conſtantienſe, cum concedat Chriſti inſtitutionem præſcribere vſum vtriuſque ſpeciei, tantum illam clauſulam opponat: Hoc non obſtante, &c. ideo varia quærit pharmaca, vt languenti huic argumẽto prudens aliquod pharmacum iuxta Euripidem adhibeat. Summa vero huc redit: Scripturam ſacram non eſſe ita recipiendam nude & inſolidũ, contemptis aliis traditionibus hominum, quin debeat ad veram intelligentiam habẽdam, iuribus humanis, & Canonibus & decretis, & gloſſis Doctorum frequenter & humiliter vti: Imo expoſitionem Scripturæ à veteribus traditam, recipere interpretationem recentiorum. Et tandem concludit, Scripturam in ſui expoſitione finaliter reſolui in auctoritatem & conſuetudinem vniuerſalis Eccleſiæ.

Nicolaus Cuſanus. Hanc Gerſonis ſententiam poſtea Nicolaus Cuſanus apertius & craſſius explicauit Epiſtola 2. ad Boemos, inquit enim: Scripturas ad tempus adaptari, & varie intelligi, ita vt vno tempore, ſecundum currentem vniuerſalem ritum exponantur: mutato vero ritu, iterum ſententia mutatur.

Huius argumenti neruos retinent quidem Pontificii: ſed in tanta luce Euangelii, non audent illud tali forma proponere, ſed aliis artificiis inſtitutionem Chriſti eludunt, ſicut poſtea oſtendemus.

VI. Sexta: Videt Gerſon, & hoc non parum habere incommodi, quod decretum Conſtantienſe videatur ſimpliciter concedere, in primitiua Eccleſia, in conuentibus Eccleſiaſticis, fuiſſe communem & vniuerſalem

vsum communionis sub vtraque specie. Et quamuis hoc Gerson negare, & contrarium siue testimonijs siue exemplis docere non potest: addit tamen, probabilius videri, quod hæc obseruatio nunquã à tẽpore Doctorũ communius apud omnes extiterit. Et hæc Gersonis cõmonefactio excitauit Pontificios procuratores nostri temporis, quod aliqua talia exempla, quibus hoc probare in speciem conantur, conquisierunt: ne scilicet opus amplius sit fœda illa clausula: Hoc non obstante.

VII. Septima, Quando antiquitatis testimonia & exẽpla testantur, populũ fidelẽ debere bibere sanguinẽ Christi: dicit Gerson, hæc exponenda esse de Sacerdotibus, qui celebrant pro toto populo; vt populus dicatur sanguinem Christi bibere, quia ministrantes pro eis illum bibant: quia scilicet (sicut Gabriel Biel dicit) Sacerdos est os Ecclesiæ. Hæc ratio talis est, quod ex Pontificijs iam aperte, & in tali forma, illa vti audet.

VIII. Octaua, Augustinus licet de cõmunicatione laicorũ sub vtraq; specie, sæpius tanquam necessaria loquatur: inuenitur tamen dixisse: Crede, & manducasti. Et eodem modo dicere potuit: Crede, & bibisti. Ergo cõmunio laici sub vini specie non est necessaria, sed prohibitio vsus calicis, potest lex cõstitui, vt Eucharistia à laicis tantummodo sub specie panis suscipiatur. Sed multo plus est in hac conclusione, quam in præmissis. *Augustinus.* Augustinus enim in illo dicto nihil quicquam vel somniauit de mutilãda & mutanda testamentaria filij Dei institutione. Sed disputant, Christum in concione Ioan. 6. non loqui de Capernaitica laniena corporis sui, sed de spirituali manducatione, quæ fit per fidẽ, inquit enim: vt quid paras dentes & ventrem? Crede & manducasti. II. Dictum illud recte accommodatur ad salutarem sumptionem Eucharistiæ, ad quam fide accedere oportet. III. Vsurpatur etiam de casu necessitatis, quando scilicet non potest haberi copia Sacramentalis communionis, tunc enim valet illud Augustini: Crede & manducasti. Inde vero nulla ratione sequitur Constantiensis conclusio. Et si tale quid inde sequeretur, non Dominici calicis, sed panis Eucharistici vsus abrogandus & prohibendus esset: nec laicis tantum, sed vniuersaliter omnibus; generaliter enim Augustinus dicit: Crede & manducasti.

Prima vero & vltima Gersonis ratio hæc est: Inuocandum potius esse auxilium brachij secularis, quam per ratiocinationes agendum, cum determinatio Concilij iam transierit in rem iudicatam. Item, in expugnatione diuersum sentientium, proficere videretur, si Imperator acciperet factum illud prosequendum & terminandum, cum potentia etiam brachij secularis. Ita Gerson. Et notetur, hanc esse primam & vltimam Constantiensem probationem, quia videtur valde esse compendiaria. Diserte etiam se declarat Gerson: contra quos disputet. Dicit enim, asserentes sumptionem Eucharistiæ esse licitam & vtilẽ laicis, tantum errare, quantum illos, qui dicunt eam esse necessariam, de necessitate præcepti diuini & iuris indispensabilis.

Et hæ sunt rationes, tempore Constantiensis Concilij disputatæ & propositæ, quando primum nata est iniusta & impia illa lex interdicens, prohibens & eripiens laicis vsum Dominici calicis, contra institutionem Christi, contra traditionem Apostolorum, & obseruationem primitiuæ Ecclesiæ.

ARGVMENTA BASILIENSIS *Concilij.*

Mox vero post 20. ferme annos, in Basiliensi Concilio, eadem prohibitio repetita & confirmata fuit. Et operę pretium est obseruare, quomodo

tunc statim quędam rationes Constantiensis Concilij, vt nimis aperte & crasse expositæ, cœperint alia forma proponi.

Primo enim, quia sentiebant pias aures Constantiēsi illa clausula non immerito offendi, licet Christus instituit sub vtraque specie, hoc tamen non obstante, consuetudo &c. rationem illam paululum immutatam, ita proponunt: Laicos & clericos non conficientes, non astringi ex pręcepto Domini, ad sumptionem vtriusque speciei. Illam vero correctionem, ex Gersonis commonefactione sumpserunt: quam etiam Tridentinum Concilium imitatur, sicut suo loco explicabimus.

II. Nec illa forma Constantiensis argumenti placuit Basiliensibus: Licet in primitiua Ecclesia Eucharistia a fidelibus sub vtraque specie susciperetur: hoc tamen non obstante, &c. Basiliense igitur Concilium argumentum illud ita format: Ecclesia ordinare habet, quomodo ministretur hoc Sacramentum, prout pro reuerentia ipsius Sacramenti, & salute fidelium viderit expedire. Et hoc argumētum quomodo in secundo Tridentino capitulo repetatur, postea videbimus.

III. Modo iuxta ordinationem seu obseruationem Ecclesiæ communicarint, siue sub vna, siue sub vtraque specie, proficit digne communicantibus ad salutem. Quare vero non potius iuxta ordinationem Christi, & traditionem Apostolorum, quam primitiua Ecclesia religiose secuta est? Cogitetur autem, quæso, quid sit salutē promittere illis, qui relinquentes mandatum Dei, tenent traditiones hominū: imo qui abrogant mandatum Dei propter suas traditiones, Mar. 10. Ad dignam certe communicationē omnino requiritur fides. Sed fides ex auditu, auditus vero per verbum Dei. Ergo vbi a verbo Dei disceditur, non potest esse vera fides. Et Cyprianus disputās de calice Domini sanctificādo, & plebi ministrando, ad illos, qui ab eo, quod Christus magister fecit, docuit & pręcepit, humana institutione decedunt, accommodat illud Esaię Frustra colunt me mandata & doctrinas hominum docentes. Memorabile vero est, quomodo illam Basiliensem rationē Iacobus Zieglerus contra VValdenses amplificarit & illustrarit, hæc enim sunt eius verba, de communione sub vna specie: Hunc panem sub obedientia Romanæ Ecclesiæ manducamus, certi quia ob hoc obsequium fidei, viuemus in æternum. *Cyprianus.* *Iacobus Zieglerus.*

IV. Sub vna specie integre est totus Christus: ergo altera potest vel omitti vel abrogari & prohiberi.

V. Consuetudinem nō vetustissimam vnius speciei Basilienses censent pro lege habendam propter has causas: I. Quia est rationabiliter intro ducta. Rationes vero sunt tales, sicut illas ex descriptione Gersonis supra recensuimus. II. Quia diutissime est obseruata. Hoc vero ostēdemus falsum esse, in explicatione secundi Tridentini capituli. III. Quia est a Doctoribus commendata. Intelliguntur autem non Doctores veteris & purioris Ecclesiæ, sed qui tunc in scholis regnabant: quam graues vero fuerint ipsorum commēdationes, ex Gersonis annotatione iam didicimus.

ARGVMENTA NOSTRO TEMPORE DISPVTATA, *pro mutilatione communionis.*

Veniamus iam ad nostrorum temporum disputationes: vbi accensa rursus, singulari Dei beneficio, luce verbi Dei, necessitas imposita fuit Pontificijs, vt ex Scriptura quærerent prætextum aliquem huius mutilationis. Et quia videbant, in hac luce verbi Dei, non amplius locum habere clausulam illam; Hoc non obstante. Nouo igitur & subtiliori artificio formandæ fuerunt rationes. Non autem integras illas disputationes retexemus, sed tantum monstrabimus, ex collatione, quo-

modo

modo subinde requisita sint alia & noua fundamēta, cum priora, ne ipsis quidem Pontificiis satisfacerēt: & quomodo veteres rationes nouo artificio limatæ, alia subinde specie reformatæ sint. Id quod euidens indicium est, causam quam Pontificii procuratores, in hac disputatione sustinent, esse malam, dubiam, infirmam, languentē & ruinosam. Quæ enim noua non comminiscuntur fundamenta, non sunt illa, ex quibus extructum primum fuit decretum huius mutilationis: sed conductitii rethores, sophistico artificio talia post factum excogitant, vt illi parti, cui operam suam elocarunt, liberaliter inseruiant, & quoquo modo satisfaciāt. Illa igitur tantum, quę nostris temporibus a procuratoribus regni Pontificii, seu noua, seu renouata, in hac disputatione proposita sunt, breuiter notabimus.

Et primo hoc obseruetur: Quia in Scriptura extat manifesta, & certa descriptio testamentariæ institutionis filii Dei, viderūt, illam lucem non posse hoc quidem tempore animis hominum eripi, si cum Constantiensi Concilio dicatur: Hoc non obstante, vel si cum Basiliensi Concilio sine probatione fingatur, non omnes fideles illo mandato Christi constringi. Quærendus igitur fuit prætextus ex detortis quibusdam Scripturæ sententiis: an hoc forsan artificio tenebræ possent simpliciorum oculis obduci. Vel certe vt illud assequerentur, quod Augustinus contra literas Periliani inquit: Ambigua & peregrina testimonia malam causam vel moras faciendo sustentant.

Augustinus.

Et quidem cum tempore Concilii Constantiensis & Basiliēsis, in Scriptura nulla potuerint argumenta inuenire, excepto 6. cap. Ioānis, recentibus Pontificiæ turpitudinis patronis tanta suppetit argumentorum copia, vt etiam ex veteri testamento probare (si Dis placet) possint fidelibus laicis eripiendum esse vsum Dominici calicis. Osius enim in confessione Petricouiensi, ita argumentatur: Sicut in veteri Testamēto discrimen inter Sacerdotes & laicos tale erat, quod populus de Sacrificiis, quæ erāt in materia solida, simul edebat, de libaminibus vero, quæ liquoribus cōstabant non populo, sed solis sacerdotib' fas erat bibere, Leuit. 4. 6. & 16. ita in nouo Testamento laicis prohibēdus est vsus Dominici calicis, vt sit idē discrimen inter Sacerdotes & laicos, quod fuit in veteri Testamento. Atqui in veteri Testamento, non Sacerdotes ad propugnādam & illustrandam ordinis sui dignitatem hoc constituerant, sed Dei erat ordinatio. In nouo vero Testamento, filius Dei cœnam instituit communem omnibus fidelibus, hoc est, discipulis suis, in qua calix Domini, pari conditione cunctis traditus est, sicut Theophilactus inquit. Et de vniuersa Ecclesia Paulus inquit; Omnes in vnum spiritum potati sumus. Non ergo sequitur: In veteri Testamento fuit ex Dei ordinatione, in participatione sacrificiorum, tale discrimen inter Sacerdotes & populum: Ergo licet communionem Eucharistiæ Christus instituerit, Apostoli tradiderint, primitiua Ecclesia seruarit sub vtraque specie, tamen vt discrimen illud veteris Testamenti eodem modo extet etiam in nouo Testamento, mutanda potius per homines, & mutilanda erit Testamentaria institutio filii Dei. Quasi vero nullum deberet discrimen esse inter tempora veteris & noui Testamenti. Quid igitur est abrogatio veteris Testamenti, si ideo mutanda est institutio Christi, vt nullum sit discrimē inter vetus & nouum Testamentum? Et quid opus est prolixa refutatione, cum argumentum illud, in illa ipsa plane forma, quasi ex professo reiectum atque explosum fuerit, in vera & puriori antiquitate, præcipue vero a Chrysostomo Homilia 18. in secunda Epistola ad Corinthios, cuius verba supra annotauimus. Veteres etiam ex vsu Mannæ, & aquæ ex petra, probarunt vsum vtriusq; speciei communem esse omnibus fidelibus, in no-

Osius.

uo Testamento. Illud vero egregium est, quod Eccius in locis communibus sacrilegiũ erepti calicis iustificat inde, quod Dominus prædixerit de posteris Heli: vt quicunque venerit ad Sacerdotem, ei dicat: Dimitte me, obsecro, ad vnam partem sacerdotalem, vt comedam buccellam panis. Bella mehercle consequentia, maledictum & supplicium, quod propter atrocia scelera Deus posteris Heli minatur, trahere ad vniuersum fidelem populum in Ecclesia, & quidem ita, vt propterea fidelibus laicis, beneficium & priuilegium Dominici calicis à Christo ipsis indultum, & ab Apostolis traditum, prohibeatur & eripiatur. Digna profecto est Cciana hæc ratio, quæ referatur inter argumenta Theologorum Constantiensis Concilij, quæ supra citata sunt. Qualis enim causa est, quam defendunt, tales etiam sunt rationes.

Eccius pro mutilatione communionis.

Sed audiamus porro, quas ex nouo Testamento rationes proferant, quibus clarissima verba institutionis eludere conatur. Eccius inter cętera argumenta allegat etiam sententiam Pauli, 1. Corin. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus. Epulemur itaq; in azymis synceritatis & veritatis. Quia ibi mentio fit epulationis, & non bibitionis: item azymorum, & nõ vini, fingit igitur se probasse, Paulum tradidisse Corinthijs, in communione Eucharistiæ vsum vnius tantummodo speciei. Singulari vero Dei iudicio factũ esse interpretor, quod tales patronos, & tales rationes sortita est impia mutilatio cœnæ Dominicæ. Certe si alias non constaret, ipsa rationum & argumentorum qualitas ostendere posset, qualis sit causa illa, quam defendunt Pontificij. Quod enim Paulus Corinthijs tradiderit vsum vtriusque speciei, manifestum est, 1. Corinth. 11. Et tamen tam perfricta frons est in procuratoribus regni Pontificij, vt nõ vereãtur cõtrarium de Paulo fingere: idque testimonio plane nihil ad rem faciente. Vt enim Eccio hoc largiamur, quod iuxta suum morem verbum ἑορτάζειν pro crapulatione interpretatur: certe de cœnæ Dominicæ vel vna, vel vtraq; specie sumenda, in illa sententia Paulus plane nihil loquitur: imo diserte se declarat, quod nõ loquatur de azymis triticeis vel materialibus, dicit enim, In azymis synceritatis & veritatis: imo ipsos fideles vocat azymos. Quin igitur ex illo loco Eccius vsum etiam sacrati panis ex cœna Dominica aufert, vt Christiani seipsos deuorent: quia sunt azymi. Et tamen propter tales rationes volunt nos abiicere clarissima verba institutionis Cœnæ.

Eiusdem dexteritatis est hæc Eccij ratio. Quotidie oramus: panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie. Miretur forsan Lector, quo artificio petitio illa Dominicæ orationis accõmodari possit ad defensionem mutilationis cœnæ Dominicæ. Sed dicam tibi: Inquisitor quidam hæreticæ prauitatis scripsit cõtra Valdenses. Is argumentum hoc ita format: Veteres testantur, Apostolos in celebrationẽ cœnę Dominicę adhibuisse recitationem orationis Dominicæ. Sed in illa tantum fit mentio panis, non etiam vini. Apostolicum igitur est, laicis prohibere & eripere vsum Dominici calicis. Et per consequens: licet Christus Cœnam suam instituit, sub panis & vini specie: Ecclesia tamen inde vsque ab Apostolorum temporibus orationem Dominicam direxit contra illam Christi institutionem, petens abrogationem & prohibitionem Dominici calicis, vt tantũ sub vna specie communicaretur. Petit enim panem tantum. Illam vero precationem Ecclesiæ Deus vsq; ad Constantiense Concilium, hoc est, per annos mille & quadringentos non exaudiuit. Ita ergo Christus in oratione Dominica docuit orare, contra communionem sub vtraq; specie, & quidem biennio ante, priusquam cœnam Dominicam institueret. Quomodo igitur Romanus Pontifex iam quibusdam nationibus concedit vsum vtriusq; speciei, si pugnat cum oratione Dominica, qua panem

Alia argumenta Eccij.

tantum

tantum petimus? Num vero oratio Dominica laicis tãtum præscripta est? Quid si sacerdotes dum celebrant, etiam orant, Panem nostrum, &c. Ergo & illis eripiendus erit vsus calicis.

Et hæc cum tam absurda sint, non veretur tamen Concilium Tridẽtinum, omnes illas rationes ex vna fidelia dealbare, quod scilicet sint graues & iustæ: cum certissimum sit, petitionem illam Dominicæ orationis non loqui de cœna Dominica. Et licet veteres quidam, allegoriam inde extruant: nota tamen est regula, ex allegoriis non facienda esse dogmata, quæ non sunt in aliis certis & manifestis Scripturæ locis fundata. Multo minus igitur admittenda erit allegorica probatio, cõtra manifesta verba testamẽtariæ institutionis filii Dei. Et allegoria illa, si obstinate vrgeatur, simpliciter tollet vtramque speciem Eucharistiæ. Sicut enim non facit mentionem vini, ita nec de substãtia, nec de specie panis materialis petitionem illam allegoria vult intelligi. Et veteres qui allegoria illa vsi sunt, nihil minus cogitarunt, quam de prohibendo, abrogando & eripiendo vsu Dominici calicis. Et in veteri Ecclesia, ne septem quidẽ illi dormientes, de argumentatione ista ex oratione Dominica contra verba institutionis quicquam somniarunt.

Sed propius pedem conferunt Pontificii, demonstraturi ex Scriptura communionem sub vna specie, Paulo & reliquis Apostolis, imo ipsi Christo & vsurpatam & probatam fuisse.

Hoc vero artificium illud, quod Constantiensi & Basiliensi Conciliis prorsus ignotum fuit.

Argumentũ Coloniens. Iesuitarum.

Ex Paulo igitur Colonienses Iesuitæ ita argumentantur, prima Corinthiorum decimo, vbi fit mentio frangendi panis, & benedicendi calicis, ponitur vtraq; species. Mox vero postea, vbi ad participationem seu sumptionem ventum est, dicit: Omnes ex eodẽ pane participamus. Sacerdotibus igitur consecrantibus vtraq; species debetur, laicis vero vna tantũmodo sufficit. Hoc vero Ecclesiæ ignotum fuit, tempore veteris interpretis, qui habet: Omnes de vno pane & de vno calice participamus. Et Tridentinum decretum edicit, veterem & vulgatam illam editionẽ esse habendam pro authentica, quã nemo reiicere, quouis prætextu audeat vel præsumat. Qui fit igitur, quod hoc in loco vetus editio à Pontificiis non habetur pro authentica: sed reiicitur hoc prætextu, quod Græcus textus ibi non facit mentionem calicis? Sed intelligat Lector, Decretũ hoc velle: Quando vetus editio suffragari videtur erroribus, & abusibus regni Pontificii, vt tũc habeatur pro authẽtica: quando vero illis repugnare iudicatur, tunc libere posse eam reiici.

Refutatio argumenti.

Sed ad rem ipsam respondeamus. Paulus describens morem communionis in Ecclesia Corinthiaca, Dicit enim, tanquam intelligentibus loquor; meminit & panis & calicis Domini. Formaturus vero argumẽtum ex communione Eucharistiæ, quod accommodet ad disputationem de idolorũ thytis, satis habet ex vna parte id sumpsisse. Non quod vnius tãtum partis sumptio vsitata fuerit apud Corinthios, mox enim illis, quos dehortatur ab idolothytis, inquit: Nõ potestis poculum Domini bibere, & poculum dæmoniorũ, &c. Non autem ad solos ministros Ecclesiæ pertinet hæc disputatio Pauli de idolothytis. Et capite duodecimo, inquit: Omnes in vnũ Spiritum potati sumus. Clarissime vero capite vndecimo, describitur, quod Corinthiis Paulus tradiderit vsum vtriusq; speciei. Nihil igitur Pontificiorum mutilationi patrocinatur sententia illa Pauli, sicut Græce legitur. Quidam ex particula disiunctiua, apud Paulum prima Corinthiorum vndecimo, argumentum formant contra vsum vtriusque speciei. Paulus enim dicit: Qui comederit panem hunc, aut biberit poculum Domini indigne. Sed in disiunctiuis satis est, alteram partem poni.

Paulum

Paulum ergo liberum facere fingunt, siue sub vna, siue sub vtraq; specie Eucharistia sumatur. Sed facilis & plana est respõsio. Si in verbis institutionis & in illis locis, vbi disponitur & describitur forma Cœnę Dominicæ, Scriptura vteretur particulis disiunctis, non parum certe roboris haberet argumentum. Iam vero Paulus recitans institutionem Christi, vtitur particula copulatiua, inquit enim: Similiter & poculum, &c. II. Repetens suam traditionem, quomodo Christi institutionem ad vniuersam Ecclesiam accommodarit, & quomodo præscripserit formam celebrãdæ Cœnæ Dominicæ, vtitur aliquoties particulis copulatiuis. Tertio, Describens vsum communionis in Ecclesia Corinthiaca, vtitur etiam copulatiua particula. Hæc adeo sunt manifesta, vt argumentum illud de particula disiunctiua in altera sententia, valde paucis inter ipsos Pontificios probetur. Neq; enim Paulus in illa sententia præscribit, disponit aut pręcipit de modo communionis, id quod in aliis sententiis, per particulam copulatiuam facit: sed loquẽs de digna & indigna sumptione, vtitur disiunctiua particula, vt ostendat, parem reuerentiam vtriq; parti deberi, & pluribus modis posse reatum incurri in sumptione Eucharistiæ; vtram enim partem quis contumelia affecerit, reus erit. Et rectè retorquetur hoc argumentum in ipsos aduersarios. Quia enim iuxta Ambrosii sentẽtiam indignum est Domino, qui aliter celebrat hoc mysterium quam à Christo traditum est: qui ergo in vna parte seruant institutionem Christi, in altera vero eam violant, mutant, & mutilant, non releuantur vllo prætextu. Disiunctiua enim particula ostẽdit, eos incurrere reatum, qui siue in vsu panis, siue in vsu calicis, præter & contra institutionem agunt. Disiunctiua igitur illa particula apud Paulum, non probat aut confirmat Põtificiam mutilationem, sed acriter eam taxat & damnat & monstrat fontes refutationis præcipui Pontificii argumẽti, quod scilicet satisfiat institutioni Christi, si vna species digne sumatur, cum Christus integer & totus sub vna etiam specie adsit. Paulus vero pronuntiat incurri reatum, quando aliquid cõtra institutionem committitur, siue in panem, siue in poculum Domini.

Sed quicquid sit de traditione Pauli, & de consuetudine Paulinarum Ecclesiarum: dicunt ab aliis Apostolis communionem sub vna specie, & traditam & seruatam fuisse. Sed quibus quæso documentis hoc probãt! Roffensis ex apocrypho Euangelio secundum Hebræos citat, Christum post suam resurrectionem Iacobo Iusto, porrexisse Eucharistiam, sub panis tantummodo specie. Et ex Legenda citat, Christum Dionysio, Sacramentum hoc ministrasse sub sola panis specie. Et inde habere originem communionem sub vna specie. Sed quia non apocryphorum commẽta, nec fabularum figmẽta quærimus, sed Scripturam flagitamus: ideo alius quærendus fuit prætextus. Osius igitur affirmat, quicquid Paulus vel tradiderit vel fecerit de vtraque specie, Iacobum certe in Hierosolymitana Ecclesia, & tradidisse & seruasse communionem sub vna tantum specie: Quia Actorum secundo, in descriptione exercitiorum Hierosolymitanæ Ecclesiæ recitatur fractio panis, & nulla ibi fit mentio vini. Quia vero animaduertit Osius, quantum incommodi habeat, si ponantur cõtraria docuisse Paulus & reliqui Apostoli: cum quidem inter illos qui Paulo dextras consensionis, ante conscriptam Epistolam ad Corinthios dederant, Iacobus etiam fuerit, Gallatas secundo: ideo fingit Iacobum hoc fecisse in Hierosolymitana Ecclesia, non quod contrarius esset Paulo, sed vt ostenderet liberũm esse communicare siue sub vtraque, siue sub vna specie. Sed expendamus, an tantum sit argumenti huius robur, quo institutionẽ cœnæ mutilare possint Pontificii. Quia enim verba institutionis Christi, & Paulinæ traditionis clarissima sunt: si ab illis nos dimouere volunt,

Roffensis.

Osius.

Argum. ex loco Act. 2.

re volunt, necesse est, vt argumenta, quibus illud efficere volunt, longe sint clariora, certiora & firmiora, quam ipsa institutio. Sed descriptio Actorum secundo, nō satis aperte, certo & firmiter ostendit, an de vulgaribus epulis, an vero de cœna Dominica, locus iste intelligendus sit. Chrysostomus enim fractionem panis, Actorum secundo & vigesimo, non interpretatur de administratione cœnæ Dominicę, sed de vulgari & quotidiano cibo. Et OEcumenius colligens Græcorū interpretationes, de vulgaribus cibis locum illū interpretatur: quod scilicet significetur vilis & parabilis victus sine delitiis, eo quod Lucas dicit, ipsos frangētes panem sumpsisse cibum. Et quidem Gręcus textus nō obscure ostendit, mentionem fieri de tali fractione panis, quę ad cibum seu alimentum pertineat. Dicit enim, per diem in templo congregatos fuisse fideles ad auditū verbi, postea in domibus fregisse panem ad alimentum. Ita enim loquitur: κλῶντες ἄρτον μετελάμβανον τροφῆς, hoc est, Frangentes panem sumebant alimentum. Quis igitur sanæ mentis, propter locum ambiguum & obscurum, à clarissima luce verborum Christi & Pauli se dimoueri patietur? Certe si tempore Constantiēsis & Basiliensis Conciliorū iudicatum fuisset, vsum vnius tantum speciei ex illo loco vel specie aliqua posse probari, non intermissum fuisset hoc argumētum: nec opus fuisset vel frigidis aliis rationibus, vel flagitiosa illa clausula: Hoc non obstante. Nulla igitur firma & manifesta est certitudo argumenti, quod contra communionem sub vtraque specie, ex loco Act. 2. sumitur.

Chrysostom.

Infirmitas argumenti ex loco Act. 2.

Obiectio de fractione panis Act. 2. tribus argumentis refutatur.

Non ignoro autem, veteres quosdam fractionē illam panis, Act. 2. intelligere de celebratione Eucharistiæ. Quam interpretationem non reijcio, maxime quia Actorum 20. vna sabbati, cum Paulus concionaturus esset, dicitur Ecclesia conuenisse ad frangendum panem, quod Beda ex Augustino interpretatur de celebratione mysteriorū. Sed ne hoc quidem modo, illa fractio panis patrocinabitur Pontificiæ mutilationi, id quod tribus firmissimis argumentis probabo. I. Nullus ex omnibus veteribus fractionem illam panis ita interpretatus est, quod Apostoli vnam tantum Eucharistiæ speciem, altera prætermissa vel abrogata, fidelib. in Ecclesia dispensarint: multo minus hoc dogma inde extruxerūt, verba institutionis de calice non pertinere ad laicos, sed illis vel posse vel debere vsum Dominici calicis prorsus interdici, prohiberi & eripi. Certus sum, ex tota vera antiquitate tale nihil posse proferri. Status igitur quæstionis non proprie hic est: An veteres quidam fractionem panis, Actorum 2. de celebratione Eucharistiæ intellexerint: sed an docuerint Apostolos vnā tantum partē Eucharistiæ laicis præbuisse, abrogata & erepta altera. Et quidem, an inde extruxerint dogma Pontificiorum de mutilanda institutione. II. Pontificiorum axioma est, Sacrilegium esse, si Sacerdos celebrans consecret non vtramq; speciem, sed panem tantum. Si igitur Actorum 2. quia tantum panis exprimitur, ideo simpliciter excludendum est poculum Domini; sequetur, Apostolos cœnam Dominicam panis tantummodo, non etiam calicis cōsecratione celebrasse. Quod Pontificij admittere non possunt. Si igitur dixerint, sicut aliter dicere non possunt, ex institutione per Synecdochen supplendū esse de consecratione alterius etiam speciei, licet nominatim non exprimatur: iam manifeste admittunt Synecdochen, & concedunt, breuem illam historię notationē intelligendam & interpretandam esse iuxta descriptionem institutionis cœnę Dominicæ. Nec patebit ipsis hoc effugium, si dicere voluerint, Lucam non describere, quid Apostoli vel consecrarint, vel ipsi sumpserint: sed tantum, quid populo dispensarint. Nam Actorum 20. Paulus Apostolus scribitur fregisse panem, & ipse gustasse. Nec iuxta sua axiomata dicere possunt: Paulum ibi vnam tantum speciem sumpsisse: fuit enim tunc confi-

Pontificiorū axioma.

ciens sicut Pontificii loquuntur) quia fregit panem. Nolint igitur velint, coguntur in illis locis concedere & admittere Synecdochen, quæ non aliunde, quam ex verbis institutionis, supplenda est. Recte igitur & nos dicimus, Apostolos in fractione illa panis dispensasse Eucharistiam, non præter vel contra, sed iuxta institutionem Christi, qui & panem & poculum præbuit. Instructio enim Apostolica est, Docete eos seruare, quæ ego præcepi vobis.

III. Fractio illa panis non tantum cæteris Apostolis, sed ipsi etiã Paulo tribuitur, Actorum 20. Paulum vero celebrationem, dispensationem & vsum Cœnæ Dominicæ tradidisse sub vtraq; specie, non Corinthiis tantum, sed omnibus qui inuocãt nomen Domini, in omni loco, manifeste ipse testatur, 1. Corinthiorum 11. Sed Lucas historicus nominat fractioné panis, phrasi Hebræis vsitatissima: quæ conuiuium, cœnam aut refectionem, quæ cibo & potu constat, describitura, simpliciter nominat fractionem aut manducationem panis. Insaniret autem, qui legens in historiis (manducare panem) contendere vellet, homines illos sine potu vixisse. Nec vero ex sola phrasi de Synecdoche disputamus. Sed hanc Synecdochen, & quidem in hoc sensu Apostolis vsitatam fuisse Paulus manifeste ostendit. Nam prima ad Corinthios 11. vbi expresse tradit vsum vtriusque speciei, tamen ita loquitur: Non licet Dominicam Cœnam manducare. Item, Quando conuenitis ad manducandum. Ibidem dicit, Non diiudicans corpus Domini, vbi tamen in eadem periodo bis copulatiue coniũgit edere & bibere.

Porro obiter & hoc adiiciam, quod Roffensis, & post eum Iesuitæ Colonienses ex opere imperfecto, in Matthæũ, quod Chrysostomo, sed falso adscribitur, probare nituntur, Paulum in naui, Actorum vigesimoseptimo sub vna tantum specie dispensasse Eucharistiam Lucæ & reliquis discipulis.

Si Sophistæ in prophanis materiis, vt in laudanda quartana febri tyrãnide Busiridis, & similibus ita luderent, aliquo modo ferẽdum esset. Sed in re seria, pertinente ad cõscientias piorum, ita ludere sacrosanctæ Scripturæ sententiis, & quidem ad euertenda clarissima verba testamentariæ institutionis filii Dei, nefarium profecto & sceleratum est. Lucas enim Actorum 27. non breuiter, non obscure, nec ambigue, sed clarissime multis repetitionibus diserte declarat, non agi in illa historia de celebratione Cœnæ Dominicæ, sed de sumptione vulgaris cibi, post multam & longam inediam.

Et quidem de Eucharistia historiam illam interpretari, si fiat sine iniuria & deprauatione institutionis Christi, catachresis est, non admodum sane probanda nec imitanda: fit enim præter veritatem historiæ, aliquo modo tamen tolerãda. Auctor enim operis imperfecti, nihil inde statuit, quod ab institutione Christi dissentiat. Sed detorquere illam historiã ad mutationem, violationem & mutilationem Cœnæ Dominicæ, num de Eucharistiæ dispensatione prorsus nihil ibi dicatur, nefarium profecto & sceleratum est. Et vel hinc æstimari potest, qua conscientia causam illam agant conductitii procuratores regni Pontificii. Eccius enim, cũ in omnibus illis argumentis, ex Apostolorum Scriptis contortis, videat nõ satis esse præsidii: postremo dicit, cõmunionem laicorum sub vna specie, esse vnum quod veniat ex tacita traditione Apostolorum. Et ne vnum quidem scriptorem nominare potest, qui inter Apostolicas traditiones dogma illud referat. Sed vnum axioma habet Pontificia Ecclesia, quod Petrus Asotus his verbis explicat: Quicquid Romana Ecclesia credit & seruat quod ex Scriptura probari non potest, vt illud simpliciter credatur ex traditione Apostolorum venire.

E. cius.

Axioma Pontificiæ Ecclesiæ.

Aliud argumentum ex historia Luc. 24.

Nec vero solis Apostolis maculam illam inurunt, quasi a testamentaria institutione Christi discessissent: sed ipsum filium Dei fingunt post resurrectionem exemplo & facto destruxisse, quod in vltima cœna, institutione & præcepto ædificarat. Dictitant enim, Christum post resurrectionem duobus discipulis in Emaus, Eucharistiam sub vnica solius panis specie tantummodo præbuisse, atque ita ipsum tanquam certissimum sui ipsius interpretem, facto ostēdisse, quomodo institutionem cœnæ intelligi velit: quod scilicet mandatum de vtriusq; speciei sumptione, pertineat nō ad laicos, sed ad solos Sacerdotes, laicis vero vnius speciei communionē sufficere. Et non parum sane roboris haberet hoc argumentum, si certo, manifeste & firmiter demonstrari posset, Christum facto & exemplo docuisse, ad laicos pertinere non totam institutionem, sed tantum partem eius, de panis scilicet specie. Sed quoniam verba institutionis manifesta sunt, & clarissimum est Pauli testimonium, institutionē cœnæ pertinere ad totam Ecclesiam, id quod a Domino se accepisse testatur: omnino necesse erit, testimonium quod diuersum doceat, longe esse clarius, certius & firmius, vt euidentiæ & certitudinis robore nos dimoueat a verbis institutionis, & a traditione Pauli, a Domino accepta. Quæstio igitur est: An ex illa historia euidenter, certo & firmiter demonstrari possint tria hæc capita. I. Quod Christus in Emaus, duobus illis discipulis dederit Eucharistiā. II. idq; sub vnica solius panis tantum specie. III. & quidem ita q hoc facto voluerit docere, laicis tantum vnam speciem esse dandam, non habita ratione institutionis.

Refutatio.

Multis autem argumentis conuincitur & demonstratur, tria illa capita non posse certo, euidenter & firmiter in historia illa ostendi. Quod enim fractio illa panis in Emaus, fuerit Eucharistiæ dispensatio ex Lucæ descriptione, nec clarum, nec certum est. Nā & vulgares concœnationes seu refectiones vocātur in Scriptura fractio panis, Isaiæ 58. Thrē. 4. Matth. 14. Nec verba illa, quod acceptum panem legitur benedixisse, & confractum dedisse duobus illis, conuincūt fuisse Eucharistiæ dispensationem. Nam & Matt. 14. & 15. de panibus & piscibus in deserto eadem verba vsurpantur, vbi nemo vel fingere audet fuisse Eucharistiæ dispensationem. Formalia vero verba, quæ oportet ad elementū accedere, vt fiat Sacramentum scilicet, Accipite, manducate: Hoc est corpus meum, nō legimus in historia illa fractioni panis addita fuisse a Christo. Nec virtuti panis illius tribuitur apertio oculorū, sed historia simpliciter narratur, dum Christus panē frāgeret, & distribueret, apertos ipsis fuisse oculos, sicut postea Apostoli recitat, agnitum fuisse sibi Christum in fractione panis, & vi & virtute panis. Non igitur euidenter & certo probari potest, fractionem illam panis fuisse dispensationē Eucharistiæ. Circumstantiæ vero textus, nō obscure de vulgari cœna loquuntur. Erat n. temp° cœnæ & in diuersorio ad mensam hospitis, epulis instructā recumbebāt. More vero qui etiamnū apud Iudæos vsitatus est, Christus panē benedixit, & fractū distribuit: & quia discipulis noti erant ritus Christi, in benedictione & fractione panis, inde ipsum agnouerunt. Adeo vero non est certum, an historia illa loquatur de dispēsatione Eucharistiæ, vt nec olim Constantiense & Basiliense, neq. nūc Tridentinum conciliū ausum fuerit pro defensione vnius speciei testimonium illud allegare. quod tamen fortissimum esset, si certo & euidēter de illis constaret, quæ procuratores Pontificii, audacter historiæ huic affingūt.

Nicolaus Lyranus.

Nicolaus Lyranus: qui centum ferme annis ante Constantiense cōcilium scripsit, historiam illam interpretatur non de Eucharistia, sed de vulgari fractione panis.

Wilhelmus Widefort.

Et VVilhelmus VVidefort, qui contra articulos Vicleff scripsit, anno 1396. expresse dicit: nec ex textu, nec ex glossa, nec ex antiquis doctoribus posse probari fractionem panis, Lucæ 24. fuisse panis consecrati.

Et Alphonsus de Castro, in opere aduersus hæreses libro sexto cũ diu multumq; de historia illa disputasset, tandem concludit, se hac de re nihil definire velle. *Alphonsus de Castro.*

Cum igitur certo non constet, historiam illam Lucæ 24. pertinere ad dispensationẽ Eucharistiæ, stulti certe essemus, si pateremur nos a manifesto, certo & firmo præscripto & mandato institutionis abduci per dubium, incertum & ambiguum testimonium. Huc enim recte accommodatur, quod Augustinus habet contra Petiliani Epistolam c. 16. Non ea colligant & commemorent, quæ obscure vel ambigue, vel figurate dicta sunt, quæ quisque sicut voluerit interpretatur secundum sensum suum. Talia enim recte intelligi, exponique nõ possunt nisi prius ea, quæ apertissime dicta sunt, firma fide teneantur. Sed proferte aliquid, quod non egeat interprete, nec vnde conuincamini, quod de alia re dictum sit, & vos illud ad vestrum sensum detorquere conemini. Hæc Augustinus. *Augustinus*

Nos vero habemus clarissimum testimonium, quomodo Christus non tantum in vltima Cœna instituerit Eucharistiam, verum etiã quomodo post ascensionem suam tradiderit Paulo, quod institutionem de vtraque specie, velit accommodari ad vniuersam Ecclesiam, sicut supra hoc ostendimus.

Nec fingendum est, Christum ea quæ & in vltima Cœna instituit, & post ascensionem repetita ad Paulum traditione cõfirmauit facto illo in Emaus voluisse infringere & euertere, cum Paulus dicat de illa mãducatione & bibitione, donec veniat ad iudicium.

Quicquid igitur de historia illa disputetur, hoc certũ est, formam celebrandi & administrandi Eucharistiam, non esse Ecclesiæ in historia illa præscriptam. Non enim additum est mandatum, vt factum illud Christi imitemur: additum vero est tale mandatum, & præscripta forma administrationis cœnæ Dominicæ in verbis institutionis, & in Paulina traditione. Hoc fundamentũ tenentes, aberrare nõ possumus. Alias enim omnia facta Christi, sine certo verbo ad nos pertinente, imitari non debemus. Nec ipsi Pontificii, qui historiam illã de consecratione, administratione, & dispensatione Eucharistiæ interpretantur, possunt nude & simpliciter eam ita tueri quin cogantur multa, quorum in hac historia, expressa mẽtio nõ fit, ex institutione Christi addere & supplere. Et hoc ita probabo, vt nullus tergiuersandi locus sit Pontificiis. Quæro n. an Sacerdoti contra formam & præscriptum institutionis, liceat solo pane cõsecrato, & calice in totum prætermisso, mysteria Eucharistiæ celebrare? Certe ipsi docent, ingens hoc sacrilegium esse. Atqui illud sequitur ex hac historia, si prætermissa institutione, ea tantum facienda sunt in celebratione Eucharistiæ, quæ expressis verbis Lucas scribit facta esse in fractione panis in Emaus. Quæro item an Eucharistia cõfici vel possit, vel debeat sine verbis illis formalibus. Accipite, mãducate, hoc est corpus meum, &c. Atqui sequetur hoc omnino, si non iuxta præscriptum institutionis, sed iuxta ea tantum, quæ in Emauntica fractione panis facta esse scribantur, cœna Dominica celebranda est. *Historia Lucæ 24. nil quicquam pertinet ad dispensationem Eucharistiæ.*

Hæc duo Pontificii admittere & concedere non possunt. In quascumque igitur partes se vertant, coguntur in duobus illis ad formam institutionis recurrere, si historiam Emaũticam simpliciter de administratione Eucharistiæ interpretandam esse contẽdant. Et nobis sufficit illud, quod per has duas quæstiones Põtificiis, velint nolint, necessario extorquetur, formam celebrãdæ Eucharistiæ nõ posse simpliciter & tota sumi ex Emauntica historia, sed sumendam esse ex præscripto institutionis. Atque ita incisus est neruus huius argumenti. Quod igitur Emaunticam historiam si omnino intelligenda esset de celebratione Eucharistiæ, malimus ex

legem Domini, tanquam ad merum & mixtum Conciliorum imperium, sine vlla limitatione vel exceptione ita accommodat; Facies, quodcunq; dixerint tibi, qui præsunt Ecclesiæ, sequereque sententiã eorum, non declinabis nec ad dextram, nec ad sinistram. Qui vero superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, ex decreto iudicis morietur homo, cũctusq; populus timebit. Osius vero ad legem illam Constantiensem accommodat Platonis sententiam, .de Legibus. Vobis vna certe lex erit præclarissima, quæ iubeat, ne quis iuuenum quærere audeat, recte ne an cõtra leges se habeant, sed vno omnium ore, vnaque voce recte, tanquam a Diis positas concedi præcipiat, nec alio modo aliter pati quicquam à iuuenib⁹ cogitari. Latomus ad Bucerum scribens, inquit; Cum rudis adhuc esset prima Ecclesia, ritum a Christo acceptum religiose tenuit, donec docta à Patrib. intellexit, vtramque speciem conuenire Sacerdotibus, laicos solo pane contentos esse posse. Crassum hoc apotnegma ne ipsis quidem Pontificiis probatur, licet declarat se, quod talem ruditatem primitiuæ Ecclesiæ tribuerit, sicut Ouid. scribens inquit:

Osius.

Latomus.

Rudis indigestaq; moles.

Et hi quidem ingenue & aperte explicant, quæ sit Pontificiorum sententia in loco communi de auctoritate & potestate Ecclesiæ. Alii vero illam quidem sententiam, sed paulo tectius & subtilius proponũt. Dicunt enim Euangelium concedere Ecclesiæ libertatem in externis ritibus seu ceremoniis, quas pro ratione ædificationis possit variare & mutare. Et hoc loco multis declamitat, propter externos ritus non esse turbandas Ecclesias, nec vnitatẽ eius scindẽdam. Adducunt etiam exemplum Vrbi, quem Augustinus Epist. 86 acriter reprehendit, quod propter ieiunium Sabbati totas Ecclesias turbaret & damnaret. Sed hoc argumentum, quacunque specie amplificatum, facile ipsis eripitur & excutitur: in ritibus enim adiaphoris habet Ecclesia potestatem, non ad destructionem, sed ad ædificationem. Non autem habet libertatem & potestatem docendi aut statuendi aliquid contra mandata Dei, seu abrogandi & prohibendi vllam partem mandati diuini, quod pertinet ad Ecclesiam, ad ministerium, & ad nouum Testamentum. Ipsis enim Pontificijs notæ sunt veterum sententiæ: Nullo modo quod Dominus iubet, bonus seruus mutat. Et 25. quæst. 1. Sciendum summopere est, quod inde nouas leges condere potest Pontifex, vnde Euangelistæ aliquid & Prophetæ nihil dixerunt. Vbi vero aperte Dominus vel Apostoli eius, & eos sequentes sancti Patres, sententialiter aliquid definierunt: ibi nõ nouam legem Romanus Pontifex dare, sed potius quod prædicatum est, vsq; ad animam & sanguinem confirmare debet. Si n. quod docuerunt Prophetæ & Apostoli destruere, quod absit, niteretur, non sententiam dare, sed magis errare conuinceretur. Et quid opus est plures veterum sentẽtias conquirere, cum habeamus manifestam Pauli sententiam: Si quis præter id, quod accepistis, vobis euangelizauerit, si fuerit vel Apostolus, vel Angelus de cœlo, anathema sit. Quid vero Ecclesiæ a Paulo de administratione cœnæ Dominicæ acceperint, certum & manifestum est, 1. Cor. 11. Sed propius pedem conferentes dicunt, in ipsa celebratione Eucharistiæ, sicut ea à Domino vsurpata est, multa esse variata, mutata & abrogata, in quibus nemo Ecclesiam possit damnare quasi in Christi mandatum commiserit. Christus enim vesperi post cœnam, præmissa prius ablutione pedum, & manducatione agni Paschalis dedit Eucharistiam. Hæc vero Ecclesia nõ seruat, nec quisquam vt necessarium exigit, vt tantum duodecim, & quidem accumbentes ad mensam, sicut in prima cœna factum est, ad communionem admittantur.

Sed & hoc argumentum facile soluitur per vsitatam regulam: De dis-

Axioma. similibus non est idem iudicium. In institutione enim cœnæ Dominicæ quædam pertinent ad substantiam cœnæ Dominicæ, quibus additum est mandatum Christi: Hoc facite, accipere scilicet panem, benedicere, frangere, distribuere, manducare. Similiter & calicem accipere, benedicere, distribuere, bibere, & hoc facere ad commemorationem Christi. Reliquas vero circumstantias, quas pro ratione temporis tunc Christus seruauit nullum tradidit vel præceptum vel mandatum. Dicit enim: Hoc facite. Non autē addit, vt illud fiat tali tempore, & seruatis reliquis circumstantiis, nō mandatis. Et modestissima est Augustini sententia, Epist. 118. **Si hoc Dominus non præcepisset, sed tantum monuisset, vt semper post Cœnam dispēsaretur & acciperetur Eucharistia: credo quod nemo illum morem mutasset.** Non igitur valet consequentia a circumstantiis liberis & non mandatis, ad substantialia cœnæ Dominicæ, quæ habent præceptum & mandatum diuinum, quod Paulus dicit, durare debere vsq; ad gloriosum aduentum Christi, 1. Cor. 11.

Tandem igitur Coloniense Antididagma petit iugulum causæ. Conatur enim probare, etiam in ipsis Sacramentorum substantialibus, vt in materia & forma, quæ habēt præceptum & mandatum diuinum, Ecclesiam & quidem etiam Apostolorum tempore ostendisse suam libertatem & potestatem, quædam mutandi, variandi & abrogandi, atque in Baptismi Sacramento, cuius maior est necessitas, cum scriptum sit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnum cœlorum. Documenta vero probationis sunt: Christus iubet baptizare in nomine Patris, Filij & Spiritus sancti. Et hęc est forma Baptismi, ab ipso Filio Dei instituta, præscripta & mandata. Sed Apostoli formā illam mutarunt, variarunt, & ad tempus abrogarunt. leguntur enim tantum in nomine Christi baptizasse, Act. 2 & 19. Et hoc argumentum ad præsentem controuersiam speciose potest accommodari. Licet Christus in forma Baptismi expresse & distincte recitet nomen Patris, Filij & Spiritus sancti, tamen Apostoli iudicarunt, hoc non esse simpliciter necessarium, sed posse mutari, eo quod in Christi nomine propter essentię vnitatem, etiam Patris & Spiritus sancti nomen comprehendatur. Eodem ergo etiam modo, licet Christus vtramq; speciem Eucharistiæ seorsim & diuisim (sicut veteres loquuntur) instituerit, **tamen quia Christus integer & totus, cum corpore, sanguine,** anima & spiritu adest, in alterutra specie: Ecclesia igitur recte iudicauit, vtramq; speciem non esse necessariam laicis: sed posse ipsis sufficere alteram tantum. Sicut enim Apostoli ex argumentatione de vnitate essentiæ mutarunt institutionem Baptismi, ita Ecclesia ex argumentatione de concomitantia, recte potuit mutare institutionem cœnæ, de vtraque specie. *Refutatio.* Sed respondeo: Scriptura non dicit, Apostolos ita baptizasse in Christi nomine, vt mutata & abrogata forma Baptismi, a Filio Dei præscripta & mandata, nomen Patris & Spiritus sancti prorsus prætermissum, **omissum & exclusum fuerit in actione & administratione Baptismi:** hoc est, quod in Baptismo nulla ab Apostolis expressa & distincta mentio facta fuerit nominis Patris & Spiritus sancti, sed tantum nominis Christi. Sicut memini monachum quendam opponere locum, Act. 8. Tantum in Christi nomine baptizati erant: cum textus ibi simpliciter dicat, Samaritanos nondū accepisse visibilia dona spiritus, sed tantū baptizatos fuisse in nomine Christi, sicut in Græco textu hoc manifestum est. Petrus igitur qui Act. 2 dicit, Baptizetur in nomine Christi, expresse nominat Deum Patrem, cum inquit, 1. Pet. 2. Baptismā esse stipulationem bonæ conscientiæ erga Deum, propter resurrectionem Christi, qui est in dextera Patris. Et Actor. 2. vbi nominat Baptismum in nomine Christi, diserte & expresse dicit: Accipietis donum Spiritus sancti. Item: Vobis est pro-

missio,

missio, & liberis vestris, & omnib. qui adhuc procul sunt, quos Dominus Deus vester aduocabit. Ita Paulus, qui Rom. 6. dicit, nos in Christum baptizatos. Et Eph. 5. Christum mundare Ecclesiam lauacro aquæ in verbo. In Tit. 3. diserte & expresse in doctrina Baptismi mentionem facit nominis Patris, Filij & Spiritus sancti. Dicit enim, Deus nos saluos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, per Iesum Christum saluatorem nostrum. Imo Act 19. Paulus pronunciat illos nec recte, nec in nomine Christi baptizatos, qui ignorabant, an esset Spiritus sanctus. Et de illo loco Ambrosius disputans libr. 1. de Spiritu sancto, cap. 3. dicit, non esse plenum Baptisma, nisi in nomine & confessione Patris, Filij; & Spiritus sancti.

Manifestum igitur est, Apostolos nequaquam mutasse vel variasse formam Baptismi, a Christo traditam & præscriptam, ita vt sine mentione & nomine Patris & Spiritus sancti, in solius Christi nomine baptizarint. Sciebant n. institutioni Baptismi Matt. 28. annexam esse hanc clausulam: Docentes eos seruare, quæ præcepi vobis. Quia vero Lucæ historici propositum non erat describere, quomodo & qua forma Apostoli baptizarint: illud enim ex institutione constabat: cum igitur Baptismu illum noui Testamenti a Christo institutum historica breuitate notare & nominare vellet, nõ necesse habuit semper repetere totam institutionem de materia, forma, vsu & fructu Baptismi, sed vt peculiari appellatione Baptismũ illum distingueret a Ioannis Baptismo, & a legalibus Iudæorũ Baptismis, nominauit baptismum in nomine Christi, sumpta appellatione, Primo, ab effectu. in Baptismo enim Pater, Filius, & Spiritus sanctus dispensant, applicant & obsignant communionem meritorum, mortis & resurrectionis Christi, sicut Rom. 6. Galat. 3. Tit. 3. 1. Petri 3. scriptura tradit. Secundo, sumpta est appellatio ab auctore, qui Baptismum instituit, vt in nomine Christi baptizare, idem sit quod iussu, mandato & auspicijs Christi baptizare. Quomodo vero ipse baptizari mandarit, constat ex institutione. Baptismus igitur in nomine Christi non recte administratur, nisi iuxta institutionem in nomine Patris, & Filij. & Spiritus sancti detur. Non igitur verum est, Apostolos formam Baptismi a Christo præscriptam mutasse, mutilasse & abrogasse.

Altera antididagmatis probatio hæc est: Christus præcepit baptizare, cum immersione totius corporis in aquam, id enim affirmant, verbum βαπτίζειν significare. Sed Ecclesia hoc iudicat non esse necessariũ, sed sufficere, si Baptizatio fiat vel pfusione, vel aspersione aquę. Et tamẽ hoc pertinet ad substantialia Baptismi. Respondeo: Si verbũ βαπτίζειν simpliciter significaret, totum corpus in aquam immergere; nemo morẽ immersionis vel potuisset vel debuisset mutare. Sed Paulus certissim' interpres, dicit baptizare esse mundare seu purgare per lauacrũ aquæ in verbo. Siue igitur per ablutionem, quę fiat adhibita aqua, Eph. 5. Tit. 3. Act. 2. siue adhibitio aquæ fiat mergendo, tingendo, perfundendo seu aspergendo, est baptizatio, est enim purgatio seu ablutio per lauacrum aquæ. Nec ad lauacrum necessario requiritur immersio sub aquam. Et ablutio etiã manuum, lectulorum, æramentorum, & poculorum, quæ fit adhibitione aquæ, siue mergendo, siue tingendo, siue perfundendo, Marc. 7. vocatur Baptismus. Nec in Baptismo Christi talem fieri necesse est confricationem corporis cum aqua, sicut fit, quando sordes corporis deterẽdę sunt, 1. Pet. 3. Christi igitur mandatum est, vt in Baptismo fiat purificatio seu ablutio per lauacrum aquæ. Quo vero modo ablutio illa fieri debeat, siue mergendo, tingendo, perfundendo, siue aspergendo, Christus non præscripsit. Nulla igitur hac in re mutatio fit in substantialibus Baptismi.

Trina tinctio in Baptismo non necessaria.

Disputant enim de trina tinctione, quæ mutata sit. Sed certũ est, Christum non præscripsisse & mandasse, siue vnicam, siue binam, siue trinam tinctionem, nec prohibuisse, si pluries fiat in vnico Baptismo. Satisfit enim institutioni, quando fit ablutio, adhibita aqua.

Quod vero dicunt, Christi præscriptum & præceptum esse, vt infantes non prius baptizentur, quam doceri possent, illud vero Ecclesiam primitiuam postea, contra præscriptum & mandatum Christi mutasse: Anabaptisticum & falsum est sicut ostendimus in loco de Baptismo. Nullo modo igitur verum est, probari enim non potest, Ecclesiam habere potestatem mutandi, variandi, mutilandi, abrogandi & prohibendi aliquid eorum, quæ de substantia sunt Sacramētorum à filio Dei tradita, præscripta & mandata sunt. Vera enim Ecclesia nō dominatur fidei, 2. Cor. 1. sed sedens ad pedes vnici magistri Christi, reuerenter & obedienter verbum eius audit: Matth. 21. Luc. 19. ædificata enim est super fundamentum Prophetarum & Apostolorum, Eph. 2. semper sibi proponens illud: Docete eos seruare, quæ ego præcepi vobis, Matt. 28. Si igitur oues Christi sumus, audiamus vocem pastoris nostri, inquit Augustinus cōtra literas Petiliani. Et hoc est secundum genus argumentorum, a libertate, auctoritate & potestate Ecclesiæ.

Tertium vero genus argumentorum est, quod testimoniis antiquitatis conantur probare, nec semper, nec vbique in veteri Ecclesia vsum vtriusq; speciei obseruatum fuisse, sed semper etiam in primitiua Ecclesia in vsu fuisse communionem laicorum, sub vna tantummodo specie. Sed hæc commodiorem locum habebunt in explicatione secundi Tridentini capituli. video enim præter opinionem & instituti rationem materiam hanc excreuisse. Non inutilem tamen iudico hanc annotationē, ostendit enim, qualia fundamenta causæ suæ habeant Pontificij. Non inutilis etiam est collatio, quomodo subinde vel noua excogitata sunt fundamenta, vel vetera nouis coloribus reformata. Et hac etiam collatione argumentorum multa, quæ in Tridentinis decretis breuius & tectius attinguntur, intelligi poterunt.

ARGVMENTA TRIDENTINÆ SYNODI *de communione sub vna specie.*

Accedamus igitur tandem ad examen Decretorum quintæ Sessionis. Principio autem lector obseruabit, quod Tridentina congregatio noluerit omnes rationes, quæ in hac disputatione a Pontificijs Scriptorib. hucusque agitatæ fuerunt, per repetitionem suas facere. Sed valde multas quasi habito delectu prætererunt: sine dubio ideo quod incertæ, infirmæ, ineptæ & absurdæ pleræque visæ sunt. Retinuerunt autem & selegerunt paucas quasdam: sine dubio, quæ ex toto illo cumulo optimæ & fortissimæ iudicatæ fuerunt. Ne tamen studium & operam procuratorum regni sui prorsus improbasse vel damnasse videantur, decernunt in II. capitulo, & II. Canone, omnes tales rationes & causas graues & iustas esse.

Quinque autem video rationes esse, quas Tridentinum Concilium, tanquam ex omnibus cōpijs præcipuas & fortissimas in hoc certamine in aciem producit, ad propugnandam Pontificiam mutilationem cœnę Dominicæ. Illas igitur ordine examinabimus.

Prima autem ratio hæc est. Etsi Christus Sacramentum hoc in panis & vini speciebus instituit, & Apostolis tradidit: laici tamen & clerici non conficientes, nullo diuino præcepto ad sumptionem vtriusq; speciei obligantur. Alterius igitur speciei communio illis ad salutem sufficit.

In hoc Argumento conclusio est κρινόμενον, de quo controuersia est. Iam vero in omni argumētatione requiritur αἴτιον, quod sit ratio & causa cur positis & concessis quibusdam, conclusio vera & necessaria ratione inde sequatur, & ita certo se habere probetur. In huius vero argumenti antecedente ponitur & conceditur, Christum instituisse vsum vtriusque speciei. Quomodo vero quęso inde concluditur & probatur, ad laicos nō pertinere mandatum Christi, de sumptione vtriusque speciei? nisi forsan ex veteri illa Topica sumptū est, cuius artificiū extat Genes. 3. licet Deus pręceperit, vt nō comederetis ex omni ligno, tamen potestis illud facere.

Certe de magna & ardua re hoc loco disputatio est, de testamentaria scilicet institutione filij Dei. Illa vera nō est vel ambigua, vel obscura: sed tanta est eius lux, quæ omnium oculis, etiam quando concepta est pręsumptio discedendi à verbis institutionis, se ingerit. Ante omina igitur operam dandam esse, Tridentini Patres iudicarunt, vt institutionis molem, qua se valde premi sentiunt, quoquo modo amoliantur.

Et Constantiense quidem Concilium aliquam voluit reddere rationem mutilationis, quamuis valde crassam & violentam. Decernit enim, non obstante institutione Dominica, recentem consuetudinem pro lege esse habendam. Sed illam maximam nostra tempora luce verbi illustrata nō ferunt: Ideo Tridentini ex Basiliensi Concilio aliud mutuantur artificium, vt scilicet nulla prorsus, monstrata, reddita, & explicata ratione, nude & simpliciter, pro imperio, & plus quam prætoria auctoritate asseuerent & promulgent, licet Christus instituerit vsum vtriusq; speciei, tamen laicos nullo diuino pręcepto obligari ad sumptionem vtriusq; speciei. Atqui hoc ipsum est, quod in controuersia positum, certa, euidenti, & necessaria ostensione probandum & confirmandū erat. Legimus enim in institutione verba disponentia, præscribentia, mandātia, & pręcipientia, non tantum in vna, sed in vtraq; parte: Accipite, edite, bibite: Et vtrique parti similiter additum est mādatum: Hoc facite. Ergo ad quos prior pars pertinet, ad eos etiam altera pars referenda videtur. Dum vero Tridentini Patrs decernunt, verba mandantia in prima quidem parte institutionis pertinere ad omnes Christi fideles, sacerdotes, & laicos, in altera vero, parte verba pręcipientia obligare tantum sacerdotes, & nō laicos.

Tridentinorum artificium.

A Tridentinis ratio mutilationis Cœnæ Dominicæ reddi nō potest.

Huius vero diuulsionis & diuersitatis, nullam prorsus in institutione monstrant rationem: cum tamen altera illa pars primæ annectatur, non tantum per particulam copulatiuam, sed & per particulam (similiter,) Et quidē cum in altera parte vniuersalis particula diserte exprimatur, quod in 1. parte non sit, Bibite ex hoc omnes & additur, Hoc facite. Diligenter autem expendi singula verba in primo Tridentino capitulo: non tamen potui deprehendere, quod vllam vel minimam rationem ex verbo Dei assignent, qua laicorum conscientias erudire & tranquillas reddere conentur: vt certo statuere possint, cum in vtraque parte institutionis sint verba mandantia, quod illis, quæ in prima parte sunt, ipsi etiam laici obligentur: quæ vero in altera parte sunt præcepta, eą nihil pertinere ad laicos.

Duas vero alias inuenio rationes, in primo hoc capitulo expositas: sed ita, non quod per illas velint monstrare causas, & reddere rationes huius sui Decreti: sed vt in principio protestentur, nullam ab se requirendā esse aliam rationem, quam αὐτὸς ἔφα. Iuxta Canonistas enim, sicut Papa, ita etiam Concilium voluntatem habet pro ratione, in his quæ vlut. Et Parisienses aduersus Lutherum dicunt, legem definiendi in Pōtificia Ecclesia hanc esse, vt quid sentiant, paucis explicent, rationes vero, cur ita definiant, nullas scripto mandent.

Prima igitur ratio hæc est: Tridentina Synodus a Spiritu sancto edocta, declarat ac docet: Licet Christus instituerit, &c. Vbi vero Synodus edocta est a Spiritu sancto de hac declaratione? Num ex aliquo Scripturæ loco? Moris enim est Scripturæ, sicut Hieronymus recte dicit, vt quæ in vno loco breuius & obscurius dicta sunt, in alio loco explicet & declaret. Nullum certe Scripturæ locum, ex quo declarationem illam sumpserint, indicant, sed Christo opponunt Spiritum sanctum, ita vt Christus quidem olim in vltima Cœna præceptiue instituerit vtramq; speciem, Spiritus vero sanctus nunc in Tridentina Synodo diuersam declarationem Patribus inspirarit.

Memorabilis vero ratio est, licet sine verbi Dei testimonio, imo contra manifesta Christi verba hanc declarationem proferant, quare tamen pro certissimo fidei articulo amplectenda sit, quia scilicet Spiritus sanctus est spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & pietatis. Valet autem consequentia a baculo ad angulum.

Secunda ratio est. Tridentina Synodus sequuta iudicium & consuetudinem Ecclesiæ, declarat ac docet, &c. Cuius vero Ecclesiæ? Non Apostolicæ, nec primitiuæ: quale enim illius iudicium fuerit, supra monstrauimus: sed eius, quę circa Constantiense Concilium, consuetudinem illam contra scripturam & morem primitiuæ Ecclesiæ inuexit, & quæ postea illam consuetudinem in Constantiensi Concilio iudicauit pro lege habendam.

Egregiæ sane rationes. Passim conqueruntur piæ conscientię, etiam in Babylonica regni Pontificij captiuitate, se moueri clarissima luce verborum institutionis, quæ forma Testamenti ab ipso filio Dei tradita, & Ecclesiæ commendata est, non per modum Concilij, sed in forma præcepti & mandati. Sed Tridentinum Concilium simpliciter repetit & confirmat veterem cantilenam: præceptum scilicet institutionis de sumptione vtriusque speciei, non obligare laicos. Dum vero quæruntur rationes, quibus pia mens erudiri, confirmari, & certa reddi possit, pro thesauro ostenduntur carbones, scilicet, quia Tridentina Synodus ita declarat & docet. Et quia Ecclesia in Constantiensi Concilio ita iudicauit: ergo licet Christus instituerit, &c.

Hactenus Pontificij procuratores laborarũt, aliquo modo & quacunque specie ex verbis institutionis ostendere, mandatum de bibendo calice non pertinere ad laicos, vt non prorsus sine omni ratione, ex mera tyrannide viderentur populo eripuisse vsum Dominici calicis. Sed Tridentina Synodus nõ vult copias suas in illas angustias redigi, vt non certior & firmior sit hæc declaratio, quam certo & firmiter illa ex verbis institutionis probari & demonstrari potest: ideo sine ratione Decretum tantum proponitur. Videntur tamen, quanquam valde obscure, ad disputationes illas alludere.

Argum. ad quod alludit I. Canon.

Primus enim Canon dicit, non omnes fideles ex necessitate salutis ad sumptionem vtriusq, speciei obligari. Et argumentum ad quod Canon ille alludit, hoc est: In casu necessitatis fideles saluantur, etiamsi prorsus non possint habere copiam Sacramentalis communionis. Ergo citra dispendium salutis, etiam extra casum necessitatis, vsus vnius partis potest abrogari. Idem enim iuris quod de toto, etiam de partibus est. Et quod ad antecedens attinet, supra de Sacramentis in genere, in IV. Canone explicauimus, quomodo Sacramenta sint ad saluté necessaria. De casu enim necessitatis vera est Augustini sententia, etiam a Longobardo citata: Non est dubitandum, vnumquemq; fidelium corporis & sanguinis Domini tunc esse participem, quando in Baptismate membrum corporis Christi efficitur: nec alienari ab illius panis calicisq; consortio, nec pri-

Augustinus de casu necessitatis.

uari

uat: Sacramenti illius participatione & beneficio, etiamsi antequam panem illum comedat, & calicem bibat, in vnitate corporis Christi constitutus, de hoc seculo migrauit. In casu igitur necessitatis, vbi copia Sacramentalis communionis haberi non potest, valent hę regulæ: Deum salutem fidelium non alligasse sacramentis. Item, Crede, & manducasti. Cōsideretur autem, qualis sit consequentia: In casu necessitatis fideles saluantur sine Sacramentali communione. Ergo extra casum necessitatis, licet mutare & mutilare testamentariam institutionem filij Dei. Certe si a casu necessitatis, argumentandum est ad abrogationem & prohibitionem extra casum necessitatis: sequeretur non alteram tantum partem, sed totam Eucharistiæ communionem abrogari, prohiberi, & Ecclesiæ eripi posse. Latro enim in cruce saluatus, etiamsi neutram Eucharistiæ speciem acceperit. Sed de casu necessitatis plura ad argumenti huius explicationem pertinentia, ex Augustino annotauimus in explicatione IV. Canonis, de sacramentis in genere.

Illud autem vehementer mihi mirum fuit visum: cum magnis cōtentionibus, ab omnibus nostri seculi Pontificijs scriptoribus laboratum & sudatum sit, vt ex ipsa descriptione institutionis Cœnæ Dominicæ, vel specie aliqua ostendi potest mandatum Christi, de sumptione calicis, ex præcepto obligare non laicos, sed sacerdotes tantum: hac enim vnica ratione, si illud ostendi & probari posset, videntur solide responderi posse ad omnia argumēta, quæ Pontificiæ mutilationi ex institutione opponuntur: valde inquam principio mirabar, quare Tridentina Synodus diserte & expressis verbis decretum suum in illis Pōtificiorum disputationibus fundare noluisset. Sed postea animaduerti, graui illud consilio factum esse: quia scilicet senserunt, quam parum firma sit illa, nō tam contortio, quam ludificatio testamentariæ institutionis filij Dei. Et hæc etiam causa est, quod nec in Constantiensi, nec in Basiliensi Concilio ratio illa repertitur: cum tamen multæ & variæ rationes ibi excogitarentur. Obscure tamen in 1. cap. Tridentini Patres ad commentum illud alludunt, vbi dicunt: Etsi Christus Apostolis tradidit Eucharistiam sub vtraque specie, non tamen ideo omnes Christi fideles, statuto Domini ad vtramq; speciem accipiendam astringuntur. Ratio enim consequentiæ in hac argumentatione, alia esse non potest: quam quod ea, quæ Christus in institutione Cœnæ ad Apostolos dixit, non pertineat ad vniuersam Ecclesiam, ideo quia tantum ad Apostolos illa dicta fuerunt. Quia igitur ad disputationem illam, quam manifesta repetitione Tridentini suam facere nolunt, obscure tamen alludunt, videndum est, quale sit nouum illud commentum, quod tempore Constantiensis & Basiliensis Conciliorum adhuc ignotum fuit. Ita enim manifestum fiet, nullis sophisticis tenebris obscurari posse clarissimam lucem institutionis Christi. Quo enim acrius impugnatur, eo clarius elucescit veritas.

Pighius vero & Andradius, præ cæteris magna contentione hanc fabulam agunt: & paucis argumenta ipsorum notabo. Vtile enim est commonefactionis gratia, proponi talia exempla, quæ ostendāt, quam audacter & impudenter, quam misere & impie Pontificij, propter tuendam suam mutilationem ludificent, deprauēt, torqueant & excarnificent sacratissima verba testamentariæ institutionis filij Dei. Pighius sumit verba institutionis, sicut illa a Luca & Paulo descripta sunt, prorsus præteritis Matthæi & Marci descriptionibus. Et hoc artificio testamentariam institutionē Christi ludificat. In prima, inquit, parte institutionis, Christus Apostolis duo mandat: I. Accipite, manducate. II. Hoc (quod scilicet iam me facientem vidistis) facite in mei commemorationem, hoc est, præcipit, vt in posterum accepto pane, gratias agant seu benedicant,

Pighius.

Andradius.

Pighianum artificium.

& illum distribuant accipiendum & manducandum alijs, additis verbis illis, Hoc est corpus meum, &c. In altera vero institutionis parte de calice, Lucæ & Pauli descriptio non habet, Christum Apostolis dedisse calicē: nec præceptiue & imperatiue dixisse: Bibite ex hoc omnes. Ergo cum addit, Hoc facite, non pręcipit, vt Apostoli & Sacerdotes poculū benedictionis bibendum dispensent. Hoc enim tantum ipsis præcepit in posterum faciendum, quod viderant Christum in prima Cœna facientem. Iam vero Christus, iuxta Lucę & Pauli descriptionem in prima Cœna ne Apostolis quidem poculum benedictionis dispēsauit, addito præcepto: Bibite ex hoc omnes. Hæc enim verba Lucas & Paulus nō habent: Dedit illis, dicēs: Bibite ex hoc omnes. Sed quia in Pauli descriptione Christus dicit: Hoc facite, quotiescunque biberitis: significare voluit, tunc tantum sacerdotes debere de poculo Domini bibere, quando faciunt, hoc est, quando sacrificant: ipsos vero etiam Sacerdotes, quando nō faciunt, hoc est, sacrificant, non habere mandatum bibendi de poculo Domini. Hæc est Pighiana tela, quæ simpliciter ponit, Christum in institutione poculū consecratum non dedisse Apostolis, nec præcepisse suis, Bibite ex hoc omnes. Falsumne igitur & mēdacium erit, quod Matthæus & Marcus scribūt, Christum in institutione Cœnæ poculum benedictionis dedisse discipulis, & dixisse: Bibite ex hoc omnes. Pighius respondet, Christum post ascensionem verba institutionis plenius reuelasse Paulo. Num vero ita, vt falsitatis & mendacij arguere: ea, quæ à Matthæo & Marco descripta sunt? Operæ pretium vero est audire, quomodo Matthæi descriptionem, quæ de calice & præceptiue, & per notam vniuersalem loquitur, eludat. Dicit enim, non incongruenter intelligi posse ea, quæ Matthæus de calice scribit, pertinere non ad normam præfixam celebrādo in futurum hoc mysterio, sed tantum ad illum actum cum duodecim Apostolis pertinuisse. Quare vero hoc? Quia scilicet in Matthæi descriptione nō additur mandatum, Hoc facite. Ita Pighius. Sed quia nimium crassa est violenta hæc institutionis diuulsio, vt nulla prorsus admittatur collatio descriptionum institutionis, sicut in quatuor locis Scripturæ extant: nec quod in vnius descriptione præteritum est, ex aliorum repetitionibus liceat supplere, vt scilicet, quando Matthæi descriptio vrgetur, simpliciter dicamus, Christum nō dixisse, Hoc facite in mei commemorationem: si Lucæ & Pauli descriptio tractatur, vt simpliciter negemus, Christum in institutione calicem dedisse discipulis, nec dixisse: Bibite ex hoc omnes, quia scilicet Lucæ & Pauli descriptio verba illa non habet. Hæc, quia nimis impudenter impia sunt, non probantur ab omnibus Pontificijs. Vna enim & eadem institutio est, quę quatuor in locis describitur: & sacri scriptores ita mutuas operas tradiderunt, vt quod priores Matthæus & Marcus præterierunt, posteriores Lucas & Paulus suppleuerint. Quæ vero in priorum descriptionibus satis luculenter explicata erant, ea posteriores non iudicarunt omnia repetenda esse, cum quidem omnes descriptiones conferri vellent.

Volui tamen Pighianum illud artificium notare, vt extet illustre exemplum, ad quas impudentes & crassas ludificationes scripturæ, suscepta defensio Pontificiæ mutilationis, humana ingenia abripiat.

Andradij elusio.

Andradius vero nouus artifex concedit, in institutione extare mandatum de sumptione calicis. Sed alia via, quam Pighius ingreditur, probaturus, verba institutionis de calice, non pertinere ad laicos, sed ad solos sacerdotes. Et obseruabit Lector, non de vna tantū specie laicis eripienda Pontificios laborare, sed hoc pugnāt, laicos ad dulcissima verba Christi, quæ communioni calicis addita sunt, nullum plane ius habere, quia scilicet verba illa ad solos sacerdotes pertineāt. Sumpsi autē potissimum

Andradij diſputationem expendendam: quæ enim mens ſit Tridentini Concilij in primo argumento quia non plene ſe explicant, ex Andradio opinor, qui & Concilio interfuit, & in ipſo Concilio ſcripſit, omniũ rectiſſime intelligemus. Dicit igitur: Licet præceptum de bibendo calice, cum nota vniuerſali, à Chriſto in inſtitutione traditum ſit, non tamen ſequi, omnes Chriſti fideles ſub illo vniuerſali ſigno comprehendi, & præcepto illo obligari. Audis eadem verba, & eandem ſententiã, ſicut in primo Tridentino Capitulo legis. Sed cauſam & rationem huius ſententię, quam Concilium ſtudioſe celauit, Andradius Concilij interpres nobis prodit: Chriſtum ſcilicet præcepto illo, vniuerſali nota tradito (Bibite ex hoc omnes) nõ alios quam præſentes Apoſtolos compellaſſe. Cum enim non pauci ex 70. diſcipulis, & ex pijs matronis, tunc adeſſent Hieroſolymis, Euangeliſtæ tamẽ expreſſe memorant, Chriſtum tantum duodecim Apoſtolos, menſæ illi adhibuiſſe. Et Marcus, explicaturus quos Chriſtus vniuerſali illa notã intelligi voluerit, dicit, omnes illos quos tunc compellarat, cum diceret, Bibite ex hoc omnes, ſtatim in prima illa Cœna bibiſſe ex calice: qui certe non alij fuerunt, quam duodecim Apoſtoli, qui tunc in cœna præſentes fuerunt. Hæc eſt prima σύρραξις Andradij. Sed quæro, an ſemel tantum, in prima ſcilicet illa cœna, Chriſtus illud, quod tunc præcipiebat, fieri voluerit? Negabit hoc Andradius. Chriſtus enim addit mandatum, Hoc facite: vt ſcilicet, in poſterum ſeu in futurum, vſq; ad conſummationem ſeculi (ſicut Paulus interpretatur) illud fiat, quod in prima cœna factum fuerat. Et niſi traditum eſſet à Chriſto hoc mandatum, nemo factum illud primæ cœnæ auſus fuiſſet vel debuiſſet imitari. Altera vero quæſtio eſt, an tantum duodecim illæ perſonæ ex mandato Chriſti debuerint poſtea illud facere, ita vt præter & poſt duodecim illos, ad nullum omnino fidelium, ea quæ in inſtitutione cœnæ præſcripta & mandata ſunt, pertineant. Negat & hoc Andradius: facit enim illa communio reliquis etiam Sacerdotibus. Ipſe igitur in ſequentibus fatetur, & oſtendit, falſum eſſe, quod prius contendebat, Chriſtum vniuerſali nota, cum dicit: Bibite ex hoc omnes, non alios voluiſſe intelligi, quam duodecim illos, qui tunc præſentes erant. Tertia demum quæſtio eſt: Qui ſint illi ad quos in Eccleſia, pręter & poſt Apoſtolos, mandata inſtitutionis Chriſtus pertinere voluerit? Et hic eſt ſtatus quæſtionis valde arduæ & grauiſſimę in cuius definitione, non nudis vtendum eſt aſſeuerationibus ſed argumentis certis, probationibus firmis, & documentis euidentiſſimis. Andradius ſicut forſan in concilio didicit, audacter affirmat, mandata totius inſtitutionis cœnæ pertinere ad ſolos ſacerdotes. Quomodo vero illud probet, audiamus. Tria, inquit, mandata ſunt in inſtitutione: Edite, Bibite, Hoc facite.

Et hæc copulatiue ita cõnexa ſunt, vt ad quos pertineat mandatũ, Hoc facite, ad illos etiam pręcedentia pertineant. Sed Chriſtus poteſtatem in poſterum conſecrandi, celebrãdi, adminiſtrandi, & diſpenſandi Euchariſtiam inſtituit, cum diceret: Hoc facite. Illa vero poteſtas non ex æquo omnibus fidelibus, ſed miniſtris Eccleſiæ competit. Ergo & præcedentia mandata, ſcilicet: Edite, Bibite, ad ſolos ſacerdotes pertinent. Non autẽ ita, vt ſacerdotibus quando non conficiunt, vtraque ſpecies diſpenſetur, nam & hoc negat, ſed tantum, vt ſacerdotes quando celebrant, vtramq; ſpeciem ſumant. Violenta profecto eſt Luſitana hæc argumẽtatio, qua à iure totius communionis Euchariſtiæ prorſus remouentur nõ laici tantum, ſed & ſacerdotes non conficientes. Dicit enim vtrumque mandatum, Mãducate & bibite, ad ſolos Sacerdotes pertinere: ad quos ſcilicet pertinet mandatum, Hoc facite. Reſponſurus vero ad obiectionem: Quo igitur iure laicis altera ſpecies diſpenſetur, ſi tota inſtitutio ad ſolos Sa-

cerdotes

cerdotes per inertiam hæreret tanquam mus in pice. Vult quidem dicere, Apostolos sumsisse vnam speciem, cum adhuc laici essent, priusquam scilicet in Sacerdotes consecrarentur, per verba, Hoc facite. Sed paulo ante dixerat, ad eosdem copulatiue pertinere, Manducate & Hoc facite. Ideo arbitratur ex 6. c. Ioannis, laicos ad cõmunnionem vnius speciei addmitti, vel certe ex generali Sacramentorum ratione. Tandem vero dicit, Christum quidem in genere præcepisse, vt fideles Eucharistia vterentur: quam vero earum specierum consultius foret plebi porrigere, Ecclesiæ iudicio relictum esse. Sed vbi hoc scriptum est, ô bone vir? Ego enim nõ in genere, sed in specie, de vtraque parte Eucharistiæ sumenda, lego mandatum Christi. Sed quam putas esse caussam quod disputent, ne vnam quidem speciem laicis ex mandato Christi dari? Absque dubio hæc est: vt Pontificis potius liberalitati & auctoritati, quam institutioni, & mandato Christi, communionem suam acceptam ferant laici.

De mandato Christi, Hoc facite.

Sed expendenda est paulisper hæc Andradij Argumentatio. Tota vero vis argumenti, sita est in mãdato, hoc facite. De quo distincte dicendum est: quatenus scilicet pertinet ad ministros Ecclesiæ, & quatenus pertinet ad reliquam Ecclesiam. Et planum faciemus, quocunq; referatur mandatum illud Christi, Hoc facite, siue ad Sacerdotes, siue ad reliquam Ecclesiam, confirmari & stabiliri nostram sententiam: quod scilicet communio sub vtraque specie, sit iuris & præcepti diuini. Quia enim quod Christus in vltima cœna fecit, in futurum etiam in Ecclesia fieri mandauit: acceptum scilicet panem & poculum gratiarũ actione benedicere, & sacrata dispensare, quod ad ministeriũ proprie pertinet. Non ergo negamus, mandatum Christi, Hoc facite: eatenus pertinere ad ministros Ecclesiæ. Quia vero totum illud, quod in prima cœna non tantum a Christo benedictione & dispensatione, verum etiam a discipulis sumptione, mãducatione, & bibitione factum est, cõprehenditur in mandato illo, Hoc facite, refertur enim ad totam actionem præcedentem: non igitur tantum ad Sacerdotes celebrantes Eucharistiam, sed & ad illos, quibus Eucharistia dispensatur, vt eam edant & bibant, mandatum illud, Hoc facite, certa ratione pertinet: sicut postea clarissime ex Paulo demonstrabimus. Nõ enim tantum particula quædam, sed totum illud, q in institutione cœnæ factum est, comprehenditur in mandato illo, Hoc facite. Primum autem in ipsa institutionis luce videbimus quid verba ista, Hoc facite, velint, possint & efficiant, si referantur ad sacerdotes siue ministros Ecclesiæ. Sine dubio enim Christus quando dixit, Hoc facite, ministris Ecclesiæ præscripsit, mandauit & præcepit, quomodo in posterum seu in futurum celebrare & administrare, & dispensare debeat Cœnam Dominicam, vsque ad consummationem seculi: nempe vt ea faciant, quæ Christus in prima cœna fecit. Et quidem si Christus panem & calicem benedixisset, & solus sumsisset: & addidisset mandatum, Hoc facite: tunc forsan illud, quod Pontificij volunt, sequeretur: vt scilicet solus sacerdos celebrans, vtramque speciem sumeret. Iam vero non lego, Christum benedictum illum panem & calicem Eucharistiæ, ipsum manducasse & bibisse, licet Chrysostomus sine certo & manifesto Scripturæ testimonio illud affirmet. Manifestissime autem lego, Christum benedictum panem & calicem alijs dispensasse, addito mandato: Edite, bibite. Quatenus igitur mandatum Christi: Hoc facite, solos ministros Ecclesiæ, ad quos administratio Eucharistiæ pertinet, complectitur: non tantum requirit, vt Eucharistiam consecrent, & ipsi sumant, sed ex præcepto & mandato diuino requirit, vt sacratam Eucharistiam dispensent, & distribuant alijs. Hoc enim Christus in prima cœna fecit, & quod tunc fecit, vt illud in futurum fieret, serio mandauit, cum diceret: Hoc (quod scilicet me

vidistis

vidiſtis facientem, facite. Quid vero ſacerdotes in adminiſtratione Eucharistiæ diſtribuere & diſpenſare debeant, manifeſtum eſt ex inſtitutione: quod ſcilicet Chriſtus diſpenſauit & diſtribuit. Dicit enim; Hoc quod me vidiſtis facere, facite. Chriſtus vero benedictum panem diſtribuit, dicens, accipite, comedite, &c. Et huic parti actiones addit mandatum, Hoc facite. Similiter vero etiam poculū benedictionis diſtribuit, dicens, bibite, &c.

Et huic etiam parti actionis ſimiliter vt primæ addit mandatum; Hoc facite. Sacerdos igitur celebrans Euchariſtiam, ſi ſolus eam ſumat, & nemini alteri eam diſpenſet, nō facit hoc, quod Chriſtus fecit. Quod ſi alterā tantum partem diſpenſet, iterū nō facit hoc quod Chriſtus fecit; is enim ſicut vtramque ſpeciem conſecrauit, ita etiam vtramque diſtribuit. Et illud quod tunc fecit, faciendum in poſtremū mandauit, cum diceret, Hoc facite. Manifeſtiſſima igitur demonſtratio eſt, ipſa luce meridiana clarior mandatum Chriſti, Hoc facite, quatenus ad ſolos ſacerdotes pertinet, nequaquam eripere reliquæ Eccleſiæ communionem vtriuſq. ſpeciei. Non enim hoc vult mandatum illud, vt ſacerdos celebrans Euchariſtiam, ſolus eam ſumat, ſed ex pręcepto diuino iniungit & imponit ſacerdoti celebranti, vt diſpēſet & diſtribuat Euchariſtiam, & quidem ita ſicut Chriſtus eam diſpenſauit. Is vero & panem & poculum benedictum diſpenſauit, & vtriq; parti expreſſe & diſtincte addidit mandatū, Hoc quod ſcilicet ego iam feci, in futurum vſque ad conſummationē ſeculi facite.

Reſtat igitur poſtrema quæſtio, Qui ſint illi, quibus ſacerdos celebrās Euchariſtiā diſpenſare & diſtribuere ex pręcepto diuino teneatur? Chriſtus diſpenſauit eam Apoſtolis; quos Pontificii dicunt, tunc retuliſſe perſonam ſacerdotum. Sed Apoſtoli tunc non erant conficientes, ſicut Pontificii loquuntur. Ad minimū igitur clericis non conficientibus, diſpenſanda eſſet vtraque ſpecies Euchariſtię, etiamſi ad ſolos ſacerdotes pertineret. Chriſtus enim Apoſtolis, qui tunc non erant conficientes, dedit vtramque ſpeciem. Et hoc quod tunc fecit, ſub præcepto in poſtremū fieri mandauit. Et tamen Pontificia, Eccleſia, ipſis etiam Sacerdotibus, quando nō conficiunt, non diſpenſat vtramque ſpeciem. Hunc modum antea Seſſionis propoſueram, ſed aduocatus ipſorum Andradius noluit eam tāgere; impoſſibile enim eſt, quod vlla ratione vere poſſit ſolui. Sed omiſſis illis ἀπροσχέτων, quærendus eſt certus mandati Chriſti interpres; quibus ſcilicet diſpēſanda ſit Euchariſtia, ita ſicut Chriſtus eā diſpenſauit diſcipulis ſuis, ſub panis ſcilicet & vini ſpecie. Is vero Paulus erit, qui Euangelium ſuum nō ab homine, ſed ex reuelatione Filii Dei accepit, Galat. 1. Et doctrinam de cœna Dominica, fatetur, ſe ita tradidiſſe, ſicut eā a Domino accepit. Tradidit autem non vt nudam hiſtoriam ſine explicatione, accommodatione & applicatione ad praxim (vt ita loquar) Eccleſiæ; ſed ita proponit inſtitutionem, vt ſit regula & norma adminiſtrandæ, diſpēſandę & ſumendæ Euchariſtiæ. Recitatis autem verbis & mandatis inſtitutionis Chriſti, mox ſubiungit accommodationem de diſpenſatione & vſu vtriuſque ſpeciei. Num vero ad ſolos Sacerdotes illa pertinent, quæ Paulus ibi de communione ſub vtraque ſpecie ſcribit? Certe titulus Epiſtolæ vniuerſam Eccleſiam Dei, quæ eſt Corinthi, alloquitur; imo addit, inſcriptam eſſe omnibus, qui inuocant nomen Domini, idque in omni loco. Sicut igitur ex verbis inſtitutionis habemus, in celebratione cœnæ Dominicę debere ex præcepto diuino fieri diſpenſationem ſeu diſtributionē vtriuſq; ſpeciei, panis ſcilicet & poculi Dominici; hoc enim Chriſtus fecit, & idem faciendum in poſterum mandauit; ita ex Pauli interpretatione habemus, diſpenſationem illam panis & poculi Dominici ex præcepto Domini debere fieri omni homini probanti ſe, item omnibus

Argumentū firmiſſimum contra Pontificios.

Paulus verus interpres Cœnæ Dominicæ.

qui

qui inuocant nomen Domini. Hæc enim sunt Pauli verba. Breuiter igitur, sed certo & manifeste demonstrauimus, sacerdotes seu ministros Ecclesiæ, quando celebrant & ad ministrāt cœnā Dominicam, ex præcepto diuino astringi, & obligari, non tantum vt Eucharistiam cōsecrent & ipsi sumant, sed vt consecratam dispensent & distribuant, non dimidiam, sed integram, panem scilicet & poculum Domini, sicut Christus fecit: & vtramq; illam speciem dispensent & distribuant, non solis tantum Sacerdotibus, sed omni homini probanti se, & omnibus qui inuocant nomen Domini, in omni loco. Et forsan nō sine peculiari artificio, Tridentinum decretum noluit loqui de præcepto dispensationis, sed de præcepto sumptionis. Etsi vero posterius illud ex priori manifestum est, ex natura correlatiuorum: tamen & hoc de præcepto scilicet sumptionis, manifeste ex Scriptura ostendi potest: In prima enim cœna non tantū hoc factum est, quod Christus panem & poculum benedixit & dispēsauit: sed & hoc ibi factum fuit, quod Apostoli panem & poculum Domini acceperunt, māducarunt & biberunt: idq; non vt arbitrarium quiddam, sed ex præcepto & mandato Domini. Dixerat enim: Accipite, manducate, bibite. Ad totā vero illam actionem primæ cœnæ, Christus addidit mandatum, vt in futurum vsq; ad consummationem seculi ita fieret: Hoc, inquiens, quod scilicet in hac prima cœna factum est, facite. Sicut igitur in prima cœna Apostoli ex præcepto diuino vtramque speciem sumpserunt, manducarunt & biberunt: ita præscriptum & mādatum Christi est, vt idem in futurum vsq; ad cōsummationem seculi in celebratione cœnæ Dominicæ fiat. Et Paulus locuples testis est, Christum ipsum institutione mandatū illud, Hoc facite, non tantum ad consecrationem & dispensationem, sed expresse etiam ad sumptionem retulisse: & quidē expresse in altera parte, de calice. Ita enim recitat Christi verba: Hoc facite, quotiescunq; biberitis. Et ipse Paulus mox subijciens, quæ sit interpretatio verborum Christi, Hoc facite in mei commemorationem, inquit: Quotiescunque manducaueritis hunc panem, & poculum hoc biberitis, mortem Domini annuntiate, donec veniat. Paulus igitur mandatum Christi, Edite, Bibite, Hoc facite: accommodat ad ipsos sumentes. Et sicut sumptio panis sacrati, est iuris & præcepti diuini: ita etiam sumptio poculi Dominici, est iuris & præcepti diuini. Et Paulus hęc scribit ad omnes, qui inuocant nomen Domini in omni loco.

Tridentinorū astutia.

Siue igitur ad Sacerdotes siue ad sumentes referatur mādatum Christi, Hoc facite: planum factum est, communionem sub vtraq; specie esse iuris, præcepti & mādati diuini duplici ratione. I. Quia ministri Ecclesię in administratione cœnæ Dominicæ, ex præcepto Domini obligati sunt, & astringuntur ad dispensandā Eucharistiam, ita sicut Christus eam in prima cœna dispensauit, sub panis scilicet & vini specie: idq; non sacerdotibus tantum, sed omnibus qui inuocant nomen Domini in omni loco. II. Sumpturi Eucharistiam, habent mandatum Christi, vt in sumptione illud faciant, quod in prima cœna factum esse scribitur: vt scilicet panem benedictum edant, & poculum Domini bibant. Et ad hoc faciendum, duplici vinculo mandati diuini obligantur & astringuntur: I. Quod Paulus sua interpretatione ostendit mandatum, Edite, Bibite, pertinere ad omnes sumentes. II. Quod Christus vtriq; parti addit peculiare mandatum: Hoc facite, vt non tantum in dispensatione, sed etiam in sumptione hoc fiat, quod in prima cœna factum est.

Exemplum primitiuæ Ecclesiæ.

Ex hoc iure institutionis, præscripti, mandati & præcepti diuini, primitiua Ecclesia in legitimis & ordinarijs Ecclesiæ conuentibus, vtramque Eucharistię speciem dispensauit & sacerdotib. & laicis. Et diserte docuit, in vsu & participatione horum mysteriorum, nullum esse discrimē inter

sacerdo-

ſacerdotem & laicum: ſicut ſupra hæc demonſtrata ſunt. Nec vnquam vel ſenſit vel docuit vetus Eccleſia, arbitrariam eſſe communionem ſub vtraque ſpecie. Sed quia de ſumptione ſub vtraque ſpecie, & Chriſtus & Paulus præceptiue ſeu imperatiue loquuntur: veteres ſimiliter etiā docuerunt, eam eſſe iuris & præcepti diuini. Cyprianus de cœna Domini inquit: Lex eſum ſanguinis prohibet: Euangelium, vt bibatur præcipit: Bibimus autem de ſanguine, Chriſto ipſo iubente, pro quibus ſanguis ille oblatus eſt. Et libro ſecundo, epiſt. 3. diſputans de calice Domini ſanctificando, & plebi miniſtrando, aliquoties meminit præcepti diuini, vt cum dicit, ab eo quod Chriſtus magiſter & præcepit & geſſit, non eſſe humana inſtitutione decedendum. Itē à Domino præcipitur, & ab Apoſtolo eius confirmatur, vt quotieſcunque in commemorationem Domini biberimus, hoc faciamus, quod Dominus facit. Et in fine, inſtitutionem Chriſti vocat legem Euangelicam.

Bernhardus ſermone 3. de Ramis palmarum dicit, alimoniam corporis & ſanguinis Chriſti, eo die primum exhibitam, eo die commendatam & mandatam, deinceps frequentari. Cyprianus lib. 1 Epiſt. 2. Quomodo ad martyrij poculum idoneos facimus, ſi non eos ad bibendum prius in Eccleſia poculum Domini, iure communicationis admittimus? Et Iuſtinus ſcriptor vetuſtiſſimus, cum deſcripſiſſet ritum ſui ſeculi in Eccleſia, de communione ſub vtraque ſpecie, mox ſubiungit, Apoſtoli in Euangelijs ita ſibi Chriſtū ἐντετάλθαι, præcepiſſe tradiderunt. Oſtendimus igitur ex inſtitutione Chriſti, ex interpretatione Pauli, & ex traditione veteris Eccleſiæ, diſpenſationem & ſumptionem Euchariſtiæ ſub vtraque ſpecie eſſe iuris & præcepti diuini. *Bernhardus.*

Secundum argumentum contra verba inſtitutionis. Tridentina Synodus texit ex concione, Ioann. 6. Illud vero à Pontificijs ſcriptoribus in duplici forma ſolet proponi. I Chriſtus Ioan. 6. loquens de ſumptione & participatione carnis & ſanguinis ſui, aliquando cōcionatur de manducanda carne, & bibendo ſanguine, aliquando vero reducit illa ad ſolam manducationem: vt, Qui manducat me, viuet propter me. Ergo communio vtriuſque ſpeciei, nō eſt tanquam neceſſaria præcepta, ſed poteſt ſufficere ſola manducatio. II. Oſius in confeſſione Polonica, argumentum illud ita format: Chriſtus Ioan. 6. loquens de manducanda ſua carne, & bibendo ſanguine; non facit mentionem vini, ſed tantum panis. Ergo vſus Dominici calicis poteſt abrogari & prohiberi. Sed facilis & plana eſt reſponſio: Cœnam Dominicam Chriſtū inſtituiſſe in ea nocte, qua tradebatur, & Euangeliſtæ teſtantur, & Paulus clariſſime affirmat. Concio vero Ioan. 6. habita eſt à Chriſto, anno integro & amplius ante inſtitutionem cœnę. Et tamen tam boni viri ſunt Tridentini Patres, vt nō vereantur prætextu ex concione Ioan. 6. ſumpto, reformare, mutare & mutilare teſtamentariam inſtitutionem filij Dei. Eadem enim ratione poſſet quis argumentum flectere ex concione Ioan. 4. tātum bibendum eſſe in cœna Dominica, & quidem non vinum, ſed aquam in calice adhibendam. Quia Chriſtus ibi dicit: Qui biberit ex aqua quam ego dabo, non ſitiet in æternum. Deinde manifeſtum eſt, Chriſtum Ioann. 6. non agere de manducatione & bibitione, quę ore corporis fiat: nec de pane materiali. Iudæis enim vrgentibus illud ſignum, Patres noſtri in deſerto manna māducauerunt, Chriſtus opponit: Iam vero Pater cœleſtis non corporalem cibum, ſed alium panem, ſcilicet filium ſuum incarnatum, vobis miſit: Ego, inquit, ſum panis ille vitæ. Ita cum turbæ, quæ ex quinque illis panibus manducarant, ad ipſum reuerterentur, vt iterum corporali māducatione ſaturarentur: Chriſtus pani materiali & manducationi corporali opponit alium ſpiritualem & cibum, & ſpiritualem manducationem quę *Tridentinorum argumentum ex concione Ioann. 6.* *Argum. Oſii in Confeſſione Polo.*

hoc [illegible] aliquoties repetit: Qui credit in me, habet vitam æternam. Si igitur ex sexto capitulo Ioannis, de substantia cœnæ Dominicæ, contra verba institutionis iudicandum esset: sequeretur, etiam elementũ panis non esse adhibendum ad Eucharistiam, nec opus esse, vt in cœna Dominica ore corporis aliquid acciperetur: imo posset inde concludi, vsum & panis & poculi Dominici, sicut institutio cœnæ de illis loquitur, posse simpliciter abrogari & prohiberi. Tam egregium scilicet argumentum est, quod ex concione Ioann. 6. contra institutionem cœnæ, à Põtificijs opponitur. Et tamen vnicum hoc argumentum præcipuum fuit, quod tempore Constantiensis Concilij, ex Scriptura contra vsum vtriusque speciei oppositum fuit. Veteres quidem in explicatione 6. capitis, plerumque solent tractare doctrinam de cœna Dominica, non quod ibi sit instituta, vel quod ex 6. cap. Ioannis dicendum sit, quæ sit materia, quæ forma, hoc est, quod elementum, & quod verbum Sacramenti Eucharistiæ: sed quia ad salutarem Cœnæ Dominicæ vsum non sufficit Sacramentalis manducatio, nisi accedat spiritualis: qualis vero illa sit & esse debeat, describitur, Ioann. 6. Hactenus & hoc modo veteres 6. cap. Ioannis rectè accommodarunt ad doctrinam de Eucharistia. Non potest autem in vllo veterum ostendi, quod ex 6. cap. Ioannis vel disputarint saltem, in legitima & ordinaria celebratione cœnæ Dominicæ, vsum calicis posse vel abrogari, vel prohiberi. Doctrina igitur de materia & forma, de elemento & verbo Eucharistiæ, de norma administrationis & dispensationis cœnæ Dominicæ, & de modo sacramentalis communionis, sedem suam habet non Ioan. 6. tunc enim Eucharistia nondum erat instituta: sed in verbis institutionis, in quibus dispensationem & communionem vtriusque speciei præceptiue institutam esse manifestum est. Illud vero Pontificij prorsus inuertunt: Et hinc æstimetur, qualis causa sit, quæ huiusmodi argumentis & fundamentis nititur.

Veterum sententia de 6. cap. Ioan.

Tridentini argumentũ sumitur ab auctoritate Ecclesiæ.

Tertium argumentum Tridentinæ Synodi, sumitur ab auctoritate & potestate Ecclesiæ. Consideretur autem status disputationis. Manifesta & certa sunt verba institutionis, de vtraque specie. Ab illis Pontificia Ecclesia discessit. Iam cũ quæritur, quas huius discessionis rationes habeãt, opponitur auctoritas & potestas Ecclesiæ. Necesse igitur erit, esse aliquam potestatem & auctoritatem Ecclesiæ contra expressa verba Dei, & quidẽ ad destructionem testamentariæ institutionis Filij Dei: ad quam tamen duplici mandato, in singulis Eucharistiæ partibus Ecclesiam vsque ad cõsummationem seculi, donec ad iudicium redeat, alligatam esse voluit: Manducate, hoc facite: Bibite, hoc facite. Elegans certe, & vera est Augustini sententia cõtra Cresconium lib. 2. cap. 21. Paulus dicit, Ecclesia subdita est Christo. Non igitur debet Ecclesia se Christo proponere, cum ille semper veraciter iudicet, Ecclesiastici vero iudices vt homines plerumq; fallantur. Sed pleraque ad hoc argumentum pertinentia, in præcedentibus sunt explicata: ideo tantũ verba secundi Tridentini capituli examinabimus. Insidiose autẽ ludunt æquiuocatione vocabuli dispensationis. Nam & Gerson disputat, esse quidem præceptum de bibendo calice, sed tale, quod dispensabile sit auctoritate Ecclesiæ: dispensationẽ vero definiunt relaxationem iuris communis, factam cum causæ cognitione, ab eo qui ius & potestatem habet dispensandi, vt scilicet sit licentia vel mutandi aliquid in lege, vel faciendi aliquid contra legem. Tridentinũ igitur capitulum declarat, Ecclesiam habere potestatẽ in dispensatione sacramentorum. Et ex illa potestate, licet Christus vtramq; speciem præceptiue instituit, Ecclesiam tamen communionem calicis potuisse abrogare & prohibere. Audi vero quomodo illud ex Scriptura probent. Paulus enim dicit: Sumus dispẽsatores mysteriorũ Dei. Mysteria sunt Sacramenta &

ta & dispensare, est ius commune relaxare. Ergo quæ Christus in dispensatione & vsu Eucharistiæ instituit, Ecclesia potest abrogare: quæ præcepit potest prohibere: vsum scilicet calicis Domini, pro laicis.

Canonistæ.

Canonistarum quidem sententia est, Papam posse dispensare contra 4. prima Concilia: item contra verba Euangelij, licet non contra mentē. Sed si quis tunc regnante barbarie & inscitia linguarum, potuisset Papalem illam potestatem dispēsandi, ex dicto illo Pauli probare: Sumus dispensatores mysteriorum Dei: ne vere magistralis illa allegatio habita fuisset. Nunc vero in tanta luce ludere vocabulis, in re tā seria, nemo vt arbitror sanus auderet. Audet autē hoc & quidem iure suo, perfricta frons Thaidis Babylonicæ. Et qua conscientia causam hanc agant, quantumq; fidei illis sit tribuēdum, hinc æstimetur.

Expositio Paulinæ sententiæ.

Mysteria ibi Paulus intelligit reuelationem totius doctrinæ Euangelicæ, & Apostolos vocat ministros οἰκονόμους hanc ipsam innuens antithesin, quod nō sint domini horū mysteriorum, qui potestatem habeant mutandi & abrogandi: sed quod tantum sint œconomi, in quibus hęc fidelitas requiritur, vt iuxta institutionem, præscriptum & mandatum Domini, ea dispensent, quæ ipsis commissa sunt. In hac sententia vetus interpres vsus est vocabulo dispēsationis. Illius vero æquiuocatio commoda visa fuit Tridētinis Patribus, qua mutilationem cœnæ Dominicæ iustificarent. Non abs re igitur, factum est, quod veterū editionem decreto suo authenticam fecerunt, ita vt nemo eā in disputationibus, quouis prætextu reijcere auderet, etiāsi scilicet, vt in hoc loco, οἰκονομίαν non significet potestatem mutandi & statuendi aliquid, contra id quod Dominus expresso mādato præscripsit. Sed huic dispensationi videntur ne ipsi quidem Tridentini satis fidere. Ita enim orationem moderātur, quasi velint dicere; in dispensatione, hoc est, in administratione Sacramentorum, Ecclesiam in externis circumstantijs posse statuere & ordinare, quæ ædificationi seruiūt, & in huiusmodi quidem ordinationibus, si fiant in circumstantijs, de quibus non extat mandatum Dei, ad hunc finem, vt ea quæ in administratione Sacramentorum à Domino instituta, præscripta & mandata sunt, eo rectius & diligentius ad ædificationem seruentur. Non negamus, inquā in huiusmodi ordinationib. Ecclesia habere potestatem, vt omnia scilicet fiant ordine, decenter & ad ædificationem. Hanc vero potestatem, Pontificij extra suos terminos eo trahunt, quasi Ecclesia simili potestate possit etiā ea, quæ in institutione cœnæ, filius Dei instituit, ordinauit, præscripsit, mādauit & præcepit, mutare mutilare, prohibere & eripere. Hoc vero quia probari non potest, negamus.

Tridentinorum argumentatio.

Et obseruetur Tridentina argumentatio, à dispensatione in circumstantijs adiaphoris, ad abrogationē mutilationem & prohibitionem eorum, quæ habent verbum & mandatum Dei. Falsum vero est quod dicunt, Paulum tali potestate vsum in hoc ipso Sacramento, quando Corinthijs scribit; Cætera cum venero, disponam. Diserte enim prius ponit ea, quæ habent institutionem, ordinationem, præscriptū & mandatū Christi; & ab ijs postea distinguit ea, quæ pollicetur se ordinaturum, cum venerit, intelligit igitur ea, quæ non habent præscriptum & mandatum Christi.

Et quidem ipsum Concilium non potest simpliciter hanc distinctionē negare: ideo addunt salua Sacramentorum substantia, fieri posse dispēsationem. Hoc vero mirabile est. Eucharistiā posse vna sui parte mutilari, salua tamen ipsius substantia. Longobardus certe & Scholastici, substantialia Sacramentorum affirmant esse materiam & formam; hoc est, elemētum diuinitus institutum, & verbum voce diuina elemēto annexum. Iam Christus pro elemēto, in cœna sua nō panis tantum, sed & poculi vsum instituit. Quomodo igitur salua manet substātia cœnæ Domi-

nicæ, si altera eius pars abrogetur, mutiletur, & prohibeatur. Sed tertian substantiam Eucharistiæ, volunt esse spiritualem participationem corporis & sanguinis Christi. Cumque illa fiat etiam sub vna specie, vbi totus & integer Christus adest: iudicant saluam manere Eucharistiæ substantiā, etiamsi poculum Domini inde tollatur. Sed quia etiam sine pane & vino fieri potest spiritualis participatio carnis & sanguinis Christi, in verbo Euāgelij, sola fide, Ioan 6 eadem ergo cōsequentia manebit etiam salua substantia Eucharistię, etiamsi vtraque species, & panis & vini, inde tollatur. Sed quæ ad substantiam cœnæ Dominicæ pertineant & requirantur, non ex humanis argumentationibus, sed ex testamentaria institutione filij Dei discendum & diiudicandū est. Quartum argumentū Tridentinæ Synodi, sumptum est ab exemplis veteris Ecclesię: quod scilicet vsus vtriusque speciei in primitiua Ecclesia, non infrequens quidem non tamen vniuersalis fuit. sed semper etiam simul in vsu fuerit communio sub vna tantummodo specie. Cui libertati communicandi, siue sub vtraque siue sub vna tantummodo specie, postea successerit mutatio consuetudinis, de communione sub vtraque specie: quam subsecuta demum sit lex, de vna tantum specie.

Argumentū ex exemplis veteris Ecclesiæ.

Obseruabit autem Lector, quod Pōtificij in hac causa, vsu rerum multa edocti sunt, quæ principio nō satis considerata fuerunt. Constantiense enim Concilium cum primum ferret legem de mutilatione cœnæ Dominicæ, simpliciter concessit, consuetudinem fuisse primitiuæ Ecclesiæ, quod à fidelibus Eucharistia sub vtraque specie reciperetur. Sed mox biennio post, Gerson animaduertit, quantum hæc confessio haberet incōmodi. Et licet diuersum probare & ostendere non posset tamen inquit probabilius videri, hoc non communiter apud omnes seruatum fuisse. Ex hac commonefactione, Tridentina Synodus habet hoc artificium, quod nō dicit initio Christianæ religionis vniuersalem fuisse vsum vtriusque speciei, imo ne quidem dicit, frequentem fuisse: sed per figuram μείωσιν inquit, non infrequentem fuisse. Respiciunt autē ad disputationes Pontificiorum, quibus probare conantur, etiam in primitiua & veteri Ecclesia, vbi vsitata erat communio sub vtraque specie, semper tamen simul etiam vsum fuisse communionis sub vna tantummodo specie. De illis igitur disputationibus quędam, qua fieri poterit breuitate, annotāda erunt. Nam & hæc annotatio ostendet, Pontificios, cum destituantur & Scripturæ & antiquitatis veris testimonijs, simili artificio deprauare veterum testimonia, sicut Scripturæ sententias ludificant. Quando vero de veteris Ecclesię testimonijs & exemplis disputatio est, nō quæritur de casibus necessitatis, & extraordinarijs, sed de legitima, ordinaria, publica & solenni celebratione, administratione & dispensatione Eucharistiæ. A multis autem ostēsum est, ex antiquis formis liturgiarum, ex descriptionibus celebrationis Cœnę Dominicæ, quę extant apud veteres: præcipue vero apud Iustinum & Chrysostomum: ex alijs multis veterum testimonijs & exemplis: quod in veteri Ecclesia, in legitima & ordinaria administratione cœnæ Dominicæ, semper & vbique apud omnes vsitata fuerit communio sub vtraque specie, iuxta Christi institutionem. Neque vllū antiquitatis exemplū proferri potest, quod in legitima & solenni administratione Cœnæ Dominicæ, vna solūmodo species subtracta altera, fideli populo dispensata fuerit. Et hæc cum ita se habeant, operæ pretium est videre, quo artificio antiquitatis etiam testimonia deprauent Pontificij: quæ plurima & manifestissima sunt.

QVOMODO EX ANTIQVITATIS TESTIMONIIS *mutilationem ſuam probare conentur Pontificii.*

I. Eccius & pleriq; alij, multum tribuunt huic teſtimonio, quod in veterum ſcriptis, & in antiquis Canonibus, mentio fit laicæ communionis: ad quam remittebantur illi qui ex clero eiecti erant. Ergo aiunt, in veteri Eccleſia alia fuit communio cleri, ſcilicet ſub vtraque ſpecie: & alia laicorum ſcilicet ſub vna ſpecie. Sed hoc falſum eſſe animaduertūt & fatentur nunc ipſi etiam Pontificij, vt Vicelius, Tapperus, Lindanus, & multi alij. Manifeſtiſſimum. n. eſt, illis temporibus, quibus mentio fit laicæ communionis, datam fuiſſe laicis vtramque ſpeciem. Et Chryſoſtom⁹ expreſſe affirmat, in participatione myſteriorum, nullum eſſe diſcrimen inter Sacerdotes & fidelem populum.

Sed laica cōmunio veteribus vocabatur, quando clericus propter crimen aliquod ab officio miniſterij vel ſuſpēdebatur, vel prorſus remouebatur, tunc enim ipſe non adminiſtrabat Euchariſtiam, ſed eam tantum accipiebat: idque nō inter clericos, ſed poſt clericos cum laicis, & in loco vbi laici communicabantur. Agnoſcunt igitur, & fatentur ipſi Pontificij, laicam communionem apud veteres non eſſe intelligendā de alio communionis genere, ſed de gradu, ordine & loco communionis. *Laica communio quid.*

II. Quidam, quos etiam Oſius in Polonica confeſſione imitatur, fingunt in Epheſina Synodo decretum fuiſſe, vt laicis tantum vna ſpecies Euchariſtiæ traderetur, eo quod Neſtorius docuerit, ſub pane eſſe cadauer exāgue. Sed merum figmentum hoc eſt. Nullus enim ex veteribus hanc opinionem Neſtorio tribuit. Et in hiſtoria, idem in actis Epheſini Concilij, ne veſtigia quidem talis vel diſputationis vel decreti apparent. Sed talis cauſa talibus digna eſt probationibus. *Oſius.*

III. Eſt & hoc vnum ex artificijs Pontificijs, vbi in veteribus mentio fit Euchariſtiæ quod illā tantum de vna ſpecie intelligunt: vt quando apud Euſebium lib. 5 cap. 24. Epiſcopis eiuſdē communionis, peregre aduentantibus tranſmittitur Euchariſtia: Pontificij contendunt, hoc ſimpliciter de panis tantummodo ſpecie eſſe intelligendum. Sed appellatio Euchariſtiæ, complectitur vtramque ſpeciem. Iuſtinus enim deſcribens ritū communionis ſub vtraque ſpecie, dicit. Hoc alimētum apud nos Euchariſtia vocatur. Irenæus libro quinto; Quando mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Euchariſtia corporis & ſanguinis Chriſti. Cyprianus libro primo. Epiſtola ſecunda: Protectione corporis & ſanguinis Chriſti, eos muniamus: cum ad hoc fiat Euchariſtia, vt poſſit eſſe tutela credentibus. Sermone quinto, de lapſis, vbi expreſſe calicis tantum mentio fit, Cyprianus vocat Euchariſtiam.

IV. Ex deportatione Euchariſtiæ ad infirmos, conantur probare vſum vnius tātum ſpeciei, eo quod vinum ſine periculo deferri non poſſit. Sed Iuſtinus Apologo ſecundo, & Hieronymus ad Ruſticum Monachum de Exuperio, expreſſe teſtantur, in veteri Eccleſia vtramque ſpeciem ſolitā deferri ad abſentes & infirmos. In Serapionis hiſtoria, apud Euſebiū lib. ſexto, capite 44. valde laborat Andradius, vt ad vnam ſpeciem illam referat, quia verbum ἀποβρέχειν, perfundere ſeu madefacere, in ſolam panis ſpeciem quadret. Sed quæro ab Andradio, ad quā ſpeciē referatur quod hiſtoria habet: ἐπιστάζειν & ἐγχέειν: infundere, & in os inſtillare. Hic Ieſuitæ dicunt, fuiſſe vinum nō conſecratum, in quo iuſſus fuerit puer madefacere panem. Sed hoc Euſebius nō dicit. Imo Nicephorus libro ſexto, capite ſexto affirmat, Euchariſtiā fuiſſe, quod ſeni puer in os inſtillauit. Ita enim inquit: inſtillauit ei Euchariſtiam. Vſitatum autē fuiſſe, in caſu *Iuſtinus. Hieronymus. Andradius. Ieſuitæ.*

necessitatis, panem Eucharistiæ in vinum lactatum miscet iam ægrotis dare, ex veterum historijs notum est: sicut postea ostendemus.

V. Ex reseruatione Eucharistiæ, cuius alicubi apud veteres mentio fit, vsum vnius solummodo speciei probare moliuntur. Sed & hoc vanum est. Apud Chrysostomum enim Epist. 1. ad Innocentium, etiam sanguis Domini in sacrario seruatur. Et Gorgonia Nazianzeni soror, & corporis & sanguinis Domini antitypa reseruarat, sicut Nazianzenus testatur.

Pontificiorum artificium in citandis veterum sententiis.

VI. Vbi in veterum scriptis expresse tantum mentio fit panis seu corporis Christi, seu manducationis: ibi Pontificij statim affingunt præsumptam suam opinionem, de vna tantummodo specie. Sed quod sophistice deprauent veterum sententiam, aliquot manifestissimis exemplis demonstrabo. Eccius citat ex Epistola Ignatij ad Ephesios: Frangentes vnum panem, qui est medicamentum immortalitatis, &c. Et quia ibi Ignatius non expresse meminit alterius speciei: clamitat igitur Eccius, vsum communionis, sub vna specie ab ipsis Apostolis traditum & a discipulis ipsorum seruatum fuisse. Sed Ignatius protestatur, luculentam sibi ne... iniuriam. Nam in epistola ad Philadelphienses, inquit: Vnus est panis, omnibus confractus: & vnum poculum vniuersis distributum.

Cyprianus. *Horstius.* *Cyprianus.*

Cyprianus sermone 5. de lapsis, recitat miracula quædam quæ in altera specie, pane scilicet consecrato acciderunt. Inde Horstius Coloniensis, contra doctissimum virum Hamelmannum probare conatur, tempore Cypriani vsitatam in Ecclesia fuisse communionem sub vna tantum specie: & addit, communionem illam a Deo tunc miraculis comprobatam fuisse. Sed impudens figmentum est. Cyprianus enim nullo modo scribit, miracula illa facta fuisse ad comprobandam communionem sub vna tantummodo specie: sed longe alias causas illorum miraculorum recitat. Non autem sequitur: In specie panis factum fuit miraculum: ergo poculum Domini tunc non fuit distributum in Ecclesia. Nam in illo ipso sermone, ritum communionis sui temporis describens Cyprianus inquit: vbi solennibus adimpletis, calicem Diaconus præsentibus offerret.

Magno vero strepitu in scenam producunt ipsum etiam Nicenum Concilium: & non verentur affirmare, ibi communionem sub vna tantum specie, si non decretam, attamen comprobatam & confirmatam fuisse. Quia scilicet Canon 14. dicit: Si non fuerint in præsenti Episcopus vel presbyter, tunc Diaconi ipsi proferant & edant. Sed Canon ille nec Græce, nec in Decretis, nec apud Ruffinum ita legitur. Et licet ibi expresse tantum nominetur corpus Christi, non tamen recte inde concluditur communio sub vna tantummodo specie: Nam in Concilio Neocæsariensi, cap. 13. & dist. 93. cap. presbyteri, vbi eadem plane materia de Diaconis repetitur, expresse dicitur de dando pane, & porrigendo calice. Manifestissime igitur antiquitas se explicat, quod per Synecdochen sæpe loquatur.

Veterum Synecdochica locutio.

Nam & Paulus ipse ad Corinthios, vbi expressissime de communione sub vtraque specie tractat, illam tamen aliquoties per Synecdochen notat: vt cum inquit: Manducate cœnam Domini: Conuenitis ad manducandum: Dijudicatis corpus Domini. Item: In vnum spiritum potati sumus. Si quis vero inde vellet concludere, Paulum tradidisse & seruasse communionem sub vna tantummodo specie, scelerate faceret contra manifestissimam Pauli sententiam.

Augustinus.

Ita Augustinus de Symbolo lib. 3. cap. 5. Item de feria quarta, c. 4. Hieronymus etiam ad Eustachium, expresse tantum sanguinis Christi meminerunt. Num vero recte quis inde inferret, Augustini & Hieronymi temporibus non panem, sed tantum poculum Domini dispensatum fuisse laicis, in administratione cœnæ Dominicæ.

VII. Magno apparatu, pro mutilatione cœnæ Dominicæ producuntur exempla de domestica comunione: quando scilicet acceptam in Eccle-

sia Eu-

ſia Euchariſtiam, domum ſecum detulerunt. Tertullianus enim lib. 2. ad vxorem, tantum panis mentionem facit. Et Hieronymus in Apologia pro libris aduerſus Iouinianum, corporis tãtum mentionem facit. Quamuis autem domeſtica ſeu priuata illa communio, aliquid extraordinarium fuerit: non difficile tamen eſt reſpondere. Quia enim illi in Eccleſia Euchariſtiam acceperunt: quæſtio ergo eſt, non quid domi ſumpſerint, ſed quid in Eccleſia ipſis diſpenſatum fuerit. Et ne longius eam afferam explicationem Ruardi Tapperi, Decani Louanienſis, qui maximæ auctoritatis eſt inter Pontificios. Is igitur tractans exemplum Satyri, fratris Ambroſij, inquit: Videtur ex ſermone 5. de lapſis apud Cyprianum, quod illis temporib. ſanguinem Domini ex calice omnes bibebant, & quod corpus Domini ijs in manus dabatur, vt vel ſtatim ſumerent, vel ſecum portarent domum ibiq; ſumerent, ita vt per temporum interualla biberent ex calice Domini, & corpus Domini manducarent. Hæc ille. Quia vero hæc diuulſio partium cœnæ Dominicæ, non eſt conſentanea inſtitutioni: ideo domeſtica priuata illa communio poſtea abrogata & ſeuere prohibita eſt in Toletano & Cæſaraugustano Concilijs. Nequaquam igitur ex domeſtica illa communione probari poteſt, vſitatam tunc in Eccleſijs fuiſſe diſpenſationem vnius tantum partis Euchariſtiæ. Nam & Tertullianus in eodem lib. vbi in domeſtica communione, in vno loco tantum panis meminit, mox in alio loco loquitur etiam de participatione poculi: & tandem vtrumq; coniungit cibum, & poculum Domini. Nazianzenus autem de ſorore ſua Gorgonia ſcribit, quod & corporis & ſanguinis Domini antitypa, ex Eccleſiaſtico cœtu ſecum domum delata ſeruarit. Et Ambroſius in hiſtoria Satyri fratris ſui deſcribens ſumptionem, meminit hauſtionis & fuſionis in viſcera. Ergo nec ex illa hiſtoria ſatis certo & euidẽter probatur diſpenſatio & ſumptio Euchariſtiæ, ſub vna tantum ſpecie. Et vt maxime in exemplis illius domeſticæ communionis aliquid oſtenderetur (quod tamen nondum video factum eſſe) pugnans cum inſtitutione Chriſti, & ſolenni conſuetudine primitiuæ Eccleſiæ: quid tamẽ inde efficeretur, cum ſint priuata & extraordinaria exempla, & quidem quæ poſtea graui conſilio abrogata ſunt? Noſtra vero quæſtio eſt, non quid vnus, aut item alter priuatim fecerint: ſed quæ fuerit publica, legitima, ordinaria & ſolennis conſuetudo veteris Eccleſiæ in adminiſtratione & diſpenſatione Cœnæ Dominicæ. Hic eſt ſtatus controuerſiæ, de quo flagitamus teſtimonia & exempla antiquitatis. Et nondũ vidi, tale vllum certum & euidens vel teſtimonium vel exemplum veræ antiquitatis, à Põtificijs proferri. Quæ enim præterea ex incertis auctoribus, vt ex vita Hieronymi & Ambroſij, de quibus auctoribus dubitatur, item ex Legendis Sanctorum proferunt, indigna ſunt quæ refutentur.

Ruardus Tapperus.

Status controuerſiæ.

Hæc igitur ſunt præcipua capita probationum, quibus conantur Pontificiam mutilationem exemplis antiquitatis palliare & confirmare: quę profecto nihil probant, de eo quod in controuerſia poſitum eſt: de publica ſcil. cet. legitima, ordinaria & ſolenni conſuetudine veteris Eccleſię in adminiſtratione & diſpenſatione cœnę Dominicę. Pleraq; vero vel ſunt mera figmẽta, vel manifeſtæ deprauationes ſententiæ veterum; ſicut euidenter oſtendimus. Et tamen Tridentinum Concilium non veretur omnia illa, tanquam non Apollinis, ſed ipſius Spiritus ſancti oracula exoſculari & approbare: quaſi certum iam & demonſtratum ſit, in primitiua Eccleſia, licet non infrequens fuerit communio ſub vtraq; ſpecie, non tamen catholica, ſeu vniuerſalis fuerit: ſed ſimul etiam ſemper in vſu fuiſſe communionem ſub vna tantummodo ſpecie.

HISTORICA OBSERVATIO, QUOTIES *& quot modis mutilatio illa tentata fuerit, donec tandem introducta est.*

Porro quia Tridentinum capitulum, ex mutatione consuetudinis cōmunicandi sub vtraque specie, & ex introductione contrariæ cōsuetudinis, vult Pontificiam mutilationem iustificare: iudico vtiliter quadam annotari posse, de historia introductæ huius cōsuetudinis. Iactitāt enim consuetudinem illam adeo esse vetustam, vt eius initium ne monstrari quidē possit in historijs. Sed nos ex veris historijs ostendemus, quomodo in veteri Ecclesia aliquoties, & aliquot modis tentata fuerit mutatio communionis sub vtraque specie: & quam acriter mutationi huic restiterint præpositi Ecclesiarum, melioribus & purioribus Ecclesiæ tēporibus, donec tandē posterioribus temporibus, post annos scilicet Domini 1200. vna cum alijs erroribus & abusibus, mutatio illa particulariter, nō tamen sine contradictione, in quasdam Ecclesias inuecta, deinde latius progressa, demum lege Constantiensi confirmata est.

I. Mutatio cōmunionis

Tentata autem primum fuit mutatio quędam communionis sub vtraque specie, iuxta formam a Christo præscriptā, per illos qui bibentes in Ecclesia de poculo Domini, panem sacratum secum domum deferebāt: quem postea sumebāt, aliquando per satis longum interuallum temporis: sicut de Eremitis Basilius scribit. Sed illa consuetudo abrogata & prohibita fuit in Concilio Toletano primo, circiter annum Domini 390. & postea circa annum 500. in Cæsaraugustano. Reducta autem fuit cōmunio ad formā institutionis: vt scilicet in Ecclesia, vbi tunc vtraque species dispensabatur, Eucharistia consumeretur.

II. Mutatio cœpta circa annum Domini 440.

Secundo. Tēpore Leonis I. circa annum Domini 440. Manichæi, quia vinum tanquam abominabile quiddam detestabātur, & fingebant Christi corpus, vtpote phantasticum, non habuisse verum sanguinem, moliebantur sumptionē vnius tantum speciei introducere. Sed Leo Pontifex, sermone Quadragesimali 4. appellat sacrilegium, si quis calicem sanguinis redēptionis nostræ haurire declinet. Et huc accommodat illud Pauli, Rom. 16. Obseruate eos, qui dissensiones & offendicula præter doctrinā quam didicistis faciunt.

Lindanus.

Lindanus fingit, ante Leonem in vsu fuisse in Ecclesia communionē sub vna specie sed Leonem tunc propter Manichęos, rursus mandasse ad tempus communionem sub vtraque specie, vt ita deprehendi possent Manichæi. Sed Andradius recte dicit, esse insignem hallucinationem. *Andradius.* Adeo enim vsitata tunc fuit communio sub vtraque specie, vt his indicijs Leo deprehenderet Manichæos. Leo igitur circa annum Domini 449. pronuntiat esse sacrilegium, dissensionem & offendiculum, præter doctrinam ab Apostolis acceptam, ore corpus Domini accipere, calicem vero redemptionis nostræ haurire, declinare.

III. Circa annū Domini 490.

Tertio. Tempore Gelasii, circa annū Domini 490. iterum tentata fuit mutatio communionis sub vtraque specie nō ab hæreticis, sicut tempore Leonis, sed ab hominibus superstitiosis. Ita enim Gelasius loquitur. Sed atque repulsa, & ab Ecclesia explosa fuit superstitio illa: sicut testatur Canon, Comperimus: de consecrat. distinct. 2. Comperimus quod quidā sumpta tantummodo corporis sacri portione à calice sacrati cruoris abstineant: qui quia nescio qua superstitione docentur astringi, aut integra Sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur: quia diuisio vnius eiusdemq; mysterii, sine grandi sacrilegio nequit prouenire. Audis, vnam speciem non esse integrum Sacramentum, sed ad vnum idemque mysterium pertinere vtramq; speciem; item esse grande sacrilegium, si vna tantum species sumatur.

Et in Canone illo notandum est vocabulum superstitionis. Inde enim colligi potest, sub quo prætextu quidam tempore Gelasii, voluerint consuetudinem communicandi sub vna tantummodo specie introducere. Est enim superstitio iuxta scholasticos, velle colere Deum, sed modo indebito, hoc est, aliter & contra quam ipse præscripsit & mandauit. Prætextum igitur religionis, cultus diuini & reuerentiæ erga Sacramentum, habuerunt & prætenderunt illi, qui tempore Gelasii, præter & cōtra formam communionis à Christo traditā & præscriptam, a calice Dominico abstinebant. Et quia Canonis verba sunt, Docētur superstitione astringi, posset ita etiam intelligi, fuisse tunc quosdam, qui ita docuerint. Et hoc bene notetur. Quicquid enim prætenditur de religione & reuerentia Sacramenti, in communione sub vna specie, quia aliter & contra fit, quam Christus instituit, superstitio est. Gelasius vero pronūciat, eos esse a communione arcendos, hoc est, excommunicandos, qui ex superstitione à participatione poculi Dominici abstinent. Quod vero Gratianus cum Glossatoribus, ad solos Sacerdotes conficientes, Canonem illum restringit, cum Ecclesiastica historia illorum temporum, & cum ipso textu pugnat. Loquitur enim de illis, qui ad sumptionem Sacramentorū vel admittuntur, vel ab illis arcentur. Et ab ipsis Pontificiis, vt Lindano & aliis Gratiani illud commentum nunc exploditur.

IV. Mutatio.

Quarto, propter metum periculi effusionis quidam mature meditati sunt discessionem à forma institutionis Christi: ne tamen omnino tollerent vel abrogarent communionem sub vtraque specie, panem cōsecratum in poculum benedictionis intinctum, dederunt communicantibus pro complemento communionis, hoc est, indicarunt non plenam esse communionem, si tantummodo sub specie panis, sine vino cōsecrato daretur Eucharistia. Dignum vero est obseruatione, vnde illud in Ecclesiam irrepserit.

Occasio intinctionis panis consecrati.

Cum enim in casu necessitatis, in communione paruulorum & infirmorum, apud veteres intincta & infusa aliquando Eucharistia data legeretur: sicut ex historia Serapionis, ex Cypriani sermone 4. de lapsis, & ex Prospero de promissionibus, cap. 6. & 26. quæst. 6. cap. Is in decretis: ex illis casibus extraordinariis, quidam postea voluerunt consuetudinem intinctæ Eucharistiæ inuehere in legitimam & ordinariam communionem Ecclesiæ, contra institutionem Christi & morem veteris Ecclesię, idque prætextu periculi effusionis & reuerentię erga Eucharistiam. Sed Iulius Pontifex circa annum Domini 340. in epistola ad Episcopos Ægypti, & citatur de Consecrat. dist. 2. cap. Cum omne: acriter consuetudinem illam reprehendit. Et quibus ex fundamentis eam refutet, operæ pretiū est considerare. Dicit esse contra diuinum ordinem, cōtra Apostolicas institutiones: item esse contrarium Euangelicæ & Apostolicæ doctrinæ, & consuetudini Ecclesiasticæ aduersum. Et (quod præcipue notandum est) ostendit, vnde petendæ & sumendæ sint probationes in hac causa: Inquit enim: Nō difficile hoc ab ipso fonte veritatis probabitur, in quo ordinata ipsa Sacramentorum mysteria processerunt. Agnoscit Lector, Romanam Ecclesiam longe aliis tunc vsam fundamentis, in controuersiis de communione cœnæ Dominicæ, quam nunc vtitur. Nominantur enim ordo diuinus, Apostolicæ institutiones, Euangelica & Apostolica doctrina, vetus consuetudo Ecclesiastica. Ad illa fundamenta & nos nunc prouocamus: sed opponuntur nobis potestas Ecclesiæ, posterior cōsuetudo, & argumenta rationis.

Tandem vero concludit Iulius: Quod pro complemento communionis intinctam tradunt Eucharistiam populis, nec hoc probatū ex Euangelio testimonium receperunt, vbi Apostolis corpus suum commen-

dauit, & sanguinem: seorsim enim panis & seorsim calicis cōmendatio memoratur. Et hoc modo tunc repressa fuit consuetudo intinctæ Eucharistiæ: postea tamen rursus pullulauit, circa annum Domini 580. Ideo enim in 3 Bracarensi Concilio repetitum fuit decretum Iulii. Adeo crebro humana ingenia meditata sunt discessionem a forma communionis, ab ipso filio Dei præscripta. Sed melioribus Ecclesiæ temporib. fuerunt, qui contra omnes consuetudines & prætextus, testamentariam institutionem Filii Dei retinuerunt, & acriter defenderunt.

V. Mutatio. Quinto, Cum subinde maior fieret inclinatio doctrinæ & rituū a puritate veteris Ecclesiæ, circ. a annū Domini 920. Cluniacensis ordo rursus instituit intinctionem: sed contra morem & vsum reliquarum Ecclesiarum. Ita n. Cassander citat ex institutis Cluniacensium, li. 2. c. 35. Quando is ipsum corpus sacerdos dederit, singulis sanguini intingit, quanquam sit contra vsum aliarum Ecclesiarum, quia quidem, maxime nouitii nostri adeo sunt rudes, vt si sanguinem ita separatim accipiant, quandoque negligentiam incurrerent. Vides, licet tūc disputaretur de metu periculi effusionis & irreuerentiæ: non tamen ausi fuerunt iudicare, ideo intermittendum aut abrogandum esse vsum calicis.

Concilium Turonense. In Turonensi postea Concilio, pro infirmis, etiam in aliis Ecclesiis, concessus est vsus intinctæ Eucharistiæ. Et ratio additur: Oblatio intincta debet esse sanguine Christi, vt veraciter presbyter dicere possit, Corpus & sanguis Domini nostri Iesu Christi proficiat tibi in remissionem peccatorum, & vitam æternam. Notabit autem Lector, quanquam aliquantulum tunc discederetur a forma institutionis Christi, tamen adeo necessariam iudicarunt vtramque speciem, vt potius intinctam Eucharistiam dare consulerent: præcipue vero noterur, non veraciter dici posse, corpus & sanguinem Christi dari & accipi sub vna tantummodo specie panis.

Tandem tempore Iuonis, circa annum Domini 1120. permissum fuit alicubi populum communicare intincto pane, idque non auctoritate, sed summa necessitate timoris sanguinis Christi effusionis. Ita enim Cassander allegat Iuonem de diuinis officiis. Hæc ideo recito, vt ostendam, cum motæ iam essent & exaggerarentur disputationes de metu periculi effusionis & irreuerentiæ, non tamen iudicatum fuit ideo vel posse vel debere alteram speciem prorsus tolli & omitti ex communione: sed potius intinctione vsi fuerunt, vt tamen daretur vtraque species. Non tamen vniuersalis fuit tempore Iuonis consuetudo intinctæ Eucharistiæ alibi enim data tunc fuit vtraque species seorsim: sicut ex illis, qui circa ea tempora vixerunt, præcipue vero ex Bernhardo & Longobardo colligitur.

VI. Mutatio. Sexto, Post Longobardum tempore Scholasticorum scriptorum, circa annum Domini 1250. primum manifeste incepit mentio fieri inuectæ alicubi particularis consuetudinis, communicandi populū sub vna specie, propter metum periculi effusionis. Et tamen in historia illorum etiam temporum multa ad hanc disputationem pertinentia obseruari possunt. Non enim ab omnibus tunc Ecclesiis recepta fuit illa consuetudo: nec omnes passi sunt sibi eripi vsum Dominici calicis. *Thomas.* Thomas enim in 3 quarte summæ, quæst. 80. art. 12. dicit, in quibusdam Ecclesiis prouide hoc seruari, ne sanguis Christi detur populo. Et in 4. Sententiarum dist. 11. artic. 2. quæst. 1. inquit: in quibusdam locis de consuetudine datur participatio sanguinis clericis: hoc est ministris altaris, de quibus præsumitur, quod magis sint cauti. Ricardus de media villa, & Petrus de Tarantasia postea Innocentius IV. nominatus, testantur, sua tempestate non tantum ministris altaris, sed & maioribus e populo, a quibus pericula il-

la non timebantur, Eucharistiam sub vtraque specie datam fuisse. Petrus vero de palude in quarto Sententiarum, distinction. 11. quæst. prima, auctor est, sua ætate in quibusdam Ecclesiis consuetudinem fuisse communicandi in genere sub vtraque specie: idq; ita caute, vt nihil effunderetur. Ex VVilhelmo de monte Lauduno, Cassander citat: Recipiendo corpus Christi, totam veritatem eius recipit, sed non totum Sacramentum. Et ideo in multis locis communicatur cum pane & vino, id est, cum toto Sacramento.

Durandus.

Durandus circa annum Domini 1280. in Rationali diuinorum libro 4. cap. 24. narrat, sua ætate in quibusdam locis consuetudinem fuisse: quod post communionem Sacerdotis aliquid de sanguine in calice reseruatum fuit, & superinfusum vinum purum, vt communicantes inde aliquid possent de sanguine Christi sumere. Et rationem reddit in præcedentibus, ex Innocentio III. Quamuis sub specie panis sanguis sumatur cum corpore: non tamen sanguis sub specie panis bibitur. Particulariter igitur tunc in quasdam Ecclesias inuecta fuit consuetudo communionis sub vna specie.

Mutilatio cœnæ Dominicæ a multis impugnata & improbata.

Deinde, obseruatio historiarũ illius temporis & hoc ostendit, quod recenti consuetudini communionis sub vna specie, a multis tunc contradictum fuit: Alexander enim Halensis refert, religiosos quosdam ægre tulisse, eripi sibi poculum Domini, & flagitasse restitutionẽ communionis sub vtraque specie. Sed illorum petitionem dicit repressam fuisse commento miraculi, quod ex hostia sacra sanguis emanasset. Et ipsi Scholastici scriptores, licet cedant consuetudini, recens a quibusdam receptæ propter vnicam rationem de periculo effusionis: tamen multis & palam disputant, communionem in vtraq; specie conuenientiorem, congruentiorem, perfectiorem completiorem, & maioris efficaciæ esse. Ex quibus antiquissimus Alexander Alensis inquit, quæst. 32. membro 1. artic. 2. Sumpto hoc Sacramento digne in vtraque specie, maior est effectus vnitatis corporis mystici cum capite, quam sumpta sub altera. Quæst. 53. Licet illa sumptio, quæ est in accipiendo sub vna specie, sufficiat: illa tamen, quæ sub duabus est, maioris meriti, tum ratione augmentationis, deuotionis, tum ratione fidei, dilatationis actualis, tum ratione sumptionis, completioris. Item: Sumptio sub vtraque specie, quem modum sumendi tradidit Dominus, est maioris efficaciæ & complementi. Quæst. 31. dicit, eum, qui accipit Sacramentum sub specie panis, non accipere perfecte Sacramentum, quantum ad Sacramentalem sumptionem.

Alexander Alensis.

Albertus Magnus.

Post Alensem proxime sequitur Albertus Magnus, qui in 4. Sent. dist. 8. art. 13. inquit: duplicem esse in hoc Sacramento perfectionem: Christi videlicet ipsius & Sacramenti, secundum quod venit in vsum fidelium. Priore modo dicit verum esse, Christum esse perfectum sub vtraque specie. Secundo modo videri sibi falsum, quia nõ perfecte signetur & causetur vsus fidelium, & vnitas corporis mystici, nisi duplici signo: & ideo virtute Sacramenti oportere vtrumque habere.

Thomas.

Post hunc Thomas 3. summæ, quæst. 66. articulo secundo. Quamuis totus Christus sit sub vtraque specie, non tamen frustra. Nam primo hoc valet ad repræsentandam passionem Christi, in qua seorsim fuit sanguis a corpore separatus. Secundo, hoc est conueniens vsui huius Sacramenti, vt seorsim exhibeatur fidelibus corpus Christi in cibũ, & sanguis in potum. Idem contra Gentiles lib. 4. ca. 61. Quia inquit, complementum nostræ salutis factum est per passionem Christi & mortem, per quam eius sanguis a carne separatus est, separatim nobis traditur Sacramẽtum corporis eius sub pane, & sanguis eius sub specie vini: vt sic in hoc Sacramẽto passionis Dominicæ, memoria & repræsentatio habeatur, & secundum

hoc

hoc impleatur, quod Dominus dixit: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere potus. Hæc testimonia non possunt referri ad solam sacrificulorum sumptionē: expresse enim loquitur de exhibitione & traditione Sacramenti, quæ fit fidelibus. *Petrus de Palude.* Petrus de Palude dist. 11. art. 1. dicit, duplicem debere esse materiam huius Sacramenti, scilicet materiam cibi & potus: qui effectus Sacramenti debet perfecte repræsentari per materiā: Sacramenta enim efficiunt, quod figurant. Sed huius Sacramēti effectus est perfecta animi refectio: ergo materia repræsentans debet esse per perfectam corporis refectionem, quæ non est nisi per cibum & potū. Bonauentura dist. 11. art. 8. quæst. 2, tradit: in hoc Sacramento ex duobus signis vnum & perfectum resultare Sacramentum: cuius integritatis ratio dispositiue veniat a natura, quia nec panis est per se plane refficiēs, nec vinum, sed vtrumque est vna plena refectio. Completiue vero veniat ab institutione diuina quæ institutio hęc duo signa ordinauit, ad significandum vnam perfectam refectionem.

Hæc ex Scholasticis scriptoribus, antiquitatis studiosissimus Georgius Cassander collegit.

Durandus. Durandus in Rationali lib. 4. c. 54. dicit: Qui solam hostiā recepit non plenum sacramentaliter recepit Sacramentum. Etsi enim in hostia cōsecrata Christi sanguis sit: non tamen est ibi Sacramentaliter, eo quod panis corpus, non sanguinem, & vinum sanguinem significat, & nō corpus: Ergo sub altera tantum specie non est completum Sacramentum, quoad Sacramētum. Et licet Durādus principaliter ibi loquatur de sumptione præsbyteri, ratio tamen generalis est.

Hæc historica obseruatio valde vtilis est. Ostendit enim cum primum cœpisset Ecclesias inuadere consuetudo communionis sub vna tantum specie, quod factum est post annos Domini 1200. quod non ab omnibus Ecclesiis recepta fuerit sed quod multi ei contradixerint.

Et quidem quod doctrina veteris Ecclesiæ de Sacramentali communione, non statim immutata & inflexa fuit ad consuetudiné illam: sed quod Scholastici, licet consuetudini illi cesserint, opposuerunt tamen doctrinā ex institutione Christi: quod scilicet communio sub vtraque specie, quia a Christo instituta, sit conuenientior, congruentior, cōpletior, perfectior, maioris efficacię, & illustrioris repręsentationis. Et tota materia hui⁹ cōtrouersiæ, ne Scholasticorum quidē tempore ita disputata fuit, sicut nūc à Pontificiis tractatur.

Postea consuetudine illa magis magisq; inualescēte, maior etiam doctrinæ inclinatio secuta est, vt Lyra in 11. c. 1 ad Corint. fatetur, Christum Sacramentum hoc instituisse in vtraq; specie. Et in 9. cap. Prou. testatur, in primitiua Ecclesia fideles hoc sacramentum in vtraq; specie accepisse. Addit tamen, propter periculum effusionis ordinatum esse, vt laicis tantum sub vna specie daretur.

Thomas Waldensis. Et tamen ante Constantiense Concilium non simpliciter omnibus vbique laicis erepta fuit communio sub vtraque specie. Thomas enim VValdensis, qui sub tempore Constantiensis Concilii contra Vicleum scripsit, licet defendat communionem sub vna specie, tamen Tomo 2. capit. 18 & 94. testatur præsbyteris, diaconis, ministris altaris, maioribus e populo, rectoribus insignium locorum & monasteriorum, & aliis dignitate præstantibus, fide fortibus, & discretis fidelibus, vt doctoribus, regib⁹, aliisque, qui tanta re digni iudicabantur, hoc donatū fuisse, vt ad sacrificium & eius libamentum, scilicet ad communicandum in vtraq; specie, assumerentur.

Concilium Cōstantiense. Imo ipsa petitio procuratorum Concilii Constantiensis testatur, vsitatam tunc adhuc in multis locis fuisse communionem laicorum, sub v-

vtraque specie. Duæ enim causæ in actis Constantiensis Concilii recitātur, propter quas factum sit interdictum calicis. Prima explicatur in petitione procuratorum Concilii, his verbis: Quia in nonnullis mundi partibus Sacerdotes laicos sub vtraque specie, panis scilicet & vini, communicare non cessant, contra Romanæ Ecclesiæ cōsuetudinem: petimus nos procuratores synodi, prouideri salubriter Ecclesiæ, &c. Secundam causam ipsum Decretum explicat: quia scilicet in nonnullis mūdi partibus quidam docuerint, populum Christianum communicandum esse sub vtraque specie: & populum debere Sacramentum Eucharistię sub vtraque specie suscipere. Hoc vero Æneas Sylvius in Bohemica historia ita declarat: quod scilicet Iacobellus quidam Misnensis, concionator Ecclesiæ Pragēsis, admonitus a Petro quodā Dresensi ludimagistro, cū perquisitis vetustis sanctorū doctorū codicibus, Dionysii præsertim & Cypriani, communionem calicis laudatam inuenisset, hortari cœpit populum, ne deinceps communionem calicis quoquo pacto negligerent. Vera igitur causa fabricatæ Pontificiæ legis de mutilatione Cœnæ Dominicę hęc fuit, ne scilicet a consuetudine Romanæ Ecclesiæ aliquid diuersum vel fieret, vel doceretur in vlla Ecclesia. Illud vero apud omnes obtineri non potuit, nisi ex praua consuetudine lex impia fabricaretur. Et tamen legem illam Græca Ecclesia nunquam recepit.

Æneas Sylvius.

Ex hac historica commemoratione rectissime examinari & diiudicari potest, quantum fidei & auctoritatis tribuendum sit illis, quæ in fine secundi Tridentini capituli dicuntur, de latissima consuetudine communionis sub vna tantummodo specie: quam postea Pontificii grauibus & iustis de causis pro lege decreuerint habendam.

Postremum argumentum Tridentinæ Synodi, illud est, quod præcipuū fuit & in Constantiensi & in Basiliensi Concilio: quia scilicet causa, finis, effectus, & fructus communionis Eucharistiæ, est participatio corporis & sanguinis, imo totius Christi: illa vero fit sub vna etiam specie. Totus enim & integer Christus est sub vnaquaque specie: quia sanguis à corpore iam non est separatus in Christo. Ergo qui vnam speciem solam accipiunt, nulla gratia ad salutem necessaria defraudantur. Et sane si cœna Dominica esset opus physicum, aut si nostra ratione liceret sapientiam filii Dei iustificare, aliquid valeret hoc argumentū: Peccatum enim esse vulgò dicitur, fieri per plura, quod fieri potest per pauciora.

Argumentum Tridentinæ Synodi.

Sed in quem peccatum illud redundabit, nisi in ipsum filium Dei, qui Cœnam instituit sub duabus speciebus panis & vini, tunc cum nondum separatus esset sanguinis à corpore ipsius, cumq; sciret, post resurrectionem non fore vllam separationem? Certe si semel permissum fuerit, tali argumentatione contra manifestā Christi institutionē vti, in vniuersum abrogari poterit Cœna Dominica, fide n. in verbo participes efficimur Christi, Hebr. 3. Christus per fidem habitat in cordibus. Ephe. 3. ita vt totus & integer ipse maneat in credentibus, & credentes in ipso, Ioann. 6. Præterea in Baptismo Christum induimus, Galat. 3. Quorsum igitur opus erit communione Cœnæ Dominicæ. Item, cur bis sumunt sanguinem Christi sacrificuli, semel sub specie panis, & iterum sub specie vini? Si respondeatur, Christum non frustra ita instituisse: hoc & nos volumus. Supra autem ostendimus, Christum non pro sacerdotibus tantum, sed pro vniuersa Ecclesia Cœnam suam instituisse. Respondeo igitur: quia Sacramentum hoc non est opus naturæ, vel actio rationis & sensuum: sed est mysterium fidei, quæ ex verbo Dei concipitur, & eo nititur: ideo institutio eius certo & manifesto verbo Dei tradita, non est reformāda, mutanda, aut mutilanda, ex argumentis rationis de naturali concomitātia: sed ad obediētiam fidei pertinet, vt verbo Dei inhæreat, & eius præscriptum

Refutatio argumenti Tridentinorum.

simpliciter

simpliciter sine disputatione sequatur. Ita ergo in hoc Sacramento ea, quæ Christus dixit, credamus, & quæ iussit, faciamus. Ratio enim captiuanda est in obsequium Christi, 2. Cor. 10.

Alia obiectio. Quod si voluerimus sapientiores esse Christo, accidet nobis, quod scriptum est Roman. 1. Vani facti sunt in rationibus suis, dicentes se esse sapiẽtes, stulti facti sunt. Sed dicunt: Quid maius est in Eucharistia, an Christus, an vero species vini? Cum igitur Christum integrum & totum accipiamus sub specie panis: quid de elemento vini litigamus? aut cur de accidentibus sine subiecto cohærentibus tam solliciti sumus? *Refutatio.* Respondeo: Non de substantia vel accidentibus vini, quatenus est in prædicamento substantiæ, pugnamus: sed quia scimus, Christum nobis se & beneficia sua communicare velle, nõ ἀμέσως, sed per certa media diuinitus ad hoc instituta. Spretis autem & abiectis mediis illis nec possumus, nec debemus nobis, sicut Enthusiastæ faciunt, polliceri participationem Christi: sed mediis illis & vtendum, & ita vtendum est, sicut ab ipso Deo instituta, præscripta & ordinata sunt, propter hanc causam merito in hac controuersia pugnamus, ne medium diuinitus ad participationem sanguinis Christi, & noui Testamenti in sanguine ab ipso Filio Dei in testamentaria institutione ordinatum, nobis humana præsumptione eripiatur. Sacramentorum enim efficacia ex verbo Christi pendet. Non autem de pane, sed de calice dixit: Hoc est nouum Testamentum in meo sanguine. Et quãdo poculum Domini vera fide accipio, tunc certus sum ex verbo, mihi donari, applicari, & obsignari nouum Testamentum in sanguine Christi. Pontificij dicunt, idem fieri in sumptione panis. Sed de efficacia Sacramentorum scimus ex verbo Dei iudicandum esse.

Vetus Ecclesia. Vtilis vero & hæc est consideratio. Notum fuit antiquitati, Christum, vbicunq; adest, totum & integrum adesse: corpus eius non esse exangue, nec sanguinem extra corpus ipsius. Nemo tamẽ in veteri Ecclesia vel disputauit saltem, propterea mutari & mutilari posse testamentariam institutionem Christi de dispensatione & sumptione vtriusque speciei. *Longobardus.* Longobardus libro quarto, distinctione vndecima, proponit quidem hoc argumentum, non autem excludit inde dogma de abrogatione alterius speciei: Sed ex Ambrosio repetit, quare sub duabus specieb. Christus voluerit Sacramẽtum hoc accipi, cum sub alterutra totus sit. Eodem modo argumentũ illud & proponitur & soluitur ab Hugone & Haymone. *Scholastici.* Imo ipsi Scholastici, quo iam tempore iam cœperat Ecclesias inuadere consuetudo communicandi sub vna specie, non iudicarunt hoc argumentum satis esse ad stabiliendam sumptionem sub vna sola specie. Respondent enim, Christum quidem perfectum, integrum, & totum esse, etiam sub vna specie: sed Sacramentum tamen non esse completum, perfectum, integrum & totum, si sub vna tantum specie sumatur. Sententiæ Longobardi, Hugonis, Haymonis, & Scholasticorum, in præcedentibus sunt adscriptæ. Durandus citat ex Innocentio III. Licet sub pane non sit corpus sine sanguine, nec sub vino sanguis separatus à corpore, non tamen sub pane sanguis Christi bibitur, nec in vino corpus Christi editur. Recens igitur est hoc Pontificiorum commentum, ideo posse laicis abrogari, prohiberi & eripi poculũ Domini, quia Christus integer & totus sit etiam sub panis specie. Obiter vero & hoc monendum arbitror, vbi Constantiense & Basiliense Decretum habet, Christum integrum veraciter esse, contineri sub specie panis: ibi Tridentini dicunt, integrum sumi. Cumque non ausint contra Scholasticos dicere, perfectum Sacramentum sumi sub vna specie: dicunt tamen, verum Sacramentum sumi, si vna species sola sumatur, etiamsi scilicet non seruetur institutio Christi. Sed hæc in tanta verbi Dei luce facile diiudicari possunt. Hæc sunt

quinque illa argumenta, quæ ex innumeris illis, quæ per annos iam 150. a tempore Constantiensis Concilij, singulari artificio anxie conquisita fuerunt, Tridentina Synodus habito delectu, iudicauit talia esse, quibus hisce temporibus in tanta verbi Dei luce, Pontificia mutatio, mutilatio, abrogatio, & prohibitio testamentariæ institutionis filij Dei, iustificari & defendi posse videretur. Qualia vero sint, quid efficiant, & quantum valeant, satis, quantum in hac breuitate fieri potuit, ostensum est.

DECRETUM SUPER PETITIONE CONCESSIONIS calicis, publicatum in Sessione VI.

Insuper cum eadem sancta Synodus superiori Sessione duos articulos alias propositos, & nondum discussos videlicet, an rationes, quibus sancta Catholica Ecclesia adducta fuit, vt communicaret laicos, atque etiam non celebrantes sacerdotes, sub una tantum panis specie ita sint retinendæ, vt nulla ratione calicis vsus cuiquam sit permittendus: & an si honestis & Christianæ charitati consentaneis rationibus concedendus alicui, vel nationi, vel regno, calicis vsus videatur, sub aliquibus conditionibus sit concedendus, & quænam sint illæ, in aliud tempus, oblata sibi occasione, examinandos atque definiendos reseruarit: nunc eorum, pro quibus petitur, saluti optime consultum volens decreuit, integrum negotium ad S. D. N. esse referendum prout præsenti Decreto refert: qui pro sua singulari prudentia id efficiat, quod vtile Reipub. Christianæ, & salutare petentibus vsum calicis fore iudicauerit.

EXAMEN.

Inter postulata Regum & Principum, Concilio Tridentino proposita fuit & hæc petitio: vt vsus Dominici calicis iuxta institutionem Christi, & morem primitiuę Ecclesiæ, sublata iniusta eius prohibitione, Ecclesię restitueretur. Patres vero Concilij, priusquam de petitione illa deliberent, probant, confirmant & stabiliunt impiam legem abrogati & prohibiti Dominici calicis, non secus ac si petita ab ipsis fuisset repetitio, confirmatio & ratificatio decreti Constantiensis. Illa vero hoc Concilio ita instructa sunt: 1. Vt petitionem illam Regum & Principum, oblique sugillent, & damnent: vt qui hoc petant, quod nullo vel iure, vel præcepto diuino ad laicos pertinet: quodque Ecclesia grauibus & iustis causis adducta, olim non tantum abrogauit, sed lege synodica, tanquam temerariam præsumptionem, imo tanquam hæresin sub pœna excommunicationis, seuere prohibuit. Ita enim loquitur Constantiense Decretum. 2. Vt quicquid de concessione futurum sit, fiat illud sine detrimento regni Pontificij, & sine imminutione plenariæ potestatis Romanæ Ecclesiæ: imo vt hæc ipsa, si qua futura esset concessio, esset confirmatio & impetratio petitionis, esset recognitio immanis istius priuilegij: quod iuxta Pighium, Romanæ sedi ita indultū est, vt quicquid illa in causis fidei hic super terram figeret, refigeret, obligaret aut solueret, hoc ipsum ita fixū, refixum, obligatum solutumque haberetur & maneret. 3. Vt qui ex concessione siue Synodi, siue Romani Pontificis, vsuri essent communione sub vtraque specie, ipso tamen vero fructu priuarentur. Nam iuxta decretum 5. Sessionis Tridentini Concilij, non ex institutione, traditione, iure & præcepto Christi, sed ex misericordia, benignitate, & liberalitate Romani Pontificis, calicem ad se non pertinentem sumerent. Verba igitur calici addita, frustra laici sibi applicarent, cum ad solos sacerdotes pertineant: nec ex illa communione vllam gratiam ad salutem necessariam acciperent. Hæc enim sunt verba 3. Capituli.

Restitutio calicis efflagitata in Concilio Tridentino.

Et illis ita præmunitis, tamen petitio concessionis calicis ex vna Sessione in aliam reiecta, donec tandem prorsus a Synodo ad sedem Pontifi-

Quarto. *Quod Archiepiscopis, Episcopis, & alijs Prælatis suis similiter debitam obedientiam ac reuerentiam præstent.*

Quinto. *Vt hic vsus calicis eis tantum permittatur, qui confessi & contriti fuerint iuxta Catholicæ Ecclesiæ consuetudinem: item vt ordinarij quam diligentissime omnibus cautionibus prouideant, ne in administratione sanguinis aliquod sacrilegium aut prophanatio admittatur, super quibus omnibus prædictis eorum conscientia oneretur.*

SESSIONIS V.

CAPVT IV.

PARVVLOS NON OBLIGARI AD COMmunionem sacramentalem.

Denique eadem sancta Synodus docet, paruulos vsu rationis carentes, nulla obligari necessitate ad sacramentalem Eucharistiæ communionem: siquidem per Baptismi lauacrum regenerati, & Christo incorporati, adeptam iam filiorum Dei gratiam, in illa ætate amittere non possunt. Neque ideo tamen damnanda est antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando seruauit. Vt enim sanctissimi illi Patres sui facti probabilem causam, pro illius temporis ratione habuerunt, ita certe eos nulla salutis necessitate id fecisse, sine controuersia credendum est.

CANON IV.

Si quis dixerit, paruulis, antequam ad annos discretionis peruenerint, necessariam esse Eucharistiæ communionem anathema sit.

De hac quæstione nulla controuersia est inter nos & Pontificios. Non iudico igitur opus esse, totam illam disputationem retexere, cum de ijs, quæ controuersa sunt, potissimum instituta sit hæc tractatio.

SEXTA SESSIO.

VERA ET CATHOLICA DOCTRINA, *quod in Missa verum sacrificium & propitiatorium offeratur.*

PROOEMIVM.

Sacrosancta Synodus, &c. Vt vetus absoluta, atque omni ex parte perfecta, de magno Eucharistiæ mysterio, in sancta Catholica Ecclesia fides atque doctrina retineatur, & in sua puritate (propulsatis erroribus atque hæresibus) conseruetur: de ea, quatenus verum & singulare sacrificium est, Spiritus sancti illustratione edocta, & hæc quæ sequuntur, docet, declarat, & fidelibus populis prædicanda decernit.

CAPVT I.

Quoniam sub priori Testamento (teste Apostolo Paulo) propter Leuitici Sacerdotij imbecillitatem consummatio non erat: oportuit (Deo Patre misericordiarum ita ordinante) Sacerdotem alium secundum ordinem Melchisedech surgere, Dominum nostrum Iesum Christum, qui posset omnes, quotquot sanctificandi essent, consummare, & ad perfectum adducere. Is igitur Deus & Dominus noster, etsi semel se ipsum in ara crucis morte intercedente, Deo Patri oblaturus erat, vt æternam illic redemptionẽ operaretur, quia tamen per mortem sacerdotium eius extinguendum non erat, in cœna nouissima, qua nocte tradebatur, vt dilectæ suæ sponsæ Ecclesiæ, visibile (sicut hominum natura exigit) relinqueret sacrificium, quo cruentum illud, semel in cruce peragendum repræsentaretur, eiusque memoria in finem vsque sæculi permaneret, atque illius salutaris virtus in remissionem eorum, quæ a nobis quotidie committuntur, peccatorum applicaretur, Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, se in æternum constitutum declarans, corpus & sanguinem suum sub speciebus panis & vini, Deo Patri obtulit;

Ac sub earundem rerum symbolis, Apostolis (quos tunc novi Testamenti sacerdotes constituebat) ut sumerent, tradidit: & eisdem eorumque in sacerdotio successoribus, ut offerrent, praecepit, per haec verba: Hoc facite in meam commemorationem, uti semper Ecclesia Catholica intellexit & docuit. Nam celebrato veteri Pascha (quod in memoriam exitus de Aegypto, multitudo filiorum Israel immolabat) novum instituit Pascha, seipsum ab Ecclesia per Sacerdotes, sub signis visibilibus immolandum, in memoriam transitus sui ex hoc mundo ad Patrem: quando per sui sanguinis effusionem nos redemit atque eripuit de potestate tenebrarum, & in regnum suum transtulit. Et haec quidem illa munda oblatio est, quae nulla indignitate aut malitia offerentium inquinari potest. Quam etiam Dominus per Malachiam nomini suo, quod magnum futurum esset in gentibus, in omni loco, mundam offerendam praedixit. Et quam non obscure innuit Apostolus Paulus, Corinthijs scribens, cum dicit, non posse eos, qui participatione mensae daemoniorum polluti sunt, mensae Domini participes fieri: per mensam altare utrobique intelligens. Haec denique illa est, quae per varias sacrificiorum naturae & legis tempore similitudines figurabatur, utpote quae bona omnia per illa significata, velut illorum omnium consummatio & perfectio complectitur.

CAPUT II.

Et quoniam in divino hoc sacrificio, quod in Missa peragitur, idem ille Christus continetur, & incruente immolatur, qui in ara crucis semel seipsum cruente obtulit, docet sancta Synodus, sacrificium istud vere propitiatorium esse, per ipsumque fieri, ut si cum vero corde & recta fide, cum metu & reverentia contriti ac poenitentes ad Deum accedamus, misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno. Huius quippe oblatione placatus Dominus, gratiam & donum poenitentiae concedens, crimina & peccata, etiam ingentia dimittit. Una enim eademque est hostia, idem nunc offerens Sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa. Cuius quidem oblationis cruentae inquam, fructus per hanc incruentam uberrime percipiuntur: tantum abest, ut illi per hanc quovis modo derogetur. Quare non solum pro fidelium vivorum peccatis, poenis, satisfactionibus, & alijs necessitatibus, sed & pro defunctis in Christo, nondum ad plenum purgatis, rite iuxta Apostolorum traditionem offertur.

CANON I.

Si quis dixerit, in Missa non offerri Deo verum & proprium sacrificium: aut quod offerri non sit aliud, quam nobis Christum ad manducandum dari, anathema sit.

CANON II.

Si quis dixerit, illis verbis: Hoc facite in meam commemorationem, Christum non instituisse Apostolos Sacerdotes: aut non ordinasse, ut ipsi aliique Sacerdotes offerrent corpus & sanguinem, anathema sit.

CANON III.

Si quis dixerit, Missae sacrificium tantum esse laudis & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificij in cruce peracti, non autem propitiatorium, vel soli prodesse sumenti, neque pro vivis & defunctis, pro peccatis, poenis, satisfactionibus, & alijs necessitatibus offerri debere, anathema sit.

CANON IV.

Si quis dixerit, blasphemiam irrogari sanctissimo Christi sacrificio in cruce peracto, per Missae sacrificium, aut illi per hoc derogari, anathema sit.

EXAMEN.

Accedimus iam ad Pontificium Sacrificium Missae, quam Daniel 11. vocat Deum מעזים, propterea, quod sit praesidium, monumentum, ro-

bur,

bat, fundamentum, & arx regni Antichristi. De qua ipsi Pontificij sæpius in publicis Imperij conuentibus contestati sunt, se quiduis potius posse pati, quam Missæ sacrificium sibi eripi.

Non autem singula, quæ ad hanc disputationem pertinent, copiose persequemur: illud enim ab alijs integris & iustis tractationibus egregie præstitum est. & video, hanc scriptionem præter institutum & opinionem excrescere. Sed ea, quæ ad examen & explicationem Decretorum Tridentini Concilij pertinere videbuntur, qua fieri potest breuitate, annotabimus.

Ante omnia autem constituendum est, Quis sit verus status disputationis de sacrificio Missæ. Quia enim vocabulum sacrificij πολύσημον est, & actio Missæ multas & varias habet partes, omnino igitur per viam diuisionis constituendum est, quid in actione Missæ illud sit, de quo proprie & principaliter Pontificij disputant, quod sit sacrificium pro viuis & mortuis, & quale illud sit sacrificium, cum multæ sint sacrificiorum species. Hæc diligentia ideo necessaria est, quia video totã hanc disputationem hoc præcipue artificio turbari, obscurari & inuolui, quod status controuersiæ non explicate constituitur. Cum enim & scripturæ & veterum sententiæ de varijs sacrificiorum generibus loquantur, Pontificij scriptores omnes illas sententias, in quibus mentio fit sacrificij, ad probandum & stabiliendum Missæ sacrificium detorquent: & cumulatis huiusmodi multis sententijs, coram imperitis & incautis gloriantur: Propitiatorium Missæ suæ sacrificium habere suffragia Prophetarum, Christi, Apostolorum, & Ecclesiæ omnium temporum.

Status disputationis de Missa.

Ita Vicelius, patrocinaturus Missæ Pontificiæ, collegit multas veterum sententias, in quibus administrationi seu celebrationi cœnæ Dominicę, tribuitur appellatio sacrificij: Item, operose probat, in synaxi veteris Ecclesiæ semper vsitatum fuisse, aliquid recitari ex scriptis Propheticis, præcipue ex Psalmis, ex Euangelicis & Apostolicis scriptis, vsitatas fuisse preces communes, & gratiarum actiones, decantatas fuisse laudes Dei, &c. Et quia illarum obseruationum vestigia quædam apud Pontificios in Missa reliqua sunt (licet, sicut ipse Vicelius fatetur, in plerisque vix vmbra antiquitatis supersit) statim attexit conclusionem multis parasangis ampliorem, quam est præmissa probatio: Propitiatorium scilicet Missæ Pontificiæ sacrificium, pro viuis & pro mortuis, habere testimonia & suffragia Apostolicæ primæ & veteris Ecclesiæ, & totius purioris antiquitatis. Huiusmodi vero insidiæ simplicissime deteguntur, monstrato vero controuersiæ statu: quo posito, facilior erit explicatio argumentorum, quæ pro defensione Pontificiæ Missæ allegantur. Illustriora etiam erunt contraria argumenta, quibus Pontificiæ Missæ abominatio ostenditur. Multa etiam ex capitulis & Canonibus Tridentinis rectius intelligentur, constituto primum statu disputationis de Missa.

Vicelius.

DE VOCABVLO SACRIFICII.

Dicemus igitur primo de vocabulo Sacrificij, quam late illud pateat: deinde ad singulas partes Missæ illud applicabimus, vt ita tandẽ verũ statum de sacrificio Missæ Pontificiæ inuenire & constituere possimus. Et in veteri quidem Testamento erant ceremonialia, externa & visibilia sacrificia, quorum variæ erant species. Differẽtia autem sumitur, primo à causa materiali. fiebant enim sacrificia, vel de certi generis animalibus, hæc sacrificia proprie dicebantur victimæ: vel de materia terrestri arida, vt panis, simila, granum, thus, sal, &c. hæc proprie vocantur immolationes: vel de materia liquida, vt vinum, oleum, quæ proprie vocantur libamenta. Secundo sumitur differentia veterum sacrificiorum, à modo & causa ob-

Sacrificij in veteri Testamento, eorumque differentia.

lationis. Ita quædam erant holocausta vel quotidiana, vel sabbati: quædam erant sacrificia propitiatoria pro peccato; quædam pacifica, pro beneficijs, vel impetrandis, vel impetratis: quædam erant sacrificia protestionis, vt decimæ, primitiæ, &c. Illa vero externa ceremonialia sacrificia, Augustinus recte dicit duo significasse, 1. sacrificiũ Christi in cruce, 2. vera interiora, inuisibilia & spiritualia sacrificia fidelium, de Ciu. lib. 10 ca. 5. Et inde factum est, quod antiquatis iam ceremonialibus illis sacrificiis Apostoli tamen in nouo Testamento retinuerunt appellationem sacrificii. Ita enim appellarunt primo, passionem Christi, Ephes. 5. & ad Hebræos: Secundo ministerium Euangelii, Rom. 15. Tertio, conuersionem gẽtium, & fidem amplectentium Euangelium, Rom 15. & Philip. 2. Quarto, orationes, Heb. 5. Apoc. 5. & 8. Quinto, sacrificium laudis, seu gratiarum actionis, Heb. 13. Sexto, beneficentiam in pauperes, & pro sustentatione ministerii, Heb. 13 & Philip. 4. Septimo mortificationem veteris hominis imo totum hominem, quando Deo consecratur & deuouetur, vt mundo moriatur, & Deo viuat, vocant sacrificium, Rom. 12. Octauo totum cultũ Christianorum in annuntiatione beneficiorum Dei, in abstinentia à peccatis, & studio nouæ obedientiæ, Petrus vocat spirituales hostias. Atq; ita etiam veteris Testamenti sententiæ loquuntur de spiritualibus sacrificiis Psalm. 4. Sacrificium iustitiæ est, sperate in Domino. Psalm. 50. Immola Deo sacrificium laudis, & inuoca me. Psal. 51. Sacrificium Domino, spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum. Psalm. 145. Eleuatio manuum mearum, sacrificium vespertinum. Oseæ 14. Reddemus vitulos labiorum nostrorum. Mich. 6. Non holocausta, non vitulos nõ arietes. &c. sed facere iudicium, diligere misericordiam, & solicitum ambulare cum Deo. Propter hanc tam late patentem significationem appellationis sacrificij, Augustinus tradit generalem definitionem de Ciuit. Dei, libr. 10. c. 5. & 6. Verum sacrificium est omne opus, quod agitur, vt sancta societate inhæreamus Deo, & ad eundem finem proximo consulamus. Et c. 5. dicit, vera illa sacrificia consistere in dilectione Dei & proximi.

QVO SENSV ACTIO LITVRGIÆ IVXTA SCRIpturam recte possit sacrificium appellari.

His ita de vocabulo sacrificij constitutis, accommodabimus illud ordine ad singulas partes Missæ. Ita enim remotis & sepositis illis, de quibus non est certamen, tandem verus status controuersiæ emerget. Illud vero postea explicabimus, qua ratione veteres celebrationi Cœnæ Dominicæ attribuerint appellationem sacrificij. In 5. etiam capitulo notandum erit, quomodo Pontificij omnes & singulas partes Missæ deprauarint. Nunc tantum per viam diuisionis statum causæ inuestigabimus.

Et 1. Quia in Synaxi leguntur & explicantur scripta Prophetica & Apostolica, annuntiatur ibi mors Christi, proposita ex verbo Dei consideratione causarum & beneficiorum passionis Christi, hac ratione Missa posset vocari sacrificium, iuxta scripturam, Rom. 15. Phil. 2. & 1. Pet. 2. Sed hoc nõ est sacrificium illud, de quo Pontificij dimicant. Talia enim apud ipsos peraguntur, vel de secreto murmure, vel boatu inarticulato, vel lingua peregrina.

2. In administratione Cœnæ Dominicæ celebrantur, dicuntur, & decantantur laudes Dei. Et sacrificium laudis testimonium habet scripturę Heb. 13. Ps. 50. Sed nec hoc esse sacrificium, de quo Pontificij in Missa sua pugnant, manifeste explicat tertius Tridentinus Canon.

3. Propter publicas preces, & communes gratiarum actiones, posset Missæ, iuxta scripturæ sententiam tribui appellatio sacrificij. Sed Tridentinum Concilium Canone tertio hoc non vult.

4 Quia in celebratione cœnę Dominicæ, semper vitata fuit contributio eleemosynarum pro pauperibus, posset & inde iuxta Scripturam toti actioni tribui appellatio sacrificii. Sed neque hoc est sacrificium illud, de quo controuersia est in Missa Pontificia.

5. In synaxi totus homo se cõsecrat Deo, & hoc agitur, vt sancta societate inhæreamus Deo. Est ibi, in vero cœnæ Dominicæ vsu exercitium pœnitentiæ & fidei, accenditur ibi dilectio Dei & proximi. Si quis hac ratione Missam appellaret sacrificiũ, & res ipsas recte explicaret, nil scriptura sicut ostensum est, alieni faceret. Sed neq, hoc est Pontificiorum illud, de quo in Missa dimicant, sacrificium.

6. Benedictio seu consecratio Eucharistiæ, quia est act⁹ ministerii Euangelici, hactenus & addita hac declaratione, posset admittere & ferre appellationē sacrificii: sicut Rom. 15 totum ministerium Euangelii, Paulus vocat sacrificium. Sed Pontificii distinguũt consecrationem ab oblatione, ea enim quæ consecrata sunt, dicunt offerri.

7. Dispensatio & participatio, seu communio Eucharistiæ, quæ fit in commemorationem vnici sacrificii Christi. & quia ibi dispensatur & sumitur victima, quæ pro peccatis nostris semel in cruce oblata est, posset hac ratione, & addita hac explicatione, vocari sacrificium, licet Scriptura ita non appellet. Sed Pontificii expresse distinguunt sacrificium suum, à dispensatione & participatione Eucharistiæ. Et Gropperus in Concilio male acceptus fuit, eo quod assereret, communionem esse de substantia sacrificii Missæ.

QVID ILLVD SIT IN MISSA, QVOD PONTIFICII proprie intelligunt sacrificium.

His ita remotis & sepositis, manifestum iam euadet, quid illud sit in actione Missæ, de quo proprie & principaliter Pontificii dimicãt, quod sit, sacrificium Missæ. Illud vero omnium clarissime explicat & declarat Eccius, in primo libro de Missa, cap. 10. Dicitur ipsam celebrationem, dispẽsationem, & sumptionem Eucharistię, posse dici sacrificium: quia sit imago quædã repræsentatiua passionis Christi, quæ fuit vera immolatio, sicut Augustinus inquit: Solẽt imagines earum rerum nominibus appellari, quarum imagines sunt. Sed quia inde sequeretur, Missam non esse vere & proprie sacrificium, sicut homo pictus, non est verus homo, itẽ non alia ratione Missa esset sacrificium, quam figuræ veteris Testamenti: ideo Eccius dicit, Missam alio peculiari modo esse sacrificium quia scilicet Ecclesia, non modo Eucharistia, in memoriam passionis vtatur, sed quia tota actione gestuum, verborum, rituum & vestium in Missa repræsentet oblationem passionis Christi, & hac repręsentatione ipsum Christum denuo offerat, in odorem suauitatis Deo patri. *Eccius de Missa.*

Et hanc sententiam Eccius declarat hac similitudine. Si alicuius regis triũphus esset insculptus monetæ, pictus in pariete aut in statua placeret quidẽ regi (& ita est celebratio Eucharistiæ.) At si ageretur coram eo totius historiæ procursus, & ita repræsentaretur ei per singulas partes, ac si realem ipsum exhiberent triumphum: quãtum putas complacentiæ rex esset habiturus in illa repræsentatione, plus quã in altera picta aut sculpta. Et talem viuidam & solennem repræsentationem passionis Christi, dicit esse coram Deo sacrificium Missæ in actione gestuum, verborum, rituum, vestium, &c. Missa enim, iuxta Innocentium & Durandũ in quarto, consistit in personis, operibus, verbis & rebus. Personę sunt, celebrantes, ministrantes, & circũstantes. Operã sunt gestus, actus & motus. Verba, sunt orationes, modulationes & lectiones. Res, sunt ornamenta, instrumenta & elementa. Sacrificium igitur missæ, de quo Pontificii dimi- *Similitudo Eccij.* *Missa in quibus consistat.*

cant, in eo consistit, quod sacrificulus certis ornamentis & instrumentis super pane & vino in Eucharistiæ, variis vtitur gestibus, motibus & actibus, vt sæpius geniculari, inclinari, strictis manibus modo distendere, modo reducere brachia [illegible] se conuertere, nunc esse clamosum, nunc magno silentio quædam demurmurare, suspicere in altum, esse pronum, consistere non vno loco, nunc in dextram nunc in lauam partem altaris commigrare, micare digitis, inhalare in panem & calicem, ea tollere in sublime, postea reponere, panem frangere, & in calicem immittere, pectus ferire pugno, suspirare, clausis oculis repræsentare somnum, rursus expergisci, patenam deauratam auersam extenso brachio demonstrare populo, admouere eam fronti atque pectori, osculari nunc altare, nunc imaginem, [illegible] vineatam, &c. Ita Sleidanus totum drama [illegible] [illegible] hypotyposi describit. His vero actibus, motibus, gestibus & ritibus, additis conceptis verbis, de sacrificio oblatione seu hostia, fingunt se corpus & sanguinem Christi, imo Christum ipsum Filium Dei, denuo sacrificare & offerre Deo Patri, per talem histrionicam siue comicam, siue tragicam repræsentationem passionis Christi.

QVALE SACRIFICIVM PONTIFICII
Missam intelligant.

Porro monstrato eo, quod in officio Missæ pro illo sacrificio habetur, de quo Pontificii tanquam pro aris & focis suis dimicant, videndum iam est, pro quali sacrificio illud vendident, ita enim integrum statum [illegible] controuersiæ habebimus. Memorabile autem est, & dignum obseruatione, quomodo nostro tempore quidam ex Pontificiis, [illegible] [illegible] coloribus cœperint pingere. Vt Gropperus in institutione, & [illegible] [illegible] Colonienses, clamitat papistis fieri insignem iniuriam a [illegible] quasi doceant, Missam esse propitiatorium sacrificium pro peccatis. Agnoscunt enim & fatentur, clarissima verbi Dei luce conuicti, [illegible] [illegible] [illegible] propitiatorium sacrificium pro peccatis: quod scilicet ipse Filius Dei, traditione sui corporis, & effusione sui sanguinis, in ara crucis, semel in odorem suauitatis patri obtulit: Missæ vero sacrificium, esse repræsentatiuum, commemoratiuum, & applicatorium [illegible] [illegible]. Hoc [illegible] imitati sunt, Vicelius, Sidonius, & Architectus [illegible] [illegible] interreligionis: ita autem illud explicant. Quia in missa totum Euangelium, nam præcipue vero de passione Christi, verbis, signis, ritibus, [illegible] ornamentis, vasis, vestibus, &c. proponatur, & sensibus quasi ingeratur: ideo missam esse visibilem repræsentationem sacrificii Christi, per quam fidelibus memoria passionis Christi renouatur, & excitentur ad fidem, deuotionem, gratiarum actionem, timorem Dei, dilectionem, &c. Ita enim Vicelius Missam definit, quod sit sacrificium rememoratiuum [illegible] laudis & gratiarum actionis. Et in examine Ordinandorum inquit: Missa est recordatio passionis Christi, in publico Christianorum conuentu, vbi a [illegible] aguntur gratiæ ob pretium redemptionis. Illud vero sacrificium Gropperus dicit ita offerri Deo, & sisti in conspectum Patris, quando fides de nostris meritis diffidens, pretium redemptionis nostræ, corpus scilicet Christi pro nobis traditum, & sanguinem eius pro nobis effusum, apprehendit & Deo proponit, hoc est, inter iram ipsius, & peccata nostra interponit, ad consequendam remissionem peccatorum, quam Christus in cruce promeruit & impetrauit.

Missa quale sit sacrificium secundum Gropperum.

Applicatorium sacrificium Missæ ita declarat Gropperus, quod in missa totum proponatur Euangelium, præcipue de passione Christi, [illegible] proponatur, vt quisque propria fide sibi applicet, & particeps fiat remissionis peccatorum, in cruento Christi sacrificio promeritæ. Et quia

Applicatorium sacrificium quid.

Missa etiã orationis sacrificium offeratur, vt Deus omnes homines participes faciat redemptionis Christi, recte etiam absentibus, & non communicantibus Missam applicari ex opere operato. Senserunt enim, quam crassæ abominationes hæreant in sacrificio Pontificiæ Missæ, quia tamen illas taxare & damnare palã non audent, nouis coloribus Missam palliatam in theatrum produxerunt, qualem nec docti, nec vulgus in regno Pontificio hactenus agnouerant. Et multa quidem de coloribus istis dici possent: sed ideo tantum hæc recitaui, vt eo commodius ad constitutionem status perueniremus. Isti enim Pontificiæ Missę incrustatores, de quibus iam diximus, obliq, & per indirectum significare voluerunt, non pauca in Pontificia doctrina de Missa desiderari, quæ ex verbo Dei reformanda essent, & viam aliquam monstrarunt. Quid vero Tridentina Synodus, quæ in sexta hac sessione prætatur, de propulsandis erroribus atque hæresibus? Num consilium illud arripit, vt vel saltem de crassis abominationibus sacrificii Missæ, aliquid præcidatur? Nihil certe minus. Sed articuli qui de sacrificio Missæ Theologis examinandi propositi sunt, ita conscripti fuerunt, vt quasi ex professo illis quantulicunq, mitigationib' oppositi videantur. Primus enim articulus fuit: An Missa sit sola commemoratio sacrificii in cruce peracti, non autem verum sacrificium. 13. articulus. An missa sit tantum sacrificium laudis & gratiarum actionis, non etiam sacrificium propitiatorium, tã pro viuis quam pro defunctis. Et ipsa Synodus postea decernit ca. 2 sacrificium Missæ esse vere propitiatorium. Et 3. Canon inquit: Si quis dixerit, Missæ sacrificium tantum esse laudis & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificii in cruce peracti, non autem propitiatorium, pro peccatis & viuorum & defunctorum offerendum, anathema sit. Manifestum est ex iis, quæ paulo ante diximus, quæ & quorũ sententiæ in illo capitulo & canone damnẽtur. Gropperus in Coloniensi antididagmate dixerat, Missam ferre appellari posse propitiatorium sacrificium, non quod vere sit tale, sed quod sit imago vnici propitiatorii sacrificii, semel in cruce oblati: sicut veteris Testamenti quædam sacrificia appellabantur propitiatoria, propterea quod vnicum verum propitiatorium sacrificium Christi futurum figurabant. Sed huic mitigationi Tridentinum capitulum opponit decretum, sacrificium Missæ esse vere propitiatorium. Adeo scilicet tenera & delicata est Missa Pontificia, vt ferre non possit, si quis vel leniter attingat, vel mollissime mitiget, etiam crassissimas abominationes.

Articuli de Missa Theologis examinandi propositi.

Porro non nudam tantum appellationem propitiatorii sacrificij, Missę attribuit Synodus, sed addit prolixam explicationem: illam scilicet Missę actionem, quæ panem & vinũ in Eucharistiæ, certis illis verbis, ritibus & gestibus tractat, sicut supradiximus, esse tale propitiatorium sacrificium, quod offeratur pro peccatis, pœnis, satisfactionibus & aliis necessitatibus, non tantum fidelium viuorum, sed & pro defunctis. Item, per illud propitiatorium Missæ sacrificium fieri, vt si cum pœnitentia cum vera fide ad Deum accedamus, misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno: item oblatione sacrificii Missę placatus Dominus gratiam & donum pœnitentiæ concedens, crimina & peccata etiam ingentia dimittit. Primum capitulum dicit, sacrificio Missæ repræsentari cruentum sacrificium Christi, semel in cruce peractum, intelligit autem repræsentationem, sicut Eccius describit. Et talem mox dicit primum capitulum, salutarem virtutem sacrificii crucis, applicari per propitiatorium sacrificium Missæ in remissionem eorum peccatorum, quę a nobis quotidie committuntur. Et secundum capitulũ dicit, fructus cruentæ oblationis Christi, vberrime percipi, per propitiatorium Missæ sacrificium. Non igitur propositum fuit Tridentinæ Synodo, quicquam

vel minimum, in receptis Missæ abominationibus, vel mitigare, vel ad normam verbi Dei reformare. Sed damnatis illorum sententiis, qui in ipso Pontificiorum sinu, aliquid in persuasione de sacrificio Missę sibi displicere mollissime significarunt, simpliciter repetunt, confirmát & stabiliunt, quæcunque vnquam à Pontificiis de sacrificio Missę scripta & tradita fuerunt. Vt igitur Tridentina decreta de Missa plenius intelligantur, & status controuersiæ clarissime constituatur, traditiones quasdam Pontificiorum, de Missæ sacrificio, annotabimus. Alias enim clamitát, multa in hac disputatione sibi tribui, quæ ipsi non agnoscant.

Canon Missæ. Canon igitur dicit: Offerimus tibi hoc sacrificium pro redemptione animarum, pro spe salutis & incolumitatis: Hanc oblationē placatus accipias, diesque nostros in pace tua disponas, atque ab æterna nos damnatione eripi, & in electorum tuorum iubeas grege numerari. Et tandem Canon ita concluditur: Hoc sacrificium quod obtuli, sit tibi acceptabile: mihique & omnibus, pro quibus illud obtuli, sit te miserante propitiabile.

Cricio Polono illa secreta maxime probantur: Suspice sancta Trinitas hanc oblationem, & præsta, vt in conspectu tuo placens ascendat, & meam ac omnium fidelium salutem operetur æternam, per eundē Christum Dominum nostrum. Innocentius de officio Missæ, explicans illa verba Canonis, Pro redemptione animæ, pro spe salutis & incolumitatis dicit sacrificium missæ offerri. Primo pro bonis corporalibus, vt pro incolumitate. Secundo, pro bonis spiritualibus, vt pro redemptione animæ, quam interpretatur remissionē peccatorum. Tertio, pro æternis bonis, vt pro salute.

Item oblationem missæ, quæ in canone vocatur adscripta, rata & acceptabilis, Innocentius ita interpretatur: Adscripta, per quam nos Deus inter electos asscribat: rata, per quā ratum sit nostræ salutis promissum. acceptabilis, per quam nos Deus sibi reddat acceptos. Semper autē in animum reuocandus est status controuersiæ: Non communioni hæc tribui sed sacrificio missæ: sicut illud ex Eccio supra descripsimus.

Innocentius. Idem Innocentius, disputans de trina ablutione Sacerdotis in missa, dicit sacrificium missæ offerri & purgationem & mūdationem peccati originalis, criminalis & venialis: Item cogitationis, locutionis & actionis, vel peccati ignorantiæ, negligentiæ & contumaciæ. Et explicans particulam: Ite, missa est, inquit: Sacrificium illud vocatur missa, quasi hostia transmissa a nobis patri, vt intercedat pro nobis ad ipsum. Hęc enim sola sufficiens & idonea missio seu legatio est ad soluendum inter Dominum & homines inimicitias & offensas.

Thomas. Thomas in opusculo de venerabili Sacramento altaris: Secunda, inquit, causa institutionis, est sacrificium altaris contra quādam quotidianam delictorum nostrorum rapinam, vt sicut corpus Domini semel oblatum est in cruce, pro debito originali, sic offeratur iugiter, ꝓ nostris quotidianis delictis in altari, & habeat in hoc Ecclesia munus ad placandum sibi Deum, super omnia legis sacrificia, pretiosum & acceptum.

Gabriel Biel. Gabriel Biel dicit, sacrificium missæ a sacrificio Christi in cruce, tātum differre modo oblationis incruento: Idem vero esse substantia & similium effectuum operantium, seu eundem esse finem sacrificii Christi in cruce & in altari, placationem scilicet offensæ patris, & impetrationem salutis æternæ. Et addit. Quicquid saluator noster meruit, se offerens in cruce, pro omnibus generaliter, tam in remotione mali, quam in collatione boni, viatoribus, purgandis & beatis: hoc sacrificio missæ applicatur particulariter singulis. Tradit etiam, sacrificulū per missam posse applicare virtutem passionis Christi, quibus velit, generalissime Ecclesię ca-

tholicæ

tholicæ, specialissime sacrificulo, specialiter fundatori, & cuius nomine missa peragitur. Et in Epitome sua dicit sacerdotem in missa coram Christo supremo Iudice, tanquam mediatorem causam nostram inter sponsum & sponsam, hoc est, inter Christum & Ecclesiam agere, & impetrare Eccl siæ, oratione & sacrificio suo, multa dona corporalia, spiritualia & æterna.

Eccius.

Eccius de missa libro primo, cap. 10. In missa offerimus Deo patri Eucharistiam, non tantum sicut donum Dominicæ passionis memoriale, sed etiam sicut munus Deo acceptissimum, quo & Deum valeamus placare super offensis, & gratiam eius cum spiritualibus bonis reportare. Item, ex missæ sacrificio, fideles Ecclesiæ fiunt participes multiplicium fructuum Dominicæ passionis. Nam sicut gratiæ & merita Saluatoris applicantur fidelibus per applicationem Sacramentorum, ita merita & fructus oblationis Dominicæ, applicantur fidelibus, per huiusmodi actionem repræsentationis in sacrificio missæ. Item: Per sacrificium missæ, effectus passionis Christi ad fideles influunt, perueniunt, & in eos descendunt. Et in fine 3. libri dicit: Per sacrificium missæ, & viuis & mortuis in varijs necessitatibus subuenitur.

Doctor quidam Sorbonicus de Missa.

Doctor quidam Sorbonicus, recens edidit prolixum commentum de missa, vbi in principio statum disputationis ita format: In missa sacrificandum esse Deo, non tantum actu interiori, sed & exteriori: nec tantum sacrificio Eucharistico, sed & propitiatorio. Et ponit definitionem: Sacrificium propitiatorium, seu expiatorium, est oblatio Deo facta, pro peccatorum expiatione, & Dei gratia, seu remissione peccatorum consequenda.

Lindanus.

Lindanus libro quarto Panopliæ, capite 46. ait: Missam esse proprij nominis sacrificium, non modo Eucharisticum aut commemoratiuum, sed etiam propitiatorium: & hoc tam pro mortuorum quam pro viuorum delendis peccatis, imo pro qualibet adeo Christiani populi necessitate. Et capite 50. dicit, Missam esse sacrificium propitiatorium, tam pro mortuis, quam pro viuis, veramque pro peccatis hostiam, pro impetrandis denique cuiusque generis à Deo beneficijs, tam corporalibus quam spiritualibus.

Et capite 51. inquit, sacrificium Missæ esse applicationem effusi in cruce sanguinis, & illam applicationem per sacrificium Missæ, facere nos participes redemptionis Christi.

Cap. 52. Ecclesia per quotidianum sacrificium Missæ, haurit ex fonte Dominicæ passionis, Christi merita, & ipsam tandem propitiationem. Et cap. 5. hoc ita explicat: Si scilicet quis propria fide expetat, desideret, & procuret pro se celebrari sacrificium Missæ.

Hic igitur est verus status controuersiæ de sacrificio Missæ, quem non meis, sed ipsorum Pontificiorum verbis exposui, ne quis existimet talia ad prægrauandos aduersarios, à nobis fingi, & inuidiosis verbis exaggerari.

Iam vero statu disputationis constituto & explicato, multo facilior erit ratio examinis: qualia sint, quantum valeant, & quid efficiant argumenta illa, quæ ad extruendum, confirmandum & stabiliendum sacrificium Missæ, à Pontificijs produci solent. Et cum illa argumenta multa & varia sint, operæ pretium obseruare, quomodo Tridentinum Concilium habito quasi inter militares copias delectu, plerisq; reiectis, pauca quædam, quę fortissima & firmissima iudicata fuerunt, retinuerit, vt res missaria vere ad triarios iam redijsse videri possit. Quia vero non parum vtilitatis habet illa collatio, priusquam ad Tridentina argumenta accedamus, paucis annotabo, quam infirma, inepta & peregrina sint pleraque

argumenta, quibus hactenus Pontificii scriptores, tanquam validissimis fundamentis & columnis, structuram sacrificij Missæ Pontificiæ impositam commiserunt. Id quod ipsum concilium Tridentinum suo delectu non dissimulat. Sed breuitatis gratia, argumenta illa non prolixe explicabimus, sed ordine recensebimus tantum.

ARGUMENTA SCRIPTORUM PONTIFIciorum, pro Missa.

Schatzgeyer. Schatzgeyer, hoc est, Thesaurarius, fatali nomine exprimens ingenium patronorum Pontificiæ Missæ, hoc argumento vsus fuit. Isaiæ 53 de Christo dicitur: Oblatus est, quia ipse voluit. Hoc non potest intelligi de Iudæis crucifigentibus Christum. Illi enim non habuerunt offerendi, sed perdendi intentionem. Nec intelligi potest de ipso Christo, offerente se in ara crucis, dicitur enim absolute: Oblatus est, scilicet non per seipsum, sed per alios. Ergo de sacrificio Missæ, vbi Christus per Sacerdotem offertur patri, intelligenda est illa sententia, quæ simul affirmat Christum velle talē oblationem, inquit enim: Oblatus est, quia voluit. Sed hoc argumētum ipsi etiam Eccio improbatur. Nam Heb. 9 de oblatione Christi in cruce, etiam passiue dicitur: Semel oblatus est. Et Isaias in sua lingua sententiā illam; Oblatus est quia voluit, plane non habet, sed inquit: Mulctatus & afflictus est. Et forsan fato quodam locus ille Isaię, ad sacrificium Missæ accommodatus fuit, vt ostenderet [illegible], quod Pontificia Missa sit mulctatio & afflictio Christi, quantum quidem in sacrificulis.

II. Inter principia huius controuersiæ, non postremum fuit & hoc argumentum, Hebr. 10. Voluntarie peccantibus non relinquitur amplius hostia pro peccato. Ergo pro quotidianis delictis amplius, hoc est, post sacrificium crucis, reliqua est hostia pro peccato. Illa vero nulla alia esse potest, quam sacrificium Missę. Sed & hoc argumentum tale est, quod ab ipso Eccio repudiatur.

Monachus Augustanus. III. Monachus Augustanus sacrificiū Missæ probat ex 7 Danielis: Angeli in nubibus cœli filiū hominis obtulerunt in conspectū antiqui dierum. Ergo quando Christus in Missa a Sacerdote sacrificatur, tunc simul etiam in nubib. cœli, ab ipsis Angelis sacrificatur. Et ideo Canon dicit: Iube hęc perferri per manum sancti Angeli in conspectu maiestatis tuę. Sed quia manifesta est deprauatio sententiæ Danielis, ne ipsis quidē Pontificijs argumentum hoc probatur. Daniel enim ibi loquitur, quomodo pater filio mediatori, omnia dedit in manum, Ioan. 3 dederit nomen super omne nomen, Philip. 2 potestatem iudicii faciendi, Ioan. 5. Regnū Dauid, Lucæ primo &c. Verbum vero quo Daniel ibi vtitur, aliquando sane de sacrificijs vsurpatur, sed plerunq; significat appropinquare, deferre, adducere. Et sacrificādi significatio prorsus nō cōuenit illi loco Danielis.

Eccius. IV. Eccius inter cætera etiam hoc argumento vtitur Psal. 72. Hieronymus ita reddidit: Erit memoriale tritici in terra, in capite montium eleuabitur. Et Rabbi Salomon explicat illum versum Psalmi, de genere placentarum in diebus Messiæ. Ergo Dauid vaticinatur ibi de sacrificio Missæ Pontificiæ, vbi super rasos sacrificulorum vertices, panis azymus eleuetur. Rideant qui sortem eatis amici, quod tam arduis fundamentis Pontificia Missa nititur ostenditur.

V. Heb. 13 dicit Apostolus nos in nouo Testamento habere altare, quod vocat θυσιαστήριον a sacrificijs, quasi dicas, sacrificatorium. Ergo oportet in nouo Testamento esse aliquod externum & ceremoniale sacrificium. Et nullum aliud inueniri potest, quam sacrificium Missę. Huic argumento Eccius valde multum tribuit. Sed eadem ratione consequentiæ, idem

sacrificium etiam in cœlo instituendum esset. Nam & ibi Apocalypsis in multis locis narrat esse θυσιαστήριον, cap 6.8.9.11.14.16. &c. Ipse vero textus Hebr.13. diserte postea explicat, quæ sacrificia intelligat, scilicet laudis, gratiarum actionis, & beneficentię. Et altare interpretatur, quod per Christum tales hostias Deo placētes offeramus. Quale igitur artificium est, contra manifestam ipsius textus declarationem, peregrinam & falsam sententiam, verbis Apostoli affingere?

VI Danielis cap. 8. & 11. dicitur de Antichristo, quod aufert iuge sacrificium. Illud vero non potest intelligi de orationibus, & alijs spiritualibus sacrificijs, quæ per externam vim pijs auferri non possunt, imo ardentiores fiunt orationes in persecutione. Ergo de Missæ sacrificio intelligendum est, quod in nouo Testamento Antichristus inueniet. Et qui abrogant sacrificium Missæ, illos Daniel pronuntiat esse ministros Antichristi.

Valde sana, ampla liberalis & larga est hæc consequentia. Certum est, Danielem ibi propriè loqui de impia & scelerata tyrannide Antiochi. Et Chrysostomus orat. 2. aduersus Iudæos. refert vaticinium illud ad tempora Antiochi, & huius rei testem citat Iosephum. Antiochus vero non tantum illud iuge sacrificium abstulit, quod describitur, Exodi 29. & Numeri 28. sed totum cultum Leuiticum in Ethnicas superstitiones commutauit: sicut Macchabæorum historia ostendit. Illud vero totum Daniel per Synecdochen iugis sacrificij complectitur. Quando igitur locus ille Danielis, de Antichristo explicatur, illud fit per allegoriam. Et notum est, ex allegorijs non esse facienda dogmata, quæ non habent certa, firma, & perspicua testimonia in alijs Scripturæ locis. Nihil aliud igitur ex illo loco Danielis confici potest, quam in nouo Testamento futurum sacrificium, quod ablaturus sit Antichristus. Et Scripturam aliquot genera sacrificiorum noui Testamenti expresse enumerare, supra ostensum est. Quæ vero audacia est, præteritis illis noui Testamenti sacrificijs, quæ Scriptura diserte exprimit, locum Danielis, qui in genere de sacrificio loquitur, de missa exponere, quam Scriptura nec ponit, nec exprimit, quando sacrificia noui Testamenti enumerat. Multo vero certior explicatio, qua sacrificia, & quomodo ablaturus sit Antichristus, ex ipsa Scriptura noui Testamenti sumi potest, 2. Thess. 2. 1. Timoth. 4. 1. Ioan. 2. & in Apocalypsi. Per falsam enim doctrinam, per peregrinos, electitios & impios cultus obscurabit, deprauabit, & auferet puritatem ministerij verbi, Sacramentorum, & cultus diuini. Hæc vero propriè per Antichristum Romanæ sedis impleta sunt, sicut à multis perspicue ostensum est. Nobis hoc loco sufficit monstrasse, locum illum Danielis, nihil quicquam patrocinari sacrificio Pontificio Missæ. Nam primo propriè loquitur de Antiocho, per allegoriam vero transfertur ad Antichristum. Secundo, in genere loquitur de sacrificio, recte igitur intelligitur de sacrificijs, quæ expresse in nouo Testamento nominantur. Tertio, Et ne quid relinquatur dubij, ipsa Scriptura noui Testamenti explicat, quæ sacrificia, & quomodo Antichristus in Ecclesia sit ablaturus. Et propter hanc causam Concilium Tridentinum, patrocinio illius loci apud Danielem, noluit vti. Nec quod Daniel. 12. ablatio iugis sacrificij, cum posita abominatione desolationis coniungitur, quicquam pro Missæ sacrificio facit. Intelligitur enim de abrogatione cultus Leuitici.

VII. Eccius ostentaturus cognitionem Hebrææ linguæ, philosophatur de cognatione vocabuli Missa, & מנחה. Et vbicunq; in veteri Testamento nominatur Mincha, fingit stabiliri sacrificiū Missæ Pontificiæ. Et vbi Leuit. 21. & Num. 28. dicitur de sacrificio panis Dei: Eccius לחם interpreta-

terpretatur carnem Dei: Et ex Rabinis teſtimonia multa allegat, de ſacrificio panis & vini, tempore Meſſiæ. Sed hæc non tantum ridentur ab Hebraicæ peritis, ſed & ipſi Pontificij argumentis illis vti verentur.

VIII. In Tridentino Concilio, in diſputationibus Theologorum, quarum aliquas ſcripto notatas vidi, crebro a multis repetitũ fuit hoc argumentum: Chriſtus in inſtitutione cœnæ verba quæ extra controuerſiam de ſacrificio loquũtur, ponit non in futuro tempore: Tradetur, effundetur, ſed in præſenti: Pro vobis traditur & effunditur. Ergo Chriſtus non tantum in cruce, verum etiam in cœna Dominica ſacrificauit corpus & ſanguinem ſuum. Arriſit primo hoc argumentũ multis. Ita enim non ex peregrinis Scripturæ ſententijs, ſed ex ipſa inſtitutione Cœnæ tanquam ex propria ſede, videretur probari poſſe ſacrificiũ Miſſæ, hoc enim quod Chriſtus in Cœna illa fecit, poſtmodum faciendum mandauit. Sed cum argumentũ hoc aliquanto diligentius examinaretur, deprehenſum tandem eſt illud non tantum non poſſe Pontificiam Miſſam, gladio ſpiritus quaſſatam & deiectam, vel ſubleuare, vel ſtabilire, ſed ne per ſe quidem conſiſtere poſſe: idq; propter multas rationes. Primo, quia ſi illa eſſent ſubſtãtialia verba ſacrificij Miſſæ, magnum ſcelus impingeretur ipſi Canoni, qui in prima parte inſtitutionis, prorſus omittit illa verba: Quod pro vobis traditur. In altera vero parte, Canon habet non præſens, ſed futurum tempus, Effundetur. Neruus igitur huius argumenti, cui quidam multum tribuerunt, non tantum inciſus ſed prorſus exciſus eſt, per ipſum Canonem Miſſæ. Secundo, Quomodo ſacrificium Miſſæ poteſt incruentum dici, ſi in eius oblatione in prima Cœna, in præſenti facta ſit effuſio ſanguinis. Tertio, vbi & quando corpus Chriſti pro nobis ad redemptionem ſit traditum, & ſanguis ipſius in remiſſionem peccatorum effuſus, Chriſtianæ fidei non eſt ignotum. Scriptura enim in valde multis ſententijs declarat, in paſſione & morte Chriſti hoc eſſe factum. Quarto, nec præſentis temporis vſurpatio, hoc quod iſti volunt efficit. Vſitata enim & nota eſt enallage temporum in Scriptura, non tantum præſentis, ſed & præteriti pro futuro, propter certitudinem: Puer natus eſt nobis: Agnus occiſus eſt ab origine mundi: Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi: Ego pono animam meam pro ouibus meis. Et in cœna Chriſtus per præſens tempus locutus eſt, erat enim tunc in ipſo actu paſſionis, quæ cõſummata poſtea eſt in cruce. Ita die Palmarũ, inquit Ioannes cap. 12. Veni in hanc horam, nunc iudicium eſt mundi. Poſt Cœnam dicit, Ioannis 14. Venit princeps mundi. Sicut mandatum dedit mihi pater, ita facio. Ioan. cap. 17. Iam non ſum in mundo, nunc ad te venio: Sanctifico me pro eis.

IX. Monachus Auguſtanus inquit: Chriſtus in Cœna ſumens panem in manus, eleuatis oculis in cœlum ad patrem, gratias egit. Ergo ſacrificauit ibi corpus & ſanguinem ſuum patri. Ratio conſequentiæ eſt, quia תרומה in lege vocabatur oblatio, quæ inter offerendum in altum eleuabatur. Sed nullibi legitur, Chriſtum acceptum panem & calicem, in altum eleuaſſe: Imo de ſublatis in cœlum oculis, nec Euangeliſtæ, nec Paulus quicquam meminerunt, ſed Canonis hæc additio eſt. Et vt maxime hoc concedatur, non ſtatim ideo ſacrificium inde excuderetur. Nam & Chriſtus quinque illos panes, & duos piſces benedicens, aſpexit in cœlum. Idem fecit in reſuſcitatione Lazari, & cum ſanaret mutum & ſurdum. Quin igitur & inde fabricemus ſacrificia, ſi tantum valet ſublatio oculorum in cœlum.

ARGVMENTA TRIDENTINÆ *Synodi pro Missa.*

Talia pro defensione sacrificij Pontificiæ Missæ, à multis serio & magno conatu disputata, e Pōtificia Ecclesia singulari applausu excepta, nostris opposita, & rudioribus tanquam indubitata & immota fundamēta proposita hactenus fuerunt. Sed Tridentinum Concilium, vel inuitum agnoscens qualia sint, ne verbo quidem eorum mentionem facit. Illis igitur tanquam inter lixas & calones reiectis, propugnationem Missę ad triarios reducunt, selectis & in aciem productis, certis quibusdam argumentis, quæ sine dubio iudicarunt esse validissima & firmissima. Illa igitur argumenta quæ Tridentinum Concilium ad probandum, confirmandum & stabiliendum sacrificium Missæ producit, primo euoluemus; sępe enim iuxta artificium rhetorum, vno atque altero verbo integrum argumentum complectuntur, deinde euoluta examinabimus, quid efficiant, & quantum valeant. Compendiaria autē simplex & certissima erit ratio explicationis, si omnia argumenta ad statum controuersiæ referantur & applicentur, hoc enim est, quod singula argumēta, certo, firmiter & perspicue probare & efficere debent. Primo, Corpus & sanguinē Christi in cœna Dominica, tractandum esse histrionica illa repręsentatione verbis, ritibus, gestibus, actibus, sicut Missa Pontificia facit. Secundo, Talem repræsentationem esse sacrificium a Christo institutum, & Deo Patri acceptissimum. Tertio, Esse sacrificium propitiatorium, ad expianda & delēda peccata, ad consequendam remissionem peccatorum, ad impetranda omnis generis a Deo beneficia, & tandem pro peccatis, pœnis, satisfactionibus, & alijs necessitatibus viuorum & mortuorum. Quarto, Per illud sacrificium applicari merita passionis Christi, si quis curet pro se celebrari Missam, imo præsentibus, absentibus, viuis & mortuis quibuscumque sacrificulus illud voluerit applicatione sua communicare. Hæc debet in singulis argumentis conclusio esse, ex bona, certa, firma & manifesta ratione consequentiæ. Quod si omnibus & singulis illis argumētis hoc non conficiatur, iudicium facile erit, quid de Tridentina Pōtificiæ Missę meditatione sentiendum & statuendum sit. ordine igitur argumenta recensebimus. *Arg. Tride. pro Missa.*

1. Sacerdotium requirit sacrificium. Christi verò sacerdotium morte ipsius non erat extinguendum, est enim perpetuum, Psal. 110. Ergo non tātum semel in cruce se debuit offerre, sed instituere sacrificium Missæ, vbi sæpius & quotidie pro viuis & pro mortuis offertur Deo Patri, vt hoc modo sit Sacerdos in æternum. *1. Arg. eiusq; refutatio.*

Respondeo; Si absque Scripturæ luce ex consequentijs iuxta nostram rationem iudicandnm esset, aliquid valeret & efficeret hoc argumentū. Sed Scriptura huius argumēti perspicuam explicationem, quasi ex professo tradit in Epist. ad Hebræos, quæ scilicet sit hostia Sacerdotij Christi, quomodo, quādo, quoties & à quo oblata sit. Et quidem perpetuitatem sacerdotij Christi data opera & diserte describit; idque negatiue & affirmatiue. Diserte enim dicit, Christum non ideo esse Sacerdotem in æternū, vt sępius seipsum offerat; semel enim & vnica oblatione, vt Pontifex ingressus est in sancta, Hæb. 9. itē cap. 7. Talis decebat, vt nobis esset Pontifex, qui nō haberet necessitatem, quotidie pro peccatis populi offerre; hoc enim fecit semel se offerendo. Et quidem fundamētum ibi ponitur, oblationem Christi repeti non posse, nisi negetur id, quod semel factum est, fuisse perfectū & consummatū; quia repetitio sacrificij sit signū imbecillitatis, & sacerdotis & sacerdotij sacrificij. Sed quomodo sacerdotium Christi potest perpetuum esse, si semel tantum, vnica oblatione, vt Pontifex, sacerdotij sui sacrificium perfecit & consummauit. *Epist. ad Hebræos de sacerdotio Christi.*

Hoc

Hoc vero Epistola ad Hebræos dilucide explicat, monstratis multis rationibus. Et capit. 7. Eo quod in æternum maneat, sempiternum habet sacerdotium: quia filius est in æternum perfectus. Sed quæ sunt sacerdotalia munera, quæ exercet post consummatam vnicam crucis oblationem? Num vero vt sæpius & quotidie se offerat pro peccatis populi? Nequaquam inquit, sed quia saluare in perpetuum potest accedentes per ipsum ad Deum, semper viuens ad hoc, vt interpellet pro nobis. Et c. 9. Christus Pontifex futurorum bonorum, per proprium sanguinem introiuit semel in sancta æterna redemptione inuenta. Item, introiuit in ipsum cælum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis, non vt sæpius offerat seipsum. ca. 10. Pontifex Leuiticus easdem hostias sæpius & indesinenter offert, sed **Christus, vna pro peccatis oblata hostia, in sempiternum sedet ad dextram** Dei, de cætero expectans, donec ponantur inimici scabellum pedū eius. Vnica enim oblatione consummauit in sempiternum eos, qui sanctificantur. Habentes igitur sacerdotem magnum super domum Dei, accedamus cum vero corde, in plenitudine fidei aspersi corda, &c.

Hæc manifesta sunt, vt non opus sit pleniori vel explicatione, vel refutatione huius primi argumenti. Neque enim, quia Christi sacerdotium sempiternum est, inde efficitur, Christum ideo sæpius & quotidie sacrificandum esse Patri pro viuis & mortuis. Spiritus S. enim propter rationes longe alias tradit, sacerdotium Christi perpetuum esse, quia scilicet I. sacerdos in æternum viuat. II. quia virtus vnicæ oblationis ipsius in sempiternum duret & efficax sit. III. quia semper viuat, ad hoc vt appareat vultui Dei pro nobis, intercedat pro nobis. IV. quia per ipsum, vt sacerdotem magnum, habeamus accessum ad Patrem. V. quia in perpetuum saluare potest, & saluat, qui per ipsum ad Deum accedunt. Ex ipsa igitur **Scriptura perspicue ostenditur, nullam prorsus esse rationem consequen**tiæ in primo hoc Tridentino argumento. Imo si referatur ad statum con**trouersiæ de sacrificio** propitiatorio, manifestum erit, conclusionem argumenti, vt scilicet Christus in missa quotidie offeratur pro peccatis vi**uorum & mortuorum, ex diametro pugnare** cum expressa & sæpius repetita verbi Dei sententia ad Heb. 7. & 10. Et hæc forsan causa est, quod argumentum illud in 1. capit. non integrum in sua forma proponitur, sed breuiter tantum attingitur, & cumulatis aliis rationibus sophistico artificio inuoluitur.

II. Argum. Pontificiorum.

II. Hominum natura exigit visibile sacrificium. Ergo Christus instituit histrionicam illam repræsentationem passionis suæ in missa. Hoc argumentum alii Pontificii scriptores latius hoc modo formant & proponunt: omnibus scilicet gentibus **à natura hoc dictari**, vt in religionibus **suis visibili aliquo sacrificio** vtantur, ad impetrandam & promerendam **Dei gratiam, pro donis huius** vitæ, & pro salute æterna. Christum igitur a lege naturæ admonitum, instituisse Missæ sacrificium.

Refutatio.

Sed facillima est huius argumenti refutatio. In caussis enim religionis & fidei non est iu**dicandum aut aliquid statuendum ex eo, quod** natura peccato excæcata & deprauata dictat, hic enim fons & origo est omnium superstitionū, & totius idololatrici cultus. Sed Lucerna pedibus meis est verbum tuū Psal. 119. Et canon seu regula Fidei est, non dictamen corruptæ naturæ: sed **sonus Apostolorum, Psalm. 19. & quidem** ratio captiuanda est in obsequium verbi, 2. Corint. 10. Quod si Tridentinum illud capitulum dicere, se **hoc tantum velle imbe**cillitatem naturæ nostræ nō posse aliter ad Deum subleuari, nisi visibile aliquod sacrificium habeat: respondeo simplicissime: Quid vtile & necessarium sit ad subleuandam & restaurandam infirmam & corruptam nostram naturam, non aliunde quam ex medici nostri præscripto & ordinatione iudicandum.

III. Certum est Christum in vltima Cœna instituisse memoriam cruenti sui sacrificij, quę in finem vsque seculi permaneret. Item, non est dubium Christum Cœnam suam instituisse, vt virtus passionis suę in remissionem peccatorum fidelibus applicaretur. Iam Pontificij dicunt, sacrificium Missę suę esse repręsentatiuum & applicatorium. Ergo Christus in vltima Cœna instituit sacrificium Pontificiæ Missæ.

III. Argumentum.

Respondeo, Refertur hoc argumentum ad statum controuersiæ, an scilicet Christus in vltima Cœna mandauerit, memoriam suę passionis debere in Ecclesia fieri per histrionicam illam repręsentationem rituum, gestuum & actionum in Missa Pontificia. Item an Christus ordinauerit & promiserit, si quis procuret pro se fieri talem Pontificiam repræsentationem, quod tunc & per hoc opus ipsi applicetur virtus passionis Christi, ad remissionem peccatorum.

Nihil certe horũ in institutione cœnæ Dominicæ ostendi aut deprehendi potest: imo CHRISTVS in Cœna sua non tantum in genere instituit memoriam & applicationem passionis suæ, ita vt humanis constitutionibus committeret, quomodo & qua ratione fieri debeat illa cõmemoratio: sed expressit & præscripsit, vt memoria passionis suæ in Cœna Dominica celebretur gratiarum actione, dispensatione, manducatione & potatione corporis & sanguinis, item annuntiatione mortis suæ. Ita etiam modũ applicationis in Cœna definiuit & præscripsit, quod scilicet ipse Christus in Cœna sua, per ministerium, verbo, & dispensatione corporis sui & sanguinis sui, sub pane & vino credentibus velit applicare virtutem passionis suæ, vtque fideles in vsu Cœnæ, sumptione corporis & sanguinis Christi, vera fide sibi applicent merita & beneficia passionis. Quia igitur institutio cœnę Dominicæ nihil habet de repręsentatione & applicatione Pontificiæ Missæ, eo modo, sicut in cõstitutione status huius disputationis dictum est; definit autẽ & præscribit alium certum modum & commemorationis & applicationis: tertium igitur Tridentinum argumentum nihil prorsus efficit ad stabiliendum sacrificium Pontificiæ Missæ. Imo quia institutio illa Christi forma testamẽti tradita est: & scelus est, vel hominis testamento aliquid superordinare: manifestum igitur est, conclusionem tertij huius argumenti in ipsam testamentariam Filij Dei institutionem impingere: eo quod fingat & instituat aliam commemorationem & applicationem, quam quæ in verbis institutionis a Christo tradita & præscripta est.

IV. Quartum argumentum tale est, in quo cardo totius Pontificiæ Missæ ita vertitur, vt nisi hoc argumẽto probetur & stabiliatur, actum & cõclamatum sit: An scilicet Christus in vltima Cœna corpus & sanguinẽ suum non tantum discipulis dederit, verum etiam sub speciebus panis & vini Deo Patri obtulerit. Agnoscunt enim, si Christus in Cœna non obtulit corpus & sanguinem suum Dęo Patri, Missæ Pontificiæ sacrificium non posse aliud esse, quam figmentum & abominationem. Si vero monstrari posset, Christum in Cœna se obtulisse Patri, vltro sequeretur, ex mandato Christi illud porro vsq; ad consummationem seculi in Ecclesia fieri debere.

IV. Argumentum.

Varijs ingeniorum artificijs tentatum fuit, vt hoc probaretur, vel ex eleuatione oculorum Christi in cœlum, vel ex præsenti tempore, Traditur, Effunditur: vel ex verbo Facite, quia scilicet Virgilius dicat:

Cum faciam vitula

Sed Tridentinum Concilium deprehendit, illas probationes nõ posse hoc, quod in controuersia positum est, certo, perspicue & firmiter demõstrare: quod scilicet Christus in vltima Cœna corpus & sanguinem suũ obtulerit Deo Patri. Ad extremum igitur decurrunt pręsidium, & vnicã

huius

huius quæstionis demonstrationem proferunt, cui tantum etiam tribuunt, quod bis eam repetuut. Si ergo Tridentina hæc demonstratio non satis euidenter, certe & firmiter probauerit, quod Christus in Cœna se obtulerit Patri: vacillabit, nutabit & concidet totum sacrificium Pontificię Missæ. Ita autem se habet Tridentina demonstratio. Figuram Melchisedech oportuit in veritate impleri, in Sacerdotio Christi: est enim Sacerdos secundũ ordinem Melchisedech. Sed Melchisedech obtulit Deo Patri panem & vinum. Ergo oportuit & Christum offerre Deo Patri non tantum panem & vinum, sed vt veritas figuram impleret, sub speciebus panis & vini corpus & sanguinem suum. Illud vero non alibi, quam in Cœna fieri potuit.

Ardua & de re magna quæstio est. Illa enim, quæ in nouo Testamento legimus Christum in Cœna sua fecisse, prorsus nihil ad Sacrificij rationem vel specie aliqua alludunt: Accepit siquidem panem, gratias egit, fregit, dedit discipulis, iussit accipere, manducare, dixit: Hoc est corpus meum. Item: Accepit calicem, dedit illis, iussit vt biberent, dixit: Hic est sanguis meus. Et hoc mãdauit fieri in sui commemorationem. Nihil ibi vel legim' vel audimus, quod Christus in vltima Cœna corpus & sanguinem suum sacrificauerit Deo Patri pro viuis & mortuis. Valde fortẽ igitur oportet esse demonstrationem, quæ persuadeat, Christum in Cœna sua hoc fecisse, cuius nullũ vestigium in descriptione Cœnæ Dominicæ in nouo Testamento apparet. Sed inquis: Nonne omni demonstratione certius est, Christum esse Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech? Est omnino: Scriptura enim hoc affirmat, Psalm. 110. Hebræorum 5. & 10. Sed controuersia est nõ de hac propositione, sed de illis, quæ attexuntur.

Disputatio de vero intellectu loci Gen. 14.

Primo, An Melchisedech sacrificauerit Deo Patri panem & vinum in illa historia, quæ Genesis 14. describitur. Secundo, An sacerdotium Christi, secundum ordinem Melchisedech, in eo consistat, quod in Cœna corpus & sanguinem suum, sub specieb. panis & vini sacrificarit Patri. Vetus quidem translatio habet: Melchisedech obtulit panem & vinum, erat enim Sacerdos altissimi, sed Moses ita non scripsit. Vtitur enim nõ verbo sacrificatorio, sed inquit הוציא quod simpliciter significat depromere, producere. Ita educitur gladius, Ezech. 21. educũtur venti, Psalm. 135 producuntur pediculi. Exodi 8. educitur aqua de petra. Numer. 20. coquitur farina, quam ex Ægypto exportarant, &c. Accedit quod nec Chaldæus paraphrastes, nec Græci interpretes sententiam illam reddiderunt per verbum sacrificandi, sed per simplex verum educere, seu proferre. Iosephus interpretatur, Melchisedechum ad refectionẽ exercitus Abrahæ protulisse panem & vinum.

Chrysostomi explicatio.

Chrysostomus explicat istum locum de prolato, nõ de oblato pane & vino. Veteres etiã Latini Patres in textu illius loci nõ legunt, Obtulit: sed protulit panem & vinum, sicut ex Cypriano constat. Neque hoc habet Moses. Erat enim Sacerdos, ideo obtulit panem & vinum: sed bis repetit copulam: Et erat Sacerdos, & benedixit. Græci etiam interpretes, non habent particulam γὰρ sed δὲ. Erat vero Sacerdos, & benedixit, vt sententia ita distribuatur: Quia Rex erat, ideo protulit panem & vinum, quia Sacerdos erat, ideo benedixit. Iam consideretur Tridentinum argumentum. Volunt probare, quod Scriptura noui Testamenti nõ habet, Christum scilicet in Cœna se obtulisse Deo Patri. Quomodo vero illud probant? Quia Melchisedech, aiunt, obtulit Deo panem & vinum. Atqui hoc Scriptura non dicit, sicut ostensum est. Qualis igitur in re tam ardua & seria argumentatio est? Sed excipiunt: Licet verba Mosis hoc non exprimant, fieri tamen potuit, quod sacrificarit panem & vinum. Veteres enim plerumque, non nisi facta re diuina, ad solennes epulas accedebant. Vicelius dicit: Quia Moses non exprimit, cui Mel-

chise-

chiſedech protulerit panem & vinum, poteſt igitur intelligi, quod non Abrahæ ad refectionem, ſed Deo ad rem diuinam faciendam protulerit. Nos vero non diſputamus, quomodo vel hic vel ille locum Moſis interpretari, vel quid de ſententia ſuſpicari aut fingere, ſiue velit, ſiue poſſit: ſed quæſtio eſt, quid Moſes ſcribat, quid Scriptura dicat. Illud enim vniuerſaliter valet, cum in tota Scriptura, tum vero præcipue in hiſtoria Melchiſedechi, quatenus eſt typus Chriſti. Quis enim tacente Moſe, non colligeret Melchiſedechum, quia non Deus, nec Angelus, ſed homo fuit, habuiſſe patrem, matrem, principium dierum, & finem vitæ? Atqui in hiſtoria Melchiſedech, quatenus eſt typus Sacerdotij Chriſti, ea tantum, quæ expreſſe in Scriptura ponuntur, conſectanda eſſe, Scriptura oſtendit, ita vt in typo Sacerdotij Chriſti, affirmat Melchiſedechum fuiſſe ſine patre, matre, principio dierum, & fine vitæ, propterea quod Moſes illa expreſſe non ponat, qui ideo hæc omiſit, vt ipſa omiſſio ſeruiret typo Sacerdotij Chriſti, iuxta ordinem Melchiſedech. Hæc contra omnes cauillationes ſunt firmiſſima. Deinde etiam concederetur, Melchiſedechum obtuliſſe panem & vinum, ſcimus tamen, ex figuris non eſſe fabricanda dogmata, ſine certa & manifeſta Scripturę explicatione. Pſalmus igitur 110. affirmat, Chriſtum eſſe Sacerdotem, ſecundum ordinem Melchiſedech. Quomodo vero, & qua in re conueniant Sacerdotium Chriſti & Melchiſedech, nõ explicat. Illud vero Epiſtola ad Hebræos ex profeſſo ſumit declarandum, prolixa & iuſta explicatione. Sed cum multas partes collationis ſacerdotii Melchiſedech & Chriſti recitet & explicet, nullam prorſus mentionẽ facit oblationis panis & vini, aut quod illã Chriſtus impleuerit in Cœna, offerẽdo corpus & ſanguinem ſuum Patri. Nec valet quod Oſius dicit: Apoſtolum illam patrẽ collationis omiſiſſe, propterea quod myſteria Sacramẽtorum rudibus & nondum initiatis, quibus Epiſtolam illam ſcripſerit, noluerit pandere. Nam cap. ſexto dicit: Intermittentes ſermonẽ inchoationis, ad perfectionẽ feramur. Poſtremo, typus ſacerdotij Melchiſedech conſiſtit in iis, quæ non communia habet cum ſacerdotio Aaronico, ſed in quibus diſcernuntur Melchiſedech & Aaron. Sed Sacrificium panis & vini quotidianum fuit in ſacerdotio Aaronico Exod. 29. Numer. vigeſimooctauo. Quomodo igitur conſiſteret, Chriſti ſacerdotium eſſe non ſecundum ordinem Aaron, ſed Melchiſedech, ſi ſacrificium panis & vini præcipuum, atque adeo totum eſſet in ſacerdotio Chriſti.

Epiſtola ad Hebræos non meminit Chriſtum in Cœna panẽ & vinum obtuliſſe.

Certo igitur, firmiter & euidenter demoſtratum eſt, figuram Melchiſedech, quatenus illa in Scriptura ponitur & explicatur, nequaquã efficere & probare, quod Chriſtus in Cœna corpus & ſanguinem ſuum Deo Patri obtulerit. Quod vero Patres alicubi tali allegoria vtuntur, ſcim⁹ Patres ſuis ſiue allegoriis, ſiue interpretationib. ſiue ſcripturę teſtimoniis, nec debere nec poſſe articulos fidei condere. Nec tale ſacrificium Patres intelligunt, quomodocunq; de oblatione panis & vini loquãtur, quale Pontificij in ſua Miſſa habent: ſicut in cõſtitutione ſtatus deſcriptum eſt. Sed de Patribus poſtea dicemus. Nunc ſatis eſt oſtendiſſe, nec ex veteri nec ex nouo Teſtamento probari poſſe, quod Chriſtus in Cœna ſe obtulerit Patri, Et ſi ipſe non fecit, nemo illud facere debebit: quod enim ipſe in Cœna fecit, Apoſtolis poſtmodum faciendum mandauit.

V. Chriſtus dixit. Hoc facite: Ergo præcepit, vt ſacerdotes in Euchariſtia offerrent corpus & ſanguinem Chriſti. Rationem conſequentiæ Tridentini hanc eſſe tradunt: quia ſcilicet Chriſtus ipſe in prima Dominica cœna corpus & ſanguinem ſuum Patri obtulerit, ſicut Melchiſedech. Sed iam oſtendimus falſo hoc affirmari. Non itaque ſequitur inde concluſio illa, quam pontificij fingunt.

V. Argum.

Sed excipiunt verbum עָשָׂה sæpe vsurpari pro sacrificare, vt Exod. 29. facere agnum iuuencum. Iudith. 6. facere hædum. Psal. 66 facere boues cum hircis. Num. 16 facere holocaustum. Respondeo: Sicut apud Latinos verbum facere ex adiunctis varios sortitur modos significandi: ita Hebræis non absolute significat sacrificare, sed vbi textus manifeste loquitur de sacrificio. Considerentur itaq; verba Cœnæ: Hoc facite. Contendunt autem τοῦτο referri non ad totum complexum, sed antecedens vocabulum, corpus & calicem vt sensus sit. Facite corpus & calicem, hoc est, sacrificate. Sed etiamsi hoc concederetur, prius certo demonstrandum esset, in prima illa Cœna fuisse actionem sacrificij. Iam vero Paulus certissimus est interpres, Relatiuum τοῦτο in mandato Christi, Hoc facite, referri ad totam actionem præcedentem, hoc scilicet, quod in prima hac Cœna factum est, vos in posterum facite. Mandatum igitur Christi, Hoc facite, nihil aliud efficit, quam ministros Ecclesiæ, in administratione cœnæ Dominicæ hoc debere facere, quod constat & certum est, Christum in institutione Cœnę fecisse. Non autem legitur ibi, sacrificasse aut obtulisse Patri corpus & sanguinem suum. Ergo nec sacerdotes hoc facere debēt, si nolunt παραπρεσβείας a Christo iudice accusari. Vide autem ingenium Thaidis Babylonicæ. Quæ Christum in Cœna sua fecisse certo constat, illa Pontificij vel negligunt vel prohibent vt publicam annunciationē mortis Dominicæ, vt dispensationem vtriusq; speciei. Quæ vero Christus in cœna sua fecisse non legitur, de illis solis Pontificij faciendis dimicant. Atqui testamentaria est institutio. Et in testamento non sine scelere aliquid vel mutatur vel superordinatur.

VI. Argu. VI. Christus Apostolos constituit noui Testamenti sacerdotes, ergo præcepit ipsis, vt offerrent corpus & sanguinem ipsius. Hoc argumētum multis rationib. amplificatur à Pontificijs scriptoribus. Quia scilicet Scriptura vaticinatur, abrogationi Leuitici sacerdotij successurum sacerdotium noui Testamenti, ita vt vetus sacerdotium figura fuerit noui. Esa. 66 Ier. 33. Mal. 3. Sed definitio sacerdotis ita traditur Heb. 5. Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur, in his quę sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Ergo sacrificulorum officium est, in Missa offerre Deo Patri corpus & sanguinem Christi pro peccatis viuorum & mortuorum, quia soli presbyteri sunt noui Testamenti sacerdotes. Hoc argumentum multa complectitur membra, quæ ordine paucis explicāda sunt. ita enim clarissime apparebit, quam crassus paralogismus sit in hoc argumento. Nam vt primo dicamus de sentētia Heb. 5. certum est, textum ibi non loqui in genere, quod sit officium ministrorum verbi & Sacramentorum in nouo Testamento, sed de sacerdotio veteris Testamenti, expresse vero & solum de summo Pontifice loquitur, qui figura fuit Christi. Illam vero figuram postea tradit impletam esse in sacerdotio & sacrificio Christi, non ita, vt in nouo Testamento per plures sacerdotes sibi succedentes, vnica & eadem illa hostia pro peccatis, sæpius & quotidie repeteretur & offerretur, hoc enim expressis verbis Apostolus negat, Hebr. 7. 9. & 10 Sed figura illa, in vnica oblatione Christi semel in cruce facta, impleta est, Hebr. 9 & 10. & quidem ita, vt in nouo Testamento, inuenta æterna redemptione, & acquisita consummata remissione peccatorum per vnicam oblationem, semel in cruce factam, non sit amplius oblatio pro peccato.

Explicatio partium huius argumenti.

Falsa datur sententia Hebr. 5. Si vero præter vnicam illam, semel in cruce factam, alia vel eadem repetita oblatio pro peccato in nouo Testamento ponatur, sequetur sacrificium Christi in cruce non fuisse consummatum, nec promeruisse remissionem peccatorum, & æternam redemptionem, hæc enim sunt ver-

ba,

ba, & hæc est sententia Epistolæ ad Hebræos. Falsissime igitur ad stabiliendum sacrificium Pontificiæ Missæ pro peccatis viuorum & mortuorum, detorquetur sententia illa Hebr. 5. Porro Leuiticum sacerdotium fuisse figuram sacerdotij noui Testamenti, nullus dubitat. Sed quod per illud sacerdotium noui Testamenti, quod abrogato veteri successerit, non possumus rectius & certius, quam ex ipsa noui Testamenti explicatione. Sat fere. Primo igitur Epist. ad Heb. 5. c. usq; ad 10. prolixe explicat, quod Leuiticum sacerdotium præfigurauit sacerdotium Christi, quodq; per eum illa impleta sit unica oblatione Christi, semel pro peccatis in cruce facta. atq; ita per impletionem antiquatum & abrogatum sit Leuiticum illud sacerdotium. Præterea vero Scriptura noui Testamenti mentionem facit etiam spiritualis & sancti sacerdotij 1. Petri 2. & Apoc. 1. 5. & 20. Christus fecit nos reges & sacerdotes. In solis enim illis quatuor locis, præter unicum Christi sacerdotium, mentio fit sacerdotij regalis in nouo Testamento. Illi vero loci nō de solis presbyteris, sed in genere de omnibus fidelibus loquuntur, quibus certe Pontificij mortificationes suas nullo modo communes facient. Et hostias, quas in illo noui Testamenti sacerdotio offerunt, Scriptura diserte describit, quod sint spirituales, & quales sint, expresse & nominatim enumerat, sicut in principio huius disputationis testimonia Scripturæ annotauimus, Rom. 12. & 15. Philip. 2. & 4. Hebr. 13. & 1. Pet. 2. Nulla autē ibi mentio fit sacrificij Missæ. Vides igitur, quam [illegible] imo quam sophisticum sit, in conclusione sacerdotium contingere ad solos sacrificos: cum in præmissis Scriptura loquatur, vel de vero Christi sacerdotio, vel de spirituali sacerdotio noui Testamenti, quod commune est omnibus fidelibus. Cumq; Scriptura hostias sacerdotij noui Testamenti expresse & nominatim enumeret: conclusio huius argumenti, de quo [illegible] Missæ, affingit propitiatorium sacrificium Pontificiæ Missæ [illegible] in descriptione sacerdotij noui Testamenti Scriptura nullam mentionem [illegible] pugnat cum unica oblatione Christi, pro peccatis semel facta, sicut Epistola ad Hebræos ostendit.

Sed excipiunt: Num igitur nullum vel constituitis vel seruatis discrimen inter ministros Ecclesiæ, & inter reliquos fideles? Omnino constituimus & seruamus discrimen, quod ad ministerium attinet. Sed inde non sequitur, ea quæ de sacerdotibus noui Testamenti Scriptura tradit, ad solos Ecclesiæ ministros pertinere. Nam quod [illegible] manifestum est, cum Scriptura noui Testamenti varias appellationes tribuat ministerio, in nullo tamen noui Testamenti loco, ministri verbi & sacramentorum sacerdotes appellantur. Omnino tamen verum est, [illegible] quæ [illegible] peragenda [illegible] ad ministros Ecclesiæ pertinere, quæ reliquis fidelibus [illegible] non sunt mandata. Sed quæstio est, quæ & quanta sint, [illegible] inter sacerdotes & laicos [illegible]. Primo dicatur in veteri Testamento [illegible] in nouo Testamento [illegible] ergo idem etiam [illegible] sacerdotij veteris Testamenti. Nota est doctrina de abrogato Leuitico sacerdotio [illegible] in nullo loco noui Testamenti. Secundo, appellatio sacerdotum [illegible] tribuitur ministris verbi & sacramentorum.

Tertio, sicut in veteri Testamento sacerdotes non propria auctoritate sibi sumserunt, quæ ad ministerium suum pertinere vellent, sed habuerunt verbum præscriptum & mandatum Dei, quod in actionibus ministerij sui secuti sunt. Vt ergo de appellatione Sacerdotij, an ministris noui Testamenti tribui possit, non contendemus: hoc certe fundamentum firmum & immotum est, de officijs ministrorum noui Testamenti, iudicandum & statuendum esse ex verbo præscripto & mandato, quod in Scriptura noui Testamenti de ministerio traditum est. Loci autem illi extant Matthæi decimo, vigesimo sexto & vigesimo octauo. Matt. 16. Actor. 1. & 6.

1. & 6. 1. Corint. 4. & 12. Item 14. 2. Corinth. 5. Ephes. 4 Actor. 20. 1. Timot. 3. Tit. 1. Sed in illis locis nec oratio, nec dictio, nec syllaba, nec litera vlla extat, ministros noui Testamenti debere histrionica repræsentatione in Missa offerre Deo Patri corpus & sanguinem Christi in sacrificiũ propitiatorium, pro peccatis viuorum & mortuorum, imo illud pugnat cum sententia verbi Dei, in Epist. ad Hebræos. Manifestum igitur est, quid efficiat, & quantum valeat sextum Tridentini capituli argumentũ: Christus Apostolos constituit noui Testamenti sacerdotes: ergo ipsis & eorum in sacerdotio successioribus mandauit, vt offerrent in Missa, &c.

VII. Argumentum.

VII. Agnus Paschalis fuit figura Christi. Sed Pascha in veteri Testamento, non tantum manducabatur, sed simul etiam immolabatur. Ergo Eucharistia non tantum dispensanda & sumenda, sed & in Missa immolanda est, in sacrificium propitiatorium pro peccatis viuorum & mortuorum. Animaduertit Lector, Pontificios in controuersia de re magna & ardua, non certis & perspicuis Scripturæ testimoniis, sed vmbris & figuris agere: cum maxime in hac disputatione locum habere deberet, quod

Augustinus

Augustinus inquit contra Epistolam Petiliani, cap. 16. Non ea colligant & commemorent, quæ obscure, ambigue, vel figurate dicta sunt, quæ quisque, sicut voluerit, interpretetur secundum sensum suum talia enim recte intelligi exponique non possunt, nisi prius ea, quæ apertissime posita sunt, firma fide teneantur. Sed aliquid proferte, quod nõ egeat interprete: nec vnde conuincamini, quod de alia re dictum sit, & vos aliud ad vestrũ sensum detorquere conemini. Et cap. 19. inquit: Hæc mythica sunt, operta sunt, figurata sunt, aliquid manifestum, quod interprete nõ egeat, flagitamus. Item, quid si ambigue posita, & pro nobis & pro vobis possunt interpretari: nihil vtique adiuuant causam vestram, sed plane talia malam causam vel moras faciendo sustentant, Ita Augustinus. Et ex figura Agni Paschalis multa possent extrui, ne ipsi quidẽ Pontificię Missę tolerabilia. Sicut enim Agnus Paschalis nõ simpliciter oblatus, sed mactatus est: ita oportet Missam esse sacrificium valde cruentum: verbum enim שחט significat mactare cum effusione sanguinis. Nec à Sacerdotibus, sed à multitudine immolabatur agnus Paschalis; idque non in sacrificium propitiatorium pro peccato sed in memoriam liberationis Ægyptiacæ. Hæc certe non patientur Pontificij, ita ad suam Missam accommodari. Possemus igitur totum illud argumentum de vmbra & figura hoc modo declinare, sed de re ipsa respondebimus. Non negamus, mactationem Agni Paschalis fuisse figuram immolationis Christi. Paulus enim inquit: Pascha nostrum immolatus est Christus. Quæstio vero est,

Quando figura mactationis Agni Paschalis à Christo cõpleta sit.

vbi & quando figura illa mactationis Agni Paschalis à Christo impleta sit. Põtificij dicunt, nõ in cruce, sed in Cœna hoc factũ esse. Sed Scriptura noui Testamenti contrarium affirmat. Nam Baptista, Ioannis primo, vocat Christum Agnum Dei, tollentem peccata mundi. Petrus vero diserte affirmat, Christum tulisse peccata nostra in corpore suo super lignum, 1. Pet. 2. Apocalyp. 5. Dignus est Agnus, qui occisus est, & redemit nos Deo in sanguine suo, &c. 1. Petr. 1. Redempti estis, non corruptibilibus, sed pretioso sanguine, quasi Agni immaculati. Et quod testimonium omnium clarissimum est, Ioannis decimonono, expresse scriptum est, figuram immolati Agni paschalis, in Christo in cruce impletam esse. Os non cõminuetis ex eo. Et ita canit Ecclesia: Cum Pascha nostrum immolatus est Christus, ipse enim verus est Agnus, qui abstulit peccata mundi, qui mortem nostram moriendo destruxit, &c. Vtrumque igitur, in Christo impletum esse, & immolationẽ & manducationem Agni Paschalis, certum est. Quomodo vero, quando & vbi, non ex nostris allegorijs, sed ex declaratione Scripturæ noui Testamenti discendum est, quæ affirmat,

Chri-

Christum Pascha nostrum immolatum esse in cruce semel: dari vero ad manducandum in Cœna, quotiescunq; iuxta institutionem hoc fecerimus, quod in prima Cœna Christus fecit. Paulus 1. Cor. 5. manducationẽ quidem azymorum, per allegoriam transfert ad nouam vitam: immolationem vero non alibi, quam in mactatione Christi impletam esse dicit.

VIII. Argumentum.

VIII. Malachias vaticinatur cap. 1. in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus. Illud sacrificium non potest intelligi de Leuiticis, de illorum enim abrogatione ibi dicit: Non suscipiam munus de manu vestra. Nec de sacrificio crucis, quod Hierosolymis factum est, intelligi potest, dicit enim: In omni loco sacrificatur. Nec de interioribus & spiritualib. sacrificijs fidelium intelligi potest: illa enim etiã tempore veteris Testamenti fuerunt. Propheta vero ibi vaticinatur de plane nouo sacrificio, quod antea non fuerit. Item, de iustitijs fidelium dicit Esaias, quod per se coram Deo sint tanquã pannus menstruatæ. Hanc vero oblationem vocat mundam. Reliquum igitur est, vt de sacrificio Missæ Pontificiæ intelligatur: ibi enim hostia, Christus scilicet per se munda est, quæ nulla indignitate, aut malitia offerentium inquinari potest. Respondeo. In memoriã reuocetur, quis sit status controuersię: An scilicet Malachias affirmet, sacrificulum in Missa debere certis illis mimicis gestibus, ritibus, & actibus, sicut apud Pontificios fit, repręsentare pane & vino, Deo patri passionem Filij sui: & illam actionem repræsentationis esse sacrificiũ Deo gratum, & quidem propitiatorium ad expianda & delenda peccata viuorum & mortuorum: & quæ præterea Pontificiæ Missæ tribui, supra ostendimus. Horum certe nihil Malachias vel vnico verbo meminit. Quantum igitur ad probandum & stabiliendum Missæ Pontificiæ sacrificium, hoc Malachiæ vaticinium conferat, ex sola collatione status controuersiæ ad sententiam Prophetæ, manifestum est.

Locus Malachiæ intelligendus est de spiritualib sacrificijs noui Testamenti.

Sed inquiunt: Tamen vaticinatur de oblatione, quæ inter gentes in omni loco, hoc est, tempore noui Testamenti sacrificetur & offeratur. Lego hoc quidem in verbis Prophetæ: sed generaliter, sine declaratione, quodnam futurũ sit illud sacrificium. In scriptura vero noui Testamenti, lego explicationem, quæ sint sacrificia fidelium in nouo Testamento, spiritualia scilicet, sicut supra loca Scripturæ notata sunt. Nec verum est, quod Pontificij dicunt, Prophetam vaticinari de nouo sacrificio, cuius nullus prorsus vsus fuerit apud fideles, tempore veteris Testamenti. Non enim loquitur de nouo, sed de mundo sacrificio: & antithesin facit, non inter spiritualia veterum sacrificia, & inter mundam illam oblationem inter gentes: sed nominat Leuitica sacrificia, quæ in vno saltem loco Iudææ offerebantur, & stomachatur, quod illa praue offerebantur: illis vero opponit mundam oblationem inter gentes.

Et nõ obscure declarat, quid per illam intelligi velit, inquit enim: Nomen meum magnum est in gentibus. Quia igitur publica celebratio nominis diuini, quę hactenus angustijs Palestinæ circumscripta fuerat, propaganda erat inter gentes, vt in omni loco nomen Domini magnificaretur prædicando, credendo, inuocando, gratias agendo, celebrando, &c. hanc magnificationem nominis Dei, vocat oblationem & sacrificium: sicut Prophetis vsitatum est, cultum noui Testamenti describere phrasibus ceremoniarum veteris Testamenti: vt ascendere in montem Domini, imponere vitulos super altare, &c. Ita cap. 3. idem Propheta dicit: Erunt offerentes sacrificia in iustitia: Psalmus vero tertius dicit, sperare in Domino, esse sacrificium iustitiæ.

Propheta in descriptione cultus noui Testamenti vtuntur phrasibus veteris Testamenti.

Habemus igitur ipsius Prophetæ interpretationem, cui accedit, quod nouum Testamẽtum inter spiritualia sua sacrificia, numerat, 1. Pet. 2. an-

nuntiare virtutes eius, qui nos de tenebris vocauit in lucem, Rom. 15. sacrificare Euangelium. Philip. 2. sacrificium fidei. Heb. 13. Vituli labiorum sunt confiteri nomini Domini. Item, sacrificium inuocationis, gratiarum actionis, &c.

Explicatio loci Malachiæ ex scriptura.

Et collatio ostendit, Scripturam vsurpatione eorundem verborum monstrare, quæ sit vera sententia loci Malachiæ. Prophetam enim ibi loqui de vocatione gentium, certum est. De illa vero etiã Paulus loquitur, Rom. 15. & Philip. 2. Malachias vocat sacrificium & oblationem. Et iisdem plane verbis Paulus Rom. 15. describit vocationem gentium. Philip. 2. vocat sacrificium fidei. Dauid Psalm. 142. vbi eleuationem manuum vocat sacrificium, plane illo vocabulo vtitur, quod extat in sententia Malachię, & 1. Tim. 2. Paulus dicit eleuari mũdas manus. Quæ igitur sit munda oblatio in Malachia, Scriptura non obscure indicat. Et quando talem interpretationem ex ipsa scriptura desumptã habemus, errare nõ possumus. De Pontificio vero sacrificio Missæ pro viuis & mortuis nihil habet scriptura vel veteris, vel noui Testamenti, imo cum ea ex diametro pugnat: sicut ostendit Epistola ad Hebræos. Quæ igitur dementia est, a simplici sententia, quæ habet certa & manifesta Scripturæ testimonia, discedere, & comminisci peregrinam explicationem de sacrificio Missæ quæ nullis Scripturę testimonijs nititur, imo quę cum Scriptura, aduersa fronte pugnat: Quod vero Malachias vocat oblationem mundam, cum tamen iustitiæ piorum in hac vita sint sicut pannus menstruatæ: non efficit, quo minus recte de spiritualibus Ecclesiæ sacrificijs locus ille intelligatur. Petrus enim dicit: Offerentes spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christũ. Inde fideles in oratione dicuntur eleuare puras manus, 1. Tim. 2. Mundis enim omnia munda sunt, Tit. 1.

Veterum [illegible] de [illegible] Malachia.

Et veteres etiam Ecclesię Scriptores, de spiritualibus noui Testamenti sacrificijs sententiam illam Malachiæ intelligunt & interpretantur, vt Tertullianus in libro contra Iudæos. Malachias ita vaticinatur, indubitate ideo, quod in omni terra exire habebat prædicatio Apostolorum. Nam quod non terrenis sacrificijs, sed spiritualibus Deo litandum sit, legimus: Cor contribulatum, hostia est Dei. Et de spiritualibus addit, dicens: In omni loco sacrificia munda offerentur nomini meo. Hæc ibi. Et contra Marcionem, lib. 3. intelligit per hoc vatic[inium], glorię relationem, benedictionem, laudem, & hymnum. Lib. 4. intelligit simplicem orationem de conscientia pura.

Chrysostomus.

Chrysostomus Oratione 2. aduersus Iudæos exponit de cultu spirituali, Ita & Hieronymus in Commentarijs, exponit de orationibus, & de cultu spirituali.

Eusebius.

Eusebius de demonstratione Euangelica, lib. 1. c. 6. dicit Malachiam nihil aliud significare, quam quod non definite vel Hierosolymis, vel alio loco sed in omni regione gentes orationis incensum, & sacrificium, quod mundum dictum est, non per cruores, sed pias actiones summo Deo essent oblaturæ.

Iustinus.

Iustinus in Tryphone, interpretatur quidem locum illum Malachiæ de pane & poculo Eucharistiæ; non quod sentiat corpus & sanguinem Christi in Cœna offerri Deo pro viuis, & pro mortuis, sed ipse se explicat his verbis: præcepit panem facere Eucharistiam, in memoriam passionis, vt gratias agamus; & quod mundum cum omnibus hominis causa condidit, & quod nos a peccatis liberauit, & potestates deleuit per passionem. Propter spiritualia igitur sacrificia locum illum Malachię accommodat ad actionem cœnæ Dominicæ.

Irenæus.

Irenæus etiam libro 4. sententiam illam Malachiæ de celebratione Eucharistiæ interpretatur, non vero ita, quod ibi histrionica repræsenta-

tione

tione corpus & sanguinis Christi, patri offeratur pro viuis & mortuis: sed ideo & inde (sicut ipse se explicat) quod tunc in celebratione Eucharistiæ mos erat Deo, qui alimenta nobis præstat, primitias munerum suorum seu creaturæ suæ offerre: non quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius, sicut Solomon inquit. Qui miseretur pauperis, fœneratur Domino. Item, Esuriui, & dedistis mihi manducare. Hæc sunt Irenæi verba: ex quibus planum fit, ipsum intelligere contributionem eleemosynarum pro pauperibus, quæ fiebat in actione Eucharistiæ. Et illam vocat sacrificium, ideo (sicut ipse inquit) quia per munus erga regem honos & affectio ostenditur: item, quia in omni simplicitate & innocentia in sententia pura, & fide sine hypocrisi, & spe firma, in delectione feruenti, cum gratiarum actione, primitias creaturarum eius offerre debemus, in illum vsum, sicut Scriptura inquit: Qui miseretur pauperis. Item Esuriui, & dedistis, &c.

Irenæus igitur non de Pontificio sacrificio sed de spiritualib. sacrificijs, quæ cum alias semper, tum vero præcipue in administratione & vsu Eucharistiæ fieri debent, interpretatur locum Malachiæ. Et in fine 33. capitis subiungit: Altare est in cœlis, illuc preces nostræ & oblationes nostrę diriguntur.

Ita Augustinus contra aduersarium legis, lib. 1 cap. 20. vaticinium illud Malachię interpretatur de sacrificio secundum ordinem Melchisedech, & mētionem facit Eucharistię. Non autem de mimica repręsentatione Pontificiorum loquitur, sed inquit: Immolat Deo in corpore Christi, hostiam laudis, Psal. 50. Et addit incensum, de quo Malachias loquitur, Ioan. Apocal. 5. interpretatur esse orationes sanctorum. *Augustin.*

Hæc loca Iustini, Irenęi, & Augustini ideo obseruētur, vt artificium Pontificiorum intelligatur. Quia enim veteres illi locum Malachię ad actionem Eucharistię accommodant, licet clarissime se explicent, quomodo hoc intelligi velint: Pontificij tamen illis omnibus dissimulatis, vbi mentionem Eucharistię audierint, mox veteribus affingunt Missam suam. Nec Scripturę igitur, nec veterum interpretationes permittunt, locum malachię de histrionico Pontificiæ Missę sacrificio intelligere.

IX. Paulus 1. Corin 10. confert mensam Domini, & mensam dęmoniorum: & per mensam vtrobiq; altare intelligit. Sicut ergo Ethnici habuerunt altaria, in quibus primum sacrificabant, & postea de sacrificatis cōedebant: ita & in Missa altare esse debet, vbi corpus & sanguinis Christi primum sacrificentur, & postea participentur. *IX. Arg. Pontificiorum pro Missa.*

Principio consideret Lector, qualia suffragia & patrocinia habeat Missa Pontificia. Ex vmbris & figuris veteris Testamenti anxie, quęcunque possunt, conquirunt, & huc detorquent. Cum vero illis non satis fidant, ex Ethnicorum sacrificijs, quę dęmonijs offeruntur, deploratę Missę suę subsidium accersere non verentur; non dissimili ratione, sicut ille apud Virgilium inquit:

—Vos mihi manes
Este boni, quoniam superis auersa voluntas.

Quod autem ad illam Pauli collationem attinet, si res ipsa, de qua Paulus loquitur, quomodo se habeat, cōsideretur: manifestū erit, quam falso ille locus Pauli ad stabiliendum Pontificię Missę sacrificium detorqueatur. Mos erat apud Iudęos, post peractum in altari sacrificium, de partibus seu reliquijs sacrificij instruere mēsas, seu solennes epulas, sicut exempla testantur, 1. Regum 1. & 16. Ita etiam gentes, post peracta in aris sua sacrificia, instruebant mēsas seu solennes epulas, ad quas amicos inuitabant, sicut 8. Æneid. Euander post sacrificium Herculis, Æneam inuitat ad epulas. Iā apud Corinthios disputabatur, nō hæc quęstio, An *Explicatio loci Paulini.*

Christianis liceret apud aras gentilium interesse ipsorum sacrificijs, & simul sacrificare dæmonijs, hoc enim vt manifestam idololatriam, nō licere, manifestum est: sed hæc erat quæstio: Cum Ethnici post peracta in templis & in aris sacrificia, postea domi mēsas seu epulas de idolothytis instruerent, & ad illas mensas amicos & vicinos, etiā qui iam Christiani facti fuerant, inuitarent. quæstio, inquam, erat: an Christiani bona conscientia illis mensis seu epulis interesse possent: hoc est, quæstio erat non de aris vbi sacrificabatur, sed de mensis, vbi sacrificata comedebantur. Et hinc patet Tridentina fallacia, per mensam intelligendum esse altare sacrificiorum: cum nec Iudæi, nec gentes in aris, sed in mensis ea, quæ sacrificata erant, comederint.

Ad illam igitur propositam quæstionem Paulus primo, cap. 8. ita respondet: Quia & idolum & idolothytum nihil sit, ideo extra casum scandali, si quis libertatem Christianam rectè intelligat, sine læsione propriæ conscientiæ comedi atq; etiam emi posse idolothyta: habendam tamen esse rationem infirmorum. Deinde cap. 10. addit hanc commonefactionem: Quamuis liberum sit, non tamen conuenire vt simul quis & mensę Domini & mensæ dęmoniorum particeps sit. Et rationem addit: Quia, inquit, qui in Israel hostias sacrificatas comedūt, illa manducatione participes redduntur altaris, hoc est, sacrificij, quod in altari oblatum est. Et gentes, quia quæ immolant, dæmonijs immolant: ergo participatio mēsæ idolothytorum ostendit conuiuas cupere participes fieri sacrificij idololatrici: imo gratiæ & auxilij dæmoniorum, propter quæ sacrificium illud dæmonijs oblatum est. Christiani vero in mensa Domini eius sacrificij, quod a Christo in cruce oblatum est, participes redduntur. Ergo non decet, vt simul etiam mensæ dæmoniorum participes sint.

Hæc est simplex, vera, & genuina sententia Paulinæ collationis, inter mensam Domini, & mensam Israelitarū, item dæmoniorum. Et hęc collatio pulcerrime illustrat doctrinam de Cœna Domini. Sicut enim Israelitæ sacrificij in altari oblati, participes reddebantur, communione non alterius cibi, sed partium seu reliquiarum de illo ipso, quod in sacrificio oblatū erat: ita Filius Dei sacrificij sui in cruce peracti participes nos facit, non communione frustuli panis, sed dispensatione & manducatione illius corporis, quod pro nobis in cruce traditum est. Et sicut Moses, Exo. 24. populo applicaturus & obsignaturus vetus Testamentum, hoc facit aspersione, non alterius, sed ipsius sanguinis, qui pro confirmatione fœderis sacrificatus erat: ita Christus illum ipsum sanguinē in Cœna bibēdum nobis tradit, cuius effusione nouū Testamentū confirmatū est. Hęc collatio & cōfirmat doctrinā de vera & substantiali pręsentia corporis & sanguinis Domini in Cœna, & suauissimā cōsolationē ex eius vsu ostēdit.

His ita declaratis, facile iam erit videre, an ex illa Paulina collatione confirmetur & stabiliatur sacrificium Pontificiæ Missæ. Hactenus enim conuenit collatio, sicut Iudæi & gentes ea, quę sacrificata erant, in mēsa illis, de quibus iam loquimur, comedebant; ita etiam oportet ea, quę in mensa Dominī sumimus, sacrificata esse. Sed vbi, & quando? Num necesse erat, vt in ipsis mensis illorum conuiuium fieret sacrificium? Minime: ita enim Paulus non dixisset, Christianos posse interesse mensis seu conuiuijs illis Ethnicorum. Nec necesse erat, si post vnum atq; alterum sacrificij diem mensa illa instrueretur, vt rursus in mensa repeteretur actio sacrificij: sed sufficiebat id, quod in illo cōuiuio sumebatur, antea fuisse in altari sacrificatum. Ita cum Christus vnica oblatione semel corpus & sanguinē suum in cruce patri pro peccatis nostris obtulerit, non necesse est, vt illa in mensa Domini iterū sacrificētur, quotiescunq; ea sumpturi sum': sed sufficit illa nos sumere, quæ antea oblata sunt, in cruce scilicet.

Vtque liberum sit, sacrificia Leuitica & Ethnica repetere: certe sacrificiū Christi repeti nec posse nec debere, scriptura expresse sæpius cōtestatur, Hebr. 9. & 10. Illa igitur Pauli collatio, inter mensam Domini, mensam Iudaicam, & mensam dęmoniorum, nihil prorsus patrocinatur sacrificio Pontificiæ Missæ.

X. Veteris Testamenti figuras oportet in nouo compleri; ergo sacrificium Missæ, per varias sacrificiorū veteris Testamenti similitudines præfiguratum, oportet in nouo Testamento seruari. *X. Argum.*

Respondeo antecedens concedimus: sed quod inde infertur, dicimus simpliciter falsum esse, & probari non posse. Neq; enim quia verum est, nouum Testamentum habere impletionem figurarum veteris Testamēti, ideo nostris vel allegoriis vel consequentiis liberū relictum est, quomodo & quibus in rebus figuras illas impletas esse quisq; fingere velit; sed impletionem illam, quomodo sit facta, & in quibus rebus sita sit, scriptura noui Testamenti tradit & explicat; nec præter illam explicationē, alia quæ ex Scriptura demonstrari nō possunt, fingenda sunt. Tradit autem Scriptura noui Testamenti, figuras sacrificiorum veteris Testamenti, impletas esse dupliciter. I. in vnico propitiatorio sacrificio Christi, in cruce. II. in spiritualibus sacrificiis fidelium, quæ nominatim in nouo Testamento enumerantur & explicantur. Atque hoc modo Augustinus etiam de Ciui lib. 10 cap. 5. & 6. tradit & explicat significationem & impletionem sacrificiorum veteris Testamenti. Nulla autem in Scriptura noui Testamēti mētio fit theatricæ repræsentationis, & propitiatorii sacrificii Pontificiæ Missæ. Falsum igitur est, propter impletionē figurarum veteris Testamenti instituendum & seruandū esse Pontificiū sacrificium histrionicæ Missæ. *Augustin.*

XI. Corpus & sanguinem Christi esse propitiatorium sacrificiū pro peccatis non est dubium. Sed in cœna Dominica adest Christus cum suo corpore & sanguine. Ergo Missa est sacrificium vere propitiatorium, eiusdem virtutis cum sacrificio crucis; eadem enim vtrobique est hostia. *XI. Argum.*

Respondeo. Multiplex est fallacia in hoc argumēto; quę si detecta fuerit, facilis erit explicatio. Vt n. corpus & sanguis Christi sint propitiatorium sacrificium, non sufficit existere & adesse substantiam illam; nam adfuit in vtero matris, in præsepi, in fasciis, &c. Num vero ideo sacrificiū propitiatorium pro peccatis fuit, quod Maria abiit per montana, quod primogenitum suū fasciis inuoluit, & in pręsepe reclinauit, sedet ad dextram patris, habitat in credētibus? Num ideo sessio & inhabitatio est, propitiatorium illud, de quo Scriptura loquitur, sacrificium pro peccatis? Ouis certe in stabulo & in pascuis, erat ouis: nō tamē statim erat sacrificium. Ad sacrificium enim requiritur, non tantum vt substantia sacrificii existat & adsit, sed requiritur actio aliqua certa, qua substantia illa offeratur. Num vero quæuis & qualiscunque actio facit sacrificium? Minime gentium; neq; enim si ouis tondeatur, ideo illa actione sacrificatur. Sed ad verum, & Deo gratum sacrificium requiritur. I. ipsa substantia sacrificii. II. certa offerēdi actio, non ab hominibus excogitata, sed ab ipso Deo præscripta. III. requiritur vt illa actio fiat a persona ad hoc a Deo constituta & ordinata. IV. vt fiat ea intentione & ad illum finem, sicut a Deo in verbo pręscriptum est. Distinctio enim Leuiticorum sacrificiorum, quę à causa finali sumitur, vt alia sacrificia sint pro peccato, vel hoc vel illo, alia sint pacifica: pendet simpliciter ex præscripto verbi Dei. *Quæ ad verū sacrificium requirantur.*

His fundamentis, quæ simplicia, plana & firma sunt, ad propositū argumentū adhibitis, facilis erit explicatio. Corpus enim & sanguis Christi sunt sacrificium propitiatorium pro peccatis, nō hac simpliciter ratione, quia existunt: sed quia filius Dei, vt verus Pontifex, ipse ad hoc a patre

constitutus, se obtulit Deo Patri, ita faciēs, sicut mandatū acceperat a Patre, Ioan. 14 tradendo scilicet corpus, & effundendo sanguinem. Et Deus virtutem, dignitatem & efficaciam illius oblationis, ipse in verbo declarauit. Si hoc modo ponatur prima propositio argumenti, manifestum erit, quomodo attexatur altera propositio. In Cœna enim Dominica adest quidem, iuxta Christi verbum, corpus & sanguis ipsius; sed desiderantur ibi, quæ ad rationem veri sacrificij requiri iam diximus. Actio enim Cœnæ Dominicæ sicut a Christo instituta & mandata est, non est actio sacrificij, sed Sacramenti. Adest ibi Christus, non vt sacrificetur, sed vt dispensetur & sumatur.

Sed excipiunt Pontificij, se actione suæ repræsentationis habere intentionem offerendi Deo corpus & sanguinem Christi; idq; in eum finem, vt sit sacrificium propitiatorium pro viuis & mortuis. Ego vero non ignoro, Pontificios hoc facere. Sed quæstio in hoc argumento est. I. An Deus instituerit, præscripserit & mandarit talem repræsentationem, per tales ritus, gestus & actus, sicut fit in Pontificia Missa. II. An voluntatem suam declararit, quod talem repræsentationem velit acceptare pro sacrificio gratissimo. III. An extet promissio diuina, quod talis actio repræsentationis, sit propitiatoriū sacrificium pro peccatis. Quia vero ex verbo Dei hæc demonstrari non possunt, non itaq; conficitur hoc argumento, Missam esse tale sacrificium, & eiusdē virtutis cum sacrificio crucis, etiamsi concedatur adesse ibi corpus & sanguinem Christi. Ambrosius enim recte pronuntiat, eos, qui Eucharistiam aliter tractant & celebrant, quam a Domino traditum est, subiectos esse sententię Pauli de iudicio Dei, imo quia Christus in sacrificio Missæ, per plures sacerdotes, tanquam oblatio pro peccato sæpius offertur, contra sententiam verbi Dei in Epist. ad Hebræos. Horrenda igitur abominatio est.

XII. Arg. XII Ecclesia Catholica semper ita intellexit & docuit; ergo à tempore Apostolorum semper in Ecclesia fuit talis ritus, & talis doctrina de sacrificio Missæ, sicut nunc est in Ecclesia Pontificia. Huius argumenti mentio fit medio primi Tridentini capituli; sed ordinis gratia ita distribui, vt explicatis prius ijs, quæ ex scriptura adducuntur, postremum locum haberent testimonia Patrum. Notum autem est, bonas mentes plurimum moueri consensu & testimonijs antiquitatis, eius præsertim, quę fuit purioribus, optimis & florentissimis Ecclesiæ temporib. Ideo in hac disputatione Pontificij potissimam præsidiorum suorum partem collocant in cumulandis multis Patrum sententijs, vt fucum faciant simplicioribus, quasi & ritus & doctrina de sacrificio Missę pro viuis & mortuis, sicut nunc vsurpatur & traditur a Pontificijs, sit vetustissimæ traditionis, omnium scriptorum totius antiquitatis, & catholicæ obseruationis in Ecclesia omnium temporum, inde vsque ab Apostolorum temporibus.

Axioma. Sed & illæ nebulæ non difficulter discutiuntur, si tota disputatio de veterum testimonijs referatur ad statum controuersiæ. Quando igitur multæ & variæ veterum sententię cumulantur, semper obseruandum est an hoc, quod in controuersia positum est, certo, perspicue & firmiter inde probetur; veteres scilicet omnes, consentiētibus suffragijs hæc dogmata tanquam catholica semper tradidisse, & ex verbo Dei defendisse. I. Esse à Christo institutum, ab Apostolis traditū, & in primitiua Ecclesia obseruatū, vt corpus & sanguis Christi in cœna, huiusmodi verbis, ritibus, gestibus, actibus & ornamētis, theatrica repræsentatione Deo patri sistatur & offeratur, sicut nunc fit in Missa Pontificia. II. Quod illa sacerdotis actio & repræsentatio corporis & sanguinis Christi sit sacrificiū propitiatorium ad expianda & delenda peccata, ad placandam offensam Dei, ad impetrandam gratiam Dei, remissionem peccatorū, & quæuis a Deo be-

neficia. III. Sacrificulum per illam repræsentationem, spectatoribus non communicantibus, sed tantum curantibus, vel pro se vel pro alijs fieri talem repræsentationis actionem, imo absentibus mortuis & quibuscunque velit applicare omnia merita & fructus passionis Dominicæ. IV. Per illam actionem repræsentationis accedendum esse ad Deum si velimus inuenire gratiam & auxilium. Et quæ præterea Missæ Pontificiæ tribui, supra ostendimus. Hæc sunt, quæ patroni Pontificiæ Missæ, in vero & catholico consensu purioris antiquitatis, ex scriptis non supposititijs, perspicue demonstrare debebant. Quod enim progressu temporis, quidam veterum ad singulares opiniones declinare cœperunt, non facit catholicum consensum totius antiquitatis. Sed illa hoc modo ex antiquitate probari non posse, certæ & manifestæ rationes ostendunt. Primo extant descriptiones rituum veteris Ecclesię, in celebratione Cœnæ Dominicæ, apud Iustinum, apologia 2. apud Dionysium in Ecclesiastica hierarchia, apud Augustin. Epist. 59. & apud Chrysostom homil. 18. in 2. ad Cor. sed nihil ibi deprehenditur de histrionica repręsentatione rituum, gestuum, actuum, verborum, &c. Pontificiæ Missæ.

Secundo, ipsi Pontificij Scriptores testantur, illam panopliam verborum, rituum, gestuum, actuum, ornamentorum, vestium, qui nerui sunt, atq; adeo ipsa substantia Pontificiæ Missæ, non fuisse tempore Apostolorum. Dicunt enim, Apostolos ad sola verba Domini, addita solummodo Dominica oratione, consecrasse. Gregorius in Registro lib. 7 cap. 65 Platina in vita Sixti 1 Rupertus de diuinis officijs lib. 2 c. 21. Valafridus Strabo de rebus Ecclesiasticis cap. 22 Durandus lib. 4. ca. 1 & alij. Et quidem diserte annotant, quibus temporibus post Christum & Apostolos, & a quibus autoribus singulę partes theatricæ illius repręsentationis inuenta & institutæ sint: ita vt post annos ferme sexcentos post Christũ natum, vix absolutum sit totum illud drama repræsentationis, quale nunc vsitatum est in Pontificia Ecclesia. *Missam Pontificiam non fuisse in vsu Apostolorum temporibus, ipsi Pontificij scriptores probant.*

Quia igitur illud, quod iuxta Eccij descriptionem proprie Missa est, in vetustissima Ecclesia nondum fuit in rerum natura: postea enim primum institutum fuisse, ipsi Pontificij scriptores testantur: ergo nec opiniones illæ, quæ Missæ non affinguntur, potuerunt esse in primitiua Ecclesia.

Tertio, vetustissimi scriptores sacrificiũ expiatorium, propitiatoriũ & satisfactorium pro peccatis, iuxta scripturam, tribuunt vnicę & soli oblationi Christi in cruce factæ fidelium vero sacrificia in nouo Testamento omnes vno ore affirmant esse spiritualia. Et quidem Lactantius expresse dicit in epitome diuinarum institutionum, illa quæ aut digitis fiunt, aut extra hominem fiunt, non esse vera sacrificia. Ignota etiam est veteribus ista disputatio: Quod abrogationi Leuiticorum sacrificiorum, præter sacrificium Christi in cruce, aliud successit ceremoniale sacrificium, in nouo Testamento. *Lactantius.*

Quarto, ea quæ Pontificij nunc sacrificio Missæ suæ arrogant, ea veteres tribuunt dispensationi & sumptioni corporis & sanguinis Domini in Cœna. Sed aduersarij nostri sunt suaues, & quidem artificiosi rhetores. Cum de re ipsa eo modo, sicut de statu controuersiæ supra dictum est, deberent testimonia ex vetustissimis scriptoribus proferre: quia vidēt illud cum commodo Missæ suæ fieri non posse, vocabula quædam ex veterum scriptis arripiunt, & quando illa in aliquot antiquorum sentētijs ostenderint, existimant satis probatam & munitam esse Pontificiam Missam, testimonijs & cōsensu antiquitatis. Duo autem talia sunt vocabula, Missa scilicet & sacrificium. Et vbicunq; illa vocabula apud veteres reperiuntur, statim additur annotatio: Hoc est testimonium pro Missa. Et imperitiores quando audiūt talia allegata; Missa fuit in vsu tempore Ignatij, &

reliquorum

reliquorum vetustissimorũ; Tota antiquitas sensit & docuit, Missam esse sacrificium: nihil aliud cogitant vel intelligũt, quam talem Missam, & tale sacrificium, sicut apud Pontificios nunc vsurpatur.

De duobus igitur illis vocabulis, in quibus cõsistit tota congeries sententiarum, quas pro Missa sua Pontificii ex veteribus corradunt, pauca quędam dicenda sunt. Illis enim duob. vocabulis recte explicatis, discussę erunt nebulę, quas imperitioribus offundunt, strepitu testimoniorum ex veteribus. Faciemus autẽ illud quam breuissime: ab aliis enim copiose illa sunt demonstrata & explicata.

DE VOCABVLO MISSÆ.

Primi igitur patroni Missæ Pontificiæ, cum ex verbo Dei impugnari cœpisset, vt Eccius & post ipsum alii, soliciti inquisiuerunt vocabulũ missæ; & vbicunq; in Gręcorum scriptorum interpretibus illud inuenerunt, statim exclamarunt: Adeo antiqua est Pontificia Missa, quod tempore Ignatii, Dionysii, & reliquorum vetustissimorum patrum, celebratæ fuerint Missæ. Ignatius enim ad Smirnenses dicit: Celebrare Missam. Et Missam appellat Dionysius cap. 3. Eccles. Hierarchiæ. In historia Tripartita sępissime repetitur, veteres Ecclesiæ patres Missas celebrasse. lib. 3. cap 11. Missas fecisse, lib. 4. ca. 13. Missarum celebrasse solennia, libro 7. capite 11. libro 9. cap. 9. Populus congregabatur ad Missas. His testimoniis festo triumphant. Sed certissimum est, vocabulum Missæ apud nullum ex Gręcis auctoribus extare: sed interpretum illa sunt verba: vt interpres Dionysii, ἱερουργίαν reddidit nunc Missam, nunc salutis hostiæ oblationem: cum vocabulum significet sacræ actionis administrationem. Quod Ignatius scripsit δοχὴν ἐπιτελεῖν, cõuiuium scilicet Dominicum celebrare: hoc interpres reddidit, Missas celebrare. Ita vbi Sozomenus habet ἐκκλησιάζειν, & Socrates συνάγειν: quæ verba publicas congregationes, & solennes Ecclesiæ cõuentus significant: Epiphanius Scholasticus reddidit, Missas facere, Missas celebrare. Et hæc cum ita se habeant tamẽ si Diis placet præcipua hæc probatio fuit antiquitatis Pontificiæ Missæ, cũ ne vocabulum quidem Missæ, veteri Græcæ Ecclesiæ notum fuerit. Non enim quid interpres reddiderit, sed quid auctores scripserint, quæstio est. Apud Latinos scriptores non tamen vetustissimos, extat quidẽ vocabulũ Missæ, vt apud Ambrosium, lib. 5. Epist. 33. & apud Leonem in Epistola ad Dioscorum Alexandrinum. Sed Missas illi appellabant, idem quod Hilarius in Psal. 65. vocat officia diuinorum Sacramentorum, quando scilicet in Ecclesiasticis conuentibus, vel Sacramenta administrabantur, dispensabantur, & participabãtur: sicut ex Epistola Leonis manifestum est: vel quando ad orationes conueniebatur. Ita apud Cassianum lib. 2. de modo Psalmorum cap. 13. post Missam nocturnam non esse dormiendum, cap 15. Post orationum Missam vnusquisque ad cellulam suam redeat, lib. 3. c. 8. Post vigiliæ Missam, somnus vsq; ad lucis aduentum indulgetur. Cassander ex regula Benedicti, & ex Honorio ostendit, orationes quę vulgo collectæ dicuntur, appellari solitas Missas.

Missæ vocabulũ veteri Græcæ Ecclesiæ incognitum.

Ex Missæ igitur vocabulo, siue apud interpretes Gręcorum scriptorum, siue apud Latinos scriptores legatur, nihil plane vel patrocinii, vel subsidii accedit Põtificiæ repræsentationi. Animaduertũt & sentiunt hoc, qui nunc eruditiores esse volunt in regno Pontificio: Ideo satius esse iudicit, hoc argumento de vocabulo Missæ prorsus supersedere, quod tamen principio huius controuersiæ, pro firmissima columna habebatur.

Adeo scilicet certa & immota sunt fundamenta Missæ Pontificiæ.

QVO SENSV VETERES LITVRGIAM APPELLarint sacrificium.

Alterum vero genus testimoniorum ex vocabulo sacrificij multo speciosius est. Negari enim non potest, veteres, quando loquuntur de celebratione Cœnæ Dominicæ, vsurpare vocabula sacrificij, immolationis, oblationis, hostiæ, victimæ: item vti verbis offerre, sacrificare, immolare. Nonne igitur totius antiquitatis vniuersalis cõsensus est, Missam esse sacrificium? Ego vero simplicissime respondeo, si de vocabulis, siue de appellationibus tantum certamen esset, elabi nulla ratione possemus, quin concedere cogeremur, veteres celebrationi cœnæ Dominicæ frequenter attribuisse appellationes sacrificij. Sed quia de re ipsa cõtrouersia est, respondeo, non esse consequens, si veteres cœnam Dominicam appellarũt sacrificium, quod ideo docuerint & senserint esse tale sacrificium, sicut Pontificios fingere, supra in cõstitutione status ostendimus. Vocabulum enim sacrificij late patet, & iuxta Scripturæ & veterum consuetudinem variis rebus, exercitijs & actionib. tribuitur, sicut supra exemplis & scripturæ & antiquitatis planum fecimus.

Simplex igitur & compendiaria ratio explicandi veterum testimonia, quæ de sacrificio Missæ ab aduersarijs allegãtur, hæc est: vt ob oculos ponatur status huius cõtrouersiæ, qualè scilicet sacrificium Pontificij intelligant, quando de Missa disputant, sicut supra ipsorum verbis explicatum est: & ex antithesi ostendatur, quod veteres, quãdo celebrationem cœnæ Dominicæ appellant sacrificium, non intelligant illud, de quo Pontificij dimicant: sed quod appellationem illam tribuãt alijs multis & varijs veræ pietatis exercitijs, quæ in actione cœnæ Dominicæ concurrunt, & apud veteres vsitata fuerunt. Ita enim manifestum euadet, insignem esse fallaciam, quod vbicunque apud veteres, celebrationi Cœnæ Dominicæ tribuitur appellatio sacrificij: quod Pontificij statim commentum de suę Missæ sacrificio affingunt. Ordine igitur & breuissime, genera sacrificiorum, quæ veteres in actione Cœnæ Dominicæ, appellatione sacrificij notare, & intelligi voluerunt, annotabimus.

Primo, in veteri Ecclesia vsitatum fuit, quando celebranda erat Cœna Dominica, quod pro sustentatione ministrorum & pauperum, panis, vinum, & alia munera in mensa Domini siue in altari offerebãtur: & ex illis oblatis muneribus panis & vini, sumebãtur partes, quæ consecrabantur in Eucharistiam. Hæc consuetudo videtur sumpta fuisse ex 1. Cor. 11. Huius consuetudinis meminit Pontius Paulinus de Gazophylacio: Irenæus libro 4. Iustinus Apologia 2 & in Decretis de Consecrat. distinct. 1. cap. Omnis Christianus. & 12. quæst. 2. cap. Vulturanæ, & sequentibus. Quia vero in Scriptura contributio eleemosynarum vocatur sacrificium, Phil. 4. & Hebr 13. Inde veteres hoc exercitium pietatis in cœna Dominica vocarunt sacrificium & oblationes. Cyprianus sermon. de eleemosyna: Locuples matrona in Dominicum sine sacrificio venis, & partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis. Irenæus libro 4. cap. 32. Offerimus Deo primitias creaturarum eius, cum gratiarum actione. Atq; illud dicit fieri iuxta scripturę dicta: Qui miseretur pauperis, fœneratur Domino. Esuriui, & dedistis mihi, &c. Et ex illis primitijs creaturæ Dei, ostendit sumptũ fuisse, quod consecrabatur in corpus & sanguinem Christi. Atq; inter cæteras rationes, etiam inde totam actionem vocat oblationem. Augustin. Epist. 122. dicit, mulieres offerre sacrificia ad altare Domini, vt per sacerdotem Deo offerrentur. Nomina enim eorum, qui aliquid obtulerunt ad aram, recitabantur, & oratione Deo commendabantur: sicut Canon Gregorij testatur. Et multæ secretæ item testantur, vt quæ dicitur Dominica 5. 6. 7. post Pentecoste.

Cyprianus.

Augustinus.

II. Publicæ

II. Publicæ illæ communes & solennes preces pro omnibus, quarum forma 1. Tim. 2. præscribitur, vsitatę apud veteres fiebant in actione cœnę Dominicæ: sicut testatur Augustinus Epist. 59. ad Paulinum. Et quia fidelium orationes, in Scriptura vocantur sacrificia, Psal 141 Heb. 5. Apo 5 & 8 hinc Irenæus de oblatione noui Testamenti, in actione Eucharistię loquens, inter cætera inquit libr. 4. cap. 33. Vult nos quoque sine intermissione offerre munus ad altare. Est ergo altare in cœlis, illuc enim preces & oblationes nostræ dirigũtur. Chrysostomus Hom 18. in 2. ad Corinth. Quia & in precibus viderit quis, populum simul offerre, cũ pro energumenis, tum pro pœnitentibus communes enim preces sunt, & omnes vnam dicunt orationem. Tertullianus ad Scapulã: sacrificamus Deo pro salute Imperatoris: sed sicut ipse mãdauit, prece pura. Et in Apologetico cap. 30. Ego offero Domino sacrificium pingue, quod mihi mandauit, orationem scilicet.

III. Cœna Dominica à vetustissimis, Ignatio, Iustino: Irenæo, &c. vocatur Eucharistia ideo sicut Chrysostomus explicat Hom. 16 in Matthęũ, quia in eius celebratione proponitur cõsideratio de multis & variis beneficiis Dei, principaliter vero de pręcipuo opere dilectionis Dei, erga nos quod filiũ miserit, qui traditione corporis & effusione sanguinis sui, perditos nos redemit vt ita inuitemur ad gratiarum actionem. Sacrificium vero laudis & gratiarum actionis, in Scriptura crebro celebratur, Psalmo 50. 69. Syrach. 35. Heb. 13. Et patres etiam hymnos, laudes & gratiarum actiones vocãt sacrificia: vt Augustinus Epist. 120. Euseb ius de demost. lib. 1. c. 10. Tertullianus contra Marcionem lib. 4. Et Græcus canon expresse mentionem facit hymni, glorificationis, &c.

IV. Quia commemorationem Christi, Paulus interpretatur de annunctianda in cœna morte Domini: apud veteres igitur in celebratione cœnæ Dominicæ, semper seruata fuit publica prædicatio, & solennis annunctiatio passionis, mortis, resurrectionis & ascensionis Christi. Et Cyrillus in Epistola synodica ad Nestorium annũciantes secundum carnem, mortem, resurrectionem & ascensionem vnigeniti filij Dei celebramus incruentũ sacrificium seu ἀναίμακτον λατρείαν. Nam Paulus Rom. 15. totum ministerium Euangelii, vocat sacrificium.

Cyrillus.

V. Multa veræ pietatis exercitia cõcurrunt in celebratione & vsu cœnę Dominicæ, quæ 1. Pet 2. vocantur spirituales hostiæ: vt pœnitentia, fides, spes, patientia, dilectio, bonũ propositum, &c. Et fides, quæ principaliter obiectum suum habet in vsu cœnæ Dominicæ, vocatur sacrificium, Phil. 2. Ita Irenæus lib. 4. cap. 32. disputans de oblatione noui Testamẽt. in celebratione Eucharistiæ, enumerat sententiam puram, fidẽ sine hypocrisi, spem firmam dilectionem feruentem, misericordiam, obedientiam & iustitiam, bonas operationes cum gratiarum actione.

Irenæus.

VI. Ecclesia, & singuli fideles, in vero vsu Eucharistiæ, totos se corpore & anima vouent, consecrant, & dedicant Domino. & propter Dominum proximo Item orationibus Ecclesia offertur, hoc est, commendatur Deo. Paulus vero Rom. 12. dicit, corpora nostra exhiberi Deo hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, cultum scilicet rationalem. Inde Augustinus de ciuitate, libro 10. cap. 6. Hoc est sacrificium Christianorum, multi vnum corpus sumus in Christo, quod etiam Sacramẽto altaris, fidelibus noto frequentat Ecclesia: vbi ei demonstratur, quod in ea oblatione quã offert, ipsa offeratur. Et Epistola 59. Vouentur omnia quæ offerũtur Deo, maxime sancti altaris oblatio: quo sacramento prædicatur nostrum illud votum maximum quo nos vouimus, in Christo esse mansuros, vtique in compage corporis Christi: cuius rei Sacramẽtum est, quod vnus panis, & vnum corpus multi sumus. Item: Cum populo benedicitur, & fiunt inter-

Augustinus

pellationes

pellationes, tunc antistites velut aduocati, susceptos suos misericordissimæ offerunt potestati.

Vides quam variis actionibus, & pietatis exercitiis, quæ apud veteres in celebratione cœnæ Dominicæ vsitata fuerunt, attributa sit applicatio sacrificii seu oblationis: Et inde tota actio nomen apud veteres accepit. Hæc vero cum Pontificiis non sint ignota, iudicet Lector, quale sit artificium, quod omnes veterum sentētias de sacrificio, promiscue detorquet ad theatricum sacrificium Pontificiæ Missę: cum veteres de longe aliis rebus, actionibus & exercitiis loquantur, quādo celebrationem cœnæ Dominicæ vocant sacrificium. Sed excipiunt: Non illa tantum pietatis exercitia, quæ veteris Ecclesiæ more, in actione cœnæ Dominicæ vsurpata fuerunt à patribus vocari sacrificia: sed ipsam actionem Cœnæ Dominicæ, & quidem ipsum corpus & sanguinem Christi in cœna à veteribus vocatari sacrificium, oblationem, hostiam, victimam, &c. Ego vero non nego hoc: constat enim veteres appellationē sacrificii, oblationis, victimæ, hostiæ, &c. transtulisse ad ipsam actionem Cœnæ Dominicæ, imo ad ipsum corpus & sanguinem Christi in Cœna.

Sed hoc nego, veteres appellatione sacrificij intellexisse theatricā illā reprę sentationem, qua Pontificij Missæ suę sacrificiū definiunt: & quod histrionica illa actio Sacerdotis, certis gestibus & actibus tractans corpus & sanguinem Christi sit sacrificium propitiatorium, ad expianda & delēda peccata, ad placandam offensam Dei, & ad impetranda quæuis à Deo beneficia; extant enim veterum declarationes, quomodo intelligi voluerint, quod & actionem Cœnæ Dominicæ, & ipsum corpus Christi in cœna, vocant sacrificium & victimam. Et sicut antea ostendimus, quomodo patres aliis pietatis exercitiis, quæ circa celebrationem Cœnę Dominicę concurrunt, tribuerint appellationem sacrificiorum ita etiam distinctè annotabimus, quo sensu veteres vocabula sacrificiorum tribuerint ipsi actioni Cœnæ Dominicæ, & corpori Christi in Cœna. Et hæc simul referantur ad statum controuersiæ; An scilicet Patres tale sacrificium intellexerint, sicut à Pontificiis in Missa fingitur, iuxta declarationē, supra ipsorum verbis expositam.

Primo igitur ipsam administrationem seu celebrationem Cœnæ Dominicæ, vt sanctificationem, consecrationem, & dispensationem, Patres vocant sacrificium, Dionysius vocat ἱερουργίαν, quia est sacra actio, aut sacræ actionis administratio: & dicit sacerdotem tunc ἱερουργεῖν, quando id facit, quod Christus in prima Cœna fecit & ne qua sit dubitatio, quid per ἱερουργίαν intelligat, Pontifex orans vt idoneus reddatur ad hanc ἱερουργίαν per partes ennumerat quid cōplectatur. I. ad imitationē Christi, diuina illa dona conficere, sanctificare, aut consecrare. II. sanctificata sancte distribuere. III. vt communicaturi sancte participent illis mysteriis. Et statim explicans, quomodo Pōtifex sanctissimam ἱερουργίαν perficiat, inquit: Panem indiuisum diuidit, & vnum poculum omnibus distribuit. Dionysii igitur ἱερουργία, non est Pontificiorū histrionica repræsentatio, sed nihil aliud est quam pręparatio, sanctificatio, cōsecratio dispensatio, & distributio Eucharistiæ: quam vocat θεομίμητον ἱερουργίαν, administrationem sacræ actionis, quæ fiat ad imitationem eius quod Christus Deus fecit. Illam vero ἱερουργίαν, hoc est, sacram actionem, pertinentem ad ministerium Euangelii, Latini vocant sacrificium: & ἱερουργεῖν, reddunt sacrificare seu offerre. Nam & Paulus Rom. 15. actiones quæ ad ministerium Euangelii pertinent, cuius nō postrema pars est administratio Sacramentorū, describit per vocabula sacrificii & oblationis. Ita Au-

gustinus

nuntiare virtutes eius, qui nos de tenebris vocauit in lucem, Rom. 15. sanctificare Euangelium. Philip. 2. sacrificium fidei. Heb. 13. Vituli labiorum sunt confiteri nomini Domini. Item, sacrificium inuocationis, gratiarum actionis, &c.

Explicatio loci Malachiæ ex scriptura.

Et collatio ostendit, Scripturam vsurpatione eorundem verborum monstrare, quæ sit vera sententia loci Malachiæ. Prophetam enim ibi loqui de vocatione gentium, certum est. De illa vero etiã Paulus loquitur, Rom. 15. & Phil. 2. Malachias vocat sacrificium & oblationem. Et iisdem plane verbis Paulus Rom. 15. describit vocationem gentium. Philip. 2. vocat sacrificium fidei. Dauid Psalm. 142. vbi eleuationem manuum vocat sacrificium, plane illo vocabulo vtitur, quod extat in sententia Malachiç, & 1. Tim. 2. Paulus dicit eleuari mūdas manus. Quæ igitur sit munda oblatio in Malachia, Scriptura non obscure indicat. Et quando talem interpretationem ex ipsa scriptura desumptã habemus, errare nõ possumus. De Pontificio vero sacrificio Missæ pro viuis & mortuis nihil habet scriptura vel veteris, vel noui Testamenti, imo cum ea ex diametro pugnat: sicut ostendit Epistola ad Hebræos. Quæ igitur dementia est, a simplici sententia, quæ habet certa & manifesta Scripturæ testimonia, discedere. & comminisci peregrinam explicationem de sacrificio Missæ quæ nullis Scripturç testimonijs nititur, imo quç cum Scriptura, aduersa fronte pugnat? Quod vero Malachias vocat oblationem mundam, cum tamen iustitiæ piorum in hac vita sint sicut pannus menstruatæ: non efficit, quo minus recte de spiritualibus Ecclesiæ sacrificijs locus ille intelligatur. Petrus enim dicit: Offerentes spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christũ. Inde fideles in oratione dicuntur eleuare puras manus, 1. Tim. 2. Mundis enim omnia munda sunt, Tit. 1.

Veterum sententia de loco Malachiæ.

Et veteres etiam Ecclesiç Scriptores, de spiritualibus noui Testamenti sacrificijs sententiam illam Malachiæ intelligunt & interpretantur, vt Tertullianus in libro contra Iudæos: Malachias ita vaticinatur, indubitate ideo, quod in omni terra exire habebat prædicatio Apostolorum. Nam quod non terrenis sacrificijs, sed spiritualibus Deo litandum sit, legimus: Cor contribulatum hostia est Dei. Et de spiritualibus addit, dicens: In omni loco sacrificia munda offerentur nomini meo. Hæc ibi. Et contra Marcionem, lib. 3. intelligit per hoc vaticinium, gloriç relationem, benedictionem, laudem, & hymnum. Lib. 4. intelligit simplicem orationem de conscientia pura.

Chrysostomus.

Chrysostomus Oratione 2. aduersus Iudæos exponit de cultu spirituali, Ita & Hieronymus in Commentarijs, exponit de orationibus, & de cultu spirituali.

Eusebius.

Eusebius de demonstratione Euangelica, lib. 1. c. 6. dicit Malachiam nihil aliud significare, quam quod non definite vel Hierosolymis, vel alio loco sed in omni regione gentes orationis incensum, & sacrificium, quod mundum dictum est, non per cruores, sed pias actiones summo Deo essent oblaturæ.

Iustinus.

Iustinus in Triphone, interpretatur quidem locum illum Malachiæ de pane & poculo Eucharistiæ, non quod sentiat corpus & sanguinem Christi in Cœna offerri Deo pro viuis, & pro mortuis, sed ipse se explicat his verbis; præcepit panem facere Eucharistiam, in memoriam passionis, vt gratias agamus; & quod mundum cum omnibus hominis causa condidit; & quod nos a peccatis liberarit, & potestates deleuit per passionem. Propter spiritualia igitur sacrificia locum illum Malachiç accommodat ad actionem cœnæ Dominicæ.

Irenæus.

Irenæus etiam libro 4. sententiam illam Malachiæ de celebratione Eucharistiæ interpretatur; non vero ita, quod ibi histrionica repræsenta-

tione corpus & sanguinis Christi, patri offeratur pro viuis & mortuis: sed ideo (& inde, sicut ipse se explicat) quod tunc in celebratione Eucharistiæ mos erat Deo, qui alimenta nobis præstat, primitias munerum suorum seu creaturæ suæ offerre: non quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius, sicut Solomon inquit. Qui miseretur pauperis, fœneratur Domino. Item, Esuriui, & dedistis mihi manducare. Hæc sunt Irenæi verba: ex quibus planum fit, ipsum intelligere contributionem eleemosynarum pro pauperibus, quæ fiebat in actione Eucharistiæ. Et illam vocat sacrificium, ideo (sicut ipse inquit) quia per munus erga regem honos & affectio ostenditur: item, quia in omni simplicitate & innocentia in sententia pura, & fide sine hypocrisi, & spe firma, in dilectione feruenti, cum gratiarum actione, primitias creaturarum eius offerre debemus, in illum vsum, sicut Scriptura inquit: Qui miseretur pauperis. Item Esuriui, & dedistis, &c.

Irenæus igitur non de Pontificio sacrificio sed de spiritualib. sacrificijs, quæ cum alias semper, tum vero præcipue in administratione & vsu Eucharistiæ fieri debent, interpretatur locum Malachiæ. Et in fine 33. capitis subiungit: Altare est in cœlis, illuc preces nostræ & oblationes nostræ diriguntur.

Ita Augustinus contra aduersarium legis, lib. 1 cap. 20. vaticinium illud Malachiæ interpretatur de sacrificio secundum ordinem Melchisedech, & mētionem facit Eucharistiæ. Non autem de mimica repræsentatione Pontificiorum loquitur, sed inquit: Immolat Deo in corpore Christi, hostiam laudis, Psal. 50. Et addit incensum, de quo Malachias loquitur, Ioan. Apocal. 5. interpretatur esse orationes sanctorum. *Augustin⁹.*

Hæc loca Iustini, Irenæi, & Augustini ideo obseruentur, vt artificium Pontificiorum intelligatur. Quia enim veteres illi locum Malachiæ ad actionem Eucharistiæ accommodant, licet clarissime se explicent, quomodo hoc intelligi velint: Pontificij tamen illis omnibus dissimulatis, vbi mentionem Eucharistiæ audierint, mox veteribus affingunt Missam suam. Nec Scripturæ igitur, nec veterum interpretationes permittunt, locum Malachiæ de histrionico Pontificiæ Missæ sacrificio intelligere.

IX. Paulus 1. Corin 10. confert mensam Domini, & mensam dæmoniorum: & per mensam vtrobiq; altare intelligit. Sicut ergo Ethnici habuerunt altaria, in quibus primum sacrificabant, & postea de sacrificatis cōedebant: ita & in Missa altare esse debet, vbi corpus & sanguinis Christi primum sacrificentur, & postea participentur. *IX. Arg. Pontificiorum pro Missa.*

Principio consideret Lector, qualia suffragia & patrocinia habeat Missa Pontificia. Ex vmbris & figuris veteris Testamenti anxie, quæcunque possunt, conquirunt, & huc detorquent. Cum vero illis non satis fidant, ex Ethnicorum sacrificijs, quæ dæmonijs offeruntur, deploratæ Missæ suæ subsidium accersere non verentur; non dissimili ratione, sicut ille apud Virgilium inquit:

—Vos mihi manes
Este boni, quoniam superis auersa voluntas.

Quod autem ad illam Pauli collationem attinet, si res ipsa, de qua Paulus loquitur, quomodo se habeat, cōsideretur: manifestū erit, quam falso ille locus Pauli ad stabiliendum Pontificiæ Missæ sacrificium detorqueatur. Mos erat apud Iudæos, post peractum in altari sacrificium, de partibus seu reliquijs sacrificij instruere mēsas, seu solennes epulas, sicut exempla testantur, 1. Regum 1. & 16. Ita etiam gentes, post peracta in aris sua sacrificia, instruebant mēsas seu solennes epulas, ad quas amicos inuitabant, sicut 8. Æneid. Euander post sacrificium Herculis, Æneam inuitat ad epulas. Iā apud Corinthios disputabatur, nō hæc quæstio, An *Explicatio loci Paulini.*

Christianis liceret apud aras gentilium interesse ipsorum sacrificijs, & simul sacrificare dæmonijs, hoc enim vt manifestam idololatriam, nō licere, manifestum est: sed hæc erat quæstio: Cum Ethnici post peracta in templis & in aris sacrificia, postea domi mēsas seu epulas de idolothytis instruerent, & ad illas mensas amicos & vicinos, etiā qui iam Christiani facti fuerant, inuitarent: quæstio, inquam, erat: an Christiani bona conscientia illis mensis seu epulis interesse possent. hoc est, quæstio erat non de aris vbi sacrificabatur, sed de mensis, vbi sacrificata comedebantur. Et hinc patet Tridentina fallacia, per mensam intelligendum esse altare sacrificiorum: cum nec Iudæi, nec gentes in aris, sed in mensis ea, quæ sacrificata erant, comederint.

Ad illam igitur propositam quæstionem Paulus primo, cap. 8. ita respondet: Quia & idolum & idolothytum nihil sit, ideo extra casum scandali, si quis libertatem Christianam recte intelligat, sine læsione propriæ conscientiæ comedi atq; etiam emi posse idolothyta. habendam tamen esse rationem infirmorum. Deinde cap. 10. addit hanc commonefactionem: Quamuis liberum sit, non tamen conuenire vt simul quis & mensę Domini & mensæ dęmoniorum particeps sit. Et rationem addit: Quia, inquit, qui in Israel hostias sacrificatas comedūt, illa manducatione participes redduntur altaris, hoc est, sacrificij, quod in altari oblatum est. Et gentes, quia quæ immolant, dæmonijs immolant: ergo participatio mensæ idolothytorum ostendit conuiuas cupere participes fieri sacrificij idololatrici: imo gratiæ & auxilij dæmoniorum, propter quæ sacrificium illud dæmonijs oblatum est. Christiani vero in mensa Domini: eius sacrificij, quod a Christo in cruce oblatum est, participes redduntur. Ergo non decet, vt simul etiam mensæ dæmoniorum participes sint.

Hæc est simplex, vera, & genuina sententia Paulinæ collationis, inter mensam Domini, & mensam Israelitarū, item dæmoniorum. Et hec collatio pulcerrime illustrat doctrinam de Cœna Domini. Sicut enim Israelitæ sacrificij in altari oblati, participes reddebantur, communione non alterius cibi, sed partium seu reliquiarum de illo ipso, quod in sacrificio oblatū erat: ita Filius Dei sacrificij sui in cruce peracti participes nos facit, non communione frustuli panis, sed dispensatione & manducatione illius corporis, quod pro nobis in cruce traditum est. Et sicut Moses, Exo. 24. populo applicaturus & obsignaturus vetus Testamentum, hoc facit aspersione, non alterius, sed ipsius sanguinis, qui pro confirmatione fœderis sacrificatus erat: ita Christus illum ipsum sanguinē in Cœna bibēdum nobis tradit, cuius effusione nouū Testamentū confirmatū est. Hęc collatio & cōfirmat doctrinā de vera & substantiali pręsentia corporis & sanguinis Domini in Cœna, & suauissimā cōsolationē ex eius vsu ostēdit.

His ita declaratis, facile iam erit videre, an ex illa Paulina collatione confirmetur & stabiliatur sacrificium Pontificiæ Missæ. Hactenus enim conuenit collatio, sicut Iudæi & gentes ea, quę sacrificata erant, in mēsa illis, de quibus iam loquimur, comedebant; ita etiam oportet ea, quę in mensa Domini sumimus, sacrificata esse. Sed vbi, & quando? Num necesse erat, vt in ipsis mensis illorum conuiuium fieret sacrificium? Minime: ita enim Paulus non dixisset, Christianos posse interesse mensis seu conuiuijs illis Ethnicorum. Nec necesse erat, si post vnum atq; alterum sacrificij diem mensa illa instrueretur, vt rursus in mensa repeteretur actio sacrificij. sed sufficiebat id, quod in illo cōuiuio sumebatur, antea fuisse in altari sacrificatum. Ita cum Christus vnica oblatione semel corpus & sanguinē suum in cruce patri pro peccatis nostris obtulerit, non necesse est, vt illa in mensa Domini iterū sacrificētur, quotiescunq; ea sumpturi sum⁹. sed sufficit illa nos sumere, quæ antea oblata sunt, in cruce scilicet.

Vtque liberum sit, sacrificia Leuitica & Ethnica repetere: certe sacrificiũ Christi repeti nec posse nec debere, scriptura expresse sæpius cõtestatur, Hebr. 9. & 10. Illa igitur Pauli collatio, inter mensam Domini, mensam Iudaicam, & mensam dęmoniorum, nihil prorsus patrocinatur sacrificio Pontificiæ Missæ.

X. Veteris Testamenti figuras oportet in nouo compleri; ergo sacrificium Missæ, per varias sacrificiorũ veteris Testamenti similitudines præfiguratum, oportet in nouo Testamento seruari. *X. Argum.*

Respondeo antecedens concedimus: sed quod inde infertur, dicimus simpliciter falsum esse, & probari non posse. Neq; enim quia verum est, nouum Testamentum habere impletionem figurarum veteris Testamẽti, ideo nostris vel allegoriis vel consequentiis liberũ relictum est, quomodo & quibus in rebus figuras illas impletas esse quisq; fingere velit; sed impletionem illam, quomodo sit facta, & in quibus rebus sita sit, scriptura noui Testamenti tradit & explicat, nec præter illam explicationẽ, alia quæ ex Scriptura demonstrari nõ possunt, fingenda sunt. Tradit autem Scriptura noui Testamenti, figuras sacrificiorum veteris Testamenti, impletas esse dupliciter I. in vnico propitiatorio sacrificio Christi, in cruce. II in spiritualibus sacrificiis fidelium, quæ nominatim in nouo Testamento enumerantur & explicantur. Atque hoc modo Augustinus etiam de Ciui lib. 10 cap. 5. & 6. tradit & explicat significationem & impletionem sacrificiorum veteris Testamenti. Nulla autem in Scriptura noui Testamẽti mẽtio fit theatricæ repræsentationis, & propitiatorii sacrificii Pontificiæ Missæ. Falsum igitur est, propter impletionẽ figurarum veteris Testamenti instituendum & seruandũ esse Pontificiũ sacrificium histrionicæ Missæ. *Augustin.*

XI. Corpus & sanguinem Christi esse propitiatorium sacrificiũ pro peccatis non est dubium. Sed in cœna Dominica adest Christus cum suo corpore & sanguine. Ergo Missa est sacrificium vere propitiatorium, eiusdem virtutis cum sacrificio crucis: eadem enim vtrobique est hostia. *XI. Argum.*

Respondeo. Multiplex est fallacia in hoc argumẽto; quę si detecta fuerit, facilis erit explicatio. Vt n. corpus & sanguis Christi sint propitiatorium sacrificium, non sufficit existere & adesse substantiam illam, nam adfuit in vtero matris, in præsepi, in fasciis, &c. Num vero ideo sacrificiũ propitiatorium pro peccatis fuit, quod Maria abiit per montana, quod primogenitum suũ fasciis inuoluit, & in pręsepe reclinauit, sedet ad dextram patris, habitat in credẽtibus? Num ideo sessio & inhabitatio est, propitiatorium illud, de quo Scriptura loquitur, sacrificium pro peccatis? Ouis certe in stabulo & in pascuis, erat ouis: nõ tamẽ statim erat sacrificium. Ad sacrificium enim requiritur, non tantum vt substantia sacrificii existat & adsit, sed requiritur actio aliqua certa, qua substantia illa offeratur. Num vero quæuis & qualiscunque actio facit sacrificium? Minime gentium; neq. enim si ouis tondeatur, ideo illa actione sacrificatur. Sed ad verum, & Deo gratum sacrificium requiritur. I. ipsa substantia sacrificii II. certa offerẽdi actio, non ab hominibus excogitata, sed ab ipso Deo præscripta. III. requiritur vt illa actio fiat a persona ad hoc a Deo constituta & ordinata. IV. vt fiat ea intentione & ad illum finem, sicut a Deo in verbo pręscriptum est. Distinctio enim Leuiticorum sacrificiorum, quę a causa finali sumitur, vt alia sacrificia sint pro peccato, vel hoc vel illo, alia sint pacifica: pendet simpliciter ex præscripto verbi Dei. *Quæ ad verũ sacrificiũ requiratur.*

His fundamentis, quæ simplicia, plana & firma sunt, ad propositũ argumentũ adhibitis, facilis erit explicatio. Corpus enim & sanguis Christi sunt sacrificium propitiatorium pro peccatis, nõ hac simpliciter ratione, quia existunt: sed quia filius Dei, vt verus Pontifex, ipse ad hoc a patre

constitutus, se obtulit Deo Patri, ita faciēs, sicut mandatū acceperat à Patre, Ioan. 14. tradendo scilicet corpus, & effundendo sanguinem. Et Deus virtutem, dignitatem & efficaciam illius oblationis, ipse in verbo declarauit. Si hoc modo ponatur prima propositio argumenti, manifestum erit, quomodo attexatur altera propositio. In Cœna enim Dominica adest quidem, iuxta Christi verbum, corpus & sanguis ipsius; sed desiderantur ibi, quæ ad rationem veri sacrificij requiri iam diximus. Actio enim Cœnæ Dominicæ sicut a Christo instituta & mandata est, non est actio sacrificij, sed Sacramenti. Adest ibi Christus, non vt sacrificetur, sed vt dispensetur & sumatur.

Sed excipiunt Pontificij, se actione suæ repræsentationis habere intentionem offerendi Deo corpus & sanguinem Christi; idq; in eum finem, vt sit sacrificium propitiatorium pro viuis & mortuis. Ego vero non ignoro, Pontificios hoc facere. Sed quæstio in hoc argumento est. I. An Deus instituerit, præscripserit & mandarit talem repræsentationem, per tales ritus, gestus & actus, sicut fit in Pontificia Missa. II. An voluntatem suam declararit, quod talem repræsentationem velit acceptare pro sacrificio gratissimo. III. An extet promissio diuina, quod talis actio repræsentationis, sit propitiatoriū sacrificium pro peccatis. Quia vero ex verbo Dei hæc demonstrari non possunt, non itaq; conficitur hoc argumento, Missam esse tale sacrificium, & eiusdē virtutis cum sacrificio crucis, etiamsi concedatur adesse ibi corpus & sanguinem Christi. Ambrosius enim recte pronuntiat, eos, qui Eucharistiam aliter tractant & celebrant, quam a Domino traditum est, subiectos esse sententię Pauli de iudicio Dei, imo quia Christus in sacrificio Missæ, per plures sacerdotes, tanquam oblatio pro peccato sæpius offertur, contra sententiam verbi Dei in Epist. ad Hebræos. Horrenda igitur abominatio est.

XII. Arg.

XII Ecclesia Catholica semper ita intellexit & docuit; ergo à tempore Apostolorum semper in Ecclesia fuit talis ritus, & talis doctrina de sacrificio Missæ, sicut nunc est in Ecclesia Pontificia. Huius argumenti mentio fit medio primi Tridentini capituli; sed ordinis gratia ita distribui, vt explicatis prius ijs, quæ ex scriptura adducuntur, postremum locum haberent testimonia Patrum. Notum autem est, bonas mentes plurimum moueri consensu & testimonijs antiquitatis, eius præsertim, quę fuit purioribus, optimis & florentissimis Ecclesiæ temporib. Ideo in hac disputatione Pontificij potissimam præsidiorum suorum partem collocant in cumulandis multis Patrum sententijs, vt fucum faciant simplicioribus; quasi & ritus & doctrina de sacrificio Missę p viuis & mortuis, sicut nunc vsurpatur & traditur a Pontificijs, sit vetustissimæ traditionis, omnium scriptorum totius antiquitatis, & catholicæ obseruationis in Ecclesia omnium temporum, inde vsque ab Apostolorum temporibus.

[illegible]

Sed & illæ nebulæ non difficulter discutiuntur, si tota disputatio de veterum testimonijs referatur ad statum controuersiæ. Quando igitur multæ & variæ veterum sententię cumulantur, semper obseruandum est an hoc, quod in controuersia positum est, certo, perspicue & firmiter inde probetur; veteres scilicet omnes, consentientibus suffragijs hæc dogmata tanquam catholica semper tradidisse, & ex verbo Dei defendisse. I. Esse à Christo institutum, ab Apostolis traditū, & in primitiua Ecclesia obseruatū, vt corpus & sanguis Christi in cœna, huiusmodi verbis, ritibus, gestibus, actibus & ornamētis, theatrica repræsentatione Deo patri sistatur & offeratur, sicut nunc fit in Missa Pontificia. II. Quod illa sacerdotis actio & repræsentatio corporis & sanguinis Christi sit sacrificiū propitiatorium ad expianda & delenda peccata, ad placandam offensam Dei, ad impetrandam gratiam Dei, remissionem peccatorū, & quæuis a Deo be-

nesicia.

neficia. III. Sacrificulum per illam repraesentationem, spectatoribus non communicantibus, sed tantum curantibus, vel pro se vel pro aliis fieri talem repraesentationis actionem, imo absentibus mortuis & quibuscunque velit applicare omnia merita & fructus passionis Dominicae. IV. Per illam actionem repraesentationis accedendum esse ad Deum si velimus inuenire gratiam & auxilium. Et quae praeterea Missae Pontificiae tribui, supra ostendimus. Haec sunt, quae patroni Pontificiae Missae, in vero & catholico consensu purioris antiquitatis, ex scriptis non suppositiis, perspicue demonstrare debebant. Quod enim progressu temporis, quidam veterum ad singulares opiniones declinare coeperunt, non facit catholicum consensum totius antiquitatis. Sed illa hoc modo ex antiquitate probari non posse, certae & manifestae rationes ostendunt. Primo extant descriptiones rituum veteris Ecclesiae, in celebratione Coenae Dominicae, apud Iustinum, apologia 2. apud Dionysium in Ecclesiastica hierarchia, apud Augustin. Epist. 59. & apud Chrysostom. homil. 18. in 2. ad Cor. sed nihil ibi deprehenditur de histrionica repraesentatione rituum, gestuum, actuum, verborum, &c. Pontificiae Missae.

Secundo, ipsi Pontificij Scriptores testantur, illam panopliam verborum, rituum, gestuum, actuum, ornamentorum, vestium, qui nerui sunt, atq; adeo ipsa substantia Pontificiae Missae, non fuisse tempore Apostolorum. Dicunt enim, Apostolos ad sola verba Domini, addita solummodo Dominica oratione, consecrasse. Gregorius in Registro lib. 7. cap. 63. Platina in vita Sixti I. Rupertus de diuinis officiis lib. 2. c. 21. Valafridus Strabo de rebus Ecclesiasticis cap. 22. Durandus lib. 4. ca. 1. & alij. Et quidem diserte annotant, quibus temporibus post Christum & Apostolos, & a quibus autoribus singulae partes theatricae istius repraesentationis inuentae & institutae sint: ita vt post annos fere sexcentos post Christu natum, vix absolutum sit totum illud drama repraesentationis, quale nunc visitatum est in Pontificia Ecclesia.

Missam Pontificiam non fuisse in vsu Apostolorum temporibus, ipsi Pontificij scriptores probant.

Quia igitur illud, quod iuxta Iecij descriptionem proprie Missa est, in vetustissima Ecclesia nondum fuit in rerum natura: postea enim primum institutum fuisse, ipsi Pontificij scriptores testantur: ergo nec opiniones illae, quae Missae nunc affinguntur, potuerunt esse in primitiua Ecclesia.

Tertio, vetustissimi scriptores sacrificiu expiatorium, propitiatoriu & satisfactorium pro peccatis, iuxta scripturam, tribuunt vnicae & soli oblationi Christi in cruce factae: fidelium vero sacrificia in nouo Testamento omnes vno ore affirmant esse spiritualia. Et quidem Lactantius expresse dicit in epitome diuinarum institutionum, illa quae aut digitis fiunt, aut extra hominem fiunt, non esse vera sacrificia. Ignota etiam est veteribus ista disputatio: Quod abrogationi Leuiticorum sacrificiorum, praeter sacrificium Christi in cruce, aliud successit ceremoniale sacrificium, in nouo Testamento.

Lactantius

Quarto, ea quae Pontificij nunc sacrificio Missae suae arrogant, ea veteres tribuunt dispensationi & sumptioni corporis & sanguinis Domini in Coena. Sed aduersarij nostri sunt suaues, & quidem artificiosi rhetores. Cum de re ipsa eo modo, sicut de statu controuersiae supra dictum est, deberent testimonia ex vetustissimis scriptoribus proferre: quia vident illud cum commodo Missae suae fieri non posse, vocabula quaedam ex veterum scriptis arripiant, & quando illa in aliquot antiquorum sententiis ostenderint, existimant satis probatam & munitam esse Pontificiam Missam, testimoniis & consensu antiquitatis. Duo autem talia sunt vocabula, Missa scilicet & sacrificium. Et vbicunq; illa vocabula apud veteres reperiuntur, statim adscribitur annotatio: Hoc est testimonium pro Missa. Et imperitiores quando audiunt talia allegata; Missa fuit in vsu tempore Ignatij, &

QVO SENSV VETERES LITVRGIAM APPELlarunt sacrificium.

Alterum vero genus testimoniorum ex vocabulo sacrificij multo speciosius est. Negari enim non potest, veteres, quando loquuntur de celebratione Cœnæ Dominicæ, vsurpare vocabula sacrificij, immolationis, oblationis, hostiæ, victimæ: item vti verbis offerre, sacrificare, immolare. Nonne igitur totius antiquitatis vniuersalis cōsensus est, Missam esse sacrificium? Ego vero simplicissime respondeo, si de vocabulis, siue de appellationibus tantum certamen esset, elabi nulla ratione possemus, quin concedere cogeremur, veteres celebrationi cœnæ Dominicæ frequenter attribuisse appellationes sacrificij. Sed quia de re ipsa cōtrouersia est, respondeo, non esse consequens, si veteres cœnam Dominicam appellarūt sacrificium, quod ideo docuerint & senserint esse tale sacrificium, sicut Pontificios fingere, supra in cōstitutione status ostendimus. Vocabulum enim sacrificij late patet, & iuxta Scripturæ & veterum consuetudinem varijs rebus, exercitijs & actionib. tribuitur, sicut supra exemplis & scripturæ & antiquitatis planum fecimus.

Simplex igitur & compendiaria ratio explicandi veterum testimonia, quæ de sacrificio Missæ ab aduersarijs allegātur, hæc est: vt ob oculos ponatur status huius cōtrouersiæ, quale scilicet sacrificium Pontificij intelligant, quando de Missa disputant, sicut supra ipsorum verbis explicatum est: & ex antithesi ostendatur, quod veteres, quādo celebrationem cœnæ Dominicæ appellant sacrificium, non intelligant illud, de quo Pontificij dimicant: sed quod appellationem illam tribuāt alijs multis & varijs veræ pietatis exercitijs, quæ in actione cœnæ Dominicæ concurrunt, & apud veteres vsitata fuerunt. Ita enim manifestum euadet, insignem esse fallaciam, quod vbicunque apud veteres, celebrationi Cœnæ Dominicæ tribuitur appellatio sacrificij: quod Pontificij statim commentum de suę Missæ sacrificio affingunt. Ordine igitur & breuissime, genera sacrificiorum, quæ veteres in actione Cœnæ Dominicæ, appellatione sacrificij notare, & intelligi voluerunt, annotabimus.

Primo, in veteri Ecclesia vsitatum fuit, quando celebranda erat Cœna Dominica, quod pro sustentatione ministrorum & pauperum, panis, vinum, & alia munera in mensa Domini siue in altari offerebātur: & ex illis oblatis muneribus panis & vini, sumebātur partes, quæ consecrabantur in Eucharistiam. Hæc consuetudo videtur sumpta fuisse ex 1. Cor. 11. Huius consuetudinis meminit Pontius Paulinus de Gazophylacio: Irenæus libro 4. Iustinus Apologia 2. & in Decretis de Consecrat. distinct. 1. cap. Omnis Christianus. & 12. quæst. 2. cap. Vulturanæ, & sequentibus. Quia vero in Scriptura contributio eleemosynarum vocatur sacrificium, Phil. 4. & Hebr. 13. Inde veteres hoc exercitium pietatis in cœna Dominica vocarunt sacrificium & oblationes. Cyprianus sermon. de eleemosyna: Locuples matrona in Dominicum sine sacrificio venis, & partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis. *Cyprianus.* Irenæus libro 4. cap. 32. Offerimus Deo primitias creaturarum eius, cum gratiarum actione. Atq; illud dicit fieri iuxta scripturę dicta: Qui miseretur pauperis, fœneratur Domino. Esuriui, & dedistis mihi, &c. Et ex illis primitijs creaturæ Dei, ostendit sumptū fuisse, quod consecrabatur in corpus & sanguinem Christi. Atq; inter cæteras rationes, etiam inde totam actionem vocat oblationem. Augustin. Epist. 122. dicit, mulieres offerre sacrificia ad altare Domini, vt per sacerdotem Deo offerrentur. *Augustinus.* Nomina enim eorum, qui aliquid obtulerunt ad aram, recitabantur, & oratione Deo commendabantur: sicut Canon Gregorij testatur. Et multæ secretæ item testantur, vt quæ dicitur Dominica 5. 6. 7. post Pentecoste.

pellationes, tunc antiſtites velut aduocati, ſuſceptos ſuos miſericordiſſimæ offerunt poteſtati.

Vides quam variis actionibus, & pietatis exercitiis, quæ apud veteres in celebratione cœnæ Dominicæ vſitata fuerunt, attributa ſit applicatio ſacrificii ſeu oblationis: Et inde tota actio nomen apud veteres accepit. Hæc vero cum Pontificiis non ſint ignota, iudicet Lector, quale ſit artificium, quod omnes veterum ſententias de ſacrificio, promiſcue detorquet ad theatricum ſacrificium Pontificiæ Miſſę: cum veteres de longe aliis rebus, actionibus & exercitiis loquantur, quādo celebrationem cœnæ Dominicæ vocant ſacrificium. Sed excipiunt: Non illa tantum pietatis exercitia, quæ veteris Eccleſiæ more, in actione cœnæ Dominicæ vſurpata fuerunt à patribus vocari ſacrificia: ſed ipſam actionem Cœnæ Dominicæ, & quidem ipſum corpus & ſanguinem Chriſti in cœna à veteribus vocari ſacrificium, oblationem, hoſtiam, victimam, &c. Ego vero non nego hoc: conſtat enim veteres appellationē ſacrificii, oblationis, victimæ, hoſtiæ, &c. tranſtuliſſe ad ipſam actionem Cœnæ Dominicæ, imo ad ipſum corpus & ſanguinem Chriſti in Cœna.

Sed hoc nego, veteres appellatione ſacrificij intellexiſſe theatricā illā repręſentationem, qua Pontificij Miſſæ ſuę ſacrificiū definiunt: & quod hiſtrionica illa actio Sacerdotis, certis geſtibus & actibus tractans corpus & ſanguinem Chriſti ſit ſacrificium propitiatorium, ad expianda & delēda peccata, ad placandam offenſam Dei, & ad impetranda quæuis à Deo beneficia; extant enim veterum declarationes, quomodo intelligi voluerint, quod & actionem Cœnæ Dominicæ, & ipſum corpus Chriſti in cœna, vocant ſacrificium & victimam. Et ſicut antea oſtendimus, quomodo patres aliis pietatis exercitiis, quæ circa celebrationem Cœnę Dominicę concurrunt, tribuerint appellationem ſacrificiorum ita etiam diſtincte annotabimus, quo ſenſu veteres vocabula ſacrificiorum tribuerint ipſi actioni Cœnæ Dominicæ, & corpori Chriſti in Cœna. Et hæc ſimul referantur ad ſtatum controuerſiæ; An ſcilicet Patres tale ſacrificium intellexerint, ſicut à Pontificiis in Miſſa fingitur, iuxta declarationē, ſupra ipſorum verbis expoſitam.

Primo igitur ipſam adminiſtrationem ſeu celebrationem Cœnæ Dominicæ, vt ſanctificationem, conſecrationem, & diſpenſationem, Patres vocant ſacrificium, Dionyſius vocat ἱερουργίαν, quia eſt ſacra actio, aut ſacræ actionis adminiſtratio: & dicit ſacerdotem tunc ἱερουργεῖν, quando id facit, quod Chriſtus in prima Cœna fecit & ne qua ſit dubitatio, quid per ἱερουργίαν intelligat, Pontifex orans vt idoneus reddatur ad hanc ἱερουργίαν per partes ennumerat quid cōplectatur. I. ad imitationē Chriſti, diuina illa dona conficere, ſanctificare, aut conſecrare. II. ſanctificata ſancte diſtribuere. III. vt communicaturi ſancte participent illis myſteriis. Et ſtatim explicans, quomodo Pōtifex ſanctiſſimam ἱερουργίαν perficiat. inquit: Panem indiuiſum diuidit, & vnum poculum omnibus diſtribuit. Dionyſii igitur ἱερουργία, non eſt Pontificiorū hiſtrionica repræſentatio, ſed nihil aliud eſt quam pręparatio, ſanctificatio, cōſecratio diſpenſatio, & diſtributio Euchariſtiæ: quam vocat θεομίμητον ἱερουργίαν, adminiſtrationem ſacræ actionis, quæ fiat ad imitationem eius quod Chriſtus Deus fecit. Illam vero ἱερουργίαν, hoc eſt, ſacram actionem, pertinentem ad miniſterium Euangelii, Latini vocant ſacrificium: & ἱερουργεῖν, reddunt ſacrificare ſeu offerre. Nam & Paulus Rom. 15. actiones quæ ad miniſterium Euangelii pertinent, cuius nō poſtrema pars eſt adminiſtratio Sacramentorū, deſcribit per vocabula ſacrificii & oblationis. Ita Au-

gustinus ad Paulinum, Epist. 59. vocat sancti altaris oblationē, quæ Deo offeratur: quādo scilicet id, quod in mensa Domini est, benedicitur, sanctificatur, & ad distribuendum comminuitur & præparatur. Hæc enim sunt eius verba.

Cyprianus. Cyprianus li. 2. Epist. 3. vbi in principio totius Epistolæ argumentum ponit, de calice Dominico sanctificando, & plebi ministrādo, subinde ingeminat vocabula sacrificij & oblationis: & q Christus sumpsit calicem, non sola aqua, sed vino & aqua mixtum, illum benedixit, distribuit discipulis. Hoc Cyprian⁹ ita effert: Christus obtulit Deo Patri non aquam solam, sed vinum aqua mixtum in calice, quod Transsubstantiatores de sua oblatione admittere non possunt. Nec recte intellectum offendit, quod dicit, Deo Patri offerri. Nam & Actorū 13. de ministerio Euangelij, quod Chrysostomus interpretatur de prædicatione. Lucas dicit, cum ministrarent Domino. Et alibi Patres clarissime se explicant, cū dicunt, Christum in Cœna immolari populis. Augustinus Epist. 23. immolari nobis Augustinus in Psal. 79. immolari fidelibus, Hieronym. ad Damasum. Ita Paulus 2. Cor. 2. de prædicatione Euangelij dicit: Christi bonus odor sumus Deo *Cyrillus.* ad vitam illis, qui saluantur. Cyrillus in Epist. ad Nestoriū vocat incruentum sacrificium seu λατρείαν, quando id, quod confectum est, nominamus corpus & sanguinē Christi: quando accedimus ad mysticas benedictiones, & sanctificamur, participes effecti corporis & sanguinis omnium redemptoris Christi. Secundo, Actio cœnæ Dominicæ veteribus vocatur sacrificium, oblatio, immolatio, &c. quia Cœna Dominica celebratur & vsurpatur in memoriam seu commemorationē vnici sacrificij Christi in *Augustin.* cruce semel peracti. Ita Augustinus in lib. sent. Prosperi: Cum frangitur hostia, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud quam Dominici corporis in cruce immolatio, eiusq; sanguinis de latere effusio designatur. De fide ad Petrum, cap. 18. Et contra Faustum libr. 20. cap. 18. hæc tria inter se cōfert, sacrificia Leuitica, sacrificium Christi in cruce, & immolationem corporis eius in Cœna, & inter hæc talem ostendit differentiam: in cruce redditum fuisse in veritate, sacrificium corporis & sanguinis Christi, in veterū sacrificijs fuisse figuras & similitudines, promittentes futurum Christi sacrificium: in Cœna Domini, per Sacramentum memoriæ, celebrari memoriam seu commemorationem, & gratiarum actionem perfecti & consummati sacrificij Christi in cruce. Et ad Bonifacium Epist. 23. Item Epistola 120. ad Honoratum, tractat exempla, quod illud, quod alicuius memoriale est, propter similitudinē sæpe eius rei, cuius memoriale est, nomen accipiat, vt appropinquāte Paschate, dicimus: Cras aut perendie est Passio Christi: cum semel tantū ante multos annos sit passus. Et die Dominica dicimus: Hodie Christus resurrexit, propter similitudinem enim dies ille id esse dicitur, quod tamen nō est. Et postea subiungit: Nonne Christus semel oblatus est, & tamen in Sacramento quotidie populis immolatur? Nec mentitur, qui dicit, Christū immolari. Si enim Sacramenta non haberent similitudinem earum rerum, quarum sunt Sacramenta, nullo modo essent Sacramēta: sed ex similitudine sæpe nomina earum accipiūt. Eadem etiā similitudine, sicut dies Paschæ vocatur resurrectio Domini, eo quod sit memoria resurrectionis Domini. Ambrosius in Epistolam ad Hebræos declarat, quale sacrificium sit Cœna Domini: Quod nos, inquit, agimus, recordatio est sacrificij. Ita *Chrysostom.* Chrysostomus Homil. 17. ad Hebr. disputans de quotidiana oblatione in Cœna Dominica, tandē inquit; Quod nos facimus, fit ad commemorationem eius, quod semel factum est, scilicet in cruce; non aliud sacrificium, sed id ipsum semper facimus; magis autē recordationem sacrificij operamur, quia ipse dicit, Hoc facite in mei commemorationem. Ita Cy-

Theophylactus. *Augustin.*

prianus dicit: Passio Domini est sacrificium, quod offerimus. Theophylactus in decimo ad Hebræos: Quæret aliquis, num & ipsi sine sanguine immolamus, ita quidem: sed Christi mortis tunc reminiscimur, eundem semper offerimus: quin potius oblationis illius memoriam facimus, perinde ac esset hoc tempore immolatus. Augustinus in Psalmo 79. Ecce innouauit nos Christus, donauit nobis omnia peccata, & conuersi sumus. Si obliuiscamur, quid nobis donatum est, & à quo donatũ est, obliuiscimur munus Saluatoris: cum autem nõ obliuiscimur munus Saluatoris, nonne quotidie nobis Christus immolatur? Et semel pro nobis Christus immolatus est, cum credidimus tũc fuit nobis cogitatio: modo autem reliquiæ cogitationis sunt, qua meminimus quis ad nos venerit, & quid nobis donauerit, ex ipsis reliquijs cogitationis, hoc est, ex ipsa memoria quotidie nobis sic immolatur, quasi quotidie nos innouet, q prima gratia sua nos innouauit. Obseruet lector, quod Augustinus dicit, Christum immolari nobis, quando per vocem Euangelij ad fidem conuertimur, quando gratia Dei innouamur, in Baptismo scilicet. Nam & de Circumcisione Origenes in 2. ad Roman. dicit, sanguinem circumcisionis offerre: imo ex ipsa memoria beneficiorũ Christi dicit Augustinus, Christum nobis immolari: hoc est, sicut alibi dicit; Tunc cuiq; Christus occiditur, cum credit occisum.

Hæ veterum declarationes considerentur. Expresse dicunt, Christum semel tantũ vere, siue in veritate oblatum esse, in cruce scilicet; actionem vero cœnæ Dominicæ propter similitudinem vocari sacrificium, oblationem & immolationem: nõ quod vere ibi fiat immolatio Christi, sed quia instituta sit & vsurpetur in memoriam seu ad commemorationem immolationis Christi, semel in cruce factæ. Et ne hæc commemoratio ad commentitiam Pontificiorum repræsentationem detorqueatur, ipsi veteres se explicant, immolationẽ Christi designari, cum hostia frangitur, dum sanguis Domini de calice in ora fidelium funditur De consecra. distinct. 2. cap. cum frangitur. Et de Trinitate inquit Augustinus: Qui Domini morte liberati sumus, huius rei memoriam edendo potando quę oblata sunt significamus. Item: Corpus Christi dicimus illud, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece mysteria consecratum sumimus, in memoriam Dominicæ passionis.

Longobardus libro 4 distinct. 12. Quęritur, si quod gerit sacerdos, proprie dicatur sacrificiũ vel immolatio: & si Christus quotidie immoletur, vel semel tantum immolatus sit. Ad hoc breuiter dici potest: illud quod offertur & consecratur à Sacerdote vocari sacrificium & oblationẽ, quia memoria est, & repræsentatio veri sacrificij, & sanctæ immolationis factę in ara crucis. Et semel Christus mortuus est in cruce, ibique immolatus est in semetipso: quotidie autem immolatur in Sacramento: quia in Sacramento recordatio fit illius, quod factum est semel

Longobard.

Obseruabit autẽ Lector, huic Longobardi sententiæ, quam ex Patrum testimoniis probat & confirmat, sacrificium scilicet crucis esse verum sacrificium, actionem vero sacerdotis non proprie dici sacrificium: directe oppositum esse primum Canonem Tridentinum: Si quis dixerit, in Missa non offerri Deo verum & proprium sacrificium, anathema sit: vides Pontificiam Missam nõ posse consistere, nisi declarationes antiquitatis, quibus etiam Longobardi adhuc tempore Ecclesia vsa est, anathemate damnentur. Nam & Augustinus de Ciuit. Dei lib. 10. inquit: Quod hominibus vocatur sacrificium, signum est veri sacrificij.

Tertio, Patres corpus & sanguinem Domini in Cœna præsentia, vocant victimam salutarem, hostiam puram, pretium nostrum, pretium redemptionis nostræ, pretiũ pro peccatis totius mundi, sacrificium propi-

tiatorium, & propitiationē: non quod actione Sacerdotis, corpus & sanguis Christi in Missa offerantur, vt fiant pretium & propitiatio pro peccatis totius mūdi, sed quia victima illa, quę in cruce semel pro redemptione nostra, & pro peccatis totius mundi oblata est, corpus scilicet & sanguis Domini, in cœna Dominica adest, dispēsatur, exhibetur & sumitur, ita vt virtus & efficacia illius oblationis, semel in cruce factæ, applicetur & obsignetur priuatim singulis fide sumentibus. Ita Cyprian⁹ de cœna Domini inquit: Panis iste supersubstantialis, & calix benedictionis, solēni benedictione sacratus, ad totius hominis vitam proficit, simul medicamentum & holocaustum, ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates existens.

Cyprianus de cœna Domini.

Mox vero addit explicationem de communione, poculum quod Christus nobis porrexit, tantę virtutis esse. Et suauissima extat sententia apud Augustinum lib. 9. cap. 11 de Monica matre sua: tantūmodo memoriam sui, ad altare tuum fieri desiderauit: vnde sciebat dispensari victimā sanctam, qua deletum est chyrographum quod erat contrarium nobis, qua triumphatus est hostis, computans delicta nostra, & quærēs quid obijciat, & nihil inueniēs in illo, in quo vincimus. Ad cuius pretii nostri Sacramētum, ligauit ancilla animam suam vinculo fidei. Nemo a protectione tua dirūpat eam. Non se interponat nec vi, nec insidijs, nec Leo, nec Draco, &c. Illa enim, quæ in cœna Christus exhibet, fides accepta interponit inter peccata nostra & iram Dei, tanquam satisfactionem & propitiationem. Ita Bernhardus inquit, sermone 22. in cantica: Cum defecit virtus mea, non conturbor, nō diffido: sciam quid faciam, calicem Domini accipiam. Et sermone 1. de Epiphania: Totum quod dare possum, miserum corpus istud est. Id si minus est, addo & corpus ipsius.

Augustinus

Nam illud de meo est, & meum est: paruulus enim natus est nobis filius datus est mihi. De te Domine suppleo, quod minus habeo in me. O dulcissima reconciliatio, ac satisfactio suauissima. Emissenus de Consec. 2. ca. Quia corpus: Consecrauit nobis Sacramentū corporis & sanguinis, vt coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in pretiū: vt quia quotidiana & indefessa currebat pro omnium salute redēptio, perpetua esset redemptionis oblatio: & perennis victima illa viueret in memoria: & semper præsens esset in gratia, vere vnica & perfecta hostia. Cū igitur reuerendū altare, cibis spiritualibus satiandus ascendis, sacrū Dei tui corpus & sanguinem fide respice, cordis manu accipe, & totum Christum interioris hominis assume, &c. Quod vero Emissenus oblationem vocat perpetuā, hic habet sensum, sicut Cyprianus de Baptismo Christi inquit: Oblatio Christi in cruce facta, non minus hodie in cōspectu Dei efficax est, quam eo die, quo de saucio latere sanguis & aqua exiuit. Semper enim reseruatæ in corpore plagæ, salutis humanæ exigūt pretium, & obedientiæ donatiuum requirunt. Hæ veterum sententiæ, de sacrificio corporis & sanguinis in Cœna, vt sunt analogę fidei, ita nihil patrocinātur histrionico Pontificiorū sacrificio. Sed tamē simul in veterum lectione, etiam hoc obseruandum est, quomodo phrases illę de sacrificando & immolando corpore & sanguine Domini in cœna, progressu temporis, verū vsum cœnæ Dominicæ paulatim cœperint obscurare, & peregrinas opiniones de merito actionis Sacerdotis inuehere. Anniuersaria die in memoriā fidelium defunctorum, munera seu eleemosinæ ad altare offerebantur, vt esset confessio, qua fide obdormiuissent. Postea vero inde factæ sunt propitiationes pro peccatis, etiam mortuorum. Horum vestigia in quibusdam veteribus repeiuntur quod libere fatemur. Neque enim veterum qualescunque sententiæ, sed Scriptura Canonica, regula est & norma fidei & iudicij in hac controuersia.

Emissenus.

Cyprianus.

Et

Et hæc consideratio de næuis quorundam veterum, ostendit quare malimus Cœnam Dominicam, Sacramentum potius quam sacrificium appellari. Primo enim Scriptura, quæ omnium rectissimas & cõmodissimas appellationes potest rebus ipsis tribuere, nullibi cœnam Domini eam vocat sacrificium. II. Ipsa appellatio sacrificij non parum obscurat veram doctrinam & vsum cœnæ Dominicæ. Sacrificium enim est actio, qua nos Deo aliquid reddimus & offerimus. Cœnam Dominicã vero Christus instituit, vt in illa (quod proprium est Sacramentorum) nobiscum ageret, præbens, exhibens, applicãs & obsignans pignore corporis & sanguinis sui, merita passionis suæ: & vult, vt ea quæ ibi nobis offert & donat, fide accipiamus. Appellatio vero sacrificij ab illis nos deducit ad ea, quæ nos in actione Cœnæ Dominicæ Deo offerimus & reddimus. Rectius igitur & commodius vocatur Sacramentum, quam sacrificium. III. Quid incommodi catachreses appellationum sacrificij, si ad Cœnam Dominicam accommodẽtur, afferant, theatricum Pontificiæ Missæ sacrificium, quod ex phrasibus illis non dextre intellectis extructum est, satis ostendit.

Et hæc sunt argumenta illa, quæ Tridentinum Concilium pro retinẽdo, confirmando & stabiliendo sacrificio Pontificiæ Missę, in aciem producit: quæ simplici explicatione nõ difficulter refutãtur, si tantum instituatur collatio inter argumenta illa, & inter statum controuersiæ, quẽ in ideo in principio pluribus exposuimus. Illa enim accõmodatio manifeste ostẽdit, nihil veri, firmi & solidi, siue subsidij, siue patrocinij, ex omnibus illis argumentis Pontificiæ Missæ accedere.

ARGUMETNA OSTENDENTIA ABominationem Missæ Pontificiæ.

Nec vero hoc tantum in sacrificio Missæ Pontificiæ desideramus, quod scilicet destituatur veris, firmis, & solidis Scripturæ fundamẽtis: sed hoc est quod præcipue querimur, quod sit abominatio, pugnans cũ doctrina de verbo, Sacramentis & fide: imo quod contumeliosa in vnicum Christi sacrificium, & in perpetuum ipsius sacerdotium: sicut hæc prolixe à nostris iustis & integris scriptis sunt demonstrata. Ergo, ne ab instituti examinis ratione longius digrediar, præcipua tantum argumenta contra Pontificiam Missam, in pauca generalia capita conferam, & breuiter annotabo. *Argumẽta contra Missam.*

I. Instituere cultum extra verbum, & sine verbo Dei, & quidem talem cui tribuatur propitiatio pro peccatis, placatio offensæ Dei, & impetratio gratiæ & aliorum beneficiorum a Deo: vanum est, Deo placere non potest, imo idololatria est. Frustra enim colunt me, doctrinis & mãdatis hominum. Item: Sine fide impossibile est aliquid placere Deo. Fides autem est ex auditu, & auditus per verbum Dei reuelatum. Imo Prophetæ pronuntiant, idololatriam esse omnia sacrificia, non tantũ gentium, verum etiam Iudæorum, quæ extra verbum, & sine mandato Dei instituebãtur in lucis, in Excelsis, &c. *I. Argumẽtum.*

Sed theatrica repræsentatio per verba, ornamenta, ritus, gestus, actus, &c. Sicut in Pontificia Missa fit, nullum habet verbi testimonium. Christus enim in institutione Cœnæ Dominicæ, ne vlla quidem syllaba eius meminit. Fabulantur sane quidam, Pontificiam Missificationem Iacobum habere auctorem. Sed ipsi Pontificij Scriptores fatentur, Apostolis illa fuisse ignota: vt quos scribunt, solummodo Dominica oratione ad verba Cœnæ vsos in celebratione Cœnæ Dominicæ: sicut paulo ante loca auctorum notauimus. Et quidem ipsi Pontificij scriptores annotant, *Pontificia Missa falso Iacobo asscribitur.*

qui Romani Pontifices, & quorum tempore singulos actus & scenas Missifici dramatis inuenerint & instituerint, vnde postea tota illa repræsentatio composita est. Quia ergo Pontificia Missa, sine verbo Dei, sine traditione & exemplo Apostolorum humanum inuentum est, cultus igitur vanus est, qui Deo placere non potest. imo abominatio & idololatria est, humano commento tribuere propitiationem pro peccatis, &c.

II. *Ambrosius.* II. Sacramenta extra vsum à Christo institutum, in aliam actionem toto genere diuersam trásferre, ingens est piaculum. Ambrosius enim tractans doctrinam de cœna Domini, inter indignos reponit illos, qui aliter hoc mysterium celebrant, quam a Domino institutũ est. Christus autem Sacramenti, & non sacrificij actionem in verbis institutionis præscripsit, & mandauit; quod manifestissimum est. Et ipsi Pontificij tradunt, diuersas esse actiones Sacramenti & sacrificij. Contumelia igitur cœnæ Dominicæ est Missa Pontificia.

III. III. Administrationem & vsum Cœnæ Dominicæ, Christus moriturus testamenti forma instituit. Magnum autem scelus est, vel hominis testamento, quando ratum & confirmatum est, aliquid superordinare. Manifestum igitur est, quid sit Pontificia Missa, quæ testamento Filij Dei aliquid superordinat, quod in illo non continetur, non instituitur, non præscribitur.

IV. IV. Missa Pontificia, sicut eam in principio descripsimus, multis modis cum vnico propitiatorio sacrificio Christi in cruce pugnat. & in illud contumeliosa est. Vnicum enim solum est sacrificium propitiatorium, expiatorium & satisfactorium pro peccatis: oblatio scil. Christi semel in cruce facta, Hebræorum 7. 9. & 10. Semel se obtulit pro peccatis, ad tollenda multorum peccata, æterna redemptione inuenta. Vnica enim oblatione consummauit in æternũ eos, qui sanctificantur. Ergo fingere aliud propitiatorium sacrificium pro peccatis, abominãda contumelia est in sacrificium Christi. Nec releuat Pontificios, quod dicunt, se non aliam, sed eandem hostiam, quæ in cruce oblata est, iterato sæpius, & quidem quotidie pro peccatis offerre. Nam Epistola ad Hebræos diserte & expresse hoc agit, & sæpius repetit, Christum se ita semel pro peccatis obtulisse, vt non necesse habeat quotidie pro peccatis offerre, nec vt sæpius se metipsum offerat: sicut Leuiticus Pontifex p singulos annos intrabat in sancta. *Pighius.* Pighius dicit, Christum quidem seipsum non offerre sæpius: sed hoc non obstare, quominus per sacerdotes sæpius offeratur. Sed Heb. 9. non tantum dicitur, Christum semetipsum semel tantum & non sæpius obtulisse, sed ibidem etiam scriptum est: Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Item Hebræorum decimo in genere dicitur, vbi est peccatorum remissio, ibi non amplius oblatio pro peccato. Imo Apostolus affirmat, esse testimonium infirmitatis, imbecillitatis & imperfectionis, quando eadem hostia sæpius, & per plures Sacerdotes pro peccatis offertur. Et hanc ponit antithesin, inter sacerdotium Leuiticum & Christi. Ibi fuerunt plures sacerdotes, & iteratæ repetitiones eiusdem sacrificij, quod signum fuit, illis sacrificiis non auferri peccata. Christus vero vnicus & sempiternus est noui Testamenti Sacerdos, qui vnica pro peccatis hostia oblata, æternam redemptionem, & consummatam remissionem peccatorum inuenit. Qualis igitur abominatio sit Pontificia Missa, & quam contumeliosa in sacrificium Christi, scriptura clarissime sæpius repetita eadẽ sententia monstrat. Sed inquiunt, licet Christus vnica oblatione cõsummate meruit redemptionem, & remissionem peccatorum, tamen vt per illam saluemur, necesse est, vt applicetur & accipiatur. Concedit hoc; sed scriptura nõ dicit, applicationem vnicę oblationis Christi fieri per nouam & iteratam oblationem pro peccatis, sed

alia oſtendit media, ab ipſo filio Dei eſſe inſtituta: vt ſcilicet verbo & Sacramentis applicetur, & fide accipiatur. Plerique conantur claritatē teſtimoniorum Epiſtolæ ad Hebræos eludere hac diſtinctione, quod vnica cruenta oblatione ſemel Chriſtus ſe obtulerit: & hoc modo ipſum non poſſe vel debere ſæpius offerri, incruenta vero oblatione ſæpius & quotidie per ſacrificulos pro peccatis eſſe offerendum. Sed Epiſt. ad Heb. ſine omni diſtinctione & exceptione generaliter loquitur: Semel pro peccatis oblatus eſt. Non neceſſe habet quotidie ꝑ peccatis offerri. Vbi eſt peccatorum remiſſio, ibi non eſt amplius oblatio pro peccato. Et text. He 9. manifeſte tria hæc ponit de oblatione pro peccatis. I. Sine ſanguinis effuſione nō fit remiſſio. II. Si ſæpius offeratur Chriſtus, oporteret ipſum ſæpius pati. III. Oportet mortem intercedere, vt per oblationem pro peccatis promiſſionem æternæ hæreditatis accipiant, qui vocati ſunt. Scriptura igitur non admittit, Chriſtum ſæpius pro peccatis offerendum eſſe, ſiue fiat cruenta ſiue incruenta oblatione. Patres vero, quando nominant incruentam oblationem, intelligunt Spiritualia ſacrificia. Fiat autem accomodatio harum ſententiarum ad Sacrificium Pontificiæ miſſæ. Oblatio Chriſti pro peccato, non fit ſine effuſione ſanguinis: ſed oportet morte intercedente ipſum pati, quando fit hoſtia pro peccato, Hebræor. 9. Ergo Pontificii, qui fingunt in Miſſa Chriſtum iterato offerri pro peccatis, iterato ipſum crucifigunt & occidunt, quantum quidem in ipſis eſt. Chriſtus enim amplius non moritur, mors amplius ipſi dominari nō poteſt. Sed ſunt qui rurſus ſibi ipſis crucifigunt Filium Dei, oſtentui ipſum habentes, Hebr. 6. Talis igitur & tam horrenda eſt abominatio ſacrificij pontificiæ Miſſæ.

Quomodo Pontificii teſtimonia Epiſt. ad Hebræ. eludere conentur.

V. Miſſa Pontificia pugnat cum perpetuo ſacerdotio Chriſti: Nemo enim poteſt Chriſtum pro peccatis offerre, niſi ipſe Chriſtus ſemetipſum. Hebr. 5. Nemo ſumit ſibi honorē, &c. Hebr. 9. Per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit Deo. Et quidem oblationem pro peccato in nouo Teſtamento affirmat Apoſtolus pertinere ad vnicum Sacerdotium Chriſti: non ita vt per plures ſacerdotes ſibi ſuccedētes ſæpius offeratur, ſed quia ſemel ſemetipſum obtulit Deo. Pugnat vero & alia ratione Pōtificia miſſa cum perpetuo ſacerdotio Chriſti. Chriſtus enim eſt Pontifex & Saluator noſter, non tantum merito, verum etiā efficacia. Et Heb. 7. perpetuum ipſius Sacerdotium ita deſcribitur: Saluare in perpetuum poteſt, qui per ipſum accedunt ad Deum, ſemper viuens, vt interpellet pro nobis, He. 9. introiuit in ipſum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Item, Mediator noui Teſtamenti eſt, vt morte intercedente promiſſionem hæreditatis accipiant qui vocati ſunt. Heb. 10. Eos, qui ſanctificantur, Chriſtus conſummat in ſempiternum vnica ſua oblatione. Item; Habentes ſacerdotem magnum ſuper domum Dei, habemus fiduciam ad introitū in ſancta: accedamus ergo cum vero corde, &c. Heb. 4. Habentes Pontificem, qui penetrauit cœlos, adeamus cum fiducia thronum gratiæ, vt miſericordiam conſequamur, & gratiam in auxilium, &c. Colligātur hæc in vnam ſummam, quæ Scriptura teſtatur, pertinere ad perpetuum ſacerdotium Chriſti; & ex oppoſito conſideretur, ꝙ omnia hæc Pontificia Miſſa ſacerdotio Chriſti detrahat, & ad ſe transferat. Vt enim Chriſtus appareat vultui Dei pro nobis, vt per ipſum ad Deum accedentes ſaluemur, vt ſanctificemur, vt promiſſionem hæreditatis accipiamus, vt habeamus acceſſum ad Deum, vt miſericordiam conſequamur, & gratiā inueniamus: Pontificii dicūt, ſacrificulum, vt mediatorem inter Deum & nos ſe interponere, cū theatrica ſua repræſentatione, & per illam Chriſtum ſiſti vultui Patris, vt ita per hanc ſacrificuli actionem accedentes ad Deum, inueniamus gratiam, & conſequamur miſericordiam.

Scriptura vero docet, hæc quærenda esse in perpetuo sacerdotio Christi, ad dextram Patris per illa media, verbi scilicet, Sacramentorum & fidei, quæ ad hoc ab ipso filio instituta sunt. Manifestũ igitur est, quod Pontificia Missa Christum ex sempiterno suo sacerdotio proturbet, & in eius locum surroget sceulimos sacrificulos: vt per ipsorum repræsentationem ea confidamus nos impetraturos, quæ solius sacerdotii Christi sunt.

VI. Põtificia missa obscurat & euertit media illa, quæ ipse filius Dei instituit & ordinauit, vt per illa applicaretur & acciperetur meritum, virtus & efficacia mortis & passionis suæ ad remissionem peccatorum, & salutem æternam. Sicut enim certum & sufficiens meritum salutis a Deo ordinatum est, sacrificiũ scilicet Christi: ita quia oportet eius meriti applicationem fieri, filius Dei in hunc vsum instituit & ordinauit certa media, verbi scilicet & Sacramentorum. Et illa ita ordinauit, quod per ea in ministerio ipse, vt perpetuus sacerdos, vult efficax esse, ꝓponere, offerre, distribuere, donare, applicare & obsignare merita sua ad vitã & salutẽ æternam. Et illa vult fide a nobis accipi: qui & ipsam efficacia sua in nobis operatur & cõfirmat ꝑ verbũ & Sacramẽta, vt ita laus & gloria nostræ recõciliationis & salutis, in solidum tribuatur vnico Põtifici nostro Christo. Sed illam gloriam Pontificia Missa Christo detrahit, & ad actionem sacrificuli transfert, quem fingunt merita passionis Christi posse applicare, quibuscunque velit. Ita cum Christus merita sua in verbo & Sacramẽto nobis oblata & exhibita, velit a nobis fide, vtpote gratuita dona accipi, Pontificia Missa ex Sacramento facit sacrificium: hoc est, ex actione Dei facit nostrum opus, ex gratuita acceptatione facit opus meritorium & impetratorium. Sacrificium enim, iuxta Augustinum, libro primo, contra aduersarium legis, & de Ciuit. libr. 10. est opus, quod Deo nuncupamus, reddimus & dedicamus, hoc fine, vt sancta societate ipsi inhæreamus. Sacramentum vero est sacrosanctum signum, per quod Deus gratuita sua beneficia gratis nobis offert, exhibet, applicat & obsignat. Insignis igitur est peruersio cœnæ Dominicæ, ex Sacramento facere sacrificium, eo modo sicut Pontificij de Missæ suæ sacrificio loquuntur, quod scilicet repræsentatoria illa sacrificuli actio impetret nobis applicationem beneficiorum Christi: & qui curet pro se celebrari Missam, illum hoc opere impetrare gratiam, & quæ præterea Missæ tribuuntur. Paulus Roma. 3 inquit: Pater Filium nobis proponit (scilicet in verbo & Sacramentis) propitiatorium per fidem in sanguine eius. Hebræ. 9. Ipse Christus sistit se vultui Dei pro nobis. Hæc omnia Pontificia Missa ad opus sacrificuli transfert.

Sacrificium & Sacramentum Augustino quid.

Accedit & hæc peruersio, quod cum Christus vsum cœnæ suæ instituerit, ꝓ singulis sumentibus qui accipiunt, manducãt, & bibunt, Missa Pontificia vsum & fructum præsentis celebrationis Cœnæ Dominicæ, transfert ad spectatores, qui non communicant, imo ad absentes, atque adeo ad ipsos mortuos.

Breuiter capita tantum argumentorum, ab aliis latius explicata annoto: ex quibus iudicari potest, quam horrenda sit abominatio & idololatria Missæ Pontificiæ.

DE MISSIS IN HONOREM Sanctorum.

CAPVT III.

Et quamuis in honorem & memoriam Sanctorum nonnullas interdum Missas Ecclesia celebrare consueuerit: non tamen illis sacrificium offerri docet, sed Deo soli, qui illos coronauit; vnde nec Sacerdos dicere solet; Offero tibi sacrificium Petre vel Pau-

lo: sed

lo: sed Deo de illorum victorijs gratias agens, eorum patrocinia implorat, vt ipsi pro nobis intercedere dignentur in cælis, quorum memoriam facimus in terris.

CANON V.

Si quis dixerit, imposturam esse, Missas celebrare in honorem Sanctorum, & pro illorum intercessione apud Deum obtinenda, sicut Ecclesia intendit, anathema sit.

EXAMEN.

Nec difficile, nec obscurum est huius Capituli & huius Canonis examen. Decimus enim articulus, qui de sacrificio Missæ Theologis in Tridentino Concilio examinandus propositus fuit, sic habet: An abusus sit, certas Missas certis sanctis attribuere: Et tertium caput dicit, ideo Missas in honorem sanctorum celebrari, vt ita patrocinia eorum imploremus. Quod Canon Missæ interpretatur, vt Deus meritis & precibus sanctorũ concedat, vt in omnibus diuinę protectionis auxilio muniamur. Quęstio igitur est: An sacrosancta Cœna Dominica ideo sit instituta, vt eius celebratione administratione & vsurpatione implorentur & comparentur patrocinia sanctorũ, ita vt in omnibus, in quibus indigemus diuinę protectionis auxilio, Deus illud concedat propter merita & preces sanctorũ. Hæc certe impia prophanatio Cœnæ Dominicæ aduersa frõte repugnat institutioni eius: idq; non tam aperte, quam palpabiliter. Christus enim dicit: Hoc facite non in sanctorum, sed in mei commemorationem. Et quidem in vsu cœnæ Dominicæ ideo prebet nobis corpus & sanguinem suum, vt adituri thronum gratiæ, misericordiã consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno, apprehẽdamus, & Deo fide proponamus merita vnicæ oblationis Christi & intercessionẽ ipsius, quod vultui Dei apparet pro nobis, semper viuens ad hoc, vt interpellet pro nobis, vt in perpetuum saluet, qui per ipsum accedunt ad Deum, Hebræorum septimo & nono. Quæstio.

His meritis & hac intercessione nitamur, propter hæc merita & hanc intercessionem petamus & confidamus in omnibus diuinæ protectionis auxilio muniri. Vtq; de exauditione & impetratione certi simus, ipse filius Dei in vsu Cœnæ se nobis coniungit, communicatione corporis & sanguinis sui. Hæc certe ex doctrina verbi Dei, de vsu Cœnæ Dominicæ, sunt manifestissima, & plenissima dulcis & necessariæ cõsolationis. Pontificii vero non tantum extra Missam, inuocationem sanctorum vsurpãt & defendunt: sed & ipsam sacrosanctam Cœnam Domini, huic impietati seruire cogunt: vt scilicet ipsa actione Cœnæ Dominicæ hoc quæratur, vt sancti sua merita & preces interponant inter nostram dignitatem & interDeum, ita vt ipsorum meritis & precibus concedatur, quo in omnibus diuinæ protectionis muniamur auxilio. Et Missis illis de sanctis, quas Votiuas nominant, adscribũt singulares effectus, & multo maiores prærogatiuas quam alijs simplicibus Missis. Hoc certe non tantũ est, Christo adiungere alios mediatores, per quorum merita & preces accedamus ad Deum, vt inueniamus misericordiam & gratiam ad auxilium: sed simpliciter est, Christum deturbare à dextra Dei. Ibi enim ipsum Scriptura affirmat in sempiternum sedere, vt apparens vultui Dei pro nobis, interpellet pro nobis & merito suo & intercessione: vt per ipsius merita & intercessionem accedentes ad Deum, consequamur misericordiam, & inueniamus gratiam in auxilium opportunum, & saluemur. Hæc vero Pontificii sanctis ita tribuunt, vt fingant, se ideo Missas celebrare in honorem sanctorum, vt ipsa actione Cœnæ Dominicæ, patrocinia sanctorum implorentur & obtineantur; ita vt propter ipsorum merita & intercessiones Deus concedat, vt consequamur misericordiam, & inueniamus gratiam

ad auxilium. Hæc certe impia & horrenda prophanatio est cœnæ Dominicæ. Quis non putasset fore, vt palpabilis hæc impietas in Tridentino Concilio, si non penitus corrigeretur, aliqua tamen specie palliaretur? id quod alii patroni regni Pontificii facere tentarunt. Vt Augustini sententiam de Ciuit. Dei lib. 22. c. 10. qua affirmat, in administratione cœnæ Dominicæ, a sacerdote sanctos quidem nominari, nullo modo autem a sacerdote inuocari: Coloniense antididagma ita conatur eludere, quod extra missam quidem liceat sanctos inuocare, non autem in ipsa actione cœnæ Dominicæ. Sed Concilium Tridentinum, cogitans quod scriptum est Apocaly. 17. Thaidem Babylonicam circumdatam (in Missa scilicet) purpura & coccino, auro & margaritis, debere in fronte gestare titulum, quod sit mater fornicationum & abominationum terræ, ideo sine dissimulatione, perfricta fronte palam profitetur, ideo celebrari Missas de sanctis, vt ipsa actione cœnæ Dominicæ, patrocinia sanctorum implorentur. Et Canon 5. dicit, Missas celebrari in honorem sanctorum, pro illorum intercessione apud Deum obtinenda: eo scilicet modo, sicut Canon Missæ, & collectæ de sanctis testantur.

Augustinus

Et ad defensionem impiæ huius prophanationis ex doctrina Scripturę de cœna Dominica ne in speciem quidē aliquid proferri potest. Tantum veterum quorundam exemplis impietatem illam excusare & defendere conantur. Sed insignem & luculentam iniuria faciunt verę & puriori antiquitati: quod paucis monstrabimus.

Historia antiquitatis de memoriis martyrum

Hoc constat ex historia antiquitatis, cum in magnis illis primitiuæ Ecclesiæ persecutionibus pro confessione Christianæ fidei, multi quotidie martyres fierent, quod ecclesia annuas illorū martyrum memorias solenniter celebrauit: & quidem in ipsis locis, vbi martyrum corpora sepulta erant, publicos celebrabat Ecclesiæ conuentus, tractabatur ibi verbum Dei, celebrabatur ibi administratio Cœnæ, sicut Paulus 1. Corin. 15. dicit, super mortuos celebratam fuisse administrationem Baptismi. Et quidem in ipsa synaxi, ante consecrationem panis & vini, suo loco & ordine nomina & certamina martyrum publice recitabantur. Progressu temporis etiam martyrum corpora sub ipsis mensis seu aris, in quib' celebrabatur cœna Dominica, reposita fuerunt, maxime Ambrosii & Augustini ætate, vt testatur Ambrosius libro decimo, epist. 85. De his ex historia antiquitatis constat. Mox vero Pontificii affingunt: Ergo antiquitas missas celebrauit de sanctis, vt ipsa actione cœnæ Dominicę implorarent patrocinia sanctorum, vt propter ipsorum merita & preces consequerentur misericordiam, & inuenirent gratiam ad auxilium. Sed ipsi veteres non tantum expresse se declarant, quomodo, quare, quo fine, qua opinione & intentione hoc facerent, verū etiam cum ab infidelibus illa, quæ in memoriis martyrū fiebant, sinistre acciperentur, diserte negarūt illa ipsa, quæ nunc Pontificii missis de sanctis tribuunt. Extat apud Eusebium lib. quarto, capite decimo quinto, Epistola Ecclesiæ Smirnensis, vbi narratur, in illo loco, vbi ossa Polycarpi humata erant, pios solitos συνάγεσθαι, hoc est, publicos Ecclesiæ conuentus celebrare, maxime in die passionis eius. Audi vero, quomodo hoc, quod tūc vsitatū erat in Ecclesia, aduersarii interpretati sint. Narrat enim Epistola Smyrnensis, & Iudęos suggessisse præfecto, ne corpus Polycarpi traderet humandum Christianis, fore enim, vt relicto crucifixo, martyrem illum colere inciperent. Quomodo vero Christiani Christum crucifixum colunt? Certe ita, sicut Epistola ad Hebræos perpetuum Christi sacerdotium describit: quod scilicet pro peccatis nostris crucifixus iam in dextra Patris, merito vnicæ oblationis suæ & intercessione sua apparens vultui Dei pro nobis, interpellet pro nobis apud Deum, vt per ipsum accedentes ad Deum, consequantur mi-

Epistola Ecclesiæ Smyrnensis.

seri-

ſericordiam, inueniamus gratiam ad auxilium, & ſaluemur, ad Hebræos ſeptimo & nono. Talem vero honorem & cultum, hac intentione, & in hunc finẽ arbitrabantur Iudæi, Chriſtianos exhibere martyribus, quando ſuper monumenta ipſorum ſynaxes celebrabant. Sed Chriſtiani reſpondent: ignorant miſeri, nos non poſſe vnquam Chriſtum, qui pro totius mundi ſalute mortem ſuſtinuit, relinquere, neq; alium quemquam colere. Qua vero intentione, & in quem finem ſynaxes celebrarunt ſuper monumenta martyrum? Reſpondet Epiſtola Smyrnenſis: Ad memoriam eorum, qui prius pro Chriſto certarunt, καὶ εἰς τῶν μελλόντων ἄσκησιν καὶ ἑτοιμασίαν. Quod Ruffinus non incommode reddidit: Vt ſequentium animi, ad præceſſorum viam inſignibus exemplis ſuſcitentur.

Memoria Martyrum in veteri Eccleſia.

Sed in orationibus Eccleſiæ, etiam martyrum mentio facta fuit. Audi vero, quomodo & illud Smyrnenſis Eccleſia explicet: Martyres, inquit, propter inſuperabilium erga regem & præceptorem ſuum beneuolentiam diligimus, tanquam diſcipulos Domini, & imitatores: & optamus, nos illorum conſortes fieri. Græce valde ſignificanter hoc dicitur: ὧν γένοιτο καὶ ἡμᾶς συγκοινωνοὺς γενέσθαι. Ita enim Paulus dicit, Philippenſes eſſe conſortes ſuos in gratia. Ruffinus relatiuum ὧν interpretatur de fide, charitate, & perſeuerantia martyrum. Orauit igitur Eccleſia, vt in vita æterna conſors & ſocia aliquando fieret martyrum, vtq; in hac vita illarum virtutum, quas in martyribus celebrabat, cõſors redderetur, acceptis ex munificentia Dei ſimilibus virtutibus. Hoc teſtimonium veteris Eccleſiæ, de memorijs & veneratione martyrum, circa annum Domini centeſimo ſexageſimo, diligenter obſeruetur. Vtrumque enim oſtendit, & explicationem veræ ſententiæ, & refutationem eorum, quæ falſo ipſis tribuebantur de cultu martyrum: Apud Dionyſium, ex tabulis recitantur nomina eorum, qui in Chriſto dormierunt. Sed Dionyſius rationẽ reddit, illud fieri non vel ob implorandum ipſorum patrocinium, vel ob purgatorium: ſed vt præſentes ad ipſorum imitationem vocentur: vtque prædicentur iam vere viuere, vt qui ex morte in vitam vere diuinam iam tranſlati ſint: & ita ſignificetur, mortuos in Chriſto adſcriptos eſſe in memoria Dei.

Ruffinus.

Iulianus Chriſtianis apud Cyrillum lib. 6. obijcit: Colitis homines miſeros, vſos lege dura quadam, & aſpera. Cyrillus reſpondet: Martyres neq; Deos eſſe dicimus, neq; adorare conſueuimus: ſed laudamus eos ſummis honoribus, quod pro veritate certarint, & fidei ſinceritatem ſeruarint. Et poſtea dicit ſimile eſſe, ſicut apud Græcorum vetuſtiſſimos, ij qui in Marathone ceciderant, anniuerſarijs laudibus coronabantur, cum apud eorum ſepulcra conueniretur. Hoc Lector obſeruet, vnde conſuetudo de anniuerſaria martyrum memoria, quæ nullum expreſſum in ſpecie, ſcripturæ vel teſtimonium vel exemplum habet, originem traxerit.

Iulianus.

Fauſtus Manichæus Auguſtino obijcit, lib. 20. cap. 21. Idola vertiſtis in martyres, quos votis ſimilibus colitis: defunctorum vmbras vino placatis, & dapibus: Atqui vota gentilium ad idola, qualia fuerint, non ignotum eſt. Auguſtinus enim opiniones illas ita deſcribit, de Ciuitate Dei, lib. 8. c. 20. dæmones medios inter Deos & homines agere, & illa mediate hominibus apud Deos neceſſarios eſſe, c. 23. Atq; ideo donis inuitari, honoribus mulceri, religione coli, c. 17. vt preces hominum ad Deos perferant, & inde ad homines conceſſa & impetrata, quæ poſcunt referant & apportent, cap 18. Quibus igitur perſuaderi non potuit, eſſe Deos, ipſis perſuaſum fuit, eſſe inter Deos & homines internũtios, ac beneficiorum

Fauſtus Manichæus aduerſus Auguſtinum.

impetratores, atque ideo non omnino indignos honore diuino. Hæc ideo ex Augustino adscripsi, vt proposita disputatio eo rectius intelligi, vtque eo facilius cõmentũ illud Apulei, ad Pontificiorũ figmenta de patrocinijs Sanctorum cõferri possit. Num igitur Augustinus in memoriis martyrũ illa, quæ Faustus obijcit, agnoscit, quod scilicet similibus votis a Christianis colantur martyres, sicut idola a gentibus? Nihil vero min⁹. Nam cap. 27. libr. 8. de Ciuitate, dicit: Nos martyribus non constituimus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia. Atqui hoc in Papatu & factũ est, & adhuc defenditur. Sed quare, qua intentione, & quo fine veteres apud memorias martyrum celebrarunt actionem Cœnæ Dominicæ? Respondet Augustinus: Vt ea celebritate, & Deo vero de ipsorũ victorijs gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atque palmarum, ex eorum memoriæ renouatione adhortemur. Num vero ad hæc consequenda Sancti inuocabantur? Nequaquam, inquit Augustinus: sed inuocato in auxilium eodem Deo vero, qui ipsos & homines & martyres fecit & sanctis Angelis cœlesti honore sociauit. Sed tamen nomina martyrum in synaxi recitabantur: ergo fuit tunc inuocatio? Respondet Augustinus libr. 22. cap. 10. Martyres ad sacrificium Cœnæ, sicut homines Dei, qui mundum in eius confessione vicerunt, suo loco & ordine nominantur, non tamen a Sacerdote, qui sacrificat, inuocantur. Contra Faustum lib. 20. cap. 21. Offertur Deo apud memorias martyrum, vt ex ipsorum locorum admonitione maior affectus exurgat ad acuendã charitatem, & in illos, quos imitari possumus, & in illum, quo adiuuante possumus. Hactenus Augustinus antiquitatis sententiam, Scripturæ consentaneã, recte recitat. Non tamen nego, progressu temporis, Augustini præsertim ætate, peregrinas & vitiosas opiniones cœpisse memorijs martyrum affingi. Quia enim ad memorias martyrum quædam miracula edebantur, quæ sine dubio Deus ipse edebat, non alio consilio, quam 4. Regnũ 13. vt scilicet testaretur, doctrinam illam, in cuius confessione martyres vitam profudissent, veram & diuinam esse, vtque miraculis illis homines ad amplectendam & confitendam doctrinam illam inuitarentur & confirmarentur. Homines hæc non considerantes, cœperunt de singularibus martyrum, pro suis cultoribus, intercessionibus, de meritis & operationibus martyrum disputare. Vt de Ciuit. lib. 8. cap. 27. Quidam epulas ad monumenta martyrum deferebant, & credebant eos ibi sanctificari per merita martyrum. Sed hoc Augustinus dicit à melioribus Christianis non fieri: & in infirmioribus tolerari.

Augustinus ad obiectionem Fausti.

Cœptum vero etiam fuit Augustini tempore disputari, de orationibus, meritis, operationibus, & adiumentis martyrum mortuorum, propter miracula, quæ fiebant ad memorias martyrum. Sed illa relicta, tunc fuerunt in medio, tanquam opinio nec vetus, nec certa. Vt libr. 22. de Ciuita. cap. 10. inquit: Faciunt hæc martyres, vel potius Deus, vel orantibus, vel cooperantibus illis, vt fides confirmetur, qua eos non Deos esse nostros, sed vnum Deum habere nobiscum, credamus. Et cap. 19. Siue Deus ipse per seipsum hoc operetur, siue per suos ministros, siue quædam faciat etiam per martyrum spiritus, siue omnia illa per Angelos operetur, vt quæ per martyres fieri dicuntur, eis orantibus tantum & impetrantibus, non etiam operantibus fiant: siue alia fiant istis, alia illis modis, qui nullo modo comprehendi à mortalibus possunt, &c. Idem de cura pro mortuis, cap. 16. An martyres ipsi Præsentes sint, quando ad memorias ipsorum miracula fiunt: an vero Deus per ministeria Angelorum opitulетur, & martyres generaliter orantes audiantes hæc altior est quam vt à me possit attingi, & abstrusior, quam vt a me valeat perscrutari. Ita Origenes in 2. ad Roma. An sancti, qui cum Christo sunt, aliquid pro nobis

Augustinus de martyribus.

agant & laborent ad similitudinem Angelorum, qui salutis nostræ ministeria procurant: habeatur hoc quoque inter occulta Dei, nec chartulę committenda mysteria. Ita primum sine asseuerationibus disputari cœperunt illæ opiniones.

Hieronymus vero in contentione aduersus Vigilantium, audacius aliquid de hac quæstione, sed sine Scripturæ & antiquitatis veris testimonijs asseuerauit. Basilius & Nazianzenus declamatorijs suis apostrophis, nō exiguam fecerunt inclinationem. Augustinus etiam opinionibus illis, licet eas in dubio relinqueret, aliquid tamen cœpit tribuere: vt de Ciuitate lib. 22. cap. 9. dicet, martyres talia à Domino impetrare posse, & pro patientia etiam habere potentiam Item, cōtra Faustum, lib. 20. c. 21. Populus Christianus memorias martyrum religiosa solennitate concelebrat & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum consocietur, atque orationibus adiuuetur. Quod de imitatione dicit, illud ex sententia veterum dicit. Alterum de consociatione meritorum, non est illud, quod Pontificij tradunt, Sanctorum merita applicari alijs, sed merita Patres vocant ipsa bona opera, & virtutes Sanctorum quibus Deus reddit præmia. Vt igitur in similibus virtutibus, & in virtutum coronis, socij Sanctorum efficiamur ad hoc dicit prodesse celebrationem certaminū, & victoriarum martyrum, sed inuocato in auxilium, & adiuuante vero Deo, qui ipsos fecit martyres. Hæc enim sunt Augustini verba. Et qualē consociationem intelligat, inde colligi potest, quod 8. de Ciuitate dicit, Deum martyres Angelis cœlesti honore sociasse. Et hoc loco dicit, nos martyrum meritis, hoc est, virtutibus consociandos esse. Et hæc phrasis de consociatione, plane reddit illam sententiam, quæ extat in Epistola Ecclesiæ Smyrnēsis, vt scilicet optemus, nos fieri συγκοινωνοὺς martyrum consortes & socios.

Hieronymus. *Basilius.* *Nazianzenus.* *Augustinus.*

Postremum vero apud Augustinum de adiumento orationum, ortum est ex illa opinione, quam Augustinus in dubio reliquit, sicut iam dictum est.

Postremis vero temporibus fabricatus est inde articulus fidei, de patrocinijs, meritis, intercessionibus, auxilijs, adiumētis, & beneficijs sanctorū, de quo, si quis vel parum ambigat saltem, statim anathemati subijcitur, sicut quintus Canon ostendit. Et quidem (quod horrendum est) ipsa actio Cœnæ Dominicę eo detorquetur. Sed ex Scriptura ostendi nō potest Cœnam Dominicam in hunc vsum à Christo esse institutam, imo prophanatio est, pugnans cum institutione Cœnæ, sicut supra demonstratum est. Quod ad antiquitatis exempla & testimonia attinet, ostendimus, quæ fuerit sententia vetustissimæ & purioris antiquitatis, & quomodo postea progressu tēporis irrepserint aliæ opiniones, quæ in medio tamen, seu potius in dubio relictæ fuerūt, donec tandem sub regno Pontificio stabilitæ, in eam prophanationem Cœnæ Dominicæ, & cultus diuini exierunt, quæ omnium piorum querelis iam deploratur. Cumque æquum esset, vt ad ipsos primos fontes, iuxta Cypriani cōsilium, hæc reducerentur, sicut Augustinus inquit: Tridentini Patres, simpliciter præcisa omni spe emendationis, Missas de sanctis, cum annexis ipsis neruis superstitionum, sub anathematis interminatione stabiliūt Sed de inuocatione Sanctorum peculiaris postea locus erit. Nunc de memorijs martyrum, qua illas ratione vetus Ecclesia celebrarit, quædam annotāda fuerunt. Ad illa enim exempla non obscure alludit 3. hoc capitulum, cum tamen Pontificia memoria sanctorum nihil commune habeat cum veterum memorijs. Illi enim publica prædicatione proponebant & celebrabant certamina & victorias martyrum ad imitationem. Pontificij vero tacito murmure somniant verius, quam celebrāt memoriam sanctorū.

Memoria Martyrum in Pontificia Ecclesia.

& tamen huic dormitanti speculationi tribuunt ea, quæ supra diximus. Hæc vero prorsus ignota sunt antiquitati.

DE CANONE MISSÆ.

CAPVT IV.

Et cum sancta sancte administrari conueniat, sitq; hoc omnium sanctissimum sacrificium: Ecclesia Catholica vt digne reuerenterq; offerretur ac perciperetur, sacrum Canonem multis ante seculis instituit, ita ab omni errore purum, vt nihil in eo contineatur, quod non maxime sanctitatem & pietatem quandam redoleat, mentesq; offerentium in Deum erigat: Id enim constat, cum ex ipsis Domini verbis, tum ex Apostolorum traditionibus, ac sanctorum quoque Pontificum pijs institutionibus.

CANON VI.

Si quis dixerit, Canonem Missæ errores continere, ideoque abrogandum, anathema sit.

EXAMEN.

Neruus, imo substantia, & quasi anima Pontificij sacrificij, est Canon Missæ, ideo de eo retinendo multo magis laborant, quam de ipso sacræ Scripturæ Canone, quem intermixtis alijs non Canonicis libris, vitiare non verentur. Vt autem maior esset apud omnes Canonis istius auctoritas, sparsa fuit per Pontificios persuasio, esse traditionem Christi & Apostolorum: licet ex Scriptura hoc ostendi non possit. Ita respondet Innocentius de celebratione Missarum, cap. Cum Marthæ. Eccius ex Isidoro citat ordinem Missæ, sicut nunc in Ecclesia Põtificia celebratur, primum à sancto Petro ita esse constitutum. Decretum de Consecratione, distin. 1. fingit Iacobum fratrem Domini, edidisse celebrationem illam Missæ, sicut nunc vsitata est apud Pontificios. Et hæc persuasio quosdam inter Scholasticos Scriptores, ita dementauit, vt verba institutionis contenderent potius ita esse legenda, sicut in Canone Missæ posita sunt, quam sicut apud Euangelistas & Paulum descripta extant.

Pontificiorum commentum de Canone Missæ.

Tempore Bessarionis acris fuit disputatio: Ad consecrationem Eucharistiæ æque necessaria esse verba Canonis, ac verba institutionis. Cumq; in Canone illo multa sint, in quorum commoda interpretatione, multi scriptores nequicquam laborarint. Circius Polonus dicit, omnes expositiones Canonis esse ineptas, non enim quærendã esse interpretationem Canonis, sed quia sit mysterium a Christo & Apostolis traditum, ideo nõ intelligendum, sed adorãdum esse. Sed primo ex Scriptura doceri, nulla vel ratione vel specie potest, Canonicam illam precem, quæ Pontificijs vsitata est, vel à Christo vsurpatam, vel ab Apostolis traditam. Deinde ipsi scriptores Pontificij, sicut supra ostendimus, aperte tradunt, sine Canone illo, ad solam tantummodo Dominicam orationem, Apostolos per verba institutionis consecrasse oblationis hostiam.

Circius Polonus de Canone.

Et extant multa Scriptorum testimonia, quod Canon ille à Romanis Pontificibus frustulatim, seu per partes compositus, & intra sexcentos a Christo nato annos, vix absolutus sit. Quartum igitur hoc Tridentinum Capitulum non audet simpliciter asserere, Canonem Missæ a Christo & Apostolis compositum, sed ait: Ecclesiam Catholicam Canonem illum instituisse. Ne tamen existimetur prorsus humana esse traditio, mox addunt, Canonem constare ex ipsis Domini verbis, ex Apostolorum traditionibus, & ex Pontificum institutionibus. Secernantur itaque illa, quæ in Canone sunt Christi & Apostolorum, vt agnosci possit, quæ sint Pontificum institutiones.

Verba autem institutionis Cœnæ sunt Christi. Et iuxta Gregorium,

Aposto-

Apostolica traditio est, orationem Dominicam in celebratione Cœnæ recitare. Exceptis igitur verbis institutionis Cœnę, & oratione Dominica, (Canon Missę totus quantus est, humanum inuentũ, & humana compositio est: siue vt Tridentini loquuntur) Canon Missæ Romanorum Pontificum institutio est.

Sed addunt, Canonem illum multis ante seculis ab Ecclesia institutum esse, illa autem tam multa sęcula non numerant. Constat enim sicut postea ostendemus, compositionem illam Canonis, quæ nunc apud Pontificios visitata est, quingentis annis & amplius post Christum, nondum extitisse in Ecclesia.

De auctore Canonis.

De auctore etiam, seu consarcinatore potius, non satis constat. Quidam compositionem illam Canonis, Damaso tribuunt, circa annum Domini 370. alij Leoni, circa annum Domini 450. plerique Gelasio, circa annum 490. vt a Romanensi sede aliquid mutuetur auctoritatis. Sed Gregorius libro septimo, Epistola 63 loquens de compositore Canonis, sine dubio non omisisset, si is Romanus aliquis Pontifex fuisset, sed inquit: Precem illam Scholasticus composuit. Scholastici vero huius, nec Eusebius, nec Hieronymus, nec Sophronius meminerunt, imo ne Gimodius quidem, qui circa annũ Domini quingentesimum catalogum scriptorum Ecclesiasticorum pertexuit.

Gregorij igitur ætate, circa annum Domini 590. vel paulo ante, vixit consarcinator ille Canonis. Nam Gregorij tempore, appellatio Scholastici, multis fuit proprium nomen, sicut Grammatici loquuntur. Ita iudex quidam in Campania, libro 2. Episto. 54. Et defensor Ecclesiæ libro nono Epist. 14. habét nomen Scholastici. Et tamen ne illa quidem Scholastici compositio, in Pontificia Ecclesia prorsus seruatur. Gregorium enim postea particulas quasdam, quæ nunc in Canone leguntur, addidisse, ex historijs notum est.

Innocentius de compilatore Canonis.

Innocentius igitur disputans de auctore Canonis, nunc Gelasio, nunc Scholastico, tandem inquit: *nec ab vno auctore, nec vno tempore, sed particulatim a multis auctoribus & varijs temporibus compositum esse Canonem.* Ita centonum instar, a multis auctoribus, & varijs temporibus consutum est infelix illud corpus Pontificij Canonis. Alexander primus circa annum Domini 110. addidit in Canone: Qui pridie quam pateretur Siricius circa annum Domini 380. ordinauit in Canone: Communicantes: & memoriam venerantes. Leo primus circa annum Domini 450 instituit illam partem Canonis: Hanc igitur oblationem, Gregorius Magnus circa annum 590. addidit: Dies nostros in pace, &c. Item quam oblationem, &c.

Obiectio.

Fumi igitur & nugæ sunt, quod de antiquitate instituti & compositi Canonis, Tridentini Patres fabulantur. Sed opponunt: Non hoc potissimum quæri, a quo auctore & quo tempore Canonica illa precatio in vnũ corpus, & in formam illam, quæ nunc vulgata & visitata est compacta sit: cum ostendi possit, eam sumptam & collectam esse ex Iustino, Dionysio, Basilio, Chrysostomo, Augustino & Ambrosio, apud quos & sententiæ, & verba Canonis legantur. Sed & hæc gloriatio vana & falsa est; & vtile est, scire antiquitatis historiam de precibus: quæ visitatæ fuerunt in liturgiis, siue in celebratione Cœnæ Dominicæ. Inde enim multa iudicari possunt ex collatione, & de Pontificio Canone, & qua libertate ratio talium precum ad analogiam fidei, in nostris Ecclesiis recte instituta sit. Iustinus igitur Apologia 2. dicit, post lectionem & interpretationem Scripturæ, omnes consurgere ad orationem, & finitis illis precibus, afferri præposito panem & vinum, vt actionem Cœnæ Dominicæ inchoet. Et in illa actione meminit laudis, glorificationis, precum & gratiarum actionis, quibus

perfectis

perfectis, populus ἐπευφημεῖ, dicens, Amen. Post communionem, inquit, commonefacimus nos inuicem de dilectione, & coniunctione fraterna, & contribuimus eleemosynas, quibus egentibus subuenitatur. Et super illis, quæ ita offerentur, benedicimus patrem factorem omnium, per filium & Spiritum sanctum.

Irenæus. Apud Irenæum lib. 4. illæ oblationes pro pauperibus, cum gratiarum actione super illa dona, præcedunt actionem Cœnæ Dominicæ: ex illis enim muneribus, de primitijs frugum sumitur, quod per verba Christi accipit vocationem, vt fit corpus & sanguis Christi.

Dionysius. Apud Dionysium fiunt precationes & lectiones sacrorum librorum, & egredi iubentur catechumeni, energumeni, & pœnitentes. Postea proponitur panis & calix, & perficitur ἱερὰ εὐχή, sacra precatio: post quam sequitur communio, quæ definit in gratiarum actionem.

Augustinus. Augustinus Epist. 59. ad Paulinum explicans illud Pauli 1. Timoth. 2. de precationibus, orationibus, interpellationibus, & gratiarum actionibus dicit, in celebratione Sacramentorum fieri precationes, antequam illud quod est in mensa Domini, incipiat benedici: deinde fieri orationes cum illud benedicitur, sanctificatur, & ad distribuendum comminuitur & preparatur: interpellationes vero fieri, cum ante communionem populo benedicitur, & post communionem dicit, omnia concludi gratiarum actione. Chrysostomus homilia 18. in 2. ad Corint. Primum fiunt communes preces a Sacerdote & populo. Secundo, post exclusos, illosqui non possunt interesse mysterijs, alia faciẽda est oratio. Tertio, pax communicandis dicitur. Quarto, concluditur gratiarum actione.

Consuetudo in veterum Liturgiis. In veterum igitur liturgijs, I. factæ fuerunt preces, priusquam illud quod in mensa Domini est inciperet benedici. II. In ipsa benedictione, sanctificatione, & preparatione panis & calicis Dominici habuerunt preces quasdam. III. Et post sanctificationem, ante communionem data fuit benedictio seu pax populo communicaturo. IIII. Post communionem tota actio conclusa fuit gratiarum actione.

Sed iam quæstio est, quod fuerit argumentum, & quæ materia illarum precum, hæc enim obseruatio proprie pertinet ad hanc controuersiam. Illud vero ex veterum scriptis non obscure colligi potest.

Chrysostomus. Argumentum enim precationum, quę post interpretationem Scripturæ, ante benedictionem Eucharistiæ fiebant, Chrysostomus luculenter explicat, 1. Timoth. 2. vbi dicit, in obsequio quotidiano oblationis Sacramentorum, fieri ab Ecclesia obsecrationes & gratiarum actiones, nõ pro fidelibus solum, se etiam infidelibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate positi sunt, vt illarum pręsidio defensi, tranquillam vitam agamus in pietate & castitate, ipsosque facit ad agnitionem veritatis venire. Item, Referimus Deo gratias, pro felicibus omnium successibus, quod solem suum oriri faciat, & pluat super iustos & iniustos: Item, Præcipue agimus gratias pro his, qui nobis iunguntur, & pro beneficijs Dei, que nobis & illis contigerunt, & quotidie contingunt, siue clam, siue manifeste proueniant, siue læta sint, siue tristia. Idem homilia 26 in Matth. Altari sacerdos assistens, iubet nos Deo offerre gratias, pro vniuerso terrarum orbe, pro absentibus, atq; præsentibus, pro ijs, qui ante nos fuerunt, & qui postea futuri sint.

Homilia 18. in 2. ad Corinth. In precibus viderit quis populum simul cum sacerdote offerre, pro energumenis & pro pœnitentibus. Et idem confirmat Tertullianus in Apologetico: Oramus pro Imperatoribus, pro ministris eorum, pro statu seculi, pro rerum quiete pro mora finis, &c. Ita Ambrosius de Cõsecrat. 2. cap. Panis est, per reliqua omnia, quæ in supe-

rioribus

riotibus ante consecrationem dicuntur, laus Deo refertur, oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cæteris. Et Augustini sententia cap. Versum, dicit: Reliqua omnia quæ ante consecrationem Sacerdos dicit, nihil aliud quam laudes & gratiarum actiones sunt, aut certe obsecrationes & petitiones fidelium.

Hoc igitur fuit argumentum, & hæc materia precationum, ante sanctificationem Eucharistiæ, & huc pertinent etiam illæ preces, quibus super munera à fidelibus oblata benedicebatur Pater, per Filium & Spiritum sanctum, sicut Iustinus inquit, & orabatur, vt Deus vellet munera illa populi sui accepta habere, sanctificare, & benedicere, sicut multæ secretæ, quæ ita vocantur, hoc testantur.

Quod vero argumentum fuerit sacrę precis, sicut Dionysius illā vocat, in ipsa benedictione & pręparatione Eucharistiæ, Iustinus ita notat: Prępositus accipiens panem & vinum, laudem & gloriā patri in nomine Filij & Spirit⁹ sancti tribuit: & diu gratias agit ꝙ Christus dignos nos iudicarit & fecerit, quibus institueret hæc mysteria. Hoc. n. volūt Iustini verba: ὑπὲρ τοῦ κατηξιῶσθαι τούτων παρ' αὐτοῦ. *Iustinus de precibus in benedictione Eucharistiæ*

Dionysius argumētum sacræ precis, in ipsa sanctificatione Sacramenti ita describit: Sacerdos stans ad altare celebrat diuinas operationes Iesu, pro salute generis humani, quas beneplacito patris in Spiritu sancto, iuxta scripturas perfecit. Deinde procedit ad symbolicā administrationē vbi prius per apologiam excusans se, quod ausit sacram illam administrationem aggredi, exclamat: Tu dixisti, Hoc facite in mei commemorationem. Postea petit, vt idoneus fiat ad sacram hanc administrationē, qua Christum Deum imitari debet, perficiendam, hoc enim vocat ἱερουργίαν θεομίμητον, vtq; sancte possit distribuere, & vt illi, qui participaturi sunt vt sanctos decet, participent. Ibi vero Patres, multa de vsu & fructu communionis cœnæ Dominicæ concionati sunt, quod ibi dispensetur sumentibus victima, quæ est satisfactio pro peccatis nostris, & pretium redemptionis. Cyrillus dicit fieri annunciationē incarnationis, mortis, resurrectionis, & ascensionis Christi, cuius pulcerrima extat formula in Liturgia Basilij. Et qualis ibi gratiarum actio de mysterio redemptionis celebrata fuerit ostendit Chrysostomus homil. 16. in Matthæum. In hac vero sacra prece, præcipua fuit recitatio verborum institutionis sicut testatur Ambrosius de Sacramentis lib. 4. Et hanc orationē dicit Augustinus ad Paulinum, omnem ferme Ecclesiam concludere oratione Dominica. *Cyrillus.* *Chrysostomus.*

Porro in illa sacra prece oblatum etiam Deo fuit, sicut Augustinus inquit, votum nostrum, quo nos vouemus in Christo esse mansuros, vtique in compage corporis Christi: multi enim vnum corpus sumus in Christo, Atque hoc modo tunc ad significandam communionem sanctorum, recitabantur nomina Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Sanctorum, & eorum qui pie in Christo obdormierant, sicut in pręcedenti capitulo explicauimus.

Ad hanc precem pertinet etiam benedictio & pax data communicaturis: vt scilicet apti sint sacris mysterijs Christi, & digne communicare possint. Augustinus dicit: Antistites tunc velut aduocati, susceptos suos misericordissimæ offerunt potestati.

Hoc fuisse argumentum, & hanc materiam sacrę precis, cum illud quod in mensa Domini est benedicitur, sanctificatur, & ad distribuendum pręparatur & comminuitur, ex descriptionibus, quæ apud veteres extāt certum est. Illas vero preces fuisse populo cum sacerdote communes, testatur Chrysostomus homilia 18. in secūdo ad Corinthios His vero peractis, inquit Augustinus, & participato tanto Sacramento, gratiarum actio

cuncta

cuncta concludit. Eius vero argumentum fuit, sicut Thomas notauit, quod populus exultauit pro sumptione mysterij, & sacerdos peroratione gratias Deo obtulit. Et hoc inde sumptum est, quia & Christus hymnum cecinit, post datam discipulis communionem, sicut annotat Chrysostomus homil. 83. in Matthæum.

Hactenus monstrauimus, quis ordo fuerit, quod argumentum, & quę materia sacrarũ precum, apud veteres in liturgijs. Quæ obseruatio postea proderit ad examen Pontificij Canonis. Non autem conceptis verbis præscripta fuit vna quædã certa forma harum precum, ad quam sub peccati mortali periculo omnes Ecclesiæ alligatæ essent, sed liberum fuit, vti quacunque forma, modo analoga esset fidei. Ita tempore Augustini, in Concilio Aphricano, cap. 70. & in Mileuitano, capite duodecimo, de precibus seu orationibus Missæ statuitur, vt prius cum prudentioribus conferantur, ne aliæ dicantur, quam quę a prudentioribus tractatæ, vel in Synodo comprobatæ sint, ne forte aliquid contra fidem sit compositum.

Conciliũ Aphricani & Mileuitanum de precibus Missæ.

Ita Græci aliam formam huiusmodi precum habuerunt in Ecclesia Dionysij, aliam in Basilij, aliam in Chrysostomi. Apud Latinos aliam formã habuit Ambrosius, aliam Isidorus, aliam Gregorius. Et tamen cum Augustinus Gregorio proponeret quæstionem, quod alia consuetudo Missarum in Romana Ecclesiæ, alia in Gallicanis Ecclesiis teneretur: Gregorius non vult ad illam suam formam precum, omnes Ecclesias alligatas esse sed respondet: In quacunque Ecclesia inueneris, quod plus possit Deo placere, solicite eligas. Fit itaque præter & contra antiquitatis sententiam, quod ad recitationem Pontificij Canonis, tanquam necessariam, Ecclesias ita volunt cogere, quasi sine illo Canone non possit fieri consecratio & communio Eucharistiæ. Et iniuste damnantur nostræ Ecclesiæ, quod in celebratione cœnæ Dominicæ, libere sicut veteres fecerunt, vtuntur formulis precationum, quæ sunt analogæ fidei, & pro ratione nostrorum temporum, ad ædificationem Ecclesiæ faciunt: in quibus tamen substantialia, quæ in veterum precationibus vsitata fuerunt, comprehenduntur.

Gloriatio Pontificiorum de antiquitate Canonis.

Vt autem ad Pontificium Canonem redeamus, falsum est quod dicũt, eius verba & sententiam extare in Iustino, Dionysio, & Augustino ad Paulinũ. Sed inquiũt: in Basilij & Chrysostomi Missa, pleraq; quæ in Latino Canone sunt, inueniuntur: Ego vero, vt non negarim, Basilium & Chrysostomum suis Ecclesijs composuisse formam aliquam talium precum: ita affirmo probari non posse, Missas illas, quæ Basilij & Chrysostomi titulo circumferuntur, ab illis auctoribus eo modo, sicut nunc habẽtur conscriptas esse: magna enim, & valde dissentiens est exemplarium varietas. Vt in Basilij Missa vetus trãslatio cum Gręco exemplari, & noua versione non conuenit: & liturgia qua Syri titulo Basilij vtũtur, nec cum veteri, nec cum noua translatione conuenit: Ita in Chrysostomi missa magna diuersitas est exemplarium. Leonis Tusci, Erasmi & Pelargi, qui affirmat suum exemplar, nec cum Tusci, nec cum Erasmi exemplari per omnia conuenisse: & addit, se Romæ in Rota vidisse aliud exẽplar, quod adhuc ab omnibus variet. Nõ igitur genuina, syncera & certa sunt omnia quæ titulo Basilij & Chrysostomi, in liturgijs ipsorum nunc legimus, sed multa in illis sunt variata, trãsformata & assuta, quod vel inde colligitur, quod ibi in commemoratione Sanctorum, etiam Basilij & Chrysostomi nomen legitur, quod sine dubio ab ipsis auctoribus ita non est scriptum. Ex ijs igitur, quæ dubia & incerta sunt, res tanta, de qua in hac cõtrouersia agitur, definiri nec potest, ne debet. Ambrosius 1. Tim. 2 vocat regulam Ecclesiasticã, qua inquit Sacerdotes nostri vtuntur, vt pro omnibus supplicent. Quale vero illud sit, iam ex Augustino & Chrysostomo ostendimus

dimus in libro de Sacramentis 4. cap. 5. & 6. extant quædam verba, quæ in Latino Canone nunc legimus. Sed nec de illis libris certo cõstat, quod sint Ambrosij, & alia ratione ibi ponuntur verba, quam Pontificius Canon ea accommodat ad suum propitiatorium sacrificium, sicut mox ostendemus.

Hæc ideo commemoraui, vt ostenderem vanam esse gloriationem de antiquitate, auctoritate & certitudine Pontificij Canonis: Non enim sequitur: Veteribus vsitatæ fuerunt singulares quædam preces in liturgiis, ergo illa ipsa plane forma precum fuit, quæ nunc extat in Pontificio Canone, vel: Quædam verba Canonis reperiuntur apud veteres, ergo totus Pontificius Canon ita sicut nunc extat, vetustissimos Patres auctores habet. Et quid opus est pluribus? Ipsi Põtificij scriptores annotant, quę sententiæ Canonis, non ex quibus Patribus sumptæ, sed à quibus Romanis Pontificib. inuentæ & institutæ sint: Tridentinum etiam capitulum dicit: Canonem exceptis verbis institutionis & oratione Dominica, cõstare ex Pontificum institutionibus. Et iudico hoc ideo positum esse in Tridentino decreto, vt ostenderent se non probare disputationes, qui contendunt, Canonem Missæ non a Romanis Pontificibus, sed ex scriptis Patrum scriptum & collectum esse.

Sed largiamur sane hoc, particulas quasdam Pontificij Canonis, habere cognationem cum Canone, vel Basilij, vel Chrysostomi, vel Ambrosii, vel Augustini: non enim statim inde conficietur, totum systema Pontificij Canonis propterea pium & salutare esse. Nã & alia multa assuta sunt & quæ cũ veterum precibus cognationem habent, in alium plane sensum & vsum transformata sunt, sicut mox ostendemus: vt ita infelix cõpositio Pontificij Canonis, consuta sit ex integro corrupto, & ex multis corruptis. Quando igitur audieris Pontificium aliquem vociferantem: Quid ni pius & salutaris sit totus noster Canon, cum eius sententię quędam, totidem ferme verbis, in Patribus quibusdam legantur? Opponito elegantissimam similitudinem Irenæi, qua libro 1. c. 1. aduersus illos vtitur, qui scripturæ quasdam sententias excerpebant, & commentis suis, ne sine teste esse viderentur, accommodabant. Idem enim dicit esse, ac si quis imaginem regis, ex gemmis pretiosis à sapiente artifice fabricatam soluat, & materiam aliter componat, vt fiat inde imago canis vel vulpis, & postea gloriaretur, esse pulchram imaginem regis, quia illa ipsa materia sit. Vel qui ex varijs Homeri versibus centones consuunt, si illi gloriari vellent, esse diuinum Homeri poema.

An Canon Missa sit orthodoxus.

Elegans similitudo Irenæi.

Quia vero Tridẽtinum capitulum decernit, Canonem missę ab omni prorsus errore ita esse purum, vt anathema denuntient, si quis dixerit, ipsum errores continere, non sane prolixam instituemus tractationem, sed breuiter & ordine per capita tantum recitabimus, & tanquam in tabella spectandum proponemuus, quos errores & quæ vitia Pontificius Canon contineat, monstrata antithesi, quomodo ea, quę in precationib. veterum pie vsurpata fuerunt, impie nunc in Canone transformentur ad iteratum sacrificium Christi pro peccatis.

Explicatio errorum, qui continẽtur in Canone.

I. Olim super munera fidelium, quæ ad aram pro pauperibus offerebãtur sicut supra ostensum est, dicebatur talis oratio: Supplices petimus, vt accepta habeas, & benedicas hęc dona, hęc munera, hæc sacrificia. Iã vero collapsa & abolita illa cõsuetudine, accommodantur hęc verba ad histrionicum Pontificiæ Missæ sacrificium, cuius descriptio ex Eccio supra posita est. Et illud etiã ante consecrationem Canon dicit, se offerre Deo pro Ecclesia: Et per illud spondet fore, vt Deus Ecclesiam suam regat, pacificet, custodiat. Hæc omnia vero tribuuntur repræsentationi nudi & simplicis panis, quia longe ante consecratione hæc dicuntur. Tam mul

ta monstra abominationum, ipsum principium Canonis, sicut nuc a Pontificijs vsurpatur, complectitur.

II. Quod in Canone sequitur: Offerimus tibi hoc sacrificium laudis, pro redemptione animarum, pro spe salutis, manifestum est ex ipsis verbis, quod de spirituali sacrificio laudis, glorificationis, & gratiarū actionis, olim hæc verba dicta fuerint. Nam sicut antea ex Dionysio & Chrysostomo ostēdimus, celebrabatur in Liturgia gratiarum actio, pro beneficio redēptionis à Christo nobis præstito, vnde habemus spem salutis. Et talis celebratio iuxta Scripturā recte vocari potest sacrificium laudis, pro redemptione animarum, facta scilicet per Christū in cruce: Pontificij vero hoc sacrificio laudis, per linguam peregrinam, & per silentiarium murmur sepulto, verba illa ad histrionicam sacrificuli repræsentationē accommodant: quam dicunt fieri pro redemptione animarum, non quæ in cruce facta sit, sed quæ per repræsentationem illam sit impetranda & consequēda. Et obseruet Lector, quam scelerate verba peruertantur. Sacrificium laudis pro redemptione animarum, acquisitæ scilicet & inuenta per crucem Christi, detorquetur ad repræsentationem sacrificuli, pro impetranda & promerenda redemptione animarum.

III. Psalm 116. dicit: Quia pro beneficijs non possumus Deo gratias referre, beneficia ipsius, gratiarum actione esse celebranda: & hæc esse vera vota, quæ Deo reddenda sint coram omni populo.

Hæc igitur sententia de reddendis votis, olim nō male accommodata fuit ad publicam & solennem, quæ in liturgijs vsitata erat, celebrationē beneficiorum redemptionis Christi. Sed sublata publica illa celebratione Canon redditionem votorum, ad Missas votiuas refert: quando scilicet aliquis, per nundinationem data certa pecunia, curat pro se & suis celebrari talem theatricam repręsentationem, tunc implesse illud Psalmi: Vota mea reddam Domino in conspectu populi.

IV. Quomodo apud veteres publica prædicatione celebrata sit memoria martyrum, de certaminibus & victorijs ipsorum, in quem finem & vsum, in præcedenti capitulo ostendimus. Pontificij vero per silentium in Canone, non celebrant, sed venerantur memoriam: & huic silentiariæ memoriæ & nominationi, tribuunt ea, quæ in Canone sequuntur.

V. Nominationi sanctorum, in vetustissima Ecclesia nulla coniuncta fuit inuocatio: sicut ex Dionysio, & ex epistola Ecclesię Smyrnēsis manifestum est. Postea circa Augustini tempora, disputari cœpit opinio, nos martyrum orationibus adiuuari. Sed illæ priuatæ cogitationes, tunc nōdum insertæ fuerūt publicis liturgiæ precibus. Augustinus enim disertè dicit de illis precibus, de Ciuit. lib. vigesimo secundo, capite decimo: Ad quod sacrificium, vt homines Dei suo quidem loco & ordine nominantur martyres: non tamen a sacerdote qui sacrificat, inuocatur. Pontificius vero Canon, in ipsa actione cœnæ Dominicæ, quærens Dei gratiam, opponit Deo & merita & preces Sanctorum, & quidem ita, vt spem faciat, Deum meritis & precibus Sanctorum, hoc concedere, vt in omnibus diuinę protectionis muniamur auxilio. Et honoris (quod dicitur) gratia, additur per Christum, &c. quasi vero credentes per Christū non possint apud Deum auxilium inuenire, nisi hoc Deus cōcedat meritis & precibus sanctorum. Hoc certe directe pugnat cum sententia Scripturę, Hebr. quarto, septimo, & decimo, vbi per Christum docemur accedere ad Deum, & ad thronum gratiæ vt consequamur misericordiam, & inueniamus gratiā ad auxilium. Augustinus etiam dicit: Sancti Dei nominantur quidem ad altare, sed à Sacerdote non inuocantur. Pugnat igitur in hac parte Pontificius Canon, & cum scriptura & cum antiquitatis sententia. Quamuis enim oratio illa Canonis non dirigatur ad sanctos, sed ad Deum, est ta-

Canon pugnat cum vera inuocatione Dei.

men ipsissima inuocatio sanctorum. Nam orare Patrem in nomine Christi, proposito scilicet ipsius merito & intercessione, est inuocare Christű: ergo inuocatio sanctorum, quando oro, vt Deus sanctorum meritis & precibus cōcedat, vt in omnibus protectionis ipsius muniamur auxilio. Quam horrenda vero abominatio sit in ipsa celebratione Cœnæ Dominicæ, Deo proponere merita & preces sanctorum, vt propterea inueniamus gratiam ad auxilium, in examine tertij Capituli diximus.

Et obseruet lector, ex quam dissimilibus centonibus consarcinatus sit Pontificius Canon, & quomodo progressu temporis impię opiniones veterum precibus assutę sint. In altera enim commemoratione sanctorum, in Canone verba sunt pulcherrima: Nobis quoque peccatoribus, famulis tuis, de multitudine miserationum tuarum sperantibus, partem aliquam & societatem dare digneris cum sanctis tuis, intra quorum nos cō sortium, non æstimator meriti, sed veniæ quæsumus largitor admitte per Christum Dominű nostrum. Hæc absq; dubio fuit formula veteris commemorationis sanctorum, & pulchre congruit ad ea, quæ Smyrnensis Epistola de memoria martyrum recitat. Sed postea assutum fuit contrariű commentum: Quorum meritis & precibus concedas, &c. Et illud recens assumentum, positum fuit in priori parte Canonis. Vetus vero commemoratio sanctorum, post principia reiecta est in posteriorem patrem. Hęc consideratio multa monet & illustrat.

VI. Vetus Ecclesia obtulit Deo in celebratione Eucharistię, preces pro impetrandis per Christum beneficijs temporalibus & æternis. Ad hoc sacrificium precum, commode, potuerunt referri hæc verba: Hanc oblationem placatus accipias, diesque nostros in tua pace disponas, atque ab æterna damnatione nos iubeas eripi. Pontificius vero Canon, hæc transfert ad mimicam sacrificuli repræsentationem panis nōdum consecrati: & orat, vt Deus illam ita accipiat, vt propter illam dies nostros in pace disponat, & à damnatione nos eripiat.

VII. Quam oblationem benedictam, ascriptam, ratam rationabilem, acceptabilemque facere digneris. De hac particula Canonis præcipue triumphant Pontificij. extat enim in libro Ambrosij 4 capite. 5. de Sacramentis. Et de consecrat. distinct. 2. cap. Vtrum, tribuitur Augustino. Sed instituatur collatio, quē sensum verba illa habeant apud Patres, & quorsum ea torqueant sacrificuli Pontificij. Augustinus dicit: Sacerdotem petere, vt verbo creatoris, & virtute Spiritus sancti, ex pane & vino fiat corpus & sanguis Christi. *Quis sit sensus eorum verborum apud Pontificios.*

Et manifeste interpretatur de sumptione, cum inquit: Quia in Baptismo similitudinem mortis Christi accipimus, similitudinē quoque carnis & sanguinis eius sumamus. Corpus igitur Christi crucifixum, & sanguinem effusum, quando in Sacramēto sumuntur, vocat hostiam benedictam, per quā benedicimur: ascriptam, per quam in cœlo ascribimur: ratam, per quam de visceribus Christi esse censeamur: acceptabilem, vt qui nobis ipsis displicemus, per hāc acceptabiles Deo simus. In hāc sententiam veteres non male orarunt: quia panis & vinum hæc pręstare non possunt vt fiat nobis corpus & sanguis Christi: illa enim hostia sumpta, est nobis benedicta, rata, acceptabilis. Et hoc ipse cōtextus Canonis videtur velle, addit enim interpretationem, vt nobis fiat corpus & sanguis Christi & vocabulum oblationis, non pro actione ibi accipitur, sed pro pane & vino, quæ à populo oblata erant. Ita enim præparatoria oratio, quæ Ambrosij titulum habet, inquit: Spiritus sanctus hanc nostram oblationem efficiat corpus & sanguinem Christi. Pontificij vero sacrificuli, hæc omnia ad gesticulatoriam suam repræsentationem accommodant & illam interpretantur esse oblationem ascriptam, per quam in cœlos a-

scribamur: acceptabilem, per quam Deo accepti simus: ratam, per quam rata sit nostri cum Deo reconciliatio. Hæc quãtum distent à veterum sententia, & qualia sint, manifestum est.

VIII. De verbis institutionis cœnæ, quomodo illa in Canone mutentur, antea dictum est, vbi de consecratione egimus. Quod vero post verba institutionis sequitur: Vnde memores passionis, resurrectionis, &c. hoc sine dubio sumptum est ex veteribus. Sed vide degenerationem. Cyrillus dicit: fuisse annuntiationem: Dionysius vtitur verbo ὑμνεῖν. Sed Pontificius Canon lege cauet, vt ita murmuretur, ne quis exaudiat.

IX. Antiquitus de oblatis à populo donis & datis, sumebatur quod sanctificabatur verbo Christi, vt fieret Eucharistia corporis & sanguinis Domini: & hæc sumptio & sanctificatio vocabatur oblatio. Nunc cum mos ille non seruetur, verba transferuntur ad repræsentationem sacrificuli.

Oratio sacrificuli post consecrationem.

X. Post consecrationem super corpus & sanguinem Christi, orat sacrificulus, vt Deus pater accepta illa habere dignetur, sicut Abelis brutum pecus, & Melchisedech cibarium panem & vinum. Indigna profecto, & horrenda est comparatio. Torquent se igitur expositores Canonis, vt absurditatem illam aliquo modo mitigent & amoliantur. Sed centones sunt in canone transpositi. In liturgia enim Basilij, quando munera populi collecta sunt, & composita à presbyteris, tunc Pontifex orat, vt Dominus hoc incruentum sacrificium, acceptum habeat, sicut suscepit munera Abel, sacrificium Noe, holocaustum Abrahæ, &c. Secreta etiam, quæ Dominica septima post Pentecoste legitur, ita orat: Super munera populi, pari benedictione sicut munera Abel sanctifica. Hæc particula iam in Centonibus Canonis, post consecrationem posita, oratur super ipsum corpus & sanguinem Christi Et tamen nihil vel erroris vel absurditatis Canon continere decernitur.

XI. Post consecrationem super corpus & sanguinem Christi, sacrificulus orat, Iube hæc perferri per man⁹ sancti Angeli, in sublime altare tuũ, in conspectu maiestatis tuæ: Apostolus ad Hebræos dicit, Christũ introiuisse in ipsum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Et sacrificulus (quod horrendum est) orat, vt per manus Angeli primum eo deferatur. Sed quem sensum illa antiquitus habuerint, ex Irenæo colligi potest, qui de oblatione munerum, quibus miseremur pauperum, & de precibus, inquit, lib. 4. c. 14. Est ergo altare in cœlis: illuc preces nostræ & oblationes nostræ diriguntur. Et ministerium Angelorum in orationibus describitur, Apoc. 5. & Tob. 12. Hæc vero particula in centonibus Canonis, non suo loco posita, peperit absurdam & impiam hanc sententiam De consec. 2. cap. Vtrum, Augustini sententia ostendit, hæc verba ante consecrationem solita fuisse dici, quæ ipse interpretatur, de sanctificatione panis, vt fiat corpus Christi.

XII. De memoria defunctorum in Christo, extant alicubi quædam veterum exempla. Sed Dionysius dicit, illam memoriam propter imitationem celebratam fuisse, vtque esset testimonium, quod mortui apud Deum viuant. Postea ex illa memoria factæ sunt preces & orationes, quibus animæ defunctorum Deo commendabantur. Pontificius vero Canon fingit, opus illud repræsentationis Missificæ, esse sacrificiũ propitiatorium pro peccatis, pœnis & satisfactionibus, quod defunctis in purgatorio applicetur ad liberationem. Ita sensim degenerarunt veterum instituta, donec tandem vsus cœnæ Dominicæ, qui pro viuis institutus est, vt manducent, bibant, & mortem Domini annuntient, ad mortuos translatus est, per modum sacrificij. Sed de purgatorio, & quæ huc pertinent, peculiaris postea locus erit.

Vsus cœnæ Dominicæ ad mortuos translatus.

XIII. Olim ſuper munera fidelium, inter cæteras precationes etiam hæc dicta fuit: Per quem Chriſtum, hęc omnia nobis ſemper bona creas, ſanctificas, benedicis, & pręſtas nobis, per ipſum eſt Deo patri, in vnitate Spiritus ſancti omnis honor & gloria. Hæc recte conueniunt ad illud Iuſtini, ſuper eleemoſynas fidelium, Deum benedici in nomine Filij & Spiritus ſancti, & quod Paulus dicit, creaturas per verbum Dei, & orationem ſanctificari: Poſtea rhapſodia Canonis poſt conſecrationem, verba illa ad corpus Chriſti tranſtulit, quaſi illud in Cœna Dominica ſemper de nouo creetur.

XIV. Tempore Gregorij, circa annum Domini ſexcenteſimum, alia & noua adhuc inuocatio ſanctorum, Canoni aſſuta fuit, vt ſcilicet intercedentibus ſanctis, Deus propitius det pacem in diebus noſtris, vtq; à peccato ſimus liberi, & ab omni perturbatione ſecuri. Et hæc inuocatio ſanctorum ita poſita eſt in Canone, vt poſtquam dictum eſt in oratione Dominica: Libera nos à malo, & priuſquam cantetur, Agnus Dei qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem, inſeratur inuocatio ſanctorum, vt & liberatio à malis, & donatio pacis, ſanctorum interceſſioni accepta feratur, ne ſcilicet ſoli Chriſto hæc tribuantur, ſicut oratio Dominica, & inuocatio agni Dei ſonant, ſed vt per Chriſtum quidem, non tamen niſi intercedentibus ſanctis, hęc nobis donari perſuadeamur.

XV. Intinctio Euchariſtiæ pronunciata eſt à Iulio Pontifice, non eſſe conſentanea inſtitutioni Chriſti, traditioni Apoſtolorum, & Eccleſiaſticę conſuetudini, De Conſecrat. 2. cap. Cum omne. Et tamen in Canone, Sacerdos nō tantum partem hoſtię conſecratę in calicem mittit, ſed addit: Hanc commixtionem fieri ſumentibus ſalutem mentis & corporis ad vitam æternam. Adeo Canoni Miſſæ, nec cum Scriptura, nec cum patribus, nec cum ipſis veteribus Romanis Pontificibus conuenit. *Intinctio Euchariſtia.*

XVI. Concluſio Canonis, id quod nullæ veterum preces faciunt, proponit Deo repræſentationem illam Sacerdotis, pro ſacrificio propitiatorio. Et fingit Sacerdos, ſe illud applicare quibus velit, inquit enim: Hoc ſacrificium quod obtuli ſit mihi & omnibus, pro quibus illud obtuli, propitiabile. Quantum vero abominationum, commentum illud de propitiatorio ſacrificio contineat, ſupra explicatum eſt.

XVII. Cum in priuatis Miſſis, contra morem veteris Eccleſiæ ſolus ſacrificulus ſumat, manducet & bibat, tamen per ludibrium in Canone ſubinde ingeminat illas voces: Quotquot ex hac altaris participatione ſumpſerimus, fiat nobis omnibus ſumentibus ſalus. Habete vinculum pacis, vt apti ſitis ſacroſanctis myſterijs Chriſti. Item: Quæ ore ſumpſimus. Cumq; vnam tantum ſpeciem communicantibus diſpenſet, tamen orat: Quotquot ex hac altaris participatione corpus & ſanguinem Chriſti ſumpſerimus, &c. Nolui hæc copioſa oratione amplificare & exaggerare, ſed tantum capita errorum breui annotatione ſignare, & conſideranda proponere volui: idq; ex illa antitheſi, quomodo quæ in veterum precationibus non male vſurpata fuerunt, impie nunc ad Pontificium ſacrificium Miſſæ accommodentur & detorqueantur. Illam enim iudico ſimpliciſſimam rationem eſſe declarandi Canonem Miſſæ.

DE CEREMONIIS MISSÆ.

CAPVT V.

Cumque natura hominum ea ſit, vt non facile queat ſine ipſis adminiculis exterioribus ad rerum diuinarum meditationem ſuſtolli, propterea pia mater Eccleſia ritus quoſdam, vt ſcilicet quædam ſubmiſſa voce, alia vero elatiore, in miſſa pronunciarentur, inſtituit: ceremonias item adhibuit, vt myſticas benedictiones, lumina, thymia-

menta, vestes, aliaq; id genus multa, ex Apostolica disciplina & traditione, quo & maiestas tanti sacrificij commendaretur, & mentes fidelium per hæc visibilia religionis & pietatis signa, ad rerum altissimarum, quæ in hoc sacrificio latent, contemplationem excitarentur.

CANON VII.

Si quis dixerit, ceremonias, vestes, & externa signa, quibus in Missarum celebratione Ecclesia Catholica vtitur, irritabula impietatis esse magis quam officia pietatis, anathema sit.

EXAMEN.

Ceremoniæ Missæ quadruplices.

Ceremoniæ Missæ, non omnes vnius sunt generis. Quædam enim habent mandatum diuinum, & exempla Scripturæ, vt fiant in celebratione Cœnæ Dominicæ, quæ quasi substantialia sunt, vt in publico conuentu accipere panem & calicem benedicere, distribuere, manducare, bibere, mortem Domini annuntiare. Quędam vero non habent quidem expressum mandatum Dei, vt necessario ita fiant, in celebratione Cœnę Dominicæ: sunt tamen sua natura res bonæ & piæ, si recte ad ædificationem vsurpentur: vt Psalmi, lectiones Scripturæ, piæ preces, & gratiarum actiones, confessio Symboli, &c. Quædam per se sunt superstitiosa & impia: vt sacrificium Missæ pro viuis & mortuis, inuocatio Sanctorum, satisfactio pro animabus in purgatorio, priuata Missa, consecratio salis, benedictio aquæ, &c. Quædam vero ceremoniæ sunt adiaphoræ: vt vestitus, vasa, ornaméta, verba, ritus, quæq; verbo Dei non repugnant. Et quæ primi sunt generis, necessario obseruanda sunt: pertinent enim ad substantiam cœnæ Dominicæ. Ex ijs vero, quæ secundi & quarti generis sunt, in Ecclesijs nostris pleraque quæ ad ædificationem fidelis populi faciunt, salua Christiana libertate seruantur.

Tertium vero genus superstitiosum & impium, merito, recte & necessario abrogatum & explosum est. Sed examinemus quintum hoc capitulum. Primum autem hæc consideratio se offert, quod sine distinctione de ceremonijs Missæ loquuntur, & ex vna fidelia omnes dealbant. Hæc enim Sophistice ipsis vsitata est, quod ea quæ per se pia & bona sunt in Missa, exaggerare solent, dissimulatis interea alijs, vt quia quędam pia & bona sunt, existimentur reliqua omnia vnius & eiusdem esse generis. Aut si quis reprehendat manifesta superstitiosa & impia in Missa, statim clamitant, omnia salubria pietatis exercitia, & quæcunq; decoro & ordini seruiunt, labefactari & tolli. Omnino igitur in hac disputatione, adhibenda est distinctio illa, quam in principio exposui.

Quomodo Christus, quomodo itidem Apostoli Cœnam Dominicam celebrarint.

2. Dicunt, omnes illas ceremonias, quas in celebratione Missarum adhibēt, esse ex traditione & disciplina Apostolica, quod manifeste falsum est. Quomodo enim Christus celebrarit Cœnam Dominicam, Euangelistæ describunt. Apostolicam vero synaxin Paulus describit, 1. Corinth. 11. Nec satis est quod dicunt, verisimile esse, ab Apostolis ceremonias traditas & institutas esse, quia Paulus dicat: Cætera cum venero disponam: ostendendum enim esset certis documentis, quæ illa sint, quæ D. Paulus tunc voluerit disponere, & postea disposuerit: quodq; voluerit illa esse Catholicę & necessariæ obseruationis. Sed non opus est huiusmodi coniecturis: Ipsi enim Pontificij Scriptores prolixe testantur, Apostolos nude & simpliciter celebrasse Cœnam Dominicam, recitata solummodo ad verba Cœnæ, oratione Dominica, & addita commemoratione mortis Christi. Atque ideo Apostolicam missam, propter nudam simplicitatem, accommodant illud Prudentij:

...Agresti turbida vultu,
Nuda humeros, intonsa comas, exerta lacertos.

Prudentius.

Annotant autem ijdem Pontificij scriptores, quo tempore, & à quibus Pontificibus singulæ ceremoniç Missæ, institutæ sint: falsum igitur est totam panopliam, & integrum apparatum Pontificiç Missç, esse traditionis & disciplinæ Apostolicæ,

3. Quo consilio, in quem finem & vsum, Patres tales aliquas ceremonias adiecerint celebrationi Sacramẽtorum supra in loco de Sacramentis in genere, in explicatione 13. Canonis annotauimus. In celebratione vero cœnç Dominicç tales seruarunt ceremonias, quæ annunciationem mortis Domini, quç publica prædicatione verbi fiebat, adiuuarẽt & illustrarent: quæque vna cum verbo, de doctrina & vsu Sacramenti, vtiliter aliquid monerent & excitarent homines, vt attentius ad doctrinam verbi, & ad ea, quç de substantia sunt cœnç Dominicæ, animaduerterent. Et tales ritus liberæ fuerunt obseruationis, non enim vbiq; fuerunt iidem & similes, nec alij alios ad suorum rituum obseruationem cogebãt. Tali vero libertate, bonos & vtiles ritus, nõ inuiti probamus & seruamus. Sed Pontificij veterum ceremonias, admixtis multis ociosis, ineptis & superstitiosis ritibus cumularũt, ita vt doctrina & verus vsus cœnç Dominicæ multitudine talium rituum paulatim obscurari & obrui cœperit, donec tandem in aliud plane genus, sacrificij scilicet, trãsformata est actio Cœnæ Dominicæ: Nec ad illustrationem doctrinæ, Pontificij vtuntur suis illis ceremonijs: sed verba coram plebe vel peregrina lingua, vel ita secrete pronunciant, vt nemo exaudire possit. Interea vero foris, externis signis gesticulantur, & illis humanis ritibus, sepulto vsu verbi, tribuunt hanc virtutem & efficaciam, quod spectatores excitent & subleuent ad cõtemplationem, meditationem, & fidem rerum diuinarum. Atqui verbum & Sacramenta diuinitus instituta, sunt organon illud, per quod spiritus vult efficax esse, mentes illuminare, fidem & pietatem in illis excitare, fouere, confirmare, augere, & conseruare. Ingens igitur discrimen est & inter ceremonias & inter vsum earum, qualis fuit in veteri Ecclesia, & qualis nunc est in Missa Pontificia.

Ceremoniæ Patrum in Cœna Domini.

Vanitas ceremoniarũ in Missa.

4. Obseruationem illarum ceremoniarum ita faciunt necessariam, vt pronuncient mortaliter peccare eum, qui aliquid in illis neglexerit, & vix credunt recte celebrari Cœnam Dominicam, si nõ adhibeatur totus ille ceremoniarum apparatus. Et quod diligenter considerandum est, quæ in celebratione Cœnæ Dominicæ sunt iuris & mandati diuini, vt scilicet ea, quæ consecrata sunt, alijs dispensentur, & quidem sub vtraq; specie vt mors Domini publice annuncietur, lingua, quæ ab idiotis intelligi possit, 1. Corinth. 14. ea libere negligunt, mutant, & sepeliunt. Pro humanis vero ritibus retinendis, ferro & flamma pugnãt. Ita relinquentes mandatum Dei, tenent traditiones hominum, imo irritum faciunt mandatum Dei, vt hominum traditiones seruent, Marci 7.

5. Ceremonijs illis & ritibus per se absolutis tribuunt peculiaria merita. Et pleræq; ceremoniæ in Pontificia Missa eo referuntur, vt homines abducant à vero vsu CœnçDominicç: vtq; stabiliant superstitiosas & impias opiniones, de opere operato sacrificij Missæ, pro viuis & mortuis. Propter hanc vero causam, & propter hunc abusum, de Papisticis Missæ ceremonijs, non male dictum est, esse magis irritabula impietatis, quam officia pietatis. Plura vero ad hanc disputationem pertinentia annotauimus in 13. Canone de Sacramentis in genere, & de submissa voce, dicemus in octauo capite.

DE PRIVATIS MISSIS.

CAPVT VI.

Optaret quidem sacrosancta Synodus, vt in singulis Missis fideles adstantes, non solum spirituali affectu, sed Sacramentali etiam Eucharistiæ perceptione communicarēt, quo ad eos tantus sanctissimi sacrificij fructus vberior proueniret, nec tamē si id nō semper fiat, propterea Missas illas, in quibus solus Sacerdos sacramentaliter communicat, vt priuatas & illicitas damnat, sed probat, atque adeo commendat. Siquidem illæ quoque Missæ, vere communes censeri debēt, partim quod in eis populus spiritualiter communicet, partim vero quod à publico Ecclesiæ ministro, non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus, qui ad corpus Christi pertinent, celebrentur.

CANON VIII.

Si quis dixerit, Missas in quibus solus Sacerdos sacramentaliter communicat, illicitas esse, ideoque abrogandas, anathema sit.

EXAMEN.

Origo priuatæ Missæ.

Vtile est, originem priuatæ Missæ, qualis iam apud Pontificios est, vbi solus Sacerdos celebrans communicat, nosse, & recte considerare, hæc enim obseruatio totā hanc disputationem illustrabit. Principio igitur feruēte populi deuotione, quæ persecutionum procellis magis inflammabatur, quotidie cœtus Ecclesiasticus conueniebat ad celebrationem & communicationem cœnæ Dominicæ: sicut hoc exemplis ostendimus in examine 13. Canonis, de Eucharistia. Postea refrigescente populi ardore, generalis populi conuentus, propter secularium occupationes, non potuit, nisi Dominicis festis, & solennioribus diebus celebrari. Ibi vero clerici & religiosi, quotidie tamen frequentabant sacra officia. Non quod Missas celebrarent sine communicantibus, sed ipsi clerici inter se retinebant quotidianam communionem. Ita enim ex Vualafrido citat Cassander: Cum maxime clericis omnes dies in ferias deputentur, videtur rationę plenissimum, vt per singulos dies sacris occupemur officijs, panem ac sanguinē Dominicum, sine quib. viuere nō possumus, iugiter ambiamus. Tunc igitur cœpit distinctio Missarum publicarum & priuatarum, quas Gregorius vocat peculiares, Odo Cameracensis solitarias. Quando enim in generali & solenni fidelis populi conuentu, communio cœnæ Dominicæ celebrabatur: quod fiebat Dominicis festis & solennioribus diebus, in publico Ecclesiæ loco: appellabatur publica & solennis Missa. Quando vero priuatis diebus (ita enim Cassander notat ex libro Exordij Cistercienlis cœnobij) soli clerici & religiosi ad communionem congregabantur, appellabatur non publica, sed priuata Missa.

Missa peculiaris seu solitaria.

Missa publica & solennis.

Gregorius.

Ita Gregorius ad Castorium Episcopum Ariminensem inquit: Missas publicas in cœnobijs fieri, omnino prohibemus: ne in Dei seruorum recessibus, & eorum receptaculis, vlla popularis præbeatur occasio cōuentus. Odo Cameracensis in Canonem. Cum primitus Missę sine cœtu populi non fierent, postea mos inoleuit Ecclesiæ, solitarias, maxime in cœnobijs, fieri Missas. Ita quando vel pro ægrotis, vel pro peregrinis, vel alijs extra publicam & solennem populi congregationem communio Cœnæ Dominicę celebrabatur, vel quando illud fiebat in loco priuato, appellabatur Missæ priuatæ. Ita de consecratione distinctione prima, capite Et hoc attendendum, Gregorius dicit: Omnes qui in vrbe, vel in circuitu sunt, siue sacerdotes, siue populi, in vnum ad publicam Missarum celebrationem conuenient. Peculiares vero Missæ non per altaria, nec in publico, nec tempore publici cōuentus fiant, ne populus à publicis solēnibus abstrahatur. Ita Nazianzen. in paruo oratorio sacra celebrabat Tri-

part. 9. capite octauo. Et Victor de persecutione Vandalica, libro 1. narrat, pios propter Arrianorum sęuitiam, in priuatis domibus & conuentus habuisse, & Sacramentis legitime fuisse vsos. De Consecr. 1. cap. Clericos, permittitur sacerdotibus, vt in oratoriis, quæ intra priuatas domos sunt, celebrare possint. Hæ vero priuatæ Missæ non fuerunt sine communicantibus. Nam Gregorius homil. 37. in Euang. inquit: Tunc ille compulsus, in Episcopi oratorio Missas fecit, & manu sua corpus Dominicum, pacemque omnibus dedit.

Cum vero & illa, de qua iam dixi, quotidiana Clericorum & religiosorum communio non amplius frequentaretur: sacerdotes tamen quotidie pro more veteri aras instruebant. Ibi tunc alicubi, quādo non aderant communicantes, preces, lectiones, & cæteri ritus ad synaxin pertinentes, excepta consecratione & cōmunicatione celebrabantur: sicut Socrates lib. 5, c. 22. de Alexandrina Ecclesia scribit. Et hæc Missa dicebatur sicca. Alicubi vero sacerdotes celebrantes, quando neminem alium habebant, soli communicare cœperunt, ne populi oblationibus, si tantum siccam Missam celebrarent, fraudarentur. Vt autem populum ad oblationes, quæ quæstui ipsis erant, inuitarent, cœperunt modum pręparationis & periculum indignæ manducationis vltra veritatem exaggerare, & econtra paulatim multa comminisci de vtilitate & efficacia, quæ ex priuato illo opere & actione sacerdotis, ad illos etiam: qui non communicarent, modo oblationes afferrent, rediret: donec tandem ex illa sacerdotis actione sine communicantibus, fabricatum est sacrificium propitiatorium pro peccatis, applicatoriū omnium meritorū Christi, & impetratorium omnium, quę a Deo postulamus. His vero opinionibus instillatis in hominum animis, cumulatæ sunt sine modo nūdinationes & emptiones talium priuatarum Missarum. Nam iudicata fuit via esse valde compendiaria sine magna pręparatione, & sine periculo indignę mãducationis, ex opere operato priuatæ Missæ sacerdotis, posse consequi illa omnia, imo multa plura & præstantiora, quam quę ipsa communio cœnæ Dominicæ pollicetur. Hæc vera est origo priuatæ Pontificiæ Missę: quam Tridentina Synodus non damnat, sed probat, atque adeo commendat, nec iniuria. Vna enim & potissima quęstura regni Pontificij, est cauponatio & nūdinatio priuatarum Missarum. Res ipsa autem non est obscura: an scilicet vera & legitima sit celebratio Cœnæ Dominicæ sine communicantibus, vbi ille qui celebrat, nemini Sacramentū dispensat, sed solus tantum illud sumit: reliqui vero tantum sunt spectatores. Christus enim, cum Sacramentum hoc institueret, non solus ipse, discipulis tantum vel spectantibus vel auscultātibus, illud sumpsit, nec ex illo opere, discipulis si non communicarent, sed tantum cum deuotione astarent, spectarent, & auscultarent, promisit impetrationē gratiæ Dei, imo ne legitur quidē ipse Sacramentum hoc sumpsisse, sed dispēsasse, dedisse discipulis & iussisse, vt illud manducarent & biberēt in sui commemorationem. Hoc vero, quod ipse in prima Cœna fecit, mandauit in futurum fieri, donec veniat ad iudicium. Contra omnes igitur cauillationes, certissimum & manifestissimum est, Christum celebrationē Cœnæ suæ non ita instituisse, vt ille qui benedicit, solus sumat, reliquis tantū spectantibus, & quod ex illa vnius actione fructus Eucharistiæ propter spectaculum redundet ad alios qui non cōmunicant. Sed institutio Christi, quādo hoc, quod in prima Cœna factum est, rite & legitime facere volumus, requirit, vt in celebratione cœnæ Dominicæ sit, qui gratias agat & dispenset, adsint etiam quibus detur, qui accipiant, manducent & bibant. Hoc enim in prima cœna factum est, & vt in futurum fieret mandatum est. Ita quando Apostolorum synaxis, per fractionem panis describitur, satis ostenditur fuisse dis-

Missa sicca.

Missa vnica quæstura Pontificiorū. An legitima cœna Dominica celebratio censenda sit quæ sit absq; communicantibus.

Paulus.

pensationem & distributionem. Omniū vero clarissime Paulus describit, qualis fuerit celebratio cœnæ Dominicæ in Apostolica Ecclesia. Nō tantum enim repetit verba institutionis, sed 1. ad Cor. 10. dicit, corpus Christi in cœna Dominica, cum omnib. illis, quæ traditione sui corporis promeruit & acquisiuit communicari, nō spectando, quomodo vnus sumat, sed panis, inquit, quem frangimus, hoc est, dispensamus, & manducandum distribuimus, est communicatio corporis Christi. Item, dicit, fideles participes esse mensæ Domini, non spectando, sed manducando: vnum, inquit corpus multi sumus, non quia spectamus vnum manducantem, sed quia omnes ex vno illo pane, qui frangitur, hoc est, dispēsatur & distribuitur, participamus. Imo 1. ad Corinth. 11. opponit inter se Dominicam Cœnam & priuatam cœnam, & quidem ita vt confirmet, vbi priuata cœna agitur, ibi non posse Dominicam cœnam celebrari. Et priuatam cœnam definit, vbi quis priuatim, quod cœnæ Dominicæ est, manducat, & præoccupat non simul participantibus alijs, & dicit, non dissimile esse, ac si instrueretur talis cœna, vbi vnus saturetur, alter vero cogeretur esurire. Coniunctim autem loquitur & de sumptione cœnæ Dominicæ, & de conuiuijs, quæ more tunc vsitato subsequebātur. Hic certe locus tanquam fulmen prosternit priuatas Pontificiorum Missas, in quibus solus sacerdos celebrans sacramentaliter communicat.

Chrysostomus.

Et clarissima est Chrysostomi sententia in illū Pauli locum: Quod Dominicum est, priuatum fecerāt. Cœna enim Domini debet esse communis. Nam quę Domini sunt, non huius sunt serui, non alterius, sed omnibus communia. Quod enim Dominicum est, idem & commune est. Nam si Domini est, non debes tanquam proprium tibi assumere, sed tanquam rem Domini, communiter omnibus proponere: siquidem hoc est Dominicum. Nunc autem non sinis esse commune, sed tibi comedis.

Institutum veteris Ecclesiæ.

Vetus etiam Ecclesia Christi institutionem, Apostolorum traditionem, & Apostolicæ Ecclesiæ exemplum secuta, semper in celebratione cœnæ Dominicæ seruauit dispensationem & distributionem Sacramenti: id quod testantur omnes descriptiones liturgiarum, quæ apud Patres extant. In veteri & puriori antiquitate prorsus ignota fuit talis priuata Missa, vbi sacerdos id, quod consecrauit, nemini communicat, sed solus sumit. Commentum vero, quod celebratio cœnæ Dominicę prosit illis, qui non communicant, sed tantum intersunt, audiunt, & cum deuotione spectant, quod solus sacerdos agit, non tantum ignotum est antiquitati, sed serio & grauiter reprehensum & damnatum fuit priscis Ecclesiæ temporibus. Chrysostomus homilia 3. in primum caput ad Ephesios: Frustra, inquit, habetur oblatio quotidiana, cum nemo sit, qui simul participet.

Chrysostomus.

Communicabat sine dubio Chrysostomus cum sacerdotibus & diaconis suis, sicut forma liturgiæ ipsius ostēdit. Cum autē ex populo nemo esset, qui simul participet, nō dicit, prodest vobis quod ego facio, modo cum deuotione intersitis actioni, auscultetis & spectetis, sed inquit: Frustra habetur quotidiana oblatio. Et illud mox clarius explicat, quisquis mysteriorum consors non est, imprudens & improbus astat. Item: Si quis ad cōuiuium vocatus, manus quidem lauerit & accubuerit, & tamen nihil ciborum gustauerit, nonne infert contumeliam conuiuatori à quo fuerat vocatus? an non satius fuerit, eum qui talis est, prorsus non comparuisse? Audis non verba, sed fulmina cōtra Pontificiam persuasionem de spectaculo priuatarum Missarum. In 2. ad Corinth. homil 18. dicit, in celebratione Eucharistiæ non esse sicut in veteri Testamento, vbi solus sacerdos quædam comedebat.

Et persuasio priuatarum Missarum, qualis est apud Pontificios, Ecclesiasticis Canonibus seueriter repressa fuit priscis Ecclesiæ temporibus.

Inter Canones, qui Apostolici voantur, decimus ita habet: Omnes fideles, qui conueniunt in solēnibus sacris ad Ecclesiam, Scripturas audiant. Qui vero non permanserint in oratione, vsque dum Missa peragitur, nec sanctam communionem percipiunt, velut ἀταξίας Ecclesiæ mouentes, conuenit communione priuati. Et ille Canon in Antiocheno Concilio, capite secundo, repetitur & confirmatur, De Consecr. distinct. 2. cap. Peracta consecratione omnes communicent, qui noluerũt Ecclesiasticis carere liminibus. Sic enim Apostoli statuerunt, & sancta Romana tenet Ecclesia.

Imo cum iam irrepsissent priuatæ Missæ, multi tamen persuasionem illam reprehenderunt. Humbertus contra Nicetam Monachũ, dicit esse imperfectam Missam, in qua non simul sit consecratio, fractio seu distributio & communicatio.

Humbertus.

Vualafridus de rebus Ecclesiasticis capite 22. Quamuis cum soli sacerdotes Missas celebrant, intelligi possit, illos eiusdem actionis cooperatores esse, pro quibus tunc ipsa celebrantur officia, & quorum personam in quibusdam responsionibus sacerdos exequitur: tamen fatendum est, illam esse legitimam Missam, cui intersunt Sacerdotes, respondentes, offerentes atque communicantes; sicut ipsa compositio precum euidenti ratione demonstrat.

Valafridus.

Regino citat ex Concilio Nannetensi, ridiculosum esse, muris aut parietibus insusurrare, quæ ad populũ pertinẽt. Et vere ludibria sunt, quod in priuatis Missis, vbi nemini dispensatur Eucharistia, sacrificulus tamẽ in Canone ingeminat; Quotquot ex hac altaris participatione sumpserimus, fiat nobis omnibus sumentibus salus. Sacramenta quæ sumpsimus. &c.

Impudentius vero ludibrium est, quod in priuatis Missis, vbi nulla fit distributio, hostia tamẽ frangitur; hoc est, sicut Augustinus inquit, ad distribuendum comminuitur. Et loco distributionis, à Christo institutæ & mandatæ prodigiosa finguntur de fractis particulis in priuata Missa; quę legi possunt apud Durandum in Rationali, li. 4. c. 51. Tres partes fractę de Christi corpore signant; Prima, suam carnem. sanctosque secunda sepultos, Tertia viuentes, &c. vel prima pars significat sanctos in cœlo; secunda, Ecclesiam militantem in terra; tertia, defunctos in purgatorio. Item, vna pars offertur pro illis, qui nõ sancte viuunt in terra; sed in peccatis voluuntur, secunda, pro sanctis in cœlo, tertia, pro animabus in purgatorio. Hi scilicet sunt fructus priuatæ Missæ, & ex huiusmodi fructibus figmentorum cognoscitur, qualis arbor sit priuata Missa.

Fractio hostiæ in priuatis Missis.

Hæc vero cum ita se habeant, cumque manifestum sit, priuatam Pontificiam Missam pugnare cum testamentaria institutione filii Dei, cum Apostolorum scriptis, traditionib. cum exemplo Apostolicæ Ecclesiæ, cum testimonijs veteris Ecclesiæ, & cum Canonib. Ecclesiasticis, quid quæso Tridentinum Concilium de priuatis Missis statuit? Audi vero; Optaret, aiunt, Synodus, vt in singulis Missis fideles adstantes sacramentali etiam perceptione communicarent. Quare vero hoc optant? Sine dubio, quia vel inuiti agnoscere & fateri coguntur, non esse consentaneum vel scripturæ, vel antiquitati, quod in priuata Missa solus sacerdos communicat. Sed si serio hoc optant, deberẽt hominib. eximere falsam persuasionem de virtute & efficacia spectaculi priuatæ Missæ, & ex veris fundamentis, deberent homines hortari ad crebriorem communionem: quod scilicet fructum cœnę Dominicę, hac sola ratione, & non alia, quam quæ à Christo instituta & præscripta est, consequi possint: vtque ad regulam institutionis Christi, & ad formam primitiuæ Ecclesiæ commodius rediretur, abrogãdæ essent priuatæ Missæ: vt scilicet nulla Missa celebraretur, si non

Missa priuata cõtra quæ pugnet.

ades-

adessent, quibus dispensaretur Sacramentum. Sed meminerunt Patres, se congregatos esse, vt prospiciant, ne quid detrimenti capiat respublica Pontificia, præsertim quod ad quæsturam, & ad officium publicanorum pertinet. Ideo votum, quod ipsa rei euidentia ipsis expressit, mox interuertunt: se scilicet, hoc non obstante, probare, atque adeo hominibus commendare illas Missas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat. Ne igitur optādum quidem esset, vt in singulis missis essent qui simul communicarent. Audiamus vero rationes: Non sunt, inquiunt, priuatæ Missæ, sed communes, etiam vbi solus sacerdos tantum communicat. Atqui ipsi per multas annorum centurias eas ita nominarunt. Apud Gregorium in registro crebra est appellatio priuatæ Missæ. Glossa de Consecrat. distinct. 1. cap. & hoc attendendum, nominat eas priuatas. & omnino vulgata est illa appellatio. Gratias vero agimus Concilio, quod cōcedit & fatetur, Missam non debere esse priuatam, sed communem. Nec de appellatione, sed de re ipsa certamen est: Qualis scilicet communio sit, cœna Dominica. Illa vero ita describitur, 1. Corin. 10. Quia omnes ex vno pane participamus. Quando igitur vnus ad se hoc rapit, & nemini communicat, certe non communis, sed priuata est Missa, iuxta Chrysostomi sententiam. Nec vero sentimus, nunquam celebrandam esse Cœnam Dominicam, nisi totus Ecclesię cœtus in vnum collectus fuerit: Aut omnes fideles necessario semper in singulis Missis singulos teneri ad cōmunicandum. Christus enim duodecim tantum adhibuit ad primam Cœnam, & inquit: Quotiescunque biberitis. Sed hoc est, quod agimus, nunquam celebrandam esse cœnam Dominicam, nisi adsint, quibus dispensetur Sacramentum.

Duo autem argumenta habent, quibus mundo persuadere conantur, quod priuatum est, commune esse. Primum est de spirituali communione: vtque eo rectius intelligatur, cōferemus illud in iustam formam. Celebratio cœnæ Dominicæ requirit communicationem corporis & sanguinis Domini: & quando ea fit, tunc satisfit institutioni Christi. Sed qui audit & spectat Missam, si doctrinam de passione & resurrectione Christi meditetur, & fide apprehēdat, spiritualiter communicat corpori & sanguini Christi, Ioā. 6. Ergo in priuata Missa satisfit institutioni Christi, etiamsi nullus ex populo, sed tantum solus sacerdos sacramentaliter communicet. Quid si igitur etiam sacerdos celebrans spiritualiter tantum communicet, certe eadem consequentia, egregie scilicet satisfieret institutioni Christi, etiamsi nec ipse sumat, nec aliis dispenset, quæ consecrata sunt. Hoc vero artificium, vt illo modo satisfieret institutioni Cœnæ Dominicæ, ignotum fuit antiquitati, neq; enim opus fuisset, Canones illos, quos supra notauimus, de sacramentali communione tanta seueritate condere, cum verum esset, quod argumētum hoc conatur efficere. Merito igitur in exilium eiectus esset Chrysostomus, qui tam duriter reprehendit eos, qui adstant, & non simul participant: cum iuxta Pontificios spirituali communione potuerint institutioni Christi satisfacere.

Sed de re ipsa dicemus. Certum est, extra celebrationem & vsum Cœnæ Dominicæ, fidem apprehendentem in verbo Christum pro nobis crucifixum, spiritualiter communicare, seu māducare carnem Christi, & bibere ipsius sanguinem, Ioan. 6. Et quando haberi non potest vsus cœnæ Dominicæ, iuxta institutionem Christi, sufficit ad salutē spiritualis communicatio, iuxta vulgatum Augustini dictum: Crede, & manducasti. Nec nego, eum qui adsistat, & non paratus est ad communionem, ex auditu & consideratione verborum institutionis cœnæ, & totius actionis, & posse & debere deduci in meditationem mysterii redemptionis & iustificatio-

Augustinus de casu necessitatis.

nis. Constat etiam hoc in ipso vsu cœnæ Dominicæ, accedere debere spiritualem communicationem, sine illa enim sacramentalis communicatio iudicium sibi manducat. Sed quęstio est, qualem communicationem Christus in cœna instituerit, præscripserit & mandarit, ea enim satisfieri institutioni, notum est. Inquit autē: Accipite, manducate, bibite: &, Hoc facite in mei commemorationem, hoc est, Christi mandatum est, in Cœna Dominica debere fieri simul & sacramentalem & spiritualem communicationem. Paulus dicit, in Cœna fieri communicationem corporis Christi. Quomodo vero? Quando, inquit, ex vno pane participamus. In celebratione igitur Cœnæ Dominicæ non satisfit institutioni, sola spirituali communione, sine sumptione Sacramenti. Et peruersio est Testamenti Christi, loco sacramentalis sumptionis proponere spectaculum: & spectaculo illud tribuere, quod filius Dei sua institutione tribuit, sacramentali manducationi & bibitioni.

Christi mandatum tam pertinet ad sacramentalem communionē, quam spiritualem.

Alterum argumentum est: Sacerdos est publicus Ecclesiæ minister, & liturgia est publicum ministerium. Ergo nō pro se se tantū, sed pro omnibus fidelibus celebrat cœnam Dominicam. Quomodo vero? Num vt solus ea vtatur, & hoc proficiat Ecclesiæ ad remissionē peccatorum? Certe prædicatio Euangelij etiam est publicum ministerium: & concionator est publicus Ecclesiæ minister, prædicans Euangelium, non pro se tantum, sed pro tota Ecclesia. Num vero ita, vt ipse solus audiat & credat, & Ecclesiæ hoc proficiat ad vitam æternam, etiamsi ipsa nec audiat, nec credat? Certe iustus ex sua fide viuet, & qui non crediderit, condemnabitur. Sicut igitur publicus Ecclesiæ minister doctrinam Euangelij toti Ecclesiæ proponit, vt eam audiat & accipiat: ita etiam Cœnam Dominicam pro tota Ecclesia celebrat, non vt solus ea vtatur, sed vt per eius ministerium reliqui accipiant, manducent & bibant, iuxta Christi institutionem. Actionem Baptismi publicus Ecclesiæ minister celebrat non pro se, sed pro Ecclesia. Num vero, vt ipse se baptizet, & hoc opus illis, qui nō baptizantur, proficiat ad salutem? Nihil certe minus. Manifestum igitur est, quale sit hoc argumentum. Sed bene intelligo, quid sacrosancta Synodus velit: sacrificulum scilicet sua priuata actione facere sacrificiū propitiatorium, applicatorium, & impetratorium, pro viuis & mortuis: sicut supra hæc explicata sunt. Et hæc est illa Helena, de qua Tridentina Synodus dimicat: vt scilicet iuxta Gabrielem sacrificulus sit os Ecclesiæ: & quod ille sumit, id proficiat Ecclesiæ non sumenti, ad remissionem peccatorum, & vitam æternam. Hęc vero est emendatio illa abusuum, quam multi sibi promiserunt futuram in Concilio.

DE AQVA MISCENDA IN calice.

CAPVT VIII.

Monet deinde sancta Synodus, præceptum esse ab Ecclesia Sacerdotibus, vt aquam vino in calice offerendo miscerent: tum quod Christum Dominum ita fecisse credatur, tum etiam quia è latere eius aqua simul cum sanguine exierit, quod Sacramentum hac mixtione recolitur, & cum aqua in Apocalypsi beati Ioannis populi dicantur: ipsius populi fidelis, cum capite Christo, vnio repræsentatur.

CANON IX.

Si quis dixerit, aquam non miscendam vino, in calice offerendo, quod sit contra Christi institutionem, anathema sit.

EXAMEN.

Vide quæso præposteram istorum hominum religionem; Ecclesia,

aiunt, præcepit Sacerdotibus, aquam vino in calice offerendo miscēdam esse. Huic præcepto tantum tribuunt, vt eos, qui illud non stricte seruant, non vereantur anathemate damnare. Vsum vero calicis Dominici, totum & in vniuersum adimunt, interdicunt, & prohibent laicis: cum tamen de calice extent Christi verba præceptiua: Bibite ex hoc omnes, Hoc facite, quotiescunque biberitis. Iam vero de mixtione calicis ideo dicunt se pugnare, vt vnio fidelis populi cum capite Christo repræsentetur. Noua hæc religio est, quod de vnione populi cum Christo soliciti sunt. Sed quomodo? Christus vsum integri Sacramenti ideo instituit, vt hæc accepta & hausta, efficiant vt nos in Christo, & Christus in nobis sit. De calice Paulus dicit, 1. Corinth. 12. Omnes in vnum Spiritum potati sumus. Et Christus inquit: Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine, qui pro multis effunditur, in remissionem peccatorum. Quare igitur vsum integri Sacramenti non concedunt populo? Quare calicem noui Testamenti, cuius mediator Christus est, fideli populo denegant? Quare prohibēt, ne in vnum spiritum potentur, si de vnione fidelis populi cum Christo soliciti sunt: Sed non ignorandum est mysterium huius capituli. Aqua mixta vino in calice, repræsentat vnionem populi cum Christo. Quando igitur hunc mixtum calicem sacrificulus Deo patri in propitiatorium sacrificiū offert, populus simul cū Christo patri sistitur. Ita scilicet actio sacrificuli populo fideli multo vtilior est, quam ipsa communio Dominici calicis. Primo enim sacerdos mixtione aquæ cum vino in calice offerendo, populum vnit cum Christo. Secundo, vtrumque, & Christum, & populum in calice sistit Deo Patri. Hoc reuera est mysterium illud, propter quod Pontificij de mixto calice pugnant. Quod autē ad rem ipsam attinet, disputatio facile & paucis potest expediri: neq; enim fidei aliquē articulum attingit. In Regionibus Orientalibus, vbi fortia vina sunt, vsitatum fuit, quod homines temperantes & sobrij non merum biberunt, sed vinum aqua temperatū, adeo vt infundere seu proponere vinū, vocetur miscere vinum, Prouerb. 9. מָסַךְ quod vocabulum inter merum & vinum temperatum, discrimen facit Esa. 5. & Prouer. 23.

Mysterium huius capituli.

Græcis etiam infundere vinum, verbo miscendi describitur κεράσαι τὸν οἶνον. Vnde Latinis etiam pincerna, ἀπὸ τοῦ κεράσαι τὸ πίνειν dicitur. Verisimile igitur est, Christum vinum non merum, sed temperatum bibisse. Et quia in primitiua Ecclesia post communionem conuiuia, quæ ἀγάπας appellabāt, magna sobrietate de pane & vino, quæ ad mēsam Domini oblata fuerant, celebrabantur: non merum, sed mixtum seu temperatum vinum obtulerunt. Et ne gentes calumniarentur, Christianos Cœnam Dominicam celebrare, crapulæ aut ebrietatis gratia: veteres sumpserunt vinum mixtum, seu temperatum, imo, quidam prætextu illo sobrietatis, nudam & solam aquam sumpserunt, quos Cyprianus recte reprehendit. Hæc de cōsuetudine veteris Ecclesiæ, ex Patrum scriptis nota sunt, quamquam nec apud veteres vniuersalis fuerit, ea consuetudo. Durandus enim libro quarto, ca. 42. dicit in Græca Ecclesia vniuersaliter hoc non fieri. Postea vero paulatim disputari cœpit, esse traditionē quæ à Christo ipso profecta sit, licet in Scriptura non extet. Ita Cyprianus, cui valde placet hæc allegoria: illa scilicet mixtione significari & ostēdi, quod in vsu Cœnæ Dominicæ fiat adunatio populi tanquam membrorum, cum Christo capite. Emissenus postea conatus fuit, traditionem illam ex Scriptura probare: quia scilicet ex latere Christi crucifixi profluxerit aqua & sanguis. Romani vero Pontifices fecerunt inde legem prorsus necessariam; vt Canon Alexandri, de Consecrat. distin. 2. sancit, Deberi non vinum solum, sed cum aqua mixtū offerri. Iulius, c. Cum omne, dicit iuxta

Vini mixti vsus in primitiua Ecclesia.

Durandus

Cyprianus

Emissenus.

præceptum Canonum hoc fieri debere, ita vt si vinum solum sit in calice, etiamsi consecretur, non possit esse calix Domini: & si secus fiat, vocat errorem peruersorum. Addit etiam, quando in calice aqua vino miscetur, tunc populum Christo adunari, & credẽtium plebem ei, in quem credit, copulari & iungi: item, si solum vinum offeratur seu cõsecretur, sanguinem Christi esse sine nobis. Varias etiam disputationes, mixtura illa peperit: an scilicet aqua illa simul cum vino mutetur in sanguinem Christi: an vero vinum in sanguinem, aqua in phlegma mutetur. Quidam disputarunt, aquam sine mutatione accidentibus vini circumfusam in aere pendere. Illæ disputationes extant Extra, de celebrat. Missarum, ca. cum Marthæ.

Disputationes ex mixtura.

Hęc recitaui, vt candidus lector intelligat, quid hoc loco in controuersia positum sit. Si enim Pontificij mixtionem illam, vt consuetudinem adiaphoricá, quę verbo Dei nec mandata, nec prohibita sit, sed rationem habeat vero non dissimilem, seruarent & proponerent: nulla, vt de re indifferenti esset controuersia. Falso enim IX. Canon nostros insimulat, quasi omnes illos damnemus, vt pugnantes contra Christi institutionẽ, qui vinum aqua temperatum in celebratione Cœnæ Dominicæ vsurpãt. Ita enim damnaremus totá ferme antiquitatem. Mixti enim calicis antiquissimi scriptores, Iustinus & Irenæus meminerunt.

Sed quia Pontificij vrgent, 1. esse de necessitate præcepti, vt in ipsa actione Cœnæ Dominicæ mixtio illa fiat. 2. Non posse calicem Domini esse si vinum solum sumatur, & verbis Christi benedicatur. 3. Quia ea, quæ sunt sumptionis Eucharistiæ, tribuunt huic mixtioni, quod scilicet tunc populus Christo adunetur quãdo in calice aqua vino miscetur. Nostri igitur, vt hæ falsæ opiniones taxarentur, & animis hominum eximerentur, exemplo & facto recte ostenderunt, Christianam libertatem in illis quæ non sunt iuris & pręcepti diuini, nõ debere iugo seruitutis subiectam esse: cum præsertim tales, sicut iam dictum est, opiniones huic obseruationi affingantur. De vino enim siue de genimine vitis, quod in Dominico calice fuerit, Euangelistæ expresse scribunt: nullam vero aquæ mentionem faciunt. Et etiamsi concedatur verisimile esse, vinum illud antea fuisse temperatum: nullæ tamen circumstantiæ institutionis speciẽ aliquam præbent, quod in ipsa actione Cœnæ Dominicæ Christus tunc cum calicem benedicẽdum acciperet, aquam in ipso calice vino miscuerit. Ineptum enim est, quod ex hospitis hydria quidam illud probare voluerunt: cum ex pelui, vnde Christus pedes discipulorum lauit, propior fuisset probatio. Vinum igitur, siue genimen vitis, est de substantia Dominici calicis, quod ad externum elemẽtum attinet: an vero debeat esse vel merum vel mixtum, rubrum vel album, non est de necessitate. Et tota hæc disputatio ex altera specie, omnium rectissime dijudicari potest. Panem enim esse de substantia Cœnæ Dominicæ, certum est. An vero debeat esse triticeus an fermentatus, an azymus magna quondam contentione disputatum fuit: collectis etiam ex scriptura argumentis, de grano tritici, & de die Cœnę Dominicæ. Sed Ecclesia recte iudicauit, nęc esse libera & non de necessitate Sacramenti. Et eadẽ plane est ratio, an vinum sit merum, an vero mixtum, rubrumne an album, pręcipuum enim argumentum non necessario, sed probabiliter tantum concludit: tẽperatum scilicet seu mixtum vinum fuisse, quo Christus in postrema Cœna cum discipulis vsus est. Et tamen neque inde conficitur, in ipsa actione cœnæ Dominicę, Christum tunc, quando calicẽ benedicturus sumebat, aquam miscuisse vino: nihil enim tale apud Euangelistas animaduertitur.

Euangelistas solius vini non aquæ meminisse.

Alterum argumentum, quod ex latere Christi sanguis & aqua profluxit, non probat, in calice Dominico necessario debere aquam vino misceri.

Refutatio 2 argumenti.

sceri. Quæ enim ad substantiam Cœnæ Dominicæ pertinent, quæque in eius celebratione facienda sunt ex ijs, quæ Christus in institutione in ea nocte, qua tradebatur fecit, sumenda & ostendenda sunt. Et vetusti Patres omnes, quando interpretãtur & tractant historiam illam de sanguine & aqua profluentibus ex latere crucifixi Christi, accommodant eam ad gemina Ecclesiæ Sacramenta: & per aquam, Baptismum, per sanguinem Eucharistiam intelligunt: quæ interpretatio non male conuenit ad illud quod 1. Ioan 5. scriptum est, de Christo veniente ad nos per aquam & sanguinem. Manifestum igitur est, necessitatem mixtionis aquæ cum vino in Dominico calice ex illa historia non demonstrari. Romani enim quidam Pontifices, & posteriores quidam Scriptores, vt Emissenus, cœperunt illam historiam torquere ad mixtionem aquæ cum vino in calice Domini. Possem vero multa absurda Pontificiæ transsubstantiationi non ferenda ostendere, quæ ex illa interpretatione sequantur: Sed contentus ero, fundamenta rerum monstrasse.

Illa vero allegoria, quod aquæ in Apocalypsi populos significant, oppido quam infirma probatio est. Certum est, Christũ in vsu Cœnæ se coniungere membris suis: sed vt illud fiat, nõ opus est mixtione aquę & vini. Facit enim hoc Christus exhibitione corporis & sanguinis sui: ad quam exhibitionem, pane & vino, iuxta institutionem suam vtitur. Nec vero humanæ constitutioni, de mixtura calicis cum aqua, hoc tribuẽdum est, quod proprium est coniunctionis corporis & sanguinis Christi. Et si allegoria illa vrgeatur, quia aquæ multæ sunt populi multi, plus sumendum esse de aqua, quam de vino. Vnum enim est caput, membra vero multa sunt: & parum aquæ, valde parum de populo adunaret Christo: imo si allegorijs liberet ludere, mixtio aquæ cum vino de adulteratione Cœnæ Dominicæ exponi posset. Notum enim est, quid Esaias intelligat, quido inquit: vinum tuum mixtum est aqua. Simplicissimum igitur & certissimum est, inhærere manifestis verbis institutionis cœnæ: & ea, quæ necessaria & substantialia sunt in Sacramentis, distinguere ab alijs vel accidentibus, vel circumstantijs.

DE SACRIS LINGVA PEREGRINA peragendis.

CAPVT VIII.

Etsi Missa magnam contineat populi fidelis eruditionem, non tamen expedire visum est Patribus, vt vulgari lingua passim celebraretur. Quamobrem retento vbiq; cuiusque Ecclesia antiquo, & a sancta Romana Ecclesia, omnium Ecclesiarum matre & magistra, probato ritu, ne oues Christi esuriant, neve paruuli panem petant, & non sit, qui frangat eis: mandat sancta Synodus Pastoribus, & singulis curam animarum gerentibus, vt frequenter inter Missarum celebrationem, vel per se, vel per alios ex ijs, quæ in Missa leguntur, aliquid exponant: atq; inter cætera sanctissimi huius sacrificij mysterium aliquod declarent, diebus præsertim Dominicis & festis.

CANON IX.

Si quis dixerit, Ecclesiæ Romanæ ritum, quo submissa voce pars Canonis, & verba consecrationis proferuntur, damnandum esse: aut lingua tantum vulgari Missam celebrari debere: aut aquam non miscendam vino in calice offerendo, quod sit contra Christi institutionem, anathema sit.

EXAMEN.

Si qua species reformationis de Tridentino Concilio esse potuisset, ipsa rei æquitas & euidẽtia hoc impetrare debuisset, vt quod in Ecclesia-

stici

sticis conuentibus, lingua fideli populo, peregrina & ignota agitur. in lectionibus scripturæ, in precationibus, gratiarum actionibus, benedictionibus & præcipue in administratione Sacramentorum corrigeretur. Lectiones enim ideo recitantur, vt populus erudiatur: Psalmi & Hymni canuntur, vt per verbum deuotio populi excitetur. Publicæ preces & Eucharistię debent Sacerdoti communes esse, non tantum cum clericis, sed cum omni fideli populo: sicut ostendit Chrysostomus, homilia decimaoctaua, in secundum ad Corinthios, ita vt sacerdote verba præeunte, vere respondere possint, Amen. Et celebrationem Cœnæ Christus expresse fieri mandauit in sui commemorationem, ita vt mortem Domini simul annuntient, qui de pane Domini edunt, & de poculo bibunt: iuxta Pauli interpretationem. Iam vero Christus ea lingua vsus est, quæ tunc erat popularis, & ab omnibus intelligi poterat. Et quidem in Pentecoste, ideo Apostolis datum est donum linguarum, vt omnibus sub cœlo populis, doctrinam Euangelij proponere, & Sacramenta administrare possent, ea lingua, quæ singulis populis nota esset, & ab omnibus intelligeretur. Et locus extat manifestissimus apud Paulum, prima Corinth. decimoquarto, vbi ex professo & multis quæstionem illam in vtramque partem tractat: qua scilicet lingua Ecclesiæ proponendæ sint Scripturæ lectiones & explanationes, publicæ preces, gratiarum actiones, Hymni seu Psalmi, & benedictiones seu Sacramentorũ administrationes. Vbi enim Paulus εὐλογίαν nominat εὐχαριστίαν, veteres recte intelligunt administrationem Cœnę Dominicæ: illam enim veteres Eucharistiam vocarunt, & 1. Corint. 10. Paulus inquit: Poculum benedictionis, quo benedicimus. Ostendit autem Paulus, fuisse suo tempore, qui donum linguarum coram Ecclesia ostentare voluerunt, ita vt lectiones Scripturæ, publicas preces, Psalmos, gratiarum actiones, & Sacramentorum administrationem, lingua idiotis peregrina & ignota tractarent. Et memorabile est, quod Ambrosius annotauit, illos quos Paulus perstringit, fuisse præcipue ex Hebręis: qui apud homines Gręcos & alios, in tractatibus aut oblationibus aliquando Syra lingua, plerunque Hebraica vsi sint ad cõmendationem: quia scilicet lingua sancta sit, qua primitus ipse Deus, Patriarchæ, & Prophetę vsi sint. Et certe magnificus hic fuit pretextus, de lingua sancta. Sed Paulus simpliciter pronuntiat: quia in conuentibus Ecclesiasticis omnia debent fieri ad ædificationem Ecclesiæ: ideo vtendum esse ea lingua, quę intelligi possit, ab illis etiam, qui locum idiotarum implent: populum enim non posse ædificari, nec recte Amen dicere, nisi intelligat quid dicatur. Et illam sententiam multis argumentis probat: diuersum vero sentientes & facientes taxat, reprehendit; vtque inutilia illa, quæ Ecclesiam non ædificant, sed in aerem funduntur, emendentur, flagitat. Et hoc modo confirmat, omnia in Ecclesia fieri ordine, cum decoro, & ad ædificationem. Nihil igitur est, quod Pontificij prætendunt, ex vsu latinæ linguæ apud eos, quibus ignota illa est, conciliari & addi sacris ornatum, decorum, & maiestatem. Illud enim de lingua sancta, plausibiliori specie Apostolorum tempore dici potuit. Sed Paulus affirmat, ideo in sacris conuentibus vtendũ esse lingua idiotis nota: vt omnia in Ecclesia fiant cum decoro, ordine & ad ædificationem. Et in conclusione Paulus de illa sua disputatione duo ponit. 1. Ita in omnibus Ecclesijs sanctorum doceo 2. Si quis spiritualis est, cognoscat, quæ scribo vobis, quia Domini mandata sunt. Habemus igitur, quæ sit de hac quæstione Domini sententia, quę Apostolorum doctrina, & quæ fuerit Apostolicæ Ecclesiæ obseruatio. Et de diuersum sentientibus, Paulus magna vehementia addit: Si quis ignorat, ignoret.

Christus vsus lingua populari.

Pauli præceptum de vsu eiusmodi lingua, quæ in publicis conuentibus intelligi possit.

Hanc Pauli doctrinam tota antiquitas magno consensu diligenter ob-

Purioris antiquitatis exemplum.

seruauit, vtens in sacris ea lingua, quæ singulis in locis, si non popularis erat, tamen ab Ecclesia intelligebatur, qualis ratio fuit Latinæ linguæ in Aphrica Augustini tempore. Et si qui diuersum tentabant, serio reprehendebantur. Sicut Ambrosius in 14. caput 1. ad Cor. reprehendit, quod quidam Latini homines soliti fuerint suo tempore Græce cantare, oblectati sono verborum eorum, quæ dicerent, nec ipsi, nec alij intelligerent. Ita vsus peregrinæ linguæ in sacris, iuxta Ambrosium, primum tentatus fuit apud Græcos in Hebræa lingua postea apud Latinos in Græca lingua. Sed fuerunt tunc, qui illud institutum ex verbo Dei reprehenderunt, & represserunt. Postea vero cum nemo esset, qui ex verbo Dei resisteret, vsus Latinę linguę in sacris, apud illos, quibus lingua illa nō est nota, paulatim inualuit, quod tamen non est vetustissimum. In Pontificiali enim Lectoribus in ordinatione dicitur: Studere, lectiones sacras distincte & aperte, ad intelligentiam & ædificationem fidelium proferre. Et circa annum Domini 1200. Innocentius III. in Concilio generali ita decreuit: Quoniam in plerisq; partibus permixti sunt populi diuersarum linguarum, habentes sub vna fide varios ritus & mores: districte præcipimus, vt Pontifices huiusmodi ciuitatum siue diœcesium, prouideant viros idoneos, qui secundum diuersitatem rituum & linguarum, diuina illis officia celebrent, & Ecclesiastica Sacramenta ministrent, instruendo eos verbo pariter, & exemplo.

Qua occasione vsus Latinæ linguæ in Ecclesias irrepserit.

Et de Cyrillo, Morauorum præsule, qui fuit circa annum Domini 900. Æneas Syluius in historia Bohemica, cap. 13. scribit: Ferunt, Cyrillum cum Romæ ageret, Pontifici supplicasse, vt Sclauorum lingua eius gentis hominibus, quam baptizauerat, rem diuinam faciens vti posset. De qua re, dum in sacro senatu disputaretur, essentque non pauci cōtradictores, auditam vocem tanquam de cœlo in hæc verba missam: Omnis spiritus laudet Dominū, & omnis lingua confiteatur ei. Indeq; datū Cyrillo indultum, &c. Hodie etiā idem seruant populi, qui Romani Pontificis tyrannidi non sunt subiecti: vt Syri, Æthiopes, Armenij, Moscouitæ, &c.

Æneas Syluius de Cyrillo Morauorum præsule.

Quid vero Tridentinum Concilium de hac quæstione decernit? Concedit, Missam continere magnam fidelis populi eruditionem, non tamen visum fuisse Concilio, expedire, vt vulgari lingua passim celebraretur. Atqui iuxta Ambrosij dictum docere & erudire nemo potest, nisi intelligatur: intelligi autem lingua non potest, nisi nota sit. Contraria igitur sunt, Missa debet seruire populi eruditioni: & tamen celebrāda est lingua, populo peregrina & ignota, nisi hoc forsan velint, Missam quidem cōtinere eruditionem, sed eam non esse populo communicandam, sed per ignotam linguam occultandam. Sed quas rationes afferunt? Ritus, inquiunt, antiquus est. Atqui antiquior & antiquissimus est diuersus ritus, de lingua vulgari & nota, sicut ostendimus. Sed trecētorum annorum præscriptio, Pontificijs (vt video) tota antiquitas est: ita vt ad antiquitatem non pertineat, quod à Domino mandatum, ab Apostolis traditum, & in Ecclesia à mille quingētis annis obseruatum fuit. Quid vero opponunt manifestissimis Pauli sententijs, 1. Cor. 14. Hoc sane operæ pretium est audire. Romana, inquiunt, Ecclesia, omnium Ecclesiarum mater & magistra, ritum peregrinæ & populo ignotæ linguæ probauit. Hoc igitur magisteriū Romana Ecclesia sibi sumit, vt contra ea, quæ Dominus mandauit, quæ Apostoli tradiderunt, quæ Apostolicæ & primitiuæ Ecclesiæ seruarunt, possit diuersum statuere, & contrarium approbare: vt scilicet impleat, quod scriptum est Thess. 2. In templo Dei tanquam Deus sedet, extollens se super omne, quod dicitur Deus.

Quomodo Pontificij defendant vsum peregrinæ linguæ in Ecclesia.

Aliquam tamen libertatem Synodus ostendit, vt scilicet aliquando aliquid ex ijs, quæ in Missa leguntur, exponatur. Quod si ita intelligerent,

vt lectionibus & precibus, Latine primum pro ijs, qui intelligunt, recitatis, statim subiungeretur interpretatio in vulgari lingua, vt etiam populus posset Amen dicere: aliqua esset species reformationis, & aliqua congruentia ad illud, quod 1. Corinth. 14. Paulus dicit: Si lingua quis loquitur, fiat hoc ἀνὰ μέρος, hoc est, per vicissitudinem, vt sit vnus, qui interpretetur: vt ita tota Ecclesia, quæ & ex doctis & ex idiotis constat, ædificetur. Et hanc consuetudinem Ioannes Billet dicit fuisse in quibusdam Ecclesijs, vt pronuntiato Latine Euangelio, statim in vulgari populo exponeretur.

Hæc certe vicissitudo Latinæ & vulgaris linguæ in nostris Ecclesijs, vbi scholæ frequentiores sunt, seruatur, & vt docti & idiotæ ædificentur. Sed hæc non est Tridentina mens, vt ipsæ lectiones, conciones, & orationes vulgari lingua recitentur: sed illis simpliciter deputát Latinam linguam. Alias vero non prorsus prohibét, quin aliquando aliquid quantũ libuerit, declaretur: quid scilicet fiat & agatur in Latinis illis lectionibus, concionibus & orationibus, exceptis tamen mysterijs Canonis. Paulus vero dicit: Qui lingua loquitur, si non sit, qui interpretetur, taceat in Ecclesia: sibi ipsi vero priuatim loquatur, & Deo. Et Ambros. inquit: Si vtique ad ædificandam Ecclesiam cõuenitis, ea debent dici, quæ intelligát audientes. Nam quid prodest, vt quis lingua loquatur, quã solus scit, vt qui audit, nihil proficiat? ideo tacere debet in Ecclesia, vt ij loquantur qui prosint audientibus. Huc etiam pertinet illud, cuius mentionem faciunt in 5. capitulo, & quod in 9. Canone anathematis fulmine defendant, recte fieri, quod scilicet pars Canonis, & verba consecrationis summissa voce proferuntur, vt illi etiam, qui intelligere possent, nõ exaudiant. Christus certe in celebratione cœnæ suæ mandauit fieri sui commemorationem: non per silentium, aut tacito modo, sed sicut Paulus explicat, per annuntiationem. Neq; enim Christus ita instituit Sacramenta, vt actio quidem esset visibilis & publica, verbum vero, quę est præcipua pars Sacramentorum, occultetur, & silentio sepeliatur. Et Paulus 1. Cor. 14. diserte distinguit hæc duo: in Ecclesia loqui de ijs scilicet, quæ ad publicũ ministerium pertinent, & priuatim sibi ipsi & Deo loqui: ideo tota antiquitas, exclusis illis, qui non poterant interesse mysterijs, voce, quæ à circumstantibus & exaudiri & intelligi poterat, preces, gratiarum actiones, præcipue vero verba Cœnæ pronuntiauit, ad quæ populus respondit Amen.

Ita Dionysius apud Eusebium, lib. 7. cap. 9 scribit de quodam ab hęreticis baptizato, cum & gratiarum actionem in Ecclesia audisset, & ad illam vna cum alijs Amen accinisset, τὴν εὐχαριστίαν ἐπακούσαντα, καὶ συνεπιφθεγξάμενον τὸ ἀμήν. *Dionysius apud Eusebium.*

Bessarion de Sacramento Eucharistiæ dicit, sacerdotem in Orientali Ecclesia alta voce verba illa pronuntiare: Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus. *Bessarion.*

Augustinus ad Orosium, quæst. 49 Qualem clamorem faciat vniuersa Ecclesia, dum potatur sanguine Christi, & dicit, Amen, tu ipse, si potes, considera. Et breuiter omnes descriptiones liturgiarum, quę extant apud veteres, idem testantur. In liturgia quidem, quæ Chrysostomi titulum præfert, aliquoties occurrit: Sacerdos μυστικῶς, secreto; & concludit ἐκφώνως, alta seu sublata voce. Sed mystica illa recitatio precum non facta fuit sub silentio, vt nemo exaudire posset, sed quia opponitur τῷ ἐκφώνως, significat, quod quædam preces non tam alta & sublata voce decantatæ fuerint. Nam Homilia 18. in 2. ad Corinth. dicit, & preces, & gratiarum actiones, in celebratione Eucharistiæ, populo cum Sacerdote *Augustinus*

communes fuisse. Expresse igitur & aperte, ita vt audiri & intelligi possent etiam, quæ non alta voce cantabantur, pronuntiata fuerunt tempore Chrysostomi. Non enim sibi & Deo, sed Ecclesiæ, iuxta Pauli dictum, in precib. illis sacerdos loqtur. Extat hac de re cõstitutio Iustiniani, quæ in Nouellis est 123. in hæc verba: Iubemus, vt omnes Episcopi, pariter & presbyteri, μὴ κατὰ τὸ σεσιωπημένον, ἀλλὰ μετὰ φωνῆς τῷ πιστοτάτῳ λαῷ ἐξακουομένης, hoc est, non sub silentio, vel tacito modo, sed clara voce, quæ a populo exaudiri possit, sacram oblationem & preces in sancto Baptismate adhibitas celebrent: quo maiore exinde deuotione in depromendis Domini Dei laudibus, audientium animi efferantur. Ita enim Apostolus docet 1. Corinth. 14. &c. His igitur de caussis conuenit, vt inter cæteras preces & ea, quæ in sancta oblatione dicuntur, clara voce Deo proferantur, scituris sacerdotibus, quod si quid horum neglexerint, & in horrendo iudicio magni Dei de his rationem reddent. Neque nos, cum hæc cognoscemus, conquiescemus, relinquemusque inulta. Hæc Iustinianus.

Tridentini vero patres, capit. 5. contra totius antiquitatis sententiam decernunt, mentes fidelium ad rerum diuinarum meditationem & contemplationem excitari & sustolli, si tacita voce verba consecrationis proferantur: cum Paulus fidem pronuntiet esse nõ ex silentio, sed ex auditu verbi Dei. Et operæ pretium est obseruare, quod ipsi Pontificij scriptores fatentur, non vetus esse illud secretæ institutum, cuius rationem hanc fuisse recitãt. Dicunt, olim publice & alta voce precem Canonicam recitatam. Sed cum verba illa per vsum etiam a laicis scirẽtur, pastores quosdam in agro super panem & vinum illa recitasse, & repente carnem & sanguinẽ ante se inuenisse: atque ita diuinitus percussos interijsse. Inde vero sub anathemate præceptum est, de cætero sub silentio dicendum Canonem. Ita Honoratus & Billet: quasi vero magica esset illorum verborum ratio. Innocentius caussam hanc assignat: Ne sacrosancta verba vilescerent, si omnibus etiam laicis nota essent. Hoc certe periculum spiritus sanctus non præuidit, cum Paulus cõmemorationem Christi interpretaretur annuntiationem. Sed & hoc Pontificiorum institutum Deus electis in bonũ vertit: ne scilicet aures ipsorum, abominatione Canonis contaminarentur.

Tridentini cõtra ipsum Iustinianũ.

Quia vero Iustinianus damnat eos, qui verba consecrationis, & preces Eucharistiæ tacita voce, quę à populo non exaudiatur, proferunt; Tridentina igitur synodus illam Iustiniani cõstitutionem anathemate iugulat, in 9. Canone: Si quis dixerit, ritum, quo submissa voce pars Canonis, & verba Consecrationis proferuntur, damnandum esse, anathema sit. Ita scilicet compendiose expediunt, vbi vident sibi & Scripturæ antiquitatis sententiam obstare.

DE POENITENTIA EX SESSIONE IV.

sub Iulio tertio.

CAPVT I.

De necessitate & institutione Sacramenti Pœnitentiæ.

Si ea in regeneratis omnibus gratitudo erga Deum esset, vt iustitiam in Baptismo ipsius beneficio & gratia susceptam, constanter tenerent: non fuisset opus, aliud ab ipso Baptismo Sacramentum, ad peccatorum remissionem esse institutum. Quoniam autem Deus diues in misericordia, cognouit figmentum nostrum, illis etiam vitæ remedium contulit, qui sese postea in peccati seruitutem, & dæmonis potestatem tradidissent: Sacramentum videlicet pœnitentiæ, quo lapsis post Baptismum beneficium

mortis Christi applicatur. Fuit quidem pœnitentia vniuersis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inquinassent, quouis tempore ad gratiam & iustitiam assequendam necessaria, illis etiam, qui Baptismi Sacramento ablui petiuissent, vt peruersitate abiecta & eliminata tantam Dei offensionem cum peccati odio, & pio animi dolore detestarentur. Vnde Propheta ait: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Dominus etiam dixit: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis. Et princeps Apostolorum Petrus, peccatoribus Baptismo initiandis pœnitentiam commendans, dicebat: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum. Porro nec ante aduentũ Christi pœnitentia erat Sacramentum, nec est post aduentum illius cuiquam ante Baptismum. Dominus autem Sacramentum tunc præcipue instituit, cum a mortuis excitatus insufflauit in discipulos suos, dicens: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Quo tam insigni facto, & verbis tam perspicuis, potestatem remittendi & retinendi peccata, reconciliandos fideles post Baptismum lapsos, Apostolis & eorum legitimis successoribus fuisse communicatam, vniuersorum Patrum consensus semper intellexit: & Nouatianos, remittendi potestatem olim pertinaciter negantes, magna ratione Ecclesia Catholica, tanquam hæreticos explosit atque condemnauit. Quare verissimum hunc illorum verborum Domini sensum, sancta hæc Synodus probans & recipiens, damnat eorum commentitias interpretationes, qui verba illa ad potestatem prædicandi verbum Dei, & Christi Euangelium annunciandi contra huiusmodi Sacramenti institutionem falso detorquent.

CANON I.

Si quis dixerit, in Catholica Ecclesia pœnitentiam non esse vere & proprie Sacramentum pro fidelibus, quoties post Baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis, à Christo Domino nostro institutum, anathema sit.

CANON II.

Si quis dixerit, verba illa Domini Saluatoris: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt, non esse intelligenda de potestate remittendi & retinendi in Sacramento pœnitentiæ, sicut Ecclesia Catholica ab initio semper intellexit, detorserit autem contra institutionem huius Sacramenti, ad auctoritatem prædicandi Euangelium, anathema sit.

EXAMEN.

Doctrina de pœnitentia præbet illustre testimonium bonitatis & misericordiæ Dei, erga miseram & corruptam hanc nostram naturam. Quia enim propter naturæ corruptionem, in hac vita in multis sæpe labimur omnes: imo septies in die cadit etiã iustus. Propter Diaboli enim insidias & mundi scandala, etiam qui renati fuerant, aliquãdo ex carnis infirmitate lapsibus præoccupantur: sæpe etiam ex malitia carnis, in atrocia scelera se præcipitant. Deus igitur vsq; adeo ostendit se nolle mortem peccatoris, sed vt cõuertatur & viuat, vt etiam lapsis post Baptismum, si conuertantur, voluerit reditum patere in gratiam. Et quidem ipse instituit, ordinauit & præscripsit certum modum & rationem, quomodo post lapsus conuersio ita fieri, & pœnitentia ita agi debeat, vt certi simus ex diuina promissione, nos rursus reconciliari Deo, & cõsequi remissionem peccatorum: imo ipse spiritu suo per verbum inchoat, efficit & operatur in nobis ea, quæ ad pœnitentiam seu conuersionem pertinent. Omnino igitur in Ecclesia necessaria est explicatio veræ & sanę doctrinæ ex verbo Dei, de salutari pœnitentia. Illa vero a nostris, Dei beneficio, ex fontibus

Propheticis & Apostolicis, a confusionibus & corruptelis Scholasticæ doctrinæ feliciter repurgata, & iustis tractationibus explicata est. Et quia instituti nostri non est, iusta methodo & integra tractatione, totum locum de pœnitentia repetere & retexere: cum quidem videam, præter opinionem scriptionem hanc excrescere: ea tantum annotabimus, quæ ratio examinis Tridentinorum Decretorum, requirere videbitur.

In primo igitur capitulo ostendendum est, quid proprie illud sit, quod hoc loco in controuersia positum est, quando disputatur an pœnitẽtia sit vere & proprie Sacramentum. Et quia Pontificij verum statum huius cõtrouersiæ solent turbare mixtione & confusione aliarum quæstionum, quæ ab Anabaptistis & alijs phanaticis disputantur: principio igitur quæstiones illas, monstrata Ecclesiarum nostrarum sententia, remouebimus & semugemus, vt eo commodius ad illud, quod proprie in controuersia positum est, perueniamus.

Opiniones quæ vt impia damnari solent ab Ecclesia Augustanæ cõfessionis addictis.

Primo igitur nostri expresse docent, baptizatos in hac vita, si admittãt actiones contra conscientiam, non retinere, sed excutere fidem & spiritũ sanctum, amittere gratiam iustificationis, & vitam æternam: ac reos fieri iræ Dei, & æternæ damnationis, nisi rursus conuertantur, & agant pœnitentiam. Et quæ illa peccata sint, ex scriptura declarant: vt Ro. 8. 1. Corint. 6. Galat. 5. & 6. Ephes. 5. Coloss. 3. & ex alijs locis. Duodecimus itaque articulus Augustanæ confessionis, damnat illos, qui vel fingunt, quibusdam tantam perfectionem in hac vita contingere, vt peccare non possint: vel qui blasphemant, semel iustificatos non posse amittere Spiritum sanctum, in quantiscunque sceleribus se voluterent.

Secundo. Nequaquam sumus Nouatiani, qui semel iustificatis, si post Baptismum lapsi essent, omnem spem veniæ & reconciliationis cum Deo vel prorsus negabant, vel in dubium reuocabant, etiamsi rursus cõuerterentur, & pœnitentiam agerent. Summa enim gratitudine celebramus immẽsum illud beneficium misericordiæ Dei, quod promisit lapsos post Baptismum, se rursus in gratiam velle recipere, quocunque tempore, & quotiescunque conuertuntur.

Tertio. Est & hoc extra controuersiam apud nos, neminem posse Deo reconciliari, & remissionem peccatorum consequi, nisi agat pœnitentiã. Nam cor impœnitens, cumulat sibi iram Dei, Rom. 2. & Luc. 13. Nisi pœnitentiam egeritis, omnes peribitis.

Quarto. Nec quisque sibi fingere debet peculiarem modum agendæ pœnitentiæ, vt Deo reconcilietur: sed illa est vnica & vera ratio salutaris pœnitentiæ, quæ in verbo Dei traditur & præscribitur.

Quinto. hoc etiam apud nos extra dubitationem est, Deum in Scriptura instituisse & ordinasse certa media, per quæ lapsis post baptismum si conuertantur, beneficium mortis Christi vult applicare & obsignare, ad reconciliationem & remissionem peccatorum. Damnantur itaq; Enthusiastæ & Epicurei, qui fingunt Deum ἀμέσως, sine vsu ministerij, sine pœnitentia & fide, donare lapsis reconciliationem & remissioné peccatorũ. Et illud ordinarium medium seu organon, per quod Deus in hac vita nobiscum agit in ijs quæ ad salutem nostram pertinent, nostri docent esse ministerium verbi & Sacramentorum. Ministerio enim legis peccata arguuntur, conscientiæ timore, iræ & iudicij diuini terrẽtur. Deinde sic territis & contritis, Deus gratiam & remissionem peccatorum, per ministerium Euangelij offert & proponit: ac vult vt apud Deum, per & propter Christum, fide in verbo & Sacramentis, reconciliationem quæramus, apprehendamus & accipiamus.

Constantinus aduer-

Merito itaque improbatur Acesij Nouatiani dictum, qui Tripart. li. 2. cap. 13 ad Constantinum Imperatorem inquit: Inuitãdos quidem lapsos

ad pœni-

ad pœnitentiam, spem vero remissionis, non à sacerdotibus, sed à Deo so-
lummodo expectandam, qui solus potestatē habeat remittendi peccata.
Prudenter enim, & pie respondit Constantinus, Scalam igitur admoue
Acesi, & in cœlos ascende, quia ministerij vsum tollis. Ambrosius Noua-
tianorum opinionem ita describit: Pœnitentibus post lapsum, non sim-
pliciter sane præcidendam esse omnem spem veniæ: sed Sacerdotes nec
posse nec debere illis, ministerio Euangelij remissionem peccatorum an-
nuntiare, vel absolutionem impertiri, ne Dei sicut simulabant, partes, au-
daci temeritate sibi vsurparent. Illos igitur qui extra & præter ministeriū
verbi & Sacramentorum, vel quærunt, vel quærendam docent reconcili-
ationem cum Deo, & remissionem peccatorum, serio improbat Augusta-
na confessio.

sus Nouatianos.

Hæc principio recitanda fuerunt, vt status controuersiæ, quæ de pœni-
tentia est, inter Pontificios & inter Augustanam confessionem, clare &
distincte remotis & sepositis alijs quæstionibus, constitui & monstrari
posset: ne quis vel existimet vel cauilletur, nos phanaticas illas opinio-
nes, quas iam ostēdi, a nostris damnari, fouere & tueri, quando cū Pōtifi-
cijs disputamus, an pœnitētia sit vere & proprie sacramentū. Nam in eo
quidem controuersia posita est, quod Pontificij asseuerant, pœnitentiam
qua lapsi Deo reconciliantur, esse peculiare sacramētum, quo lapsis post
baptismum, beneficiū mortis Christi applicatur. Sed addenda est decla-
ratio, quis sit sensus, & quæ sit causa huius certaminis. Apologia igitur
Augustanæ confessionis, ne videatur præter necessitatem, de verbis po-
tius quam de rebus ipsis contēdere, aliquoties diserte declarat: Cum vo-
ce & ministerio absolutionis, id quod proprium est Sacramentorum, sin-
gulis credentibus applicetur generalis promissio Euangelij, de recōcilia-
tione cum Deo, & remissione peccatorum, propter meritum Christi, se
non pugnare, quo minus hac ratione, hoc respectu, propter hanc causam
& in hunc sensum, pœnitentia appelletur Sacramentum.

Status controuersiæ.

Quo respectu confessio Augustana pœnitentiā vocet Sacramentum.

Et licet ex diuina institutione, non habeat tale externum & materiale
elementū, quale est in Baptismo & in Eucharistia, quod ad integram de-
finitionem & genuinā proprietatē Sacramenti requiritur: tamē quia ap-
pellatio Sacramēti est ἄχαφος, & valde late patet, si res ipsę saluę essent,
de vocabulis facile posse consensionē constitui, inter illos qui non amāt
λογομαχίας.

Sed hac declaratione, Pontificij in hac disputatione non patiuntur sibi
satisfieri. Aliud igitur est propter quod tam pertinaciter dimicāt, pœni-
tentiam esse vere & proprie Sacramentum. Et hæc obseruatio monstra-
bit verum statum huius controuersiæ: & simul etiam ostendet, non esse
contentionē de vocabulis, sed certamen de re longe grauissima quando
Pontificij disputant, pœnitentiam esse vere & proprie Sacramentum.
Quia enim Sacramētum, iuxta ipsorum definitionem, est inuisibilis gra-
tiæ visibilis forma, ita vt eius & similitudinē gerat, & causa existat: quæ-
runt igitur, quodnam sit materiale elementum in pœnitentia, quod
accedente verbo absolutionis fiat sacramentum, non tantum significās,
sed causans (sicut ipsi loquuntur) gratiā pœnitentiæ, hoc est, reconcilia-
tionem cum Deo & remissionem peccatorum. Respondet autem com-
pendium Theologiæ, materiam seu Elementum, hoc loco large accipien-
dum esse, pro omni re, siue sit substantia externa, siue actio humana. Atq;
ita in pœnitentiæ Sacramento, dicit Elementum esse exteriores actio-
nes seu operationes hominis pœnitentis: cordis scilicet contritionem, o-
ris confessionem, & operis satisfactionem. Et si verbum absolutionis, à
Sacerdote prolatum, ad illud elementum, hoc est, ad operationes huma-

nas accedat, tunc fieri inde Sacramétum, quod sit causa efficiens & conferens gratiam, hoc est, reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum. Peccatorem igitur post Baptismum lapsum, quando quærit & ambit reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum, Pontificij per Sacramentum suum pœnitentiæ, deducunt ad humana seu propria opera: vt illa, accedente verbo absolutionis, fiant & sint Sacramentum, hoc est, causa efficiens & conferens gratiam reconciliationis cum Deo, & remissionis peccatorum. Ideo in compendio Theologiæ talis traditur differentia: Baptismus & Eucharistia consistunt in passione eius qui sanctificatur, & non in actione, nisi per accidens; hoc est, sunt Dei actiones offerentis & exhibentis beneficia mediatoris. Et nos tantum ea ad nos recipimus, quæ Deus sua actione in illis Sacramẽtis exhibet. Pœnitentia vero Sacramentum consistit essentialiter in actu eius, qui sanctificatur. Atq; ideo ipse actus noster est materia Sacramenti. In alijs, vt Baptismo & Eucharistia, quæ sine actu nostro operantur, requiritur exterior materia. Hæc ibi.

Vt autem manifestius euadat, de re necessaria & longe grauissima certamen esse, quando disputatur, an pœnitentia tale sit Sacramentum, sicut Pontificij contendunt: opponamus recitatæ iam Pontificiorum sententiæ, de Sacramẽto pœnitentiæ antithesin: quam viam & rationem reconciliationis cum Deo, scriptura, & doctrina & exemplis peccatori post lapsum monstret & proponat. Scriptura igitur duo genera doctrinæ proponit, legem scilicet & Euangelium. Et lex quidem arguens peccata, & proponens grauissimas comminationes Dei, est malleus ille Ieremiæ 23. per quem Deus conterit petras, hoc est, spiritum contribulat, cor conterit & humiliat, vt vera & seria agnitione multitudinis & magnitudinis peccati, & iræ Dei aduersus peccatum, animus incipiat peccatum odisse & detestari, iram & iudicium Dei timere, ita vt nollet in æternum sub illis perire, sed gemitu suspirat & luctatur, vt ab illis liberetur. Ibi lex habet quidem & proponit promissiones vitæ: sed sub conditione perfectæ impletionis: sed scriptura addit declarationem: Quia lex spiritualis est, & de eius impletione, hæc est Dei sententia: Qui non in omnibus permanserit, maledictus esto, ideo coram Deo, ex operibus legis, nulla caro iustificatur, Roman. 3. Sed qui ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt, Galat. 3. Ita per legem agnitio peccati, Romanorum tertio, & lex iram operatur, Romanorum quarto. Scriptura igitur omnia concludit sub peccatum, Galat. 3. Euangelium vero docet, id quod legi propter carnem nostram impossibile erat, Deum præstitisse misso filio, Romanorum 8. Monstrat igitur Christum agnum Dei, factum pro nobis sub lege, vt obedientia & passione sua pro nobis, iudicio Dei in lege patefacto satisfaceret. Et illum mediatorem Pater in Euangelio proponit propitiationem, fide in sanguine ipsius per remissionem peccatorum, Rom. 3. Hæc enim est voluntas Patris, vt omnis, qui credit in filium, nõ pereat, sed habeat vitam æternam, Ioan. 6. Atque ita Euangelium, contritis & territis conscientijs annunciat, offert & proponit gratiam Dei, reconciliationem & remissionem peccatorum, gratis propter meritum Christi: & vult, vt illud beneficium Mediatoris, fide quisque apprehendat, & sibi applicet. Ministerium vero priuatæ absolutionis, generalem illam Euangelij promissionem ad singulos petentes applicat, vt fides eo firmius statuere possit, sibi certo à Deo donari & applicari beneficia passionis Christi. Et in vsu cœnæ Dominicæ, nouum Testamentum, quod scilicet Deus propitius vult esse peccatis nostris, & iniquitatum nostrarũ obliuisci, singulis fide sumentibus Christus exhibet, applicat & obsignat pretioso pignore corporis & sanguinis sui. Et tunc recte dicitur: Confide fili, remittuntur tibi

peccata

peccata tua. Omnes enim Prophetæ testimonium perhibēt per Christum remissionem peccatorum accipere omnes, qui credunt in nomē eius. Et hæc est illa ratio recōciliationis cum Deo: cui obscurandæ, labefactandæ & euertendæ opposita est Pontificiorum disputatio de Sacramento pœnitentiæ, eo modo sicut dictum est: vt scilicet peccatorem post lapsum quærentem reconciliationem cum Deo, & remissionem, abducant a fide obedientiæ, passionis & satisfactionis Christi ad fiduciam actionis, propriæ contritionis, confessionis, & satisfactionis: vt si ad illa nostra opera accedat verbum absolutionis, tūc habeamus causam efficientem & conferentem reconciliationem, & remissionem peccatorum. Et hic est verus status controuersiæ, quando disputatur, an pœnitentia tale si Sacramentum, sicut Pontificij volunt.

Operæ pretium autem est obseruare, quomodo & vnde probent & confirment suam illam pœnitentiam esse tale Sacramentum. Et primo ante aduentum Christi in carnem, hoc est, tempore veteris Testamenti, fuit pœnitentia, per quam lapsi post circumcisionem, Deo rursus reconciliati fuerunt. Sed illam pœnitentiam, Tridentinum capitulum negat fuisse Sacramentum: tale scilicet, sicut ipsi de sua pœnitentia loquuntur. Atqui valde hoc mirabile est. In pœnitentia enim veteris Testamenti, fuerunt illustria externa signa contritionis, leguntur exempla publicæ confessionis peccatorum. Sorori Mosis & Dauidi, post reconciliationem impositæ fuerunt à Deo castigationes.

Et ex illis exemplis, Pontificij suam satisfactionem probare conantur. Potestas etiam remittendi peccata fuit in veteri Testamento, eius enim illustre exemplum extat in historia Dauidis. Et hæc est tota definitio Sacramenti pœnitentiæ: contritio scilicet, confessio, satisfactio & absolutio. Et tamen negant, pœnitentiam tempore veteris Testamenti fuisse Sacramentum: ideo forsan, quia ibi confessio etiam quæ coram Ecclesia fiebat, non sacerdoti in aurem, sed Deo facta fuit Et castigationes post reconciliationem, non à Sacerdote, sed ab ipso Deo impositæ fuerunt. Nathan etiam Dauidem absoluit, non sua iudiciaria aliqua potestate, sed ministerio, ita quod Deus per Prophetæ ministerium remitteret Dauidi peccata. Et sicut Petrus inquit: Actorum decimo; Prophetæ docuerunt, remissionem peccatorum in conuersione accipi, nec propter nec per pœnitentium opera, sed propter promissum benedictum semen per fidem in ipsum. Quia igitur Patriarcharum & Prophetarum pœnitentia, in multis cum Pontificia non conuenit: ideo merito negant, pœnitentiam tempore veteris Testamenti, fuisse tale Sacramentum, sicut ipsi de sua pœnitentia disputant.

Nos vero illam aduersariorum cōfessionem libenter accipimus, quod scilicet per annos quater mille à condito mundo, pœnitentia non fuerit tale Sacramentum sicut Pontificij disputant: & quod toto tempore veteris Testamenti, non fuerit talis ratio, & talis modus reconciliationis cū Deo post lapsum, qualem pontificij in Sacramento suæ pœnitentiæ præscribūt. Apostoli vero, & Petrus Act. 10. & Paulus Act. 26. affirmat se de pœnitentia in Deum, & de accipienda remissione peccatorū non aliter docuisse quam Prophetas. Hæc obseruatio postea habebit vsum. Quando enim Pontificij ad Sacramētum suæ pœnitentiæ comprobandum, afferūt testimonia & exempla ex veteri Testamento: recte possumus respondere, nihil inde probari, quia Tridentinum capitulum pronuntiat pœnitentiam in veteri Testamento non fuisse Sacramentum.

Secundo, Baptista prædicauit pœnitentiam in remissionem peccatorum. Summa etiā prædicationis Christi, ita describitur: Pœnitentiam agite, & credite Euangelio, appropinquauit enim regnum cœlorum. Sed

Tridentinum capitulum pronunciat, ante resurrectionem Christi, pœnitentiam non fuisse Sacramentum, nec pœnitentiam ante Baptismum esse Sacramentum. Docuit autem & Baptista & Christus, de contritione: Baptistæ auditores confessi sunt peccata sua, Matt. 3. vbi etiam de faciendis fructibus dignis pœnitentia grauiter concionatur. Christus etiam priuatam absolutionem impertijt, Matth. cap 9. & Luc. cap. 7.

Quare igitur iuxta definitionem, pœnitentia illa Pontificijs non est Sacramentum? Respondeo: Quia contritio fuit interior & confessio non habuit enumerationem singulorum delictorum, Christus etiã absolutionem impertijt, nõ præmisso processu iudiciali, & imposita mulcta, sed gratis ijs qui peccata agnoscebant, iram Dei timebant, & fide propter ipsum petebant & quærebant reconciliationem. Et summa, quia in illa pœnitẽtia, gratis, sine operibus, fide propter Christum remittebantur peccata: quia etiam tam Baptista quam Christus, fidem in filium mediatorem, partem conuersionis, necessariam ad consequendam remissionem prædicarunt. Propter has causas, talis pœnitẽtia Pontificijs nõ est sacramentum, id quod diligenter expendatur. Concedit itaq; & fatetur Tridentinum Concilium, Sacramentum suæ pœnitentiæ non habere fundamentum, testimonium vel exemplum, sicut non in veteri Testamento, ita nec in concionibus Baptistæ & Christi ante resurrectionem.

Tertio, Vnicum monstrant in Scriptura fundamentum. Tridentinum enim capitulum dicit, Sacramẽtum pœnitentiæ, sicut illud Pontificij describunt, a Christo institutum post resurrectionem, cum insufflans in discipulos, diceret: Accipite spiritum sanctum: quorũ remiseritis peccata, &c. Expendendum igitur est, an illa Christi sententia, hoc quod Pontificij volunt efficiat: ad remissionem scilicet peccatorum, necessariam esse cõtritionem, oris confessionem, & operis satisfactionem ita vt externæ illæ operationes pœnitentium, sint materia: ad quas, si verbum absolutionis accedat, fiat inde Sacramentum, quod sit causa efficiens, & conferens reconciliationem & remissionem peccatorum, hic enim est status controuersiæ. Nouatianos igitur, qui extra ministeriũ Euangelij, docebant quærendam & expectandam esse reconciliationem & remissionem peccatorum, iure damnatos esse fatemur. Et ministris Ecclesiæ datam esse a Christo potestatem, remittendi & retinendi peccata, si dextre intelligatur, nemo nostrum negat. Nam Matth. 10. Marc. 3. & 6. Luc. 10. Christus eligens & emittens Apostolos ad prædicandum, dat ipsis ἐξουσίαν καὶ δύναμιν, potestatem & virtutem. Et Paulus prima Corinth. decimo & decimotertio dicit, sibi a Domino datam potestatem, non ad destructionem sed ad ædificationem.

Illa vero potestas remittendi peccata, non ita intelligenda est data Sacerdotibus, quasi Deus ea se abdicarit, & eã prorsus transtulerit in Sacerdotes, ita vt in absolutione non Deus ipse, sed Sacerdos remittat peccata. Paulus enim diserte distinguit, inter potestatem & efficaciam recõciliationis quæ Dei propria est, & inter ministerium quod Apostolis datum est: ita quod Deus est, qui mundum sibi reconciliat, 2. Corint 5. & peccata remittit, Esai 43. non autem sine medio, sed in ministerio, & per ministerium verbi & Sacramentorum. Ministri vero dicũtur soluere & remittere peccata, propter claues, hoc est, quia habent ministerium, per quod Deus mundum sibi reconciliat, & peccata remittit. Ita 2. Corinth. 1. Paulus dicit, se, qui potestatem habeat, non tamen dominari fidei, sed esse tantum ministrum & œconomum mysteriorum Christi, 1. Corint. 4. ita vt qui plantat, & qui rigat, non sit aliquid, sed qui incrementum dat, Deus, 1. Corin. 3. Et tamen ministerij vsum vtilem & necessarium osten-

dit: Dei, inquit, sumus συνεργοί hoc est, administri, quorum opera Deus vtitur in eo, vbi tamen omnis efficacia ipsius est Ministri, inquit, sumus per quos credidistis. Item, ego per Euangelium vos genui Christo, 1. ad Corin. 14. Omnium vero clarissime distinctionem hanc Paulus tradit, 2. Corint. 5. Deus est qui reconciliat nos sibi per Christum, non imputans nobis peccata. Apostolis vero dedit διακονίαν, ministerium reconciliationis. Quomodo vero hoc? Posuit, inquit, in nobis verbum reconciliationis. Nos igitur pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo: Reconciliamini Deo. Ita hæc distinctio Deo seruat & tribuit illam gloriam, quæ ipsius propria est: ministerio etiam asserit eam, quam secundum verbum Dei habet, dignitatem & auctoritatem. Sicut enim Christus est, qui per ministerium baptizat, corpus etiam & sanguinem suum exhibet: ita Christus est, qui per ministerium absoluit, & peccata remittit. Et huc pertinet Augustini sententia, De consecratione distinct. 4. Aliud est baptizare per ministerium aliud baptizare per potestatem.

Item, Per hãc potestatem, quam Christus solus tenuit sibi, & in neminem ministrorum transfudit, quanquam per ministros baptizare dignatus sit, per hanc inquam potestatem, stat vnitas Ecclesię. Si enim à Domino transferretur ad ministros, tot Baptismi essent, quot ministri. Hęc Augustinus. Per Christum igitur & propter Christum, apud Deum quærimus, & à Deo accipimus remissionem peccatorum: sed in ministerio, & per ministerium. Hæc necessaria distinctio, quare in Tridentino capitulo prætereatur, mox ostendemus: prius enim pertexemus reliqua, quomodo scilicet ministerium Euangelij remittat peccata, seu potius, quomodo Deus per ministerium remittat peccata. In eo enim caput controuersiæ consistit. Non aliunde autem, sed ex ipso contextu, sumenda est declaratio. Christus enim declaraturus remissionem & retentionem peccatorum, hæc verba præmittit: Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Et hoc dicẽs, insufflauit, &c. Quomodo vero Christus missus fuerit, vt esset minister circumcisionis, ipse explicat, Luc. 4. ex Propheta Esaia c. 61. Misit me Euangelizare pauperibus, sanare contritos corde, prædicare captiuis remissionem, & clausis apertionem, consolari lugentes, prędicare annum placationis, & diem vltionis Deo nostro. Clarior autem, & adhuc certior est hæc declaratio, quod Lucas describens eandem historiam pro eo, quod Ioannes habet, Quorum remiseritis, &c.

Lucas narrat, Christum locutum de prædicanda pœnitentia, & remissione peccatorum, in nomine suo. Remissio igitur & retentio peccatorum, per ministerium, Ioan. 20. fit annunciatione verbi, Lucæ 24 Et alterum declaratur per alterum. Non enim historice tantum recitanda est doctrina legis de peccato, & doctrina Euangelij de remissione peccatorum propter Christum: sed facienda est accommodatio seu applicatio, & Legis & Euangelij, ad auditores: vt scilicet ex Lege, monstratis peccato & ira Dei aduersus peccatum, denuncietur peccatoribus iudicium damnationis, nisi cum Deo reconcilientur. Ex Euangelio vero formetur Paulina illa exhortatio: Reconciliemini Deo, & quod Ezechiel habet: Quare moriemini domus Israel? Et ostendatur voluntatem Dei esse, vt beneficia passionis Christi, quæ voce Euangelij proponuntur & offeruntur quisque fide accipiat, & sibi applicet. Et qui ita credunt, eos Euangelium pronunciat Deo reconciliari & accipere remissionem peccatorum. Vt vero hæc annunciatio sit efficax ad remissionem peccatorum, ideo Christus ministerio per insufflationem Ioan. vigesimo, addit Spiritum sanctum. Euangelium, enim est potentia Dei, ad salutem credenti,

Romanorum primo, hoc est, arma ministerij, per efficaciam spiritus, sunt valida & potentia, 2. Corinth. 10. Qui vero non credunt, hoc est, qui applicationem reconciliationis, quæ fide fit propter Christum, apprehensa voce Euangelij, vel Epicurea securitate, vel Pharisaica persuasione contemnunt: illis denuntiatur ira Dei, & æterna damnatio. Atque hoc modo publica & generali annuntiatione pœnitentiæ & remissionis peccatorum, ministerium, imo Deus ipse per ministerium & in ministerio soluit & ligat, remittit & retinet peccata.

Porro sicut doctrina arguens peccata, & denuntians iram Dei impœnitentibus, non tantum in genere proponenda est, sed sicut exigit cura pastoralis, Ezechielis trigesimo quarto, singulis priuatim, vbi necessitas flagitarit, retinenda & liganda sunt peccata denuntiationis iudicij Dei ex verbo: ita etiam promissio Euangelij, nō tantum efficax est, quādo in genere annuntiatur, & quando in generali prædicatione fide apprehenditur, sed pastoris est, si quam ouem cognouerit ægrotam seu confractam vt illam alliget, & sanet, applicato priuatim ministerio verbi & Sacramētorum. Priuata igitur absolutio contritis, & fide petentibus cōsolationē, remittit peccata, non aliter quam quod priuatim seu singulis, voce Euāgelij annuntiat remissionem peccatorum: id quod ipse Christus suo exēplo ostendit Matth. 9. Luc. 7. Illa vero annuntiatio, siue peculiaris, singularis, specialis, siue priuata nominetur, efficax est ad remissionem peccatorum, quia est ministerium spiritus, per quod Deus fidem confirmat, & peccata remittit. Idem enim Euangelium, & eiusdem efficaciæ est, siue in genere multis, siue priuatim, vel vni vel paucis annūtietur. Et propter fidei infirmitatem, ad pleniorem & firmiorem consolationem, Deus vult promissionem gratiæ non tantum in genere proponi, sed priuatim etiam ad singulos petentes applicari: non Sacramentis tantum, verum etiam per annuntiationem Euangelij, sicut Christus ostendit Matth. 9. Luc. 7. vt fides mea eo firmius statuere possit, promissionem Euangelij generalem priuatim ad me etiam pertinere: Deum me etiam in illum comprehendere, & mihi in specie donare & applicare beneficia passionis Christi. Ita sententia Christi, Ioan. 20. de remittendis peccatis, siue intelligatur de publica seu generali annuntiatione Euangelij, siue de priuata absolutione, nihil aliud habet quam ministerium remittere & retinere peccata, voce seu annuntiatione verbi Dei.

Errant autem illi, qui simpliciter tollunt & damnant vsum priuatę absolutionis. Errant vero & illi, qui contendunt generali annuntiatione Euangelij, nulli credentium remitti peccata, sed remissionem tantum in priuata absolutione fieri.

Posita igitur vera declaratione sententię Christi Ioan. vigesimo, videamus iam, quam feliciter Pontificij inde Sacramentum suæ pœnitentię exstruunt.

Principio autem hoc consideretur, quod Tridentinum capitulū dicit sententiam illam Christi, nō esse inteligendam de potestate seu auctoritate annuntiandi Euangelium Christi. Et quidem si eos taxarent, qui vel, historice tātum, sine accommodatione & applicatione (sicut dictum est) Euangelium prædicant, vel qui prorsus ex Ecclesia tollunt vsum priuatæ absolutionis recte dicerent. Sed ipsi intelligunt in dicto Christi, talē potestatem remittendi peccata, quæ non consistat in annuntiatione Euangelij Christi, siue fiat in genere, siue priuatim. Andradius enim in Cōcilio Tridentino scribens, dicit valde distincta & diuersa esse in ministerio Apostolorum, annūtiare Euangelium & remittere peccata. Sed iam ex verbis Christi ostendimus, potestatem remittendi peccata, quam Christus discipulis dedit, consistere in ipso ministerio annuntiandi Euangelium.

Forsan igitur talem potestatem remittendi peccata fingunt, sicut Simon magus, Actor. 8. petit sibi vendi hanc potestatem, vt cuicunq; manus imponat, ei statim detur Spiritus sanctus. Nam & Pontificij docent, potestatem illam remittendi peccata, non in annunciatione vocis Euangelij, sed in charactere sacerdotali fundatam esse. Qualem vero potestatem Tridentinum Concilium intelligat, Colonienses Iesuitæ ita explicant: Christum illa sentẽtia, Ioan. 20. sacerdotes constituisse Christianorum iudices, vt causis explicatis & discussis, vel remittant peccata, vel retineant, atq; ideo idem requiri in Sacramento pœnitentiæ, quod forum politicum requirit in reo: vt scilicet, primo externis signis ostendat, se duci peccatorum pœnitudine: secundo, vt peccata illa quæ vult remitti, per enumerationem confiteatur: tertio, vt iniunctam sibi à sacerdote tanquam à iudice mulctam, æquo animo sustineat. Quod si ad has operationes peccatoris & sacerdotis, accedat verbum absolutionis: tunc confici inde Sacramentum, quo lapsi Deo reconciliantur, & remissionem accipiunt. Et in hoc sacerdotum iudicium, Iesuitæ dicunt, Christum promisisse, Ioan. 20. vbi dixit: Quorum remiseritis peccata. Idem dicit secundum Tridentinum capitulum: Sacramentum pœnitentiæ in eo consistere, vt lapsi pœnitentes ad sacerdotum tribunal sistantur, & per ipsorum sententiam, ab admissis peccatis liberentur. Ita illi.

Simon magus, Act. 8.

Iesuitæ Colonienses.

Argumentum Pontif. ex loco. Ioan. 20.

Sed Christus certe horum nihil dicit in sententia illa, Ioan. 20. de tali enim iudiciario processu, nulla syllaba ibi extat. Extat autem in illa historia Luc. 24. expressa declaratio de prædicãda remissione peccatorum. Nulla fit Ioan. 20. mentio enumerationis peccatorum, nec iniungendæ mulctæ: imo iubentur Apostoli prædicare non persolutionem peccatorum, quæ per nostra opera fiat, sed remissionem peccatorũ propter Christi satisfactionem. Non igitur ex illa Christi sententia, Ioan. 20. deducitur & sumitur Sacramentum Pontificiæ pœnitentiæ: sed contra simplicitatem verborum, & contra manifestam Christi interpretationem, peregrinum commentum in illam Christi sententiam ingeritur & intruditur, quod vel inde intelligi potest. Generalis enim est sententia illa, Ioa. 20. de ministerio Apostolorum: quæ complectitur etiam pœnitentiam, & remissionem ante Baptismum, sicut Luc. 24. in eadem historia Christus de prædicanda inter omnes gentes non baptizatas pœnitentia, & expresse de remissione peccatorum loquitur.

Sed iuxta Concilium ante Baptismum, pœnitentia non est Sacramentum, nec requirit processum iudiciarium. Qua igitur certitudine ex sententia Ioan. 20. Sacramentum Pontificiæ pœnitentiæ probari poterit? Quod si potestas remittendi peccata, necessario faceret Sacramentum pœnitentiæ: sequeretur etiam, quod Pontificij negant, in veteri Testamento pœnitentiam fuisse Sacramentum, fuit enim ibi potestas remittendi peccata, qua vsus est Nathan in absolutione Dauidis. Sacramentum igitur pœnitentiæ, sicut à Pontificijs traditur, nõ habet fundamentum certum, firmum & solidum, in sententia Christi, Ioan. 20 Quarto, Nec ex Apostolorum doctrina & exemplis, Sacramentum Pontificię pœnitentiæ probari potest. Paulus n. Act. 26. recitans summam doctrinę suæ de pœnitnetia, affirmat, se nihil docuisse extra ea, quæ Prophetæ locuti sunt. Petrus etiam Actor. 10. affirmat, se illam rationem consequendæ remissionis peccatorum tradere, quæ à Prophetis testimonium habet. Sed Tridentinum capitulum negat, pœnitentiam veteris Testamenti fuisse Sacramentum. Et in tota Scriptura Apostoli nusquam leguntur exegisse enumerationem peccatorum, ad remissionem necessariam: nec leguntur imposuisse mulctam, quibus peccata remittebant: sed reconciliatos hortabantur, vt post acceptam remissionem, facerent fructus dignos pœniten-

nitentia. Vanum etiam & falsum est, Apostolos aliam docuisse pœnitentiam, quod ad substantialia attinet, qua impij ante Baptismum ad Deum conuertuntur: & aliam diuersam, qua lapsi post Baptismum cum Deo in gratiam redeant. Non enim aliam legem, non aliud Euangelium, non alium Christum, nec aliam fidem, lapsis post Baptismum proposuerunt. Sed contritio, quam Apostoli docent, siue ante Baptismum, siue in lapsis post Baptismum, est agnitio, odium, & detestatio peccati timor iræ & iudicij Dei, terrores conscientiæ, cum desiderio effugiendi iram Dei. Recõciliationem cum Deo; & remissionem peccatorum, docuerunt Apostoli non in nostris operibus, sed in obedientia, satisfactione & merito Christi mediatoris, fide quærendam & apprehendendam esse, siue ante Baptismum, siue in peccatis post Baptismum.

Contritio.

Apostoli de reconciliatione.

Et in his quæ substantialia sunt pœnitẽtiæ, Apostoli nullã faciunt differentiam, siue ante Baptismum, siue in peccatis post Baptismum, agenda sit pœnitentia, sed quando tradunt doctrinam de pœnitentia, in genere loquuntur de pœnitentia. Extant vero in scriptis Apostolorum exempla conuersionis eorum qui post Baptismum lapsi fuerant, vt Galatarum. Illos vero Paulus non ad aliam nouam & diuersam rationem reconciliationis cum Deo deducit: sed vehementissime contra persuasionem de iustificatione operum concionatur, concludens omnia sub peccato: & propter solius Christi meritum, fide apprehensum, docet ipsos corã Deo iustificari, quę pœnitentia seu conuersio, in substantialibus eadẽ est cum illa, qua primum ab idolis ad Deum conuersi fuerant. In incestuoso Corinthiaco quem Paulus excommunicarat, est exemplum publicæ pœnitentiæ, in qua requiruntur publica externa signa tristitiæ & pœnitentiæ. Sed illas operationes, Paulus nõ docet causam esse remissionis peccatorum sed vtitur verbo χαρίζεσθαι. 2. Corinth. 2. Et perpetua est Pauli sententia: Si ex operibus, iam non ex gratia, sed exinanita est fides & abolita promissio. Quinto. Dicunt quidem Tridentini, vniuersorum Patrum cõsensum & Ecclesiam catholicam ab initio intellexisse tale Sacramentum pœnitentiæ quale ipsi docent. Sed toti antiquitati ignota est illa disputatio: Sicut in Baptismo & Eucharistia est externum elementum, quod accedente verbo fit Sacramentum: ita etiam in pœnitentia requiri externam materiam siue elementum, vnde accedente verbo absolutionis, fiat Sacramentum pœnitentiæ. Ignotum est & hoc veteribus, actiones esse elementum seu materiam.

Exempla pœnitentiæ.

Illud vero vtile est in antiquitatis historia obseruare, vnde, & ex qua origine facta paulatim inclinatione, tandẽ deuentum sit ad Pontificias disputationes, & opiniones de Sacramento pœnitentiæ. Extra omnẽ autem dubitationem prima origo fuit ex spectaculis publicæ pœnitentiæ, quam magna seueritate vetus Ecclesia in manifestis & atrocibus criminibus seruabat. In illa enim requirebantur externa signa contritionis, requirebatur exomologesis, seu cõfessio criminum: & priusquam rursus reciperentur in communionem Ecclesiæ, imponebantur certæ quædam externæ castigationes, cum exempli causa propter alios, tum vero explorationis gratia, an seria esset pœnitentia. Duæ vero commonefactiones additæ leguntur à veteribus. Primo, illos ritus non esse vniuersaliter necessarios omnibus qui post Baptismũ agnoscentes peccata & lapsus suos per pœnitentiam cuperent cum Deo reconciliari, gratiam & remissionẽ peccatorum obtinere. Fuit enim distinctio inter publicam pœnitentiam & inter priuatam. Secundo monuerunt & hoc veteres, externos illos pœnitentiæ ritus non mereri remissionem peccatorum, sed tantum esse externa signa & testimonia: sicut multæ sententiæ veterum de pœnitentia, distinct. 1. hoc testantur Paulatim vero à quibusdam assui cœperunt su-

persti-

perstitiosæ opiniones, ritus illos promereri & impetrare veniam. Cœperunt etiam ex Patribus quidam, vt Origenes & alij, populum hortari, vt etiam alia peccata, etiam quę non essent notoria crimina, seu excommunicationi subiecta, sacerdoti per confessionem aperire, consilij & medicinę gratia, quomodo scilicet curanda essent peccata. Quidam etiam pro occultis peccatis patiebantur publicas sibi irrogari Ecclesiasticas castigationes seu mulctas, quas satisfactiones vocabant. Inde vero cœpit regula & doctrina generalis fieri. Ad pœnitentiā, qua lapsi inqualiacūq; peccata, post Baptismū Deo reconcilientur, pertinere præter cordis cōtritionem & fidem amplectētem Christum, etiam oris confessionem sacerdoti faciendam, & operis satisfactionem. Dissimiles vero extiterunt disputationes, quibusdam asserentibus, confessionem & satisfactionem pertinere, nō ad impetrationem veniæ, sed ad ostensionem pœnitentiæ: alijs contra disputantibus, ad impetrandam remissionem peccatorū, hæc facere. Dissimiles illas veterum sentētias Gratianus collegit in Decreto de pœnitentia. Postea tempore Gratiani circa annum Domini 1150 fortiter disputatum fuit de necessitate cōfessionis & satisfactionis. Sed tamen Gratianus distinctione prima, de pœniten. cap. Quamuis plenitudo: expositis diuersis sententijs, ita concludit: Cui autem harum potius adhærendum sit, Lectoris iudicio reseruatur, Vtraque enim fautores habet sapientes & religiosos viros. Et glossa de pœnitentia, distinction. 5. recitat, varia quæsita fuisse argumenta, quibus probaretur confessionem Sacramentalem esse iuris diuini, vt cum Deus ad Adamum, dicit, Adam, vbi es? Item ad Cain: Vbi est Abel frater tuus? vel Iosu. 7. vbi Achan confitetur delictū suum: vel Iacob. 5. Confitemini alterutrum. Sed quia glossa infirmitatem illorum argumentorum agnoscit, tandem concludit: Melius dicitur, confessionem institutam fuisse à quadam vniuersalis Ecclesiæ traditione, potius quam ex noui vel veteris Testamenti auctoritate. Et addit: Apud Græcos confessio non est necessaria, quia non emanauit ad illos traditio talis.

Bonauentura etiam dicit, per interiorem pœnitentiam, quæ consistat in agnitione culpæ, & obligationis ad pœnam, deinde in cognitione misericordię diuinę, remitti culpam, illam vero pœnitentiam, quæ consistit in cōfessione & satisfactione, esse institutionē Ecclesiæ. Tandem vero ex dissimilibus & incertis illis disputationibus & opinionibus, fabricatus est articulus fidei, confessionem scilicet, & satisfactionem tanquam de iure diuino, ad consequendam remissionem peccatorem necessariam esse. Quod dogma Tridentinum Concilium sola anathematis interminatione confirmat. Tale igitur nunc est Sacramentum pœnitentiæ, de quo Pontificij dimicant. Vnde vero, & ex quam dissimilibus & incertis disputationibus, ante Gratiani tempora inchoatum, & post Gratiani tēpora conflatum sit, vtile est considerare. Ita enim rectissime refutatur, quod gloriantur de vniuersorum Patrum consensu.

DE DISCRIMINE SACRAMENTI
Pœnitentiæ & Baptismi.

CANON II.

Cæterum hoc Sacramentum multis rationibus à Baptismo differre dignoscitur. Nam præterquam quod materia & forma, quibus Sacramenti essentia perficitur, longissime dissident, constat certe, Baptismi ministrum iudicem esse non oportere, cum Ecclesia in neminem iudicium exerceat, qui non prius in ipsam per Baptismi ianuam fuerit ingressus. Quid enim mihi, inquit Apostolus, de his qui foris sunt, iudicare? Secus est de domesticis, quos Christus Dominus lauacro Baptismi sui corporis mēbra se-

semel effecit. Nam hos, si se postea crimine aliquo contaminauerint: non iam repetito Baptismo ablui, cum id in Ecclesia catholica nulla ratione liceat, sed ante hoc tribunal tanquam reos sisti voluit, vt per sacerdotum sententiam non semel, sed quoties ab admissis peccatis ad ipsum pœnitentes confugerint, possent liberari. Alius est præterea Baptismi, & alius pœnitentiæ fructus. Per Baptismum enim Christum induentes noua prorsus in illo efficimur creatura, plenam & integram peccatorum omnium remissionem consequentes, ad quam tamen nouitatem & integritatem, per Sacramentum pœnitentiæ, sine nostris magnis fletibus & laboribus, diuina id exigente iustitia, peruenire nequaquam possumus, vt merito pœnitentia, laboriosus quidam Baptismus à sanctis Patribus dicta fuerit. Est autem hoc Sacramentum pœnitentiæ lapsis post Baptismum ad salutem necessarium, vt nondum regeneratis, ipse Baptismus.

CANON II.

Si quis Sacramenta confundens ipsum Baptismum, Pœnitentiæ Sacramentum esse dixerit, quasi hæc duo Sacramenta distincta non sint, atque ideo pœnitentiam non recte secundam post naufragium tabulam appellari, anathema sit.

EXAMEN.

Si hoc tantum dicere voluissent Tridentini Patres, pœnitentiam aliquid aliud esse quam Baptismum, & eos, qui post Baptismum lapsi sunt, si conuertantur, non repetito Baptismo abluendos, sed per pœnitentiam Deo reconciliandos esse, non sane opus fuisset tam prolixo capitulo, nec tam operoso anathemate. Sed longe aliud est, quod ipsis prolixum hoc capitulum expressit. *Qualem intelligant Pœnitentiam Pontificij.* Sentiunt enim ac docent per peccata, quæ post Baptismum committuntur, ipsam virtutem, efficaciam ac gratiam fœderis illius, quod in Baptismo Deus nobiscum init, prorsus amitti & irritum fieri, ita vt in vera pœnitentia fides ad gratiam Baptismi reuerti nullo modo, & nullo vnquam tempore possit: sed iam circumspicienda sit alia tabula, nostræ scilicet operationis, in contritione, confessione & satisfactione, cuius virtute, ex peccatorum vndis enatemus, & ad portum salutis vehamur. Quia igitur hoc modo efficacia & vsus Baptismi, tantum ad vnicum illud momentum quando baptizamur, restringitur: & alia ratio reconciliationis cum Deo, & remissionis peccatorũ proponitur, diuersa ab ea, quæ fidei, in gratuita promissione Euangelij, propter meritum Christi offertur, & in Baptismo obsignatur, nostri falsam hanc opinionẽ reprehenderũt, & ex verbo Dei ostenderunt, nos per Baptismum, in participationem promissionis Euangelij, & in communionem meritorum Christi, fœdere perpetuo ita asseri, vt in eo vel perseueremus, vel si per peccata inde exciderimus, vt per pœnitentiam fide ad fœdus illud in Baptismo nobis obsignatum redeamus, vt ita pœnitentia non sit noua ratio promerendę remissionis peccatorum, per nostra opera, sed tantum sit reditus ad gratuitam promissionem remissionis peccatorum, propter satisfactionem Christi mediatoris, quæ in Baptismo nobis donata & obsignata est, ita vt ad eum reditum habeamus, post quemcunq; lapsum, nõ septies, sed septuagies septies. *Effectus Baptismi.* Promissio enim Baptismi, saluos nos facit per Iesum Christum, vt ipsius gratia iustificati, hæredes simus vitæ æternæ, Tit. 3. facit stipulationem bonæ conscientiæ erga Deum, per resurrectionem Christi, 1. Pet. 3. Iam vero in vera pœnitentia, post quemcunque lapsum, fides hoc quærit, vt conscientia Deo reconcilietur per mortem & resurrectionem Christi, vt ipsius gratia iustificati, hæredes simus vitæ æternæ. Ita pœnitentia nihil aliud est, quam reditus ad promissionem gratiæ Baptismi, non vt iterum baptizemur, sed vt ad illam gratiam, ex qua per peccata excideramus, per fidem in pœnitentia redeamus.

Hæc vero est sententia illa, quam hoc loco Tridentini damnare voluerunt.

fuerunt. Et obseruetur quę antithesis, de qua Pontificij dimicant. Ita Baptismo donatur gratuita recōciliatio, & remissio peccatorum, sine nostris operibus, propter meritum & satisfactionem Christi, ijs qui pœnitētiam agunt, & credunt Euangelio. Qui vero post Baptismum lapsi sunt, ita (sicut Osius inquit) non tam facilis, tam liberalis, & gratuita via patet ad remissionem peccatorum, sed sicut Tridentinum capitulum inquit, per Sacramentum pœnitentię, ad reconciliationem cum Deo, sine magnis nostris fletibus & laboribus, diuina id exigēte iustitia, peruenire nequaquam possumus. Et quidem grauius peccatum est, post Baptismum Spiritum sanctum contristare. & templum eius prophanare, posteriora enim redduntur peiora prioribus, 2. Pet. 2. Maiorem itaq; dolorem habet contritio, & grauior lucta est conscientię, quærentis reconciliationem in lapsibus post Baptismum. Sed aliud est, quod Tridētinum capitulum quęrit, in Baptismo scilicet remissionem peccatorum gratis sine nostris operibus, propter meritum Christi donari, & fide accipi, in lapsib. vero post Baptismum, pœnitētiam impetrare veniam, non fide gratis, & sine operibus, sed per & propter opera pœnitentiæ. Atque ideo absolutionem in pœnitentia non esse administrationem & exhibitionem gratuiti beneficij reconciliationis, propter meritum Christi, sicut in Baptismo, sed esse iudicium, in quo facta collatione peccatorum, & laboris pœnitentię, imposita etiam insuper certa mulcta ad recompensationem, hoc respectu pœnitenti, promittatur reconciliatio cum Deo. Hæc est summa sententiæ secundi huius capituli. Et idem est quod alibi dicunt, duplicem esse iustificationem: quarum prior fit gratis fide, sine operibus, propter Christum, altera non gratis, sed per & propter opera fiat. Sed hæc & explicata & refutata sunt in prima parte examinis, in loco de iustificatione, & in secunda parte, in 6. & 9. Canone de Baptismo. De tribunali vero iudicij pœnitentialis, tunc commodius dicemus, vbi ad confessionem ventum fuerit. Sufficit igitur hoc loco ostendisse, quod Tridentinum Concilium velit, quod de differentia Sacramenti pœnitentię & Baptismi tam operose disputat. Pertinet autem hoc ad pleniorē declarationem, qualis sit pœnitentia illa, ex qua Pontificij Sacramētum faciunt: quæ scilicet quęrat & impetret reconciliationem & remissionem peccatorum, non fide gratis, sine meritis nostrorū operum, propter Christi merita, sicut in Baptismo fit, sed per & propter labores, & opera nostrę pœnitentiæ. Qui vero sint illi labores, & quæ opera, mox sequens Capitulum explicat. *Summa huius capituli.*

DE PARTIBVS ET FRVCTV SACRAmenti Pœnitentiæ.

CAPVT III.

Docet præterea sancta synodus, Sacramenti pœnitentiæ formam, in qua præcipue ipsius vis sita est, in illis ministri verbis positam esse: Ego te absoluo, &c. Quibus quidem de Ecclesiæ sanctæ more, preces quædam laudabiliter adiunguntur: ad ipsius tamen formæ essentiam nequaquam spectant, neq; ad ipsius Sacramenti administrationem sunt necessariæ. Sunt autem quasi materia huius Sacramenti, ipsius pœnitentis actus: nempe contritio, confessio, & satisfactio: qui quatenus in pœnitente ad integritatem Sacramenti, ad plenamq; & perfectam peccatorum remissionem, ex Dei institutione requiruntur, hac ratione partes pœnitentiæ dicuntur. Sane vero res & effectus huius Sacramenti, quantum ad eius vim & efficaciam pertinet, reconciliatio est cum Deo: quam interdum in viris piis, & cum deuotione hoc Sacramentum percipientibus, conscientiæ pax & serenitas cum vehementi spiritus consolatione consequi solet. Hæc de partib. & effectu huius Sacramenti, sancta Synodus tradens, simul eorũ sententias damnat, qui pœnitentiæ partes, incussos conscientiæ terrores, & fidem esse cōtendunt.

CANON IV.

Si quis negauerit, ad integram & perfectam peccatorum remissionem, requiri tres actus in pœnitente, quasi materiam Sacramenti pœnitentiæ: videlicet contritionem, confessionem & satisfactionem, quæ tres pœnitentiæ partes dicuntur: aut dixerit, duas tantum esse pœnitentiæ partes, terrores scilicet incussos conscientiæ agnito peccato, & fidem conceptam ex Euangelio, vel absolutione, qua credit quis sibi per Christum remissa peccata, anathema sit.

EXAMEN.

Summa capitis.

Duo in hoc capitulo tractantur, quæ examinanda sunt. Primum, quæ sit materia, & quę forma in pœnitētia, vnde fiat Sacramentum, cuius effectus, vis & efficacia, sit reconciliatio cum Deo, & perfecta peccatorum remissio. Secundo, quæ sint partes pœnitentię, quæ in pœnitente ad plenam perfectamque peccatorem remissionem requiruntur. De re autem grauissima agitur. Quomodo scilicet, & vnde in vera pœnitentia illi qui lapsi sunt, cum Deo rursus reconcilientur, & remissionem peccatorum accipiant, vnde pœnitentia vim & efficaciam illam habeat, remissionis scilicet peccatorum, quid illud sit, quo conscientia in pœnitentia niti debeat, vt non dubitet, se rursus à Deo in gratiā recipi. Quia igitur Longobardus primum ex pœnitentia Sacramentū fecerat, cœperunt postea Scholastici quærere, quæ sit materia, & quæ forma, vnde pœnitentia rationem Sacramenti habere, & definitionem tueri posset. Vt enim aliquid sit Sacramentum, requiritur, vt habeat ex diuina institutione, elementum externum, tanquam signum & verbum diuina ordinatione elemento annexum, cum promissione de vi & efficacia. Irenæus vocat rem terrenam & cœlestem: Augustinus vocat elementum, seu visibilem speciem, verbum vel inuisibilem gratiam. Prorsus autem, sicut antea etiam dixi, antiquitati ignota est hæc disputatio, an in pœnitentia sit materia & forma Sacramentalis. Augustinus de fide ad Petrum, Baptismum appellat Sacramentum fidei & pœnitentiæ. Impositionem etiam manuum, qua publice pœnitentes Ecclesiæ reconciliabantur, alicubi inter Sacramenta numerat, ipsam vero pœnitentiam, qua homini peccata remittuntur, in vera antiquitate Sacramentum appellatam fuisse, ostendi non potest. Ideo etiam, vt in re noua, cum nullæ apud Patres sententiæ extarent, de hac quęstione varie disputatum fuit a Scholasticis, quę in pœnitentia esset talis materia, quæ accedente verbo, pœnitentiam faceret, Sacramentum. Quidam vt proprietatem materiæ retinerent, ipsa peccata finxerunt esse materiam huius Sacramenti. Alij dixerunt, ipsum peccatorem confitentem esse materiam. Postea facta metamorphosi, elementū seu materiam ex prędicamento substantiæ transtulerunt in prędicamentum actionis, disputantes, actus pœnitentiæ posse materiam Sacramenti esse. Et ad speciem seu formam visibilem, quam Augustinus in Sacramētis requirit, dicit, finxerunt sufficere, modo sit aliquid sensibile, siue visu, siue auditu, forsan etiā siue gustu siue odoratu percipiatur. Nec tamē cōsentiunt, quæ actio in pœnitentia sit materia Sacramēti pœnitentiæ: an actio sacerdotis, proferentis certis ritibus absolutionem, an vero actiones pœnitentis & quænam. Quidam contritionem, confessionem & satisfactionem, ponunt partes materiales Sacramenti pœnitentiæ. Sed quia contritio non est visibilis, & satisfactio in opere sequitur susceptionem ipsius Sacramenti: ideo solam confessionem quidam ponunt pro materia. Formam vero Sacramēti pœnitentię quidam ponunt verba absolutionis. Sed quia non est in verbo Dei determinata forma verborum absolutionis, vt in Baptismo & Eucharistia: ideo alij, ne certitudo efficaciæ Sacramenti fluctuet, si forma esset incerta dixerunt ipsos actus sa-

Quæstio de materia & forma Sacramenti pœnitentiæ variè disputata.

cerdotis absoluentis pro forma, & sufficere, si actus ille exprimatur, etiamsi non fiat per limitata & determinata verba: sicut iudex politicus in sententia siue absolutoria siue damnatoria, non est alligatus ad certam formam verborum: Ita actus in pœnitente est materia: in sacerdote vero est forma. Quid vero est: vnde non Sacramentum fabricari poterit, si hoc modo de materia & forma ludere libeat? In oratione adhibentur sæpe externi gestus: prædicatio Euangelij, est actio quædam: quin igitur & inde fiant Sacramenta.

Sed de re ipsa dicamus. Magnum & arduum quiddam est, aliquid proponere & habere pro Sacramento. Sunt enim Sacramenta quasi diuina quædã vascula, in quę merita Christi, gratia Dei, remissio peccatorum, &c diuina ordinatione quasi deposita sunt, vt per hęc quasi organa Deus beneficia illa distribuat credẽtibus, applicet & obsignet. Ideo necesse est, vt materia Sacramentorum ab ipso Deo in verbo sit instituta, ordinata & præscripta. Requiritur certũ verbum, ab ipso Deo traditum: quo ad materiam illam seu elementum accedente, fiat Sacramentum, quod habeat promissionem diuinam, de spirituali gratia & efficacia. In disputatione autem de pœnitentia de re magna agitur, de reconciliatione scilicet cũ Deo, & remissione peccatorum: Illa gratia, vis & efficacia, tribuitur humanis operibus seu actibus in pœnitentia. Sed vbi in verbo Dei traditum & institutum est, actus illos pœnitentis esse materiam, ex qua accedente verbo fiat Sacramentum, cuius effectus sit reconciliatio & remissio peccatorum? vbi pręscriptum est certum verbum? vbi tradita extat promissio si materia illa & forma coniungantur, adesse vim & efficaciã remissionis peccatorũ? Et profecto audax impietas, & impia audacia est, fingere Sacramentum, cuius nec materia nec forma, nec promissio in verbo Dei extat. Consideretur autem mysterium iniquitatis, quod sub commentitia illa materia Sacramenti pœnitẽtię occultatur & absconditũ est. Antiquissimum est Satanæ artificium, homines quando quærunt reconcilationem cum Deo, & remissionem peccatorum deducere ad propria opera, vt illa opponant iudicio Dei, ad consequendam remissionem peccatorũ. Illa vero Pharisaica persuasio Paulino fulmine grauissime repressa, & ex Ecclesia Dei proturbata est. Varijs vero modis ille qui mille artifex est, postea tentauit fiduciam operum, ad iustitiam coram Deo. Ecclesiæ obtrudere. Et aliquando hoc ipsi successit, sępe vero gladio spiritus repressus fuit. Tandem vero vlciscente Deo veritatis contemptum, & mundi ingratitudinem, 2. Thessalon. 2. humana opera in pœnitentia, nõ tantum vt merita, sed quod maius est, vt Sacramentũ, proposita fuerunt ad consequendam reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum. Sacramenta autem sunt diuinę actiones, Ergo quando ex humanis operibus contritionis, cõfessionis & satisfactionis, Sacramentum fabricatur, iam humanis operibus diuinitas quædam arrogatur: vt scilicet solium ipsorum iuxta astra Dei exaltetur, sicut de rege Babylonico Esaias inquit. Tomas enim disputat in 4 dist. 16. articul. 1. ideo in Sacramento pœnitentiæ, loco materiæ esse actum humanum, quia per quandam recompensationem tollat offensam culpæ præcedentis.

Impostura Satanæ.

Gropperus.

Animaduertit hoc Gropperus, ideo institutione Coloniensi, quærit talem mitigationem, pœnitentiam vocat Sacramentum ratione absolutionis, quia illa explicet promissionem generalem, ad singulos petentes: & materiam vocari posse externam illam actionem sacerdotis, qua impertit absolutionem: quia sit signũ externum, quomodo Deus interius animam a peccati nexibus absoluat. Sed de externis ritibus & gestibus in absolutione nullum in verbo Dei extat mandatum, nullum institutum, nulla promissio. Nec statim diuinum Sacramentum est, quicquid

spiritualiter aliquid significare potest. Quod ad ipsam autem absolutionem attinet, notæ sunt declarationes Augustanæ confessionis & Apologiæ.

Tridentinum vero Concilium, ne hanc quidem mitigationem, nec illam, quę in Augustana formula interreligionis proposita fuit, admittit & recipit, sed simpliciter decernit, ex humanis pœnitētium operibus, & ex verbo absolutionis, conflari Sacramētum pœnitentiæ, cuius effectus, vis & efficacia sit reconciliatio cum Deo, & remissio peccatorum. Addit autem, ex Dei institutione hoc fieri. Sed falsum est, de enumeratione singulorum peccatorum, & de Pontificia satisfactione nullū in verbo Dei extare mandatum. Antiquitati etiam prorsus ignotum est, illas pœnitentium actiones esse materiā Sacramentalem. Et tempore Scholasticorum Doctorum, imo tempore Gabrielis Bielis, ante cētum adhuc annos, dubium & incertum fuit, quæ esset vera materia Sacramenti pœnitentiæ. Quæ igitur potest certitudo esse de effectu Sacramenti, cum materia & forma sit incerta, & promissio sit nulla? Atque ideo forsan Tridentinum capitulum dicit, actus pœnitentium esse materiam Sacramēti pœnitentiæ, vel quasi. Erit igitur etiam Sacramentum, vel quasi: erit etiam eius effectus remissio peccatorum, vel quasi. Et hęc ipsa causa est, quare de Sacramento pœnitentiæ dimicēt, vt reconciliationem & remissionem peccatorū dubiam & incertam reddant. Non quidem dubium est, priuatam absolutionem efficacem esse: quia est vox Euangelij, quod est potentia Dei, ad salutem omni credenti. Atque ideo probatur mihi Gersonis sententia, absolutionem nō in optatiuo modo, forma imprecationis impertiēdam, sed ita vt qui absoluitur, audiat & intelligat, Deum per illud ministerium annunciationis Euangelij, sibi priuatim applicare meritum ac beneficia Christi ad remissionem peccatorum. Sed & ipsa absolutio in Pontificio hoc Sacramento peruertitur: Non enim permittitur Euangelica esse, sed redditur mere legalis. Nō enim gratis, fide, sine nostris operibus, propter Christi meritum impertitur, sed sub conditione actuum, contritionis, confessionis & satisfactionis, quę Tridētinum Concilium, tanquam materiam Sacramenti, ad perfectam peccatorum remissionem in pœnitente requirit. Quia vero nemo certus esse potest, an actiones illas in debito gradu habeat: semper conscientia dubia & incerta manet de reconciliatione. Imo si ex operibus est iustificatio, hoc est, remissio peccatorum: exinanita est fides, & abolita promissio, Rom. 4. Et qui ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt, Gal. 3. Vere igitur carnificina conscientiarum est, Sacramentum Pontificiæ pœnitentiæ.

Cur de Sacramēto pœnitentiæ dimicent Papistæ.

De partibus pœnitentiæ.

Altera quæstio tertij huius capituli, est de partibus Pœnitentiæ. Vtque planior sit disquisitio, Tridentinum capitulum inquit, partes pœnitētię intelligi, quæ in pœnitente ad plenam, perfectamq; remissionem peccatorum consequendā requiruntur. Iterum de re magna, complectente salutem omnium nostrum, disputatio est. Certum enim est, Deum velle lapsos recipere: sed si pœnitentiam agant. Ardua igitur quæstio est, quomodo pœnitentia ita agi possit, vt certi simus, nos cōsequi reconciliationem & remissionem peccatorum. Si enim pœnitentia non recte agitur, peccator licet quærat, non tamen assequitur remissionem peccatorum. Hic vero Scriptura & testimonijs & exemplis viam nobis monstrat, propositis duobus generib. doctrinæ, Legis scilicet & Euangelij. Et lex quidem arguit peccata, & proponit comminationes Dei: atq; ita agnito peccato, incutit cōscientiæ terrores, vt incipiat iram Dei timere, atq; ita peccatū detestari. Atq; hic est primus gradus pœnitētiæ: non quidē promerens remissionē peccatorū, sed quia hic ordo à Deo est institutus, vt iuxta Bernardi dictum, oleum misericordiæ nō infundat, nisi in vas cōtritum,

& cōtribulatum. Lex vero est pædagogus ad Christum. Quia enim vera pœnitentia, habet desiderium effugiendi iram Dei & damnationem, lex vero pronuntiat, ex operibus nullam carnem coram Deo iustificari: eo ipso igitur peccatorem territum, & quærentem reconciliationem cum Deo, lex a se ablegat. Ibi vero Euangelium monstrat nobis obedientiam & satisfactionem Christi mediatoris, pro nobis præstitam, & propter hæc meritum Christi, offert nobis gratiam & remissionem peccatorum. A nobis vero hoc requirit, vt illud beneficium Christi fide accipiamus, & nobis applicemus: & pronuntiat eos, qui credunt in Christum, remissionē accipere per nomen eius. Reconciliatos vero, qui beneficium remissionis acceperunt, hortatur vt postea faciant fructus dignos pœnitentia. Ita iuxta Scripturam, vt in pœnitentia consequamur reconciliationem, requiritur in pœnitente contritio, & fides apprehendens meritum Christi: fructus vero post reconciliationem sequuntur. Hæc ratio agendæ pœnitentiæ, plana & certa est: in scriptura enim tradita est, & habet promissionem remissionis peccatorum.

Sed Tridentinum Concilium sine dissimulatione ostendens, qualem hactenus promiserit emendationem, sonora voce profitetur: se damnare illorum sententiā, qui pœnitentiæ partes, incussos conscientiæ terrores, & fidem esse contendunt. Et terrores quidem a Deo, voce legis conscientiæ incussos, ideo nollunt esse partem pœnitentiæ: quia contritionem volunt esse dolorem voluntarie pro peccatis, tanquam vindictam assumptum, qui hoc opere promereatur misericordiam Dei, sicut proximum capitulum explicabit. Fidem vero operæ pretium est obseruare, quare & quo sensu ex pœnitentia quærente remissionem peccatorum, excludant & proscribant, cum tamen Scholastici doceant, fidem esse radicem & fundamentum, vnde oriatur pœnitentia. Et in quarto capitulo Tridentinum Concilium dicit, contritionem debere cum fiducia diuinæ misericordię coniunctam esse. Num igitur in eo tātum controuersia cōsistit, quod Pontificij dicunt, fidem esse fundamentum pœnitentiæ: nostri vero docent, esse partem? Certe si vtrinque consensio esset, fidem in pœnitentia esse necessariam ad consequendam remissionē peccatorum, nō esset ideo turbanda Ecclesia, si alius fidem fundamentum, alius partem pœnitentiæ appellaret, cum quidē maius, sit aliquid esse fundamētum, quam partem. Animum vero, quæso bone Lector aduerte. Tertium Capitulum simpliciter nominat fidem, quam à partibus pœnitentiæ excludit. Quartus vero Canon explicat & declarat, qualem fidem Pontificij in sua pœnitentia nolunt ferre, quæ scilicet ex voce Euangelij seu absolutionis concipitur, & qua pœnitens credit, sibi per & propter Christū remitti, & remissa esse peccata. Quando igitur dicunt, fidem fundamentum esse pœnitentiæ, intelligunt talem persuasionem, si actiones illas pœnitentiæ, à Pontificijs præscriptas, quis susceperit & præstiterit, quod illis actionibus impetret veniam peccatorum, & reconcilietur Deo. Hac enim persuasione dicunt suscipiendas esse actiones pœnitentiæ, & hoc est, quod dicunt fidem esse fundamentum pœnitentiæ. Quando igitur quartus Canon anathemate damnat eos, qui dicunt, fidem conceptam ex Euangelio vel absolutione, qua credit quis sibi per Christum remissa esse peccata necessariam partem esse pœnitentiæ, ad consequendam remissionem peccatorum: quid aliud facit, quam quod totum Euangelium ex pœnitentia tollit, & ipsam vocem Euangelij propriam, sicut à Prophetis, Christo & Apostolis tradita est, damnat? De Prophetarum enim doctrina inquit Petrus, Act. 10. Christo omnes Prophetæ testimonium perhibent, quod remissionem peccatorum per nomen eius accipiant, quotquot credunt in ipsum. Summam doctrinæ ministerij Christi

Cur Pontificij fidem ex pœnitentia excludant.

Qualem fidem Pontificij intelligant in loco pœnitentiæ.

Marc. cap. 1. ita explicat: Pœnitentiam agite, & credite Euangelio. Et post resurrectionem, iubet Apostolos prædicare pœnitentiam, & remissionem peccatorum, in suo nomine, Lucæ 24. Post ascensionem Paulo legationem Euangelicam ita iniungit, vt conuertantur à tenebris ad lucem, & accipiant remissionem peccatorum per fidem, quæ est in me, Actor. 26. Ipse etiam Paulus, Act. 20. cum sciret captiuitatem sibi imminere, summam prædicationis suæ inter Iudæos & gentes, in hæc capita colligit, testificans pœnitentiam in Deum, & fidem in Christum. Reconciliatis vero proponit doctrinam vt digna pœnitentiæ opera faciant, Actor. 26. Audis vbique fidem, & illam fidem, quæ per nomen Christi remissionem peccatorum accipit, cõiungi pœnitentiæ. Et ne plura testimonia coaceruemus, quid reliquum erit Euangelio, si tollas inde Christum, fidem in Christum, & remissionem peccatorum, quę fide per Christum accipitur? Et tamen Tridentinum Concilium non veretur anathemate damnare, si quis dixerit, partem pœnitentiæ esse fidem ex Euangelio conceptam, qua quis credit, sibi per Christum peccata remissa. Hoc quidem ante cogitare potui, Tridentinum Concilium in doctrina de pœnitentia non recte aut explicate traditurum fidem, quærentem & accipientem in voce Euangelij, per & propter Christum, remissionem peccatorum. Nunquam vero persuadere mihi passus fuissem fore, vt in tanta verbi Dei luce, publico anathemate damnarent, si quis dixerit, partem salutaris pœnitentię esse fidem, conceptam ex Euangelio, qua quis credit, sibi per Christum remissa peccata. Sed his notis & indicijs, Dei iudicio, coram toto mundo reuelatur, qualis Ecclesia sit cœtus Pontificius. Ad perpetuam igitur rei memoriam, notum sit veræ Ecclesiæ Dei, Concilium Tridentinum promittere pœnitentiæ reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum sine fide, quæ quidem ex Euangelio concepta sit, & qua quis credat, per Christum sibi peccata remissa. Ita enim sonora voce decernit 4. Canon. Audiamus vero, quas ipsi partes pœnitentiæ assignẽt, quæ ad remissionem peccatorum sine fide illa, necessariæ & sufficientes sint. Contritionem numerant cõfessionem, & satisfactionem. Et quia illas pœnitentiæ partes, etiam materiam Sacramenti faciunt, quam oportet externam & visibilem seu sensibilem esse: non igitur de contritione interiori, nec de confessione, quæ Deo fit, nec de proposito interiori emẽdationis, partes illę intelligi debent, sed de externis actibus contritionis, de externa confessione, qua per enumerationem omnium delictorum proprio sacerdoti fit, & de externis operibus satisfactionis, iniunctæ à Confessionario. Atqui externa signa contritionis, Scriptura nullibi docet, ad remissionem peccatorum esse necessaria. Enumeratio specialis omnium delictorum sacerdoti facienda, in verbo Dei nec mandatum, nec exemplum habet. Satisfactionis vero opera, ipsi Pontificij definiunt esse indebita, hoc est, verbo Dei non mandata. Habent igitur partes pœnitentiæ sine Scriptura, & quidem tales, quales hypocritæ etiam simulare & præstare possunt. Et tamen illis tribuunt remissionem peccatorum, cum interea fidem ex Euangelio conceptam, qua quis credit sibi per Christum peccata remissa, sub anathemate in pœnitentia damnent. Iudas vero fide illa destitutus, cum partes Pontificiæ pœnitentiæ haberet, contritionem scilicet, confessionem, & satisfactionem, laqueo tamen se suspendit. Tanta scilicet in illis partibus pœnitentiæ est consolatio exclusa fide in Christum.

Partes pœnitentiæ Pontificiorum.

Enumeratio singulorũ peccatorum.

Trina vero illa enumeratio partium pœnitentiæ, ex publicæ pœnitentiæ ritibus sumpta, postea ritibus illis partim abrogatis, partim mutatis, indocte ad generalem pœnitentiæ doctrinam accommodata est.

Accessit, quod veteres in multis sententijs loquuntur de pœnitentia,

non

non quatenus quærit & accipit remissionem peccatorum, sed quatenus est vitæ mutatio & emendatio. Et tunc Augustinus & Chrysostomus solēt ita loqui: Sicut tres sunt peccatorū differentiæ, & tribus modis Deum offendimus, corde scilicet, ore, & opere: ita veram emendationē per contrarium instituendam esse, in animo, in verbo, & opere. Hæc non attendentes Monachi, fecerunt inde tres partes pœnitentiæ, quibus acquiratur remissio peccatorum, & quidem exclusa fide, quę ex Euangelio cōcepta credat per Christum peccata remitti. Et vbi Chrysostomus ponit operis humilitatem, Augustinus operis sanctificationem, substituerunt postea operis satisfactionem. Et tamen anathema sit oportet, nisi quis omnia illa, vndecunq; orta, tanquam oracula Spiritus sancti adoret.

Augustinus. Chrysostomus.

DE CONTRITIONE.

CAPVT IV.

Contritio, quæ primum locum inter dictos pœnitentis actus habet, animi dolor, ac detestatio est de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero. Fuit autem quouis tempore, ad impetrandam veniam peccatorum, hic contritionis motus necessarius, & in homine post Baptismum lapso, ita demum præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia diuinæ misericordiæ, & voto præstandi reliqua coniunctus sit, quæ ad rite suscipiendum hoc Sacramentum requiruntur. Declarat igitur sancta Synodus, hanc contritionem non solum cessationem a peccato, & vitæ nouæ propositum & inchoationem, sed veteris etiam odium continere, iuxta illud: Proiicite à vobis omnes iniquitates vestras, in quibus præuaricati estis: & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum. Et certe, qui illos sanctorum clamores considerauerit: Tibi soli peccaui, & malum coram te feci. Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum. Recogitabo tibi omnes annos meos, in amaritudine animæ meæ, & alios huiusmodi generis, facile intelliget, eos ex vehementi quodam anteactæ vitæ odio & ingenti peccatorum detestatione manasse. Docet præterea, etsi contritionem hanc aliquando charitatem perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc Sacramentum actu suscipiatur: ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni, sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam. Illam vero contritionem imperfectam, quæ attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniæ, declarat non solum non facere hominem hypocritam, verum etiam donum Dei esse, & Spiritus sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum mouentis, quo pœnitens adiutus, viam sibi ad iustitiam parat, & quamuis sine Sacramento pœnitentiæ, per se ad iustificationem perducere peccatorem nequeat: tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento pœnitentiæ impetrandam disponit. Hoc enim timore vtiliter concussi Niniuitæ, ad Ionæ prædicationem, plenam terroribus, pœnitentiam egerunt, & misericordiam à Domino impetrauerunt. Quamobrem falso calumniantur Catholicos Scriptores, quasi tradiderint Sacramentum pœnitentiæ absq; bono motu suscipientium gratiam conferre, quod nunquam Ecclesia Dei docuit, nec sensit, sed & falso docent, contritionem esse extortam & coactam, non liberam & voluntariam.

CANON V.

Si quis dixerit, eam contritionem quæ paratur per discussionem, collectionem & detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos, in amaritudine animæ suæ ponderando peccatorum suorum grauitatem, multitudinem, fœditatem, amissionem æternæ beatitudinis, & æternæ damnationis incursum, cum proposito melioris vitæ non esse verum & vtilem dolorem, nec præparare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam: & magis peccatorem, demum illum esse dolorem coactum, & non liberum ac voluntarium, anathema sit.

EXAMEN.

Omnino in ijs, qui veram & seriam agunt pœnitentiam, necessaria est contritio. Neque enim vera pœnitentia esse potest in ijs, qui persuasione sanctitatis somniant se esse sine peccato, vel qui peccata contemnũt, extenuant, excusant, palliant, & defendunt: item, qui cõminationes diuinas vel contemnunt, vel irrident, iram Dei nõ curant, iudicio & indignatione eius non mouentur: atque ideo in peccatis contra conscientiam perseuerant & pergunt, peccatis delectantur, quærunt & arripiunt occasiones peccatorum, atque ea, quæ sine timore Dei ex proposito cumulãt: in ijs, inquam, nulla vera potest esse pœnitentia: nec serio aut recte quæret remissionem peccatorum, qui iram & iudicium Dei aduersus peccata vel non intelligit, vel non considerat, vel non curat. Nequaquam igitur docemus pœnitentiam sine contritione. Pertinet autem ad contritionem, I. Vt mens peccatoris ex iudicio legis intelligat, agnoscat, & serio consideret multiplicem immundiciem, magnitudinem & abominationem peccati coram Deo. II. Ex doctrina de ira, indignatione, & iudicio Dei aduersus peccata, conscientia intelligens quam serio & horribiliter Deus peccatis irascatur, & ea punire velit, agnoscit, se propter peccata irretitam teneri nexibus irę & iudicij Dei ad æternam condemnationem. III. Inde oritur in cõnscientia timor, terror, & pauor irę & iudicij Dei aduersus peccata. IV. Hinc sequitur dolor conscientiæ, grauiter dolentis, se peccasse, & peccatis offendisse Deum: incipit igitur peccatum odisse & detestari, atque eius propositum abijcere. V. Hæc vera agnitio, hic pauor & dolor excitat & vrget conscientiam, vt cogitet & quærat an & quomodo effugere possit iram Dei, & iudicium damnationis, sicut Baptista inquit. Quis submonstrauit vobis fugere a ventura ira? VI. Ad hos terrores necesse est accedere consolationem, fidem scilicet, quæ statuat, nobis remitti peccata propter filium Dei, & tantæ misericordiæ agnitione rursus erigat nos, ne oppressi desperatione, ruamus in æternum exitium. Nisi enim hæc fides accedat, contritio est fuga Dei, & fremitus aduersus Deum, quibus tandem ruitur in æternum exitium. Et hic gradus discrimen facit inter contritionem Petri & Iudæ.

Contritio, an ex nostra voluntate proficiscatur.

Est autem vera contritio, non opus liberi arbitrij, seu viriũ humanarum, sed Spiritus sanctus per verbum prædicatum, auditum, & cogitatum, illã in nobis excitat, inchoat, operatur, & efficit. Atque ideo pœnitentiam acturi, proponant sibi legem Dei, monstrantem agnitionem peccatorum, irã Dei, pœnas præsentes & futuras, spirituales & corporales, temporales & æternas, publicas & priuatas, & exempla pœnarum. Et qui post baptismum lapsi sunt, imensa beneficia Dei considerent, vt agnoscant, quam fœda & horrenda ingratitudine Deum offenderint. Sunt autem multiplicia testimonia bonitatis Dei erga nos, in creatione & sustentatione mundi, in nutritione & defensione corporis & animæ, in gubernatione politica, œconomica, priuata, & præcipue vero in spiritualibus beneficijs consideretur patefactio verbi, donatio Euangelij, missio filij, donatio Spiritus sancti, depulsio Diaboli, promissio vitæ æternæ, &c.

Inter hæc tanta Dei beneficia, Spiritum sanctum lapsibus contristare, & Deum offendere, horrendum profecto scelus est. Per verbum igitur Dei prædicatum, auditum, & cogitatum Spiritus sanctus efficax est, excitans, inchoans, & efficiens veram contritionem, quæ in serijs pœnitentiæ exercitijs crescere quidem debet, nunquam tamen in hac vita sufficiẽs & perfecta esse potest. Delicta enim quis intelligit? Psalm. 19. Quis nouit potestatẽ iræ Dei? Quis metuit furorem eius? Psal. 90. Ad dolorem igitur contritionis, pertinet etiam hoc dolere, quod non possumus de peccatis satis dolere. Remissio vero peccatorum non pendet ex magnitudine,

sufficientia & merito contritionis, sed ex obedientia & satisfactione Christi, fide apprehensa.

Necessaria igitur est contritio, non autem meritum est, impetrans remissionem peccatorum. Illa enim propter solum Christum datur, & fide accipitur, Act. 10. Contritio vero nihil aliud est, quam quod agnoscimus, sentimus & fatemur nos propter peccata irretitos teneri nexibus iudicij diuini, ad æternam damnationem. Et nisi ex illis pauoribus & doloribus animus agnitione & fiducia misericordiæ, propter Christũ mediatorem, eluctetur, ruit in desperationem, & in æternum exitium. Vsq; adeo contritio non est meritum remissionis peccatorum. Quare igitur necessaria est? Respondeo: Sicut illi, qui morbum nec agnoscunt, nec sentiũt, medicinam nec curant, nec quærunt, nec applicant: ita gratuitã misericordiam Dei, quæ in Christo proponitur, nemo satis curat, nemo serio & recte quærit & amplectitur, nisi qui agnitione, sensu & pauore peccatorum, & iræ Dei aduersus peccata, contritus & perterrefactus est. Lex enim pædagogus est, vrgens & impellens ad quærendam gratiam Dei, in Christo. Et ordo diuinus est, quod vult quidem Euangelizare, sed pauperibus, vult sanare, sed cõtritos, vult prædicare dimissionem, sed captiuis, vult educere & liberare, sed vinctos, hoc est, sub peccatis conclusos, vult consolari, sed contristatos & lugentes, vult respicere, sed ad cõtritum spiritu, beneplacitum est Domino, sed super timentes eum, & in eis, qui sperant super misericordia eius, vult reficere, sed laborantes & oneratos, vult coronare misericordia & miserationibus, sed caput humiliatum non turgidum, vult infundere oleum misericordiæ, sed vulneratis, &c.

An nostra contritione impetremus remissionem peccatorum.

Hanc de contritione sententiam, quæ à nostris ex scripturæ fundamentis extructa, & iustis tractatibus explicata est, ideo breuiter hoc loco repetere volui, ne quis existimet, nos contritionem prorsus vel negare, vel ex pœnitentia tollere: vtque antithesis seu collatio clarius ostendat, quæ sint potissima capita controuersiæ de contritione, in hoc Tridentino capitulo, quæ ordine nunc & breuiter examinabimus.

Et primo, quod ad descriptionẽ cõtritionis attinet, nemo pugnat, quin contritio continere doceatur, non tantũ cessationem à peccato, & nouæ vitæ propositum & inchoationem, sed veteris etiam odium, & peccatorũ detestationem. Nec de definitione certamẽ esset, nisi insidiæ laterent sub vocabulis. Contritio, inquiunt, animi dolor ac detestatio est de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero. Hæc verba ego simpliciter & candide acciperem in eam sententiã, sicut iam de contritione dixi, sed insidiæ, vt monui, latent in vocabulis. Scholastici enim docẽt contritionem, vt habeat vigorem & valorem ad deletionem & remissionem peccati, debere esse talem detestationem peccati, quę ad punitionẽ commissi peccati, voluntarie suscipiatur aut assumatur. Voluntariam enim pœnam remittere & delere peccatum, sicut in humanis pœna voluntarie assumpta, magis placat offensum. Ita Gabriel. Thomas vero dicit: Sicut peccatum per cõsensum voluntatis consummatur, ita per dissensum deletur & remittitur. Et addit, Baptismum in virtute meriti Christi, habere virtutem ad delenda peccata: In contritione vero ad remissionem peccatorum cum Christi merito requiri etiã nostrum actum displicentiæ peccati, q̃ sit meritorius, quia cadat sub libero arbitrio: Et sicut offensa committitur in Deum, vel externis membris, vel concupiscentia, vel voluntate, ita contritionem inferre dolorem corpori parti sensitiuę, & voluntati, ad reconciliandam offensam, quæ in Deum commissa est, membris, concupiscentia & voluntate. Hæc Thomas.

Scholastici de contritione.

Et ex hac consideratione intelligi potest, quæ sit causa, quod tertium Tridentinum capitulum nolit, contritionem esse terrores, a Deo consci-

Scholasticorum definitio.

entiæ, voce legis incussos, ita enim contritio non posset esse meritoria reconciliationis, & remissionis peccatorum. Scholastici vero, vt contritionē meritoriam faciant, ita eam definiunt, quod sit dolor assumptus & voluntarie assumptus, & quidem pro peccatis assumptus. Et quia ad illas scholasticorum disputationes, Tridentinum Conciliorum sua definitione respexit, breuem hanc commonefactionem addere volui.

Secundo, in hoc capitulo principaliter obseruādum est, quid & quantum contritioni tribuant. Hic motus, inquiunt, præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia misericordiæ diuinæ coniunctus sit. Possent hæc verba commode intelligi, contritionem scilicet ita præparare ad remissionem peccatorum, quia agnitione & sensu iræ Dei aduersus peccatum, hominē excitet & impellat, vt de suis operibus & meritis desperans in Euangelio, fide gratis propter meritum Christi, quærat & accipiat remissionem peccatorū: sed hoc Tridentina congregatio nullo modo vult. Et ne videamur verbis ipsorum peregrinum sensum affingere, audiamus quomodo hoc ipsum Capitulum, præparationem illā per contritionem ad remissionem peccatorum, interpretetur & declaret. Motus, inquiunt, contritionis necessarius est, ad impetrādam veniā peccatorum. Et postea dicunt contritionem charitate perfectam, hominem Deo recōciliare, etiam ante absolutionē, modo adsit votū confessionis & satisfactionis. Impetrationē igitur veniæ, & reconciliationē cum Deo, manifeste tribuunt actui seu operi contritionis nostræ, & quidem ante absolutionē, quæ est, vox Euangelij, gratis propter meritum Christi annuntians, & impertiens fidei reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum. Quid vero aliud hoc est, quam reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum, adimere Euangelio & fidei, imo gratuitæ misericordiæ Dei, & merito Christi, & transferre illā in merita nostrorū operum? Sed inquis: Tamen Tridētinum capitulum contritioni coniungit fiduciam diuinæ misericordię & votum absolutionis, & Scholastici addunt meritum Christi. Verba sane audio, sed video, quomodo illa Pontificij intelligant: Pœnitētiam scilicet debere de diuina misericordia cōcipere talē fiduciam, si voluntarie ex dilectione Dei assumat dolorē pro peccatis, & habeat propositū, se velle Sacerdoti enumerare omnia peccata, & obediēter exequi satisfactiones, quas Sacerdos iniūcturus sit: fore vt his motibus & actibus impetret veniam peccatorū, & reconcilietur Deo. Et illa pœnitentiū opera, dicunt ex merito Christi habere talem virtutem, remissionis scilicet peccatorum.

Fides Pontificia pœnitentia.

Talis fides est Pontificiæ pœnitentiæ, in nostra scilicet opera, non in Christum, talem misericordiam Dei volunt, nō quæ sit gratuita, & gratis propter Christi meritum peccata remittat, sed quæ operibus nostris tribuat mercedem, reconciliationem scilicet cum Deo, & remissionem peccatorum. Hæc quia simpliciter euertunt doctrinam Euangelij, miris tergiuersationibus inuoluta, & varijs pigmētis fucata hactenus sunt a multis nostri temporis Pontificijs scriptoribus. Sed Tridentinum Concilium sine tergiuersatione & dissimulatione, manifeste, qd velit & sentiat, declarat. Simpliciter n. repetit & confirmat, quæ a Scholasticis Doctoribus de contritione tradita sunt: quod scilicet virtute cōtritionis, iuxta distributionem Thomæ, remittatur & deleatur culpa, auferatur pœna, & conferatur gloria. Vtq; ea quæ in hoc capitulo de contritione decernuntur, rectius examinari & planius intelligi possint, paucis notabo dogma scholasticorum, quod Concilium hoc decreto repetere & confirmare voluit. Scotus igitur dicit, peccatorem ex suis naturalibus cum cōmuni seu generali influentia Dei, posse considerare peccatum a se commissum, vt contra legem Dei, vt offensam Dei, vt iræ inductiuum, & æterni supplicij,

& vo-

& voluntatem sub his rationibus, posse detestari peccatum. Et hunc motum vocant attritionem, quæ sit insufficiens & remota dispositio ad remissionem peccatorum. Si vero peccator consideret summam & infinitam Dei dignitatem, bonitatem & misericordiam, & quod dictáte ratione, super omnia bona, finita & creata diligendus sit, posse voluntatem huic dictamini rationis se conformare, & ex naturalibus elicere actũ dilectionis Dei super omnia, atque ita posse peccatum detestari, quatenus est offensiuum summi boni, sic à se super omnia dilecti. Et hãc dispositionem ex naturalibus, esse sufficientem, immediatã & vltimatam, ad infusionem & susceptionem gratiæ, quæ sit charitas Dei: Deum enim nemini sufficienter disposito, subtrahere suam gratiam. Et quando hoc modo charitate diligente Deum super omnia, contritio perfecta fuerit: quia charitas sit gratia illa, qua peccata remittuntur, ita & hac ratione, contritionem delere peccata, impetrare veniam peccatorum, & reconciliationem cum Deo, quia vel ex charitate diligente Deum super omnia, oriatur vel charitas motui illi contritionis coexistat, cõsistat, & concomitetur. Et hoc est dogma illud scholasticorum, ad quod stabiliendum, factum est hoc decretum, quod ex hac collatione Scholastici dogmatis, rectius intelligetur, vt scilicet doceamur, in pœnitentia, propter nostram dilectionem non fide propter meritum Christi, impetrare veniam peccatorum, & reconciliationem cum Deo Impietas autem huius dogmatis, & per se & ex ijs, quæ in prima parte Examinis annotata sunt, adeo manifesta est, vt ad refutationem satis sit monstrasse, quale mysterium iniquitatis, in hoc capitulo contineatur.

Contritio quando iuxta Pontificios impetret delictorum veniam.

Tertio est & hoc obseruandum, quod quartum hoc capitulum dicit, contritionem tunc impetrare delictorum veniam, & reconciliationem cum Deo, si charitate perfecta fuerit. Scholastici vocant sufficientem contritionem Et Scotus dicit, ad hanc sufficientiam & perfectionem requiri certam intentionem detestationis peccati, quæ per certum tempus a Deo determinatum, continuetur, in cuius temporis termino, & non ante, deleatur peccatum. Alij disputant ad sufficientiam & perfectionem contritionis, requiri tantum, vt formata sit charitate: sicut in præcedentibus dictum est. Sed illa charitas debet diligere Deum, super omnia, ad quã perfectionem nullus sanctorum in hac vita peruenire potest. Et de ipsa contritione, Scriptura testatur: Delicta quis intelligit? Item, quis nouit potẽtiam iræ tuæ? Imposibilis igitur est sufficientia & perfectio contritionis. Et eius persuasio vel facit pharisæos, vel desperabũdos. Cõscientia enim quia nunquam potest certa esse de sufficientia & perfectione contritionis, semper dubia & incerta manebit de remissione peccatorum, & recõciliatione cum Deo. Et hoc ipsum propositum est Tridentinæ Synodi, vt dogma dubitationis de remissione peccatorum, confirmet & stabiliat. Eius vero refutatio, in prima parte huius examinis explicata est.

Explicatio sententiæ Lutheri.

Quarto, Lutheri propositionem, à Leone X. damnatam, repetito anathemate damnant, attritionem scilicet facere hominem hypocritam & magis peccatorem, nec esse dolorem voluntarium, sed coactum. Facilis vero & breuis est explicatio. Lutherus nequaquam sensit, verbum Dei, quod arguit peccata, & monstrat grauitatem, multitudinẽ & fœditatem peccatorum, non pertinere vel requiri ad pœnitẽtiam, nec docuit, prædicationem, auditum, cogitationem, & meditationem illius verbi, nõ esse vtilem ad pœnitentiam. Est enim (sicut supra dixi) organon, per quod Spiritus sanctus cor lapideum auffert, & dat cor carneum. Neque vnquam Lutherus dixit agnitionem, detestationem peccatorum, quam Spiritus sanctus, per auditum & meditationẽ verbi illius operatur in homine non esse verum contritionis dolorem. Sed Scholasticas disputationes de

nes de attritione, iure & merito ex verbo Dei taxauit. Docent enim liberum arbitrium naturalibus suis viribus, ex solo dictamine legis naturæ sine operatione Spiritus sancti posse inchoare, concipere & assumere verum dolorē & detestationem peccatorū, hoc est, attritionem, & illam esse dispositionem ad gratiam: quam dispositionem vocant facere quod in se est, quod sit meritum congrui. Hoc est dogma illud de attritione, quod Lutherus impugnauit: quia pœnitentiam, quā scriptura affirmat Dei donum esse. Actor. 5. & 11. 2. Timoth. 2 tribuit naturalibus corruptæ naturæ viribus; cum Christus affirmet, malam arborem non posse bonos fructus facere. Quia vero experientia testatur, animalem hominem sæpe metu pœnarum, dolorem aliquem & detestationem peccatorum suscipere & assumere; respondet Lutherus, idem quod Augustinus disputat, de Spiritu & litera. Quando liberum arbitrium, sine Spiritu sancto, metu pœnæ, seu spe commodi, aliquid vel facit vel omittit, esse tantum externam hypocrisin interius vero, ipsum peccatum magis augeri. Et ad Bonifacium l. 3. c. 4. Qui carnali metu pœnæ aliquid facit, procul dubio inuitus facit, ac per hoc in animo non facit; mauult enim omnino nō facere, si permittatur impune, atque per hoc in ipsa voluntate intus reus est, vbi ipse qui præcipit, inspicit Deus.

De attritione igitur, sicut Scholastici eam tradunt, Lutherus recte dixit, quod sit coactum quiddam, quod non præparet ad gratiam, sed faciat hominem hypocritam, & magis peccatorem; peccator enim addens ad peccata. Pharisaicam persuasionem de naturalibus suis viribus, operibus & meritis, magis redditur peccator. Vide autem artificium Tridentium. Scholasticam illam opinionem de attritione, palam pelagianizantem, defendere non audent, vt tamen Bullæ Leonis, specie aliqua patrocinentur: dicunt, contritionem quæ ex agnitione peccati, & ex gehennæ metu, ex impulsu Spiritus sancti concipitur, & donum Dei est, si coniunctam habeat spem veniæ, & excludat propositum peccandi, viam & gradum esse ad conuersionem. Sed ita pugnant sine aduersario, quis enim hoc negat, nisi quod contritionem illam causam facere videntur impetrationis gratiæ.

Scio autem, magnas & longas disputationes apud Scholasticos extare, de contritione & attritione: hoc est, quando dolor in pœnitentia oriatur ex metu gehennæ, & quando ex dilectione Dei oriatur. Et vtrumque sane fieri in ijs, qui post baptismum lapsi sunt, non est dubium. Nam & expauescunt metu iræ & iudicij Dei: & dolent, se tam benignum patrem offendisse: Mediatori tam optime de nobis merito, adeo ingratos fuisse: & Spiritum sanctum pignus hæreditatis nostræ contristasse. Sed illę Pontificiæ disputationes periculosæ sunt, & vere laquei consciētiarum: quod contritio expauescens consideratione iræ & iudicij Dei, si non oriatur ex dilectione Dei, etiamsi accedat fides, petēs & statuens remitti nobis peccata propter Christum, tamen sit non salutaris, sed Iudæ pœnitentia. In magnis n. serijs & veris terroribus, qui in Psalmis & apud Prophetas describuntur, resonant querelæ de grauitate & de multitudine peccatorum, de ira & furore Dei. Et tamen accedente fide in Christum, quæ erigat conscientiam, vera & salutaris est pœnitentia. Vtilius igitur est, quæstiones illas præcidere, & contritionem definire ex verbo Dei, arguente peccata, & reuelante iram Dei super peccata, per quod verbum Spiritus sanctus excitat contritionem in pœnitentibus, vtque fides apprehendēs consolationem, voce Euangelij in Christo propositam, discrimen faciat inter timorem seruile & filialem, inter dolorem Iudæ, & inter salutarem tristitiam Petri.

Hæc sunt præcipua capita controuersiæ, de contritione, quæ quidem

in hoc

in hoc quarto Tridentino capitulo tractantur, quæ notare magis, quam explicare volui. Fundamenta enim in præcedentibus monstrata sunt.

DE CONFESSIONE.
CAPVT V.

Ex institutione Sacramenti pœnitentiæ iam explicata, vniuersa Ecclesia semper intellexit, institutam etiam esse à Domino integram peccatorum confessionem, & omnibus post Baptismum lapsis, iure diuino necessariam existere. Quia Dominus noster Iesus Christus, e terris ascensurus ad cœlos, Sacerdotes sui ipsius vicarios reliquit, tanquam præsides & iudices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quæ Christi fideles ceciderint: quo pro potestate clauium, remissionis & retentionis peccatorum sententiam pronuntient. Constat enim Sacerdotes iudicium hoc incognita causa, exercere non potuisse, neque æquitatem quidem illos in pœnis iniungendis seruare potuisse, si in genere dumtaxat, & non potius in specie ac sigillatim sua ipsi peccata declarassent. Ex his colligitur, oportere à pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem, conscientiam habent, in confessione recenseri, etiamsi occultissima illa sint, & tantū aduersus duo vltima Decalogi præcepta commissa, quæ nonnunquam animum grauius sauciant, & periculosiora sunt his, quæ in manifesto admittuntur. Nam venialia, quibus à gratia Dei non excludimur, & in quæ frequentius labimur, quanquam recte & vtiliter, citraque omnem præsumptionem, in confessione dicantur, quod piorum hominum vsus demonstrat, taceri tamen citra culpam, multisque alijs remedijs expiari possunt. Verum cum vniuersa mortalia peccata, etiam cogitationes, homines iræ filios, & Dei inimicos reddant, necessum est, omnium etiam veniam, cum aperta & verecunda confessione à Deo quærere. Itaque dum omnia, quæ memoriæ occurrunt peccata, Christi fideles confiteri student, procul dubio omnia diuinæ misericordiæ ignoscenda exponunt. Qui vero secus faciunt, & scienter aliqua retinent, nihil diuinæ bonitati per Sacerdotem remittendum proponunt. Si enim erubescat ægrotus, vulnus medico detegere, quod ignorat, medicina non curat. Colligitur præterea etiam, eas circumstantias in confessione explicandas esse, quæ speciem peccati mutant, quod sine illis peccata ipsa, neq; à pœnitentibus integre exponantur, nec iudicibus innotescant, & fieri nequeat, vt de grauitate criminum recte censere possint, & pœnam, quam oportet, pro illis pœnitentibus imponere. Vnde alienum à ratione est, docere circumstantias has, ab hominibus otiosis excogitatas fuisse, aut vnam tantum circumstantiam confitendam esse, nempe peccasse in fratrem. Sed & impium est, confessionem, quæ hac ratione fieri præcipitur, impossibilem dicere, aut carnificinam illam conscientiarum appellare. Constat enim, nihil aliud in Ecclesia à pœnitentibus exigi, quam vt postquam quisque diligentius se excusserit, & conscientiæ suæ sinus omnes & latebras explorauerit, ea peccata confiteatur, quibus se Dominum & Deum suum mortaliter offendisse meminerit. Reliqua autem peccata, quæ diligenter cogitanti non occurrunt, in vniuersum eadem confessione inclusa esse intelliguntur, pro quibus fideliter cum Propheta dicimus: Ab occultis meis munda me Domine. Ipsa vero huiusmodi confessionis difficultas, ac peccata detegendi verecundia, grauis quidem videri posset, nisi tot tantisque commodis & consolationibus leuaretur, quæ omnibus digne ad hoc Sacramentum accedentibus, per absolutionem certissime conferuntur. Cæterum quo ad modum confitendi secreto apud solum Sacerdotem, etsi Christus non vetuerit, quin aliquis in vindictam suorum scelerum, & sui humiliationem, cum ob aliorum exemplum, tum ob Ecclesiæ offensæ ædificationem, delicta sua publice confiteri possit, non est tamen hoc diuino præcepto mandatum, nec satis consulte humana aliqua lege præciperetur, vt delicta, præsertim secreta, publica essent confessione aperienda. Vnde cum à sanctissimis & antiquissimis Patribus, magno vnanimique consensu secreta confessio sacramentalis, qua ab initio Ecclesia sancta vsa est, & modo etiam vtitur, fuerit semper commendata, manifeste refellitur inanis eorum calumnia, qui eam à diuino mandato alienam, & inuentum humanum esse, atque à Patribus in

Concilio Lateranensi congregatis, institutam habuisse, docere non verentur. Nec enim per Lateranense Concilium Ecclesia statuit, vt Christi fideles confiterentur, quod iure diuino necessarium esse intellexerat, sed vt præceptum confessionis saltem semel in anno, ab omnibus & singulis, cum ad annos discretionis peruenissent, impleretur. Vnde iam in vniuersa Ecclesia, cum ingenti animarum fidelium fructu, obseruatur mos ille salutaris confitendi, sacro illo, & maxime acceptabili tempore Quadragesimæ: quem morem hæc sancta Synodus maxime probat & amplectitur, tanquam pium & merito retinendum.

CANON VI.

Si quis negauerit, confessionem sacramentalem vel institutam, vel ad salutem necessariam esse iure diuino: aut dixerit, modum secrete confitendi soli sacerdoti, quem Ecclesia catholica ab initio semper obseruauit & obseruat, alienum esse ab institutione & mandato Christi, & inuentum esse humanum, anathema sit.

CANON VII.

Si quis dixerit, in Sacramento pœnitentiæ, ad remissionem peccatorum necessarium non esse iure diuino, confiteri omnia & singula peccata mortalia, quorum memoria, cum debita & diligenti præmeditatione habeatur, etiam occulta, & quæ sunt contra duo vltima Decalogi præcepta, & circumstantias, quæ peccati speciem mutant, sed eam confessionem tantum esse vtilem, ad erudiendum & consolandum pœnitentem, & olim obseruatam fuisse tantum ad satisfactionem canonicam imponendam: aut dixerit, eos qui omnia peccata confiteri student, nihil relinquere velle diuinæ misericordiæ ignoscendum, aut demum non licere confiteri peccata venialia, anathema sit.

CANON VIII.

Si quis dixerit, confessionem omnium peccatorum, qualem Ecclesia seruat, esse impossibilem, & traditionem humanam à pijs abolendam, aut ad eam non teneri omnes & singulos vtriusque sexus Christi fideles, iuxta magni Concilij Lateranensis constitutionem, semel in anno, & ob id suadendum esse Christi fidelibus, vt non confiteantur tempore Quadragesimæ, anathema sit.

EXAMEN.

Longa est disputatio de confessione, quæ magna contentione agitatur, cumulatis multis scripturæ sententijs, & coaceruatis varijs antiquitatis testimonijs & exemplis. Id quod eo artificio fit, vt imperitiorum mentes turbentur, & existiment illam, & prorsus talem confessionem, & quidem tali opinione, sicut Pontificijs nunc in vsu est, semper fuisse in veteri Ecclesia, tanquam iure diuino mandatã & necessariam. Simplicissima igitur & commodissima ratio explicationis erit, si per distributionẽ ostendatur, quam varia sint genera, & quam multæ rationes cõfessionis, cuius & in scriptura, & in veterum scriptis mentio fit: deinde ad singula hęc genera instituatur antithesis, quæ & qualis sit confessio, de qua Pontificij dimicant, quæ scilicet, vt ad remissionem peccatorum necessarium exigit, vt omnia & singula delicta, quæ à Deo nobis remitti volumus, in specie & sigillatim, secundum omnes circumstãtias sacerdoti patefaciamus & enumeremus, ita vt quicquid sacerdoti non enumeretur, illud non remittatur à Deo.

Hoc modo enim perspicue ostendi poterit, Pontificiam confessionem nec scripturæ, nec antiquitatis vera & consentientia habere testimonia. Loquimur autem hoc loco non de confessione laudis, in qua significatione aliquoties vocabulum confessionis, in scriptura vsurpatur, sed de confessione fraudis, sicut Augustinus vocabuli æquiuocationem eleganter distinguit, de verbis Euangelij, Homil. 8. hoc est, de agnitione & confessione peccati loquimur.

Primo igitur est confessio quædam, quæ soli Deo fit, qua peccata nostra agnoscentes, coram Deo cor nostrũ effundimus, cõfitentes & deplorantes, cum vero cordis dolore, quam multipliciter Deum offenderimus, nosque reos fatemur iræ & damnationis æternæ, petimusque misericordiam. Hæc confessio pertinet ad veram contritionem, ne vel fingamus, nos esse sine peccato, vel ne peccata contemnamus, extenuemus, excusemus, palliemus seu defendamus, sed ingenue coram Deo agnoscamus & fateamur, tum culpam, tum reatum. Hæc confessio cõiuncta est cum spe & fiducia veniæ, sicut Chrysostomus inquit ad Theodor. lapsum: Quid proderunt lacrymæ & cõfessio, si nulla adsit abolitionis fiducia? Coniuncta etiam est cum proposito emendationis, sicut Hilarius inquit, in Psal. centesimo trigesimoquinto: Quid aliud est confessio erroris, quam confessio desinendi ab errore? De huius confessionis necessitate & vtilitate populus diligenter erat commonefaciendus, vt iuxta cautionem debiti nostri, hoc est, iuxta doctrinam Decalogi, inquiramus in totam naturam & vitã nostram, excutientes & examinantes eam iuxta singula præcepta, vt aliquo modo agnoscamus (semper enim manet illud Psalmi: Delicta quis intelligit) multitudinem, grauitatem & fœditatem peccati, & quam multipliciter rei simus coram Deo. Hac enim ratione vera generatur contritio, fides excitatur & acuitur, vt serio quęrat, cum gratitudine accipiat, & in filiali timore Domini retineat misericordiam Dei, & remissionem peccatorum.

Prima species cõfessionis.

Chrysostomus.

Frangitur etiam ita superbia humani ingenij, ne Pharisaicam persuasionem induat iustitiæ, sanctitatis & innocentiæ. Cautiores etiam in posterum reddit nos illa confessio, vt maiori diligentia mores gubernemus & lapsus caueamus.

Hæc populo ex verbo Dei erant proponenda, & diligenter inculcanda. Sed Pontificij de sua tantum confessione dimicant, ad quam etiã ea, quæ de hac confessione, siue in scriptura, siue in veterum scriptis dicta sunt, detorquent, & quæ propria sunt huius confessionis, ea transferunt & tribuunt auriculari suæ enumerationi. Loquuntur autem de hac confessione, dicta scripturæ: Psal. trigesimussecundus: Quoniam tacui, inueterauerunt ossa mea. Delictum meum cognitum tibi feci. Dixi, cõfitebor aduersus me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Prima Epist. Ioannis capite primo: Si confiteamur peccata nostra, fidelis & iustus est, vt remittat. Si dixerimus, quod non peccauimus, verbum eius non est in nobis. Prouerbiorum 28. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit & reliquerit ea, misericordiam consequetur.

Hæc confessio vel interius in corde, vel publica voce Deo peccata confitetur, vt Leuit. 16. Daniel 9. Item vel in genere peccatorem reum sistit Deo, vt Publicanus inquit: Deus ꝓpitius esto mihi peccatori: vel inquirit in totam vitam, atque adeo in totam hanc corruptam naturam: vt Psalm. 19. 25. 51. &c. De hac confessione Patres etiam loquuntur, vt Origenes lib. tertio, περὶ ἀρχῶν, capite primo: Si quis non prius animæ suæ vitia cognouerit, ac proprij oris confessione prodiderit, purgari ijs, absoluique non poterit. Hoc dictum Pontificij ad suam confessionem detorquent. Sed in præcedentibus prolixe se explicat Origenes, & sunc hæc eius verba: Quid à Deo consequantur, ignorant, nisi prius ad beneficia consequenda, per desiderium venerint, quod ita demũ fiet, si quis ante semetipsum cognoscat & sentiat, quid sibi desit: & quod sibi deest, à quo quærere vel debeat vel possit, intelligat: qui enim non intellexerit prius ægritudinem suam, medicum quærere nescit, vel sanatus non aget gratias. Ne igitur ignoret sibi per gratiã concessum, agnoscenda & confitẽda sunt peccata. Idem in

Verba Origenis.

Psalm. 37. Homilia prima dicit. Conuenit post peccatum confiteri peccatum. Id vero declarat exẽplo publicani. Lucę decimooctauo. & Dauidis: Quæ inquit, deliqui, quæ cõcupiui, quæ commisi, omnia ante te profero, & in orationibus meis ante conspectum tuum pono: & gemitus meus non est abs te absconditus.

Chrysostomus. Chrysostomus in Psalm. 50. Quanti sunt peccatores, secure degentes, qui nolunt intelligere quod inique agunt, nec agnoscere volũt superuenturam sibi calamitatem, insuper fiducialiter, quæ mala sunt, agunt, & sic nec ingemiscunt, nec lacrymam proferunt, nec confitentur, quos saluari est impossibile: quod nec agnoscunt facinora sua, nec Dei iudicium præ oculis habeant.

Et Homilia 3. in Matth. Confessio peccatorum, testimoniũ est conscientiæ timentis Deum, qui enim timet iudicium Dei, peccata sua nõ erubescit confiteri: qui autem erubescit nõ timet. Illic enim turpitudo confessionis aspicitur, vbi futuri iudicij pœna non creditur. Nunquid nescimus, quia confessio peccatorum habet pudorem: & quod hoc ipsum erubescere, pœna grauis est? Sed ideo magis iubet Deus confiteri peccata, vt verecundiam patiamur pro pœna.

Idem in Genes. Homil. 4. Quando in præsenti vita per confessionem peccata abluere, & remissionem a Domino assequi poterimus: tunc abibimus hinc, à peccatis puri, & magnam fiduciã habebimus. Et Hom. 20. Qui hæc fecit, si voluerit ad confessionem facinorum festinare, & medico ostendere vlcus, qui curet & non exprobret: atq; ab illo remedia accipere, & soli ei loqui, nullo alio conscio, & omnia dicere cum diligẽtia faci le sua peccata emundabit. Confessio enim peccatorum, abolitio est delictorum. De hoc loco Lindanus exultat, quod ad verbum tradat secretam Pontificiorum confessionem. Sed quam veteratorie agat, Lector cõsideret. In illa ipsa enim Homilia dicit; Si Lamech nõ refugit mulieribus suis peccatum cõfiteri: quali erimus nos venia digni, si ei qui omnia nostra nouit delicta, confiteri non volumus peccata? Et subinde ingeminat, medicum illum, esse Dominum nostrum.

Tales igitur veterum sententias Pontificii ad suam enumerationem detorquent: Sed ipse Chrysostomus se clarissime explicat, in Epistolã ad Hebræ. cap. 12. Homil. 31. inquit: Non dico tibi, vt te prodas in publicum, neque vt te apud alios accuses: sed obedire te volo Prophetæ dicenti, Reuela Domino viam tuam. Ante Deum ergo confitere peccata tua. In Psal. 59. Peccata tua dicito, vt deleas illa. Si cõfunderis alicui dicere, quia peccasti, dicito ea quotidie in anima tua, non dico, vt confitearis conseruo tuo, vt exprobret, dicito Deo, qui curat ea. Nec enim si non dixeris, ignorat ea Deus; Dicito in hac vita, vt in illa requiem habeas.

Idem sermone de pœnitentia & confessione: Nunc autem neque necessarium est, præsentibus testibus confiteri: solus te Deus confitentem videat. De incompræhensibili Dei natura, Homil 5. Rogo & oro, vt crebrius Deo immortali cõfiteamini, & enumeratis vestris delictis, veniam petatis. Non te in theatrum conseruorum duco, non hominibus peccata tua detegere cogo. Repete coram Deo conscientiam tuam, te explica: ostende medico præstantissimo vulnera tua, & pete ab eo medicamentum.

De Lazaro, concione quarta: Caue homini dixeris peccata, ne tibi opprobret. Neque enim conseruo confiteris, vt in publicum proferat, sed ei qui Dominus est. De hac interiori confessione, Deo faciẽda, multa alia egregia sunt veterum dicta. Sed has Chrysostomi sententias ideo hoc loco adscripsi, inde enim colligi potest, quomodo & ex quibus veterũ sententiis, non recte intellectis, posteritas fabricarit Pontificiam enumera-

nem & necessitatem eius. Dicunt veteres, peccata confessione reuelãda, in specie expendenda, curiosius discutienda, explicãda, deteganda, enumeranda, &c. dicunt, peccata solui per cõfessionem, impossibile esse saluari citra confessionem. Sed Chrysostomus addit interpretationem, hæc intelligenda esse non de externa confessione homini faciẽda, sed de interiori, quæ Deo fit.

II. Species.

Secundo, est confessio fraterna, quę proximo fit, quãdo scilicet is, qui offendit proximum, pœnitentia ductus fatetur se peccasse, & petit sibi ignosci. Luc. 17. Si septies in die peccauerit in te, & conuersus fuerit ad te, dicens: Pœnitet me, dimitte illi. De hac confessione Augustinus tractatu in Ioãnem 56. quod etiam Beda allegat in Paulum ad Colossenses interpretatur illud Iacobi 5. Confitemini inuicem delicta vestra, & orate pro inuicem. Ad hanc confessionem, serio exhortãdi sunt homines. Christus enim dicit, Matt. 5. illum non posse munus ad altare offerre, qui non prius reconciliatus fuerit fratri suo. Et alteri parti Christus etiam grauiter concionatur, Matt. 6. Si non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata.

Et illam fraternam recõciliationem, Deus promittit se in cœlo ratam habiturum, Matth. 18. In quem locum Theophilactus inquit: Si tu offensus, habes eum, qui te iniuria affecit, post trinã admonitionem sicut publicanum, erit ille in cœlo talis: si autẽ solueris eum, hoc est, confitenti & deprecanti ignoueris, erit ei & in cœlo condonatum. Non solum enim quæ Sacerdotes soluunt, sunt soluta, sed quæcunq; & nos iniuria affecti, vel ligamus vel soluimus, & ipsa erunt ligata vel soluta. Sub hac cõfessione comprehenditur & hoc, quando fraterna correptione, ad agnitionem & confessionem alicuius peccati, etiamsi in nos non sit commissũ, frater commouetur & adducitur: Ita enim lucratus es fratrẽ tuũ, inquit Christus. Et propter mutuam interpellationem, Iacobus dicit vtilem esse hãc confessionem: Orate pro inuicem, vt saluemini.

III. Species.

Tertio, est in Scriptura confessio quædam peccatorum generalis, qua peccator non tantum interius coram Deo, sed & coram ministris verbi & Sacramentorum, non quidem in specie omnia & singula peccata, secundum omnes circumstantias enumerat: sed vel in genere, siue voce, siue re ipsa profitetur, se agnoscere peccata, & iram Dei aduersus peccata, vel certa aliqua delicta grauantia conscientiam, confitetur, & petit impertiri sibi remissionem. Talis confessio in veteri Testamento erat, quando aliquis ad Sacerdotem adducebat hostiam offerẽdam pro peccato, pro delicto pro ignorantia, pro cõtumacia, &c. nec exigebatur, vt peccatum illud in specie & sigillatim cum omnibus circumstantijs Sacerdoti exponeretur. Talis confessio erat Dauidis coram Propheta Nathan, qua cõfitetur peccatum adulterij & homicidij, sine enumeratione circumstantiarum, secundo Regum duodecimo. Et addit generalem confessionem: Ecce in iniquitatibus conceptus sum, &c. Omnes iniquitates meas dele, Psalmo quinquagesimoprimo. Vbi obseruetur quod Dauid quidem confessionem illam coram Propheta facit, iuxta titulum Psalmi, sed tamen ad Deum confessionem dirigit. Et illi generali confessioni, quæ non est integra singulorum peccatorum, secundum omnes circumstantias enumeratio, Nathan impertit absolutionem: Dominus abstulit peccatum tuum. Et ratio talis generalis confessionis, pulcre describitur in historia Nehemiæ. Nam capite octauo, Esdras cum Leuitis, prælegunt populo in volumine legis, & interpretantur. Inde populus agnoscens peccata quibus Deum offenderat, incipit dolere & flere: capite nono, separant à se semen alienigenum, & confitentur coram Leuitis & tota Ecclesia, peccata sua, & patrum suorum. Et Leuitæ, repetita populi confessione

Confessio in veteri Testamento.

Exempla breuis confeſſionis in nouo Teſtamento.

implorant Dei miſericordiam: quod ſit loco abſolutionis, & obligant ſe ad emẽdationem, inito & quaſi conſcripto publice fœdere. id quod pertinet ad fructus pœnitentiæ. Hoc exemplum ideo adſcripſi, quia mõſtrat totum proceſſum (vt ſic loquar) confeſſionis. Ita peccatrix, Lucæ 7. externis ſignis & geſtibus in genere ſine ſpecifica enumeratione, profitetur ſe multorum peccatorum reã eſſe, præcipue vero eius quod notorium erat, & petit abſolutionem.

Et Chriſtus huic generali confeſſioni impertit abſolutionem: Remittũtur tibi peccata tua, fides tua te ſaluam fecit: vade in pace. Eodem modo filius hominis poteſtatem remittendi peccata in terra exercet, Matt. 9. Intelligens enim, paralyticum conſideratione peccatorum territum, & videns fidem eius, inquit: Confide fili, remittũtur tibi peccata tua. Ibi eſt verbum remittẽdi, quod extat Ioannis viceſimo, deſcribitur ibi expreſſe poteſtas remittendi peccata. Et tamen ad abſolutionem non requiritur integra ſingulorum peccatorum enumeratio. Non aliter autem Chriſtus Apoſtolos miſit, quam ipſe miſſus fuerat, Ioannis 20. Non igitur debent miniſtri ab ijs, qui abſolutionem petunt, exigere quod CHRISTVS non exegit. Ita Matthæi tertio, qui à Ioanne baptizantur, confitentur peccata ſua: eo ipſo enim, quod Baptiſmum pœnitentiæ ſuſcipiunt, profitentur ſe eſſe peccatores. Et ex hiſtoria Baptiſtæ colligi poteſt proceſſus, quo vſus fuit Ioannes: prædicauit pœnitentiam, ita ſicut ſcriptum eſt, Iſaiæ quadrageſimo, arguens valles, montes & colles, quod ſint praua & aſpera.

Omnis caro fœnum: & omnis gloria eius, quaſi flos agri: fœnũ exſiccatur, flos cadit, ſpiritu Domini ſufflante in eo. Quando vero accedebant turbæ, Phariſæi & Sadducæi vt baptizarentur, concionabatur ipſis de ira Dei, & de effugienda ira Dei, Matt. 3. Luc. 3. dicebat ipſis, vt crederent in venturum, hoc eſt, in Chriſtum, Actorum 19. Illi vero ad hanc doctrinam confitebãtur peccata ſua, hoc eſt, in genere fatebantur, & ſignificabant, ſe agnoſcere peccata, timere iram Dei, & dolere quod Deum offendiſſent, petebantque Baptiſma, in remiſſionem peccatorum. Et Ioãnes quidem grauiter ipſos monet, ne ſimulatam, ſed veram & ſeriam agant pœnitentiam: idque dignis fructibus oſtendant. Non tamẽ exigit ſpecificam enumerationem ſingulorum delictorum, ſed iudicat ſufficere, quod ea exponunt, quibus præcipue conſcientiã grauatam ſentiunt, petentes inſtructionem. Ita publicani & milites dicunt: Quid faciemus? Actorũ 19. confitentur & annunciant acta ſua. Sed Lucas dicit feciſſe hoc illos, qui iam crediderant: ſicut Paulus poſt conuerſionem, fatetur peccatum perſecutionis: & ſicut Auguſtinus ſuas confeſſiones edidit. Et non fit ibi, vel exigitur ſpecifica enumeratio ſingulorum delictorum, ſed agnoſcunt & fatentur, actiones ſuas ad normam verbi Dei non congruere: præcipue vero magicos libros exurunt, ita ipſo facto promittentes emendationem. Ita Zachæus, Lucæ decimonono, fatetur ſe multos fraudaſſe, & pollicetur emendationem. Chriſtus vero non exigit in ſpecie & ſigillatim enumerationem, per ſingulas circumſtantias, ſed contentus eſt generali cõfeſſione, cum Zachæus inquit: Si quem fraudaui. Et ad hãc confeſſionẽ Chriſtus abſolutionem pronuntiat. Hodie ſalus facta eſt huic domui, quoniã & ipſe eſt filius Abraham. Venit enim filius hominis, quærere & ſaluare quod perierat. Filius etiam perditus, Lucæ 15. generali confeſſione peccati, & promiſſione emendationis, recipitur.

Hæc ideo annotaui, vt oſtenderem, morẽ confeſſionis, quæ in noſtris Eccleſijs ſeruatur, conſentaneum eſſe Scripturæ, quæ generali confeſſione contenta, non exigit ſpecificam enumerationem. Ea tamen quæ conſcientiam præcipue grauant, exponere conſuluit, inſtructionis & cõſola-

tionis

tionis gratia. De hac confessione loquitur Basilius in quæstionibus compendio explicatis, 288. cum inquit: Necessariũ videtur ijs, quibus dispensatio mysteriorum Dei commissa est, confitenda esse peccata, addit enim: Sic & hi qui antiquitus pœnitebant, inueniuntur apud Sanctos confessi esse peccata sua. Scriptum est enim in Euangelio: quia Baptistę cõfitebantur populi peccata sua, & in Actibus confitebantur ipsis Apostolis, à quibus postea baptizabantur. Has vero & similes sententias, quam recte & dextre Pontificij ad integram suam enumerationem detorqueant, hæc obseruatio plane ostendit.

Quarto, veteri Ecclesiæ in multo & frequenti vsu fuit publica confessio, quam ἐξομολόγησιν vocarunt. Illis enim qui deprehensi essent in publicis criminibus, quæ excommunicatione (sicut Augustinus loquitur) plectenda erant, publice erat confitendum, hoc est rei manifestorum criminum, coram Ecclesia, quasi in publico iudicio accusabantur. Ibi crimẽ erat apud pastorem & Ecclesiam agnoscendum: & externis signis ostendendum erat, ipsos vere dolere, quod Deum offendissent, & Ecclesiam polluissent: ibi vsitata erat quædam recitatio criminum. Tales enim non recipiebãtur, nisi coram ministris & Ecclesia professi essent, se delicta agnoscere, de ijs dolere, petere veniam, & promittere emendationem. Et illis interposito iudicio Ecclesiæ, imponebatur publica satisfactio: vt innotesceret omnibus, eos vere & serio pœnitere: sicut inquit Hieronym' in 16. Matt. Erat autem hæc publica confessio, vel voluntaria: vt cum criminosi seipsos sponte apud Ecclesiæ præsides prodebant, deferrebant & publicabant: vtque illud facerent, Patres diligenter exhortationibus instabant. Si vero peccatum totam Ecclesiam offendisset, & tamen rei nollent illud publice agnoscere & cõfiteri Ecclesia illos compellebat ad publicam exomologesin. I. publica correptione. II. quando correptus recusabat crimen agnoscere & fateri, excommunicabatur, & non recipiebatur, nisi prius publica confessione crimen agnouisset. III. quando priuatam fraternam correptionem, frater recusabat audire, tunc per denũtiationem deferebantur crimina ad Ecclesiam, quæ reos vel publica correptione, vel excommunicatione compellebat ad exomologesin. Et hæc seueritas in publicis criminibus ideo adhibebatur: multa enim talia crimina à magistratu, qui tunc nondum erat Christianus, non puniebantur. Ne igitur Ecclesia ob quosdã manifestarios peccatores, male audiret inter gentes, & ne mala illa exempla vel infirmioribus offendiculo essent, vel contagio totum gregem inficeret: Item, vt alij spectaculis illis moniti & absterriti, cauerent a similibus criminibus; vtque animus illorum qui ad Ecclesiam redibant, exploraretur, an serio resipiscerent (multorum enim leuitate & simulatione, decepta fuerat Ecclesia) ideo morẽ publicę confessionis & pœnitentiæ, magna seueritate seruabant. Et Scripturæ exemplis hæc consentanea sunt, vt Lucæ 7. peccatrix publice externis signis crimen fatetur, reatum agnoscit, petit veniam, & pollicetur emendationem. Et 1. Corinth. 5. 2. Corinth. 2. & 7. lapsus publica correptione & excommunicatione compellitur ad agnitionem & confessionem peccati. Iosu. 7. cum Achan iam deprehẽsus esset, Iosuæ tamen ab illo flagitat publicam confessionem criminis, & reus fatetur: Vere ego peccaui Domino, & sic & sic feci.

De hac publica confessione, loquitur Irenæus, lib. primo, capite nono, de mulieribus quibusdã, quæ à Marco hæretico seductæ & corruptæ cum conuertebantur, in manifesto faciebant exomologesin plangentes & lamentantes corruptelam. Quędã vero ad exomologesin illam non accedebant, in silentio desperãtes de vita Dei. Ita Irenæus, Tertullianus exomologesin vocat actum pœnitentiæ; quando scilicet pœnitentia non

IV. Species.

Hieronymus.

Irenæus.

sola consciētia profertur, sed actu aliquo administratur. Et omnes ferme illos actus, quos publica pœnitentia complectitur. Tertullianus tribuit exomologesi; & manifeste dicit, illam exomologesin fieri non tantum presbyteris, verum etiam omnibus fratribus. Atque ideo talem exomologesin, publicam scilicet, vnam tantum concedit.

Eusebius. Ita apud Eusebium libro sexto, capite vigesimoquinto, cum Philippus Gordani filius, vellet in Ecclesia populo precibus communicare, ab Episcopo loci non est permissus, ἢ ἐξομολογήσασθαι, hoc est, nisi confiteretur. Non autem flagitauit ab ipso Episcopus, vt secreto in aurē omnia occulta peccata sibi recenseret, sed iubet, vt inter publice pœnitentes se sistat: quos vocat ἐξεταζομένους: quod vocabulum forense est, quando scilicet causa criminis, instituta inquisitione in iudicio agitatur. Atq; ideo etiam dicit, διὰ πολλὰς κατ' αὐτοῦ αἰτίας, propter multas aduersus ipsum accusationes: erant enim publica crimina.

Ita lib 5. cap. 28. Natalis lapsus in hæresin cilicio se induit, cinere conspergit, ad pedes Episcopi se prosternit, vestigijs clericorum & laicorum prouolutus, multis lacrymis errorē suum deflet. Talis publica confessio, non pro quibusuis peccatis, sed pro illis, quæ vel publica erant, vel excōmunicationē merebantur, sicut Augustinus inquit, imponebatur & suscipiebatur. Et si quando de alijs etiam peccatis fiebat, publica tamē professione, & voce, & gestibus seu signis fiebat, non tantum coram sacerdotibus, sed & coram laicis, & omnibus fratrib. sicut Tertullianus & Eusebius de cōfessione illa scribūt. Ex illa publica cōfessione, postea fieri cœpit secreta, de illis peccatis, quæ ad publicam pœnitentiam pertinebant. Tandem vero secreta illa cōfessio, ad quæuis occulta peccata, in interiori pœnitentia detorta est. Id quomodo sensim & paulatim factum fuerit, ostendemus, vtilis enim erit hæc obseruatio.

Disciplina igitur illa publicæ confessionis & pœnitentiæ, eo vsq; processit, vt si quis in animo propositum habuisset, patrādi publici criminis, etiamsi non subsecutum fuisset ipsum facinus, multi tamen voluntarie Sacerdotibus primum hoc indicabant, & postea publicæ confessioni ac pœnitētiæ se subijciebant. Ita Cyprianus sermone 5. de lapsis: Qui & fide maiore & timore meliore sunt: quāuis nullo sacrificij aut libelli facinore constricti, quoniam tamen de hoc vel cogitauerūt, hoc ipsum apud Sacerdotes Dei dolenter & simpliciter confitentur, exomologesin conscientiæ faciunt, animi sui pōdus exponunt, salutarem medelam, paruis licet & modicis vulneribus exquirunt. *Cyprianus.* Audis, non fuisse vel præceptum necessarium, vel consuetudinem vniuersalem: dicit enim fuisse exempla quorundam, qui fide maiore, & timore meliore erant. Non igitur omnes hoc fecerunt: nec damnati fuerunt illi, qui soli Deo talia cōfessi sunt. Sed tamen talia exempla cœperunt alijs cōmmēdari, & ad imitationem proponi. Obseruet autem Lector, Cyprianum ibi non loqui de omnibus, singulis & quibusuis peccatis cogitationum & voluntatis, sacerdoti confitendis: sed diserte explicat, illa se intelligere, quæ de publicis criminibus perpetrandis, voluntate concepta fuerant: vt de proposito abnegationis in persecutione. Pertinent igitur & hæ sententię ad publicam pœnitentiam & ad publica crimina: nec sunt generalia dogmata de quibusuis occultis peccatis, Sacerdoti confitendis, quorum renati se reos esse agnoscunt coram Deo.

V. Species. Quinto, quando admissa erant enormia crimina, ita tamen, vt non essent publice Ecclesię nota & manifesta, rei non poterant compelli ad publicam confessionem & pœnitentiam: tanta tamen erat seueritas disciplinæ, vt multi seipsos publicarent publica confessione. Maledicæ vero

linguæ arripiebant inde occasionem obtrectandi pœnitentibus: sicut inquit Origenes Homilia secunda in Psalmum trigesimum septimum: Qui lapsus est, procedit in mediũ, & exomologesin fecit. Multi vero audientes vel exprobrant, vel irridẽt, vel male loquuntur. Vt igitur talis publica confessio fieret ad ædificationem, consuluerunt Patres, prius hoc sacerdoti, vel erudito medico exponendum esse, & eius consilium exquirendum, an publica confessione sit Ecclesiæ manifestandum. Ita Origenes in Psal 37. Circumspice, cui debeas confiteri peccatum tuum, proba prius medicum. Si intellexerit & præuiderit talem esse languorẽ tuum, qui in conuentu totius Ecclesiæ exponi debeat, & curari, ex quo fortassis & cæteri ædificari poterũt, & tu ipse facile sanari: per id illius medici consilio hoc properandum est. Hoc modo peccata pertinentia ad publicam pœnitentiam, quando non erant manifestaria, primum sacerdoti priuatim indicabantur, postea sequebatur publica confessio & pœnitentia. Quod enim Origenes in illo loco, non in genere de omnibus & singulis peccatis sacerdoti confitendis loquatur, inde manifestum; in prima enim Homilia loquitur de delictis, concupiscentijs & commissis, quæ ante Deũ proferuntur, & in conspectu ipsius per gemitum exponuntur. Deinde in secunda Homilia loquitur in principio de lapsibus, qui olim ad publicam confessionem pertinuerunt. Quia vero inde sequebatur obtrectationes, suadet Origenes, vt tales lapsus primum sacerdoti exponantur, vt de eius consilio vel suscipiatur publica confessio, vel omittatur.

Origenes.

Sexto, cum ardor ille remissior factus esset, & non inuenirentur, qui vel sponte per seipsos, delicta sua enormia quidem, non tamen manifestaria & notoria, coram Ecclesia, publica confessione manifestare, vel consilio Sacerdotis ea in publico Ecclesiæ conuentu exponi vellent; imo in notorijs etiam criminibus, propter confusionem publicę confessionis multi omnem potius pœnitẽtiam spernebant; remissa igitur tandem, & prorsus ferme abrogata fuit seueritas publicæ cõfessionis, & commutari cœpit in priuatam; ita vt talia crimina priuatim & secreto confiterentur Sacerdoti, qui licet crimen illud in specie Ecclesiæ nõ proderet, iniungebat tamen delinquenti publicam pœnitentiam; vt ipso facto in genere coram Ecclesia confiteretur, & declararet, se graue aliquid commisisse. Testatur hoc Leo, Epistola sexagesimanona. Et Sozomenus in Tripartita historia, libro nono, capite trigesimoquinto. Ita Augustinus inquit, de Symbolo ad catechumenos, libro 1, cap. 6. Illi, quos videtis agere pœnitentiam, scelera sua commiserunt, aut adulteria, aut alia immania facta. Et vtile est obseruare, quando, quomodo, & qua de causa facta sit mutatio illa publicæ confessionis in priuatam seu secretam. Extat autem descriptio in Epistola Leonis 78. vbi constituit, submouendam esse consuetudinem, qua de singulorum peccatorum genere libellis scripta confessio publice recitabatur; cum sufficiat reatus conscientiarum solis sacerdotibus indicare confessione secreta. Quamuis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur; tamen quia non omnium huiusmodi sunt peccata, vt ea, quæ pœnitentiam poscunt, non timeant publicare; remouenda erat improbabilis consuetudo, ne multi à pœnitẽtiæ remedijs arcerẽtur, dum aut erubescunt, aut metuunt inimicis suis facta sua referare, quibus possunt legũ constitutionib. percelli. Sufficit ergo illa cõfessio, quæ primum Deo offertur, tunc etiam Sacerdoti, qui pro delictis pœnitentium precator accedit: quod tum demum plures ad pœnitentiam poterunt prouocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis. Hanc Leonis sententiam ideo adscripsi: quia manifeste ostendit ea, quæ de confessione hominibus facienda, apud veteres leguntur, non esse necessaria

VI. Species confessionum.

Sozomenus. Augustinus.

Leonis Epistola 78.

præcepta, nec iuris diuini, sed disciplinam esse externam, quę pro ratione ædificationis Ecclesię mutari possit. Illam enim cõsuetudinem, quod crimina enormia quidem sed vel proposito tantum, vel facto nõ toti Ecclesiæ notorio cõmissa, publica confessione Ecclesię manifestabantur: quam Tertullianus, Cyprianus & Origenes laudant, & imitandam proponunt: Leo pronuntiat esse improbabilem & remouendam. Illis ipsis enim fere verbis vtitur, quibus genus illud confessionis Cyprianus & Tertullianus commendant: ob fidem scilicet maiorem, & timorem meliorem non fugiendam esse publicationem sui.

Est & illud obseruandum in Leonis sententia, quod non loquitur de generali omnium occultorum delictorũ enumeratione quando inquit: reatus conscientiarum sacerdotibus secreta confessione indicari, sed ostendit, se loqui de huiusmodi criminibus, quæ si publicarentur, possent legum constitutionibus percelli, hoc est, quæ olim publicæ confessioni, & pœnitentiæ subiecta fuerunt.

VII. Specim. Historia Tripart.

Septimo, in Græca Ecclesia longe ante Leonem facta fuerat mutatio illa publicę confessionis in secretam. In historia enim Tripart. lib. 9. c. 35. dicit Sozomenus, ab initio Ecclesiæ visum fuisse sacerdotibus, vt peccata tanquam in theatro sub testimonio cœtus Ecclesiastici panderentur, quod de publica confessione dictum est. Socrates vero addit: Cum post persecutionem sub Decio factam, Nouatiani ab Ecclesia, propterea quod pœnitẽtes in persecutione lapsos reciperet, discessione fecissent quod factum est circa annũ Domini 260. Episcopos antiquo Canoni Ecclesiastico, de publica scilicet confessione & pœnitentia, adiecisse hanc additionem (vocat enim προσθήκην Canonis) vt presbyter bonæ conuersationis, prudens ἐχέμυθος, hoc est, seruans secreti sicut Sozomen. inquit, ad hoc ordinaretur: vt lapsi ad illum accederent, ipsi cõfiterentur peccata. Ille vero secundum vniuscuiusque culpam, mulctam indicebat. Et Sozomenus illud de iniuncta mulcta, expresse dicit idem fuisse, quod tunc Romana Ecclesia in publica & solenni pœnitentia seruabat. Ita enim ferme morem illum recitat, sicut describitur distin. 50. in c. Quadragesimæ. Fuit igitur noua hæc προσθήκη ad antiquum de publica confessione Canonem, vt lapsus suos peccatores non amplius tanquã in theatro et tam toto Ecclesiæ cœtu publicarent, sed secreta & priuata cõfessione presbytero pœnitentiario indicarent. Et quia erat ἐχέμυθος, cõfessionem non prodebat in publicum, nisi forsan in certis casibus: vt de stupro Diaconi. Sed tamen iniungebat mulctam, seu satisfactionem publicam.

Obseruet autem Lector id, quod Origenis tempore seruatum fuit, vt scilicet lapsus priuatim sacerdotibus indicati, postea in conuentu totius Ecclesiæ exponerentur, mox post annos triginta in Græca Ecclesia mutatum esse, vt confessio scilicet esset & seruaretur secreta, satisfactio vero iniungeretur publica.

Græca Ecclesia.

Occidentalis vero seu Latina Ecclesia, seueritatem publicæ confessionis, per ducentos ferme annos diutius retinuit, vsq; ad Leonem scilicet circa annum Domini 450. sicut in præcedentib. diximus. Indicat autem Socrates, solitos fuisse quosdam apud pœnitentiarium illũ presbyterum confiteri non tantum publica & notoria crimina, sed & alia delicta post Baptismum perpetrata. Sozomenus inquit: τὰ βεβιωμένα confitebantur. Non tamen fuisse mandatum, obligans omnes ad enumerationem omnium & singulorum delictorum, inde colligitur. Vnus enim tantum presbyter ad has confessiones audiendas constitutus fuit, in amplissima Constantinopolitana Ecclesia, in qua 60. presbyteri tempore Iustiniani fuerunt. Et Socrates dicit, nobilem quandam mulierem, presbytero illi

confessam peccata κατὰ μέρος, hoc est, ex parte. Et ad hanc cōfessionem nec integram, nec specialem presbyterū eam absoluisse, iniuncta hac satisfactione, vt vna cum confessione ostenderet ieiunio & orationibus opus dignum pœnitentia: illam vero progressam cœpisse, & alium suum lapsum accusare, diaconum scilicet Ecclesię secum concubuisse. Non igitur omnibus necessitas confessionis illius imposita fuit: alias enim non suffecisset vnus presbyter: nec integra omnium & singulorum peccatorum enumeratio, tanquam iure diuino ad remissionē necessaria exacta fuit sicut cōfessio mulieris κατὰ μέρος facta ostendit. Sed pręcipue instituta fuerat, pro publicis & notorijs lapsibus, vsurpari vero cœpit etiam ad confessionem aliorum peccatorum, sicut iam diximus. Nostra vero quæstio est, an cōfessio illa, siue publica, siue priuata, tanquam iure diuino ad remissionem peccatorum necessaria, tunc in Ecclesia habita fuerit. Et publicam quidem confessionem nō iudicatam fuisse iure diuino ad remissionem peccatorum necessariam, mutatio & abrogatio eius ostendit. Iam vero illam etiam constitutionem, priuatim & secreto audiendi lapsorum confessiones historia hæc dicit, in Constantinopolitana Ecclesia à Nectario abrogatam & sublatam esse, propter facinus illud diaconi, cōfessione publicatum, in magnum Ecclesiæ scandalum. Sed quomodo abrogatio illa per Nectarium facta est? Gropperus dicit, non ipsam secretam confessionem abrogatam, sed illum tantum morem sublatū, quo secreto confessis publica imponebatur pœnitentia peragenda. Sed historia simpliciter dicit, desijsse tunc morem illum, quod scilicet certus quidam presbyter ad hoc ordinatus erat, vt audiret confessiones pœnitentium. *Gropperus.*

Lindanus fingit, Nectarium hoc tantum abrogasse, quod vnus certus presbyter ad audiendas confessiones constitutus erat, mansisse autem omnino necessariam priuatam seu secretam confessionem, sed liberum permissum esse, cui quis vellet ex presbyteris cōfiteri. Sed historia manifeste ostendit, figmentum hoc esse. Sozomenus enim dicit, post Nectarij illam abrogationem quemque iudicio propriæ conscientiæ relictum. Num vero ita, vt confiteretur, cui vellet? Hoc certe non dicit, sed inquit, permissum fuisse quemque μετέχειν τῶν μυστηρίων, ὡς ἂν ἑαυτῷ συνειδείη καὶ θαρρεῖν δύναιτο: hoc est, post illam abrogationem, ad communionem mysteriorum quisq; admissus est, prout sibi conscius erat, & iudicare poterat, se bona conscientia, non ad iudicium communicare posse mysteriis. Antea igitur ad communicationem non admittebantur, nisi prius confessi fuissent peccata. Sed per Nectarij abrogationem quisq; permissus est τῷ ἰδίῳ συνειδότι, quod manifeste opponitur iudicio, quod fiebat in cōfessione. Et multo manifestius argumentum est, ipsam secretam confessionem per Nectarium abrogatam: quod Socrates conqueritur abrogatione illius disciplinæ sublatam mutuā illam correptionem, de qua Paulus inquit: Nolite communicare operibus illorum infructuosis, sed magis arguite. Et quod Sozomenus clarius dicit, per illam Nectarii abrogationem cœpisse antiquam grauitatem & seueritatem, in morem arbitrarium & negligentiorem degenerasse. Et addit prius, hoc est, ante illam abrogationem, minora & pauciora peccata fuisse, præ verecundia & pudore confitendi propria peccata, & propter seueritatem illorum, qui ad hanc rem vt iudices ordinati erāt. Quid igitur Nectarius abrogarit, vel ex hac querela manifestum est. Sed inquis, abrogationem illam nec Socrates, nec Sozomenus laudant. Respondeo: Disciplinam illam & vtilitatem eius commendant, quæ nec nobis improbatur. Sed tamen neuter illorum affirmat, confessionem iuri diuino ad remissionem peccatorum necessariam esse. Nec asseuerant, eius abrogationem iuri di- *Lindanus.*

uino contrariam esse. Sed Sozomenus commendans antiquam illam disciplinã, inquit: ὡς οἶμαι, vt arbitror. Et Socrates dicit: Quod Cõsilium illius abrogationis Ecclesiæ contulerit, Deus viderit.

Nobis vero illud veteris Ecclesiæ iudicium sufficit, confessionem vtut vtilitas disciplinę eius laudetur & cõmendetur, non esse iuris diuini, nec ad remissiomem peccatorum necessariam. Alias enim propter nullas turbas abrogari vel potuisset, vel debuisset.

Colligamus igitur in summam, quæ ex hac Nectarij Historia consiciuntur. Omnino verum est, quod Sozomenus inquit, Deum mandasse peccatoribus veniam νέμειν: sed illis, qui pœnitentiam agunt, peccata agnoscunt & confitentur. Qui vero recusant peccata confiteri, illos maius onus, quasi auctæ peccati vsuræ, sibi acquirere. Sed quæstio est, cui necessario confitenda sint peccata. Et primum quidem in vsu fuit publica confessio. Sed eam non esse necessariam, eius abrogatione ostensum est. Deinde vsurpata aliquandiu fuit confessio, quę priuatim seu secreto sacerdoti fiebat. Sed nec illam iure diuino ad remissionem esse necessariam, licet disciplina sit vtilis, Ecclesia Nectarij tempore, eius abrogatione ostendit. Sola igitur illa peccatorum confessio, quæ Deo fit, iure diuino ad remissionem peccatorum necessaria est: sicut Chrysostomus, Nectarij successor, multis & sæpissime hoc ostendit. Sed contra hæc omnia Pighius obijcit, quod in vna Constantiopolitana Ecclesia, ab vno Nectario, paucorum consilio, vt furori tumultuantis populi succurreretur, factum est, non statim pertinere ad iudicium & consensum catholicæ Ecclesiæ. Sed tamen abrogationem illam nemo etiam ex illis, qui eam non satis probabant, vel ausus fuit, vel potuit, vt scripturæ seu verbo Dei repugnantem, reprehendere aut damnare. Imo Sozomenus expresse dicit: Nectarius primus abrogauit presbyterum, super pœnitentes ordinatum: ἐπηκολούθησαν δὲ σχεδὸν οἱ πάντες ἐπίσκοποι, hoc est, exemplum illius abrogationis secuti sunt omnes ferme Episcopi. Socrates dicit, in alij hæresibus mansisse Canonem illum de audiendis confessionibus: in Ecclesia vero τῶν ὁμοουσίων, antiquatum fuisse.

Et ex Chrysostomo, qui proxime post abrogationem illam, Constantinopolitanæ Ecclesię administrationē suscepit, manifeste colligitur, quod Ecclesia illius temporis senserit confessionem peccatorum, quæ sacerdoti fit, non esse iure diuino, ad remissionem peccatorum necessariam.

Et ex hac Nectarij historia intelligi potest, qua occasione, qua de causa, & in quem sensum Chrysostomus sententias illas, quas supra annotauimus (quod scilicet non necessarium sit homini, confiteri peccata, sed sufficiat Deo ea confiteri) sæpissime repetiuerit. In recenti enim memoria tunc adhuc erat Nectarij abrogatio.

Lindanus.

Lindanus contendit, Chrysostomum tantum hoc disputare, quod publica peccatorum confessio nõ sit necessaria, quia dicit: Non in theatrum te duco: non dico, vt prodas te in publicum. Non necesse est præsentibus testibus confiteri, &c. Sed idem etiam dicit: Non dico vt confitearis conseruo tuo: Solus Deus te confitentem audiat. Item, Soli Domino, nullo alio conscio, cõfitearis. Nec publicam igitur, nec priuatam confessionem Chrysostomus vult in re diuina, ad salutem necessariam esse.

VIII. Species.

Octauo, vt ad ordinem historicæ obseruationis redeamus. Hactenus ostendimus, in veteri Ecclesia morem fuisse publicæ confessionis, in grauioribus seu manifestis criminibus. Quæ consuetudo postea, vt improbabilis iudicata, remota fuit & mutata in secretam confessionem, quæ publicam tamẽ mulctam, seu satisfactionem iniungebat. Sed & priuata illa in Græca Ecclesia sub Nectario abrogata fuit. Latina vero Ecclesia secre-

tam illam confessionem retinuit: sed sicut antea publica confessio in secretam erat mutata: Ita postea etiam antiquata fuit seueritas iniungendæ publicæ pœnitentiæ, pro grauioribus criminibus secreto confessis: atque ita etiam mulcta seu satisfactio publica, in priuatam seu secretam commutari cœpit. Inde vero posterioribus temporibus auricularis Pontificiorum confessio generata est: quæ omnium & singulorum delictorum enumerationem ad salutem necessariam exigit.

Nono. Et illa quidem, quæ hactenus ex Patribus annotauimus, ad ea potissimum crimina spectat, propter quæ excommunicari aliquis merebatur, sicut Augustinus inquit: siue illa essent palam, siue clam, siue tantum voluntatis proposito commissa. Non dissimulandum tamen est, extare preterea apud veteres multas sententias, quibus exhortantur populum, vt alia etiam peccata Sacerdoti per confessionem exponant. Ita Cyprianus lib. 5. Epist. 14. & 16. dicit, in minoribus etiam peccatis, quæ quidem non in Deum committantur, veniendum esse ad exomologesin. Sed considerandum est, qua ratione, quo sensu, & in quem finem priuatam illam confessionem commendarint. Nullo modo enim senserunt, iure diuino ad remissionem peccatorum necessarium esse, omnia peccata in specie & sigillatim, Sacerdoti iuxta omnes circumstantias enumerare, ita vt ea, quæ Sacerdoti in specie non exponuntur, remitti non possint, etiamsi vere pœnitens Deo ea confiteatur. Alias vero habuerunt rationes, propter quas & seruarunt & commendarunt priuatam confessionem: quia scilicet vtilis sit disciplina: primo, ad rudiorum informationem, de vera agnitione, de gradibus, de grauitate peccatorum, item de vera & salutari ratione agendæ pœnitentiæ. Secundo, ad medicinã: quomodo scilicet quælibet peccata curanda & mortificanda sint, vt in posterum caueantur & vitentur, quæ vitæ emendatio, quibus peccatis opponenda sit. Tertio, consilij gratia, vt in casibus dubijs pastoris consilio ouiculæ ex verbo Dei instruantur. Quarto, propter consolationem, quando scilicet peccatum aliquod præcipue conscientiam grauabat & perturbabat, vt ex generali prædicatione conscientia non posset consolationem concipere, tunc consulebant, pastori hoc esse exponendum, propter priuatam absolutionem. Quinto, quia absolutio non est impertienda, nisi qui pœnitentiam agit, impœnitens vero ligandus est, ideo Sacerdotem ex aliqua pœnitentis professione oportet intelligere, an ille, qui absolutionem petit, sit absoluendus, an vero ligandus. Ad illam vero discretionem non opus esse integra seu speciali enumeratione omnium delictorum, postea ostendemus. Ita Chrysostomus, qui præ cæteris acriter contendit, nõ necessarium esse ad remissionem peccatorum, Sacerdoti peccata exponere & manifestare: tamen lib. 2. de Sacerdotio inquit: Multa arte opus est, vt qui laborant Christiani, vltro sibi persuadeant, Sacerdotum curationibus se submittere oportere: imo, vt curationis & medicinę nomine gratiam illis habeãt. Et hoc est, quod Sozomenus dicit post Nectarium, confessionem sacerdotalem factam fuisse ἀδιάφορον. Ita Origenes in Psal. 37. dicit: Proba prius medicum, cui debeas languoris causas exponere: vt si quid ille dixerit, si quid cõsilij dederit, facias & sequaris. Idem in 2. cap. Leuitici dicit, Sacerdoti indicari peccatum, & quæri medicinam secundum eum, qui ait: Pronunciabo aduersus me iniustitiam meã Domino, & tu remisisti. Ita homilia 1. in Psal. 37. Deus sicut corpori medicamenta præparauit, ita & animæ, in his sermonibus, quos per diuinas Scripturas seminauit, vt quæramus medicinam. Archiatros Christus est: Medici, sunt ministri verbi, quibus curandorum vulnerum disciplina commissa est. Et huc refert publicas Episcoporum correptiones. Ibidem: Si in corpore macula vel vulnus oriatur, solicitus es, &

IX. Species.

Chrysostomus.

Origenes.

Cyprianus.

perquiris, quid curę debeas adhibere, quomodo corpori sanitas antiqua restituatur. In eandem sententiam Cyprianus sermone 5 de lapsis dicit, peccatores per confessionem animi sui pondus Sacerdotibus exponere, salutarē medelam, paruis scilicet & modicis vulneribus, exquirere. Basilius in quæst. compendio explicatis, ducentesimo octuagesimooctauo: Quia modus conuersionis debet esse οἰκεῖος τῷ ἁμαρτήματι, accommodatus ad rationem peccati: & debet fructus ostendere dignos pœnitentiæ: ad hoc aptus est modus confessionis, quæ fit illis, quibus dispensatio mysteriorum Dei commissa est. Et c 98. dicit, confessionem peccatorum hanc habere rationem, quam vulnus habet aliquod corporis, vel passio, quæ medico monstrāda est, qui testimonium habet curæ & medelæ. Ita Hieronymus in 6. c. Matthæi: Sicut in veteri Testamento Sacerdotes notitiam habebant leprosi & non leprosi, vt possent discernere, qui mundus, quiue immundus esset: ita in nouo Testamento Sacerdotem non debere temere sibi arrogare clauem potestatis, absq; claue scientiæ & discretionis, sed pro varietate peccatorū debere nosse, qui ligandus sit, quiue soluendus. In Ecclesiasten, c. 10. Si quem serpens Diabolus occulte momorderit, & nullo conscio eum peccati veneno infecerit: si tacuerit, qui percussus est, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri & magistro voluerit confiteri: magister, qui habet linguam ad curādum, facile ei prodesse non poterit. Si enim erubescat ægrotus vulnus suum medico confiteri, quod ignorat medicina, non curat.

Hieronymus.

Idem vult aliud Hieronymi dictum: Vulnus non intellectum, tardius sanatur.

Augustinus.

Augustinus eleganter hoc describit, Epist. 111. ad Iulianum Comitem: Si trāsgredimur in aliquo peccato post Baptismum, ordinauit nobis pœnitentiam propter fragilitatem nostram. Ideo debemus cōfessiones nostras veraciter confiteri, & fructus dignos facere: id est, prętérita ne iteremus, secundum iussionem Deum timentis sacerdotis: qui sacerdos, vt sapiens medicus, primum sciat curare peccata sua, & postea aliena vulnera detergere & sanare, non publicare. Nos sequamur, perquiramus, & cum talibus consilium salutis nostræ ineamus. Ita Ambrosius in historia Tripartita, lib. 9. c. 30. Ambrosius ad Theodosium pœnitentem inquit, Quibus pharmacis curasti vulnera illa? Respondet Imperator: Tuum opus est, & ostendere & miscere pharmaca: meum vero suscipere.

Historia Tripart.

Hanc tamen disciplinam non fecerunt simpliciter iure diuino necessariam ad remissionem peccatorum.

Apud Cassianum enim de fine pœnitentiæ Pynusius Abbas dicit: Si verecundia retrahente, reuelare peccata coram hominibus, erubescis, illi quem latere non possunt, confiteri ea iugi supplicatione non desinas, ac dicere: Tibi soli peccaui, &c. qui absque vlla verecundiæ publicatione curare, & sine improperio peccata donare consueuit.

Origenes etiam homilia 2. in Leuit. vbi dicit, medicinæ gratia Sacerdoti peccata indicanda, enumerat præterea alios modos, quibus ad remissionem perueniatur.

Pontif. confess.

Ad hæc nouem capita, omnes veterum sententiæ commode referri possunt. Longe aliud vero est, de quo pręcipue Pontificia confessio dimicat: confessionem scilicet, quæ sacerdoti fit, iure diuino ad remissionem peccatorum esse necessariam, & quidem ita, vt nullum peccatum dimittatur, quod per confessionem sacerdoti non fuerit expositum: item, ad remissionem peccatorum necessariam esse omnium & singulorum peccatorum secundum omnes circumstantias enumerationem, quæ sacerdoti fiat in specie, & sigillatim: & si vnum reticeatur, etiamsi Deo quis illud confiteatur, tamen non valere absolutionem.

Et

Et hæc sunt, quæ nec ex scriptura, nec ex veteribus liquido ostendi & probari possunt. Licet enim inueniantur alicubi apud veteres sententiæ duriores inclinantes ad necessitatem confessionis: possunt tamen opponi aliæ dissimiles veterum sententiæ, sicut Gratianus in vtranq; partem sententias collegit. Et quæ fuerit veteris Ecclesiæ de confessione sententia, Nectarij historia, & conciones Chrysostomi liquido ostendunt.

Et hæc cum ita se habeant, intelligit Lector, quale sit Pontificiorum artificium, quod vbicunq; in veterum scriptis vocabulum confessionis inueniunt, statim exclamat auricularem suam confessionem, totius antiquitatis testimonio probari & stabiliri. Hanc vero simp[illegible] distributionem de varijs generibus confessionis veteris Ecclesiæ [illegible]uimus, vt veterum sententiæ rectius & commodius intelligi & explicari possint: vtq; ostendatur, confessionem, de qua veteres loquuntur, non patrocinari auriculari illi, pro qua Pontificij dimicant. Quæ vero ex supposititijs quibusdam scriptis, quæ Augustino tribuuntur, allegant, nihil nos mouent: vt de vera & falsa pœnitentia: item, de visitatione infirmorum, vbi dicitur: non sufficere, si soli Deo confiteamur peccata, sed sacerdotem faciendum esse penitus participem cōscientiarum nostrarum, illi aperienda penetralium nostrorum abditissima latibula, & cōscientiarum peniti ora reuelanda repagula, &c. Talia enim a posterioribus sub veterum nominibus conficta sunt: vt prætextu antiquitatis rudioribus facilius imponere possent. Prodest etiam ad hoc distributio illa, vt bonis viris ostendi possit, nostras Ecclesias ea, quę in veterum scriptis de confessione vera, vtilia, & Scripturæ consentanea extant, non reijcere vel damnare, quando Pontificias superstitiones taxamus. Publicæ enim pœnitentiæ exempla quædam apud nos seruantur. Et quidem optamus, posse in hoc genere plura quædam ex veteris Ecclesiæ disciplina in vsum reuocari, quæ in Pontificia Ecclesia vel prorsus collapsa, vel in superstitiones & ludibria conuersa sunt. Priuatæ confessionis vsus apud nos seruatur, vt generali professione peccati, ex significatione pœnitentiæ petatur absolutio. Cumq; non sine iudicio vsurpanda sit clauis, vel soluens, vel ligans, in priuato illo colloquio pastores explorant auditorum iudicia, an recte intelligant de peccatis exterioribus & interioribus, de gradibus peccatorum, de stipendio peccati, de fide in Christum, deducuntur ad considerationem peccatorum, explorantur, an serio doleant de peccatis, an iram Dei timeant, & cupiant illam effugere, an habeant propositum emendationis: interrogantur etiam, si in certis quibusdam peccatis hęrere existimantur. Traditur ibi doctrina & exhortatio de emendatione: quæritur vel consilium, vel consolatio, in grauaminibus conscientiæ: & tali confessioni impertitur absolutio. Hæc certe sunt substantialia confessionis, de qua veteres loquuntur, quæ cum à nobis sine conscientiarum laqueis Christiana libertate ad ædificationem retineantur & vsurpentur, iniuste accusamur, quasi totam antiquitatem conuellamus, conculcemus, & damnemus.

Pontificiorum impostura.

His ita explicatis, facilius iam & breuius expediri poterit examen Tridentini Decreti de Confessione. Principio autem ex ipsis verbis Decreti ostendemus, qualem confessionem intelligant, de qua dimicant. Et hæc obseruatio vtilis est ad veram controuersiæ explicationem. Conati autem hactenus fuerunt multi Pontificij Scriptores, in Germania præsertim, acerbitatem legis Pontificiæ de confessione, varijs pharmacis mitigare. Sed Concilium sine misericordia, durissimas conditiones Pontificiæ confessionis renouat, confirmat, & stabilit.

Vocatur autem hæc confessio secreta, arcana, clancularia, priuata, & auricularis: quam Concilium ita describit, vt peccator post Baptismum

lapsus omnia & singula peccata mortalia, etiamsi occultissima sint, nō in genere dumtaxat, sed in specie ac sigilatim, sacerdoti integra, aperta, & verecunda confessione, explicatis singulorum circumstantijs, quæ speciem peccati mutare possunt, declaret recenseat, exponat, explicet, & detegat, excussis & explicatis omnibus conscientię sinibus & latebris. Hęc omnia sunt verba Tridentini Decreti. Et talem confessionem volunt sub pœna anathematis credi, a Christo esse institutam.

Declarant etiam in VII. Canone, se non velle confessionem, quæ ad erudiendum & consolandum pœnitentem vtilis sit, sed enumerationē, quæ iure diuino necessaria sit ad remissionem peccatorum: ita vt qui nō omnia hoc modo confessus fuerit, illi diuinam bonitatem, per ministerium seu absolutionem nihil remittere. Absolutionis enim commoda, consolationes, efficaciam & certitudinem, ex integra & specifica illa enumeratione suspendunt, sicut in speculo exemplorum, multas fabellas recitant de ijs, qui Deo peccata sua reuelant, Sacerdoti vero in genere confessi fuerunt peccata, multis etiam in specie enumeratis: sed quia vnicū aliquod reticuerant, de quo tamen vere pœnitentiam agebant, nullam ipsis remissionem per absolutionem collatam fuisse.

Ob quas causas Pontificia confessio ex orthodoxis Ecclesiis sit explosa.

Hæc vero est vetus illa carnificina conscientiarum, quam gladio spiritus, Ecclesiæ nostræ excusserunt, propter multas grauissimas causas. I. Quia imponitur conscientijs, cum nec Christi, nec Apostolorum vel præceptum, vel exemplum habeat. II. Nullam in verbo Dei habet promissionem. III. Euangelium transformat in legem: statuit enim, remissionem pendere ex enumeratione. IV. Gratuitæ condonationi substituit meritum enumerationis & satisfactionis. Confessionem enim meritoriam esse ad culpæ remissionem, pœnæ diminutionem, Paradisi apertionem, & salutis fiduciam, Scholastici expresse tradunt. V. Conscientiá adducit in dubitationem, & desperationem, scrupulosa illa enumeratione. Videns enim se nō posse omnia delicta colligere, numquam acquiescit, dubitatio vero extinguit fidem. VI. Exigit rem impossibilem, constat enim, plurima peccata nos nec intelligere, nec meminisse iuxta illud: Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me. Dicūt quidem, illa tātū enumeranda esse, quorum post diligentem discussionem, memoriam & conscientiam habemus. Sed si semel admissum fuerit, remissionem pendere ex enumeratione, conscientia semper dubia erit de occultis: & semper hæsitabit, an iustam adhibuerit diligētiam discussionis. Licet igitur disciplinam priuatę explorationis retinemus, nolumus tamen cōscientijs laqueos inijci, quasi iure diuino necessaria sit enumeratio corā sacerdote, omnium & singulorum delictorum, quæ a Deo nobis remitti volumus: vt quæ sacerdoti non enumerentur, a Deo non remittantur.

Operæ pretium vero est considerare, quibus argumentis talem confessionem, sicut eam describunt, probent & confirment. Duo autem præcipua video argumenta esse, quibus Tridentinum Capitulum confessionem illam superstruit.

I. Argum.

Primum est ab antiquitate, & à testimonio vniuersæ Ecclesiæ. Dicunt enim, vniuersam Ecclesiam semper intellixise talem, sicut eam describunt, confessionem à Christo institutam, & iure diuino ad remissionem peccatorum necessariam esse. Sed profecto nimis impudens hoc est mēdacium. In scriptura enim nullum extat mandatum, nullū testimonium, nullum exemplum de tali integra & specifica enumeratione. Nec veteribus talis enumeratio nota est: imo & Nectarij exemplum, & Chrysostomi conciones ostendunt, ne illam quidem confessionem, quæ in veteri Ecclesia vsitata fuit, necessariam aut iuris diuini iudicatam fuisse, sicut ostendimus. Et quidem Gratiani adhuc tempore cum acriter quidem

dispu-

disputaretur de confessionis necessitate, nondum tamen fuit articulus fidei, prolixam enim recitationem diuersarum sententiarum, quarum quædam affirmant confessionem esse necessariam, quædam negant, ita concludit: Quibus auctoribus, vel quibus rationum firmamentis, vtraq; sententia nitatur, in mediũ exposuimus: cui autem harum potius adhærendum sit, Lectoris iudicio reseruatur, vtraq; enim harum astipulatores habet sapientes & religiosos viros. Non itaque verum est, quod Tridentinum capitulum affirmat, vniuersam Ecclesiam semper intellexisse, cõfessionem illam iure diuino necessariam esse ad remissionem peccatorum. Ante annos quadringentos, Gratiani tempore, pij & religiosi viri habiti fuerunt, qui censuerunt confessionem nõ esse necessariam. Nunc vero anathema est, qui dixerit ad remissionem peccatorum necessariam non esse iure diuino Pontificiam confessionem. Et tamen non verentur, de vniuersæ antiquitatis testimonio gloriari. Similis impudentiæ est, quod dicunt, vniuersam Ecclesiam semper intellexisse, talem confessionem à Christo institutam esse, ita vt ideo iure diuino ad remissionem peccatorum necessaria sit. Præterquam enim, quod ex Scriptura illud ostendi non potest, Glossa de pœnitentia distinct. 5. cum recitasset, multos varijs modis & argumentis conatos fuisse, vt ostenderent confessionem illam habere fundamentum in Scriptura, tandem concludit: Sed melius dicitur, eam institutam fuisse à quadam vniuersalis Ecclesiæ traditione, potius quam ex noui vel veteris Testamenti auctoritate. Et traditio Ecclesiæ obligatoria est, sicut preceptum. Ergo necessaria est confessio in mortalibus apud nos: apud Græcos non, quia non emanauit ad illos traditio talis. Hæc Glossa.

Notæ sunt etiam Scholasticorum disputationes. Bonauentura sentit, cõfessionem à Christo insinuatam, ab Apostolis institutam, à Iacobo promulgatam. Sed Sacramenta non possunt institui, nisi à solo Christo. Ideo Scotus dicit: Maxime conueniens esset, si præceptum confessionis posset euidenter haberi ex Euangelio. Et si aliquid in Euangelio ad hoc valeret, videretur esse illud Ioan. 20. Sed animaduertit hoc non satis firmum esse ideo sumit dictum Iacobi: Confitemini alterutrum, &c. *Bonauẽtura.* *Scotus.*

Sed inquit: Nec per hoc videtur mihi, quod Iacobus præceptum hoc vel dederit, vel à Christo præceptum promulgarit. Videns igitur hanc disputationem destitui veris & firmis Scripturę testimonijs, tandem concludit, præceptum confessionis à Christo promulgatum esse Apostolis, Ecclesię vero per Apostolos, absque omni Scriptura. Sed Hieronymus dicit: Quod de Scriptura Canonica auctoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.

Panormitanus etiam disputat, Pontificiam confessionem non esse iuris diuini, sed humani. Falsum igitur est, quod Tridentinum Decretum affirmat, vniuersam Ecclesiam semper intellexisse, confessionem, sicut Põtificijs vsitata est, à Christo institutam, & iure diuino necessariam esse. Nam liberę fuerunt opiniones de hac disputatione, etiam Panormitani tempore. Nunc vero factus est inde articulus fidei, ita vt anathema sit, si quis dixerit, confessionem illam non esse institutam iure diuino. *Panormitanus.*

Alterum argumentum pro stabilienda sua confessione, ex ipsa Scriptura deducunt. Et obseruetur, quam variis modis tentatæ fuerint probationes Pontificiæ confessionis, ex Scriptura. Quidam ex ipso paradiso vsque petierunt probationes, vt cum Deus inquit: Adam vbi es? vel cum ad Cain dicit: Vbi est Abel frater tuus. *II. Arg.*

Ex nouo Testamento proferunt, quod Matthęi tertio scriptum est: Veniebant, & confitebantur peccata sua. Matthæi 16. Tibi dabo claues &c. Matthæi 8. Vade, ostende te Sacerdoti. 1. Ioan. 1. Si confiteamur peccata

nostra. Iacobi 5. Confitemini alterutrum peccata. Sed Tridentinum concilium agnoscit, iniuriam fieri illis Scripturæ dictis, si ad Pontificiam confessionem intorqueantur: Ideo sumit tantum sententiam Christi, Ioan. 20. Scotus enim monuit, si aliquid in Euangelio ad hanc probationem valeret, esset illa Christi sententia.

Supra autem in primo capitulo, de explicatione & vera sententia illius dicti, Ioan. 20. quædam annotauimus: ideo nunc tantum examinabimus, quomodo hoc capitulum quintum ex illis verbis demonstret, auricularem confessionem ibi esse institutam, vt iure diuino ad remissionem peccatorum necessaria sit. Christus, inquiunt, his verbis Sacerdotes iudices constituit, vt pro potestate clauium, pronuntient sententiam vel remissionis, vel retentionis peccatorum.

II. Arg. Pont. pro confessione ex loco Ioan. 20.

Sed nullum iudicium recte exerceri potest incognita causa: Ideo omnia peccata Sacerdoti, vt iudici, in confessione quando petitur absolutio, sigillatim enumeranda, exponenda & detegenda sunt. Dupliciter autem actus ille iudicialis in absolutione Pontificiis intelligitur. Primo, sicut in politico iudicio audita causa, fit examen & exploratio, quid & quantum voluntariæ pœnæ reus afferat: & deliberatur, quanta præterea mulcta imponenda sit, vt ita facta recompensatione delicti, reus absoluatur. Ita quidam volunt, Sacerdotem in confessione, audita explicatione omnium peccatorum, & singularum circumstantiarum, debere explorare, qualis & quanta adsit in pœnitente contritio: debere præterea deliberare, qualis pœna pro grauitate delictorum, pœnitenti iniungenda & imponenda sit: vt facta recompensatione peccatorum contritionis & satisfactionis, peccator iuste & merito, tanquam in iudicio absoluatur. Ad hanc sententiam nō obscure alludit Tridentinum capitulū, bis enim repetit, propter iniungendas pœnas pro peccatis, necessariam esse illam enumerationem. Sed hæc sententia manifeste, & quasi ex professo pugnat cum sententia Christi. Non enim iussit annuntiare persolutionem peccati, scilicet tunc & hoc respectu, pronuntient sententiam remissionis, si viderint in pœnitente recompensationem pro peccatis: sed iussit prædicari remissionem peccatorum, in suo nomine, Lucæ vigesimo quarto, hoc est, non ex nostris operibus, sed gratis, propter meritum & satisfactionem Christi, iis qui credūt in ipsum, Roman. tertio & quinto: Actorum decimo. Alii vero argumentum illud subtilius & speciosius ita formant: Potestas remissionis & retentionis peccatorum non recte potest administrari sine cognitione & iudicio, an remittenda, an vero retinēda sint alicui peccata. Illud vero non potest fieri sine enumeratione peccatorum. Ergo absolutionis processus instituēdus est, ad formā iudicii forensis. Sed recte respondetur, discrimen esse inter iudicium, & functionem ministerii Euangelici. In iudicio enim iuxta causæ cognitionem pronuntiatur, prout vel bona vel mala est, vel prout reus affert compensationē pro delicto. Ministerium vero Euangelii mandatū habet annuntiandi & impertiendi alienum beneficium: Christi scilicet, ad remissionem peccatorum, illis qui laborant, & onerati sunt, & petunt refocillari. Et qui petit absolutionem, duo sibi proponit. Primo, ipsum Deum, vtpote a quo petit & quærit remissionem peccatorum: atque ideo coram ipso totum cor suum effundit, deinde proponit sibi ministerium, cuius voce seu ministerio, tanquam legati, nuntii seu interpretis, Deus vtitur, ad impertiendam & obsignandam absolutionem. Quando igitur Deo delictum meum cognitum feci, non necessaria est scrupulosa enumeratio coram ministro, qui tantum dispensator est alieni beneficii.

Idem Argumentum subtilius formatum.

Sed inquis: Omnino tamen ministro necessaria est clauis discretionis, quæ sine cognitione & iudicio esse non potest: ne scilicet et peccata re-

Alia obiectio pro.

mittat

enumeratione. Refutatio.

mittat, cui retinenda sunt, aut ei retineat, cui soluenda sunt: nō enim pro arbitrio, sed certo mandato ministris commissa est administratio clauiū. Respondeo: Hoc concedimus, sed quæstio est, quomodo iudicium illud in ministerio instituendum & exercendum sit. In generali prædicatione enim pœnitentiæ & remissionis peccatorum, multis qui pœnitentiam agunt, & fide promissionem accipiunt, virtute Dei peccata remittuntur, etiamsi de illorum siue peccatis siue pœnitentia, siue fide, ministro nihil constet. Sed de impertienda priuata absolutione, alia ratio est. Si enim aliquem absoluerem, de quo plane ignorarem, an ex verbo Dei esset prius institutus, de peccato, pœnitentia, fide in Christū, gratia Dei, & remissione peccatorum: non recte administrarem potestatem remittendi peccata. Item, si ignorarē, an quis pœniteret, vel crederet: vel si scirem, esse quem impœnitentem & incredulum, & tamen ipsi pronuntiarem sententiam remissionis, non recte facerem. Tale igitur iudicium, & talis cognitio requiritur, vt minister intelligat, eum qui absolutionem petit, doctrinam intelligere, peccata agnoscere, pœnitentiam agere, & in Christum credere. Iam quæritur, an ad hanc cognitionem opus sit specifica illa enumeratione omnium peccatorum, & circumstantiarum eius. Certissima autem est quæstionis huius explicatio & solutio, ex Baptistæ, Christi & Apostolorū exemplo. Nā & in Baptismo, priuatum singulis, qui baptizantur, remittuntur peccata: & requiritur iudicium & cognitio in ministris, quos ex adultis ad Baptismum admittere & recipere debeant, qui scilicet pœnitentiam agunt, & credūt Euangelio. Iam vero Baptista, Christus & Apostoli, non flagitarunt integram enumerationem singulorum peccatorum, sed contenti fuerunt generali professione pœnitentiæ & fidei. Et quidem Christus, quando priuatam absolutionem. Matthę. 9. & Lucæ septimo impertit, non requirit enumerationem in specie & sigillatim omnium peccatorum. Apostoli etiam quando potestate remittēdi peccata, quam a Christo acceperant, vtuntur, non leguntur exegisse talem enumerationem. Ergo ad iudicium illud, & ad illam cognitionem quæ in absolutione requiritur, non necessaria est enumeratio illa, quam Pontificij flagitant. Extra omnem enim controuersiam, ita rectissime administratur potestas clauium, si fiat iuxta exemplum Baptistæ, Christi & Apostolorum. Illos enim in ministerio remisisse peccata, certum est: & tamen non flagitarunt integram enumerationem omnium peccatorum, sed contenti fuerunt generali professione & significatione pœnitentiæ & fidei.

Sed inquiunt: Generali confessione peccator potest ministrum fallere. Respondeo: Idem fieri potest, & sæpe factum fuit in petitione Baptismi: imo vt maxime flagitetur integra enumeratio, manet tamen id quod Augustinus inquit libro 10. Confes. capit. quinquagesimo tertio: Vnde sciunt cum à meipso, de meipso audiunt, an verum dicam; quandoquidē nemo scit hominum, quid agatur in homine, nisi spiritus hominis, qui est in homine. Monendi igitur sunt illi, qui absolutionem petunt non cū homine, sed cum ipso Deo sibi negotium esse, in cuius conspectu illa aguntur. Et Deus qui corda scrutatur, & cogitationes intelligit, nō irridetur, Ministri vero tātum legatione funguntur, & sunt dispensatores alieni beneficii; quibus non mandatum est, vt corda scrutentur, sed vt iis, qui significant se pœnitentiam agere, & Euangelio credere, annuntient remissionē peccatorum. Ita Leo ad Theodorum Foroiuliensem Episcopum scribit; decūbentibus in agone, impertiendā esse absolutionē, etiāsi non verbis, sed signis tantum petāt absolutionem, aut si amici testentur, ipsos antea hoc petiisse. Quantum igitur iudicii & cognitionis ministro in absolutione opus est, ad illud; non est necessaria Pontificia illa enumeratio.

Quo-

Quomodo vero vtiliter in priuato illo confessionis colloquio, explorari & examinari possint illi, qui absolutionem petunt, supra dictum est. Atq; ita præcipuum argumentum, quod aliquam speciem habet pro enumeratione, simpliciter & clare explicatum & solutum est.

Chrysostomus.

Et quidem Chrysostomus expresse disputat, ad remissionem peccatorum non esse opus tali forma iudicij, sicut Pontificij contendunt, vt de confessione & pœnitentia inquit: Non necessarium est, præsentibus testibus confiteri, cogitatione fiat delictorum exquisitio, absque teste sit hoc iudicium: solus te Deus confitentem audiat, qui non exprobrat, sed saluat peccata propter confessionem.

Homilia 9 de pœnitentia: Medicinę locus hic est, non iudicij non pœnas, sed remissionem peccatorum tribuens, &c.

Est pręterea hoc in præsenti capitulo obseruãdum, quod tantum mortalia peccata cõfitenda esse docent: eo quod ad remissionem venialium, non opus sit absolutione, sed alijs remedijs possint expiari. Vbi obseruabit Lector, Pontificios qui enumerationem omnium peccatorum flagitant, maximam partem eorum, quæ coram Deo vere sunt peccata, à confessione & absolutione excludere. Primo enim interiorem immunditiem & malum habitans in carne, nisi consensu & opere impleantur, non volunt comprehendi in confessione: quia malum concupiscentiam, quæ in renatis reliqua est, docent non habere rationem peccati. Deinde, multa delicta actualia adeo iudicant esse leuia, vt ad eorum remissionem non opus sit absolutione.

Nihil vero aliud est absolutio, quam vox Euangelij, annuntiantis remissionem peccatorum, propter meritum Christi. Docet igitur Concilium venialia peccata non absolutione, hoc est, non propter Christum remitti, sed alijs remedijs posse expiari: tunsione scilicet pectoris, & aspersione aquæ benedictæ sicut Tomas docet.

Quod vero dicunt, publicam confessionem non esse iuris & præcepti diuini, supra etiam ostendimus. Sed quod addunt, confessionem, quę secreto apud solum sacerdotem fit esse antiquiorem, non potest consistere, siue Scripturæ, siue antiquitatis exempla, considerentur, imo supra ostendimus, ex publica confessione ortam fuisse priuatam seu secretam. Nec filia matre prior, seu antiquior esse potest.

Quod ad Decretum Lateranense, circa annum Domini 1200. editum attinet, certum est, ante illud tempus non extitisse pręceptum in Ecclesia, de enumerandis sacerdoti omnibus delictis, quorum quis remissionem à Deo quæreret. Nam & Gratiani tempore, hoc est, annis quinquaginta ante Lateranense decretum, nihil adhuc statutum fuit de necessitate confessionis: sed fuerũt tunc multi pij & religiosi viri, qui iudicarunt non necessariam est talem confessionem, sicut Gratianus fatetur dist. 1. de pœnitentia, cap. quamuis.

Qua occasione cõfessio Pontificia sit stabilita.

Et vtile est obseruare, quomodo sensim facta sit progressio, ad Pontificiam confessionem stabiliendam. Apud Patres extant exhortationes ad confessionem, disciplinæ illius gratia, de qua in pręcedentib. dictum est. Gratiani & Lombardi tempore, cœptum fuit disputari, an necessaria sit confessio. Et Gratianus quidem Lectori liberũ permittit iudicium, vtrã sentẽtiam amplecti velit: Longobardus vero disputatione sua magis inclinat ad necessitatem. Et tamen tũc nondum disputatum fuit de specifica enumeratione singulorum delictorum, cũ omnibus circumstantijs, ad remissionẽ necessaria. Annis vero quinquaginta post, Innocẽtius decreto mandauit, omnia peccata sacerdoti esse confitenda, sub pœna excommunicationis. Sicuti vero Scholastici & Summistæ, duriores adhuc superaddiderunt conditiones: Innocentij decretum dicit, sacerdotem

debere

debere inquirere circumstantias peccati: hæc inquisitio postea confitentium conscientijs imposita est. Et quod Lateranense decretum dicit, omnia peccata fideliter esse confitenda: huic postea additum est, non in genere, sed in specie sigillatim, secundum omnes circumstantias, nude, integre & diserte, omnia peccata esse Sacerdoti enumeranda. Additum etiam est, si quid in hac enumeratione omittatur non tantum illa peccata, quę in specie & sigillatim Sacerdoti non enumerantur, non remitti, sed ne illorum quidem quæ enumerata sunt remissionem accipi, nisi integra sit confessio, secundum omnes circumstantias Atque inde tandem complicati sunt laquei confessionales, qui extant in Summistis.

De tempore, quando per confessionem petenda sit absolutio, nostri docent, non præscribendum esse certum tempus quia nō omnes pariter eodem tempore idonei sunt: nec ordine possunt audiri & instituti confitentes, si eodem tempore omnes accurrant. Sed ita tradenda est doctrina ex verbo Dei, de dignitate & vtilitate absolutionis & Cœnæ Dominicæ, vt homines ad crebriorem vsum inuitentur: non autem mandatis cogendi sunt, vt quando non sunt idonei, Sacramentis vtantur. *Quando per confessionem petenda sit Absolutio.*

Apud veteres disciplina confessionis & absolutionis publice pœnitẽtium, tempore Quadragesimę potissimum vsurpata fuit dist. in. 50. in cap. Quadragesimę Et Chrysostomus in Genesin, sæpe hortatur, ieiunij tempore peccata Deo confitenda. Et quia frequentiores tempore ieiunij ad communionem accedebant. præmissa fuit etiam ante communionem confessio illa apud Sacerdotem, de qua veteres loquuntur, vt inquit Origenes in Psal. 37. Et Augustinus Epist. 111. Inde vero postea facta est Lex, de confessione in Quadragesima, sub pœna excommunicationis Sacerdoti facienda. Et Tridentinum Concilium decernit, morem illum ideo esse retinendum, quia tempus illud maxime sit acceptabile: hoc est, quia ratione temporis plus valeat, & magis accepta sit coram Deo, confessio & absolutio, contra expressam doctrinam Pauli, Romanorum decimoquarto, Coloss. 2. Galat. 4. *Chrysostomus.*

DE ABSOLVTIONE.

CAPVT VI.

Circa ministrum autem huius Sacramenti, declarat sancta Synodus falsas esse, & à veritate Euangelij penitus alienas doctrinas omnes, quæ ad alios quosuis homines, præter Episcopos & Sacerdotes, clauium ministerium perniciose extendunt, putantes verba illa Domini: Quæcunque alligaueritis super terram, erunt alligata & in cœlo: & Quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo: Et, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt: ad omnes Christi fideles indifferenter & promiscue, contra institutionem huius Sacramenti, ita fuisse dicta, vt quiuis potestatem habeant retinendi peccata: publica quidem per correptionem, si correptus acquieuerit: secreta vero per spontaneam confessionem, cuicumque factam.

Docet quoque, etiam sacerdotes, qui peccato mortali tenentur, per virtutem Spiritus sancti in ordinatione collatam tanquam Christi ministros functionem remittendi peccata exercere: eosque praue sentire, qui in malis Sacerdotibus hanc potestatem non esse contendunt. Quamuis autem absolutio sacerdotis, alieni beneficij sit dispensatio: tamen non est solum nudum ministerium, vel annuntiandi Euangelium, vel declarandi remissa esse peccata sed ad instar actus iudicialis, quo ab ipso velut a iudice sententia pronuntiatur. Atque ideo non debet pœnitens, adeo sibi de sua ipsius fide blandiri, vt etiamsi nulla illi adsit contritio, aut sacerdoti animus serio agendi, & vere

absoluendi desit, putet tamen se propter suam solam fidem vere & coram Deo esse absolutum. Nec enim fides sine pœnitentia, remissionem illam peccatorum præstaret: nec is esset, nisi salutis suæ negligentissimus, qui sacerdotem, ioco se absoluentem cognosceret, & non alium serio agentem, sedulo inquireret.

CANON IX.

Si quis dixerit, absolutionem Sacramentalem Sacerdotis, non esse actum iudicialem, sed nudum ministerium pronuntiandi & declarandi, remissa esse peccata confitenti, modo tantum credat esse absolutum: aut Sacerdos non serio sed ioco absoluat, aut dixerit, non requiri confessionem pœnitentis, ut Sacerdos eum absoluere possit, anathema sit.

CANON X.

Si quis dixerit, Sacerdotes qui in peccato mortali sunt, potestatem ligandi & soluendi non habere: aut non solos Sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus & singulis Christi fidelibus esse dictum: Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo: & Quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo. Et: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis retenta sunt. Quorum verborum virtute, quilibet absoluere possit peccata: publica quidem per correptionem duntaxat, si correptus acquieuerit: secreta vero, per spontaneam confessionem, anathema sit.

EXAMEN.

Duas partes habet hoc Capitulum. Prior disputat de ministro absolutionis, ad quem pertineat ordinarium ministerium clauium: altera vero pars tractat, quid sit absolutio. Quod ad priorem partem attinet, res paucis potest expediri. In Examine enim 10. Canonis, de Sacramentis in genere, ea quæ huc pertinent, explicata sunt. Licet enim claues traditæ sint ipsi Ecclesiæ, sicut veteres recte tradunt: nullo modo tamen sentimus, quemuis Christianum promiscue, sine legitima vocatione, debere, vel posse vsurpare aut exercere ministerium verbi & Sacramentorum. Sicut vero in casu necessitatis, veteres dicunt, quemuis Christianum laicum posse Sacramentum Baptismi administrare: idem etiam de absolutione dixit Lutherus, in casu necessitatis, vbi non adest Sacerdos: & nihil aliud dixit, quam quod ex veterum sententia, de casu necessitatis dicunt, Longobardus libro quarto, distinctio. 17. & Gratianus de pœnitentia, distinct. 5.

Antea etiam Theophylacti sententiam annotauimus, quod ea quæ in correptione & reconciliatione fraterna soluuntur vel ligantur, sint soluta & ligata in ipso cœlo. Nec dubium est per vocem Euangelij annuntiatã, Deum efficacem esse, à quocunque annuntietur. Quare igitur Tridentinum capitulum, tam multis de hac quæstione tumultuatur? Respõdeo: Quia integritatem, veritatem & efficaciam Sacramentorum, non simpliciter & insolidum in verbis Christi constituunt: sed ex parte etiã in charactere, quem fingũt in ordinatione sacerdotibus imprimi. Ita ergo etiam consolationem absolutionis, non tam ex verbo Euangelij, quam ex persona absoluentis pendere volunt. Et hoc Lector intelligat, quando legit primam partẽ huius Capituli. Qui vero vsum priuatæ absolutionis quę voce Euangelij per ministrum verbi annuntiatur, ex Ecclesia prorsus tollunt, cum ijs nostræ Ecclesiæ nihil commune habent. Quæ igitur contra illos dicuntur, ad nos non pertinent. Verbi etiam & Sacramentorum efficaciam non pendere ex dignitate aut sanctitate ministrorum, modo verbo & Sacramentis sua constet & maneat puritas, in XII. Canone. de Sacramentis in genere explicatum est.

Accedemus igitur ad alteram huius capituli partem, in qua disputatur de re lōge grauissima: quid scilicet sit absolutio, quæ sit eius efficacia, quæ inde consolatio, & quomodo accipiatur: in quo cōsistat, & quo quasi fundamento nitatur efficacia & consolatio absolutionis. De his grauissimis quæstionibus, traditæ sunt a nostris ex verbo Dei, dilucidæ explicationes: cum prius res necessariæ, Scholasticorū disputationibus obrutæ, sepultæ & deprauatæ essent: absolutionem scilicet nihil esse aliud quam ipsam vocem Euangelij, annuntiantem remissionem peccatorum gratis propter Christum, in genere omnibus, qui pœnitentiam agunt & credūt Euangelio, quæ vox Euangelij propter firmiorem & certiorem consolationem per priuatam absolutionē applicatur singulis, eam petentibus & fide accipienda est, vt singuli voci Euangelij in absolutione credāt, & certo statuant, sibi gratis propter Christum, à Deo per ministerium donari, applicari & obsignari remissionem peccatorum, & hac fide vere se Deo reconciliari: ita pauidæ & perterrefactæ conscientiæ, ex absolutione consolationem accipiunt, vt nō dubitent, ad se priuatim quoque pertinere, sibi priuatim à Deo donari & applicari beneficia mediatoris, quę in genere omnibus credentibus in Euangelio promittuntur. Euangelium enim est potentia Dei, ad salutē omni credenti: siue in genere multis, siue priuatim paucis aut vni annuntietur. Fidem igitur vsu absolutionis cōfirmari, non est dubium. Et licet necesse sit, in illis qui petunt absolutionē, adesse contritionem, & bonum propositum, efficacia tamen, & consolatio absolutionis non nititur nostra vel contritione vel obedientia: offert enim & annuntiat remissionem peccatorū, non ex operibus, nec secundum opera nostra, sed gratis propter Christum. Nec fides in absolutione eo deducenda est, vt pro quantitate & qualitate contritionis suæ de remissione peccatorum statuat: sed vt apprehēdat vocem promissionis, quę gratis propter Christum offert & exhibet remissionem peccatorum. Si enim ex operibus hæreditas, euacuata est fides, & abolita promissio. Ideo vero ex fide, vt secundum gratiam, vt sit firma promissio, Rom. 4. Nec solicita debet esse conscientia de ministri intentione: sed si vox Euangelii annuntiatur, fides eam apprehendens, statuat se coram Deo absolutum, quicquid sit de sacerdotis animo.

Hæc ideo recitaui, vt clarius intelligi possit, quæ sit illa sententia, quā in altera parte Tridentinum capitulum damnat. Absolutionem non volunt esse ministerium annuntiandi Euangelij quo scilicet priuatim, voce Euangelij, peccata pronuntientur & declarentur gratis propter Christū remitti ei, qui voci Euangelij in absolutione credit. Sed fidem quærentē in absolutione remissionem peccatorum, volunt niti nostra contritione & pœnitentia, ita vt sententia absolutionis pronuntietur, non ex voce Euangelij gratis propter Christum, sed tanquam à iudice: scilicet pro ratione contritionis & satisfactionis nostræ. Et hoc est illud, quod dicere volunt. Sed more suo calumnias miscent, quasi nos doceamus, propter solam fidem peccatorem coram Deo absolui, etiamsi nulla adsit contritio, etiamsi peccator sit sine pœnitentia, etiamsi toto actio ludo & ioco suscipiatur: cum non ignorent, quid Augustana confessio de pœnitentia, de contritione, de fide & absolutione doceat.

Quia vero 9. Canon damnat illos, qui dicunt, absolutionem esse nudum ministerium, declarandi remissa esse peccata: iudico addendam esse aliquam, declarationem. Inter Sacramentarios enim quidam disputant, per absolutionem non remitti peccata; cum homines non possint peccata remittere, id quoq; solius Dei est. Ideo disputant, in absolutione credentes nihil accipere, sed tantum esse externam declarationem, quid iā ante habeant. Sed Deus qui solus peccata remittit, nō facit hoc sine me-

 dio,

dio, ſed per miniſterium verbi & Sacramentorum, priuata vero abſolutio annuntiat vocem Euangelij, per quam non dubium eſt, Deum efficacem eſſe, & peccata remittere illis, qui vocem Euangelij in abſolutione fide apprehendunt. In abſolutione igitur Deus ipſe per miniſterium Euangelij remittit peccata, ſingulis credentibus: atq; hoc modo abſolutio miniſtri, teſtimonium eſt diuinæ abſolutionis, vnde conſcientia teſtimonium habet, ſibi vere à Deo remiſſa eſſe peccata.

Annotandum vero & hoc eſt, quid ſibi velit, quod ſine pleniori explicatione nudam ponunt antitheſin: abſolutionem ſcilicet non eſſe miniſterium annunciandi priuatim vocem Euangelij, illis qui petunt abſolutionem ſed eſſe actum iudicialem, quo velut à iudice ſententia pronuntietur. Sine dubio autem hac generalitate, voluerunt complecti Scholaſticorum diſputationes de abſolutione. Vt igitur plenius hæc antitheſis intelligatur, paucis notabo ſententiariorum apophthegmata, quæ Tridentinum capitulũ in ſinu actus iudicialis comprehendere voluit. Scholaſtici igitur, qui ante Scotum fuerunt, ſentiunt per ipſam contritionem, propter dilectionem ex qua oritur, deleri & remitti peccatum. Atque ideo dicunt poteſtatem clauium, ſeu abſolutionem, non extendere ſe ad remiſſionem culpę, aut reatus pœnę æternæ, nec vt cauſam principalem, nec vt cauſam ſine qua non, nec vt cauſam inſtrumentalem. Ne tamen nullus ſit abſolutionis vſus, dicunt, ſacerdotem cognitis rei delictis, & per confeſſionem examinata eius contritione, cum voto ſatisfactionis: inſtituta deinde collatione peccati & contritionis: cum iniuncta ſatisfactione, ſuo iudicio per abſolutionem oſtendere, decernere, & pronuntiare, peccatorem eſſe ſolutum: propter ſuam ſcilicet cõtritionem, & ſuſceptam ſatisfactionem. Atque ideo quidam dicunt: remiſſionem illam in abſolutione, fieri non coram Deo, ſed in facie Eccleſiæ.

Thomas, & poſt illum alij diſputant: quando contritio ſufficiens eſt, tunc remitti peccatum per contritionem, ante abſolutionem: quando vero eſt attritio, quæ eſt diſpoſitio inſufficiens, tunc per abſolutionem infundi gratiam, hoc eſt, charitatem, per quam attritio formetur, vt fiat contritio, quæ virtute charitatis delere poſſit peccatum. Quidam ſentiunt pœnam æternam, virtute abſolutionis mutari in temporalem. Alij diſputant, quia poſt remiſſam culpam, quod per contritionem fieri ſentiunt, remanet obligatio ad pœnam temporalem, quæ ob rigorem diuinæ iuſtitiæ, viribus noſtris ſit importionabilis, & noſtræ cognitioni ignota, pro qua tamen ſatisfaciendum ſit Deo: datam igitur eſſe ſacerdoti poteſtatem, arbitrandi pœnam illam, & partem eius virtute clauium in abſolutione remitti, reliquam partem per ſatisfactiones expiari: vt ita ligare, ſit ſatisfactionem imponere: ſoluere vero, ſit de pœna temporali aliquid remittere. Et hic eſt actus ille iudicialis in abſolutione, quem Tridentinum capitulum intelligit. Hæc igitur obſeruatio clariſſime oſtendit, quid quęrant & agant Pontificij, quando contendunt, abſolutionem ſuam, non eſſe miniſterium annuntiandi vocem Euangelij pœnitentibus, ſed eſſe actum iudicialem. Et ne lector illa generalitate, quam Tridentinum capitulum de induſtria ſectatur, turbetur, volui hanc declarationem ipſis Scholaſticorum verbis huic capitulo addere: vt videant, quibus oculos videndi Deus dedit, quomodo ipſum abſolutionis beneficium à Pontificijs fermentetur, adulteretur & deprauetur.

DE CASVVM RESERVATIONE.

CAPVT VII.

Quoniam igitur natura & ratio iudicij illud exposcit, vt sententia in subditos duntaxat feratur: persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, verissimum esse, Synodus hæc cõfirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non habet iurisdictionem. Magnopere vero ad Christiani populi disciplinam pertinere, sanctissimis patribus nostris visum est, vt atrociora quædam & grauiora crimina, non a quibusuis, sed à summis duntaxat sacerdotibus absoluerentur. Vnde merito Pontifices maximi, pro suprema potestate sibi in Ecclesia vniuersa tradita, causas aliquas criminum grauiores suo potuerunt peculiari iudicio reseruare. Neque dubitandum est, quando omnia quæ a Deo sunt, ordinata sunt, quin hoc idem Episcopis omnibus in sua cuique diœcesi, in ædificationem tamen, non in destructionem liceat, pro illis subditos tradita, supra reliquos inferiores Sacerdotes auctoritate, præsertim quoad illa, quibus excommunicationis censura annexa est. Hanc autem delictorum reseruationem consonum est diuina auctoritati, non tantum in externa politia, sed etiam coram Deo vim habere, veruntamen pie admodum, ne hac ipsa occasione aliquis pereat, in eadẽ Ecclesia Dei custoditum semper fuit, vt nulla sit reseruatio in articulo mortis, atq; ideo omnes Sacerdotes, quoslibet pœnitentes, à quibusuis peccatis & censuris absoluere possint, extra quem articulum sacerdotes, cum nihil possint in casibus reseruatis ad vnum, pœnitentibus persuadere nitantur ad superiores & legitimos iudices, pro beneficio absolutionis accedant.

CANON IX.

Si quis dixerit, Episcopos non habere ius reseruandi sibi casus, nisi quoad externam politiam: atque ideo casuum reseruationem non prohibere, quo minus Sacerdos à reseruatis vere absoluat, anathema sit.

EXAMEN.

Quam impotens dominandi conscientijs libido sit, in Romanis Pontificibus, vel hoc solum Capitulũ ostendere potest. Ordinis & disciplinæ gratia olim constitutum fuit, vt quisque a suo pastore absolutionem peteret & acciperet: propterea quod pastori notior sit vita auditorum suorum, quam alteri: vultum enim sui pecoris pastor debet nosse. Ne igitur scelerati, ab alijs ministris quibus vita ipsorũ nota non est, sine vera pœnitentia absolutionem suffurarentur, non inutilis, etiam ordinis gratia fuit cõstitutio de proprio pastore. Accedit, quod nemo in aliqua Ecclesia ministerium verbi & Sacramentorũ exercere debet, nisi legitime ad eam vocatus sit. Sed Pontifices Romani vlterius progressi sunt & finxerunt, ad hoc vt absolutio valeat, & sit efficax, non sufficere verbum absolutionis, nec potestatẽ ordinis: hoc est, vt minister habeat legitimam vocationem: sed præterea requiri potestatem iurisdictionis, super aliquam plebem vel personam. Et illam ita describunt, quod in Papa, vt summo hierarcha & Principe Ecclesiæ, plene resideat tota potestas iurisdictionis, à quo ad inferiores præsidentes, vel mediate vel immediate, omnis Ecclesiastica iurisdictio, iuxta summi illius Principis arbitrium, sine tamen suæ potestatis detrimento deriuetur. Atq; ideo quia Papa non habet potestatẽ iurisdictionis in aliquem, eum nec soluere nec ligare posse. Ita Gabriel lib. 4 distinct. 17. quæst. 1. Et hoc est quod præsens capitulum decernit, nullius momenti esse absolutionem, quam sacerdos in eũ profert, in quem ordinariã aut subdelegatam nõ habet iurisdictionem, hoc est, licet absolutio habeat verbum Dei, & fiat à ministro legitime vocato: hoc tamen non obstante, nullius momenti esse absolutionem, nisi sacerdos habeat potestatẽ iurisdictionis super illum quem absoluit à Papa in

se demutatam. Quid vero est, si hoc non est in templo Dei sedere, & extollere se super omne quod dicitur Deus? 2. Thessal. 2. Ambrosii praeclarum dictum est, Verbum Dei dimittit peccata; Sacerdos minister est exhibens quidem officium suum, nullius vero potestatis iura exercens. Romanus vero Papa inquit, Etiamsi absolutio aliqua habeat verum Dei verbum, & minister absoluens sit a filio Dei, sedente ad dextram patris, per legitimam vocationem missus; nullius tamen momenti absolutio illa esse debet, si non ex plenitudine potestatis, residentis in scrinio pectoris Papalis, derivata sit. Et hanc manifestam Antichristi notam, Tridentinum Concilium confirmare non veretur.

Eadem ratio etiam est de casibus reseruatis, in veteri enim Ecclesia, enormia crimina quibus censura excommunicationis, annexa erat, referebantur ad Episcopos, ut de ipsorum consilio, certa ratio publicae poenitentiae reis ad ipsorum emendationem, & Ecclesiae aedificationem imponeretur. Innocentii constitutio, cap. omnis utriusque, dicit: Si Confessionarius opus habuerit ut in exponendo aliquo crimine se maiores & doctiores consulat, ut illud absque ulla expressione personae caute requirat. Inde postea facti sunt casus reseruati, in quibus verbum Dei, peccatorem poenitentiam agentem, per nullum ministrum, quantumuis legitime vocatum, absoluere possit, nisi id faciat vel Episcopus, vel Romanus Pontifex; idque non disciplinae vel ordinis gratia, sed ideo, quod plenitudo potestatis remittendi peccata, residat in Papa, iuxta cuius arbitrium illa deriuetur in inferiores ministros. Quasi verbum Dei non possit remittere peccata, nisi ubi, in quantum & in quibus casibus ipsi assistat potestas ex scrinio pectoris Pontificii derivata. Verbi igitur Dei vis & potentia, pro differentia eorum a quibus administratur variatur, ita ut per quosdam tantum parua peccata remittere possit, per Papam vero possit quaeuis & maxima. Cyprianus vero inquit & citatur 24. quaest. 1. Hoc utique erant caeteri Apostoli, quod Petrus fuit, pari consortio praediti, & honoris & potestatis. Item. Episcopatus unus est, cuius a singulis in solidum pars tenetur. Et Christus ex aequo omnibus Apostolis dixit; Quorum remiseritis peccata, &c. Ipsum etiam Tridentinum Capitulum fatetur, in articulo mortis, quemuis sacerdotem in casibus reseruatis, posse absoluere. Falsum igitur est, reseruationes illas non tantum in politia Ecclesiastica, sed & coram Deo, talem vim habere ut in illis nullus Sacerdos, per verbum Dei vere absoluere possit, nisi solus Papa. Sed ad stabiliendam Antichristi tyrannidem, illa conficta sunt.

DE SATISFACTIONIS NECESSItate & fructu.

CAPUT VIII.

Demum, quoad ad satisfactionem (quae ex omnibus poenitentiae partibus, quemadmodum a patribus nostris Christiano populo fuit perpetuo tempore commendata, ita una maxime nostra aetate, summo pietatis praetextu impugnatur, ab his, qui speciem pietatis habent, virtutem autem eius abnegarunt) sancta Synodus declarat, falsum omnino esse, & a verbo Dei alienum, culpam a Domino nunquam remitti, quin universa etiam poena condonetur. Perspicua enim & illustria in sacris literis exempla reperiuntur, quibus praeter divinam traditionem, hic error quam manifestissime revincitur. Sane & divinae iustitiae ratio exigere videtur, ut aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante Baptismum per ignorantiam deliquerint; aliter vero, qui semel a peccati & daemonis seruitute liberati, & accepto Spiritus sancti dono scientes templum Dei violare, & Spiritum sanctum contristare non formidauerint. Et diuinam clementiam decet, ne ita nobis absque ulla satisfactione peccata dimittantur, ut occasione accepta, peccata leviora putantes, velut iniurii, & contumeliosi Spiritui sancto, in graviora

labamur

labamur, thesaurizantes nobis iram in die iræ. Procul dubio enim magnopere à peccato reuocant, & quasi freno quodam coercent hæ satisfactoriæ pœnæ, cautioresque & vigilantiores in futurum pœnitentes efficiunt, medentur quoque peccatorum reliquiis, & vitiosos habitus male viuendo comparatos contrariis virtutum actionibus tollunt. Neque verò securior vlla via in Ecclesia Dei, vnquam existimata fuit ad amouendum imminentem à Domino pœnam, quam vt hæc pœnitentiæ opera homines, cum vero animi dolore frequentent. Accedit ad hæc, quod dum satisfaciendo patimur pro peccatis, Christo Iesu, qui pro peccatis nostris satisfecit, ex quo omnis nostra sufficientia est, conformes efficimur, certissimamque inde arrham habentes, quod si compatimur, & conglorificabimur. Neque verò ita nostra est satisfactio hæc, quam pro peccatis nostris exoluimus, vt non sit per Christum Iesum. Nam qui ex nobis, tanquam ex nobis, nihil possumus, eo cooperante, qui nos confortat, omnia possumus. Ita non habet homo vnde glorietur, sed omnis gloriatio nostra in Christo est, in quo viuimus, in quo merimur, in quo satisfacimus, facientes fructus dignos pœnitentiæ, qui ex illo vim habent, ab illo offeruntur patri, & per illum acceptantur à patre. Debent ergo Sacerdotes Domini, quantum Spiritus & prudentia suggesserit, pro qualitate criminum & pœnitentium facultate, salutares & conuenientes satisfactiones, iniungere, ne si forte peccatis conniueant, & indulgentius cū pœnitentibus agant, leuissima quædam opera pro grauissimis delictis iniungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur. Habeant autem præ oculis, vt satisfactio quam imponunt, non sit tantum ad nouæ vitæ custodiā, & infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam & castigationem. Nam claues Sacerdotum non ad soluendum dumtaxat, sed & ad ligandum concessas, etiam antiqui patres & credunt, & docent. Nec propterea existimarunt Sacramentum pœnitentiæ esse forum iræ vel pœnarum, sicut nemo vnquam Catholicus sensit, ex huiusmodi nostris satisfactionibus, vim meriti & satisfactionis Domini nostri Iesu Christi, vel obscurari, vel aliqua ex parte imminui, quod dum nouatores intelligere nolunt, ita optimam pœnitentiam, nouam vitam esse docent, vt omnem satisfactionis vim & vsum tollant.

DE OPERIBVS SATISFACTIONIS.

CAPVT X.

Docet præterea, tantam esse diuinæ munificentiæ largitatem, vt non solum pœnis, sponte à nobis pro vindicando susceptis, aut Sacerdotis arbitrio, pro mensura delicti impositis, sed etiam (quod maximum amoris argumentum est) temporalibus flagellis à Deo inflictis, & à nobis patienter toleratis, apud Deum patrem, per Christum Iesum satisfacere valeamus.

CANON XII.

Si quis dixerit, totam pœnam simul cum culpa remitti semper à Deo, satisfactionemque pœnitentium non esse aliam, quam fidem qua apprehendunt Christum pro eis satisfecisse, anathema sit.

CANON XIII.

Si quis dixerit, pro peccatis quo ad pœnam temporalem, minime Deo per Christi merita satisfieri pœnis ab eo inflictis & patienter toleratis, vel à Sacerdote iniunctis, sed neque sponte susceptis, vt ieiuniis, orationibus, eleemosynis, vel aliis etiam pietatis operibus, atque ideo optimam pœnitentiam esse tantum nouam vitam, anathema sit.

CANON XIV.

Si quis dixerit, satisfactiones quibus pœnitentes per Christum Iesum peccata redimunt, nō esse cultus Dei, sed traditiones hominum, doctrinam de gratia, & verum Dei cultum, atque ipsum beneficium mortis Christi obscurantes, anathema sit.

CANON XV.

Si quis dixerit, claues Eccleſiæ eſſe datas tantum ad ſoluendum, non etiam ad ligandum, & propterea ſacerdotes, dum imponunt pœnas confitentibus, agere contra finem clauium & contra inſtitutionem Chriſti, & fictionem eſſe, quod virtute clauium ſublata pœna æterna, pœna temporalis pleruμque exoluenda remaneat, anathema ſit.

EXAMEN.

Copioſa ſane & ampla eſt doctrina, quę ad hunc locũ pertinet: ſed dabo operam, vt in pauca eam contraham, idque vt eo facilius fieri poſſit, prius veram ſententia in aliquot capita diſtributam, breuiter explicabo.

Primo igitur certiſſimum eſt, Deum peccata remittere, non ex aliqua leuitate, quaſi ſublata lege, non curet iam amplius peccata, nec iraſcatur illis. Ipſe enim proprijs digitis legem cõſcripſit, ipſe ſua voce promulgauit cõminationes de ira ſua, aduerſus peccata, de reatu & ſupplicijs peccatorum. Et illa legis ſententia, vſq; adeo firma & immota eſt, vt facilius ſit cœlum & terram ruere, quam vnum legis vel minimum apicem cadere, quin impleatur vel obediẽtia, vel pœna, Matth. 5. Deus igitur peccata in legem ſuam commiſſa, non remittit ſine intercedente ſatisfactione, qua legi ſuæ & obedientia & pœna, pleniſſime & perfectiſſime ita ſatiſfiat, vt per eam & ira eius propitietur, & ſuppliciũ peccatis debitum tollatur. Talem vero ſatisfactionem propitiatoriam & reconciliatoriam pro peccatis, meritoriam remiſſionis peccatorum, & abolitoriam mortis æternæ, nullus homo peccator pro ſe, nec vlla creatura præſtare potuit. Ne igitur totum genus humanum in æternum periret, factum eſt mirabile illud diuini conſilij decretum, de incarnatione filij Dei, vt is mediator noſter, in aſſumpta ſine peccato noſtra natura, pro nobis legi ſubderetur, peccatum, reatum peccati, iram Dei, & ſupplicia peccatorum totius mundi, in ſe deriuata portaret, & pro illis perfectiſſima ſua obedientia, & ſanctiſſima paſſione, Deo patri ſatisfaceret, atq; ita impetraret redemptionem, propitiationem, reconciliationem, remiſſionem peccatorum, liberationem ab ira Dei, à condemnatione, & morte æterna.

Hanc vero redemptionem per Chriſtum gratia Dei proponit pœnitẽtiam agentibus, vt ſit noſtrum propitiatorium, per applicationem ſeu apprehenſionem fidei, ad remiſſionem peccatorum, Rom. 3. Et hæc ſola, nulla vero alia eſt ſatisfactio pro peccatis propitiatoria, reconciliatoria mortis æternæ. 1. Ioan. 2. ipſe eſt propitiatio pro peccatis, nõ noſtris tantum ſed totius mundi. 1. Timoth. 2. Vnus eſt mediator Dei & hominum, qui dedit ſemetipſum ἀντίλυτρον pro omnibus. Gala. 3. Factus eſt ſub lege, vt eos qui ſub lege erant, à maledicto legis redimeret. Heb. 7. 9. & 10. Vna pro peccatis victima ſemel oblata, æternam redemptionem inuenit, & conſummauit in æternum eos, qui ſanctificantur. 1. ad Corinth. 15. per Chriſtum dedit nobis victoriam, contra mortem & infernum. Ad Rom. 5. per vnius obedientiam, iuſti conſtituuntur multi. Actor. 4. Non eſt in alio ſalus, nec aliud nomen datum eſt hominibus, in quo oportet nos ſaluari. &c. Hæc in pœnitentia, proponenda ſunt hominibus, ne vel Epicurea leuitate, de reconciliatione cum Deo, & remiſſione peccatorum ludat, vel Phariſaica perſuaſione, proprias ſuas ſatisfactiones iræ Dei, ad propitiationem & expiationem peccatorum, opponant. In reconciliatione igitur peccatoris cum Deo, omnino neceſſarium eſt, Deo offerre, & iræ eius opponere ſatisfactionem pro peccatis, ſed illa nõ conſiſtit in noſtris vel actionibus, vel paſſionibus, vel ex toto, vel ex parte: ſed in ſolidum eſt vnica ſatisfactio obedientiæ & paſſionis filij Dei mediatoris, pro nobis præſtita. Illam fides apprehendit, & ponit inter iram Dei, & inter peccata

nostra sicut Anshelmus inquit: petens, credens & statuens, propter illam satisfactionem peccata sibi remitti, Deum recōciliari, se in gratiam recipi, & ab æterna damnatione liberari. Ad hanc satisfactionē pœnitētium animi quærentes reconciliationē cum Deo, deducendi erant. Sed regnātibus monachis in actu pœnitētiario, cum multa de satisfactione disputarentur, plane sepulta erat vnica hęc Christi pro peccatis satisfactio, opponenda iræ Dei, ad propitiationem & reconciliationem.

Tridentinum vero capitulum, cum titulum posuisset de satisfactionis necessitate & fructu, nō prorsus potuit in hac verbi Dei luce Christi satisfactionem silentio pręterire, facit igitur eius mentionem: sed ita tamē, vt ei adiungat nostras satisfactiones, quas ipsi ꝑ peccatis exoluamus, vt nos pro peccatis patiamur, sicut Christus ꝑ peccatis passus est. Et 12. Canon, [illegible] de remissione peccatorum, anathemate dānat illos, qui dicūt non esse aliam pœnitentium satisfactionem pro peccatis, quam fidem, qua apprehendūt Christum pro ipsis satisfecisse. De rebus igitur magnis & necessarijs agitur, in hac de satisfactione cōtrouersia, quam scilicet satisfactionem fides pœnitentium, ad Deum afferre, & iræ ipsius opponere debeat, ne damnentur, sed à peccatis absoluti, & à damnatione liberati, Deo reconcilientur, & acceptentur ad vitam æternam.

Satisfactio in veteri Ecclesia.

Secundo. in veteri Ecclesia vsitata fuit satisfactio Canonica, seu disciplinaris. Eos enim, qui vel fidem in persecutione abnegarat vel in manifesta & attrocia crimina prolapsi fuerant, vetus Ecclesia non leuiter recipit ad primam significationem pœnitentiæ, sed prius certis Ecclesiasticis mulctis castigatos explorabat. Stabant in certo loco separato à communione seu cœtu fidelium, cum certis externis signis reatus: cibo, potu, vestitu, gestibus, gemitu, lamentis & supplicationibus, fatētes reatum, & publice petentes absolutionem, sicut ritus illi publicæ pœnitētiæ describuntur apud Tertull. a. de pœnitentia, apud Eusebium lib. 5. c. 28. lib. 6. c. 25 apud Sozomenum in Tripartita libro nono. capite trigesimoquinto, apud Nicephorum libro sexto, capite secundo, & distinctio. 50. in ca. Quadragesimæ. Illas publicas pœnitentium castigationes Sozomenus vocat ἐπιτιμίας ἢ τιμωρίας, mulctas & pœnas: Latini suo quodam modo vocarunt satisfactiones. Et quia vocabulum satisfactionis, propter monachorum disputationes, aliud videtur iam auribus ingerere, quam veteribus significauit vtile est considerare, quib. Græcis vocibus respōdeat. Has vero publicas castigationes vetus Ecclesia lapsis imposuit, non hac opinione, quod essent compensationes coram Deo pro peccatis, aut satisfactiones propitiatoriæ, & meritoriç remissionis peccatorum, & abolitoriæ stipendii peccati, sed alios habuerūt fines, vt scilicet his ritibus pœnitentium animi explorarentur, an pœnitentiam simularent, an vero serio agerent. 2. Vt Ecclesiæ, scandalis criminū offensæ, tali externa pœnitentię declaratione rursus satisfieret 3. vt huiusmodi spectaculis reliqui admoniti, & à leuitate peccādi absterriti maiori cura lapsus vitarent. 4. Vt ipsis lapsis hæc disciplina esset incitamentū ad verā peccati considerationē, ad serium & non simulatū de peccatis dolorem, ad timorē iræ Dei, ad fidem serio ambientem misericordiam Dei propter Christum, ad firmū & constans emendationis propositum. 5. Vt hæc spectacula publicum præberēt testimonium, Ecclesiam non docere libertatē seu impunitatem peccandi, ne propter lapsus verbum Dei male audiret inter gentes, Rom. 2. Ita 2. Corint. 5. Paulus dicit, Corinthiacam Ecclesiam publica increpatione incestuosi ostendisse solicitudinem, apologiam, indignationē, timorem, desiderium, æmulationem, vindictam. Ita Augustinus inquit in Enchiridio, cap. 65. Plerumque dolor alterius occultus est alteri, cum sit coram illo, cui dicitur: Gemitus meus à te non est abscōditus. Recte igitur con-

Augustinus.

Hieronymus.

ſtituuntur ab his, qui præſunt Eccleſiæ, tempora pœnitentię vt fiat etiam ſatis Eccleſiæ, in qua remittuntur ipſa peccata. Hieronymus in 16. capitulo, Matth. Alia eſt ratio de criminum pœnitentia & ſatisfactione, de qua Eccleſia, quādo læſionē accepit & offenſa eſt, publice ſuum iudicium interponit, indicens ſatisfactionem publicam & grauiorem, vt innoteſcat omnibus, vere pœnitere, qui prompto animo ſuſcipiant, quicquid Eccleſia decreuerit. Tertullianus in li. de pœnitentia inquit: confeſſio ſatisfactionis, conſilium eſt. Item, Satisfactio confeſſione diſponitur: inde naſcitur pœnitentia, qua Deus mitigatur.

Et quia experientia oſtendebat, multos ſæpe frigide & leuiter ea, quæ ad veram de peccatis pœnitentiam pertinent, curare & agere, multos etiam ſimulatione pœnitentiæ receptos, poſtea turbare Eccleſiam: magna igitur ſeueritate vſi fuerūt veteres, in iniungendis canonicis illis ſatisfactionibus. Certæ enim Eccleſiæ mulctæ certo tempore exoluendæ, & pro grauioribus peccatis duriores & diuturniores imponebantur, Ita Euſeb. l. 6. c. 34. dicit, Dionyſium Corinthiacum ad Ægyptios ſcripſiſſe de lapſis: τάξεις παραπτωμάτων διηγεῖται. Per certos etiam gradus ſenſim recipiebantur. Primum conſtituebantur inter audientes, quibus eruditioni verbi licebat intereſſe: Deinde expleto certo tempore, in ordinem pœnitentium recipiebātur, quibus orationibus Eccleſię licebat intereſſe. Tertio, ad communionem admittebantur, ſed ſine oblatione. Poſtremo, per impoſitionem manus, quaſi in integrum reſtituebantur ſicut hæc in Canonibus Ancyranis & Nicenis deſcribuntur. Cumulati vero & nimium exacerbati poſtea fuerunt pœnitētiales illi Canones, & quod ad mulctas & quod ad diuturnitatem temporis attinet: ita vt Epiſcopi de impoſitis illis ſatisfactionibus, per indulgentiam non pauca remittere cogerentur. Inuentum etiam fuit artificium redimendi impoſitas ſatisfactiones, per commutationem, vt ſcilicet ieiunium redimi poſſit eleemoſyna, aut oratione. Poſtea pecunia redimi cœperunt indulgentiæ ſatisfactionum, donec tandem exoletis prorſus, & antiquatis Canonicis ſatisfactionibus, pecuniariæ redemptiones indulgentiarum ad aliud genus nundinationis transferrentur.

Hæc ideo recitaui: monſtrandum enim eſt in hac diſputatione, diſcrimen inter ſatisfactiones, de quibus veterū ſententię loquuntur & de quibus nunc Pontificij dimicant. Non igitur vbicumque in veterum ſcriptis vocabulum ſatisfactionis occurrit ſtatim probantur & ſtabiliuntur Pontificiæ ſatisfactiones. Differentia autem eſt & in ipſa ſatisfactionum ſubſtantia, & in fine, ſicut collatio oſtendet, vbi ad Pontificias ſatisfactiones peruenerimus. Et vtilis eſt obſeruatio, quod Pontificii, qui veterum ſententijs pro ſatisfactionibus pugnāt, antiquas ſatisfactiones nec habēt nec habere curant, tantum præſtigias obijciunt hominibus, citadis veterum de ſatisfactione teſtimonijs. Optādum ſane eſſet, ex ritibus illis veteris Eccleſię, aliquid poſſe in vſum reduci ſine ſuperſtitione & falſis opinionibus diſciplinæ & exempli gratia. Sed tamen certū eſt, ritus illos cōſcientiæ gratia, ad remiſſionem peccatorum coram Deo nō eſſe neceſſarios, quod ſatis oſtendit, & comprobat ipſa mutatio & antiquatio: Item, quod in articulo mortis, pax per abſolutionem & cōmunionem Euchariſtiæ, dari pręcepta ſunt, vel nondum impletis illis ſatisfactionibus, vt teſtatur exemplum apud Euſebium lib. 6. cap. 34.

Tertio. A publico illo ſatisfactionum ritu vocabulum etiam ad emendationem vitæ pœnitentium, & ad fructus pœnitentiæ tranſlatum eſt. Nam de dogmatibus Eccleſiaſticis, capite 53. mentio fit ſecretæ ſatisfactionis per vitæ correctionem, iugi & perpetuo luctu, vt contraria pro his, quæ pœnitet, agat. Ad ipſos vero fructus pœnitentiæ, ideo tranſ-

latum

latum videtur vocabulum satisfactionis: quia post remissionem peccatorum remanent in carne lubrica quædam peccati vestigia, sicut Chrysostomus inquit in 50 Psalm. siue languor quidam tamquam fomes nouorum lapsuum, præsertim quando peccatum per diuturnam consuetudinem, quasi radices egit. Illæ reliquiæ contrarijs remedijs in pœnitentia purgandæ, curandæ & extirpandæ sunt, ne pullulent ex illa radice noua peccatorum germina. Ita Augustini sententia habet de pœnit. distinct. tertia, Satisfactio pœnitentiæ est, causas peccatorum excidere nec eorum suggestionibus aditum indulgere. Et Chrysostomus in capite tertio Matthæi: Quomodo poterimus fructus dignos pœnitentiæ facere, vtique si peccatis aduersa faciamus? Aliena rapuisti, incipe iam donare propria: iniuriam cuipiam fecisti, refer iam benedictionis verba conuitijs, &c.

Neque enim vulnerato sufficit ad salutem, tantummodo spicula de corpore euellere, sed etiam remedia adhibere vulneribus. In hanc sententiam Leo recte dicit, sermone Quadragesimali: Christiana anima cordis sui interna diligenter discutiat, videat ne quid ibi discordiæ hæserit, ne quid cupiditatis insederit, incontinentiam, castitas pellat, mendacij tenebras lux abigat veritatis, detumescat superbia, humilitas affirmatur: Omnis denique plantatio, quam non plantauit pater cœlestis, radicitus auferatur. Tunc enim virtutum semina in nobis bene nutriuntur, quando ab agro cordis nostri omne germen externum euellitur.

Augustinus in Psalm. 37. Non securus sis, cum confessus fueris peccatum, tanquam semper paratus ad confitendum & committendum peccatum, sic pronuntia iniquitatem tuam, vt curam geras pro peccato tuo. Quid est curam gerere pro peccato? semper niti, semper intendere, semper studiose & sedulo agere, vt sanes peccatum. Hæc quia vera, vtilia & necessaria sunt, ex manifestis Scripturę fundamentis extructa, nullo modo vel negamus, vel reijcimus: sed fatemur illa pertinere ad opera seu fructus veræ pœnitentiæ, & ad illud præceptum Pauli, Rom. 6. Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ ad iniquitatem: ita nunc exhibete mēbra vestra serua iustitiæ, in sanctificationem. Talia vero opera non docētur in Scriptura suscipi, opinione meriti remissionis peccatorū, sed sequuntur reconciliationem, iuxta dictum Christi: Ecce iam sanus factus es, noli amplius peccare. Et Ro. 6. Liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ. Nec sunt opera indebita seu supererogationis, extant enim de mortificatione mādata in Scriptura. Quomodo vero illis etiam operibus titulo satisfactionis, assui cœperit opinio expiationis peccatorum, postea exponemus. Nunc volui peculiari loco illas veterum sententias recitare, quia Pontificij illas insidiose miscent suis satisfactionibus, quasi illi qui Pontificias satisfactiones impugnant, reijciant etiam ea, quę in scriptura tradita & mandata sunt, vt conuersos quasi freno quodam à peccato reuocent & coerceant, reddant pœnitentes in futurū cautiores & vigilantiores, medeantur peccatorum reliquijs, & vitiosos habitus male viuēdo comparatos, contrarijs virtutum actionibus tollant. Et hoc artificium lector etiam in Tridentino decreto reperiet. Illa igitur quæ vera sunt, & Scripturæ testimonium habent, separandæ sunt, vt eo explicatius ostendi possit, quid in cōtrouersia positum sit in hac disputatione de satisfactionibus. Quarto. His ita distinctis & explicatis, poterimus iam ad examen decreti de satisfactionibus progredi: sed vt planior sit ratio explicationis, paucis prius expediemus disputationem de pœnis temporarijs, quæ post remissionem aliquando quibusdam in hac vita à Deo imponūtur. Mors igitur Christi satisfactio est, & pro culpa & pro pœna æterna, & fide pro-

Augustinus

pter Christum, accipimus simul remissionem culpæ, & pœnæ æternæ. Os. 13. Ero mors tua, ô mors. 1. Corint. 15. Dedit nobis victoriam contra mortem propter Christum. Ioan. 3. Qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Sed quod ad pœnas temporales in hac vita attinet, post acceptam remissionem peccatorum subijciuntur in hac vita vel communibus calamitatib. vel peculiarib. pœnis, propter certa seu priuata quædam peccata, vt Adam, Gen. 3. Dauid, 2. Reg. 12. & 24. item populus Israel Ex. 32. Nu. 12. Miriam, Nu. 12. Testantur idem calamitates baptizatorum post Baptismum. De hoc igitur non est controuersia, an post recõciliationem credentes in hac vita subiecti sint communibus calamitatibus, id enim & scriptura & experientia testatur. Ostendunt etiã scripturæ exempla, Deum aliquando & post reconciliationem seu remissionem, quibusdam singulares pœnas ob peccata in hac vita imponere: quanquam hoc non sit vniuersale: nec enim semper, nec omnib. Deus singulares pœnas, quibus peccata remittit, in hac vita imponit: testantur exempla paralytici, Magdalenæ, Publicani, Zachæi, Petri, de quo Ambros. inquit: Lacrymas eius lego, satisfactionem non lego. Sed hæc est quæstio, quare, propter quas causas, & in quem finem tales pœnę, recõciliatis post remissionem culpæ, in hac vita a Deo imponantur. Et licet de vocabulis nolim pugnare, an afflictiones illæ reconciliatorum vocandæ sint pœnæ peccatorum, an vero paternæ correptiones & castigationes. Scriptura enim etiam dicit de reconciliatis: Corpus mortuum est propter peccatum, Romanorum 8. & 2. Reg. 12. Quia fecisti hoc, &c. Omnino tamen statuendum est discrimen inter pœnas seu afflictiones, quæ infligũtur impijs, & quæ imponuntur reconciliatis: In impijs enim sunt signa offensæ Dei, & personam illã esse sub ira Dei, & sunt testimonia secuturæ æternæ pœnæ. Hanc causam & rationem non habent in reconciliatis, quasi Deus illis nondum satis sit reconciliatus, sed aliquid offensæ retinuerit, etiam post datam remissionem peccatorum. Sed illis imponuntur ad castigationem sui, & ad exemplum aliorum. Ne enim accepta reconciliatione, obliuiscantur, quanta sit abominatio peccati, & quæ magnitudo iræ Dei aduersus peccatum, atq; ita lapsus extenuent, negligant aut defendant, gratiam vel securitate amittant, vel noua petulantia excutiant, & tandem ad vomitum reuertantur: ideo subijciuntur post reconciliationem, vel communibus calamitatibus, vel peculiaribus pœnis: vt hac commonefactione subinde magis accẽdatur, & crescat in ipsis odium & detestatio peccati, timor Dei, fides solicite curans, vt gratiam retineat, & in bonitate Dei permaneat, diligẽtia cauendi peccata, vt reprimantur & mortificentur prauę inclinationes. Et in summa, vt his exercitijs conseruetur & confirmetur pœnitentia, quæ perpetua esse debet, fides, obedientia in cruce, spes, petitio & expectatio auxilij, liberationis seu mitigationis, vtque semper circumferamus testimonium, nobis propter peccatum pereundum esse, nisi propter Filium reciperemur: item, ne arrogemus nobis laudem propriæ iustitiæ, ne efferamus nos super cæteros peccatores, sed Deo vera & humili infirmitatis confessione nos subijciamus. Deniq; quando reconciliati vel communibus miserijs subijciuntur, vel propter certa peccata insignibus calamitatibus onerantur, Deus vult in illis, tanquam in publico spectaculo conspici exempla admonẽtia & nos & alios de iudicio suo aduersus peccata: vt cogitent id, quod Petrus monet: Si a domo Dei iudicium incipit, quis finis eorum erit, qui non credũt Euangelio? 1. Pet. 4. Ita Num. 12. Moses orans pro sorore sua, cum ob peccatum lepra fuisset percussa, & agnosceret peccatum suum, audit a Domino: Si pater eius spuisset in faciem eius, nonne debuerat saltem septem diebus rubore suffundi?

Tales

Tales igitur temporariæ pœnæ, quas Deus reconciliatis in hac vita imponit, nequaquam ita sunt interpretandæ, quasi sint vel merita remissionis peccatorum, vel compensationes pœnæ æternæ, sed alias habent longe grauissimas causas.

Porro de pœnis illis temporarijs ex scriptura & hoc constat, Deum pro bona sua erga reconciliatos voluntate, qua propter Filium Mediatorem omnia ita dispensat, vt ipsis in bonum cedant, Rom. 8. nec semper, nec omnibus reconciliatis singulares pœnas pro peccatis in hac vita imponere, nec æqualiter illas omnibus imponere: impositas etiam à Deo sæpe mitigari aut tolli: aliquando vero eas manere, & in hac vita non tolli. Et inde reconciliati sumunt occasionem pulcerrimorum exercitiorum pœnitentiæ, fidei, inuocationis, humilitatis, patientiæ, obedientiæ, spei, &c. Petunt sane mitigationem & liberationem, sed tamen ita, vt humiliter & patienter ex agnitione peccatorum se subijciant flagellis Dei, iuxta bonam ipsius voluntatem. Petunt, vt sint paternæ castigationes, agnoscunt, Deum in illis pœnis non accendere totam iram suam, & nobis in bonum cedere castigationes illas, quia recōciliati sumus. Et summa, in temporarijs illis pœnis petunt, vt Deus vel ab illis custodiat, vel mitiget, vel liberet. vel si pœnas manere velit, vt det patientiam, & tandem saluet. Ita Micheas inquit: Iram Domini portabo, quia peccaui. Et Thren. 3. Bonum est viro, cum portauerit iugum ab adolescentia: sedebit solitarius, & tacebit, ponet in puluere os suum, si forte sit spes. Item, Misericordiæ Domini, quod non consumpti sumus: non accendit totam iram suam. In ira misericordiæ recordabitur. Ne in furore tuo arguas me. Corripe me Domine, inquit Ieremias: veruntamen in iudicio, & non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me. Dauid inquit: Libera me de sanguinibus, quia tu es Deus salutis meæ, &c.

Illas etiam temporales pœnas scriptura tradit, reconciliatis propter filium mediatorem sæpe vel mitigari, vel prorsus tolli, quando vera humilitate peccata agnoscunt, fide Deum inuocant, veterem hominem mortificant, & serio nouam vitam meditantur, hoc est, non in debitis humanarum traditionum operibus, sed tota pœnitentia, quæ habet mandatum Dei, pœnæ illæ propter Christum mitigantur. 2. Paralip. 7. Si pluuia non fluxerit, si venerit locusta, pestis &c. conuersus autem populus meus deprecatus me fuerit, & exquisierit faciem meam, & egerit pœnitentiam à vijs suis pessimis: ego exaudiam de cœlo, & propitius ero peccatis ipsorum, & sanabo terram. Ierem. 18. Repente loquar, vt destruam. Si vero pœnitentiam egerit gens illa a malo suo, agam & ego pœnitētiam super malo, quod cogitaui, vt facerem. Psal. 91. Inuoca me in die tribulationis, & eripiam. Ioel. 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, in fletu, & in planctu. Scindite non vestimenta, sed corda vestra, &c. Obseruandum vero est, pœnas temporarias mitigari tota pœnitentia, nō quod opera eius sint vel compensationes, vel merita remissionis peccatorum, sed quia castigationibus illis Deus in recōciliatis aliud nihil quærit, quā vt conseruetur, magis accendatur, crescat & augeatur vera humilitas, agnitio, odium & detestatio peccati, exercitium fidei, mortificatio veteris hominis, patientia, spes, &c. Quando igitur in ipsis pœnis Deus talia pœnitentiæ exercitia in recōciliatis videt, tunc habet id, quod castigationibus istis quærere solet. Atq; ita pœnæ illæ vel mitigantur, vel tolluntur, propter filium mediatorem. Et hoc est, quod Paulus docet, 1. Corinth. 11. Si nos ipsos iudicaremus, non vtique iudicaremur. Quando vero iudicamur, a Domino castigamur, ne cum mundo damnemur. Delectatus fuit in illa sententia Paulus paronomasia verborum forensium κρίνω, διακρίνειν, & κατακρίνεσθαι. Nam per verbum κρίνεσθαι, intelligit eo loco

pœnas

pœnas tēporariis, quia mox per παιδευόμεθα illud interpretatur, quę à Deo propter peccata immittuntur, quibus tanquam pædagogus flagellis admonet nos de peccato, & ita sua aduersus peccata, vt ita flectat, excitet & impellat nos ad pœnitentiam & emendationem: κατακρινώμεθα complectitur vltimas & æternas pœnas damnatorum in futura vita. Quando vero inquit: Si nos ipsos iudicaremus non vtitur verbo κρίνειν, sicut Pontificij interpretantur de electitijs pœnis, quæ tanquam satisfactiones aut compensationes pro peccatis, vel voluntarie suscipiuntur, vel à confessionario iniunguntur, sed vtitur verbo διακρίνειν, quod sæpe in forensi significatione vsurpatur, vt 1. Cor. 16. & in Græcis interpretibus sæpissime, Ex. 18. Leuit. 24. 1. Reg. 3. Psal. 81. quando scilicet instituitur inquisitio causæ. Hoc igitur Paulus vult dicere: Si nos ipsos dijudicaremus, hoc est, si excussa securitate perpetua pœnitentia inquireremus in naturam & vitam nostram, mortificantes radicem peccati, reprimentes prauas cupiditates. &c. tunc non opus esset, Deum per flagella nos horum admonere. Quando vero securi, peccatum inhabitans negligimus, & sensim ipsi indulgemus, tunc Deus per castigationes nos reuocat ad pœnitentiam, ne cum mundo in peccatis damnemur.

Nec tamē ipsa pœnitentia cū fructibus suis, Deo præscribere vel potest vel debet terminū aut modum, seu mitigationis seu liberationis in pœnis illis castigatorijs: sed totum hoc humilis fidei obedientia resignat & commendat paternæ Dei erga nos voluntati, cum quidem certi simus, diligentibus Deum omnia in bonum cooperari, Roman. 8. Ita Ioel 2. cum in vera pœnitentia petunt à Deo mitigationem & liberationem in pœnis temporarijs, addunt: Quis scit si conuertatur & relinquat benedictionem. Et 2. Regum 12. Cum Nathan dixisset, Paruulus morietur: Dauid ieiunans & pernoctans in terra, deprecatur Dominum, sed tamen moritur infans, septem diebus percussione Domini afflictus. Dauid vero non ob hoc irascitur Deo, sed surgens, deposita lugubri veste ingreditur domum Domini, licet pœna illa non fuisset sublata, quia, inquit, ita oraui: Quis scit, si forte misereatur mei Dominus, vt infans viuat? &c.

Hæc vtilissima doctrina, continens pulcerrima pietatis exercitia, Pontificijs satisfactionibus misere & fœde obscurata & deprauata est, sicut mox ostendemus. Volui autem hoc loco, priusquam ad examen Tridentini Decreti de satisfactionibus accederemus, veram Scripturæ sententiam de castigationibus temporarijs, quæ vel communibus calamitatibus, vel aliquando singularibus flagellis, post reconciliationem in hac vita credentibus à Deo imponuntur, explicare, vt expeditior, & minus intricata esset ratio examinis. Video enim à Pontificijs, in hac de satisfactionibus disputatione, quædam misceri, quæ per se recte intellecta, vera sunt, vt de reliquijs peccatorum mortificandis, & de pœnis temporarijs: vt ita speciem aliquam veritatis commentis suis circumdent vtque nos prægrauent, quasi illa etiam, quæ vera & vtilia sunt, negemus & abijciamus. Iudicaui igitur, prius veram sententiam de his quæstionibus exponendam esse. Ita enim ex collatione rectius considerari & intelligi poterit, quomodo vera & vtilis doctrina commentis Pontificiarum satisfactionum obscurata & deprauata sit.

Sed explicata vera sententia ostendendum est, quomodo paulatim ritibus & operibus illis satisfactionum, quas veteres ita vocarunt, cœperunt adijci peregrinæ & superstitiosę opiniones, quæ subinde magis cumulatæ sunt. Veteres enim, vt ritus illos satisfactionum hominibus magis commendarent, sæpe cohortatorie magis, quam vere, iuxta Chrysostomi dictum, de ritibus illis per hyperbolen locuti sunt, peccata scilicet

& pœnas,

& pœnas, peccatis debitas, purgari, compensari, tegi, iudicem placari, & reconciliari operibus illis satisfactionum. Ita Origenes opera illa vocat pretium quo peccata redimuntur, homilia 15. in Leuit. Cyprianus libro 1. Epist. 3 dicit satisfactionibus delicta redimi. Epist. 8. Dominum placari libro 3. Epist. 14. dicit, pœnitentes operibus suis Deo satisfacere ad misericordiam. Ambrosius ad virginē lapsam dicit, peccata satisfactione expiari. Augustinus in Enchiridio, cap. 70. dicit, Deum propitiandum esse per eleemosynas. Gregorius dicit, Qui se illicita meminit commisisse, à quibusdam studeat licitis abstinere, quatenus per hoc conditori suo satisfaciat. Et Cyprianus in illis hyperbolicis satisfactionum commendationibus, eo vsque progreditur, vt affirmet peccatum non dimitti nisi absolutis & completis prius Canonicis illis satisfactionib'. Et in sermone de eleemosyna excidit ipsi hoc inconsiderate dictum: Delicta, quæ ante Baptismum contracta fuerunt, Christi sanguine & satisfactione purgari: sordes vero postmodum contractas eleemosynis ablui. Et addit, remedia propitiādo Deo, in lapsibus post Baptismum, hæc esse, operationibus iustis Deo satisfacere, misericordiæ meritis delicta purgare, &c. Hæc profecto nimium transcendens veritatem, est oratio. Ioannes enim illis, qui post baptismum peccant, dicit: Hæc scribo vobis, vt non peccetis. Sed etsi quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, nec pro nostris tantū, sed pro totius mundi.

Postea collapsis vetustis illis satisfactionum ritibus, quorum impletio ante absolutionem flagitabatur, ortum fuit aliud genus satisfactionum, operum indebitorum, seu supererogationis. Illæ vero nouæ & secretæ satisfactiones, post perceptam demum absolutionem, implendæ iniungebantur. Et ad illa opera indebita cœperunt Scholastici accommodare magnificas veterum de satisfactionibus declamationes, quas nouis etiā hyperbolis auxerunt. Ita Scotus definit satisfactionem, quæ sit redditio æquiualentis, esse operationem exteriorem, laboriosam seu pœnalem, voluntarie assumptam, ad puniendum peccatum commissum à se, & ad placandam diuinam offensam: vel esse passionem, aut pœnam volūtarie toleratam in ordine ad peccatum vel peccati remissionem.

Thomas disputat, satisfactionem esse actum iustitiæ, quia peccator satisfactione ipsemet vindicat offensam diuinam commissam, vt hoc modo restituatur sibi amicitia diuina. Et format tale argumentum, probaturus, hominem posse Deo pro peccato satisfacere: Quia homo potest homini satisfacere, & ei reconciliari: Deus vero incomparabiliter magis est misericors, quam aliquis homo, ergo multo magis homini possibile est satisfacere Deo. Quia vero in satisfactione requiritur æquiualentia ad peccatum, dicit Thomas esse æquiualentiam, non quantitatis, sed proportionis, & hominem ita posse satisfacere Deo, si homo faciat quicquid potest ex sua parte, & Deus illud acceptet ex sua parte, tanquam si esset æquale: item satisfactionem nostram habere quandam infinitatem ex charitate, qua informetur, & ex bonitate Dei, qua acceptetur: atque ita fieri correspondentiam nostræ satisfactionis ad peccatum, quod infinitum est.

Idem dicit satisfactionem ideo debere fieri per opera afflictiua; quia scilicet fit recompensatio diuinæ offensæ.

Bonauentura dicit, nullum opus peccatoris vel passionem esse satisfactionem æquiualentem peccato, nisi per fidem coniungatur passioni satisfactoriæ mediatoris. Thomas vero contra disputat, etiamsi non interuenisset meritum Christi tamen hominem habentem gratiam seu charitatem posse Deo pro peccatis satisfacere. Porro posito hoc, quod homo

possit

possit & debeat Deo pro peccatis satisfacere, varie disputatum fuit, q. id sit in peccato, pro quo homo satisfaciat.

Thomas simpliciter dicit, satisfactionem pœnitentis esse recompensationem diuinæ offensæ. Bonauentura distinguit in peccato duo esse, auersionem seu offensam, deinde conuersionem seu libidinem inordinatam.

Pro primo, nullum hominem posse satisfacere, pro secundo posse hominem satisfacere. Gabriel dicit, reatum culpæ, & offensam Dei, remitti vel sola contritione, vel contritione simul & absolutione, opera vero satisfactionis ordinari ad remissionem pœnæ. Ibi vero quidam disputant, remissa culpa, pœnam æternam virtute clauium mutari in temporalem, quod pro ea in hac vita satisfacere possumus.

Alij sentiunt, & culpam & pœnam æternam remitti per contritionem, remanere vero obligationem ad aliquantulam pœnam temporalem, & Deum compromisisse in rectores Ecclesiæ, vt partem eius remittant virtute clauium, pro altera parte imponant satisfactiones: opera vero, per quæ hæc satisfactio, definiunt esse indebita, seu non mandata, quæ sunt supererogationis. Richardus enim dicit, Deum constituisse certam mensuram eorum, ad quæ homo de necessitate tenetur: Obseruantiam scilicet præceptorum, vt de reliquo, hoc est, de operib. supererogationis posset satisfacere de commisso peccato.

Hoc est totum commentum Pontificiæ doctrinæ de satisfactionibus, quod breuiter hoc loco ipsorum verbis recitare volui. Primum, vt ex ipsa antithesi consideretur, quam fœde a Scholasticis adulterata & deprauata sit doctrina illa, quam paulo ante ex scripturæ sententia exposuimus. Secundo, vt verba Tridentini decreti rectius intelligi possint, quid velint, & quo respiciant. Paucis igitur iam absolui potest examen huius capituli. Quod enim dicunt de peccatorum reliquijs sanãdis, de malis habitibus tollendis, vt cautiores & diligentiores reddantur pœnitentes, ne in similia vel grauiora labãtur: quomodo doctrina illa recte & vtiliter iuxta verbi Dei præscriptum tradi & vsurpari possit, supra explicauimus. Hoc vero merito reprehẽditur, quod Pontificij doctrinam illam transferunt ad opera indebita, seu supererogationis, quę nõ sunt mandata a Deo, & tales intelligunt fructus pœnitentiæ, quos non tantũ ad nouę vitę custodiam, & ad reliquæ infirmitatis medicamentum pertinere volunt, sed ad præteritorum peccatorum vindictam, quod, quale sit, ex Scholasticis ostensum est, vt scilicet sint recompensatio diuinæ offensæ. Item, quod attinet ad pœnas temporarias, quibus credentes in hac vita, etiam post hanc vitam subiecti sunt, quę sit vera sententia, in pręcedentibus explicauimus.

Hoc vero obseruet lector, quam timido & suspẽso gradu Tridentinum Capitulum incedat, inter illas Scholasticorum disputationes, an per nostras satisfactiones redimatur culpa peccati, an pœna æterna, an vero tãtum temporaria pœna. Item an temporalis pœna, intelligenda sit ea, in quam commutata sit æterna pœna, an vero a remissione culpæ & pœnæ æternæ distinguant pœnam temporariam? Multi nostri temporis Pontificij Scriptores diserte dicũt, culpam & pœnam æternam solius Christi satisfactione tolli, nostras vero satisfactiones pertinere tantum ad temporarias pœnas. Sed Tridentinum Concilium singulari artificio verba ita moderari voluit, ne quid videretur in Scholasticorum disputationibus reprehendere vel damnare.

Ita vero Concilium sententiam suam explicat: Eos qui ante Baptismũ deliquerunt, dicit in gratiam a Deo recipi, siue pro illis satisfactionibus, propter meritũ & satisfactionẽ Christi. qui vero post baptismũ lapsi sunt, illos ait, diuinam clementiam non dimittere peccata, absque vlla propria

ipsorum satisfactione, quam pro peccatis ipsi exoluant. Hoc Lector bene notet, Tridentinum Concilium ideo de satisfactionibus dimicare, ne lapsis post Baptismum, si conuertantur, credantur peccata dimitti, propter solius Christi meritum & satisfactionem, sed hoc contendunt, nostras etiam satisfactiones ad hoc necessarias esse, vt peccata post Baptismum commissa nobis remittantur, atque ideo debere nos pro peccatis nostris satisfactiones exoluere. Hactenus inter Pontificios multi, quia animaduerterunt, quam blasphemum sit, nostras satisfactiones referre ad remissionem peccatorum, ideo clamitarunt, falso sibi hoc tribui, quasi doceat, ad ipsam remissionem peccatorum satisfactiones nostras pertinere, cum tantum de pœnis quibusdam temporarijs illas intelligi velint. Sed Tridentinū Concilium loquitur quidem etiam de pœna temporali: apertis tamen verbis dicit: peccata post Baptismum pœnitentibus à Deo non dimitti, absq; aliqua ipsorum satisfactione. Et mox addunt, nobis pro peccatis nostris exoluendam esse satisfactionem. Illud vero Lector ita intelligat; Scholastici dicunt ad perfectam remissionem peccatorum pertinere remissionem culpæ, & vniuersę pœnæ, siue sit æterna, siue temporaria. Quando igitur culpa & pœna æterna dimissa sunt, nondum perfecta est remissio peccatorum: restat enim adhuc pœna temporalis, & quia ad eius remissionem necessaria sint opera satisfactoria, cum quidem pœna æterna tradatur, commutatur in temporalem. Hoc modo nostras satisfactiones dicunt pertinere ad remissionem peccatorum, & ad eam necessarias esse: intelligunt igitur, Deum non totam offensam remittere in remissione culpę, sed aliquid de offensione retinere, quod effundat in pœna temporaria, quam post condonationem culpę imponit, & pro remissione illius offensę nostris operibus satisfaciendum esse. Sed quę sit ratio pœnarum temporalium, quæ post reconciliationem a Deo immittuntur, supra diximus. Neque enim Deus credentibus peccata ita remittit, sicut homines solent, qui sæpe condonationem simulant, & interim tamen offensam retinent, & data occasione eam effundunt.

Illud vero emblema dignum est peculiari obseruatione, imo perpetua memoria quod Tridentinum Capitulum de nostris satisfactionibus ita loquitur: Sicut Christus passione sua pro peccatis nostris satisfecit; ita & nos satisfaciendo patimur pro peccatis.

Nos miseri hactenus Paulo credidimus, solum Christum Iesum pro peccatis passum esse. Vnus enim, inquit, pro omnibus mortuus est. Vna victima consummauit omnes, qui sanctificātur. Vnus mediator, qui animam suam dedit in redemptionem pro omnibus. Iam vero ex Tridentino Concilio discimus, sicut Christus satisfecit pro peccatis, ita & nos debere satisfaciendo pati pro peccatis. Non fideliter itaque Ioannes baptizatos instituit, cum inquit: Si peccauerimus, Christus est propitiatio nostra, 1. Ioan. 2. debuisset enim iuxta Tridentinum Capitulum dicere; Si post Baptismum peccaueritis, non solus Christus est propitiatio pro peccatis nostris; sed sicut Christus satisfecit ꝑ peccatis, ita & vos debetis satisfaciendo pati pro peccatis vestris. Et vehementer miror, cum singulari calliditate, multa in his decretis tecta & inuoluta sint, quod tam crassa impudentia in hoc capitulo ipsis exciderit. Sed non dubito, singulari iudicio Dei hoc factum esse, vt extaret manifestissima nota Antichristi: non solum scilicet Christum passum esse pro peccatis nostris, non solum satisfecisse pro peccatis nostris, sed & nos satisfaciēdo, pati pro peccatis nostris. Eant nunc & protestētur, se nulla ex parte suis satisfactionibus obscurare aut imminuere vim meriti & satisfactionis Christi. Operę pretiū vero est audire, quibus argumentis hoc probent: quia scilicet Paulus, Roman. 8. dicit, nos passionibus conformes esse Christo. Sed nullo modo

Paulus affirmat, illam conformitatẽ in eo conſiſtere, vt ſicut ipſe paſſus eſt pro peccatis noſtris, ita & nos ſatisfaciendo patiamur pro peccatis. Ita Petrus inquit: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, relinquẽs nobis exemplum ſed in quo exemplum illud conſiſtat, diſerte ibi explicat. Et ne videatur ſatisfactoria paſſionem pro peccatis diuidere inter noſtras & inter Chriſti paſſiones, addit, Chriſtum tuliſſe peccata noſtra, vt nos liuore eius ſanati, & peccatis mortui, iuſtitiæ viueremus. Alterum Tridentini capituli argumentum eſt: Omnia, inquit Paulus, poſſum in eo, qui confortat me: ergo poſſum etiã ſatisfaciendo pro peccatis pati. Num igitur Paulus poteſt mundum redimere, mortem deſtruere, vitam reducere? Si omnia poteſt, vt nullum iam amplius diſcrimen ſit inter caput & membra; nec verum amplius ſit, quod Coloſſen. 1. ſcriptum eſt, Chriſtum in omnibus πρωτεύων: quare igitur 1. Corinth. 1. dicit: Num Paulus pro vobis crucifixus eſt? Vides vt arbitror, quomodo Scripturæ ſententijs ludat Tridentinum conciliabulum. Eiuſdem generis eſt, quod dicunt: In Chriſto viuimus: ergo in Chriſto meremur & ſatisfacimus ꝓ peccatis: quin igitur in Chriſto etiã creamus & gubernamus cœlum & terram? Ea certe, quæ ad officium redemptoris, mediatoris, & ſaluatoris pertinent, ſolius Chriſti ita ſunt propria, vt nemini communicentur. Vnus enim eſt mediator, vnica victima pro peccatis conſummati ſumus: Non eſt aliud nomen hominibus ad ſalutem datum.

Illa vero plus, quam Magiſtralis & vere Pontificia eſt demonſtratio: Olim in publica pœnitentia non dabatur abſolutio, niſi completa prius ſatisfactione impoſita: nunc vero Pontificij iniungunt ſatisfactiones, poſt acceptam abſolutionem demum conficiendas. Audi vero, vbi in Scriptura hoc mandatum ſit. Claues, inquiunt Sacerdotum, non tantum ad ſoluendum, ſed & alligandum conceſſæ ſunt. Item: Apoſtoli iubentur non tantum remittere, ſed retinere peccata.

Scio hoc, ſed verba illa ſimpliciter, ſicut ſonant intellige, Chriſtus iubet Apoſtolos peccata ſoluere & remittere illis, qui pœnitentiam agunt, & credunt Euangelio: qui vero vel nolunt agere pœnitentiã, vel reconciliationem, quæ in Euangelio offertur, nolunt quærere & accipere, illorũ peccata iubet ligari & retineri, hoc eſt, iubet illis denuntiari: tu iuxta cor tuum impœnitens, theſaurizas tibi iram in die iræ, Rom 2. Qui non credit in filium, ira Dei manet ſuper eum, Ioan 3. Qui non crediderit, condemnabitur, Matth. 16. Et hanc denuntiationem Chriſtus pronuntiat ratam fore in cœlo. Hanc vero Chriſti ſententiam Tridentini ſatisfactores ita ludificant: Quia poteſtas clauium debet peccata ſoluere & ligare, remittere & retinere: ergo in abſolutione non eſt propter Chriſtum perfecta peccatorum remiſſio annuncianda; ſed iniungendum eſt illis, qui abſoluuntur, vt & ipſi ſatisfaciendo pro peccatis patiantur, vt ita in abſolutione peccata ſimul & ſoluantur & ligentur, remittantur, & retineantur: & quidem ligare & retinere peccata ſignificet iis, qui abſoluuntur imponere ſatisfactiones, quibus & ipſi ꝓ peccatis ſuis aliqua ex parte ſatisfaciant, hoc eſt peccata hac ratione nobis remittuntur, ſi & ipſi ſatisfaciendo pro peccatis patiamur. Iuſſerit igitur Chriſtus ita annuntiare remiſſionem peccatorum in ſuo nomine, vt voluerit illis ipſis, quibus peccata ſuo nomine remittuntur, ligari etiam & retineri peccata hoc modo, vt pro illis ſatisfaciendo & ipſi patiantur, ſicut Chriſtus pro peccatis paſſus eſt. Remittet igitur miniſter credentibus peccata propter Chriſtum, ita vt ex illis aliquid retineat, pro quo ipſi ſatisfaciẽdo patiãtur. Et tales non tam deprauationes, quam ludificationes Scripturæ in ipſo Tridentino Concilio, & quidem cum anathemate proponuntur.

Quod dictum eſt, optimam & aptiſſimam pœnitentiam eſſe nouam

vitam, hanc habet sententiam: Post acceptam fide propter Christum remissionem peccatorum, non requiri præterea aliam satisfactionem, aut expiationem pro peccatis, cum in Christo simus consummati, sed requiri illud, quod Scriptura præscribit, Desine à malo, & fac bonum: Expoliate veterem hominem, mortificate concupiscentias & actiones eius, & induite nouum, vt in nouitate vitæ ambuletis, mortui peccatis, viuite iustitiæ, deponite opera tenebrarũ, & induite arma lucis, &c. Iam vero ad talem nouitatem vitæ pertinent ieiunium, eleemosyna, oratio, tolerantia afflictionum, & alia pietatis exercitia, verbo Dei præscripta. Sed Pontificij hæc non requirunt, quatenus ad nouitatem vitæ pertinent, & quatenus habent mandatum Dei, sed quatenus sunt opera indebita seu supererogationis, vt hac ratione sint satisfactiones pro peccatis. Intelligũt autem certas leges ieiuniorum, præscriptam formam eleemosynarum, numeratam precum recitationem, non sicut verbo Dei mandantur, sed sicut vel sponte suscipiuntur, vel à sacerdote iniunguntur. Quatenus enim à Deo mandata sunt, pertinent ad nouitatem vitæ: quatenus vero vel sponte suscipiuntur, vel à sacerdote iniunguntur, fiunt satisfactiones pro peccatis. Atque ita non tantum amplius aliquid facere poterimus, quam lex Dei requirit, sed opera indebita, hoc est, quæ nõ sunt mandati diuini, sed traditionum humanarum præstantiora, digniora, maioris efficaciæ & meriti erunt, quam quę diuinitus mandata sunt. Et hoc est, quod inter se tanquam diuersa opponunt, satisfactionem & nouitatem vitæ, cum antea ex Hieronymo & Augustino ostenderimus eadem esse.

DE EXTREMA VNCTIONE.

CAPVT I.

Visum est autem sanctæ Synodo, præcedenti doctrinæ de pœnitentia, adiungere ea, quæ sequuntur, de Sacramento extremæ vnctionis, quod non modo pœnitentiæ, sed etiam totius Christianæ vitæ, quæ perpetua pœnitentia esse debet, consummatiuum existimatum est à Patribus. Primum itaque circa illius institutionem declarat & docet, quod clementissimus Redemptor noster, qui seruis suis quouis tempore voluit de salutaribus remediis aduersus omnia omnium hostium tela esse prospectum, quemadmodum auxilia maxima in Sacramentis aliis præparauit, quibus Christiani conseruare se integros, dum viuerent, ab omni grauiori spiritus incommodo possint: ita extremæ vnctionis Sacramento finem vitæ, tanquam firmissimo quodam præsidio muniuit. Nam etsi aduersarius noster occasiones per omnem vitam quærat & captet, vt deuorare animas nostras quoquo modo possit, nullum tamen tempus est, quo vehementius ille omnes suæ versutiæ neruos intendat, ad perdendos nos penitus, & a fiducia etiam, si possit, diuinæ misericordiæ deturbandos, quam cum impendere nobis exitum vitæ prospicit. Instituta est autem sacra hæc vnctio infirmorum, tanquam vere & proprie Sacramentum noui Testamenti à Christo Domino nostro, apud Marcum quidem insinuatum, per Iacobum autem Apostolum, ac Domini fratrem, fidelibus commendatum ac promulgatum. Infirmatur, inquit, quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei. Quibus verbis, vt ex Apostolica traditione per manus accepta, Ecclesia didicit, docet materiam, formam, proprium ministrum, & effectum huius salutaris Sacramenti. Intellexit enim Ecclesia, materiam esse oleum ab Episcopo benedictum. Nam vnctio aptissime Spiritus sancti gratiam, qua inuisibiliter anima ægrotantis inungitur, repræsentat. Formam deinde esse illa verba: Per istam vnctionem, &c. Res porro, & effectus huius Sacramenti illis verbis explicatur: Et oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei. Res etenim gratia est Spiritus sancti, cuius vnctio delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit, & ægroti animam alleui-

at & confirmat, magnam in eo diuinæ misericordiæ fiduciam excitando, qua infirmus ſubleuatus & morbi incommoda, ac labores leuius fert, & tentationibus dæmonis calcaneo inſidiantis facilius reſiſtit, & ſanitatem corporis interdum, vbi ſaluti animæ expedierit, conſequitur. Iam vero, quod attinet ad præſcriptionem eorum, qui & ſuſcipere & miniſtrare hoc Sacramentum debent, haud obſcure fuit illud etiam in verbis prædictis traditum. Nam & oſtenditur illic, proprios huius Sacramenti miniſtros eſſe Eccleſiæ presbyteros, quo nomine, eo loco non ætate ſeniores, aut primores in populo intelligendi veniunt: ſed aut Epiſcopi, aut Sacerdotes ab ipſis rite ordinati, per impoſitionem manuum presbyterii. Declaratur etiam, eſſe hanc vnctionem infirmis adhibendam, illis vero præſertim, qui tam periculoſe decumbunt, vt in exitu vitæ conſtituti videantur, vnde & Sacramentum exeuntium nuncupatur. Quod ſi infirmi poſt ſuſceptam hanc vnctionem conualuerint, iterum huius Sacramenti ſubſidio iuuari poterunt, cum in aliud ſimile vitæ diſcrimen inciderint. Quare nulla ratione audiendi ſunt, qui cõtra tam apertam & dilucidam Apoſtoli Iacobi ſententiam docent, hanc vnctionem vel figmentum eſſe humanum, vel ritum à Patribus acceptum, nec mandatum Dei, nec promiſſionem gratiæ habentem, & qui illam iam ceſſaſſe aſſerunt, quaſi ad gratiam curationum, duntaxat in primitiua Eccleſia referenda eſſet, & qui dicunt, ritum & vſum, quem ſancta Romana Eccleſia in huius Sacramenti adminiſtratione obſeruat, Iacobi Apoſtoli ſententiæ repugnare, atq; ideo in alium commutandum eſſe, & denique, qui hanc extremam vnctionem à fidelibus ſine peccato contemni poſſe affirmant. Hæc enim omnia manifeſtiſſime pugnant cum perſpicuis tanti Apoſtoli verbis. Nec profecto Eccleſia Romana, aliarum omnium mater & magiſtra, aliud in hac adminiſtranda vnctione, quantum ad ea, quæ huius Sacramenti ſubſtantiam perficiunt, obſeruat, quam quod Beatus Iacobus perſcripſit. Nec vero tanti Sacramenti contemptus, abſq; ingenti ſcelere, & ipſius Spiritus ſancti iniuria eſſe poſſet.

CANON I.

Si quis dixerit, extremam vnctionem non eſſe vere & proprie Sacramentum à Chriſto Domino noſtro inſtitutum, & à Beato Iacobo Apoſtolo promulgatum, ſed ritum tantum acceptum à Patribus, aut figmentum humanum anathema ſit.

CANON II.

Si quis dixerit, ſacram infirmorum vnctionem non conferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleuiare infirmos, ſed iam ceſſaſſe, quaſi olim tantum fuerit gratia curationum, anathema ſit.

CANON III.

Si quis dixerit, extremæ vnctionis ritum & vſum, quem obſeruat ſancta Romana Eccleſia, repugnare ſententiæ beati Iacobi Apoſtoli, ideoque eum mutandum, poſſeq; à Chriſtianis abſque peccato contemni, anathema ſit.

CANON IV.

Si quis dixerit, presbyteros Eccleſiæ, quos beatus Iacobus adducendos eſſe ad infirmum vngendum hortatur, non eſſe Sacerdotes ab Epiſcopo ordinatos, ſed ætate ſeniores in quauis communitate, ob idque proprium extremæ vnctionis miniſtrum non eſſe ſolum ſacerdotem, anathema ſit.

EXAMEN.

Non dubium eſt id, quod Decretum Tridentinum affirmat, aduerſarium noſtrum diabolum, qui per omnem vitam occaſionem deuorandi animas noſtras quærit & captat, illo potiſſimum tempore, cum impedere nobis exitum vitæ proſpicit, omnes verſutiæ ſuæ neruos intendere, ad perdendos nos penitus, & à fiducia, ſi poſſit, diuinæ miſericordiæ deturbandos. Accedunt in hac infirmitate carnis terriculamenta & trepidatio-

nes

nes instantis mortis in conspectu peccatorum. Vnde oritur extrema & grauissima lucta fidei, aduersus peccata, carnis & Satanæ tentationes, cateruatim & solito grauiores tunc ingruentes, aduersus ipsam denique mortem. Et si tunc succumbente fide, aduersarius noster præualuerit, actum est de salute nostra. Neque enim post hanc vitam restat locus vel pœnitentiæ vel reconciliationi. Certum igitur & hoc est, clementissimũ redemptorẽ nostrum, qui seruis suis quouis tempore, de salutaribus remedijs aduersus omnia salutis discrimina, prospectum esse voluit, non tantum præparasse auxilia, quibus Christiani dum viuunt & incolumes sunt, in gratia conseruentur; sed præcipue, vt in extremo actu vitæ, vbi discrimen maximum & periculosissimum est, firmo præsidio, & efficaci titubantis fiduciæ fulcimento muniantur & corroborẽtur, vt possint resistere in die malo, & omnibus perfectis stare, Ephes. sexto, Deoque gratias agere, qui dat nobis victoriam contra mortem, & stimulum eius, 1. Corinth. 15.

De his duobus capitibus nulla est controuersia, vtrumque enim pleno ore fatemur. Sed quæstio est, quæ sint illa remedia & auxilia, seu potius antidota. Illa enim vt sint efficacia, aduersus mortẽ & stimulũ eius, oportet esse nõ ab hominibus excogitata, vel præsumpta, sed ab ipso filio Dei, qui est verus medicus noster, instituta & pręparata, & quidẽ addita ꝑmissione, de virtute & efficacia. In ipsa igitur medica animarũ officina, sicut sacram Scripturam eleganter & vere vocat Basilius, inquirẽda sunt remedia & antidota illa, in media morte ad vitam valitura. Falsa autem est illa distributio, quam Tridentinum decretum videtur quasi pro fundamẽto ponere; alia scilicet salutis remedia & auxilia Christum præparasse pro viuentibus, alia pro morituris, quasi ea, per quæ, dum in hoc seculo incolumes viuimus, Deus gratiam nobis confert, & in ea nos conseruat, non amplius vel valeant, vel sufficiant, quando ad terminũ huius vitæ peruẽtum & iam per mortem ad aliam vitam transeundum est, sed tunc circũspiciẽda sunt alia remedia & præsidia. Christus certe, qui est resurrectio & vita, imo mors mortis, & antidotum contra mortem, sicut Irenæus inquit de verbo Euangelij, per quod vita illa à nobis offertur & cõmunicatur, & de fide, qua in verbo Christus vita nostra apprehenditur & accipitur, ita loquitur, vt non tantum hic viuamus, vis & efficacia Euangelij & fidei, ad salutem valeat, sed diserte complectitur & ipsum articulum mortis, resurrectionem mortuorum, & vitam venturi seculi.

Ioann. 5. Amen dico vobis, qui verbum meum audit, & credit ei, qui misit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit, sed transiet de morte ad vitam. Item, Mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent. Ioan. 6. Hic est panis de cœlo descendens; vt si quis ex ipso manducauerit, nõ moriatur, sed viuat in æternum. Ioan. 8. Amen dico vobis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in æternum. Ioan. 11. Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, viuet, & omnis qui viuit, & credit in me, non morietur in æternum. Audis vbique, non aliud verbum, nec aliam fidẽ proponi morientibus quam viuentibus, sed illud verbum, quod fide apprehendimus, dum viuimus, affirmat efficaciã habere & exerere in ipsa morte ad vitam, imo ideo dum viuimus, verbum illud fide apprehendimus, vt in hora mortis, efficacia eius per mortem transeamus ad vitam. Si enim tãtum in hac vita in Christo spem haberemus, miserabiliores essemus omnibus hominibus, 1. Corinth 15. Ideo Paulus in Epistolis suis orare solet, vt credẽtes in eo, quod in hac vita apprehenderunt, conseruentur, & confirmentur, vsque ad diem Christi 1. Corinth. 1. & Philip. 1. Confido, quod qui incepit in vobis communicationem in Euangelio Christi, perficiet vsque ad diem Christi, Ephes. 4

Spiritu sancto signati estis in die redemptionis. Hebræorum 3. participes facti estis Christi, si tamen initium fiduciæ vsque ad finem firmum retinueritis.

Apocalyp. 2. Esto fidelis vsque ad mortem. Item: Tantum quod habetis, tenete, donec veniam. 1. Corinth. 3. Si Christi estis, omnia vestra sunt, siue vita, siue mors. Rom. 8. Deus iustificat, Christus mortuus & resuscitatus intercedit pro nobis, ergo nec mors, nec vita separabit nos, &c. Non igitur alia vel remedia vel præsidia salutis quærenda sunt in morte, quam quæ dum viuimus, fidei in verbo accipienda offeruntur. Vnicum enim verum & sufficiens antidotum contra mortem, est Christus, vita nostra. Ille vero in verbo Euangelij nobis se offert & communicat, cum omnibus suis bonis, & per fidem non tantum accipitur, sed habitat in cordibus nostris, ad Ephes. 3. Est autem verbum Euangelij, non tantum in simplici seu nuda promissione, verum etiam in Sacramentis illis, quibus voce & institutione diuina annexa est promissio gratiæ. Et in terroribus mortis maxime opus est ad corroborationem fidei, illa applicatione & obsignatione promissionis gratiæ, quæ in vsu Sacramentorum singulis fidelibus exhibetur. Ita Baptismus semel susceptus consolationem præbet in ipsa morte. Ideo enim olim quidam super mortuos baptizabantur, prima Corint. 15. & 1. Petri 1. Regenerauit nos in spem viuam, in hereditatem incorruptibilem conseruatam nobis in cœlis, qui in virtute Dei, per fidem custodimur ad salutem. Paulus ad Ephe. 6. describit generalem armaturam Dei, qua aduersus omnes insidias Diaboli, in quouis die malo stare possimus, veritatem scilicet, iustitiam, Euangelium, fidem salutem, verbum Dei, orationem & obsecrationem. Et prima Thessal. quinto, dicit, illius armaturæ vsum esse, vt siue vigilemus, siue dormiamus, cum ipso viuamus.

Philipp. 1 adiungit communes Ecclesiæ preces: Per vestram orationem, & subministrationem spiritus Christi, proueniet mihi hoc ad salutem, vt sicut semper, ita & nunc magnificetur Christus in corpore meo, siue per vitam, siue per mortem. Mihi enim viuere, Christus: & mori, lucrum.

His accedit veteris etiam Ecclesiæ consuetudo, quæ ægrotos de [illegible] & ita De. admonitos, verbo Euangelij consolabatur, & pro cor[illegible] precabatur. Proponebat etiam & ad[illegible] absolutionem [illegible] Euangelij, & communicationē corporis & sanguinis Christi, [illegible] dis, iuxta scripturæ traditionē promissio gratiæ, remissionis peccatorum, salutis, & vitæ æternæ, applicatur & obsignaretur, per efficaciam Filij Dei, singulis credentibus, ad fidei contra omnes tentationes [illegible] & corroborationem. Ita Dionysius Corinthiacus apud Eusebium lib. 6 c. 34. dicit, se præcepisse, vt etiam lapsis in exitu vitæ, si peterent, ea adhiberentur remedia & præsidia, quibus bona cum spe, ex hac vita migrare possent. Nominat autem remissionem seu absolutionem, & communionem corporis & sanguinis Christi.

Canon Nicenus inquit: de his qui recedunt ex corpore, antiquæ legis regula obseruabitur, vt si quis forte recedat ex corpore, necessario vitæ suæ non defraudetur viatico. Illud vero explicat Carthaginense Concilium 4. inquiens: Si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori eius Eucharistia. Arausicanus Canon dicit, communionem congrue nominatam fuisse viaticum in illis, qui de seculo recedunt. Vide plures huius generis sententias, 26. quæst. 6. Ignatius Epist. ad Ephes. Cœnam Dominicam dulcissimis verbis appellat φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτον τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ζῆν ἐν Θεῷ [illegible]

ἰησοῦ χριστοῦ καθαρτήριον ἀλεξίκακον, hoc eſt, pharmacum immortalitatis, antidotum contra mortem ad vitã in Deo, per Ieſum Chriſtum, medicamentum purgatorium, auertens & depellens mala.

Hæc remedia & ſubſidia in articulo mortis, habent mandatum & promiſſionem Dei, & non eſt dubium, filium Dei illis ſua efficacia adeſſe, vt ſint virtus & potentia Dei ad ſalutem omni credenti. Et quia per illa media, filius Dei mediator ſe totũ cum omnibus ſuis beneficijs, fidei offert & communicat, & quidem applicationem ſingulis credentib. obſignat: habet igitur fides, in vſu illorum ſatis præſidij & fulcimenti, in ipſa hora mortis, habet etiã armaturã ipſius Dei, qua poſſit in die malo, in colluctatione contra ſpiritualia nequitię, & aduerſus inſidias diaboli reſiſtere & in omnibus perfecti ſtare, ad Eph. 6. Atq; ita clementiſſimus redemptor noſter, Eccleſiæ ſuæ quouis tempore, maxime vero vbi grauiſſimum ingruit periculum circa finem vitæ, de ſalutaribus remedijs, aduerſus omnia omnium hoſtiũ tela proſpectum eſſe voluit, & finem vitæ ſatis firmo muniuit præſidio.

Sed aiunt: Quid ſi Chriſtus melius quam nos expendens extrema animarum noſtrarum in agone mortis pericula, voluiſſet pręter remedia illa hactenus cõmemorata, peculiare inſtituere Sacramentum, quo tãquam firmiſſimo præſidio, finem vitæ aduerſus ſatanę impetus, tum ſolido gratiores, & aduerſus horrorem mortis, firmiter & efficaciter muniret? Reſpondeo ſi filius Dei, medicus noſter, iudicaſſet hoc vtile & neceſſarium eſſe, ſine dubio inſtituiſſet peculiare Sacramentum pro morituris. Quos enim diligit, eos in finem vſque diligit, Ioann. 13. Ac ſi ex verbo Dei conſtaret, Chriſtum tale Sacramentum, pręſcripta certa forma, dato expreſſo mãdato, & addita peculiari promiſſione, generaliter omnibus fidelibus, vſque ad finem ſeculi, in articulo mortis adminiſtrandum inſtituiſſe: omnino fidei obedientia requireret, illud fideli reuerentia, & deuota gratitudine recipere & vſurpare.

Et Pontificij quidem aſſeuerant extremam vnctionem eſſe tale Sacramentum. Sed hæc ipſa quæſtio eſt, de qua in hac diſputatione controuertitur: an Chriſtus inſtituerit illam vnctionem, vt eſſet tale Sacramentum.

Vt autem ſimplicius, manifeſtius & certius hæc quæſtio ex verbo Dei determinari & dijudicari poſſit, breuiter repetendum eſt, quomodo Pontificij Sacramentum extremæ ſuæ vnctionis deſcribant. Ita enim planior erit inquiſitio, an tale Sacramẽtum a Chriſto ſit inſtitutum, & ab Apoſtolis Eccleſiæ traditum.

Primo igitur dicunt, materiam huius vnctionis debere eſſe oleum: non commune ſeu vulgare, ſed quod prius ſit cõſecratum: non à quouis ſacerdote, ſed a ſolo Epiſcopo: idque certo anni die, feria ſcilicet quinta cœnæ Dominicæ, & certis exorciſmis, vt ſcilicet ampullam olei infirmorum, ita exorcitet; Exorcizo te immundiſſime ſpiritus, omniſque incurſio, Satanæ, & omne phantaſma, in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti, vt recedas ab hoc oleo, vt poſſit effici vnctio Spiritualis, ad corroborandum templum Dei viui, vt in eo poſſit Spiritus ſanctus habitare, per nomen Dei Patris omnipotentis, & filij eius, &c. deinde benedicat ipſum oleum his verbis; Emitte quæſumus Domine Spiritum ſanctum, paracletum de cœlis in hanc pinguedinem oliuę, quam de viridi ligno producere dignatus es, refectionem mẽtis & corporis, vt tua ſancta benedictione ſit omni, hoc vnguento cœleſtis medicinæ peruncto, tu tamen mẽtis & corporis, ad euacuãdos omnes dolores, omnes infirmitates, omnemq; ægritudinem mẽtis & corporis, &c. Et niſi oleum hoc modo ab Epi-

Materia vnctionis Pontificia.

scopo sit exorcizatum & consecratum, tunc dicunt, non posse materiam esse huius Sacramenti.

Secundo, illo oleo tradunt linienda & inungenda esse illa membra, quæ sunt organa quinq; sensuū, vt sunt oculi, aures, nares, labia, manus, pedes & renes.

Forma vnctionis. Tertio, de forma huius Sacramenti non inter omnes conuenit. Quidam enim tradunt, formam esse hæc verba: Per istam sanctam vnctionem & suam piissimā misericordiā, indulgeat tibi Dominus, quicquid oculorum vitio deliquisti, in nomine Patris, &c. Et sic de cęteris sensibus. Alij vtuntur hac forma verborum: In nomine Patris, Filij, & Spiritus sancti, vngo te oleo sacrato, vt per hanc vnctionem accipias plenā remissionem peccatorum.

Effectus. Quarto, effectum huius vnctionis Tridentinum decretum dicit esse gratiam Spiritus, cuius vnctio delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergat, ægroti animam alleuiet, & confirmet, &c. Canon 2. dicit illam vnctionem conferre gratiam, & remittere peccata.

Innocentius. Innocētius de sacra vnctione dicit, vnctionem illam exteriorem, si digne suscipiatur, vel agere vel augere gratiam Spiritus sancti: quæ est inuisibilis vnctio. *Fructus vnctionis.* Aureolus ponit 7. fructus huius vnctionis: quorum primus sit deletio peccatorū venialium. 2. diminutio pœnę peccato mortali debitæ. 3. gratiæ augmentatio, quæ vi huius vnctionis augetur, non tantum deuotione ministrantis & suscipientis, sed etiā ex virtute operis operati. Aucta vero gratia, augetur & gloria. 4. robur contra dæmonis insidias 5. arctatio diabolicæ potestatis, quæ nō est ita potēs, sumpto isto sacramento 6. sanatio corporis, si expedit 7. protestatio morientis, quod permāserit in fide Ecclesiæ. Thomas addit 8. effectum, deletionem scilicet peccati mortalis, quantum ad culpam.

Qui vngendi sint. Quinto, tradunt hanc vnctionem illis esse adhibendam, qui tam periculose decumbunt, vt in exitu vitæ constituti videantur: quia nūcupetur Sacramentum exeuntium. Ita Tridentinum capitulum, hoc est, sicut alij dicunt. Non omnibus infirmis danda est illa vnctio, sed illis tantum, qui existunt in periculo & articulo mortis, de quibus probabiliter dubitatur de morte. Imo Florentinū Concilium decernit extremam illam vnctionem non debere dari, nisi infirmo, de cuius morte timetur.

An vnctio à Christo sit instituta. Hæ sunt præcipuæ Pōtificiorum traditiones de extrema sua vnctione, in decreto Tridentino repetitæ, de quibus controuersia est. Iā videndum est, an talis vnctio à filio Dei instituta sit, vt esset tale Sacramentum. Scholastici disputant, quia nullus Euangelistarum dicit, Christum instituisse extremam illam vnctionem; ideo probabilius esse ab Apostolis illam esse institutā. Et quia Apostoli materiam non potuerunt sanctificare, ideo nō debere simplex elementum esse, sed oleum exorcizatum & consecratum. Et Eccius quidem censet, non esse absurdum, Iacobum Apostolum, auctoritate Christi, & iussu Spiritus sancti, instituisse illud Sacramentum. Sed ipsi Scholastici agnoscunt & fatentur, eius esse Sacramenta instituere, qui potest Sacramentis dare efficaciam. Accedit, quod Epistola Iacobi non est tantæ auctoritatis, vt possit Ecclesiæ, sine alijs Scripturæ canonicæ testimonijs, nouum Sacramentum instituere. Notum enim est, quod Hieronymus annotauit, veteres iudicasse Epistolam illam non esse a Iacobo Apostolo scriptam, sed ab aliquo alio sub ipsius nomine editam. Eusebius etiam de illo dicit, Sciendum, *[illegible]* ὡς νοθεύεται. Ideo alij dixerunt, extremam illam vnctionem à Iacobo tantum esse Ecclesiæ promulgatam, institutam vero esse ab ipso Christo. Eorum vero qui ita sentiunt, quidam dicunt, in Scriptura non extare, vbi, quando, & quomodo Christus extremam illam vnctionem in-

stituerit: sed esse vnam ex tacitis traditionibus. Tridentinæ vero Synodo, neutra illarum opinionum probatur. Veteres enim affirmant, vnam & eandem esse vnctionem, apud Marcum & apud Iacobum. Dicit igitur Tridentinum Capitulum, vnctionem infirmorum, tanquam vere & proprie Sacramentum noui Testamenti, à Christo Domino nostro apud Marcum esse insinuatam. Habemus igitur sedē huius disputationis in Scriptura: nec difficile iam erit statuere: an extrema illa vnctio, sicut à Pōtificijs describitur & vsurpatur, sit à Christo, tanquam Sacramentum noui Testamenti institutum. Ad institutionem enim Sacramenti, requiritur vt verbo Dei, per modum mandati & promissionis, pręscripta sit materia, forma, actio & efficacia Sacramēti, idque ita vt nō sit aliquid vel personale, vel temporale, sed vt mandatum idē facienti, & promissio efficaciæ, pertineat ad vniuersam Ecclesiam noui Testamenti omnium temporum, vsque ad consummationem seculi, donec CHRISTVS ad iudicium veniat, talis enim est ratio Baptismi & Cœnæ Dominicæ. Ita Circumcisio habet quidem mandatum & promissionem diuinam, sed ad nos, illa non pertinent. Apostoli habuerunt mandatum, de imponendis super ægrotos manibus, & promissionem restituendæ sanitatis. Christus lutum imposuit super oculos cœcorum. Paulus incubuit super mortuum. Sudaria eius imposita fuerunt ægrotis, &c. sed illa sunt personalia & temporalia: nec sine peculiari verbo ad nos pertinente, sunt in exemplum, & ad imitationem trahenda.

Probatio vnctionis ex loco Marc. 6.

Locus igitur, in quo fundatum debet esse Sacramentum extremæ vnctionis, extat Marci. 6. & sic habet: Apostoli exeuntes prædicabant, vt pœnitentiam agerent, & dæmonia multa eiiciebant, & vngebant oleo multos ægros, & sanabant. Ad hunc locum ordine accommodabimus descriptionem Pontificiæ vnctionis, ita enim id quod quærimus, manifestum euadet. Nam valde magnum quiddam est, aliquid pro Sacramento noui Testamenti proponere & habere, præsertim in summo discrimine imminētis iam mortis, ita vt tunc à verbo, & à reliquis Sacramētis discedatur, & vltimum præsidium in exitu vitæ constituatur in extrema vnctione. Primo igitur videbimus, an Apostoli vnctionem illam contulerint morituris, in hunc finem & vsum, vt hoc tamquam firmissimo præsidio, finis vitæ contra peccata, diabolum & mortē munitus esset. Sed qualis fuerit illa vnctio Apostolorum, de qua Marcus scribit, certo cōstat ex descriptionibus Euangelistarum. Matthæus inquit: Dedit ipsis potestatem sanandi omnem morbum & infirmitatem. Lucas dicit: Dedit ipsis virtutem & potestatem languores curare. Ipse etiā Marcus cap. 3. inquit: Dedit ipsis potestatē curandi infirmitates, & eiciendi dæmonia. Et Marc. 6. nihil aliud describitur, quam quomodo Apostoli, in prima legatione illud perfecerint, sanasse scilicet infirmos, adhibito externo symbolo vnctionis olei. Marcus igitur in illo loco prorsus non dicit, Apostolos, eos qui in agone mortis erāt, vnxisse, hac opinione, vt in illa vnctione haberent vltimum & firmissimum præsidium contra peccata, diabolum & mortem: multo minus præscribit, quod talis iniunctio olei, in vniuersa Ecclesia noui Testamenti, omnibus temporibus vsque ad consummationem seculi, fieri & seruari debeat: sed describit donum sanationis, quod sicut alia etiam miraculorum dona, temporale fuisse, & post propagatum per totum orbem Euangelium, desiisse manifestum esse.

Secundo. Nec de illo ipso dono sanationis Marcus dicit, Christum Apostolis mandato suo præscripsisse materiam olei, in omnibus sanationibus infirmorum, necessario adhibendam: sed hoc tantum dicit, Christū dedisse ipsis virtutem & potestatem sanandi ægros: ipsos vero adhibuisse externum symbolum vnctionis olei. Testatur autem historia Apostolica,

ipsos non eadē semper externa symbola in curationibus adhibuisse: aliquando enim solo verbo, aliquando impositione manuum, aliquando nudo contactu, vmbra, sudarijs, semicinctis, ad sanandos infirmos vti leguntur. Nec arbitror Marci sententiam esse, Apostolos in prima illa legatione, neminem sanasse, nisi quem oleo vnxissent, dicit enim: Multos infirmos oleo vngebant. Ac vt maxime in prima legatione, externum illud symbolum doni sanationis, fuerit generale: certe post resurrectionem, Christus Marci 16. non dicit: Infirmos oleo vngent, & sanabuntur: sed, Super infirmos manus imponent, & melius habebūt. Non igitur generale & necessarium symbolum sanationis fuit tempore Apostolorum vnctio olei. Sed Marcus cap. 6. in prima emissione Apostolorum, cum in solam Iudæam emittebantur, in qua legatione multa fuerunt temporalia & personalia, ponit narationē facti, de solis duodecim Apostolis: quo scilicet externo symbolo, donū sanationis administrarint. Sed capite decimosexto cum iubētur ire in vniuersum mūdum, & prædicare Euangelium omni creaturæ, Christus non tantum de Apostolis, sed & de ijs qui crediderint, loquitur, cum inquit: Super infirmos manus imponent, &c. Quare igitur nō potius ex impositione manuum, quæ habet verbum Christi, pertinēs nō tantū ad Apostolos, sed etiam ad credentes, facimus generale Sacramētum pro infirmis? Responsio in promtu est: Quia loquitur de signis, hoc est, de donis miraculorum, quæ temporalia fuerunt. Et tamen ne tūc quidem, cum maxime vigebat donum miraculorum, Apostoli generaliter, semper & necessario impositionem manuum adhibuerunt in dono sanationis. Multoq; magis igitur hæc responsio valebit in vnctione olei, quę in prima & particulari legatione Apostolorum non tam expresse a Christo mandata, quam ab Apostolis facta legitur.

Vnctio olei tempore Apostolorum.

Tertio. Nihil dicit Euangelista vel de mandato Christi, vel de facto Apostolorum, quod oleum illius vnctionis debeat prius esse conceptis verbis exorcizatum & consecratum.

Quarto. Apostoli non leguntur eos vnxisse, de quibus probabiliter pręsumebant, quod mox essent morituri: sed vnctione sua sanabant ægrotos, ne tunc illa infirmitate morerentur.

Quinto. De adhibita illa forma verborum, quam Pontificij præscribunt, nulla vel litera vel syllaba, in Euangelica historia legitur.

Sexto. Nec quicquam vel de Christi mandato, vel de Apostolorum facto legitur, quod organa quinque sensuum illunxerint.

Septimo. Finem & effectum illius vnctionis Marcus nō dicit fuisse, vt per eam peccata delerentur, insidiæ diaboli in morituris reprimerentur, &c. sed vt hoc externo symbolo, donū corporalis sanationis administrarent. Manifestissimum igitur est ex sola antithesi, Christum Marci sexto, nec instituisse, nec insinuasse (sicut Tridentinum capitulum loquitur) talem vnctionem, vt esset tale Sacramentum, pro illis qui in exitu vitæ cōstituti sunt: sicut Pontificiorum descriptio & praxis habet. Et quia ipsum Decretum Tridentinum refert se ad sextum caput Marci, ostensum iam est, Pontificiam vnctionem, in illo loco nec institutionem, nec mandatū, nec promissionem, nec exemplum habere, vt possit esse noui Testamenti Sacramentum, sicut ipsorum descriptio habet. Sed cum obscurior sit descriptio apud Marcum (factum enim Apostolorum tantum narrat, mandatum vero Christi ex quo illud fecerunt, non recitat) dicunt pleniorem eius explicationem sumendam esse ex Iacobo: quem non dubium est, vt Apostolum, & quidem fratrem Domini, optime sciuisse, quid Christus de vnctione instituerit, quid, quomodo, & in quem finem Apostoli fecerint. Audiamus igitur, an Iacobus affirmet, Christum instituisse talem vnctionem, vt esset tale vniuersale Sacramentum pro morituris, sicut

An ex Iacobo probari possit vnctio olei.

pontificiorum descriptio habet. Et conati quidem hoc sunt Pontificij ostendere, inde quod verbum alleuare, quo vetus interpres vsus fuerat, à Monachis mutatum fuit in alleuiare, quod postea exposuerunt de terriculamentis diaboli & mortis, in extremo actu vitæ. Item, quia Iacobus dicit: Vt saluemini, sicut interpres reddidit: Ergo non de corporali sanatione, sed de saluatione in hora mortis, contendunt Iacobum suam vnctionẽ intellexisse. Sed veteres interpretes dicunt, & quidem etiam Tridentinum decretum illud concedit, Iacobum nõ de alia, sed de illa eadẽ vnctione loqui, quæ Marci sexto descripta est. Illam autem pertinere ad donum sanationis, Euangelistæ manifeste ostendunt. Et Grammatica ostendit, falsum esse Põtificiorum interpretationem. Iacobus enim vtitur duobus verbis, quæ extra controuersiam, ad corporalem sanitatem referuntur. Primum est, ἐγείρειν: quod Christus vsurpat, quando decumbentes, & lecto affixi ita restituuntur, vt surgere & incedere possint, Mat. 9. Marci 1. & 9. Ioan 5. Hoc vetus interpres dixit alleuare. vnde postea fecerunt alleuiare. Alterum verbũ est, ἰᾶσθαι: quod de sanationibus frequẽtissime vsurpatur: & quidem donum sanationis, quod fuit in primitiua Ecclesia, hoc ipso vocabulo describitur 1. Corinth. duodecimo. Vnde etiam intelligi potest, quod tertium verbum σώζεσθαι, intelligendum sit, sicut sæpius vsurpatur, de corporalibus sanationibus, Matth. 9 Marci 5. & 6. Luc. 8 Loquitur itaq; Iacobus, sicut & Marcus, de dono sanationis, quod etiam 1. Corinth. 11. describitur, & quidem eodem vocabulo, quo Iacobus vtitur.

Nec Iacobo, vt Apostolo licuit, vnctionem illam ad aliam vnctionem, ad alium finem, vsum & effectum transferre, quam a Christo, Marci 6. insinuata, & ab Apostolis vsurpata fuerat. Sed inquis: Iacobus ibi non præscribit aliquid Apostolis, qui donum sanationis habebant, sed alijs Ecclesiæ presbyteris. Et quidem expresse ibi mentionen facit remissionis peccatorum. Respondeo: Christus loquens Marci 16. de signis seu miraculis, consecuturis prædicationem Euangelij, dona illa nõ tantum ad Apostolos refert, sed ad alios etiam credentes. Tunc igitur quando adhuc donũ sanationis in Ecclesia non tantũ penes Apostolos, sed & penes alios presbyteros erat: Iacobus illis prescripsit, quomodo dono illo pie, salutariter, & ad ædificationem vti deberent tam administrantes, quam recipiẽtes, quamdiu mansurum esset in Ecclesia illud donum. Non igitur inde extruẽdum est præceptum vniuersale & perpetuum, de adhibenda vnctione, etiam postquam donum sanationis, cuius symbolũ fuit vnctio, desiit, sicut inde hoc intelligi potest 1. Corinth. 14. Quidam donis linguarum & Prophetiæ abutebantur. Paulus igitur prescribit modũ & formã, quomodo donis illis, quamdiu erant in primitiua Ecclesia, salutariter & ad ædificationem vti deberent. Atqui desierunt iam illa. Ita cũ in primitiua Ecclesia, donum sanationis, quod tũc extabat, multi vel abuterentur vel non recte vterẽtur: Iacobus præscribit modum & formam, quomodo pie, salutariter, & ad ædificationẽ, dono illo vtendũ sit: ne scilicet vsurpetur, tanquam chirurgicum aut medium aliquod artificium, sed vt mentem subleuet ad considerationem peccati & miseriæ nostræ, hoc est ad pœnitentiam & ad agnitionem beneficiorum spiritualium Filii Dei. Hic enim vsus fuit omnium miraculorum. Docet igitur Iacobus, infirmum quãdo vnctione sanãdus erat, cõmonefaciendum esse de causa morbi, vt agnosceret peccata. De fide etiam vult doceri, vt per remissionẽ peccatorum, causa morbi, hoc est, peccatum tolleretur. Adiungi etiam vult cõmunes preces, vtq; infirmus etiã ex fide simul oret: neq; n. incredulo aut maledicẽti, alijs pro se orantib. peccata dimittũtur. Hoc modo significat donũ

Obiectio.

Summa sententia Iacobi.

ſanationis, in quo externum ſymbolum vnctionis adhibebatur, ſalutariter vſurpari poſſe. Remiſſionem vero peccatorum non externo ſymbolo vnctionis, ſed diſerte orationi fidei tribuit: id quod etiam Lyranus intellexit. Et mox exemplo Eliæ oſtendit, per orationes iuſtorum ſolita miracula fieri, quale tunc etiam erat donum ſanationis.

Hæc eſt ſumma ſententiæ Iacobi. Et ſi hodie adhuc in Eccleſia extaret donum ſanationis, doctrina hæc & regula Iacobi, eſſet vtilis & omnino ſeruatu neceſſaria. Sed quia donum illud iã in Eccleſia ceſſaſſe, manifeſtum & notorium eſt, quæſtio eſt, an externum eius ſymbolum, cui res ipſa reſtitutio ſcilicet ſanitatis per miraculum, nõ amplius ſubſtet, in Eccleſiæ vſu retinendum & vſurpandum ſit: & quidem ita, vt ad aliud genus actionis, ad alium finem, vſum & effectum transferatur: ſcilicet vt per iſtam vnctionem, morituri cõſequantur remiſſionem peccatorum, cuſtodiantur ab inſidijs ſatanæ, & a terroribus mortis, vt in Domino moriantur: Iacobus certe nõ dicit, vnctionem illam vel inſtitutam eſſe pro morituris vel vſurpandã eſſe in articulo mortis: vt finis vitæ, peculiari aliquo præſidio munitus ſit: & quas præterea cauſas & effectus, vnctioni ſuæ Põtificij tribuunt: Sed dicit eam adhiberi, ad reſtituendam per donum ſanationis, incolumitatem. Quo igitur mandato, qua promiſſione, vnctio illa, cui iam non amplius annexum eſt donum ſanationis, transfertur ad alium finem, ad alium vſum & effectum? Mandatum enim, & promiſſio quam vnctio illa habuit, pertinet & iuxta Marcũ, & iuxta Iacobũ, ad donum ſanationis. Et idem eſt, ac ſi iam vellem vnctionem ſacerdotum ac regalem, quæ in veteri Teſtamento mandatum & promiſſionem habuit, morituris applicare. Pontificiorum igitur extrema vnctio, quia poſtquã donum ſanationis ceſſauit, ad alium iam vſum transfertur: nec mandatum, nec promiſſionum diuinam, imo nec exemplum habet vel in Marco, vel Iacobo. Nec ipſa vel materia vel forma, vel actio Pontificiæ vnctionis, vel Marci vel Iacobi deſcriptiones, auctores habet. De oleo enim per exorciſmos excantato, & conceptis verbis conſecrato nihil habet Iacobus; nihil habet de inungendis organis ſenſuum exteriorum. Formam etiam illam verborum Iacobus non præſcribit, qua Pontificia vnctio vtitur. Iacob. vnctionem adhibet, vt infirmus per donum ſanationis, reſtituatur bonæ valetudini. Pontificij vero eum, de quo aliqua ſpes vitæ eſt, prohibẽt inungere: ſed cum præſumitur iam eſſe in exitu vitæ & mox moriturus, tunc inungitur, non vt conualeſcat, niſi per accidẽs, ſed vt bene moriatur. Extrema igitur Pontificiorum vnctio, nõ eſt illa, de qua Marcus loquitur; nec eſt illa quam Iacobus deſcribit, ſiue materiam, ſiue formam, ſiue actionem, ſiue vſum, finem & effectum ſpectes. Nec fidei oratio, de qua Iacobus loquitur, eſt in Pontificiorum vnctione. Perũt enim, per iſtam vnctionem dari plenam remiſſionem peccatorum, cum nulla talis extet diuina promiſſio. Et quia fides non eſt ſine promiſſione; ergo nõ poteſt eſſe oratio fidei. Adhibent etiam inuocationem mortuorum, quæ quia mandato & promiſſione Dei caret, non poteſt eſſe fidei oratio. Recte itaque dicitur extremam illam vnctionẽ humanum figmentum eſſe, nec mandatũ Dei, nec promiſſionem gratiæ habens. Quę enim ad donum ſanationis pertinent, non ſunt ſine peculiari verbo ad alios vſus transferenda. Et falſum eſt quod Andradius dicit, in ægrotis fidem & orationem nihil valere, ſine vnctione olei. Nam illud ne tunc quidem, cum donum ſanationis adhuc eſſet in Eccleſia, verum fuit. Multos enim Apoſtoli oratione ſanaſſe leguntur, ſine vnctione olei. Et Iacobus vnctioni olei, etiam tunc quando vt externum doni ſanationis ſymbolũ adhibebatur, nõ vult tribui vel ſanitatem vel remiſſionem peccatorum; ſed fidei & orationi illa tribuit.

Pontificiorũ vnctio nec ex Marco nec ex Iacobo probari poteſt.

Vnctio humanum figmentum.

Etiam

Et iam in promptu erit responsio ad argumentum illud, quod aliquam speciem habet: Ceremonia vnctionis infirmorum habet verbum Dei, & promissionem gratiæ, Mar. 6. Iac. 5. Ergo ex loco definitionis est vere & proprie Sacramentum noui Testamenti. Respondeo. Quatenus vnctio est externum symbolum doni sanationis, eatenus habet verbum Dei, & promissionem. Non autem habemus mandatum verbi Dei, vt post cessationē doni sanationum, externū symbolū vnctionis in Ecclesia vel ociose retineatur & vsurpetur, vel in alium finem & vsum transferatur. Nec habemus promissionē de effectu gratiæ, si vnctio illa in aliam actionem, & in alium vsum transformetur: sicut ostendimus apud Pontificios fieri. Non igitur vere & proprie est Sacramentum noui Testamenti, extrema Pontificiorum vnctio. Cessante enim re ipsa, hoc est, dono sanationis. merito etiam externum eius symbolum cessat: vnctio scilicet olei. Interim tamen in morbis Christianorum ea, quæ verbi sunt, manent: agnitio peccatorū, fides, oratio: & remissio peccatorū, quæ nullo Dei mādato nūc postquam donum sanationis cessauit, ad vnctionē alligata sunt imo ne ipsam quidem donum sanationis tunc etiam temporis ad vnctionem alligatum fuit: sicut testantur omnia exempla sanationum, in actis Apostolicis, in quorum nullo legitur vnctio olei adhibita. Quod vero obiicitur ministerium Apostolorū non fuisse vel medicinale, vel corporale, sed spirituale: ideo vnctionem illam nō pertinuisse tantum ad donum sanationis. Respōdeo: ideo vero adhibita fuerunt externa seu corporalia miracula, vt illis doctrina de spiritualibus beneficijs Christi confirmaretur: vtque essent ἀναγωγὴ, ad agnoscenda, desideranda, quærenda & amplectenda spiritualia & æterna bona, quæ in Euangelio offeruntur. Interea vero multis exhibita fuerunt externa miracula, qui spiritualia beneficia Christi non acceperunt: sicut econtra multi, in quorum corporibus nullum signum exhibitum fuit, gratiam Dei fide in verbo Euangelij acceperunt. Neque enim externa miracula fuerunt organon illud, per quod offeruntur & applicantur spiritualia bona: sed tantum viam præpararunt Euangelio, quod est ministerium spiritus, in quo fides quærit & accipit gratiam, remissionem, &c.

Adhibuerunt ergo Apostoli in dono sanationis externum symbolum, vnctionem olei: non quod vel ipsum oleum, vel actio vnctionis, aliquam haberet vel offerret vim & efficaciam ad sanationem, erat enim miraculosa, multo minus ad remissionem peccatorum, quam Iacobus orationi fidei tribuit. Sed quia vsitatum & notum tunc erat ex veteri Testamento, oleum habere significationem donorum supernorum & cœlestium: adhibuerunt igitur in dono sanationem vnctionā olei: vt ipsum externum symbolum homines moneret, sanationes illas non conferri, vel humana vel magica aliqua ratione, sed esse dona cœlestia, ex diuina virtute & operatione. Secundo, quia oleum in Scriptura significat spiritualia beneficia Dei; adhibuerunt igitur in dono sanationis vnctionem olei, vt externo illo symbolo monerent, nō debere sanatos in corporalibus illis beneficijs subsistere, sed mentem subleuare ad agnoscenda, quęrenda & accipiēda spiritualia beneficia mediatoris Christi, ad quæ per corporalia illa miracula inuitabātur & manu ducebantur. Tertio, oleum in illis regionibus fuit præstantissimum, & in quotidiano vsu; non [illegible]um ad cibum & hilaritatem, 4. Reg. 4. & Psalm. 103. verum etiam ad curationes, Esa. 1. Ezech. 16. Lucę 10. Sicut igitur Esaias sumpsit ficus ad curādam pestem Ezechiæ; ita Apostoli, ne viderentur magicam exercere, oleum adhibuerunt ad sanationes, quę tamen longe excedebāt naturalem vim & efficaciam olei; erant enim miracula. Atque ita postquam desijt donum illud sanationum, posset locus Iacobi pie & vtiliter accommodari ad v-

In quem finem Apostoli vnctionē olei adhibuerunt.

lium medicamentorum in morbis Christianorum: vt scilicet prius admonerentur de causa morbi, hoc est, vt peccata discerent agnoscere, fide Deo reconciliari, & oratione Deo valetudinem commẽdare. Deinde pie possent medicamentis vti, inuocato nomine Domini, adiunctis etiam precibus communibus. Hæc vtiliter considerari possunt de causis adhibitæ vnctioni olei in miraculosis Apostolorum sanationibus.

Non igitur, quia Marcus & Iacobus dicunt, Apostolos vnxisse infirmos oleo, ideo extrema Pontificiorum vnctio ibi vel instituta vel promulgata est. Nam nec materia, nec forma, nec actio Pontificiæ vnctionis ex Apostolica vnctione probari potest. Vsus vero, finis & effectus, quem Pontificij extremæ suæ vnctioni tribuunt plane diuersus & alius est ab Apostolica vnctione, sicut ipsa antithesis ostendit.

Accedit, quod in vera & puriori antiquitate de hoc Sacramento exeũtiũ nihil legitur. Extant apud veteres descriptiones visitationis ægrotorum: extant historiæ, quomodo multi pii in Domino feliciter obdormierint: extant Canones antiqui, quibus præsidiis muniendi, & quo viatico instruendi sint exeuntes de hoc seculo ἵνα σὺν ἐλπίδι ἀπαλλάττωνται, sicut inquit Dionysius Corinthiacus: vt bona cum spe feliciter hinc migrent. Et recẽsentur consolatio verbi, fides, oratio, absolutio, communio corporis & sanguinis Domini. Nulla vero mentio fit, peculiare Sacramẽtum vnctionis esse in Ecclesia, pro iis, qui in exitu vitæ cõstituti, per mortem hinc migrare debent: & illam vnctionem esse firmissimum præsidiũ in articulo & discrimine mortis, contra peccata, contra infirmitatẽ carnis, contra hororem mortis, contra insidias & potentiam Diaboli, vt vnctione illa muniti, per mortem transire possimus ad vitam: hoc, inquam, in tota historia veræ & purioris antiquitatis ostendi non potest. De Romanis enim Pontificibus iam non loquimur.

Vnctio ignota veteri Ecclesiæ.

Sed obiiciunt: Certe Hieronymus in 6 cap. Marci, huic vnctioni testimonium præbet. Quis vero est ille Hieronymus? Ipsi enim sciunt, Commentaria in Marcum non esse a Stridonẽsi illo, sed longe post ipsius ætatem conscripta.

Obiectio Pontificiorum.

Ita iactitant etiam: Nonne Augustinus diserte vnctionem numerat inter necessarias consolationes decedentiũ a seculo? Vbi vero hoc facit? in lib. 2. inquiunt, de visitatione infirmorum: item, de rectitudine catholicæ conuersationis. Atqui ipsi non ignorat, hos libros nõ esse Augustini, sed post ipsius tempora ab aliis conscriptos, qui postea falso Augustino inscribi cœperunt. Et vel hinc Lector æstimare potest, qualis sit causa extremæ ritus vnctionis, ad cuius comprobationem, ex suppositiis scriptis emendicanda sunt suffragia. Et tamen illo tempore, quando libri isti scripti sunt, vnctio infirmorum nondum habuit tales appendices, quæ iam sunt substantia, & quasi anima Pontificiæ vnctionis.

Non iubentur inungi organa quinque sensuum, non traduntur per illam vnctionem dimitti peccata, non docetur, vnctionem illam esse firmissimum præsidium morientium, contra mortem & diabolum: nondum vsitata tunc fuit in vnctione inuocatio Angelorum, Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, martyrum, virginum, viduarum, &c quæ nunc præcipua pars actionis est in extrema vnctione. Sed deducebantur tunc adhuc int[illegible] ad mediatorem Christum. Et lib. 2. capit. 2. extant hæc dulcissima verba. Tutius & iucundius loquor ad meum Iesum, quam ad aliquem sanctorum spirituũ Dei. Ipse debet mihi Christus, quã aliquis cœlestium spirituum. Quod ego sum, fieri dignatus est Deus: non factus est, quod est Angelus. Ad curiam Dei tui, Dei tui, præcessit: Deus tuus, homo tuus, tunica tua polymita indutus: ille assidue interpellat pro nobis. Quẽ igitur habes intercessorem, habes mediatorem. constitue tibi proprium

Verba Augustini.

adiutorem: Et si Deus pro te, quis contra te? Et lib. 1. c. 6. describitur hæc morituri oratio: Deus meus misericordia mea, refugium meum, te desidero, ad te confugio, ad te venire festino: ne despicias me sub tremendo discrimine positum: adesto mihi propitius in his meis magnis necessitatibus, non possum me redimere meis operationibus, sed tu redime me, & miserere mei: diffido de meis meritis, sed confido de miserationibus tuis: & plus confido de tuis miserationibus, quam diffidam de malis actibus meis. Tu es spes mea, Deus meus: tibi soli peccaui mea culpa. Qui fui tibi charus ad redimendum, non sum vilis ad perdendum. Et nunc ad te venio, qui nulli dees, cupio dissolui, & esse tecum. In manus tuas commendo spiritum meum Domine: respice me, Domine Deus veritatis, vt in pace dormiam & requiescam. Hæc adscripsi, vt Lector cõsideret, quam recens sit drama Pontificiorum in extrema vnctione.

An Theophylactus vnctionem patrocinetur.

Sed Theophylactum etiam proferunt, qui ex veteribus Græcis interpretationes suas sumpsit. Quid vero ille: Num dicit, in Græca Ecclesia vnctionem fuisse peculiare Sacramentum exeuntium, vt constituti in exitu vitæ, si oleo vngerentur in organis quinque sensuum, haberent firmissimum præsidium contra peccata, contra mortem & Diabolum? Nihil certe horum dicit. Sed explicans 6. cap. Marci, dicit, Apostolos oleo vnxisse illos, quos per donum sanationis curabant. Et addit, idem etiam Iacobum in sua Epistola dicere. Mox vero subiungit, propter quam significationem oleum adhibitum fuerit, pro externo symbolo doni sanationis: quia scilicet significet misericordiam Dei, & gratiam spiritus, per quam à labore liberamur, lucem & hilaritatem spiritualem accipimus.

Ita Oecumenius explicans locum Iac. 5. nihil aliud dicit, quam hoc etiam Apostolos fecisse, quando Dominus adhuc inter homines versabatur, dum vngerent oleo ægrotantes & sanarent.

Chrysostomus.

Non ergo fuit Sacramentum exeuntium in Græca Ecclesia, sed Chrysostomus lib. 3. de Sacerdotio, locum Iacobi, ad illud extremæ vnctionis Sacramentum pertinere interpretatur, inquit Lindanus. Quomodo vero? Num dicit, suo tempore in Ecclesia fuisse peculiare Sacramentum vnctionis pro morituris, illa materia, forma & actione, ad illum finem, vsum & effectum administratum, sicut Pontificiæ vnctionis descriptio habet: vt discedentibus ex hac vita, sit munimentum & præsidium contra peccata, mortem & diabolum? Nihil certe horum dicit Chrysostomus: sed recensens prærogatiuas Christiani sacerdotis, enumerat prædicationem Euangelij, administrationem Baptismi & cœnæ Dominicæ, & potestatem remittendi peccata per absolutionem. Addit vero etiam, in morbis sacerdotes plus prodesse, quam naturales parentes. Et illud per distributionem explicat. Primo, sæpe laborantem iam, & morti vicinam animam, saluti restituerũt. Secundo, τοῖς μὲν πρᾳοτέραν τὴν κόλασιν ἐργασάμενοι: hoc est, efficientes, vt flagellum morbi mitigaretur. Tertio, τοὺς δὲ οὐδὲ παρὰ τὴν ἀρχὴν ἀφέντες ἐμπεσεῖν: hoc est, quosdam a principio obseruarunt, ne in morborum flagella, quæ sunt peccatorum pœnæ, inciderent. Ita enim reddendus est locus ille Chrysostomi, vbi interpres prorsus peregrinam reddit sententiam.

Quomodo vero sacerdotes hoc in morbis efficiunt? Respondet Chrysostomus: Quia non tantum, quando nos regenerant, sed & postea potestatem habent remittendi peccata, quæ vero & qualis sit illa potestas, in præcedentibus explicat, quæ scilicet Ioan. 20. descripta est. Addit etiam sacerdotes hoc quod de morbis dicit, efficere docendo, monendo, καὶ τῇ δι' εὐχῶν βοηθείᾳ, auxilio orationum. Et post illa omnia subijcit locũ Iac. 5. Non autẽ diserte dicit, solitam tunc adhiberi externã vnctionẽ sed

doctri-

doctrinæ, admonitionis, orationum, & absolutionis expresse meminit; Et etiamsi exerte diceret, adhibitam externam vnctionem; nihil tamen locus ille patrocinaretur Pontificiorum extremę vnctioni. Non enim de morientibus disputat, quo præsidio muniendi sint, vt in Domino obdormire possint, sed expresse agit de preseruatione, mitigatione, & liberatione à morbis corporalibus; sicut ex Græco textu manifestum est. Nec materia igitur, nec forma, nec actio, nec finis, nec vsus, nec effectus extremæ vnctionis Pontificiorum, ex illo Chrysost. loco probari potest. Non enim satis est ad probationé Pontificiæ vnctionis, ostendisse, quod veteres mētioné faciant vnctionis, quæ in Marco & Iacobo describitur; sed hoc mōstrandum est, veterem Ecclesiam vnctionem agnouisse & vsurpasse pro peculiari Sacramento illorum, qui in exitu vitæ constituti erant tali materia, forma, actione, tali opinione, in eum finem & vsum, sicut Pontificij de sua extrema vnctione tradunt. Hoc vero ex nullis fide dignis verę antiquitatis scriptis, docere possunt.

Irenaeus. Hoc vero ostendi potest, non diu post Apostolorum tempora, Apostolicam infirmorum vnctionem, extra donum sanationis in alium vsum transformatam & deprauatam fuisse ab hæreticis. Irenæus enim libro 1. capit. 18. dicit ex Valentinianis quosdam morientes suos ad finem defunctionis inungere, mittentes capitibus eorum oleum & aquam, cum inuocationibus; idque ex opinione, quod illa vnctione redimantur. Notabilis est historia, quod actio Apostolicæ vnctionis, extra donum sanationis, ad morientes transferri cœpit ab hæreticis, ea opinione, quod morientes in fine defunctionis per illam vnctionem redimerentur. Illud vero Irenæi tempore inter hæreses computatum fuit. Consideret autem Lector, quantum illa Irenæi descriptio absit ab extrema Pontificiorum vnctione. Dionysius c. 7. hierachiæ, super mortuum iam sepeliendum, fundit oleum; id quod simpliciter ex Ethnicorum consuetudine sumptum fuit, sicut Virgilius inquit:

Corpusq; lauant frigentis, & vngunt.

Et notus est Ennii versiculus:

Tarquinij corpus bona fœmina lauit & vnxit.

Apuleius illud vocat vltimum lauacrum, de asino aureo, lib. 9. Hæc historica ideo obseruanda sunt, vt consideretur, mature irrepsisse in Ecclesiam superstitiones, circa vnctiones morientium & mortuorum. Sed Irenæi tempore tales vnctiones inter hæreses reiectę fuerunt. Dionysij vero mortuorum vnctionem, ex reliquiis ethnicę superstitionis seruatam Ecclesia non recepit.

Vtilis est & hæc obseruatio, quomodo tandem deuentum sit ad extremam Pontificiorum vnctionem, pro exeuntibus. Quamdiu in Ecclesia extitit donum sanationis, mansit etiā vsus vnctionis, simplici oleo. Postea oleo sanctificato. quidam miraculosas ediderūt sanationes; vt de discipulis Antonij Ruffinus in Ecclesiastica historia, libro 11. cap. 4. scribit; *Ruffinus.* Cum illis oblatus fuisset homo, iam pridē membris omnibus, & præcipue pedibus aridus, vnxerunt eum oleo in nomine Domini; statimque confirmatę sunt plantæ eius. *Sulpitius Seuerus* Sulpitius Seuerus capit. 21. scribit, sanctum Martinum puellam quandā Paralysis ægritudine ita correptam, vt nullo iam ad humanos vsus corporis officio fungeretur; oleo sanctificato sanitati restituisse. In Tripar. lib. 8. c. 1. Socrates scribit, Monachum Beniamin habuisse gratiam, solo tactu manus, aut oleo sanare morbos. Cū vero ad oleum sanctificatū, nulla amplius miracula sanationis sequerētur; *Felix IV.* ne tamen nullus eius esset vsus, Felix IV. circa annum Domini 528. instituit, infirmos ante obitum oleo esse inungendos. Postea progressu temporis subinde alia atque alia addita sunt, donec tandem Sacramentum

illud

illud Pontificium, cum omni sua paratura, inde extructum est, quod nunc tanquam a Christo insinuatum, à Iacobo Apostolo promulgatum, tanti venditatur, vt absq; ingenti scelere, & ipsius Spiritus sancti iniuria, contemni non posse affirmetur.

DE SACRAMENTO ORDINIS, &c.

CAPVT I.

Sacrificium & Sacerdotium ita Dei ordinatione coniuncta sunt, vt vtrumque in omni lege extiterit. Cum igitur ex nouo Testamento sanctum Eucharistiæ sacrificium visibile, ex Domini institutione catholica Ecclesia acceperit: fateri etiam oportet, in ea nouum esse visibile & externum sacerdotium, in quod vetus translatum est. Hoc autem ab eodem Domino Saluatore nostro institutum esse, atque Apostolis, eorumque successoribus in sacerdotio, potestatem traditam consecrandi, offerendi & ministrandi corpus & sanguinem; nec non & peccata dimittendi & retinendi, sacræ literæ ostendunt, & catholica Ecclesiæ traditio semper docuit,

CANON I.

Si quis dixerit, non esse in nouo Testamento sacerdotium visibile & externum, vel non esse potestatem aliquam consecrandi, & offerendi verum corpus & sanguinem Domini, & peccata remittendi & retinendi, sed officium tantum & nudum ministerium prædicandi Euangelium, vel eos qui non prædicant, prorsus non esse sacerdotes, anathema sit.

EXAMEN.

Breuis & facilis est ex plicatio, si ostendatur, qua de re controuersia sit. Clamitant enim eos qui Pontificium sacerdotium nō probant, omnem ordinem ex Ecclesia tollere: infinita confusione cuiuis ex plebe ministerium prostituere: ac, quod Tertulianus hæreticis tribuit: ex sacerdotib. laicos facere, & sacerdotalia munera laicis iniūgere, vt nulla sit ministerij vel auctoritas vel dignitas, &c. Principio igitur hæc calumnia remouēda est: Et merito improbantur Anabaptistæ & Enthusiastæ, qui vsum externi ministerij verbi & Sacramentorum, vel prorsus ex Ecclesia tollunt, vel fingunt inutile & non necessarium esse, docent enim, potius sine vsu externi ministerij verbi & Sacramētorū, nouas & peculiares reuelationes & illuminationes à Deo petendas & expectandas esse: & hāc rationē vocationis, illuminationis, & conuersionis, multo præstantiorē & augustiorem esse, quam si voce ministerij vtantur: & Deus quidem est, cuius virtute, operatione, efficacia, instinctu & afflatu ea, quæ ad vocationem, illuminationem, conuersionem, pœnitentiā, fidem, nouitatem, & breuiter, quæ ad negotium salutis nostrę pertinent, in hominibus inchoātur, efficiuntur, augentur, & conseruantur. Sed certo suo consilio Deus cōstituit, se velle illa dispensare, non infusis in hominum animos, nouis & peculiaribus reuelationibus, illuminationib. & tractatibus, sine aliquo medio, sed per externum ministerium verbi. Illud vero ministeriū non Angelis commendauit, vt illorum apparitiones petendæ & expectandæ sint: sed in hominibus posuit verbum reconciliationis, & per illos vult sonare vocem Euangelij, diuinitus patefacti. *Anabaptistæ & Enthusiastæ.*

Sunt quidem omnes Christiani Sacerdotes, 1. Petr. 2. Apocalyp. 1. eo quod spirituales hostias Deo offerant: quisque etiam domi suæ, verbum Dei docere potest & debet, Deu. 6. 1. Corint. 14. Non tamen quiuis Christianus publicum verbi & Sacramentorum ministeriū sibi sumere & arrogare debet. Non enim omnes sunt Apostoli, non omnes Doctores, 1. Corinth. 12. sed qui peculiari & legitima vocatione a Deo ad hoc ministe-

rium segregati sunt, Actor. 13. Ierem. 23. Rom. 10. idque fit vel immediate, vel mediate. Et quę sit legitima ratio vocationis, quę fit voce Ecclesiæ Paulus 1. Timoth. 3. & Tit. 1. præscripsit. Et quidem ipse Christus immediate quosdam ad hoc ministerium vocauit: vt ostenderet, se probare eorum ministerium, qui voce Ecclesiæ, iuxta regulam ab Apostolis præscriptam, eliguntur & vocantur: quod postea latius explicabitur. Addita vero est etiam promissio, Deum vere efficacem esse per hoc ipsum ministerium docentium Euangelium: quod ipse Filius Dei perpetua vocatione vult in Ecclesia conseruare, sicut Paulus inquit, Ephes. 4. Ascendit, dedit dona hominibus, & ipse dedit quosdam Apostolos, quosdam Prophetas, alios Euangelistas, alios autē Pastores & Doctores, ad cōsummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationē corporis Christi. Ad huius igitur ministerij vsum, quod Deus instituit, & in Ecclesia cōseruat, deducendi sunt homines, & docēdi, per hoc ministerium exhiberi nobis æterna bona, & quidem hoc modo Deus nos recipiat, ac a peccato & potestate diaboli & æterna morte nos eripiat, ac iustitiam & vitā æternam nobis restituat. Hoc vero ministerium potestatem habet diuinitus concessam, 2. Cor. 10. & 13. sed illam certis officijs & limitibus circumscriptam: prædicare scilicet verbum Dei, errantes docere, peccantes corripere, segnes hortari, anxios consolari, infirmos erigere, contradicentibus resistere, falsam doctrinam taxare & damnare, vitia morum arguere, sacramenta diuinitus instituta dispensare, peccata remittere & retinere, esse exemplar gregis, orare pro Ecclesia, & priuatim & publice precib. Ecclesiæ præire, pauperum curam agere, contumaces publice excommunicare, & vicissim resipiscentes recipere, & Ecclesiæ reconciliare: instituere ministros Ecclesiæ, iuxta Pauli præscriptum: constituere cum consensu Ecclesiæ ritus seruientes ministerio, qui nō pugnent cum verbo Dei, nec onerent cōscientias, sed faciant ad ordinem, grauitatem, decorum, tranquillitatem, ædificationem, &c. Hæc enim sunt, quæ ad duo illa capita pertinent, ad potestatem scilicet ordinis, & ad potestatem iurisdictionis.

Nec vero de vocabulis dimicamus. Paulus generali appellatione vocat ministros, Doctores, Pastores. In Scriptura noui Testamenti, appellatio sacerdotum & sacerdotij, nusquam tribuitur ministerio noui Testamenti. Sed Ecclesiasticorum scriptorum vsu inualuit, ministerium vocare sacerdotium, & ministros sacerdotes. Ita Chrysostomus [illegible] vocat, quicquid ad ministerium noui Fœderis pertinet. Augustinus de Ciuit. Dei, lib. 20 inquit: Episcopi & presbyteri proprie iam in Ecclesia sacerdotes vocantur. Si igitur hoc tantum vellent Pontificij, in nouo Testamento esse externum sacerdotium, hoc est, externum ministerium verbi & Sacramentorum, sicut iam explicauimus: nulla esset controuersia, nec propter appellationem sacerdotij mouerentur turbæ, modo res, quæ veræ & necessariæ sunt, saluæ essent. Sed quid velint & quærant, non obscurum est. Nam in primo hoc Canone expresse dicunt, se per sacerdotium, de quo dimicant, non intelligere officium & ministerium prædicandi Euangelium: sed in primo capitulo declarant, se propter sacrificium Missæ, de externo & visibili suo sacerdotio pugnare, quod definiūt, principaliter esse potestatem sacrificandi Christum in Missa. Et tale sacerdotium ideo fingūt necessarium esse, vt Ecclesia habeat mediatores, qui causam eius coram summo iudice Christo agant, & actione illa sacrificij offensam Patris placent, & impetrent Ecclesiæ propitiationem, & alia cum spiritualia dona ad salutem necessaria, tum etiam corporalia ad hanc vitam pertinentia: imo liberationem animarum ex purgatorio. Sed hoc sacrificium non tantum commentitium, sed contumeliosum & blasphemum esse in Christum, supra in loco de Missa ostendimus.

Chrysostomus.

Augustinus.

Pontificiorum sacerdotium.

Non igitur opus eſt, peculiarem hoc loco inſtituere refutationẽ. Quale enim ſacrificium eſt, tale etiam eſt ſacerdotium. Hanc tantum commonefactionem addam, quod primus Canon ſacerdotium ipſorum ita ſacrificio deuouet, vt à miniſterio verbi liberet: id quod alias multo apertius probentur: miniſterium ſcilicet docendi, diſpẽſationem baptiſmi, & diſtributionem Euchariſtiæ, quæ per diaconos fieri poteſt, non eſſe de ſubſtantia ſacerdotij Pontificij. Inſtituatur itaq; collatio. Chriſtus dicit: Ite, docete, prædicate, baptizate, Matth. 28. Mar. 16. Paulus dicit: Epiſcopus tenax ſit fidelis ſermonis, ac potens exhortari per ſanam doctrinam, & contradicentes conuincere. Tit. 1. ſit aptus ad docendum. 1. Timoth. 3. attendat lectioni & doctrinæ, cap. 4. peccantes coram omnibus arguat, cap. 5. &c. Apoſtoli ideo alijs officijs ſe exonerant, vt poſſent inſtare doctrinæ & orationi, Actor. 6. Paulus dicit: Non miſit me Chriſtus baptizare, ſed euangelizare, 1. Cor. 1. Hæc vero, quę ad miniſterium verbi, hoc eſt, ad ſacerdotium pertinere, Chriſtus & Apoſtoli affirmãt, Pontificij a ſubſtantia ſacerdotij remouent. Diſpenſationem etiam Baptiſmi, & diſtributionem Euchariſtiæ, non volunt proprie ad ſuum ſacerdotium pertinere. Omnia igitur & ſingula, in quibus Scriptura miniſterium noui Teſtamenti conſiſtere tradit, Pontificij a ſuo ſacerdotio remouent & ſeparant. Ex ſacrificio vero corporis & ſanguinis Chriſti in Miſſa, quod præter, imo contra Scripturam in Eccleſiam inuectum eſt, ſicut in loco de Miſſa oſtenſum eſt, cõſtituunt ſubſtantiam ſui ſacerdotij. Addunt etiam remiſſionem & retentionem peccatorum. Sed illam nolunt fieri voce & annunciatione Euangelij, ſicut Chriſtus eam inſtituit, ſed actu illo iudiciali, de quo in præcedenti loco dictum eſt. Pontificium igitur ſacerdotiũ non eſt miniſterium noui Teſtamenti, ſed vere abominatio Antichriſti, ſtans in loco ſancto. Veteres quidem aliquando dicunt ſacerdotum eſſe, offerre corpus & ſanguinem Chriſti: ſed quod illud intelligant de adminiſtratione Cœnæ Dominicæ, iuxta Chriſti inſtitutionem, ſupra in loco de Miſſa oſtenſum eſt. Nam & Paulus prędicationem Euangelij vocat ſacrificium. Multi, qui hactenus inter Pontificios aliquid moderationis præ ſe tulerunt, ſignificarunt ſe optare talem ſacerdotij reformationem, vt miniſterium docendi, quod iuxta Scripturæ traditionem ad miniſterium noui Teſtamenti pertinet, ſacerdotibus rurſus curandum iniungeretur. Sed Tridentinũ Concilium ſimpliciter definit ſacerdotium, actione ſacrificij: & Canon 1. anathema denuntiat illi, qui dixerit, eos qui non exercent miniſterium verbi & Sacramentorum, non eſſe ſacerdotes. Vnicum vero fundamentum habent, quia ſcilicet in veteri Teſtamento fuit ſacerdotium ad offerendas victimas: & in nouo Teſtamento eſt impletio vmbrarum veteris. Sed inde non conficitur Pontificiorum ſacerdotium. Sacrificia enim veteris Teſtamenti impleta & conſummata eſſe in nouo, vnica victima veri Pontificis noſtri Chriſti, Epiſtola ad Hebræos proluxe docet. Sed inquiunt: Paulus tamen diſputat 2. Cor. 3 ſi miniſterium veteris Teſtamenti fuit in gloria, multo amplior erit gloria miniſterij noui Teſtamenti. Reſpondeo: Quid ſit miniſterium illud noui Teſtamenti, & quæ officia ad illud pertineant, non eſt conſtituendum ex κακοζηλίᾳ ceremoniarum veteris Teſtamenti, ſed diſcendum eſt ex deſcriptionibus Chriſti & Apoſtolorum in nouo Teſtamento.

Obiectio Pontificiorum.

CAPVT II.

Cum autem diuina res ſit ſancti ſacerdotij miniſterium, conſentaneum fuit, quo dignius, & maiori cum veneratione exerceri poſſet, vt in Eccleſia ordinatiſſima diſpoſitione, plures & diuerſi eſſent miniſtrorum ordines, qui ſacerdotio ex officio deſeruirent: & ita diſtributi, vt qui iam clericali tonſura inſigniti eſſent, per minores ad maiores

ascenderent. Nam non solum de sacerdotibus, sed & de Diaconis sacræ literæ apertam mentionem faciunt: & quæ maxime in illorum ordinatione attendenda sunt, grauissimis verbis docent: & ab ipso Ecclesiæ initio sequentium ordinum nomina atque vniuscuiusq; eorum propria ministeria, Subdiaconi scilicet, Acolythi, Exorcistæ, Lectoris & Ostiarij, in vsu fuisse cognoscuntur, quamuis non pari gradu. Nam subdiaconatus ad maiores ordines, a Patribus & sacris Concilijs refertur: in quibus & de alijs inferioribus frequentissime legimus.

CANON II.

Si quis dixerit, præter sacerdotium non esse in Ecclesia catholica alios ordines & maiores & minores, per quos velut per gradus quosdam in sacerdotium tendatur, anathema sit.

EXAMEN.

Hoc loco de septem suis ordinibus, hoc est, de vmbris potius & laruis inanium titulorum, quibus res ipsæ in ipsorū Ecclesia nec subsunt amplius nec adsunt, dimicant Pontificij. Illud tamen non gratis faciunt, sed propter pingues illas præbendas: quæ titulis illis tunc, cum vera adhuc ministerij officia ipsis coniuncta erant, annexæ sunt. Illa præbendarum beneficia, vt reiectis & collapsis officijs, specie aliqua retinere possent, ex ociosis titulis fecerunt totidem Sacramenta: atque ideo de hac sua Helena pugnant.

Origo graduum seu ordinum ministerij.

Res autem ita se habet: Quia ad ministerium Ecclesiæ multa pertinent officia, quæ in magna credentis populi frequentia non possunt cōmode omnia & singula ab vno vel a paucis expediri: vt igitur ordine, decenter, & ad ædificationem omnia fierēt, cœperunt multiplicato Ecclesiæ cœtu officia illa ministerij, in gradus quosdam ministrorum distribui, quos τάξεις seu τάγματα postea appellarunt: vt quisque haberet designatam certam quasi stationem, in qua certis ministerij officijs Ecclesiæ inseruiret. Ita Apostoli principio curarunt ministerium verbi & Sacramētorum & simul etiam eleemosynarum cōtributionem & dispensationem. Postea vero crescente numero discipulorum, partem illam ministerij, quæ ad eleemosynas pertinet, alijs, quos diaconos nominabant, commendarunt. Et rationem, qua illud faciunt, assignant, vt scilicet ipsi ministerio verbi & orationi diligentius, sine auocamentis, instare possent, Actor 6. Et hæc prima origo graduum seu ordinum ministerij, in Ecclesia Apostolica, ostēdit, quæ caussa, quæ ratio, quis finis & vsus debeat esse huiusmodi seu graduum seu ordinum: vt scilicet pro ratione cœtus Ecclesiastici, singula officia, quæ ad ministerium pertinent, commodius, rectius, diligentius, & ordine, cum aliqua grauitate, ad ædificationem obeantur. Et quia Apostoli ex diaconis postea, qui probati erant, assumpserunt ad ministerium docendi, vt Stephanum & Philippum, colligitur hunc etiam vsum esse horum seu graduum seu ordinum, vt in minoribus prius præparentur & probentur, vt postea grauiora ministerij officia, tutius & cum vtilitate ipsis commendari possint. Et hoc est quod Paulus dicit, 1. Timot. 3. Probentur primum, & sic ministrent. Item, qui in diaconatu bene ministrauerint, gradum bonum sibi acquirent. Ita in Liturgia Antiochenæ Ecclesiæ, Actor 13. fuerunt Prophetæ & Doctores: quorum illi vel de futuris vaticinabantur, vel difficiliora Scripturæ loca interpretabantur, 1. Corinth. 14. hi elementa doctrinæ Christianæ populo proponebant, Hebr. 5. Paulus & Barnabas assumunt Marcum in ministrum, Act 13. non vt corporalia tantum ipsis ministeria exhiberet, sed vt partes quasdam ministerij verbi ipsi commendare possent: sicut expresse dicit Paulus Actor. 15. In Corinthiaca Ecclesia fuerunt Apostoli, Prophetæ, Doctores,

quidam

quidam linguis loquebantur, quidam interpretabantur, quidam habebant Psalmos, quidam orationes, benedictiones, & gratiarum actiones non in priuatis exercitijs, sed in publicis Ecclesiæ conuentibus, 1. Corin. 12. & 14. Ad Ephesios 4. recensentur hi ministerij gradus. I. Apostoli, qui non erant ad certam aliquam Ecclesiam, nec per homines, sed immediate a Christo vocati: & habebant mandatum vbique docendi, & ornati erant testimonio spiritus & miraculorum, quod in doctrina non errarêt, sed quod diuina & cœlestis esset ipsorum doctrina, ad quam reliqui Doctores omnes alligati essent. II. Prophetæ, qui vel reuelationes habebant de futuris, vel qui linguas & Scripturas interpretabantur pro prouectioribus: hæc enim 1. Corinth. 14. tribuuntur Prophetis noui Testamenti. III. Euangelistæ, qui non erant Apostoli, & tamen non erant ad vnam certam aliquam Ecclesiam destinati, sed mittebantur ad diuersas Ecclesias, vt ibi Euangelium docerent, præcipue vero, vt prima fundamenta iacerent. Talis Euangelista fuit Philippus, Act. 21. Timotheus, 2. Timot. 4. Tychicus, Syluanus, &c. Tales etiam Euangelistas post Apostolorum tempora fuisse, testatur Eusebius, lib. 3. cap. 37. &c. IV. Pastores qui certo gregi Ecclesiæ præfecti erant, sicut ostendit Petrus, 1. Petri 5. & non tantum docebant, sed & Sacramenta administrabant, & habebant inspectionem auditorum, sicut Ezechiel cap. 35. officium pastoratus describit. V. Doctores, quibus non erat commendata præcipua Ecclesiæ gubernatio vel inspectio, sed tantum doctrinam simpliciter populo proponebant: quales postea fuerunt κατηχηταί. Ita Roman. 2. Paulus vocat διδάσκαλον νηπίων. Et in hac significatione expresse vsurpatur verbum διδάσκειν, Hebr. 5. Hos vero gradus omnes Apostoli complectuntur appellatione Presbyterij & Episcopatus: aliquando etiam generali appellatione vocant diaconos, quibus ministerium verbi & Sacramentorum commissum est, Coloss. 1. 1. Thessal. 3. 2. Corin. 3. & 11. Ephes. 3 Ipse etiam Paulus aliquando ministerium verbi ita curauit, vt Sacramentorum administrationem alijs commendaret, 1 Corinth. 1. Non misit me Christus baptizare, sed euangelizare. Et 1. Timoth. 5. meminit duplicium presbyterorum: quorum alij laborabant in verbo & doctrina, alij censuris Ecclesiasticis præpositi erant: cuius presbyterij etiam Tertul. meminit in Apologetico, cap. 39. Hi ferme gradus sunt, in quos distributa leguntur officia ministerij Ecclesiastici tempore Apostolorum. Et habet illa distributio exempla veteris etiam Testamenti. Dauid enim 2. Par. 23. & sequentibus, ministerium templi in certos gradus seu ordines distribuit. Fuerunt etiam in synagoga Lectores, qui tâtum textum Scripturæ legebant. Fuerunt vero præterea Doctores, qui interpretabantur Scripturam, & accommodabant textum ad exhortationes, Luc 2. Act. 15. Et hæc fuit differentia inter Scribas & Pharisæos. Addenda vero est propter præsentem disputationem hæc commonefactio. I. Non esse verbo Dei mandatum, qui vel quot tales gradus seu ordines esse debeant. II. Nō fuisse tempore Apostolorum, in omnibus Ecclesijs, & semper, eosdem & totidem gradus seu ordines, id quod ex Epistolis Pauli ad diuersas Ecclesias scriptis manifeste colligitur. III. Non fuit tempore Apostolorum talis distributio graduum illorum, quin sæpius vnus & idem omnia illa officia, quæ ad ministerium pertinent, sustineret & exequeretur, id quod ex Apostolica historia manifestum est. Liberæ igitur fuerunt tempore Apostolorum tales ordinationes, habita ratione ordinis, decori, & ædificationis: nisi quod tunc peculiaria quædam dona, vt linguarum, Prophetiæ, Apostolatus, & miraculorū, certis quibusdam personis a Deo collata fuerūt. Illi vero gradus, de quibus hactenus diximus, non fuerunt aliquid præter &

extra ministerium verbi & Sacramentorum: sed ipsa & vera officia ministerij in gradus illos distributa fuerunt, propter causas iam expositas.

Illud Apostolorum exemplum primitiua Ecclesia eadem ratione & simili libertate imitata est. Gradus enim officiorum ministerij distributi fuerunt: non autem eadem plane ratione sicut in Corinthiaca, vel in Ephesina Ecclesia, sed pro ratione circumstantiarum cuiusque Ecclesiæ. Vnde colligitur, quæ fuerit in distributione illorum graduum libertas.

Dionysius cap. 5 suæ hierarchiæ, expresse tres tantu ordines numerat: I. ἱεράρχην, cui tribuit summum & perfectissimum docendi officium, in declaratione omnium mysteriorum Christi, & administrationem Sacramentorum. II. τῶν ἱερέων, Sacerdotum, qui in Catechesi institutum plenius erudiunt, & ad Pontificem ducunt, adiuuant in ijs, quæ ad Sacramentorum administrationem pertinent. III. τῶν λειτουργῶν, ministrorum, quibus tribuit officium purgandi & præparandi initiandos, hoc est, catechizandi. Et cap. 3. Ministrorum, inquit, officio, sacrarum Scripturarum lectio suo ordine recitatur. Item: Ministrorum alij pro claudendis templi foribus adstant, quando ejciuntur catechumeni, pœnitentes, energumeni: alij aliud officium habent, exuunt baptizandum, &c. Vides, numerat multa ministerij officia, nec tamen singulis peculiares ordines attribuit, sed tres tantum ordines numerat. Canones Apostolorum nominant Episcopum, Presbyterum, Diaconum, Lectorem, & Cantorem: non autem ibi mentio fit ostiarij, Exorcistæ, Acoluthi. Ambrosius in 4. cap. ad Eph. describens gradus officiorum ministerij sui temporis, recenset Episcopos, Presbyteros, Diaconos, Lectores, Exorcistas. In libello, qui Hieronymo inscribitur, de septem gradibus Ecclesiæ, non recensentur Exorcistæ & Acoluthi. Non igitur catholicum dogma est, de septem illis ordinib. Quidam vero veterum plures, vltra septem illos numerant ordines. Ignatij Epistola annumerat τοὺς κοπιῶντας, quos Epiphanius vocat νεκροθάπτας. Hieronymi libellus vocat fossores, qui scilicet mortuorum funera curabant, & sepeliebant. Græcis est peculiare officium syngelorum. Ignatius ordinibus annumerat concessores: Clemens, catechistas. Canonistæ numerant 9 ordines. Psalmistas enim & Episcopos annumerant. Multiplicatio vero Ecclesiasticorum ordinum inde postea orta est. Cyprianus enim lib. 3 Epist. 12 ostendit talem fuisse disciplinam, vt nihil quod in Ecclesia & rebus Ecclesiæ, etiamsi non proprie ad ministerium verbi pertineret, agendum esset, per alios exequeretur, quam per clericos. Atque ita pedissequos seu famulos Episcoporum & Presbyterorum oportebat esse clericos: Inde postea ex clericis sumpti sunt œconomi, defensores, vicedomini, maiores domus. Erant igitur clerici, qui peculiari & arctiori disciplina formabantur & præparabantur ad ministerium Ecclesiæ. Atque illi primum ad minora quædam officia adhibebantur, vt in illis studium, diligentia, fides, & grauitas ipsorum probaretur, an idonei futuri essent ad maiora & grauiora ministerij officia. Et in frequentioribus Ecclesijs, cum præsertim vndique ex agris, vicis, & oppidulis ad Metropolitanam Ecclesiam, præsertim in solennioribus festis conueniendum esset, sicut multi veteres Canones hoc præcipiunt, vnus vel pauci, non potuerunt omnia & singula ministerij officia obire. Distincti igitur fuerunt gradus seu ordines: non otiosis titulis, sed certis officijs, ad ministerium Ecclesię pertinentibus. Erat Episcopus tractans verbum Dei, & curans disciplinam Ecclesiæ. Erant Presbyteri docentes & administrantes Sacramenta. Erant diaconi, præfecti thesauris Ecclesię, vt inde pauperum, & pręcipue ministrorum Ecclesiæ sustentationem curarent. Postea diaconi etiam ad subleuandam partem aliquam ministerij Episcopi & Presbyterorum adhi-

beri cœperunt: sicut testatur etiam Hieronymus ad Rusticum: vt ad prælegendum aliquid ex Scriptura, ad docendum, exhortandum, &c. monere populum, vt intenti essent, corda haberent ad Dominum, pacem annunciare, parare ea, quæ pertinent ad administrationem Sacramentorū, distribuere populo Sacramenta, ordinandos deferre ad Episcopum, de iis, quæ ad disciplinam pertinent, monere Episcopos, &c. Conqueritur autem Hieronymus ad Rusticum Narbonensem, talia multa diaconis, in Romana præsertim Ecclesia imposita fuisse, præter Apostolicam disciplinam, & præter morem aliarum Ecclesiarum: ita vt primum & verum diaconorum officium, in diaconis ferme obliteratum fuerit. Quia enim nouis illis officijs diaconi occupabantur, substituti fuerunt illis subdiaconi, qui oblationes fidelium, quę pro sustentatione pauperum & ministrorū contribuebantur, colligebant. Erant præterea Lectores, qui ex Scriptura, præsertim ex veteri Testamento publice pópulo prælegebant, noui enim Testamenti lectio postea diaconis attributa est. Erant Psalmistę seu Cantores, qui præcinebant, quæ totus populus canere solebat: Erant Ostiarij seu ianitores, qui tempore mysteriorum, post denuntiationem diaconi, templo eijciebant gentiles, catechumenos, pœnitentes, energumenos, hæreticos, & excommunicatos: ita enim Dionysius hoc officium describit. Episcopi, presbyteri, & diaconi habebant suos famulos, ministros, comites, seu assectatores, quorum opera, si necessitas exigebat, vtebantur: sicut Paulus Onesimi opera vsus fuit. Illos nominarunt ἀκολύθους: vnde postea inscitia fecit ceroferarios. Erant præterea Exorcistæ, qui donum habebant eijciendi aut compescendi dæmonia.

Hæc distributio graduum, in frequētioribus Ecclesiis, ratione officiorum, quæ ad ministerium pertinēt vtilis fuit ordinis gratia, ad decorum & ad ædificationem. In minoribus vero, seu rarioribus Ecclesiis, non necessaria iudicata fuit talis graduum distributio: & in frequentioribus etiam, non vbique similis & eadem fuit graduum illorum distributio. Hac vero ratione, in hunc vsum, & ea libertate plerique illi veteris Ecclesiæ gradus, apud nos etiam seruantur.

Hæc recensui, Vt eo commodius ostēdi possit, quid in hoc capitulo, de gradibus seu ordinibus Ecclesiasticis, in controuersia positum sit. Neque enim distributionem illorum graduum, qualis fuit in Apostolica & in veteri Ecclesia, simpliciter reijcimus aut damnamus: sed pro ratione necessitatis & ædificationis, in nostris Ecclesiis illa vtimur eo modo, sicut dictum est. Hoc vero iuste & merito in Pontificijs ordinibus reprehendimus: I. quod titulos sine re, & beneficia titulorum sine officijs, retineant & vsurpent. Cum enim Canonici officia ministerij verbi & Sacramētorum, ex suis amplissimis templis, ad angustas & humiles parrochiarum ædiculas, vbi vnus vel duo omnia ministerij officia obire cogebātur, reiecissent: retinuerunt ipsi otiosos quidem titulos, quia sine ministerij officijs, non tamen inanes titulos, propter pingues enim præbendas titulos ordinū retinuerunt. Episcopi nō amplius docebant, presbyteri nō administrabāt populo Sacramenta, nō contribuebātur amplius oblationes, cū Ecclesię satis dotatę essent. Ad quid igitur opus fuit vel diaconis, vel subdiaconis? disciplina eijciēdi catechumenos, pœnitētes, & energumenos, iamdudum collapsa est. Quis igitur vsus est ostiariorum? vt enim fores templi occludantur, vt canes expellantur, vt pauimentum purgetur, ad illud non est opus peculiari ordinis Sacramento. Lectores non legunt, vt populus intelligat: Cantores non præcinunt, vt populus simul canat. Nō igitur habent vel Lectores vel Cantores, quales in veteri Ecclesia fuerūt, non habent donum expellendi dæmonia, qualis igitur apud ipsos ordo est Exorcistarū? Ministri Episcoporum & Presbyterorum, equites & mi-

lites sunt: & tamē de Sacramento ordinis acoluthorum multa disputant. Prorsus nullus igitur veri ministerii Ecclesiastici gradus seu ordo in eo officio, sicut in Apostolica & veteri Ecclesia fuit, apud Pōtificios reperitur, sed vacuos tantum titulos habent. Hoc etiam in ludibriū verterūt, quod iuxta veteres Canones nemo ad superiores ordines assumi debet, nisi prius in minoribus probatus fuerit. Vel enim simul, vel exiguo interuallo, conferunt omnes minores ordines, & in illis ipsis tamen nullas veras ministerii functiones exercent, quibus ad verbi & Sacramentorum ministerium præparari possent. II. Titulis illis adulterina supposuerunt officia, reiecto vero & legitimo ministerio verbi & Sacramentorum. Ex Episcopatu enim fecerunt politicam dominationem, ex presbyteris fecerunt sacrificulos, ex acoluthis fecerunt ceroferarios. Quia enim veteres alicubi dicunt fuisse ministros luminarium, in nocturnis conuentibus, Pontificii finxerunt acoluthum Græcis significare, Latinis ceroferarium, solem in media luce facibus illuminātem: interpretatione prorsus falsa, inepta, & barbara. Ex ostiariis fecerunt thesaurarios. Lectores & Cantores, quantum à forma veteris Ecclesiæ degenerarint, sola collatio ostendit. Et postremo, omnes ordines, maiores & minores tandem transformati sunt in Lectores & Cantores quid enim aliud quotidie agūt: idque contra ipsos Canones, distinct. 92. In sancta Romana. Exorcistas transformarunt in magicos incantatores. Olim enim fuit peculiare donum, voce humana & potestates diuina flagelare, vrere, torquere, & de corporibus exigere diabolum, vel certe compescere. Fuisse donum illud suo adhuc tempore in Ecclesia, Tertull. testatur in Apologetico: & Cyprianus lib. 4. Epist. 7. Quod hodie, inquit, etiam geritur per Exorcistas. Ambrosius etiam lib. 1. cap. 44. Alius exorcizādis, qui malo laborant spiritu sollicitior. Augustini etiam tempore donum illud adhuc fuisse, colligitur libro 10. de Ciuit. cap. 22. Chrysostomi vero & Prosperi ætate obsessi in templum adducebantur, & sæpe communibus Ecclesiæ precibus liberabantur: Postea cum donum illud desiisset, vt tamen Exorcistarum ordo retineretur, aliud exogitatum fuit, quod ipsis tribueretur officium, vt scilicet catechumenos baptizādos, exorcismis & exsufflationibus præpararent ad Baptismum: sicut testatur liber de Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 31. Et Nazianzenus inquit: Ne ægre feras exorcismi culturam longiorem, neq; ob illius prolixitatem defatigeris. Sed non fuit talis peculiaris exorcizandi actio in Apostolica Ecclesia, nec exorcistarum veteris Ecclesiæ hoc fuit officium, & nunc illud ne apud Pontificios quidem seruatur.

Ostendit autem hoc exemplum, quid faciat κακοζηλία. Cum donum eiiciendi dæmonia desiisset, & tamē vellent ordinem exorcistarum retineri, aliud & nouum quod ipsis tribueretur, exogitatum est officium. Quidam vero recitationem exorcismorum retinuerunt, cum tamen donum eiiciendi dæmonia nō haberent. Inde tandem ad superstitiosos exorcismos, & ad magicas verius incantationes κακοζηλία illa transit. Cumque ipsi dæmones exorcismis illis iam illudant, nihil reliqui nunc est apud Pontificios de exorcistarum officio, præter nudum titulum: qui enim exorcismis apud ipsos vtuntur, nō sunt illi, qui peculiariter ad hoc ordinati sunt. Quomodo igitur functionem exorcistarum, qualis fuit in veteri Ecclesia, restituere pollicentur Tridentini Patres, cum donum illud eiiciendi dæmonia, nec habeāt, nec conferre possint. In veteri Ecclesia fuerunt Prophetæ seu Vates, fuerunt etiam Euangelistæ, sicut testatur Eusebius, lib. 3. cap. 37. Quam ineptum vero esset, cum dona illa defecerint, velle iam inde peculiares ordines in Ecclesia facere: Et idem est de Exorcistis etiam.

Tertium, quod in Pontificiorum doctrina de Ordinibus improbamus illud est quod fingunt ex institutione & mandato Christi, & ex Apostolorum traditione, necessarium esse vt tot ordines sint in singulis Ecclesijs. Antea enim diuersum ostendimus ex Apostolica historia. Et Patres quorum ætate fuit talis graduum ministerij Ecclesiastici distributio, expresse fatentur illam nō esse vel mandati diuini, vel traditionis Apostolicæ. Ambrosius enim in 4. cap. ad Ephes. cum ordines suæ Ecclesiæ recensuisset, subijcit olim Episcopum omnia officia Ecclesiæ, in ministerio fidelium impleuisse: sed postquam omnibus locis Ecclesiæ sunt constitutæ, & officia ordinata, aliter compositam rem fuisse, quam cœperat. Et mox addit: Ideo non per omnia conueniunt scripta Apostoli, ordinationi, quæ nunc est in Ecclesia, quia hæc inter ipsa primordia sunt scripta. Et Hugo dicit: Ordines istos diuersis locis disponi, non solum voluntaria ordinatione spiritualium Patrum, sed ex ipso quoque gentilitatis vsu conuenienti ratione assumpta. Quam bellum igitur figmentum est, Christum ipsum per omnes illos ordines transijsse: fuisse Ostiarium, quando ementes & vendentes templo expulit: Lectorē, cum in Isaia legeret ex libro: Exorcistam, quando dæmones expulit: Acoluthū, quando dixit: Ego sum lux mundi: Subdiaconum, quando discipulorum pedes lauit. Diaconū, quando distribuit Eucharistiam: Presbyterum, quando in ara crucis se obtulit, & Eucharistiam consecrauit.

Postremo, ideo de ordinibus illis dimicant Pontificij, vt ex singulis peculiaria faciant Sacramenta, etiamsi otiosi tantum prætendantur tituli. Atqui augustum est Sacramenti nomen in Ecclesia: nec ita prostituendum est, vt ad ceroferarios deijciatur, vel ad illos, qui canes ex templis nunc abigunt.

CAPVT III.

Cum Scripturæ testimonio, Apostolica traditione, & Patrum vnanimi consensu perspicuum sit, per sacram ordinationem (quæ verbis & signis exterioribus perficitur) gratiam conferri: dubitare nemo debet ordinem esse vere & proprie vnum ex septem sanctæ Ecclesiæ Sacramentis, inquit enim Apostolus: Admoneo te vt resuscites gratiā Dei quæ est in te, per impositionem manuum mearum. Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, & dilectionis & sobrietatis.

CANON III.

Si quis dixerit, ordinem siue sacram ordinationem non esse vere & proprie Sacramentum, a Christo Domino institutum: vel esse figmentum quoddam humanum excogitatum a viris rerum Ecclesiasticarum imperitis: aut esse tantum ritum quendam eligendi ministros verbi Dei & Sacramentorum, anathema sit.

CANON IV.

Si quis dixerit, per sacram ordinationem non dari Spiritum sanctum, ac proinde frustra Episcopos dicere: Accipite Spiritū sanctum, aut per eam nō imprimi Characterem vel eum qui sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse, anathema sit.

CANON V.

Si quis dixerit, sacram vnctionem, qua Ecclesia in sancta ordinatione vtitur, non tantum non requiri, sed contemnendam & perniciosam esse, similiter & alias ordinis ceremonias, anathema sit.

EXAMEN.

Hoc loco quæstio illa disputatur, An ordinatio sit vere & proprie sacramentum Noui Testamenti? Et de re ipsa prius dicendum est, vt post-

ea de appellatione Sacramenti facilius & rectius constitui possit. Ministerium igitur verbi & Sacramentorum, sicut supra illud descripsimus, institutum esse a filio Dei in nouo etiam Testamento, nullum est dubium. Habet etiam Ecclesia mandatum, de vocandis & constituendis ministris. Et addita est promissio. I. Deum approbare ministerium illorum, qui voce Ecclesiæ vocati, & ad ministerium segregati sunt. Ita Actorum 20. Paulus dicit, eos qui mediate vocati erant, a Spiritu sancto constitutos esse, ad pascendam Ecclesiam Dei. Et Ephes. 4. scribitur, filium Dei dare dona non tantum Apostolos, verum etiam Pastores & Doctores, qui mediate vocantur. II. Addita est promissio, Deum daturum gratiam & dona, quibus ea quæ ad ministerium pertinēt, recte, fideliter & vtiliter præstare & exequi possint, qui legitime vocati sunt: Ioannis 20. Accipite Spiritum sanctum. Item: Tunc aperuit illis mentem, vt intelligerent Scripturas. Matth. 28. Ecce ego sum vobiscum, &c. 1. Timoth. 4. Noli negligere donum, quod in te est, per Prophetiam, cum impositione manuum presbyterii. 2. Timoth. 1. Resuscita donum, quod est in te per impositionem manuum mearum. Lucæ 21. Dabo vobis os & sapientiam. Matth. 10. Dabitur vobis in illa hora, quid loquamini. Non enim vos estis, qui loquimini, sed Spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. III. Addita est & hæc promissio Deum adesse ministerio, dare sua benedictione, plantationi & rigationi incrementum, & vere efficacem esse per ministerium vocare, illuminare conuertere, dare pœnitentiam fidem, regenerationem, renouationem: & breuiter totum negotium salutis dispensare per ministerium. Matth. 28. Ecce ego vobiscum sum. Ioann. 20. Accipite Spiritum sanctum, quorū remiseritis peccata, &c. Matt. 16. Tibi dabo claues regni cœlorum, quæ solueritis in terra, soluta erunt in cœlo. 2. Corinth. 3. Est ministerium non literæ, sed Spiritus qui viuificat, tollit velamen a cordibus, vt conuertantur & liberentur, vt reuelata facie gloriam Domini cōtemplantes in imaginem eius transformemur. 2. Corint. 5. Posuit in nobis verbum reconciliationis, legatione igitur pro Christo fungimur, Deo exhortante per nos. 2. Corint. 13. An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus? Ephes. 4. Dedit dona hominibus Apostolos, Pastores, Doctores, ad coagmentationē sanctorum, in opus ministerij, ad ædificationem corporis Christi: vt omnes occuramus in vnitatem fidei & agnitionis Christi, ne fluctuemus & circumferamur omni vento doctrinæ, &c. 1. Cor. 3. Deus incremētum dedit. 1. Corinth. 15. Non erit labor vester inanis in Domino. Roman. 1. Dedit mihi gratiam & Apostolatum, ad obedientiam fidei. Impartiar vobis aliquid gratiæ spiritualis. Euangeliū est potentia Dei, ad salutem omni credenti. 1. Tim. 4. Attende doctrinæ: hoc faciens, te ipsum saluum facies, & eos qui te audiunt. 1. Corin. 4. In Christo per Euangelium ego vos genui.

Hę amplissimę & dulcissimę promissiones de ministerio, quasi in illustri loco positæ extare debeat in Ecclesia, vt dignitas ministerij ornetur contra phanaticos: vtque illi quibus ministerium commendatum est, maiori alacritate labores obeant, & difficultates tolerent, & homines reuerenter discant ministerio vti, Sine prædicatione enim & auditu verbi, non est fides, inuocatio & salus. Rom. 10. Nemo autem potest prædicare, vt ex auditu fides sequatur, nisi missus sit, Rom. 10. Deinde constat & hoc vocationē ad ministerium Euangelij, debere publicum testimonium, & publicam testificationem Ecclesiæ habere, propter illos qui currunt, & non sunt missi. Iere. 23. Ideo Apostoli eorum vocationem, qui legitime ad ministerium verbi & Sacramentorum electi erant, publico aliquo testimonio, & publica testificatione Ecclesię declarabant, & quasi designabant. Nam & Paulum immediate vocatum Sacrosanctæ publica Ecclesiæ testi-

ficatione renuntiari & designari voluit, quod esset gentium Apostolus. In illa vero vocationis publica approbatione, testificatione, seu renuntiatione, cum esset publica actio, Apostoli externum ritum impositionis manuum, qui illo tempore, in illo populo vsitatus erat, adhibuerũt, cum propter publicam vocati designationem, tum vero propter preces & orationes, quæ ab vniuersa Ecclesia, super personam vocatam fiebant. Ad hanc actionem valde accommodatus fuit ritus impositionis manuum: vt persona illa Ecclesiæ publice designaretur & renuntiaretur, legitime esse electa & vocata. Hoc enim ritu Moyses Deuterono 34. populo designat & renuntiat vocationem Iosuæ, successoris sui. II. Vt hoc ritu ille qui vocatus erat, de legitima & diuina sua vocatione cõfirmaretur: & simul admoneretur, se destinari, addici, & quasi deuoueri ad ministeriũ & cultum Dei. Ita victimis imponebantur manus: Et ita Iosua confirmatur in sua vocatione. III. Vt esset quasi publica & solennis Ecclesiæ coram Deo protestatio, in electione & vocatione seruatam esse formam & regulam à Spiritu sancto præscriptam.

Ideo Paulus inquit 1. Timoth. 5. Manus cito nemini imposueris, nec communices peccatis alienis. IV. Vt illo visibili ritu significetur, Deum approbare vocationem, quæ fit voce Ecclesiæ: sicut enim voce Ecclesiæ Deus ministros eligit, ita etiam testificatione Ecclesiæ, vocationem approbat. Ita Diaconorum vocatio approbatur, Actor. 6. Et inde fit, quod Deus largitur gratiam per impositionem manuum. V. In orationibus, quando super personam aliquam peculiariter inuocabatur nomẽ Domini, adhiberi solebat impositio manuũ: quia persona illa, quasi offerretur Deo, & sisteretur in conspectu ipsius, additis supplicationibus, vt Deus gratiam & benedictionẽ suam, illi largiri dignaretur. Ita Iacob imponit manum pueris, quibus benedicit, Genes. 48. Ita presbyteri orãt super ægrotos, Iacob. 5. ita Christus imponens manus, benedicit paruulis Marci 10. Et quia multum valet deprecatio iusti, si fuerit ἐνεργουμένη, hoc est, actuosa seu operosa. Vt igitur in ordinatione ministrorum, cõsiderata muneris illius vtilitate & difficultate, propositis etiam impedimẽtis satanę, mũdi & carnis, significaretur quam necessaria sit peculiaris gratia & benedictio diuina, atque ita oratio Ecclesiæ accenderetur, & iuxta Iacobum redderetur actuosa seu operosa: ideo exhibitus fuit externus ritus impositionis manuum. Additum etiam fuit ieiunium orationi, Actorum 13. Et hæc seria oratio in ordinatione ministrorum, quia nititur mandato & promissione diuina, non est irrita. Hoc vero est, quod Paulus dicit: Donũ, quod est in te, per impositionem manuum.

Si hoc modo intelligatur ordinatio, de ministerio verbi & Sacramentorum, iamdudum Apologia Augustanæ confessionis, nostrarũ Ecclesiarum sententiam declarauit: nos non grauatim ordinem vocaturos Sacramentũ. Et additur ibi: Neq; impositionem manuum, vocare Sacramentum grauabimur. Late enim vocabulum Sacramenti patere supra ostendimus. Ita Augustinus lib. 2. contra Parmenianum dicit, ordinationem Sacramentum esse, quia consecratione quadam homini conferatur.

Addenda vero est hæc commonefactio, ritum ordinationis discernendum esse a ceremonia Baptismi & Cœnæ Dominicæ, non enim eadem ratione ordinatio est Sacramẽtum, sicut Baptismus & Cœna Domini. Et discrimen manifestum est: Baptismus & Cœna Domini, sunt media seu organa, per quæ Deus promissionem reconciliationis seu remissionis, applicat & obsignat singulis credentibus, qui Baptismo & Cœna Dominica vtuntur. Tale vero remediũ seu organon, non est ritus ordinationis; neq; enim omnes ordinandi sunt, qui cupiunt & petunt sibi applicari & obsignari remissionem peccatorum. Multi etiam, vt Iudas, accipiunt quidem

& habent gratiam ordinationis, non autem habent gratiam reconciliationis, seu remissionis peccatorum. Est igitur discrimen inter promissiones, quæ additæ sunt ordinationi, & quæ Baptismo & Cœnæ Dominicæ additæ sunt.

Deinde etiam in ipsa ceremonia seu ritu externo discrimen est. In Baptismo enim & Cœna Dominica, ipse filius Dei instituit, præscripsit & mandauit certum externum elementum, certam ceremoniam seu ritum. In ordinatione vero, sicut eam nũc intelligimus, Christ⁹ semel adhibuit externũ symbolũ, cum die resurrectionis insufflaret in discipulos, Ioan. 20. Non autem addit mandatum, vt Ecclesia ritum illum insufflationis, in ordinatione ministrorum imitaretur. Et Marci 3. Matt. 10. Luc. 9 & 10. dedit virtutem & potestatẽ Apostolis, & septuaginta discipulis, cum ministerium ipsis commẽdaret: sed ad illam collationem, nullo externo vel symbolo vel ritu vsus legitur. Ante ascensionem in Galilæa, Matth. 28. Marc. 16. cum dicit, ite in orbem vniuersum, prædicate, Baptizate, &c. ibi addit quidem promissionem: Ego vobiscum sum, sed nullum visibile signum, seu ritum externum adhibet. Ita in vltima Cœna, cum dicit: Hoc facite, nullũ externum ritum ordinationis adhibuisse legitur. Et dignum est consideratione, quod Apostoli cum vellẽt adhibere externũ aliquem ritum in ordinatione, non sumpserunt symbolum insufflationis: quo tamen Christus vsus fuit: ne scilicet existimaretur, Christum dedisse mandatum de vsurpando ritu illo insufflationis. Sumpserũt igitur aliũ ritum indifferentem & liberum, impositionis scilicet manuum, neq; enim necessitatem voluerunt Ecclesijs imponere, de qua ipsi nullum habebant Christi mandatum. Habet igitur ministerium verbi & Sacramentorum promissiones diuinas, & illi nititur oratio in ordinatione: sed illæ promissiones non sunt alligandæ ritui impositionis manuum, de quo nec mandatum Christi, nec talis promissio extat, sicut de ritu Baptismi & Cœnæ Dominicæ. Hæc commonefactio propterea addenda est: Pontificij enim contendunt ordinationem vere & proprie esse Sacramentum noui Testamenti, sicut est Baptismus & Cœna Domini.

Hanc sententiam ideo explicare volui, vt constet, quid Augustana confessio de ordinatione ministrorum verbi & Sacramentorũ sentiat. Tridentina vero congregatio in III. Canone expresse dicit, se ordinationem de quo dimicat, non intelligere ritum eligendi ministros verbi Dei & Sacramentorum, hoc est, Pontificij sacramentum Ordinis, non intelligunt de ministerio verbi & Sacramentorum, ita sicut iam Scripturæ sententiam exposuimus, sed intelligũt de sacrificio pro viuis & mortuis, per quod Sacerdotes impetrent viuis gratiam Dei, & omnia necessaria dona, mortuis vero liberationem ex purgatorio. Et hoc volunt, quando disputant, in ordinatione conferri gratiam & dari Spiritum sanctum. Secundo exterioribus signis & ritibus, de quibus nullum extat vel mandatum vel promissio Dei, ita alligant gratiam Dei, vt fingant eum, cui omnes ritus Pontificiæ ordinationis adhibiti nõ sunt, non posse habere gratiam, quæ ad ministerium necessaria est, nõ posse peccata remittere, non consecrare Sacramentum corporis & sanguinis Christi: eum vero, qui ipsorum ritibus ordinatus est, etiamsi nũquam exerceat vel exercere cogitet ministerium verbi & Sacramentorum, habere tamẽ propter ritus illos, perpetuo impressam ordinis gratiam, & Spiritum sanctum. Tertio in ipsis exterioribus ritibus ordinationis, ab exemplo Apostolorum procul recesserunt. Diximus de Apostolorum modestia, quod noluerint symbolum insufflationis, in ordinationibus vsurpare, quo tamen Christus vsus fuit, cũ non haberent mandatum Christi: nec sine promissione diuina, voluerunt sibi hoc sumere, quasi afflatu suo possent conferre Spiritum sanctum. Sed

suffraga-

suffraganeus apud Pontificios, sine pudore hoc sibi arrogat. Insufflans enim in ordinatos, inquit: Accipite Spiritum sanctum. Sed vbi mādatum? vbi promissio? Et blasphemia est fingere, in fœtido suffraganei anhelitu inclusum esse Spiritum sanctū, vt insufflando dicere possit: Accipite Spiritum sanctum. In Concilio Africano 4 describuntur ritus, quomodo externa traditione certorum instrumentorum, additis verborum admonitionibus, soliti tunc fuerint vocatis commēdari gradus ministerij Ecclesiastici. Et vtilis fuit disciplina, vt de officio suo admonerētur vocati. Sed hæc ita interpretari, vt accedentibus verbis illis ad ritus istos, fiat inde sine mandato & promissione Dei, tale Sacramentum, sicut quando in Baptismo & Cœna Domini, verbum accedit ad elementū, & fit Sacramentum. Hoc profecto est prophanare & nomen, & actiones Sacramentorum noui Testamenti: quorum fundamentum est mandatum & promissio Dei. Ioas, 2. Paral. 23. ritu pulcerrimo additis imprecationib', ordinatur in Regem. In scholis in promotionibus adhibentur externi ritus, & certa quędam verba. Num vero ideo hæc Sacramenta erunt?

Sed vnctio est, de qua præcipue Pontificij pugnant, quando de Sacramento ordinis disputant, id quod non dissimulat V. Canon. Manifestissimum vero est, nec Christum, nec Apostolos externam vnctionem exhibuisse in ordinatione ministrorum verbi & Sacramentorum. Dionysius in sua Hierarchia dicit, Episcopum quidem vti vnguento ad omnē ferme Sacerdotalis officij functionem, sed in ordinatione, nullam facit mentionem vnctionis, adhibet autem tantum ritum impositionis manuū, sicut manifestum est ex 5. ca. Ambrosius de dignitate Sacerdotali, non vnctionis, sed tantum impositionis manuum meminit, capit. 5. Homo imponit manus, Deus largitur gratiam, Sacerdos imponit supplicem dexteram, & Deus benedicit potenti dextera. Augustini etiam tempore in Africano Concilio, vbi ritus ordinationis describuntur non vnctionis, sed tantum impositionis manuum, & aliorum rituum mentio fit.

Et in tota Ecclesiastica historia, item in Tripartita, vbi multa exempla ordinationis describuntur, nusquam mentio fit adhibitę vnctionis in ordinationibus, sed tantum impositionis manuum.

Sed Cyprianum opponūt, qui in sermone de Chrismate, dicit reliquis ritibus veteris Testamenti antiquatis, vnctionis honorem mansisse in regibus, in Sacerdotibus, & in omni populo. Inde vero Lector colligat, quo candore veterum testimonia allegent Pontificij, sciunt enim sermonem illum de Chrismate, non esse Cypriani: & tamen titulo Cypriani, conitur simplices fallere, cū vere antiquitatis testimonijs destituantur: quę enim ex supposititijs Romanorū Pontificū Epistolis afferuntur, mendaciorum auctoribus relinquimus. Ipse vero Cyprianus, in veris suis scriptis, cum sępius de ordinatione scribat, vnctionē fuisse adhibitā nō meminit. Imo Innocentius de sacra vnctione fatetur, circa annū Domini 1200. in Græca Ecclesia nondum fuisse morem vnctionis, in ordinandis presbyteris, & consecrandis Episcopis. Et quidem addit, fuisse antiquos quosdā, qui dixerunt, Ecclesiam iudaizare, cum vnctionis celebrat Sacramentum. De hac igitur vnctione in ordinatione, quæ & Scripturæ & veræ antiquitatis testimonijs destituitur, Tridētinus Canon solam anathematis affert probationem: Si quis dixerit, Sacram vnctionem in ordinatione nō requiri, anathema sit. Longobardus dicit, inde sumptam esse, quia in veteri Testamento, in ordinationib' Sacerdotū adhibita legatur vnctio. Quare igitur non restituimus totum cultum Leuiticum? Scriptura certe manifeste tradit, de abrogatione ceremoniarum Leuiticarum. Non igitur ex Leuiticis ceremonijs, aliquid in Ecclesiam noui Testamenti inuehendum est, de quo nullum extat vel Christi mandatum, vel Apostolorum exemplum & traditio.

traditio. Operæ pretium vero est audire, quid Pighius respõdeat ad illam obiectionem, quod in Apostolicis literis non legitur vnctio Chrismatis, sed tantum impositio manuum, in ordinatione ministrorũ adhibita. Ita autem inquit: In rudi illo Christianitatis, nondũ videlicet ordinata constitutaq; hierarchia, & disciplina Ecclesiastica, plurima perfunctorie, ex quadã spiritus dispensatione peracta fuisse ab Apostolis, quæ postea præceptam certamque formam receperunt. De hac vero vnctione, figmentum Anacleto attributum, inquit ideo inungendos esse, qui ordinantur, quia inuisibilis virtus Spiritus sancti chrismati permixta sit. Et quæ præterea vnctioni huic tribuant, consecratio, seu potius excãtatio chrismatis ostendit. Recte itaq; dicitur, vnctionem illam non tantum contemnendam, sed & perniciosam esse. Nec sufficit, si solus anathematis strepitus sine vlla probatione opponatur: sicut Tridentinus Canon facit.

CAPVT IV.

Quoniam vero in Sacramento ordinis, sicut & in Baptismo & Confirmatione, character imprimitur, qui nec deleri nec auferri potest: merito sancta Synodus damnat eorum sententiam, qui asserunt, noui Testamenti Sacerdotes, temporariam tantummodo potestatem habere, ac semel rite ordinatos, iterum laicos effici posse, si verbi Dei ministerium non exerceant. Quod si quis omnes Christianos promiscue noui Testamenti sacerdotes esse, aut omnes pari inter se potestate spirituali præditos affirmet, nihil aliud facere videtur, quam Ecclesiasticam hierarchiam (quæ est vt castrorum acies ordinata) confundere, perinde ac si contra beati Pauli doctrinam, omnes Apostoli, omnes Prophetæ, omnes Euangelistæ, omnes Pastores, omnes sint Doctores. Proinde sacrosancta Synodus declarat, præter cæteros Ecclesiasticos gradus, Episcopos (qui in Apostolorum locum successerant) ad hunc hierarchicum ordinem præcipue pertinere, & positos (sicut idem Apostolus ait) a Spiritu sancto regere Ecclesiam Dei, eosque presbyteris superiores esse, ac Sacramentum Confirmationis conferre, ministros Ecclesiæ ordinare, atque alia pleraque peragere ipsos posse, quarum functionum potestatem reliqui inferioris ordinis nullam habent. Docet insuper sacrosancta Synodus, in ordinatione Episcoporum, Sacerdotum, & cæterorum ordinum, nec populi, nec cuiusuis secularis potestatis & magistratus consensum, siue vocationem, siue auctoritatem ita requiri, vt sine ea irrita sit ordinatio, quin potius decernit eos, qui tantummodo a populo aut seculari potestate, ac magistratu vocati & instituti, ad hæc ministeria exercenda ascendunt, & qui ea propria temeritate sibi sumunt, omnes non Ecclesiæ ministros, sed fures & latrones per ostiũ non ingressos, habendos esse. Hæc sunt, quæ generatim sacræ Synodo visum est Christi fideles, de Sacramento Ordinis docere.

CANON VI.

Si quis dixerit, in Ecclesia catholica non esse hierarchiam, diuina ordinatione institutam, quæ constat ex Episcopis, presbyteris & ministris, anathema sit.

CANON VII.

Si quis dixerit, Episcopos non esse presbyteris superiores, vel non habere potestatem confirmandi & ordinandi, vel eam quam habent, illis esse cum presbyteris communem, vel ordines ab ipsis collatos, sine populi vel potestatis secularis consensu aut vocatione, irritos esse, aut eos, qui nec ab Ecclesiastica & Canonica potestate, rite ordinati, nec missi sunt, sed aliunde veniunt, legitimos esse verbi & Sacramentorum ministros, anathema sit.

CANON VIII.

Si quis dixerit, Episcopos, qui auctoritate Romani Pontificis assumuntur, non esse legitimos & veros Episcopos, sed figmentum humanum, anathema sit.

EXAMEN.

Quæ in prima parte huius Capituli, de Charactere, qui in Sacramento Ordinis imprimitur, & de sacerdotio, quod omnib. Christianis commune est, tractantur, de ijs nihil hoc loco annotabo. De charactere enim Sacramentorum diximus in 9. Canone, de Sacramentis in genere. Quod vero non quiuis Christianus, propria temeritate, sine legitima vocatione ministerium verbi & Sacramentorum sibi sumere debet, licet omnes sint spirituales Sacerdotes, in 10. Canone de Sacramentis in genere, & in primo Capitulo huius Sessionis explicauimus. Restant igitur duæ quæstiones: de Episcopis scilicet, & quæ sit legitima vocatio. De illis quædam dicenda sunt.

Vt autē ea, quæ de Episcopis hoc loco decernuntur, rectius intelligantur, prius quædam ex scriptura, & ex veris antiquitatis testimonijs paucis repetenda sunt. Vocabula igitur τῦ ἐπισκόπου, καὶ τῆς ἐπισκοπῆς, in literis Apostolicis de ministerio Ecclesiastico vsurpata legitur, Act. 1. & 20. Philip. 1. Tit. 1. 1. Tim. 5. 1. Pet. 5. Sumpta autē sunt illa vocabula ex vsu linguæ vulgaris, & propter curam administrationis & inspectionis, ad ministeriū Ecclesiæ accommodata. Suidas dicit, in Atheniensi republica vocatos fuisse Episcopos & φύλακας, qui ad subditas ciuitates mittebantur, non vt mero cum imperio præsiderent, sicut Lindanus interpretatur, sed ἐπισκέψασθαι τὰ παρ' ἐκείνοις, hoc est, (sicut Budæus ex Liuio reddidit) ad res sociorum inspiciēdas. Plutarchus in Pericle: Phidias erat omniū operum ἐπίσκοπος, hoc est, inspector. Apud Homerum Iliad. ι. & ω. Hector vocatur Episcopus vrbis. Apud Demosthenem in verbis Solonis, Pallas vocatur ἐπίσκοπος Athenarum. Apud Plutarchum in Numa, nominatur Vestalium ἐπίσκοπος.

Ibidem Venus est ἐπίσκοπος super mortuos. Cicero ad Atticum libro 7. Vult me Pompeius esse, quem tota Campania, & maritima ora habeat Episcopum, ad quem delectus, & negotij summa referatur. In Pandectis sunt Episcopi præfecti rebus venalibus. Et Apostoli illa vocabula eo libentius accommodarunt ad ministerium Ecclesiasticum, quia ex Græca veteris Testamenti versione nota tunc vulgata erant. Vocabula enim פקד ,פקדה & פקדים quæ significant visitationē, inspectionem, munus, curam, administrationem commissam, officium demandatum, Græci reddiderunt ἐπισκέπτειν, ἐπισκοπὴν, & ἐπισκόπους. Numer. 31. Episcopi exercitus. Iudic. 9. Abimelech habet Episcopum Zebul. 4. Regum 11. Episcopi qui sunt super exercitum. Ibidem, custodię positæ super domum Domini. Ita a Græcis exponuntur: Constituit Episcopos super domum Domini. 2. Paralip. 34. Inspectatores operantium vocantur Episcopi. Num. 4. Munus seu officium Eleazar in tabernaculo Domini, vocatur ἐπισκοπή. Ita Psal. 109. functio Iudæ vocatur ἐπισκοπή. Hæc exempla, quæ obseruaui, ideo recensui, vt consideretur, vnde Apostoli vocabulum illud sumpserint, cuius etiā emphasis ex illis locis colligi & intelligi potest. Hieronymus reddit superattendētem, Ambrosius superinspectorem. Sed quæstio est, qualis gradus in ministerio Ecclesiastico sit Episcopatus, quæ sint officia Episcopi. Et explicatio huius quæstionis ideo breuius potest absolui, est enim ab Hieronymo ex professo pertractata. Ostendit autem, & probat, tempore Apostolorum eosdem fuisse Episcopos & presbyteros, seu eundem fuisse presbyterum, qui & Episcopus: quorum aliud sit officii & dignitatis nomē, aliud ætatis. Paulus enim Phil. 1. dicit, in vna illa Ecclesia fuisse Episcopos & Diaconos. Act. 20. Lucas dicit, euocatos fuisse presbyteros Ephesinę Ecclesię. Illos vero Paulus compellans,

vocat

vocat Episcopos. Tit. 1. Paulus loquitur de cōstituendis per ciuitates presbyteris. Et explicās, qualis debeat presbyter ordinari, infert. Oportet n. Episcopum irreprehensibilem esse. 1. Pet 5. Petrus alloquēs presbyteros, vocat se cōpresbyterum, & presbyterorum, officio tribuit τὸ ἐπισκοπεῖν. Ipsam etiam ordinationem, communem fuisse presbyteris, Hieronymus ostendit ex loco 1. Timoth 4. de impositione manuum presbyterii. Et illa sententia Hieronymo nō obiter, aut aliud agenti, excidit: sed ex professo eam disputat, & in aliquot locis repetit, vt in Epistola ad Titum, in Epistola ad Euagrium: item ad Oceanum. Sequuntur hanc sententiam Ambrosius. Beda etiam in capite ad Philippēses, item Isidorus distinctione vigesima prima, ca. Cleros. Idem vero Hieronymus & hoc explicat: quæ fit causa & origo differētiæ, quæ postea facta est, inter Episcopum & presbyteros, quo fine & vsu, differentia illa ab Ecclesia recepta fuerit, ita autē inquit in primum caput ad Titum: Antequam diaboli instinctu, studia in religione fierent, & diceretur in populis: Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ, communi presbyterorum consilio, Ecclesiæ gubernabātur: Postquam vero vnusquisq; eos quos baptizauerat, suos putabat esse, nō Christi, in toto orbe decretū est, vt vnus de presbyteris electus, superponeretur cæteris ad quem omnis Ecclesiæ cura pertineret, & Schismatum semina tollerentur. Item, apud veteres iidem fuerunt presbyteri, qui & Episcopi, paulatim vero vt dissensionū plantaria euellerentur, ad vnum omnis sollicitudo est delata. Idem in Epistola ad Euagriū, & citatur distinctione 93. cap. legimus, inquit: Quod autem postea vnus electus est, qui cæteris preponeretur, in schismatis remedium factum est, ne vnusquisque ad se trahens Ecclesiam Christi, rumperet. Nam & Alexandriæ à Marco Euangelista vsque ad Dionysium, presbyteri semper vnum ex se eligebant, & in excelsiori gradu collocabant, quem in Episcopum vocabant, quomodo si exercitus sibi imperatorem faciat, &c.

Porro, paulo ante Hieronymi ætatem, Aerius æqualitatem illam presbyterorum & Episcoporum, quæ tempore Apostolorum fuerat, ita cœpit vrgere, vt Ecclesiæ consuetudinem, quæ in remediū dissensionum ordinis & concordiæ gratia, Episcopum presbyteris & inspectioni totius Ecclesiæ præponebat & præficiebat, simpliciter damnaret. Cum igitur illa Aerij opinio videretur ad confusiones & dissensiones occasionem dare, reiecta & improbata fuit. Ibi vero Episcopi, erigētes supercilium, presbyteros præ se contemnebāt, & prærogatiuam illam iure diuino sibi deberi existimabant. Hieronymus igitur, feruentibus adhuc suo tempore illis certaminibus, sententiam suam ex Scriptura, sicut profitetur, interponit & ostendit, tempore Apostolorum, & apud veteres, nullum fuisse discrimen, sed eosdem fuisse presbyteros & Episcopos, quorum communi consilio Ecclesiæ gubernatæ fuerint. Deinde exponit, propter quam causam, in quem finē & vsum vnus Episcopus cæteris ministris præpositus & præfectus fuerit: ad tollenda scilicet seminaria dissensionum & schismatum. Et hactenus Hieronymus probat illam ordinationem. Supercilium vero Episcoporum, his verbis reprimit: Sicut ergo presbyteri sciunt, se ex Ecclesiæ cōsuetudine ei, qui sibi præpositus fuerit, esse subiectos, ita Episcopi nouerint, se magis cōsuetudine quam dispositionis Dominicæ veritate, presbyteris esse maiores, & in commune debere Ecclesiam regere. De officio vero Episcoporum Hieronymus ad Euagrium, dicit, idem facere Episcopum quod presbyter facit. Ministerium igitur verbi & Sacramentorum, & cura disciplinæ Ecclesiasticæ, commune tunc officium fuit Episcopi & presbyterorum. Atque adeo Episcopi non abstinuerunt à ministerio presbyterorum, vt Hieronymus ad Rusticum Narbonensem in distinctione 9. cap. 3. Diaconi, conqueratur: Solus Episcopus vsurus ministerio.

solus vindicat sibi omnia, solus partes inuadit alienas. Ordinatio vero peculiariter attributa tunc fuit Episcopis, sicut inquit Hieronym': Quid enim facit, excepta ordinatione Episcopus, quod presbyter non facit? Et Chrysostomus in priorem ad Timotheum dicit, Episcopum sola ordinatione presbytero esse maiorem. Postea plura cœperūt Episcopis peculiaria officia attribui, sicut distinct. 98. Leo recitat, clericorū ordinationem, constitutionem altaris, benedictionem & vnctionem, Ecclesię consecrationem, hęreticos & pœnitentes per impositionem manuum reconciliare, chrisma conficere, frontem chrismate signare, formatas Epistolas mittere, &c. Illis igitur actionibus, remisso paulatim ministerio verbi & Sacramentorum cœperunt totos dedere Episcopi. Tandem vero, post abiectum verbi & Sacramentorum ministerium, illa etiam officiola ad suffraganeos reiecta sunt & conuersi sunt Episcopatus in dominationes. Et tales nunc sunt Episcopi qui a Romano Pontifice creantur, de quibus recte dicitur, quod non sint veri & legitimi Episcopi, sed figmentum humanum, quia prorsus à se reiecerūt Episcopale officium, quod fuit tempore Apostolorum, tempore Hieronymi, & Leonis etiam tempore, factiq; sunt principes gentium, qui dominantur, quia Christus Apostolis quidem dixit: Vos autem non sic: successoribus vero Apostolorum, hoc est, nostris Episcopis forsan dixit: Vos autem sic: Cumque in Concilio hæc essent reformanda, Tridentinus Canon hoc tantum statuit: Si quis dixerit, Episcopos, qui auctoritate Romani Pontificis assumuntur, non esse legitimos & veros Episcopos, sed figmentum humanum, anathema sit. Et ita Episcoporum ordo bene scilicet reformatus est.

His explicatis, plana erunt, quæ Tridentinum Concilium de Episcopis statuit. Quod enim præter cęteros ecclesiasticos gradus Episcopos numerant, videntur definire velle controuersiam illam, quæ de ordinibus seu gradib. Ecclesiasticis est inter Scholasticos & Canonistas, his pro Episcopis peculiarem ordinem fabricantibus, illis annumerantibus Episcopos presbyterorum ordini. Quod dicunt, Episcopos presbyteris superiores esse, si de veris loquerentur Episcopis, & ita intelligerent, sicut Hieronymus explicat, tolerari posset. Sed VI. Canon affirmat, hierarchiam, quæ constat ex Episcopis, presbyteris & ministris, esse diuina ordinatione institutam, & qui secus sentiat ei anathema dicunt. Sed iam recitauimus, quid Hieronymus ex scriptura de hac quæstione statuat, quem reliqui veteres sequuntur. Illis igitur anathema dicit Tridentinum Concilium.

Hoc vero peculiare est artificium, quod cum de Episcoporum potestate dicendum sit, nullam prorsus mentionem faciunt ministerij verbi & Sacramentorū, sed nominata chrismatione & ordinatione generali clausula addunt: Episcopos pleraque etiam alia posse peragere, equos scilicet & canes, si non etiam scorta alere, regiam dominationem exercere, & similia Episcopalia officia. Anathema etiam dicunt, si quis sentiat, potestatem ordinandi esse Episcopis cum presbyteris communē, cum Hieronymus ad Euagrium ex Paulo probet, qui 1. Tim. 4. dicit, Timotheum ordinatum per impositionem manuum presbyterij. Tanta est Tridentini anathematum profusio.

Postremo vero huius Capituli quæstio est: Quæ sit legitima vocatio ministrorum verbi & Sacramentorum. Et hac appendice nostras ex professo Ecclesias non tam sugillare, quam semel iugulare, & funditus euertere conantur. Illorum enim clamores hac appendice stabilire voluerūt, qui cōtendunt, in nostris Ecclesijs nullum esse verum & legitimum verbi & Sacramentorum ministeriū, Deinde per nostrum ministeriū non esse efficacem, nullam esse veram absolutionem, aut remissionem pecca-

rum, in nostro ministerio: non posse nostras Ecclesias habere verum Sacramentum corporis & sanguinis Christi, sed omnes esse fures & latrones, non per verum ostium ingressos, qui in nostris Ecclesiis, ministerio verbi & Sacramentorum funguntur. Atrox sane comminatio. Sed eius nullam aliam addunt rationem, quam quod nostrarum Ecclesiarum ministri non sunt a Pontificiis Episcopis vocati, missi, ordinati, rasi & vncti.

Quia vero ministerium verbi & Sacramentorum ordinarium illud medium seu organon est, per quod Deus negotium salutis dispensat, omnino necessarium est, Ecclesiæ ex Scriptura monstrare, certa & firma quæstionis huius fundamenta, quæ scilicet sit vera, legitima & ordinaria, atque adeo diuina vocatio ministrorum verbi & Sacramentorum. Paucis igitur pro ratione instituti nostri, illa perstringemus.

Et principio certum est, neminem esse legitimum verbi & Sacramentorum ministrum, nec posse ministerio recte & vtiliter, ad Dei gloriam, & Ecclesiæ ædificationem fungi, nisi missus sit, hoc est, nisi legitimam habeat vocationem, Ieremiæ 23. Roman. 10. Nec vero vocationis illius ratio talis est, sicut quando politica & œconomica ministeria constituuntur, vel a patrefamilias, vel ab illis, penes quos Reipublicæ summa est, vt eodem modo etiam illi, qui dominationem in Ecclesia sibi sumunt, suo arbitratu & auctoritate Ecclesiastica ministeria possint constituere. Sed Deus auctor, conseruator, gubernator, & αὐτουργὸς (vt ita loquar) ministerii Ecclesiastici, ius & auctoritatē vocationis & missionis eorum, quos συνεργοὺς in hoc ministerio vult adsciscere, sibi reseruauit, & ad se, tanquam ad dominum messis, solum pertinere. Ideo Christus inquit, Matthæi 9. Orate dominum messis, vt ipse emittat operarios in messem suam. Ieremiæ vigesimotertio. Currebant, & ego non mittebam eos. Ephes. quarto: Christus dat Apostolos, Euangelistas, Pastores, Doctores. Actorum vigesimo: Spiritus sanctus posuit vos Episcopos, pascere Ecclesiam Dei. Actorum decimotertio: Dixit eis Spiritus sanctus. Ad legitimam igitur ministerii Ecclesiastici vocationem requiritur, vt a Deo sit vocatus & missus, qui legitimus debet esse verbi & Sacramentorum minister, vt & minister & Ecclesia vere possit statuere. Sicut scriptum est, Esaiæ 59. Verba mea, quæ posui in ore tuo. 2. Corinth. 5. Posuit in nobis verbum reconciliationis. Loco Christi, legatione fungimur, Deo exhortante per nos. Lucæ 10. Qui vos audit, me audit. Ioan. 20. Sicut misit me Pater, ita ego mitto vos.

Quid requiratur ad legitimam vocationem.

Hæc necessario consideranda sunt, in vocatione Ecclesiastica, vt certo statuere possint, & ministri, & ipsa etiam Ecclesia Deum huic ministerio adesse, & per illud efficacem esse, sicut inquit Matth. vigesimooctauo: Ego vobiscum sum. Ioannis vigesimo. Accipite Spiritum sanctum. 2. Corinth. 3. Idoneos nos fecit, vt simus ministri, non literæ, sed spiritus. 1. Corinth. 3. Ecclesia est Dei agricultura & ædificatio, nos sumus Dei administri. Paulus plantat, Apollo rigat, Deus dat incrementum. Ioan. 20. Quorum remiseritis peccata, remissa erunt; quorum retinueritis, retenta erunt. Matthæi 16. Tibi dabo claues regni cælorum, quicquid solueris in terra, solutum erit in cœlo, & quicquid alligaueris in terra, alligatū erit in cœlo. Ideo Roman. 10. Paulus inquit, illos qui non sunt a Deo missi, nō posse prædicare, ita vt ex illa prædicatione fides cōcipiatur, quæ inuocet nomen Domini, vt iustificemur & saluemur. Hæc ex Scriptura certa sunt.

Immediata vocatio.

Iam vero quādo Deus ipse immediate hominibus locutus est, & propria voce voluntatem suam patefecit, sicut sæpe fecit in veteri Testamento, & postremis temporibus in nouo Testamēto, per filium locutus est, Hec

Nunc

tunc nullum dubium est de efficacia verbi. Non autem voluit Deus, semper Ecclesię sine medio, propria voce verbum suum proponere, sed certo consilio constituit, voce ministerij, tanquam ordinario medio seu organo uti. Et tamen in illo etiam medio manet, quod Prophetis familiare est. Hæc dicit Dominus: Quia posui verba mea in ore tuo: Deo exhortante per nos 2. Corinth. 13. An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus? Et hæc quidem in illis vera & rata esse, qui immediate voce diuina non per homines, sed ab ipso Deo ut Prophetæ in veteri testamento, Baptista & Apostoli vocati sunt: nemo sanus dubitare potest. Sed paucos Deus tali immediato modo vocauit. Qui enim tēpore Apostolorum fuerunt Prophetæ, Euangelistæ, Pastores, Doctores, Episcopi, Presbyteri, Diaconi, non immediate, sed voce Ecclesię, ad ministerium vocati fuerūt. Num vero in mediata vocatione, dubia incerta aut falsa sunt illa, quę de præsentia & efficacia Dei per ministerium, Scriptura tradit. Hæc certe maxima & dulcissima est promissio, quod etiam illam vocationem, quæ voce Ecclesiæ fit, Scriptura affirmat esse diuinam, siue a Deo. Ephes. 4. Filius Dei dat Pastores, Doctores, qui certe non erant ut Apostoli immediate vocati. Et Actorum. 20 Presbyteros qui Ephesi, vel a Paulo vel a Timotheo erant constituti, Paulus ita alloquitur: Spiritus sanctus posuit vos Episcopos. Atque ideo Paulus in subscriptione, coniungit sibi Sosthenem, in prima ad Corinthios, Timotheum, in 2. ad Corinthios, Syluanum, prima Thessal. Ad illos ergo etiam qui mediate vocati erant, Paulus accommodat hæc dicta. Sumus συνεργοὶ Dei: Posuit in nobis verbum reconciliationis, Deo exhortante per nos. Item affirmat, Deum efficacem esse, etiam per illorum ministerium, qui voce Ecclesiæ vocati sunt: Apollo rigat, Deus dat incrementum. Et 1. Timoth. 4. ad Timotheum inquit: Saluum facies te, & alios. Ephes. 4. Dat Pastores, Doctores, in ædificationem corporis Christi, ut occurramus in unitatem fidei & veritatem facientes, crescamus in Christo. Hæ promissiones suauissimæ, & maxime necessariæ sunt: quod scilicet illorum etiam vocatio diuina sit, qui voce Ecclesiæ vocati sunt, quod illorum ministerio Deus adsit, & per illud efficax sit. Ideo Paulus dicit in Timotheo inesse gratiam & donum per impositionem manuum. Nec tantum dicit, Mearum manuum: sed addit, Etiam presbyterij, 1. Timoth. 4. ne existimetur discrimen esse, siue ab Apostolis, siue à presbyteris quis ordinetur. Ut autē mediata illa vocatio, hisce priuilegijs gaudere possit, oportet eā esse legitimā, hoc est, ut fiat eo modo, & ab illis, sicut scriptura tradit. Et de modo quidem, hoc est, quales debeant esse, qui ad ministerium vocandi sunt, præscripta est certe regula, Act. 6. Tit. 1. 1. Timoth. 3. Hoc vero loco, quæritur, quorum voce & suffragijs electio & vocatio illa fieri debeat, ut statui possit esse diuinam, hoc est, Deum ipsum per illa media eligere, vocare, & mittere operarios in messem suam. Et sunt huius rei exempla in Scriptura, certa & manifesta. Act. 1. cum in loco Iudæ substituendus esset alius, Petrus negotium illud proponit in medio, non Apostolorum tantum, sed & reliquorum discipulorum, ita enim tunc vocabantur credētes, quorum numerus, qui simul congregati erant, quasi 120. erat. Et ibi Petrus ex Scriptura proponit, quales & quomodo eligere debeant, & adiungunt orationes. Sortes vero mittuntur quia non debeat esse simpliciter mediata, sed Apostolica vocatio, ideo postea in vocationibus no sunt sortibus usi. Actorum 6. cum eligēdi & vocandi essent Diaconi nolunt Apostoli soli ius vocationis sibi arrogare, sed conuocant Ecclesiam. Non autem prorsus se abdicant cura vocationis, & vulgi aut multitudinis cœcæ & confusæ libidini eam permittunt, sed sunt quasi gubernatores & moderatores electionis & vocationis proponunt enim doctrinā & regulā quales & quomodo eligere debeant,

Scriptura de mediata vocatione.

Exempla vocationis ministrorū in Apostolica historia.

& electi sistuntur coram Apostolis, vt illorum iudicio electio probetur, an rite facta sit, illi vero orantes, impositione manuum electioné approbât. Act. 14. Paulus & Barnabas in singulis Ecclesiis quibus euangelizauerât, constituunt presbyteros. Non autē sibi solis ius & autoritatē electionis & vocationis sumpserunt, sed Lucas vtitur vocabulo χειροτονήσαντες, quòd secunda Corinth. 8. de electione, quæ fit voce seu suffragijs Ecclesiæ vsurpatur, sumptum enim est à Græca cōsuetudine, quæ suffragia porrectis manibus ferebātur, & significat, suffragijs aliquem creare, designare, aut consensum ostendere. Non igitur sine consensu Ecclesiæ Paulus & Barnabas inuitis obtruserunt presbyteros. Et Actorum 15. cum eligendi essent, qui cum mandatis ad Antiochenam Ecclesiam mitterentur, inquit Lucas, visum est Apostolis & presbyteris, cum vniuersa Ecclesia eligere Barnabam & Silā. Illud vero in historia Apostolica vtile est obseruare, quod aliquando simul & ministri, & reliqua Ecclesia coniunctim proponebant & eligebant, quos iudicabant idoneos, vt Act. 1. Aliquando Ecclesia proponebat & eligebat, Apostolorum vero iudicio subijciebatur electio approbanda, Act. 6. Sæpe vero Apostoli, qui de his rebus melius iudicare poterant, Ecclesijs proponebant, quos iudicabant ad ministerium idoneos esse, & cum accederent suffragia & consensus Ecclesiæ, rata erat vocatio. Ita Paulus ad Ecclesias mittit Timotheum, Titum, Syluanum, &c. Ita Actorum 14. proponuntur presbyteri, in quos Ecclesia per χειροτονίαν consentit. Interdum etiam quidam operam suam Ecclesiæ offerebant. Prima ad Timotheum tertio. Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Semper tamen in legitima vocatione, tempore Apostolorum aderat & requirebatur consensus Ecclesiæ, iudicium & approbatio presbyterij. Ita Titus in Creta præfectus fuit gubernandæ & moderandæ electioni presbyterorum, vt rite illa fieret, vtque ordinatione approbaret & confirmaret electionem rite factam. Vtitur enim Paulus Tit. primo, de constituendis presbyteris, eodem verbo, quod extat Actorum 14. vbi simul mentio fit & χειροτονίας, & constitutionis presbyterorum. Et Tito præcipit, vt eos, qui in doctrina non sunt sani, nec docent, quæ oportet, seuere arguat, hoc est sicut clarius inquit prima ad Timotheum 5. Ne cito manus alicui imponas, ne communices peccatis alienis, approbando scilicet electionem aut vocationem, non rite factam.

Hæc exempla Apostolicæ historiæ clare ostendunt, electionem seu vocationem pertinere ad vniuersam Ecclesiam, certo quodam modo, vt suæ in electione seu vocatione sint partes & presbyterij & populi. Et hæc Apostolica forma electionis & vocationis, retenta & vsurpata est, etiam postea in Ecclesia. Distinctione 24. extat Canon III. Concilij Carthaginensis: Nullus ordinetur clericus, nisi probatus vel examine Episcoporum, vel populari testimonio. Distinct. 62. Leo dicit, nulla ratio sinit, vt inter Episcopos habeantur, qui nec à clericis sunt electi, nec à plebibus sunt expetiti, nec à comprouincialibus Episcopis, cum Metropolitani iudicio consecrati. Distinct. 67. Reliqui Sacerdotes à proprio ordinentur Episcopo, ita vt ciues & alij sacerdotes assensum præbeant. Distinct. 24. Ex Carthaginensi Concilio IV. Episcopus sine consilio clericorum suorum clericos non ordinet, ita vt ciuium conniuentiam & testimonium quærat. Distinct. 23. ex eodem Concilio, cap. Qui Episcopus: Cum in his omnibus examinatus, inuentus fuerit plene instructus, tunc cum omni consensu clericorum & laicorum, & conuentu totius prouinciæ Episcoporum, maximeque Metropolitani vel autoritate, vel præsentia ordinetur Episcopus.

VIII. Quæstio 1. citatur ex Hieronymo, sed est Origenis, cap. Licet. Requiritur ergo in ordinando sacerdote, etiã populi præsentia, vt sciant omnes & certi sint, quod qui præstantior est ex omni populo, ille eligitur ad sacerdotium, & hoc astante populo, ne qua postea retractatio cuiquã, ne quis scrupulus resideret. Distinct. 67. caput Illud: Presbyteros, diaconos, & vniuersum etiam [illegible] nos Episcopos oportet sæpius conuocare, quatenus non prout cuilibet libuerit, sed concordantibus animis, vobis admonentibus, talem quisque personam, quam nulla contrarietas a cõstitutis possit remouere [illegible] Episcop[illegible] [illegible] non consecres, nisi post ele[illegible] [illegible] vel consensum [illegible] cap. Metropolitano: Omnium [illegible] atque [illegible] ordinetur cap. [illegible] & popu[illegible] plebis electionem [illegible], Car[illegible] & Ludouicus Imperatores [illegible] electione [illegible] & populi, secundum statuta Canonum [illegible] ad Rusticum Monachum: ita viue in Monasterio [illegible] ad perfectã ætatem perueneris, & te vel populus vel Pontifex [illegible] in Clericum elegerit, age quæ clerici sunt.

De populi præsentia in ordinando sacerdote.

Hieronymus.

Ambrosius lib. 10. Epist. 62. [illegible] vir [illegible] quem omnis elegit Ecclesia, & merito creditum, quod [illegible] esset electus iudicio, quem omnes populi postulauissent.

Ambrosius.

Postea, cum Imperatores & Reges Christianam religionem amplexi essent, illorum etiam voluntas, iudicium & auctoritas, ad electionem & vocationem adhiberi & requiri cœpit, quia debent esse nutricij Ecclesiæ, & exemplo Iosaphat. Ezech. & Iosiæ, inspectio ipsis mandata est, vt ministeria Ecclesiæ recte constituantur & administrentur. Hac de re extant multi Canones dist. 63. Apud Sozomenum li. 7. c. 7. Imperator in Synodo dat primum Nanzianzeno, & suffragantur ei omnes Episcopi. Et pulcerrimum modestiæ exemplum in c. Valentinianus describitur: vbi Synodus petit, vt Imperator sapiens & pius existens, eligat seu proponat aliquem. Imperator vero respondet: Super vos est talis electio. Vos enim gratia diuina potiti & illi splẽdore fulgentes, melius poteritis eligere. Et electioni postea præbuit assensum.

In electione etiam principum auctoritas adhiberi cœpta.

Quod vero quædam exempla veteris Ecclesiæ videntur ab hac forma aliquantulum discedere, inde factum fuit. Pulcerrima enim hæc symphonia Episcoporum, clericorũ, Christiani magistratus, & populi in electione & vocatione ministrorum Ecclesiæ, sæpissime turbata fuit. Clerici vel hæretici, vel schismatici, vel alijs affectib⁹ deprauati, iure electionis sæpe abutebantur, vel illud sibi solis arrogabant. Ibi & Magistratus & populus Christianus coacti fuerunt se interponere. Ita cum post mortem Æluri clerus sua auctoritate Episcopum elegisset Petrum Monachum, Imperator Zenon adeo offensus est, vt quosdam etiam supplicio afficeret. Euagrius lib. 3. cap. 11. Cum Antiochiæ in absentia populi Porphirius a paucis Episcopis ordinatus fuisset Episcopus, secutus fuit atrox tumultus. Nice. lib. 13. cap. 30. Aulici etiam illo quasi iure suo sæpius abutebantur. Et ibi clerici se opposuerunt. [illegible] generis aliquot statuta extant, distinctio 63. Omnium vero modestissima est Caroli & Ludouici constitutio, quæ sic habet; Sacrorum Canonũ non ignari, vt Dei nomine sancta Ecclesia suo liberius potiatur honore, assensum ordini Ecclesiastico præbemus, vt Episcopi per electionem cleri & populi, secundum statuta Canonum eligantur.

Caroli & Ludouici constitutio de electione.

Populus etiam sæpissime iure suo ad tumultus, seditiones & varias cõfusiones abusus fuit. Ibi Episcopi & Christianus magistratus se opposuerunt vt in electione Ambrosij. Et inde Canon Laodicenus dicit: Non

est permittendum turbis, electionem eorum facere, qui sunt ad sacerdotium promouendi. Apud Sozomenum lib. 7. c. 8. cum contraria essent Episcoporum & plebis suffragia, Imperator Nectariú elegit, & postea electio illa a Synodo est rata habita. Non autem ideo vel populus, vel magistratus Christianus simpliciter ab electione & vocatione exclusi fuerunt, sed addita fuit hæc moderatio, dist. 62. Docendus est populus, nó sequendus. Nos quoque, si nesciant, quid liceat, quid ue non liceat, commonere eos, nó his consensum præbere debemus. Decretum Leonis inquit: Vota ciuium, testimonia populorum, arbitrium honoratorum, electio clericorum, in ordinationibus sacerdotum cóstituantur. Item, per pacé & quietem, sacerdotes qui futuri sunt, postulentur, teneatur subscriptio clericorum, honoratorum testimonium, ordinis consensus, & plebis. Item Cleri plebisque consensus & desiderium requiratur. Et cap. Nosse, Conuocato clero & populo, talis ibi eligatur, cui sacri non obuient Canones. Sacerdotum quippe est electio, & fidelis populi consensus adhibédus est, quia docendus est populus, nó sequédus. In historia Trip. plebs potuit eligere, & sua petitione aliquem offerre. Cyprianus vt Episcopus, l. 3. epist. & l. 4. Saturninum, Optatum & Celerinum proponit Ecclesiæ. Valerius Augustinum optans sibi coadiutorem & successorem, proponit illud populo. Et Augustinus ipse epistola 110. Eradium se cupere successorem, proponit populo, oratione habita: Quia scio, inquit, post obitus Episcoporum, per ambitiosos aut contentiosos solere Ecclesias perturbari, debeo, quantum ad me attinet, ne contingat, huic prospicere ciuitati. Et Augustini illa electio a populo confirmatur, & illius insinuatur Theodosio & Valentiniano Augustis. Narrat etiam ibi Augustinus exemplum de Seuero Mileuitano, qui putarat sufficere, vt successorem suum apud clericos designaret, & apud populum eatenus nó locutus erat. Inde vero orta fuit postea perturbatio. Et Augustinus de hoc facto inquit: Minus tamen aliquid factú erat. Cyprianus formam electionis, quę suo tempore fuit, ita describit libro 1. epist. 4. Propter quod plebs obsequens præceptis Dominicis, & Deum metuens, a peccatore præposito separare se debet, nec se ad sacrilegi sacerdotis sacrificia miscere, cum ipsa maxime habeat potestatem vel eligendi dignos sacerdotes, vel indignos recusandi. Quod & ipsum videm' de diuina authoritate descendere, vt sacerdos plebe præsente sub omnium oculis deligatur, & dignus atque idoneus publico iudicio ac testimonio comprobetur. Et paulo post: Coram omni Synagoga iubet Deus constitui sacerdotem, id est, instruit & ostendit, non nisi sub populi assistentis conscientia, fieri oportere, vt plebe præsente vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur, & sit ordinatio iusta & legitima, quæ omnium suffragio & iudicio fuerit examinata, quod postea secundum diuina magisteria obseruatur in actis. Ibidem: Ordinari nonnunquam videmus indignos, non secundum Dei volútatem, sed humanam præsumptionem. & hæc Deo displicere, quæ non veniant ex legitima & iusta ordinatione, Deus ipse manifestat per Oséam Prophetam, dicés: Sibimet ipsi regem constituerunt & nón per me. Propter quod diligenter de traditione diuina & Apostolica obseruatione seruandum est, & tenédum, quod apud nos quoque, & fere per prouincias vniuersas tenetur, vt ad ordinationes rite celebrandas, ad eam plebem, cui præpositus ordinatur, Episcopi eiusdem prouinciæ proximi quique conueniant, & Episcopus deligatur plebe præsente, quæ singulorum vitam plenissime nouit, & vniuscuiusque actum de eius conuersatione perspexit. &c. Idem libr. 1. epist. 3. dicit, populi suffragium, & coepiscoporum consensum esse diuinum iudicium.

Augustinus Cyprianus de forma electionis sui temporis.

Quia vero non commode poterat vniuersa populi turba semper con-

uoca-

vocari, & ſingulorũ ſuffragia exequiri, obſeruat⁹ fuit mos ille apud Chriſtianos, annotante Lampridio in vita Alexandri, quod eorum nomina, qui eligendi & vocandi propoſiti erant, ante ordinationem publice proponebantur, & monebatur populus, vt ſi quis quid haberet contra ordinandum, id proferret & præponeret. Et breuiter iuxta Georgij ſententiam, ſemper grauis abuſus iudicatus fuit, ſi quis inuitis & non petẽtibus detur. Hæc eſt Apoſtolicæ primitiuæ & veteris Eccleſiæ ſententia, de legitima electione & vocatione miniſtrorum verbi & Sacramentorum, quæ ſententia locum habet in illis Eccleſijs, quę iam verbo Dei cõſtitutę ſunt, vbi presbyterium eſt, amplectens eum, qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem ſermonem Magiſtratus pius, populus intelligens doctrinam, & amans pietatis. Vbi vero tempore Apoſtolorum ſacerdotes erant idololatræ, Magiſtratus impius, populus ambulans in tenebris, ibi primo per talem electionem non potuit conſtitui miniſterium, ſed eo proficiſcebãtur vel Apoſtoli, vel mittebant alios alibi rite electos, vt primum fundamenta ponerent. Ita Actor. 13. Paulus & Barnabas mittuntur ad gentes. Et Act. 11. vſque ad Phœnicen & Cyprum ita propagatur Euangelium & quidem Antiochiæ gentib. ita primum proponitur. Ita Paulus plures circa ſe habuit, quos huc illuc mittebat ad Eccleſias. Vbi vero aliquãtulum fundatæ erant Eccleſiæ, mox eo, quem iam diximus, modo miniſteria in Eccleſijs conſtituebantur, Actor. 14. Et cum ibi Magiſtratus & ſacerdotes manerent in idololatria, nihilominus legitima erat vocatio, quæ fiebat à ſynceris Doctoribus vna cum fideli populo. Ita Ioſaphat Pontificibus & ſacerdotibus partim ceſſantibus, partim lucos, excelſa, &c. colentibus, populo ambulante in tenebris, ipſe miniſteria conſtituit, ſecundo Paralipomenon 17. & 19. Hanc recitationem ideo inſtitui, vt oſtenderem, noſtras Eccleſias reſtituiſſe veram & legitimam formam electionis & vocationis, quæ vſitata fuit in Apoſtolica, primitiua & veteri Eccleſia, vtque ex antitheſi eo clarius perſpiceretur, qualis ſit Pontificiæ Eccleſię ordinatio. Ex his enim, quæ iam diximus planum erit examen Tridentini Decreti de legitima vocatione & miſſione miniſtrorum verbi & Sacramentorum. Statuit igitur quartum capitulum, & 7. Canon, eos legitimos eſſe verbi & Sacramentorum miniſtros, qui vocati, ordinati, & miſſi ſunt a ſolis Põtificijs, Epiſcopis, & ipſorum ſuffraganeis, nec requiri vel fidelis populi, vel pij magiſtratus conſenſum, ſiue vocationem ſiue auctoritatem. Imo anathema denuntiant, ſi quis dixerit ad legitimam vocationem requiri, fidelis vel populi vel magiſtratus conſenſum. Atqui iã clare oſtendimus illam ipſam legitimæ electionis ſeu vocationis formam, quæ Tridenti anathemate damnatur: eſſe Apoſtolicæ, primitiuæ & veteris Eccleſiæ. Sed meminerimus Tridẽtinis Patribus a Romano Pontifice commiſſam eſſe hanc curã, non vt Apoſtolicæ & veteris Eccleſiæ diſciplinam reſtituant, ſed vt præſentem ſtatum regni Pontificij quoquo modo conſeruent & ſtabiliant. Hoc igitur quod hactenus factitarunt, volunt in poſterum impune ſibi licere, vt ſcilicet homines qualeſcunque, fauore, prece vel precio habiles redditos, ſine petitione, conſenſu & vocatione, vel fidelis populi, vel pij Magiſtratus, Eccleſijs præficere, & populo incognitos obtrudere poſſint. Suffraganei vero ne quidem quęrere dignantur de vocatione, modo quis præbendam ſibi compararit, & ſuffraganeo pecuniam offerat pro ordinatione. Et non pudet bonos ſcilicet illos Patres ea, quæ manifeſtiſſima & aduerſa fronte pugnãt cum ipſa Scriptura, & cum vera antiquitate, verbo ſaltem confirmare, & mox anathema ſubijcere. In noſtris vero Eccleſijs miniſtri verbi & Sacramentorum non tantummodo a populo & ſeculari magiſtratu vocantur & inſtituuntur, ſicut Tridentinum Capitulum fingit, ſed accedit grauiſſimum iudicium, examen

4. cap. & 7. Canon de re ... ſtatione.

Suffraganei Pontificij.

& comprobatio veri presbyterij. Et hanc esse legitimam vocationé, multis iam ostendimus. Sed quare, inquiunt, non petitis ordinationem a nostris Episcopis? Respondeo. Si veri essent Episcopi, & profiterentur sanam doctrinam, recte hoc sibi arrogarent. Iam vero sunt hostes & persecutores veræ doctrinæ. Num igitur a lupo pastor petet sibi committi curá gregis? Et neminem ordinare volunt, qui sit sanæ doctrinæ, nisi prius eam abijciat & abneget: nec eos, qui legitime, iuxta formam Apostolicá vocati sunt, ad ordinationem admittunt, ne inde regno ipsorum præiudiciú generetur, nec ad ministerium verbi & Sacramétorum, sed ad impium Missæ sacrificium ordinant. Papæ etiá obligationib. ordinatos suos illaqueant, & blasphemiam in suum Christum adhibent. Grauissimas igitur & iustissimas habemus causas, quod ab hostibus sanæ doctrinę nó petimus ordinationem. Sed inquiunt: Fures & latrones sunt, qui non sunt ab ordinaria Ecclesiastica potestate vocati, ordinati & missi. Erunt ergo fures & latrones, Apostoli, Euangelistæ, Pastores, Doctores, Presbyteri, Diaconi Apostolicæ Ecclesiæ, qui non à Pontificibus, penes quos tunc erat ordinaria Ecclesiastica potestas, ordinati sunt, & eadem illa quæstio est, qua Pontifices olim exagitarunt ministerium Baptistæ, Ioan. 1. & ipsius Christi, Matth. 21. Quis tibi dedit hanc potestatem?

DE MATRIMONIO, SESSIO VIII.

sub Pio IV. 1563.

Matrimonij perpetuum indissolubilemque nexum primus humani generis parens diuini Spiritus instinctu pronuntiauit cum dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit vxori suæ & erunt duo in carne vna. Hoc autem vinculo duos tantummodo copulari & coniungi, Christus Dominus apertius docuit cum postrema illa verba, tanquam a Deo prolata referens dixit: Itaque iam non sunt duo, sed vna caro, statimque eiusdem nexus firmitatem, ab Adamo tanto ante pronuntiatam, his verbis confirmauit: Quod ergo Deus coniunxit homo non separet.

Gratiam vero, quæ naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem vnitatem confirmaret, coniugesq; sanctificaret, ipse Christus venerabilium Sacramentorum institutor atque perfector, sua nobis passione promeruit. Quod Paulus Apostolus innuit, dicens: Viri diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, mox subiungens: Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico, in Christo & in Ecclesia.

Cum igitur matrimonium in lege Euangelica, veteribus connubijs per Christum gratia præstet, merito inter nouæ legis Sacramenta annumerandum sancti Patres nostri, Concilia, & vniuersalis Ecclesiæ traditio semper docuerunt. Aduersus quam impij homines huius sæculi insanientes, non solum perperam de hoc venerabili Sacramento senserunt, sed de more suo, prætextu Euangelij libertatem carnis introducentes, multa ab Ecclesiæ Catholicæ sensu, & ab Apostolorum temporibus probata consuetudine aliena, scripto & verbo asseruerunt, non sine magna Christi fidelium iactura. Quorum temeritati sancta & vniuersalis Synodus cupiens occurrere, insigniores prædictorum schismaticorum hæreses & errores, ne plures ad se trahat perniciosa eorum contagio, exterminandos duxit, hos in ipsos hæreticos, eorumque errores decernens anathematismos.

CANON I.

Si quis dixerit, matrimonium non esse vere & proprie vnum ex septem legis Euangelicæ Sacramentis, a Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesiam inuentum, neq; gratiam conferre, anathema sit.

EXAMEN.

Principalis huius Decreti quæstio est, an matrimonium sit Sacramen-

rum noui Testamenti. Omnium autem & simplicissima & rectissima est ratio explicationis, si prius de re ipsa dicatur. Postea enim de appellatione facilis erit ratio. Mirum autē est, quod Pontificij propter appellationē Sacramenti, quam contendunt matrimonio tribuendam esse, sicut Baptismo, & Cœnæ Dominicæ, videri volunt dignitatem status coniugalis magis ornare, quam nos, cum extent publicæ ipsorum querelæ & criminationes, quod nimiū magnificis encomijs matrimonium a nostris ornetur. Ipsi vero ad coniugium accommodare nō verentur has sentētias: Qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Atq; ideo fingunt, spiritum sanctum in ministeris verbi & Sacramentorum ferre non posse honestū matrimonium, quia scilicet scriptum sit: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Item, Mundamini, qui fertis vasa Domini. Et tamen fortiter disputant, matrimonium esse vnum ex septem Sacramentis. Tales scilicet matrimonium, dignitatis suæ patronos sortitum est, qui sacerdotibus suis centum potius prostibula, successiue tamen, sicut Coloniensis, ille inquit, quam vnicam legitimam coniugem concedunt.

De dignitate matrimonii.

Quia igitur prætendunt, se matrimonium inter Sacramenta Ecclesiæ numerare: propter asserendam & illustrandam eius dignitatem, breuiter recitabo præcipua capita de eius dignitate & sanctitate, quæ ex verbo Dei Ecclesiæ nostræ & discunt & docent. Fuit igitur coniugium etiam inter gentes, sicut & hodie inter fideles verum constat matrimonium, sed illi politicam tantum constitutionem esse existimant, licet lex naturæ monstrans vagos concubitus, stupra, & adulteria esse contra naturam, ostēdat, quamquam valde obscure, & aliquid maius, quam humanum inuentū. Ecclesia vero ex verbo Dei discit & intelligit, ipsum Deum esse auctorem cōiugij, quod in ipso Paradiso, quando natura humana ante lapsum, sine peccato & miserijs, integra & beata adhuc erat, instituit. Quā institutionem & eius benedictionem, statim post lapsum, & postea post diluuium repetiuit, & naturę etiam lapsæ confirmauit, Genes. 4 & 9. Filius etiam Dei in nouo Testamento primam illam institutionem nec abrogat, nec mutat, sed repetit & confirmat, nec verbis tantum, Matt. 19. sed pręsentia sua, & primo miraculo in nuptijs edito, Ioan. 2. Postea Apostoli doctrinā illam multis sententijs & concionibus illustrarunt.

Deus copulator coniugum

Secundo, Deus non tantum instituit matrimonium, vt homines ipsi coniugia illa cōiunctione se consocient, sed sicut Deus primus paranymphus fuit, qui Euam adduxit ad Adamum, & primos coniuges ipse copulauit, Genes. 2. Ita Christus affirmat, Deum adhuc hodie esse, qui coniuges legitimo matrimonio coniungit & copulat, quando iuxta verbum ipsius conueniunt. Quod Deus, inquit, coniunxit, homo non separet. Et vtitur verbo, quod proprie de coniugali coniunctione dicitur. Ita Tobiæ 7. Raguel tradens Tobię filiam suam, inquit: Deus Abraham, Deus Isaac, & Iacob vobiscum sit, & ipse cōiungat vos, impleatque benedictionem suam in vobis. Et Genes. 24. Abraham mittens seruum, vt Isaac vxorem adducat, verbis dulcissimis inquit: Dominus cœli & terræ, qui locutus est mihi, &c. ipse mittet Angelum suum ante te, & accipies inde vxorē filio meo. Et seruus postea orat: Domine Deus, Domini mei Abraham, occurre obsecro mihi hodie, fac misericordiam, & ostende, quam præparasti seruo tuo Isaac, &c. Hęc proponenda sunt in Ecclesia, vt in timore Domini, eius fide & inuocatione matrimonia contrahantur, quia Deus non tantum auctor, sed & conciliator est matrimonij. Ita prouerb. 19. Domus & diuitiæ à parentibus, à Domino vero vxor prudens datur. Et Syracc. 26 Pars bona, mulier bona, quasi pro hæreditate timentium Dominum dabitur. Donum Dei est mulier bona, &c. Eccl. 7. Inueni amariorē morte mulierem, qui placet Deo, effugiet illam, qui autē peccator est, capietur

ab illa Malach. 2. ex hoc fundamento coniuges grauiſſime admonet debitæ beneuolentiæ: Non accipiam placabile quid de manu tua. Quam ob cauſam? quia Dominus teſtificatus eſt inter te & vxorem tuam, & hæc ſocia tua, & vxor fœderis tui. Significat autem העיד teſtificando aliquid confirmare & ſtabilire. Ideo non quæuis coniunctio, ſed quæ verbo **Dei non repugnat, legitima eſt, & Deo probatur. Ita Leuit. 18. Geneſ. 6.** Eſdr. 10. Nehem. 13. Luc. 1. Mat. 6. improbantur coniunctiones etiam **coniugales, quæ non ſunt legitimæ.**

Tertio, ex illa diuina coniunctione, coniugium non eſt vt reliquæ politicę ſocietates, quę ſicut mutuo conſenſu contrahuntur, ita mutuo diſſenſu rurſus diſſoluuntur: ſed eſt coniunctio indiuidua, & nexus indiſſolubilis. Quod enim Deus coniunxit, homo non ſeparet. Et quidem Scriptura affirmat, eſſe coniunctionem multo arctiorem, quam ſit parentum & liberorum, dicit enim: Relinquet homo patrem & matrem, & adhęrebit vxori ſuæ: vt qui duo ſunt, fiant vna caro. Significat autem דבק adhæſionem ſeu coniunctionem, **quæ fit per complexum amoris, affectu** ardentiſſimo, vt Gen. 34. de Sichem amante Dinam. 3. Regum 11. de amore Salomonis. Pſalm. 61. Adhæſit anima mea poſt te. Dicitur autem **proprie verbum illud de coniunctione cutis, carnis oſſium. Iob 19. Cuti mex & carni meæ adhæſit os meum. 29. Lingua adhæret palato. Pſal. 102:** Adhæret os meum cuti meæ. Atque ex illa verbi ſignificatione intelligi poteſt, quod Deus affirmat, eſſe talem adhæſionem: Vt qui ſunt duo, fiant vna caro. Et Paulus dicit: Nemo carnem ſuam odio habet. Ieremiæ 13. inquit Dominus: Sicut adhæret cingulum ad lumbos viri, ita faciam adhærere ad me omnem domum Iſrael. Sed Deus non ex cingulo Adæ, ſed ex coſta formauit vxorem, vt oſtendatur coniunctio arctiſſima. Solomon Prou. 18. dicit, amicum ſæpe arctius adhærere, quam fratrem. Sed in coniugio **arctior eſt copulatio, quam parentum & liberorum. Relinquet e**nim patrem & matrem, &c. Græci reddiderũt per verbum προσκολληθήσεται: quod vſurpatur, quando duo quædam glutino ita committuntur, vt quaſi vnum fiant. Ita vſurpatur Eſa. 41. Hinc Paulus docet, neutrum coniugum habere poteſtatem ſui corporis, 1. Corinth. 7. **Item,** Qui vxorem diligit, ſeipſum diligit.

Quarto, Scriptura etiam explicat cauſas, quare Deus ſocietatem illam coniugalem inſtituerit. Angelorum enim agmina ſimul cõdidit: ſed certo coniugio voluit cõſeruationem & multiplicationem humani generis, fieri per propagationem generationis, vt in ea pręſentiam, ſapientiam, & bonitatem ipſius conſpiceremus. Et in pia educatione liberorum voluit eſſe prima Eccleſiæ plantaria, vnde domeſticæ Eccleſiæ apud Paulum nominantur. Exercitia etiam fidei, inuocationis, charitatis, patientiæ, & totius denique pietatis, quaſi in rudimentis exerceri voluit, in domeſtica ſocietate, vt inde latius propagaretur. Qui enim domui ſuæ non bene præeſt, quomodo is Eccleſiam Dei gubernaret? 1. Tim. 3. Item: Qui domeſticorum curam non habet, infideli deterior eſt. Et ipſa coniugii inſtitutione oſtendit, ſe eſſe mentem caſtam, & vagas libidines odiſſe. Ideo enim illis, **qui donum continentiæ non habent, certas leges coniugii tra**didit & præſcripſit. Deinde aliam cauſam inſtituti coniugii Deus ipſe **dulciſſimis verbis exponit, Geneſ. 2. Non eſt bonum, hominem eſſe ſo**lum, faciamus ei adiutorium, quod ſit quaſi coram ipſo, & circa ipſum. Erant quidem omnia animalia creata ad miniſterium hominis: ſed non inueniebatur adiutorium, quod eſſet coram ipſo. Propter mutuum igi**tur obſequium, & mutuam ſubleuationem Deus inſtituit coniugium,** vt communia eſſent ſiue læta, ſiue triſtia.

Eccleſ. 4. Melius eſt eſſe duos, quam vnum, **habent enim emolumen-**

tum

tum societatis suæ. Væ soli, quia cum ceciderit, non habet subleuantem se. Eccles. 9. Perfruere vita cum vxore, quam diligis, cunctis diebus vanitatis tuæ, hæc enim est pars in vita, & in labore tuo, quo laboras sub sole. Syrach. 26. Gratia mulieris delectabit virum suum, & ossa illius impinguabit. Genes. 3 Desiderium vxoris ad virum. Ephes. 5. Maritus vxorem diligit & fouet, vxor virum reueretur.

Postremo, vsum cõiugii in natura lapsa Deus voluit etiam remedium esse contra incontinentiam 1. Cor. 7. Propter fornicationem vnusquisq; vxorem suam habeat, & vnaquæque suum virum. Item, Ne tentet vos Satanas, propter incontinentiam vestram. Si non continent se, nubant, melius est enim nubere, quam vri. Et hoc est, quod veteres dicunt, matrimonium ante lapsum institutum fuisse in officium, post lapsum datum esse in remedium. Augustinus inquit: Quod sanis est ad officium, ægrotis est ad remedium.

Quinto, Certum & notum est & hoc ex Scriptura, Deum sua benedictione, & varijs donis gratiæ, sicut Paulus Rom. 12. de gratia loquitur, adesse casto & pio coniugio. Quos enim Deus cõiungit, illis benedicit, Genes. 1. Nec tãtum in natura integra benedictio promissa est coniugio, verum etiam naturæ lapsæ repetita & confirmata est, Gen. 9. Complectitur autem illa benedictio, primo, fœcunditatem & generationem, iuxta dictum, Crescite & multiplicamini. Secundo, felicem statum vxoris & liberorum. Psalm. 128. Vxor tua sicut vitis fructifera, filij sicut nouellæ oliuarum. Ecce, sic benedicetur homo, qui timet Dominum, vt videas filios filiorum tuorum: & Psal. 127. Ecce hæreditas Domini, filij: beatus vir, qui impleuit desiderium suum ex ipsis, non confundetur, cum loquetur inimicis suis in porta. Tertio, complectitur successum in œconomia & politia. Psal. 128. Labores manuum tuarum manducabis, beatus es, & bene tibi erit. Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum, vt videas bona Ierusalem, omnibus diebus vitæ tuæ, pacem super Israel. Psalm. 127. Non cõfundetur, cum loquetur inimicis suis in porta. Et hoc est, quod prima benedictio inquit, Gen. 1. Subijcite terram, & dominamini super omnia, quę in terris mouentur. Quarto, huic vero benedictioni, propter lapsum, admixta est quædam crucis difficultas & acerbitas, Gen. 3. sicut in remedijs, quale coniugium post lapsum factum est, solent austera & acerba quædam misceri. Sed illa acerbitas, timentib. Deum mitigatur patientia, cõsolatione, auxilio, & liberatione diuina. Sicut præsentia Christi in nuptijs, Ioan. 2. vtrumq; ostendit, & crucem & cõsolationem. Habet prætereа cõiugium ex diuina institutione & hoc priuilegium, siue hanc gratiã, quod est genus vitæ sanctum, & Deo placens. Cumque concubitus extra coniugium sit abominatio coram Deo: scortatores enim & adulteros iudicabit Dominus: In coniugio honorabiles sunt nuptiæ in omnibus, & κοίτη ἀμίαντος. Hebr. 13. Si acceperis vxorem, nõ peccasti: si nupserit virgo, non peccat, 1. Corinth. 7. Imo in piorum coniugijs vocatur sanctificatio & honor, 1. Thessal. 4. Ita 1. Timoth 2. tribuitur mulieribus parientibus sanctificatio & castitas. Et Tit. 2. vxores amantes liberorum vocantur castæ, 1. Petr. 2. mulieres subiectæ viris vocantur sanctæ, & sperantes in Deum. 1. Corinth. 7. cohabitatio mulieris fidelis cum viro infideli, pronuntiatur sancta esse. Et ibi dicit, ipsam generationem, quæ alias immunda esset in coniugio, & pręsertim fidelium, sanctam esse, 1. Timot. 3 affirmat mulierem saluari per generationem, si manserit in fide. Est & hæc gratia Dei in coniugio, quod Deus coniugum animos coniungit, vt & velint & possint indiuiduam illam vitæ societatem colere, fidem coniugalem seruare, in nexu illo indissolubili manere, vtque complexus affectuum inter coniuges arctior & ardentior sit, quam inter parentes &

liberos,

liberos, iuxta dicta: Relinquet patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, vt sint quasi vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. Illam etiã gratiam Deus coniugibus Deum timentibus, & in via eius ambulantibus largitur, vt vir vxorem diligat, curet, foueat, & honorem ei, tanquam vasi infirmiori tribuat, Eph. 5. & 1. Cor. 3. vtq; mulieris desiderium sit ad virum, Gen. 3. reuerenter se viro subijciat, Ephes. 5. & sit viri adiutorium, Gen. 2. exhilaret cor mariti, Syr. 26. & Prouer. 31. & breuiter gubernatione Spiritus Dei opus est coniugibus, vt in vera concordia suum quisque officium faciat, mutuas infirmitates tolerent, communes difficultates subleuent, liberos pie educent, domum gubernent, operas œconomicas faciant, & crucem patienter tolerent: vtq; cohabitatio sit secundum scientiam, 1. Pet. 3. & in Domino, 1. Corinth. 7. Hæc pij coniuges petunt à Deo, & Deum hanc gratiam largiri petentibus, non est dubium.

Coniugium imago Ecclesiæ.

Postremo, coniugium dulcissima imago est Christi & Ecclesiæ, sicut explicationem illam tradit Paulus, Eph. 5. Viri diligite vxores, sicut Christus dilexit Ecclesiã. Vxores subditæ sitis viris, sicut Ecclesia Christo subiecta est. Quod enim ex latere dormientis Adæ formatur Eua, vt sit os ex ossibus eius, caro de carne eius, hoc veteres pie interpretantur, fuisse significationem & prænuntiationem, fore vt filius Dei, quasi relicto Patre descendens de cœlis, nostram naturam assumeret, fieret caro de carne nostra, accepta serui forma, fieret in similitudine hominum, vt ita peccatum in carne damnaret. Et rursus ex dormitione, hoc est, ex passione & morte Christi nascatur Ecclesia, eductis ex latere eius Sacramentis, quibus generetur, ædificetur, & Christo fide ita vniatur, vt simus membra corporis eius, & ex ossibus eius. Quod igitur Adam dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis, propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carnem vnam, hoc Paulus pronuntiat magnum mysterium esse in Christo & in Ecclesia. Dulcissima igitur imago redemptionis, est in ipso coniugio proposita. Et quę suauior posset pictura esse, quam sancta & grata Deo sint mutua coniugum officia, quam quod Paulus affirmat, virum diligentem vxorem, assimilari Christo diligenti, redimenti & sanctificanti Ecclesiam, & vxorem subiicientem se viro, imitari & exprimere exemplum Ecclesiæ, subijcientis se Christo?

Hæc amplissima doctrina de dignitate & sanctitate coniugij in nostris Ecclesijs, ex verbo Dei diligẽter proponitur & inculcatur, quæ ideo paucis hoc loco repetere volui, ne quis existimet, nos vel minus honorifice de coniugio sentire, vel de eius dignitate cupere aliquid detractum, quando contendimus, non esse ita vere & proprie Sacramentum noui Testamenti, sicut est Baptismus & Cœna Domini. Si igitur disputatio in hoc tãtum cardine verteretur, matrimonio tribuendam esse appellationem Sacramenti propter hanc causam, vt esset commonefactio de tota illa doctrina, de dignitate matrimonij, de qua hactenus diximus, vtque contra omnes doctrinas dæmoniorum, appellatio Sacramenti, quasi in illustri loco collocaret coniugium, & moneret, pręclarius & augustius in Ecclesia de coniugio sentiendum & loquendum esse, quam apud ethnicos, quibus doctrina verbi Dei ignota fuit, vtque ipsos coniugatos, officij sui admoneret, & in cruce consolationem monstraret. Si hoc, inquam, tantum à Pontificijs quæreretur, & ageretur in hac disputatione, facile posset de appellatione cõueniri.

Sacramenti appellatio late patens.

Est n. Sacramenti appellatio [illegible], & late patens, sicut suo loco ostendimus. Ideo Apologia confessionis VVittenbergensis inquit: Quia cõiugium est sanctum vitæ genus diuinitus institutum & commendatum, libẽter ei tribuimus nomẽ Sacramenti. Sed hoc modo multa plura numeranda erunt Sacramenta, quam septem.

ptem. Habent enim reliqua etiam pia genera vitę, mādatum Dei & promissionem. Aliter etiam in illis vitæ generib. pij versantur, quam ethnici. Quis vero ideo contenderet, agriculturam, pecuariam, &c. etiam numeranda esse, inter Ecclesiæ Sacramenta? Nec vero in nouo primum Testamento institutum est matrimonium: imo Christus traditionem suam de matrimonio disertis verbis refert ad primam illam institutionem: Nō legistis, inquit, quia qui fecit hominem ab initio, &c. Et in quæstione de polygamia, & de iudaicis diuortijs, non noui aliquid Christus instituit, sed restituit doctrinam, ad primæuam institutionem: ab initio, inquit, non fuit ita, sicut postea in polygamijs & temerarijs diuortijs factum est. Certum etiam est, pijs veterum coniugijs defuisse illam matrimonij gratiam, de qua diximus Scripturam loqui. Nec dubium est coniugium in Ecclesia semper fuisse mysterium cōiunctionis Christi & Ecclesiæ, etiam tempore veteris Testamenti. Nam Oseæ 2. Dominus dicit: Sponsabo te mihi in sempiternum, in iustitia, iudicio, misericordia & fide. Et Solomon ex professo epithalamium scripsit harum nuptiarum in Christo & Ecclesia. Paulus enim Ephes. 5. illud quod Adam de suo matrimonio in principio creationis, Genes. 2. dicit, pronuntiat esse mysterium illud magnum in Christo & Ecclesia. Vanum igitur est, matrimonium esse peculiare Sacramentum noui Testamenti. Omnia enim quæ existimantur esse de ratione Sacramenti, conueniunt piorum coniugijs, etiam in Testamento. Nam quæ in polygamia & in diuortijs, à quibusdā factitata sunt, Christus pronuntiat pręter primæuam institutionem facta esse, inquit enim, Ab initio non fuit sic. Nec omnes sancti veteris Testamenti fuerunt polygami. Et tamen in ipsa etiam veterum polygamia, Augustinus quærit mysterium Christi & Ecclesiæ, De bono coniugali cap. 18. Quicquid igitur fit de generali vsu appellationis Sacramenti, vt quicquid sacrum aliquid significat, & habet mandatum & promissionem Dei, Sacramentum appelletur, hoc certum & manifestum est matrimonium non esse vere & proprie Sacramētum, ea ratione, sicut est Baptismus & cœna Domini. Et hęc distinctio omnino necessaria est in Ecclesia, ne Sacramenta, quæ diuinitus instituta sunt, vt sint media seu organa applicationis & obsignationis, promissionis de remissione & vita æterna, confundantur cum alijs ritibus.

Baptismus enim & cœna Domini adiunctam habent promissionem de applicatione & obsignatione gratuitæ reconciliationis & remissionis peccatorum, singulis qui fide Sacramentis illis vtuntur. Talem certe promissionem, coniugium non habet. Nec opus est, vt vxorem ducat, qui cupit sibi Sacramentum applicari & obsignari gratuitam reconciliationem cum Deo. Multi etiam vxores ducunt, qui Deo non sunt reconciliati. Et breuiter, coniugium non est organon à Deo in hoc institutum, vt per illud offeratur, applicetur, & obsignetur promissio gratuitæ reconciliationis cum Deo. Hoc discrimen illustre est, & necessario retinendum.

Disputatio Pont. de materia matrimonij. Ipsa etiam Sacramenti definitio, quæ requirit externum, materiale & visibile Symbolum seu elementum, non potest matrimonio conuenire. Scholastici enim vix fingendo excogitare possunt, quam velint ponere materiam in Sacramento matrimonij. Richardus dicit, verbum primo prolatum (vt, Accipio te in meam) esse materiam, & verbum secundo prolatum (vt, Accipio te in meum) esse formam: vel econtra, vt scilicet verbum viri, aliquando sit materia, aliquando forma. Quid vero ineptius fingi potest, quando de Sacramentorum materia disputatur? Canonistæ disputant, cōsensum esse materiam, verba vero exprimentia consensum, esse formam. Quidam volunt, sicut in pœnitentia actus pœnitentis sunt

materia

materia, ita etiam, illius ventium matrimonio, esse materiam, & consensum esse formam. Qualia vero hęc monstra sunt opinionum, quæ inde oriuntur; quod propter præsumptam opinionem matrimonium esse Sacramentum, conantur definitionem Sacramenti accommodare ad matrimonium? Animaduertit hoc Gropperus, ideo disputat, formam in Sacramento matrimonij esse verbum illud, Quos Deus coniunxit, &c. Elementum vero esse exteriores gestus & actus, quibus côiuges in nomine Domini copulantur, & quibus ipse inter copulandum profitêtur, se posthac in vna carne futuros. Minus hęc absurda sunt, quam vel Scholasticorum vel Canonistarum disputationes. Sed vt sit aliquid Sacramentum, non sufficit, vt adsint & adhibeantur externi aliqui gestus & actus. Talia enim externa symbola adhibentur etiam, quando reges coronantur, quando principes feuda accipiunt, quando in Scholis gradus conferuntur, imo quando sutores aliquem in collegiu suum recipiunt. Num vero ex singulis, peculiaria Sacramenta fabricanda erunt? Requiritur igitur ad Sacramentum, vt materia elementum seu externum Symbolum, sit à Deo institutum, præscriptum & mandatum, vtq; vtriusque addita sit promissio. Quod Gropperus de externis copulationis ritibus ostendere non poterit. Et hec cum ita se habeant, ideo Tridêtina Synodus fortiter quidem vsque ad anathematis denuntiationem asseuerat, matrimoniũ esse vere & proprie vnum ex septem legis Euangelicæ Sacramentis, quæ vero sit Sacramenti huius vel materia vel forma, ne verbulo quidem meminit, quod tamen in alijs Sacramentis fecerũt. Vel igitur incerti sunt de materia & forma huius Sacramenti, vel liberum voluerunt cuiuis relinquere, vt fingat qualem velit, siue materiam siue formam, modo credat matrimonium esse nouæ legis Sacramentum. Et hoc argumentum Lector bene consideret.

Argumen. Tridens. ex Paulo.

Sed Tridentinum Capitulum dicit, Paulum numerare matrimonium inter Sacramenta Ecclesiæ. Paulus enim dicit, Sacramentum hoc magnũ est in Christo & in Ecclesia, Ephes. 5. ego vero putassem satis esse, quod Scholastici propter linguarum ignorantiã in illo loco Pauli hallucinati essent. Sed vt video, Tridentinos Patres nihil pudet, quod ad conseruandum statum regni Pontificij facit, ideo quia vetus interpres in illo loco habet vocabulum Sacramenti, & sequitur in Ecclesia, mox concludunt, matrimonium esse Sacramentum Ecclesiæ, siue noui Testamenti. Atqui Paulus habet μυστήριον, quam vocem interpres sæpe reliquit, aliquando vero Sacramentum reddidit. Significat autem μυστήριον vel rem ipsam spiritualem & arcanam, vel externum Symbolum, significans aliquid arcani. Num vero tot sacramenta numerabimus, quot rebus apellatio mysterii in scriptura tribuitur? Decretũ de redemptione vocatur mysteriũ, Ephes. 1. de vocatione gentium, Ephes. 3. de resurrectione mortuorum prim. 1. Corinth. 15. de conuersione Iudęorum, Rom. 11. mysterium [illegible] stellarum, & candelabrorum, Apocalypsis 1. imo est mysterium iniquitatis, sedens in templo Dei, 2. Thess. 2. Sacramentum meretricis Babylonicæ, Apocal. 18.

Paulus itaque nihil aliud dicit, quam coniunctionẽ coniugalem, quã Adam verbis describit, esse mysterium magnum non in se, sed quia significationem habeat, & imaginem gerat arcanæ coniunctionis Christi & Ecclesiæ, hoc scilicet, quod Adam dicit de coniugali côiunctione, est mysterium illud magnum, ego vero dico, in Christo & in Ecclesia. Duo enim dicta ibi conferuntur, & quod Adam dixit de coniugali coniunctione, & quod Paulus dicit de arcana coniunctione Christi & Ecclesiæ.

Ita Augustinus in 2. cap. Ioan. tractat. 9. inquit, Ne quis illam magnitu-

dinem Sacramenti in singulis quibusque hominibus, vxores habentibus intelligeret: ego autem dico, inquit, in Christo & Ecclesia. Quod est hoc Sacramentum magnum? Erunt duo in carne vna. Sic ergo Christus adhæsit Ecclesiæ, vt essent duo in carne vna.

Si vero coniugium propter hanc causam, quia mysterium est, numerandum est inter Sacramenta Ecclesiæ: eadem opera in numerum Sacramentorum referēda erunt omnia, in quibus Spiritus sanctus similitudinem aliquam & imaginem proponit & celebrat, Christi & Ecclesiæ. Quā frequens in Scriptura est imago pastoris & ouium, & quā dulcis est eius accommodatio ad Christum & Ecclesiam? Num igitur propterea pecuaria, sanctum quidem & innocens vitę genus, Sacramentum erit noui Testamenti, sicut Baptismū & Cœna Domini? Regnum Dauidis, imago fuit spiritualis regni Christi, nec tamen propterea numerant inter Sacramēta. Neque enim quicquid vel mysterium vel mysticam significationem continet, statim Sacramentum est noui Testamenti, sicut Baptismus & Cœna Domini. Et veteri Ecclesię prorsus ignota est hęc disputatio, matrimonium esse Sacramentum noui Testamenti, sicut est Baptismus & Cœna Domini. Augustinus defensurus coniugium aduersus Hieronymi criminationes, disputat tria esse coniugij bona, prolem scilicet, fidem cōiugalem & Sacramentum. Intelligit autem Sacramentum mysticam significationem coniunctionis Christi & Ecclesiæ. Et propter illud Sacramentum, dicit in nouo Testamento polygamiam non esse licitam, sed legitimas nuptias esse coniunctionē indissolubilem vnius viri & vnius fœminæ. Ita de fide & operibus, c. 7. inquit: In Ecclesia, nuptiarum non solum vinculum, verum etiam Sacramentum ita commendatur, vt non liceat vxori, virum alteri tradere. Et de bono coniugali, cap. 18. inquit: In nostrarum nuptijs plus valet sanctitas Sacramenti, quam fœcunditas vteri. Et quam modeste loquitur, cum inquit: Quod in Christo & in Ecclesia est magnum, hoc in singulis quibuscunque viris & vxoribus est minimum, sed tamen coniunctionis inseparabilis Sacramentum. Hoc vero modo & hoc sensu Augustinus pronuntiat etiam polygamiam veterum, fuisse Sacramētum de bono coniugali, cap. 18. Sicut Sacramentum pluralium nuptiarum illius temporis significauit futuram multitudinē Deo subiectā in terrenis omnibus gentibus, sic Sacramentum singularium nuptiarum nostri temporis, significat vnitatem omnium nostrorum subiectam Deo futuram in vna cœlesti ciuitate. Longe aliud igitur Augustinus intelligit, quando loquitur de Sacramento matrimonij, quam quando Pōntificij disputant matrimonium esse vnum ex septem Sacramentis noui Testamenti, vere & proprie, sicut est Baptismus & Cœna Domini. Fumos igitur Pontificij vendunt, quando disputationes suas de Sacramento matrimonij, ex Augustino confirmant, eo quod ipse matrimonio tribuerit appellationem Sacramenti. Maior vero adhuc impudentia est Tridentini Capituli quod fingit, omnes Patres semper ita docuisse, cum ante Augustini ætatem, non facile ostendi possit, vel generalem appellationem Sacrameti tributam matrimonio.

Augustinus de Sacramento matrimonij.

Et inter Scholasticos Durandus disputat, matrimonium non esse vniuoce Sacramentum, sicut alia Sacramenta nouæ legis, & concludit, non est Sacramentum stricte & proprie dictum.

Eiusdem generis est, quod Tridentinum Capitulum dicit, Concilia semper ita docuisse. Quæ vero sunt illa Concilia?

Num Apostolicum, num Nicenum, num Ephesinum? &c: Nullum certe ex vetustioribus Concilijs numerare possunt. Sed recentia producunt, Constantiense scilicet, & Florentinum, Vincentius Lyrinensis tradit, illud esse catholicum, quod semper, quod vbiq; & ab omnibus seruatū

fuit.

fuit. Sed Tridentinis patribus, vt video, catholicum est, si centum saltem annorum præscriptionem habeat. Quid vero causæ esse putas quod tantopere contendunt Pontificij, matrimonium numerandum esse inter Sacramenta nouæ legis? Num tam æqui sunt coniugio? num dignitati eius tantopere fauent? Nequaquam. Suis enim lanceulis coniugium prohibent, & quidem propter hanc causam, vt mundi esse possint. De coniugio enim interpretari non verentur, quod Paulus dicit: Qui in carne sunt, Deo placere nō possunt. Num vero sine causa ex matrimonio Sacramentum faciunt? Imo multas habent causas, vt scilicet causæ matrimoniales Ecclesiasticis tātum iudicibus subiectę sint, vt prohibitiones suas, & implementa sua ipsis hominum cōscientijs, tanquam laqueos inijcere possint, dispensationes eo carius vendere possint, vt parti innocenti, post diuortium, iure diuino permissum, ratione Sacramenti non liceat rursus aliud contrahere matrimonium, vt docere possint secundis nuptijs non esse dandam benedictionem, eo quod careant Sacramento, hoc est, quod secundæ nuptiæ sint in veritate fornicatio quædam & prostitutio. Ita enim Decretum loquitur, 31. quæst. 1. cap. hac ratione & quomodo.

Causæ ob quas Pontificij matrimonium Sacramentum esse contendant.

Hæ vero causæ illæ sunt, quæ apud Pontificios ex matrimonio Sacramentum faciunt.

CANON II.

Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere vxores, & hoc nulla lege diuina esse prohibitum, anathema sit.

EXAMEN.

Quicquid sit, siue de dispensatione & permissione, siue de tolerantia Dei, in polygamia veterum, hoc certum est, coniugium, ex prima sui institutione, esse vnius maris & vnius fœminæ coniunctionem. Christus enim non nouam aliquam legem condit, sed causas matrimoniales, quæ a primæua norma apud Iudęos discesserant, reuocat ad primam institutionē: Ab initio, inquit, creationis non fuit sic. Et ex prima illa institutione erudite ostendit, cōiugium esse duorum, vnius scilicet maris & vnius fœminæ diuinam coniunctionem. Deus enim in principio creauit non vnum masculum & plures fœminas, sed vnum marem & vnam fœminam. Et inter duos illos instituit coniugium. Nec dixit, Adhærebit vxoribus suis: (vnica enim tunc tantum erat mulier) sed τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, illi scilicet vxori suæ, diuinitus sibi adductæ & copulatæ. Et notabile est, cum Gen. 2. tātum scriptum sit: Et erunt in carne vna: Christus addit explicationem: Et erunt duo in carnem vnam. Illam vero explicationem sumit ex ipsis circumstantijs textus. Neq. enim plures tunc erant quam duo, vnus scilicet mas & vna fœmina. Quod igitur Genes. 2. sequitur. Erant autem duo illi, seu ambo illi nudi, hoc Christus refert etiam ad præcedentem sententiam: Et erunt duo in carnem vnam. Et maioris emphasis gratia addit articulum οἱ δύο, duo illi. Et repetit: Itaq; non amplius sunt duo, sed vna caro. Quod itaq; sequitur: Quod Deus coniunxit, τὸ ὅ refert duos illos, vnum scilicet marem & vnam fœminam. Quicquid vero diuersum à veteribus factum est, ad hoc Christus respondet, ab initio non fuit sic. Et propterea Moses exponit, quod Lamech ista polygamia, primus fuerit auctor discessionis a norma primæ institutionis coniugij. Quod vero de Patribus quibusdam veteris Testamenti leguntur exempla polygamiæ, tribuatur sane illud vel dispensationi (sicut Augustinus disputat de bono coniugali) propter semen benedictum, quod ex illa gente nasci debebat: vel propter significationē futuræ coniunctionis Iudæorum

Polygamia Lamech, &c.

& gen-

& gentium, in Ecclesia Christi. Vel tribuatur tolerantiæ Dei, neque enim omnibus vitijs liberi fuerũt patres: & multa in sanctis suis Deus tolerat. Quicquid vero horum sit, Christus pronuntiat, exempla non debere præscribere diuinæ institutioni: & aperte ostẽdit, quę Deus in politia Iudaica, dissentiẽtia à prima institutione ad tẽpus tolerauit, ea tempore noui Testamenti abrogari: vt causæ matrimoniales iam restituantur ad primã institutionem. Ita Paulus etiã 1. Cor. 7. dicit: vnusquisq; habeat suã vxorem, & vnaquęq; suũ virum. Mulier non habet potestatẽ sui corporis, sed vir, similiter nec vir sui corporis potestatẽ habet, sed mulier. Nõ igitur licet Christianis, plures simul habere vxores idq; non ideo, quasi Christus in nouo Testamẽto, nouũ & peculiare instituerit Sacramentũ matrimonij: sed quia ab initio creationis, in prima coniugij institutione, Deus ita cõstituit. Et ad illam normã primæ institutionis, abrogatis Mosaicis permissionibus, Christus reuocat & restituit causas matrimoniales in nouo Testamento. Recte igitur & merito damnantur Anabaptistæ, & quicunque sunt, qui contra normam illius institutionis, in principio creationis a Deo traditæ, & postea à Christo repetitæ & confirmatæ, polygamiam in nouo Testamento vel introducere, vel defendere conantur.

CANON III.

Si quis dixerit, eos tantum consanguinitatis & affinitatis gradus, qui in Leuitico exprimuntur posse impedire matrimonium contrahendum, & dirimere contractum, nec posse Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut constituere, vt plures impediant & dirimant, anathema sit.

EXAMEN.

Prior pars huius Canonis, loquitur de gradib. diuinitus prohibitis. Vt enim coniugium sit, coniunctio legitima, seu potius diuina, Deus sanxit certum ordinem personarum seu graduũ, in quibus post multiplicatum genus humanum, prohibitam voluit esse coniunctionem. In principio quidem commixtio cum parentibus tantum prohibita fuit iuxta dictũ: Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, tunc enim compellente necessitate, per diuinam dispensationem, fratres copulabãtur sororibus. Augustinus vero recte dicit, de Ciuitate libro decimoquinto, c. 16. Quanto illud compellente necessitate antiquius est, tanto postea factum est religione prohibente damnabilius: vt cum nulla necessitas esset, vt fieret, nefas esset si fieret. Et prohibitionem coniunctionis inter fratres & sorores, esse iuris naturę, Augustinus inde probat, quod humano genere multiplicato, etiam inter idololatras seruetur, & addit: etiamsi alicubi peruersis legibus permittantur fraterna coniugia, melior tamẽ cõsuetudo ipsam malit horrere licentiam. Et quidem ante Mosen, ex lege naturæ, alij quidam gradus præter patrem & matrẽ, illiciti habiti fuerũt: vt cum Abraham dicit Saram esse sororem suam, & Isaac Rebeccam: etiam gentes existimant, propterea non posse coniugem esse: Iacob maledicit Ruben propter commixtionem cum nouerca. Iuda non vult amplius cognoscere Thamar, nurum suam. Iudicauit ergo, commixtionem illam illicitam esse. *Augustinus.*

Postea multiplicato genere humano, cum ius naturæ partim obscuraretur, partim peruerteretur, Deus Leuit. 18. & Deute. 27. ipse sua voce patefecit & confirmauit, quę prohibitiones essent iuris diuini & naturalis. Et leges illas de gradibus prohibitis Leuit. 18. non esse tantũ ceremoniales, quæ solum ad politiam Israeliticam, & ad illum tantum populũ pertineant: sed esse mandata naturalia, quę ad omnes homines, & ad omnia tempora pertineant, tanquam normæ iustitiæ in mente & voluntate di- *Leges Mosaicæ, Leuit. 18.*

uina immutabiles: Deus in ipsa promulgatione illarum legum manifeste ostendit. Primo enim pronuntiat, se gentes, quæ sunt extra politiã Israeliticam, propter incestas illas coniunctiones punire. Secundo dicit, commixtiones illas fuisse abominationẽ coram Deo, etiam in gentibus, ante promulgatam legem Mosaicam. Leuit. 18 & 20. Et apparet apud Corinthios inter cæteras disputationes de libertate, quod Christianis in nouo Testamento, quia liberi sint a lege, omnia liceãt, fuisse etiam hanc: quod vna cum cæteris Leuiticis legibus, abrogata sit etiam illa lex de gradibus in Leuitico prohibitis: prætextu enim illius libertatis, quidam nouercam suam duxit: Paulus vero 1. Corinth. 5. cum dicit talem commixtionem ne inter gentes quidem nominari, ostendit leges illas de prohibitis gradibus, non esse ceremoniales, sed esse mandata legis naturæ, quę ad omnes homines, & ad omnia tempora pertineant. Est enim maximum argumentum, leges illas in Leuitico esse iuris naturæ, quod ethnici legislatores, quibus ignota fuit lex diuina, eodem ferme modo numerant gradus prohibitos. Baptista etiam, cuius ministerium finem imposuit legi, confirmat illas prohibitiones: dicit enim Herodi: Non licet tibi vxorem fratris habere. Vt autem intelligeretur, Deum serio commixtiones in prohibitis illis gradibus prohibuisse, addit comminationes de variis pœnis: vt Eradicabitur de populo. Quod de pœnis diuinitus inflictis intelligitur, sicut terra euomuit habitatores suos. Item: Absque liberis orbi erunt. Secundo, iubentur a magistratu publico supplicio corã populo affici: vt lapidari, comburi, occidi. Tertio, Manser, hoc est, qui ex prohibitis illis commixtionibus nascitur, non ingrediatur in Ecclesiam vsq; in decimam generationem, Deut. 23 hoc est, non iungantur cum illis connubia, nõ ineantur pacta, non admittãtur ad successiones, officia publica, &c. Ita enim cum Ammonitis & Moabitis, qui simul cum incestuosis, Deut. 23 iunguntur agebatur, vt ex Esdra & Nehemia patet. Et inde colligitur quid sit nõ ingredi in Ecclesiã. Et fortasse Paulus huc respexit, cum 1. Corint. 7 inquit: Alias liberi vestri immundi essent. Quarto. Eradicatio non tantum externas corporales pœnas complectitur, verum etiam spirituales & æternas: vt in circumcisione. Atq; ideo Paulus incestuosum excommunicat, & diabolo tradit: 1. Corint. 5. Hoc modo igitur de diuinis prohibitionibus sentimus & docemus. Et quomodo personæ in Leuitico ita numerentur, vt inde certi gradus prohibitionum colligi & constitui possint, alibi explicatur. Quæ igitur de hac quæstione controuersia est inter Pontificios & nostros? Respondeo: hęc est, quod in hisce diuinis & naturalibus prohibitionibus Pontificia Ecclesia sumat sibi ius, autoritatem & potestatem dispensandi: hoc est, quod sua autoritate & potestate, possit laxare & soluere diuinas prohibitiones. Atq; ideo Tridentinus Canon, anathema denunciat, si quis dixerit, Ecclesiam non posse in nonnullis illorum graduum, qui diuinitus prohibiti sunt, dispensare. Canonistæ disputant, in matrimonio iam contracto, posse talem aliquem casum euenire, vt propter conscientias agendum sit de dispensatione: in contrahendo vero nullam dispensationem valere. Sed hanc distinctionem Tridentinus Canon non addit, vtrunq; enim pari potestate volunt sibi licere.

Altera huius Canonis quæstio est, de humanis prohibitionib. quę additę sunt diuinis, in proximis gradibus hoc cõsilio, vt maiore reuerentia diuinę prohibitiones obseruentur. Hoc consilium, vt non inhonestum nec impium, ita non est prorsus improbandum & damnandum. Origo autem humanarum prohibitionum, videtur hæc fuisse, quam describit Augustinus de Ciuit. Dei, lib 15 cap 16. Experti, inquit, sumus in connubijs consobrinarum, etiam nostris temporibus propter gradum propin-

Augustinus.

quitatis

quitatis fraterno gradui proximum, quam raro per mores fiebat, quod fieri per leges licebat: quia id nec diuina prohibuit, & nondū prohibuerat lex humana. Veruntamen factum etiam licitum, propter vicinitatem horrebat, &c. Illicitū, & quod fiebat cum cōsobrina, pene cum sorore fieri videbatur. Ex illa vero spontanea abstinentia a connubijs consobrinarum, postea propter honestas causas secuta est prohibitio. Ita enim Augustinus inquit: Antiqui patres de suo genere amabant ducere vxores, veruntamen quis dubitet honestius hoc tempore, etiam consobrinarum prohibita esse coniugia: non solum propter multiplicandas affinitates, sed etiam quia nescio quomodo inest humanæ verecundię quiddam naturale, atq; laudabile, Vt cui debet causa propinquitatis verecundum honorem, ab ea contineat, quamuis generatricem, tamen libidine, de qua erubescere videmus & ipsam pudicitiam coniugalem.

Et hoc est, quod Ambrosius scribit, Epist. 66. Theodosium consobrinarum coniugia prohibuisse. Et tamen quod memorabile est, prohibitio illa vel non fuit vniuersalis vel mox postea correcta est, id quod ex lege Arcadij & Honorij, C. de nuptijs, colligitur: vbi consobrinarum coniugia permittuntur: sicut postea etiam Iustinianus, Instit. de nuptijs, idem cōcedit. Humanas igitur prohibitiones, veteres non habuerunt tam fixas, certas & immotas, sicut eas quę sunt iuris diuini & naturalis. Apud Ambrosium lib. 8. Epist. 66. Paternus volebat filio neptem ex filia copulare: illud Ambrosius pronuntiat non esse legitimum. Est enim gradus ille lege diuina prohibitus. In Turonensis Synodo, circa annum Domini 560. recitantur & Scripturæ & Synodorum præcedentium sententiæ, de gradib. prohibitis. Et ex illa recitatione colligitur, vsq; ad illa tempora, diuinis prohibitionibus valde paucas humanas additas fuisse: vt ne qua mulier sororis suæ maritum, post mortem ipsius accipiat: vel ne quis vxoris suæ sororem, post mortem eius ducat: item, ne superstes frater thorum defuncti fratris ascendat. Prohibitum etiam tunc fuit, consobrinæ sobrinęque connubium: item, ne quis relictam patrui vel auunculi ducat, &c. plane eadem reperiuntur in Parisiensi Synodo, circa idem tempus: nisi quod additur de amita priuignæ, & de filia priuignæ. *Ambrosius.* *Turonensis Synodus.*

Quales igitur per annos quingentos post natum Christi, gradus fuerint prohibitionis in politia, ex Iustiniano manifestum est. Eius enim prohibitiones extenduntur vsque ad nepotem seu neptem, siue ex fratre siue ex sorore, hoc est, vsq; ad tertium gradum, in linea inæquali, ita tamē vt in secundo gradu in linea æquali coniugium permittatur. Summa vero Ecclesiasticarum prohibitionum, sicut ex Turonensi Concilio colligitur, progressa tunc fuit non vlterius quam vsq; ad secundum gradum in linea æquali, & ad tertium gradum in linea inæquali. Ita enim illud de sobrinis intelligo: vel certe non vltra tertium gradum, in linea æquali.

Romani vero Pontifices, prohibitiones illas valde late extenderunt: alij vsq; ad quartum, alij ad quintum, alij ad sextum, plerįq; ad septimum gradum: sicut illa in decretis recitantur causa. 35. Toletanum 2. cap. 5. statuit, ne quis propinquam sanguinis sui, vsq; quo affinitatis lineamenta generis successione cognoscit, in matrimonio sibi desideret copulari. Canon Quarmaciensis, causa 35. dicit, donec generatio aut recordatione cognoscitur, aut memoria retinetur. Tandem post longas intolerabiles varietates, in Lateranensi Concilio, circa annum Domini 1200. prohibitiones redactæ sunt ad quartum gradum, inclusiue.

Hæc ideo recitaui, vt consideretur, humanas prohibitiones additas diuinis, non fuisse semper & vbique similes seu æquales, sed variasse, secūdum loca & tempora: & quidem prohibitiones illas, pro ratione circum-

stantiarum, ad ædificationem fuisse vel extensas vel restrictas, sæpe etiam abrogatas. Imperatores etiam Christiani, vt Theodosius, Honorius, Arcadius, Iustinianus, iudicarunt hanc rem ad suam etiam curam pertinere, leges enim de gradibus illis ediderunt.

Huiusmodi igitur humanas prohibitiones additas diuinis, si fiant honesto & pio consilio, vt scilicet diuinæ prohibitiones maiori reuerentia seruentur: etsi fiant in proximis gradibus post diuinas prohibitiones, ab illis ad quos cura illa pertinet, pro ratione circumstantiarum loci, temporis, personarum, sine laqueis & seruitute conscientiarum: iudico illas non esse temere vel simpliciter improbandas & damnandas.

Habent autem Ecclesiæ in singulis rationibus cum pio magistratu, illam libertatem seu potestatem, quæ fuit in veteri Ecclesia vt pro circumstantijs hominum, locorum & temporum, de gradibus aliquid constituant, quod verbo Dei non aduersetur, & vtile sit ad ædificationem. Hoc enim vetus Ecclesia factitauit.

Prohibitiones Pontificiæ. Romanus vero Pontifex, solus sibi vniuersalē illam potestatem, super omnes Ecclesias arrogat & quidem ita, vt propter plenitudinem potestatis, velit conscientias Pontificijs prohibitionibus non minus teneri, quā diuinis. Sæpe etiam matrimonia, quæ Deus ipse coniunxit, vtpote quæ non pugnant contra diuinas prohibitiones, Pontifex propter suas prohibitiones dirimit & separat, cum tamen sit fortissimum illud vinculum: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Graues vero sunt rationes Pōtificiæ prohibitionis, qua ipsis cōscientijs laqueos inijcere conātur, quia scilicet quatuor humores sunt in corpore, qui ex 4. constant elementis. Recte igitur exemplis libertatem ostendunt, qui Pontificiam illam Antichristi in Ecclesiam & in piorum conscientias tyrannidem nolunt agnoscere, cum quidem in ipsa Romana curia, nullę obstent prohibitiones ne diuinæ quidem, modo regina pecunia intercedat.

CANON IV.

Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse, anathema sit.

CANON V.

Si quis dixerit, matrimonium ratum non consummatum per solennem religionis professionem alterius coniugum non dirimi, anathema sit.

EXAMEN.

Prolixa est disputatio de impedimentis, quę dirimunt matrimonium vel contrahēdum, vel iam contractum: quam integram explicare, non est nostri instituti. Quod vero ad examen IV. huius Canonis attinet, fundamenta, quæ certa & firma sunt, paucis possunt monstrari. Omnino necesse est, vt firmum, fixum & immotum maneat Decretum filij Dei, vbi inquit: Quod Deus coniunxit, homo non separet: sed vt sit talis indissolubilis nexus, & inseparabilis coniunctio, requiritur vt sit diuina coniūctio: hoc est vt non pugnet cū doctrina verbi Dei, de substantia coniugij. Coherent enim illa duo, homo non separet, quod scilicet Deus coniunxit. Tollunt igitur incidere talia impedimenta, quæ aduersa fronte repugnant institutioni coniugij, & in talibus impedimentis, homo non separat id, quod Deus cōiunxit. Sed Ecclesia ostendit, talē coniunctionem, quia pugnet cum norma matrimonij diuinitus tradita, non esse legitimā seu diuinam coniunctionem. Ut, si sit impedimentum graduum, siue consanguinitatis, siue affinitatis, quos Deus sua voce sancte prohibuit. Si quis

Impedimenta ve-

antea

antea habeat aliam legitimam vxorem: si consensus non sit liber & expressus: si accedat talis error personæ sicut Iacobo cũ Lia accidit: si natura prorsus non sit idonea ad matrimonium, &c. Talia impedimenta non sunt ab Ecclesia, priuata aut peculiari ipsius auctoritate constituta, sed notata sunt ab ipso Deo, institutione matrimonij: & non separant cõiugium diuinitus coniunctum, sed ostendunt non esse legitimam seu diuinam coniunctionem. De his igitur, quia fundamentum habent in verbo Dei, non est controuersia. Preter hæc vero alia sunt impedimenta, ab hominibus constituta, quæ non pugnant cum verbo Dei de matrimonio: vt commẽtum de cognatione spirituali. Quod enim talis cognatio dirimat matrimonium, vel contrahendum vel iam contractum, & Scripturæ & veræ antiquitati prorsus ignotum est, alias enim inter Christianos nullũ posset constare matrimoniũ, omnes enim sumus fratres & sorores. Ignorat & hoc Scriptura, quod votum castitatis, dirimit matrimonium iam contractum. Et recte quidem monẽtur homines, ne cum illis, qui diuersæ & prauæ religionis sunt, contrahant matrimonium. Diuersitas tamen religionis non dirimat matrimonium, 1. Corinth. 7. Quæ igitur talia impedimenta ab hominibus constituta sunt, quæ non pugnant cum diuina coniunctione, quæ est in matrimonio iuxta eius institutionem: illa iuste & merito taxantur. Tunc enim homo separat quod Deus coniunxit, quando humana auctoritate constituuntur impedimenta dirimentia matrimonium, licet non pugnent cum verbo Dei, de matrimonij coniunctione. Idem enim est, ac si dicerem: Licet legitima & diuina sit coniunctio, homines tamen posse constituere aliqua impedimenta, quibus separetur & dirimatur. Et hac distinctione impedimentorum, quæ vera & manifesta est, recte explicari possunt ea quæ prolixe de impedimentis matrimonij disputantur: quæque in hoc Canone, omnia sine distinctione in genere approbantur & confirmantur.

pugnantia institutioni coniugii.

Impedimẽta ab hominibus constituta.

Votum castitatis.

Diuersitas religionum.

CANON VI.

Si quis dixerit, propter hæresin, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam a coniuge, dissolui posse matrimonij vinculum, anathema sit.

EXAMEN.

Quæstio de diuortiis, omnibus temporibus magna quidem contentione, non tamen eodem semper modo disputata fuit. Magnum enim & arduum quiddam est, matrimonij vinculum per repudium soluere, cum videatur obstare decretum diuinitatis: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Vicissim vero, si separatis secundæ nuptiæ prohibeantur; obstrepit hoc quod Paulus dicit, prima Corinthiorum septimo, constitutiones de causis matrimonialibus ita moderandas esse, ne conscientiis laquei iniiciantur: & ne ille qui donũ continentiæ non habet obiiciatur tentationibus Satanæ, & vstionibus; melius enim est nubere quam vri. Et propter vitandas fornicationes, quisque habeat suam vxorem. Et ex harum regularum diuersa consideratione factum est, quod quidam in hanc, alij magis in alteram partem inclinarunt. Sed nos ea tantum quę ad explicationem horum Canonum necessaria videbuntur, annotabimus.

Explicationis autem gratia, pono discrimen inter vera impedimenta, dirimentia matrimonium vel contrahendum vel contractum, & inter diuortium. Impedimenta enim vocantur, quando coniunctio quæ non est legitima, dirimitur; & præcipue, quando matrimonium non est consummatum.

Diuortium vero accidit in coniugio, quod legitime contractum, &

præcipue quando iam consummatum est. Ita Moses, Deut. 25. describit ius repudium, inquit: Si homo acceperit vxorem, & maritauerit eam. Sed Esdr. 10. separatio alienigenarum, quia contra mandatum diuinum coniunctæ erant, fit sine libello repudii, quanquam illa differentia non vbique ab omnibus seruetur. Quidam enim inter causas diuortii numerant etiā gradus prohibitos, qui tamen proprie ad impedimenta matrimonii pertinent. Prima igitur quæstio est, propter quas casus licitum & permissum sit in nouo Testamento, legitimum diuortium. Non dubium autem est, Mosen propter duritiem cordis Iudæorum, plures diuortii casus concessisse. dicit enim, Deut. 24. Si non inuenerit gratiam in oculis eius, eo quod deprehenderit in ea rem fœdam. Malach. 2. Si odio habes, dimitte. Postea vero actio diuortii apud Iudæos, in eam licentiam & leuitatē degenerauit, vt ex quacunq; causa vxores dimitterēt. Matthæus dicit, κατὰ πᾶσαν αἰτίαν: hoc est, quicquid esset, cuius poterant vxores insimulare, statim petebant diuortium. Quia vero viris cordatis & grauibus, leuitas illa repudii ex quauis causa displicebat: proponunt igitur Christo quæstionem, an ex quauis causa fieri possit diuortium? Et simul comprehenditur quæstio, quæ sint veræ causæ legitimi diuortii. Christus vero vnam solam causam fornicationis excipit: de reliquis vero quibusuis causis inquit: Qui dimissa vna duxerit aliam, & qui ducit dimissam, adulterium committunt.

De vera causa diuortii.

Nō autem committi potest adulterium, nisi vel vtraque vel altera persona sit vinculo matrimonii aligata. Pronuntiat ergo Christus, præter fornicationem nullam aliam esse caussam, quę possit facere tale diuortium, quo vinculum matrimonii soluatur, vt coniuges vere & legitime separari possint. Sed in omnibus aliis causis, excepta fornicatione, pronūtiat manere decretum diuinum: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Scio fuisse qui disputarunt, non solam causam fornicationis, in Christi sententia intelligendam esse, licet sola diserte exprimatur: sed sub illa comprehendi etiam alias causas, quæ sint vel æque graues vel etiam grauiores quam fornicatio: quia moris sit Scripturæ, exempli loco vnum aliquid proponere, & diserte exprimere, sub quo reliqua quæ sunt eiusdem generis, comprehenduntur: vt exemplum de subleuando asino inimici, complectitur omnia charitatis officia, quibus damnum aliquod ab inimicis auerti potest.

An qualibet causa iustificat ad dimittendam vxorem.

Ita exemplum de obuertenda altera maxilla, omnis generis contumelias complectitur. & exemplum [illegible] exhibentis, complectitur omnia homini [illegible]. Sed talem explicationem, existimo sententiam Christi nō admittere. propterea quia status responsionis, ex proposita quæstione diiudicandus est. Ita autem proponitur quæstio: An ex omni causa liceat dimittere vxorem? Ad quæstionē hanc Christus respondens, nō dicit, ex quauis causa licere: nec etiam dicit, ex nulla causa licere. sed explicaturus ex quibus causis liceat, ex quibus non liceat, solā fornicationis causam excipit: ex reliquis vero quibusuis causis pronūtiat vinculum matrimonii non solui, sed committi adulterium, si fiat commistio cum alia persona. Hæc sententia conscientiis tutissima est, ex verbis enim Christi manifesta & certa est. Cui tamen illud, quod dignum est obseruatione, addi potest: sicut vulgo dicitur, aliud esse ius fori, aliud ius poli. aliud esse forum politicum, aliud forum conscientiæ. Ita enim Theodosius & Valentinianus, Christiani imperatores, sub doctissimis & vigilantissimis Episcopis, qualis fuit Ambrosius, ediderunt cōstitutione de diuortiis, in qua plures causas diuortii concedunt, vt sequitur, veneficia, [illegible] vitæ structas, &c. Politicæ enim constitutiones ita moderan-

da sunt,

dæ sunt, vt non tantum boni & sanabiles ad regulam bonæ conscientiæ gubernetur, verum etiam vt impii, præfracti & contumaces, qui iustis admonitionibus regi nolunt, reprimantur & coerceantur, ne reliquorum tranquillitatem turbent. Cumque politicis legibus omnia, quæ ad exactã iustitię normam non conueniunt, caueri non possint: quando igitur duo imminent incommoda, vt id, quod leuius est eligatur, constituuntur metæ, quantum sine Reipublicæ perturbatione cocedi possit, & vbi gladius ciuilis repressurus sit impiorum contumaciam. Ita Deus ipse in constitutione politiæ Israeliticæ, proposuit quidem normam institutionis cõiugij: sed quia plerique propter cordis duritiem, illa norma nolebant regi: Moses igitur politicus legislator, ne œconomica tranquillitas prorsus turbaretur & vastaretur, politicam fecit constitutionem, de modo & metis diuortiorum. Semper tamen conscientijs insonuit vox doctrinæ: Ab initio non fuit sic: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Eodem modo Ambrosius, qui conscientias de diuortijs, secundum Christi doctrinã erudiebat, non ignorabat politicam illam imperatoris sui Theodosij cõstitutionem: sed illam hoc politico fine editam non damnauit: nec tamen docuit, in foro conscientiæ pios hoc, facere posse, & debere, sicut hoc pulcre colligitur ex illis quæ scripsit in decimum sextum caput Lucæ: Omnis qui dimiserit vxorem suam, & alteram duxerit, mœchatur. Audi inquit legem Domini: cui obsequuntur, etiam qui leges ferunt. Item: Dimittis ergo vxorem quasi iure, sine crimine. & putas id tibi licere, quia lex humana non prohibet. sed prohibet diuina.

Mosis de modo diuortiorum.

Non igitur omnem & quamuis causam diuortij Christus approbat: nec tamen etiam nullam concedit diuortij causam: sed causam fornicationis excipit ab alijs omnibus illegitimis, illicitis & insufficiẽtibus diuortij causis. Propter adulterium igitur, fieri potest verum & legitimum diuortium: & illud diuortium non pugnat cum diuino decreto: Quod Deus coniunxit, homo non separet, ibi enim non homo, sed Deus ipse separat, quod enim verbum Dei facit, hoc Deus ipse facere iudicandus est.

Aliud vero est loqui de casu desertionis, quem Paulus ponit, 1. Corint. septimo: Si infidelis discedit, discedat. Quæstio enim de diuortio, ita proponitur; Propter quas causas vir siue mulier possit a se repudiare & abijcere, siue vxorem siue maritum legitime coniunctum. Ad hanc quæstionem recte respondetur verbis Christi, quod propter solum adulterium. Neque enim Paulus, præter vnicam illam Christi exceptionem, fideli cõcedit, vt propter disparitatem religionis, infideli repudium mittat: sicut Anabaptistæ fingunt alterum coniugum statim posse repudiari, si nolit sectam illorum amplecti. Paulus enim expresse dicit. Si infidelis consentit cohabitare, fidelis non dimittat illam. Si infidelis discedit, discedat: non enim seruituti subiectus est frater vel soror, in huiusmodi.

De casu desertionis.

Audis Paulũ distincte loqui. 1 non concedit fideli, vt propter diuersitatem religionis, vel petat vel faciat diuortium; inquit enim. Fidelis non dimittat infidelem. 2. Si vero fidelis ab infideli iniuste deseratur & abijciatur, in hoc casu desertionis, si infidelis nõ potest adduci vt cohabitet, & fidelis non potest continere; pronuntiat Paulus; fidelem nõ esse seruiliter alligatam desertori, sed esse liberam. Seruitus enim & libertas opposita sunt. Et phrasis Pauli, δεδούλωται, rectissime intelligi potest ex illis quæ scribit Roman. septimo; Mulier lege alligata est viro. Item, Libera est a lege viri, ne sit adultera, si alteri viro copuletur. Atque ita Ambrosius sententiam illam interpretatur, quod no sit peccatum ei qui propter Deum dimittitur, si alij se iunxerit, nec accusatur si deserta alij copuletur. Infidelis vero discedens, & in Deum & in matrimonium peccare dignoscitur. Et mox postea; Si Esdra dimitti fecit vxores aut viros infideles, vt

An diuortium sit concedendum ob diuersitatem religionis.

propitius fieret Deus, nec iratus, si alias ex genere suo acciperent: non enim ita praeceptum his est, vt dimissis istis alias minime ducerent, quanto magis si infidelis discesserit, liberum habebit arbitrium, si voluerit nubere legis suae viro. Haec Ambrosius. Photius ita scribit: Si infidelis diuortium fecerit, non est seruituti subiectus fidelis, quin & ipse diuortium faciat. Interpretatur autem verbum χωρίζεται, non simpliciter pro discedere, sed pro separare, seu diuortium facere: sicut vsurpatur in illo dicto, Homo non separet.

Saltem duae causae diuortij.

Duos igitur casus in Scriptura habemus, quibus vinculum matrimonij dissoluitur, vt coniuges separentur, non tanquam ab hominibus sed ab ipso Deo: 1. propter adulterium, vir licite, recte, & sine peccato potest vxorem suam repudiare. 2. Si infidelis nolit cohabitare cum fideli, sed deserat, dimittat & repudiet eam, sine culpa adulterij, tantum propter fidem: peccat quidem infidelis, & in Deum & in ius matrimonij: sed persona innocens deserta, non est seruituti subiecta, sed libera a lege viri, vt non sit adultera si legitime iungatur alteri viro. Et hos duos casus etiam Chrysostomus annotauit, 1. Corinth. 7. Infidelis, inquit, causam praebuit, & fornicatio.

CANON VII.

Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum docuit & docet (iuxta Euangelicam & Apostolicam doctrinam) propter adulterium alterius coniugum, matrimonij vinculum non posse dissolui: & vtrumque, vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse, altero coniuge viuente, aliud matrimonium contrahere: moecharique eum qui dimissa adultera aliam duxerit, & eam quae dimisso adultero alij nupserit, anathema sit.

EXAMEN.

Repetitur hoc loco, & stabilitur lex illa Pontificia, quod parti innocenti, quae a coniuge vel adultero vel adultera, legitimo diuortio separata est, nulla ratione liceat, parte rea adhuc viuente, aliud matrimonium contrahere. Et multi sane sperarunt mitigationem aliquam durissimae illius legis, eo quod inhumana eius asperitas, non tantum partem innocentem, sine sua culpa, iure suo priuat, quod contra regulas iuris est, verum etiam periculosissimos laqueos conscientijs inijcit. Innocens enim post legitimum diuortium, legitime factum, si donum continentiae non habeat, & tamen non possit secundum matrimonium contrahere, cogetur vel in perpetua vstione, qua inuocatio turbatur & extinguitur: vel in fornicatione, quae a regno Dei excludit, viuere: idque non sua, sed aliena culpa. Atq. ita diuortium a filio Dei propter causam adulterij indultum, parti innocenti nihil aliud erit, quam laqueus, quo coniicitur in vstiones, in fornicationes, in iram denique, & iudicium Dei. Melius igitur Christus Ecclesiae consuluisset, si simpliciter nullum diuortium, etiam propter adulterij causam concessisset. Ita enim pars innocens retinuisset facultatem vtendi remedijs, diuinitus contra fornicationem concessis. Sed Tridentinum Concilium non est solicitum, quomodo conscientijs consulatur: sicut enim sacrificulis, ita forsan etiam separatis centum potius concubinas, quam vnam legitimam vxorem concedent. Septimus igitur Canon sub anathemate prohibet, innocentem qui causam adulterio non dedit, aliud matrimonium altero coniuge viuente, contrahere: & pronuntiat, eum qui post legitimum diuortium legitime factum dimissa adultera, aliam duxerit, moechari. Contendit enim per diuortium non posse vinculum matrimonij dissolui, etiamsi propter causam adulterij legitime fiat. Non ignoro autem, Augustinum, & quosdam sequuntur,

quæstionem hanc horride & duriter disputare & definire. Sed si sepositis hominum præiudiciis & præconceptis præsumptionibus, ex ipsis Christi verbis quæstio hæc diiudicetur, res profecto plana & manifesta est. Quæstio a Pharisæis proponitur Christo, de diuortio seu repudio: hoc est, de dimissione seu separatione vxoris. Iam ante omnia constituendum est, quæ sit definitio diuortij, de quo Pharisæi quærunt. Illud vero certum & manifestum est ex loco Deut. 24. quem Pharisæi allegant. Ibi enim Moses docet, per repudium vxorem dimitti e domo mariti, & ita emitti, vt possit alteri marito nubere. Et Leuit. 21. Ezec. 44. sacerdos sicut viduam, ita etiam repudiatam vetatur ducere, Iere. 3. tanquam vulgatum & notorium allegatur, post repudium libertatem esse transeundi ad aliud coniugium. Repudium igitur seu diuortium, de quo Pharisæorum quæstio loquitur, non tantum est seiunctio a conuictu domestico seu separatio, quoad cohabitationem: sed est solutio vinculi matrimonialis, ita vt post legitimũ diuortium legitime factum, possit contrahi aliud matrimonium, non tantum post mortem prioris coniugis, sed viuẽte eo. Illud enim expresse ponitur, Deut. 24. Et verbũ כרת vnde repudium seu diuortiũ Hebræis dicitur, significat abscindere, seu præscindere: quod ad solutionem vinculi coniugalis apte conuenit. Atque adeo vinculum coniugale non manet post diuortium inter priores coniuges. vt Deuteron. 24. & Iere. 3. pronunciatur abominatio esse, si maritus repudiatã suam post mortem alterius viri ducere voluerit. Ditenbergius obiicit: Iudæis licuisse post diuortium ducere aliam vxorem, nõ ratione diuortij, sed quia licebat plures tunc simul vxores habere. Hanc vero rationem vanam & falsam esse inde constat. Nam & vxor repudiata poterat alteri nubere, Deut. 24. Leu. 21. Ezech. 44. Iere. 3. Quid igitur Pharisæorum quæstio, nomine diuortij intelligat, certum & manifestum est. Et ipsa formula libelli repudij, quæ a Rabbinis Iudæis tradita est, idem confirmat: In ea enim ponitur hæc clausula: Concedo ei licentiam & potestatem, vt pro libito suo vadat quo voluerit, ducique possit ab omni viro: nec eam quisquam prohibere præsumat.

Videamus porro, quid ipse Christus in responsione sua intelligat per diuortium seu repudium. Coniungit autem Matthæi 19. Mar. 10. Luc. 16. duo hæc, vxorem dimittere, & post diuortium aliam ducere. Eadem ergo est definitio diuortij, in quæstione Pharisæorum, & in responsione Christi. Hanc vero notationem diuortij accommodabimus ad ipsam quæstionem & responsionem. Quærunt enim Pharisæi, propter quas causas tale diuortium licitum sit. Hic vero libere fateor, si Christus tantum hoc respondisset, quod Marcus & Lucas describunt, sensus simpliciter hic esset, propter nullam prorsus causam, licitum esse tale diuortium: sed quæcũque intercedat causa, non posse vinculum matrimonij dissolui, nisi per mortem: Ita enim habent verba: Quicunque dimiserit vxorem suam, & duxerit aliam, adulterium committit. Sed quia in Euangelistis vniuersalis & necessaria regula est, veram interpretationem & sententiam quærendam & sumendam esse ex collatione descriptionum, quę extant apud reliquos Euangelistas. ita enim mutuas operas tradiderũt, vt quod vnus breuius & obscurius posuit, illud alter suppleat, & clarius explicet. Cõferenda igitur est etiam Matthæi descriptio quæ testatur non semel, sed in duobus locis Christum diuersis temporibus, quando materiam diuortij tractauit, diserte addidisse exceptionem de casu fornicationis, Matth. 5. & 19. Non itaque simpliciter vniuersales sunt sententiæ illæ Christi, in Marco & Luca. sed cum illa exceptione, quam Matthæus Apostolus, qui illis concionibus Christi interfuit, duobus in locis addit. Quia igitur verissima est regula, quod generi derogetur per speciem: sensus igitur respon-

Quid Christus intelligat per diuortium & repudium.

Sẽsus responsionis Christi.

tionis Christi, ex collatione Euangelistarum [illegible] tantum in causa fornicationis, licitum esse tale diuortium, sicut supra [illegible]: in ceteris vero omnibus causis non esse licitum, vt vir vxorem dimittat, & aliam ducat. Et quia pronunciat ad alterum committi, si alia ducatur: ostendit in omnibus diuortiis, propter qualescunque causas fiant, manere vinculum matrimonij, excepto illo diuortio, quod fit propter causam fornicationis. Argumenta enim a contrario sensu sunt omnium [illegible] & firmissima. Quia igitur Christus dicit: Qui dimiserit vxorem suam, excepta causa fornicationis, & duxerit aliam, moechatur. Ergo a contrario sensu, qui propter causam fornicationis dimittit vxorem, & aliam ducit, non moechatur. Hoc certe luce meridiana clarius est. Et hęc [illegible] simplicitas vel inde confirmatur, quod Augustinus diuersam suam sententiam, aliter tueri non potest, nisi verba Christi de exceptione fornicationis misere, & contra quam [illegible] contextus patitur, torqueat. Dicit enim hunc esse sensum exceptionis, quod illi grauius quidem peccent, qui sine causa fornicationis diuortium faciunt: sed tamen & illos adulterii reos esse, qui propter causam fornicationis vxorem dimiserit, & aliam duxerit. Sed inspiciatur tantum textus & manifestum erit, Christum hoc non dicere. Neque enim proposita erat quaestio, vtrum ex illegitimis diuortiis grauius peccatum sit, sed quaestio erat de causis [illegible] diuortij. Et Pharisęi quidem existimabant, quamuis causam sufficere. Christus vero respondet: Excepta causa fornicationis nullam aliam esse causam, quae possit matrimonij vinculum soluere. Semper autem in memoriam [illegible] definitio diuortij. [illegible] quaestione [illegible] quaerunt enim de causis diuortij. Christus vero [illegible] ipsam definitionem diuortij, vxorem scilicet dimittere, & aliam ducere. Et [illegible] definitionem nulli causae tribuit, nisi tantum causae fornicationis. Particulae [illegible] [illegible] & [illegible], illam Augustini contortionem non admittunt. Graeci interpretes, 1. Reg. 2[illegible] reddiderunt [illegible], puer hoc [illegible] sciebat, nisi tantum Dauid & Ionathas. ca. 21. Non est hic alius gladius [illegible] hunc. 3. Reg. [illegible]. Nemo adsit nisi nos duo. Actor. 26. Optarim omnes esse tales, qualis ego sum, exceptis his vinculis. In his sententiis [illegible] esset interpretatio de magis [illegible] cum simpliciter sint exclusiuae exceptiones, sicut & particula Nisi, quae Matth. 19 [illegible], cuius exempla vbique sunt obuia.

Duae obiectiones Pauli, earumque refutatio.

Ita ergo sententia Christi plana est. Sed duo dicta ex Paulo opponuntur, de quo [illegible] omnium [illegible] Christi sententiam intellexerit. Illa igitur [illegible] ostendemus, non [illegible] exceptionem Christi de causa fornicationis. Rom. 7. dicit, mulierem lege alligatam esse viro, donec vir [illegible] viuente viro, alteri coniuncta fuerit, adultera pronunciatur. [illegible] Paulum [illegible] interpretantur, quasi Paulus voluerit docere, post legitimum quidem diuortium, propter causam fornicationis legitime factum, concedi posse aliud matrimonium, altero coniuge viuente. Sed Paulus in illo loco non tractat ex professo doctrinam de diuortiis, sed ex institutione coniugii, quod sit indiuidua coniunctio, similitudinem [illegible] proposito [illegible] congruit, [illegible]. Et nullum dubium est, matrimonium per se, iuxta institutionem, esse talem coniunctionem, sicut Christus inquit: Non iam sunt duo, sed vna caro. Item: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Et hoc modo iuxta institutionem, nexus matrimonij non nisi morte dissoluitur. Et hactenus similitudo illa seruiebat Pauli proposito. Alia vero quaestio est de diuortiis: cuius similitudinem Paulus [illegible] attexuit, quia [illegible], quod in illo loco agebat, ea non erat opus. Christus vero Matth. 19. simul & legem inseparabilitatis coniugij, ex institutione tradit: & adiungit exceptionem de diuortio, propter

causam

causam fornicationis. Non igitur existimandus est Paulus sustulisse seu abrogasse exceptionem illam Christi, quando legem institutionis, de indiuidua coniugij societate recitat. Et ne coniecturis opus sit, ipse Paulus certissimus sui interpres sit. Dicit enim, se loqui scientibus legem. Atqui legem cōcedere secundas nuptias, post legitimum diuortium certissimum est, Deut. 24. Leu. 21. Iere. 3. Ezech. 44. Loquitur itaque in illo loco Paulus, de vinculo coniugali, quale est per se, extra casum diuortij. Nā & ipse 1. ad Corint. 7. vbi sententiam illam quæ extat Rom. 7. repetit, fidelem in casu desertionis eximit seruitute, & vindicat in libertatem a lege coniugis infidelis, dū adhuc viuit. Altera sententia Pauli, 1. Cor. 7. videtur fortius vrgere: præfatur enim, se repetere præceptum Domini de diuortijs. Dicitur autem simpliciter, sine exceptione præceptum Domini esse, mulierem à viro non separari: si vero separetur vt maneat innupta, aut viro reconcilietur. Et virum non dimittere vxorem. Inspiciamus igitur aliquanto propius illam Pauli sententiam, maxime, qui profitetur, se repetere præceptum Domini de diuortio. Christus autem in illo suo præcepto duo complectitur, 1. propter quas causas non sit licitum diuortium, ita vt legitime possit aliud matrimoniū cōtrahi. 2. addit exceptionem de causa fornicationis. Videamus iam, an Paulus vtramque partem præcepti Christi complectatur, an vero de altera tantum parte loquatur. Et non diuinationibus agemus, sed ex ipsis Pauli verbis, hæc ex re statuemus. Primo autem sumemus illud, quod etiam aduersariorum confessione certum est. Licet enim post diuortium non permittant alterum matrimonium: hoc tamen fatentur concessum esse, vt propter causam fornicationis vir possit vxorem dimittere, & vxor virum deserere. In alijs vero casibus, extra fornicationem, Christus pronuntiat, ipsam dimissionem non licere. Nam Matthæi quinto, non de repetitis a viro post dimissionem secundis nuptijs, sed de ipsa dimissione loquitur: Quisquis vxorem dimiserit, excepta causa fornicationis, facit eam mœchari. Iam vero Paulus prima Corinthiorum septimo inquit: Præcipio non ego, sed Dominus, mulierem à viro non discedere, & virum non dimittere vxorem. Audis Paulum loqui de illa parte præcepti Dominici, quæ in alijs casibus, extra causam fornicationis ipsam dimissionem prohibet. Et in his casibus recte dicit, non posse contrahi alterum matrimonium: quia nondum soluto vinculo matrimonij, est adulterium. Non autem præceptum Domini est, viro propter causam fornicationis nec debere, nec posse Vxorem dimittere. Exceptio igitur causæ fornicationis in illa Pauli sententia non comprehenditur: quia expresse declarat, se loqui de illis casibus, in quibus ipsa dimissio non est licita. *Explicatio loci Paulini.*

Quod autem addit: Si vero discedit, &c. ostendit multa fieri de facto, quæ de iure non licent.

Secundo, ipsum verbum reconciliationis, ostendit Paulum non loqui de causa fornicationis. Quādo enim in scriptura alter dicitur alteri recōciliari, intelligitur hoc propriè non de parte innocente, sed quod pars offendens reconcilietur alteri, vt ad Rom. c. 5. Cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo. Matt. cap. 5. Si frater tuus habet aliquid aduersum te, vade, reconciliare fratri tuo.

Si igitur Paulus discessionem mulieris de causa fornicationis viri intelligeret, non mulieri, vt parti innocēti, sed viro, vt parti offendenti iniungeret reconciliationem. Quia vero dicit, Mulier reconciliet se viro: ergo intelligit separationem, quæ propter alias causas fit, excepto casu fornicationis. Salua igitur manet exceptio Christi.

Tertio, ipse Paulus mox fideli parti desertæ non proponit præceptum: Maneat innupta: sed liberam eam pronuntiat. Ergo Paulus ipse os-

tendit,

tendit, priorem illam sententiam non esse intelligendam sine exceptione.

Quarto, Græci interpretes exceptionem causę fornicationis, expresse addunt in explicatione huius Paulinæ sententiæ: Chrysostomus dicit, vxorem a viro non discedere sine fornicatione: & addit Pauli sententiam esse: quia propter alias causas, excepta fornicatione, contingit fieri diuortia: melius esse vt a principio non fiant, quod si fiant, vel maneant sine coniugio vel reconcilientur.

Theophylactus. Eandem explicationem repetit Theophylactus. Oecumenius ita inquit. Lex Domini est, ne excepta fornicatione fiat diuortium. Item: Vir vxorem non dimittat, nisi ratione fornicationis duntaxat, hæc enim lex Christi est.

Ambrosius. Ambrosius etiam inquit, Si discesserit propter malam conuersationem viri, iam innupta maneat.

Corinthiorum igitur quæstio non fuit de legitimo diuortio, quod propter causam fornicationis fit, sed de illis diuortijs, quæ Græcorum leuitate, ex quibusuis causis in illis locis vsitata erant. Atque ita diiudicatio huius quæstionis, quantum ad Scripturæ sententiam attinet, plana est. Et bonæ mentes acquiescere debent, quando habent ipsius diuinæ voluntatis simplicem & genuinam sententiam, in Scriptura patefactam.

Apud Ecclesiasticos vero scriptores quæstio illa non eodem modo definita fuit. Omnino enim, quantum salua conscientia fieri potest, opera danda est, vt diuortia etiam legitima caueantur, & nexus coniugalis vel indissolubiliter seruetur, vel si interruptus fuerit, redintegretur. Sic igitur viros monebant & hortabantur veteres, vt adulteras, si pœnitentiam agerent, & spem emendationis præberent, paterentur sibi reconciliari: cum præsertim nobis Christianis cogitandum sit, fœdus spiritualis coniugii inter Christum & Ecclesiam sæpe à nobis spirituali fornicatione violari. Nolemus autem Deum tam duriter nobiscum agere, vt propterea sine spe reconciliationis in æternum nos a se repudiet: sed celebramus, sicut æquum est, illam Dei misericordiam, quæ pulcerrime descripta est, Ierem. 3. Eandem igitur humanitatem & misericordiam nos ipsi etiam parti nostræ præstare æquum est, ne incidamus in illud Christi, Qua mensura mensi fueritis, &c. cum præsertim Christus adulteram resipiscentem clementer receperit, Ioan. 8. Quod caput, Augustinus narrat acerbos viros tanto odio persecutos, vt ex suo loco illud expunxerint.

Accedit quod secunda matrimonia sua habent incommoda propter liberos ex priori coniugio susceptos. Et pars lapsa quando sine omni spe receptionis repudiatur, difficilius ad pœnitentiam redibit, sed ex desperatione alijs atrocioribus flagitijs se prostituet. *Hieronymus.* Hieronymus citat quidē sententiam Solomonis ex cap. 18. Prouerbiorum quæ tamen in Hebraico textu Solomonis no extat, Qui tenet adulteram, stultus est & impius. Et quæstione prima, citatur ex Chrysostomo; Fatuus est & iniustus, qui retinet meretricem. Patronus enim turpitudinis est, qui celat crimen vxoris.

Non tamen pugnat aduersus pietatem, adulteram resipiscentem recipere. Ita Dauid coniugem suam Michol, quæ alteri copulata fuerat, rursus ad se recepit.

Hæc & alia argumēta, quibus persuaderi & molliri possit viri animus, extant apud Augustinum. Et pijs omnibus probatur, vt non statim ad diuortia prosiliatur, sed prius tentētur omnia, quæ reconciliationi & redintegrationi seruire possunt. Omnia enim mihi licent, sed non omnia expediunt & ædificant, inquit Paulus.

Veteres igitur, vt animos maritorum efficacius mouerent, docuerunt, rectius, præstãtius, & perfectius esse, si etiam ille, qui ab adultera separatus est, vel maneat sine coniugio, vel reconciliatam vxorem rursus recipiat; Et secundas nuptias post diuortium, aliqua etiam publica reprehensione notarunt: vt eo facilius animos ad reconciliationem flecterẽt. Non autem adeo fuerunt asperi, duri, horridi & immanes, vt maluerint cõsciẽtias separatarum, huiusmodi traditionibus, laqueis vstionis & fornicationis in æternum exitium præcipitare, quam alterum matrimonium concedere. Ita Origenes in 18. cap. Matt. dicit quidem talia matrimonia esse extra Scripturam, & aduersus ea, quæ scripta sunt Roman. 7. & Matt. 18. addit tamen: scio quosdam, qui præsunt Ecclesijs, extra Scripturam permisisse aliquam nubere viro priori viuente. Et contra scripturam quidem fecerunt, Roman. 7. non tamen omnino sine causa hoc permiserũt: forsan enim propter huiusmodi infirmitatem incontinentiũ hominum peiorum comparatione, quæ mala sunt, permiserunt. Et illam permissionem dicit, non esse iuxta exactam iustitiam, sed secundum duritiem hominum carnalium. Comparat autem, quod diligenter notandum est, hanc promissionem illi, quæ extat 1. Cor. 7. Bonum est mulierem nõ tangere, sed propter fornicationem, &c. Item: Rursus conueniant ne tentet vos Satanas: hoc vero dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Non igitur intelligit permissionem criminis mortalis, vastantis conscientiam, & effundẽtis gratiam. Et si nihil aliud, talem certe promissionem seu indulgentiam, aliquando in Concilio futuram sperarunt Caietanus, Erasmus, & Catharinus: sed frustra, sicut iam apparet.

Ita docti septimum Canonẽ Neocæsariensem, de huiusmodi secũdis nuptijs intelligunt: & meo quidem iudicio, recte. Statuit enim, presbyterum non debere interesse conuiuijs secundarum nuptiarum, ne cõuiuio illis nuptijs consentire videatur. Et ratio additur; quia præceptum sit, secundis nuptijs pœnitentiam imponere. Notatæ igitur fuerunt secundæ illæ post diuortiũ nuptiæ: publica aliqua Ecclesiastica repræhensione, non tamen prorsus vel damnatæ, vel prohibitæ, vel recissæ fuerunt.

Ita Hieronymus Fabiolam, quæ post legitimum diuortium, viuente priori marito, alteri nupserat; narrat quidem publicam egisse pœnitentiam, de qua scilicet loquitur Canon 7. Neocæsariensis, eo quod esset contra rigorem Euangelij; qui vniuersam causationem nubendi, viuentibus viris, fœminis amputat, tamen addit, illam hoc non vt peccatum mortale commisisse; nec tantum Papinianj leges secutam, sed fecisse hoc iuxta dicta Pauli: Melius est nubere quam vri. Item; Volo iuniores viduas nubere, ne conuertantur post Satanam. Nec publica Fabiolæ pœnitentia efficit peccatũ esse simpliciter mortale & damnabile; nam & illis, qui adulteram sine diuortio retinebant, duorum atq; trium etiam annorum pœnitentia tunc imponebatur, cap. 23. quæst. 1. Et duriores omnino fuerunt veteres fœminis, ne illis post diuortium alterũ concederetur coniugium, sicut Ambrosius 1. Corinth. 7. inquit; Non permittitur vxori vt nubat, si virum suum causa fornicationis dimiserit. De viro autem existimat, Paulum ideo non addere, Maneat ἄγαμος: Quia, inquit, viro licet ducere aliam, si dimiserit vxorem peccantem. Et reliqua quidem diuortia Ambrosius & arguit & damnat, in 16. cap. Luc. Sed post diuortium ex causa fornicationis expresse dicit licere, vt vir aliam ducat vxorem, idque non ex legum ciuilium, sicut Lindanus fingit, sed ex Pauli sententia pronuntiat. Ex illo Ambrosij loco colligitur, publicas illas reprehensiones, quæ extant apud Origenem & Hieronymum, potissimum contra fœminarum secunda matrimonia constitutas fuisse. Viris enim illud licuisse, Ambrosius aperte affirmat. Hieronym⁹.

C tica

Circa Augustini vero tempora, quæstio hæc horridius cœpit disputari: simpliciter scilicet adulterina esse coniugia, quæ post legitimum etiam diuortiū, propter causam fornicationis legitime factum, siue a viris, siue a fœminis contraherentur. Non tantum catholicū fuisse hoc dogma inde apparet, quod fuerunt tunc, qui Augustini sententiæ contradixerunt, vt Pollentius. Sed Augustini auctoritate effectum est, quod in Concilio Mileuitano 17. Canon de hac re ita positus est: Placuit, vt secundum Euangelicam & Apostolicam disciplinam, neq; dimissa a marito alteri coniungatur: sed ita maneant, aut sibimet reconcilientur. Quod si contempserint, ad pœnitentiam redigantur. Sed nec ille Canon dicit de parte innocente, quæ propter causam fornicationis partem peccantem dimittit: sed loquitur de dimissis, hoc est, de parte rea. Illud vero notabile est, quod addit Canon iste, petendam esse legem Imperialem in illa causa. Ergo vsque ad illa tempora, etiam sub Christianis imperatoribus, nō fuit lex seu cōstitutio prohibens talia matrimonia. Neque vero postea etiam a Christianis Imperatoribus talem legem impetrarūt, sicut ex Codice Iustiniani manifestum est. In Ecclesia etiam post illud tempus talia matrimonia nō simpliciter vt damnabilia reiecta fuerūt. Leo enim epist. 86. loquitur de sacerdote quodā, qui post diuortium vxoris aliam duxerat: illum vero tantum a ministerio remouet, non autem rescindit alterum illud coniugium: nec ex communione Ecclesiæ illum eiicit.

Et licet post illa tempora duriores semper hac de re factæ fuerunt constitutiones: tamen & constitutiones & exempla quædam retinuerunt veteris Ecclesiæ humanitatē. Vt cap. 32 quæst. 7 citatur & Canon cuiusdam Concilij. Quædam cum fratre viri sui dormiuit: decretum est, vt adulteri numquam coniugio copulentur: illi vero, cuius vxor stuprata est, licita coniugia non negentur. Item, ex Decreto Zachariæ: Concubuisti cum sorore vxoris tuæ, si fecisti neutram habeas: & si illa, quæ vxor tua fuerit, conscia sceleris non fuit, si se continere non vult, nubat in Domino: tu autem & adultera sine spe coniugij permaneatis. Ex Concilio Triburiensi: Si quis cum nouerca sua dormierit, neuter ad cōiugium peruenire potest. sed vir eius potest, si vult aliam accipere. si se continere non potest. Et Gregorius scribit Bonifacio. Quod proposuisti, si mulier infirmitate correpta, non valuerit viro debitum reddere, quid eius faciat cōiugalis? Bonum esset, si sic permaneret, vt abstinentiæ vacaret. sed quia hoc magnum est, ille qui non poterit se continere, nubat magis.

Hæc ideo recitaui, vt rectius expēdi possit, quale sit Tridentinum anathema in hoc Canone. Præcipue vero vt consideretur, ex quibus causis & rationibus veteris Ecclesiæ humanitas, post diuortium aliquādo concesserit coniugio. Si magistratus exequeretur iudicium adulteri & adulteræ, Deut. 22. Ezech. 16 & 23. non opus esset quæstione illa turbatrice cōscientiarum. Sed quia magistratus cessat, consulendum igitur est conscientiis ex verbo Dei: sicut Paulus personæ relictæ consulit ex illa regula: In pace nos vocauit Deus. Item: Ne laqueus conscientiis iniiciantur.

CANON VIII.

Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum ob multas causas separationem inter coniuges, quoad thorum seu quoad cohabitationem, ad certum incertumve tempus fieri posse decernit, anathema sit.

EXAMEN.

Hæc non est noua definitio diuortij, quod scilicet sit tantum separatio inter coniuges, quoad thorum, & quoad cohabitationem, manente interim etiam inter separatos vinculo matrimonij. Et talis quidem separatio

Concilium Mileuitanum.

sumpta

sumpta sunt primum ex dicto Pauli, 1. Corint. 7. Si discedit, maneat innupta, aut viro reconcilietur, quando scilicet non adest vera causa legitimi diuortij. Incidebant vero quædam aliæ grauiores dissensiones. Ibi cum diuortium fieri non posset, fiebat quædam secessio, postquam per reconciliationem cohabitatio redintegrabatur. Ex illa secessione postea facta est definitio diuortij: cum Paulus expresse contestetur, se non loqui de vero diuortio, hoc est, de dimissione & separatione, quæ præcepto Domini conceditur, inquit enim: Coniugatis præcipio, non ego, sed Dominus, vxorem a viro non separari, nec virum dimittere vxorem. Quod igitur Paulus addit: Si discedit, aut maneat innupta, aut viro reconcilietur, non pertinet ad verum & legitimum diuortium, de quo Christus loquitur. Et tamen ex illo loco Pontificij fabricant definitionem veri & legitimi diuortij.

Secundo. Christus ipsam dimissionem coniugis, nisi fiat propter causam fornicationis, pronuntiat esse illicitam & illegitimam Matth. 5. Dictum est antiquis; Si quis dimiserit vxorem suam, det ei libellum repudij. Ego vero dico vobis, quia omnis, qui dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari. Contra hanc vero Christi sententiam Pontificij decernunt, præter fornicationem multas alias esse causas, propter quas licita & legitima separatio coniugum fieri possit.

Tertio, separationem seu dimissionem, quæ 1. Corint. 7. extra causam fornicationis describitur, Paulus nec suadet, nec decernit, sed docet eam pugnare cum præcepto Domini qui præcipit non discedere. Quando vero coniuges contra illam Apostoli doctrinam & admonitionem, priuata contumacia se separant, tunc Paulus suadet reconciliationem: aut si hoc non fit pronuntiat, ipsos debere sine coniugio manere. Sed hic Canon dicit ipsam Ecclesiam ob multas causas, præter fornicationem decernere posse separationem.

Quarto, Christus Matth. 5. dimissionem seu separationem coniugum, quæ fit præter causam fornicationis, ideo improbat: quia obijcit periculis vitiorum, fornicationis, & adulterij. Facit, inquit, illam mœchari. Sed de his periculis Pontificij non sunt solliciti, libere enim decernunt separationem ad certum incertumue tempus.

Quinto, Contendunt, tale debere esse diuortium, in quo vinculum matrimonij nihilominus saluum maneat. Atqui Pontificia illa separatione vinculum coniugij, multis & varijs modis soluitur & dirumpitur.

Nam ad vinculum matrimonij pertinent hæ sententiæ; Et adhærebit vxori suæ. Faciamus ei adiutorium, quod sit coram ipso. Mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir. Iterum conuenite, ne tentet vos Satan, propter incontinentiam vestram. Non sunt duo, sed vna caro. Et ipsum matrimonium definitur indiuidua vitæ consuetudine. Hæc vero vincula coniugij in Pontificia separatione, quoad thorum & cohabitationem soluuntur & dirumpuntur. Homines igitur contra decretum diuinitatis separant, quod Deus coniunxit.

CANON XI.

Si quis dixerit, prohibitionem solennitatis nuptiarum, certis anni temporibus, superstitionem esse tyrannicam, ab ethnicorum superstitione profectam: aut benedictiones, & alias ceremonias, quibus Ecclesia in illis vtitur, damnauerit, anathema sit.

EXAMEN.

Olim in festo natiuitatis, Paschatis, & Pentecostes, celebrabatur frequens & solennis totius populi communio. Ne igitur nuptiarum conui-

ijs, & reliquis pompis turbaretur aut impediretur præparatio ad dignam communionem, bono consilio statutum fuit, ne in illis festis, & proximis diebus ante illa festa pompæ nuptiarum celebrarētur. Postea cum collapsa esset cōsuetudo solennis communicationis in illis festis, hoc est, cum causa, finis, & vsus statuti illius desijsset: ipsum tamē statutum retentum fuit. Et affuit cœpit noua opinio, quasi sanctitas illorum temporum non posset ferre commixtionem carnis in copula coniugali, sicut quondam in sacris Bonæ Deæ matronæ cogebantur secubare. Hæc opinio taxatur & reprehenditur: Scriptura enim pronuntiat, thorum esse immaculatum: item, esse castitatem & sanctificationem.

CANON XII.

Si quis dixerit, causas matrimoniales non spectare ad iudices Ecclesiasticos, anathema sit.

EXAMEN.

Quia matrimonium in Ecclesia normam habet ipsum verbum Dei, & in causis matrimonialibus multi accidunt casus cōscientiarum. Ecclesia igitur nō potest prorsus & simpliciter causas matrimoniales à se ad politicum magistratum reijcere, sicut fit in causis hæreditatū, successionum, & similibus. Christus enim, qui causam diuidendæ hæreditatis prorsus à se reijcit, Luc. 12. quæstionem de diuortijs non similiter reijcit, sed ex verbo Dei ostendit, quid cum norma institutionis consentiat, quid vero pugnet. Ita Paulus 1. Corinth. 7. de causis matrimonialibus consultus non reijcit totum negotium ad politicum magistratum, sed conscientias ex verbo Dei erudit. *Ambrosius.* Ita Ambrosius respondet in quæstione matrimoniali, de gradibus prohibitis, li. 8. Epist. 66. Et in vetustis etiam Concilijs quædam de causis matrimonialibus statuta leguntur. Nunquam vero vetus Ecclesia causas matrimoniales ita ad suum forum transtulit, vt prorsus excluderet politicum magistratum, maxime si Christianus esset. Ferre enim leges, ad magistratus officium pertinet. Ita non Episcopi, sed Theodosius Imperator legem tulit de consobrinorū coniugio. Augustinus de Ciuit. Dei, lib. 15. c. 16. Ambrosius Epist. 66. Ita Concilium Mileuitanum iudicat, lege Imperiali sibi opus esse ad statutum de diuortijs. Talis tunc fuit coniunctio ministerij Ecclesiastici, & magistratus politici in causis matrimonialibus: quas postea Pontifex & Episcopi prorsus ad se rapuerunt, excluso simpliciter politico etiam Christiano magistratu.

DE CLANDESTINIS MATRIMONIIS.

Tametsi dubitandum non est, clandestina matrimonia libero contrahentium consensu facta, rata & vera esse matrimonia, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit: & proinde iure damnandi sunt illi, vt eos sancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera ac rata esse negant: quique falso affirmant, matrimonia à filijsfamilias, sine consensu parentum contracta, irrita esse, & parentes ea rata vel irrita facere posse, nihilominus sancta Dei Ecclesia, ex iustissimis causis illa semper detestata est, atque prohibuit, &c.

EXAMEN.

Gropperi verba in institutione Coloniensi. Inter ipsos Pontificios, si qui sunt saniores, agnoscunt & fatentur, matrimonia inscijs & inuitis parentibus contracta non esse legitimam aut diuinam coniunctionem. Gropperus enim in institutione Coloniensi, grauissime, inquit, Euaristi Canonem plane sanctissimum cuperemus in

Ecclesiam Concilio generali reuocari, ob clandestina illa matrimonia tollenda: quæ nunc passim non palam, sed furtim inter pueros & puellas, citra parentum consensum, & per lenones & lenas copulantur vel inter stultos & temulentos, sola causa libidinis, non Dei respectu, sed Diaboli instinctu coniunguntur: idque sæpenumero præter destinatum consensum. Quis enim consensum recte vocarit, cuius non consilium, sed vel pueritia, vel temulentia, vel insidiæ, vel libido caussa sint? Quis vero nescit, quot stupris, quot periuriis, & id genus aliis criminibus, ac innumeris malis clandestina illa matrimonia ansam præbeant? Et postea: Scimus Ecclesiam hæc matrimonia multo ex tempore sustinuisse, nec facile rescidisse: ne vitiatis puellis sua simplicitas fraudi, & adolescentibus impune foret, quod puellis stuprum intulissent. Verum cum experientia doceat, hanc Ecclesiæ indulgentiam, innumeris malis abutentium vitio, ansam præbere: quis non videt longe satius esse, vt clandestina illa matrimonia, quæ omnino Sacramenti rationem no habent, ab Ecclesia tollantur, seu decernatur saltem, ipsa matrimonij firmitatem apud Ecclesiam non prius habitura, nisi noui consensus robur accesserit, &c. Hæc ibi.

Et profecto grauissima habet hæc sententia documenta & firmamenta, ex iure diuino, iure naturali, iure ciuili, & ex veteris Ecclesiæ constitutionibus.

Primum enim Ecclesia sentit & fatetur, coniugium esse talem coniunctionem, cuius author, coniunctor & conciliator sit ipse Deus. Vt igitur coniuges statuere possint, se ab ipso Deo coniungi, vtque ipsum benedictione sua, cœpto coniugio adfuturum sperare & petere possint: docendi sunt, ne contra verbum & mandata Dei, coniugia ineant. Neque enim eius coniunctionis Deus conciliator erit, quæ contra ipsius verbum instituitur. Iam vero patria potestas, non tãtum iuris ciuilis est: sed mandatum diuinum liberos subijcit parentum potestati, vt illis in Domino obediant in omnibus. Quomodo igitur legitima & diuina potest esse coniunctio, quæ instituitur violatione obedientiæ & reuerentiæ, quam ex mandato diuino liberi parentibus debent?

Canonistæ quidam clamitant, nos affingere huic 4. præcepto, quod in contrahendis matrimonijs, patria potestas ex iure diuino habet authoritatem super liberos, cum causæ matrimoniales videantur exemtæ esse à 4. præcepto, per hoc dictum: Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ. Sed hoc dictum loquitur non de sponsa, sed de vxore, hoc est, de matrimonio legitime iam contracto. Ipsa vero scriptura, & præceptis & exemplis liberorum matrimonia contrahenda includit in 4. præceptum. Parentibus enim mandat, vt ipsi vel filias elocent, vel filijs vxores accipiant, Deut. 7. Ierem. 29. Et Abraham, pro iure patriæ potestatis, quasi testamento cauet, quam velit vxorem filio accipere, & qualem nolit à filio duci. Et in N.T. Paulus 1. Cor. 7. vbi disputat de virginibus vel seruandis, vel elocandis, consilium illud præscribit parentibus. Ius igitur diuinum tribuit patriæ potestati, authoritatem super liberos, non tantum in ciuilibus contractibus, sed expresse etiam in contrahendis matrimonijs. Quartum igitur præceptum, de reuerentia & obedientia liberorum erga parentes, expresse & in specie complectitur etiam contractum matrimonij. Et quidem patriam potestatem posse matrimonia sine consensu parentum contracta, vel rata vel irrita facere, Deus expresse in lege sua ostendit. Extat enim lex diuina, Deut. 22. Si quis virginem stuprauerit, dabit patri tot siclos, & habebit eam vxorem, nec poterit eam dimittere, cunctis diebus vitæ suæ. Audis illum de iure debere eam vxorem habere, si pater consen-

ſerit. Sed Exod. 22. Interceſſione patriæ poteſtatis, illud poteſt vel ratum vel irritum fieri. Si enim pater virginis, eam ſtupratori dare noluerit, non poteſt eam habere vxorem. Imo ſi virgo, quæ adhuc eſt in patria poteſtate, ipſi Deo aliquid vouerit, votum illud irritum poteſt reddi, contradicente patre, Num. 30. Multo magis ergo patria poteſtas auctoritatem habebit in promiſſione matrimoniali, facta citra parentum conſenſum.

Quia igitur res ardua eſt, contractum matrimonij ita inſtituere, vt Deus ipſe matrimonium coniungat, copulet & conciliet, quæritur quo modo Deus illud faciat? **Non autem ſine medio illud facit, ſicut Adamo** Euam adduxit, ſed per certa & legitima media. Illa autem quæ ſint, in explicatione 4. præcepti ipſe oſtendit. Quando igitur hiſce medijs ſpretis & conculcatis, inſtituitur contractus matrimonij, num homo pronunciabit eſſe legitimam & diuinam coniunctionem? Hæc certe ratio **grauiſſima eſt, ex iure diuino ſumpta.**

Ius Naturale, Ius Ciuile.

Secundo. Quod hæc ſententia ſit non tantum iuris ciuilis, ſed & naturalis, leges ciuiles oſtendunt, vt in Digeſtis de ritu nuptiarum: Nuptię conſiſtere non poſſunt, niſi conſentiant omnes, hoc eſt, qui coeunt, quorumque in poteſtate ſint. **Et Codice de nuptijs: Obſeruatis iuris præceptis, ſociare coniugio tuo quam volueris, non impedieris: ita tamen vt** contrahendis nuptijs patris tui conſenſus accedat. Et Inſtitutio. de Nuptijs, iuſtas nuptias inter ſe ciues Romani contrahunt, qui ſecundum præcepta legum coeunt: maſculi quidem puberes, & fœminæ viri potentes: & conſenſum habeant parentum, quorum in poteſtate ſunt. Nam hoc fieri debere, & ciuilis & naturalis ratio ſuadet, in tantum vt iuſſus parentis præcedere debeat.

Tertio. Veteris Eccleſię conſtitutiones eandem ſententiam, & quidem magna grauitate tuentur. Extat Euariſti conſtitutio, edita circa annum Domini centeſimum, quæ inquit: Aliter legitimum non ſit coniugium, niſi ab his qui ſuper ipſam fœminam dominationem habere videntur, & a quibus cuſtoditur, vxor petatur, & a parentibus & propinquis ſponſetur, &c. Ita peracta & legitima ſcitote eſſe connubia: aliter vero præſumpta, non coniugia, ſed adulteria, vel contubernia, vel ſtupra, aut fornicationes potius, quam legitima coniugia eſſe non dubitatur: niſi voluntas propria ſuffragauerit, & vota ſuccurrerint legitima. Addit autem Euariſtus: ita a Patribus accepimus, & ſanctis Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus traditum inuenimus. Et circa annum Domini 380. quæ fuerit **Eccleſiæ de hac quæſtione ſententia, ex Ambroſio colligitur, qui & de hiſtoria Rebecca, in lib. de Patriarchis inquit: Conſulitur Rebecca non** de ſponſalibus. Illa enim iudicium expectat parentum, non eſt enim **virginalis pudoris, eligere maritum ſed de die profectionis conſulitur. Et addit Ambroſius, hanc ſententiam eſſe legis naturæ. Plerique, inquit,** Euripidem illud mirantur, vbi mulier cum ad alias nuptias petebatur inquit: **Sponſaliorũ meorum pater meus curã ſibi ſubijt: hoc enim non eſt** meum, ergo quod & ipſi philoſophi mirati ſunt, ſeruate virgines, & non ſolum virgines, ſed & ſi quæ vidua vult nubere, nubat in Domino, ita vt electionem mariti parentibus deferat, &c.

Et circa annum 436. Carthaginẽſis 4. Synodus oſtendit vſitatum fuiſſe, vt ad teſtificandum parentum conſenſum, ſponſus & ſponſa a parentibus in Eccleſia ſacerdoti benedicendi offerrentur.

Circa annum Domini 450. Leo Pontifex ſtatuit, ita ſecundum legem **& Euangelium, publicis nuptijs in coniugium liquide aliam ſumi, ſi** ſponſa a parẽtibus tradatur ſponſo. Idem dicit: Paterno arbitrio fœminæ viris iunctæ carent culpa.

In Concilio Toletano 4. circa annum Domini 630. decretum eſt ne

virgines extra voluntatem parentum, vel suam, cogantur maritos accipere.

Et circa annum Domini 865. Bulgaris recens ad fidem conuersis, ita scribit Nicolaus de consuetudine Romanæ Ecclesiæ: Apud nostrates sponsalia fœdera, quæ futurarum sunt nuptiarum promissio, consensu eorum, qui hæc contrahunt, & horum quorum in potestate sunt, celebrantur. Hæc extant in decretis, causa 30. & 32. quæ iuxta seriem temporum distribui, vt eo clarius perspiciatur, recentem esse Pontificiam constitutionem, de ratis habendis clandestinis matrimonijs, dissentientem à sententia veteris Ecclesiæ.

Conuenit etiam huc, quod 37. quæst. 1. & 2. scribitur de raptoribus, qui puellam violenter a domo patris abducunt, vt corruptam in vxorem habeant. Ibi enim sancitur, ex Aurelienfi synodo, etiam si puella raptori consenserit, tamen reddendam esse potestati patris, & Gregorius dicit: Cum rapta patriæ potestati restituta fuerit, & raptor rapinæ suæ pœnitentiam egerit, cum voluntas parentum vtriusque in vnum conuenerit, non prohibentur ad inuicem copulari.

Et hæc precipue intelligenda sunt, quando res adhuc est integra. Quādo enim matrimonio consummato, secuta est commixtio, tunc ad vitanda maiora scandala, & ne iniuria fiat vitiatæ & desertæ mulieri, seruari potest dispensatio, quæ extat Deut. 22. Habeat eam in vxorem. Atque ita Ambrosius Sisynnio patri consulit, simul tamen etiam culpam filij fatetur lib. 6. Epist. 43. Imo tolerauit hæc Isaac in Esau.

Si vero parentum vel negligentia vel duritties, illa sua potestate abuteretur, & non vellet liberis prospicere de coniugio, vel conaretur impedire honesta matrimonia, aut cogere inuitos ad incommodas coniunctiones, certa iuris remedia huic abusui & opposita sunt, & alia opponi possunt.

Audi vero, qualia ἀσύστατα Tridentina synodus de hac quæstione statuat. Fatetur, Ecclesiam talia clandestina matrimonia semper detestatam esse, atque prohibuisse: & tamen simul anathemate damnat eos, qui ea vera ac rata esse negant. Potestne igitur detestanda & prohibita coniunctio facere verū matrimonium? hoc est, detestanda & prohibita coniunctio, iuxta Tridentinum Concilium, est legitima & diuina coniunctio. Atqui Euaristus Pontifex Romanus, ante annos 1450. pronunciauit, non esse vera matrimonia, idque ex Apostolorum traditione. Ipsos ergo Apostolos Tridentina Synodus anathemate damnat. Addit autem Ecclesiam, hoc est, Pontificem cum suis prelatis, posse facere vt irrita sint talia matrimonia, quandiu vero hoc non fecerit, anathemate damnandos esse, quicunq; ex verbo Dei, ex iure naturæ, & ex veteris Ecclesiæ cōstitutionibus, negant ea esse vera & rata. Et vel hinc iudica, qualia sint Tridentina anathemata. Manifeste enim ostendunt, quare pro clandestinis matrimonijs dimicent, non quod sint vel verbo Dei, vel veteris Ecclesiæ constitutionibus consentanea: sed tantum propter retinendam & stabiliendam Pontificiorum tyrannidem. Fatentur enim se posse, si modo vellent, facere vt irrita sint talia matrimonia, sed quamdiu hoc facere nolint, omnes diuersum dissentientes debere anathema esse. Et satis quidem hæc, pro imperio Pontificio.

CANON IX.

Si quis dixerit, clericos in sacris ordinibus constitutos, vel regulares castitatem solenniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse non obstante lege Ecclesiastica vel voto; & oppositum nil aliud esse, quam damna-

re matrimonium: posseque omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se castitatis (etiam si eam vouerint) habere donum, anathema sit: Cum Deus id recte petentibus non deneget, nec patiatur nos supra id quod possumus tentari.

CANON X.

Si quis dixerit, statum coniugalem anteponendum esse statui virginitatis vel cœlibatus, & non esse melius ac beatius, manere in virginitate aut cœlibatu, quam iungi matrimonio, anathema sit.

Disputatio de virginitate & cœlibatu clericorum, non potest breuibus absolui. Restant etiam loci nonæ Sessionis, de purgatorio, de reliquiis, imaginibus, & inuocatione Sanctorum, de indulgentiis, de delectu ciborum, de ieiuniis, de festis. Sed quia secunda hæc pars examinis, præter opinionem excreuit, & aliis caussis, quo minus nunc progrediar, impedior: illa igitur quæ restant, peculiari aliquando tractatu, si Deo visum fuerit, & Ecclesiæ vtilitas flagitare videbitur, explicabimus.

SECVNDÆ PARTIS EXAMINIS DECRETORUM Tridentini Concilij, finis.

INDEX

INDEX LOCORVM SCRIPTVRÆ, QVI IN HAC SECVNDA PARTE EXAMINIS OBITER ALLEGANTUR & explicantur.

Numerus anterior capita locorum sacræ Scripturæ, posterior paginas designat.

Enes.1. benedixit eis, 417. Crescite & multiplicamini 121. subiicite vobis terram 417
2. *Non est bonum homini esse solum, 416. faciamus ei adiutorium, 416. 437. Eua ex costa formatur, 416. Deus adducit Euam Adæ, 415. 439. Os ex ossibus meis, 142. Caro de carne mea, 418. relinquet homo patrem & matrem, 416. bis. 423. 429. erant duo illi nudi.* 422
3. *Num Deus præcepit ut non comederitis, 223 circumdederunt sibi perizomata, 69. Adam ubi es, 325. In dolore concipies & paries, 417. desideriũ tuum ad virum, 417. 418. In sudore vultus, 370. Terra es.* 142
4. *Eua concipit & parit, 415. Vbi est Abel frater tuus, 325. Lamech duas vxores ducit, 416. dicit vxoribus suis.* ibid.
6. *Ducebant quas volebant.* 416
9. *Benedixit eis, 417. crescite & multiplicamini,* 121. 415
14. *Melchisedech profert panem & vinum.* 262
17. *Ero Deus tuus & seminis tui, 22. Puer octo dierum circumcidatur, 86. 88. Masculus cuius præputium non fuerit circumcisum, 22. 23. Abraham suos circumcidit.* 88
18. *Scio quod Abraham præcepturus sit liberis & domui suæ.* 88
20. *Vere soror mea est.* 23
22. *In semine tuo benedicẽtur gentes.* 87
24 *Isthinc vxorem filio meo adducas, 439. Deus mittet Angelum ut ducas filio vxorem, 415. Domine occurre mihi hodie, ibid. Seruus inclinat se & adorat Dominum.* 151
26 *Soror mea est.* 423
28 *Hic est domus Dei & porta cæli.* 150
29. *Iacobo Lea adducitur.* 427
32. *Minor sum omnibus miserationibus tuis.* 173
34. *Sichem amans Dinam.* 416
38. *Iuda nõ amplius cognouit Thamar.* 421
48. *Iacob imponit manus pueris.* 408
49. *Ruben maledicitur.* 423
Exod 4. Uxor Mosis circumcidit filios, 40. Filii Israel inclinata ceruice adorauerunt. 151
7. *Virga Aaronis cõuersa in serpentem.* 142
8. *Pediculi producuntur.* 262
12. *Sanguis agni paschalis postibus illinendus, 297. Nihil reliquũ facietis in proximum mane 162. quæ est ista religio, 86. populus incuruatus adorat.* 151
20. *Non assumes nomen, 98. Honora patrem & matrem.* 440
22. *Si pater virginis eã dare noluerit,* 440
23. *Si videris animal inimici.* 428
24. *Hoc est testamentum* 270
29. *Facere agnum iuuencum 264. Sacrificium panis & vini 262. Iuge sacrificium,* 257
30. *Pontifex vnguento vngitur.* 109
32. *Populus remisso peccato, punitur.* 370
34. *Descendens Dominus per nubem stetit cum eo.* 50
37. *Septem lucernæ in cãdelabro* 5
Leuit. 4. 6. 16. De libaminibus soli sacerdotes bibunt. 210
16. *Confiteantur omnes iniquitates filiorum Israel.* 341
18. *& 20. De gradibus prohibitis.* 416. & 423
19. *Sancti estote quia ego sanctus sum.* 179. 416
21. *Repudiata nubere poterat alteri 431. & 433. Sacerdos ne ducat repudiatã. 431. sacrificiũ panis Dei.* 257
Num. 4. ἐπισκοπή 405
10. *Cũ progrederetur arca dixit Moses: exurgat Domin⁹* 140
12. *Maria soror Mosis affligitur. 370 si pater eius spuisset in faciem eius.* 370
13. *Episcopi exercitus. 405 Facere holocaustum* 264
28. *Iuge Sacrificium. 264. Sacrificium panis Dei* ibid.
30. *Pater votum virginis irritum potest facere.* 440
Deut. 4. Docebis ea filios & nepotes tuos. 88
6. *Acues ea liberis tuis. 88. 391. quid sibi volũt testimonia hæc?* 58
7. *Filiam tuam ne des filio eorum, 440. vt filios suos & docerent & circumciderent.* 88
12. *Nihil addes nihilque detrahes verbo.* 58
13. *Seductores gladio magistratus puniendi.* 93
17. *Quicquid dixerint tibi qui*

præsunt facies. 318
19. Ferrum lapsum de manubrio. 428
22. Pœna adulterorum, 436 si quis virginem stupraverit 440
23. Mansfer non ingrediatur Ecclesiam, 424. Ammonites & Moabites non ingrediuntur Ecclesiam 424
24. Si homo uxorem maritauerit, 428. 433. Si non inuenerit gratiam in oculis eius, 433. Repudiata nubit alteri. 433. Vide testimonia qua in Leuitico citantur
34. Moyses imponit manus Iosue. 401
IOs. 5. Circumcisio diu omissa 33
7. Achan confitetur delictum. 325. 345
24. Eligite vobis hodie quod placet 93
Iudic. 6. Facere hœdum. 204
1. Reg. 1. Elcana comedit de sacrificio [illegible]. 269
2. Dimitte me ad vnam partem sacerdotalem. 210
16. Vota [illegible] ad sacrific. 260
18. Quis sum ego? & qua domus patris mei 173. Reg. 3. Dauid recepit Michol. 434
Quia se vilis [illegible]. 370 Dauid [illegible] pœna. 33 [illegible] peccaui Domino 343. Abstulit Deus peccatum tuum 316 343. Dauid ieiunans & [illegible] in terra erat 370 mortuo puero surgit, ingreditur domum Domini ibid.
24. Pestis immissa ob peccatum Dauidis 370
3. Reg. 11. Amor et Salomonis 436
19. Dominus transiens apparet Eliæ 150
4. Reg. 4. Mulier implens vasa oleo 307. apposuit os suum super os eius 10
11 Constituit Episcopos super domum Domini 405
13. Mortuum ossa Elisæ tangens reuixit 268
2 Paralip. 7. Propitius ero peccatis eorum & sanabo terra 371
17. & 19. Iosaphat ministeria constituit 433
23 Ioas querendo inauguretur in Regem. 403. Distributio officiorum ministerii 396
34. [illegible] operantium dicuntur Episcopi 405
ESdra 10. Vxores alienigenæ. 416. 428. & 430
NEem. 5 Populus agnoscit & deflet peccata 343
9. Separat populus a se semen alienigenarum. ibid.
13. Vxores alienigenæ. 416
IOb 19. Carni mea adhæsit os meum 416
29. Lingua adhæret palato ibid.
Psal. 4. Offerte sacrificium iustitiæ 250
6. Ne in furore tuo arguas me 371
8. Quid est homo quod memor es eius 173
19. In omnem terram exiuit sonus eorum 260
Delicta quis intelligit 314. 314
24. Delicta iuuentutis meæ ne memineris 341
31. Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino 341
37. Reuela Domino viam tuam. 362. Declina a malo & fac bonum 307
50. Immolabo Deo sacrificium laudis 250
Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te 371
51. Omnes iniquitates meas dele. 341. In peccatis concepit me mater mea. 66. 343. Libera me de sanguinibus, 371. Spiritus contribulatus 250. cor contritum & humiliatum Deus non, &c. 250. tunc imponent altare tuo vitulos eodem.
63. Adhæsit anima mea post te 416
66. Facere boues cum hircis 264
68. Qui educit vinctos 335
71. In capite montium eleuabitur 216
78. Non accendit totam iram suam 371
90. Quis nouit potestatem iræ tuæ 334
91. Eripiam eum & glorificabo eum 37[illegible]
102. Adhæret os meum carni meæ 416
104. Exhilaret faciem in oleo 377
109. Episcopatum eius accipiat alter. 403 maledicent illi, et tu benedices [illegible]
110. Tu es Sacerdos in æternum 259. Secundum ordinem Melchisedech [illegible]
115. Omnia quæcunque voluit fecit 138
116. Quid retribuam Domino 206
119. Lex tua meditatio mea est 16 Lucerna pedibus meis verbum tuum 16
127. Hæreditas domini sunt filii. 417. Non confundetur cum loquetur inimicis 417
128. Vxor tua sicut vitis 417 Ecce sic benedicetur homo. Labores manuum tuarum comedes 417
135. Educit ventos 242
141. Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum 250 201
147. Qui sanat contritos corde 335 Beneplacitum est Domino super timentes eum ibid.
150. Omnis Spiritus laudet Dominum 312
PRouer 9. Miscuit vinum suum 308
16. Amicus arctius adhæret, quam frater 416
19. A Domino vxor prudens 415 qui miseretur pauperis, fœneratur Domino, 269
23. Qui scrutator vbi vinum miscetur 308
24. Septies in die cadit iustus 315
28. Qui abscondit scelera sua non dirigetur 341
30. Omnis sermo Dei purgatus 120
31. Et tutæ credit cor mariti 416
ECcles. 4. Melius est esse duos, quam vnum 415
7 Qui placet Deo effugiet eã 415
9. Perfruere vita cum vxore 417
ESaia 1. Non offeras vltra 317 quis requisiuit hæc de manibus vestris 103. vinum tuum aqua mixtum est 310

2. Ascendamus in montem Domini 267
5. Accingunt se vt sectentur sicera 303
9. Puer natus est nobis 252.250
11. Spiritus sapientiæ & intellectus 234
25. Vinum bibent & vnguento vngentur 109
29. Hic populus labiis me honorat 155
6 Massa de ficu vlceri imposita 3 7
43 Ego deleo iniquitates tuas 320
45. Non est Deus iustus & saluans præter me 25 35
48. Gloriam meam alteri non dabo 35
49. Afferent filios tuos in vlnis 88. 89
52. Mundamini qui fertis vasa Domini 415
53. Oblatus est quia voluit 256
54. In misericordia sempiterna misertus sum tui 81
58. Frange panem esurienti 216
59. Verba quæ posui in ore tuo 408
16. Misit me euangelizare 321. prædicare liberationem captiuis 331
64. Iustitia nostra vt pannus menstruatæ 179
66. Respicio ad contritum Spiritu 335. Afferent ex omnibus gentibus sacrificium Deo 264

IErem. 2. Fodiunt sibi cisternas 73
3. Si dimissa vxor nupserit alteri 11. 431. 433
10. Corripe me Domine veruntamen in iudicio 371
13. Sicut adhæret cingulum ad lumbos 416
18. Agam & ego pœnitentiam super malo 371
23. Currebant & ego non mittebam eos 48. 400. 408. malleus confringens petras 318
29 Date filiis vestris vxores 442
31. Peccatorum eius non amplius recordabor 192 & 318. 126
33. Qui offerat holocaustum & incendat sacrificium 264

THren. 3. Misericordia Domini, quia non sumus consumpti 371. Bonum viro cum portauerit iugum ab adolescentia 371
4. Non erat qui frangeret eis panem 216

EZech. 3. Tu autem fornicata, conuertere ad me 81
11. Auferam ab eis cor lapideum, & dabo cor carneum 337
16 Vnxi te oleo 387
16. & 23. pœna adulterii 436
18 Quare moriemini domus Israel 321
20 In præceptis meis ambulate 78
21. Educi gladium 202
33. Nolo mortem peccatoris 315
34. Officium boni pastoris 395
44. Sacerdos non ducit repudiatam Repudiata nubit alteri 431. 433

DAn. 2. & 4 Sacramentũ 6. 7
7. Oblatus est in conspectum antiqui dierum 256. os loquens grandia 96
8. & 11. Aufert iuge sacrificiũ 257
9. Oraui Dominum, & confitens dixi 341
11. Mauzim cum Deo alieno 248
12. Abominatio desolationis

OSea 2. Sponsabo te mihi 419
13. Ero mors tua ô mors 370
14. Vitulos labiorum 250

IOel Scindite non vestimenta sed corda 371. Quis scit si conuertatur & relinquat post se benedictionem 372

MIch. 6. Non holocausta, non vitulos 250
7. Iram Domini portabo, quia peccaui ei

HAbac. 2. Iustus sua fide viuet 307
3. In ira misericordiæ recordabitur 371

Zachar. 3. Septem oculi super lapidem 5

MAlachiæ 1. Nomen meum magnum est in gentibus 267. In omni loco sacrificatur & offertur nomini meo 267. nõ suscipiam munus de manu vestra ibid.
2. Dominus testificatus est inter te & vxorem tuam, 416. Si odio habes dimitte 415. 428
3 Offerent sacrificia in iustitia 268 Placebit Domino sacrificium Iuda & Hierusalem 264

IVdit 2. Habuit cũ eis mysteriũ 6
9. Abimelech habet episcopum Zebul 405. facere hædum 264

Sap 2 & 6 Sacramentum 6

TOb. 7. Deus coniungat vos 415
12. Sacramentum Regis occultandum est 6. Angelus detulit preces Tobiæ ad Deum 293

SIrach. 26. Donum Dei est mulier bona 415. Gratia mulieris delectabit virum 417 Exhilaret cor mariti 418
27. Amici mysteria denudare 6

2. Macchab. 6. Mulieres circũcidũt præputia filiorum 40

MAtth. 2. Magi adorant Christum 105
2. Appropinquauit regnum cælorum 63. Confitebantur peccata sua 320. 344. 355 vt effugeretis iram Dei 64. 324. 344. Fortior me est 68 Baptizabit vos Spiritu & igni 67. Ego opus habeo vt à te baptizer 69. Christus à Iohanne baptizatur 32. 64. 68
3. Venit Ioannes prædicans & dicens pœnitentiam agite 63. Ego baptizo vos aqua in pœnitentiam 63
4. Pœnitentiam agite 319. Beati lugentes, quia consolationem accipient 355 Donec apex vnus de lege pereat 366. Qui vnum ex his minimis præceptis soluerit 168. Reconciliare fratri tuo 343. 433. Nisi causa fornicatio nis 431 433. 437. facit eã mœchari ibid. Si quis te percusserit in maxillam 428
6. Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie 211 si nõ dum dimiseritis hominibus 348
7. Cauete à pseudoprophetis 74
8. Vade ostende te Sacerdoti 355. Non sum dignus vt intres sub tectum meum 273. Dæmones eiicit Christus 399

9. [illegible] tibi pec-
cata, 2. & 3. [illegible] Qui potesta-
tem [illegible] remittendi peccata,
[illegible] Surge, tolle
lectum [illegible] vestimen-
tum [illegible]
[illegible] 124. Ora-
te [illegible] 408
10. [illegible] 402.
[illegible] 410
11. [illegible] 335
[illegible]
[illegible] Ministrum
[illegible] 180
[illegible]
tur [illegible] 33
13. Vobis datum est nosse mysteria a-
[illegible] 16
14. [illegible] 258
14. & 16. Christus accepit panes &
fregit 216
15. Propter traditiones vestras trans-
gredimini mandatum Dei 178
206. 209. Frustra me colunt
mandatis hominum 78 & 114.
157. 107. 209. Septem panibus
cibat Christus populum 5
16. Tu es Christus filius Dei vi-
uentis 120 Tibi dabo claues re-
gni cælorum 300. 408. Quic-
quid solueris super terram 14 & 218.
& 246 quicquid ligaueris 376
17. Hunc audite 195 201
18. Non est voluntas Patris, vt
pereat vnus de pusillis 92. 87.
In me credentibus 92. Lucra-
tus es fratrem 344. Si non au-
dierit, dic Ecclesiæ 345. Quæcun-
que solueritis super terram
343. Non septies, sed septua-
gies septies 84. 326
19. Quacunque de causa 427.
432. non legistis 420. mascu-
lum fecit & fœminam 16.
Relinquet patrem & matrem
417. 418. & 423 adhærebit
vxori suæ 417. Erunt duo in
carnem vnam 416. 423 Quos
Deus coniunxit 415. 418 420
427. 431 propter duritiam
cordis vestri 428. Ab initio
non fuit sic 431. 432. Sinite
eos ad me venire 87 Talium e-
nim est regnū cælorum 86. 88
21. Eiecit ementes & vendentes
220 qua autoritate id facis 414
23. In cathedra Mosis sedent Scri-
bæ & Pharisæi 52. Vnus ma-
gister vester Christ⁹ 222. colare
culicē & deglutire camelū 57
25. Esuriui & dedistis mihi 268
26. Vescentibus illis accepit Iesus
panem 132. 397 gratias egit 56
Fregit, deditque, & dixit: Acci-
pite, &c. 132 Hoc est corpus me-
um 131 122. 131. 138. & 143.
& 152 bibite ex hoc omnes 226
& 227. ex hoc genimine vitis
309. Cū hymnū dixissent 204
27. Iudas laqueo se suspendit 332
Docentes eos seruare quæcun-
que ego præcepi vobis 79
28. Cum vidissent adorauerunt e-
um 110. 392. & 401 docete o-
mnes gentes 71. 193
Baptizantes eos in nomine pa-
tris, &c. 87. & 402. docentes
eos seruare quæ præcepi 162.
221. 222. 16. 215. 227. Ecce ego
vobiscum 8. 100. 400. 408

MArci 1. Vox clamantis in
deserto, 63 prædicans ba-
ptismum pœnitētiæ in remissio-
nem peccatorum, 62. 63. Confi-
tebantur peccata sua, 63. Pœ-
nitentiam agite, & credite E-
uangelio 332. vt haberēt potesta-
tē sanandi ægrotos, &c. 120. 403.
401. non poterat ibi signū facere
propter incredulitatem eorum,
112. Dabat eis potestatem ad-
uersus spiritus immundos, 320.
381 Vnctio Apostolica, 246.
Non licet tibi vxorem fratris
habere. 416. Beneficia baptis-
mi fide accipiuntur. 77
7. Pharisæorū Baptismi 206. 71
Relinquentes mandatum Dei te-
nere traditiones hominum 206
10. Imponens eis manus benedi-
xit eis 87. 401. Nisi quis ac-
ceperit regnū cælorū, sicuti par
uulus, non intrabit illud 86. 92
14. Cum benedixisset fregit ac de-
dit discipulis, &c. 121. Et bibe-
runt ex eo omnes 160. 227
16. Ite in orbem & prædicate
402. qui crediderit & bapti-
zatus fuerit saluus erit 34 &
82. & 87. 88. 104. qui non
crediderit cōdemnabitur 71. 82
super ægrotos man⁹ imponent 120

LVc. 1 Replebitur Spiritu san-
cto in vtero 92. conuer-
tet corda patrum ad filios
68. Dabit ei regnum patris sui
Dauid 216 Apud Deum non
est impossibile omne verbum
130. Et exultauit infans in
vtero eius 92. ad dandam
scientiam salutis plebi eius in
remissionem peccatorū eorum 65
2. Sedentē in medio Doctorū 375
3 Prædicans Baptismum pœni-
tentiæ in remissionem peccato-
rum 62. 63 & 67 & 119. o-
mnis mons & collis humiliabi-
tur 144. facite fructus dignos
pœnitentiæ 53. Publicani &
milites dicunt: quid faciemus
340 putabant Ioannē forsan esse
Messiam 68. Spiritus S. corporali
specie columbæ descēdit 63. & 147
4. Christus ex Esaia prælegit 399
6. Qua mēsura mensi fueritis 434
7. Iustificauerunt Deum 64 &
67. spreuerunt consilium Dei
contra semetipsos 64. & 67.
Peccatrix lachrymis rigat pe-
des Christi 344. 190. Remissa
sunt tibi peccata tua 320. 322.
& 344. & 357
10. Ecce do vobis potestatem 320.
403. & 403. Qui vos audit,
me audit 438. infundit oleum
vulneri 188. Maria sedet ad
pedes Iesu 222
12. Quis me constituit iudicē 438
13. Nisi pœnitētiam egeritis, omnes
similiter peribitis 316
15. Pater peccaui in cælum & co-
ram te 345
17. Si dixerit pœnitet me, dimitte
illi, 343. vxores ducebant, 431.
18. Deus propitius esto mihi pecca-
tori 340. afferebant infantes ad
Iesum 89.
19. Si quem defraudaui, reddo qua-
druplū 344. hodie facta est sa-
lus huic domui 344
21. Dabo vobis os & sapientiā 400
22. Dedit panē & dixit: Hoc est cor-

pus meũ 33. quod pro vobis traditur & effundetur 257. similiter & poculum 157. & 224. Hoc poculum est nouũ Testamentũ, 126.142.192.244.299.308. hoc facite 56.120.122.160.103.181. 195.218.223.225.227.228.230. 26 . 102. in mei cõmemoratio- nem 125.151.153.154.155.163. 171.188.285.311.313.
Vos autem non sic 407
22. Hodie mecũ eris in Paradyso 30.
24. Accepit panẽ, benedixit ac fregit 216. 218. aperti sunt oculi eorum 216. aperuit eis mentẽ vt intelligerent 400. prædicare pœnitentiam & remissionẽ peccatorũ 321.323.332.356. Donec induamini virtute ex alto 100
IOANNIS 1. Hic venit vt testimoniũ perhiberet de lumine 63. vt omnes crederent per ipsum 69. Ex plenitudine eius omnes accepim9 25.64.69. Ingressum regni 77. Ego vox clamantis 63. cur ergo baptizas, si non es Christus 63. 414. qui post me venturus est, prior me est 66.67. Agnus Dei qui tollit peccata mundi 61.151. 266. Vidi Spiritum descendentem 140. Misit me baptizare 63. Super quem videris descendere Spiritum sanctum 67. hic est qui baptizat 68.121. Andreas frater Simonis Petri 65
2. Christus interest nuptiis 415. cum gustasset aquam vinum factam 142
3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu 33.36.86.104.106. Quod natum est ex carne, caro est 44.86. vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitã æternam 89.370. qui non credit, iam iudicatus est 89. Ecce is baptizat, & omnes veniunt ad eum 65. Pater diligit filium 63. Omnia dedit ei in manum 256. qui credit filio habet vitam æternam 63. qui incredulus est filio, ira Dei manet super illũ 376
4. Iesus etiam sibi fecit discipulos 65.67.89. Ipse non baptizauit, sed per discipulos 68.147. Qui biberit ex aqua, quam ego dabo 231. Neque hic, neque Hierosolymis, sed in spiritu & veritate adorabunt 150. & 152
5. Ecce sanus factus es, noli amplius peccare 369. qui audit verbum meũ, & credit ei, qui misit me 29. transit de morte in vitam 370. Mortui audient vocem filii Dei, & viuent ib. dedit ei potestatẽ faciendi iud ciũ 256
6. Qui venit ad me 87. hæc est voluntas Patris, vt omnis qui credit in me 315. Nisi manducaueritis carnẽ filii hominis 80.207. 215. 231. Caro mea vere est cibus 242. In me manet, & ego in illo 243. Qui manducat me, viuet propter me 98.231.380
7. Nondum erat Spiritus sanctus 68. 70. Christus per ministeriũ Apostolorum baptizat 6
8. Neq; ego te damno 434. ego sum lux mundi 399. Mortem non videbit in æternum 379
9. Illeuit lutũ super oculos cæci 353
10. Vocem alienorum non audiunt 74.98. Fures sunt & latrones 408.414. Ego sum pastor bonus 420. Pono animam meam pro ouibus meis 258. Oues meæ vocẽ meam audiunt 95.162. Baptista nullum signum fecit 68
11. Ego sum resurrectio & vita 379. etiamsi mortuus fuerit, viuet 379
12. Nunc iudicium est mundi 358
13. Qui lotus est, non opus habet, nisi vt pedes lauet 83. Lauit pedes discipulorum 399. vsque ad finem dilexit eos 381
14. Sicut mandatum accepi à Patre, ita facio 258
15. Mundi estis propter verbum meum 35
16. Quicquid petieritis patrem cælestem in nomine meo 296
17. Iam non sum in mundo 258. Sanctifica eos in veritate, qua est verbum tuum 179. Sanctifico me pro eis 258
19. Os non comminuetis ex eo 266. effluxit sanguis & aqua 12.17. 307.310
20. Sicut misit me pater 408.344. insufflauit in eos 103.190.400. 401. Accipite S. sanctum: quorum remiseritis peccata 364. & 37. 377.400.408. Deus meus 140. Multa etiam alia signa fecit Iesus 99
ACTOR. 1. Baptizabimini Spiritu sancto 67.69.100. Eritis mihi testes 260. Episcopatum eius accipiat alter 405. Matthias sorte fit Apostolus 409
2. At linguæ velut igneæ 101. missio Spiritus sancti ibid. Loquebantur variis linguis 311. Hunc Deus fecit Christum & Dominum 71. Baptizetur vnusquisque in remissionem peccatorum 33.39.64.88.220. in nomine Iesu Christi 220.222. vobis est promissio illa, & liberis vestris 88. tria millia baptizati 67. frangentes per singulas domos panem 172. & 214
4. Factus est numerus virorum circiter quinque millia 67. non est in aliquo alio salus 366.376. nec est aliud nomẽ sub cælo datum 35
5. Per manus discipulorum fiebant miracula 100. vt Petri vmbra eos adumbraret ibi. ad dandam pœnitentiam Israeli 64
6. Non possumus vacare mensis, & negligere verbum 393. Ordinauit Diaconos 394.400.409
8. Orauerunt pro ipsis, vt acciperẽt Spiritum S. 114. tantum in nomine Christi baptizati erant 220. impositio manuum 7. manibus impositis accipiunt Spiritum S. 100.101. vt accipiant Spiritum S. quibus ego imposuero manus 323. si credis ex corde, potes baptizari 39
9. Dominus misit me, vt implearis Spiritu sancto 100
10. Huic testimonium dant omnes Prophetæ 331 Remissionẽ peccatorum habere in nomine eius 319.356. Cornelius baptizatur 17.37
11. Vos autem baptizabimini Spiritu S. 67. Gentibus pœniten-

tionis [illegible] ad vitam æternam 318. [illegible] ad [illegible] & Cy-prum 423 Barnabas. Antioche-[illegible] 100 [illegible] Christiani 108
12 Paulus & Barnabas assumunt Marcum 391
13. Antiochiæ erant Prophetæ & Doctores [illegible] cum ministrarent Domino [illegible] atque [illegible] 394. Segregate mihi Paulum 391. 413. Cum [illegible] manus 221 Emissi a Spiritu sancto 408
14. Presbyteri constituuntur 401. 412. 14. [illegible] animas discipulorum [illegible] & 110 114
15. Cum [illegible] esset seditio & disceptatio [illegible] purificans corda eorum [illegible] Credimus nos per gratiam Iesu Christi saluari, sicut & illi 18. Iudas & Sylas [illegible] Apostolorum 3 5. [illegible] Iudam & Sylam [illegible] 15 cap. [illegible]
16. Baptizatus ipse & omnes domestici eius 88
18 Sciebat tantum Baptisma Io anno 67. 69. 70
19 Nec [illegible] an sit Spiritus S. 70. 2 1. Ioannes baptizauit populum Baptismo pœnitentiæ 62. 92. dicens ut crederent in Iesum Christum 6[illegible]. 65. [illegible] qui dum baptizati [illegible] baptizantur 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. & 71 In nomine Iesu 22[illegible]. 221 impositio manuum [illegible] manus, accipiunt Spiritum S. 100. 101 Venit Spiritus S. super eos 70. [illegible] infirmus [illegible] 3. 3 [illegible]. Confitebantur acta sua 348
20. Conuenerunt ad frangendum panem 214 Paulus [illegible] super [illegible] panem, ac degustasset [illegible] testificans [illegible] tentiam in Deum 332. Attendite vobis & vniuerso gregi 266. 400. Spiritus S. vos constituit Episcopos 404. & 406. 408
21. Philippus Euangelista 391
22. Baptizare & ablue peccata tua 33. 35. 36
26. Ut conuertantur a tenebris ad lucem 332. ut pœnitentiam agerent & conuerterentur ad Deum 319. Nihil docens, quam quæ prædixerunt Prophetæ 319. 324. Excepto his vinculis 431
27. Sumpto pane gratias egit, & cum fregisset, cœpit edere 211. 218

R

1. [illegible] Vt impertiar vobis gratiam spiritualem 410. Euangelium est potentia Dei ad salutem 20. 35. 47. 322. 361. Iustus fide sua viuet 90. dicentes se esse sapientes stulti sunt 241. Creaturæ coluerunt præter creatorem 152. In mentem reprob[illegible] 174
2. Cumulas tibi iram secundum cor impœnitens 316. 376. Doctorem insipientium 395. Circumcisio cordis circumcisio est 32
3. Num incredulitas eorum fidem Dei faciet irritam 51. 52. 54. Ex operibus legis non iustificatur omnis caro 328. 3[illegible] Per redemptionem in sanguine eius 33. quem proposuit nobis propitiatorium 212 366. Deus Iudæorum & gentium 22
4. Credenti non operanti iustitia imputatur 20 signum iustitiæ fidei 18. 34. 2[illegible]3. 77. 24. Abraham pater omnium credentium ex gratia iustificatus est. Abra[illegible] 19. exinanita est fides, & irrita facta est promissio 130. 361 Ex fide gratis 178. Ideo ex fide gratis, vt firma sit promissio [illegible] Contra spem in spem credidit [illegible]. imputabitur credentibus 52. Resurrexit propter iustitiam nostram 34
5. Charitas diffusa est in cordib. nostris 115. [illegible] inimici essemus, reconciliati sumus Deo 433. in sanguine ipsius iustificati sumus 34. 44. Vnius delictum in omnes in condemnationem 86
6 In mortem ipsius baptizati sumus 33. 7[illegible]. 70. [illegible]. In nouitate vitæ ambulemus 21. 33. 78. 81. Insititij facti sumus per similitudinem mortis eius 78. 45. 81 87. Obediuistis ex corde in eam, in quam traditi estis, formam doctrinæ 78. 70. liberati a peccato, serui facti estis iustitiæ 77. 79. Exhibete membra vestra serua iustitiæ 369. Liberati a peccato, serui facti estis Deo 79
7. Scientib. legem loquor 432. mulier obligata est viro per legem 432. [illegible] Lex spiritualis est 328. Non habitat in carne mea bonum 179
8. Quod legi impossibile erat 31[illegible] liberati a peccato facti estis serui iustitiæ 78. Qui in carne sunt, Deo placere non possunt 41. 42[illegible] qui spiritum Christi non habet, non est eius 9[illegible]. corpus mortuum est propter peccatum 370. Debitores sumus non vt secundum carnem viuamus 76. si secundum carnem vixeritis, moriemini 75. 316. diligentibus Deum omnia in bonum cedunt 371. conformes nos fieri imagini Christi 376. Christus mortuus & resuscitatus interpellat 350. neque mors, neque vita nos separabit ib.
10. Corde creditur ad iustitiam 31. fides iustificat ex auditu 29. quomodo prædicabunt, si non mittuntur 45. 50 391. 409. Fides ex auditu 29. 3[illegible]. 81. 400
11. Si per gratiam, non ex operib. 171 sin ex operib. iam non ex gratia 324. nolo vos ignorare mysterium 420
12. Hostia viuentem 350. 364. 377. vt probetis, quæ sit voluntas Dei 383. habentes dona iuxta gratiam 417 371
13. Nemini quicquam debeatis, nisi vt vos inuicem diligatis 7[illegible] abiiciamus opera tenebrarum 37[illegible]
14. Hic quidem iudicat diem ad diem conferens 359. omnis lingua confitebitur 312
15. Sacrificante Euangelium Christi 251 261. 391. vt fiat oblatio gentium acceptabilis 251. quæ effecit Christus per me verbo & facto 111
16. Domesticam ecclesiam 416. vt firmate eos, qui dissensiones excitant 238

1. Corin. 1. Paulus & Sosthenes 409. Ecclesia Dei, quæ est Corinthi 159. 229. sanctificatis in Christo Iesum 1[illegible] omnibus inuocantibus nomen Christi in quouis loco 190 229. 230. [illegible] habet nos [illegible] ad fine 3[illegible]. num Paulus pro vobis crucifixus est 376. aut in nomine Pauli baptizati

estis 70. nō misit me baptizare, sed euāgelizare 393.395. baptizaui & Stephanæ familiam 88
2. Animalis homo non accipit ea, quæ sunt Dei 91.95. nos autem mentem Christi tenemus 119
3. Ego sum Pauli 406. ministri sunt per quos credidistis 69.321.395. qui dat incrementū Deus 69. 320.400.408. Dei sumus cooperarij 325. Omnia vestra sunt, vita, mors, &c. 340
4. Sic nos æstimet homo, vt ministros Christi 265.357 Dispensatores mysteriorū Dei 267.320. Per Euangelium ego vos in Christo genui 69.117.400
5. Stuprū quod inter gentes non nominatur 424. tradatur Satanæ ad interitum carnis 345.424. Pascha nostrū immolat⁹ est Christ⁹ 267. Epulemur itaq; in azymis 211.267. sicut estis azymi 115
6. Dijudicate inter fratrem & fratrem 371. non accipient regni Dei hereditatē 25.40.74.46. 316. abluti & sanctificati estis 54
7. Propter fornicationē vnusquisq; vxorē suā habeat 417.423.435 non vir habet potestatē corporis 413.437. ne tentet Satanas vos propter incontinentiā 417.435. hæc dico secundū indulgentiam 435. Melius est nubere quā vri 417.428.435. si separetur, innupta maneat, aut viro reconcilietur 437. Non ego præcipio, sed Dominus 190. Fidelis nō dimittat infidelem 429. sanctificatur vir per mulierē 417.425.428. alioqui liberi vestri immūdi essent 424. nolite serui hominum fieri 75. si nupserit nō peccat 417 nō vt laqueū vobis iniiciā 425. 437 qui elocat nuptū bene facit 440. tantū in Domino 411.441
8. Scimus quod idolū nihil sit 270
9. Omnia mihi licent, sed nō omnia conducunt 435. ne cū aliis prædicarim, ipse reprobus fiam 54
10. In Mosen sunt baptizati 65.78. eandē spiritualem escā manducarunt 23.197. tanquam intelligentib. loquor 212. Panis quem frangimus, est cōmunicatio corporis Christi 142.304. Poculum benedictionis 119.311. omnes de vno pane participamus 143.& 159.212.304.306. participes esse mensæ Christi aut dæmoniorum 269.270
11. Cum conuenitis ad manducandum 236.236 propriam cœnam occupat 181.304. à Domino accepi, quod & vobis tradidi 120. 132.134.188 189.190. similiter & poculū 211.213.223. hoc poculū nouū Testamentū est 189. 192.194 270.305.137. quotiescunq; feceritis 54.182.190 304 quoties panē hunc manducaueritis 145. mortē eius annuntiate donec veniat 14.56 153.154.& 311 171.191.230.311.313. Qui manducat indigne 174. probet seipsum homo 56.86.173.174. 189. & sic de pane illo edat, & de poculo bibat 159 Qui indigne manducat, iudicium sibi manducat 36.39.43. Non dijudicans corpus Domini 56.154.& 236. si nos ipsi iudicaremus, nō iudicaremur à Domino 371 reliqua quando venero disponā 191.395
12. Omnes in vnum corpus baptizati sumus 65.87.104. Omnes in vnum spiritum potati sumus 100 191.210.218.236.308. alios posuit Deus Apostolos 266. 395. donum sanationis 386. non omnes Apostoli 392
13. Si scirem omnia mysteria 7
14. Æmulemini spiritualia, magis tamen vt prophetetis 266. 392.395. Lingua quæ ab idiotis intelligatur 301.311. Si benedixeris spiritus 311. Tu quidē bene gratias agis Deo ibid. Quomodo dicturus est Amen ad tuā gratiarum actionē 57. cadens in faciem adorabit Deū 150. Lingua loquatur per vicissitudinem 313 si non sit qui interpretetur, taceat in Ecclesia 313. sibi ipsi vero priuatim loquatur & Deo ib. nam in omnibus Ecclesiis doceo 191. vt omnia ordine fierent ad ad ædificationem 79 233.311
15. Siue ego, siue reliqui Apostoli, ita docemus, si in hac vita tantū in Christo speramus 191. Quia super mortuis baptizantur 380. Caro & sanguis regnū Dei non possidebūt 76. Mysteriū dico vobis 7. dedit nobis victoriam per Christū 366 370. non erit labor vester inanis in Domino 400
2. COr. 1. Paulus & Timotheus 408. non quod dominemur fidei vestræ 1.222.320
2. Sufficit homini increpatio hæc 345. cui condonatis & ego condono 324.278
3. Idoneos nos fecit 408. ministeriū spiritus 400. si ministerium legis fuit in gloria 393. fecit nos ministros spiritus 15
4. Eundem fidei spiritū habem⁹ 19
5. Vnus pro omnibus mortuus est 87 375 Habemus spiritum fidei 19. Posuit in nobis ministerium reconciliationis 400.408. 409. Deus mundum sibi reconciliat 320. Non imputans eis peccata 34 Loco Christi legatione fungimur 409. Deus per nos exhortatur 121. Reconciliemini Deo 321
6. Inhabitatio in eis 25
7. Genuit in vobis zelum & vindictam 345.368
8. Χειροτονηθεὶς 410
10. Arma militiæ nostræ potentia Dei 93.222.321.392. Captiuamducimus omnem cogitationem 138.244.260. non ad destructionem, sed ad ædificationem 219.44
13. Experimentum quæritis loquentis in me Christi 121.400. & 409. Probate vos ipsos, an in fide sitis 173. Potestatem mihi dedit Dominus in ædificationem 320.392
GAlat. 1. Si quis euangelizauerit præter quam accepistis 192.218. Non ab hominibus, sed per Iesum Christum 229
2. Dederunt mihi dextras societatis 213
3. Qui ex operibus legis sunt, sub male-

maledicto sunt 77.318.320. Maledictus qui non permanserit in omnibus 320. Lex non est ex fide 77. vt in gentes Abrahae veniret per Christum 87. hominis testamentum nemo reiicit, aut aliquid addit 134.261. 281. Omnia conclusit sub peccato 318. Lex pædagogus est ad Christum 331. 333. Quotquot baptizati estis, Christum induistis 14. & 87. 104.127. & 141. Omnes vos vnus estis in Christo 205

4. Misit filium suum factum sub lege 318. Factum sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret 366. Dies obseruatis & tempora 359

5. Qui circumciditur, debitor est totius legis faciendae 77. Euacuati estis a Christo ibid. Neque circumcisio, neque præputium in Christo valet 22. Regnũ Dei non hæreditabunt 74

6. Si quis præoccupatus fuerit 316. Deus non irridetur 317. Neque circumcisio, neque præputium in Christo valet 23

Ephes. 1. Benedictione spirituali in Christo 87. Patefacto arcano voluntatis suæ 240. Sacramentum voluntatis Dei 7. super omne nomen, quod nominatur 118

2. Eram' & nos filii iræ 37 86. Deus diues in misericordia 36.108. cũ eo nos resuscitauit 62. ipse est pax nostra 14. super fundamentum Prophetarum & Apostolorum 222

3. Notum mihi fecit mysterium 420 Mysterium Christi 7. cuius factus sum ego minister 40. Christus habitat per fidem in cordibus vestris 380

4. Vna fides 83. vnum Baptisma 83. Alios dedit Apostolos, alios Prophetas 400.406 408.409. Vetus homo exigendus 377. Spiritu sancto signati in diem redemptionis 379

5. Tradidit semetipsum oblationem & victimam 33.250. Propter hæc venit ira Dei in filios incredulitatis 316 Probantes quod Deo placeat 173 Quin potius ea arguite 250. Sicut Christus dilexit Ecclesiam 404.418. mundans eam lauacro aquæ in verbo 35. 38 87.88.108.119 vt sine macula 98. Qui vxorem diligit, seipsum diligit 416. nemo suam carnem odio habet 416. diligit ac fouet eam 417. Mysterium hoc magnum est 7

6. Educate eos in correptione Domini 89. Induite armaturam Dei 361. vt possitis resistere in die malo 379. Mysterium Euangelii 7

Philip. 1. Cum Episcopis & Diaconis 406. Perficiet vsque ad diem Christi 379. Cum mecum sitis consortes gratiæ 287. siue per occasionem, siue per veritatem 63. per vestram orationem cedet mihi in salutem 379

2. Dedit nomen super omne nomen 256. etiamsi immoler super hostia & sacrificio fidei vestræ 201. 263.276

4. Omnia possum per Christum, qui me confortat 376. Odorem bonæ fragrantiæ hostiam gratam Deo 210.276

Coloss. 1. Vt sit in omnibus primas tenens 376. cuius factus sum ego minister 395

2. Sacramentum Dei 7. in eo inhabitat plenitudo diuinitatis 25. Circumcisione non manu facta 22.87.88. Aut in parte diei festi 359. Vmbra futurorum, corpus Christi 305. Quid adhuc decretis mundi tenemini 78.80. 153

3. Ob hæc venit ira Dei in filios incredulitatis 74. Obedite parentibus in omnibus 439

1. Thess. 1. Paulus & Syluanus 408

3. Timotheum ministrum Dei 395

4. Hæc est sanctificatio vestra 417

5. Vt vigilantes & dormientes cum ipso viuamus 81. omnia probate 174

2. Thess. 2. Effertur super omne quod dicitur Deus 163 344 ostentans se ipsum esse Deum 363. iam operatur mysterium iniquitatis 420. Quia veritatis amorem non receperunt 329

1. Timoth. 1. Qui persecutor eram 344. Intercessiones pro omnibus fieri 276. Vnus mediator Dei & hominum 366. orare puros manibus in omni loco 268. si manserint in sanctificatione & castitate 417

3. Si quis Episcopatum desiderat 22. Oportet Episcopum irreprehensibilem esse 188. & 406. aptum ad docendum 395 si quis domui suæ non bene præest 416. Mysterium fidei 7. Probentur primum, & sic ministrent 304. similiter & Diaconi 236 bonum gradum sibi acquirũt 394 magnum pietatis Sacramentum 7

4. Doctrinis dæmoniorũ 141 sanctificatur per verbum Dei & orationem 103 Attende lectioni 400. ne negligas donum, quod in te est 400.409. saluum facies te & auditores 409

5. Presbyterum ne seueris obiurges 395 qui domesticorum non habet curam 416. Peccantes coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant 392. Manus cito ne cui imposueris 410

2. Timoth. 1. Vt suscites donum Dei, quod in te est 15.400. 409. formam teneto sanorum verborum 40

2. Si non credimus, fidelis manet, negare seipsum non potest 78 81. si quãdo det illis Deus pœnitentiam 64 338

4. Fac opus Euangelistæ 395

Tit. 1. Vt constituas oppidatim presbyteros 406.409. oportet Episcopum inculpatum esse 266. 406.408.410. tenacem fidelis sermonis 293. Atque eos seueriter 410. mundis omnia munda 268

2. Vt sint casta 417

3. Per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti 33.

35.53.77.81.86. *iustificati illius gratia* 77.81. *heredes simus vitæ æternæ* 77

1 PEt.1. *Regenerauit nos in spem viuam* 380. *sanguine agni immaculati estis redempti* 266. 268

2. *Ad offerendum hostias spirituales* 250.266.391. *Vos estis regale sacerdotium* 295. 391. *annuntiate virtutes eius* 268. *Christus passus pro nobis reliquit nobis exemplum* 376. *tulit peccata nostra in corpore suo* 266. 267

3. *Sanctæ mulieres* 417. *cohabitate eis cum scientia* 417. *tanquã vasi infirmiori ibid. parati ad apologiam omni petenti rationẽ* 1. *aqua nos saluos facit in Baptismo* 33.35.105.106. *non sordiũ ablutio* 122. *stipulatio bona conscientiæ erga Deum* 23.77. 220.326

4. *Iudicium à domo Domini incipit* 370

5. *Ego compresbyter* 406. *pascite gregem Christi* 396

2. PEt.1. *Diuinæ consortes naturæ* 145. *oblitus purgationis suæ a peccatis* 125. *Scriptura nõ est priuatæ interpretationis* 117

2. *Posteriora deteriora primis* 327

1. IOan. 1. *Sanguis Iesu Christi mundat nos a peccatis* 34. *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est* 355

2. *Propitiatio pro peccatis totius mundi* 366.373.375. *scribo vobis paruuli* 89. *audistis, quod Antichristus sit venturus* 257. *è nobis egressi, non erant ex nobis* 50. *vos vnctionem habetis à sancto* 109

4. *Probate spiritus an ex Deo sint* 173. *& nos debemus nos mutuo diligere* 76

5. *Venit per aquam & sanguinem* 310. *tres sunt, qui testimonium perhibent in terris* 12

HEbr.1. *Deus per filium locutus est* 409. *Adorent eum omnes Angeli* 149

3. *Christi participes facti sumus* 243. *si tamen initium fidei ad finem vsque firmum retinueritis* 380

4. *Non profuit eis sermo non admixtus fidei* 36. *adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ* 283

5. *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus* 264. *Nemo sumit sibi honorem* 283. *cum precationes obtulisset* 250.276. *Elementa doctrinæ Christianæ* 394.395

6. *Ad perfectionem feramur* 263. *Impossibile est semel illuminatos rursus renouari* 85. 6. & 7. *secundum ordinem Melchisedech* 266.263

7. *Sine patre & sine matre* 263. *Noui Testamenti sponsor* 4. *saluos facere potest, qui per ipsum adeunt patrem* 87. 260. 284. *qui non habet necessitatem offerendi quotidie pro peccatis populi* 259.264.271.282. *semel se offerendo* 398. *quia filius est in æternum perfectus* 259

8. & 12. *Mediator noui Testamenti* 4.25

9. *Vnica oblatione semel ingressus in sancta* 146. & 270. & 281. & 386. *æterna redemptione inuenta* 259. *Sanguis Christi purgat conscientiam* 21. *Morte intercedente eum pati oportet* 283. *obtulit semetipsum ibid. Introiuit in cœlum, vt appareat vultui Dei pro nobis ibid.* 298. *per immolationem sui ipsius apparuit* 25. *semel oblat' est ad multorum exhauriẽda peccata* 256. 271. 282

10. *Vnica oblatione consummauit sanctificandos* 260. & 265.283. 366. *vbi peccatorum remissio, ibi nõ amplius oblatio pro peccato* 282.283. *habemus fiduciam ad introitum in sancta ibid. voluntate peccantibus non relinquitur hostia pro peccato* 256

11. *Fides est argumentum rerum, quæ non videntur* 29. 149. *sine fide impossibile est placere Deo* 89.281

13. *Honorabile cõiugium* 417.438. *Christus heri & hodie, & in æternum* 22. *habeamus altare* 215. *per ipsum offerimus sacrificium laudis* 250.280. *fructum labiorum confitentium nomini eius* 267

IAcob.4. *Vnus Legislator potens saluare & perdere* 78

5. *Orent super ægrotũ* 401. *vngentes eum oleo* 383. & 384. *confitemini alterutrum* 325. & 343. & 356. *orate pro inuicẽ, vt saluemini* 343. 385. *multum potest oratio energumeni* 401

APoc.1.5. & 20. *Fecit nos sacerdotes* 83.265

1. *Septem stellæ & candelabra* 5. *Sacramentum septem stellarum* 5.7.24

2. *Esto fidelis vsque ad mortẽ* 380. *quod habetis, tenete donec veniam* ibid.

5. *Septem sigilla* 5. *Phialas plenas odoramentorum* 250.269.275. *Angeli sunt administri orationum* 250. *dignus est agnus qui occisus est* 266

6. 8. 9. 11. 14. 16. *Thysiastirion* 256

8. *Habent thuribulum aureum & incensa multa* 250.252. *septem tubæ Angelorum* 5

13. *Agnus occisus ab origine mundi* 258

17. *Mater fornicationum & abominationum terræ* 257. *Sacramentum mulieris & bestiæ, quæ habet capita septem* 6. *Aquæ populi sunt* 310

18. *Mysterium meretricis Babylonicæ* 420

FINIS.

INDEX LOCORVM ET VERBORVM IN HAC SECVNDA parte Examinis memorabilium.

A.

ABrenuntiatio in Baptismo 57. 60 & 77.01.110.317
Absolutio an sit Sacramentum 4. potestatem eius ministerio detrahentes 316. singulis applicat promissionem generalem 317. 331 & 360. ad opera poenitentiae eam alligare 371. 320. priuata Absolutionis necessitas 222. de vi & temporibus eius 5.3. non in optatiuo modo pronuntianda 340. Facere eam ex Euangelica legalem 330. Alius in ciuitale in absolutione Patristica 320 & 316.361. Absolutionem petens quomodo Deum & ministrum respiciat 356. discretio in impertienda Absolutione priuata ib. Ægrotis moribundis impertienda 357. Dignitate & vtilitate Absolutionis inuitandi sunt ad eam homines 359. de ministerio Absolutionis ibid. tollentes eam ex Ecclesia 360. Absolutionis per confessionem petenda tempus 359. Absolutio est renunciatio remissionis peccatorum 357.360. Fide accipienda ibid. vtilitas eius & efficacia 321. 361.363. Negantes per Absolutionem remitti peccata 361. negantes eam se extendere ad remissionem culpa aut poenae aeterna 362. Pontificij absoluunt propter contritionem & susceptam satisfactionem. 361. De casibus ad solius Pontificis absolutionem reseruatis 302. vnumquemque a suo Pastore debere absolutionem petere 363. denegata efficaciam absolutionis, quae fit a sacerdote, non habente iurisdictionem in absoluendum ibid.
Acesius Nouatianus 316
Acolythi 397
Actionem ponere pro materia 328
Adiurare aliquem 416
Adiaphora non temere a quouis mutanda & abroganda 55. & 61 quatenus sint recipienda 77
Adiaphorum facere necessarium 309
Adoratio Dei & Christi in omni loco 152. Non ea in quibus apparet Deus aut Christus sunt vna cum ipso adoranda ibid.
Adorare aliquid cultu latria 151
Adorantium externa, reuerentia & gestus 153 & 151. Qua comprehendatur sub adoratione 153
Adultera reconciliari maritum 433. & 438
Adulterium causa diuortij 431
Adulteri coniugio non copulantur 435
Adulterorum poena 416
Ægrotantium consolatio an sit sacramentum 4. qua ad eam pertineant 15
Ægrotantium pericula 379. Remedia illis necessaria & a Christo parata ibid. non alia sanam, alia morituris proposita remedia malorum ib. procurata ibid 381
Absolutio & communio morituris danda 380
Ægrotantium remedia spiritualia in verbo Dei fundata esse, & a Filio Dei Christo praeparata 370.387. sola enim haec sunt salutaria 379.381
Æneas Syluius 243
Αγαπαι 380
Agnus Dei 14
Albertus Magnus 41. & 241
Algerus 195
Alexander Alensis vel Alesius 12.32.50.93.241
Alfonsus 40 42.109.217
Allegoria non probant 109. *non faciunt dogmata* 257
Altarium consecrationes 14
Anabaptismus 70.15. & 74 & 92
Anathematis tantum agunt Pontificij 2.5. & 12. & 49. induunt etiam anathematis 45. temere ea in alios torquent 61 & 115
Anaxagora chaos 137.179.190. 191 225
Andradius 225 238
Angelorum in visibilibus speciebus apparitiones 140
Anicetus Polycarpo, a quo dissidebat, Eucharistiam permisit 161
Anniuersaria oblationes 282. *laudes Sanctorum* 287
Antiquitatem sui figmentis obtendere 11 12 60 91.105 145 272
Antichristus destructor veri cultus 257.144 & 161
Apocrypha scripta 99.105 & 215
Apostoli 394
Applicatio, vide Sacramenta.
Applicationis beneficiorum Christi certa media 12
Apuleius 197
Aqua benedicta 14
Aristotelis regula 73.140
Armenorum Christianismus 11
Aureolus 182

B.

Balsami consecratio 96. *defectus tam Balsamum* 109
Balthasar Anabaptista 101
Βαπτίζειν 211
Baptismi Sacramentum mysterium 4. & 7. & 8 ingressus Ecclesiae 5. & 82. ad fidem pertinet 51
Baptismus veritas & integritas in quo consistat 51. verorum baptismata 87
Baptismus facit contra peccatum originale 5. & 86
Baptismo consecrari 7. *Benedictio salis circa Baptismum* 10
Baptismus elementum externum

14.& 72. Institutio diuina & mandatum 14
Baptismus nõ est sacramentũ extra vsum diuinitus institutũ 130. noui Testamẽti Sacramentũ 14 Tempus durationis eius ib. Promissio gratia ritui addita 14. 72.& 82
Baptismo gratiã detrahere 96. praferre ei Chrisma per antithesin 92.& 95.& 96. velle eum tanquã imperfectum per Chrisma perficere 95.& 96.& 104. 117. quis eũ possit aut debeat administrare 27 sine Baptismo morientes 31. Baptism' fluminis flaminis & sanguinis ib. de baptizatis qui antea essent cõuersi, & fideles 33. Baptismi virtus vnde depẽdeat 33.34.53. efficaciã baptismi inter ceremonias addititias & diuinã institutionẽ partiri 57.59. Baptismus hareticorũ 32.45.61.75.111. Baptizatis ẽt nõ vere credentib. pmittere vitã aternã 33.74. Baptismi propria virtus & efficacia 34. Baptismũ dari his, q antea gratiã acceperũt & habet 31.& 36. Baptismi Cornely & infantium discrimen 37. adulti baptizati flatim ad cõmunionẽ fuerunt deducti 166. Baptismi Ioannis efficacia 41. Baptismi efficacia in paruulis an sine fide fiat 42. Baptismus infideli datus ẽt verus est 44. baptismus nõ repetendus ei, qui postea primũ conuertitur ibi. Baptismi virtus & gratia q sit ib. cur non iterabilis & rebaptizatio 45.46 63.70.83.111 post Baptismum lapsis qua consolatio ex ipso ẽt Baptismo aut aliunde supersit 72.78.80.315. 326. Pœnitentia est reditus ad baptismũ 75. vide locum de pœnitentia. de accipientib. Baptismum in Ecclesia animo simulato 50. de accipientib. cum in minimo, cum fide ib de accipientibus a nõ baptizato ibi. de eo qui Baptismũ tradens fallaciter agit ib. in Baptismo regeneramur 33. 34.37.51. eorum q baptismum administrãt, aut suos ad eũ adducunt, aut ipsi eum accipiunt, intentio 49 Athanasi' p pueros baptizatis 51. catechisatio in actione Baptismi 107. Exorcism' 57.59.72 397. abrenuntiatio 57 71.93.104. exufflatio 58.100. Paschalis cereus adhibitus 57. Vnctio post Baptismum 59 99. 111. pragustatio lactis, mellis, & vini 59. Baptismus Ioannis & Christi quomodo in efficacia conueniant aut differant 60.62.63 65.66. an baptizati Baptismo Ioannis opus habuerint ẽt baptismum Christi recipere 66.69.
Baptismus Christi a baptismo Moysis & circumcisione differt 65. circumcisi opus habuerunt etiã baptizari 37. Baptismum nõ liberum, sed necessarium ad salutem esse 71.72 cõsecratio baptismi ibi. sanctificari aquã baptismi in omni vita 72.75.77.82. 326. fides amplectens pmissionẽ gratia in Baptismo 53.55.72.76. opus operatum in Baptismo 72. Baptismo aquare aut praferre opera & satisfactiones 31.47.48 Põtificiorum doctrina de baptismo an vera sit 73 74. an baptismus in Papatu acceptus sit ver' & efficax 74. Baptizatos amittere gratiã & Spiritum S. peccando 75.81.315. an baptizati debitores sint legis seruanda, vel liberum sit eis peccare 75.76
Baptizatorum noua obedientia ad regulam verbi Dei 78. Baptismi pracipua beneficia & fructus 76. Baptizari in Moysen aut Christum 77
Baptizatos alligare ad vota Ecclesia Romana ibid. de votis post Baptismum factis, an ligent & quatenus 78.79.82
Baptismi votum ibid.
Baptismo omnia vota Papistica euertuntur ibid. an peccata post Baptismum admissa sola recordatione baptismi remittãtur, & venialia fiant 80.82. de his, qui ante tricesimum annum nolunt baptizari 85
Baptismus infantum qua habeat fundamenta ibid 87 Obiectionum Anabaptisticarum refutatio 88.89.99
Baptismus non debet esse muta actio 58, est obsignatio promissionis Euangelij ib. successit circumcisioni, & similem rationẽ habet 32.48. 49. baptizandos interrogare, an credant 90. an infantes baptizentur aliena fide, idq vel parentum, vel offerentium, vel Ecclesia 91. de fide infantium baptizatorum 91. cum adolescunt, de accepto Baptismo cõmonefaciendi 93
Baptismi defectum per confirmationem compensare velle 95.96
Baptizatorum periculis per confirmationem occurrere velle 97
Baptizato precari, vt conseruetur in vitam aternam 105. in Baptismo dari Spiritum sanctum 105 111. de effectu baptismi Patrum sententia 111
Baptizatus in necessitate à laico ad Episcopũ ductus fuit, vt baptismus tanquã legitimus cõfirmaretur 112. decumbentes in lecto baptizati ib. locus baptismi 172 Examen eorum, qui per presbyteros & diaconos baptizati essent, per Episcopum 112. Baptizatorum, cum ad annos discretionis peruenerint, institutio in Catechismo, & confirmatio in Ecclesiis Euangelicis 113.114. Christum in Baptismo adesse, aut excludi ab eo 130. Trinitatem adesse in Baptismo 131
Baptismus nõ est Baptismus extra proprium suum vsum ibi. actio Baptismi propria nec omitti potest, nec mutari, vt Sacramentum sibi constet ib. Differentia Papistica inter Baptismum & cœnam Domini 132. Analogia signi & rei in Baptismo 144
Baptismo reuerenter astandum 151 adultos baptizãdos exutos fuisse 165
Baptismus in nomine Christi administratus 56.221
Baptism' ritus totius hominis immersi-

mersionem 221. de trina immersione 221. Christus ipse baptizat per ministerium 308
Baptismi & pœnitentiæ discrimen Papistarum 325.327. Post baptismum peccatum inueniri quam sit graue 314. posse eum in necessitate a laico administrari 360. Administrationem eius a sacerdotio remouere 393
Barbam calici immergere 265
Beatus Rhenanus 383
Benedictiones variæ 14
Bessarion 118.314.290
Bibliorum vetus translatio 312
Billet 312
Bonauentura 33.57.99.141.325.355
Bonorum operum studium in venatu 177. Regula eorum est verbum Dei 78
Brachio seculari pugnare, & falsam doctrinam confirmare 208
Bulla Papalis 156

C.

Ceroferarii 397
Cameracensis 138
Campanarum benedictiones 14
Canon Missæ. vide Missa.
Canones Conciliorum nudi aut rationibus defensi 2
Canonistarum voces de Papa 2.233
Canonici 397
Cantores ibid.
Cassander 131.198.240
Casus reseruati 361 362 379
Catechizatio in Baptismo 207. Baptizatorum institutio & examen in Catechismo 113.114
Catholicum quid sit 161 & 411
Ceremoniarum triplex ordo retinenda 3. ea quæ mandatum Dei & promissionem habent, accurate sunt ab aliis discernenda 3. 26. itemque ea, quæ promissionem gratiæ habent, ab aliis non habentibus eam discernenda 4. 26. promissio ritibus vestita, a nudo verbo est distinguenda 4. Rituum, qui Sacramenta esse debent, proprietates, vide Sacramenta. Ritus Ecclesiæ Romanæ non semper a temporibus Apostolorum, nec vbique in omnib. Ecclesiis recepti & vsitati fuisse 55. Libertas Christiana in ritibus 55.56.57. Papa sibi arrogat potestatem abrogandi ritus Apostolicos, & instituendi nouos, quorum obseruatio sit necessaria ad cultum, violatio vero conscientiam coram Deo reum faciat 55.56. Reformatio rituum 56.57.58. Ritibus dignitatem Sacramentorum commendare 57
Ceremoniæ aliæ verbis & oratione, aliæ gestibus peraguntur 56. ritus ab hominib. institutos, verbo Dei ordinatis æquare aut præferre ibid. Multitudo & splendor eorum 57. Ritus pro commonefactione habere ibid. Efficaciam singularem eis tribuere ibid. 58
Ceremonias ad veritatem Sacramenti necessarias facere 60 61
Ceremoniarum imitatio aut abrogatio 55
Ceremoniarum & rituum an potestatem habeat Ecclesia 28
Ceremoniæ Missæ. vide Missa. diuersi sunt rituum secundum ea qui adiuncti sunt, e demonstrare 310. quales ritus instituendi per ministerium 211. ceteri Papistarum 56.57. Consecratio cerei ibid.
Character indelebilis Pontificiorum quid sit quomodo imprimatur, & in quo subiecto sit 45.46 non est in scriptura fundatus, & nec rationem probabilem, neque Patrum testimonia habet ibi opus operatum, & efficaciam ministerii in eo ponere 47
Character Baptismi 92 in charactere ponere potestatem remittendi peccata 323 361
Charitatem alit Eucharistia 4
Chemnicius 410
Chrisma 6 9.10.16. vide etiam Confirmatio.
Christi meritum & veteribus & nobis applicatum 1... Beneficia Christi quibus mediis applicentur hominibus 22. 25. idem Christus & eadem gratia cum veteribus & nobis 21 24. 26. aliter tamen nobis, quam in veteribus adest 25. Meritum Christi est acquisitio salutis nostræ 21. administrum per donum non per verbum & sacramenta 34. Baptismus Christi & Ioannis quomodo differant 61 63. 66.67. Christum extra vsum non recipientes Christo carent ibid. Christus ipse baptizat ibid. Beneficia Christi nobis in vsu Cœnæ applicari & obsignari ibid. naturarum in Christo vnio 140. Christus secundum vtramq; naturam adorandus 151.152. Non omnia facta Christi nobis sunt imitanda 116. Christi sacerdotium æternum 259. Christum immolari nobis 254.260 279. Christum crucifixum colere 302
Circumcisio Iudæorum 16. circumcisione infantes liberatos fuisse a peccato originali 19. 21. 30.31 circumcisio emissa 212. quid profuerit Abrahæ iustificato 37. discrimen circumcisionis Abrahæ & Isaaci ibi. differunt Circumcisio & Baptismus 61 circumcisio a Patribus administrata an rata 88. non fuit sed legitime repetita 84. infantes cum docere non possent, tamen circumcisi 89
Claues totie Ecclesia esse datas 47. 319. vsus earum in pœnitentia. 82. in impœnitentibus 93. vtraq; claue simul vtantur Pontifices 376
Clemens 93.95
Clerici 396
Cluniacenses 339
Cœmiteriorum consecrationes 14
Cœna Domini est Sacramentum mysterium 4.7 8. facere eam ad resumendum vires 5. ad charitatem pertinet ibid. facere contra malitiam ibid. Panis & vini in vna parte sumptio vel consecratio 104. 107. 119. 120. 121.132.197. Panis consecrationis 169. verba institutionis

vocitare differt a consecratione 228. tempus consecrationis 163. panem benedictum catechumenis dari, qui tamen non sit Eucharistia 9. non est in nostro arbitrio uti ea vel nō uti 152. 229. Elementum externum 11. Institutio diuina, & mandatum ibidem. Usus eius 116. 131. 134. mutare institutionem 201. 208. Noui Testamenti Sacramentum 11. tempus durationis eius ibid. promissio gratiæ externo ritui addita ibid. panis & vinum sunt organa, per quæ corpus & sanguis Christi præbentur vescentibus 135. 143. Ex propria deuotione, aut ex præcepto Ecclesiæ communicare 182. 245. In anno semel ad Pascha communicare 184. non semel tantum accipienda, ut Baptismus, sed frequenter 183. Solennior communio in festis 184. Quando & quoties communicandum 183. Adulti baptizati statim ad communionem ducti fuerunt 37. 167. De præparatione ad cœnam digne percipiendam 41. 170. 174. 175. 176. Digne manducare quid sit ibid. Qui manducent indigne ibid. Tentatio de indignitate cōmunicantium ibid. Quomodo aliis etiam prosit 41. Præsumptio de dignitate sua 179

Cœna Domini fidelitati non derogat tractantium eam infidelitas 45. Sacramentum sine fide accipi potest, virtus autem & gratia Sacramenti non item 44. Sine fide communicantibus perit omnis fructus Cœnæ 178. Mutilatio Sacramenti, communio sub una specie 57. 157. 167. 232

Cœnam sine fide accipientibus salutem promittere 214. An sola fides sit necessaria ad dignam communionem 176. Cœna infantibus non danda 26. 203. 205. Pœnitentiam agentibus danda 82. Sacramentariorum de præsentia & exhibitione corporis & sanguinis Christi in Cœna 117. Iudicatio corporis Christi in Cœna ibid. Quare a verbis Christi in Cœna corpus suum nobis offerentibus non sit recedendum 118. De modo præsentiæ corporis Christi ibidem. Locali inclusione illud corpus contineri ibid. De Physica & Geometrica, crassa & carnali præsentia ibid. De descensu aut ascensu corporis Christi ibid. De ubiquitate 118. Fundamenta præsentiæ corporis Christi in cœna 118. 119. Cœnam Domini sine verbis institutionis aut parte eorum administrare 119. 120. orationes & gratiarum actiones in administratione Cœnæ ibid. Præparatio sumentium Cœnam 118. Christus ipse facit corpus suum in Cœna adesse, & distribuit illud 121. 133. 134. 278. Orationis Dominicæ usus in administratione Cœnæ 120. 181. 274. 300. Incertum facere Sacramentum 122. De virtute & efficacia huius Sacramenti ibidem 291. Utilitate huius considerationis 122. Fructus eius remissio peccatorum, & omnis thesaurus beneficiorum Christi 123. 125. 151. 174. 381. Inhabitatio Christi, & unio nobiscum in nobis 124. 135. 307. 310. Confirmatio fidei 125. Certitudo resurrectionis, & futura gloria nostra 125. Immortalitas 124. 381. Vinculum charitatis 124. applicari & obsignari nobis singulis beneficia Christi 126. 127. 191. habere eam pro remedio contra peccata venialia tantum, & non contra mortalia 126. 127. Est testimonium consensus in doctrina 165. Confirmatio gratiæ Dei in nobis 98. 183. A crebriori usu Cœnæ homines deterriti in Papatu 127. 157. 179. 181. 184. 199. 133. An infidelibus & impœnitentibus etiam prosit 214. 127. An quia fideles ante usum cœnæ remissionem peccatorum habent, idcirco in Cœnæ usu eam non percipiant 127. pretium redemptionis nostræ nos in Cœna accipere 280. Cœnæ Dominicæ in Missa abusus & prophanatio, vide Missa. Christum etiam extra usum manducationis in pane præsentem habere & continere velle 129. 131 134. 135. 136 Eucharistiæ excellētia præ reliquis Sacramentis 130. Actiones Cœnæ propria distributio & perceptio, neq; omutāda, neq; in alias commutandæ sunt 130. 131. 133. 134. 152. 154. 281. 300. 303. differentia Papistica inter Cœnam Domini & Baptismum 132. Panis usus in Cœna 133. 135. utrū in sola manducatione, vel etiam extra eam dicendum sit, esse corpus Christi 133. 135. usus Sacramenti totā eius actionem comprehendit 133. non est alius eius usus quā institutus a Christo introducendus 135. morituris data Cœna 124. 381. Ægrotis data 135. 167. 168. 170. 204. 379. cōmunio domestica & priuata 170. 239. (vide Missa priuata) cōmunicantib. in manum data 167. ad alios delata 143. 168 236 causa delationis 169. asseruata 135. 155. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. causa asseruationis 167. Circumgestatio eius 156. 157. 158. ostentatio ibi. post actionem cœnæ non de unione panis & Christi, sed Christo nobiscum est cogitandum 135. De raptu corporis Christi in cœlum post comestum panem 135. Post usum panis ei corpus Christi alligare 136. 156. in communicantium excrementa inquirere 136. 149. Panis manet in usu Cœnæ panis, & non mutatur. De concomitantia, hoc est, toto Christo in utraq; specie 135. 1[illegible]. 191. 204. 220. 234. 243. Transsubstatiatio vide suo loco. Adoratio in Cœnæ usu 136. 150. 151. 152. 153. 154. 156. Artolatria 151. 152. Veneratio Sacramenti Papistica 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. Duæ res

in Cœna Dominica, terrena & cælestis, visibilis, & inuisibilis 137.140.147 aquam vino admisceri 137.194 307.308.309. 310. de propositione: Hoc est corpus meum, & eius prædicatione 139. vnio panis & corporis Christi 138. Collatio eius ad vnionem naturarū in Christo 147. per pronomen, Hoc, denotari panem & vinum 142. panis panem in tota actione Cœna significat 142. & 143. quare id studiose tenendum 143. Tropis non ludendum in cœna ib. Tam certo nos corpꝰ Christi accipere, quā certo accipiamus pane 144 analogia panis & corporis Christi 143. Rem Sacramenti esse corpus Christi 147 species elementorū ibi. quibus danda sit cœna 123. cœnam Domini esse rem cælestem, & ad regnum cælorū pertinere 149. sursum corda ib. commemoratio Christi in Cœna ἀνάμνησις 125.151.153 174.301.278.279. 285.286.311 312. abusus Eucharistiæ in pompis Pōtificis Romani 150.167. cœna Dominicæ vsu omisso in alium vsum ideā conuertere 157. Quotidie administrata cœna 302 303.304. circa vesperā cōmuniter habita 165. 219. quibus diebus 160 162.163. Locus cōmunionis 183. communicare seipsum 166.180.181. & 308. Nouatiani lapsos non admiserunt ad cōmunionē 168. communicatio eorū in extremis qui pœnitētiæ tempus nondum expleuissent ibid. cum hæreticis non communicandum 169 & 184. panis diuisio in tres partes 169.203. cum pane Eucharistiæ sepeliri 170. Eucharistiam defunctis dare 170. opus operatum Eucharistia 175 Exploratio eorum, qui sunt communicaturi 175.270. non nos, Christus nobis confert bona in cœna 177. Catechumeni & pœnitentes è templo dimissi ad tempus communionis 179. Eucharistiam 2 eo edere 181. quot modis edatur & bibatur 181.106. ratio administrandæ cœnæ ex institutione eius sumenda 159.239. vtrum ieiunis danda sit, an post cibum 202. 203. de necessitate eius ad salutem 207.224.225. an Christus ipse Eucharistiā sumpserit 226. communionis sub vtraq; specie desiderium & flagitationes 185. 190. argumenta è scriptura pro communione sub vtraq; specie 187.232. consolatio ex vsu calicis 192.194. testimonia & exempla primitiuæ Ecclesiæ, & rationes, ex quibus ea ita egit 192. 194.197. intinctam hostiam pro vtraq; specie dare 196.235. 239.299. Cur Pontifici, cum profiteantur, se non inuidere laicis sanguinem Christi, calicis tamen vsum eis denegent 196. propter quas causas communio calicis adempta sit laicis a Papa & Conciliis 200. Argumenta tempore Concilij Constantiensis agitata pro communione sub vtraq; specie 201. ob vitanda pericula calicē laicis subtrata 203 205 240. quomodo Gerson defenderit communionem alterius speciei tantum in Constantiensi Concilio confirmatam 205 206. 207 208.209. Sacerdotem qui sit ei populi nomine Ecclesiæ percipere calicem Domini 207. nostri temporis Pontificiorū argumenta pro vna specie, non sunt fundamenta, sed ornamenta sues ad pingendum decreta ex aliis fundamentis extructa 210.211. 212. vsq; ad 224. & 272. argumenta Tridentinæ Synodi de communione sub vna specie 221. 222.223.224. vnius etiam speciei communionem volunt non institutioni Christi, sed liberalitati Pontificis tribui 227. Sextū caput Ioannis non agere de cœna 231. quatenus ad negotium cœnæ collecta feratur 232. Testimonia antiquitatis pro communione sub vna specie 234.235. communicatio laica, quæ olim fuit ib. Eucharistia non alteram speciem tantū sed vtramq; significat ibid. historia tentata & instituta sit abrogato more laicis in cœna 237. consultatio de vsu calicis permittendo 245. conditiones, quib. Concilium laicis vsum calicis esse permittendum 246. Eleemosyna & alia munera cōtributa ad vsum Eucharistiæ 275.285.297 preces solennes habitæ ad eucharistiā 276 Eucharistia dicta quia ad vsum cœnæ fiebat sacrificiū 274 311. quare dicatur oblatio, immolatio sacrificiū 276.277. & 3. seq. Cœnā Domini Sacramentū potius quā sacrificiū esse dicendam 281. memoria sanctorum Martyrū ad usum cœnæ 287. 296 298. ratio administratæ cœnæ tēpore Patrū 290. cū 3. seq. sacræ preces, & gratiarū actiones ad celebrationem cœnæ habita 292.293.296.197. diuersitas formularum in orando 292 Ceremoniæ in aliquo cœnæ. vide Missa. De his qui ante absoluta cœna absolutam templo exeunt 335. An cœna Domini non nisi præsente tota Ecclesia debeat administrari 306. An vniuersa Ecclesia simul sit semper communicandum 305. spirituali manducatione sola non satisfit institutioni Christi 305. loca Sacramētalis sumptionis ponere Missa spectaculum ib. conuiuia sobria olim post communionem habita, ἀγάπαι dicebantur 308. communicans non præmissa confessione ad propria conscientiæ iudicium 349.350.352. homines non cogendi sunt ad cœnam Domini, sed dignitate & vtilitate eius explicata ad eam inuitandi 305. administrationem eius a sacerdotio alienam putare 391.393

Cœnobiorum Missæ priuatæ 308

Collationes scripturæ 431

Colonienses 110.118.159.128.212. 215 220. & 323

Comparationem fieri oportet inter res eiusdem generis 129

Compendium Theologiæ 5.317

Concilia & Synodi. Concilium Agathense 171.183. Ancyranū 308. Antiochenum 184.305. Aphricanū 294.402. Aurasicanū 381 Arelatense 111.114. Aurelianense 96.114. Basiliēse 208. Bracarense 293. Carthaginēse 164. 381.410. & 252. Chalcedonense 3. Coloniēse 96. Constantiēse 156. 201.243. & 421. Constantinopolitanum 3.242. Elibertanum 110. Ephesinum 3. & 234. Florentinū 9 20.95.119.383.421 Laodicenū 111.114. Lateranense 137.155.183.184.360.426. Matisconense 162.164. Meldense 12.99. Milevitanū 294.435. 439. Nannetense 305. Neocæsariense 236.435. Nicenū 2.163. 165.358.381. Parisiense 425. Quarmaciēse 426. Toletanum 115.168.325.441. Triburiense 436. Turonēse 240.425. Vennense 92.155. Conciliorū Canones aut nudi aut rationib. defensi 32. Concilij Tridentini historia 115. Tomi Conciliorum 164 26. Cōcilio potestatem facere decernendi, non reddita rationib. decretorum 223. Concilij Constantiensis procuratores 243

Conciliationes in solis vocabulis 3

Concordiæ formula 91

Concupiscentiam multiplicem non habere pro peccato 358

Confessionē peccati a Christo approbatā Pontificij nō recipiūt 318. 319. Confessio per enumerationē peccatorum 323.324.325.326. 331.341. an sit iuris diuini 341. 346.347.348.349 350.351. 352.353.354.355. qualem eam requirāt 322.352.353. an sit necessaria ad salutē, quia peccata alias remittantur 341.350 351. 352.353.354.355.356.357.358. 359.360. an habeat testimonia Patrū & antiquitatis 348.353. 354.355.356 357.358.359. Confessio alia laudis, alia fraudis 341. Confessio quæ sit soli Deo 341. cum spe & fiducia veniæ est cōiuncta 341.342 350. Confessio fraterna, quæ fit proximo 343. Confessio peccatorū generalis coram Deo simul & Ecclesiæ ministro ibi. in ea exigi singulorum peccatorū enumerationem 344.345. Confessio publice ob admissa crimina pœnitentiam agentiū 344. in ea publice recitata fuerunt crimina, & imposita satisfactio pro Ecclesiæ iudicio 344. spontanea hæc confessio fuit aut extorta 345. causæ adhibitæ huius disciplinæ ib. quomodo remiserit 346. Confessio cogitationū de criminibus perpetrandis 346.347 348. Obtrectatio eius 347. Confessio spontanea criminū secretorum 346. Peccatorum in confessione indicatorum publicatio 348. Confessionis secretæ origo & processus 344.345.350.358. Publica pœnitentium confessio mutata in secretā 346.348.358 à Nectario quare abrogata 349. quid secutum sit abrogationem eius 350. priuatæ confessionis retentæ causa 350.351 353. Confessionem communem præmittere, aut eandem omittere 350 351. Confitentibus medicinam adhiberi per ministros verbi 351. substantialis confessionis 353. libertas Christiana in vsu confessionis ibid. Confessionis secretæ, arcanæ & auricularis apud Pontificios descriptio 353. Conscientiarum carnificina ex confessione auriculari Pontificiorum 354. Propter quas causas sit improbanda 354. Institutio eius ad quem referenda 354. abusus iudicialis in confessione Papistica 356.357. peccata mortalia tantum esse confitenda 358. tempus petenda per confessionem absolutionis 359

Confirmationem negare esse Sacramentū 4. pertinere eam ad pugnam 5. spes est fl. facit contra impotentiam 5. a quo instituta 12 13. an vere sit Sacramētum 13. quis eam possit administrare 87. materia seu elementū confirmationis oleum 94. quale oleum sit chrisma 110.112.114.117. 118.96. forma & ritus cōfirmationis 94.95.96 97.98.99. & 102. de efficacia & virtute eius 40.41.94.95.96.101.102.103 tantū Episcopi eam administrāt 91.115. Sine confirmatione moriente. 96

Consecratio balsami in vsum confirmationis 79.101.102

Confirmatio Spiritus sancti nobis necessaria 98 per quæ media fiat 98.103. de institutione chrismatis in confirmatione 99 100.101. de impositione manuum in confirmatione 101

Chrismatio impositioni manuum surrogata 102. manus percutere confirmandū 94.101.102.103. de promissione gratiæ confirmationi addita 102. quomodo pugnet contra verbū Dei 103. derogat dignitati baptismi, & huic anteponitur 92. vsq; ad 99. & 103.108.109. nihil a Tridentinis in confirmatione corrigi aut mitigari 105. quomodo Patres de ea locuti 106.107.108.109. vnctio olim nō nisi ceremonia quædam Baptismō addita 110. de tempore inter Baptismum & cōfirmationem interponendo 110. alius omnino vsus fuit olei chrismatis & vnctionis apud veteres, quā hodie apud Pontificios 110

Confirmatio vera, & vsus eius legitimus apud Evangelicos 115. Pontificij nolunt vsum rationis expectare, & Catechismum adhiberi in confirmādis baptizatis 114. Confirmationem ex opere operato, propter chrismatis virtutem, conferre gratiam maiorem quam sit Baptismi 115

Chrisma irreuerenter attrectare & profanare quantum peccatum habeatur 115

Coniugij institutio per se aut vt Sacramenti 414. an sit Sacramentum 8.10.13.415.417.419. 420. quare contendant Pontificij esse Sacramentum ibid. habent illud pro vita carnali 415

Coniugium est coniunctio indiuiduo 416. *est genus vitæ sanctũ & Deo placens* 417. *est imago Christi & Ecclesiæ* ibid.
Causa coniugij efficiens adhuc Deus est 415. *materia eius* 15.17.420. *forma ibid. Quare Deus hanc societatem instituerit* 416. *fit id contra concupiscentiam* 5. *est temperantia ibid. per hanc noui milites in Ecclesiam introducuntur ibid. Coniugij dignitas* 415.419. *promissio* 16.419 *Benedictio* 418. *tria bona* 421. *Coniugium etiam inter gentes habetur* 415. *non conuenit etiam ordine* 27.421. *prætextu permittitur sacerdotib. scortatio* 27.421 *Veterum polygamia* 422. *De gradib. prohibitis* 423.424 425 *Impedimenta matrimonij dirimentia* 427. *cognatio spiritualis* 427. *votum castitatis ibid. diuersitas religionis ibid. aliud esse impedimenta cõiugij, aliud diuortio* 428.429 430.431.432 433. *de casu desertionis* 429. *Innocenti parti post diuortium denegari coniugium* 428. *repudiata potuisse alteri nubere* 430. *de reconciliatione cum adultera* 434. *presbyterũ secundis nuptiis non debere interesse* 431. *nuptiæ olim non habebãtur in festis primarijs* 438. *Causas matrimoniales non prorsus à ministerio ad solum magistratum esse reijciendas ibid. de clandestinis matrimonijs* 439
Conscientiarum imperium Papæ & traditionibus non concedendum 78. *varietas votorum Baptismo detrahentium* 80
Consecratio Sacramentorum 119. 120.121.122.123
Consobrinarum nuptiæ 425
Consolationes veras interuertunt, & falsas eis surrogant Pontificij 52.53. & 127
Consuetudo sine verbo 166.167. 181. 201 209. *consuetudinem consuetudini cedere* 202.204. 205.209. *consuetudini simplici non standum* 86
Contarenus 145
Contrarum sensus argumenta 431
Contritionis dignitas 26. 81 319. *Contritionem interiorem à Christo approbatã non recipiunt Pontifici* 319. *eandem contritionem esse ante & post baptismum* 323. *Quid sit contritio ibid.* 330. *vsq; ad* 36. *necessaria est in pœnitentibus* 324 331. *contritio sine fide* 232. 337. *est opus Spiritus sancti per ministeriũ* 334.338. *an pendeat à contritione remissio peccatorũ* 334 336. *Scholastici eam voluntariam pœnam faciunt* 335.336. *negant esse terrores voce legis incussos* 335. *Contritio cum voto cõfessionis & satisfactionis* 336. *de attritione & Contritione* 337. 362. *Contritio charitate perfecta* 337. *perfectæ contritionis persuasio facit aut hypocritas aut desperabundos* 337.338
Controuersiæ status certus ponendus 18. 249. *necessaria à non necessarijs distinguenda in controuersijs* 61
Connectio non fit sine verbo 393
Corporis Christi festum 154. 155. 156 157.158
Crescens Velenus 254
Crucis signum 1116
Crux quare immittatur reconciliatis 370
Cultus latria 152. *Simulatio in cultu externo* 153
Cultus ab hominib. institutos Deo non probari ibid. esse etiam idololatriam 281
Cusanus 181.207

D.

Decalogus est cautio debiti nostri 388
Decretales Pontificum Romanorum 106
Definitionis locus 12.13
Dei omnipotentia non simpliciter concludit aliquid ita esse, vt dicitur 138 *Voluntas Dei ex verbo eius discenda* 10. *Dei in visibilibus speciebi. apparitiones* 119. 131. *Dei non absentia, sed apud nos præsentia ibid. Dei organa bonitatis argumẽta* 334. *Deum super omnia diligi à nobis posse* 35
Diaboli potestate alios vellẽ liberare per ceremonias 58.59
Diaconi 394.397.398
Diapente 371
Disciplina Ecclesiastica forma & causa 345
Dionysius Alexandrinus 165
Disparatorum vnio 139
Dispensare in rebus sacris 311
Disputationum certus status ponendus 18
De necessarijs & nõ necessarijs non similiter disputandum 61
Doctores Ecclesiæ 394.395
Doctrinæ fundamenta ostendenda 1.2
Dogmatum fundamenta ostendenda 8
Dogmata stabilire ex Canonibus Synodorum, præter illorum mentem 3. *probare ea solis anathematis* 5. *Ex allegorijs non fingenda dogmata* 212. *neque ex figuris* 213.214
Dona Spiritus sancti in ministerio 15. *visibilis donorum effusio* 16. 100. *augmentum donorum* 16. *per quæ media augeantur & confirmentur* 16.103
Dona alia corporalia, alia spiritualia, alia æterna 253. *Apostolorum peculiaria dona, quæ nunc desierunt* 383
Dubitationem fidei quomodo confirment Pontificij 53.127.200. 350 & 357
Durandus 4 32.44.110.135.241 242.308

E.

Eccius 114.142.221 254.256 290
Ecclesiam septem generalium conciliorum habere 5. *non posse eam errare* 47. *determinationem Ecclesiæ æquiparare scripturæ ibid.*
Ecclesia Catholica est Apostolica 58.161.162. *Romana Ecclesia omniũ reliquarũ vult esse mater & magistra* 73.313. *fuerit sibi potestatẽ statuendi & mutandi quicquid sibi visum est in sacramentis* 185.213.223.236. *Ecclesia Romana*

mana simpliciter credendū 216
Ecclesiam habere potestatem rituū 219. Ecclesiarū diuersa formulæ precum & diuersæ ceremoniæ 293.294
Ἐγείρειν 382
Eleemosynarum nimia commendatio 372
Episcopi nomen & efficiū 396.397. 405.406.408. 409.411.412
Episcopi hodie officium suum negligunt 115. an sit discrimen inter Episcopum & presbyterum 115
Episcopi iure Canonico anathematizantur, cum Chrisma non ipsi administrant 115
Ennius 390
Ensis benedictus 14
Enthusiastæ 391
Erasmus 294
Error ex simplicitate aut malitia 161
Euangelij usus & vis ad efficiendam pœnitentiam 318.350. applicandum ad singulos 321 322. idem Euangelium omnium 323
Euangelium secundum Hebr. 213
Euangelistæ 395
Eugenius 158
Euodius 65
Euthymius ibid.
Exempla extraordinaria non dant aut euertunt regulā generalem 97. 237. q̃ sanctorū exēpla imitanda 100. non tam exēpla veterum, quā rationes facti eorum attēdi debent 193. non prœiudicant institutioni diuinæ 422
Ἐξισταμένον 145
Ἐξομολόγησις 345
Exorcismus 58.60.72.109.397
Exorcistæ 396
Exuperius 155
F.
Faber Episcopus Viennensis 115
Fabianus 99
Facere pro sacrificare 269
Felix 390
Festum corporis Christi 155.156. 157.158.159
Festorum institutio & usus 156
Fides fundamentum est scriptura 1
Fidei nostræ parati simus reddere rationem 1.2
Fidei articulos facere sine scriptura solū anathematismus 5
Fidem alit Baptismus 5
Fide augeri dona 16. eadem fides Patrum & nostra 22.24.25. fides est organum apprehendendi beneficia Christi 28.163. Fidei iustificationem Sacramentis opponere 27. Specialis fides 29. 109. Obiectum eius est verbum promissionis 29.38. obiectū eius in Sacramentis 37. cur iustificet fides 36
Fides opponere opus operatum 41
Fidem solam ad consequēdam gratiam sufficere 37
Fides de gratia dubitans 21. determinationem Ecclesiæ non minus quam scripturā pro fundamento fidei ponere 47
Fidem esse generalium pronuntiatorum 53. Certitudini fidei semper subesse falsum 53
Fides iustificās vna est ante & post Christum exhibitum 64
Fide accipitur & retinetur gratia, peccatis contra conscientiam amittitur 75.83.315. non consistit in sola notitia historiæ aut articulorum fidei professione 75.76. vna fides ante & post Baptismū 82. fides infantium, vide Infantes. Quomodo fides in adultis accendatur & retineatur 89. aliena fides quid possit 91. de coactione ad fidē 93. articulus fidei esse nequit, quod non ex certis & manifestis scripturæ fundamentis demonstrari potest 141.263. sine fide communicare 174. confirmatio eius per priuatam absolutionem 322.363. pars est pœnitentiæ 331.332 quomodo eam faciant fundamentum pœnitentiæ 332
Fides non tantum ad hanc vitam, sed etiam vsque ad mortem, resurrectionem & vitam venturi seculi se extendit 379
Figuras in ritibus Ecclesia proponere 57.109
Fœdus Dei perpetuum est 14
Fortitudinem ali vnctione 9
Forum potentiæ aut conscientiæ 428
Fossores 396
Fractio panis 315
Fridericus Nausea 102
G.
Gabriel Biel 14.19.41.42.62.102 115.163.254 330.335.363.373
Gelasius 99.145.196.238
Gerson 96.232
Gimodius 291
Gratiam Patribus datam negare 17. quomodo conferāt eam Sacramenta 20.34. semper datur & accipitur, neq; semel absoluta vlli confertur 37.128. quomodo conferatur & applicetur nobis 37 52. quomodo accipiatur, & retineatur aut amittatur 75. alligare eam ritibus humanis 410
Gratianus 16..325 3 .5.360
Gregorius 13.120.122
Gropperus 40.97.252.329.349. 420.439
H.
Hæresis non est in verbis, sed in sensu 75
Hamelmannus 236
Haymo 244.35
Herbarum benedictiones 14
Honoratus 314
Honorius 155.40
Horstius 90.53.236
Hugo 4.13.17.19.31.326.244
Humbertus 305
I.
Iacobellus Misnensis 243.10
Iacobus Ziegleros 209.30
Ianitores 397.398
Ἰᾶσθαι 385
Ἱερουργίας 276
Imaginum benedictiones 14
Indulgentiis mederi velle peccata 72
Indulgentia festi corporis Christi 158
Infantes esse peccatores 86. esse afferendos ad Christū, vt meritum eius & gratia ipsius applicetur 85. an infantes credere possint, & quæ sit eorū fides 89. baptizan-

dos eos interrogare, an credant 91. Spiritum sanctum in illis habitare, & operari ibid. Cum adolescunt, de Baptismo suo sunt commonefaciendi 93. quomodo illis benedicendum 100
Innocentius 37.46.92.170.284.340 297.319
Intentio conficientium Sacramenta 49.50.52.53.54.55.130
Ioannis Baptistae doctrina qua fuerit 63. qualem Baptismum ad ministrauerit 64. efficacia ministerij 68.69
Ioannes Billet 313.314
Iram Dei non curare aut sentire 334. Dei aduersus peccata grauissima 366. opponenda est ei satisfactio Christi 367
Isidorus 54
Iudaeorum Thalmud 4
Iulius 195.202.219
Iuo 240
Iupiter Elicius 221
Iuramentum ludere 41
Iurisdictio Sacerdotum & Pontificum 363
Ius fori & poli 418
Iustificationis ratio per totam vitam 11. aliena fide nemo iustificatur 91
Iustificatos amittere posse fidem, gratiam & S.S. 316. Duplicem facere iustificationem, aliam fidei, aliam operum 327
Iustitia fidei quomodo incipiat, augeatur & reparetur 4. obsignatio & confirmatio eius 11. eadem Patrum quae nostra 21.22. iustitiam alij poenitentiae 5

K.

Κατακρίνεσθαι 371
Κεῖται ἡ κρίσις 142
Κρίνειν & κρίνεσθαι 371

L.

Lanfrancus 145
Lapsi post Baptismum. vide Baptismus
Lapsi quomodo sint reducendi 82
Latomus 21[illegible]
Lectores 106
Legis vsus ad accendendam poenitentiam 318.332 334.341. applicanda ad singulos 321.334. eadem lex omnium hominum 323
Legis Mosaicae abrogatio 424
Liberi arbitrij vires 336.337
Libertas Christiana in ritibus 55.56.57.58.59.60 294. a mandatis creaturarum 78.79
Libertatem sibi sumere in ritibus diuinitus institutis 61.161 De gradibus prohibitis 423.424.425
Lindanus 9.119.120.235 238
Lingua populari in Ecclesia vtendum 311. donum linguarum ad quid datum 311. donum linguarum ostentare 311. cur peregrina lingua in sacris a quib. introductus, & a quib. impugnatus 311.312 diuersitate rituum & linguarum retinere, & per idoneos homines fouere 312
Linguis per vices loquendum, vt dicta interpres explicet 311
Λογομαχία 5.18
Lombardus siue Longobardus 4.19.46.51.136.197.344.279
Lunam coelo deducere 121

M.

Mandatum Dei in ritib. Ecclesiae spectandum 4. mandata Dei praeceptis humanis aequare 78
Marcheas de coena Domini 231
Matrimonij impositio 15.18.95.103.112.113.115 126.401.402 403
Marcion de iterando Baptismo 84
Marsilius 41
Martinus 116.157
Martyrium Baptismo aequare 31
Martyrum memoria in ipsa coena 285.294 288.289.295. inuocationem Ecclesia 286. an ideo in martyres mutata quoad cultum 287. miracula ad memorias martyrum facta 288
Media quibus applicantur nobis beneficia Christi 22.27.34 35.37 97.102.243.316
Mediatores Christo adiungere sanctos 285
Mensingerus 41
Merita sanctorum dicuntur opera eorum 289
Meritum condigni & congrui 41
Ministerium negare esse Sacramentum 4. vide & de sexto ordinem. mandatum vocandi ministros 15 promissionem habet de eruditione ibid. Dignitas eius extollenda ibid. ministerium Euangelij efficax ibid. Efficacia & virtus ministerij vnde sit 32.33.35.37 non suspendendum sit a vocatione 48. Opus operatum ministerij ibid. ministerium esse penes Ecclesiam, & ei quos Ecclesia vocat ibidem. efficaciam eius in charactere suo infuerunt sacrificuli. ministerium ministris dedit Christus, potestatem vero sibi retinuit 34. de ministerio mutato, aut ex parte abolito an verum sit 74. de obedientia ministeris praestanda 78. ministri in nouo Testamento nunquam dicuntur sacerdotes 265. ex scriptura locis de ministerio agentibus definiendum est ministrorum officium ib. 391.392 ministerij curationis committere 353 ministerium non esse committendum in iudiciali actum 358 359. ministerij ordinationem, auctoritatem & dignitatem confirmandam esse 391 401. vocatio ad ministerium 391.406.407.408 promissio eiusdem 391 402. appellationes ministrorum 392 [illegible] Pontificiorum diuersum quod est a ministerio ab ministrorum [illegible] gratiae & ordines 392.393.394.395.396.397.398 Mediata vocatio est etiam a Deo 409. testimonia vocationis 401. Impositio manuum 391. 403. vim eius alligare ritib. externum 402. ministerium aequalitas 407 427 ministerium Euangelicum a Pontificijs improbari 433.498. est medium, quo Deus confert nobis salutem 316 428 quomodo fieri debeat mediata vocatio 431.409. 410 411.412. ordinatio vocatorum 410.411
Miracula ad Sanctorum memorias facta 288. non propterea cultum nona spiritualia 38[illegible]
Missa cur sic dicta 351. quomodo

vsurpatum sit vocabulū vetetibus 173. missam an iure & fieri liceat 41 155.202. offerre offerre eo actio sacrificiū immolari 42. 129 136.147.249.257.274. 275.279.280.281. sacrificium alio prodesse 42.129. quomodo & cur aliis prosit 43
Missa ceremonia quales sint 60. ritus externi circa Missam 129. præparationem ad Missam digne habendam aut audiendam 177. panis vsus in Missa 129.133
Missa sine communicantibus 134. 135.185.194.306. locus Missæ celebrandæ 171 172.173
Missam post meridiem celebrare 167 eodem etiam die multiplicata 182. Missarum nundinationes 199. Missas dici Germanis etiam nundinas 183. quidam potius pati malunt Pontificij, quam Missam deserere 219. sacrificium Missæ vere propitiatorium dicere 249.252.253.259. 272.273.279.281.295. qua ratione Eucharistia appellatur sacrificium 25 . quid sit in Missa quod proprie dicant sacrificium 251. Missam constare ex personis, operibus, verbis & reb. 275. Missam non propitiatorium sed repræsentatiuum, commemoratiuum & applicatorium esse sacrificiū 252.259 272.307. vis & efficacia sacrificij propitiatorij in Missa 127.199 252.258. Missæ sacrificium a sacrificio Christi in cruce quid differat 254.178.279 Incrementū sacrificiū 258. 278. 283. argumenta scriptorū Pontificiorū p Missa 255.257. argumenta Tridētinæ Synodi p Missa 358.259.160.261. 262. 263. 264. 265. 266.267. 268.269. 270.271.272.273. argumenta, quib. extrema etiā abominatio Missæ ostenditur 281.282.283. An tempore Apostolorū Missæ fuerint in vsu 278 262.290. canonem in Missa vti ad consecrandum 300. an vsi sint eo Apostoli 122.290.291. est substātia & anima sacrificij Pontificij 290. Canonis fabricator 290.291. esse institutionem Pontificum 290. quando exorti, & quamdiu durauerit 291. autores seu compilatores eius 291.294. de fœdis erroribus, quos continet Canon 295. Demurmuratio Canonis in Missa 197 212. 313. Ceremonia in Missa quadruplices, & quid de eis sentiendum 300 omnes ex æquo ad Christū auctorem, & Apostolos referre 300. Libertas Patrum in ceremoniis circa Cœnam Domini, & earundem vtilitas 39 Trinæ ablutiones in Missa 254. Vanitas ceremoniarum in Missa 301 302. fecerunt eas necessarias obseruatu ibid. Merita tribuere ceremoniis ibid. De Missis in honorem sanctorum 285. Missa motiua ibi. Missa sicca 303. Legitima quæ sit 305. Missa priuata vsus 184. 185. origo 302.303. fuisse eam ignotam antiquitati 395. Quomodo in ea ipsa sibi contradicat sacrificulus 299. Fractio hostiæ in priuatis Missis 170. 305. propter quas causas illa sit non constant ibid. Missa priuata abroganda ibid. Habere eas velle pro communibus 305. 307. Ludibrium Missarum 299.305. Celebratio Missæ in lingua peregrina 311.312
Monachorum benedictio 13
Monianista 59
Morbi septem spirituales 5
Morituri in magno sunt periculo 379. De remediis, quæ illis præparata sunt à Christo, medico, ibi. 427. Eadem moritur proposita quæ viuentibus 379. vide Ægroti. num pro morituris peculiare Sacramentum Christus instituerit 381
Mortis remedium in Christo habemus 379
Μυστήριον 7.8.420. nō omne mysterium est Sacramentum 421

N.

Naturalia hominis 316.337
Necessarium non est, quod caret verbo Dei 161
Nectarius abrogat confessionem priuatam 352
Nicolaus [illegible] 216
Nouatiani lapsis post Baptismum spem veniæ denegarunt 169 Hæresis eorum & dicta 316.320
Nundinæ Germanis dicuntur Missæ 183

O.

Obedientia meritum 19. noua obedientia baptizatorū 75.76.77. 78. 79. ad normam verbi instituenda 78. extra Deū nulli creaturæ obediendū ibid. Magistratui debita obedientia Deo præstatur ibid. Ministerio debita obedientia 79
Obijcis exercisare 397.398
Obsignatio. vide Sacramentum.
Occam 13
Odo Cameracensis 302
Οἰκονομία 233
Oleum in Baptismo 94. in sanationibus Apostolicis 387.388 apud Orientales 107
Opera sua perogationis 168.373.374 operibus liberationem à peccatis promittunt Pontificij lapsis post Baptismum 227. non tantum pro merito, sed etiam pro Sacramento haberi 349
Opus operans 10.41
Opus operatum 18.19.41 49
Oratione augeri dona Dei 16. 98. 103. orationis Dominicæ vsus in administratione Cœnæ 120.122, 272 290 orantium gestus reuerentiam ostendētes 150.151.152. 153. Martyrū memoria oratione Ecclesiæ 187. preces ad celebrationem cœnæ habitæ 292. 293. diuersa formula precū in liturgia 293. lingua populari in Ecclesia facienda preces 311
Oratorium priuatum habere 136
Ordinem esse ministrantiū 5. prudentia esse 5. Contra ignorantiam facere 5. Ordinatione consecrari 9. a quo institutum Sacramentum 12. an sit Sacramentum ordinatio 14 3.3.401.402. non

fert fenum contingum, sed hunc anteponitur 27. Vi tuo eius unde sit 43. administrant eum suffragiones 116. septem ordines Papistici 394. 395 quid in genere probantur ab Euangelicis [illegible] de institutione eorum 398. fatentur ex eis Sacramentum non Ordinē non intelligunt Pontificij de ministerio, sed sacrificio pro viuis & mortuis 402. Vnctio olei in ordinatione 402 an Euangelicis petenda sit ordinatio ministrorum ab Episcopis 414
Oculis visus 107
Opus 210.213.235.327.391
Oratio 397.398
Ouidius 219

P.

Pactu ledere 41
Παράκλησις 372
Paucorum tantis 355
Papa. vide Pontifex.
Παρακλητος 482.
Παρακλ ibid.
Parasceue 2
Pascha semel in anno celebratum [illegible] Pascha [illegible] 154. 155 [illegible] 158. immolatio eius 265
Passio eius 9.195
Pastores Ecclesiarum 391
Patria [illegible] 439
Patrum autoritas 129. testimoniis eorum abuti 147
Patrum errores condonandi sunt, non autem imitandi 261
Patres non possunt condere articulos fidei 263
Paulinus 257
Peccatum originis, mortale & veniale [illegible] 5.16.22 42. peccata quomodo purgentur a Deo per Christum per Sacramenta 13.31. remissionem peccatorum saepius dari & accipi, id est, augeri & confirmari [illegible] 37.127 Peccatum mortale est obex gratiae sacramentorum accipienda 44. peccatū facere in violatione pontificiorū rituum 55 56. peccatis contra conscientiam amitti fidem & gratiam 71.314. aliorum remittere sanguinem Christi, aliorū nostris satisfactionibus tribuere 321 126 307. pro originali Christum, pro aliis Missam satisfacere 214. tantam perfectionem sibi arrogare aliquē, ut peccare non possit 316. an per ministerium alterius possit dari absolutio a peccatis ib. 320.321. lapsi post Baptismum liberationem a reatu per propria opera poenitentiae 317. peccata contemnere, extenuare, excusare 351. peccare post acceptum Baptismum quam sit graue ib. 338 364. mortalia per confessionē, venialia per alia remedia tolli 157. Deum nō negligere peccata 366. non remittere etiam sine satisfactione 366. peccata ante Baptismum per meritum Christi, baptismum vero sequentia satisfactionibus humanis tolli 374.375
Pedum ablutio 10
Pelagianismus in attritione 338
Peregrinationib. mederi velle peccatis 73.88
Perseuerantiam dari vnctione 8. promissio perseuerantiae 16.102. media per qua datur 103
Petri aequales habendi sunt reliqui Apostoli 304
Petrus a Soto 12.145
Petrus Comestor 122
Petrus de Palude 41.42 98
Petrus de Tarantasia 240
Pighius 216 218.245.350.403
Poenas temporales etiam post remissionem culpa per infligi 370. differre eas a malis temporū ib. non esse poenas ira Dei ibid 371. non etiam sunt merita remissionis peccatorum, aut compensationes poenae aeternae 371. fines & causa, propter quam nobis immittātur ibidem. non semper tamen neque omnibus tales poenas infligi 360. saepe eas vel mitigari vel prorsus tolli 205. idque tota poenitentia propter Christum 371. De mitigatione aut auersione poenarum Deo nil praescribendum, sed voluntas eius expectanda 372. per satisfactionem tollere velle poenas tēporales 374
Poenitentiam negare Sacramentū esse 19. eam esse resurgentium 5. esse iustitia 5. facere contra peccatum mortale 5. virtus huius Sacramenti in quo 41. poenitentia sine fide 63. poenitentia est donum Dei 64.338. morituris poenitētia etiam expleta permissa est communio 169. sine poenitentia communicare 374. poenitentia doctrina est testimonium gratiae & bonitatis Dei erga peccatores 315. poenitētiam lapsis denegarūt Nouatiani 108 316. non agentes poenitentiā non habere spem salutis ib. poenitentia nulla alia ratio, quam quae verbo Dei docetur ib. quatenus a Papistis dissideamus, facientibus eam Sacramentum 317.318 materiale poenitentia 317.318. 319.327 & 328. Legis & Euāgelij vsus ad efficiendam poenitentiā 316. definitio Sacramēti poenitentia a patribus sum 319. & 323. Pontificij negāt poenitentiam in veteri Testamento, & ante resurrectionem Christi, & ante Baptismum fuisse aut esse sacramentum 319 320 & 323. Pontificiam poenitentiam carere fundamento veteris Testamenti, & doctrina Ioannis atque Christi 319 322. efficiens causa Sacramenti poenitentia 317 320 an recte suadetur Sacramentum poenitentia in dicto Ioannis 36 223. an fundetur in doctrina & exemplis Apostolorum 323. non doceri duplicem poenitentiam in scriptura ib. poenitentia lapsorum post Baptismum ibid. substantialia poenitentia ibid. an habeant testimonia Patrum & antiquitatis [illegible] 328. publica poenitētia ritus & causa 325. 345 391. & 392. ortus Pontificia poenitentia est a ritib publica poenitētia 323 327. baptismus & poenitentia differunt 326. poenitentia interior & externa 325.332. poenitētia est reditus ad baptismū

76.81.82.& 325. pœnitentiam fiecere alteram, a baptismo tabulam 80.325. forma Sacramenti pœnitentiæ 327. effectus & vis eius 327. 328. 329. Partes pœnitētiæ 327.328.329.330 331.332. Contritio, fides, confessio, satisfactio: quære singula suo loco. Excludendo fidem à pœnitentia totum Euangelium subuerti 331.332 qualem fidam seu fiduciam Pontificii in Pœnitentia requirant 332 & 336. publice pœnitentiam agentes quomodo habiti 344.367.368. optimam pœnitentiam esse nouam vitam 377

Platina 237

Polycarpus cum Aniceto dissidium fouens communicat 165

Polygamia 418.421.422

Pomerius 156.158.35

Pontifex decreta sua sine scripturis Ecclesiæ obtrudit 1. Potestas Papæ in scripturam, animas, &c. 2. Pontificis Romani pompa 156.167. Papæ dispensationes contra verbum Dei & concilia 1.233. Casus absolutioni Pontificiæ propter suam iurisdictionē reseruati 362.363. Papam habere plenitudinem remittendi peccata 364

Pontificale 96.100.102

Pontius Paulinus 275

Prædicationes Dialecticæ 140

Præsentia Dei signa & testimonia ibid.

Presbyteri 359.396.397.& 405

Primatus Papæ 11

Proclus 122

Promissio gratiæ noui Testamenti propria ab aliis promissionibus est discernenda 3. promissio gratiæ ritibus vestita à solo nudo verbo discernenda 3. promissio gratiæ in Sacramentis quomodo spectanda 15. non est alliganda ad ritum aliquem sine mandato Dei 14. 15. promissiones patribus olim datæ 20. 21. Veteris & noui Testamenti promissiones quomodo conueniant & differant 20.21.23.24. promissionū generalium fidei, an certa esse possit 53. gratia promissa nobis applicatur in Sacramentis 53

Propheta 395

προσκολλᾶσθαι 416

Psalmista 396.397.398

Purgatorij confirmatio 11

R.

Rabanus 9.96.107

Rationis dictamen 337

Ratisponensi colloquium 114. & 145

Reconciliatio cum Deo in quo sit posita 320. & 328.329. & 335. 336. non est res ludicra 366. reconciliatio cum fratre post offensionem 343. cum adultera 344

Regalis vnctio 14

Regeneratio quomodo fiat 34.35. 36.91. regeneratio vna est tantum 84. regenerationum collatio ad mutationem panis & corporis in cœna 147.148

Reges palliis & iuramentis induūt 45

Regino 305

Regnum cœlorum ad aliquem pertinere 86

Remigius 106

Remissio peccatorum per ministerium offertur & applicatur 316.320. & 357. & 361. & 363. & 391. & 392. Deum solum habere potestatem remittendi peccata 316.317.319.320 & 358. an remittere peccata aliud sit quam annuntiare Euāgelium 323. potestatem remittendi peccata in charactere fundare 323. qualem Pontificii remissionem agnoscant in Sacramento pœnitentiæ ibid. in quo posita sit remissio peccatorum ibid 354.361. plenitudinem remittendi peccata sibi arrogat Papa 364. Deum non remittere peccata sine satisfactione 360.367 remissionem culpæ & pœnæ æternæ habere 369. 373. 374. post acceptam remissionem peccatorum pœnas temporales infligi 369

Richardus 23.38.141.419

Ritus vide ceremonia.

Roffensis 213.215

Romana Ecclesia omnium reliquarum mater & magistra 73

Rosa benedicta 14

Ruardus Tapperus 167.235.237

S.

Sacerdos in vsu mysteriorum quid differat à laico 193. 211. 230. 234. spirituales sacerdotes 265. ministri verbi nusquam dicuntur Sacerdotes in nouo Testamento ibid.

Sacerdotium Christi æternum 259. 260

Sacerdotium Papisticum 392.393

Sacramenti vox & appellatio 4. 5.6.7.8.9.10.16.34.107. numerus eorum 4.5.6.7.8.9.10. 11.12. Institutio & mandatum debet esse diuinum 14.16.26. 100.101.235.330.383. necesse est, mandatum eorum generaliter ad omnes ministros pertinere 103. institutioni derogari per homines 201 208.222.223 232. definitio Sacramenti 7.13. 120 283.317. institam fidei per ea incipi, augeri & reparari 5. 27. Ratio accipiendi 10.39. causa instrumētalis duplex 36 pauca & factu facilia 11.25. virtus & efficacia Sacramentorum, & vnde ea sit, vel gratiam illa continere & dari 13.14.19. 27.29.33.34.35.36.37.38.39. 40. Ordinata esse ad salutem, & ad eandem esse necessaria omnibus 13.27.29.72.73. Substantialia eorum & proprietates 14.56.74.200.233.382. 383. externum elementum & ritus 13. 14.15.26.317.325. 328.329. noui Testamenti Sacramenta 14. tempus durationis Sacramentorum 14.15. 100.383. promissio diuina elemento addita & quidem de gratia, effectu & fructu Sacramentorum 14.19.100.101.329. 330. gratiam promissam in Sacramentis non tantum in genere figurari 20. 21. significari 14.

20.21.141. annuntiari 14.15. communicari 126.127. sed in specie etiam proponi 34.35. offerri 14.21.27.33.36. conferre & exhiberi 14.17.21.29.31.33.34.35.36.37.38.39.40.41.42.43.44. applicari 14.20.21.29.33.35.36.53.126.127.371. obsignari 13.14.19.21.27.29.33.35.42.126.127.300. augeri 27.29. confirmari 20.27.29. conservari 29. Singulis qui eis utuntur 14.29. de utentibus sine fide aut omni motu 18.19.21.22.38.39.41.42.98.137. Abusus vocis Sacramenti quid damni dederit in doctrina 18. Sacramenta etiam in veteri Testamento fuerunt ibid. Signorum externorum mutatio pro tempore ibi. 24. de similitudine & convenientia Sacramentorum veteris & novi Testamenti 18.19.22.23.24.65.66. de differentia utriusq; Testamenti Sacramentorum 15.19.21.22.23.24.25. Opus operatum Sacramenti 18.19.26.27.38.39. de efficacia Sacramentorum veteris Testamenti 18.19.21.22.23.24.25. an iustificent Sacramenta 19.41. non Sacramentum, sed Sacramenti fidem iustificare 36. in omnes ea imponi 19. Opus operans seu meritum in Sacramentorum usu ibid. 19

Sacramentum Dei opus & virtus est non nostrum 13.19.33. gratia est non meritum 19. Signa veteris Testamenti ista significatione gratia, alia eam applicarunt & obsignarunt utentibus 19.21.24. Signorum diversorum res eadem 23.24

Sacramentorum inter sese ipsa dignitas par aut impar 26.27.94.95.129. Opponere illa iustificationem fidei 27. Votum in perceptione Sacramenti ibid. esse media & organa, per qua applicantur nobis beneficia Christi 21.22.192.243. Quare ea Deus prom[i]ssioni Evangelij addiderit 29.31.127.192. Supervacaneum putare Sacramentorum usum 29.31.243

Sacramenta esse adminicula salutis nostra 29. signa gratia & voluntatis Dei ibid. testimonia applicationis beneficiorum Christi eidem 53. Signa gratia 13.29.102. excitant & confirmant fidem 29.38.98. Virtute Dei esse efficacia 14.29.34.35.36.37

Sacramentorum & verbi eadem promissio & gratia 29. Sunt verbum visibile 29. non tam pracise ad salutem sunt necessaria Sacramenta ut verbum 31.107.224. gratiam non alligatam Sacramentis docere 30. quomodo habeant efficaciam Sacramenta 33.34.36.40.39. efficaciam certa inter institutionem Christi & additas ceremonias partiri 59. Usus eorum pugnat contra dogma de dubitatione 13. Pro nudis signis ea habere 33. esse vinculum unitatis 9.124. esse notas Christiana professionis 33.38. Symbola mutua societatis 33. allegorias & significationes Christiani sunt in eo tantum spectare ut mortificationis, regenerationis spiritualis alimenta 33. esse signa gratia tam alio modo extra usum Sacramenti hominibus collata ibid. excitare fidem per commonefactionem de gratia alibi & alio modo accepta 13.31. Perducunt nos ad Christum 35. gratia promissio in Sacramentis est praecipuum 34.35. Poenitentiam requiri ad dispositionem utentium Sacramentis 31.35.127. illa neglecta, solo usu externo eorum confidere 41.42. Persona administrantes Sacramenta 33.40.41.45.46.47.48.54.94.111.360.361. Intentio conferentium, & conferentium Sacramenta 49.51.53. Obicem ponere 43.44

Sacramenti integritatem, & veritatem non facit, aut impedit indigne administrans, aut percipiens illud 33.46.51.52.53.54.71.74. neq; innanis caeremonia additio [illegible]

Sacramentum sine fide integrum accipi potest, virtus & gratia Sacramenti non item 44

Sacramenta interabilia 46.111. Consilatio orientium Sacramenti ne intermortatur commendum 52.53

Sacramentorum institutio mutata aut mutilata fuit, ut non sit Sacramentum 187.333.324. De ritibus in administratione Sacramentorum divina aut humana authoritate institutis & observatis 55.56.57.58.59.60.61. non debet esse mutua spectacula, sed ratio & usus eorum omnis est explicanda 56.57.58.60.87.120. consecratio & sanctificatio Sacramentorum 9.56.118.119.383. Lingua peregrina in tractatione eorum uti 56

Sacramentorum dignitas & decorum ceremonijs dependet 58. de Sacramentis iudicandum est ex verbis institutionis 63.131.134.135.170.187

Sacramentum indigne tractari 115

Sacramentum incertum & dubium facere 132. An aliquid maneat Sacramentum extra usum 129.138

Sacramentorum certa sunt actiones, qua neq; omittenda sunt, neq; in alias commutanda ibid. 114. verbum accedens ad elementum facit Sacramentum 56.57.119.121. Usus Sacramenti totam actionem eius significat 113. non est aliter Sacramenti usus introducendus, quam quę institutio Christi docet 134.227.228.281.282. Omnia Sacramenta duabus rebus constare 144. Materia & forma Sacramentorum 94.144.220.234.327.328.410. Analogia signi & rei in Sacramento 114. Reverentia in usu Sacramentorum 115

Sacramenta sunt actiones domina[e] 320

Sacramentorum usus pro agrotis

& moribundis 379. Ab administratione Sacramentorum qui exclusi fuerint 597
Sacrificia veteris Testamenti varia 249.271. Significationes eorum 249.250. quid sit sacrificium 249. 287. de sacrificio Missæ, vide Missa. Sacrificio Christi tātum expiatū esse peccatum originale, Missam autem pro reliquis peccatis offerri 253. quid sit sacrificium propitiatorium 254. Antichristus abrogat iuge sacrificium 258. Sacrificia noui Testamēti 250. 267.268. Sacrificiorum veteris Testamenti vmbra impleta in nouo 271. ad verum sacrificium quæ requirantur 271. De vsu vocis sacrificij & oblationis in doctrina cœnæ Dominicæ 275
Salis benedictio 11.59
Salus veterum per gratiam 18. eadem illorum quæ nostra 22. ad salutem necessariam esse 27.31. Salutem promittere obseruatoribus traditionum 209
Sanctificat Deus & homines quoque 34
Sanctificatio creaturarum 103
Sanctum esse quid sit 178
Sanctorum inuocationem per Missam stabiliri 285. 288. 289.299. Sanctorum memoria ad vsum cœnæ ibid. in orationibus Ecclesiæ ibid. an idolorum cultus in cultum martyrum sanctorum mutatus 287. merita eorū 288
Satisfactionis dignitas 31. 47 72. 70. 319. 320. 'irogatio satisfactionum 325.345.348. 356. an sit iuris diuini 325. 332. quid sit ibi.374. Mulcta seu satisfactio publica in secreta mutata 350. Deus absque satisfactione non remittit peccata 366 Satisfactio illa est in Christo nobis proposita & fide accipitur 366.367. nō esse proprias satisfactiones ira Dei opponendas 366. Satisfactio Canonica seu disciplinaris in Ecclesia primitiua ibi. de vocabulo satisfactionis ibidem. ad quid olim imposita satisfactiones 367 368. Indulgentia satisfactionū data & pecunia redempta 368. Satisfactiones Pontificiæ a veterum satisfactionibus substantia & fine differunt 368. 369. Veterum satisfactiones quoque propter conscientiam non esse necessarias ad remissionem peccatorum 369. Vocabulum satisfactionis ad fructus pœnitentiæ translatum ibi. Satisfactionibus quæ & quanta attributa à Pontificiis 372.373. Satisfactiones olim ante absolutionem requisita à pœnitentibus, in satisfactiones operum inhebitorum seu supererogationis post absolutionem commutatæ 373.374.375. Scholasticorum sententia de satisfactionum efficacia & vsu 374.375 quomodo dicantur satisfactiones nostræ pertingere & necessaria esse ad remissionem peccatorum 375. non satisfaciendo pati pro peccatis ibid.
Schatzgeyer 256
Scholasticus 291
Scotus 238.336. & 373
Scriptura est fundamentum fidei nostræ 3. sine scripturis dogmata constituere ibi. Papæ in scripturā potestas 3. sine scriptura fundamētis anathematizare alios 5. scriptura & fidei & vitæ regula nobis est 105 scripturæ sententia ex collatione plurium locorum elicienda 113. facere eam dependere ab autoritate & cōsuetudine Ecclesiæ 207. scripturæ testimonijs ludere 216 scripturæ excerptis & mutilatis sentētijs se velare 296. loca scripturæ inter se conferenda 431
Sidonius 252
Sleidanus de Missa 252
Σώστοξ 385
Spem alit confirmatio 5
Spiritualem fieri ex animali 95
Spiritum sanctū alij per fictitias ceremonias velle conferre 59. comitatur eum gratia Dei & remissio peccatorum 70.91.& 92 de habitatione eius & operatione in infantib. 91.92. 93. est efficax per media 91 quare dicatur dari per impositionem manuum 111.112. doctrinam Spiritus sancti iactare sine scriptura 224. amitti eum posse 174
Subdiaconi 397
Suffraganeorum ludibrium 115
Suffraganeorum officium ibi. 407. & 413
Suffragiis creari 499
Sulpitius Seuerus 390
Superattendens 405
Superstitio quid sit 238
Superstitionum fons 260
Synesius 110
Syricius. vide lib. 3.

T.

Tabula altera à baptismo 20
Temperantiam alij matrimonij 5
Temporum consecrationes 14
Tempus in cultu certum obseruare 359
Testamentum nouum 192. veteris abrogatio 218
Testimonia ambigua allegare 211. 214
Theologus nil ponere debet, cuius necessitas non sit ex fide 47
Thesaurarij 397
Thomas de Aquino 42. 99. 119. 121.241.254.335. 336. & 373
Thomas Waldensis 242
Traditione sola non standum 86. non ligant baptizatos 78. Traditiones Apostolicas iactare 161. 191. & 216. Traditionem obseruationis salutem promittere 209
Transsubstantiatio 136. Causæ propter quas de ea dimicent Pontificij 136.137. & 152. quando primū de ea cœptum sit disputari 136. 137. de mutatione & conuersione elemētorum in cœna 136.137.138. 145. 146. 147. 148.149. 150. 151. transformationis elementorum in Damasceno & Theophylacto 136. 137. Confirmatio eius per Innocentium III. 137. de annihilatione panis 19.136.137. & 138. de substantia & accidentib. panis pereuntibus aut manentib. 136.137 portentosæ disputationes ortæ

138. nec antiquitatem, nec necessitatem aliquam requirere, vt statuatur transsubstantiatio ibid. 141. fundamentum eius est decretum Concilij Lateranensis 138. quomodo eam hodie probare conentur Pontificij e scriptura 138. 159. 141. exempla transmutationis vbi nomen tamen prius retinetur 141. Panem pro accidentibus panis tantum interpretantur ibid. 143. quare transsubstantiatio elementorum in cœna impugnetur ibi. consensum totius antiquitatis & vniuersa Ecclesia iactare pro confirmatione transsubstantiationis ibi. 149. Panem transire in substantiam aliam 145. de pane fieri corpus Christi ibid.
Turcarum Alcoranus 4. Circumcisio eorum 16

V.

Varro 6
Vegetius 6
Verbo exerceri & augeri Dei dona 16. applicari nobis beneficia Christi 27. 31. 35. Sacramenta non ita precise vt verbum ad salutem necessaria 31. perducit nos ad Christum 35. summa eius potestas est penes Deum, sed ministerium eius commendatum est Ecclesia 49. Verbi meram sumpserunt sibi Sacrificuli potestatem, & efficaciam eius in suo Charactere posuerunt ibid. efficacia eius nihil derogat malitia ministri 54. verbo in gratia confirmamur 98. efficaciam eius operatur Deus 120. 121. cum reuerentia standum cum legitur 358
Vergilius 261. 269. 390. & 391
Vincentius Lyrinensis 161. 421
Vinum misceri 315
Virtutes spirituales septem. 7
Vnio duarum rerum 140. Varia eius exempla ibid.
Vnctionem extremam esse exeuntium ex Ecclesia 7. perseuerantia & fortitudinis esse ibid. contra peccatum veniale facere ibid esse sacrosanctam 11. an sit Sacramentum 16. Virtus eius in quo posita sit 41. Vnctio post baptismum 98. 99. 109. Patrum de vnctione sententiaus. 107. ordinandorum vnctio 40. vnctionis institutio vnde sit 11. 98 99. 381. 383. 386. materiam eius oleum esse 381. 383. 384. qua membra illo inungenda ibid. forma eius ibid. 386. illis tantum adhibendum, qui sunt in articulo mortis, de vnctione illa apud Marcum 383. quid Iacob de vnctione doceat 385. deprauatio vnctionis per hare ... 385
Vocabulorum conciliationes sine rebus 5
Vocatio ad ministerium 49
Votum in perceptione Sacramenti 27. votis vicem baptismi supplere 73. de votis post baptismum factis 78. votum baptismi 79. Regula veterū Christianorum ibid. Papistica vota submertuntur per Baptismum ibid.
Vrbanus 9

W.

Walafridus Strabo 271
Wicelius 235. 249. 252. 262
Wilhelmus Widefort 216

INDEX LOCORVM E SCRIPTIS PATRVM IN HAC SECVNDA PARTE EXAMINIS ALLEGATOrum, in quo tamen explicationes in dicta Scripturæ, cum secundum & proprium Indicem requiri possint, studio sunt omissæ.

A.

Ambrosius de Spiritu sancto 62. de mysteriis & Sacramentis 7. de baptismo Ioannis 67. 70. de confirmatione baptizatorum 102. 109. de consecratione cœna Dominica 121. de fructu cœna Dominica 125. de indignè tractantibus cœnam 138. de mutatione elementorum in cœna 145. de collatione panis & corporis Christi ad hominis renouationem 147. post consecrationem nil nisi corpus & sanguinem Christi in cœna credendum esse 148. de adoratione Christi in cœna 151. de cœna peregrinis data 165. de indignè manducantibus 174. 198. de crebra communicatione 183. de vsu calicis 196. de sacrificio cœna 278. de celebratione ad loca sepulturæ martyrum 286. de Sacramentis 294. 297. de linguarum vsu in Ecclesia 312. 313. de Nouatianis 316. de absolutione per vocem ministerij 363. de satisfactione 372. de ordinibus 396. 397. de vocatione ministrorum 411. de consobrinarum nuptijs 425
Anshelmus de satisfactione Christi inter iram Dei & peccata nostra interponenda 367
Athanasius puer pueros baptizauit 52

Augusti-

Augustinus de voce Sacramenti 7. 9. de signis Sacramentorum 9. quid sit Sacramentum 9. 12. de vsu Sacramentorum 9. 54. de eorum numero 10. 17. late vtitur voce Sacramenti 9. 10. de ordinis Sacramento 14. de matrimonij Sacramento 15. de baptismo & ordinatione 10. de discrimine Sacramentorum veteris & noui Testamenti 20. 24 32. de eadē re sub signis diuersis 23. de contemptoribus Sacramentorum 29. de latronis morte sine baptismo 31. quod Sacramenta non sint superflua 31. de virtute & efficacia sacramentorum 35. 36. de discrimine circumcisionis & baptismi infantium atque adulterum 37 de infidelibus percipientibus sacramēta 32. 43. 44. de integritate & sanctitate sacramenti 44. de ijs, qui baptismum fallaciter & ludicre administrant aut accipiunt 50. 54. de Baptismo Ioannis 62. 67. 71. de fide infantum 89. de necessitate confirmationis spiritus 111. de scriptura auctoritate 105. 171. de vnctione 106. de Patrum auctoritate 109. de virtute baptismi 111. de manuū impositione 112. 113. 124. de cōsecratione in cœna Domini 121. de fructu cœnæ Dominicæ ibid. de duabus rebus in cœna 137. 149. de argumento à potentia Dei 138. qui panis dicatur corpus Christi 147. de adoratione Christi in cœna 151, 152. de indigne manducantibus 153. de consuetudine 159. de asseruatione Eucharistiæ 167. de præparatione ad Eucharistiam 176. 179. de crebra communicatione 183. de optima demonstratione 191. de vtraque specie 194. 196. 197. de cœna ieiunis aut post cibos aliis danda 203. dictum eius: Crede & mānducasti 209. 307. de testimoniis ambiguis allegatis 210. de sacrificio 250. de dogmatibus ex ambiguè dictis non faciendis 265. de administratione cœnæ Dominicæ 272. de oblationibus ad Eucharistiam 275. 278. de pretio redemptionis in cœna nobis dato 280. de Sanctis in Missa non inuocandis 288. de cultu Martyrum 287. 289. 296. de miraculis ad memorias sanctorum factis 287. 288. de ratione cœnæ administratæ tempore ipsius 192. de vsu linguarū in sacris 314. de baptismo Christi & ministrorum 321. de pœnitentia 332. libero arbitrio sine Spiritu sancto 338. de confessione 341. 347. 359. de excommunicatione 345. Scripta eius suppositicia 353. 388. de satisfactione 368. 372. constituit sibi successorem 412. de polygamia 420. 421. de Sacramento coniugij 421. de consobrinarum nuptijs 425. de coniugio persona repudiata 430. 432. 436.

B.

Basilius de Baptismo Ioannis & Christi 66 de vnctione 100. 109 de virtute baptismi 111. de consecratione cœnæ Dominicæ 120. de fructu eius 125. liturgia eius 154. 194. 204. de confessione 345. 351.

Beda de numero Sacramentorum 17. de efficacia Sacramentorum veteris Testamenti 19. 105

Bernhardus de Sacramentis 11. de fructu cœnæ Dominicæ ibid. de vtraque specie 231. de fructu cœnæ 280

Brentius de septem sacramentis 5

C.

Cassianus de confessione 351

Chrysostomus de numero Sacramentorum 18. de necessitate eorum 29. de baptismo Ioannis 62 de efficacia baptismi 111. de consecratione in cœna Domini 120. de fructu cœnæ 124. 125. de Christo ipso Sacramenta sua per ministerium dispensante 133. de vnione naturarum in Christo, & panis cum corpore Christi in cœna 147. de corpore Christi cœlitus nobis exhibito in cœna 149. Liturgia eius 154. 194. 294. de digna communicatione 176. de eremitis rarius communicantibus 183. de frequentiore vsu cœnæ 184. de calicis vsu in cœna 193. de administratione cœnæ Dominicæ 272. 292. 293. 294. de oblatione ad vsum Eucharistiæ 275. 278. contra Missam siue cœnā priuatam 303. causa exilij eius 309. de pœnitentia 341. de confessione 341. 342. 350. 357. de vnctione 388

Clemens Alexandrinus de vnctione 109. de Baptismo 110. de asseruatione Eucharistiæ 167

Clementis Romani scripta 100

Cypriani sermo de ablutione pedū & de Chrismate 4. 9. 95. 106. 403. de latrone non baptizato 31. de baptismo hæreticorum non efficaci 32. de Montanistis 59. de necessitate rituum ad veritatem Sacramenti 59. de Baptismo Ioannis 62. de Chrismate & vnctione eorum qui baptizantur 106. 111. de Spiritus sancti donatione in baptismo 106. 110. de fructu cœnæ Dominicæ 124. 125. de verbo Dei hominum actionibus præferendo 160. 161. Sermo eius de cœna Domini 147. 194. de delatione Eucharistiæ ad alios 154. 165. 236. de asseruatione Eucharistiæ 194. 196. 201. 231. 236. de oblatione ad Eucharistiam 275. 277. 280. de consuetudine 160. de moribus veterum 160. 161. de fructu cœnæ 280. de miscendo vino cœnæ 308. de confessione secretorum peccatorum 346 352. de Petri & Apostolorum æqualitate 364. de satisfactionibus 372. de ordinibus ministerij 396. de electione Episcoporum 412

Cyrillus anathematismorum suorum reddidit rationem 2. de baptismo Ioannis & Christi 66. de fructu cœnæ Dominicæ 124. de incruento sacrificio cœnæ 278. de memo-

de memoria martyrum 287
Cyrillus Hierosolymitanus de numero Sacramentorum 8. de Chrismate 107

D.

Damascenus de unctione 110. de transformatione elementorum in usu cœnæ 149.194. 136. inter antiquos non est ponendus 149. de usu calicis in cœna 194
Dionysius Areopagita, de numero Sacramentorum 9. de unctione 110. & 310. de Catechismo baptizatorum 114. de precibus in communione 154. de administratione Cœnæ 272.273. de sacrificio 277. de ordinibus ministerij 396

E.

Eusebius de Armenis 11. de Athanasio puero, pueros baptizante 51. de scriptis Clementis 99. de Eucharistia alio delata 35.167. 108. 235. de conuentibus ad sepulchrum Polycarpi 287. de publica confessione pœnitentium 346. de satisfactione 367
Emissenus de consecratione in cœna 177. de collatione panis & corporis Christi ad renouationẽ hominis 141. de adoratione Christi in Cœna 151. de oblatione in cœna 280. de aqua calici admiscenda 308.311

G.

Gregorius Magnus de numero Sacramentorum 9
Gregorius Nissenus, de usu Baptismi 111

H.

Hesychius de Baptismo 111. de materia Cœnæ Dominicæ 147. de asseruatis in cœna Domini 62. de præparatione ad Eucharistiam 176.179
Hieronymus de iis qui baptismum possint administrare 27. de recte iudicanda hæresi 75. de Scripturæ authoritate 79. de pœnitentia quod sit altera post baptismum tabula 80. de Cyrillo Hierosolymitano 107. de examine eorum qui à presbyteris baptizati essent 112. 113. de delatione Eucharistiæ ad alios 347 de Sacramentorum necessitate 29. de priuata eius asseruatione 340. de crebra communicatione 194. de usu calicis in cœna 194. de Sanctorum cura pro nobis 219. de confessione peccatorum 351. de satisfactione 368 Commentaria eius in Marcum 338 de ordinibus 439. de nomine & officio Episcoporum 396. de vocatione eorum 410. Aduersus Luciferianos 106
Hilarius de intelligentia dictorum ex caussis dicendi sumenda 21. 46. de Baptismo 110. de fructu Cœnæ Dominicæ 124. de utraque specie in Cœna 196. de confessione 341

I.

Ignatius de utraque specie in cœna 235. 274. de ordinibus 396
Irenæus de scriptura usu 3. de numero Sacramentorum 8. de consecratione in cœna Domini 120. de duabus rebus in cœna 137. 139. & 147. Collatio eorum ad hominis renouationem 148. de gratiarum actione in usu cœnæ 154. de delatione Eucharistiæ ad alios 115. de priuata asseruatione Eucharistiæ 167. de oblationibus in Eucharistia 275 de ratione administrata cœna tempore illius 292. de Scripturæ dictis truncatis 349. de precibus & oblationibus 298. de miscendo calice 309. de confessione 181. 182. de unctione 390
Iustinus de numero Sacramentorum 8. de consecratione in cœna 120. 121. 124. de Eucharistia ad alios delata 35. 165. 167. de mutatione panis in cœna 137. de adoratione in usu cœnæ 154. de utraque specie 235. de celebratione cœnæ Dominicæ 272.275. 291. 293. 298. de miscendo calice 309

L.

Lactantius de sacrificiis 274
Leo de Baptismo apud hæreticos accepto 113. de cœna utraque specie 196.238. de frequenti usu cœnæ 204. de confessione 347. de absolutione 357
Lutherus de captiuitate Babylonica 12.38.70.148.177. &c. Contra Anabaptistas 41. de fide infantium 91. de adoratione in cœnæ usu 151. de attritione & contritione 337. de Sacramentis 143

N.

Nazianzenus de Baptismo Ioannis & Christi. 66. de adoratione Christi in cœna 151. Soror eius Eucharistiam detulit domum 162.441.
Nicephorus de utraque specie in cœna 194. de barba Petri 206 de publica pœnitentia 367

O

Oecumenius de unctione 388
Origenes de duabus rebus cœnæ Dominicæ 149. de Sanctorum pro nobis cura 281. de confessione 324.341.348.351. de satisfactione 372

P.

Paschasius de cœna Domini 9. de utraque specie in cœna 194. 196

R.

Ruffinus de Athanasio puero 51. de Cyrillo Hierosolymitano 107.

de affirmata Eucharistia 163. de delatione eius ad alios 165. de unctione.

S.

Socrates de crebro communicantibus 183. de confessione 349. de unctione 390

Sozomenus de Athanasio puero 51. de confessione 347. 348. 350. 351. de poenitentia publica 347. de electione Episcopi 411

T.

Tertullianus de voce Sacramenti 7. 8. de numero Sacramentorum 7. de Montanistis 59. de Spiritu sancto in Baptismo aut unctione dato 100. de chrismate seu unctione 109. 110. de argumento à potentia Dei 138. de Eucharistia alio delata 155. 236. 237. de priuata asseruatione eius 167. de spiritualibus sacrificijs 268. 276. de precibus ad mensam Domini 293. de exomologesi 345. de satisfactione poenitentium 368. de resurrectione carnis 1

Theodoretus de trãsmutatione panis in coena 141. De vocabulo sacramenti seu Mysterii 1. 1. & seqq. de vnione panis cum corpore Christi ad vnionem naturarum in Christo collata ibidem. de elementis non mutatis in coena 151

Theophylactus de transmutatione elementorum in vsu coena 136 140. inter antiquos non est ponendus 149. de vsu calicis 194. de sacrificio coena 278. de confessione & absolutione 394. de vnctione 389.

FINIS II. PARTIS EXAMINIS.

